

RISTO MILIĆEVIĆ

**HERCEGOVAČKA
PREZIMENA**

Beograd, 2005.

*Dorici, Nadi, Zdravku
i unučadima*

s ljubavlju

P R E D G O V O R

Odavno već traju živa interesovanja istraživača za Hercegovinu. Vuk Karadžić, Aleksandar Giljferding, Jovan Cvijić, Jevto Dedijer, Vladimir Ćorović - samo su neka imena iz plejade istaknutih proučavalaca koji su svojski zaranjali u prošlost i narodni život, u kulturu i tradiciju ove južne balkanske oblasti i o tome ostavili kapitalna djela. Blizu dvije stotine stručnjaka i publicista od velikog ugleda i reputacije, a različitih profila i naučnih usmjerenja, proučavalo je, u prošlom i ovom stoljeću, fenomene prirode i podneblja i fenomene materijalne i duhovne kulture na hercegovačkom području. Nije jednostavno odgovoriti, ali uputno se odmah zapitati: šta je to moglo tako presudno uticati da Hercegovina postane do te mjere privlačna oblast brojnim naučnim radnicima i književnim stvaraocima? Istorijska su događanja tome svakako dala svoj obol, ali ne samo ona. Više je udjela imala kulturnoistorijska, geografska, etnološko-tradicijska autohtonost oblasti, odakle su vijekovima oticale velike seobe naroda u druge krajeve, a kolijevka se ipak neprestano punila i Hercegovina opstala kao kompaktan geografski prostor i izrazita zona patrijarhalne kulture.

Međutim, ma koliko da su ta istorijska, antropogeografska, etnološka, folkloristička, lingvističko-dijalektološka i druga slična istraživanja bila temeljita i sveobuhvatna, ostajalo je uvijek dosta posla i za kasnije naučne pregaoce. Najbolji udžbenik svih znanja i podataka o Hercegovini bila je studija Jevte Dedijera. U svom životnom djelu veliki naučnik je dao iscrpan i objektivan prikaz antropoloških prilika u Hercegovini na početku XX vijeka.

Ali, one su se, tokom decenija, naglo mijenjale, pod uticajem društvenoistorijskih faktora; negdašnji oblici patrijarhalnog života na tim prostorima počeli su da naglo iščezavaju; u proizvodnji se pristupilo savremenijem načinu privređivanja itd, pa se samim tim mnoge pojave i karakteristike življenja koje je Dedijer svojevremeno zabilježio sada rijetko mogu gdje sresti.

Kao pasionirani izučavalac zavičajne (regionalne) prošlosti i kulture, Risto Milićević se, pišući knjigu "Hercegovačka prezimena", smiono upustio u malu stvaralačku avanturu, ali svjestan da je za uzora izabrao vrsnog učitelja, Dedijera, čijim se naučnim rezultatima obilato koristio, kao i rezultatima drugih istraživača. Naravno, dosta mu je na usluzi sta-

jala i njegova urođena gorštačka invencija, toliko karakteristična za ljude iz hercegovačkog podneblja. Uspješnost izražavanja zagarantovana je bila svakako i dobro razrađenim projektom koji je podrazumijevao prikupljanje, sređivanje, obradu i iznošenje podataka o hercegovačkim prezimenima po tzv. makro-sistemu, sveobuhvatno, što je moguće akribičnije, i za period od najranije poznatih naseljavanja toga prostora do danas. U tim nastojanjima Milićevićeva namjera nije bila da opovrgava, niti da revirdira Dedijerove postavke. Svoja istraživanja on je usredotočio, isključivo i konkretno, na **nomen**, na ime i prezime, a **nomen est omen** «ime je znak», znak raspoznavanja ljudi u društvu, znak sa stanovitim smislom i značenjem, ili još jasnije-konkretan simbol svačijeg postojanja.

Risto Milićević je rođen u Hercegovini (Nenovići, Trebinje, 1922). Stvaralački opus ovog publiciste, historičara i strastvenog majstora umjetničke fotografije prilično je bogat, jer se književno-istraživačkim radom bavi četiri decenije. Objavio je veći broj historijskih priloga i članaka u listovima i knjigama, priredio pet samostalnih izložbi umjetničke fotografije, te izlagao na oko sedamdeset kolektivnih izložbi u zemlji i inostranstvu. Kao učesnik NOR-a od 1941.godine (potpukovnik u penziji), u pojedinim je napisima evocirao svoja sjećanja na taj period naše prošlosti. Autor je hronike o Drugom kongresu USAOJ-a "Dani nezaborava" (Sarajevo, 1984).

Milićevićeva su interesovanja za hercegovačka prezimena počela davno, najprije kao **šteknperd** (Steckenperd) ; strastveno su ga zanimala uglavnom prezimena pejorativnog značenja kao i pojave čestoga mijenjanja porodičnih imena, što je u Hercegovini bilo oduvijek uobičajeno. Pravio je o tome bilješke, iščitavao literaturu. Odatle se i začela koncepcija ove knjige, naročito kada je parcijalni plan svoga istraživanja autor preinačio na **an gro** (en gros) plan, opredijelivši se da predmet razmatra, u suštini, s historijskih i antropološko-etnoloških aspekata, i znatno cjelovitije, u vremenskim i prostornim okvirima, nego što su to objektivno mogle predione monografije, koje su se istim pitanjima bavile. Takav autorov pristup ničije prijašnje rezultate izučavanja nije narušavao ni ignorisao, nego su oni, naprotiv, u radu korišćeni kao potpuno valjani i nezaoobilazni.

Milićevićeva knjiga strukturirana je potpuno u duhu popularizacije teme i gledišta, s vidljivim nastojanjem da mu izlaganja budu pristupačna širokom krugu čitalaca, i saopštena sistematično, na opšte shvatljiv način. U tom smislu, njen **OPŠTI DIO** predstavlja u stvari uvod u atrij problematike o kojoj je pisano, s nizom neophodnih činjenica i teoretskih znanja o životu na prostoru Hercegovine i o genezi porodica i prezimena. Sažeto i pregledno, izložena je najprije istorija te zemlje (uglavnom

prema V. Ćoroviću, S. Ćirkoviću, K. Jiričeku, V. Koraću, R. Samardžiću), objašnjen nastanak imena "Hercegovina" (istorijsko i legendarno gledište), te prikazano njeno geografsko prostiranje u prošlosti i danas. Et-nogeneza svih porodica koje su ikad Hercegovinu nastanjivale, tj. srpskih, hrvatskih, muslimanskih, jevrejskih porodica, središnje je pitanje ove knjige. Put do istine o plemenskoj i rodovskoj povezanosti, te o raslojavanju porodica i o prezimenima upućivao je na dragocjene izvore podataka. Dokazivanje je vršeno najviše pomoću stvarnih argumenata. Kao posebno relevantni, autoru su poslužili sljedeći izvori: naučna literatura i publicistika (brojne predione monografije, hronike, zapisi, feljtoni); arhivska građa (posebno iz fondova Dubrovačkog arhiva); zapisi na stećcima (nekropola Radimlja, Veličani i druge); nadgrobni natpisi (epitafi); heraldika (pečati, grbovi); toponimija; pomeni prezimena u narodnoj poeziji; usmena narodna tradicija (kazivanja, predanja, legende). Sve što se iz tih izvora dalo prisposodobiti, Milićević je prisposodobio, pri čemu je korektno naznačavao autorstvo drugih, plodnih istraživača. Hercegovina je, inače, zemlja umnih ljudi. Mnogi su rasuti po svijetu, ali čvrsto srasli sa svojom maticom. Visoka učenost Hercegovaca stvaralački se potvrdila i u etnološkoj nauci. Mnogi od tih pregalaca svojim su studijama i monografijama pomogli da bude napisana i ova Milićevićeva knjiga: Jevto Dedijer, Obren Đurić-Kozić, Petar Šobajić, Tvrtko Kanaet, Milenko S. Filipović, Ljubo Mićević, Miloš Đ. Slijepčević, Mario Petrić, Vlajko Palavestra, Vojislav J. Korać, Novak Mandić Studo, Hivzija Hasandedić, Hamdija Hajdarhodžić, Miroslav Niškanović, Ljubo J. Mihić, Marijan Sivrić i drugi. Rezultate njihovih istraživanja autor "Hercegovačkih prezimena" umio je da na originalan način sistematizuje, da ih prema potrebi mjestimično dopunjava svježim činjenicama i argumentima, ističući i ono što je bilo sporno u njihovim gledištima i posmatranju pojave.

Milićevićeve postavke i zaključci do kojih je on tim putem došao sasvim su validni, nepobitni. U kolijevci permanentnih iseljavanja živjela su i brojna starosjedilačka bratstva (prije i poslije dolaaka Turaka), od kojih su se, kasnije, razvili novi rodovi i porodice. Porodična imena - odnosno prezimena, kao "nasljeđena društvena kategorija", nastaju znatno kasnije nego lična imena - u razdoblju feudalnih društvenih odnosa (u Hercegovini ne prije 14, a većinom u 16. i 17. vijeku). Geneza im je različita, kao i u drugim geografsko-istorijskim areama, pa su i ovdje prezimena razvrstana kao: patronimi i matronimi, fitonimi i zoonimi, etnonimi i etnici i slično. Prezimena se u datim uslovima transformišu (razlozi su moralne prirode, zbog «dužne krvi», usljed promjene vjere, pod pritiskom odnarođavačkih težnji, pa čak i iz estetskih razloga) - što autor objašnjava teorijom o potpunoj društvenoj uslovljenosti tih promjena. Hercegovačke po-

rodice u dijaspori, iako izložene procesima stalne asimilacije, uporno čuvaju svoju tradiciju, običaje, govor, i ime.

Pošavši od tih manje-više poznatih generalizacija i učenja, Milićević je opšte postavke svoje radnje do kraja pedantno i savjesno konkretizovao i detaljno razradio u **POSEBNOM DIJELU** knjige- "Tragom prezimena u Hercegovini", gdje je posebno do izražaja došla istraživačeva upornost, radinost, ljubopitljivost i predanost temi ispitivanja. Sakupljao je građu, provjeravao podatke i često odlazio u hercegovačka sela da se na licu mjesta, u kontaktu s ljudima – poznavateljima i čuvarima tradicije, uvjeri u tačnost svojih navoda. U knjizi su iznesni podaci o porijeklu oko tri hiljade porodica, o lokalitetima koje su te porodice nastanjivale ili ih i danas nastanjuju, a ta činjenica sama po sebi mnogo govori. Iz prijeke potrebe podaci su, za jedan veći broj porodica, kako je već rečeno, preuzimani iz istorijsko-etnološke i antropogeografske literature, iz predionih monografija, studija i članaka drugih autora, a "polazna osnova" i nezaobilazan izvor bila je Dedijerova "Hercegovina", iz koje pisac najviše citira.

Rijetku sreću imao je Milićević što nije morao da počinje od početka, nego je za uzore imao zaista brojne renomirane prethodnike i pred sobom njihove impozantne istraživačke rezultate (za Popovo, Šumu, Površ i Zupce, za Dabarsko polje, Podveležje, za Lišticu, Drežnicu, za Gacko, Trebinje, Samobor i druge šire i uže hercegovačke aree), ali budući da je i sam stvaralački usmjeren na prošlost Hercegovine i autohtonost njenoga narodnog života, ovoj temi pristupa po sopstvenoj, originalnoj zamisli. Njegova se originalnost najviše pokazuje u tzv. kritičkom preuzimanju podataka iz izvora, jer ih on obavezno dovodi jedne u vezu sa drugima, ili ih provjerava s današnjom demografsko-konfesionalnom slikom Hercegovine. Takav je metodološki postupak bio upravo nužan, jer su Hercegovinu zahvatile velike društvene promjene, epidemije kuge i seobe učinile su takođe svoje. Prijašnja nacionalna i socijalna struktura stanovništva u osnovi je izmijenjena, a samim tim i stari podaci o porodicama postali su neaktuelni. Milićević ih radikalno podvrgava reviziji i dopunama, te u svojoj knjizi nudi jedan novi, suvremeniji prikaz porijekla hercegovačkih porodica i njihove kompleksne genealogije.

Pored toga što su prezimena (u prvom dijelu) klasifikovana po tome na koji način su nastajala, u Posebnom dijelu se navode abecednim redoslijedom i to za sve konfesije sa prostora Hercegovine. Istorija svake od tri hiljade porodica sadrži bitne navode : lokaliteti gdje žive (ili su živjele, pa izumrle ili nekud odselile), kada su i odakle doselile (odakle su starinom), ili se smatraju starjenicima, najraniji spomen i geneza nomena, koju slavu slave (za pravoslavne), kuda su eventualno dalje odselile, imaju li i ko im je znameniti predstavnik itd. Čitamo tako impresivno pisa-

ne stranice ove knjige na kojima je opisana zanimljiva, često dramatična i tragična istorija pojedinih, nekad slavni, hercegovačkih porodica, njihova društvena uloga, ljudske naravi i neminovna prolaznost moći (Hercegovići, Miloradovići-Hrabreni, Vladislavići, Vukčići, Ljubibratići, Rizvanbegovići i drugi). Milićević sažeto iznosi samo osnovne informacije, a pasionirane ljubitelje starina upućuje na bogate izvore gdje se mogu naći još detaljniji podaci o tim nekadašnjim porodicama. On, uz to, nije kategoričan u tvrdnji da su svi ti mnogobrojni podaci valjani i apsolutno tačni, jer ni najtvrđa istina ne mora biti nesporna. Pogotovo ako se smisao nekog prezimena i sama genealogija porodica objašnjava narodnom legendom i predanjem. Istraživač je u tim slučajevima uvijek na nesigurnom putu, zato i Milićević pribjegava pouzdanijim podacima, starim zapisima i argumentima.

Ovaj drugi, posebni dio knjige sadrži i mini-portrete znamenitih Hercegovaca. Porodice koje su dale istorijske ličnosti i umne ljude apostrofirane su tako što se enciklopedijskom tačnošću i jezgrovitim stilom prikazuju portreti tih znamenitih ljudi (naučnika, umjetnika, književnika, filozofa, publicista, narodnih heroja, političara, teologa i drugih). Dato je u knjizi stotinjak takvih životopisa, a uz istoriju pojedinih porodica spomenuti su i kulturnoistorijski spomenici regije, kao plod neimarstva pojedinih narodnih prvaka i prosvjetitelja. Stoga se može reći da je Milićevićeva knjiga donekle i lijep pregled kulturne istorije Hercegovine i duhovnosti ljudi ovoga podneblja. Jedno djelo ove vrste i namjene nije, naravno, imalo pretenzije da prikazuje sveukupno stvaralaštvo ovih pojedinaca, već se njihovi likovi osvjetljuju pričicom, nekom zanimljivom a manje poznatom činjenicom (Dučićeva ljubav prema Magdaleni Živković iz Bijeljine, Šantićeva naočitost, mostarski šeretluk Isidora Pape, Džumhurov kosmopolitizam itd.).

Da zaključim. Knjiga Riste Milićevića "Hercegovačka prezimena" u ovom je trenutku veliki kulturni dobitak. Njen je primarni zadatak bio da pruži što iscrpnije objašnjenje o porijeklu hercegovačkih porodica i o nastanku prezimena- sve u svjetlu Cvijićeve i Dedijerove antropogeografske škole, što je uspješno i ostvareno. Zanimljiva su objašnjenja data uz mnoga prezimena. Zemlju Hercegovinu i njene ljude istorija nikada nije poštedjivala. O surovosti življenja na hercegovačkom kršu iznesena su potresna svjedočanstva. O samoj etnogenezi porodica **quod erat demonstrandum** – to je i dokazano. Čak za tri hiljade porodica istraženo je njihovo porijeklo, pa je ovaj prikaz jedan od najširih i najcjelovitijih u nizu sličnih etnoloških studija. Sasvim u duhu suvremene etnološke misli objašnjena su i značenja prezimena, te izvršena njihova suštinska tipologizacija.

Mada je riječ o knjizi s mnoštvom činjenica, građa je izložena seriozno i sistematski, stilom popularnog kazivanja. Vjerujem da će svojom tematikom privući pažnju Hercegovaca (onih ovdje i onih u dijaspori) koji će, čitajući je, ponovo doživljavati kako "diše" kamen hercegovački i žubori Neretva, kako narod ganga i gusle slave prošlost i junačka djela predaka, kako žeže lozovača i razgaljuje žilavka i blatina. I saznaće mnogo više nego što su saznali o svojim korijenima i svojoj samobitnosti.

Dr Milivoj RODIĆ

*Pafte (kopče za pojas) . Filigranski rad.
Muzej Hercegovine u Mostaru.*

I

OPŠTI DIO

Hercegovina, naročito južna i jugoistočna, ima po pravilu dobar soj ljudi. To je zemlja sa mnogo kamena, a malo svega ostalog, ali to malo što rodi hranjivo je i plemenito i sa vodom i vazduhom daje zdrave i razumne ljude.

Ivo ANDRIĆ

*Grb Kosača - osnivača Hercegovine
(po grbovniku Korjenić - Neorić, iz 1595. godine)*

KRATAK POGLED U DAVNU PROŠLOST

Geografski prostor koji se više od pet vjekova naziva Hercegovinom, a ljudi koji na tom prostoru žive Hercegovcima, prethodno je obuhvatao tri drevne istorijske oblasti: Travuniju, Zahumlje i Paganiju (Nertvljansku oblast). Ove zemlje od čijih je teritorija u XV vijeku formirana Hercegovina pomiraju se u istorijskim izvorima još u VII vijeku našeg doba.

Nema pouzdanih podataka o tome kada ovaj geografski prostor naseljavaju prvi ljudi. Postoje mišljenja da i u ovom, kamenitom i brdovitom, kraju najstariji tragovi života ljudi potiču iz **paleolita** ili starijeg kamenog doba. Te prve ljude, hercegovačke prastanovnike, nazvaše paleolicanima. Kažu da pripadaju tipu "homo-eraktus", dajući im i epitet "staro-kremeni ljudi". Neki čak tvrde da su nam ostavili tragove svog postojanja u kulturnom nasljeđu "kamenno-kremenih artefakata" koji su deponovani u kulturnim "majdanima" i vrletima današnje Hercegovine.

Novijim arheološkim istraživanjima ove tvrdnje su i dokazane. U pećini Badanj kod Stoca otkriven je crtež na stijeni. Crtež prikazuje životinju sličnu konju i još neke simbolične znakove. Naučnici smatraju da ova "Badanjska gravura" predstavlja "izvanredno umjetničko djelo paleolitskog čovjeka" (14:21).

O ljudima **neolita** ili mlađeg kamenog doba zna se nešto više. Ostaci njihove kulture nađeni su na više mjesta. Otkrivena su nalazišta u gatačkom Gracu, Buhovu kod Mostara, Neumu i drugim mjestima (56:865). U Lisičićima kod Konjica otkriveno je, za vrijeme istraživanja u periodu 1952. do 1954. godine, neolitsko naselje koje je bilo smješteno na "blagoj terasi" pored obale Neretve. Selo Lisičiće potopilo je Jablaničko jezero. Tako se pod vodom našlo i ovo neolitsko naselje. Značajno nalazište je i tzv. neolitska stanica, pronađena i istražena 1955. godine u "pripečku" Zelene pećine na izvoru Bune kod Mostara. Tvrdi se da su stanovnici Zelene pećine na izvoru Bune bili "čisti Mediteranci" i da su imali "sasvim drukčije stambene navike od stanovnika kontinentalnih krajeva...". Oni su za svoja skloništa koristili razne pećinske zaklone, za razliku od drugih krajeva gdje su pronađene kuće sa sol

dno građenim podom, zidovima oblijepljenim ilovačom, drvenom krovnom konstrukcijom, ognjištima itd. Pomenimo još Vukove njive na Raškom polju (Posušje), gdje je nađeno nešto keramičnog materijala iz starijeg neolitskog doba, i Ravlića pećinu iznad izvora rijeke Tihaljine, za koju se kaže da je "neosporno najvažniji praistorijski lokalitet u zapadnoj Hercegovini" (18:33,34,39,61).

Smatra se da su stanovnici neolitskog doba u ovim krajevima živjeli veoma davno, četiri do pet pa i više hiljada godina prije nove ere. Stanovali su pretežno po pećinama. U nauci ima mišljenja da je to bilo neko prastaro balkansko stanovništvo "neindoevropskog porijekla", tzv. Pelazgi.

Negdje na početku druge hiljade godina prije nove ere u naše krajeve dolaze narodi indoevropskog porijekla: Iliri, Tračani, a po nekima i Grci. Tvrdi se da su to bili najstariji, po imenu poznati, stanovnici današnje Hercegovine.

I l i r i, sa kojima i počinje istorija ovih naših krajeva, doselili su se u X vijeku prije nove ere. Nije pouzdano utvrđeno odakle su došli i gdje im je bila pradomovina. Oko ovog pitanja ima raznih mišljenja, koja polaze od postavke da su Iliri "porijeklom iz oblasti Lužice do njihovog sasvim autohtonog porijekla na jugu" (pa i u Hercegovini). Neki smatraju da su Iliri porijeklom sa Kavkaza (124:15).

Iliri su bili organizovani u plemena. Svako je pleme držalo određenu teritoriju. **Ardijeji** su naseljavali desnu obalu Neretve. Oblast **Autarijata** pružala se od gornjeg toka Neretve daleko na jugoistok i zauzimala je veći dio današnje Hercegovine. Pleme **Daorsi** bilo je nastanjeno između Neuma i Stoca. Popovo i dabarsku kotlinu nastanjivali su **Dermestri**. Pleme **Nerezija** je živjelo "oko gornje i srednje Neretve, oko Mostara, Nevesinja i Gackog..." (203:3).

Oko ušća Neretve bili su nastanjeni **Maniji**. Ovo su pleme potiskivali već pomenuti Ardijeji "ili od Latina zvani Vardeji koji su živjeli na području Neretve do Skadra". Za njih istoričari kažu da su "predstavljali glavni državotvorni element ilirske države III i II veka" prije nove ere (55:52).

Na Ošanićima kod Stoca postojalo je ilirsko naselje i drevni grad Daorson. Tu je pronađen i novac s natpisom "Daorson", što upućuje na zaključak da je u okolini Stoca bio centar plemena

Daorsi. Za Ošaniće se tvrdi da su jedino, do sada otkriveno, ilirsko gradsko naselje u Hercegovini. Tu je otkriven gradski trg, ostaci javnih zgrada, ruševine kuća sa stepeništima, cisterne za vodu... Grad je bio utvrđen ogromnim kamenim blokovima "čija dužina dostiže ponekad i do tri metra". Zid ovih kamenih blokova nazvan je "Kiklopski zid". Ruševine Ošaničke gradine, svojom monumentalnošću, oblikom i ambijentom u kojem se nalaze, podsjećaju na mnogo starije zidove i kapije drevne Mikene u Grčkoj. Zbog toga su neki arheolozi ovu gradinu i nazvali "našom Mikeonom" (154:88,95,97).

Ošanići kod Stoca, novčić plemena Daorsa; II vijek prije n.e.

Ima mišljenja da su, osim navedenih ilirskih plemena, u Hercegovini živjeli: **Melkumani**, **Glindicioni**, **Pleriji**, **Deriopi**, **Dekloati** i još neke manje skupine. Melkumani i Glindicioni spominju se u Gatačkom i Nevesinjskom polju, a Pleriji se smatraju kao najstariji poznati "stratum stanovništva" u južnoj Hercegovini. Deriopi se takođe lociraju u nevesinjskom kraju i povezuju se sa hidronimom Đerope, starim nazivom za rijeku Zalomku. Dekloati su bili nastanjeni u predjelu Lastve, a smatra se da je jedan od njihovih plemenskih centara bio u Rječicama kod Vilusa.

O ilirskim plemenima u našim krajevima postoji inače obimna stručna literatura, a i različita mišljenja etnologa i historičara. Dr Bojanovski, na primjer, smatra da je etnička slika "predrimске Hercegovine" dosta nejasna. Tome je razlog ne samo oskudnost pisanih izvora, već i promjene među plemenima. "Manja su se plemena stapala sa jačim etnosima ili su bila apsorbirana od jačih osvajača... Zato na etnologiju Ilira, posebno onih u kraškom

području, moramo gledati dijalektički, a ne statički, u stalnom kretanju, što je i inače, odlika stočarskih naroda." (34:7-24).

Legenda kaže da su Iliri bili dobri ratnici. Osnovno oružje bilo im je koplje. Na prsima su umjesto oklopa nosili toke, a znamo da su se toke održale u nošnji stanovnika južne i istočne Hercegovine sve do naših dana. Iliri su bili mnogobožci. Njihova su groblja bile gomile kojih u južnoj i istočnoj Hercegovini ima mnogo. Samo ih na Mosku (kod Trebinja) ima oko 200. Ima ih dosta i oko Gomiljana u blizini Trebinja. Vjerovatno je po njima ovo selo i dobilo ime. Zabilježeno je da su im žene bile vrlo poštovane. Ima više legendi o "mladim i snažnim Ilirkama". Neke ilirske poglavice imali su više žena, a bilo je i Ilirki koje su imale više muževa. Bili su poznati po neumjerenom uživanju jela i pića. Žene su im bile ravnopravne u pijankama. Neke su imale i vrhovnu vlast u državi (kraljica Teuta). Za muškarce se kaže da su "siti od pića" raspasivali kaiševe da mogu dalje piti, a pili su neku vrstu piva koju su zvali sabija.

O **Tračanima** i njihovim plemenima nema nekih pouzdanih podataka koji nam kazuju da su zaista živjeli na tlu Hercegovine. Neke vijesti upućuju na to da ih je i bilo, ali su ih Iliri potisnuli prema istoku.

G r k a (Jelina, Helena) vjerovatno je nešto i bilo u južnim krajevima Hercegovine. Poznate su njihove kolonije duž Jadranskog primorja, a i narodna tradicija o starim Grcima još uvijek živi. Ali, nekih pouzdanih dokaza o njihovom boravku na ovim prostorima nema. Uspomena na stare Grke sačuvana je u narodnim predanjima i legendama. Priča se da je ime brda Leotar više Trebinja grčkog porijekla, da je ime Leotar nastalo od nadimka "Eluteros", kojeg je, prema legendi, bog Bahus dobio kada je mirio zavađena božanstva i pozivao ih na slogu. U vezi sa Grcima je i jedna legenda o ovom poznatom hercegovačkom brdu: "Leotar je okamenjeni div koji je jurio za ženama. Sjedi, a žena mu naslonila glavu na desno koljeno. Lijevom rukom ga je obuhvatila oko kukova, a desnom mu stegla cjevanicu. Kad su se tu sastali ostali su divovi. Leotar je prevukao ogrtač preko žene i sebe. Od dugog čekanja su se skamenili. Žena mu se zvala Komuša i njenim imenom još i danas zovu presjeklinu Orlovijeh greda kojom vijuga prečac na Leotar." (124:24).

Usmena narodna tradicija kaže da su u stara groblja, sa stećcima ili bez njih, sahranjivani "Grci" - ljudi koji su u neka davna vremena živjeli na hercegovačkom tlu. Zbog toga su ta gro-

blja nazvana "grčka groblja", iz čega proizilazi da su stari stanovnici Hercegovine bili grko-pravoslavne vjeroispovijesti. Po jednom predanju ti stari Grci su se za vrijeme "velike gladi" odselili u Tursku, a po drugom pobjegli su iz Hercegovine od "vjetra suhograda".

I za praistorijske gomile (tumuluse), kojima Hercegovina obiluje, u narodu se može čuti mišljenje da su ih podizali "Grci" i da su u njih zatrpavali žive ljude "koji su nešto skrivili". Ljudi bi na te grešnike nabacivali kamenje, pa otuda i nazivi "nametna", "primetna" i "dodaj" gomila. Međutim, arheolozi su utvrdili da gomile u Hercegovini, kao i one na Glasincu u Bosni, pripadaju Ilirima.

Arheološki nalazi u Hercegovini ukazuju da su i ovi krajevi bili pod jakim uticajem grčke civilizacije. Kod Čapljine je nađen poklopac jedne amfore sa grčkim natpisom "koji je jedini poznati natpis na grčkom jeziku u Hercegovini" (5:167).

Elementi grčke kulture prodirali su u Hercegovinu iz grčkih kolonija na našoj jadranskoj obali, a trgovci su "prvi krčili puteve kojima su prodirali razni elementi grčke kulture". Otuda je širena grčka pismenost, religija i politički uticaji. Veze Grka i Ilira, pored ostalog, potvrđuju i **"bračne veze istaknutih ilirskih porodica sa Grcima"** (podvukao R.M.) (51:28).

Na području čitave Hercegovine još uvijek žive legende i priče o starim Grcima, a o ovom problemu nauka još nije kazala posljednju riječ.

Istorijski izvori ukazuju da su u nekim predjelima Hercegovine živjeli **Kelti** ili Gali - pripadnici zapadne grupe indoevropskih naroda. Njihov je trag ostao "u području oko Konjica, gdje se među imenima nalaze i ovakva čisto keltskog porijekla: Jakus, Bajo, Imcelio". (54:22)

Govoreći o "hercegovačkom narodu rimskog vremena", Jevto Dedijer konstatuje da se često misli "da su Rimljani zatekli u ovoj zemlji samo ilirska plemena. Rijetko se govorilo o Keltima, koji su u 4. vijeku prije Hrista prodrli u Bosnu, osvojili je, protjerali Ilire na jug i istok, a sami se nastanili u plodne doline..." (59:24). Po svemu sudeći, Rimljani nisu zatekli u Hercegovini samo ilirska plemena.

Rimljani su na Balkan počeli prodirati u drugom vijeku prije nove ere. Osvajali su teritorije na kojima su živjeli Iliri, Tračani, Grci i Kelti. U početku svoga nadiranja, naročito poslije pobjede nad Daorsima (167. godine n.e.), Rimljani su osvojene dijelove

Balkanskog poluostrva podijelili u tri administrativne oblasti. Teritorija današnje Hercegovine pripadala je oblasti (provinciji) Dalmaciji.

U osvojenim krajevima Rimljani uvode svoj privredni i socijalni sistem i šire svoju kulturu. Iliri i drugi zatečeni narodi veoma brzo osjećaju "blagodeti" njihovog sistema. Latinski jezik i Rimski kultura dominantno se učvršćuju u novoosvojenim krajevima. Nastupio je period surove romanizacije zatečenog stanovništva, period eksploatacije i pljačke, što je dovodilo do otpora starijih. Zbog toga Rimljani organizuju vrlo snažan državni aparat. Dovode jake vojne jedinice, podižu nova naselja, izgrađuju puteve i poduzimaju opsežne mjere kako bi normalizovali stanje i osvojene teritorije što prije uključili u život svoje velike imperije.

Po Hercegovini su Rimljani intenzivno širili svoju kulturu, podizali nova naselja oko sadašnjeg Mostara, Konjica, Stoca, Trebinja, Bileće, Posušja, Gabele... Posebnu pažnju poklanjali su popravci starih i izgradnja novih puteva da bi i na taj način lakše prodirali kroz hercegovačke i druge krajeve.

U Hercegovini se intenzivno počelo razvijati vinogradarstvo i gajenje južnog voća. Poznato je da je Hercegovina u tom periodu proizvodila kvalitetna vina, ulje i razne vrste žitarica. I zanatstvo je postalo značajna privredna grana. Razvijaju se novi zanati koji do tada nisu postojali: kovački, stolarski, grnčarski, zlatarski i drugi. Poklanjana je posebna pažnja stočarstvu i stočarskoj proizvodnji. Ovakav intenzivan privredni razvoj doprinio je da je u narodnoj tradiciji rimski period zapamćen kao "zlatno doba" Hercegovine.

Kulturno i trgovačko središte Rimljana u Hercegovini bila je Narona (Vid na ušću Neretve). U ovom rimskom gradu postojalo je pozorište kao značajna kulturna institucija. Iz Narone se vršila kolonizacija u obližnje krajeve oko Gabele i Neretve, gdje se naseljavaju porodice u istoriji poznatih prezimena "kao što su Atiliji i Papiji". Odatle su se neke porodice selile na druga mjesta. U Čitluku je, na primjer, živjela "porodica **Safinija**, čije je glavno središte bila Narona" (54:27).

I u oblasti Trebinja Rimljani su imali svoja naselja. Rimskih naselja bilo je u Dživaru, Ljubomiru, na području Panika i u drugim krajevima. U selu Taleži (Šuma trebinjska) pronađena je bronzana statua boginje Dijane. "Kip je šupalj, a desna ruka je izgubljena. Oči su od srebra. Visina kipa je 10,4 cm. Dijana je tu prikazana kao lovac sa podignutim hitonom, sa lovačkim čizma-

ma i torbicom na leđima kako juri za zvjerkom." Statua je nađena u bašti Toma Geruna, kupio ju je (1908) neki Omer Planjanin. Sada se nalazi u Zemaljskom muzeju u Sarajevu (124:35,41).

*Statua boga Merkura iz
Gračine (Ljubuški)*

*Bronzana statua boginje
Dijane iz Taleže (Trebinje)*

Na području Panika (Bileća) otkriveno je rimsko naselje, a u Ljubomiru su pronađeni primjerci zlatnog novca cara Konstantina V. U Čičevu je iskopan novac cara Nićifora Foke, a u selu Arslanagića Most je nađen novac Ptolomeja, kralja Mauritanije, s početka naše ere (124:37).

To sve dovoljno jasno govori o prisustvu Rimljana i na teritoriji koja će se nazvati Hercegovinom. Rimski vladavina u ovim krajevima bila je duga i surova. Oružani otpori i ustanci Ilira bili su neuspješni, a često su se i tragično završavali. Iz ravničarskih, toplih predjela ilirska plemena bježala su u brda ostavljajući sve iza sebe.

Rimskim osvajačima morao je doći kraj. Na prostore toga moćnog carstva prodiru drugi narodi, dolaze druga plemena koja se, takođe, miješaju sa starosjediocima. Doseljenici podižu nova

naselja, formiraju se novi rodovi i porodice.

*

Tasovčići kod Čapljine
natpis u čast
Oktavijana Augusta;
36. god. prije .n.e.

Lisičići kod Konjica
nadgrobna stela
Posaulja sina Jacijeva ;
I-II stolj. n.e.

Prva **slovenska** plemena javljaju se na granicama oba dijela Rimskog Carstva pri kraju IV vijeka. Njihove prve i jače provale na Balkansko poluostrvo padaju u prvu polovinu VII vijeka.

Početkom VII vijeka slovensko pleme Srbi naseljava teritoriju današnje Hercegovine. O tome nam je prvi ostavio značajne podatke vizantijski car i pisac Konstantin VII Porfirogenit u svom poznatom djelu **De administrando imperio (O upravljanju carstvom)**, objavljenom polovinom X vijeka. Smatra se da je vizantijski car Iraklije (610-641) naselio Srbe u opustošene dijelove carstva – na prostore Travunije, Zahunlja, Paganije... Dakle, i na geografski prostor koji će se mnogo kasnije nazvati Hercegovinom.

Pri zauzimanju ovih oblasti Sloveni se nisu odmah i definitivno naseljavali u njima. Izvjesna plemena su još dugo bila u kretanju, tražeći najpogodnija mjesta za stalni boravak. To je dovelo do međusobnih miješanja i zajedničkih kretanja, te do stvaranja

novih plemena sa novim imenima dobivenim prema oblastima, koje su zaposjedali. Tako su nastali npr. Dukljani, Trebinjani, Novljani, Zahumljani, Neretljani, itd". Plemena su imala brojne i velike porodice, a stvarala su i plemenske saveze koji se smatraju začecima društvenog života kod Južnih Slovena.

Zatečeno romansko stanovništvo Sloveni su nazvali Vlasima, i to ne samo one koji su se povlačili u brda, živjeli u katunima, već i one oko Trebinja, Dubrovnika, Kotora, u području Neretve... Dolazilo je i do miješanja sa starosjediocima i do postepenog nestajanja razlika između novодоšlih i starosjedilaca. Izgleda da su baš iz ovakvih simbioza sa elementima romansko-ilirskim nastala prezimena Zotovići, Kapor, Bokuni itd. Na to podsjećaju i nazivi nekih plemena kao na primjer Burmazi kod Stoca, trebinjsko pleme Skrobimezi... Jireček smatra, da se baš iz ovakvih pastirskih katuna razvio najveći dio plemena (Zubci, Banjani, Drobunjaci), a tako se i naziv stočarskih Vlaha postepeneo prenio na Slovene." (109:131;124:45).

U naše krajeve Sloveni su došli sa starom, mnogobožačkom vjerom. U novoj sredini zatekli su hrišćanstvo koje postepeno prihvataju. Proces pokrštavanja tekao je brže u zapadnim krajevima gdje je bio jači uticaj Rima. U ostalim krajevima primanje hrišćanstva teklo je nešto sporije i sa uticajem Vizantije. Vizantija je za pokrštavanje Slovena angažovala sveštenike koji su znali slovenski jezik. Prema Đurđevu "varvarski narodi su ulazili u srednjoevropsku istoriju razvitkom državnog života u njih, a primanje hrišćanstva je bilo znak njihovog povezivanja sa evropskim razvitkom." (74:52).

U oblastima koje su kasnije ušle u sastav Hercegovine prodor hrišćanstva nije tekao lako. Izgleda da se "neznaboštvo najduže zadržalo na području Travunije i suzbijeno je tek dolaskom slovenskih učitelja Ćirila i Metodija. Na putu u Rim, na poziv pape Nikole I, oni su se zadržali ovdje i osnovali prvu episkopiju... Najvjerovatnije, da se vrijeme pokrštavanja Trebinjana može staviti najkasnije u 879. godinu za vlade vizantijskog cara Vasilija I Makedonca (837-886) ". Prije opšteg pokrštavanja "samo je hrišćanin bio knez Petrislav. Zbog toga su ga Travunjani protjerali, a kad su primili hrišćanstvo za kneza su izabrali njegovog sina Pavlimira" (124:47,48).

U nekadašnjoj trebinjskoj oblasti ili Travuniji, koja je obuhvatala znatan dio današnje Hercegovine, prvi župan koga pominju istorijski izvori zvao se **B e l a** . Vrijeme njegove vladavine pada,

vjerovatno, u prvu polovinu IX vijeka. O Beli se malo zna, ali se tvrdi da je sigurno zasnivač" jedne porodice koja će ovdje vladati dugi niz godina i igrati dosta značajnu ulogu u događajima ovog perioda ". Belu je naslijedio njegov sin **Krajina** koga historijski izvori pominju oko 850. godine. U to doba Travunija je priznavala vrhovnu vlast Srbije. Župan Krajina bio je oženjen ćerkom raškog župana Vlastimira. O tome je vizantijski car Konstantin napisao: "A ovaj vladar Vlastimir svojoj kćeri dade muža Krajinu, sina Velaja župana trebinjskog. Hoteći toga svoga zeta odlikovati imenova ga vladarem i učini ga samostalnim." (124:61,62).

Na početku X vijeka u historijskim se izvorima pominje i Hum (humaska zemlja) kao posebna samostalna oblast sa glavnim gradom Blagajem iznad izvora rijeke Bune. Blagaj je tada bio ne samo " glavni grad kneževine nego i glavno mjesto nutarnje zemlje". Drugi "značajan grad u kneževini humskoj" bio je Ston gdje je početkom XIII vijeka Sava Nemanjić osnovao, kako kaže Vjekoslav Klaić, "grčko-istočnu biskupiju" (pravoslavnu eparhiju) za zemlju humsku. Prema ovom historičaru, Humaska zemlja je od X do XII vijeka znatno proširena, tako da je obuhvatala "devet župa". Te župe su "po Dukljaninovoj kronici: **Stantetia** (Stonska oko Stona i na poluotoku Pelješcu); **Papua** (Popovo polje na dolnjoj Trebišnjici); **Ybsko** (Valjda Gačko polje); **Lucca** (župa Luka s obje strane dolnje Neretve kod utoka Trebižata, Bregave i Krupe); **Velicca** (Veljaci ili Trebižat); **Gorymita** (Gorica ili kasnije Gorska župa); Vecenike (nepoznata položaja); **Dubraua** (i župa Dubraue g. 1285, jest predjel Dubrava između Mostara i Stoca); **Debre** (kotlina Dabarska). U 15. stoljeću spominje se još **Broćna ili Brotnja župa** (danas Broćno ili Brotnjo polje) i **Blatna župa** (Mostarsko blato)."

Prvi poznati vladar Humske zemlje, koja se od 1448. godine naziva Hercegovinom ili hercegovom zemljom, bio je **Mihajlo Višević**, sin kneza Viševića "gospodara i vladara" Zahumlja. Mihajlo Višević "izvodio je svoje porijeklo od nekadašnjih još tada Slovjena (Srba) na sjeveru oko rijeke Visle, a bio je vele, ugledan vladar". Vizantijski car Konstantin "časti" ga naslovom "prokonzul patricie", a rimski papa ga naziva "preuzvišenim vojvodom Humljana". Zanimljivo je da su ga ljetopisci toga doba nazivali "kraljem", a njegova je "država međašila sa gradom Dubrovnikom". Vinogradi Dubrovčana su tada "ležali" u Humskoj zemlji za koje su Dubrovčani plaćali Mihajlovim roditeljima, a zatim i njemu, godišnji danak od 36 dukata koji se zvao mogoriš. Iza Mihaj-

la Viševića za duže vrijeme ne spominju se samostalni humski knezovi, a godine 949. Hum će (zajedno sa Dukljom i Travunijom) ući u sastav srpskih zemalja, po čemu Klaić zaključuje da su "u istinu ove kneževine sastavljale feudalnu državu kneza Časlava".

U zanimljivom opisu Humske zemlje od početka X do XIV vijeka Klaić iznosi više podataka o humskim knezovima: Miroslavu, bratu Stevana Nemanje i "šurjaku" bana Kulina; knezu Andriji i njegovom sinu Radoslavu, a zatim ističe više imena i prezimena humske vlastele toga doba koja je "okruživala kneza Andriju". Među njima su: Hinko **Rastimirić**, Dobrovit **Radovčić**, Hrelja **Stjepković**, Strazimir **Adamović**, Hranislav **Prvoslavić**, Dobromil **Pobratović**, Desčan **Berivojević**, Radovan **Pribidružić**, Hrelja **Desavčić**, Toma **Čupetić**, Bogdan **Dobromirić**, Hrvatini **Turbić**, Prvoslav **Prodančić**, Bratoslav **Vuković**, Berko **Radovanić** (123:23,24,95-97,104).

U istorijskoj literaturi o Hercegovini mnogo se raspravljalo o **Ljetopisu popa Dukljanina**. U ovom svom djelu Dukljanin daje puno materijala i o županima Travunije, a i o prostorima današnje Hercegovine. Dukljanin govori i o tzv. "Crvenoj Hrvatskoj" koja je zahvatala prostor od Cetine do Drine, a sačinjavale su je Neretljanska, Zahumska, Travunjanska i Dukljanska oblast.

Korać kaže da pop Dukljanin govori "o Crvenoj Hrvatskoj vjerovatno kao uspomeni na jedan period kad su kretanja raznih slovenskih plemena bila življa, u prvim godinama poslije doseljavanja i potpuno je prihvatljiva mogućnost, da su i naši krajevi tada bili povremeno nastanjeni Hrvatima i pripadali oblasti koja je svoje ime (Crvena Hrvatska) dobila po njima..." (124:61). Dr Nikola Bjelovučić kaže da su Crvenoj Hrvatskoj pripadali "današnji kotarevi: Stolac, Ljubinje, Nevesinje, Gacko, Bileća, Trebinje, dubrovačka okolina s Pelješcem..." (30:10), a istoričar Vladimir Ćorović misli "da je ta mnogo osporavana Crvena Hrvatska doista postojala, ali da su srpska plemena iz unutrašnjosti sužavala njene granice i najposlije je sasvim preplavila" (56:872).

Dukljaninov **Ljetopis** pominje se ovdje i zbog toga što nam pruža mnogo zanimljivih podataka za proučavanje istorije i tradicije Hercegovine u ranom srednjem vijeku. Njegov prvi "trebinjski" dio nastao je oko 1020. godine; u njemu se prikazuje istorija "trebinjskih vladara do početka XI vijeka". Po mišljenju istoričara,

Ljetopis je značajan po tome "što je prvi naš pisani spomenik u koji je ušla savremena narodna tradicija o viteškim djelima i podvizima legendarnih junaka i vladara iz najstarije istorije Srba i Hrvata" (104:251).

Bez obzira na pisanje popa Dukljanina, istoričari su, uglavnom, saglasni da je znatan dio sadašnje Hercegovine pred kraj X vijeka ušao u sastav Duklje i Zete. Prema istorijskim izvorima, Dragomir (sin dukljanskog kneza Vladimira) upravljao je Travunijom i Zahumljem, a bio je i "trebinjski župan". Puno zanimljivih podataka koji se odnose na **Ljetopis popa Dukljanina** Vojislav Korać je prikupio od velikog broja autora i objavio ih u svom djelu **Trebinje I** (str.60-92). Mnogi bi bili interesantni i za ovu knjigu. Pomenućemo ovdje trebinjskog župana **Grda** za koga se kaže da je vladao Trebinjem u XII vijeku (124:90).

*

Početak XII vijeka, za vladavine župana **Dese** u Travuniji (prema M. Orbiniju, on je sahranjen u Trebinju) sazrijevaju uslovi za pripajanje i ostalih oblasti oko nje državi Nemanjića. Do toga je došlo 1186. godine. Tako je, šireći svoju vlast u XII vijeku, srpski veliki župan Stevan Nemanja u sastav svoje države uključio i teritoriju današnje Hercegovine. To se dogodilo poslije smrti župana Dese i poslije neuspjelog pokušaja dukljanskog vladara Mihaila da povрати stari ugled svojoj državi. Ovim događajem otpočinje jedno novo razdoblje u životu Hercegovine, kojom će gospodariti pripadnici moćne dinastije Nemanjića. Od tada Nemanjići ulaze u istoriju i narodnu tradiciju Hercegovine.

Stevan Nemanja, sin raškog župana Zavide osnivač je moćne dinastije (i porodice) koja je na srpskom etničkom prostoru odigrala izuzetnu ulogu. Na teritoriji današnje Hercegovine Nemanja je, i kasnije njegovi potomci, učvršćivao pravoslavnu crkvu, podizao crkve i manastire, progonio bogumile i njihovo učenje koje je iz Bosne prodiralo u Zahumlje i Travuniju. Vodio je i borbu protiv uticaja katoličke crkve u ovim krajevima. Pomenućemo samo neke članove porodice Nemanjića koji su imali značajan uticaj i ulogu u Hercegovini. To su bili Stevan Prvovjenčani i Vukan, koji su se međusobno sukobljavali, ali ih je izmirio treći najmlađi brat Sava. Zatim, to su tri sina Stevana Prvovjenčanog: Radoslav, Vladislav i Uroš I. Humski knez Miroslav bio je Nemanjin brat, a Nikolići, poznati vlastelinski rod u Popovu, Miroslavljevi su po-

tomci.

Period vladavine Nemanjića pratile su brojne međusobne trzavice i sukobi oko vlasti, do čega je dolazilo i na tlu današnje Hercegovine. Karakterističan je bio sukob između kralja Uroša I i njegovog sina Dragutina. U bici na Gatačkom polju u jesen 1276. godine Dragutin je pobijedio oca (124:103).

Vladavina Nemanjića u oblastima koje su docnije ušle u sastav Hercegovine trajala je dugo, od 1180. do 1371. godine, do gušenja dinastije Nemanjića.

Tradicija Nemanjića u istočnoj Hercegovini je izuzetno živa. Sačuvana je u toponimima, predanjima i narodnoj poeziji. Malo gatačko selo Nemanjice nosi Nemanjino ime, a crkva u Domrkama ime Stevana Prvovjenčanog. Manastiri Kosijerovo i Dobrićevo pominju se u jednoj narodnoj pjesmi o Nemanjićima:

*Ko načini u Domrkam" crkvu
Do veliko blago Nemanjića*

*Ko načini do dva manastira
Dobrićevo i Kosijerevo
Do veliko blago Nemanjića*

Narodno predanje pominje Ljubomir kod Trebinja kao mjesto Nemanjinog porijekla i kao "imanje" Nemanjića. U Popovu se svojevremeno mogla čuti priča o popu Stevanu "praroditelju Nemanjinu", po kome je Popovo polje i dobilo ime... Dakle, istorija i tradicija čvrsto povezuju Nemanjiće i Hercegovinu.

*

U istočnoj Hercegovini je isto tako razvijena narodna tradicija i mit o Kosovu, posebno o proslavljenom i u pjesmi opjevanom junaku Milošu Obiliću. Za Miloša se u jednoj pjesmi kaže da je "junačko koljeno", majka mu je "Janja čobanica, od Srbije iz Hercegovine". Baba mu je, pjesma dalje kaže, "zmaje od oblaka". Miloša svojataju mnoga plemena, posebno crnogorska i iz stare Hercegovine. Pleme Banjani smatra ga svojim pretkom. "Porodi ga majka Hercegovka", kaže u jednoj svojoj pjesmi Andrija Kačić Miošić. (152:51)

Miloševa istorijska ličnost ovjenčana je, dakle, slavom i kroz mit i legendu. Istorijski i mitski lik ovog kosovskog junaka ulije-

vao je snagu i junacima Hercegovine. To ilustruje i stih jedne stare pjesme koja se odavno pamti:

*Gacko polje široko
Na tebi je siv' soko
Junak Bogdan Zimonjić
Stari Miloš Obilić.*

*

Hercegovina se, prema brojnim istorijskim izvorima nalazila i u sastavu srednjovjekovne bosanske države Kotromanića. Ban Stjepan II Kotromanić (1322-1353) uspio je, koristeći se unutrašnjim neredima u Srbiji i borbama koje su vođene oko nasleđa poslije smrti kralja Milutina, da osvoji Hum-značajnu oblast Hercegovine. Time se vlast "bosanskog bana protegla i na Hum koji je odvojen od države Nemanjića prilikom njihovog prodiranja ka jugu u vizantijske oblasti" - kaže akademik Radovan Samardžić. Dalje osamostaljenje i širenje Bosne uslijedilo je kada je vlast preuzeo sinovac bana Stjepana II Kotromanića Tvrtko I (1353-1391), sin Vladislava Kotromanića i Jelene Šubić - sestre Mladena III Šubića.

Tvrtko I Kotromanić polagao je "pravo na nasljeđe srpskog prestola" kao unuk Jelisavete, kćeri kralja Dragutina, koja je bila udata za njegovog djeda Stjepana Kotromana.

Tvrtko I je proširio svoju vlast na Trebinje i Konavle. Pošto je zadobio znatan dio države Nemanjića koja je ostala bez "gospode srpske" i bez "pastira", i pošto se proglasio nasljednikom "svete loze" Nemanjića, Tvrtko se u manastiru Mileševu krunisao za "kralja Srbije i Bosne". On je u martu 1378., dolazio u Žrnovnicu-župu koja je bila u sastavu Trebinjske oblasti, odnosno Travunije. Sa njim je bila njegova majka Jelena i žena Doroteja, ćerka Stracimira "cara Videnske Bugarske". Tvrtko je, krajem 1382., ponovo obilazio Hum i primorje, pa su tom prilikom Dubrovčani slali pred njega "poslanstvo od Bišća, Trebinja ili Konavala". Za vrijeme njegove vladavine Bosna je dostigla najviši uspon i postala "jedna od najmoćnijih država na Balkanu". Međutim, poslije Tvrtkove smrti stanje se dosta brzo mijenja. Vlastela počinje da se osamostaljuje i postaje kočnica jačanju centralne vlasti, što "neminovno dovodi do znatnog slabljenja državnog jedinstva". U tome se, na području Hercegovine, posebno ističu: Sndalj Hranić

Kosača, Pavle Radenović i Radoslav Pavlović-sin Pavla Radenovića.

Oblast porodice Kosača protezala se sa obje strane rijeke Neretve, a Sandalj Hranić (1392-1435), sinovac i nasljednik Vlatka Vukovića, učesnika u boju na Kosovu, proširio je svoju vlast i zagospodario teritorijom između Cetine na zapadu i Onogošta (Nikšića) na istoku: Osvajajući nove oblasti, Sandalj je uspio da postane jedan od najmoćnijih feudalaca svoga vremena.

Sandalja Hranića naslijedio je njegov sinovac Stjepan Vukčić Kosača (1435-1466), brat Teodore-žene Radoslava Pavlovića. Bez obzira na rodbinske veze, on će doći u sukob sa Radoslavom. Da bi osvojio njegovu teritoriju sa gradovima Trebinjem, Klobukom i Bilećom, obratio se Turcima za pomoć. Turci su mu poslali vojsku "od oko 1.500 ljudi pod komandom Beraka". Stjepan Vukčić je, najzad, postao "gospodar Hercegovine", koja će padom Novoga (Herceg-Novog) 1482.godine pasti pod vlast Turaka. Ovo je bio nestanak države koju su osnovale Kosače (207:366; 124:130-151).

*

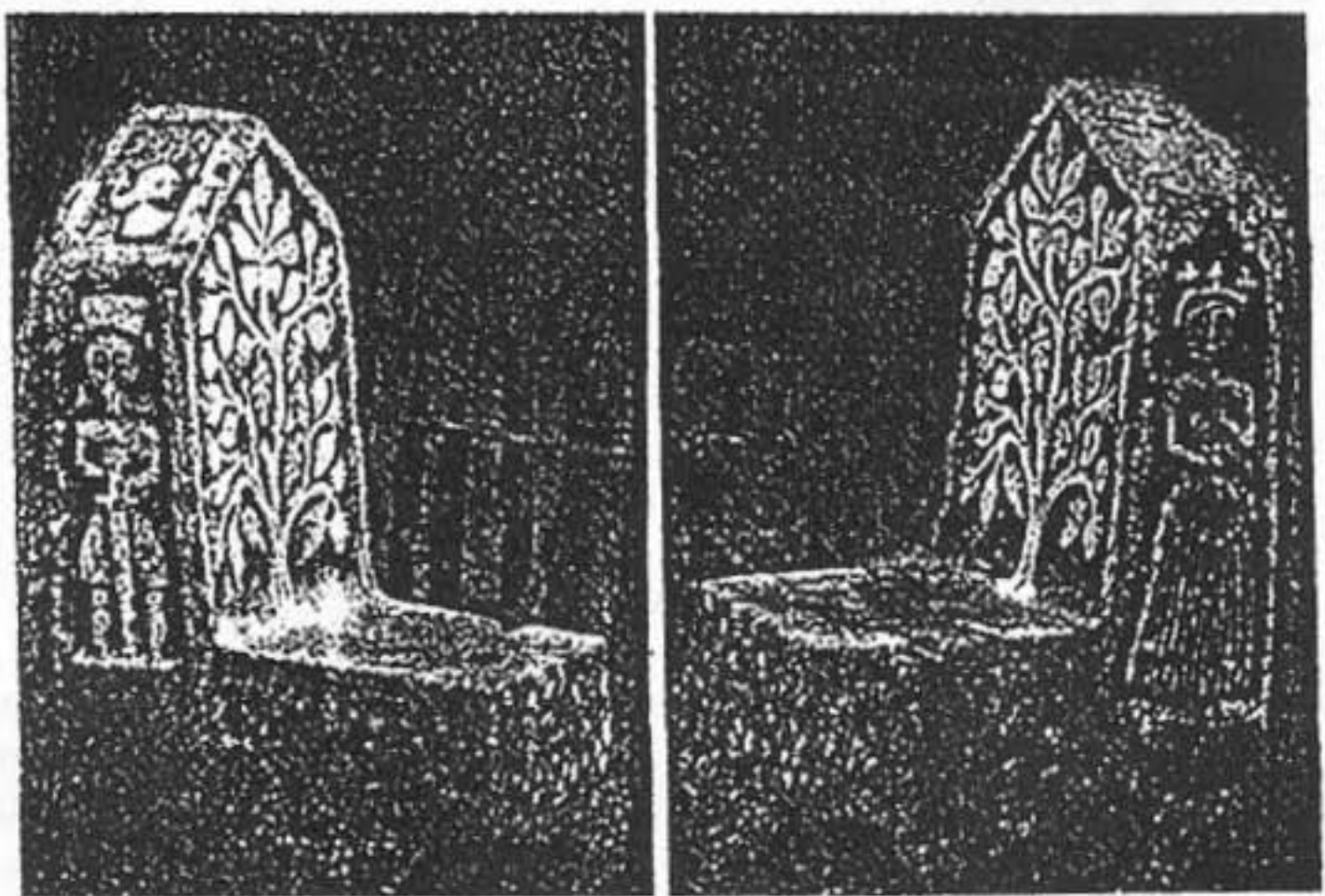
Treba pomenuti još neke zanimljivosti od posebnog značaja za kulturnu istoriju Hercegovine, koje se, na određen način, vezuju za imena i prezimena istorijskih ličnosti. Riječ je o srednjovjekovnim kamenim stolicama, Miroslavljevom jevanđelju i Mostarskom ili Manojlovom jevanđelju.

Srednjovjekovne kamene stolice predstavljaju posebnu zanimljivost u kulturnoj istoriji Bosne i Hercegovine. Isklesane iz jednog kamenog bloka, ove stolice, nazivane sudijske, odnosno "sudačke" po tome što su na njima sjedile sudije prilikom suđenja i izricanja presuda. Postoje, međutim, i druga tumačenja koja tim stolicama daju znatno širu javnu funkciju. One su, naime, bile i "zborna mjesta" oko kojih se narod okupljao na zborove. Do sada su u BiH pronađene i opisane četiri kamene stolice, i to sve četiri na prostoru Hercegovine: u Bukovici kod Konjica i Kosoru kod Mostara, te u Ošanićima kod Stoca i Gornjim Turanima u Brdima trebinjskim.

Najinteresantnija, i u arheološkoj literaturi najčešće opisivana, je **stolica iz Bukovice**. Stručnjaci su je opisali kao monolitnu, pažljivo klesanu stolicu sa masivnim naslonom za leđa. Sa frontalne strane naslon je ukrašen "drvetom života". Sa lijeve bočne strane uklesan je lik žene sa kraljevskom krunom. Smatra se

da je to lik Jelene Grube, jedine žene koja je kao "samostalna kraljica" vladala u Bosni krajem XIV vijeka. Sa desne bočne strane je figura muškarca sa mačem u rukama. Pretpostavlja se da je to lik nekog funkcionera koji je, u ime kraljice, obavijao povjerene dužnosti. Na jednoj strani trouglastog završetka naslona uklesan je grb, a na drugoj je natpis: **SIE GROB PAVLOVIĆA IVANA**. Tvrdi se da je natpis naknadno urezan, a i dvojako se tumači: kao "grob" i kao "sto" Ivana Pavlovića. Arheolozi su se, konačno, usaglasili da je riječ ipak o "sudačkoj" stolici koja je pripadala nekom srednjovjekovnom bosanskom vladaru. Smatra se da se stolica prvobitno nalazila na lokalitetu Stolac kod Čeline, gdje je nekada zasjedao "Kraljev sto", i da ju je neko iz vlastelinskog roda Pavlovića prenio na svoj grob u Bukovicu. Razlozi prenošenja mogli su biti: "pijetet, čuvanje, ali i kapric". Sada se nalazi u Zemaljskom muzeju u Sarajevu.

Prvi opis stolice iz Bukovice nalazi se u jednom izvještaju austrijskog oficira Save Mirkovića iz 1884.godine (7:245-250).

Kamena stolica iz Bukovice

Stolica iz Kosora (sada, takođe, u Zem. muzeju u Sarajevu) ima četvrtasto sjedište i naslon za leđa i ruke. Na spoljašnjoj, des-

noj strani uklesan je natpis ćirilicom: **SI KAMI VARDA, ČI LI JE BIO, ČI LI JE SADA, ČI LI NEĆE BITI.** Jedna legenda kaže da je na ovoj stolici često sjedio herceg Stjepan Vukčić i sudio narodu. Zbog toga je i nazvana "Herceg Stjepanova stolica". Krajem XIX vijeka pronašao ju je arheolog Vaclav Radimski, saradnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, i prepisao natpis još dok je bio neoštećen. Prema tvrđenju Marka Vega, Radimski nije analizirao sadržaj natpisa. Vego zaključuje da je ovu stolicu upotrijebio neki Varda za svoj nadgrobni spomenik i na njoj urezao natpis. Istorijski izvori prve polovine XIV vijeka pominju kneza Vukca Vardića čiji je otac imao nadimak Vard, po čemu je i nastalo prezime Vardić. Članovi porodice Vardića su bili "poslanici" hercega Stjepana, pa otuda, vjerovatno, i potiče legenda o njegovoj stolici (270:266-267).

Stolica u Ošanićima je po obliku slična stolici iz Kosora. Pripadala je Stjepanu Miloradoviću iz roda Hrabrena. To potvrđuje i natpis na njoj koji glasi : **ASE STO VOEVODE STIPANA MILO-RADOVIĆA, A PONOVI GA VOEVODA PETAR SIN MU.** Iz natpisa se da zaključiti da je vojvoda Petar Miloradović-Stjepanović na ovu sudijsku stolicu urezao natpis ćirilicom poslije smrti svoga oca Stjepana. Petar je bio starješina bratstva Hrabrena i "vojvoda Donjih Vlaha". Njegov otac Stjepan umro je oko 1470, a natpis je urezan između 1470. i 1488.godine. Stolica je, smatraju arheolozi, izrađena nešto ranije, vjerovatno kada je vojvoda Stjepan bio "na vrhuncu svoje političke i životne snage" (271:202-203).

Stolicu u Gornjim Turanima pronašao je 1959. godine Stevan Kijac, a evidentirana je 1962. prilikom rekognosciranja terena od strane ekipe Zavičajnog muzeja Trebinje. Kao i prethodne tri i ova se stolica svrstava u zanimljive i vrlo rijetke spomenike srednjeg vijeka na tlu Hercegovine, i mnogo šire. Njeni su ukrasni motivi vrlo slični motivima srednjovjekovnih stećaka. Bogata dekorativna ornamentika daje joj posebnu ljepotu. Najljepši dio stolice je reljefni friz u obliku lozice s trolistom, smješten na gornjem dijelu sjedišta na prednjoj i dvjema bočnim stranama. Za razliku od pomenutih, ova je stolica zadržala "izvorni oblik" i mjesto gdje je nastala. Nije utvrđeno kome je pripadala, a i tradicija je ne vezuje za neku određenu istorijsku ličnost (215:103-111).

Miroslavljevo jevanđelje je napisano u spomen humskog kneza Miroslava. Nastalo je u "Humskoj zemlji" krajem XII vijeka. O ovom izuzetnom spomeniku kulture postoji obimna literatura. Pisao ga je, na pergamentu, anonimni pisac (po nekim Varsame-

lon), a ornamentima ukrasio Gligorije Dijak. Rukopis krasi veliki broj minijatura sa zanimljivim ljudskim i životinjskim likovima. Na dva mjesta prikazan je kralj Herod kako sjedi na povišenom prijestolju sa ravnim naslonom za leđa. Smatra se da ova minijatura predstavlja kneza Miroslava. Umjetnička vrijednost minijatura uvrštava ovo jevanđelje svakako u vrhunska djela ove vrste umjetnosti. Istoričari smatraju da je *Mirolavijevo jevanđelje* jedinstvena pojava na čitavom području ćirilske pismenosti. Jevanđelje je čuvano u manastiru Hilandaru do 1896. godine, kada je poklonjeno kralju Aleksandru Obrenoviću. Sada se nalazi u Narodnom muzeju u Beogradu (136:586; 145:569).

Mostarsko ili Manojlovo jevanđelje je nastalo u prvoj polovini XIV vijeka. Napisao ga je i minijaturama ukrasio izvjesni Manojlo Grk, pa otuda i ovaj drugi naziv. Po stilu i motivima ornamentike ovo jevanđelje ima veliku sličnost sa jevanđeljem Divoša Tihoradića., nastalog takođe u prvoj polovini XIV vijeka. Istoričari ga svrstavaju u grupu "srednjih bosnaskih spomenika, između Mirolavova i Nikoljskog evanđelja, sa mnogo zadržanih starih crta i u tekstu i u jeziku". U kući uglednog Mostarca, iz sredine XIX vijeka, Ilije Ivaniševića sačuvna su 32 pergamentna lista ovog dragocjenog spomenika kulture Hercegovine. Zaslugom njegovog sina Rista saznalo se za ovaj važan dokumenat tek početkom XX vijeka. Ovaj poznati "knjigoljubac" i sakupljač starina Mostara, poklonio je Manojlovo jevanđelje Akademiji nauka u Beogradu (57:509).

*

Period turske vladavine u Hercegovini otpočeo je prije zauzimanja Herceg-Novog i trajao je više od četiri vijeka, od 1463. do 1876. godine. Poslije osvajanja srpske despotovine (1459) i bosanskog kraljevstva (1463) Turci su prodrli u Hercegovinu. Padao je dio po dio njene teritorije i već u drugoj polovini 1465, pod turskom okupacijom našla su se značajna područja Hercegovine zemlje, a uskoro i čitava Hercegovina.

U Hercegovini su, kao i u drugim osvojenim područjima, Osmanlije uspostavile svoju vlast i društveno uređenje. Godine 1470. formiran je Hercegovački sandžak. Time se ova oblast izdvojila iz Bosanskog sandžaka. Prvo sjedište hercegovačkih sandžak-begova bilo je u Foči, gdje je ostalo do 1522. godine kada je privremeno premješteno u Mostar. Tada se javljaju i nazivi

"mostarski sandžak" i "mostarski paša".

Već u početku turske vladavine u našim krajevima nastaju krupne političke i društvene promjene koje će snažno uticati na kulturne i vjerske tokove, a time i na život hercegovačkih porodica. Uporedo sa osvajanjem pojedinih krajeva tekao je i proces islamizacije stanovništva, a i drugi društveni i ekonomski procesi. Mostar, Trebinje, Stolac i još neka naseljena mjesta postepeno dobijaju istočnjački izgled, s velikim šarenilom etničkih grupa koje su živjele u odvojenim mahalama. U osvojenim krajevima Osmanlije intenzivno rade na razvijanju islamske kulture, čiji se uticaj osjećao među hrišćanskim stanovništvom.

Čitav period turske vladavine za narod Hercegovine bio je posebno težak. Hercegovci su se morali iseljavati, dizali su bune i ustanke, odmetali se u hajduke. Istina, bilo je islamiziranih Hercegovaca koji su zauzimali istaknute položaje u turskom carstvu, kao što su poznate hercegovačke begovske porodice: Čengići, Kapetanovići, Resulbegovići, Rizvanbegovići. (O njima i ostalim opširnije u drugom dijelu knjige).

Među hercegovačkim feudalnim porodicama ovog "turskog vremena" često je dolazilo do otvorenih sukoba i borbi za vlast i veće bogatstvo. To naročito dolazi do izražaja krajem XVIII i početkom XIX vijeka. Poznati su sukobi Rizvanbegovića i Šarića u Stocu, Dadića i Voljevica u Mostaru ... Karakteristični su međusobni sukobi Rizvanbegovića, u kojima se posebno ističe Ali-aga Rizvanbegović "koji u borbi za vlast vodi bespoštedne borbe sa svojom braćom i izlazi kao pobjednik. Sve te njihove borbe osjetio je narod na svojim imecima i životima" (1:241). Ovi i slični sukobi su se prelamali preko leđa siromašnih porodica i obespravljene sirotinje koju su tada nazivali rajom.

Protiv okrutnog režima Osmanlija bunila se raja, a i "carski janičari, njihovi zapovjednici i muslimansko stanovništvo kada bi bosanski veziri nastojali da po svojim mjerilima uvedu veći red i zakonitost, kako su to oni poimali i shvatili". Mnogi pobunjenici iz redova muslimanskog stanovništva odvođeni su u Travnik, u vezirov konak, i tamo ostavljali "rusu glavu". Zanimljiva je jedna od "najvećih buna mostarskih Muslimana protiv sultanovog namjesnika i opore čudi upravljača u Stambolu", koja je izbila početkom XIX vijeka. Bunu je poveo ugledni mostarski prvak toga vremena Ali-aga Dadić sa svojim pristalicama. Na Dadićevoj strani, pored Muslimana, bilo je i "dosta mostarskih hrišćana". Kada je, poslije teških i krvavih borbi "prsa u prsa", carska vojska ugušila ovu

pobunu, "među prognanima i osuđenima na smrt bilo je i dosta mostarskih katolika i pravoslavnih". Poslije ovog događaja i ulaska carske vojske u Mostar nastala su, za ovaj slobodarski grad, teška vremena (163:65).

*

Odlukom Berlinskog kongresa 1878. godine Austro-Ugarska je okupirala Bosnu i Hercegovinu. Iako su Hercegovci svojim čuvenim ustankom okončali viševjekovnu vlast Turaka na ovom tlu, nisu dobili slobodu. Došao je novi okupator, došla je druga, moćna carevina: Austro-Ugarska. Novi sistem vlasti se bitno razlikovao od prethodnog. I taj sistem, iako donosi bitne promjene, uskraćuje narodu osnovna prava i građanske slobode.

Austrougarska vlast zavodi najkrući kolonijalno-birokratski sistem vladavine. U Hercegovini se vrše masovna hapšenja i otpremanje ljudi u logore. Izriču se smrtne presude i stanovništvo izlaže surovoj eksploataciji i teroru. Ovo je posebno došlo do izražaja u istočnoj Hercegovini. Samo na području Trebinja, u toku Prvog svjetskog rata, bilo je obješeno i strijeljano više stotina ljudi. Slično je bilo i u drugim mjestima. U Mostaru su "najbolji domaćini" pozatvarani, odvedeni u tamnice i osuđeni na višegodišnju robiju.

U politici prodiranja prema istoku (*Drang nach Osten*) Austro-Ugarska je i Hercegovinu ubrajala u prvu etapu svog učvršćivanja na Balkanu. U tom cilju izgrađuju se nove saobraćajnice: ceste i željezničke pruge kojima će povezivati osvojene krajeve. Pored izgradnje putnih komunikacija, u gradovima se podižu nove upravne, javne i stambene zgrade "po srednjoevropskim uzorima" (posebno u Mostaru). Tako, prema narodnoj izreci, svako zlo donosi i neko dobro. Hroničari toga vremena su zabilježili da glavni grad Hercegovine Mostar "polako počinje da svlači svoje orijentalno ruho i dobija neke oznake Zapada". Ali, po njegovim "sokacima ima još mnogo feredža, šalvara i saruka". Uporedo sa ovim folklorom "sve se više sreću i evropski cilindri i ženske toalete po bečkoj i peštanskoj modi. Uz narodni govor i pjesmu čuju se sad i njemačke, i mađarske, i češke, i talijanske riječi kojima se sporazumijevaju oficiri, vojska i novo činovništvo" (163:90).

Jedan od osnovnih zadataka austrougarske vlasti bio je sistematski rad na duhovnom satiranju naroda. Svojom ideologijom i politikom "ona je trovala ljude uzajamnim nepovjerenjem i zlura-

došću. Nad zavađenim nije nikad teško vladati i ona je svesna toga, iz te maksime stvorila državni princip. U svaku zajednicu između pravoslavnih i muslimana ili između Srba i Hrvata bacano je odmah seme razdora, svejedno u kom obliku" (54:81,82). Ali, istorija, ta stara "učiteljica života", kaže da svakom osvajaču mora doći kraj. Tako je, završetkom Prvog svjetskog rata, propala vladavina "bečkog ćesara" i na prostorima Hercegovine.

*

U svojoj burnoj prošlosti Hercegovina je bila, dakle, poprište na kome su se sudarale vojske i strani interesi. Iliri, Rimljani i drugi drevni narodi ispoljavali su svoje interese za ovu krševitu zemlju. Na njenom tlu sučeljavali su se interesi Mletačke i Dubrovačke Republike, Turske Carevine i Austro-Ugarske Monarhije.

Ti vjekovni sukobi prouzrokovani su osjetljivošću geografskog prostora Hercegovine kao dijela Balkana koji se nalazi na svjetskoj "vjetrometini", na razmeđu između istočne i zapadne kulture i civilizacije. U ovoj zemlji egzistiraju tri međusobno suprotstavljene religije sa svojom duhovnošću i tradicijom. Sve je ovo išlo u prilog stranim zavojevačima u sprovođenju poznate devize "zavadi pa vladaj" i prakse međusobnog satiranja naroda.

Hercegovina je, tako, vjekovima bivala i "svačija" i "ničija" zemlja. Prelazila je iz ruku jednih u ruke drugih osvajača. Njena teritorija je dijeljena, na njoj su postavljane granice, gomilane strane vojske. Zemlja bi ostajala pusta, ali bi ponovo bila naseljena.

Hercegovac je svikao da na svom tlu gine za slobodu, ali je krv prolijevao i na bojištima Tirola, Galicije, Bukovine... Često je bivao žrtva sopstvenog neznanja i trenutnog zanesenjaštva.

Za Hercegovinu se nekada govorilo da je zemlja u kojoj "Car caruje, graničar tuguje, a s narodom tuga i puška druguje". Ta mukotrpana prošlost duboko se urezala u psihu Hercegovaca.

Sve je to, na svoj način, doprinijelo nastanku ovako velikog broja raznovrsnih, često neobičnih, smiješnih, pa i pogrđnih prezimena hercegovačkih porodica.

Fragment Miroslavljevog jevanđelja

IME "HERCEGOVINA" – ISTORIJA, LEGENDA, POEZIJA

Istoričari su utvrdili da je ime Hercegovina vezano za Sandalja Hranića i njegovog nasljednika. Sandalj je, piše K. Jireček u svom čuvenom djelu **Istorija Srba**, "zasnivač nove teritorijalne jedinice koja se, od vremena njegova nasljednika i njegova sinovca Stevana, naziva Hercegovinom. Ovo ime potpuno je potisnulo stare oblasne nazive Hum i Zahumlje". (109:340)

Akademik Radovan Samardžić, i sam Heregovac porijeklom, o imenu Hercegovina kaže: "U toku feudalnih nereda u bosanskoj državi jedna velika oblast se izdvojila do te mere da je dobila karakter **posebne države** (podvukao R.M.). U južnim krajevima bosanske kraljevine sa središnjom teritorijom u starom Humu, održao se u borbi sa drugom vlastelom, a zatim ojačao oslanjajući se na Turke **Stefan Vukčić Kosača** (1435-1466) sinovac i nasljednik **Sandalja Hranića**. On je svojom oblašću gospodario iz tvrdog grada Blagaja, nad ušćem Bune u Neretvu, i širio svoje posede istupanjem protiv despotovine i ratovanjem protiv bosanskog kralja, kome je uzeo Trebinje i župu Vrm sa Klobukom; od Crnogoraca je preoteo Medun i Soko, a od hrvatskog bana Omiš i Poljice. Njegovo osamostaljenje, 1448, praćeno je uzimanjem titule "hercega od Sv. Save", zbog čega je i njegova zemlja nazvana **Hercegovinom**." (207:367).

Istoričar Vladimir Ćorović, takođe Hercegovac, koristeći se turskim izvorima, daje precizne podatke o ovom imenu: "Hercegovina – koja se pod tim imenom javlja prvi put 1. februara 1454. u jednom pismu vojvode Isa-bega- održala se dvadeset godina duže od Bosne, ali u večnim trzajima. Iza smrti hercega Stepana (1446) njegova tri sina zastupahu tri razna gledišta i ne davahu zemlji plemenitijeg shvatanja o dužnosti prema otadžbini. U zavadi s braćom, jedan od njih, Stevan, otišao je čak Turcima i kao Ahmet Hercegović javio se, da svrši obračun. Godine 1482. pao je, najposle, i Novi, na moru, poslednje utočište slobodne Hercegovine." (54:60-61).

Mnogi pisci uzimaju 1448. godinu, kada se Stevan (Stefan, Šćepan) Vukčić nazvao "hercegom od Svetog Save", kao godinu postanka Hercegovine. Međutim, ima mišljenja po kojima je pogrešno uzimati 1448. kao godinu postanka Hercegovine. "Ukoliko se polazi od teritorije, onda postanak treba tražiti još u vrijeme Sandalja Hranića početkom XV veka. Ako se polazi od naziva, onda treba uzeti tursko osvajanje, jer se u to vreme naziv Hercegovina pojavio." (51:379).

*

O postanku imena Hercegovina svoje "tumačenje" imaju narodna predanja i legende. Tako se u Hercegovini dugo održala jedna stara turska priča koja nikakve veze nema sa hercegom Stjepanom. Prema ovoj priči turski vojnici-nizami, kada su se poslije ratovanja po ovim našim krajevima vraćali kući na odsustvo, u svojim pričanjima često su govorili: "Para jok, herseng čok" (Novaca nema, kamenja mnogo). Ovu je priču, kaže predanje, čuo i sultan i po onom "herseng" dao ovim krajevima ime Hercegovina. Hercegovina je zaista puna kamenja.

Evo te priče koju je autentično ispričao jedan starac, muhamedanac iz Hercegovine, još u drugoj polovini XIX vijeka, a tadašnji hroničar je zabilježio:

"Čim je Bosna i Hercegovina, Bog ti pomogo bila fet učinjena od Turčina, odmah nizami (vojnici) stanu iskati izun (dopust), da odu malo u svoj vilajet na selamluk (viđenje) i na tevdihi (ladanje), biva da malo promijene hariju (zrak), jer nikako nijesu mogli obikavati našu vrućinu i žegu. Mnogi od njih, koji nijesu bili više godina kod kuće, dobiju teskeru (putnicu), da mogu ići. Kad su došli tamo u svoju domovinu, već odakle je koji bio, stanu ih zapitkivati njihove emšerije (poznanci) i jarani o svem i svačem i kakva je ta gjaurska zemlja i kakvi su kauri. Oni im počnu svašta pričati, a od Hercegovine i m još reknu nabaška (posebice), kao da su se svi sto godina zdogovarali i ovo: "Para jok, herseng čok", što je biva, efendum, po naški: "Para nema, a kamenja bukader (i odviše)." O tome začuje polagano i sultan u Stambolu, pa sabere na divan (vijeće) sve svoje mušire, valije i vezire (razni dostojanstvenici u otomanskom carstvu), te ih zapita kako će novo ime nadjeti toj gragjanskoj zemlji u za ind gjaurima jer mu je dosta askera (vojnika) pozobala, dok ju je zauzeo. Na to se digne jedan stari paša, koji je bio na Hercegovini, kako je baskin (zgodno)

po onoj nizamskoj "herseng" – "puno kamenja" nadjenuti ime i cijeloj zemlji, jer ima i onako plaho puno kamenja. Sultan i vas divan na to kail i razi bude (privoli), te po askerskoj riječi "herseng" prozva zemlju Hercegovinom, otkle joj je poslije došlo ime Hercegovina." (285:219-220).

O nastanku imena Hercegovine govore i druge legende. U jednoj se priča zbog čega je ova zemlja tako kamenita i krševita. Po toj legendi, nad Hercegovinom se sv. Petru prosula torba sa kamenjem u ono vrijeme kada je Bog svijet stvarao.

Istorijsko i legendarno ime ove kamenite i, po mnogo čemu, neobične zemlje utkano je u značajna i brojna literarna i likovna ostvarenja. Opjevali su je pjesnici, opisali putopisci, diplomate, istoričari, geografi, etnografi... Njeni romantični, često surovi, a ponegdje i stravični predjeli inspirisali su poznate likovne umjetnike da je na svojim platnima "ovjekovječe". Draži i ljepote Hercegovine oslikane su u našem pjesništvu.

U pjesmi **HERCEGOVINA**, sa dubokim osjećanjem "pjesnik austrougarskog perioda" Safvet-beg Bašagić se divi "Herceg-zemlji" koja je ljepša od "majskog cvijeta" i milija od "ostalog svega svijeta". Pjesnik se divi šarenilu poljskog cvijeća i svjetlosti gajeva, što njegovom oku godi mnogo više od vrtova "Eden-raja". Zatim, u zanosu, klikće Hercegovini:

*Ko je gledao tvoje stijenje,
Tvoje gore bjelih glava,
Tvoje rijeke što se vijū
Preko polja i dubrava.*

*Ko je gledao tvoja vrela
Kako skaču, kako pjene,*

*Zadiviti ga mnogo neće
Čari bajne Hipokrene.*

Tako se Hercegovini divio Bašagić, više nego čarima "bajne Hipokrene", kako je nazvao Grčku - domovinu starog filozofa Hipokrata.

Jovan Dučić, diplomata i pjesnik istančanog senzibiliteta, u

svojoj **HERCEGOVINI**, objavljenoj 1938.godine, ne govori direktno o svom zavičaju i njegovim čarima, ali u završnoj strofi konstatuje:

*Znaće da je samo ona zemlja svetla
Gde nikad još nije pala suza srama;
Gde su deca na mač ime oca metla
Što živi u himni i u molitvama.*

U cjelokupnom Dučićevom književnom opusu toliko je puno motiva, slika, boja i zvukova Hercegovine da bi se znatan broj njegovih pjesama mogao svrstati u ciklus "Stihovi o Hercegovini".

Poezija Hamida Dizdara bogata je hercegovačkim motivima. Sa jednog visokog brda, u pjesmi **MOJA HERCEGOVINA**, Dizdar posmatra "tri sela kako slijepeljna uz stenje, kao krpelji sitni nad grudima dišu". Gleda kamen i "koze uz pjenušav potok", i «nekoliko bednih njivica tri meseca cela u jednoj dolini očekuju kišu». Zanimljiva je i pjesma **HERCEGOVAČKA SELA** koja "šćućurena nad golim stenam čuče", a njihovim ljudima često je «trava hrana i korenje razno što ga beru žene». **LJETO U HERCEGOVAČKOJ KASABI** je poetska slika gradića sa rijekom pored koje "cvetaju mirisne bašte i pevaju tanane munare na suncu". A u podužoj pjesmi **VOZOM KROZ HERCEGOVINU** poeta pokazuje svoje putovanje ovom zemljom od Ivan planine do Trebinja. Kroz prozor nekada popularnog "ćire" pjesnik vidi Bradinu kako "cvjeta u bojama rumenim i bijelim", a Konjic "kao vilen parip propeo i pao". Jablanica se "budi u smrčevoj smoli", Neretva «o stenje pomno bije». Kod Čapljine «gotski tornjevi, žuti limunovi i mletački lavovi žive». A od Ivana do Trebinja devet "bijednih kasaba k'o devet crnih udovica.... U ovoj gladnoj zemlji ima".

U svojoj poeziji o Hercegovini Hamid Dizdar je naslikao svoj zavičaj u kome se "dani otimaju od života".

Antun Branko Šimić, "pjesnik Drinovaca", svoje dvije pjesme naslovio je **HERCEGOVINA**. U jednoj daje živopisan opis kako pod njim "načas izrone iz mraka kuće, stabla, dvorišta i njive..." a u drugoj evocira impresivne slike kako su u Hercegovini "pod zvijezdama legla brda i poljem niske razbacane kuće", te kako iz "plave tame stabla strše...", a na cesti "više nikog nema". Na kraju nam Šimić saopštava kako na vedrom hercegovačkom nebu pos-

matra "sporo i bez šuma koraćanje zvijezda".

Anđelko Vuletić, rođen u Popovu polju, koji u poeziji i prozi "izražava temperamentan bunt i nemirenje sa životnom rutinom", u pjesmi **HERCEGOVINA** kazuje da u ovoj zemlji "miriše pelin, bijeli se grab i crni se smreka i urliče vuk i sikće otrovnica i zuji pčela na bagremovom i zanovetnom cvijetu i topi se stijena pod suncem i hući Neretva i šumi Trebišnjica i žedni hrašće i gori nebo i miruju kosti mongolskih i tatarskih hercega i pjevuše nekropole patarena i bogumila i šušti ječam i povija se raž i dimi se i plamti lišće duhana i sije sjeme kukute i ninaju se čestice divljeg makovog cvijeta i sjaju jesenja i viju loze vinove..."

Ivan V. Lalić, pjesnik, esejista i prevodilac, koji uspijeva da "pomiri i slije u novo jedinstvo klasičnu fakturu stiha s modernim shvatanjem poezije i života", doživljava Hercegovinu kao zemlju u kojoj je "zavičaj jedan korak dalje/ od srca koje ga traži..." i u kojem je, "U podnevnom vjetru", pjesnik "dobio ime". Tu i "poljubac pretka živi pomešan sa prašinom", a tu i prepoznaje granu "u kljunu golubice..." Tu mu je i "vernost starija od sećanja/ i pramen čiste prašine za petama..."

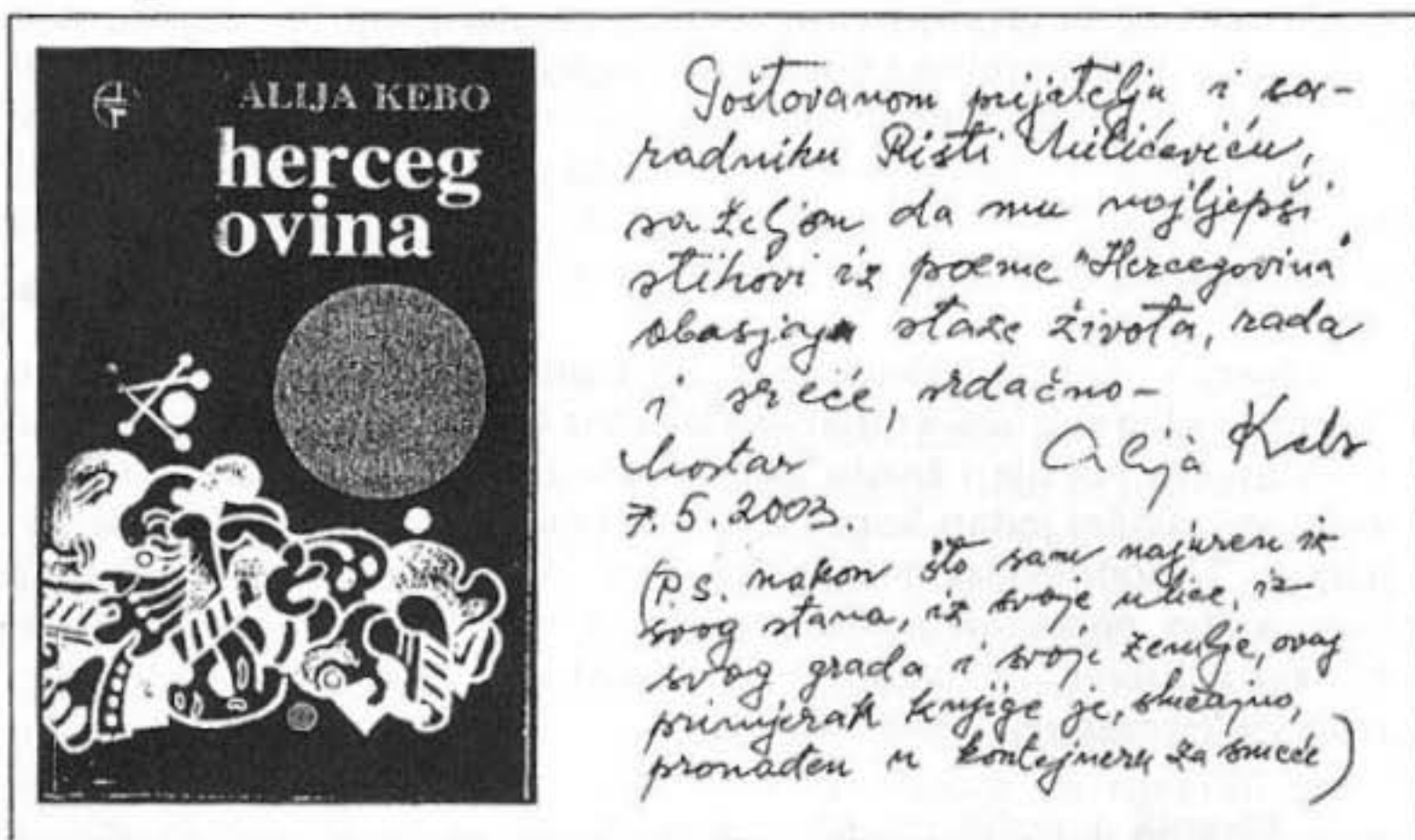
Pjesnik i publicist Alija Kebo u svojoj inspirativnoj poemi **HERCEGOVINA**, poetskim darom, slika rodnu grudnu. Za ovog vrsnog poetu Hercegovina je "mater kojoj smo se zakleli u njenu sisu, i njenu ljubomoru". To je "pustara slovenska" koja se "ispiljila iz bespuća i čame" i postala "kolijevka gdje se grlice ljubave, spajaju carski drumovi i magistrale". To je biljka što strpljivo klija, ali i "divlja žena iz pitomih oaza". To je "vjerna i draga životinja" koja, na čelu ima "urokljiv znak od inja u obliku cvijeta koji znači nježnost". Ali, Hercegovina je "argatska i paćenička u kamenu živcu rodila munju".

U svojoj poemi Kebo dobro zapaža i neke istorijske konstante Hercegovine, koja svuda po svijetu ima "proscu" za koje je "ljepotica, kurva i domovina". Ovdje nas pjesnik podsjeća da je Hercegovina :

*Zemlja kazivača iz sna pusta
Kuju kuga mori a trlema grdi.
Stoput pade, pa usta
Da očisti sudbu na dlan tvrdi.*

Hercegovina je, kako to divno pjesnik zapaža, "Najdalja kad je na puškomet blizu.... Najbliža – daleko u tuđini..... Najgrđa kad joj zulum čine pa se onda kaju neutješno."

Satkana od sklada i ljepote ova će poema ostati da vječno traje. Njome je Alija Kebo duboko uronio u našu, u svoju, i moju Hercegovinu.

Gostovanom prijatelju i saradniku Risti Milićeviću, sa željom da mu najljepši stihovi iz poeme "Hercegovina" obasjaju stare života, rada i sreće, rudačno -
Mostar Alija Kebo
7. 5. 2003.

(P.S. nakon što sam najureu iz svog stana, iz svoje ulice, iz svog grada i svoje zemlje, ovaj primjerak knjige je, slučajno, pronađen u kontejneru za smeće)

Autor pjesme **HERCEGOVINA**, Bogoljub Nedimović pjeva vječno trajanje i nezaborav zemlje svojih davnih predaka koju, kao iskonsku ljepotu, nosi u svom biću i predanjima. Pjesnik se divi ljepotici Neretvi koja, kao "vječni ukras božanskog dara", kroz Hercegovinu biserni đerdan plete:

*Divna si kad sve behara,
Neretva Mostarom poje,
I božanska tajna sanjara
Zove u drago okrilje svoje.*

Pjesnikov zov vječno traje dok sanja zemlju svojih predaka i njena prostranstva, ljepotom ozvezdana nebeskog plavetnila, kojim u čudesnom zanosu ovog pjesnika nema poređenja.

U pjesmi **HERCEGOVINA**, Miljenko Mihić "po rođenju Mostarac" kaže da je ova zemlja "tvrda, trnovita, kršna silovita, vrela

plahovita, od vina i duhana, tužna i sama". Za ovog pjesnika i pedagoga Hercegovina je :

*Kamenom potkovana,
Širokog neba,
Uzavrelog duha,
Izmučenog tijela.*

Hercegovinu je "Rat podijelio, /Narod se raselio./Opet se zlo obnovilo./ Dabogda se neponovilo" - nostalgично i tužno konstatuje Mihić.

Za Vesnu Oborinu, pjesnikinju neobičnog prezimena, iz oka Hercegovine "iskri zlatno sunce", venama joj teku "zelene vode", a kosu joj mrse vjetrovi "s juga". U svojoj pjesmi **HERCEGOVINA**, Vesna nas s pravom podsjeća da sunce ove napaćene zemlje "zna i da opeče" a "žedna zemlja da ispuca". Ali, i da "ispod kamena izmili ljuta guja". Vesna neizmjerno voli samo takvu Hercegovinu koja je dio nje, i koja u njoj zauvijek živi. Zato joj i kliče: "Moja Hercegovino!"

Mostarski pjesnik Salih Trbonja, u kratkoj pjesmi **HERCEGOVINA**, reče da je to "mala zemlja hrabrih" koji se "biju s kamenom", sa "suncem na ramenima" i u "pjevu suncokreta".

Pjesnik i guslar Nedeljko Popara, iz porodice hercegovačkih doseljenika u Milinama kraj Đakovice na Kosovu, u podužoj rodoljubivoj poemi **HERCEGOVINA** u tri dijela (Kamena kolijevka, Opstanak, Riječ i djelo) nadahnuto je opjevao burnu prošlost te zemlje i stamenost njenih ljudi u zlu i u dobru.

Kako to kod guslara i biva, u ekspoziciji poeme iskazana je ljubav prema zavičaju i životna potreba za pjevanjem, što je inače potreba svakog Hercegovca:

*Pjesmu ovu cio vijek snujem
I svome je rodu posvećujem,
K'o što svaki Hercegovac čini
Bio sjetan ili u vedrini.
Pa i onaj što pjesme ne piše
S njima živi sve dok duša diše.*

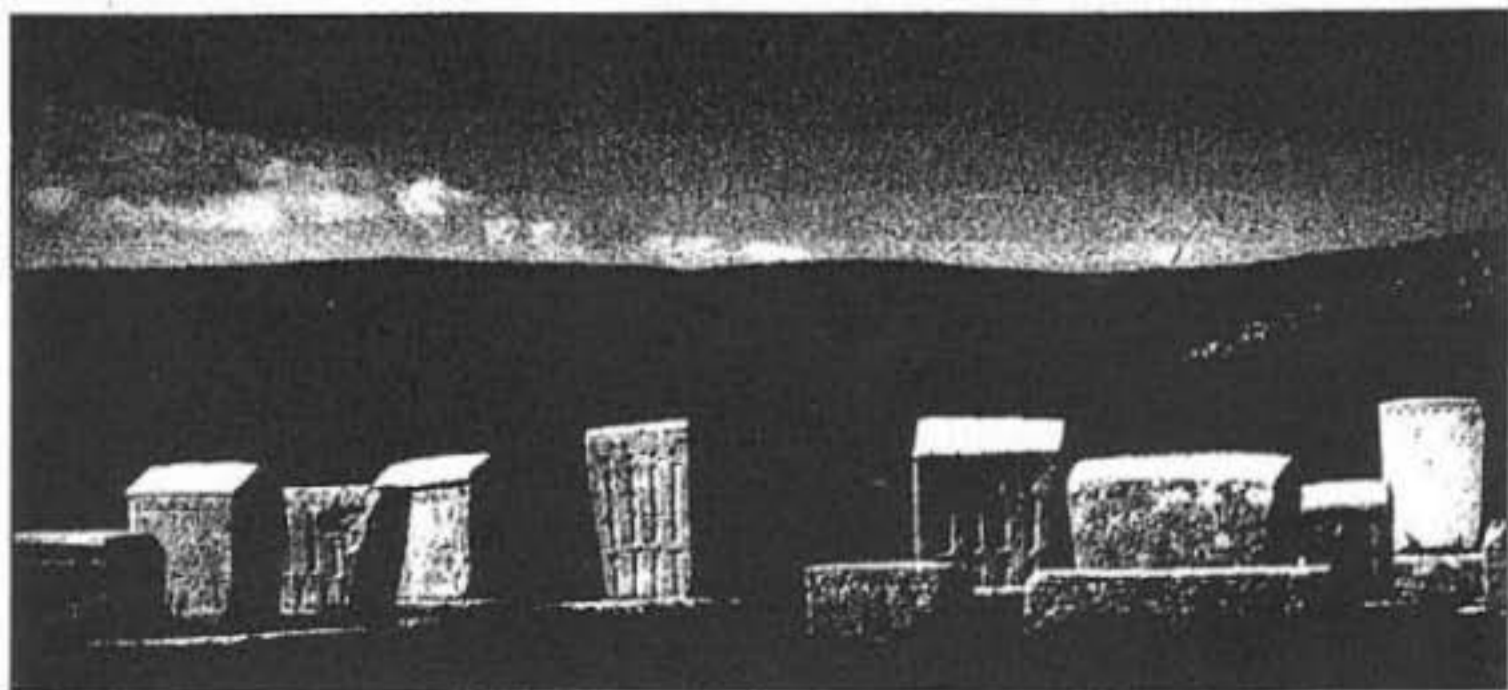
U nastavku poeme stihom se opširno iskazuje istorija borbe Hercegovaca za opstanak na rodnoj grudī, a taj dio se završava pozivom na pomirenje i slogu: "Nek se jednom zauv'jek zapiše/
Raspri sjeme da ne niče više./ Da nam djeca umjesto ognjišta/
Ne razgrću krvava zgarišta./ pomirimo što je da mirimo/ I ljubavi
vrata otvorimo."

U završnom, kratkom dijelu, poeme pjesnik izriče pohvalu svojim sunarodnicima:

*Hercegovci, svuda ste na glasu
Po vrlini, mudrosti i stasu,
I sa vama vitke Hercegovke,
Smeđe, plave ili crnooke,
Duše meke, k'o jele visoke.*

Jezikom čiste lirike, pjesnik dalje ređa osobine naroda koji je znao "živeći kroz gore/ sa "ticama vodit razgovore". Ukazuje na dinamizam, vitalnost, dostignuća, jezik i govor "kakvog danas u svijetu nema" da bi na kraju, zaključio da je Hercegovina "zemlja pjesme i gusala./ izvorište epa i lirike", te da nema mjesta "pod nebeskim svodom" gdje Hercegovci nisu "svojom nogom stali", pa i "**svijet naselili / ali sebe nisu raselili**".

A neki nepoznati pjesnik ostavio je iza sebe i ovo mudro slovo: "Poskok skače/ kameno gnijezdo brani/ kakvo je, takvo je/ njegovo je./ Ovo je zemlja Hercegovina!".

GEOGRAFSKI PROSTOR - NEKAD I SAD

Geografski prostor na jugu Balkana koji se Hercegovinom naziva nije jednostavno ni omediti, upravo zbog burne istorijske, kulturološke i duhovne (religijske) prošlosti. Poznati geograf, Hercegovac, Jevto Dedijer svojevremeno je o ovom problemu napisao:

"Danas se već može govoriti o granicama političke i etnografske Hercegovine. Od okupacije (misli se na austrougarsku okupaciju, prim.R.M.) Hercegovinom se smatralo samo mostarsko okružje. Taj pojam Hercegovine unesen je i u školske knjige i u geografske karte novijeg vremena. Međutim, do okupacije Hercegovini su pripadale i mnoge oblasti koje se danas smatraju dijelovima Crne Gore, Bosne i Novopazarskog Sandžaka. Po **Riskijeviću**, u drugoj polovini XIX vijeka, Hercegovini su pripadali krajevi oko Foče i Goražda, zatim oko Duvna i Prozora, zapadni dijelovi Crne Gore (Banjani, Piva, Drobunjaci i krajevi oko Nikšića) i najposlije dio Novopazarskog Sandžaka, od Lima ka Zapadu.

Ako uporedimo te granice sa granicama stare države Hercega Stjepana, onda vidimo da se one gotovo podudaraju. Pa i u narodu svih tih oblasti živi i danas taj pojam šire Hercegovine. Pored svih državnih i administrativnih podjela narod tih oblasti naziva i danas sebe Hercegovcima, ističući mnoge istrijske veze i psihološke osobine, koje ga vežu sa ostalim Hercegovcima, a izdvajaju od pravih Bošnjaka i Crnogoraca. Osim toga, poznato je da su se raseljavanjem Hercegovaca raširile i njihove osobine i dalje preko granica te šire i starije Hercegovine. Neke 'herske' oblasti nijesu već na teritoriji Hercegovine države." (59:11).

I akademik Mihailo Dinić u radu **Zemlja hercega svetoga Save** raspravlja o problemu granica Hercegovine i nastoji da približno odredi "opseg države hercega Stjepana". Dinić kaže da su Herceg-Novi i Risan bili najjužnije tačke hercegovine države na Jadranskom moru, da je "Hercegovino primorje" zahvatalo teritoriju od Boke Kotorske do Omiša, izuzimajući dubrovačku teritoriju i ostrva : "Više Omiša u onom dijelu koji zaokružuje Poljice, reka Cetina je činila granicu Hercegovine..." i ovaj naučnik tvrdi da Ra-

ma sa Prozorom nije ulazila u sastav države hercega Stjepana, a zatim kaže da "od Rame do Drine imamo opet jedan sektor na kome nije lako svuda postaviti verovatnu granicu hercegovine zemlje... I na početku XVII stoljeća važila je južna vododelnica Prače kao granica Hercegovine..." I prostor na liniji "Konjic - Vrhbosna - Glasinac" teže je razgraničiti.

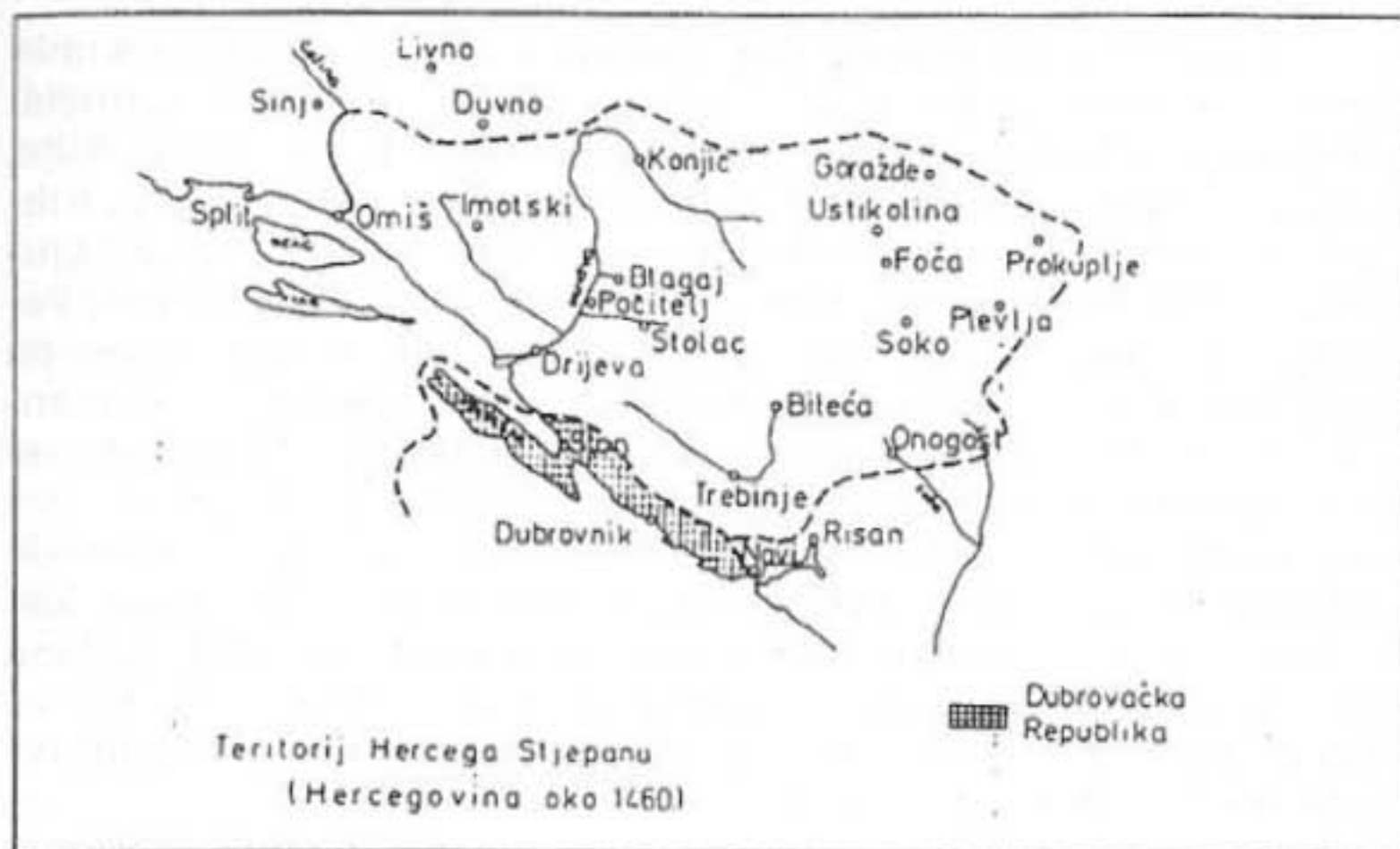
Opisujući dijelove granice prema Crnoj Gori, Dinić navodi Sinjajevinu, zatim razvođe između gornjeg toka Tare i Morače, planinu Prekosnicu južno od Nikšićke Župe, izvorni kraj Zete - južno od Ostroga i Rudišta - odatle preko Cuca na more do Risna. "To je uglavnom granica Hercegovine prema Crnoj Gori od 1859. godine." Uz ovaj rad Dinić prilaže kartu stare Hercegovine i kaže da je u opisu putovanja Bratolomeja Kašića granica između Bosne i Hercegovine bila na Korjen-planini, južno od rijeke Prače. Takođe navodi i podatak da je i po "popisu bosanskih spahija iz 1711. južna vododelnica doline činila granicu timarske nahije 'Pavle', tj. Zemlje Pavlovića." (66:252-257).

O problemima granica Hercegovine pisali su i mnogi drugi istoričari i geografi. Evo još jednog pogleda na ovaj problem:

"Hercegovina, prostirala se od Novoga do Risna na moru do blizu Spljeta, jer se ovamo uračunavala i Poljička Krajina (...).odavde teče granica sjeveroistočno do na domak južne česti Livnjaskoga polja, okružuje još Duvanjsko polje sa Županjcem i dotiče se Neretve kod Rame. Odavde tvori među visoko gorje što ostavlja vode bosanske od neretvanskih i gorje Drine. Prema tome pripada Hercegovini cijelo izvorno područje Drine sa Fočom, Čajničem, Goraždem, Pljevljem, Mileševom. Višegrad nije više Hercegovački." (195:164).

Evo još nekih detalja o granicama stare Hercegovine i njenoj administrativnoj podjeli. U predgovoru ruskog izdanja **Ljetopisa Hercegovine** * Prokopija Čokorila čuveni ruski geograf i diplomata Aleksandar Giljferding kaže: "Za čitaoce koji manje znaju geografiju i istoriju Turske da unaprijed kažem da Hercegovina na zapadu graniči s Austrijom (u stvari Dalmacijom), na jugu s Crnom Gorom, a na sjeveru i istoku s Bosnom...Ona se sastoji

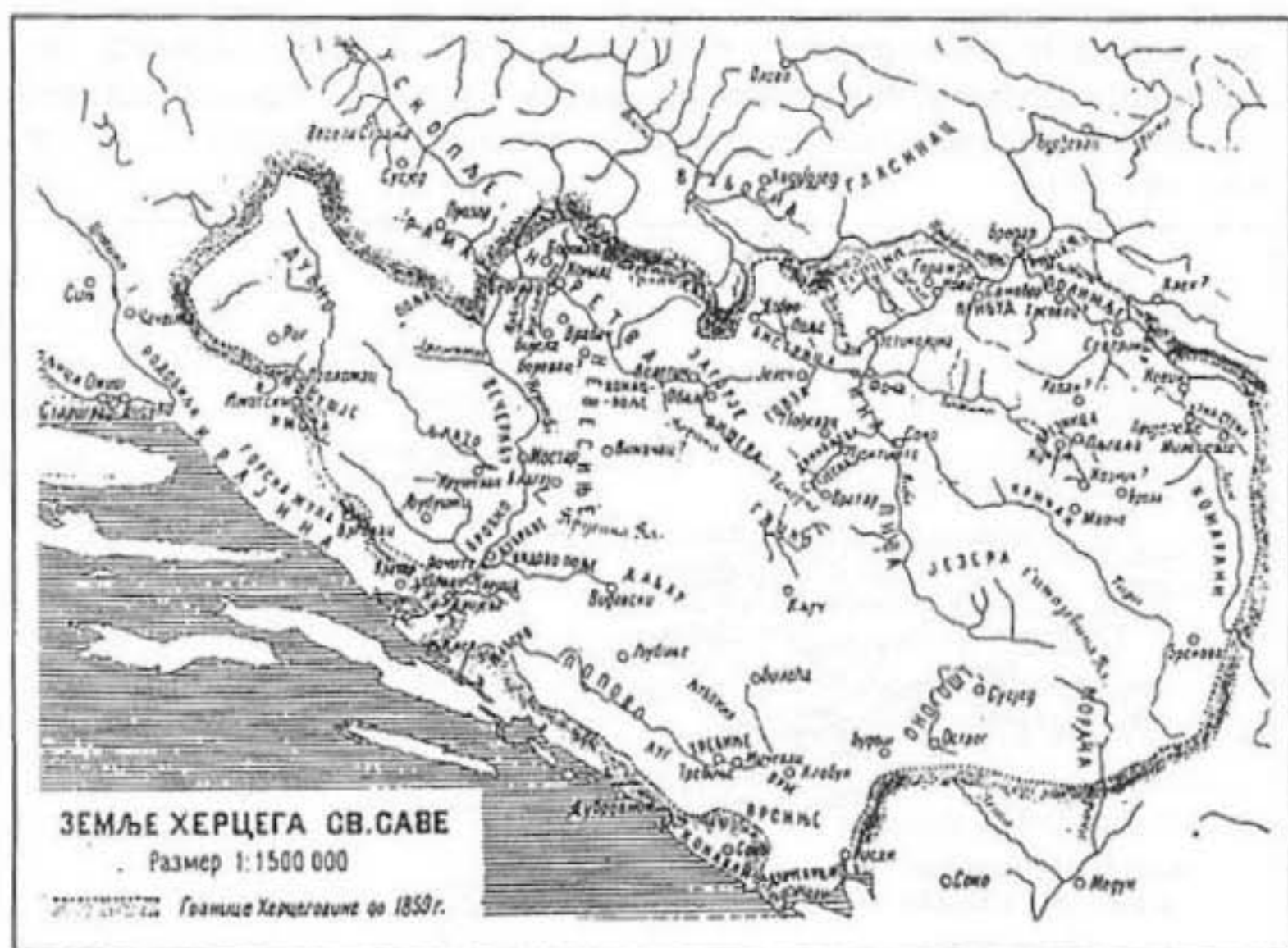
* Ljetopis Hercegovine 1831-1857, prvi put je objavljen na ruskom jeziku u časopisu "Ruskaja Beseda" (Moskva, 1858) u prevodu A.Giljferdinga (47:37,bilj.2)

od sledećih 15 nahija : mostarska, počiteljska, ljubuška, duvanjska, konjička, fočanska, blagajska, čajnička, pljevaljska, prijepoljska, nevesinjska, stolačka, gatačka, trebinjska i nikšićka." (47:37).

U sastavu Hercegovačkog sandžaka, kada je definitivno oblikovan u doba osmanlijske vlasti, bila su sljedeća područja: "Prije polje, Pljevlja, Kolašin, Ivangrad (Berane R.M.), Bijelo Polje, Čajniče, Foča, Goražde, Nevesinje, Gacko, Trebinje, Ljubinje, Nikšić, Herceg-Novi, Grahovo, Kalinovik, Konjic, Mostar, Stolac, Ljubuški, Čapljina (Gabela), Imotski, Vrgorac, Makarska, Duvno, Posušje i Lištica. Područja su navedena, otprilike, prema današnjoj administrativnoj podjeli, jer administrativna podjela u osmanском carstvu nije istovetna navedenoj. Upravna podjela je vršena na kaze(kadiluke), a kadiluci na nahije. Nahije su odgovarale, bar u početku, srednjovjekovnoj podjeli na župe. Kasnije se odustalo od toga. Neko vrijeme Hercegovini je pripadala i Crna Gora kao zasebna kaza (kadiluk). Povremeno ovom sandžaku su pripajana područja Podgorice, Plava, Gusinja, Žabljaka i Spuža. Ali, oko ovih područja su se često sporili skadarski sandžakbezi i sandžakbezi Hercegovine." (1:209).

Teritorija Hercegovine će se postepeno smanjivati. Poslije Karlovačkog mira, zaključenog 1699. godine u Sremskim Karlovcima, Herceg-Novi će pasti pod vlast Mletaka, a poslije Požarevač-

kog mira (1718) to će se desiti i sa područjem nahije Primorje (Makarska sa okolinom, Imotski i Vrgorac). Tada je prema ovim područjima uspostavljena današnja granica Hercegovine.

U jugoistočnom dijelu Hercegovine Grahovo će "preoteti" Crnogorci 1858, a Nikšić 1877.godine, poslije Berlinskog kongresa (1878) i nahije Piva i Drobnjaci pripale su Crnoj Gori. Time su određene današnje granice prema Crnoj Gori. Međutim, kada je Omer-paša Latas pokoravao Bosnu i Hercegovinu, osnovan je poseban Hercegovački sandžak u koji će povremeno ući područja Prijepolja, Pljevalja, Spuža, Kolašina, Bijelog Polja i Berana. Takođe, područja Foče, Čajniča, i Goražda pripast će Bosanskom sandžaku. Tako je "današnja Hercegovina uglavnom oblikovana 1865/1866. godine, sa neznatnim, već spomenutim izuzecima".

Dugo vremena je vođena i borba između Austrije i Osmanlike Carevine oko malih jadranskih luka Kleka i Sutorine. Turci su uspjeli da te luke zadrže u svom posjedu, po svoj prilici zaslugom tadašnjeg "upravnika Hercegovine" Ali-paše Rizvanbegovića "koji je bio spreman da te luke brani po svaku cijenu...Neum je i danas u sastavu Hercegovine, dok je Sutorina pripojena Crnoj Gori poslije Drugog svjetskog rata." (1:213)

*

U novu državnu zajednicu, Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, formiranu poslije Prvog svjetskog rata, Hercegovina je ušla kao posebna oblast i administrativna cjelina. Godine 1929. dolazi do promjene naziva države (Kraljevina Jugoslavija), a zatim i nove teritorijalne podjele na banovine. U skladu sa tim, geografski prostor Hercegovine ulazi u sastav dviju banovina: **Zetske**, sa sjedištem na Cetinju, i **Primorske** u Splitu.

Zetskoj banovini pripala je istočna i dijelovi južne i sjeveroistočne Hercegovine, odnosno tadašnji srezovi: Bileća, Gacko, Trebinje, Nevesinje i Ljubinje Primorskoj banovini pripala je zapadna i dijelovi južne i sjeverne Hercegovine, odnosno četiri hercegovačka sreza: Mostar, Konjic, Ljubuški i Stolac. Ovakva administrativno-teritorijalna podjela ostala je do 1939. godine kada se osniva Banovina Hrvatska. U novoformiranu banovinu ulazi dio teritorije Hercegovine do tada u sastavu Primorske banovine (srezovi Mostar, Konjic, Stolac i Ljubuški), kao i neki dijelovi južne i sjeveroistočne Hercegovine koji su pripadali Zetskoj banovini.

Poslije kratkotrajnog aprilskog rata 1941.godine i okupacije

Jugoslavije od strane zemalja Trojnog pakta Hercegovina je ušla u sastav italijanske okupacione zone i dodijeljena je tzv. Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Poslije kapitulacije Musolinijeve Italije, septembra 1943, neoslobođene dijelove Hercegovine zaposjele su njemačke okupacione snage.

Po završetku Drugog svjetskog rata Hercegovina je, u teritorijalno-administrativnom pogledu, bila oblast koja je imala 11 srezova: nevesinjski, gatački, trebinjski, stolački, mostarski, čapljinski, ljubuški, širokobriješki, konjički i prozorski. Svaki srez je obuhvatao više područja mjesnih narodnih odbora koja su povezana u jednu prirodnu ekonomsko-geografsku cjelinu u kojoj stanovništvo ostvaruje osnovne ekonomske, kulturne i druge životne potrebe i interese. (282:315,316)

Poslije ukidanja srezova, 1966.godine, u Hercegovini se osnivaju opštine kao osnovne društveno-političke zajednice. Tako je, na ovom geografskom prostoru, formirano 17 opština: Bileća, Čapljina, Čitluk, Gacko, Grude, Jablanica, Konjic, Ljubinje, Ljubuški, Mostar, Nevesinje, Posušje, Prozor, Široki Brijeg, Trebinje. Neum, "najmlađa" hercegovačka opština formirana je 1978, od područja koja su pripadala opštinama Čapljina i Stolac. Ova najmanja opština ima zaliv Neum-Klek, što je značajno za povezivanje Bosne i Hercegovine sa Jadranskim morem. Pored ovih 17 opština osnovane su i četiri međuopštinske regionalne zajednice sa sjedištima u Trebinju, Mostaru, Čapljini i Konjicu. Svaka opština ima svoje specifičnosti u prirodno-geografskom, kulturnom i etničkom pogledu.

Popis stanovništva od 31.marta 1991.godine pruža zanimljive podatke o heterogenom nacionalnom i konfesionalnom sastavu stanovništva Hercegovine. Prema ovom popisu Hercegovina je imala 432.564 stanovnika. Osnovne etničke grupacije koje čine konstitutivnost opština sastavljene su od srpskog, hrvatskog i muslimanskog naroda. Rezultati pomenutog popisa ukazuju da je u opštinama istočne Hercegovine (Bileća, Gacko, Trebinje, Ljubinje) većinsko stanovništvo srpske nacionalnosti, a u zapadnoj Hercegovini, u opštinama : Ljubuški, Široki Brijeg, Grude, Neum i Posušje u većini su Hrvati. U opštinama Stolac, Jablanica i Konjic, a donekle i u Mostaru, u većini su Muslimani. U opštini Prozor preovlađuju Hrvati, ali je i znatan broj Muslimana. Osim pomenuta tri naroda popis iskazuje, gotovo u svakoj opštini, izvjestan broj pripadnika drugih naroda i narodnosti nastanjenih u Hercegovini. U neznatnom broju prisutni su: Albanci, Mađari, Ita-

lijani, Ukrajinci, Česi, Poljaci, Jevreji, Romi. Bilo je i onih koji se u popisu nisu nacionalno izjašnjavali, a i onih koji su se izjasnili kao Hercegovci, Bosanci. U svakoj opštini registrovan je izvjestan broj građana koji su se izjasnili kao Jugosloveni. Isto tako heterogena je i vjerska pripadnost stanovništva iskazana ovim popisom. Pored katolika, pravoslavni i islamista (muslimana), registrovan je neznatan broj protestanata, pripadnika "proorijentalnih kultura", judaista, ostalih vjeroispovijesti, a i onih koji "ne pripadaju ni jednoj vjeroispovijesti". Ovim popisom registrovano je preko 24.000 ateista, kao i znatan broj građana koji se nisu izjašnjavali po vjeroispovijesti (27:18-29,46-51).

*

U doba nastanka Hercegovine, struktura njenog stanovništva (vjerska i etnička) nije bila ovako raznovrsna. Tokom istrijskog toka ona se mijenjala, a i broj stanovnika je rastao. Česta migraciona kretanja i ostali faktori usloveli su ovakvu raznolikost nacionalne i konfesionalne (vjerska) strukture stanovništva Hercegovine. Sve je to doprinijelo i nastanku vrlo zanimljive lepeze velikog broja prezimena porodica nastanjenih na geografskom prostoru Hercegovine.

*

Rat vođen 1991-1995.godine doveo je do razaranja društveno-pravnog sistema SFRJ Tokom rata otpočeo je i proces stvaranja novih država na njenoj teritoriji. Taj proces duboko je zahvatio i geografski prostor Hercegovine na kome je, usljed ratnih zbivanja, došlo do krupnih etničkih promjena. To je, neminovno, dovelo i do drukčije administrativno-teritorijalne podjele ovog geografskog prostora.

Dejtonski mirovni sporazum za Bosnu i Hercegovinu iz 1995. godine donio je i novi Ustav (Aneks 4) kojim je normirano da se ova država sastoji od dva Entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Ovom podjelom teritorija Hercegovina se našla u oba Entiteta. Opštine istočne Hercegovine Bileća i Gacko u cjelini su ušle u sastav Republike Srpske, kao i dijelovi opština Trebinje, Nevesinje i Stolac. Od dijelova opštine Stolac koji su pripali republici Srpskoj obrazovana je nova opština Berkovići. Federaciji BiH pripale su opštine zapadne Hercegovine (Široki Bri-

jeg, Posušje, Ljubuški, Grude, Neum, Čapljina, Čitluk), dijelovi opština Trebinje, Nevesinje i Stolac, te opštine Mostar, Jablanica, Konjic i Prozor. Od dijela opštine Trebinje obrazovana je nova opština Ravno. Prema kantonalnom ustrojstvu Federacije, hercegovačke opštine koje su pripale ovom entitetu nalaze se u sastavu dva kantona: Zapadno-hercegovačkom (Grude, Ljubuški, Posušje, Široki Brijeg.) i hercegovačko-neretvanskom (Čapljina, Čitluk, Jablanica, Konjic, Mostar, Prozor, Neum, Stolac i Ravno).

Dejtonski sporazum (Aneks 7) normirao je i proces povratka izbjeglog stanovništva u predratna mjesta prebivališta. Taj proces će, postupno, mijenjati ratom narušenu etničku sliku Hercegovine kao i strukturu prezimena porodica u pojedinim naseljima.

PORIJEKLO PORODICA I NASTANAK PREZIMENA

U svojoj istoriji Hercegovina je bila više izložena emigracionim procesima nego migracionim. Zbog toga se pitanje porijekla stanovništva u njoj i ne postavlja kao neki specifičan problem. Ipak, kako će se iz podataka koji slijede vidjeti, stanovnici u svim njenim predjelima nisu starosjedioci u tim predjelima, ali su, većinom, po porijeklu Hercegovci, ili se tako osjećaju.

Mnogi istoričari, geografi i etnolozi ustanovili su da u Hercegovini, i pored permanentnog iseljavanja, ima dosta veoma starih ili starosjedilačkih bratstava od koji potiču mnogobrojni današnji rodovi i porodice. U etnološkoj nauci te se porodice nazivaju starjenicima ili starincima. Pored ovih ima znatan broj doseljeničkih porodica, a i onih za koje se ne zna da su doseljenici. Za porodice Sarići, Lečići, Dučići i Sušići u Ljubomiru (Trebinje) kažu da su tako stare da "niko ne pamti, da su se i odakle doselile". (59:139).

Prema Dedijeru starjenicima se smatraju one porodice za koje je utvrđeno, ili pak koje za sebe tvrde, da žive u Hercegovini prije dolaska Turaka. Ovih porodica ima mnogo u svim krajevima Hercegovine. Navešćemo neke podatke koji ovo potvrđuju.

Obren Đurić-Kozić je svojevremeno utvrdio da u Šumi, Površi i Zupcima, predjelima nekadašnjeg trebinjskog sreza, ima dosta starinaca: u Šumi 40%, Površi 15%, Zupcima 20%. Samo u malom predjelu Šumi trebinjskoj pri kraju XIX vijeka bilo je 20 starjeničkih bratstava. Pod bratstvom Kozić podrazumijeva one porodice koje potiču od jednog rodonačelnika i koje imaju istu krsnu slavu. Porodice u ovim bratstvima "najradije se zovu imenom samog rodonačelnika ili opštim i najstarijim prezimenom". U Šumu, Površ i Zupce doselilo se: iz okoline Trebinja 27% porodica, iz drugih mjesta Hercegovine 19,47% i to: iz Bileće 4 porodice, iz Popova 4, iz Gacka 3 i po jedna porodica iz Borča, Nevesinja i Ljubinja. Iz Crne Gore doselile su se 23 porodice i to: iz Riđana i Grahova po 4 porodice, iz Kuča 2 porodice, po jedna porodica iz Cuca, Đeklića, Rovca, Drobnjaka, Ozrinića, Rovina, Branog Do-

la, Povija i Trešnjeva. Iz Boke i Dalmacije doselilo se 21,77% stanovništva: iz Krivošija 4 porodice, iz Herceg-Novog i Konavala po 3 porodice i po jedna porodica iz Risna, Dubrovačke župe i Solina. (75:1153-1161)

U Bilećkim Rudinama (dijelu nekadašnjeg bilećkog sreza), prema Dedijerovim podacima, ima 12,7% cjelokupnog stanovništva koje se smatra starosjediocima. Ostalo su doseljenici: iz Banjana i Nikšićke župe 39,74%, iz Boke 16,02%, iz ostalih mjesta Hercegovine (bivši trebinjski, nevesinjski i stolački srez) doselilo se 25% stanovništva. U Rudine se doselilo 11 porodica iz Herceg-Novog, dvije iz Konavala, četiri iz Krivošija, iz Risna i Mokrina po tri porodice. U opisu Bilećkih Rudina Dedijer navodi 20 starinaca od kojih su se neki "raspali u više bratstava čiji su se članovi razasuli po cijeloj Hercegovini i bližim zemljama". Među tim porodicama najbrojnije i najrazgranatije su one koje potiču od starih bratstava Maleševaca i Predojevića. Iako se danas niko ne zove tim prezimenom ipak se zna koje su se porodice nekada zvale Maleševcima, a koje Predojevićima. (60:788-790)

U Dabru, prema podacima Petra Šobajića, većina porodica su doseljeničke. U vrijeme istraživanja, 1926. godine, ustanovljeno je da ima samo tri muslimanske porodice starosjedilaca sa 13 kuća. Ostalo stanovništvo, pravoslavno i muslimansko, stariji su i novi doseljenici. U XVI vijeku doselile su se dvije pravoslavne porodice koje su svojevremeno brojale 45 kuća. Poslije se doseljavanje vršilo u dvije etape. Prva etapa je u XVII i XVIII vijeku, kada se doselilo 17 pravoslavnih porodica koje su brojale 120 kuća i 6 muslimanskih porodica sa 28 kuća. Druga etapa useljavanja uslijedila je nakon epidemije kuge, poslije 1813. i 1815. godine, kada se u Dabar doselilo 107 porodica (92 pravoslavne i 15 muslimanskih porodica). Ove doseljeničke porodice uglavnom su iz okolnih i daljih krajeva Hercegovine i to iz bilećkih, nevesinjskih i stolačkih sela, pa iz Gacka, nešto iz Korjenića, iz Trebinja, Ljubomira i Ljubinja, a njihovo porijeklo je iz "plemena crnogorske Heregovine" : Grahova, Banjana, Oputne Rudine, Golije, nešto iz Krivošija (Boka) i plemena Bjelica iz Crne Gore (248:19).

Na teritoriji Popova polja, Hrasnog i okoline Ljubinja, takođe krajem XIX vijeka, registrovano je 39 bratstava starjenika nastanjenih u preko 100 kuća. U nekim selima ovih krajeva ima starinaca čija su bratstva ostala mala zbog iseljavanja, pa broje samo po nekoliko kuća. Pored ovih ima starinaca koji se svrstavaju u

posebnu kategoriju nekih "čudnih porodica". Takvim porodicama se "ne da u muškoj djeci", one gube porodičnu tradiciju, pa ih zbog toga nazivaju "mrtve porodice". Članovi ovih porodica odlikuju se mirnim životom i za njih se u narodu sa podsmijehom govori da su uvijek "drugim pod nogama bili".

Za razliku od navedenih predjela, u nekim krajevima Hercegovine (u Nevesinju i okolini Mostara) vrlo je malo starinaca i starih porodica. Starosjedilaca je u doba Dedijerovih istraživanja u ovim krajevima bilo svega 19 porodica, pretežno u Podveležju i selima oko planine Velež. Neke od tih starih porodica, u to vrijeme, bile su veoma razgranate (59:88,89,93).

Međutim, kada je riječ o Podveležju i okolini Mostara, u literaturi nailazimo i na drukčije podatke. Tvrtko Kanaet kaže da u Podveležju ima svega 8 porodica starinaca. U ovaj kraj se, prema ovom autoru, doselilo 14 porodica sa teritorije nekadašnjeg mostarskog sreza, 21 porodica sa bivšeg stolačkog sreza i 15 porodica sa Ljubuškog i Posušja (115:154,155).

Ima tvrdnji da je u takozvanoj Mostarskoj kotlini (u selima Blagaj, Kosor, Malo Polje, Hodbina, Lakiševine, Ortiješ, Gnojnice i Dračevica) bilo starosjedilačkih porodica u znatnom broju. Navešće se ovdje poduži "lanac" od preko 80 prezimena porodica koje se u ovom kraju smatraju autohtonim i koje se spominju "otkako se zna". Konfesionalna pripadnost ovih porodica je dvojaka. Srpsko-pravoslavne porodice koje su pripadale Blagajskoj eparhiji imaju ova prezimena: Bilić, Matrak, Šindik, Semiz, Palavestra, Pantić, Skočajić, Čolović, Prerad, Papić, Kapor, Adžović, Kuzman, Bovan, Komlen, Pòpadić, Jokanović-Gospavić, Laketić-Mihić, Stević, Marić-Dodig, Marić, Marić-Trebinjac, Vanović, Bošković, Džonlez, Grahov, Tatić, Kalajdžić-Rupar, Zubac, Crnogorac, Glavaš, Sjeran, Matković, Karadeglija, Došlo, Došlo-Kostić, Medan, Krnjeušić, Šupljeglav, Ivanišević, Cvijetić-Miljanović, Berberović, Jurić, Jelačić, Vuković, Kajgo. Brojne porodice ovog dijela "lanca" (46 prezimena) okupljala je "jedna parohija, svi su upisivani u iste crkveno-matične knjige rođenih, vjenčanih, umrlih, svi su išli u jednu crkvu i svi su se između sebe poznavali".

Autohtone porodice drugog dijela "lanca" pripadaju islamskoj religiji. Prezimena ovih porodica (njih 35) su: Šemić, Salčin, Kukuruzović, Badžak, Kuko, Memić, Marić, Šarić, Golić, Džiho, Pelo, Aškaba, Pandur, Velagić, Leho, Drljević, Džuža, Jazvin, Kolaković, Gološ, Denjo, Batlak, Kebo, Guja, Mrmo, Šeh, Vuk, Čusto, Puce, Bajgorić, Dizdarević, Zukić, Jašarević, Berberović (148).

Istraživači su uočili da starinaca ima i u drugim krajevima : Gacku, Fatnici, Korjenicima, Ljubuškom. U južnoj i srednjoj Hercegovini preovlađuju starosjedioci kod pravoslavnih porodica, a među katolicima je nađeno "vrlo malo starinaca". Stare porodice, koje nemaju porodične tradicije, istraživači nisu računali u starince (59:81).

Katoličko stanovništvo u predjelu Rakitno (zapadna Hercegovina) potiče, uglavnom, od "doseljeničkih rodova iz nižih župnih oblasti zapadne Hercegovine, te Imotske krajine". Popis katoličkih porodica Rakitna sačinjen je 1741. godine, u vrijeme boravka bosanskog biskupa Pavla Dragičevića u Rakitnu. Dragičević je tada u Rakitnu zatekao 45 katoličkih domaćinstava, zabilježio je imena i prezimena starješina tih domaćinstava i njihove maloljetne članove. Tvrdi se da je Dragičevićev spisak prvi statistički popis katoličkog stanovništva Rakitna. Potomci većine rodova iz navedenog popisa i danas žive u Rakitnu (181:9,10).

Ispitivanja porijekla stanovništva na području Lištice (Širokog Brijega) vršena u toku 1967. i 1968.godine pokazuju da je 109 rodova doselilo iz "susjednih i daljih dinarskih oblasti". Iz ostalih krajeva zapadne Hercegovine doselila su 63 roda ili 33%, što čini i "najjaču grupu" doseljenika u ovaj predio. Iz Dalmacije je doseljeno 19 rodova ili 10%. Među ovim doseljenicima ima i onih koji znaju da su porijeklom iz Hercegovine. Riječ je o "dalmatiniziranim Hercegovcima" čiji su preci prije nekoliko stoljeća doselili u Dalmaciju, odakle su se njihovi potomci u "povoljnijim prilikama vratili ponovo u svoju maticu- Hercegovinu". Sa područja Neretve (od Jablanice do Hutova) doselilo je 12 rodova ili 6,4%. Ova doseljavanja predstavljala su "pravu migracionu struju koja je u posljednja dva stoljeća, kao i u periodu između dva rata, davala lištičkom području novo stanovništvo". Na ovo područje doselilo je šest rodova iz Bosne, četiri iz Crne Gore i dva iz istočne Hercegovine (189:24,25).

U etnološkoj literaturi nailazimo na vrlo interesantne (često kontradiktorne) podatke o porijeklu hercegovačkog stanovništva, posebno kada su u pitanju starosjedioci. Ipak, smatra se da među njima ima "po koji rod čiji je predak bio davnašnji doseljenik". Preci većine stanovništva Popova doseljenici su iz ostalih dijelova Hercegovine, a dijelom i iz Crne Gore, od plemena Ridana. Nepoznatog je porijekla među Srbima "6 rodova sa 76 domaćinstava". U ovu grupu se ubrajaju Marići, Rakitovići, Bore i Šiše. Za njih se

kaže da su "jedan rod". Porodice Stanojević su porijeklom iz Budve, a Kurilići "iz Gromače u Dalmaciji".

Među Hrvatima u Popovu bilo je 14 rodova iz 113 domaćinstava koji se smatraju starjenicima. Porodice Žižak i Pupa su "pokatoličeni ogranak pravoslavnih Čihorića". Nepoznatog porijekla su 24 roda sa 146 domaćinstava. U ovu grupu ubrajaju se, pored ostalih, Čkoljati i Blaževići u Ravnom, Dolu i Trnčini. Neke katoličke porodice potiču iz istočne Hercegovine. Za Vukorjepe u Hutovu tvrdi se da su starinom "pravoslavni Savići iz sela Posteljina", a Potrebece u Cicrini starinom su Bogdašići iz Odžaka (Nevesinje). I među Hrvatima u Popovu ima porodica porijeklom iz Crne Gore. Tomaševići "čak znaju da su starinom iz sela Somine u Pivi". Boškovići (sada Kristići) u Orahovom Dolu su davnašnji doseljenici iz Bosne.

O muslimanskim porodicama koje su svojevremeno živjele u Popovu sačuvano je dosta podataka. Ali, kakvog su porijekla bili "prvi muslimani, spahije i janjičari, u Popovu ništa se ne zna". Spahije Katići su porijeklom od hrišćana, a ima i tvrdnji da su potomci "Kate, žene vojvode Miloša Popranovića, koji se pomirje 1566.godine". Godine 1938.bilo je u "čitavom Popovu svega 25 muslimanskih domaćinstava". Ove porodice su djelimično porijeklom od "poislamljenih hrišćana iz samog Popova i bliže okoline, ostali su došljaci iz novijeg vremena". Burine u Kotezima su ogranak katolika Burića, a Šabanovići u Trnčini su starinom "katolici Josipovići iz Lisca kod Slanog (u Dalmaciji)". Za Elezoviće se navodi da pripadaju istoimenom rodu u Hrasnom "koji vodi porijeklo od kneza Mirila". Mnogi Muslimani iz Popova su "izumrli ili iselili". Nešto ih je izbjeglo za vrijeme "hercegovačkog ustanka", a neki su odselili u Tursku kada je Austro-Ugarska okupirala Bosnu i Hercegovinu.

U Popovu su, 1938. godine, živjele "tri ciganske porodice". Bile su nastanjene, po jedna, u Ravnom, Zavalu i Dračevu. Doselile su iz Ljubomira i okoline.

Prije Drugog svjetskog rata, u Popovu je živjela i jedna slovenačka porodica. To je bila porodica željezničara Repeša, doseljena iz Kranjske, a nastanjena u Ravnom (84:73-82).

U nekim predjelima Hercegovine, u Podveležju, oko Visočice, Bjelašnice, u Borču i još nekim predjelima, živjeli su "muslimanski starinci pod imenom **Balije**, kao "prezreni" dio ostalog muslimanskog stanovništva". Balije se nisu bavili zemljora-

dnjom, živjeli su isključivo od stočarstva i bili su "najveći ljubitelji nomadskog skitačkog života". Za Balijske se, prema Dedijeru, govorilo da su mirni i tromi, da ne poštuju uredno propise svoje vjere, da svetkuju masu pravoslavnih praznika, nikada se ne kupaju i ne kriju žene kao drugi muslimani. "Balijska je rijetko veseo, rijetko pjeva, a žene su im, kaže se šaljivije" (59:117,118).

U literaturi će se naći i podaci da su neke porodice nastanjene u Hercegovini porijeklom iz Azije, poneka iz Grčke, Mađarske i drugih zemalja. Prema Dedijerovim podacima, iz Azije je doseljeno 8 porodica: iz Ajdina 1 porodica, iz Čerkeske 3, a iz "nepoznata mjesta i pokrajine" 4 porodice. Iz Grčke (iz nepoznatog mjesta u Tesaliji) doselila se jedna porodica, a iz Mađarske, takođe, jedna porodica (59:96). Ćorović kaže da "čuvena begovska kuća Ćengića" potiče iz Male Azije, da na tursko porijeklo ukazuju i "današnja prezimena nekih muslimanskih porodica, kao Kajtazi, Kemure, Firdusi, Behrami, Korkuti, Behmeni, Hukurije, Džumhuri, Muzuri itd." (54:66).

U Hercegovini su živjele i jevrejske porodice, nastanjene u Mostaru, Ljubuškom, Trebinju... Njihovo porijeklo ostaje izvan ovog istraživanja. Poznato je da su porijeklom iz Španije. Navodimo nekoliko prezimena ovih porodica: Abinum, Papo, Danon, Finci, Dubelier.

Prezimena porodica nastanjenih u Hercegovini značajna su i za istraživanje porijekla stanovništva pojedinih područja, migracionih kretanja i seobe naroda u daljoj i bližoj prošlosti.

*

U literaturi se često ističe značaj ispitivanja porijekla porodica srpsko-pravoslavne vjeroispovijesti pomoću **krsnog imena ili slave**. O tome je pisao Jovan Cvijić u **Antropogeografskim problemima**, a i drugi autori. Evo jednog mišljenja o ovom problemu: Dedijer smatra da se pomoću krsnog imena može utvrditi porijeklo porodica samo u slučaju ako jedno bratstvo slavi kakav neznačajniji praznik, ili praznik koji se rijetko slavi. Tako, na primjer, svi potomci starih Maleševaca slave Sv. Ignjatija, Ljubibratići i druge porodice iz okoline Trebinja koje potiču od ovog plemena slave Klimunđan. Više porodica u Bilećkim Rudinama koje slave Lazarevu Subotu "vele da su porijeklom od Krivokapića iz Kobilj-Dola u Crnoj Gori". U okolini Bileće ima više porodica koje slave Aći-

movdan, a tvrde da su porijeklom od Nikšića i da su se ranije zvali Ugranovići. Ugranovića ima u Boki, slave Aćimovdan, a "vele da su porijeklom od Nikšića". Dedijer zatim, kaže da se s velikom pouzdanošću može tvrditi da su sve hercegovačke porodice koje slave Sv. Savu porijeklom iz Samobora, odnosno iz Pive. Porodice koje slave Stevana Dečanskog (Mratindan) porijeklom su iz Korjenića, a porodice čija je krsna slava Petkovića potiču iz crnogorskih brda. Poznato bratstvo Kočići iz Ratkova u Bosni slavi Ignjatdan, a kažu da su porijeklom iz Hercegovine. Pošto u Hercegovini ne slavi niko drugi Ignjatdan osim potomaka plemena Maleševaca, može se smatrati da su Kočići "od onih Maleševaca o kojima se priča da su iselili u Bosnu". Porodice Ćorovići iz Ljubinja i Mostara slave Aćimovdan "i vele da su iz jevte Vrpolje", u današnjoj opštini Trebinje (59:82,86,87).

U gatačkom selu Samobor sve porodice slave istu slavu-Sv. Savu. Ovu slavu slavili su i prije doseljavanja iz Drobnjaka. Prema narodnom predanju Drobnjaci su slavili Đurđevdan. Taj dan i danas slavi polovina drobnjačkog stanovništva, tvrdi Miloš Đ. Slijepčević. Zbog čega je druga polovina Drobnjaka izabrala drugu slavu postoji nekoliko priča. A jedna od njih kazuje: "Dr Bašović, vojni lekar, pričao mi je 1934. da je čuo od starih Drobnjaka kako su svi Drobnjaci slavili Đurđevdan, a kad su se razrodili dogovorili su se da polovina uzme drugu slavu da bi se mogli međusobno posećivati o slavi." Profesor Radovan Tunguz, pak, tvrdi da su bili bogumili, kasno su primili slavu i izabrali Savindan. Andrija Luburić u knjizi **Drobnjaci, pleme u Hercegovini** piše da svi ogranci Kosovčića, a Samoborčani su njihov ogranak, slave Sv. Savu. Mnogobrojne drobnjačke porodice, i one u Drobnjaku i one odseljene, međusobno se svojataju zbog zajedničke slave. Samoborčani pričaju da je "polovina Drobnjaka po dogovoru uzela slavu Sv.Savu zbog njihove pramajke Grlice koja je bila u rodbinskim vezama sa Nemanjićima." (222:78).

Zanimljiv je razlog zašto su slavu promijenili Samardžići. Oni su doselili iz Krivošija u Boki u selo Lađeviče, zaselak Rogovi kod Bileće. Po dolasku u ovo selo Samardžići su slavili Jovanjdan (20.januara), ali to nije dugo trajalo. Nekoliko godina kasnije pošalju oni u Opuzen kiridžije da nabave i dotjeraju piće za krsnu slavu-Jovanjdan. Polazeći na jug, ka moru, ovi su se slabo obukli. Kada su se vraćali iz Opuzena, vrijeme se pogoršalo, nastupila je jaka zima sa snijegom i vejavicom. Kiridžije promrznu, a neki su i

podlegli zbog velike hladnoće. Ljuti na Sv. Jovana što ih nije zaštitio, i da se zlo ne bi ponovilo, Samardžići u Lađevićima odluče da promijene krsnu slavu Jovanjdan i izaberu Đurđevdan (6. maja). Od tada svi Samardžići koji vode porijeklo od ove "hercegovačke grane", a raseljavali su u razne krajeve, slave novu slavu (208:115).

Kada je riječ o utvrđivanju porijekla porodica pomoću krsne slave, smatramo potrebnim da se ovdje nešto fragmentarno kaže i o ovom tradicionalnom vjerskom institutu utemeljenom samo kod Srba.

Hipoteze o krsnom imenu mogu se, uglavnom, svesti na tri osnovna mišljenja:

Prvo, dosta popularno, shvatanje polazi od predanja da je krsno ime uspomena na dan kada su "mnogobožački preci" pojedinih porodica prešli u pravoslavnu vjeru. Od tada, odnosno od toga "preći u hrišćanstvo" i "krstiti se" postao je i naziv krsno ime. To je bilo u doba kada su Srbi živjeli u plemenima i kada se jedno po jedno pleme krštavalo, izabравši za taj svečani čin nekog sveca. Slavljenje toga dana prenosilo se s koljana na koljeno, sa oca na sina i do naših dana se očuvalo u svim krajevima gdje Srbi žive. Ovaj dan se smatra "duhovnim rođendanom" porodice, koje potiču od istog plemena imaju istu krsnu slavu. Porodice istih prezimena koje nemaju iste slave nisu porijeklom od istog plemena.

Drugo gledište, u nauci mnogo raširenije od prvog, neki nazivaju animističkim. Ono polazi od shvatanja da je krsna slava samo jedan "hristijanizovani paganski kult - kult mrtvih, kult predaka". Po ovom gledištu, u slavljenju krsnog imena najvažnije je: koljivo, paljenje svijeća, lomljenje krsnog kolača, pominjanje mrtvih po čitulji. To su i elementi žrtvenih običaja za pokojne pretke.

Treće, crkveno-pravoslavno, gledište polazi od toga da je krsna slava nastala "svesnom akcijom Srpske pravoslavne crkve, a raširila se po svim srpskim krajevima tokom XIII, XIV i XV veka njenom misionarskom delatnošću". Zastupnici ovog shvatanja negiraju prethodno i smatraju da se ne radi o hristijanizovanom paganskom kultu, već o hrišćanskom i pravoslavnom supstitutu (zamjeni) za paganski kult koji se izgubio u periodu slovenskog naseljavanja Balkanskog poluostrva u periodu pokrštavanja Slovena (108:6-8).

Bez obzira na različite poglede o krsnom imenu ili slavi, opšte je mišljenje da je to specifično srpskopravoslavni, vjerski, tradi-

cionalni narodni običaj. Slavu su dugo održavale i katoličke porodice u Hercegovini i Konavlima za koje se tvrdi da potiču od pravoslavnih Srba.

*

Prezime (porodično ime) nastalo je znatno prije našeg rođenja. Za razliku od naših davnih predaka, mi smo prezime dobili prije ličnog imena. Nasljeđujemo ga od roditelja ili ga dobijamo po nekom svom pretku. Prezime se, dakle, prenosi s koljena na koljeno i nasljedna je društvena kategorija.

Naši davni preci nisu imali prezimena. Imali su samo lično ime. U ranijim istorijskim razdobljima, kada se društvo nalazilo na vrlo niskom stupnju razvitka, prezimena ljudima nisu bila ni potrebna. Daljim razvojem društva narastaju potrebe ljudi i javljaju se prezimena.

Nastanak prezimena vezuje se za feudalni društveno-ekonomski poredak, odnosno za srednji vijek. To je doba kada se porodica organizuje kao krvna i proizvodna zajednica i kada se, kao takva, uključuje u dva osnovna društvena staleža: stalež povlaštenih i stalež potčinjenih. Ovi staleži razlikuju se i po prezimenima. Staležu povlaštenih (vlasteli) prezimena su bila potrebna zato da osiguraju nasljedna prava, ugled, položaj i imetak, da sačuvaju za potomstvo stečene povlastice. Zbog toga se kod vlastele prezimena ranije javljaju - pretežno u XIII vijeku (245:15).

Prezimena porodica u krajevima koja su ušla u sastav današnje Hercegovine javljaju se, prema mnogim pokazateljima, u XIV vijeku. U predjelima gdje je plemenska organizacija bila izražena (istočna Hercegovina) možda nešto i ranije - u drugoj polovini XIII vijeka. Međutim, najveći je broj prezimena nastao u XVI i XVII vijeku.

Po nastanku, prezimena se mogu svrstati u više srodnih, ali i međusobno različitih, grupa. U literaturi nailazimo na različite sistematizacije nastanka prezimena.

Motivi nastanka hercegovačkih prezimena vrlo su različiti. Navešćemo deset osnovnih grupa kojima se može obuhvatiti najveći broj prezimena. Svaka grupa mogla bi se dalje dijeliti na uže grupe i podgrupe, ali to ne zahtijeva karakter i namjena ovoga rada. Prezimena su, dakle, mogla nastati:

Po ličnom imenu roditelja - patronim i matronimi. Prezimena ove grupe su najbrojnija. U osnovi svi nasljeđujemo očevo

prezime (patronimik), znatno rjeđe nasljeđuje se majčino prezime (matronimik). Evo prezimena koja pripadaju toj grupi: **Aleksić**, **Andrić**, **Bajazidagić** (sin Bajazidage), **Filipović**, **Gligić** (po starom slovenskom imenu Gligo), **Lukić** (sin Luke), **Jurić** (po pretku Juri), **Ramić** (od muslimena Ramo), **Stevanović**, **Tomović** (po ocu Tomu), **Vladović** (po pretkuValdu), **Vulović**, **Žarković**...

Od imena majke mogla su nastati prezimena: **Anić** (potomak Anin), **Gospavić** (po majci Gospavi), **Jelić** (Jelin sin), **Anđelić** (od statrog imena Anđe), **Katić** (od imena Kata), **Marić** (po majci Mari), **Rosić** (Rosin sin), **Sarić** (po Sari)...

U matronimima se ogleda veća uloga majke u porodici, a moguće je da je neko prezime dobiveno po majci i zbog prerane smrti rodonačelnika, ili je, pak, posljedica vanbračnog rođenja djeteta. Smatra se da su prezimena po majci kasnije nastala, a razlog tome može biti i podređeni položaj žene u društvu.

U ovim prezimenima vrlo je uočljiva veza sa neposrednim pretkom, muškim ili ženskim, pa se često nazivaju prezimenima po **imenu pretka**.

Patronimi i matronimi, kao i prezimena nastala po imenu nekog daljeg pretka, sačuvali su od zaborava bogat fond starih slovenskih imena koja kod savremenih generacija više nisu u modi i koja su u naše vrijeme rijetka.

Po nazivima zanata i zanimanjima. Nastanak ovih prezimena motivisan je vrstom zanata i zanimanjem kojim se bavio neki predak ovih porodica: **Abadžić** (od abadžija – zanatlija koji izrađuje odijela od abe – domaćeg sukna. "Sve na njemu od abe haljine"); **Bostandžić** od bostandžija – baštovan, vrtlar. "Bostan sadi bostandžija Meho"); Čebedžija (čebedžija – zanatlija koji se bavi valjanjem, izradom čebadi. "Poigrava Savka čebedžina"); **Ćurčija** (krznar, trgovac krznom. "Najviše je u ćurčije lisičijih koža"); **Kalajdžija** (zanatlija koji kalajše suđe. "Ja ne budi kalajdžija, ja ne mrči tjelice"); Kovač (sin kovača); **Kujundžić** (kujundžija – zlatar koji izrađuje umjetničke filigranske predmete od zlata i srebra. "Da me daje kujundžiji neću ga ja"); **Lagumdžija** (od lagumdžija-miner); **Samardžija** (od samardžija-zanatlija koji pravi samare. "Rđavoj kobili samar dosadi"); **Tabaković** (tabak-kožar, onaj koji štavi ili učinja kožu. "Nategni kao tabak kožu"); **Tatarević** (od tatar – poštar, konjanik u Turskoj Carevini. "Tatar sjaše i haber donese")...

Po nazivima biljaka – fitonimi. Više zanimljivih prezimena

koja smo evidentirali u nekim predjelima Hercegovine izvedena su iz imena neke biljke. Takva prezimena su : **Borovina, Bukva, Bukvić, Glogovac, Grahovac, Koprivica, Krtola, Krtolica, Kukolj, Kupusija, Lozo, Pamučina, Rogač, Salatić, Sočivica, Šipak, Tikvina, Zelenika...**

Po imenu raznih vrsta životinja – zoonimi. Vrlo su interesantna hercegovačka prezimena koja su identična sa imenom nekog insekta, ptice, ribe, domaće ili divlje životinje: **Buba, Bubića, Buha, Čuk, Galeb, Gavran, Golub, Guska, Jastreb, Kos, Kukavica, Lasta, Lisica, Mačak, Miš, Mrav, Ovca, Ovčina, Oro, Oroz, Patak, Pelikan, Prasac, Soko, Šaran, Vuk, Zec, Zeko, Žuna, Žunić...**

Motivi nastanka ovakvih prezimena nisu dovoljno poznati. Vjerovatno su nastajala od nadimka nekog pretka, o čemu dosta objašnjenja daje usmena narodna tradicija.

Po tjelesnim obilježjima, fizičkom izgledu i deformitetima. Prezimena ove grupe mogla su nastati po nekom karakterističnom tjelesnom znaku pretka po kome ga je bilo najlakše identifikovati: **Brkan** (po pretku velikih brkova); **Brkić** (čovjek malih brkova); **Glavaš** (po pretku velike glave); **Grbić** (potomak grbavog pretka); **Krivoglav** (čovjek nakrivljene glave); **Nogo** (po pretku koji je imao duge noge); **Runjavac** (predak bio runjav, dlakav po tijelu); **Nosović** (predak im bio prepoznatljiv po velikom nosu); **Slijepčević** (po slijepom pretku); **Trbonja** (čovjek velikog trbuha-stomaka); **Šestić** (predak imao šest prstiju).

Ovoj grupi pripadaju i prezimena koja su mogla nastati po boji kože i kose: **Bjelica, Bjeloglav, Crnac, Žutac, Žutić, Žutković** ...Slična su, po motivu, i prezimena koja počinju sa **kara** (turski crn): **Karadža, Karadžić, Karadeglija, Karamehmedović, Karan, Karanović, Karapandžić...**

Pogrešno bi bilo zaključiti da je u doba nastanka ovih prezimena u Hercegovini bilo mnogo brkatih, glavatih, grbavih, runjavih, slijepih, bjeloglavih, crnih i žutih ljudi. Istina, po nekim navedenim obilježjima isticali su se rijetki pojedinci i po njima su prezimena mogla nastajati.

Po nazivu nekog predmeta. U ovu grupu spadaju prezimena čiji se nastanak može dovoditi u vezu sa raznolikim predmetima materijalne i duhovne kulture: **Batina, Brstina, Burina** (burina-konop kojim se zateže jedro prema vjetru); **Čampara** (čampara-lančić na uzdi privezan za žvalu koja se stavlja konju

na usta); **Čutura** (čutura-ploska za tekućinu); **Ćup** (ćup-veći zemljani lonac); **Ćupina** (ćupina-manji zemljani lonac); **Handžar** (handžar-dugi šiljasti nož s obostranom oštricom); **Kalauz** (kalauz-poseban ključ za otvaranje običnih brava); **Kalem** (kalem-cjevčica za namotavanje konca, olovka, pero od trske, cjepivo, navrtak kojim se voćka oplemenjava); **Tambur i Tamburin** (po tamburi, poznatom muzičkom instrumentu); **Trklja** (trklja-račvasto drvo); **Topuz** (topuz-buzdovan, malj, motka sa željeznim šiljcima); **Šubara** (šubara- kapa za zimu. "Drma mu se šubara na glavi")...

Ova grupa, takode, ima više prezimena čiji nastanak može biti motivisan nadimkom pretka.

Po nekoj vrsti hrane-jela i pića. Prezimena čiji bi motiv nastanka mogao biti neka vrsta hrane nalazimo u Hercegovini: **Burek** (burek-vrsta pite, "Donesi im tepsiju bureka"); **Pita** (prezime asocira na pitu-vrstu jela koje se pravi od natanko razvijenog tijesta i drugog materijala: sira, krompira, zelja...); **Pilavdžić** (po pilavu-jelu od gusto skuvanog pirinča, riže. "Majko mila bijela pilava"); **Skorupan** (čovjek koji voli skorup-kožica na svarenom mlijeku); **Tarana** (po tarani-zrnastom suvom tijestu za supu ili juhu).

Prezimena ove grupe su rijetka i neobična.

Po zemlji, mjestu ili predjelu-etnonimi i etnici. Prezimena u ovoj grupi mogu se identifikovati po nacionalnoj pripadnosti, zemlji i kraju iz kojeg potiču: **Arnautović** (od pretka Arnauta-Albanca); **Bugarin** (preci doselili iz Bugarske); **Grk i Grkavac** (porijeklom iz Grčke); **Madžar** (iz Madžarske); **Srbo i Srbić** (iz Srbije); **Bošnjak** (iz Bosne).

Etnonimi su u Hercegovini rijetki. Znatno je više etnika-prezimena koja su mogla nastati po mjestu ili predjelu porijekla porodica: **Blagajac** (iz Blagaja); **Boban** (iz predjela Bobani); **Čvaljina** (iz Čvaljine u Popovu); **Duvnjak, Gabela, Gačanin, Gačanović, Kruševac, Korjenić** (iz predjela Korjenići), **Popovac** (iz Popova); **Rotim** (starinom iz Rotimlja kod Stoca); **Rudan** (iz Rudina); **Sarajlić** (porijeklom iz Sarajeva); **Zubac** (iz predjela, i plemena Zupci).

Etnonimi ukazuju na mogućnost nastanka prezimena po nacionalnoj pripadnosti ili zemlji porijekla. Etnici nam, gotovo uvijek, pokazuju mjesto ili kraj porijekla porodica tih prezimena, a locirani su izvan mjesta odakle potiču. U Bobanima danas nema prezimena Boban, u Popovu ne žive porodice Popovac, niti u Ne-

vesinju-Nevesinjac. Etnici su nastajali poslije seoba i pomijeranja porodica iz jednog mjesta u druga. Smatra se da je po prezimenu najlakše identifikovati porijeklo "došljaka".

Po nekoj ljudskoj osobini-mani ili vrlini. Ovoj grupi pripada niz prezimena koja su mogla nastati po nekoj osobini pretka. U njima su, najčešće, izražene negativne strane, mane i poroci. Takva prezimena su: **Benó, Divljan, Lažeta, Lažetić, Ljuteša, Govorko, Grebo, Kusalo, Mumalo, Opijač, Pištalo, Rikalo, Trčalo, Trutina, Tupanjac, Jogunica, Nametak, Šutalo, Šutonja, Zlomislić, Zucalo.**

Međutim, pogrešno bi bilo smatrati da prezime odražava osobinu ličnosti. O tim prezimenima nešto kazuju narodna predanja i šaljive dosjetke.

Po n a d i m k u. Prezimena nastala od nadimka predaka, oca ili majke, vrlo su raznolika i u većini neobična. Sam naziv prezimena dovoljno ukazuje i na mogući motiv njegovog nastanka: **Ajduk ili Hajduk, Akšam, Ašik, Bajat, Banoža, Bjelo, Bokun, Bucman, Cigo, Dedijer, Dodig, Došlo, Duda, Đapo, Đordan, Gatalo, Gerun, Golo, Horoz, Jaramaz, Karan, Karo, Kotalo, Kozić, Kulak, Leto, Makitan, Mrgan, Oborina, Okuka, Pandur, Parić** (od nadimka Paro); **Pendo** (po ženskom nadimku Penda); od nadimka **Pinjo** nastalo je prezime **Pinjuh**; **Popara, Prkut, Rogan, Šikalo, Škutor, Topuz, Vreća, Žižak...**

Nadimak je često bio podrugljiv, ukazivao je na negativnu stranu ličnosti, pa često ima i pogrдно značenje. Nadimci su davani i po imenima biljaka, ptica i životinja. Mnoga "nadimačka" prezimena su, pod različitim društvenim okolnostima, nametnuta. U tom obliku su ozakonjena i upisana u matične knjige. Tako su nastajala nova prezimena koja su zamjenjivala prezimena predaka.

Prezimena nastala po nekoj ružnoj, pogrđnoj riječi - **pejorativna prezimena.** Mnoga hercegovačka prezimena pripadaju ovoj grupi: **Bedevija** (kobila), **Bitanga, Čokorilo, Dropo, Duper, Derikučka, Gadara, Guzina, Jalovica, Kenjar, Kopilaš, Kostožder, Kuseta, Kuraica, Landeka, Lizda, Pičeta, Prdavac, Prdavica, Prce, Prkačin, Pizdolać, Štironja, Štrcalo, Trtak, Tucak.**

Razlozi nastajanja tih prezimena nisu dovoljno poznati. Mnoga su nastajala od posprdnog i pogrđnog nadimka pretka. U određenim sredinama su postala uobičajena, pa su ih potomci prihvatili. Ovakva prezimena, u novije vrijeme, zamjenjuju se drugim,

prikladnijim.

U Hercegovini nisu rijetka prezimena sastavljena od dvije, ponekad i više riječi, najčešće od ličnog i porodičnog imena nekog pretka. Zbog toga ih možemo nazvati složenim prezimenima: **Abdulahefendić** (Abdulah+Efendić), **Ahmetagić** (Ahmet+Agić), **Arslanagić** (Arslan+Agić), **Deftedarević** (Defter+Darević), **Halil-efendić** (Halil+Efendić), **Halilagić** (Halil+Agić), **Ahmetbegović** (Ahmet+Begović), **Mulahasanović** (Mula+Hasanović), **Muratbegović** (Murat+Begović), **Osmanpašić** (Osman+Pašić), **Resulbegović** (Resul+Begović), **Rizvanbegović** (Rizvan+Begović), **Šabanhodžić** (Šaban+Hodžić)...

Takva prezimena uobičajena su kod muslimanskih porodica, dok kod pravoslavnih i katoličkih su vrlo rijetka.

Zanimljiva su i prezimena identična sa ličnim imenom pretka ili nekog drugog lica: **Bakija, Blagoje, Bogdan, Bojo, Budimir, Duka, Džemila, Donlaga, Đurica, Gojko, Grgur, Idriz, Junuz, Jurica, Katica, Luka, Lutvo, Miloš, Novak, Pajo, Radivoj, Skender, Vasilj, Vukoje, Vukosav, Triša, Žarko...**

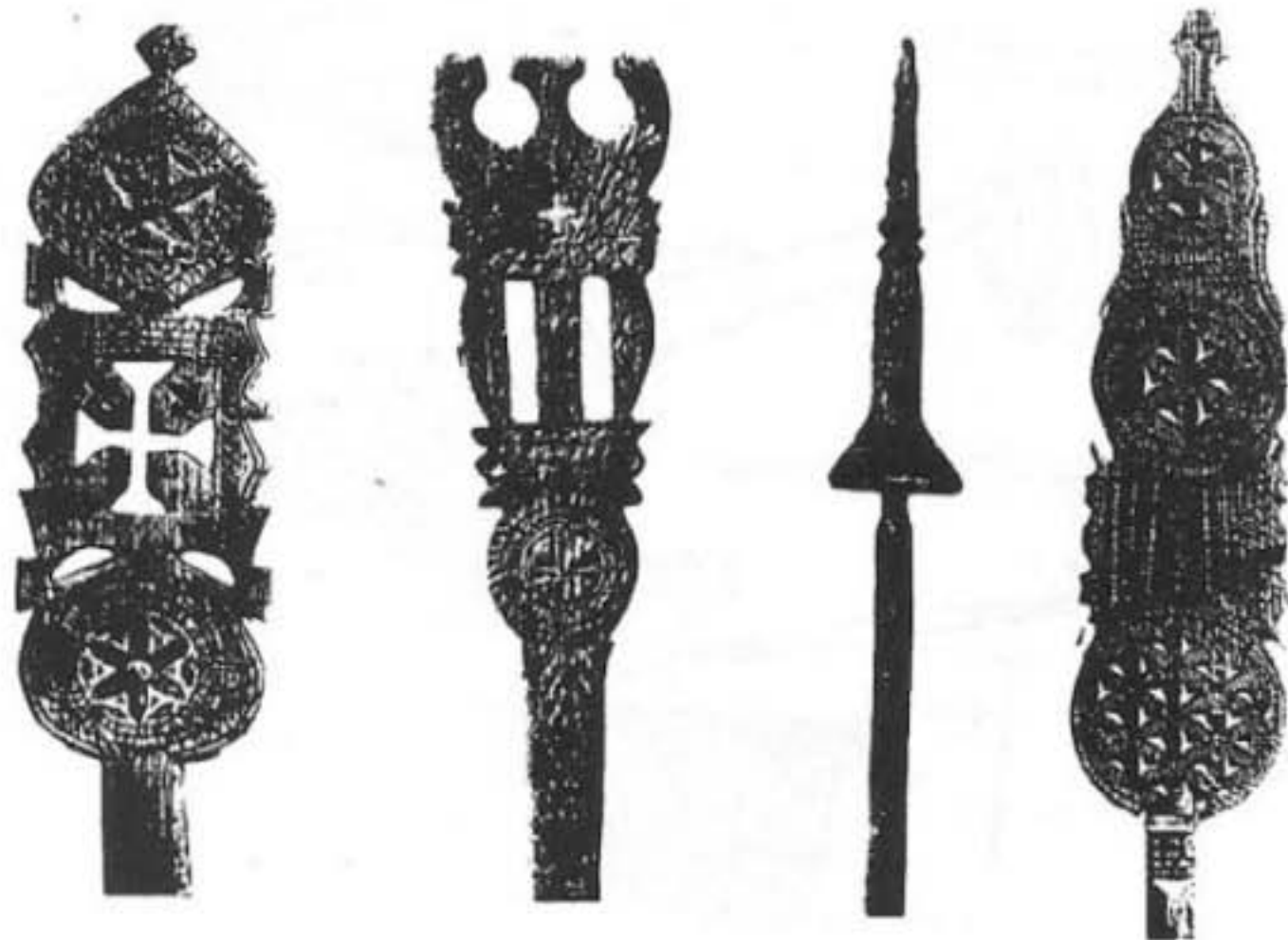
Motiv nastanka ovih prezimena može biti višeznačan. Neka prezimena su mogla nastati iz želje da se i u prezimenu sačuva ime nekog znamenitog pretka, neka po nadimku, a poneka i iz "žarke želje" bračnog para za muškim potomstvom (Željko, Žarko).

U nekim prezimenima sačuvana su **zvanja i titule** predaka, a i **staleška podvojenost**. Na to nas podsjećaju i ova hercegovačka prezimena: **Alajbegović** (alajbeg-zapovjednik, spahija), **Begović** (beg-plemić, "Jovan-beg se s ljubom zavadio"), **Ban i Banović** (predak im bio ban), **Bašagić** (bašaga-glavni aga, "Vezir ga je divno dočekao/baš-agom njega učinio"). U prezimenima **Knežić, Knežević i Knezović** sačuvana je titula knezova. S druge strane ima i prezimena koja asociraju na niži stalež: **Novokmet** (novi kmet), **Bijedić i Sirotić** (na bijedu i sirotinju, nekadašnje pratioce mnogih hercegovačkih porodica).

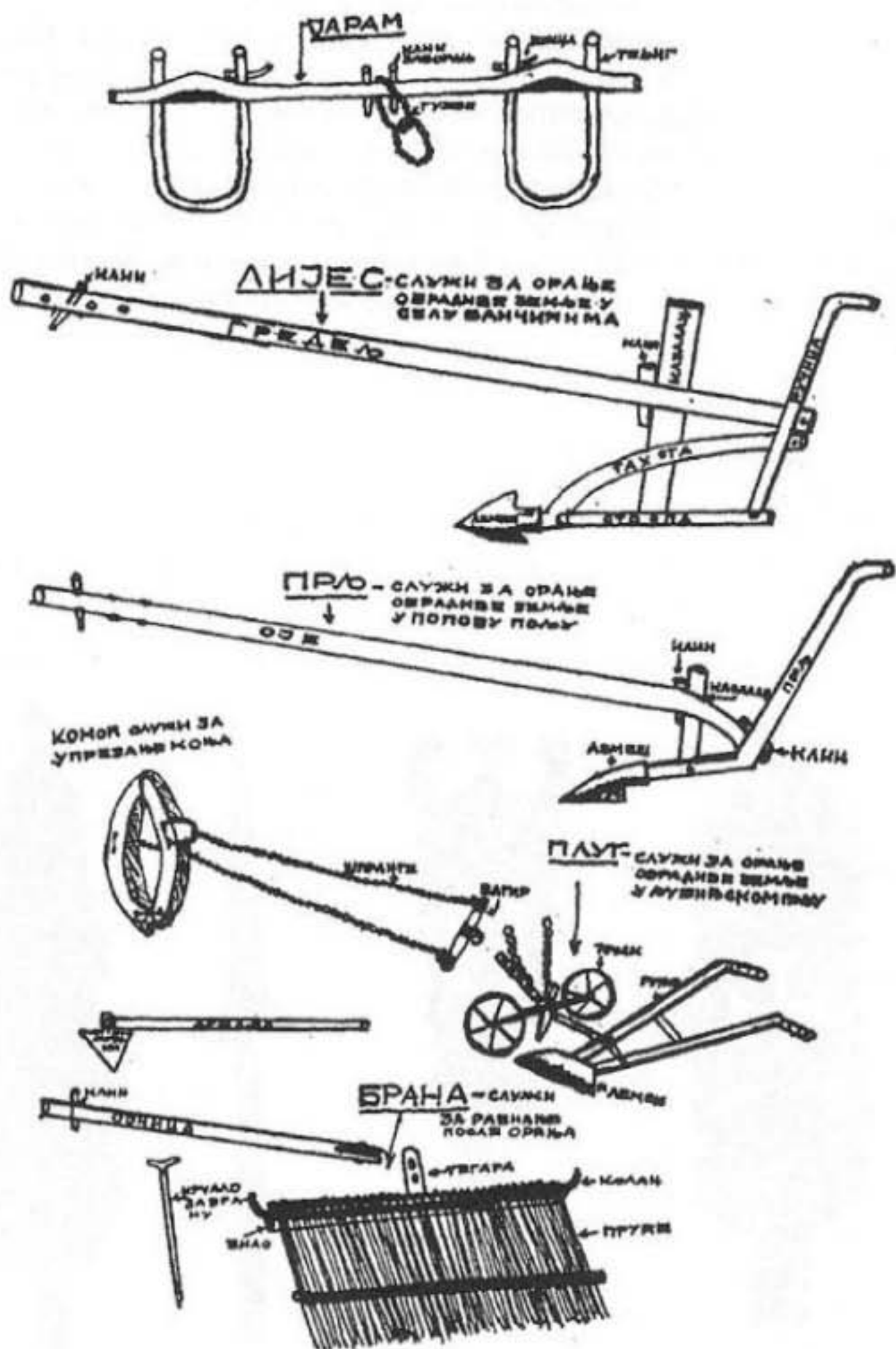
U prezimenima se ponekad izražava vjerska i nacionalna pripadnost. Moguće je, ponekad, zaključiti da prezimena: **Antunović, Bender, Franić, Jurić, Kriste, Šušak, Škutor, Vico...** pripadaju katoličkoj vjeroispovijesti. Ima više prezimena istovjetnih za dvije konfesije (katolike i pravoslavne, pravoslavne i muslimane, katolike i muslimane). Znatan broj prezimena identičan je za pripadnike triju vjerskih zajednica: **Brkić, Bubalo, Ivanković, Kovačević, Radoš, Šarić...** Zbog toga je pogrešno po prezimenu vršiti vjersku i nacionalnu identifikaciju ličnosti. Feno-

men nastanka identičnih prezimena različitih konfesija u Hercegovini ima duboke društveno-istorijske korijene.

Svako je prezime priča za sebe i ima svoju istoriju. Mnoga od njih skrivaju neku tajnu, često nepoznatu i nosiocu toga prezimena. Znatno broj prezimena vuče korijene i iz stranih jezika (latinskog, turskog...). To nije ni čudo kada se zna da je Hercegovina uvijek bila na vjetrometini istorijskih zbivanja, na sudaru istočne i zapadne civilizacije. Malo je zemalja u kojima su pomijeranja porodica bila tako česta kao što je to slučaj sa Hercegovinom. Ti i drugi faktori uticali su na raznolikost nastanka hercegovačkih prezimena.

Hercegovačke preslice

Oruđa za obradu zemlje starih Hercegovaca

OSOBI NE HERCEGOVACA I SRODNIČKI ODNOSI

Stanovništvo Hercegovine tokom vijekova bilo je izloženo različitim političkim, kulturnim, vjerskim i drugim uticajima. Hercegovina je, dakle, zemlja **izukrštena različitim stremljenjima višenacionalnog stanovništva**. Otuda i velika raznolikost u prezimenima, a karakteristične su i pojave istog prezimena za sve tri vjerske pripadnosti: Babići, Bajati, Bašići, Delići, Kovačevići, Marići i drugi.

Ovom fenomenu, bez sumnje, doprinijeli su i procesi islami-zacije i unijaćenja koji su u Hercegovini naišli na plodno tlo. Dešavalo se da su u toku ovih procesa pojedine porodice po više puta mijenjale vjeru. Ilustrativan primjer za ovo pruža nam postupak nekih porodica iz nevesinjskog kraja: "U selu Bijenji žive starjeničke porodice Pajovići, Kafadari, Dedovići, Demirovići i Čušići. Oni pričaju da su se njihovi stari tri puta 'turčili' i opet tri puta krstili." Pošto su Turci osvojili Hercegovinu i kada se u njihovo selo naselilo više muslimana, htjeli su da ih iz sela protjeraju. Tada pomenute porodice donose odluku da pređu na islam. "Ali, pošto im je bilo žao stare vjere prestali bi klanjati i počeli bi se krstiti, čim bi ljeti izašli na Crvanj. Tako su ponavljali više godina, dok najposlije njihovi potomci nijesu potpuno primili islam." (59:43)

I odnosi među dvjema hrišćanskim religijama, naročito u južnoj i zapadnoj Hercegovini, postepeno su se zaoštravali. Do podjele hrišćana na pravoslavne i katolike u ovim krajevima najvjero-vatnije je došlo u ranom srednjem vijeku. Ali, vjerske i nacionalne suprotnosti znatnije se počinju produbljivati za vrijeme vladavine Turaka, a potom Austro-Ugarske. Crkvene vlasti razvijale su propagandu radi "prevjeravanja", odnosno prelaska iz jedne vjere u drugu. Karakterističan primjer za ovo "prevjeravanje" je parohija Orahovi Do u Popovu polju. U tri sela ove parohije živjelo je početkom XVII vijeka 40 pravoslavnih porodica koje su pokatoličene. Na ovom području, u to vrijeme, aktivno je djelovao fra Dominik Andrijašević za koga se kaže da je i posljednju pravoslavnu porodicu u selu Orahov Do preveo u katoličanstvo. Tako su sela Ora-

hovi Do, Češljari i Golubinac bila "čisto katolička" već 1629. godine. U Orahovom Dolu živjele su pravoslavne porodice Boškovići, a od njih su današnji katolici Kristići. Iz ovog sela otišao je u Dubrovnik, kao pravoslavni, i Nikola Bošković- otac čuvenog astronoma Ruđera Boškovića (84:63).

Raznolika vjerska i nacionalna pripadnost stanovništva, tuđa miješanja, uticaji doseljenika iz Dalmacije u zapadne krajeve Hercegovine, a i neki drugi činioci, neminovno su vodili, dakle, do formiranja svojevrsnog mentaliteta, kulturnih i drugih razlika među izmiješanim stanovništvom triju konfesija. Te razlike su osobito došle do izražaja u dolini Neretve za koju se govorilo da je plava ljepotica Hercegovine.

Nesagledive su posljedice ovih uticaja na stanovništvo ovog dijela Hercegovine. O tome nam mnogo kazuju davno napisane, a i danas aktuelne riječi profesora Jevte Dedijera: "Usljed tih kulturnih razlika, koje se znatno osjećaju, i etničke osobine stanovništva su drukčije s desne i s lijeve strane. Na Neretvi je sudar između pravoslavnog i katoličkog elementa i u najnovije vrijeme sudar između srpskog i pristalica hrvatskog imena." (59:98). Taj sudar ispoljio se u svom tragičnom vidu 1941.godine i u toku Drugog svjetskog rata.

•

Odavno su etnolozi konstatovali da ljudi Hercegovine imaju neke specifične osobine koje su se razvile pod uticajem geografskih, istorijskih i kulturnih prilika. O tim je osobinama Jovan Cvijić dosta pisao, a Jevto Dedijer smatra da Hercegovac ima "dosta upečatljivu dušu", da je sposoban da "prima i shvati tuđe i da prema primljenom udešava život". Po ovom etnografu u Hercegovini postoje tri različite etničke duše: starosjedioci ili starinci, doseljenici sa istoka (iz Crne Gore i istočne Hercegovine) i doseljenici sa zapada (iz Dalmacije i zapadne Hercegovine).

U južnoj i istočnoj Hercegovini su ljudi "zdravih živaca", nisu nikada "predebeli", a rijetko su i "suviše mršavi". Hercegovci njeguju tradiciju i dobri su poznavaoi narodnih običaja. U odnosu prema drugim ponašaju se pristojno, a u razgovoru su "umjereni, otmeni, gotovo ponositi". Ljudi iz ovih krajeva su naučili da "vode svijet za sobom, ili da idu za svijetom". Kod njih je razvijen smisao za kolektivan rad. Za njih se kaže da "nikad ne bježe od ljudi".

Južna je Hercegovina puna ljudi čiji je mentalitet potpuno

sličan s onim "Herama" iz narodnih pripovjedaka. To su većinom živi i okretni ljudi, pretežno niskog rasta, "svaki im damar igra", a oči im "migolje kao da su na zaitinu". Takve ljude u selima zovu **obješenjacima**, u Mostaru ih nazivaju **liskama**, a u Dubrovniku **lerima**. Ovi ljudi su uvijek voljni za razgovor, da se našale, često i "na račun svetog Vladike". Spremni su da svakom nađu neku manu, da izmisle neki duhovit nadimak. Za ovaj soj Hercegovaca se kaže da nisu nikad u svom životu zaplakali, niti se čega postidjeli, a za nepravdu su spremni, ako bi bilo potrebno, da "svrše i na

*Hercegovka iz Podžetve (Konjic),
XX stoljeće (Foto: Ć.Rajić)*

Branko Šotra : Hercegovka

vješalima". Od toga je i nastao onaj narodni naziv, za ovu vrstu ljudi, "obješenjaci".

U Hercegovini nije rijedak ni onaj tip ljudi koje Cvijić naziva **rčnima ili ljuticama**, a Dedijer smatra da ima čitavih bratstava koja pripadaju ovom tipu. Većinom su to mladići koji se "smire i za trideset godina, a mnogi ostanu cijelog života prijeki, ljuti i pretjerano osjetljivi... Turci su ih se bojali, jer su o odbrani i svećenju lične časti bezobzirni. Vrlo su gostoljubivi, dobro gađaju iz pušaka, na zborovima zameću kavgu". Za čovjeka ovakve naravi

u narodu postoji izreka da je "ljut kao Arnaut", ili "ljut k'o da mu je čaća Crnogorac" (59:98).

Nasuprot ovom tipu u Hercegovini se nalazi i tip "nekih veoma blagih, nježnih i ljubaznih, gotovo vazda nasmijanih ljudi". Kod njih je sve odmjereno, oni imaju veliki smisao za kućni život i porodicu, kojoj "gotovo ropski služe". Ti ljudi su stidljivi, ali veoma pravedni i predusretljivi. Njih zovu "tupim ljudima". O takvim ljudima dugo se prepričavaju brojne šaljive dosjetke i anegdote.

U Hercegovini se susreću i ljudi koji u svemu vide nesreću. To je specifičan tip ljudi koji sve gledaju pesimističkom dioptrijom. Njihov je rječnik pun kletvi i "onih riječi koje se smatraju fatalnim". Oni vole da psuju i proklinju druge, uvijek su tužni, a nikad veseli i raspoloženi. Zbog svog pesimizma nazivaju ih "**zloslutnim**", a radi kletve "sjakalima" (vole strašno kleti). Oni rado pričaju priče o utvarama i u njih vjeruju.

Rjeđi je, ali čuveniji, tip "intuitivnih ljudi" u Hercegovini. Ovi ljudi su skloni da predviđaju događaje, da pronalaze talente, odnosno darovite ljude, osobito djecu. Veoma su ozbiljni, malo govore, u licu su "oštrih crta" i "teška pogleda". Među njima ima dosta "kaluđera i hodža". U narodu se za ove ljude govori da "ima nešto pri njima" i da imaju neke tajanstvene knjige.

Kada se radi o porodicama katoličke vjeroispovijesti, Dediđer kaže da se etnografski razlikuju dvije vrste katolika u Hercegovini. Jedno su katolici zapadne, a drugo katolici istočne Hercegovine. Katolici u istočnoj Hercegovini čine, s pravoslavnim i muslimanima, jednu psihološku cjelinu, govore ijekavskim dijalektom, slave krsnu slavu, a i u odijelu se mnogo ne razlikuju. Katolici zapadne Hercegovine su ikavci i nemaju krsnu slavu. Katolici zapadno od Neretve posjeduju i neke druge osobine koje ih čine osobenim. Za njih se, na primjer kaže da su "bigotni" i "mistični", a ponekad naprasiti i veoma ljuti. Oni imaju velika bratstva, ali bez bratstvene organizacije. Njihova bratstva nikad ne žive u egzogamiji (kao u istočnoj Hercegovini), zatim rijetko živi cijelo bratstvo na jednom mjestu. Među njima se uočavaju dva kontraverzna tipa: "mistici i rčine". Rijetko se susreću vedri i veseli ljudi, a malo ima "obješenjaka, punih nestašne šale i prijesnih dosjetaka".

Pomenućemo ovdje i još jednu karakteristiku katolika Hercegovine: "Pripadnost katoličkoj vjeri i velika ljubav prema svemu što je katoličko bila su njihova glavna osjećanja. Zbog toga nije nerazumljivo da su oni...prihvatili hrvatsko ime." (59:118-122).

Zanimljive su i još neke karakteristike stanovnika "Gornje" Hercegovine (bilečki, gatački i nevesinjski kraj), koje ćemo navesti prema Cvijićevim zapažanjima. Cvijić konstatuje da su ljudi navedenih predjela vrlo visokog rasta, što pada u oči čak i među dinarskim stanovništvom. Među njima se izdvajaju dva tipa različitih "kompleksija".

Hercegovac iz trebinjske Šume, XX stoljeće (snimio : R. Milićević)

Hercegovac iz okoline Čitluka, XX stoljeće (Franjevački samostan Mostar)

Kod prvog tipa dolazi do izražaja fizička snaga koja je "masivna i moćna". Ta snaga se, kaže Cvijić, najbolje vidi kod odraslih ljudi kada oni nose teške terete uz brdo. "Natovare ih na ramena, pognu se, penju se krupnim koracima sporo, i časovima idu bez odmora i ne zadržavajući se. Vratne su im žile vrlo jake i skoro kao kod govedi nabreknu pod prlivom krvi. Koža na licu i na golim grudima preplanula i kao uštavljena, naborana u mnoge bore koje se ukrštaju i prepliću. Čelo, retko ravno, često se odlikuje ispupčenjima... Jabučice strče. Brkovi puni i debeli, skoro kao četka, mešaju se sa dugim dlakama iz nozdrva koje su njima

skriveno. Ovim fizičkim pridružuju se često i neke psihičke osobine: oni su mirni, čutljivi, ne uzbuđuju se lako... Uzbuđeni, ponašaju se kao prirodna snaga i primaju opasnost i smrt kao obična dela... To su najstrašniji junaci. Žude za herojskom slavom. Ali se nikad ne razmeću i posle podviga se odaju redovnim zanimanjima."

Ljudi drugoga tipa su, takođe, visokog rasta, ali vitkog stasa i bez onih ispupčenja na čelu koje se vide kod prethodnog tipa. Ovi su ljudi vrlo vitki i "pužu se kao koze". Oni nas iznenade kada ih vidimo "kako se posle nekoliko trenutaka pojave s jednog brda na drugo... Svesni su svoje umešnosti, svoje snage i podviga koje izvršavaju."

Stanovništvo Hercegovine koje pripada navedenim tipovima ispoljava najbolje dinarske osobine, među kojima su: ljubav za slobodom i visoka moralna svijest. U ovim krajevima, iako nema plemenske organizacije, podjela na bratstva je jako izražena. "Time i nizom psihičkih stupnjeva ove hercegovačke Ere prelaze neosetno u grupu dinarskih plemena." (43:360,361).

O osobinama starih Hercegovaca ostavili su zanimljiva svjedočanstva i strani putopisci koji su, za vrijeme ustanka 1875-1878.godine, putovali ovom zemljom. Evo jednog citata iz komentara francuskog lista **Illustration** koji je u broju 161 od 11. septembra 1875. objavio ilustraciju Ustanak u Hercegovini-ljudi i žene iz te pokrajine, prema fotografijama g. Jelače, u Dubrovniku. U komentaru, uz objavljene fotografije, kaže se:

"...Donosimo neke tipove gorštaka iz Hercegovine. Ovi gorštaci imaju lijep stas. Brada im je opšte uzevši, isturena, čelo ispupčeno i četvrtasto, znak dobronamjernosti spojene sa hrabrošću, predviđanjem, čvrstinom(...)

Žene iz Hercegovine, iako nisu osuđene na teške radove koji iznuravaju žene izvjesnih turskih pokrajina, nisu baš lijepe i brzo ostare. Ali, u naknadu za to, one imaju sve muževne osobine ljudi, naročito hrabrosti i patriotizam..."

U broju od 30.oktobra iste godine, ovaj list donosi zanimljive portrete vođa hercegovačkog ustanka Luke Petkovića, Mića Ljubibratića i doktora Koste Grujića. (242:102)

Zanimljivo je i zapažanje francuskog putopisca Ogista Melana, koji je došao u Hercegovinu da vidi svojim očima hercegovački ustanak, kao i hrabrost ustanika i patnje naroda. Melan je bio jedan od onih putnika koji se "nije bojao nikakvih napora i muka:

gladi, žeđi, zime i vrućine, neprospavanih noći, gamadi i tanadi i, naročito umora..." Svoje viđenje Hercegovine i njenih ljudi Melan je izložio u svom obimnom djelu **Kroz Hercegovinu** u kome, pored ostalog opisuje osobine vođa ustanka: Bogdana Zimonjića, Pavlovića, Sočice i drugih. Ovaj Francuz je ispunjen divljenjem prema "malom narodu Hercegovine", koji je strastveno privržen svojoj domovini, u što se i on "sam, svojim očima, mogao da osvjedoči". (242:103-105).

Anri Bue u svom djelu **Evropska Turska** takođe piše o brojnim pozitivnim i negativnim osobinama Bosanaca i Hercegovaca. Što se, pak, Hercegovaca tiče, i ovaj francuski putopisac ističe njihovu vedru narav, spremnost na umjestan odgovor, ljubav prema guslarima i narodnim pjesmama. U posebnom poglavlju posvećenom etnologiji Bue piše "o jezicima" kojima ovo stanovništvo govori, o karakternim crtama, prirodnim dispozicijama itd. (242:35,250).

Biće zanimljivo navesti i mišljenje austrijskih vojnih krugova o Hercegovini i Hercegovcima. Te njihove poglede historičar Vladis-

*Hercegovka iz trebinjske Šume
Foto : R. Milićević*

*Hercegovka u zimskoj nošnji
Čuhovići (Konjic) Foto : Č. Rajić*

lav Skarić komentariše ovako: "Opora priroda zemlje i teške životne prilike stvorile su u Hercegovini jak i izdržljiv soj ljudi. Zemlja je slabo naseljena, ali je malobrojni narod zdrav i očvrstnuo je u borbi s nevoljama. Ističe se prkosnim ponosom i ne trpi da mu iko išta unosi u njegove životne navike. Od prirode je bistar, dosegljiv i prevejan. Odvažan je, okretan i poznaje dobro prirodu svoje zemlje. Navikao je podnositi svakojake štrapace, zadovoljan je malim i vješt je oružju. Zato je Hercegovac opasan protivnik...pa su potrebni izvanredni naponi i izdržljivost da se on može savladati..."

Ovom laskavom mišljenju okupatora Skarić dodaje i svoje poglede o tome šta karakteriše tako jaku ljubav Hercegovaca prema slobodi "koja ide tako daleko da Hercegovac zaboravlja doskorašnju duboku mržnju i neprijateljstvo kada otadžbinu i slobodu treba braniti od neprijatelja. Ustanak su digli muslimani i pravoslavni, koji su se do pred samu okupaciju progonili krvnički i borili se pod dvema nepomirljivim zastavama, pod turskom i crnogorskom, a sada su se našli rame uz rame u borbi protiv inoplemenog neprijatelja..." (219:15).

U Hercegovini se, kao i u Crnoj Gori, pridavala znatna pažnja rodoslovima. Etnolozi i drugi naučnici koji su proučavali kulturno nasljeđe i narodni život u ovim krajevima kažu da se nekada u mnogim porodicama moglo čuti kako s lakoćom nabrajaju po desetak predaka. Mnogi su znali da navedu daleke srodnike, odnose i kretanja (migracije) porodica, mjesta u kojima su živjeli njihovi preci itd. Vremenom je ovakvih poznavalaca bivalo sve manje. Tako, danas mnogi nisu u stanju da navedu imena svojih predaka dalje od djeda ili pradjeda. Takođe je i sve manji broj onih koji poznaju rodoslovnu i srodničku terminologiju.

Rodoslovna terminologija koja omogućava da se detaljnije prati razvoj srodničkih i bratstveničkih veza računa se do deset koljena ili pasova, kako se to ponegdje kaže. Ovdje će se navesti nazivi za stepene potomaka i predaka: otac, djed, pradjed, prapradjed ili čukundjed, pra-pra pradjed ili navrndjed, zatim askundjel, kurdjel, kurbel, sukudrov i bijeli orao (U istočnoj Hercegovini je uobičajeno ded, praded itd, a u zapadnoj did, pradid). Po ženskoj liniji nazivi su: majka, baba, prababa, praprababa

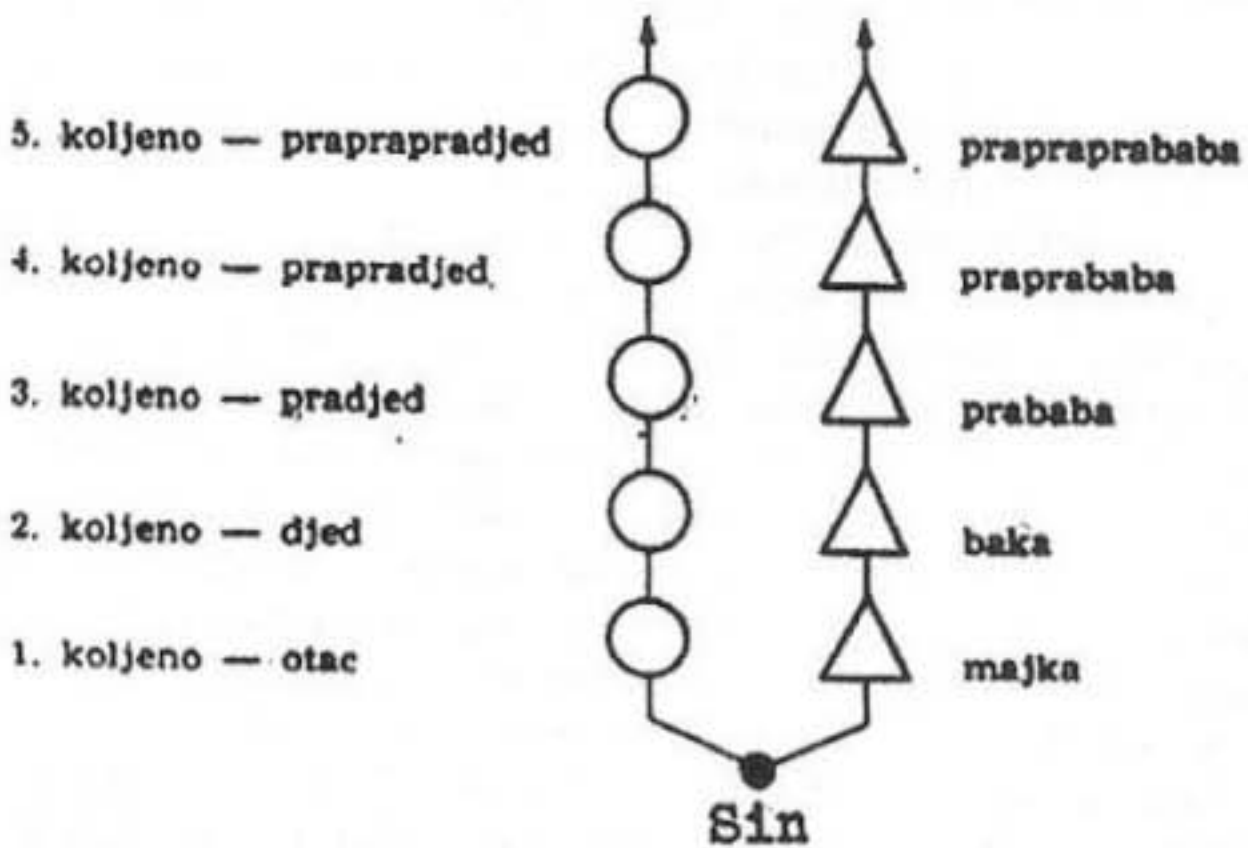
(čukunbaba), čukun-čukun baba, odnosno navrnababa, askunde-la, kurđela, kurbela, sukundača i bijela pčela. Ili: sin, unuk, praunuk, čukununuk... Odnosno: kći(šćer), unuka, praunuka, čukununuka, čukun-čukun unuka...

Nazivi djed, pradjed, baba, prababa, unuk, unuka, praunuk, praunuka uglavnom su svuda u Hercegovini dobro sačuvani i poznati. Međutim, dalji nazivi kao što su pra-praunuk ili čukununuk, ili "unuk mome unuku", dalje i da ne nabrajamo, uglavnom su nepoznati i ne pamte se. U nekim krajevima se djeca čukununuka nazivaju "bijeke pčele", a neki termin "čukununuk" i "bijela pčela" poistovjećuju. Etnolozi kažu da naziv "bijeke pčele" ima figurativno značenje i da je vezan za pčelarstvo (13:164,165).

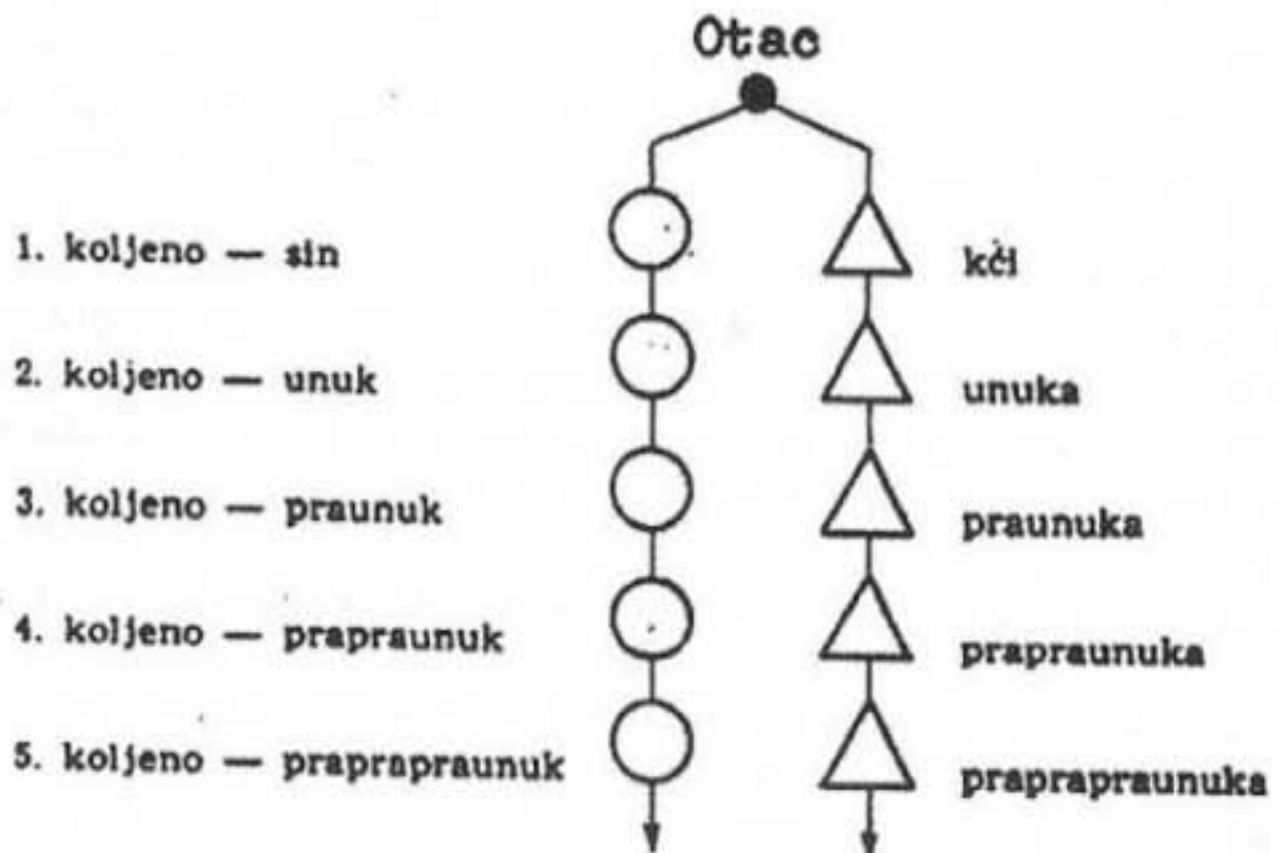
Za tradicionalne srodničke odnose ili bratstveničke veze naročito se zalagala pravoslavna crkva koja nije dozvoljavala bračno povezivanje do devetog koljena, a u istom bratstvu i dalje. U nekim sredinama crkva se dugo opirala da uopšte vjenčava mladenice iz istog bratstva u ma kom srodničkom koljenu bili. Priča se da su nekada sveštenici govorili da je nemoguće vjenčati mladenice ako su uopšte u srodstvu po tzv. "debeloj krvi", odnosno muškoj lozi. Za tzv. "tanku krv" ili žensku lozu kriterij je bio nešto blaži, ali se i u ovom slučaju nije išlo ispod sedmog koljena. Ipak, sve je često zavisilo od samog sveštenika i njegove naklonjenosti prema porodicama mladenaca.

Zabrana srodničkih brakova najčešće je pravdana slučajevima rađanja djece sa nekim fizičkim ili psihičkim deformitetima. Takvih slučajeva bilo je i u Hercegovini. Oni bi se najčešće pripisivali srodničkoj vezi bračnih drugova. Etnolog Obrad Samardžić zabilježio je jedan karakterističan primjer u bilećkom kraju gdje je, negdje u XIX vijeku, rođeno iz braka bliskih rođaka pet kćeri. Kada su im kćeri odrasle poudavale su se za mladiće iz nekih nevesinjskih sela. Iz svih pet brakova ovih sestara rađala su se djeca s urođenim fizičkim manama. Deformiteti su bili na prstima ruku i nogu. Problem je, prema Samardžiću, zahvatio i dalje potomstvo - sve do trećeg, četvrtog, pa čak i petog koljena. (207:65,66)

Etnolog Milenko S. Filipović kaže da je lično prisustvovao (23.oktobra 1955.) vjenčanju jednog bračnog para gdje su oboje bili iz plemena Drapića, u jednom selu Popova polja. Ovaj primjer pokazuje da se i u ovom kraju "pravilo o rodovskoj egzogamiji napušta". (84:73).

Crtež uzlazne loze

Crtež silazne loze

ŠEMA SRODNIČKIH NAZIVA

(Prikazani su nazivi po muškoj i ženskoj liniji, do petog koljena.
Šema se može produžavati do desetog koljena.)

SVIJET NASELI – SEBE NE RASELI

Mnogobrojni istorijski, ekonomski i drugi uzroci uticali su da je Hercegovina postala jedna od najaktivnijih zemalja u pogledu **iseljavanja** stanovništva. Iz ove zemlje, koja nikada nije imala hljeba za sve, ljudi su odlazili i odlaze. Naseljavali su se, kako bi stari Hercegovci govorili, "po vaskolikom bijelom svijetu". Tako je nastala poznata narodna izreka: **Hercegovina cijeli svijet naseli, ali sebe ne raseli.**

O iseljavanju hercegovačkih porodica na skoro sve prostore nekadašnje Jugoslavije postoji dosta podataka u etnološkoj, istorijskoj i sociološkoj literaturi. Ovdje će se iznijeti samo neki podaci o iseljavanju Hercegovaca na neka od tih područja. Naravno, navešće se i više prezimena doseljenika iz Hercegovine u novu sredinu.

Još u prvim decenijama XV vijeka, naročito u periodu 1416-1418.godine, kada je vladala glad mnoge porodice su bile neprestano u pokretu. Tada se, kako je pisao Jireček, "mnogi bednici iz Hercegovine htedoše skloniti u Dubrovnik, ali ih Republika ne htjede primiti. Begunci su zbog toga morali stanovati u pećinama na morskoj obali, hraneći se žirom, travom i korenjem... S glađu išle su, ruku pod ruku, i razne boleštine. 1422.pominje se kuga u okolini Dubrovnika..." (110:419)

Dubrovnik je od davnina privlačio Hercegovce. Interes za useljavanje u ovaj grad naročito je porastao od kada je Dubrovnik postao značajna luka jadranske obale i privlačan trgovački centar. To je, za njegovo bliže i dalje zaleđe – Hercegovinu, bilo od izuzetnog značaja. Teški uslovi života na škrtoj i žednoj hercegovačkoj zemlji nagnali su mnoge da potraže drugu sredinu koja će im pružiti veću ekonomsku i ličnu sigurnost, a to su mnogi nalazili u Dubrovniku. Zbog toga su mladi ljudi iz Hercegovine dolazili u ovaj grad da u njemu uče zanate, da budu šegrti, postanu trgovački pomoćnici, a zatim trgovci, ugostiteljski radnici, činovnici u raznim ustanovama...Tu su mnogi Hercegovci zasnovali svoje porodice, među kojima su nekada poznati dubrovački trgovci: **Milišići, Berdovići, Kneževići, Popovići...**I porodica Ru-

dera **Boškovića** kao i neke druge porodice poznatih imena dubrovačke kulturne istorije potiču iz Hercegovine. Među njima je i "čuveni biskup Đuro **Dobretić**, pa **Ohmučevići**, **Kordići** i dr." (54:153).

U vezi sa uticajem Dubrovnika na Hercegovinu, i obratno, pomenućemo još dva zanimljiva podatka: Trebinjski knez Brajlo Tezalović, jedna "zanimljiva ličnost XV veka, dobar deo svoje mladosti proveo je u Dubrovniku i naučio podosta od dubrovačkih osobina, koje posle zna da upotrebljava i protiv njih. Takav slučaj bio je s podosta vlasteoskih kuća u srednjem veku." (54:153).

Veliki pjesnik Jovan Dučić smatrao je Dubrovnik "predgrađem Trebinja", a volio ga je, kako reče, "znalački i madrigalno". Priča se da je u nekoj prilici rekao i u dnevnik zapisao: "Sve što je Dubrovniku valjalo dolazilo je iz Hercegovine: i oblaci i voda i ljudi."

Poslije pada Hercegovine pod vlast Turaka za njen narod nastaju teške prilike. Period turske vladavine (1482-1878) bio je veoma surov. Austrougarska okupacija ništa bitnije nije izmijenila. Zato su Hercegovci napuštali svoja ognjišta i tražili nova u Dalmaciji, Lici, Krajini, Žumberku, Semberiji, sjeveroistočnoj Bosni i mnogim drugim krajevima. Sačuvano je dosta podataka o doseljavanju hercegovačkih porodica u ova i druga područja.

Seljakajući se preko Dalmacije, hercegovačke izbjeglice dospijevaju u Kninsku krajinu, gdje se tokom vremena obrazuju mnoga bratstva čije porijeklo vodi iz Hercegovine. Za bratstvo **Jarići** u Tiškovcu (Grahovo) priča se da su njihovi preci imali dosta koza i jarića, pa su po tome dobili ovo prezime. **Vukobrati**, porodice koje su bile nastanjene u okolini Knina, Korenice i Drvara, starinom su iz Hercegovine, od bivšeg roda Vukobratovića iz predjela Zupci u trebinjskom kraju. Predanje kaže da su **Radići** – brojne porodice, a po nekima i najveća rodovska grupa u Krajini – hercegovački doseljenici. U Žumberku i danas ima porodica poznatog prezimena **Dučić** čiji su preci doselili u Žumberak u XVII vijeku.

Jovan Cvijić je svojevremeno ustanovio da u Kaštelima kod Splita "gdje su svi katolici" ima porodica porijeklom iz Popova u Hercegovini. Te porodice su se u Kaštele doselile "pre 200 – 250 godina i znaju za svoje srodnike u Popovu koji su ostali pravoslavni". (43:128) Ako se ima u vidu vrijeme u kome je Cvijić stvarao svoje životno djelo, ovo doseljavanje moglo bi se locirati takođe

u XVII vijek.

Više porodica iz predjela Rakitno u zapadnoj Hercegovini naseljeno je po raznim mjestima Hrvatske: **Kolabrići** su nastanjeni u Osijeku, Slavonskom Brodu, Dubrovniku...**Pipunići** u Brlogu (Otočac), Drnišu, Grahotalu (Split). **Krehovići** u Petrovićima (Šibenik), Obrovcu (Sinj), Gunji kod Županje, Marincima kod Vukovara, Zagrebu i Puli; **Lucovići** u Seljanima kod Županje i Zagrebu; **Vuletići** u Sinjskoj krajini su, najvjerojatnije, porijeklom iz Crnča; **Bušići** su doseljeni u naselja oko Županje, Slavanskog Broda, Đakova, Nove Gradiške, Belog Manastira...; **Milićevići** oko Donjeg Miholjca i Belog Manastira; **Oreći** u Gunju i Seljane (Županja), Kamensko i Kutjevo (Slavonska Požega)...; **Radoši** su nastanjeni u okolini Sinja, Splita i Šibenika, te po Slavoniji u brojnim naseljima; **Raići** u Pagu, u Puli, Splitu, u naseljima oko Metkovića, Makarske i u Vinkovcima (181:79-86).

Etnolozi tvrde da je veliki broj porodica u sjeveroistočnoj Bosni porijeklom iz Hercegovine.

Na doseljavanje Hercegovaca u Semberiju uticali su, pored ostalih faktora, i vlasnici zemlje. Filipović ističe da su hercegovački begovi Sijerčići, Ljubovići, Čengići, vjerovatno i drugi, držali "mnogo zemlje" u Semberiji. Oni su iz Hercegovine dovođili u ovaj kraj svoje kmetove (čifčije), prvenstveno svoje poznanike. Smatra se da je selo Čengić kod manastira Tavana dobilo ime po hercegovačkim begovima **Čengićima**. U selu Brodac porodice **Božići** starinom su od Bileće. Među ovim Božićima imaju i oni koji su Božići "dvojnici", naime potomci **Babića**, koje je majka dovela preudavši se za Božiće. Selo Dvorovi, po jednom narodnom predanju, dobilo je ime po dvorovima hercegovačkih begova **Ljubovića**, a po drugom po dvorovima kneza Ive od Semberije. **Lopandići** su u Dvorove došli iz Dabra u Hercegovini. Bili su kmetovi Ljubovića, u Dabru su imali svoje rođake od kojih su dobivali vunu sve do Prvog svjetskog rata. **Erići** iz Popova porijeklom su Jovičići iz Korita (Bileća). "Kad su došli bili su toliko siromašni da su sakupljali sirotku da hrane decu, a vremenom su postali najbogatiji." Porodice **Đokići** u Gornjoj Čađavici starinom su iz Hercegovine. Njihovi preci, braća: Dragoje, Sekula, Đoka i Cvijetin, sa slijepim ocem, najprije su se nastanili u Ugljeviku. Gdje god bi se na putovanju zadržali, otac bi od sinova zatražio malo zemlje da pomiriše. Kada su stigli do Ugljevika, gdje je "zemlja smočnica" odlučili su da tu ostanu. Docnije su Cvijetin i Đoka prešli u Čađavicu. Od Dragoja

su **Dragojevići** u Ugljeviku, a za Sekula kažu *da se odmetnuo* hajdukovao "punih tridest godina". Tada je Čadavica bila svojina **Sijerčića** (81:11-14).

U brojnim naseljima Spreče puno je porodica čiji su preci doselili iz Hercegovine. Porodice **Petrovići** i **Ćirkovići** u Osmacima potiču od Šarenaca. **Dorđevići**, **Komljenovići** i **Boškovići** u Capardima takođe su starinom iz Hercegovine. Puno je hercegovačkih doseljenika i u drugim naseljima doline Spreče. Za **Zolje-Zoljiće** u Kalesiji kaže se da su najstariji rodovi u ovom kraju. Starinom su od Trebinja. Njihovi su ogranci: **Mićići**, **Jovići** i **Mihajlovići**. I porodica **Herići** u Kalesiji potiče iz Hercegovine (81:20-22).

Na području Vučjaka i Trebave ima doseljenika iz Hercegovine. **Popovići** u selu Zmajevac ogranak su Zimonjića-poznatog roda u gatačkom kraju. **Plavšići** u Zaboranima, i još neke porodice, doselili su iz Hercegovine. U selu Donji Skugrić preci porodica **Dukić**, **Dugić**, **Savić**, **Milinović** i **Mišić** hercegovački su doseljnici. Porodice **Simići** i **Miloševići** (sada Kuzmanovići) u Gornjoj Tolisi starinom su iz Hercegovine (81:63-90).

Naseljavanju Hercegovaca u Bosansku Posavinu prethodila su "stočarska kretanja". U ove krajeve dolazili su na zimovanje stočari iz planinskih predjela istočne Hercegovine. U selu Slatina porodice **Vasiljevići** i **Stajići** porijeklom su iz Gacka, a **Đurići** od Nevesinja. **Bajići** i **Maksimovići** u Bijeloj takođe su starinom iz Hercegovine (81:115-118).

Na području opštine Bosanski Brod živi više porodica porijeklom iz Hercegovine. Porodice **Kijac**, **Papić**, **Ćuk** i još neke doselile su iz Ljubomira (Trebinje). **Kuljići** su iz Vranjskih (Bileća), **Butulije** sa Moska kod Trebinja. **Vulići** su iz Popova, a **Janjići** i **Beštići** iz Zaloma (Nevesinje). **Kučinari** su doselili iz okoline Stoca, a **Taraili** i **Miskini** iz Orašja (Površ, Trebinje). I preci porodica **Miletići**, **Ninkovići** i **Milići** došli su na područje Broda iz Hercegovine.

U Tuzlu je, poslije Prvog svjetskog rata i kasnije, doselilo mnogo porodica iz Hercegovine. U ovom industrijskom gradu žive hercegovačke muslimanske porodice: **Čolakovići**, **Klepe**, **Smajići**, **Ćerimagići**, **Mujačići**. Poznate su porodice: **Arslanagići**, **Begovići**, **Pirići**, **Šarani**, **Viđeni**, **Kabili**, **Arnautovići**, **Salkovići**, **Tucakovići**, **Isakovići** i **Malhodžići** od Stoca, **Tanovići** od Gacka...Poznate su katoličke porodice **Vasilj**, **Zubak**, **Obad**, **Mrvalj**,

Boras i druge. Mnoge hercegovačke porodice nastanjene su u prigradskom naselju Mosnik, pa se u Tuzli često može čuti izreka: "Mosnik je sav Hercegovački".

U naseljima oko Tuzle ima porodica porijeklom iz Hercegovine. **Jašarevići** u Dubravama kažu da su ih ranije zvali Here, ali im nije poznato kada su doselili. **Perići, Petrovići, Tomići, Milići** i **Mandići**, prema porodičnom predanju, doselili su iz Hercegovine.

Ekonomski razlozi i krvna osveta su "glavni pokretači" seoba Hercegovaca u razne krajeve, pa i na planinu Majevicu. Etnolog Filipović navodi da je u drugoj polovini XVIII vijeka (prije epidemije kuge koja je u periodu 1782-1785. harala Bosnom) bilo u majevičkim selima doseljenika iz Hercegovine. Međutim, većina ih se doselila poslije kuge.

U Lopare, koje je teško pogodila kuga, doselili su se iz Hercegovine preci današnje "velike rodovske grupe" **Bobara**. Poslije austrougarske okupacije doselila je u Humce manja grupa muslimana iz istočne Hercegovine. Prema statistici iz ove Filipovićeve studije na Majevicu se doselilo: od Trebinja 2 roda sa 10 domaćinstava, od Ljubinja 1 rod sa 14 domaćinstava. Tvrdi se da je Hercegovina dala ukupno 112 ili 31,5% rodova sa 1.644 ili 52% domaćinstva, a zatim se kaže: "Hercegovačka komponenta je, dakle, najjača u srpskom delu stanovništva Majevice." Pomenućemo ovde samo neka prezimena majevičkih porodica čiji su preci doseljenici iz Hercegovine: **Tasovci** u Priboju, **Delići i Živkovići** u Peļjavama, **Šakote** u Tobutu, **Tojići, Tomići i Stjepići** u Lipovici, **Petrovići, Pajići i Kojići** u Brijestu. U Tobutu smatraju da su skoro sve porodice, sem najnovijih doseljenika, porijeklom iz Hercegovine. Njihovi su preci, kada su doselili, krčili šumu. U Kozjaku su porodice **Markovići, Miloševići, Jokići, Lukići**; u Piskovcu **Savići i Tadići**, a u Vukosavcima **Novakovići** koji "znaju da im je praded došao iz Hercegovine".

Značajno je napomenuti da su Hercegovci poslije austrougarske okupacije dolazili na Majevicu, na tzv. prehranu, u godinama kada je u njihovom kraju vladala glad. Dolazili su sa konjima na kojima bi dogonili ljudima žito sa njiva, drvo iz šume i sl. Tako bi zarađivali da se prehrane, pa i da ponesu žita kući u Hercegovinu. Na Majevisi se, sve do naših dana, zadržala veoma živa tradicija i zanimljiva narodna predanja o starom kraju. (80:28-224)

U Janji kod Bijeljine doselili su iz Hercegovine **Bukvići, Vasi-**

ći i Zorići. Porodica **Nevesinjac** je porijeklom iz Nevesinja. **Stjepanovići** su doselili iz Gabele, pa ih zovu **Gabeljinci**. **Lazići**, kojih "danas" nema u Janji, nekada su bili "najjača" srpska porodica. Porijeklom su od Guzina iz gatačkog kraja, pa su, po starom prezimenu, imali nadimak **Guzinovići** (135:171,176).

Više porodica iz Hercegovine naseljeno je u Glamoču i okolini. **Matići** su doselili krajem XVIII vijeka "odnekud iz Hercegovine". Ima tvrdnji da su dalekom starinom Bunjevci. **Spreme**, starijom od Bileće, nastanili su se u Glamoču 1830.godine. **Krvavci** su došli u prvoj polovini XIX vijeka, a **Krstanovići** 1860.godine. Porodice **Erceg** doselile su na područje Glamoča 1800. i 1889. godine. **Lončari**, daljom starinom od Bilećkih Rudina, nastanili su se u Otkovicama. Porodica **Krulj** je u Glamoč doselila pred Drugi svjetski rat iz okoline Ljubinja. Iz Čapljine su doselili **Lojpur** poslije Drugog svjetskog rata, a **Čimići** iz Stoca 1953. godine. Put **Zirojevića** od gatačkog sela Brajićevića do Glamoča prava je mala odiseja. Ova porodica je kolonizirana poslije Prvog svjetskog rata u makedonsko selo Negorci kod Devđelije. Ratne 1941.godine preselila se u Srbiju, u selo Kare kod Niša. Po završetku Drugog svjetskog rata Zirojevići su (opet kao kolonisti) dospjeli u Gajdobru kod Bačke Palanke, a od 1965. žive u Glamoču (171:27-30,32,35,252,295).

U Srbiji, posebno u Užicu i okolini, ima znatan broj porodica doseljenih iz Hercegovine. Pomenuće se ovdje samo nekoliko prezimena i sa ovog područja. Početkom 1812. godine u užičkom kraju nalazio se neki "vojvoda Čolo na čelu doseljenih Hercegovača". Među ovim doseljenicima ubrajaju se: **Čučkovići, Jovanovići, Marići, Radulovići, Jokanovići, Lazići**. Većina porodica "mlađih doseljenika" u Užice krajem prve i početkom druge polovine XIX vijeka zadržala je prezime po predjelu iz koga je došla: **Trebinjac, Ljubomirac, Nevesinjac, Mostarac**... Na poziv kneza Mihaila u Užice se doseljavaju i neke ugledne porodice iz Hercegovine, među kojima su: porodica popa Žarka **Lješovića**. Marka **Leovca** i Jovana **Gluščevića**. Nešto kasnije "u vreme prvog srpsko-turskog rata 1876.godine, sa arhimandritom **Dučićem**, kao vođom ustanka u Sandžaku, došle su i mnoge druge porodice koje su ostale u sjećanjima savremenika" (106:329,354,562).

I danas je u užičkom kraju veoma živa usmena tradicija o Hercegovini i Hercegovcima kao ljudima "živa duha", snalažljivim i uvijek spremnim za šalu. Tako su ljudi ovih krajeva poprimili

"erski" humor, a postalo je uobičajeno da se za Užičanina kaže **Era**.

U naseljima Skopskog polja (Makedonija) ima više porodica doseljenih iz Hercegovine. U Madžarima su nastanjeni **Đurići** (5 kuća), **Beatovići** (4 kuće) i **Cerovići** (1 kuća). Ove porodice slave Đurđevdan. U Sinđeliću su **Rudinjani** (7 kuća), **Žerajići** (2 kuće) i Čorlije (4 kuće). Rudinjani i Žerajići slave Lazarevu Subotu, a Čorlije Sv. Stefana. Te porodice doselile su u Sinđelić i Madžare poslije 1918. godine. Muslimanska porodica **Krvavac** iz Gacka doselila je u Sinđelić 1878. godine. Poslije Drugog svjetskog rata bilo ih je u ovom selu sedam domaćinstava (kuća). U Kadino Selo nastanili su se **Roganovići**, koji su 1921. godine doselili iz Strupića kod Mostara. Slave Jovanjdan (257:456-466,483).

Mnogo je porodica iz Hercegovine naseljeno u Vojvodini, počevši od starih doseljenika Bunjevaca pa do kolonista poslije Drugog svjetskog rata. Ova konstatacija odnosi se i na Kosovo i Metohiju, a Hercegovaca ima u Sloveniji i drugim krajevima – dakle, "od Triglava do Đevđelije".

Doseljenici iz Hercegovine, po dolasku u druge krajeve, sporo su mijenjali navike i teško se prilagođavali novoj sredini. Karakterističan primjer za ovu činjenicu pruža nam Jovan Cvijić kada kaže da su Hercegovci u nekim selima Srbije (u Kosjeriću i Kremenu u užičkom okrugu) pravili kuće "hercegovačkog tipa" koje u Srbiji "čudno izgledaju". Tako, Loznica "ima dve kuće, cele zidane od tesanog kamena, jedna na dva sprata, a obe ograđene visokim zidom, kao i kuće u niskoj Hercegovini i Dalmaciji. Zidali su ih doseljenici iz Hercegovine – jedan iz Drobnjaka, a drugi iz Šume (između Trebinja i Dubrovnika)". Cvijić dalje navodi da su svi doseljenici gajili na svojim imanjima i sijerak, a jedan od njih je i "vodu jednoga izvora odvodio u začušljanu vrtaču i tu su njegovi močili kudelj". Takav postupak je, kaže Cvijić, sasvim nepotreban, jer u Loznici ima mnogo izvora i tekuće vode (43:157).

Cvijići (starinom Spasojevići) u Loznici porijeklom su iz Hercegovine. Cvijo Spasojević doselio je u Loznicu "iz Drobnjaka u Hercegovini". Cvijo je, pred Prvi srpski ustanak (1804) postao jedan od starješina "golih sinova", dobrovoljaca, bečara na granici. Poslije Drugog srpskog ustanka (1815) "smirio" se i otvorio gostionicu u Loznici. Cvijini potomci uzeli su novo prezime, a njegov praunuk Jovan postao je naučnik svjetskog glasa. Jovanova supruga Ljubica zapisala je (28.oktobra 1919) u svoj Dnevnik kakao

se njen suprug "ponosi da je Hercegovac" (48:20; 44:174).

Poznato je da je teškog prilagođavanja hercegovačkih doseljenika kolonista poslije Drugog svjetskog rata bilo i u Vojvodini. Ne mogavši da se naviknu na nove uslove privređivanja, klimu i ravnici, neke porodice su se vraćale u stari zavičaj. Takav je slučaj bio sa porodicama Danila **Kurtovića** iz Začule u Šumi trebinjskoj, **Kuštrova** iz Mrkonjića (Popovo), **Janjića** iz Potkoma (Dabar, Stolac), koje su bile naseljene u Novoj Gajdobri kod Bačke Palanke.

Dobro je poznato da doseljenika iz Hercegovine ima u mnogim evropskim i vanevropskim zemljama. U svijet su ih vukli različiti motivi i pobude – najčešće ekonomske, a ponekad i političke prirode. U ovu problematiku ovdje se nećemo upuštati. Pomenućemo samo neka, manje ili više poznata, prezimena u Italiji, a nešto će se reći i o iseljavanju Hercegovaca u Ameriku i neke druge vanevropske zemlje.

U poznatom italijanskom trgovačkom centru Trstu pominju se, koncem XVIII vijeka, i kasnije sve do naših dana, trgovci iz Hercegovine. Tu su "čuvene trgovačke i dobrotvorske kuće Mostaraca Opuhića, Škuljevića, Aničića i dr" (54:153). U Trstu su imali svoje trgovine i ovi poznati Mostarci: Spiridon Zec, Risto i Milo Šain i Đorđo Drekalović. Drago Pamučina, tršćanski trgovac, porijeklom od Trebinja, stekao je veliko bogatstvo. O tome, na svojevrsan način, svjedoči "podatak da je pomagao oružjem (i topovima!) i municijom crnogorsko ratovanje sa Omer-pašom Latašom" (223:118). Veoma značajne rezultate postigli su braća Jovo i Maksim Kurtović koji su oko 1750. godine doselili u Trst iz Trebinja. Oni su ubrzo raspolagali kapitalom "od 200.000 srebrnih talira", a to nije uspjelo "ni austrijskim firmama". Braća Kurtovići su održavali trgovačke veze sa Levantom i u Smirni izgradili skladište za robu. Značajnu ocjenu o Jovu, starijem bratu, izrekao je jedan bečki ministar: "Ovog vještog čovjeka treba smatrati osnivačem austrijske pomorske trgovine Levantom." (223:164).

I ovi primjeri potvrđuju mišljenje Jovana Cvijića o jednoj "erskoj" osobini ljudi iz južne Hercegovine. Hercegovci iz okoline Trebinja, iz Šume i Površići, ... odlikuju se od okolnog dinarskog stanovništva vrlo razvijenim darom za trgovinu. Suprotno ostalom

stanovništvu svoje okoline, koje nije cenilo bogatstvo već junaštvo i čojstvo, ovi su Hercegovci smatrali siromaštvo za sramotu. Ise-ljavaju se u sve krajeve gde saznaju da može biti velike zarade. Dok su se u zavičaju bavili vinogradarstvom, gajenjem duvana, pa i stočarstvom, u oblastima kolonizacije menjaju zanimanje i gotovo su isključivo trgovci, često veliki trgovci." (43:164).

Nemaština i oskudica, grub i surov život u rodnom kraju prisiljavali su mnoge Hercegovce da napuste zavičaj i odu "trbuhom za kruhom" u daleke krajeve "čak preko okeana". Tako su decenijama Hercegovci odlazili u Ameriku-prvenstveno SAD i Kanadu. O tome su ispjevane brojne pjesme:

*Oj, prokleta Ameriko,
Gorko ime, čemeriko,
Što odmami naše momke
Da tuguju sve djevojke.*

*Osta draga neljubljena,
Stara majka ucveljena.
Zanjiha se sinje more,
Sipa voda u vapore.*

*Tuđi narod, tuđa zemlja
Bez radosti i veselja.
Još je njima ponajgore
Jer ne znaju razgovore.*

U SAD i Kanadi mnogo je ljudi iz poznatih hercegovačkih porodica: **Dedijer, Dučić, Kapor, Albijanić, Bašić, Gaćinović, Bubalo, Milićević, Miskin, Grkavac, Bodiroga, Rogač, Runjavac, Komnenović, Tasovac, Samardžić, Sorajić, Pravica, Zirojević, Jokanović, Kuljak, Jelić, Đajić, Musa, Pramenko, Popovac, Voinović, Lažetić, Konjevod, Radanović, Pičeta, Šipovac**...Poznati su "Kalifornijski Hercegovci": Božo **Galeb**, Milivoje **Ninković**, Ilija **Vuinović**, Obren **Kapor**, Mato **Bevanda**, Mato **Butigan**, Đorđe **Knežević**, Mijo **Ramljak**, Jozo **Musa**, Maksim **Pecelj**...Među Hercegovcima u Čikagu poznata je "domaćinska kuća" Rista **Nogulića**, zatim "kuća Lepe i Petra **Dodiga**, i Petrove sestre Milke udove pok.Luke **Petkovića**". Među muslimanskim porodicama u Čikagu poznati su **Bašići, Pirići, Čerimagići, Sarići,**

Čišići, Ovčine, Jaganjci, Terzići i drugi.

U znak protesta protiv austrougarske okupacije iz Hercegovine se, poslije 1878.godine, iselilo u Tursku više muslimanskih porodica, među kojima su porodice **Tanovića, Fetibegovića, Bijedića, Čengića...** U Turskom gradu Inđel nalazi se "oaza Mostaraca" u kojoj žive stare mostarske porodice: **Džabići, Peštele, Hadžiomerovići, Čumurije, Bećari, Hamzići, Duvnjaci...**Sve ove porodice čije se prezime završava na "vić" morale su ga promijeniti i uzeti novo. Hadžiomerovići su uzeli prezime **Girjeldiz** (puna zvijezda), a Vejzovići po zavičaju svojih predaka **Banat**. Prezimena su promijenili i Duvnjaci, Hamzići i drugi (273:163).

Malo je poznato da u "srcu Italije" postoji jedna "iseljenička naseobina" u kojoj žive potomci izbjeglica iz južne Dalmacije i Hercegovine. Njihovi preci došli su u Italiju oko 1530.godine, kada su Turci prodrli na obale Jadrana». Ondašnje vlasti smjestile su ih u pokrajinu Molise u Napuljskom Arhipelagu, nedaleko od grada Campo Gasso. Žitelji ove naseobine su "još od francuske revolucije pristajali uz svaki napredni, slobodarski pokret koji bi se pojavio u Italiji, jer je to bilo u njihovom vlastitom interesu radi samoodržanja, sačuvanja svoje narodnosti i jezika." (93:153,154).

Kada je riječ o iseljavanju Hercegovaca, pomenućemo ovdje i jednu, malo poznatu, kratku priču:

Pošao Hercegovac da živi tamo gdje nema Hercegovaca. Idući tako, dođe na kraj svijeta. Tamo susrete čovjeka bez jedne noge, sa štakama. "Odakle si prijatelju", upita ga Hercegovac. "Iz Hercegovine", odgovori čovjek bez noge. "E brate, kad si ti na jednoj dovde došao, dokle su stigli oni koji imaju dvije noge? Ja nemam kud dalje", reče pridošlica i nastani se na tom mjestu.

Odlazeći u daleke krajeve i opraštajući se od svoje «kamene kolijevke», Hercegovci su nekada, puni tuge i bola pjevali:

*Zbogom zemljo, zbogom zavičaju
U tebi mi tri dobra ostaju:
Prvo dobro, i otac i majka
Drugo dobro, bratac i sestrice
Treće dobro, žena i dječica.*

Hercegovci su odlazili u svijet ne samo iz ekonomskih i drugih razloga vezanih za materijalnu egzistenciju. Odlazili su i iz jednog posebnog razloga koji, donekle, ima vezu i sa prezimeni-

ma. Odlazili su i zbog vjernosti vjeri. Muslimani su u grupama išli u Meku, na ćabu, a pravoslavni u Jerusalem, na hadžiluk. Ovi su ljudi ispred svojih prezimena ili imena, stavljali naziv **hadži**. Otu-
da i u Hercegovini prezimena **Hadžiahmetović, Hadžiomerović, Hadžihuremović, Hadžiosmanović**...Pravoslavni hodočasnici su ovaj naziv stavljali, najčešće ispred svojih imena, kao **hadži Luka Đurović, hadži Jovo Dučić, hadži Jovo Vitković**...Prezime **Hadžić** susreće se i kod pravoslavnih i kod muslimana.

Spomen Knjiga.

HERCEGOVINI

OD HERCEGOVACA IZ SJEDINJENIH
AMERICKIH DRŽAVA I KANADE

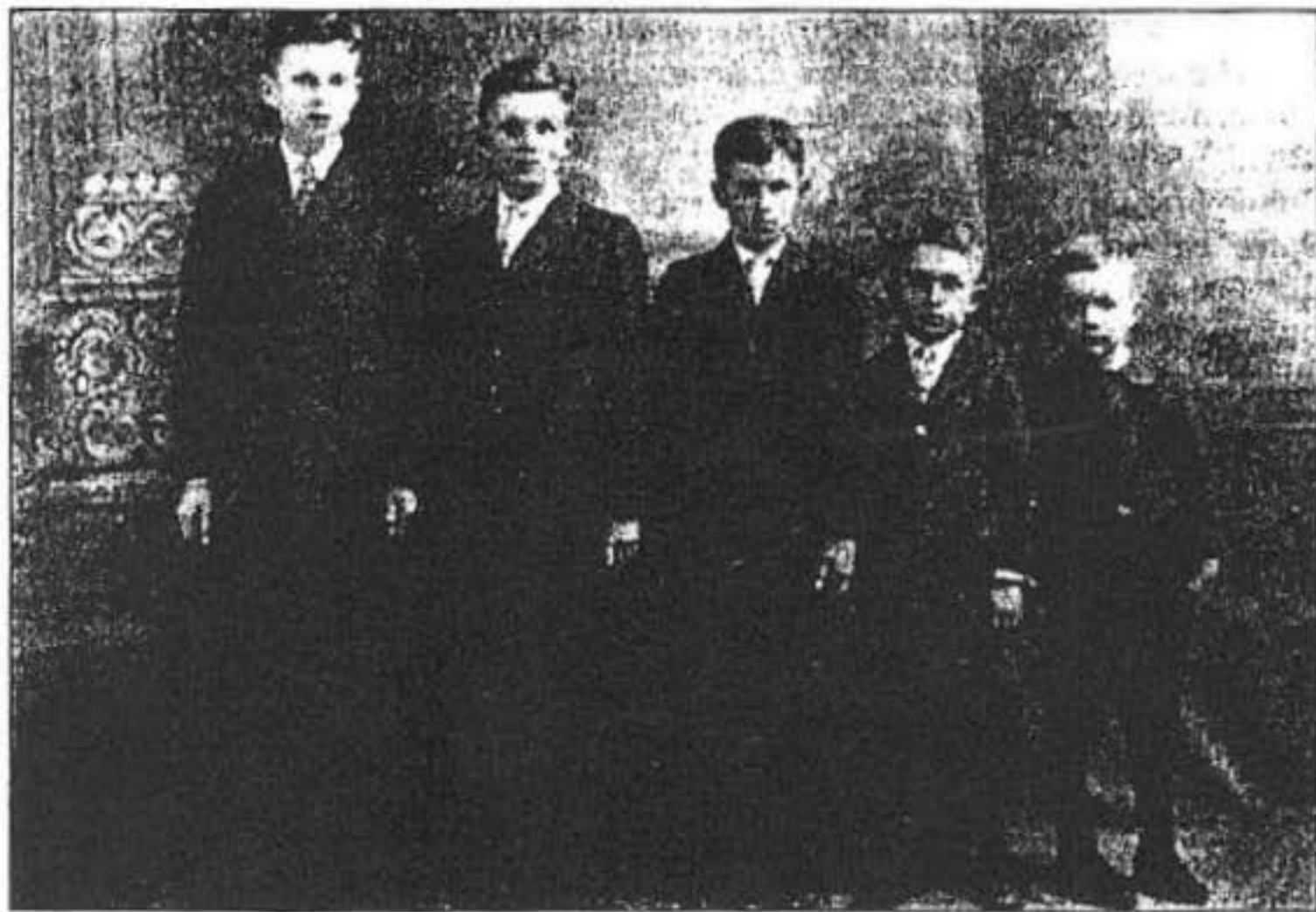

PRIREDIO:
HERCEGOVACKI KOMITET SJEDINJENIH AMERICKIH
DRŽAVA I KANADE

1949 GODINE

Po završetku Drugog svjetskog rata Hercegovci iz SAD i Kanade pomagali su svoj zavičaj. O tome svjedoči i "Spomen knjiga Hercegovini" u kojoj se nalazi mnogo imena i prezimena naših iseljenika u tim zemljama.

I u novije vrijeme, posljednjih decenija XX vijeka, Hercegovci su masovno krenuli u novu pečalbu, na privremeni rad u inostranstvo. Desetine hiljada Hercegovaca rasuto je po "bijelom svijetu". Ima ih dosta u Austriji, Njemačkoj, Francuskoj, Švajcarskoj... Mnogi odlaze u daleke zemlje Amerike i Australije. Tako, Hercegovina i dalje ostaje oblast za koju je davno rečeno da "cijeli svijet naseli, a sebe ne raseli".

*Pet sinova Hercegovca Bože Anđelića u
Vilmingtonu, Kalifornija, 1930.godine*

TOPONIMI I PREZIMENA PORODICA

U četrnaestom i petnaestom vijeku, i nešto kasnije, u Hercegovini je bio čest slučaj da se po prezimenima porodica daju nazivi naseljenim mjestima u kojima su pojedine porodice živjele. Takvih primjera ima mnogo. Po prezimenima bratstava, prema Dedijerovim istraživanjima, nazvano je 186 hercegovačkih sela (59:71). Ali u Hercegovini bilježimo i mnoštvo drugih toponima koji su nazvani po prezimenima starih porodica. Ponešto iz ove bogate hercegovačke toponimije navodimo i na ovom mjestu.

Piragići u Nevesinjskom polju dobili su ime po porodici Piragići, za koju se tvrdi da je "najstarija poznata porodica" i da je u ovom selu živjela 200 godina. Prema narodnom predanju, **Batkoviće** kod Nevesinja zasnovali su pastiri manastira Žitomislić. Jedan od njih zvao se Batković i po njemu je selo dobilo ime. Selo Ranikuće prvobitno se zvalo **Tirovina** po Tirovićima koji su zasnovali selo. **Dubljevići**, takođe nevesinjsko selo, nazvani su po porodici Dubljević koja "sad živi u Pivi kod Foče". **Mucalovići** su dobili ime po Mucalovićima. Nekada se ovo selo zvalo **Šehovina** po Šehovićima "koje je kuga pomorila". **Džinova Mahala** nazvana je po Džinovićima, a **Jugovići** čuvaju uspomenu na vlastelinsku porodicu Jugović. **Malenice** u gatačkoj površi nazvane su po hajduku Malenici koji je u ovom naselju živio. **Srđevići** kod Gacka su dobili ime po prezimenu nekog čovjeka u službi Hercega Stjepana koji se zvao Radoje Srđević. **Ružić-Njive** u nekadašnjoj seoskoj opštini Čepelica dobili su ime po porodici koja je tu živjela. Ime zaseoka **Hajdarhodžići** u Čepelici kod Bileće vezano je za porodicu Hajdarhodžić. Po prezimenu vlastele **Ljubišići** dobilo je ime selo Ljubišići u bilećkom kraju. Na sličan način dovode se u vezu imena još nekih sela u ovom kraju: **Mirilovići**, **Lađevići**, selište **Malina** koje podsjeća na stare Maleševce koji su tu živjeli, **Radmilovića Dubrava** "u kojoj živi samo porodica Radmilović". Lokalitet **Terzića Rupine** kod Trnovice (Bileća) nazvan je po Terzićima koji su nekada živjeli u Trnovici – selu koje je svojevremeno bilo "postojbina porodice Terzić". U Terzića Rupinama nalazile su se i torine žitelja **Bogdašića**, naselja koje je, prema legendi,

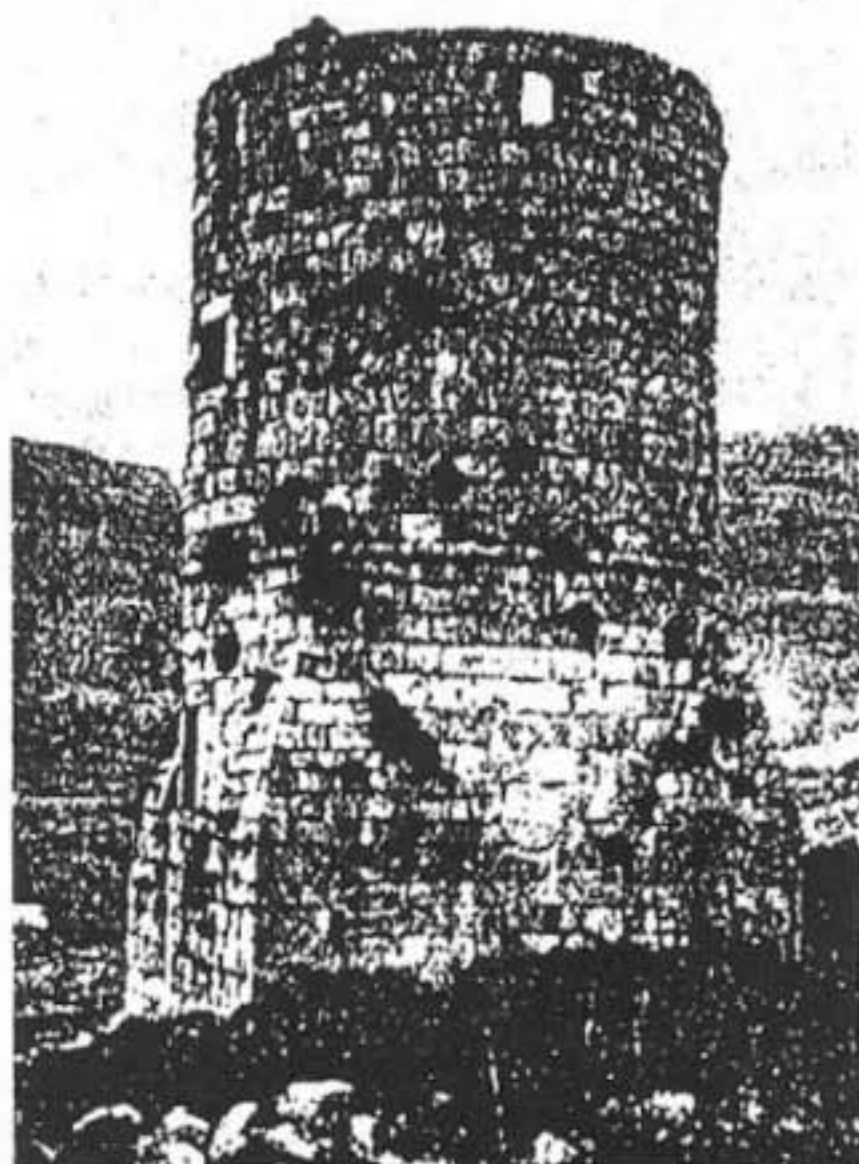
dobilo ime po nekom Bogdanu koji je bio «gospodar» tog sela. U Bogdašićima i okolini ima više toponima koji u sebi sadrže prezimena starih porodica toga kraja: **Tegarina greda, Toljeve njive, Turuntašove omeđine, omeđine Vučetića i Šutovića omeđine** (59:72,146,149,171,172, 214-217,284).

Nevesinjsko selo **Žulja** dobilo je ime po nekom Žulju koji je za vrijeme turske vladavine na tom mjestu bio nastanjen. Taj Žulj "starinik porodice Žuljevića" tu je podigao kulu. Za prezime Žuljević vezan je i toponim **Žuljuša**, stara čatrnja kod Rabine koju je podigao neki Žuljević. **Kljuni**, takođe selo u nevesinjskom kraju, nekada se zvalo **Hodanići**, po nekim porodicama koje su "hodale" (prelazile) iz vjere u vjeru. Predanje kaže da su bili bogumili i prešli na islam. Kasnije su se počeli vraćati u staru vjeru "i opet prelazili na islam (hodati), pa je zbog toga, kako se priča, ovo mjesto dobilo naziv Hodanići". Po jednom drugom predanju Kljuni su prije dolaska Turaka bili sjedište "nekog bogumilskog poglavice" koji se zvao Hodijed, pa otuda naziv Hodanići. Kljuni se u turskim izvorima nazivaju **Kljunovići**, što ukazuje na mogućnost da su tu nekada živjeli i Kljunovići, po kojima je nastao naziv sela. Treće predanje kazuje da je selo dobilo naziv po muslimanskoj porodici Kljun koja je tu polovinom XVIII vijeka živjela (97:151-158).

Na topografskim kartama pojedinih predjela Hercegovine nalazimo toponime koji nose prezimena starih porodica. Pored već pomenutih, tu su još nazivi sela, zaseoka i drugih objekata u nevesinjskom i bilećkom kraju: **Aleksići, Alađuzi, Balabani, Banjevići, Bajčetići, Borilovići, Gaćinić, Jankovići, Kovačev Do, Lončari, Milićevići, Milovići, Miloševići, Kolakovina, Grubačića Do, Tamindžići, Todorčići, Novčići, Zečevići...**

Toponime **Brankovina** u Policama (Trebinje) i **Kula Brankovića** u ovom mjestu narodno predanje vezuje za Vuka Brankovića. O tome se govori i u jednoj narodnoj pjesmi po kojoj knez Lazar šalje "knjige" (pisma) i u "Trebinje na Ercegovinu, / Svome zetu Vuku Brankoviću".

U blizini kule nalazile su se dvije kuće zvane **Brankovića kule** koje je Vuk sagradio za svoje "dvorjane". Livade u Brankovini služile su za ispašu konja. Predanje, takođe, kaže da je kula bila stražara, a ispod nje su se nalazili **dvorci Brankovića** iz kojih se išlo u kulu tajnim podzemnim prolazom (63:490). Ima i mišljenja da je kula Brankovića pripadala sinu župana Mladena, Branku

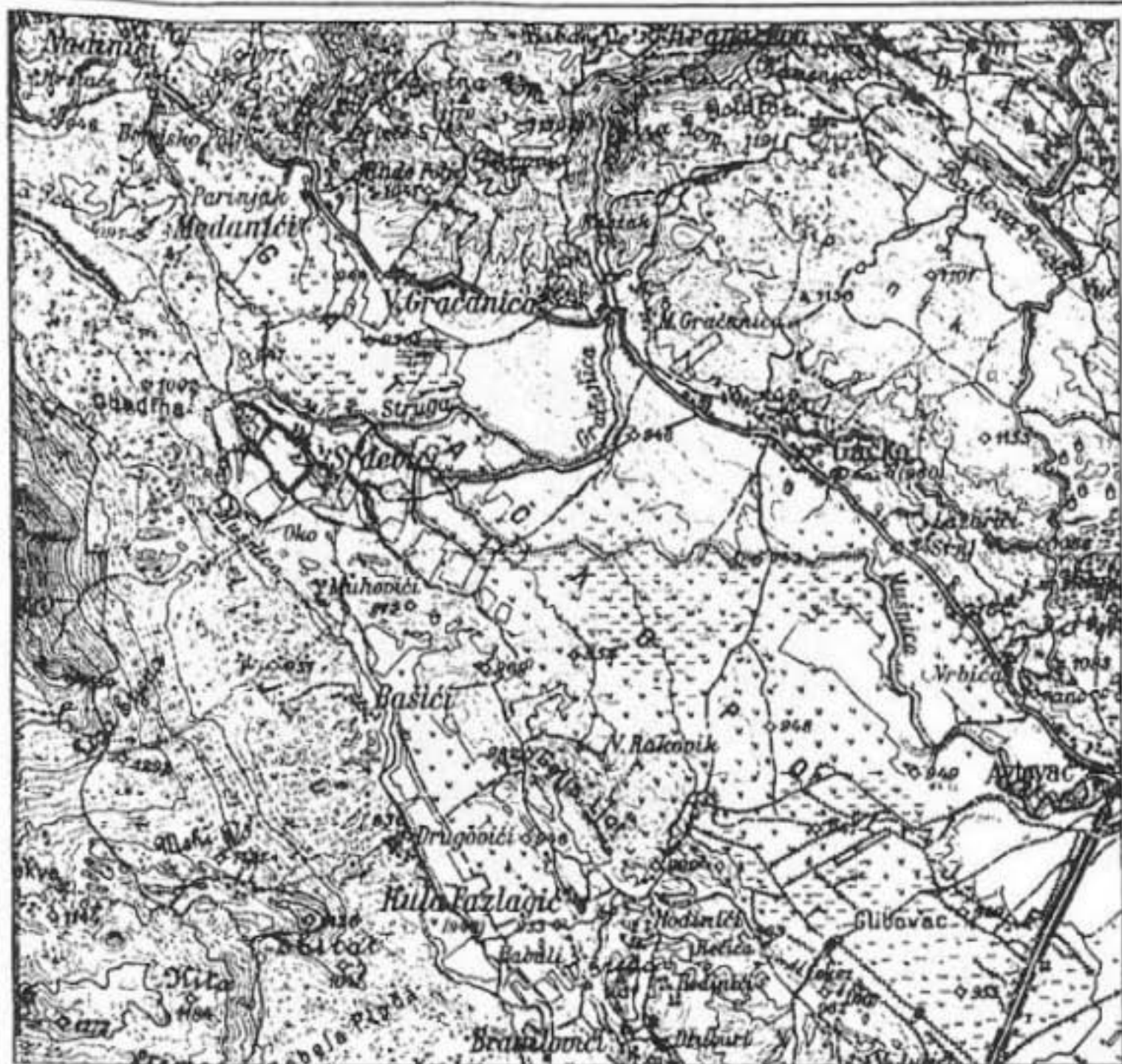
Kula Brankovića u Policama - Trebinje

Mladenoviću, a ne Vuku Brankoviću kako je "ostalo u pričama" (124:112).

Na području opštine Ljubinje ima dosta toponima nastalih po prezimenima porodica. Ime sela **Gleđevci** nastalo je od "Gleđa, čovjeka koji je ovdje živio", a zaselak **Mrkalji** po porodici Mrkalj. **Premilovo Polje**, takođe zaselak Gleđevaca, dobilo je ime po Premilu koji je tu živio. Još dva zaseoka ovog sela **Čemeljaci i Pirići** nazvani su po istoimenim porodicama. Toponim **Vučije kućetine** u Gleđevcima nazvane su po Vučjacima koji su u njima živjeli.

Selo **Žabica** koje je, prema legendi, tim imenom nazvao Sveti Sava kada mu je dosadilo kreketanje žaba u lokvama, ima nekoliko zaselaka nazvanih po prezimenima porodica koje su u njima živjele. To su: **Smolčići, Drapići, Raićev Do, Sinanovići, Zelen-trovići.**

U poznatom selu **Vlahovićima** čije je ime nastalo od "vlastitog imena Vlač" (vjerovatno po vlaškom plemenu Vlahović)

Topografska karta Gatačkog polja tipičan primjer naselja nazvanih po prezimenima porodica

ima, takođe, više zaselaka koji su imenovani po prezimenima: **Radići**, **Stanojevići**, **Škrljani**, **Vilogorci**, **Vukovići** i **Zubovići**. U **Bančićima**, selu poznatom po stogodišnjacima, a nazvanom po nekom Banu koji je tu živio, ima zaselaka čija su imena nastala po prezimenima. Tako je **Stajčićeva Mahala** dobila ime po svojim stanovnicima Stajčićima koji "i sad" u njoj borave. Zaselak koji se ranije zvao **Bedričići** a sada **Mičete** nazvan je po Mičetama koji su tu doselili iz Čavša u Popovu. **Radulov Do** čuva uspomenu na nekog Radula koji je tu imao posjed. **Mihići** su dobili ime po Mihićima, a **Šehići** po nekom Janjiću kojeg su zvali Šeho. U Bančićima su poznati još neki toponimi ove vrste: **Batagalova gradina**

nazvana po nekom Batagalu, **Miletino kućište** na kome se nalaze "tri kužna groblja", zatim **Bovanova gradina**, **Mihića gradina**, **Stajića gradina** i **Janjića gradina**. Na svakoj gradini (uzvišenju) nalazi se velika gomila. Pomenimo još zaselak **Brborići** u Pustipusima koji je nazvan po Brborićima – jednom od najstarijih bratstava u opštini Ljubinje (155:547,567,591,601,681).

Nekoliko bivših i sadašnjih sela na području Šume trebinjske dobilo je naziv po prezimenima porodica. Nekadašnje selo **Berovići**, kod današnje Začule, prozvano je po Berovićima koji su u njemu živjeli. Ime sela **Dedići** koje se spominje u XIV vijeku povezuje se sa vlastelinskom porodicom Dedići. Srednjovjekovno selo **Račići** na lijevoj obali Trebišnjice, takođe u Šumi, dobilo je ime po starim Račićima. Sadašnje selo **Nenovići** najvjerojatnije je dobilo ime po Nenojevićima koji se spominju kao ljudi vlaha Žurovića. Na nekadašnjoj teritoriji Žurovića spominje se prezime **Kalađurđević** koje je sačuvano u imenu sela Kalađurđevići, a čitav jedan predio u zaleđu Dubrovnika (u Šumi trebinjskoj) u XIV i XV vijeku nazivao se Žurovići. Selo **Krajkovići** moglo je dobiti ime po Krajkovićima koji su tu bili nastanjeni. **Slavogostići** su nazvani po starim Slavogostićima koji su prešli iz susjednog selišta Jasenica i zasnovali novo naselje. Tri zaseoka sela Žakovo: **Gojšina**,

Selo Nenovići u Šumi trebinjskoj dobilo je ime po starim Nenojevićima koji su nekad tu živjeli (Foto : R. Milićević)

Grbići i Markovići nose imena porodica koje u njima žive (226:76, 115,122).

Više naseljenih mjesta u zapadnoj Hercegovini takođe su nazvani po prezimenima porodica. Selo **Pribinovići** bez sumnje svoje ime nosi po vlaškom bratstvu Pribinovićima. Dva zaseoka ovog sela: **Buhačevina i Kuljića Brig** nose prezimena svojih stanovnika. U Kočerinu su: **Kolobarića Dolac** gdje su samo Kolobarići koji "za dalju starinu ne znaju", **Ivankovića Dolac** u kome su Ivankovići, i **Martinovića Dolac** nazvan po starim Martinovićima. Selo **Vlasnići** čuva uspomenu na staru porodicu Vlasnić koja se pominje u XV vijeku (189:13,16,78,90).

U predjelu Rakitno, tipičnom kraškom polju zapadne Hercegovine, ima znatan broj toponima koji potiču od prezimena porodica. **Adžijino guvno** u Sutini dobilo je naziv po Ivanu Šariću zvanom Adžija (Hadžija) koji se, prema predanju "za vrijeme Austrije istakao među svojim seljanima pa ga nazvali hadžijom". Parcela u Rakitnu **Hodžijina draga** čuva uspomenu na Toma Radoša **Hodžu** koji je oko 1880. poribio potok Jelicu. Dalje poribljavanje nastavio je šumar Mateša Milićević **Selim** koji je prenio ribu iz Jelice i poribio Blindijsko jezero. Uspomena na Matešu Selima sačuvana je u nazivu **Selimova ograda**. Toponim **Sulaverov grob**, između Gornje i Donje Sutine, podsjeća na porodicu Sulaver. **Čovin dolac** u Dupavcima podsjeća na Čoviće koji su sa stokom sezonski boravili u Rakitnu. **Kavazovina** u Poklečanima, dobila je ime po Ivanu Mihalju zvanom Kavaz, čiji su potomci današnji Kavazovići. U ovom selu je i **Buljubašina rupa** nazvana po prezimenu porodica Sablja-Buljubašići (181:135-138).

Brojni su toponimi na području opštine Stolac, posebno u naseljima oko Dabarskog polja, koji su nastali po prezimenima. **Uzunovića mahala**, na jugoistočnoj periferiji Stoca, nazvana je po Uzunovićima koji su tu živjeli. Pod brdom u Basilijama nalazi se **Muhina čatrnja** koju je polovinom XIX vijeka sagradio Muharem Mahmutčehajić Muho. Među poznatije toponime u Stocu ubrajaju se: **Šarića kula ili Šarića ljetnikovac** ("sada vlasništvo Čokljata"), naselje **Begovina** (po begovima Rizvanbegovićima) i Korkutovina po Korkutima koji se u Stocu pominju krajem XVI vijeka.

U Ošanićima je **Marića kula** "sada vlasništvo Raguža". U okolini Ošanića registrovani su toponimi: **Berberovina** (po Berberima), **Buruša i Burovina** (po porodicama Buro iz Stoca), **Konšin vrt**, **Maksumuša**, **Sarajlića čakljine** i drugi. U Crnićima

(Dubrave) je **Opijačeva čatrnja** koju je početkom XVIII vijeka sagradio neki Opijač i tada odredio "da iz nje prvenstveno koriste vođu putnici koji ovom džadom budu prolazili". Pomenimo još i **Šunjnu kulu** u Aladinićima.

Poznato dabarsko selo **Berkovići** dobilo je ime po "pravoslavnim Berkovićima". Ovdje se nalaze **Aćimovića torine**, **Hakala**, toponim nazvan po nekom Hakalu, **Bajov kuk** i **Bakušića** ograda. U Ljutom Dolu je **Bećušino vrelo** nazvano po nekoj Bećuši iz porodice Bećo. **Hatelji** su dobili ime po bratstvu Hateljević koje je u srednjem vijeku ovdje živjelo. **Predolje** je moglo dobiti ime po knezu Radi Predojeviću čija je knežina imala "12 numera". U Kutima su **Korjenića greb**, "gdje je posječen jedan musliman iz Korjenića" i Čelebića kula koja podsjeća na Čelebiće koji su za vrijeme kuge (1813-1815) odavde izbjegli u Mostar. U Sunićima je **Nurkovina**, prozvana po porodici Nurko za koju se tvrdi da je bila veoma bogata. **Jokovići** kod Sunića podsjećaju na porodicu Joković "o kojoj se danas ne zna ništa". **Kljunovo jasenje** i **Kljunuš** u Prisoju nazvani su po Kljunovićima koji su iz ovog sela odselili u Mostar.

Naselje **Kubatovina** "ispod brda Gradine" dobilo je ime po Kubatima koji su "od davnina" tu živjeli. U selu Zasada su **Denjovina** (po prezimenu Denjo) i **Badžalovina**, nazvana po starim Badžalima "o kojima ništa ne znamo". U Suzini su **Ćukovina** (po porodici Ćuk) i **Ćumurijina bara**, nazvana po nekom begu Ćumuriji. **Obadići** (dio Vrijeke) nose naziv po Grujici Obadu koji je nekad ovdje živio, a bio je "veoma bogat". I dabarsko selo **Milavići** nosi ime starih Milavića koji su tu živjeli (248:23-41; 97:12-97).

U devetnaestom vijeku su i male seoske opštine u Hercegovini – jefte, knežine i džemati, kako su se onovremeno nazivale – imale imene po prezimenima ugledne porodice iz koje je biran njihov starješina. Tako je nekadašnja opština **Andelići** u Rudinama nazvana po bratstvu Andelići. Jefte ili knežine **Kurtovići** i **Raševići** u Šumi trebinjskoj nazvane su po prezimenima poznatih porodica toga kraja. Džemat **Pravice** u trebinjskoj Površi nazvan je po prezimenu porodice Pravica.

Jedan predio južno od Trebinja, u srednjem vijeku poznat pod imenom Vrsinje, dobio je naziv **Zupci** po nekadašnjem plemenu Zupci. Stara župa Vrm koja se graniči sa Zupcima nazvana je Korjenići po prezimenu starog plemena.

Zanimljivi su i neki detalji o toponimima na području Korje-

nića, odnosno Lastve. Srednjovjekovni grad **Mičevac** podigao je, kako legenda kaže, neki vojvoda Mičeta. Mičevac, čiji se ostaci i danas vide na brdu iznad desne obale Trebišnjice, nekada je bio «čuvar» karavanskog puta koji je tuda prolazio od Dubrovnika i Herceg Novog prema Bosni. U ovom utvrđenom gradu imao je Stjepan Vukčić carinika protiv koga su se Dubrovčani bezuspješno borili. Polovinom XV vijeka pominje se i neki Radoslav **Dup**, čovjek neobičnog prezimena, kao "zapovjednik grada". Mičevac je, prema istorijskim izvorima, u relativno kratkom vremenu imao i druga imena: Kastelo (1444), Kastrum (1448), Cmitote (1454). Ispod gradskih zidina, na prostoru zvanom varošište, nalazilo se naselje gdje je, prema legendi, živjelo oko 6.000 stanovnika.

Nekada poznate vodenice (mlinice) na rijeci Sušici u nazivima su sačuvale prezimena bivših vlasnika. Najpoznatije su: **Bege-nišića mlinica**, **Brkovića mlin** i **Vratkovo mlinište**. U ove vodenice dogonili su ljudi iz Banjana, Ljubomira, Skočigrma, Necvi-jeća, Zbubaca... na konjima žito da melju. "Gravitaciona zona" ovih mlinica obuhvatala je naselja i do 40 km udaljenosti. Ljudi bi čekali i po dva-tri dana dok se samelje žito. Pamti se da je vlasnik Vratkove mlinice bio sagradio i "pravu malu hidrocentralu" iz koje je njegova porodica dobivala svjetlo.

Iz jednog izvora nazvanog **Zekića studenac** teče lastvanski potok. Smatra se da je voda iz ovog studenca "najbolja za piće" na području Lastve. Stanovnici ovog kraja tvrde da će lubenica, kada se na izvoru stavi u vodu, puknuti od hladnoće za pet minuta. Dobru vodu za piće imaju i **Demirovića studenac**, **Šehovića česma** i **Kuraićino vrelo** (156:78,92,98,102).

Isto tako, mnoga sela i zaseoci, zemljišne parcele i drugi objekti u Popovu polju nazvano je po prezimenima porodica koje se u tom predjelu spominju. Selo **Galičići** u svom imenu čuvaju uspomenu na vlastelinski rod Galičiće. **Drečevina** u Grmljanima i **Drečeve njive** u Tulju čuvaju od zaborava rijetko i neobično prezime Dreč. U Zavali je **Muhareva Ljut**, zaselak tako nazvan po porodici Muharevica koja je izumrla, a mjesto gdje im je bila kuća zove se, takođe, **Muharevica**. U Orahovu Dolu je **Hromića kula** koja "strči" na sredini sela. **Herakovina** u Veličanima podsjeća na Heraka koga je "kuga zatrla". U ovom selu je i nekoliko zaselaka nazvano po porodicama koje u njima žive: **Orlovina** (po Orlima), **Buljkovina**, ili kako je sada nazivaju **Derikučkina Mahala**, **Mahala Ćuci** i **Milića Mahala** dobile su nazive po prezimenima poz-

natih hercegovačkih rodova. Toponim **Kruljevina** čuva uspomenu na staru porodicu Krulj koja je iz Veličana odselila u Mostar. U Rupnom Dolu je **Purino guvno** koje čuva uspomenu na popa Puru i izumrlu porodicu prezimena Puro.

U Dubljanima je nekoliko toponima koji čuvaju od zaborava prezimena starih porodica: **Dulićevina, Šarovina, Paraćevina, Čoićevina...** Porodice Dulić, Šarov i Parać izumrle su za vrijeme kuge, a Čosići su "otišli u Mletke". U Ravnom je mahala **Kojići**, a u Čvaljini **Babići i Golubi**. U Trnčini je **Razmilovića gonik** (prolaz za stoku između dvije ograde omeđen suhozidinom) U Čavšu je stara čatrnja **Sefuša**, a u Prapratnici **Benderova dolina. Bisin vrt** se nalazi u Trebimlji, a Rikalovo guvno u Korlatima (84:44,143-177).

Pomenimo i nekoliko toponima evidentiranih u Podveležju, poznatom kraškom predjelu u podnožju planine Velež. U ovoj prirodnoj geografskoj i etnografskoj cjelini nalazi se sedam sela bogatih po toponomastici. U **Šipovcu**, naselju nazvanom po istovjetnom prezimenu, dvije su mahale: **Špaga i Puca**, nazvane po prezimenima porodica koje su tu živjele. U Gornjim Gnojnicama je zaselak **Jusića Do**. U **Kokorini su Kukričin Do, Behramuša i Dulića vrelo**. U Dobrču je **Behin bunar**, a u Durmiševcu **Behina pećina**. U Svinjarini je **Husnića ograda**, nazvana po Husničima a poznata po nekropoli stećaka. **Jelavčev potok** podsjeća na staru porodicu Jelavac, a **Smajkića ograda** "na podnožju brda Krstine" dobila je ime po Smajkićima, starosjedilačkoj porodici u Podveležju (115:135-138).

Ovakvih i sličnih toponima ima mnogo. Nalazimo ih širom Hercegovine. Mnogi od njih podsjećaju na stara i neobična hercegovačka prezimena.

Toponimika, naučna disciplina koja se bavi proučavanjem geografskih objekata na zemljišnom prostoru nazvanim i po prezimenima, ima izvanredan istorijski, antropogeografski, etnografski i drugi značaj. Ona nam pruža obilje materijala za upoznavanje zbivanja o kojima ne postoje pouzdani pisani dokumenti. Toponimi, najčešće, nadživljavaju brojna plemena, rodove, porodice i njihova prezimena koja su davno iščezla, ali su ostala da istrajavaju u narodnoj tradiciji i toponomastici. I u ovom pogledu Hercegovina je bogata zemlja.

Kuća za stanovanje ljudi

Pojata za smještaj krupne stoke i slame

Janjilo za smještaj sitne stoke (ovaca)

Primjeri seoske arhitekture u Hercegovini

ZAŠTO SU HERCEGOVCI MIJENJALI PREZIMENA

Promjena prezimena hercegovačkih porodica vrlo je izrazita. Za vrijeme Turaka prezime je često mijenjano zbog "dužne krvi" i skrivanja poslije raznih osveta, sukoba sa kadijama i haračlijama. Zbog krvne osvete ljudi su morali da bježe u udaljenije krajeve. U novoj sredini bi uzimali i novo prezime, a staro su skrivali, često i od svoje maloljetne djece, kako ne bi bili otkriveni i izloženi opasnosti.

Do promjene prezimena porodica dolazilo je i kasnije, sve do naših dana. Različiti su bili motivi zbog kojih su mijenjana prezimena, a i okolnosti pod kojima su ove promjene vršene. Iz primjera koji slijede to će se moći, bar donekle sagledati.

Ilustrativan primjer ovih promjena nalazimo kod bratstva **Ljubibratići** u predjelu Površ (Trebinje) koje se pominje još u XIV vijeku. Iz ovoga bratstva se, 1432. godine, pominje **p e t** rodova sa novim prezimenima: **Ljubišići**, **Medojevići**, **Dobrišinovići**, **Radivojevići** i **Dobruškovići**. Iz bratstva Nikolići u Popovu pominju se porodice sa novim prezimenima: **Vukosalići**, **Bogišići**, **Gr-gurevići** (54:35).

U selu Žabica (Ljubinje), početkom XIX vijeka, **Smolčići** su promijenili prezime i uzeli novo - **Đurići**. Povod ovoj promjeni, prema prednju, bio je moralne prirode: Đuro Smolčić živio je u Žabici na imanju bega Resulbegovića iz Trebinja. Imao je devet sinova i jednu kćer. Jednom mu je došao na krsno ime Resulbegović iz Trebinja i naredio da ga služi Đurina ćerka. To je uvrijedilo braću. Noću, kada je beg spavao, braća ga ubiju i bace u jamu. Poslije ovog događaja, braća odluče da se rasele i pri rastanku odluče (zaklinjući se) da će se zvati Đurići, po svom ocu Đuri. Njihovi potomci danas žive u raznim krajevima Hercegovine, u Bosni, Srbiji...(155:549).

Interesantan primjer promjene prezimena zabilježen je u selu Orahovi Do (Popovo). U ovom selu se jedan član porodice **Borojević** oženio udovicom Grković kojoj je bilo ime Jelka. Poslije njene smrti djecu su im izvjesno vrijeme nazivali **Jelčin**, a zatim su dje-

ca uzela novo prezime **Jelčić**, te je po nadimku Jelčin nastalo novo prezime. Ima još jedan zanimljiv primjer iz ovog sela : porodica **Lazibet** takođe je dva puta mijenjala prezime – prvi put u **Prijan**, zatim u **Prijić** koje se zadržalo do naših dana. I porodica **Bošković** iz Orahova Dola promijenila je prezime. Njihovi potomci danas se zovu **Kristići**. Neki članovi porodice **Miletić** u Bančićima (Ljubinja) uzeli su prezime Budimčić po Budim-Dolu, mahali u Zavali (Popovo), rodnom mjestu njihove majke. **Nikolići** u Zavali uzeli su novo prezime **Jovići** po svom pretku Jovi, a **Miloševići** iz istog sela prozvali su se **Ćosići**. **Ždralići** iz Orahova Dola, kada su preselili u Veličane (Popovo), uzeli su novo prezime **Milići** (84:63,152,154, 165,167).

Baćine u Udrežnju (Nevesinje) prvobitno su se zvali **Toholji**, zatim **Lazovići** i naposljetku Baćine. Neke od porodica **Čupković** iz ovog sela promijenile su prezime i uzele nova: **Dragovići**, **Mitrovići**, **Kljakovići** (59:224).

Nova prezimena nastajala su i prilikom promjene vjere. Takav jedan slučaj zabilježen je i u selu Fatnica (Bileća). Naime, braća Pero i Golub Mijačević kada su prešli na islam, uzeli su nova prezimena. Pero se prozvaao **Pervan**, a Golub **Golubić**.

Vrlo je karakterističan, ali rijedak i neuobičajen, način promjene prezimena zbog neke administrativne greške prilikom upisa u matične ili kakve druge službene knjige. Jedan ovakav primjer zabilježio je autor monografije o Dučićima. U posljednoj deceniji XIX vijeka, kada su u Seljašnici (Prijeopolje) ustanovljene matične knjige, seoski paroh je jednog **Dučića** upisao kao **Dukić**. Ovaj Dučić, po imenu Milisav, pokušao je da ispravi ovu grešku kada mu se rodio sin Petar, ali je to seoski paroh odbio, rekavši mu: "Ja to danas ne mogu učiniti i ja na to nemam pravo." Tako su Milisavljevi potomci, i protiv svoje volje, prihvatili drugo prezime – Dukić. Ovi Dukići (Dučići) iz Seljašnice svoje porijeklo vode od Dučića iz Hercegovine (71:287).

I kod prezimena **Milićević** često se u dokumentima zapaža zamjena slova "ć" slovom "č", pa otuda se i nailazi na neka pogrešna shvatanja da je ispravnije ovo prezime pisati kao Miličević. Tako se i zamjenom samo jednog slova dolazi do novih prezimena.

Pomenućemo i dva karakteristična slučaja promjene prezimena "pod pritiskom", u cilju odnarođavanja, odnosno da bi se Hercegovci odrodili od kraja iz koga potiču i da bi promijenili vjeru. Pored ostalih, pritisak na doseljenike vršili su i katolički sveš-

tenici. I za ovaj postupak ilustrativan primjer je "ubjeđivanje" Dučića doseljenih u Vitaljinu polovinom XVIII vijeka. Selo Vitaljina nalazi se desetak kilometara zapadno od Herceg-Novog "iznad poluostrva Prevlaka". Katolički sveštenici pokušavali su da ubijede Dučiće u Vitaljini da je njihovo pravo prezime "**Dupčić**", te da se tako u službenim knjigama i dokumentima moraju upisivati. Rezultat ovakve aktivnosti bio je da su mnogi Dučići iz Vitaljine, čiji su preci doseljenici iz Hercegovine, u matične knjige upisivani pod novim prezimenom **Dupčić**. Dučići ovu promjenu nisu mogli prihvatiti. Vodili su spor sa sveštenicima skoro 50 godina. Konačno, dolaskom austrougarske vlasti u te krajeve prestali su takvi pritisci, i Dučići ponovo u matične knjige upisuju svoje pravo prezime. Ipak, oni zadržavaju katoličku vjeru koju su, takođe, pod pritiskom primili. Ovo je, u to vrijeme, bio uslov da se mogu naseliti na područje tadašnje Dubrovačke Republike. Gotovo identična situacija bila je i sa Dučićima doseljenim na dalmatinska ostrva Veliki i Mali Drvenik. Ubjeđivani su da je njihovo pravo prezime "**Dulčić**", pa su to neki potomci poznate hercegovačke porodice i prihvatili (71:189,190).

U zapadnoj Hercegovini ima takođe dosta slučajeva promjene prezimena, u osnovi iz istih ili sličnih motiva kao što je navedeno za neke porodice iz istočne Hercegovine. **Orozi** iz Uzarića (Široki Brijeg) koji su, zbog nekog ubistva, polovinom XVIII vijeka privremeno odselili u Bosnu, po povratku u Uzariće uzeli su novo prezime **Bošnjak**. Neke porodice Lasića iz ovog sela promijenile su prezime i sada se zovu **Gugići**. **Vrljići**, stare porodice u Izbičnom, po doseljenju u Uzariće uzeli su novo prezime i danas se zovu **Hrkaći**. Porodice **Skoko**, koje su u Uzariće doselile iz Rasna, "kažu da su se ranije zvali **Biljušići** ili **Biošići**". I porodice **Soldo** iz ovog sela mijenjale su prezime. Kažu da su se zvali **Crnac**, a "prije toga **Karačić**". **Ramljaci** u Donjem Pologu zvali su se **Veljići**, **Zelenike** u Donjem Gracu **Kubići**, a Zovke u Jarama **Zlokovci**. **Ajduko- vići**, takođe iz Jara, prozvali su se Lasići. **Mišići** iz Ljutog Doca ranije su se zvali Rozići (189:31-39,45,53). Brojne su promjene prezimena i u drugim mjestima ovog dijela Hercegovine.

U periodu poslije Drugog svjetskog rata ima pojava mijenjanja prezimena, najčešće iz "estetskih" razloga. Tako su neke porodice **Jalovica** iz sela Hum u Šumi trebinjskoj uzele prezime **Jovanović**. **Kise** u Lušnicama (Bobani) sada se zovu **Mitrovići**. Neke porodice **Pičeta** iz Diklića u Bobanima uzele su prezime **Ristić**, a

neke **Milanović**.

Masovne su promjene prezimena i kod doseljenika iz Hercegovine u druge krajeve. Većina doseljenih porodica u Semberiju promijenile su prezime "često i namjerno, da sakriju trag, pa se potomci najčešće prezivaju po imenu doseljenog pretka, dok je staro rodovsko prezime iz matice zaboravljeno". Osim uzimanja prezimena po imenu oca, takođe su uzimana nova prezimena i po ličnom imenu. U selu Brodac od tri brata (Ljubinka, Nestora i Lakete) koji su doselili iz Nevesinja, nastala su nova prezimena: **Ljubinković, Nestorović i Laketić**. I u selu Glogovac prezimena porodica **Savić, Mitrović i Vidović** nastala su od imena braće Sava, Mitra i Vida koji su se u Hercegovini zvali **Vojnovići** (113:17,21,24).

Prema narodnom predanju koje se u Semberiji održalo do naših dana, potomci hercegovačkih doseljenika **Markovića** u selu Glavičice, kada su dorasli za ženidbu, zarekli su se da neće dozvoliti da njihove odabranice «na svadbi poljube ruku begu Hajdaru». U to vrijeme begovi su zahtijevali da im se svaka mlada na dan vjenčanja pokloni i da ih poljubi u ruku. Zbog takvog zahtjeva bega Hajdara trojica braće Markovića dogovore se da ubiju bega i dogovor su jednog dana izvršili. Bega su sahranili kraj rijeke Brezovice u uvali koja se i danas zove Hajdareva. Poslije ovog događaja, braća Markovići mijenjaju prezimena: Pero je uzeo prezime **Perić**, Obren – **Obrenović**, a Mičo – **Mićić** (89:14).

Potomci nekih porodica koje su se iselile iz gatačkog sela Samobor promijenile su prezimena svojih predaka i uzele nova. Negdje polovinom XVII vijeka odselio je Jevtan **Popović** u Posavinu, odakle je prešao u Sarajevo i stalno se nastanio. Njegovi potomci prozvali su se **Jevtanovići**. Postali su bogati i ugledni trgovci. Odmah iza Popovića odselio je "mladić" Risto **Slijepčević**, nastanio se (i on) u Sarajevu i oženio udovicom Despom. Poslije Ristine smrti (1640), njegovi sinovi uzimaju prezime **Despić**. Potomci popa Baja Slijepčevića odselili su u Snagovo kod Zvornika i tamo se prozvali Stanišići. I potomci kneza Duke **Davidovića**, nastanjeni u okolini Užica, uzeli su prezime po imenu pretka, **Dukići** (222:26,27).

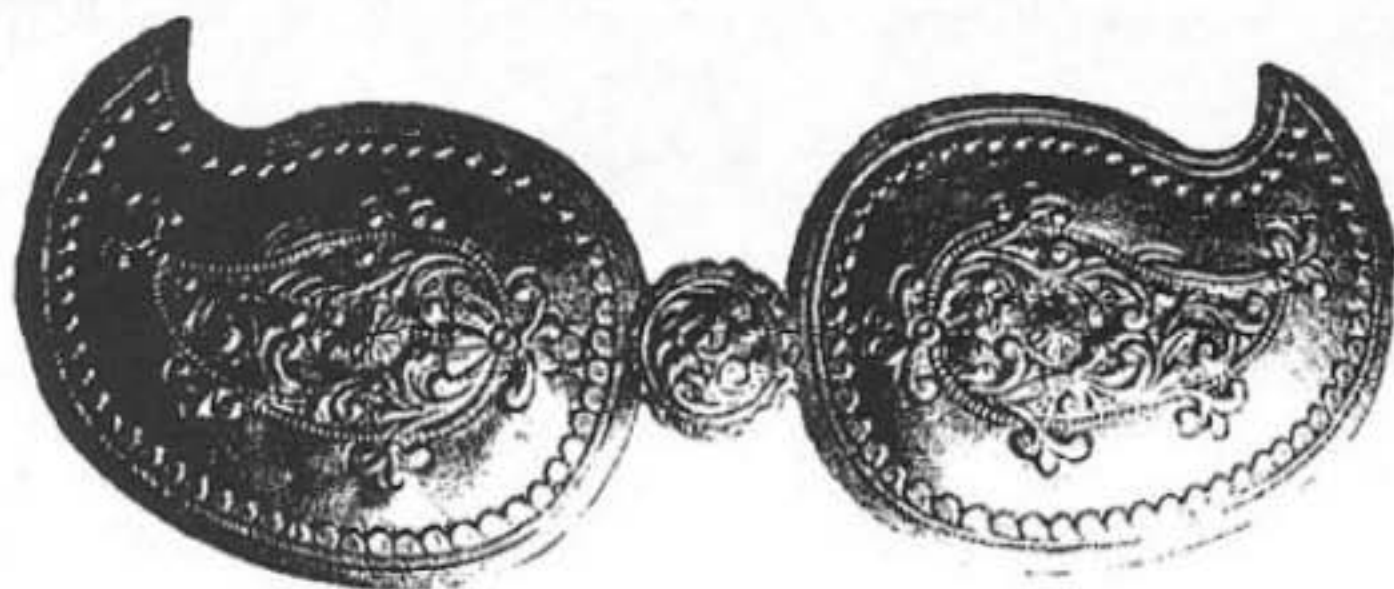
Interesantno je kazivanje jednog starog iseljenika iz Hercegovine koji živi u Kaliforniji o promjeni njegovog prezimena: "Ja se, ne znam kako, zovem **Vuinović**, a moji bratići u domovini su **Vujnovići**. Moj mlađi brat Spasoje, koji se iselio u Ameriku, potpis-

vao se **Wooley**, a rođaci Jozo i Vido: **Winvick**, pa sam im jednom prilikom pisao: Ovca koja ne može da nosi svoje runo, nije vrijedna ni da živi." (278:11).

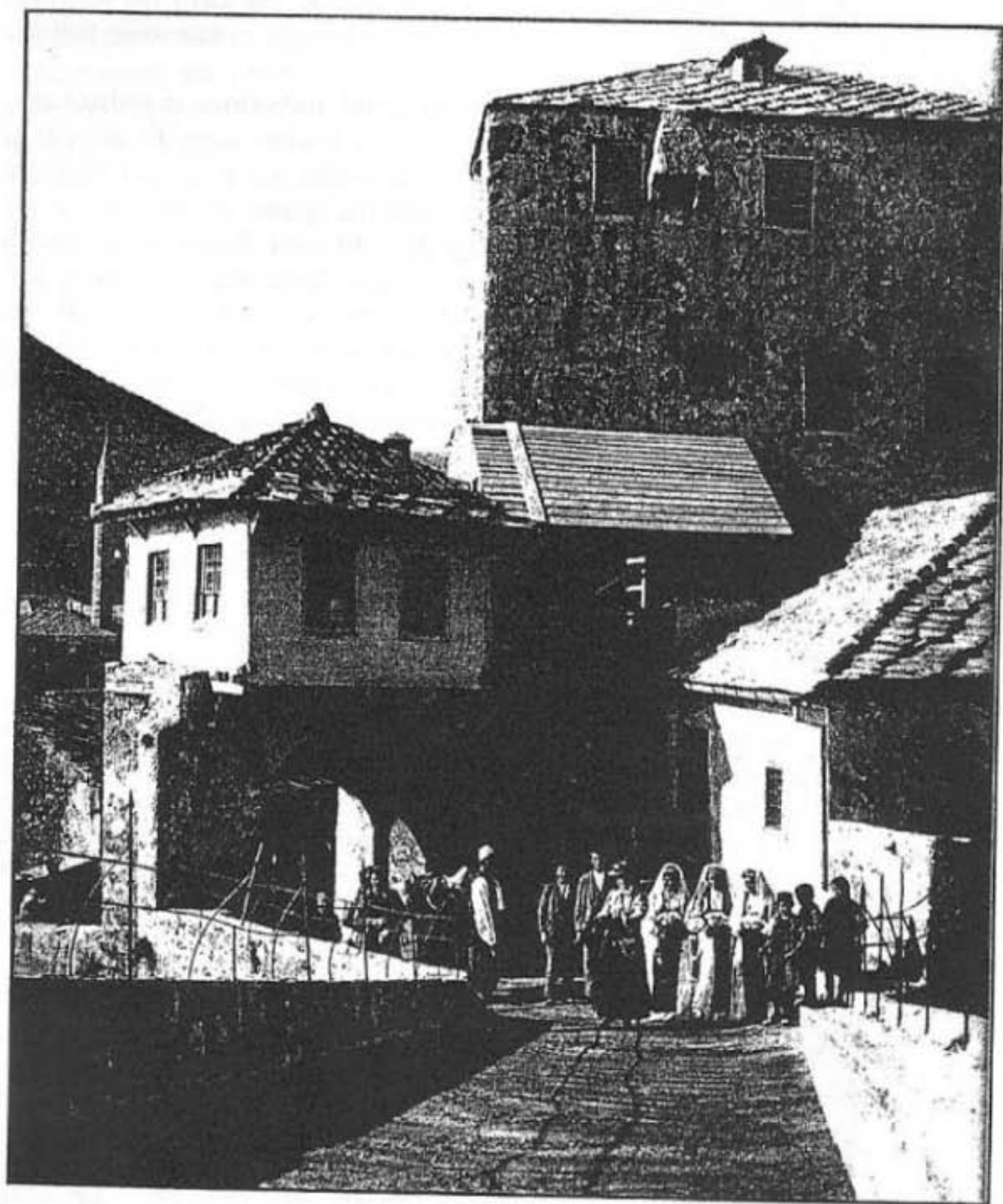
Zanimljiv primjer promjene prezimena nalazimo u jednoj narodnoj pjesmi o **Maleševcima**, starom plemenu koje je živjelo u Malini kod Bileće. Pjesma govori o tome kako su potomci vojvode Mališe pobili trideset svatova trebinjskog paše kada su se sa "devojkom" vraćali iz Gacka i zanoćili u Malini. Pošto nisu mogli da ispune jedan od uslova koji im je paša postavio, vojvodini potomci poslužili su se lukavstvom. Na spavanju su pobili svatove, a "devojkku" vratili ocu u Gacko. Poslije ovog događaja morali su napustiti Malinu. Svoje su kuće "ognjem popalili", a na rastanku se dogovorili da prihvate druga prezimena kako ih Turci ne bi prepoznali i na muke stavljali:

*I tako se preprozvaše oni:
Neki **Mandić**, a neki **Aleksić**,
Kovačević, **Dedijer**, **Janković**.
Izgubiše Maleško prezime,
Al' nijesu svoje tradicije. (237:95-103)*

Nisu rijetki slučajevi da porodice čiji su preci mijenjali prezimena, zbog "gubljenja tradicije", više i ne pamte kakvo su prezime ranije imali. "Sadašnje generacije uglavnom nemaju ni smisla, ni interesovanja a ni vremena da pamte tradiciju, tako da se u većini slučajeva sada pamti samo prezime uzeto prilikom upisivanja." (113:17).

Pafte - kopče

Stari most u Mostaru (1899.) .

ARHIVSKA GRAĐA O PREZIMENIMA

Značajan izvor podataka o starim hercegovačkim porodicama i njihovim prezimenima jeste dokumentacija koja se čuva u istorijskim, crkvenim, sudskim, porodičnim i drugim arhivima.

Bogata građa Dubrovačkog arhiva posebno pruža obilje podataka i za radove ovakve tematike. U djelima poznatih istoričara, sociologa i etnologa koji su vršili istraživanja u ovom Arhivu nalazimo dosta vrijednih podataka. Pomenućemo neka stara prezimena hercegovačkih porodica prema radovima četvorice istraživača Dubrovačkog arhiva.

Mihailo Dinić, akademik i profesor Beogradskog univerziteta, dugo je istraživao u ovom Arhivu. U više njegovih naučnih radova, posebno u djelu **Humsko-trebinjska vlastela**, nalazimo dosta podataka o hercegovačkim vlastelinskim porodicama u srednjem vijeku, među kojima su: **Bogdančići, Dobrivojevići, Kobiljačići, Starčići, Ljubibratići, Ljubišići, Pribilovići, Pićevići, Kopići, Ohmućevići, Preljubovići, Mrđenovići, Vladimirovići, Stanjevići, Jamametići, Rajkovići, Zemljići...** Dinić je utvrdio da je selo Začula u Šumi trebinjskoj bilo središte vlastele **Krasi mirovića** koji su se jedno vrijeme zvali i **Brankovići**. U dokumentima se nalazi zapis da su u Začuli početkom XV vijeka, živjeli ljudi prezimena **Dobričević**. Zanimljivo je da se i danas jedna njiva kod Začule zove Dobričev do. U jednom dubrovačkom dokumentu iz 1426. godine spominju se braća Vražići iz Žakova u Popovu. Iz ovog bi se mogao izvući zaključak da je Žakovo u srednjem vijeku pripadalo Popovu, a poznato je da odavno ovo selo pripada predjelu Podbrđe, na desnoj obali Trebišnjice.

O vlastelinskim porodicama **Dedići i Nikolići** Dinić nam pruža dosta podataka iz kojih saznajemo da su popovopoljski Dedići bili ljudi humske vlastele Nikolića.

Iz dokumenata navedenog arhiva saznajemo i za prezimena porodica **Družić, Dobraković, Radibratović i Radostić**, za koje se navodi da potiču od Dedića. Takođe saznajemo da se "najstariji poznati Ljubibratići javljaju pod imenom **Kudelinovića**", te da je njihov rodonačelnik vjerovatno "onaj Kudelin iz tridesetih godina

14. veka."

Među bližim susjedima Dubrovnika bili su **Starčići** iz Glavske u predjelu Površ. Za njih se kaže da su spadali u "najnezgodnije ljude sa kojima je grad imao posla". Dinić konstatuje da je ova vlastela, više od jednog vijeka "koliko ih možemo pratiti kroz izvore", stalno bila u "nekakvim sporovima sa dubrovačkim ljudima: pljačke, tuče, ponekad ubistva i odvođenja ljudi, nižu se skoro u beskonačnost". Za Kobiljačice se kaže da je njihovo težište bilo "nesumnjivo u trebinjskoj Zagori", a u dokumentima se navode i neki njihovi ljudi iz predjela Luga, Sopoštice i Popova (65:4-71).

•

I profesor Marko Vego u jednom od svojih radova pruža dosta podataka značajnih za ostvarivanje uvida u prezimena starih hercegovačkih porodica, njihovo porijeklo, područje naseljavanja itd. Tako, iz dokumenata koje navodi Vego saznajemo da su se u nevijinjskom kraju još 1372. godine pojavile porodice prezimena **Dragović i Granić**, u Trebinju **Milišić**, a u Popovu **Žilić**.

U dokumentima iz 1419. godine susrećemo se sa prezimenima **Krajković** u selu **Krajkovići** (Šuma trebinjska), **Četković** u Bijeloj (vjerovatno u Površi, Trebinje), **Zoić** u Trebijovu kod Trebinja.. U dokumentima iz 1420. ima puno detalja o sudskim procesima vođenim u Dubrovniku protiv Hercegovaca zbog raznih krađa. U toj godini spominje se i prezime **Gleđević** "iz katuna Gleđevići kod Ljubinja", kao i prezimena: **Zemljić** u Trebinju, **Tihosalić** u Stocu, **Radosaljić** u Uskoplju (Šuma trebinjska), **Vlahovići** iz Vlahovića kod Stoca i niz drugih. Iz jednog dokumenta doznaje se da je pred dubrovačkim knezom i njegovim sudijama pokrenuta tužba protiv Radoja **Galičića** i Vukašina **Tulića** iz Popova zbog pljačke neke robe. Ova prezimena mogu se dovesti u vezu sa nazivima sela Tulje i Galičići u Popovu koja se često spominju u raznim spisima Historijskog arhiva u Dubrovniku.

U Vegovom radu spominje se još nekoliko prezimena koja su već odavno iščezla, ili su pak danas vrlo rijetka: **Obratić**, **Radinčić**, **Vukić**, **Soković**, iz Cernice "gatačkog glavnog grada"; **Radivčić** iz Foče; **Robotović**, **Širinić**, **Sisatović**, **Tulesić** iz Goražda; **Begetić**, **Milutović**, **Mrđenović** iz Žabice kod Ljubinja; **Vukotić**, **Radovičić**, **Oliverović** iz predjela Bobani (Trebinje); **Begetić**, **Ra-**

datović, Rokanović iz Trebinja; **Bujaković** iz Burmaza kod Stoca. (267:279-372)

*

U Dubrovačkom državnom arhivu "među kodeksima zbirke privata...pod brojem 3b" nalazi se poslovna knjiga poznatog dubrovačkog trgovca Dživana Pripčinovića. Ova poslovna knjiga sadrži dosta podataka o **hercegovačkim vlaškim porodicama**, njihovim imenima i prezimenima, njihovim katunima itd. Zapažen rad o hercegovačkim vlasima, na osnovu podataka sadržanih u Pripčinovićevoj knjizi, objavio je dr Bogumil Hrabak 1956. godine.

Pripčinovićeva knjiga, prema Hrabaku, pruža "dobar uvid u rodo-plemensko stanje nekih hercegovačkih vlaha", a na osnovu nje može se sačiniti popis katuna i katunara onih stočarskih grupa koje su tada stanovale u neposrednom dubrovačkom zaleđu, a bavile se kiridžilukom. Popis koji se, na osnovu podataka iz ove trgovačke knjige, može sačiniti "jedini je ove vrste dok se ne objave popisni defteri iz arhiva bivše Visoke Porte".

U Dubrovačkom arhivu ima mnogo podataka o hercegovačkim vlasima "i to posebno onih koji nisu obuhvaćeni Pripčinovićevom knjigom", kaže Hrabak. Pripčinovićeva knjiga pruža obavještenja o katunima i katunarima za nekoliko vlaških grupa, kao što su: **Bančići, Boljuni, Burmazi, Goduni, Horojevići, Hrabreni, Mirilovići, Predojevići...**

Iz knjige saznajemo da ove rodovsko-plemenske jedinice nisu bile brojno ujednačene sedamdesetih godina XV vijeka. Neke plemenske grupe su imale po dva katuna, a neke i više. Burmazi su, na primjer, imali četiri katuna u kojima su katunari bili: Milobrat **Obradović** (za 1477. godinu), Radoslav **Vignjević** (za 1476), Burmaz **Vladisalić** (za godinu 1477) i Jovan **Dolin** (za 1477. godinu).

Vlasi Bančići su imali dva katuna. U jednom je katunar bio Viganj **Brajanović** (od 1476), a u drugom Rado (ili Radič) **Milobratović** (za 1476. i 1477. godinu). U knjizi "nema oznake gdje su im bila staništa", ali je poznato da danas u blizini Ljubinja postoji selo Bančići, pa je moguće da je mjesto po njima i dobilo ime. I vlasi Goduni su takođe imali dva katuna u kojima su katunari bili Vukac **Radosalić** (1476) i Radič **Vukšić** (1477). O njima, kaže Hrabak, nije ostala nikakva tradicija. Vlasi Boljuni imali su, pre-

ma knjizi, samo jedan katun u kome je katunar bio Miloš **Torković** (1477). Istraživač smatra da su Boljuni tada bili "neki manji stočarski rod". Prezime Boljuni očuvalo se u nazivu jedne mahale u Bjelojevićima kod Stoca. Za Horojeviće i Predojeviće se kaže da su bili "mala bratstva". Katunom Horojevića upravljao je Ivan **Stipanović**, a katunom Predojevića Vukić **Đurović**. Za Hrabrene se kaže da su bili "mali ali viđen rod". Imali su samo jedan katun kome je katunar bio "vojvoda Petar **Stjepanović**" koji je imao i dužnost "starješine milicije vlaha stočara jedne upravne jedinice".

O Hrabrenima i Miloradovićima trgovačka knjiga Dživana Pripčinovića pruža puno podataka. To je dragocjeni "poslovni libar" kaže Hrabak.

Ovdje će se navesti više imena, a zatim i prezimena hercegovačkih vlaha iz druge polovine XV vijeka, koja su sačuvana od zaborava. Ova imena i prezimena, kako kaže istraživač, predstavljaju "lep i značajan domen podataka za jednu konačnu studiju o hercegovačkim vlasima".

Među 156 ličnih imena, izuzimajući imena pomenutih katunara, u knjizi se najčešće javljaju: Bile, Bogovac, Bogdan, Bogiša, Bogulin, Božidar, Božitko, Bolašin, Braja, Branko, Bronilo, Bule, Viganj, Vitas, Vladislav, Vlač, Vlatko, Vuk, Vukan, Vukac, Vukašin, Vukelja, Vukša, Gajmilo, Glupko, Debiživ, Dragiša, Zub, Ivan, Ivaniš, Jovrško, Ljubiša, Ljuboje, Malin, Marko, Mikac, Milan, Mrkša, Milobrad, Mrcko, Nikola, Obrad, Pavao, Pavko, Plavac, Pribin, Radonja, Radebrit, Radivoj, Radilo, Radin, Radovan, Radoje, Radonja, Radok, Ratko, Smoljan, Stipan, Herak... Zanimljivo je da se pored imena javljaju i nadimci: Zec i Junak.

Porodična imena, odnosno prezimena, u području hercegovačkih Donih Vlaha "koju deceniju ranije" glase: **Baletić, Bioničić, Bogovčić, Bogdanović, Bogišić, Božidarević, Bolković, Bradić, Brajković, Branetić, Bratić, Bratović, Budanović, Budasević, Budisalić, Budzević, Budimirović, Bulković, Bratuljević, Dobreljević, Dučić, Gradisalić, Hlapčić, Juković, Lavšević, Ljubišić, Mikšić, Milanović, Milatović, Milićević, Milošević, Miloradović, Milišević, Milutinović, Mirosalić, Mrkšić, Novaković, Obradović, Ostojić, Peruničić, Plavšić, Pokrajčić, Premilović, Radibratović, Radaković, Radeljević, Radeljić, Radenjević, Radišić, Radivojević, Radinović, Radovanić, Radovanović, Radović, Radojčić, Radsalić, Rasković, Ratković, Ra-**

**točić, Stanković, Suračević, Tačković, Trutković, Vaseoković, Vitanović, Vitasović, Vladisalić, Vlađević, Vlatković, Vukano-
vić, Vukašinović, Vukosalić, Vukšić, Vujanović.**

Na kraju svoga rada Hrabak izvodi zaključak i kaže "da i najpovršnija analiza navedenih imena pokazuje da su nesrpskohrvatska, romanska imena pravi izuzetak (Bil, Bal, Balta, Bul). Hrišćanska imena su takođe vrlo retka; od 156 vlahova samo ih je 14 imalo ova imena, dok je kod patronimičnih imena taj broj još manji (9)... Najčešće ime je Radonja, a najčešća patronimika Radosalić (11). Imena sa "Rado" u osnovi i još neka ređa su tipična za hercegovačke vlahove XV veka. Ali ima i podosta imena koja se kod drugih hercegovačkih vlahova sasvim retko sreću..." (100:23-38).

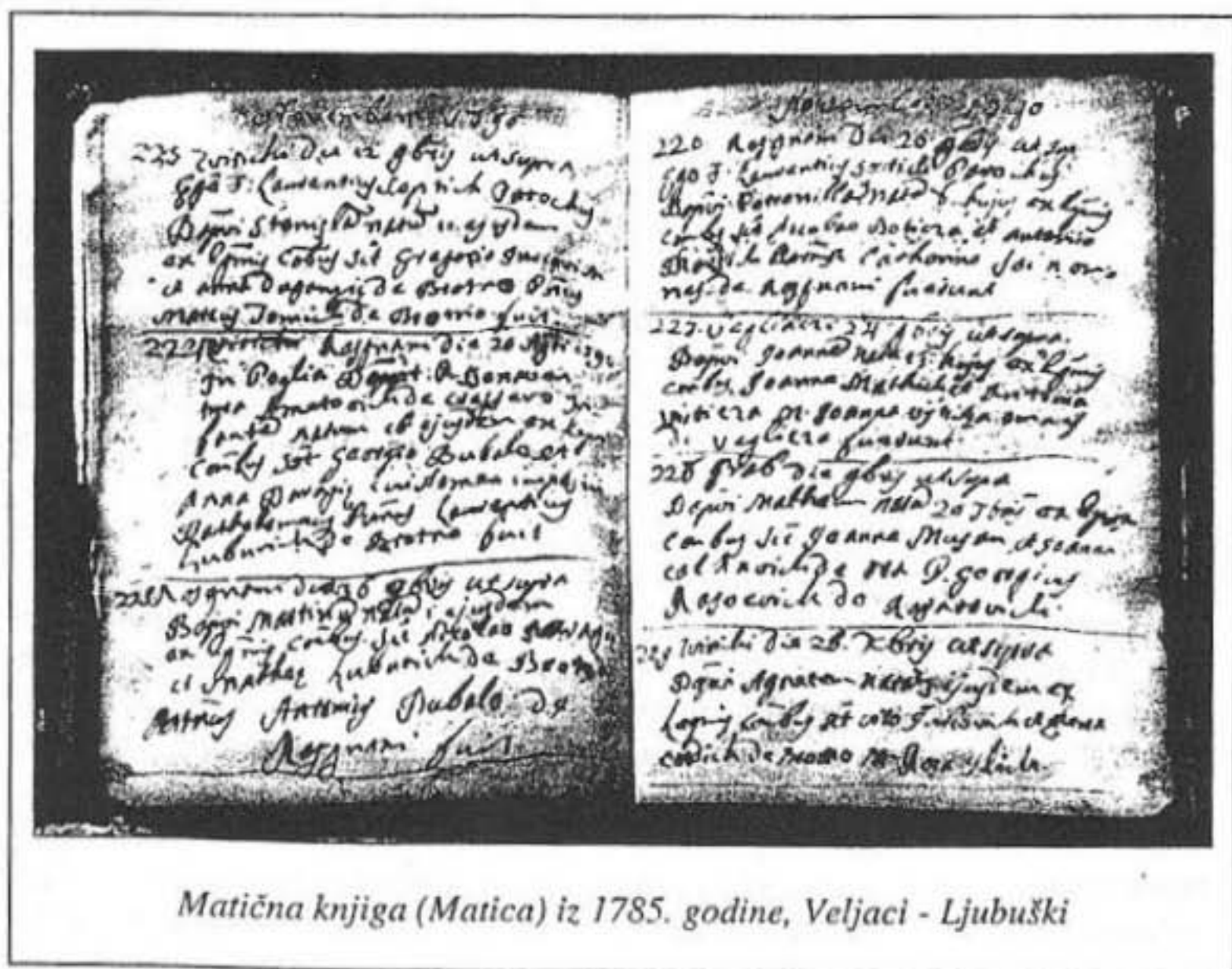
Nastanak i porijeklo hercegovačkih vlahova vrlo je složeno pitanje i u to se ovdje ne možemo upuštati. Važno nam je bilo da se podsjetimo i ukažemo na postojanje i ovih plemena u Hercegovini tokom XIV, XV i XVI vijeka. Mnoga od navedenih prezimena i danas imaju brojne porodice u Hercegovini.

Za istraživanje porijekla porodica, imena i prezimena, migracionih kretanja, etničkih i drugih specifičnosti, od velikog značaja jesu i matične knjige rođenih, vjenčanih i umrlih koje vode organi državnih i vjerskih institucija.

Ostvarujući uvid u neke upise hercegovačkih prezimena u matične knjige (matice) župe Grad u Dubrovniku vođene u drugoj polovini XVII vijeka, jedan od istraživača mlađe generacije, Marijan Sivrić, došao je do niza zanimljivih podataka o hercegovačkim doseljenicima u Dubrovnik u tom vremenu. Navodimo neka od prezimena prikupljenih iz ove oblasti arhivske građe: **Andrijašević, Banović, Bašić, Batina, Bogdanović, Bošković, Brajković, Bratoš, Bronzić, Curić, Cvjetković, Čihorić, Dobroslavić, Dragišić, Drašković, Glavinić, Grubić, Grgurević, Herceg, Hercegović, Ivanišević, Ivanović, Jakobović, Jelačić, Kojić, Kosović, Kraljić, Krivonosić, Lesić, Levantić, Lončarević, Lučić, Martinović, Marković, Mrnarević, Matijašević, Mihailović, Milislavić, Milišić, Miloradović, Milošević, Milović, Misita, Mišljenović, Mitrović, Ostojić, Paraunić, Paskarević, Pavić, Pekušić, Petrić, Petrović, Pišulić, Radaković, Radi, Radin, Radivojević, Radmilović, Radojević, Radonjić, Račić Sivrić, Šoić, Šu-**

talo, Vasiljević, Vučićević, Vukašinović, Vuković i Vuletić.

Većina doseljenika potiče iz Popova, u čiji se sastav uključuju i mjesta iz "starog Zažablja" koje ne pripada predjelu Popovo. Zatim se spominju prezimena iz Bobana, Zubaca, Mirilovića. Ima više upisa i sa područja trebinjske Šume koja se kao teritorijalni predio ne pominje. Iz Šume se spominju Uskoplje, Kaladžurđevići (Žurovići) i Bobovišta koja su tada pripadala ovom predjelu. Iz Popova se navode 42 upisnika, a iz nekih "Miraklija" čak 43. Za upisane u matične knjige rođenih i vjenčanih navedena su imena očeva, majki, imena roditelja supružnika, kao i ostali podaci koji mogu biti korisni za utvrđivanje porijekla i srodničke pripadnosti porodica. Zbog toga su ove matične knjige značajan istorijski izvor i za utvrđivanje uvida u stara hercegovačka prezimena (212.147.162).

Matična knjiga (Matica) iz 1785. godine, Veljaci - Ljubuški

PREZIMENA I EPITAFI NA STEĆCIMA

Za istraživanje prezimena starih hercegovačkih porodica mogu nam dobro poslužiti srednjovjekovni nadgrobni spomenici-stećci. U Hercegovini je srednji vijek ostavio preko 24.000 ovih spomenika svrstanih u brojne nekropole, ili pak razasute u mnogim grupama ili pojedinačno. Najveći broj stećaka nalazi se u opštinama: Nevesinje oko 3.000, Stolac 2.337, Gacko 2.219, Bileća 1.739 primjeraka. (154:160)

Stećaka ima u trebinjskom i konjičkom kraju, u zapadnoj Hercegovini takođe. Ti nadgrobnici mnogo govore o vremenu svoga nastanka, a počeli su da nastaju u davnom XII vijeku. Bez obzira što postoje različita mišljenja o njima, oni zauzimaju značajno mjesto u kulturnoj istoriji Hercegovine. Po obliku stećci su raznoliki (ploče, sanduci, sljemenici-sarkofazi, stubovi i krstače).

O postanku nekropola stećaka, koje narod naziva "gradovima mrtvih", "mramorjem", "grobljima davne braće" i "grčkim grobljima", postoji dosta legendi koje se i danas prepričavaju. Po jednoj od njih, na mjestu gdje su podignuti ovi nadgrobni spomenici susreli su se svatovi i u međusobnom sukobu izginuli zajedno sa mladom i mladoženjom. Njihovi su se likovi okamenili i postali nadgrobnim spomenicima. Stoga ih narod u Hercegovini i naziva "svatovskim grobljima". Jedna druga legenda priča kako su nekada u Hercegovini živjeli Grci. Te stare stanovnike ove zemlje zadesila je "grozomorna" zima, koja je neprekidno trajala sedam godina. Zbog toga su preostali Grci nekuda odselili, a iza njih su ostali stećci. Otuda i naziv "grčka groblja". U narodu postoje i razna vjerovanja o ljekovitoj moći prašine sa ovih kamenih gromada, pa su neki njome i oči liječili. U ranijim vremenima čobani su progonili stoku između stećaka da bi bila zdrava i debela. Priča se da je i mlijeko ljekovito od krava koje pasu između stećaka.

U jednom mjestu stare Hercegovine, negdje u okolini Duvna, priča se da je jedan "pregolemi mramor" dovučen iz daleka-sa "male Čvrsnice". Tamošnje djevojke o tome pjevaju:

*Stećak vukla Marta za svog brata Marka
Miseca veljače, preko Svirjače.
Vuklo sto volova, izilo se sto ovnova.*

Ova čudna groblja, nazvana različitim imenima, razasuta su širom Hercegovine. Ta vrletna i kamenom prebogata zemlja puna je ovih nadgrobničkih spomenika.

Za one koji se bave izučavanjem imena i prezimena ljudi koji su u davna vremena živjeli na prostorima Hercegovine, stećci pružaju dragocjene podatke. Sa puno epitafa koji su često ukrašeni specifičnom ornamentikom, na stećcima je došla do izražaja i snažna klesarska tradicija. Stećci su, neosporno, primarni izvori kako za izučavanje imena i prezimena, tako i za proučavanje života ljudi uopšte, tradicije i istorije ovih krajeva. Njihova snažna i samosvojna plastika doprinosi sticanju potpunijih znanja i u oblasti paleologije, epigrafije, lingvistike, etnologije, folklor... Obilje imena i prezimena malo znanih nekadašnjih stanovnika današnje Hercegovine sačuvano je na ovim spomenicima. Evo nekoliko primjera:

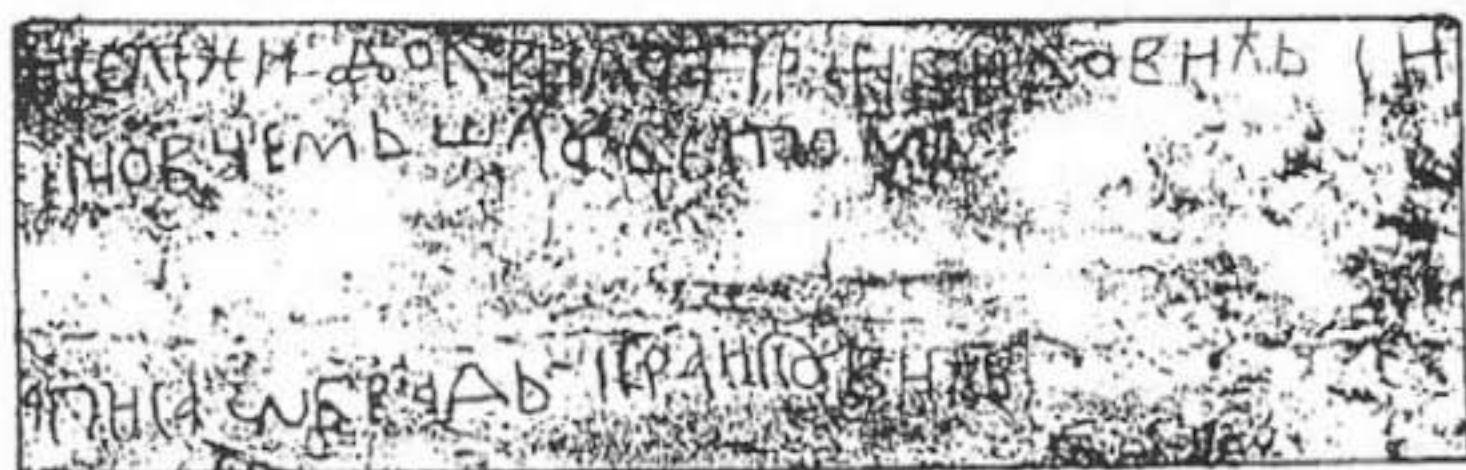
U najpoznatijoj hercegovačkoj nekropoli Radimlji ima više spomenika sa epitafima. Natpisi su na spomenicima Radoja **Miloradovića**, Radoja **Vukovića**, Vukca **Nepetovića**, Vlača **Vlahovića**... Iz ovih natpisa, pored poznatih Miloradovića, saznaje se da su na području Stoca živjele i porodice prezimena Nepotović, Vuković, Vlahović... i da su sahranjivane u nekropoli Radimlja.

Istraživač ove čuvene nekropole profesor Marko Vego kaže da su dvojica Radoja pripadala visokoj feudalnoj gospodi, a Vlač Vlahović i neki Stjepan, čije ime na stećku nije dopunjeno prezimenom, su možda pripadali vojničkom redu, jer na njihovim spomenicima ima uklesan štit. Za Vukca Nepetovića se "ne može reći ništa, pošto na njegovom sarkofagu nema nikakvih znakova". U natpisima se nalaze imena i prezimena trojice majstora klesara. To su: **Balša Bogaćić**, **Brativo(n)ić** i **Mogost**, koji se pojavljuju u jednom napisu u nekropoli Vlahovići kod Ljubinja (264:40).

Puno natpisa sa stećaka prikupio je i Vojislav Korać, čovjek koji se amaterski, sa izuzetno velikim žarom, bavio istorijom. Ovdje će se navesti nekoliko primjera iz nedovršenog djela ovog poznatog Trebinjca.

U selu Staro Slano kod Trebinja nalazi se stećak Dobrila **Božičkovića**, ukrašen motivima kola u kome se drže za ruke, nai-

zmjenično poredani, muški i ženski likovi. Na jednom drugom stećku u ovom selu čitljivo je da je tu sahranjen Dobrilo **Pribilović** (sa sinovcem Ljubetom, a "pisa Obrad **Krajković**". U Vrpolju (Ljubomir) kod crkve sv. Joakima nalazi se stećak "iz vremena Sandalja Hranića". Na njemu je poduži natpis od 22 reda u kome, pored ostalog, piše da tu leži "knez Pokrajac **Oliverović**". Na jednom spomeniku, takođe u Ljubomiru, piše: "Ase leži župan **Medulin**, nikada mnogo ne imah, a nikada ništa nesta a dah." Smatra se da ovaj spomenik potiče iz druge polovine XIV vijeka. Nedaleko od Krtinja (Ljubinje), pored puta ka Zmijevcu, nalazi se stećak sa natpisom: "U toj počiva Radosav **Grubačević** mrtav." Na jednoj ploči u nekropoli stećaka kod Žakova (Podbrđe, Trebinje) uklesani su štit i mač iznad kojih piše: "Ase isiče i pisa **Radoe** kovač." Isti natpis ima na još jednom spomeniku navedene nekropole.

Staro Slano (XIV - XV v.), Natpis na stećku Dobrila Pribilovića

U poznatoj nekropoli stećaka u Veličanima (Popovo) koja je, vjerovatno, pripadala porodici Sankovića, izuzetno mjesto zauzima spomenik Polihraniji ili Radači, ženi župana Nenca Čihorića. U opširnom natpisu pominju se imena i prezimena njenih roditelja i srodnika. Tako doznajemo da je "gospoja" Radača bila kći župana Miltejna **Draživojevića**, sestra kaznaca **Sanka**, nevjesta župana **Vlatka** i sluga **Dobriživa** i topčije **Stipka**. Na kraju natpisa se kaže da je Polihranija umrla za vrijeme kralja Tvrtka. Natpis na njenom spomeniku je pisan ćirilicom (124:198).

Pored ove nekropole u Popovu postoji još čitav niz manjih stećaka sa natpisima. Na jednom spomeniku kod crkve u Veličanima piše: "Ase leži Rac **Galičić** na svojoj na plemenitoj." Kod crkve sv.Kozme i Damjana u Dračevu ima ploča sa natpisom: "A

sije počiva knez **Radič**, smerni rob boži, kritor hrama sego."

Na oštećenom spomeniku u Šćenici (Bobani) može se još pročitati: "Ase leži sin moj **Pribilo**...i njegov..." Na jednom stećku u selu Rapti, takođe u Bobanima, čitljivo je samo: "Pisa mi sin **Radoe**."

U Dedićima (Šuma trebinjska) ima jedan neobičan spomenik – kameni stub visok dva metra. Stub je u donjem dijelu zaokružen, a gornji dio završava četverouglastom prizmom. Tri strane spomenika ukrašene su raznolikom ornamentikom, a na četvrtoj je natpis u devet redova: "Asi krst Radoja **Mrkšića**, strah boga moleći i zla ne misleći i ubi me grom." Na groblju kod Dobromana (Podbrđe, Trebinje) nalazi se grob sa natpisom: "Se leži Ivaniš **Radoević**." U Lastvi, nedaleko od Trebinja, postoje natpisi na dva srednjovjekovna spomenika iz kojih saznajemo da su podignuti Radivoju Ivaniševiću i Vlatku **Brankoviću**. Pomenimo još i stari grad Klobuk u Korjenićima u kome je jedan veliki stećak pod kojim leži Vukosav **Zličić** (124:197-201).

Kod osnovne škole u Fatnici (Bileća) nalazi se veliki stećak, u obliku sanduka, iz XV vijeka. Predanje kaže da je spomenik sebi sagradio Ivan Mrčić za vrijeme boravka u ljetnikovcu Pavlovića. Na istočnoj strani stećka je natpis ispisan staroslovenskim pismom: "Ovdje leži vlastelin Ivan **Mrčić** sa suprugom. Ovaj je spomenik na polovini moga tela i na polovini moje supruge. Ko ga digo proklet bio." Po spomeniku je i mjesto gdje se nalazi dobilo ime "Veliki kamen". (71:16,17).

U nekim natpisisima na stećcima u Hercegovini stručnjaci su pročitali da se ovi spomenici nazivaju "bilig, lieto (krevet) ili kuća". Naziv kuća je "posebno interesantan jer izražava određeno duhovno poimanje. Da bi u obliku spomenika pokazao kako je zaista riječ o kući, srednjovjekovni majstor mu je dao čisto pravi oblik kuće. Već sama forma sljemenika-sarkofaga, sa dvoslivnim krovom, uvijek izaziva takvu asocijaciju." (16:283).

Natpise na stećcima radili su po imenu i prezimenu manje poznati majstori klesari koji su u narodu imali poseban naziv "kovači". Oni su u tvrdom hercegovačkom kamenu urezivali natpise i najrazličitije prizore iz života tadašnjih ljudi: scene lova, rata, igre, likove pokojnika, biljni i životinjski svijet...Tu i tamo, na ponekom stećku uklesali bi i svoje ime, rijetko prezime. Pomenićemo neka imena i prezimena ovih majstora – klesara. U natpisisima na stećcima nekropole u Boljunima pominju se "kovač" **Gru-**

bač, "kovač" **Milić**, "kovači" **Dragiša** i **Zelja**. Pored "kovača" (klesara), pominju se i "dijaci" (pisari): **Radoje**, **Vuk** i još neki.

Na jednom stećku u Boljunima nalazi se i ovakav natpis: "Ase leži dobra žena Stana **Čurenovica** (Đurenovica). Siječe Zelja, a pisa Rato (Radoje)." Na stećku pod kojim leži "dobri junak **Vuković**" uklesano je "Piše Semorad". Na trećem stećku u ovoj nekropoli napisano je da tu leži "Petar **Vukčić**", a "siče **Petko** na brata." Od majstora klesara najčešće se spominju Grubač i Semorad. Za Grubača poznavaoći stećaka kažu da dobro crta, ima invencije, a figure na stećcima su date realistički, dinamično, nekad s fantazijom. U klesanju motiva Grubač je dosljedan, «ima proporcije i estetski ugođaj». Kod cretaža "potez mu je slobodan i snažan..., kompozicija uravnotežena i jasna". Grubač je stećke radio polovinom XV vijeka. Boljuni su njegovo rodno mjesto, a tu mu je i grob. Za Semorada se kaže da je "nešto mlađi od Grubača". Smatra se da je u Boljunima bila klesarska škola u kojoj su "odgajani mladi kovači koji su radili u Radimlji i drugim mjestima." (154:158-187).

Pored navedenih sačuvana su od zaborava i još neka imena "kovača" stećaka: **Bogčin**, **Radič Radosalić**, **Miogost**, **Obrad**, **Bolčin**, a među pisarima **Bogačić**, **Nepovišt** i još neki.

Pošto se na stećcima imena i prezimena "kovača" i "dijaka" spominju posebno, smatra se da je i njihov posao bio različit. "Vjerovatno je da su pisari, koji su u bosanskoj državi mogli pripadati dvorskim kancelarijama ili crkvenim zajednicama, pisali samo predložak natpisa, a da je kovačima povjereno njihovo urezivanje u kameni spomenik. Time se jedino mogu objasniti često nezgrapna slova i grafičke greške." (16:284).

Bez sumnje, najveći broj imena i prezimena, uklesanih na stećcima Hercegovine, sakupio je i objavio u svom kapitalnom djelu Šefik Bešlagić. Mnoga od tih prezimena i imena i danas se u Hercegovini susreću, a ima i onih koja su odavno iščezla. Tako su od zaborava otrgnuta i u našoj kulturnoj baštini i narodnoj tradiciji sačuvane brojne ličnosti kojima su podizane ove kamene grobne.

U nekropoli sela Mamići (Široki Brijeg), uz jedan stećak u obliku sanduka, nalazi se stub sa natpisom iz koga se zaključuje da je to bila nekropola porodice **Vignja Miloševića**. Stub je ugrađen u zid župskog ureda u Kočerinu. U Ledincima blizu Mamića na

jednom stećku (ploči) piše da su u toj grobnici sahranjeni **Marko i Divna Marković**. U Knešpolju kod Širokog Brijega, u katoličkom groblju "Odžak", nalazi se stećak s natpisom koji se "odnosi" na kneza **Mirka Radivojevića**, brata kneza Jurja "koji je bio zet kralja Dabiše". Na području Vlasnića, blizu zaseoka Troskoti, smještena je nekropola u kojoj je jedan sljemenik sa ljiljanima, gdje je sahranjen **Ljupko Vlasnić**, a epitaf je pisao njegov sin dijak **Dobrivoj**. Smatra se da nekropola kod sela Vojnići (Ljubuški) pripada "vlaškom plemenu **Vojnića**". Na lokalitetu Bakri kod Velikog Ograđenika (Čitluk) nalazi se nekropola od 37 stećaka, među kojima su tri sljemenika s uklesanim natpisima koji ukazuju da su tu sahranjeni: **Ivaniš Komlinović**, **Grgur Vukotić**, i knez Pavao Komljenović. U povećoj nekropoli (61 stećak), stacioniranoj na lokalitetu Ploče u Oplićićima (Čapljina), nalaze se i stećci s natpisima sahranjenih: knez **Radivoje Vlatković**, **Vukić Vukčić**, **Božidar Vukačić** i **Radoje Bogčinić**. Kao klesar i pisac na ovoj nekropoli djelovao je majstor **Grubač**. U selu Gradac (Neum), na lokalitetu Dobroštik, na fragmentu stećka nalazi se natpis u kome se spominje **Boško Simeunović**. Interesantan je i epitaf sa jednog stećka u Vranjevu Selu (Neum) koji spominje nekog kneza **Vladislava**, sina župana Nikole, a natpis na fragmentu "odnosi se na sahranjenu gospoju Katalinu i njenog gospodina župana **Nikolu**".

U Mostaru (park na Carini) postavljen je stećak u obliku sanduka koji "vjerovatno potiče sa nekropole koja je nekada bila u blizini". Na stećku je štit sa mačem, a pokopan je **Radivoje Kri-**

† АСЕ ЛЕЖИ ГОСПОѢ ГОИСАВЪ КѢИ ЮРИБѢ
 БѢУШНАѢ Ѣ КѢТЪНИЦѢ ВОЕВОДЕ РАДИУѢ
 Ѣ ПРИБУѢ Ѣ КѢТЪИ КѢЗНИЦѢ СѢНСѢ И ЖУПѢИѢ
 БИЛѢИКИѢ С ПОВТЕНЕМЪ И ПРИБѢ СВОЮ ВПРѢ
 И ВШНѢ СЛѢВѢ

*Natpis sa stećka Goisave Sanković, na nekropoli sela Biskup kod Konjica.
 Natpis u transliteraciji glasi : Ase leži gospoja Goisava kći Juraja Baošića a
 kućnica vojevode Radića a prista u kući kaznaca Sanka i župana Biljaka s
 počtenijem i prija svoju viru i višnu slavu*

voušić; u Kruševu kod Mostara su dva natpisa na pločama, gdje su sahranjeni **Ivan Maršić** i knez **Radiša Zloušić**.

U Kašćima (Konjic) natpis na jednom stečku odnosi se na nekog **Kurjaka Vukčića**, a u Poljicu, ljetnom stočarskom naselju na Visočici, nalaze se dva stečka sa natpisima. Na sljemeniku se spominje **Vukosav Lupčić**, a na krstači **Rabren Vukić-Dolinović**.

Sarkofag Bračka - Kokorina kod Gacka (XV v.)

U stolačkom kraju evidentiran je veći broj stečaka s epitafima. Pored već pomenutih, navodimo još nekoliko. U Trijebnju je nadgrobnik (sanduk) s urezanim natpisom pod kojim leži **Ljubo Vuksalović**. U Hodovu, kod Baškailovih kuća, locirana je nekropola sa 53 stečka sa zanimljivim sljemenicima "na 4 vode" i sljemenicima "sa krupnim jabučastim ispupčenjima na krovu". Na jednom "visokom sanduku" iz natpisa se saznaje da je na tom mjestu sahranjen **Pavko Radohnić**, a na jednom sljemeniku se spominje **Stjepan Trijedanović**. U Ljubljenci je stečak **Vukosava Crijepovića**, a u Crnićima **Cvjetka Radivojevića**. Na stećcima u Ljutom Dolu spominju se Radisav i Radivoj Vukčić, sinovi Vukca Pićevića. U Kruševu kod Stoca (lokalitet Lužine) na dva stečka urezani su epitafi gdje se spominju **Vukosav Kučmanić** i **Radosav Radičević**. U Boljunima, zaseoku Bjelojevića, nalazi se 19 stečaka sa epitafima "što čini nekropolu najvrednijom u tom pogledu".

Neka imena i prezimena iz ove nekropole smo već pomenuli, a sada navodimo i ostale: **Tahir Boljunović, Radoslav Heraković, Vukić Vučić, Vlatko Vuković, Ljubica Vlatkovića, Jerina Vukocamić, Jerina Ivkovića, Petar Vukić, Radič Vladisalić, Vlač Vladisalić, Radič Vučić, Vukac...** U Zaušju (seoce blizu Boljuna) je velika krstača sa pločom, pod kojom leži "neki **Herak**". U Udorima (predio Burmazi) spominju se **Đuren Pukšić i Milutin Radovanić**. Na lokalitetu zvanom Han Pobrđica u Maslinama nalazi se osamljen stećak **Boška Borovčića**.

Na području Ljubinja registrovano je više nekropola u kojima se nalaze stećci sa epitafima. Pored već pomenutih, nalaze se i ovi. U Vlahovićima je 70 stećaka, od kojih 15 ukrašenih vrlo zanimljivom ornamentikom, dok tri imaju i natpise koji se odnose na kneza **Vlača Bijelića**, vojvodu **Vukosava Vlađevića i Vukca Vučinića**. U Ubosku (na polju Ubosku) su četiri nekropole sa ukupno 142 stećka raznolikih oblika i sa interesantnim ukrasnim motivima. U prvoj nekropoli (ispod sela) na jednom sanduku je epitaf – spominje se **Pomoćan Ostojić**, a na jednoj ukrašenoj ploči, na lokalitetu Grebuša, uklesan je natpis u spomen **Dabiživa Radovanovića**. U Donjoj Kapavici (lokalitet Sikimuša), "ukraj Miljanovića groblja" pod ukrašenim stećkom u obliku krstače sahranjen je **Tvrtko Vukac**. U Krtinju se nalazi oštećen stećak koji, po obliku, podsjeća na "rimski miljokaz", a natpis kazuje da je tu sahranjen **Radosav Grubač**. Jedna ukrašena krstača u Miljanovićima podignuta je junaku **Radihni**. U Premilovom Polju, u ravnici ispod sela Gleđevci, nekropola broji 90 stećaka. Neki od njih imaju natpise gdje se spominju: **Radoslav Dučić, Stipko Radosalić, Poznanj Bogdanić i Pavle Radović**. Blizu ove nekropole su dvije stare krstače sa natpisima. Jedan natpis je «tek započeo», a u drugom se spominje neki **Raškoja**.

Više epitafa na stećcima evidentirano je i na području Gačka. Pod osamljenom krstačom u Gradini sahranjen je **Pavle Županović**, a u Gračanici (istočno od muslimanskog seoskog groblja na Glavičici) nalazio se stećak sa epitafom u kome se spominju **Alija i Jusuf Milošević**. Natpis je svojevremeno "ovdje vidio" Pero Slijepčević. U Srđevićima su četiri natpisa na stećcima. Dva su "nepotpuna i nejasna", dok druga dva pominju vojvodu **Petra Trkovića** i nekog vojvodu **Ivana** čije se prezime ne pominje. Kod pravoslavne crkve u Garevoj su bila dva stećka. Na jednom je pisalo da tu leže **Martin Vuja i Raško Radovčić**, a na drugom **Dana**,

mati popa **Vukašina**. Na glavici kod starog grada Ključa je spomenik sa epitaфом u spomen **Radonje Ratkovića** koji je poginuo "pod gradom Ključem za svoga vojvodu Sandalja". Sljemenik je prenešen u Vojni muzej Beograd 1960. godine. Na Stepenu su dva ukrašena sljemenika gdje su sahranjeni: knez **Vukosav Pliščić** i **Viganj Vukosava Pliščića**. U Dulićima je krstača pod kojom leži **Milovan Stepanović** koji je poginuo od "haramije".

*Spomenik Stepka Radivojevića
Crnići kod Stoca (1564. god.)*

U naseljima opštine Bileća nalazi se više nekropola stećaka. U Donjim Davidovićima (lokalitet Galjijev do) su dvije ukrašene

ploče s urezanim natpisima koji nam potvrđuju da su to nadgrob-
nici **Radiča Radojevića i Radoja Dobromvića**. Nedaleko od ove
nekropole je i jedna sa 11 stećaka. Jedan natpis spominje **Vuka-
na Radonjića**, a drugi je nedovoljno čitljiv. U Bijeljanim
(lokalitet Gorica) su bile dvije ploče s natpisima. Jedan natpis je
bio nečitljiv, drugi pominje **Dragišu Vidojevića**. I na Divinu kod
Bijeljane, na osamljenom stećku u obliku sanduka, spominje se
Radič Vukmanović. U selu Simijova, u skupini od 20 stećaka,
nalaze se tri ukrašene krstače s natpisima. U jednom se spominje
Pilat Radivojević, u drugom **Cvjetko Dragišić**, a u trećem "neki
Đuro (?)". Krstača Cvjetka Dragišića prenesena je 1963. godine u
Sarajevo i nalazi se u Zemaljskom muzeju. Na dvije krstače u Nje-
ganovićima uklesani su natpisi. Na jednoj se spominje pisar **Mil-
ko Vukmir**, na drugoj dijak **Vujan Dragišić**. Jedna krstača u Tr-
novici spominje **Vuka Batričevića**, dok na krstači u Bijeloj Rudi-
ni natpis se odnosi na **Gligora Jovanovića** (u blizini je i lokalitet
nazvan Gligorova kamenica). U Bogdašićima, na jednom stećku
(ploči) natpis saopštava "da tu leži **Veselica** sa svojim sinom
Stjepanom". Jedna krstača u Mirušama podignuta je **Vukobratu
Đurđeviću**, a u Gornjem Selu (područje Miruša) su dvije ploče sa
natpisima gdje se spominju **Vukobrat Vlačević** i neki **Mirušić**. U
Vranjoj Dubravi kod Bileće na jednoj ploči se spominje **Duica Tr-
ković**. U Baljcima su dva stećka za umrlog **Dobrišu Vukičevića** i
Radana Božurevića. U Bunčićima (područje Radmilović Dubrave)
nalazi se nekropola sa 190 stećaka, među kojima je sedam s nat-
pisima koji spominju: **Vukšu Dubčevića, Bunca Rušovića, ne-
kog Rašoja, Crijepa i Raška Vlahovića, Vitoja Dakovića**, kalu-
đera **Gligorija i Radu Raičevu**. Dva visoka sanduka iz ove nekro-
pole (jedan se odnosi na Vukšu Dubčevića) preneseni su u Ze-
maljski muzej. U Podubovcu kraj Bileće nalazi se sljemenik gdje
je sahranjen **Zagorac Brajnović**.

Pomenućemo, najzad, još neka imena sa stećaka trebinjskog
kraja. Sa jednog stećka u Žakovu saznajemo da je spomenik kle-
sao **Radoje Kovač**, a na jednoj ploči se spominje neka **Desa**. U
Klobuku, na visokom sanduku sa postoljem, urezan je natpis u
kome se kaže da je tu sahranjen **Vukosav Zemljić**. (Ili će to biti
već pomenuti Vukosav Zličić?). Natpis na stećku u Bogojević Selu
spominje **Vukašina Dobrašinovića**, a na krstači u Vrpolju
(Ljubomir) je oštećen natpis u kome se spominje **Dragić Dorloše-
vić**. U Gomiljanima kod Trebinja (lokalitet Kostadinovica) nekada

se nalazio stećak (ploča) s natpisom **Mila Tiovića**, a u pravoslavnom groblju u Gornjim Turanima je krstača iz XVII vijeka s epitafom posvećenim **Humku Vukoviću** (23:360-409).

Posebno se ističu epitafi na stećcima lociranim na području opštine Stolac, Bileća, Gacko i Trebinje. Najveći broj ih je u Boljunima, zatim u Premilovu Polju i Bunčićima. Karakteristike natpisa, oblik i veličina slova, pa i samog stećka, ukazuju na društvenu moć i položaj ljudi koji su pod njima sahranjeni. Pod velikim i raskošno ukrašenim stećcima leže istaknute ličnosti feudalnog društva. Smatralo se tada, kao i kasnije, da su i nadgrobnici pogodan vid isticanja ekonomskog stanja i društvenog položaja porodice i pojedinaca. Brojnom plemstvu su, dakle, stećci bili pogodan izraz njihove snage i moći. Ova vrsta groblja često se nalazi i na vlastitom imanju, na porodičnom zemljištu, a to se često i u natpisima ističe ("...leži na svom plemenitom", "na plemenitoj zemlji" ili "na baštini").

Prezimena i epitafi na stećcima Hercegovine, kao i drugih krajeva, ukazuju na neospornu činjenicu da su pod njima sahranjivani ne samo bogumili već i pripadnici ostalih konfesija. Već je istaknuto da je nekropola Radimlja porodična grobnica feudalne porodice Hrabrena-Miloradovića, a dokazano je da su oni bili pravoslavne vjere. Takav je slučaj i sa porodicom Sankovića i Čihorićima u Popovu. Na nekropoli u Bakrima kod Čitluka u zapadnoj Hercegovini sahranjivani su feudanci Komlinovići koji su bili rimokatolici, a na stećcima u Gračanici kod Gacka spominju se i pripadnici islamske vjeroispovijesti.

Majstori klesari, kao i dijaci – pisci tekstova znalački su prilagođavali vrstu i veličinu slova površini predviđenoj za natpise kao i vrsti kamena na kome klešu i urezuju slova i ornamentiku.

Na kraju ovoga kraćeg osvrta o prezimenima koja se nalaze na hercegovačkim stećcima evo još nekih podataka. Natpisi na stećcima pisani su "lapidarnom ćirilicom", odnosno njenim modificovanim oblikom – "bosančicom". Ovo pismo s razlogom privlači pažnju paleologa. Natpisi nam otkrivaju ličnosti, njihove osobine i istorijske podatke, pa tako dobro dolaze za vremensko određivanje stećaka i njihovih likovnih osobina (154:161).

Smatra se da na području "druge" Jugoslavije ima preko 300 natpisa na stećcima. Prema Bešlagiću ima ih 363, od toga na području Bosne i Hercegovine 323. "Hercegovačko područje ima dva puta više natpisa nego čitava Bosna." Na području Srbije je 15,

*Sarkofag Ljupka Vlasnića (XV v.)
Nekropola stećaka Troškoti (Vlasnići, Mostar)*

Hrvatske 13 i Crne Gore 12 natpisa." (23:54).

Stećci su inspirisali poznatog hercegovačkog pjesnika Maka Dizdara da napiše jedinstveno i impresivno poetsko djelo – poemu «Kameni spavač». Iz stećaka je izrastao jedan specifičan poetski svijet, svijet koji ima svoje trajanje i "bitisanje". Taj svijet sa Zemlje koja je "smrtnim sjemenom posijana" stalno je na stazi uspona "od gnijezda do zvijezda", kako se Mak divno izrazio u poetskom tekstu "Smrt". Na stećcima često susrećemo motiv **čovjeka sa uzdignutom rukom**.

O toj ruci, u pjesmi **Radimlja**, u odjeljku **Ruka**, Mak kaže: *Ova ruka što iz kama niče / Nemoćna je al bez priče nije / Ova ruka kaže ti da staneš / I pomno pogledaš na svoje ruke / Ona te poziva da odahneš / I zamisliš se nad svojim rukama.*

Pored čovjeka sa uzdignutom rukom, scene lova na jelene, viteških igara, kola i druge zanimljive ornamentike, na hercegovačkim stećcima uklesano je i cvijeće. Neko je davno rekao da je bez cvijeća, kao bez vode i sunca, teško živjeti. Vjerovatno je i ovo

razlog što svaka hercegovačka porodica uzgaja raznovrsno cvijeće sa kojim se žene u svečanim prilikama kite. Odnose ga i na grobove svojih najmilijih. Kada je riječ o cvijeću uklesanom na stećcima, onda je to najčešće ljiljan ili krin.

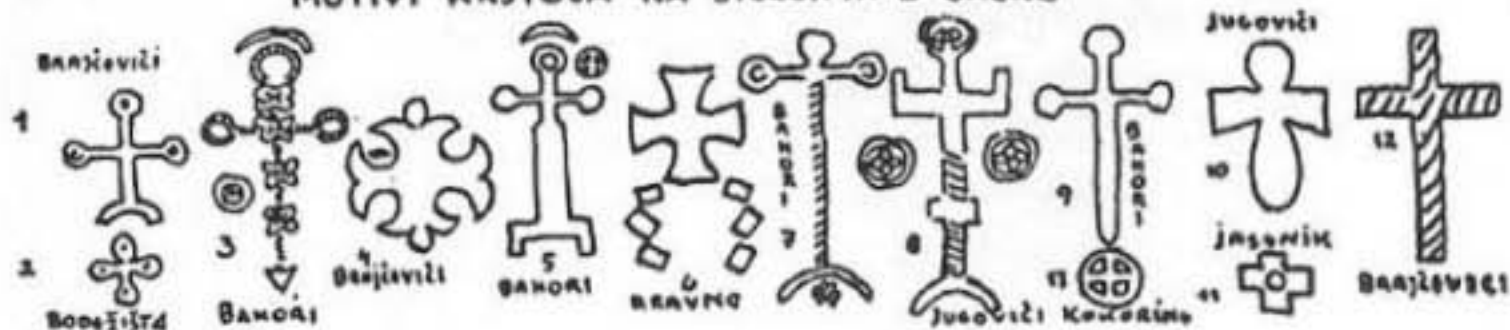
U nekim predjelima južne Hercegovine (u Šumi trebinjskoj na primjer) ovo cvijeće je poznatije pod imenom **lijer**. Lijer je opjevan i u jednoj staroj narodnoj pjesmi koju je autor ovog rada slušao od svoje majke: *"Porastao lijer momče mlado, / Pored njega ruža cvatijaše. / Lijer ruži govoraše: / Oj bogati rumena ružice, / Kad si rasla na što si gledala? / Odgovara rumena ružica: / Nisam rasla na bor gledajući, / Već na tebe lijer momče mlado."*

U narodu se za ljiljan često kaže da je "Bogorodičin cvijet". Ljiljani su uklesani i na grobu najstarije srpske pjesnikinje – monahinje Jefimije, učene žene iz XIV vijeka. Stilizovani ljiljani su često korišteni i u heraldici. Ali, kada je o stećcima riječ, ovaj cvijet znači i nešto više. Ljiljan na hercegovačkom stećku "dobija eleganciju sanovitog princa srebrne kose, ali i otmjenost seljaka koji se dostojanstveno opredjeljuje za život" (246:35).

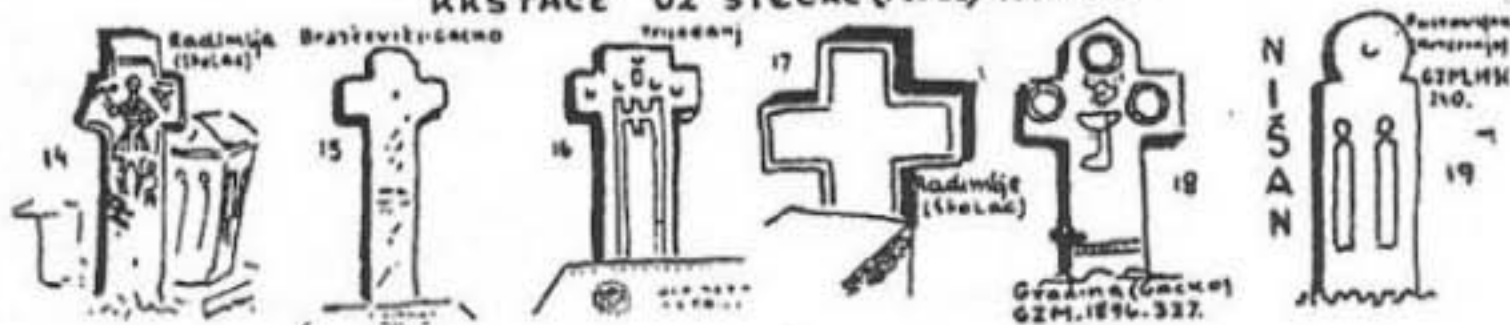
*

Savremene hercegovačke porodice već odavno nemaju nikakve veze sa stećcima, pa ni kada svoje mrtve sahranjuju pored njih. Takve veze nemaju čak ni **Čihorići**, "iako se po čuvenom natpisu zna da su neki stećci kod crkve u Veličanima pripadali njima. Nema ni traga da bi se ta groblja naročito poštovala". Tako je u Veličanima, pred Drugi svjetski rat, neki čovjek iz sela uzeo jednu poveću ploču sa groblja i od nje napravio stubove za odriču. Poslije toga počela su mu umirati "čeljad". Odlučio je da ode u Bileću i potraži savjet kod nekog gatala. Ovaj je ustanovio da je tim činom oskrnavio neki "vakuf". Po povratku kući, čovjek klamfovima sastavio stubove i kao ploču ponovo postavio na prvobitno mjesto. "Što su se u Popovu (a i u drugim mjestima Hercegovine) obilata srednjovjekovna groblja očuvla dobro, ima da se zahvali najviše i u prvom redu činjenici što svuda ima kamena u obilju i što stećci svojim položajem ne predstavljaju smetnju ni saobraćaju ni obradi zemlje." (84:56).

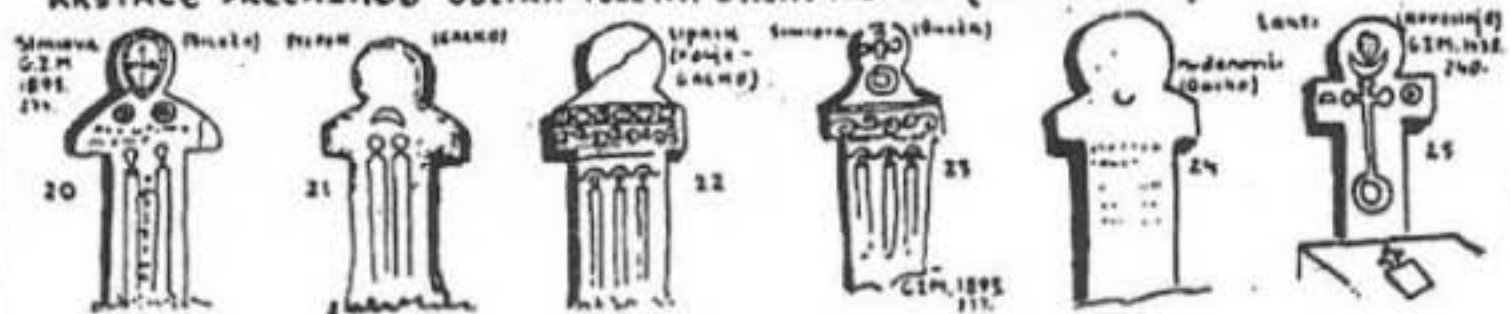
MOTIVI KRSTOVA NA STEĆCIMA U GACKU

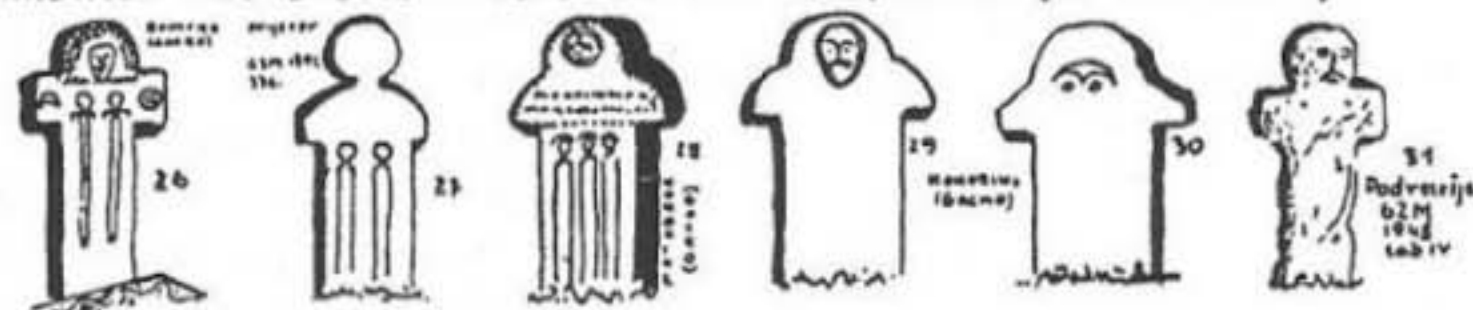
KRSTAČE UZ STEĆKE (PLOČE)-XV-XVI v.

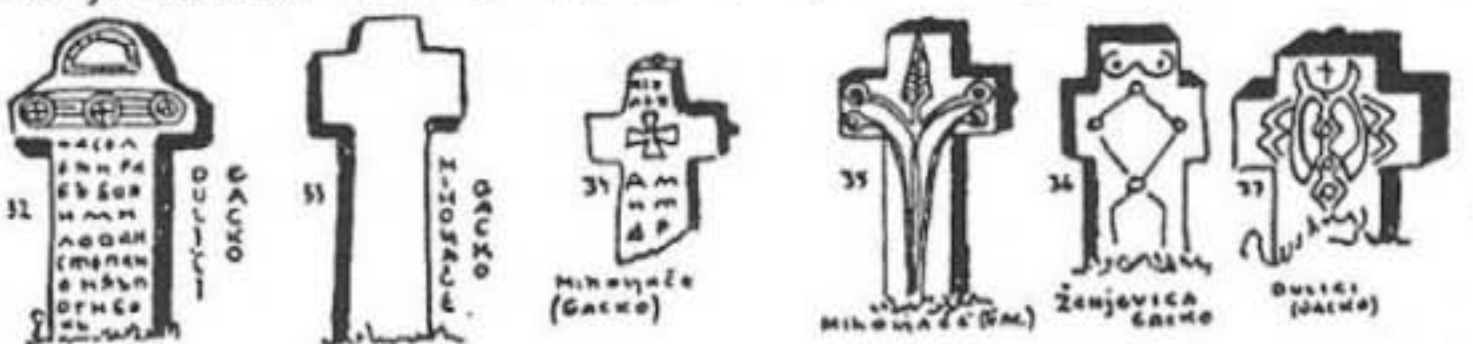
KRSTAČE PRELAZNOG OBLIKA-POŠTETNI UTICAJ NIŠANA (XV-XVI-XVII v.)

KRSTAČE ANTROPOMORFNOG OBLIKA-JAK UTICAJ NIŠANA (XVII-XVIII-XIX v.)

NOVIJE KRSTAČE-VRAĆANJE NA STARU FORMU (XVIII-XIX v.)

Motivi na hercegovačkim stećcima
(prema Z. Kajmakoviću)

PREZIMENA NA STARIM GROBLJIMA

Pored stećaka, Hercegovina obiluje i drugim vrstama nadgrobničkih spomenika koji su, takođe, od velikog značaja za izučavanje prošlosti ove zemlje. Značajni su i za proučavanje starih porodica, njihovih imena i prezimena. To su, u prvom redu, nadgrobni biljezi (krstovi, nišani). Na tim nadgrobnicima ispisana su, ili uklesana, veoma brojna, imena i prezimena, ponekad sa osnovnim biografskim podacima, epitařima i sličnim prigodnim tekstovima. Mnogo zanimljivog materijala i za etnografska izučavanja pojedinih predjela može se naći na starim grobljima sve tri konfesije: pravoslavne, katoličke i islamske. Ponegdje se može naći i neki stari jevrejski spomenik sa interesantnim natpisom. Moglo bi se reći da ne postoji starije i veće naselje u Hercegovini a da nema staro groblje ili bar neki nadgrobnik sa natpisom imena i prezimena pokojnika, a i članova porodice koji spomenik podižu.

Mostar, kao rijetko koji grad Hercegovine, ima stara groblja koja su veoma malo korišćena "kao izvor spoznaje o vremenima koja su prošla". Mostarska groblja, kao i stećci, ukrašena su zanimljivim epitařima, specifično oblikovanim slovima, ornamentikom i klesarskom tehnikom. Vrlo su inspirativna i za likovne stvaraoce, slikare i druge umjetnike.

Pravoslavno groblje na Bjelušinama smatra se kao najcjelovitija mostarska nekropola "koja ima svoj istorijski individualitet i koja s vremenom stiče arheološke attribute". Natpisi na nadgrobnicima u ovom groblju su "vrlo sažeti konvencionalni i lapidarni". Ti natpisi sadrže osnovne podatke o sahranjenima, godinu smrti, ime i prezime pokojnika, ponekad samo ime, bez prezimena, kao: "Spomenik **Nikodima**" (1700), "Spomenik **Radiše**" (1721), "Spomenik **Pele Savine kćeri**" (1763), "Spomenik **Fimije supruge Milije** kujundžije" (1765), spomenik ispod kojeg počiva "rab boži **Risto**...prestavi se na 1779", "rab boži **Hristo** Mihaila **Glibe** sin" iz 1701, "raba božija **Anđa** prestavi se na 1788". Tu su i spomenici: **Marije Ilinice**" iz 1788, **Mande Petrovice**" iz 1704, "**jereja Đeordija** iz Žitomislića" iz 1735. godine...

Na ovom groblju evidentirano je 850 spomenika sa natpisima, među kojima ima osam iz XVII vijeka. To su: spomenik **Bogdana** (1680), popa **Ovčice** (1694), Anta **Novalića** (1694), **Hane Novalinice** (1694), **Jovana** Novalinog oca iz 1690, jeromonaha "B... **Maksima** iz Žitomislića". Ostali tekst i godina na ovom spomeniku nisu čitljivi. Takođe, nečitki su natpisi i na ostala dva spomenika iz XVII vijeka.

Pored prezimena starih i poznatih mostarskih porodica, na ovom groblju susreću se brojna prezimena na spomenicima podignutim u XVIII vijeku. Navodimo samo neka: **Mojčić, Novalić, Piljević, Vukić, Golić, Marković, Žitomislić, Damjanović, Bilić, Gavrilović, Đurić, Turić, Stefanović, Dragičević, Aleksić, Rasnić, Prepelović, Neimarević, Trunčić, Ilić, Milojević, Ćurić, Knežević, Ivanović...**

Među neobičnim prezimenima na natpisima spomenika u groblju na Bjelušinama nalaze se i ova: **Opuha, Pojatina, Kusalo, Praštalo, Šparavalo, Kecalo, Iveza, Ljepava, Lisica, Zec, Puce, Beslema, Lelek, Čubra, Vučina, Šiljeg, Njunje, Kušetina, Glibo, Prorok, Žižak, Neimar, Kablar, Niša, Turanin, Herak...**

Zanimljivi su i natpisi na spomenicima iz kojih saznajemo da tu leže: "**Rosa** Ristanovica", "**Pola** devica Simina", "**Anđelija** Nikole Herak žena", "**Mara** supružnica Mitra Mičića", "**Lika** suprugica Koste Marković", "**Ilija** mali sin Aćimov", "rab boži **Pavo** Bog da ga prosti".

Navedni primjeri i fragmenti natpisa su sa spomenika iz XVIII vijeka. Takođe ima puno prezimena i sličnih epitafa na nadgrobnicima rađenim u XIX vijeku. Ovi spomenici su slični onima iz prethodna dva vijeka, ali su većih dimenzija, skladniji i dekorativnije obrađeni. Natpisi na njima su "mahom sadržajni, mada nimalo nisu lišeni konvencionalnosti. Slova su prilično dekorativna, a reči sa znatno manje skraćenica".

Na ovom starom groblju mnogi natpisi su oštećeni. Zbog toga se i neka prezimena ne mogu u cjelini, a i vjerodostojno rekonstruisati. Šteta je što na ovim nadgrobnicima nema imena niti prezimena majstora kamenorezaca i klesara, kao što je to praktikovano na stećcima. Ako se ima u vidu ljepota spomenika na ovom groblju, kao i groblju na Pašinovcu, može se zaključiti da su "njihovi majstori bili talentovani i često veoma pismeni ljudi" (231:178,184; 232:202-203).

Dragocjene podatke o epitafima na nadgrobnim spomenicima

u **Pašinovačkom groblju** takođe je prikupio i obradio Radomir Stanić koji se dugo godina bavio istraživanjem starih srpskih nadgrobnih spomenika Mostara.

Bogatstvo podataka prikupljenih sa nadgrobnika iz ovog groblja, koji potiču iz XVII, XVIII, a posebno iz XIX vijeka upotpunjuje sliku o starim mostarskim srpskim porodicama. Stanić je, kako sam kaže, pristupio "sistematskoj, terenskoj deskriptivnoj obradi, fotografskom snimanju i brižljivom prepisivanju i kalkuliranju epitafa". Tako je prikupio dragocjenu građu za proučavanje starih srpskih porodica u Mostaru. "Etnologija, sociologija, istorija i druge naučne discipline u objavljenim epitafima stekle su nova uporišta za sticanje potpunijih znanja o slojevitoj prošlosti grada na Neretvi kojoj su Srbi svojim delotvornim životom dali posebno obeležje."(236:161).

U središnjem (istraženom) dijelu starog spomeničkog kompleksa na Pašinovcu nalazi se, prema evidenciji pomenutog autora, 348 natpisa koji su obrađeni. Među njima 22 epitafa potiču iz XVIII vijeka, a 154 iz prve polovine XIX vijeka. Grobove žena obilježava 141 spomenik, a ostali su "nadgrobnici pokojnika – muškaraca i njihove dece."

Među epitafima na nadgrobnicima Pašinovačkog groblja nalaze se i ovi: "Ovđe leže zemni ostaci pokojnoga **Zara Ćirića**, a rođen u Mostaru 1818. Preseli se u vječnost 25. decembra 1886. Budi mu vječna pamjat i blaženi pokoj. Poživlje ljeta 69", (br. 121 objavljenog rada); "Ovđe počivaju zemni ostaci **Vidaka Slome**. Poživlje ljeta 48. Preseli se u vječnost 8. julija 1889. Ovaj spomenik podiže mu njegov sin Ato i svom roditelju želi vječni pamjat i blaženi pokoj, amin." (br. 146); "Ovđe leže zemni ostaci **Mare** supruge Simata **Pavlovića** rođena 13.marta 1870.Umrta 16.maja 1892. Vječna ti pamjat i blaženi pokoj rođena **Aleksić**." (br. 187); "Ovđe počivaju zemni ostaci Riste supruge Milinka **Oborine** rođena **Milićević**. Poživlje 50 ljeta, a preseli se u vječnost 5. januara 1891. Laka ti crna zemlja i blaženi pokoi."(br. 294).

Vrlo je interesantan i ovaj epitaf: "Ovđe leže zemni ostaci Milinka Oborine. Poživlje godine 76. Preseli se u vječnost 17. novembra 1895. Ovaj spomenik podižu mu njegovi sinovi. Jedan uzdisaj i prestade tuga, bolovi i vaj neumitna sila što se vječnošću kreće uze trošan život, ali spomenik neće. Ne, mili oče, niti suze naše na tvom grobu što će rositi suhu travu i uvelo cveće do zadnjega časa ugasiće neće." (br. 295).

Među spomenicima, sa kojih je u navedenom radu objavljeno 348 epitafa, nalaze se i nadgrobnici većeg broja članova « veoma uglednih starih mostarskih porodica, kao što su porodice: **Marković, Šola, Ćupina, Pičeta, Ivanišević, Ćirić, Palavestra, Obradović, Kovačević, Bilić**, i druge. Osobito su bili brojni pripadnici sledećih porodica: **Grujica, Milinković, Kurtović, Šparavalo, Miletić, Gaćinica, Bokun, Oborina** i dr. Zapažaju se neobična prezimena kao što su: **Gale, Golo, Prerad, Pedala, Peš, Batula, Ćuk, Ekmečija, Margeta, Skavela, Karišik, Zubac** i sl., od kojih danas samo nekoliko njih ima potomke."(236:162,169,170,178).

Spomenik Ristana Vukića, 1806.g.

Spomenik Tome Leleka, 1808.g.

Nadgrobnici iz XIX vijeka na Bjelušinskom groblju u Mostaru

Isti autor u ranije objavljenim radovima o groblju na Pašinovcu, pominje i još neka zanimljiva i neobična hercegovačka prezimena, pa ćemo ih ovdje navesti: **Ovca, Ovčica, Mrkalo, Tica, Putica, Zubo, Domišljan, Raše, Bajalo, Kuč, Ćipa, Mrav, Glavina, Srna, Akšam, Doder, Bjelobrk, Misita, Krulj, Žitak, Vlajbeg, Lengo, Krčum, Jeverica, Ćupina, Prnjat, Ubana, Bovan, Prorok, Bajalo** (233:181-183; 234:185-187).

Napomenimo još i to da je "prvi istraživač koji je dosta rano uočio vrednost starih epitafa na mostarskim grobljima bio Vid Vuletić Vukasović". Ovaj poznati sakupljač narodnih umotvorina široko se interesovao za prošlost Mostara. "Niko drugi osim Vukasovića, pa čak ni istoričari, rođeni Mostarci i Hercegovci, nisu obratili pažnju na mostarska groblja i njihove natpise koji sadrže važne podatke." (231:173).

Među starim **muslimanskim grobljima** u Mostaru, po starini nadgrobnika na prvom mjestu su: Šarića harem i veliko groblje na Carini koje se sastojalo od "dvije parcele", poznate kao "veliki i mali carinski harem". Pored ovih, značajna su i groblja uz Čejvan-Čehajinu, Karadžoz-begovu, Derviš-pašinu i Baba-Beširovu džamiju. Interesantna su, za naša istraživanja, i manja groblja u dvorištima pojedinih džamija s natpisima iz XVI i XVII vijeka.

Šarića harem jedno je od najvećih muslimanskih groblja. Nalazi se u centru Mostara, uz džamiju Ibrahim-age Šarića. Nepoznato je kada se počelo sahranjivati u ovom groblju. Najstariji "datirani nišan je onaj pred ulazom u džamiju, iz 1051 (1641) godine". Prema narodnom predanju, to je grob osnivača džamije Ibrahim-age Šarića. Na nišanu iznad njegovog groba uklesan je epitaf na turskom jeziku iz koga saznajemo da je "Šari-zade (Šarić) Ibrahim-ago, gazija (junak) ..." Smatra se da je Ibrahim-aga Šarić "jedan od junaka koji se istakao u borbi Mostaraca protiv Stojana Jankovića".

U natpisima na nišanima u ovom groblju sačuvana su prezimena starih mostarskih porodica: **Kajmović, Deronja, Kajtaž, Žiga, Nožić, Marić, Mirica, Alikalfić, Riđanović, Zekić, Ramić, Dedić, Šehović, Halilović, Budalica, Hodžić, Udovičić, Islamović, Jusić, Kalajdžić, Talić, Pačo, Puzić...** Pored prezimena u natpisima se nalaze imena umrlih, očeva imena, godine smrti i niz zanimljivih tekstova. Navodimo neke tekstove:

"Posjetioče moga groba, razmisli o mom stanju, jer ćeš ti biti sutra što sam ja danas" (iz natpisa na nišanu Hatidže, kćeri Velije **Ramića** iz 1877.godine). Na nišanu hadži-Derviša **Riđanovića** piše: "Smrtni napitak svak će okušati. Posjetioče njegova groba sjeti se umrlog sa dovom, kao i ostalih vjernika i vjernica..." Ima više epitafa na nišanima bez prezimena umrle osobe. Na nišanu

Fatime-kadune, kćeri Mehmed-begove je zanimljiv epitaf: "O Alahu! Onaj ko se mene sjeti dovom naći će za svaki svoj bol hiljadu lijekova...". U natpisu na nišanu **Zlatije**, kćeri Alijine, zapisano je: "O (Bože) koji mnogo praštaš grijehe i pokrivaš ljudske mane, oprosti i meni grijehe i pokrij nedostatke moje."

Veliko groblje na Carini je ekshumirano 1965. godine zbog gradnje nove željezničke i autobusne stanice. U groblju se nalazilo mnogo "veoma lijepo oblikovanih i ukrašenih nišana, visokih i do 3 metra". Iz epitafa na spomenicima saznaje se da su ovdje sahranjivani: **Alibegovići, Belići, Brkići, Dizdari, Ćumurije, Džajići, Džinovići, Džinići, Ćemalovići, Lakišići, Kazazovići, Sredanovići, Vejzići, Rizikalo, Kurt** i drugi.

U haremu kod **Ćejvan-Ćehajine džamije** koja se nalazi u blizini starog mosta, na lijevoj obali Neretve, sahranjivani su : **Behlilovići, Korkuti, Zjakići, Pervani, Jusufagići, Lakišići, Glavovići...** I u ovom haremu ima dosta starih nišana na kojima nema uklesanih prezimena sahranjenih osoba, kao što su natpisi na nišanu mujezina **Hasan-bega**, muftije **hadži-Ahmeta**, barjaktara **Muharema** i drugih.

Na groblju uz **Karađoz-begovu džamiju**, koja je locirana u centru Mostara, sahranjivane su ugledne ličnosti i članovi njihovih porodica. Na parceli "preko puta džamije" nalazi se i "mauzolej" Osmana **Đikića**, "zidan opekrom u maurskom stilu". Uz munaru džamije je i grob Hafiz-paše **Rizvanbegovića**, sina Alipašina. U ovom groblju sahranjeni su, pored ostalih, i **Dostovići, Džabići, Behlilovići, Kubati, Parente, Glavovići**.

U groblju kod **Derviš-pašine džamije** evidentirano je preko 40 spomenika sa natpisima i prezimenima starih mostarskih porodica iz XVIII i XIX vijeka. Tu su sahranjivani: **Hasanagići, Tokmanovići, Mehmedbašići, Butumi, Blagajci, Bihori, Ćišići, Hasanefendići, Vučjakovići, Voljevice, Hadžiomerovići, Karabebi, Hadžiomani, Hazandarevići, Velići, Šabani...** Groblje se nalazi u mostarskoj mahali Podhum gdje se i rodio Derviš-paša **Bajazidagić**.

U haremu uz **Baba-Beširovu džamiju**, u mahali Zahum, nalaze se «veoma lijepi primjerci nišana mostarske provenijencije». Nišan Dadije, sa ukrašenom ženskom kapom, ima uklesan natpis: "Umrta Dadija, kći Ahmedova... Posjetioče njezina groba spomeni umrlu sa lijepom dovom, kao i sve vjernike i vjernice. Za njezinu dušu (prouči) Fatihu..."

U ovom groblju se nalazi 18 spomenika sa epitafima, među kojima i spomenici: Mustafe **Vučjaka**, Hasan-age **Bahinovića** – sina Derviš Muhamedova, Mustafe **Duranovića**, **Đulseme Softić** – kćeri Alijagine, Munife **Dizdar** – kćeri Alijagine, Mustafe **Džikića** – sina Abdulahova. Na nekim nišanima nema prezimena već samo ime umrle osobe i drugi prigodan tekst. Takvi su nadgrobnici **Dudije** – kćeri Azizove, **Razije** – kćeri Salihove, **Huseina** – sina Halidova, **Jusufa** – sina Mustafina. Pomenute osobe sahranjivane su od 1766, do 1873. godine (1180-1290).

Natpis na nišanu Fatima-kadune

Natpis na nišanu Ahmeta Kajtaza

Natpisi na epitafima iz "Šarica harema" u Mostaru

Na groblju uz **Lakišića džamiju**, u predjelu Ričina, koje je djelomično ekshumirano 1935. godine sahranjivani su **Kalajdžići**, **Lakišići**, **Komadine**, **Šehovići**...Zanimljiv natpis uklesan je na "uzglavnom nišanu" Mujage Komadine: "On (Bog) jeste vječan. Mostarski gradonačelnik Komadina Mustafa-aga, sin Omerov. Za njegovu dušu (prouči) Fatihu. Godina njegova rođenja je 1256 (1840), a godinaa smrti 11. ševala 1344."(5.maj 1925). Ovaj tekst

je pisan na turskom jeziku. Na "nožnom nišanu" je tekst pisan latinicom: "Mujaga Komadina, načelnik grada Mostara 1839-1925."

Epitafi na nišanima u mostarskim grobljima pisani su, uglavnom, na turskom i arapskom jeziku, a tekstovi su u prozi i poeziji. Pismo i ornamentika na njima interesantni su i u umjetničko-kaligrafskom i u tehničkom pogledu, a djeluju i vrlo dekorativno (165:166-302).

Pored navedenih pravoslavnih i muslimanskih groblja, pomenućemo i staro katoličko groblje na Šainovcu u Mostaru koje se "ne odlikuje brojnošću starih spomenika kao što je to slučaj sa pravoslavnim, ali obiluje neobično lepim primercima vešto i značajki klesanih nadgrobnika" (231:173).

Nadgrobnik Stjepana Grabovca (1888.) u Šainovačkom groblju u Mostaru

Ovdje ćemo navesti nekoliko prezimena starih katoličkih porodica u Mostaru koja nalazimo i u istorijskim izvorima XVIII i XIX vijeka: **Šoić** (1717); **Karapandžić**, odnosno **Pandža** (1723); **Aškar**, **Marinić**, **Zelenika** (1742); **Ančić**, **Slišković** (1779); **Bošnjaković** (1799). U prvoj polovini XIX vijeka pominju se i ova prezimena: **Akšam**, **Alerić**, **Anić**, **Arapović**, **Arkačević**, **Bakula**, **Bari-**

šić, Bašadur, Bogdan, Bojčić, Čerkez, Čolić, Čule, Doko, Dragor, Dragandžić, Džebo, Đermal, Horeč, Jurić, Kopilaš, Kovačević, Kraljević, Kunić, Lugonja, Ljubić, Marić, Martinović, Matković, Mihić, Milićević, Mišević, Mitrović, Penava, Pivac, Planinić, Radojčić, Rašić, Rotim, Ružić, Smoljan, Soptić, Šarić, Šiljak, Tambić, Topić, Vekić, Vokić, Vujica, Zadro, Zlomislić, Zovko.

Ova su prezimena preuzeta iz "matrikule" (matične knjige) umrlih od 1832. do 1848. godine. Ispisao ih je fra Pavo Dragičević koji je "imao dobrotu" da ih pošalje profesoru Vl. Čoroviću uz objašnjenje da "od svih ovdje napomenutih samo su Vujica i Bojčić stare mostarske obitelji, a ono sve drugo doseljenici" (57:41).

*

Na Krajšini kod Stoca, u neposrednoj blizini nekropole stećaka na Radimlji, ima jedan stari jevrejski nadgrobni spomenik. Na ovom spomeniku uklesan je vrlo interesantan natpis na starohebrejskom jeziku, gdje piše:

*"Ovaj kamen koji je ovdje podignut
Neka bude kao znak i spomenik
Ukopa jedne svete osobe
Čija su djela čudesna
I o kome se može kazati
Da je bio pobožan i svet.
Da je naš gospodin i učitelj veliki rabin
Rabin Moše Danon. Njegova dobra djela
Neka nam pomognu. Amin!
Odijelio se od ovoga svijeta dana
20 sivana godine 5590 (1830)."*

Jevreji su došli u Bosnu i Hercegovinu iz Španije u XVI vijeku. Živjeli su "svojim patrijarhalnim životom i vjerski povezani". Njihovi kameni nadgrobni spomenici slični su stećcima. Pomenuti Moše (Mojsije) Danon bio je vrhovni rabin i živio je u Sarajevu. Na putu za Palestinu zatekla ga je smrt u Vidovom polju kod Stoca. Jevreji iz Mostara došli su u Stolac i sahranili ga na Krajšini, udaljenoj "oko 700 metara od Radimlje"(154:208,209).

*Spomenika rabina Moše
Danona iz 1830. godine
na Krajšini (Stolac)*

*Jevrejski nadgrobni
spomenik u Mostaru*

HERALDIKA – ČUVAR PREZIMENA OD ZABORAVA

Zanimljive podatke o starim hercegovačkim porodicama i njihovim prezimenima pružaju nam sfragistički i heraldički amblemi (pečati, grbovi i drugi simboli). Srednjovjekovna humsko-trebinjska vlastela ostavila nam je u nasljeđe svoje pečate i grbove. Na njima su ispisana, ugravirana ili izrezbarena njihova imena i prezimena. Ova porodična heraldika sa raznolikim motivima i ornamentikom privlači pažnju savremenog istraživača.

Smatra se da je najstariji primjerak pečata sa područja Hercegovine **Ovalna bula** humskog kneza **Miroslava** iz druge polovine XIII vijeka, "danas, na žalost, izgubljena." Na jednoj strani (aversu) ovog pečata ispisano je ćirilicom: "Pečat humskog kneza Miroslava", a na drugoj strani (reversu) ugraviran je lik sv. Stevana. Poznati su pečati porodice **Sankovića** (s ugraviranim sidrom), porodice **Pavlovića** (sa kulom). Orao se nalazi na pečatima **Vukalovića, Vlatkovića, Radivojevića** i drugih. Na pečatu župana Beljaka Sankovića iz 1391. godine nalazi se natpis ćirilicom: "Pečat Beljakov i znakom sidra na heraldičkom štitu." Na pečatu Beljakovog brata **Radiča** napisano je, takođe, ćirilicom: "Pečat kneza Radiča." kada je ovaj knez dobio titulu vojvode (1399), prepravljajući naziv na pečatu: "Pečat voev Radiča."

Na pečatu Pavla Radenovića iz 1397. godine natpis je latinski: "S. DOMINI PAULI" i na njemu je ugraviran grad sa tri kule. I Pavlov sin Radosav **Pavlović** imao je svoje pečate: jedan mali sa ugraviranim kulom i ćirilskim natpisom: "VO (EV) ODE RADOSAVA PEČAT"; drugi, srednji, na kome su ugravirane tri kule i natpis: "SI PEČAT VOEVODE RADOSAVA PAVLOVIĆA", treći, veći pečat, sa istim likovnim rješenjem i legendom.

Stjepan **Hercegović** imao je pečat sa monogramom i natpisom: "P(EČAT) SV(ITLOGA) STIPANA HERCEGOVIĆA."

Poznata humska vlastela Nikolići imala je svoje pečate koji su sačuvani na "dvije isprave". Poznati su i pečati porodice **Radivojevića-Vlatkovića**... Pomenimo još i pečat porodice **Ivaniševića** koja je «kroz cijelo XV stoljeće pokušavala da se uzdigne na ni-

vo oblasnih gospodara" (136:520-532).

Zanimljive podatke o sačuvanim pečatima Nikolića pruža nam Pavao Anđelić. Na jednom pismu iz oktobra 1393. godine upućenom u Dubrovnik nalazi se "jedini primjerak pečata "gospoje Stanislave" Nikolić, žene Bogišine, a majke Vukosava, Petra i Mališe". Riječ je o malom pečatu, vjerovatno o pečatnom prstenu na kome se, zbog slabog otiska, ne mogu raspoznati svi detalji. Pretpostavlja se da je pečatni (i heraldički) simbol Stanislave mogao biti orao poluraširenih krila.

- 1 - veći pečat humskog kneza Andrije; 2 - pečat humskog kneza Miroslava
 3 - pečat Stjepana Hercegovića (Stjepan je po prelasku na islam, uzeo ime Ahmed. U istorijskim izvorima je poznat kao Ahmed-paša Hercegović)
 4 - pečat Vlatka Hercegovića, hercega Sv. Save

Pečat kneza Grgura **Vukosalića-Nikolića**, takođe jedini pečat, sačuvan je na njegovoj povelji Dubrovniku od 16.jula 1418.godine. Na pečatu ovog humskog feudalca kao simbol "figurira predstava orla poluraširenih krila koji stoji na nogama i odupire se repom, glavu je nagnuo udesno, a kljun okrenuo ulijevo, kandže su mu snažne i raširene. Ovaj simbol je koncipiran sasvim slično kao i orao velikog kneza Andrije iz polovine XIII stoljeća. Stoga ova sličnost...povećava vjerovatnost Orbinijevih navoda o rodbinskim vezama Nikolića sa humskim ogrankom porodice Nemanjića" (6:61,62).

Ugledna i "razgranata" porodica **Vlatkovića** iz zapadne Hercegovine imala je više manjih i većih pečata. Sačuvano je pet pečata sa originalnih isprava i priznanica članova ove porodice. Poznata su tri pečata humskog kneza i vojvode Ivaniša Vlatkovića. Veći pečat vojvode Ivaniša sačuvan je na priznanicama njegove braće Augustina, Žarka i Tadije iz 1488. i 1493. godine. Pečat je kružnog oblika, u sredini je grb, a legenda u kružnoj traci na latinskom jeziku glasi "† JOHANES VLATCHI VOIVODE CHVLM" (Ivaniš Vlatković vojvoda humski). Ukras pečata je "tanka, jedva vidljiva, kružnica koja okružuje pečatni simbol, a dekorativnost povećava i sama traka sa legendom..." Ostala dva manja Ivaniševa pečata (jedan osmougona, a jedan okrugli) takođe su sačuvana na priznanicama. Osmougona pečat nalazi se na priznanicama iz 1458. i 1460. godine koje su izdate u ime "sedam braće Vlatkovića i bratučeda Pavlovića".

Pečat Augustina Vlatkovića, vojvode humskog, sličan je Ivaniševom pečatu, ali su "lozice koje izbijaju iz plašta sa obje strane grba nešto bogatije i drukčije stilizovane nego na Ivaniševom pečatu". Pomenimo još i poseban mali pečat jednoga od braće Vlatkovića na kome nema legende i nije bilo moguće odrediti kojemu od braće Vlatkovića pripada. Pečat je kružnog oblika. U sredini je Vlatkovića grb, četverouglasti štit sa tri kose trake, štit i "perjanica u formi čelenke od dva pera" (6:65-69).

Pripadnici porodice Kosača, od Sandalja Hranića do Stevana (Ahmeda) **Hercegovića** imali su svoje pečate i grbove. Ali, "radije su se na svojim pečatima služili monogramima nego grbovima". Na pečatima hercega Stevana, Vladislava i Vlatka Hercegovića nalazi se serija grbova "koji omogućuju potpunu heraldičku rekonstrukciju". Na svim njihovim pečatima prikazan je kompletan grb, a među najljepšim smatra se onaj grb prikazan na pečatu herce-

ga Stevana, sačuvan na jednoj priznanici njegovog sina Vlatka iz 1470. godine.

Heraldičari smatraju da se jedan od najljepših prikaza grba Kosača nalazi na "kruni" jedne kućne cisterne u Dubrovniku. Taj grb je isklesan u kamenu i u svim heraldičkim elementima podudaran je sa predstavama na pečatu. Izuzetak, u odnosu na pečate, čine "četiri ljiljana na lavljim grudima, kao i jasno predstavljen upleten venac između šlema i čelenke." Tvrdi se da je ovaj grb mogao pripadati samo Sandalju **Hraniću**, koji je imao palatu u Dubrovniku, ili hercegu Stjepanu koji je takođe imao kuću u ovom gradu.

Kada je riječ o grbovima ove, za istoriju Hercegovine, značajne porodice, pomenućemo i podatak da se na nadgrobnoj ploči kraljice Katarine, kćerke hercega Stjepana, u crkvi Santa Maria in Aracoeli u Rimu, iz 1478. godine, nalazi uklesan grb Kosača (205:149).

Grb porodice **Sanković** je, kažu heraldičari, među "najzagonetnijim i najneobičnijim u našoj heraldici". Na njihovom grbu (i pečatu) je, po nekim mišljenjima, stilizovan motiv ljudskog lica sa istaknutim očima. Moguće da je povezivanje znaka Sankovića sa simbolom očiju blizu istini, "pošto je vjerovanje u univerzalno magijsko svojstvo ovog motiva moglo da ga učini pogodnim za isticanje na grbu". Drugi, pak, smatraju da je znak Sankovića "stilizovana kotva". Treći kažu da u zapadnoevropskoj heraldici znak upadljivo sličan grbu Sankovića, predstavlja stilizovanu klu pu za štavljenje kože. Ima i mišljenja da porijeklo zagonetnog grba Sankovića "možda leži u nekom, sada već zaboravljenom predmetu" (205:181).

Grb porodice **Vlatkovića** komponovan je od štita i šljema sa čelenkom u vidu perjanice. Čelenka je nešto drukčija nego na ostalim grbovima i predstavljena je "kao okrugli buket koji se na vrhu završava sa pet pera" i liči na čelenku sa grba Kotromanića. Na grbu su i tri kose trake koje, po mišljenju Anđelićevom, predstavljaju grb Hercegovine pošto se javljaju na grbovima Kosača i Vlatkovića.

Vrlo je zanimljiv i grb porodice **Ljubibratića**, poznat na osnovu "ilirske heraldike". Na čelenci grba nalazi se neka životinja slična psu vučjaku. Heraldičari kažu da je teško utvrditi vrstu ove životinje, ali na osnovu Fojničkog grbovnika pretpostavljaju da je to lisica. Smatra se da je autentičnost ovog grba sporna, ali je

moguće da je sačuvano i "nešto autentičnih heraldičkih elemenata". Naime, pretpostavlja se da je kaluđer Damjan Ljubibratić iz Peći došao u Napulj 1593. godine da pregovara s admiralom Tasovčićem o ustanku protiv Turaka, i da je tom prilikom dao neke informacije autoru Ohmućevićevog grbovnika i o grbu svoje porodice.

O grbu vlastele **Nikolića**, "gospodara Popova polja" nema mnogo podataka. Na dva poznata pečata pripadnika ove porodice predstavljen je jednoglavni orao raširenih krila, tako da mu je "glava okrenuta na heraldičku levu, odnosno gledaočevu desnu stranu". Pretpostavlja se da su Nikolići (zbog porodičnih veza sa Nemanjićima) usvojili boje grba Nemanjića.

I druga hercegovačka vlastela imala je svoje grbove. Zanimljivi su grbovi **Miloradovića - Hrabrenih**, posebno grb Mihaila Miloradovića, kao i grb Save **Vladislavića** koji je u Rusiji, za vrijeme Petra Velikog, postigao veliki ugled.

Osnovna namjena ove porodične heraldike jeste da "simbolično predstavi neku porodicu i da je na turniru, u ratu ili na pečatu učini karakterističnom i različitom od svake druge porodice" (205:159,195,203).

Pored navedenog, heraldička nam literatura pruža vrlo zanimljive podatke o grbovima vlastelinskih porodica koje su iselile iz Hercegovine pred njen pad pod tursku vlast u drugoj polovini XV vijeka, pa i kasnije tokom XVI, XVII i XVIII vijeka. Te porodice, ili pojedini njihovi članovi nastanili su se na područja Dalmacije, Like, Slavonije, Baranje, Srema... Neki su dospjeli i do Italije, Austrije, Španije, a neki i do Rusije što smo već spomenuli. Te porodice, ili pojedini njihovi članovi - vlastelini bili su razvlašćeni i tako ostali bez posjeda, privilegija, titula i grba. U izmijenjenim društvenim okolnostima i novoj sredini u kojoj su se našli pripadnici vlastele (izgleda i drugi koji to nisu bili) uporno su nastojali da sačuvaju, ili dokažu, stečene vlastelinske povlastice i dobiju grb. Za ostvarenje tih pretenzija morali su pribaviti ubjedljive dokaze o svom vlastelinskom porijeklu.

Široka je lepeza prezimena iseljeničkih hercegovačkih porodica i pojedinaca kojima su dodijeljeni grbovi i brojne privilegije u novoj sredini. Ovdje navodimo više tih prezimena:

Babić, Baić, Bašić, Berković, Bogotanović, Bošković, Brajković, Branković, Branilović, Budisavljević, Bukvić, Butković, Cernica, Čihorić, Domazetović, Gojković, Grahovac, Greblja-

nović, Grubačević, Grupković, Hrstić, Ilić, Ivančić, Jakopović, Jakšić, Jeremić, Jugović, Klobučarić, Knežević, Kobilić, Koić, Kolaković, Kosačić, Kosović, Kovačević, Kovačić, Kozić, Lončarić, Ljubibratić, Mandić, Marić, Marković, Mihaljević, Mihić, Miloradović, Mirilović, Mirković, Matković, Mišković, Mujković, Nemanjić, Nikolić, Nikšić, Novaković, Ostojić, Petković, Pokrajčić, Popović, Predojević, Preradović, Radić, Radivojević, Radovanović, Sladojević, Smoljan, Sokolović, Stanković, Šantić, Tasovčić, Tomanović, Ugrenović, Vidaković, Vidović, Vilić, Vučetić, Vučković, Vukasović, Vukotić, Vuković, Zlatarić, Zlatonosović.

U heraldičkom pregledu Novaka Mandića nalaze se grbovi svih navedenih hercegovačkih iseljeničkih porodica, a svojevremeno su publikovani i u heraldičkim radovima Adama Eterovića i Mirka Atlagića, a i drugih heraldičara. Prema tvrdnji Mandića, sve navedene porodice su srpskog porijekla i odselile su iz Hercegovine pred kraj njene samostalnosti 1482. godine. U arhivskim izvorima one se pominju kao "stare srpske porodice u zemlji hercega Stefana Vukčića Kosače" (147:607-616).

U pomenutom pregledu nalazi se i grb Ljubibratića. Ovaj se grb odnosi na Hieronima (Jeronima, Jeremiju) Ljubibratića, jednog od pripadnika "onih Ljubibratića koji su kao austrijski podanici tokom 16,17. i 18. stoljeća živjeli na tlu Habzburške monarhije i isticali se u vojnim i drugim službama Habzburškog dvora". Prema grbovnoj diplomi* i drugim izvorima, Hieronim Ljubibratić je rođen 1718. godine. Čin generala, vlastelinske privilegije i grb dobio je 1760. godine. Njegov grb je znatno raskošniji od grba poznate trebinjske srednjovjekovne vlastele Ljubibratića, sa kojom je ovaj austrijski podanik u nekom daljem srodstvu. U odnosu na publikovane grbove ove vlastele u Korjenić - Neorićevom, Fojničkom i drugim zbornicima grbova, ovaj je grb nastao znatno kasnije, "u vrijeme tzv. mrtve heraldike kada se nisu strogo poštovala heraldička pravila i kada grbovi poprimaju bogatiju i raskošniju formu" (212:135-150). Ova konstatacija mogla bi se odnositi i na grbove ostalih iseljeničkih hercegovačkih porodica koje smo naprijed naveli.

* Ovjerenu kopiju diplome sa prevodom na italijanski jezik i kopiju grba u boji sa ekscerptom genealoškog stabla Ljubibratića poklonila je Zavičajnom muzeju Trebinje Doriana Ljubibratić (Ljubibratić) iz Đenove, kada je krajem 1965. godine sa svojom majkom Jozicom posjetila Trebinje.

PREZIMENA U NARODNOJ POEZIJI

Za proučavanje prezimena hercegovačkih porodica mogu biti od značaja i **narodne pjesme** (epske i lirske) u kojima se pominju imena i prezimena brojnih porodica. Ilustrativan primjer za ovo imamo u pjesmi **Početak bune u Hercegovini 1875. godine i prvoj borbi na Ravnome**. Pjesma govori o pismima koja je slao vojvoda Bogdan Zimonjić mnogim uglednim ljudima toga doba u Hercegovini pozivajući ih da se dižu na ustanak protiv Turaka:

*Knjigu piše Zimonjić vojvoda,
Od Grahova polja malenoga:
Na knezove od raje glavare,
Na popove i učitelje,
Na kaludere i na kmetove
I na druge hrabre Hercegovce.*

Prema pjesmi, prvo pismo Zimonjić je poslao u Nevesinje "a na ruke **Radoviću Peru**". U pismu mu vojvoda nalaže da ide po nevesinjskim selima i "pozdravi redom poglavice, nek se listom podižu na Turke". Kaže mu: "Prvog zovi **Zečević Simuna**...Pa ti zovi **Gutića Jovana** i njegova rođaka **Mihajla**...S njima zovi **Prodana Rupara** i sa njime **Golijanin Jova**. Još mi zovi **Tvrtka Grubačića**, u njega su tri litre pameti...Ne ostavi **Trivka Buhu** mlada, kažu da je nagnuta delija...Nemoj li mi brate ostaviti, iz Lukavca **Stevanović Kika**, i njegova **Iliju** rođaka. Pa se onda u Površ okreni, do Fojnice doćeraj dorina, te pozovi **Guzine** junake...Još pozovi **Prstojević Pera**, iz malena sela Dubljevića..."

Drugo je pismo Zimonjić poslao "čak daleko Šumi i Popovu", igumanu manastira Duži "**Milentiju Popoviću** mladom..." U trećem pismu, koje je "opravio" na ruke **Musića Ivana**, vojvoda poručuje da se "spremi i ne dangubi", te da pozove **Brstinića Iva**, jer je čuo da je "mudra glava".Četvrto pismo je adresirao "na **Babića** s Trnovice **Rada**" u kome mu kaže: "Zovi Rade **Sandića Gligora**, od junačke kuće **Vukovića**, ne ostavi **Svorcana Vasilja**, jer

je Vasilj žeravica živa". U ovoj "knjizi" Babiću se nalaže da pozove **Luburić Mrdaka**, da ne ostavi ni "ispod Kuka vuka – serdarinu **Muičić Todora**". Zatim, da pozove **Savu Pejovića** kome "junaštva u hiljadi nema" i, najzad, da pozove **Papića Šćepana** "koji traži da zametne kavgu".

Petu je "knjigu" Bogdan Zimonjić uputio u "malo selo Berušicu", na ruke **Nikoli Gerunu**, u kojoj ga podsjeća na zajedničke borbe oko Gacka, o tome kako su ga Turci "na vjeru prevarili", odveli u Mostar i "bacili u tamnicu mračnu" i kako su mu zarobili sina Stevana "od četrn'est ljeta". Ali je Stevanu "dobra sreća bila" jer se tada u vojsci "bješe zadesio, dobri Turčin iz sela Avtovca: **Bećir Pašić-Asanbegoviću**, te ne dade posjeći Stevana, no ga na nož ote od Turaka i pusti ga u goru zelenu". Zatim ga u pismu Bogdan podsjeća kako ga je paša oslijepio, "očero" mu ovce i goveda, "Grgurovu zapalio kulu, posjekao do sedam **Grgura**". Ukazuje mu da je došla "zгода i vrijeme" da osveti braću i rodake, da pođe po Gacku i zovne narodne glavare: **Toma Vukomanovića**, pošto mu je "ognjište krvavo", **Stanković Gligora**, **Hadžića Jolu** iz «malena sela Bodežista», da ne ostavi "ni kuću **Čolovića**", ni **Katiće** "na sred Katuništa". Dalje mu poručuje da ne zaboravi pozvati **Pješćiće**, ni **Božović Jovicu** "od lijepe kuće Božovića". Zimonjić ih zove da svi "pohitaju" njemu na Grahovo gdje će se okupiti i drugi glavari "od sve zemlje od Hercegovine" radi dogovora kako će da osvete Kosovo. Na kraju mu kaže da pozdravi **Višnjića Đorđija** i "**Jovana** brata njegovoga", da pozdravi **Duku Kankaraša**, koji ima "osamdeset ljeta".

Ova hroničarska narodna pjesma dalje kaže kako je "Šestu knjigu Bogdan nakitio", i poslao je igumanu Pivskog manastira **Stevanu Dučiću**. U "knjizi" pozdravlja **Lješević Jola** i ostale Lješeviće. Sedmu je poslao kapetanu **Vuli Hadžiću** u kojoj pozdravlja **Soćicu Lazara**. Osmu je uputio "u Banjane **Baćeviću Simu**" da pozove sve Banjane, a među njima i **Smiljanića-Ognjenović Zeka**, iz Renovca **Popova Vidaka**, a "s Tupana **Četka Pajevića**". Posebno mu poručuje da pozove **Baćević Maksima** i "perjanicu" **Koprivicu Simova Blagoja**.

U narednom dijelu pjesme, u kojoj se više puta pominju prezimena **Đurović**, **Višnjić**, **Čengić**, **Zimonjić**, **Vukalović** kaže se: "Kad je knjige Bogdan rasturio, sebi zove dva dobra junaka: od Trebinja **Petkovića Luku**, s Nevesinja **Jakšića Aleksu**." Pjesma dalje raspravlja o Vukaloviću, pominje se **Knežević Jaksim** iz

plemena Šaranci, zatim **Šibalija Živko** "koji nema straha od Turaka". Preko Luke Petkovića Bogdan upućuje pozdrave **Dedoviću Miru i Saičiću Vasu**. U pjesmi se zatim pominju **Perovići, Radulovići, Tunguz Pero**, mali **Jovan Džombeta** ("Jovan mali, al život ne žali", **Muratović** sa "Rgud" planine, pa Bjelice "od Gorice Crne", **Vujovići, Gligor Milićević, Zotovići**, iz Zubaca **Asanović Spaso**. Pjesma spominje i nekog **Belu Spahića** "glavara" sa Zubaca, a zatim kaže: "Spahići su izdajice bili." I na kraju pominje **Tomaševića** od "lijepa mjesta Kruševice". (Sva imena i prezimena podvukao R.M.).

Dakle, u ovoj malo poznatoj i davno zaboravljenoj epskoj pjesmi ovjekovječen je podugačak niz od preko 60 prezimena. Pjesma ukazuje na karakterne osobine i ratničke vrline pojedinaca i poznatih Hercegovaca toga vremena (36:14-20).

Sličan primjer imamo i u pjesmi o osveti Save Vladislavića nad Bećir-begom Čengićem u bici kod Ozije u južnoj Rusiji 1735. godine. U ovoj pjesmi su, gotovo u potpunosti, sačuvana prezimena begovskih porodica koje su tada u Hercegovini postojale. Ova, takođe, malo poznata pjesma govori o tome kako su poletjela dva vrana gavrana "od Ozije ispod Moskovije" i došla na granicu Hercegovine, u Rataj kod Foče i tu sletjeli na kulu Bećir-paše Čengića. Dočekala ih je Bećir-pašina kaduna (gospođa) i pitala kako je izgledala pobjeda na Oziji:

*Vije li se barjak **Mušovića**
Sjaju li se toke **Sijerčića**,
Igra li se dorat **Ljubovića**
Sa lijepa polja **Nevesinja**?*

Gavranovi su pašinici odgovorili pjesmom, ali ne o turskoj pobjedi već o porazu i o tome kako je Vladislavić lukavo namamio begove da mu se prokažu, a zatim ih poubijao. Vladislavić ih je pitao: "Nije li kogod od Hercegovine, od **Čengića** roda svijetloga, čestitim ću njega učiniti?" Pjesma dalje kaže kako su mu hercegovački begovi povjerovali, počeli mu dolaziti i predavati se: "Od Nikšića grada bijeloga, dođe k njemu pet **Mušovića** i svaki se za Čengića kaza." I tako redom, kako se u pjesmi pominje predalo se "sedamdeset i sedam begova" koji su se predstavili kao Čengići. Među njima su: od Klobuka dva **Kovačevića**, od Podgorice dva **Bećirkovića**, od Bileće tri **Kapidžića**, od Trebinja **Rizvanbegovi-**

ći (valjda **Resulbegovići**, R.M.), od Stoca dva **Stočevića**, od Mostara "dva **Kajtaza mlada**", od Nevesinja "sve pet **Ljubovića**", od Metkovića **Resulbegovići**, od Ljubuškog "do dva **Ljubušaka**", od Konjica dva **Veratovića**, od Sokoca "do dva **Tankovića**", od Zagore sedam **Sijerčića**, a od Foče "do tri **Šarevića...**" Zaista, puno je prezimena begovskih porodica skoncentrisano u ovoj narodnoj pjesmi koja ih je sačuvala i otrgnula od zaborava (68:17-19).*

I u poznatom djelu Andrije Kačića Miošića **Razgovor ugodni naroda slovinskoga** (1756) nalazi se dosta pjesama u kojima je sačuvano od zaborava mnoštvo prezimena znanih, i manje znanih, ličnosti naše srednjovjekovne istorije. Pomenuta su prezimena kraljeva, banova, knezova, plemića, vitezova i ostale feudalne gospode toga doba. Kao ilustrativan prilog ovom radu neka nam posluži **Pisma od Stipana Kristića i njegovih svatova** (111:74-76). U ovoj epskoj pjesmi, zapravo hronici jednog događaja iz prve polovine XIV vijeka, pominje se 90 prezimena ličnosti pozvanih na jedan kraljevski svadbeni pir, među kojima oko 40 sa tla Hercegovine (što se može zaključiti po imenima mjesta i predjela iz kojih su svatovi pozvani).

Početni stihovi hronike nas obavještavaju da nisu "lipši svati sakupljeni /ni plemići lipši sastavljeni,/ što su svati kralja bosanskoga,/ po imenu Kristića Stipana),/ i njegove lipe zaručnice /divojke Kate Hercegovke...,/ od velika roda i plemena:/ lipa ćerka hercega Stipana..." Bosanski kralj je, kako nam pjesnik saopštava, pozvao u svatove i ove Hercegovce: "Od Konjica **Luku Senčevića**, /od Neretve **Jablanović Radu**,/ neka ide po divojku mladu. Od Mostara mlada **Nemanića**,/ a od Broćna **Petra Orlovića**" i još nekog "**Aračinovića**". Pjesma dalje pominje: "Od Popova **Bogašinovića**, /od Blagaja **Bogastinovića...**", pa zatim "od Popova zove **Pavlovića**,/...od Zagorja **Divojević Marka**,/... i **Rupčića** od Mostara kneza,/ od Zagorja dva mlada plemića,/ baš **Ribića i Mirilovića...**" U daljem nabrojanju svatova pominju se i ovi Mostarci: **Koprijević, Kresojević, Jeličić, Ilinić**, te "od Neretve mutne" **Grupković i Klupković**. Od "Utova" (valjda Hutova) je pozvan **Gi-**

* Varijantu pjesme iz koje su ovdje djelimično citirani stihovi i navedena prezimena Dučić je dobio od prote K.Lješevića. Kaduna Bećir-bega Čengića bila je od porodice **Đulića** i imala je u vojsci na Oziji brata Osmanā kojeg su Rusi pokrstili. U bici na Oziji Vladislavić je oprostio samo **Zvizdićima** iz Gacka, koji su pomagali njegovoj porodici da se spase i skloni u Dubrovnik (Isto, str. 19, bilj. 12)

zdelinović, a od Čitluka **Parmežanović**.

U narednom nizu prezimena, pjesma spominje: "Od Zažablja dva mlada plemića, /**Tvrtkovića i Novakovića**,/ od Buškoga blata **Sestričića**, /od Sutinske kneza **Ždralovića**...Od Posušja zove **Kutlovića**, /a od Broćna mlada **Knezovića**...Od Zažablja kneza **Žarkovića**, /od Popova mlada **Milenića**. /**Delovića** od Neretve mutne,/gdi si legu plemenite utve.../**Jovanića** od Hercegovine,.../od Posušja **Radu Lovrenčića**,/od Zažablja mlada **Mrnarića**,/od Blagaja dva **Zvizdojevića**..." Na kraju, pjesma nam saopštava da je bosanski kralj u svatove pozvao i "Od Kotora dva mlada plemića;/**Palikuću i Predojevića**", a to su veoma stara i poznata hercegovačka prezimena.

Svadbene svečanosti o kojima Kačić pjeva održane su u Milodražu kod Fojnice u Bosni sredinom maja 1446.godine. Tom prilikom proslavljeno je i "porodično združivanje" bosanskog kralja i "gospodara" Hercegovine vojvode Stevana Vukčića, koji je došao u Milodraž. Ovi susreti su bili praćeni i "velikim uzajamnim počastima" (51: 281).

Pomenimo i Kačićevu **Pismu od uskoka hercegovačkih** u kojoj nalazimo mnoga stara hercegovačka prezimena: **Babići, Knezovići, Marinovići, Batinovići, Grgurinovići, Talajići, Novakovići, Vladimirovići**...Zanimljiva je i **Pisma od vitezova Ljubibratića**, posvećena Jeronimu Ljubibratiću, pripadniku poznate trebinjske vlastelinske porodice, koji se kao emigrant istakao u austrougarskoj vojsci. U Kačićevo doba Jeronim je bio na službi u Slavoniji i imao je čin kolonela (pukovnika). Pored slavopojki o Jeronimu, u pjesmi je opjevano Trebinje kao "gnijezdo sokolova" u kojem se "rodiše gospoda/od našega slavnoga naroda,/a od kuće Ljubibratić kneza, trebinjskoga na glasu viteza" (111: 232-233, 357-358).*

Kačićeve epske hronike mogu imati određenu vrijednost i za izučavanje prošlosti Hercegovine. Kao i u brojnim epskim narodnim pjesmama, neka imena i prezimena nisu istorijska već su plod mašte njihovih tvoraca. Moguće su takve pojave i u Kačićev-

* U bilješkama uz pjesme "Razgovora ugodnoga" priređivač navedenog izdanja T.Matić kaže da je Kačićev Stipan Kristić identičan s kraljem Stjepanom Tomašem (1443-1461) koji se u drugom braku oženio Katarinom, ćerkom Stjepana Vukčića Kosače. Katarina je, poslije propasti bosanskog kraljevstva, živjela u Rimu gdje je i umrla 1478. godine (str.423)

vim "Razgovorima ugodnim", mada se tvrdi da su pisane na osnovu istorijskih izvora.

Vrlo je zanimljiva i epska junačka pjesma **Pogled sa Somine** koju je spjevao narodni pjesnik Mirko Đurković iz sela Somine (Banjani). Tu on nabroja kule poznatih Hercegovaca, nazvane po prezimenima njihovih vlasnika, koje se sa Somine planine mogu vidjeti "prostim okom bez dvogleda". Pjesnik, redom, nabroja: "Vidiš Krstac i **Zvizdića** kulu/ i na Zlostup tursku karaulu;...Vidiš kulu **Kankaraša** Duke/što kneginji ne poljubi ruke;... sve Gatačko polje do Dulića/ i čuvenu kulu **Fazlagića**./ Vidiš Lipnik i kulu **Čengića**/ i u Gacku kulu **Zimonjića**;... vidiš Planu i njene ljepote./ vidiš kulu **Avdića** Šobote/... Na Stražište vidiš karaulu/ i vojvode **Baćevića** kulu/... U Banjane vidiš do istoka,/ tanku kulu **Banjanina** Đoka./... Vidiš paše **Zečevića** vodu/ što spomenik ostavi narodu./... Na ravnici ispod ovih gora/ vidiš kulu **Bjelice** Todora./... Ispod Suvog vrha i omara/ vidiš kulu **Mujičić** serdara./... Na Poljicu bijeli se kula/ oficira **Mićunović** Vula./... Vidiš kulu **Gligovića** Vula,/ za koga je Crna Gora čula..." (76:294-296).

I u drugim pjesmama o Somini planini, jednoj od najviše pominjanih planina u našoj epskoj poeziji, sačuvana su od zaborava brojna hercegovačka prezimena. U jednoj, već davno zaboravljenoj pjesmi o "hajdučkoj majci" Somini (Gačanin Dedo Mašić često ju je uz gusle pjevao) slikovito je opjevan hajdučki harambaša Savo **Vuković**, zatim "sestra mila **Rašovića** kneza" iz sela Vratkovića koja je došla u planinu da nabere "cvića svakojaka", da liječi ranjene junake... U pjesmi se još pominju muslimani **Bašići**, **Muhovići**, **Sarići**, **Čamparići** (valjda Čampare), Osman-aga **Kapetanović**, braća Tanovići...("Školski vjesnik", XI/1904, str. 798-802).

Poduža epska pjesma o **pogibiji Maksima Baćovića**, jednog od glavnih vojvoda Hercegovačkog ustanka, na Gluvoj Smokvi (između Trebinja i Dubrovnika), pominje dosta prezimena. Pored mnogih, već pominjanih, ličnosti Hercegovačkog ustanka, pjesma je "ovjekovječila" i ove znane ustanike: Dabranina **Džombetu** Jovana, Bilećne **Luburić** Mrdaka, **Papića** Šćepana i **Vujović** Nikolu;

Nevesinjce **Vujačića** Kika i **Radovića** Petra... U pjesmi su opjevani i **Pavlović** Peko, **Rašović** Tomo, **Mićunović** Baća, **Koprivica** Vido, **Gojković** Simo, **Remetović** (valjda Remetić) Simo i Nevesinjka **Ivković Kosa** za koju predanje kaže da je bila djevojka posebne ljepote. Kosin lik je očuvan u više legendi i pjesama: "Ljuto cvili tanka robinjica/ na odžaku bega Ljubovića,/ po imenu Kosa Ivkovića..."). Vratimo se pjesmi o Baćovićevoj pogibiji 11. januara 1876.godine. Pored navednih prezimena Srba, u ovoj se pjesmi pominju i muslimanska hercegovačka prezimena: "Od Mostara dva brata **Lakića**,/ a od Stoca **Rizvanbegoviću**",/ Od Trebinja **Resulbegoviću**". Pjesnik ih ubraja u "cvijet od Turaka" koji je u bici kod Gluve Smokve stradao. Pored njih, tu su poginuli: "I četiri glavna miralija/ I bimbaše i mnoge juzbaše/ I dvadeset i osam stotina/ Carevoga birana nizama. "Tu su, tvrdi pjesma, "Ercegovci Turke polomili" i oteli im "ubojne topove".

Pjesmu o pogibiji Maksima Baćovića, koja ima dokumentarnu vrijednost, spjevao je "vidovnjak i pjesnik" Pavle (Peko) Kosanović, koji je živio "na prelazu iz 19. u 20. vijek" u Banjanima (76:286-294).

*

U pjesmi **Stradanje Srba u Trebinju 1914-18** koju je, oko 1930. godine, napisao Jovo P. Kurtović iz sela Začula u Šumi trebinjskoj pominje se više prezimena ljudi iz trebinjskog kraja. Prema ovoj takođe istorijskoj pjesmi, austrougarske vlasti su napravile u Trebinju "stotinu vješala" na kojima su povješali ugledne Srbe iz Trebinja i okoline:

"Sveštenika **Danilović Sava**/ i sa njime četrdeset glavara./ Među njima **Milojević Pera**,/ i **Todora** iz Trebinja **Škera**./ Direktora **Sušić Vladimira**,/ sa Zagore **Petrovića Sima**./ Sve srpskije narodnije vođa,/ među njima **Odavića Đorđa**./...Iz Trebinja **Savu Petkovića**,/ sa Zagore **Jolu Laketića**,/ sa Zubaca **Radu Vučkovića**,/ i Obrena s njim **Sredanovića**,/ i **Bašića** iz Taleže **Pera**,/ sve bez krivnje u tamnicu stjera...Pa im malo u Trebinju bješe,/ već na Humu hapse napraviše,/ i glavare šumske zatvoriše:/ glavnog kneza **Kurtovića Gliga**,/ i sa njime **Sekulović Sima**./ Po dvojicu čearju u lanca,/ s njima čiča **Čičković Jovica**./...Mnoge druge, koj bjehu na glasu,/ iz Ljubovog **Ljubibratić Vasu**./ Iz Cerovca **Galeba Todora**,/ a iz Glavske **Damjanović Đura**./ Iz Po-

pova **Kovačević Jova**,/ iz Taleže **Gerunović Toma**,/ A sa Huma **Kolaković Mića**,/ iz Površi **Mića Milišića**,/ **Kardum Vasu**, **Kuričić Aleksu**,/ i ostale što brojani n jesu./ Još u gvožđe ledeno okiva,/ iz Poljica **Miljevića Jova**,/ I Pičetu iz **Diklića Rista**,/ na muke ih udariše trista./...Nasta zveka šuckorskih korbača,/ doćeraše **Obrena Grubača**,/ Kroz Trebinje njega provedoše,/ i najprvog njega objesiše./...Istog dana **Deretića Marka**,/ **Gudelj Gaja** žalosna mu majka./ Mlado momče zlu imade sreću,/ što po noći užeže svijeću./ Sa Zubaca **Vukalović Rađu**,/ sin vojvodin to je za paradu./... Objesiše tri **Vukalovića**,/ i sa njima **Trifka Šakotića**,/ Sedam braće sve **Sredanovića**,/ glave daše i braća **Ćurića**,/ **Stijačića** i **Begenišića**,/ **Ratkovića** i **Kovačevića**,/ pa **Grubača** i plemu **Bakoča**,/ A, **Miliše** šuckori pobiše,/ s njima mnogi još glave platiše."

U pjesmi su, radi rimovanja, neka prezimena proširena sa dodatkom "ović". Tako umjesto Gerun iz Taleže stoji Gerunović, a umjesto Kolak iz Huma navedeno je Kolaković.

Kurtović pominje i još neka prezimena, među kojima i "našega dičnoga plemića,/ sa Zagore **Đorđa Draškovića**". Pjesnik je opisao nekog «đenerala» Brauna koji je izdavao naloge za hapšenje i vješanje Srba, pa sa njim i završava ovu podužu pjesmu, i postavlja pitanje:

*Što uteče ona kukavica,
Krvnik Braun iz Trebinja grada,
Zašto niko ne utuče smrada?
Pustismo ga u Švapsku prokletu
Da nam krvnu duguje osvetu?*

U pjesmi je navedeno četrdeset, danas manje ili više, poznatih prezimena, a i ponešto drugih manje poznatih detalja o ovom tragičnom događaju. (138:11-17)

U Trebinju je za vrijeme Prvog svjetskog rata obješeno 77 Srba i dvije Srpkinje, jer je, prema podacima profesora Danila Sikića, na području Trebinja u ratu protiv austrougarskog okupatora učestvovao 481 dobrovoljac na strani srpske vojske, od njih je 131 poginuo. Na mjestu gdje su bila podignuta vješala i obješeni ljudi podignut je spomenik prema nacrtu pjesnika Jovana Dučića. Spomenik je otkriven 5. avgusta 1938. godine, povodom dvadesetogodišnjice oslobođenja Trebinja.

*

U danas malo pominjanoj pjesmi **Svatovsko groblje na Morinama** opjevana je ženidba Alibega Ljubovića, sina nekadašnjeg nevesinjskog ajana Mustajbega Ljubovića. U ovoj pjesmi Mustajbegovica savjetuje sina i kaže mu koga sve, i zbog čega, treba da pozove u svatove:

*Kupi svate i Srbe i Turke,
Pred Turcima **Tanovića** Derva.
Ako bude danu na mejdanu,
Nek imamo Derva mejdandžiju.
Pred Srbima **Ivković** Ilju.
Ne zaborav Osman bajraktara,
Lakišića od grada Mostara.*

A, nekada davno, u okolini Čapljine i Gabele, djevojke su pjevale:

*Klepci fale Pantu **Biberaša**,
Prebilovci **Babića** Hasana,
A Loznica Jovana **Puhala**,
A Gabela staroga **Kablara**.*

Prema podacima Huseina Čišića, ovo su početni stihovi jedne od pjesama, nastalih sredinom XVII vijeka, o odbrani Skele u Gabeli koju su često napadali Mlečani. Pjesma je otrgnula od zaborava pet prezimena "pandurskih buljukbaša" od kojih su trojica hrišćani. Oni su u doba Mletačkog rata i "dugo godina iza toga zajedno sa Muslimanima branili zemlju od Mlečana i Austrijanaca" (52:76).

*

Zanimljiva je i jedna ljubavna narodna pjesma (sevdalinka) u kojoj se, pored pomenutih Lakišića, spominju prezimena i imena pripadnika poznatih mostarskih porodica :

*Kolika je mostarska Cernica?
Još je veća Lakišića avlija
Tu se šeće Lakišića Dudija,*

 Gledala je tri dilbera s' bedema:
 Jedan dilber **Ćumurija** Hamzibeg,
 Drugi dilber **Džabić** efendija,
 Treći dilber **Čišić** Muhamede.

Pjesmu je tvrdi Mostarac Ismet Ćumurija, zabilježio Alija Nametak u selu Džaridnu kod grada Turgutlua u Turskoj. ("Most", br.132-133 (43-44 NS), Mostar, 2000, str. 89).

Navešćemo još jedan primjer pominjanja prezimena u jednoj sadašnjim generacijama skoro nepoznatoj lirskoj («ženskoj») narodnoj pjesmi:

*Kujundžijo tako ti zanata!
 Sakuj meni junaka od zlata
 Na priliku **Šantića** Alekse,
 Stojli stasa **Radulović** Mile
 Crna oka **Dučićeva** Jove
 Dikli brka **Boškovića** Riste.*

Stihovi su nastali u drugoj polovini XIX vijeka, kada su ovi poznati i ugledni Hercegovci "bili mladi, zdravi, orni za posao..., a Aleksa Šantić, lep kao slika, druževan, dobar pevač, raspoložen šaljivdžija. On je predmet ljubavi mnogih devojaka, zajedno sa celim društvom opevan..." (54:116).

*

Hercegovci su stvarali i pjesme o seoskim svadbama. Tako se u malo poznatoj pjesmi o **Kosorovoj svadbi**, pored mladoženje (mladog Stojana Kosora) pominju **Raguži** koji "opremiše curu", zatim **Šutali** ("Društvo moje, evo nama trška, / Slomila se Šutalova ploska"). U svatovima je i predstavnik porodice **Đurica** ("U ploske se odlomio grljak, / Đurica je pričinio prljak"). Pjesma spominje i **Nadaždine**, iako nisu bili prisutni na svadbi ("Sve se selo skupi na sijelo, / Čudo njima nema Nadaždina"). Zanimljivi su, i sasvim neobični, neki nadimci svatova: **Medik** ("Stade pucanj dvocijevke puške, / Stade cika Medikove kučke"). **Čuhar** ("Tad iziđe Čuharova Mara: / Kuce mala što si se prepala?"). Tu je i neki **Bičak** ("Smreka meka, **Bičak** zaleleka: / Da se nijesmo natukali vi-

na, / Svije bi nas pokosila zima"). Pominje se i jedan **Tuce** (nadimak Tucakovića) za koga sa, čuđenjem, kažu da "nikako nije dolazio". Zanimljivi su i nadimci **Božur**, **Odmuzik** i **Dilika** ("Božur ode i napi se vode, / Odmuzika odvede Dilika").

U pjesmi nema prezimena ključnih ličnosti svatovske družine: starog svata i djevera. Stari Kosor, otac mladoženje Stojana, imenuje za djevera "**Đuru** Miškovoga", a za starog svata **Ivana**, kneza seoskoga ("Oj Ivane, volim te k'o brata, / Postavljam te za staroga svata.") (32:127,128).

Pjesma odiše više dokumentarnom nego umjetničkom vrijednošću jer je i njen tvorac zemljoradnik Radovan Nadaždin, pripadao nekada velikoj porodičnoj zadruzi Nadaždina u Bjelojevićima kod Stoca, koja je gajila bogatu epsku tradiciju.

*Keramička posuda iz gomile
Borojevići - Stolac*

*Keramička posuda VI/V vijek
pr.n.e., Ljubomir - Trebinje*

*Poetika Hercegovačkog podzemlja :
Nakit pećine Vjetrenica u Zavali*

NEOBIČNA PREZIMENA I DRUGE ZANIMLJIVOSTI

Hercegovina je vrlo bogata prezimenima koja se ne završavaju uobičajenim sufiksom **ić**, i koja nam, po značenju, izgledaju neobjašnjiva i neobična. Većina tih prezimena imaju vrlo različite završetke: **ac, ač, at, on, ba, lo, ak, av, če, en, ko, ća, na, ka, ut, ca, ce, la, alj, elj, or, to, iz, ez, džo, zo, jo, nje, so,šo, ža...**

Nekim prezimenima teško je odrediti značenje, smisao nastanka, ili pak na šta ona asociraju, dok je za neka to lako utvrditi.

Podimo od primjera takvih prezimena sa različitim oblikom i često nejasnim značenjem:

Abar, Abota, Abul, Ačkor, Adžijan, Alađuz, Ajkalo, Ajvaz, Aksoj, Akšam, Alpeza, Altarac, Ambulija, Andrun, Anđo, Antelj, Apon, Arap, Aras, Arbutina, Arelija, Ašik, Aškraba, Atijas.

Babalj, Baćina, Badžak, Bago, Baja, Bajalo, Bajat, Bajto, Bakoč, Balaban, Balavac, Balija, Balorda, Balta, Balj, Bandur, Banoža, Baraćin, Barbarez, Bazerta, Barzut, Basor, Bašadur, Batlak, Batina, Bauk, Baul, Bazal, Beća, Bekan, Bekavac, Belša, Bencun, Beno, Berak, Beribak, Beslema, Bešo, Betegalo, Bevanda, Bićkalo, Bijavica, Bilal, Bisa, Biško, Blaško, Bleko, Bojko, Bokan, Bokun, Botica, Brać, Bratoš, Brbor, Breko, Brekalo, Brklja, Brnjoš, Buć, Bubaš, Bucman, Bulat, Buljina, Buljko, Bumba, Burlica, Buškalo, Butigan, Butum, Buzaljko.

Cernica, Ceganac, Cerovina, Cerovac, Cice, Cigo, Cika, Cimirot, Crnac, Crnjež, Cuca, Cipra.

Čadra, Čalaka, Čalija, Čalapa, Čaklija, Čamo, Čavor, Čekro, Čepo, Čerek, Čevro, Čimbur, Čokljat, Čoljak, Čomor, Čopelj, Čučak, Čučaga, Čukvas, Čukur, Čuljak, Čusto, Čuvalo, Čvaljak, Čvoro.

Ćabak, Ćale, Ćapin, Ćato, Ćavor, Ćećez, Ćeifan, Ćenan, Ćiber, Ćopo, Ćosin, Ćoro, Ćubela, Ćućaga, Ćućilo, Ćukasin, Ćukilo, Ćutuk, Ćuzulan, Ćuža.

Danda, Debota, Denda, Denjo, Deronja, Dilaver, Divljan, Doder, Dodig, Doko, Dolina, Dosto, Došlo, Drča, Dreč, Dropo, Drvrndžija, Držalo, Dubelj, Duda, Duka, Dursun, Dutina, Dvlzac.

Džafo, Džajo, Džakula, Džamonja, Džebo, Džefer, Džeko, Dželeta, Džiho, Džino, Džaklo, Džomba, Džombeta, Džonleza, Džono, Džumbur, Džuža, Džukelja, Džumhur, Džunoza.

Đajo, Đapo, Đebo, Đebud, Đelmo, Demo, Đerek, Đeverica, Đikiv, Đipo, Đogo, Đolo, Đon, Đonlaga, Đonko, Đordan, Đogum, Đulabija, Đulibaba, Đulepa, Đulmez, Đuraš, Đurica, Đurina.

Efica, Ejub, Elak, Elez, Erbez, Erceg, Ereš.

Fain, Falatar, Fale, Feris, Filda, Fiola, Forta, Frašte, Frenjo, Frko.

Gaćanica, Gaćina, Godara, Gadžo, Gagro, Gale, Galijat, Gaovac, Gašpar, Gaštan, Gatalo, Gela, Gelo, Gerina, Giga, Gilje, Glibo, Glomuzina, Gnjato, Gogo, Golo, Gološ, Goluža, Gosto, Gozder, Gozo, Gredo, Grepo, Grle, Guta.

Habibija, Habet, Habul, Hajdo, Hajvaz, Hakalo, Handžo, Hebib, Heko, Halbet, Herbez, Herta, Hoto, Hotoš, Hrabren, Hrelja, Hrle, Hubana, Hujdur, Humo, Huseir.

Ibalj, Ibrulj, Idriz, Ikoč, Ištuk, Ivaniš, Ivelja, Iveza.

Jagoš, Jahija, Jahura, Janjoš, Jarac, Jarak, Jaramaz, Jarebica, Jarkoč, Jastreb, Jašar, Jazvin, Jelaska, Jerina, Jugo, Juklo, Jurilj.

Kabil, Kafadar, Kahro, Kajan, Kajgo, Kajtaz, Kajto, Kalaba, Kalj, Kaplan, Kapural, Karan, Kardum, Karo, Kasalo, Keč,

Kečo, Kelez, Kerkez, Keksin, Keso, Kevo, Kito, Kisa, Kisin, Klepac, Klepo, Kljajo, Kljako, Kojo, Koldža, Koluder, Komadina, Komlen, Koncul, Končul, Kondža, Konšur, Korlat, Korkut, Kosir, Kožul, Krhan, Krmek, Kriste, Kudra, Kujkur, Kuljak, Kuljan, Kuštrov, Kutle.

Labalo, Labara, Lambeta, Lauc, Lavrnja, Leho, Leko, Lelak, Lendo, Lepad, Lero, Lićak, Lindo, Lipon, Lisov, Lizda, Lobaja, Logo, Lojpur, Lugonja, Lukavica, Luknaš, Lula, Lupa, Luteka.

Ljepava, Ljevak, Ljevo, Ljolje, Ljuban, Ljevo, Ljubenko, Ljubinac, Ljuteša, Ljuto.

Mačar, Mačinko, Mačuga, Majkal, Makara, Makitan, Malekan, Malkoš, Maltez, Malje, Maljura, Mandeganja, Mandrapa, Manjak, Manjura, Margeta, Markota, Markulin, Matrak, Mavrak, Medek, Menal, Merćep, Merdžan, Merdžo, Mešak, Mičeta, Mićun, Mijač, Milas, Milidžan, Miljak, Miljan, Mirdonja, Mirica, Misita, Miskin, Mrgan, Mrmo, Mujan, Mulać, Muljina, Muškat, Muta, Muzur.

Nadaždin, Naerica, Namac, Namet, Nametak, Ništa, Noga-lo, Nogulica, Novo, Novokmet, Nožica, Novak, Novalija, Novo, Nurak.

Obad, Oberan, Oborina, Obratil, Obrvan, Okmadža, Okuka, Omerika, Ondobak, Opanak, Opijač, Opuha, Oreč, Orle, Oro, Oroz, Orman, Oruč, Ovca, Ovčica, Ovčina.

Padalo, Padrov, Palata, Palameta, Palavestra, Pandur, Pandža, Papac, Papak, Parać, Paranos, Parijez, Pažin, Pecelj, Pecirep, Peco, Pedalo, Pehilj, Pejdo, Pendo, Per, Perin, Perko, Pervan, Peš, Pešov, Peško, Pešut, Petrilj, Petrinja, Pićulin, Pijuk, Pintul, Pinjuh, Poverta, Prelo, Prerad, Prgud, Prkut, Prnjat, Prodan, Proljet, Prskalo, Puce, Pudar, Puro.

Raca, Racan, Radan, Radoš, Radovina, Raguž, Rebac, Redžo, Remeta, Repeša, Repovac, Rikalo, Rnjez, Rodin, Rogan, Rokša, Roso, Rotim, Rudan, Rundo, Rugar, Rulj.

Sać, Salvarda, Salčin, Samopijan, Seto, Sekerez, Semiz, Serdan, Sesar, Sidran, Sirovina, Sivoš, Sjeran, Skaramuca, Skoko, Skvarica, Soldat, Soldo, Solin, Sopta, Spremo, Stovrag, Sudar, Sudžum, Sulaver, Suša, Suton, Svorcan, Svrze.

Šabanac, Šafo, Šain, Šakambet, Šalvarica, Šanje, Šapuh, Šaraba, Šaravanja, Šašaruga, Šegetalo, Šego, Šegrt, Šekara, Šelda, Šelo, Šemrd, Šendro, Šerak, Šeremet, Šero, Šešelj, Šešlija, Šetka, Šigud, Šiljak, Šikalo, Šimrak, Šindik, Šire, Šiše, Šijan, Šola, Škero, Škoro, Škorput, Škrbo, Škurla, Šošo, Špa-go, Šteta, Štukan, Šuko, Šundo, Šunje, Šušac, Šušak.

Tabak, Tambur, Tarailo, Taraš, Taslaman, Taslidža, Taso, Taušan, Telebak, Teletina, Temin, Terkeš, Tica, Tilimbat, Tikveša, Tikvina, Tinjak, Tole, Toljaga, Tolj, Tomas, Torlak, Triša, Trkeš, Trtak, Tufek, Tule, Turuntaš, Tipura, Trutina, Tuce, Tuga.

Ubana, Učukalo, Udženija, Ugarak, Ukraden, Ujdur, Ukropina, Ukša, Unuk, Urta, Ustogonja.

Varup, Vasilj, Vavas, Vegar, Vego, Vela, Vedar, Veraga, Vico, Višo, Vištica, Vodenac, Vođo, Vranješ, Vrčić, Vrdeš, Vrepac, Vrlješ, Vrtikapa, Vučeta, Vučur, Vujica, Vujin, Vuk, Vukal, Vukas, Vukša, Vukle.

Zadro, Zakir, Zalup, Zaklan, Zana, Zeba, Zec, Zele, Zelen, Zeljko, Zlomužica, Zlojo, Zlopaša, Zolj, Zorac, Zovac, Zovak, Zovko, Zvono, Zubac, Zurovac, Zvicer.

Žarak, Žarko, Ždrale, Ždula, Žegarac, Želud, Ždere, Žero, Žetica, Židov, Živak, Žiža, Žmiro, Žuk, Žulj, Žuna, Žuštra, Žutac, Žutigora, Žuža.

*

Pažljivim razmatranjem morfološke strukture i korijena riječi ovih prezimena donekle se mogu razabrati ne samo osnovna značenja neobičnih hercegovačkih prezimena nego i to kako su ona mogla nastati.

Na zanimljiv način nastala su prezimena **Hukalo i Pešut**. Narodno predanje kaže da te porodice potiču od starih Nenkovaca koji su, u XVIII vijeku, živjeli u Dubočici kod Ljubinja. Jednoga od trojice braće Nenkovaca turske vlasti imenuju za poreznika i upute ga da sakuplja novac po selima. Jednoga dana Turci ga pozovu da im donese novac u Ljubinje, ali se on nije vraćao kući. Izgleda da je ubijen i novac mu oduzet. Proglasili su ga bjeguncem, a dvojicu njegove braće protjerali u selo Gradac i oduzeli im imanje u Dubočici. Ozlojeđeni ovim postupkom jedan je brat stalno "hukao", a drugi je "pješio" (slabio). Prvog su prozvali Hukalo. Njegovi potomci uzeli su kasnije novo prezime **Hunković**. Onaj koji je "pješio" prozvan je Pešut. Potomci mu i danas žive u Gradcu kod Ljubinja (155:513).

Prezime **Beljo** imali su, "za Austrije", Ćorići iz Ograđenika u Brotnju. To prezime, koje je nastalo od nadimka, promijenili su, i od "stare Jugoslavije" su se počeli zvati Ćorići. Belje (Miluši, Prozor) su starinom Ćorići iz Ograđenika. Njihov je "djed" gradio mlino ve i stupe, pod selom, pa su ga prozvali Beljo (189:59,60).

Stara mostarska porodica neobičnog prezimena Kajta z sagra dila je, krajem XVIII vijeka, neobičnu kuću poznatu pod imenom **Kajta zova kuća**. Smatra se da je ovo zdanje jedan od najznačajnijih objekata iz turskog doba u Mostaru. Izgrađeno je od kamena i drveta, sa posebnim odjeljenjima za muškarce i žene. Opasano je visokim zidovima da se djevojke i žene "zaštite od radoznalih muških pogleda i da im se u avliji omogući bezbrižna udobnost" (163:51).

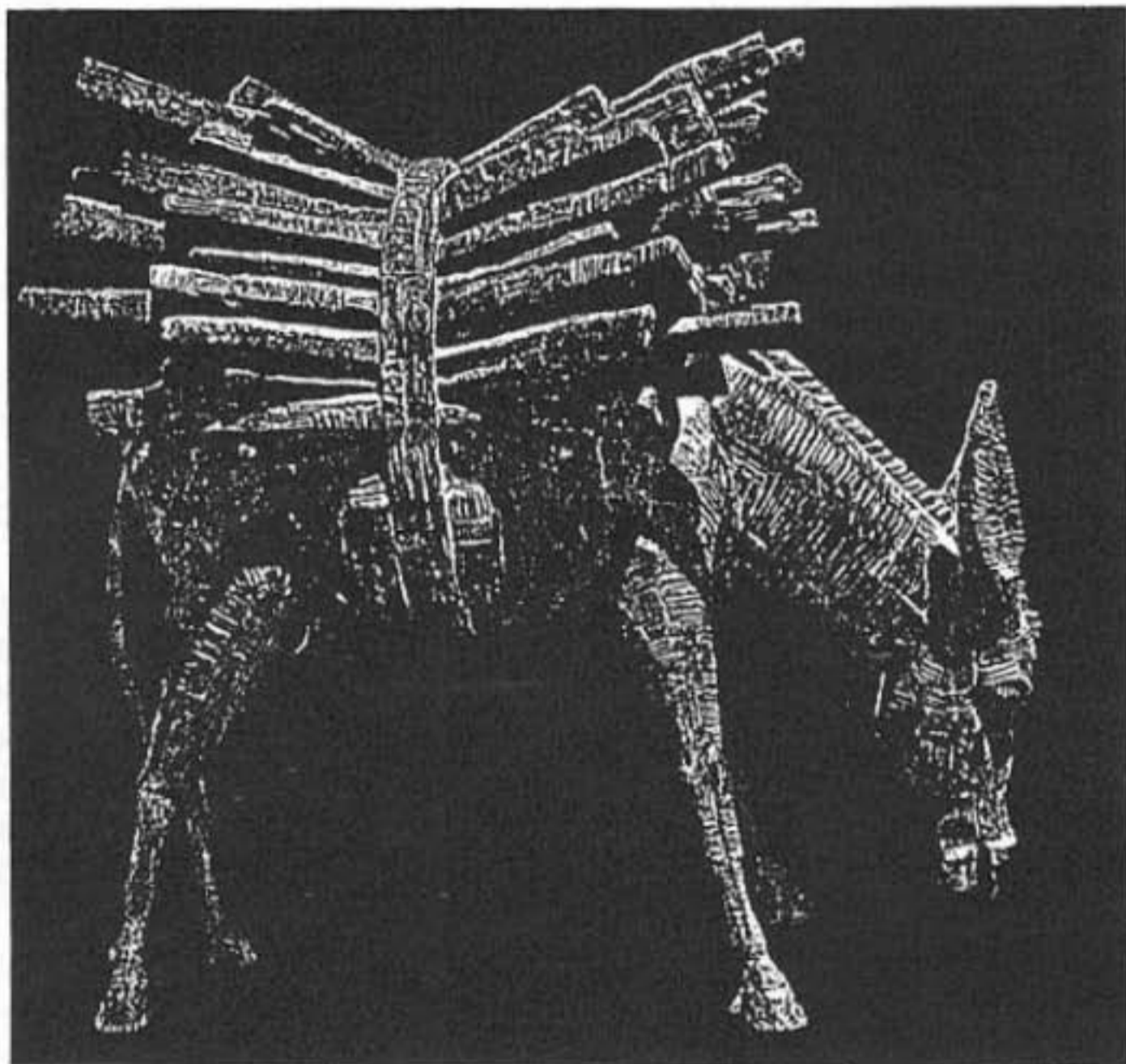
U Buhovu (Široki Brijeg) nekada je živjela porodica prezimena **Kenjčević**. O njihovom prezimenu sačuvana je kratka priča:

"Bili neki u Buovu pa se zvali Kenjčevići. Onda nevista došla, pametna žena, kaže: Babo, ne meremo od sramote, ružno nam ime. Hajd, on otiša u Mostar, pa ondan pripisa se doli, ali privario se: Kako ćeš ime? Očeš li Pulini? – Oću. A pulini su mali magarci od godine. Ondan doša kući, kaže: Nevo, ja sam se pripisa u drugo pleme. Kaže: Kakvo, babo? – Pulini... – A šta su Pulini, odma dogodne opet magarci, kaže." (182:348).

Prezime je moglo nastati od naziva domaće životinje **kenjac** (magarac). O ovoj korisnoj životinji postoji više anegdota koje Hercegovci u dokolici prepričavaju, naročito kada "kenjčijaju". Tada bi znali za nekoga reći da je "kenjac", pa i "veliki kenjac". Za onoga ko je pošten a naivan kažu da je "kenjcu brat". Dječaku će reći

da je "kenjčević"...U ovim, naizgled pogrđnim, riječima ima mnogo dobroćudnog i intimnog.

Kenjac je nekada bio "glavno transportno sredstvo" Hercegovaca. Po završetku Drugog svjetskog rata prozvali su ga

*Spomenik magarcu (kenjcu) u Mostaru
(Rad akademskog kipara Marjana Kockovića)*

Ovim spomenikom "Hercegovci nisu zaboravili da uvijekovječe svoju zahvalnost magaretu koje ih je veoma ekonomično i vrlo izdržljivo služio u minulim vremenima".

(Mostar, Ilustrovana monografija, str. 126)

"hercegovački džip". U znak zahvalnosti ovoj plemenitoj životinji u Mostaru je podignut spomenik kenjcu. Natovareni magarac izrađen je od bronz, u prirodnoj veličini. Rad je akademskog kipara Marjana **Kockovića**. I prezime Kocković je rijetko i neobično. Aso-

cira na kocku, a moguće je da je nastalo i od nadimka Kocko kojeg daju kockarošu.

Prezime **Kokot**, nastalo je od riječi kokot kojom Hercegovci nazivaju pijetla, oroza. U susjednim Konavlima spominje se još 1433. godine selo Kokoti. Porodice prezimena Kokot žive u Žumberku (Hrvatska). Davno su im preci doselili iz Hercegovine i nastanili se u selu koje je po njima nazvano Kokot (218:79).

Narodno predanje kaže da je nekada u Dubokoj (mahala sela Burmazi), nedaleko od Stoca, živjela porodica prezimena **Derikobila**. Iz ove porodice bio je kapetan, po nekima i knez, Derikobila. Bio je, kažu, vrlo bogat. Imao je tri momka koji su ga opsluživali. Jedan od njih, porijeklom od Ljubuškog, imao je dužnost da lovi ribu, i to samo morsku ribu "geru". Od njega su **Gerine** u Burmazima. Drugi momak imao je ime Tomo i od njega su muslimani **Tomići** koji su nekada živjeli u Dubokoj, "a sad ih ima u Stocu". Treći momak koji je služio kod Derikobile zvao se **Zeko** i od njega su muslimanske porodice **Zekići** u Stocu. Omeđine (ostaci kuća) kneza Derikobile nalaze se na lokalitetu zvanom Oborine (59:382).

Pored prezimena čije značenje asocira na ovce, kao što su **Ovca, Ovčica, Ovčina**, u Hercegovini ima prezimena koja su, navodno, nastala po imenu ovaca. Profesor Radoslav Matić, koji se svojevremeno bavio istraživanjem stočarske terminologije u Hercegovini, došao je do zaključka da su u ovom kraju, kada je riječ o imenima domaćih (a i drugih) životinja, najbrojnija imena ovaca. Prema ovom autoru se "mikrosistemi ovčijih imena podudaraju sa nekim sistemima hercegovačkih prezimena", te da su se mnoga zaboravljena imena ovaca sačuvala u prezimenima.

Po Matićevom mišljenju "nastanak velikog broja prezimena od ovčijih imena, na primjer, navodi nas na pomisao da je u Hercegovini nekad bio razvijen čak kult ovce...Ovdje se možda radi o nekoj autohtonoj religiji ili o izrođavanju mitraizma (po kojem se poštovao kult bika) u poštovanje kulta ovna, budući da su hercegovačka prezimena koja su nastala po imenu ovaca sva odreda, izravno ovnujska, npr: Šuta, Šutalo, Šuko, Šunje, Čavor, Čolić, Zovko, Svrđlin...Mrvalj, Šanje, Klepo i dr. Kad bismo ova prezimena doveli u vezu sa ostalom hercegovačkom patronimijom, onda toponimijom i sa onim što nam daju etnologija i arheologija, možda bismo mogli naći nešto i od te moguće drevne religije" (148:59,60).

Neobičnih prezimena, dakle, u Hercegovini ima mnoštvo, a to je evidentno i u ovom radu. Mnoga od ovih prezimena lako se i dugo pamte, spominju se u narodu, o njima se prepričavaju šaljive, ponekad i nepristojne anegdote. Više zgoda prepričava se o prezimenima: **Pičeta** ("Oj Pičeta ime dično..."), **Raguz i Zaguz** ("Mirko Raguz uz o Maru Zaguz"), **Brstina** ("Dosta su Brstine brstili"), **Guzina** ("Pazi Guzina da ti ne izgori prezime"), **Jalovica i Junac** ("Rada Jalovica se udala za Miloša Junca"), **Kureš** ("Kome si dao šćer? – Kurešu da prostiš").

Jedna putopisna reportaža publiciste i književnika Gojka Banovića pominje neka neobična hercegovačka prezimena. Reportaža počinje ovako:

"Zec iz Mostara, viđen u Trebinju, zaklan u Bileću, prodan u Gacku, skuhan u Nevesinju!". Pisac zatim konstatuje da ovo nije nikakva potjernica za "nesrećnim zecom" nego rečenica sastavljena od "čudnih" hercegovačkih prezimena: **Zec, Viđen, Zaklan, Prodan** (12:7).

*

Naselja oko Popova polja bogata su neobičnim prezimenima. Samo u četiri sela ovog predjela (Cicrini, Trebimlji, Trnčini i Veljoj Međi) evidentirano je preko 40 prezimena koja se mogu smjestiti u ovu grupu. O njihovom nastanku svjedoče arhivska građa i narodna predanja. Ali, ima i prezimena o kojima nije sačuvan skoro nikakav pomen.

U Cicrini (zaselak Strmica) je svojevremeno živjela porodica **Kuljen**. Godine 1804. u matičnim knjigama je zabilježena udaja Mande, kćeri Luke Kuljena, za Nikolu **Jarka** iz Trebimlje. Jarak dolazi na imanje ženinih roditelja, pošto Kuljen nije imao muških nasljednika. Smrću Kuljena (oko 1844.) nestaje ovog prezimena u Strmici, a Jarak se pominje sve do 1974, kada je i "posljednji muški potomak ovog roda izumro", naravno u ovom selu.

O nastanku prezimena (i roda) **Raguž** sačuvana su dva predanja. Po jednom, Raguži potiču od nekog mornara koji je pobjegao iz Dubrovnika i došao u Strmicu. Tu ga je neki čovjek iz porodice **Bajo** uzeo za slugu. Po dolasku u selo mornar je samo znao da kaže "Ragusa". Po tom su ga prozvali Raguža, a nešto kasnije Raguž. Drugo predanje kaže da su **Bajo i Limov** (trgovci iz Strmice) doveli iz Dubrovnika nekog momka i prozvali ga Ragužilo. Taj

momak oženio je Bajovu kćer i dobio dio njegovog imanja. Njegovi sinovi odselili su u Lastvu (Hrasno) i od njih vode porijeklo današnji Raguži. Tvrdi se da su Raguži najbrojnije pleme u Hercegovini i da su porijeklom iz Strmice. Limovi su se, prema predanju, ranije zvali Petrovići i bili su u srodstvu sa Raićima i Bajama. Priča se, takođe, da su neki ljudi iz porodica Bajo i Limov bili poznati hajduci i da su u saradivali sa senjskim uskocima. U Cicrini se pominje i rod **Pupo (ili Pupa)** koji, navodno, potiču od Petrovića, odnosno Pupića.

Prezime **Potrebica** nastalo je na neobičan način. Potrebice pamte da su im preci došli u Cicrinu (zaselak Zatomorje) iz Odžaka kod Nevesinja i da su se zvali Bogašinovići. Neki iz njihovog roda bio je rastom mali i nije mogao da podiže teret na konje kada bi kretali na put. Tada bi mu govorili: "Podigni, potrebo!" Od toga je nastalo prezime Potrebica. O ljudima ovog prezimena ima više sačuvanih anegdota. Jedna od njih je o Đuri Potrebici koji je spaliio imanje age Vranovića zbog toga što mu je "zadržao" sestru kada je pošla sa ovcama na planinu. Priča se da Potrebice nisu Turcima plaćali harač zbog toga što su davali vojnike u njihovu vojsku, a i to da je neki Janko Potrebica bio barjaktar u turskoj vojsci za vrijeme bitke na Grahovu.

Stare porodice **Glavaš** mogle su dobiti prezime po zaseoku Glavaši u Trebimlji, a moguće je da ovaj zaselak i po njima nazvan. Ima mišljenja da su današnje porodice **Škurla** potomci Glavaša, ali to nije dokazano. U Trebimlji se, kao najbrojniji rod, pominju i **Bratoši**. Nema pouzdanih podataka o njihovom porijeklu i nastanku ovog prezimena. Bili su nastanjeni u zaseoku Zagorac. Tu su se nalazili od 1729. do 1890. godine. Nepoznato je šta je sa njima kasnije bilo. Toponim "Botičina čatrnja u Trnčini svjedoči da su ovdje nekada živjele i porodice prezimena **Botica**, ali se, takođe, ne zna ništa o njima. Nepoznata je i sudbina porodica **Čerek** i **Vukša** kojih odavno nema u ovom selu. Čereci se spominju 1712, a Vukše 1713. godine. Usmena narodna tradicija kaže da su Vukše nekud odselile, a ima i mišljenja da su stradali od uskoka. Kao kuriozitet navodimo i neobično prezime **Alaneja**. Nešto podataka o ovoj porodici ima u matičnim knjigama Trebimlje iz 1736. i 1748. godine. Tumačenjem riječi "Alaneja" u značenju stranac, zaključuje se da je ova porodica poticala od nekog stranca koji je bio sluga kod porodice Čerek, "pa su ga oni i oženili".

Nepoznato je porijeklo porodice **Kriste**, a i kako je nastalo o-

vo prezime koje podsjeća na "francusko ili njemačko porijeklo". Moguće je da potiču od nekog odbjeglog vojnika, ali "svakako prije francuske okupacije Dalmacije". Ova stara porodica iz Trebinje dijeli se na četiri ogranka nazvana po zanimljivim nadimcima: **Biskupovići** su nazvani po nekom Vidu zvanom **Biskup**, **Cigići** po nekom zanatliji (samardžiji) koga su zvali **Cigo**, **Đogatovići** po Matu zvanom **Đogat** po dobrom konju (đogatu) kojeg je imao, a **Pečkovići** po Đuri koji je imao nadimak **Pečko**. Nije utvrđen ni nastanak prezimena **Zvono**, ali se tvrdi da se prezime javlja u vezi sa zvonom. Preci su im, kaže legenda, skrivali ispred Turaka crkveno zvono, a zlobnici tvrde da su oni ukrali zvono. Teško je ustanoviti i nastanak prezimena **Prkačin**. Ima mišljenja da je prezime povezano sa pridjevom **prkosan**, odnosno da im je predak bio "prk", "prijek", da je volio da prkosi, pa su ga prozvali Prkača, a zatim Prkačin.

U Trnčini se, 1737.godine, pominje prezime **Arkezin** (ili Arkezina). Tvrdi se da su porijeklom od Andrijaševića, ali se ništa ne zna o nastanku ovog prezimena. Nema ih odavno u ovom selu. Ne može se tačno utvrditi i nastanak prezimena **Lonac**, ali je "sigurno" da se u prošlosti ova porodica nije tako zvala. Zanimljivo je da se **Džamahirije** "nekad pišu" kao **Kujundžići**, pa je moguće da su im preci bili kujundžije, a nekad i kao **Mihići**, što im je "patronimički naziv". U zaseoku Brestica registrovan je (1742) "upis djeteta Pavla **Prkuta**". Smatra se da je pomenuti Pavao prvi predstavnik Prkuta u Trnčini. **Bašadur** je prezime roda koji se (1743) spominje u zaseoku Gajic. I njih u Trnčini više nema. Priča se da su odselili u Čavaš, ali za to nema pouzdanih dokaza. Bašaduri se u Čavšu pominju znatno ranije, pa je moguće da su otuda preselili u Gajicu. U Rupnom Dolu (zaseoku Trnčine) pominje se i "pleme" **Puro**. Nema istorijskih podataka o ovom plemenu i prezimenu. Narodna tradicija pamti samo popa Puru koji je sahranjen kod crkve Sv. Nikole, a uspomena na njega čuva se u nazivu Puri-no guvno.

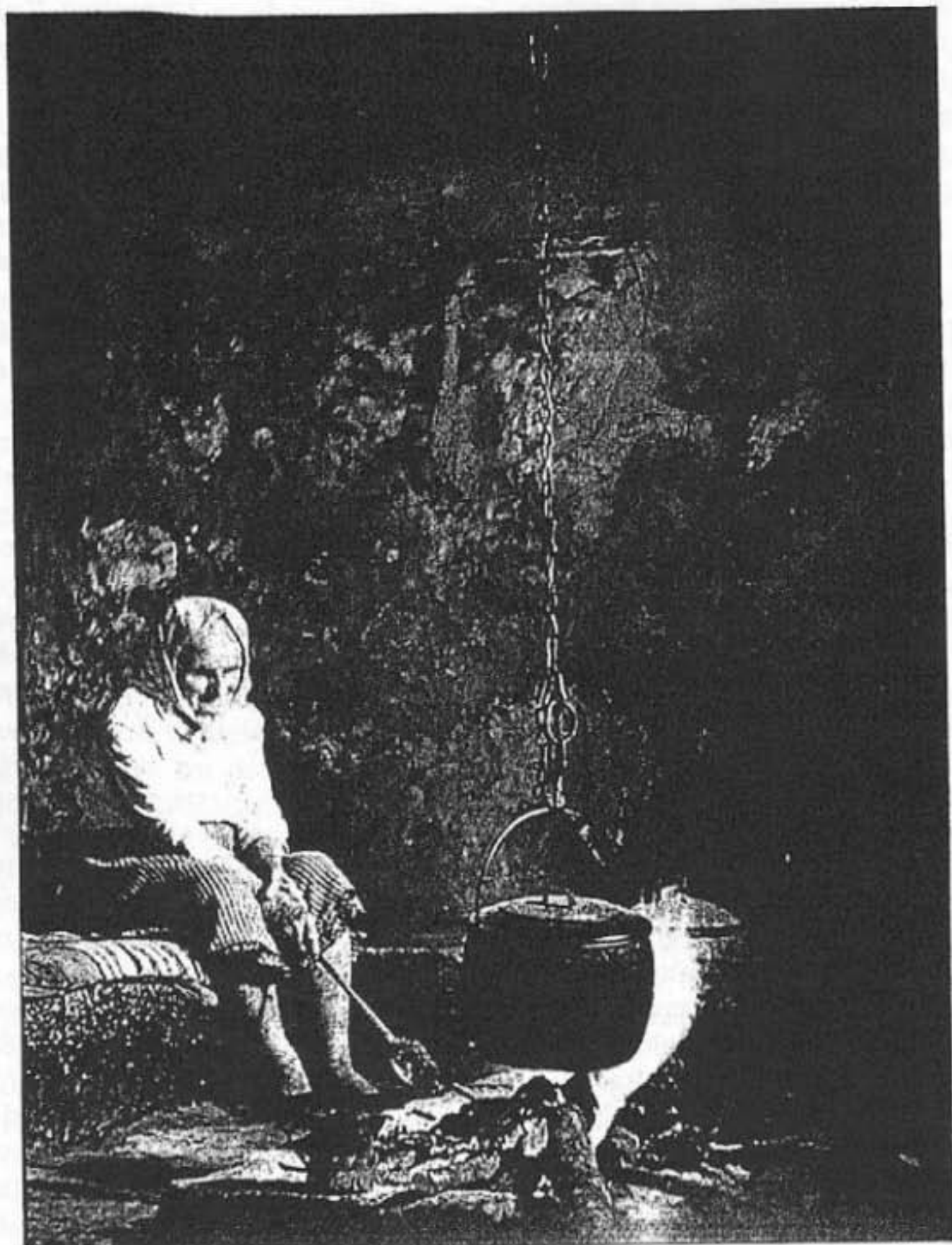
O porodici prezimena **Soko**, porijeklom od roda **Bogdan** iz Velje Međe, priča se kako je neki Bogdan ubio susjeda **Ljavaka**. Prema priči, to se dogodilo kada su se Ljavak i Bogdan vozili u barkama po poplavljenom Popovu polju. Iz svoje barke Bogdan je preskočio u Ljevakovu i u njoj ga ubio. Neki iz sela koji je ovaj događaj posmatrao, povikao je : "Preskoči kao soko!" Bogdan je, poslije izdržane kazne, odselio u Rupni Do, dobio nadimak **Soko** i po

tome je nastalo ovo prezime. Ima mišljenja da je i prezime **Kulaš** nastalo od nadimka nekog pretka, a povezuje se i sa Kolašinom, mjestom iz koga su im preci doselili u Popovo. Za **Oberane** se smatra da su najbrojniji rod u Veljoj Međi, da su porijeklom od roda Bogdan, te da od njih potiču Lakići, Sokoli, Vukasi i Žarkovići. O porodicama **Ban, Bender, Lopin i Marun** u Veljoj Međi nema podatka odakle su porijeklom i kako su nastala ova prezimena. Porodica Ban ima u Petrovu Selu kod Dubrovnika, a Lopina u Žuljani na Pelješcu. Za Bendere se navodi da su brojniji rod, ali i to da nije sačuvana tradicija o njihovom porijeklu. Prezime **Kulov** se javlja 1810. godine, kada je u matičnu knjigu upisano rođenje Petra, sina Mihe Kulova. Upoređujući ovaj upis sa nekim drugim upisima Đuro Kriste izvodi zaključak da je Kulov bio nadimak, a "tadašnji župnik ga je upotrijebio kao zvanično prezime" **Karke** koje se pominje 1849. godine kada je upisano rođenje Karke Ivana, sina Ilijinog. I **Kulov i Karke** su "nestali rodovi" u Veljoj Međi, a o sudbini roda **Marun** ništa nije poznato.

U Veljoj Međi se, pored navedenih, pominju i porodice i ovih, takođe neobičnih, prezimena: **Bratoš, Gustin, Kantar, Kečo, Krilaš, Papac, Prce, Šanje**. (Opširnije o navednim porodicama i prezimenima u radovima Đ.Kriste: 130,131,132,133).

*

U Hercegovini je običaj da se stanovnici pojedinih predionih cjelina nazivaju po imenima dotičnog predjela: Bobanci, Šumljaci, Popovci, Gačani, Stočani, Ljubomirci, Ljubušaci...O njima ima dosta šaljivih izreka, pjesama i "pogrdnih" uzrečica. Odavno se pamte šale o ljudima iz Šume trebinjske, Površni, Bobana, Popova polja... Povodom nekog zbora u Humu-trebinjskom, gdje su rješavana neka sporna pitanja, nastali su stihovi: "Površani dotjerali kenjce i preko njih prebacili čese./ a Šumljaci posjedali fino, duvan puše i videt je divno." Ima i ovakvih šaljivih dosjetki: "Popovci su pod nogam obojci, Bobanci su pod nogam opanci, a Šumljaci na glasu junaci." Na "račun" Gačana često se susreće ova šala: Kada neko naiđe na grupu ljudi iz Gacka i okoline i pozdravi ih sa "Pomoz bog, ljudi!", a oni odgovaraju: "Dobra ti sreća, nismo mi ljudi, mi smo Gačani." A kojih prezimena najviše ima u Gacku? Odgovor: **Guzina i Lažetića**. Tako se Hercegovci zabavljaju, "zbijaju" šale međusobno i ne ljute se jedni na druge.

Na fotografiji je Stana Milićević iz Nenovića (Šuma trebinjska), rođena Pikić u selu Prosjek (Bobani). Po predjelu iz koga je došla u Nenoviće zvali su je Bobanka po imenu supruga Toda - Todozica, a po djevojačkom prezimenu Pikuša.

(Snimio : Risto Milićević)

Karakteristično je da u hercegovačkim selima udate žene često nazivaju po **djevojačkom prezimenu**. Po prezimenu Rašević zovu je **Rašuša**, od Kolaka je **Kolakuša**, od Lončara - **Lončaruša**. Od Miskina - **Miskinuša**, od Vreće - **Vrećinuša**, od Pikića - **Pikuša**, od Čurtovića - **Čurtuša**, od Narančića - **Narančuša**, od Geruna - **Gerunuša**, od Kuljaka - **Kuljkuša**... Takođe je uobičajeno da se žena naziva po mjestu i kraju odakle je. Po selu Dobromani zovu je **Dobromanka**. Iz Kaladurđevića je **Kaladurka**, iz Mesara - **Mesarka**, iz Oraha - **Oraška**, iz Uskoplja - **Uskopaljka**, iz Jasenice - **Jasenička**, a iz Koštrikovca - **Koštrikuša**. Ženu iz predjela Zagora zovu Zagorka, iz Dabra je Dabranka, iz Gacka-Gaćanka, iz Nevesinja - **Nevesinjka**, iz Stoca - **Stočanka**, iz Mostara - **Mostarka**, Trebinja - **Trebinjka**.

Jedna šaljiva narodna pjesma iz Popova na originalan i zanimljiv način pominje nazive žena po mjestima rođenja. Pjesma izražava želju nekog momka kakva mu djevojka treba da bude:

*Kiteruša ko da je Bobanka
 Pojebljiva ko da je Tuljanka
 Crne kose ko da je Mrkonjka
 A obraza ko da je Drijenka
 Naprasita ko da je Dračevka
 Neoprana ko da je Dubljanka
 Jezikača ko da je Velička
 Draču kopa ko da je Galička
 Ribu lovi ko da je Strujička
 Čičke kopa ko da je Oraška
 Stranu gazi ko da je Ravnjanka
 Vodu gazi ko da je Čvaljinka
 Boga moli ko da je Zavalka
 U viš ide ko da je Grmljanka
 Lađu vozi ko da je Sedlarka
 Dračom gradi ko da je Poljička.*

Tu su, pored predjela Bobani, nabrojana redom sva sela s desne i lijeve strane Trebišnjice. Popovci su, kako se vidi, otvoreni ljudi, vole šalu i ne ljute se jedni na druge.

Vrlo je čest slučaj da se udate žene nazivaju i po imenu muža: **Lučinica, Simovica, Jovovica, Ilinica, Ristovica, Perovica, Todovica, Krstovica, Nikolinica, Žarkovica**... Dakle, najčešći dodatak imenu supruga je "vica".

Kada je riječ o imenima žena, napomenimo još i to da se u Hercegovini često uzima kratak i jednostavan naziv "**ONA**". Dakle, ženu često nazivaju ni po imenu ni prezimenu niti po mjestu odakle je. Prijatelj pita prijatelja: "Kako ti je ona? Šta radi ona?" I zna se na koga se misli. To kazuje da je žena zapostavljena, smatra se kao nešto pomoćno, prolazno, a pamti se samo dok radi i postoji. Otuda se u narodu i danas susreću neka nazadna patrijarhalna shvatanja da "samo muška glava nastavlja sa vatrom na ognjištu", a da je ženska "tuđe posuđe u kući". Negativan odnos prema ženi se tako uporno održava, i to ne samo u Hercegovini, već i u drugim dinarskim predjelima.

Narodno predanje kazuje da je u Dabru živjela jedna stara porodica čije se prezime ne pamti, ali je legenda sačuvala neobična imena tri sestre iz ove porodice **nepoznatog prezimena**. To su bile: **Trojica, Gorica i Straževica**. Sestre su sagradile tri crkve na području Dabra i nazvale ih svojim imenima.

Trojica je sagradila crkvu u Kutima, Gorica u Hateljima, a Straževica kod Berkovića, na jednom vrhu "koji se diže iznad Dabarskog polja oko 500 m visine". Ovaj vrh je nazvan Straževica i na njemu je bila crkva. Na Straževici se i danas nalazi vještački napravljen brežuljak visok 10 metara čija je osnova podzidana do jednog metra visine. Brežuljak je napravljen od kamena i rastresite zemlje, a prečnik mu je 10 metara. Prema narodnom predanju kojeg je zabilježio dr Ljubo Mihić, tu je zakopana crkva u kojoj se nalazi zlato. Ljudi su više puta pokušavali da otkopaju tu humku i da godinama stvarnoj legendi stanu na kraj. Međutim, kako pričaju stari ljudi, svaki put kad bi počeli da kopaju, dunuo bi jak vjetar i spriječio ih u daljem radu. Organizatoru otkopavanja humke umro je neko u porodici. Stari Dabrani pominju i primjer jednoga popa koji je organizovao otkopavanje crkve na Straževici radi otkrivanja istine o stvorenoj legendi. Kad su ljudi došli do

humke i počeli kopati, dunuo je snažan vjetar. Morali su, i ovog puta, da obustave kopanje. Kada su došli u Dabar, organizator otkopavanja crkve našao je u svojoj kući mrtvu porodicu. Pominje se i slučaj nekog mještana koji je samoinicijativno počeo da otkopava Straževicu. I njemu je vjetar spriječio rad. On je sutradan, na vrhu te humke, našao mrtvo tijelo svoje ćerke. "Od tada se danima pletu priče o Straževici, a više se niko ne usuđuje tamo kopati." Priča se i to da su miševi zlato iznosili na površinu humke i da ga niko nije smio uzeti.

Na Straževici, gdje je, navodno, bila crkva "pravoslavni pop svake godine drži službu, narod se iskupi iz radoznalosti, posmatra vještačku humku, priča zagonetne legende i pita se kad će se otkopati Straževica i saznati prava istina" (154:116).

*

Mnogo je zanimljivih priča, predanja i legendi zabilježeno o hercegovačkim porodicama, njihovim imenima i prezimenima. Pomenućemo jednu sasvim neobičnu "porodicu", poznatog i neobičnog prezimena. Riječ je o "posljednjem bogumilu" Hercegovine, pjesniku i slikaru Lazaru **Drljači**. U jednom zapisu o njemu kaže se da se vjenčao za planinu Prenj i da je to jedan od rijetko uspješnih brakova. Drljača i Prenj voljeli su se "beskrajnom ljubavi koja se ne može porediti bilo čim u prirodi stvari." Ovaj neobični bračni par imao je "dvoje djece-Bijedu i Samoću". Porodica je provodila "nebrojene noći i dane po kolibicama planine, kanjonima Neretve, prolomima kamenitih bespuća uz ponornice do kojih mogu doći rijetki ljudi i zmije otrovnice". Kažu da je "porodica" Drljača živjela od sunca, vode i trave.

Drljača je u Hercegovinu došao "sa ljepotice Une" iz Bosne. Mostarci su ga primili srdačno, ponudili mu da živi u "londži", nekadašnjoj stražarnici iznad starog kamenog mosta. Tu je uredio svoj atelje i živio nekoliko godina. Aprila 1937. napustio je Mostar i preselio se u "Šantićevu vilu" na Borke, više Konjica, gdje je živio "okružen alpskim borovima i planinama".

Planina je zaveljela Lazara Drljaču i čuvala ga punih četrdeset godina. Jedne noći, šaputala mu je riječi pune topline: "Ti si duša koja pripada meni. Ja ću ti biti ljubavnica i grobnica." A slikar i pjesnik Drljača posvetio je svojoj životnoj saputnici ove stihove:

O kako si lijepa kao zora rana!
 Planino putuj, požuri, požuri!
 Volim tvoju kosu i oblak suri!
 Ja i ti sami. I svemiru kaži:
 Jesi li našla zvijezdu za nju?
 I kosu na čelu potraži, potraži..

OPŠTINSKE SKUPSTINE I OPŠTINSKE KONFERENCIJE SOCIJALISTIČKOG SAVEZA RADNOG NARODA KONJIC I MOSTAR I PODRUŽNICA UDRUŽENJA LIKOVNIH UMJETNIKA BOSNE I HERCEGOVINE ZA HERCEGOVINU

Zemlja je smrtnim sjemenom posijana
 Ali smrt nije kraj Jer smrti zapravo i nema
 I nema kraja Smrću je samo obasjana
 Staza uspona od gnijezda do zvijezda

(Mak Dizdār)

OBAVJEŠTAVAJU!
 DA JE AKADEMSKI SLIKAR

RAZAR DRUJČA

PREMINUO U KONJICU, 13. JULA 1970.

Dana 13. jula 1970, u 9,30 časova, u Konjicu je umro "naš zadnji bogumil" Lazar Drljača.

Neobična smrtovnica obavještavala je građane Konjica, Mostara, Stoca, Čapljine, Trebinja, Sarajeva i drugih mjesta da je preminuo Lazar Drljača, akademski slikar (246:107-121).

U Mostaru je svojevremeno živio poznati šeret i boem **Vasa Kisa**. Ovaj čovjek, neobičnog (pejorativnog) prezimena, uveseljavao je ljude preko četrdeset godina i tako prešao u legendu. Povodom njegove tragične smrti, mostarska "Sloboda" objavila je 14. maja 1959. godine **Nekrolog jednom šaljivdžiji**, gdje se kaže da je Vasa Kisa "bio i ostao doajen posljednje generacije veselih ljudiljsaka".

Stari Mostarci pričaju da je Vasa bio kao "zadužen da nasmijava ljude i da im se smije". Od zaborava je otrgnuto više zanimljivih anegdota i doskočica iz kojih su sijevale njegove "humorističke varnice". Tako je, nekom prigodom, priredio "Veliku pozorišnu predstavu na Tepi". Sa improvizovane pozornice okupljenim Mostarcima obratio se riječima: "Vidite li me?" Publika je odgovorila da ga vidi, a zatim se "iza kulisa", odnosno iza ovećeg sanduka, Vasa ponovo oglasio: "A vidite li me sada?" Okupljeni narod mu odgovara: "Ne vidimo." Vasa je, zatim, viknuo: "Nećete me više ni vidjeti!" Sa sakupljenim novcem na "priredbi" i svojim saradnikom, takođe šeretom, Živkom Radišićem, Vasa se "otisnuo" niz Neretvu. Publika je ostala zadovoljna njegovom snalažljivošću.

Jednog sumornog dana 1941. Vasu su dovela dvojica agenata u kancelariju ustaškog satnika Herenčića. Prije nego su agenti saopštili svome šefu koga su doveli, Vasa je raportirao: "Gospodine predsjedniče, evo – doveo sam vam ova dva zlikovca!".

Vasa Kisa je teško preživljavao ratne godine. Ali, kako je i hroničar zabilježio, nije mogao da shvati i odboluje gluvoću za poratnu "šaljivu zbilju", za žaoke, humor i satiru, te šeretsko uopštavanje i žigosanje ljudskih slabosti, pa i mana određenih ličnosti koje mu nisu opraštali "griehove". Zbog toga je Vasa i u "socijalističkoj hapsani" provodio dane. U njegovom životu mnogo je toga protutnjalo. Najzad, jednoga proljetnog dana, u vremenu koje mu nije bilo naklonjeno, Vasa je uzeo nož "i zario ga sebi u stomak". Ovome su, bez sumnje, svoj obol dali "rakija i siromaštvo". Tako je okončan život čuvenog mostarskog liske i šereta koji je iza sebe

ostavio ženu Kristinu i petoro djece: Pera, Neđa, Iliju, Sofiju i Nedeljku. U nekada poznatoj mostarskoj gostionici "Kod Zeke", koja se nalazila u blizini Kisine kuće, visio je portret Vase Kise, kojeg je "iznenada" izradio i u gostionicu donio bilečki akademski slikar **Kokolj** (209:50-52).

*

Pored boema, liski i šereta, travara i nadriljekara, u Hercegovini su se, svojevremeno, pojavljivali i tzv. vidovnjaci i proroci. Pojedini od njih odavno su prešli u legendu.

Mato Glušac (1774-1870) smatra se najvećim vidovnjakom i prorokom hercegovačkim. Rođen je u Koritima (Bileća), gdje su mu se preci nastanili početkom XVIII vijeka doselivši u ovo mjesto iz Čeva u Crnoj Gori. Matov otac bio je u najmu kod nekog **Guzi-**

Mato Glušac - "najveći prorok hercegovački"

ne u Koritima, čija se snaha (udovica) zaljubila u najamnika Glušca i udala se za njega mimo volje svoga svekra. Guzina je smatrao ovu udaju ponižavajućom i sramotnom, zbog čega je prokleo snahu ovim riječima: "Da bog da rodila đavola!" Ona je, poslije ovog prokletstva, rodila Mata.

Hroničari su zabilježili da je Mato Glušac bio "koštunjav, velikih usta, čupave crne kose, crnih brkova koje za uho mogaše vezati, velikih karakterističnih obrva koje se mešahu sa trepavicama... "Tvrdi se da je za pojasom uvijek imao "trud, kremen i ognjilo, tamjana, voska i pamuka i sveca ispod Ostroga i čitav zavojak kojekakvih ljekovitih trava i vračarija". Hodao je bos, sa obućom pod pazuhom i dugom motkom u ruci koja je pri vrhu imala krst. Ovaj "čarobni štap" mu je služio kao neka magična naprava u proricanju sudbine ljudima. Kažu da je iz njegovih očiju zračila neka posebna svjetlost i da ga je književnik Radovan Perović - Tunguz Nevesinjski tako plastično opisao da ti opisi spadaju u najljepša književna ostvarenja koja "na našem jeziku postoje".

Proročanstva Mate Glušca su brojna i neobična. Mnoga od njih su sačuvana u štampi, literarnim ostvarenjima i u usmenoj narodnoj tradiciji Hercegovine, Crne Gore i šire. Evo nekih.

Kada je Smail-aga Čengić namjeravao da "pobije Drobnjake", naredio je da mu u Lipnik dovedu Mata da mu prorekne sudbinu. Naredba je izvršena, Mato je doveden pred agu. Tokom razgovora Mato je agi rekao i ovo: "Svojom ćeš glavom doći na Cetinje!" Mjesec dana nakon ovog susreta Smail-aga je poginuo u Drobnjacima. Posjekao ga je (12.jula 1840.g.) hajdučki harambaša Marko Aleksić i glavu mu predao vladici Radu na Cetinju kao "ratni trofej vojničke sreće".

Zanimljivo je i Gluščevo proročanstvo o pogibiji hercegovačkih aga i begova koje je Ali-paša Rizvanbegović uputio u Crnu Goru na pregovore i "davanje vjere". Naime vladika Rade i Ali-paša nastojali su da ujedine Crnu Goru i Hercegovinu, ali su im u ostvarenju te zamisli smetali hercegovačke age i begovi koje je potrebno ukloniti. U tu svrhu krenuli su iz Mostara "četrdeset i dve najvidenije age i begovi" koje je Ali-paša uputio vladici u Crnu Goru. Nisu ni slutili kakva ih sudbina tamo čeka. Negdje u blizini Gacka susreli su se sa Matom Glušcem. Mnogi su ga od ranije poznavali, a posebno beg Resulbegović. Mato ga je, kao starog poznanika, upitao: "Kuda čestiti beže?" Resulbegović mu je kazao

kuda idu i ko ih šalje. Mato se na to "malo zanese, zatvori oči, pa ih najedanput iskolači...i tihim glasom punim tuge" prišapta Resulbegoviću: "Slušaj, čestiti beže! Ti nećeš razgovarati niti se vidjeti sa vladikom, a ostali sem jednog će vidjeti vladiku na dva mjesta. Na prvom mjestu razgovaraće se i gledati svega jednu do dvije ure, a na drugom će se samo gledati čitava dva mjeseca dok im oči poiskapaju!"

Usput se Resulbegović trudio da iz ovog što mu je Mato saopštio izvuče neki zaključak, ali bezuspješno je mozgao. Osim toga bio je i dosta zabrinut, što su drugi primijetili, pa su ga zapitkivali zašto je tako zabrinut? Resulbegović im nije htio ništa reći. Kada stigoše u Nikšić, saopštio im je da je bolestan i da dalje ne može. Begovi su produžili na "Bašinu Vodu", u susret vladici, a Resulbegović je ostao u Nikšiću. Na zakazanom mjestu sastali su se sa vladikom, rukovali se sa njim i razgovarali duže od jednog sata. Zatim su ih "vladičini ljudi" opkolili i sve, osim jednog koji je uspio da pobjegne, poubijali. Njihove odsječene glave odnesene su na Cetinje gdje su na "tablji" (utvrđenju za topove) stajale preko dva mjeseca, sve dok su im "oči poispadale".

Tako se, prema legendi, ispunilo proročanstvo Mate Glušca, zbog čega ga je beg Resulbegović, navodno, uvijek «bogato obdario».

Vidovnjak je napustio Hercegovinu i došao u zavičaj svojih predaka. Tamo mu vladika Rade dopušta da slobodno proriče i vraća, a i da ponešto zarađuje. Međutim, po dolasku na vlast kneza Danila (1851) to mu se zabranjuje. Mato se, kažu, nije osvrtao na knezovu naredbu, već je "idući po narodu" nastavio da proriče. Prorekao je i tragičnu smrt kneza Danila, pa i svoju sopstvenu. Živio je 96 godina i umro na novu 1870. godinu. To se dogodilo u Glavici kod Danilovgrada, "u istoj kući u kojoj je svoju smrt prorekao" (121:463-471).

O **Hasan-begu Resulbegoviću**, Gluščevom savremeniku, koji je iz Trebinja «upravljao jednim delom Hercegovine», svojevremeno se pričalo da je bio prorok i vidovnjak. Zabilježeno je da je vojvodi Luki Vukaloviću (kao još osmogodišnjem dječaku) prorekao slavu budućnost. Na nekom zboru u Zupcima, 1830. godine, Resulbegović je, posmatrajući lice dječaka Luke, rekao okupljenim glavarima: "Vidite li, braćo, ovoga maloga (sina Laka Miloševa) kakvi su na njemu nišani (znaci). Turske mi vjere, ako poživi, našega će cara o jadu zabaviti i svih sedam kraljeva za njega će znati..." Tvr-

di se da je Hasan-beg govorio tri jezika (turski, ruski i talijanski), te da je, u svoje vrijeme, smatran najpametnijim čovjekom "u svojoj Bosni i Hercegovini". Živio je preko 70 godina i umro 1852. godine (121:463).

Drago Spaić iz Graba (Zupci, Trebinje) bio je, takode, čuven kao vidovnjak i prorok. Ovaj Trebinjac, nekada ugledni mostarski trgovac, odrekao se "svog bogatstva", oslobodio brojne dužnike dugova, vratio se u rodni kraj i tamo, kao isposnik, živio četrdeset godina. Umro je 1939.godine, u 75. godini života.

Drago Spaić, kako predanje kaže, nije bio samo "običan prorok", već i narodni učitelj, filozof, narodni ljekar, ali ne i nadriljekar. Posjedovao je, kažu, i neku "kosmopolitsku orijentaciju" koja mu je omogućavala vidovitost. Liječio je maloumne i smirivao one koji su mu dolazili "u lancima". Imao je i "moć hipnoze". U Mostaru je, nekom prilikom, hipnotisao šestoricu ljudi koji su se bavili spiritizmom i poveo ih za sobom. Čak je i svoju smrt najavio deset godina ranije i prijatelje obavijestio o "tačnom datumu". Određenog dana došli su mu mnogi u posjetu. Drago je bio raspoložen, sasvim normalno razgovarao je sa svojim. Nakon izvjesnog vremena sjeo je na sredinu sobe i s nekim razgovarao. Sobom je odjeknuo "drugi glas". Potom je legao u krevet. Svijeća se u sobi sama upalila. Stakla na prozoru su se zatresla. Drago je već bio mrtav - pričali su očevici. Dragov spomenik na Zupcima osvitao bi svake godine, na dan njegove smrti, u bijelo okrečen, a da niko ne bi vidio ko ga je okrečio. Najbrojniji posjetioци njegova groba nekada su bili Mostarci.

Zanimljivo je Spaićevo proročanstvo o Drugom svjetskom ratu sačuvano u zapisu iz 1925.godine. Tu je navedeno da se jedna država sprema u osvajački pohod "poput Napoleona...", da će se vladari sastajati da bi uspostavili mir, ali mira neće biti, jer je "video nebo u strašnom sudu..." Kad su mu Zupčani pokazali novine sa slikom nacističkog vođe Hitlera, odgovorio je: "Ovo će biti taj novi Napoleon". Početkom 1939. pričao je o strahotama koje će vrlo brzo nastati u svijetu.

Pažnju zaslužuje još jedan zapis iz Spaićeve zaostavštine. Kada je stigla vijest o pogibiji njegovog sinovca na Solunskom frontu, porodica je obukla crninu. Drago se, došavši na Zupce iz Mostara, tome usprotivio: "Skidajte to. Sinoć je moja duša bila s njim. Sjedio je uz prozor u jednoj bolnici, zarobljen i ranjen u ruku. Za deset dana će biti kod vas." Tvrdi se da je tako i bilo.

Drago Spaić bio je čuven ne samo u Trebinjskom kraju, već i u čitavoj Hercegovini, Konavlima, Crnoj Gori, Dalmaciji... Legende koje su nastale o njemu "miješale su se sa dokumentima koje je ostavio iza sebe, a koji se čuvaju po muzejima Hercegovine, Dalmacije i Crnogorskog primorja..." U toku je prikupljanje njegove pisane ostavštine, koja će, kao zanimljivo štivo, biti objavljena – tvrde u Trebinju. (Glas Trebinja, br. 678, 26.maj 1989, str. 13).

*

Narodno predanje kazuje, a istorijski podaci potvrđuju, da je u gradu Klobuku (stara župa Vrm, između Trebinja i Bileća) živjela hercegovačka vlastelinska porodica neobičnog prezimena **Gorevuk**, odnosno **Gornjevuk**. Etnolozi smatraju da njihovo vlastelinstvo i porodični grb na kome je bio predstavljen vuk potiču "još od doba cara Dušana". Gorevuci su se u nekoj borbi protiv Turaka kao vojnici Sandalja Hranića držali vrlo hrabro. Gledajući njihov grb, Sandalj im je rekao: "E, baš ste gorski vuci!" I tada nastade prezime **Gorevuk**, a ranije prezime nije u predanjima sačuvano. Znatno kasnije, kada su ogranci ove vlastele počeli uzimati nova prezimena, nastalo je izmijenjeno prezime **Gornjevuk**. «Najstariji Gornjevuk za koga predanje zna, bio je Ratko. Na njegovoj kući u Klobuku bio je u kamenu istesan porodični grb – vuk. Kada su Turci zauzeli Hercegovinu, Ratko se sa sinom Nikolom sklonio u neko hercegovačko selo, a i njegovi rođaci su napustili Klobuk. Jedni su prešli u Orahovice kod Bileće, drugi odselili u Crnu Goru, a treći u Bosnu i nastanili se u Jajcu. O Gornjevucima iz Orahovice, kao i onima iz Jajca "ništa se ne zna", dok su se oni u Crnoj Gori namnožili "u velika i ugledna bratstva".

Među Gornjevucima koji su iz Klobuka krenuli ka Crnoj Gori bio je i Ratkov sin Valac sa svoja tri sina i jednom ćerkom. Sa njim su pošla i dvojica njegove braće nepoznatog imena. Bježeći ispred Turaka prilikom pada Hercegovine (1482), poslije nekog "ljutog okršaja", Valac se rastao sa djecom. Nije bilo nade da će se s njima ikad sastati. Dolaskom u Crnu Goru Gornjevukovci su se prvobitno nastanili u Miricama i Malim Zalizima na Njegušima i Dobrskom Selu u Riječkoj nahiji. Tamo se Valac ipak sastao sa svojom djecom. Bilo je to na dan Sv. Agatonika. Taj praznik Valac je uzeo za svoje krsno ime. To su učinili i ostali Gornjevuci nastanjeni na Njegušima i Riječkoj nahiji. Svoju ćerku Valac je udao

u selo Mirice na Njegušima. Jedan mu je sin umro neoženjen, a drugoga su ubili Njeguši. Smatra se da su svi «sadašnji Gornjevuci» potomci trećeg Valčeva sina Sava.

Valac je, što je takođe zanimljivo, podigao dvije crkve: jednu u Dobrskom Selu (svom mjestu stanovanja) koju je posvetio Sv. Petki – svojoj ranijoj slavi, a drugu u Malim Zalizima posvećenu Sv. Jovanu koji je bio njegova "prislužnica". U crkvi Sv. Petke Valac je sahranjen, gdje se "i danas nalazi njegova grobnica", čija je nadgrobna ploča ukrašena zanimljivom ornamentikom i "šarama koje skupa daju predstavu vlastelinske haljine srednjeg veka". Pred crkvom se sahranjuju svi "potomci Valčevi", a sa sjeverne strane crkve "svi Dobrljani".

Zetski vladar Ivan Crnojević rado je primao hercegovačke doseljenike Gornjevuke za svoje vlasteline. Poveljom iz 1489. godine darovao im je imanja u Dobrskom Selu, zbog ranijih usluga koje su, sa Sandaljom Hranićem, činili "kući Crnojevića". Volio ih je i cijenio, i slao uvijek tamo gdje je bilo potrebno radi izmirenja zavađenih bratstava, što se vidi i iz pomenute Povelje. Uz njega su se uvijek nalazila "po dva ili tri Gornjevuka za sve vreme, dok je bio u Obodu sa prestonicom".

Doseljeni hercegovački Gornjevuci svojevremeno su činili "tesnu srodničku zajednicu", da bi se vremenom podijelili na četiri "glavne grane", koje se zovu: **Jablani, Moštrokoli, Raslapčevići i Sjekloće** (78:759-764).

Tako su od hercegovačkog prezimena Gornjevuk vremenom nastala nova, takođe neobična prezimena, čiji su se potomci razmnožavali u Crnoj Gori.

Mnogo je legendi i predanja o tim neobičnim i danas malo poznatim prezimenima u Hercegovini. Narodna predanja utemeljena su (mada ne uvijek) na istorijskoj istini, kao što je slučaj i sa prezimenom Gorevuk – Gornjevuk.

*

Evo nekoliko neobičnih, isključivo muslimanskih, prezimena starih hercegovačkih porodica kako ih je registrovao **Sidžil* mos-**

* Sidžil – sudski protokol, službena knjiga kadija (sudija) u koju su za vrijeme turske uprave evidentirani svi na sudu rješavani predmeti.

tarskog kadije za 1632-1634. godinu. Prezimena su neobična i zanimljiva po tome što se većinom završavaju sa dodatkom (sufiksom) **zade** (dijete, porod) i **oglu** (sin). Prevodilac Sidžila daje u bilješkama svoja tumačenja, odnosno njihovu transkripciju u današnja, savremena prezimena. Tako među prezimenima sa dodatkom **zade**, pominju se : **Bali-zade**, što odgovara današnjem prezimenu Balić, a hadži Bali-zade transformisano je u prezime Hadžibalić. **Bešli-zade** odgovara prezimenima Bešlić i Bešlija. Prezime **Bendi-zade** (vjerovatno potiče od persijske riječi bende-sluga) odgovara prezimenu Bendić. Od prezimena **Dejan-zade** nastala su nova: Dejanović i Dejanović. **Čauš-zade** bi odgovaralo današnjem prezimenu Čaušević, **Imam-zade** prezimenu Imamović. **Jernje-zade** je vremenom zamijenjeno prezimenima Jernjić i Jernjević, a **Kadi-zade** prezimenom Kadić. **Kase-zade** bi odgovaralo "prezimenom porodice Česić koja je donedavno živjela u Mostaru". **Kalajdži-zade** je moglo biti prezime predaka današnjih Kalajdžića, a **Madžar-zade** transformisalo se u prezimena Madžar, Madžarević. Neobično prezime **Šutko-zade** odgovara prezimenu Šutkić, odnosno Šutković. "Prezime **Šain-zade** (danas Šajinović, odnosno Šain) vjerovatno je od šahin-perz.soko, dakle Šahinović, što je kasnije moglo da bude modificirano." **Šadi-zade** odgovara prezimenu Šadić i moglo je nastati od persijske riječi šad-veseo, zadovoljan.

Šemrd-zade je današnje prezime Šemrd čiji je oblik i značenje nejasan. Smatra se da predstavlja "devijantnu formu perzijske riječi šer-merd, što znači čovjek poput lava, srčan, junačina". **Miše-zade** moglo je nastati od turske riječi miše (hrast), a odgovara prezimenu Mišić koje imaju i muslimanske porodice. Prezime **Haziri-zade** odgovara prezimenu Hazirić, a **Husein-zade** prezimenu Huseinović. **Šijak-zade** odgovara savremenom prezimenu Šijaković, odnosno Šijak, a **Sagr-zade**, "prema turskom sagir-gluh označava prezime Gluhić".

Interesantno je tumačenje prevodioca **Sidžila** o prezimenu (ili nadimku) **Matrak** za koje se tvrdi da je arapskog porijekla. Riječ **matrak** je "modificirani oblik" arapske riječi **matraq** što na arapskom jeziku znači kovački čekić, a u turskom **korbač**, **palica**, **malj**, **toljaga**. Moguće je da je ova riječ upotrebljavana i kao prezime **Toljaga** koje i danas postoji u Mostaru.

U Sidžilu se (str. 219) pominje neki Mehmed **M r k v a**, ali nije poznato da li je "Mrkva" prezime ili nadimak ovog čovjeka.

Nastanak ovog prezimena, odnosno nadimka, dovodi se u vezu sa mrkvom – biljnom kulturom koja se i u "ovom sidžilu" spominje. U jednom dokumentu (str. 87) pominju se Mehmed i Jusuf **Hinja**. Autor prevoda kaže da je hinja "naša riječ" i da znači "podmukao". Prvobitno je služila kao nadimak da bi "kasnije postala prezime".

Oglu kao dodatak muslimanskim prezimenima iz "turskog doba" susreće se znatno rjeđe u Mostaru, a i na području Hercegovine. Karakteristična prezimena ovog tipa su: **Kara Murat-oglu** (Karamuratović), **Murteza-oglu** (Murtezović, odnosno Murteza), **Lub-oglu** (Ljubović ili Ljubić). U Ljubuškom se spominje Alija **Ševa-oglu** čije prezime odgovara današnjem prezimenu Ševa, od kog se izvodi i prezime Šević. Nekadašnje prezime **Sejdin-oglu** transformisano je u Sejdinović. Smatra se da je porodica **Novo-oglu** porijeklom iz Herceg-Novog, odnosno Novog "kako su Turci nazivali taj grad". **Kalfa oglu**, ili Kalfić, potiče od "nekog Kalfe Alije", a **Huma-oglu** odgovara prezimenu Humić, "odnosno poznatom prezimenu Humo" (211:237-281).

Najveći broj ovih i njima sličnih prezimena koja su nekada imale stare muslimanske porodice u Hercegovini (sa odbitkom dodataka zade i oglu) identična su muslimanskim ličnim imenima. Kao takva, ona su mogla nastati i od imena nekog muškog pretka. Po tome bi mogla pripadati grupi patronima.

*

Pomenućemo ovdje i nekoliko Hercegovaca neobičnih prezimena koji su bili zaposleni kao kvalifikovani pomorci na trgovačkim jedrenjacima Dubrovačke republike u razdoblju od 1766. do 1808. godine.

Najnovija arhivska istraživanja ukazuju na znatan broj Hercegovaca iz užeg dubrovačkog zaleđa koji su od druge polovine XVIII i početkom XIX vijeka plovili kao profesionalni pomorci jedrenjacima nekadašnje dubrovačke države. Neki od njih su se posebno isticali u obavljanju raznih poslova, za što su bile potrebne "visoke stručne kvalifikacije". Jedan od njih je i Nikola **Prkač** koji je u 1797. godini plovio na jedrenjaku vanadranske plovidbe u svojstvu "gvardijana" (vođe palube). Zanimljivo je da je Prkač kao "stranac" imao manju platu nego što je po dubrovačkim propisima, inače pripadalo vođi palube.

Plovili su jedrenjacima Dubrovačke Republike još neki Herce-

govci čija su prezimena, takođe, rijetka i neobična: **Bacadur** Filip, kormilao je "prije i poslije" 1785. godine velikom prekookeanskim "navom" koja je imala 14 članova posade. **Kukica** Petar, profesionalni pomorac, ukrcao se 1796. godine na jedrenjak "L Angelo Rafaele". Mornar **Putica** Ivan ukrcao se 1795. godine na jedrenjak "Sveti Nikola", gdje je primljen za stalnog člana brodske posade. **Buč** Ilija je u 1784. godini plovio na brodu "La Verita", tada najmodernijem trgovačkom jedrenjaku. **Zvone** Krsto, profesionalni mornar, plovio je prije 1768. godine, a i kasnije, kao kormilar na "velikoj navi" zvanoj "Sveti Vlaho ecc". Iste godine Luka **Krmek**, "hercegovački mornar", plovio je na trgovačkom brodu pod zapovjedništvom kapetana Martelije iz sela Trnovice "na granici sa Hercegovinom".

Zanimljiva su i ova prezimena hercegovačkih moreplovaca na dubrovačkim jedrenjacima vanjadranske plovidbe: **Augustin** Gašpar, mornar (1799); **Falkoni** Petar, mornar (1801); **Nikelja** Ivan, mornar (1804); **Prkačin** Boško, mornar (1799); **Radin** Petar, kormilar-mornar (1804); **Raguž** Nikola, mornar (1799); **Rugović** Pavle, mornar (1799); **Šilović** Petar, mornar (1804); **Galeb** Antun, mornar (1805); **Kodrina** Vaso, kormilar-mornar (1803); **Šiljević** Matija, mornar (1798); **Murcegović** Matija bio je (1795) mornar na "kekiji" zvanoj "La Glorija", a Đuro **Lupi** "svoje znanje jedrenjačkog kormilara prodavao je zapovjedniku trgovačkog jedrenjaka kapetanu Nikoli Nardeliju iz Cavtata", sedamdesetih godina XVIII vijeka.

U svojim razmatranjima o hercegovačkim pomorcima koji su u XVIII vijeku i na početku XIX vijeka bili zaposleni na dubrovačkim trgovačkim brodovima i koji su plovili "svjetskim pomorsko-trgovačkim rutama" (Mediteranom i Atlantikom) dr Josip Leutić smatra da su Hercegovci bili veoma rado primani u službu na jedrenjacima Dubrovačke Republike. Tome su doprinijeli ne samo blizina već i dobri susjedski odnosi koji su "uvijek bili zalag prijateljskih i korisnih uzajamnih veza" između Dubrovčana i Hercegovaca. Leutić je u svojim radovima objavio, prema sopstvenom tvrdjenju, samo **djelomičan popis profesionalnih pomoraca** iz Hercegovine u kome o njima "nije sve rečeno". U popisu su objavljena imena i prezimena 57 moreplovaca koji su, u najvećem broju, iz predjela Popovo (140:185-192; 141:50-53).

*

Na kraju ovog poglavlja pomenućemo još neke zanimljivosti iz života porodica u zapadnoj Hercegovini. Riječ je o običaju odlaženja na tzv. «kultna mjesta» radi ozdravljenja i traženja lijeka za neku bolest, najčešće za groznicu. Takođe, pomenućemo nošenje i čuvanje u kući raznih amuleta (amajlija) koje tobože imaju čarobnu moć da zaštite člana porodice od bolesti ili neke druge nesreće.

Karakterističan primjer odlaženja na "kultna mjesta" su dva groba na području opštine Široki Brijeg. Jedan od njih je "Jurin greb" u selu Rasno. Na ovo mjesto se povremeno odlazi radi traženja lijeka protiv groznice. Prema narodnom predanju to je kužni grob iz nekog vremena kada je kuga harala ovim krajem i kada su umrli vučeni kukama do groba u koji su sahranjivani. Na «Jurin greb» se donose krstovi i vijenci, a ostavlja se i novac kao poklon iscjeljitelju. Pod krstom je kamenica u koju vjernici ostavljaju sitan metalni novac u svrhu zaštite od kiše i vjetrova. Na grob povremeno dolazi mjesni sveštenik i pokupi novac za crkvu. Krstovi i vijenci ostaju na grobu.

Drugo kultno mjesto je **grob fra Bariše Drmića** u groblju Makovac kod franjevačkog samostana na Širokom Brijegu. Ovaj grob, za razliku od Jurinog, ima znatno širi – regionalni značaj. Fra Bariša Drmić-Banović umro je 1937. godine u 78. godini života. Smatrali su ga svecem. Priča se da je molitvama i blagoslovima izliječio mnoge bolesnike, a u svim nevoljama "blagosiljao je vodu i so". Na njegovom grobu, na starom krstu, uklesan je natpis:

"Ovdi počiva tijelo blagopokojnog oca fra Bariše Drmića umri 10.6.1937. Podiže spomen zavitom svojim Marković Vrano. Omo-lje, Duvno, 1938. G."

Na ovaj grob najviše dolaze ljudi koji pate od teške glavobolje. Bolesnici ga obilaze na koljenima, narod uzima i odnosi zemlju sa njega, te "fratri moraju da ga nasipaju dva-tri puta godišnje. Bolesnici na krstu ostavljaju krunice, raspeća ili ukosnice iz kose..., u uvjerenju da će se s njima ostaviti i bolest zbog koje se tu došlo."

Praksa nošenja ili čuvanja u kući različitih predmeta kojima se pripisuje «zaštitna moć» je uobičajena, veoma je stara na području zapadne Hercegovine i sasvim je "hrisijanizovana". Umjesto raznovrsnih amuleta (amajlija i zapisa), u ovom kraju se čuvaju

u kući i nose samo "**moći**" i "**škapulari**". Kod katoličkog stanovništva oni imaju istu ulogu kao i razni amuleti koji su se nosili u drugim krajevima Hercegovine i "kod drugog (srpskog i muslimanskog) stanovništva". "Moći" su zatvorene, i zaletovane, u metalne kutije, jer bi izgubile "zaštitnu moć" ako bi se saznao njihov sadržaj. One se nasljeđuju u porodici. Obično ih svekrva ostavlja snahi, a ako je nema daje ih kćeri koja ih donosi u svoju kuću kada se uda. "Moći" su žene nosile obješene o lančiću, a muškarci u malim, duguljastim metalnim kutijicama koje liče na savremene upaljače. Nema ih svaka porodica i zbog toga su na velikoj cijeni. Smatra se da ih nije grijeh ni ukrasti, jer «moći su svakom od pomoći».

"Škapulari" su slike svetaca na platnu koje se nose u džepu ili negdje u odijelu. Ima ih skoro svaka kuća i svaka starija žena. Škapulari su jeftiniji i mnogo se lakše nabavljaju. Vlasnica se uvijek sahranjuje sa njima. Ove predmete ("moći" i "škapulari") vjernici su najčešće nabavljali u samostanima Rami i Podgori.

U etnološkoj literaturi o narodnoj medicini u zapadnoj Hercegovini, pored navedenog, pominje se više ličnosti za koje se tvrdi da su uspješno liječili mnoge bolesti i obavljali razne hirurške zahvate. Pored čuvenog **Sadika Sadikovića** iz Ljubuškog, poznati su i ovi: **Marjan Jurić** iz Buhova (umro pred Drugi svjetski rat) prva znanja u pomaganju ljudima "u bolesti" naučio je od svoje majke, neobičnog djevojačkog prezimena **Musa** koja je u mladosti služila kod nekog fratra i od njega naučila "dosta načina liječenja". **Dujmo Lasić** iz Jara (umro oko 1930) vještinu namještanja preloma kostiju prenio je na svoju snahu (sinovljevu ženu) koja je u svoje znanje uputila svoga sina. Tako se u ovoj porodici vještina liječenja prenosi iz generacije u generaciju. Liječenjem se bavio dok je bio "u boljoj snazi" i fra **Klemo Doko**, "sada osamdeset godišnji starac" (1967). Fra **Nikola Ivanković** (umro 1952) kada bi mu nabrajali pokojnike koje je liječio, pitao je : "A će su živi?" U narodnom sjećanju je ostao i fra **Marijan Zovko** (umro 1922. godine u 83. godini) koji bi "svako uputstvo za lečenje završavao rečima: A kroz to vrime, nek se vari pile... , da bi se posle pojelo".

Kada je riječ o narodnoj (alternativnoj) medicini, zanimljivo je i to da se svojevremeno, pored Sadikovićeve knjige "Narodno zdravlje", koristila i knjiga "Narodni učitelj" od Vase Pelagića, "ali nešto prerađena i izdata u Americi" (86:323,332,333).

GUSLE U ŽIVOTU STARIH HERCEGOVAČKIH PORODICA

Gusle su širom svijeta pronosile slavu i junaštvo Hercegovaca. One su za svakog Hercegovca najdraži muzički instrument. U dugim zimskim noćima, na seoskim sijelima, okupljali bi se oko guslara i stari i mladi. Sa velikom pažnjom slušali bi njegov pojo vjekovnoj borbi naroda za slobodu i opstanak, o pobjedama nad neprijateljem, o omiljenim junacima i vojskovođama...

U Hercegovini su gusle, kod srpskih porodica posebno, smatrane svetinjom. Imale su počasno mjesto u kući, uz ikonu sveca – zaštitnika doma i slave porodice. Narodno predanje kaže da "putnik namjernik" ne bi htio prenoćiti u kući bez gusala. Za vrijeme seoba Hercegovci su prvo uzimali gusle, a zatim ostalo što bi mogli ponijeti. I kada bi kuća planula, prva misao im je bila: spasiti gusle.

I kod starih muslimanskih i hrvatskih porodica, u istočnoj Hercegovini posebno, njegovane su gusle i epska narodna tradicija. Guslarska tradicija u zapadnoj Hercegovini takođe je bila razvijena, mada ne u tolikoj mjeri kao u istočnoj. Na tradicionalnoj smotri folkloru "Zvuci sa kamena" koja se održavala u Posušju nastupali su i guslari iz ovih krajeva.

Nije nikakvo čudo što hercegovачke porodice tako cijene i poštuju gusle. Uz zvučnu melodiju ovog instrumenta, guslar nam pjesmom saopštava našu burnu prošlost:

*S pjesmom priča sva junaštva stara,
S pjesmom brižnu dušu razgovara,
S pjesmom žali, s pjesmom se veseli,
S pjesmom prati svoj život cijeli
S pjesmom ore, s pjesmom žito sije,
S pjesmom krvcu za slobodu lije.*

Gusle su, kako s pravom ističe etnolog Petar Vlahović, bile i ostale "obilježje našeg etničkog bića, nacionalni instrument s herojskom i opšteljudskom porukom i poukom" (276:240).

Ovu misao nam i stihovi iz jedne narodne pjesme o guslama ubjedljivo potvrđuju:

*Kud će ljepša cika i muzika,
Za Srbina starog mučenika,
Od guslara i srpskog pjevača,
Što mu srce u grudima jača!*

Gusle i našu narodnu pjesmu visoko su cijenili mnogi svjetski naučnici i kulturni poslenici, među kojima i oni sa najvišom reputacijom: Gete i braća Grim, Adam Mickijević, Puškin, Francuz Merime – pisac studije o guslama, i mnogi drugi.

Jovan Cvijić je, na sebi svojstven način, isticao značaj "muzike gusala" u životu Hercegovaca. Govoreći o osobinama ljudi dinarskog tipa, Cvijić kaže da je "dinarska tuga istorijska tuga" i da su mnogi Srbi poslije propasti Srbije 1915. godine mogli da podnose "samo tužnu i monotonu, ali umirujuću muziku gusala, muziku koja može postati energična, pa čak i besna, u žalosti, pod rukom guslara koji je obuzet uzbuđenjem. Pevajući pesme o strahotama koje su se okomile na njegov narod, guslar ih prati brujanjem sve zvučnijim i obuzima ga gnjev; desi se da baci i skrha svoj instrument i da bi izazvao silna osećanja koja u njemu izaziva da popravi nepravdu. Slušaoci su dirnuti u najosjetljivije žice, gotovo užasnuti. Prisustvujući jednoj sceni ove vrste u okolini Nevesinja, u Hercegovini, dobio sam utisak, da ove dinarske Srbe ne može savladati nikakva zemaljska sila." Cvijić zatim kaže i ovo:

"Takva karakteristika dinarske tuge, istorijske tuge, koja se ne predaje sudbini, preko koje se manifestuje osećajnost i osećanje časti i ponosa, ličnog i nacionalnog. Slušajući guslarevo pevanje, mnogi su dinarski ljudi (po Cvijiću Hercegovci su tipični predstavnici dinarskog stanovništva, R.M.), u toku vekova odmah uzimali pušku i odlazili u goru, kako pesma kaže. Drugim rečima: otišli su u hajduke koji su se borili da osvete **žalosnu sudbinu svoga naroda.**" (43:346). (Podvukao R.M.)

Jedan francuski putopisac iz XIX vijeka Hercegovinu naziva klasičnom zemljom guslara "gdje srpski rapsodi improvizuju narodne pjesme koje od jednog kraja do drugog prenose putujući guslari..." Ovi guslari, kaže dalje francuski putopisac, odlaze "od kolibe do kolibe" i u svojim pjesmama pominju istaknute Herce-

govce i Crnogorce toga vremena: "popa Žarka, Ljubibratića, Luku Petkovića, Peka, Trifka Vukalovića, Lazara Sočicu, igumana Milentija, popa Mila..." Ta imena se u njihovim pjesmama stalno ponavljaju kao što se ponavljaju i imena srpskih vođa palih u boju na Kosovu i ime "srpskog Sida Marka Kraljevića" (103:143).

Nekada su gusle bile duhovna hrana hercegovačkih porodica. Dobar guslar bio je izuzetno poštovan i cijenjen. Kada bi se guslar pojavio na nekom skupu, ljudi bi pažljivo slušali svaku njegovu riječ. Kasnije bi i sami pjevušili naučene junačke narodne pjesme.

Jedan od čuvenih guslara **Petar Perunović** nekom prilikom došao je u selo Korita (Bileća). Perunović je u Americi bio kum Vasu, bratu Toša i Đoka **Trklje**. Došao je jedne godine pred Božić, da posjeti kumovsku kuću. "Gotovo sva Korita i Hodžići su se sjatili pod Kosmaticu u han Toše Trklje da vide i čuju Perunovića. Čitavu noć je uz gusle pjevao. Nije mogao odbiti preklinjanje tolikog svijeta ni za tren da se odmori, kako tvrdi Milorad **Nosović** koji je poslije rata postao čuveni korički guslar. Prvu pjesmu je Perunović otpočeo stihovima:

*Bog da živi moga kuma Vasa
I Smiljanu, kumu, domaćicu
U dalekoj zemlji Americi.*

Oduševljeni i uzbuđeni zvucima gusala, nenadmašnim glasom guslara i sadržajem pjesama, i oni koji nikad do tada nijesu popili rakiju, na eks bi te noći čokanj ispraznili. Danima se o tom događaju pričalo i s njim se živjelo." (258:216).

Tvrdi se da je Petar Perunović-Perun bio jedan od najboljih i najpopularnijih guslara poslije Filipa Višnjića. Zabilježeno je da se nikada nije odvajao od gusala, pa "čak i onda kada je ratovao." Godine 1914. bio je ranjen u borbi na Gučevu, a parčad šrapnela raznijela je vrh njegovih gusala (201:573).

Hercegovac Đuro **Milutinović**, guslar, savremenik Vuka Karadžića i poznata ličnost Beograda u prvoj polovini XIX vijeka imao je gusle u koje su se pisma tako "vješto utvrđivala", odnosno sakrivala, da niko nije mogao posumnjati da one "osim svoje jeke još i pisma čuvaju". Za vrijeme Karađorđevog ustanka Milutinović je bio glasonoša i u svojim je guslama prenosio pismene poruke iz Srbije u Crnu Goru. Imao je nadimak "Slepi", pa je u Beogradu toga vremena bio poznatiji pod imenom Đuro Slepi. Umro je

1844.godine. Tim povodom je dr Janko Šafarik, profesor Liceja, objavio zapažen nekrolog o njemu u "Srpskim novinama", a tada mladi književnik Ljubomir Nenandović sastavio je za Đurov spomenik slikovit natpis. Guslar Đuro je svojim testamentom "zaveštao i poklonio licejskoj omladini 100 knjiga i svoje stare gusle" (137; 201:572).

Jedan od poznatih guslara u drugoj polovini XIX vijeka bio je i Milan (Ristov) **Duka** iz Nevesinja. Prema predanju, koje se sve do naših dana sačuvalo u porodicama Dučića i Duka, u čitavom nevesinjskom kraju nije bilo boljeg guslara. Mlađi guslari dolazili bi kod njega da ih podučava "u udaranju prstima u strune". Za vrijeme četovanja po Crnoj Gori više je puta Milan bio pozivan na dvor kod knjaza Nikole da gusla. O Milanu i njegovim guslama u Nevesinju se i danas mogu čuti razne priče, među kojima i ova:

Za vrijeme četovanja u Crnoj Gori Milan Duka je sa hajdučkom družinom naišao na jednu usamljenu kuću iz koje je dopirao neki glas. Kada su hajduci prišli kući, ugledali su neobičan prizor. Pored neke starice sjedila je djevojka sa guslama preko krila, guslala je i pjevala iz sveg glasa. Lijep djevojački glas skladno se stapao sa zvukom njenih gusala. Hajduci su slušali djevojku otvorenih usta i napregnutog daha. Kada su zakucali na vrata, gusle su umukle, a vrata im je otvorila djevojka koja je uz gusle pjevala. Starica i djevojka ugostile su hajduke po tadašnjem običaju. Poslije večere hajduci počеше da se šale sa djevojkom. Milan, kao i uvijek spreman za šalu, upita djevojku: "Šta je ono što tamo visi na duvaru?" Djevojka mu sa čuđenjem odgovori: "Gusle ta jesi li ćorav!" "Kakve gusle, reče joj Milan", praveći se kao da ih nikada nije vidio. "Gusle što ljudi guslaju, jad te naša", odgovori mu djevojka. Milan ustade, uze gusle, okrenu ih naopako i htjede da gusla. Djevojka ljutito skoči, istrže mu gusle i namjesti ih pravilno, govoreći mu: "Ne tako, već ovako jadan." Milan počе prevlačiti guslalom, kao da nema pojma o guslanju, a djevojka mu se počе smijati. Zatim Milan stade ozbiljnije da gusla, našto se djevojka uozbilji i stade pažljivije da ga sluša. Kada je Milan zaguslao kako je on to umio, a kada je počeo da udara u strune malim prstom (što je posebna draž, a i umijeće kod guslara), Crnogorka skoči i reče Milanu: "**Ne žgaraj malim, Hercegovče, jad te naša, jer vjera i bog, upiša se u gaće.**"

Nekoliko godina pred smrt Milan je oslijepio. Kad bi ga natjerali da uzme gusle, zapjevao bi staračkim glasom, dok bi mu iz

očiju tekle suze. Doživio je duboku starost. Umro je 1929. godine, u 99-toj godini (71:95-97).

Među znamenite guslare ubraja se i **Mujica Gudelj** iz "Gornje Hercegovine". Risto Šantić, svojevremeno poznati mostarski trgovac, često je u svoj dom pozivao Mujicu da mu gusla: "Na Brankovcu bi tada sve začutalo i živjelo bezglasno, samo su se u tišini ređale pjesme iz kosovskog ciklusa..., neke, kao Ženidba cara Dušana i po nekoliko puta, dok je Risto, omotan duvanskim dimom, spuštenih trepavica, puštao da ga glas Mujice Gudelja uznesu i odvede u neke daleke i samo njemu znane i dostupne snove, koje su, očigledno, bili melem za njegovu dušu, jer je po dolasku guslara djelovao kao preporođen, bodar i nasmejan" (139:91).

Više dobrih guslara i kazivača narodnih pjesama dala je stara gatačka porodica **Tanović**. Među njima su se naročito isticali **Avdo i Zaim Tanović** iz Međuljica, te Muharem Tanović iz Zagorca. Porodična tradicija pamti da je **Muharem Tanović** bio (1900) gost na Cetinju. Tom prilikom gusalo je i crnogorskom knjazu Nikoli. Knjaz ga je, kažu, zapamtio po lijepom ponašanju i još ljepšem pjevanju uz gusle (251:191).

*

Poznati guslari i kazivači narodnih pjesama iz Kruševljana kod Nevesinja bili su **Mujo i Osman Halvadžija**. Njihov komšija **Adem Halvadžija** "predstavlja primjer prenosioca epske narodne tradicije koji u svoje kazivanje unosi mnogo svoga, čitave kompozicione cjeline njegovih pjesama izgrađene su na svojevrsan način, tako da epski tekstovi koje je on kazivao nose vidljiv individualni pečat kreativnog kazivača". Slijepi guslar **Maksim Prodanović** iz Odžaka (Nevesinje), rođen 1900. godine, spjevao je veoma dugačku pjesmu "Nevesinjski ustanak 1941". Zanimljivo je da ovaj guslar, inače slijep od djetinjstva, nedozvoljava slušaocima da mu pjesmu bilježe ili je snimaju na magnetofon kada je pjeva uz gusle. Dvojica najpoznatijih guslara iz Gacka "Srbin **Boško Košutić** i Musliman **Adem Čustović**" takmičili su se, na guslarskim sijelima, u kazivanju jedne poduže pjesme o Kosovu koja je, među pjesmama koje se pjevaju u istočnoj Hercegovini "još uvijek u fazi živog dotjerivanja i kazivanja" (40:88,89,122).

*

Najpoznatiji guslari Konjica i okoline s kraja XIX i početka XX vijeka bili su **Nikola Bjelić, Šaćirbeg, Ljubović, Todor Mužijević i Jovan Prodan**. Oni su guslali i na priredbama tzv. Svetosavskim besjedama koje su u Konjicu održavane svake godine, uoči Sv. Save, od 1889. do 1914. godine (90:241).

Šuma trebinjska dala je nekoliko vrsnih guslara, među kojima se ističu: **Jovo Adžović** iz Petrovića (umro pred Prvi svjetski rat u 80. godini života). Pamti se da je dobio pohvalu od crnogorskog kralja Nikole zbog toga što je natpjevao sve crnogorske i hercegovačke guslare svoga vremena. Guslar **Veljko Vreća** iz Krnjevića proglašen je za "prvog guslara Hercegovine" na takmičenju hercegovačkih guslara u Mostaru 1935. godine, a na Saveznoj sokolskoj muzičkoj smotri u Subotici osvojio je drugo mjesto. Generaciji guslara između dva svjetska rata pripadali su i **Risto Gerun** iz Taleže (umro 1943. u 85. godini starosti), **Božo Vučur** iz Oraha i **Stevan Sparavalo**, zvani Pocerac, iz Krnjevića.

Guslarska tradicija trebinjskog kraja pamti i žene guslare, pjevačice i kazivačice narodnih epskih pjesama. Za **Joku Vuletić** iz Mionića, rođenu **Ukropina** u Baoninama, priča se da je bila najbolja pjevačica u Hercegovini. Guslala je i pjevala u nekom posebnom stilu. Umrula je 1959. u 92. godini života. O **Milki Kokić** iz Brđana, udatu Ristanović u Hrupjela, govorilo se da gusla i pjeva kao muško. Pamti se u Šumi trebinjskoj i **Anica Tarana** iz Huma koja je počela da gusla kada je ostala udovica.

Među mlađom generacijom guslara iz Šume trebinjske zapaženi su: **Dorđo Gerun** iz Taleže, **Vlado i Simo Vučur** iz Oraha, te **Đoko Vreća** iz Krajkovića.

*

Pomenućemo još neke guslare iz trebinjske Površi: **Stevo i Pavle Bajčetić** su iz Ljubova. Stevo je, početkom XX vijeka, bio poznati hercegovački guslar. Umro je oko 1930. godine u 73. godini života. Pavle (rođen 1904) je "spoj odličnog kazivača, vrsnog guslara i pjevača narodnih pjesama". Porodica **Mitrović** iz sela Luka dala je trojicu dobrih guslara. To su **Risto, Lazo i Milan**. Najstariji Risto (pradjed Milanov) bio je "odličan guslar", a znao je i da dipla. Lazo (umro 1939. u 60-toj godini) je, prema Milanovom

kazivanju, bio jedan od najboljih guslara u Površi. Milan (rođen 1914) najviše je pjesama naučio od svog strica Lazara, i čitajući ih iz Vukovih zbirki. Učio ih je i trgujući stokom po Bosni i Hercegovini i Dalmaciji. **Milan Magazin** (1893-1975) iz Zagradinja je mnogo pjesama naučio od drugih guslara i pjevača, ali nikad nije volio da ih uči iz knjiga. Pričao je da bi mu mnogo vremena trebalo da pjesmu nauči čitajući je iz knjige, dok od guslara treba da je čuje samo jedanput, pa je već može "prenositi dalje". Porodica **Milišić** iz Gornje Glavske dala je dvojicu guslara: **Jola i Sava**. Savo (1905-1975) je bio slijep. Pjesme je učio od Jola, nekada poznatog guslara. "U vrijeme kada sam ga upoznala, kaže Đenana Buturović, Savo se služio guslama svoga pradjeda, na kojima je izrezbarena 1861. godina. Pored pomenutih starih guslara, danas su u Površi **Drago Vlatković** iz Duži i **Đuro Kujundžić** iz Bobovišta, po zanimanju "šofer koji stanuje i radi u Dubrovniku" (41:53-55).

Guslari iz Površi održavali su prijateljske veze sa svojim kolegama iz Bileće, Šume trebinjske, Popova polja, Zubaca, Župe dubrovačke... U dugim zimskim noćima odlazili bi na seoska sijela koja su bila česta do Drugog svjetskog rata. Kasnije su sijela održavana povremeno i znatno rjeđe. Ipak, Hercegovci i danas rado slušaju pjesme guslara.

*

U etnološkoj literaturi nalazimo zanimljive podatke o epskoj narodnoj tradiciji zapadne Hercegovine. I ovaj je kraj poznat po vrsnim guslarima i kazivačima narodnih pjesama. Pomenućemo nekoliko guslara iz predjela Rakitno u kojem "guslarska sijela imaju viševjekovno stalno trajanje".

Petar Barišić, zvaní Jelić iz Vrpolja, rođen 1901. godine u zaseoku Jelići. Petar je, kažu, najradije učio pjesme od guslara **Stjepana Radoša** iz Crvenice (Duvno). Bio je poznat i kao majstor za izradu gusala. Rado je drugima kazivao pjesme i učio ih da guslaju. Rakićanin **Jure Bonić**, zvaní Užetović (rođen 1897) učio je pjesme od starijih ljudi, a ponajviše od **Ivana Bonića** - Nurka (1877-1953). **Jozo Tokić** - Gale (rođen 1910) kao sezonski radnik mnogo je putovao i uvijek sa sobom nosio gusle. Kao odličan "kazivač i guslar" rado je nastupao na brojnim sijelima. Proveo je dvije godine na privremenom radu u Njemačkoj i tamo guslao

svojim zemljacima. Najviše je pjesama naučio od guslara **Mate Tokića** - Maulina koji je umro prije Drugog svjetskog rata. **Mate Ivanković**, zvani Mucić, najradije je kazivao pjesme uz pratnju gusala. Volio je da sluša muslimanske guslare, a posebno one koji bi dolazili iz Drežnice. Među starim guslarima koji su znatno uticali na repertoar epskih pjesama guslara iz zapadne Hercegovine, poznati su i ovi: **Ato Milićević**, zvani Čakširić (umro 1939), te braća **Pere i Jure Šarić**. Jure je umro u Slavoniji (oko 1960), a Pere (oko 1970) u nekom selu kod Bugojna. I Ato i Jure i Pere su živjeli preko 90 godina. Umrli su, dakle, u dubokoj starosti.

Drago Rezo-Matošević-Jukić, rođen 1939. godine, pripada mlađoj generaciji guslara Rakitna. Ovaj Hercegovac trojnog prezimena proveo je dugo godina na privremenom radu u Njemačkoj. Kao desetogodišnjak zavolio je gusle i ostao im vjeran. Najviše je boravio u Hanoveru gdje je, svojim zemljacima, subotom i nedjeljom guslao i pjevao do zore.

Guslari Rakitna, posebno između dva svjetska rata (1918.do 1941. godine), često su nastupali na guslarskim sijelima u brojnim mjestima Hercegovine i Bosne. Poslije Drugog svjetskog rata, tradicija guslarskih sijela u zapadnoj Hercegovini "opada snažno" (41:34-42).

*

U tradiciji je Hercegovaca da gusle, kao veliku dragocjenost, poklanjaju vojskovođama, znamenitim junacima, poznatim ličnostima. Hercegovci smatraju da im ovim poklonom odaju najveću pažnju i počast. Gusle se daju kao izuzetan poklon, ali pravi guslari ne bi svoje gusle poklonili ni po koju cijenu. Prodaja gusala takođe ne dolazi u obzir. Mnogi od njih kažu: "Ne bi svoje gusle prodao ni za kakve pare."

Godine 1919. prilikom prve posjete istaknutog srpskog vojvode Stepe Stepanovića Mostaru i Hercegovini, gostoljubivi domaćini poklonili su mu bogato ukrašene gusle sa urezanim natpisom: "Filip Višjić, srpski guslar stari, /Karađorđe srpski junak pravi." (202:574).

Drugi primjer je novijeg datuma. Godine 1953. Trebinjci su predali na poklon gusle predsjedniku Jugoslavije maršalu Titu, kada su mu uručili i Povelju počasnog građanina svoga grada.

O izuzetno velikoj umjetničkoj vrijednosti ovih gusala koje je

izradila vješta ruka Hercegovca svjedoči i ovaj tekst hroničara:

"Sa simbolima i ornamentikom, sitnim urezima dlijeta i ljubavju narodnog majstora, ove gusle su odnijele simbole koje vrijeme ne zamagljuje. Glavu ovih gusala ukrašava glava ovna, na školjci sa obje strane nalaze se kompozicije koje predstavljaju borbu Hercegovaca protiv tiranije, hercegovački ustanak 1875-78, bune protiv austrougarskih silnika i pobjedonosnu narodnooslobodilačku vojnu. Na sredini školjke izrezbaren je lik naočitog Luke Vukalovića, dok je na vratu gusala Titov lik, izrađen u kosti. Na bočnim stranama ovog remek-djela postavljeni su likovi narodnih heroja Dragice Pravice i Vlade Šegrta, a kod zavrtnja Asima Zupčevića i junaka hercegovačkog ustanka don Ivana Musića..." (246:13).

Ovo djelo izradio je Hercegovac – narodni umjetnik. Velika je šteta što je ostao anonimn jer hroničar nije zabilježio njegovo ime. Dvije godine kasnije, gusle iz Trebinja dospjele su u daleku Indiju. Prilikom svoje posjete ovoj prijateljskoj zemlji, 1955. godine, Tito ih je poklonio tadašnjem predsjedniku Republike Indije Prasadu.

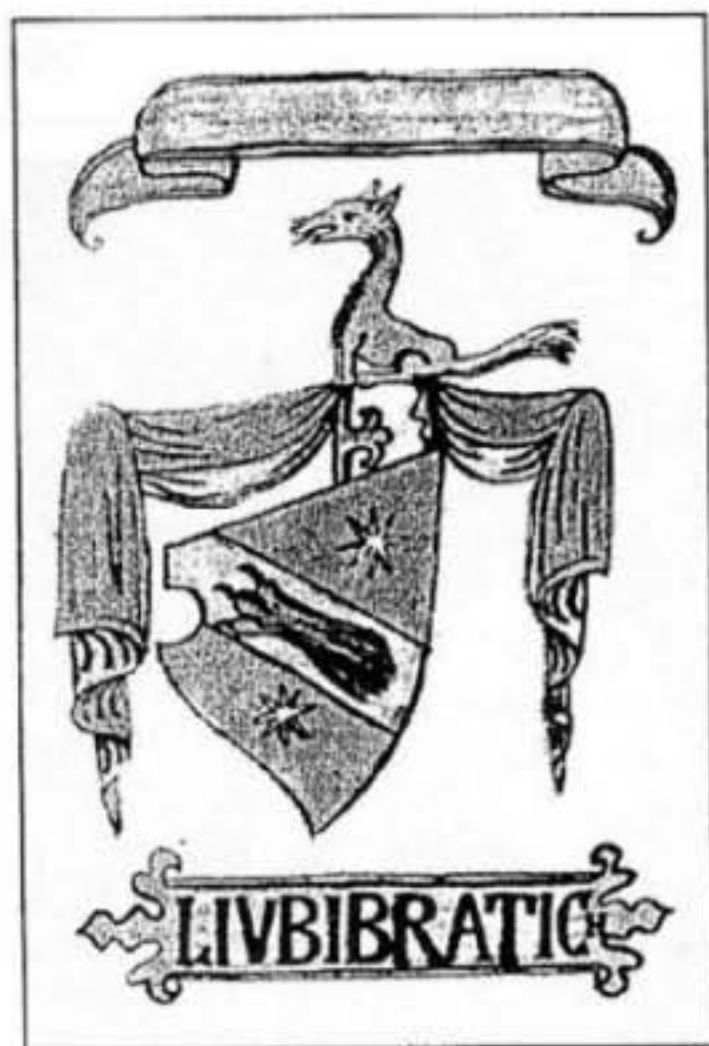
*

Neko je, još davno, predlagao da Hercegovci podignu spomenik guslama. Tog spomenika u Hercegovini još nema, a pitanje je da li će ga ikada i biti. Međutim **imaju gusle uklesane na nadgrobnom spomeniku jedne hercegovačke porodice**. Taj spomenik se nalazi u Mihića groblju kod škole u Bančićima (Ljubinja). Ovaj jedinstven spomenik klesao je majstor **Jovan Mihić**, 1926. godine. Na njemu su reljefno prikazani motivi: vojnik u stavu mirno s puškom na ramenu, što simbolizuje zemlju ratnika; golub kao simbol mira; gusle koje daju moralnu snagu narodu; zemljoradnik ore drvenim ralom i volovima u jarmu; čobanin s psom čuva ovce i poji ih na lokvi; žena muze kravu. Uklesano je i grožđe koje ukazuje na "bogatstvo" ove krševite zemlje i još neki motivi (155:615).

Vidak Vučković, guslar iz Bogdašića (Bileća).

Snimio : Risto Milićević

Ljubibratići

Predojevići

Mirilovići

Knezovići

Grbovi hercegovačke vlastele iz Fojničkog grbovnika

II

POSEBNI DIO

Švako je prezime priča u koju nam je teško prodrijeti, razmrsiti sve niti, jezične i izvanjezične, pa da se priča sama rasprede. A kako prodrijeti u tajnu prezimena? I to je posebna priča.

Petar ŠIMUNOVIĆ

PRETHODNE NAPOMENE

U ovom drugom dijelu knjige registrovano je preko 3.500 prezimena porodica koje žive, ili su nekada živjele na geografskom prostoru Hercegovine. Ipak, nisu mogla biti obuhvaćena sva prezimena sa teritorije "etnografske Hercegovine", odnosno sa svih prostora koji su ulazili u sastav Hercegovine. To bi iziskivalo dugotrajna istraživanja. Prvenstveno su obuhvaćena ona prezimena i dati osnovni podaci o porodicama sa onih područja koja su, manje ili više, obrađena i pominjana u etnološko-istorijskoj literaturi.

Polazna osnova za traganje o hercegovačkim prezimenima bilo je upravo životno djelo Jevta Dedijera Hercegovina – antropogeografske studije objavljeno 1909. godine. Znatan broj prezimena i osnovnih podataka o hercegovačkim porodicama preuzeto je iz toga dijela.

U daljem traganju za prezimenima korišćeni su i radovi nekolicine zapaženih autora (etnologa, historičara, publicista) koji su obrađivali pojedina područja: *Šuma, Površ i Zupci* u Hercegovini Obrena Đurića Kozića (1903); *Dabarsko polje* Petra Šobajića (1954); *Popovo u Hercegovini* Milenka S. Filipovića i Ljuba Mićevića (1959). Korisno su poslužili i ovi radovi: *Etnička prošlost stanovništva na području Lištice u zapadnoj Hercegovini* sa osnovnim podacima na osnovu ispitivanja vršenim tokom 1967. i 1968. godine Maria Petrića; *Muslimanska baština u istočnoj Hercegovini* Hivzije Hasandedića; *Hercegovačke porodice u XVIII vijeku* (I dio) Hamdije Hajdarhodžića; *Porijeklo stanovništva Drežnice* na osnovu istraživanja obavljenih od 1978. do 1981. Miroslava Niškanovića; *Podveležje i Podvelešci* Tvrтка Kanaeta, te najnovije djelo Novaka Mandića *Studa Zemlja zvana Gacko II*. Podaci su prikupljeni i iz brojnih istorijskih, etnoloških i geografskih radova, te iz monografija pojedinih plemena i porodica.

U prikazu porijekla i karakteristika hercegovačkih porodica davane su osnovne činjenice, a nastojalo se, gdje god je to bilo moguće, da se sačuva izvor, stil i jezik pisca i kazivača, a time i

duh i vrijeme u kome su podaci prikupljeni. Tako će savremeni čitaoci moći da se približe davnašnjem vremenu i govoru svojih predaka.

Imali smo, naravno, u vidu i činjenicu da je proteklo dosta vremena od objavljivanja pojedinih radova, posebno Dedijerovog i Kozićevog djela. Za posljednjih sto godina Hercegovina je doživjela velike promjene, kako u istorijskom tako i u etnološkom smislu. Događaji u proteklim ratovima prouzrokovali su teška razaranja, posebno u istočnoj Hercegovini. Poslije Drugog svjetskog rata uslijedila je kolonizacija Hercegovaca u Vojvodinu i Slavoniju, a zatim i industrijalizacija zemlje koja je povukla desetine hiljada stanovnika sa sela u gradove širom Jugoslavije. Hercegovci su, zatim, krenuli u "novu pečalbu" - na privremeni rad u inostranstvo. I nova ratna zbivanja (1991-1995) dovela su do neslućenih promjena u etničkoj strukturi stanovništva Hercegovine i do velikog pregrupisanja porodica na vjerskoj i nacionalnoj osnovi. O-tuda mnoge porodice više ne žive po mjestima kako je navedeno u korišćenoj literaturi. Mnogih sela više nema. Nestala su u vihoru ratova ili su potopljena Bilečkim i Jablaničkim jezerom, a stanovništvo je raseljeno. Na dnu akumulacionog jezera koje se proteže od Bileće do Grančareva našla su se sela : Panik, Orah, Čepelica i Miruše, gdje je živjelo 170 domaćinstava. Selo Lisičići kod Konjica, poznato po neolitskom naselju, potopilo je Jablaničko jezero, a samo iz Kopčića prilikom potapanja 1968/69. godine iseljeno je 45 porodica.

U opisu prezimena autori navode vrijeme doseljavanja porodica u neko mjesto, govoreći neprecizno da je to bilo "prije 100 godina" i slično. Primjerice, Dedijer kaže da su Golijani, Baćevići, Vukovići i Višnjici "došli prije 200 godina" iz Jugovića u Slato; to bi, znači, moglo biti početkom XVIII vijeka, jer su podaci prikupljeni krajem XIX, a objavljeni početkom XX vijeka. Takav je slučaj i sa Kozićevim navodima o doseljavanju pojedinih porodica u Šumu, Površ i Zupce, a i kod nekih drugih autora.

U literaturi se često sreću kontradiktorni podaci o nastanku prezimena porodica, vremenu njihovog doseljavanja i kraju iz koga su pojedine porodice došle u novo mjesto življenja. Takve slučajeve smo u prikazu prezimena samo konstatovali, a nismo ulazili u polemiku s autorima, niti je bilo mogućnosti za dalja istraživanja i provjeravanja navedenih podataka.

Doseljavanje pojedinih porodica u nova mjesta neki autori

registruju terminima "prije okupacije" i "poslije okupacije". U ovim slučajevima misli se na 1878. godinu, dok pominjanje termina "starjenik" ili "starinac" (starosjedilac) upućuje na onu kategoriju porodica koje su doseljene prije turske okupacije.

U literaturi se sreću različita mišljenja o slavljenju krsnog imena kod katoličkih porodica u Hercegovini. Dedijer, Kozić, Flipović, Mićević, Palavestra i još neki autori navode i slave porodice koje pominju. Kod Petrića, Kriste i Sivrića, međutim, to nije slučaj. Etnolog Radmila Kajmaković koja je tokom 1967. i 1968. godine istraživala narodne običaje na području opštine Lištica (Široki Brijeg), u vezi sa ovim pitanjem, kaže:

"Naša ispitivanja nisu mogla ustanoviti ne samo slavljenje krsnog imena nego ni bilo kakav trag koji bi upućivao na to da je u ovim selima nekada proslavljano krsno ime. Međutim, kako sećanja kazivača ne mogu ići u prošlost dublje od kraja prošlog veka, to nepostojanje ovakvih podataka danas ne isključuje verodostojnost navedenih autora (Miletića fra A., J. Dedijera) o slavljenju krsnog imena u ranijim periodima u ovom kraju, tim pre što je slavljenje krsnog imena u prošlosti kod katoličkog stanovništva konstatovano i u nekim drugim krajevima u Bosni, Hercegovini i Dalmaciji."

U navedenom radu Kajmakovića pominje i izvještaj kanonskog vizitatora za parohiju Mostarsko blato iz 1742. godine u kome se govori o krsnom imenu kod katoličkog stanovništva: "Mnogi su kršćani sebi izabrali godišnju svečanost pod imenom nekog svetog patrona, a proslavljaju je svečanom gozdom." O nekadašnjem postojanju ovog običaja kod katolika "indirektno govori i zabrana slavljenja krsne slave tridesetih godina 19. veka" (112:313).

Na stranicama koje slijede pominju se i prezimena nekih porodica koje su izumrle i koje je "kuga pomorila". U izvorima često nema nikakvih podataka kada se to dogodilo. Zato, navodimo osnovne podatke o epidemijama kuge koja je, u više navrata, harala Hercegovinom i ostavila teške posljedice po njeno stanovništvo, a mnoge porodice potpuno zatrla.

Prva epidemija kuge, od pada Hercegovine pod vlast Osmanlija, pogodila je ovu oblast 1464. godine. Godine 1467. Cernica kod Gacka bila je zakužena, a Mostar je "čuma morila" 1507. godine. Velika epidemija zahvatila je Hercegovinu 1526-1527. godine. To se desilo i u drugoj polovini XVI vijeka: pomor kuge zahva-

tio je okolinu Mostara, Trebinja i Nevesinja 1553. godine. I u XVII vijeku kuga hara Hercegovinom U novembru 1608. epidemija je vladala središnjim dijelom Hercegovine. "U Podhumu je zatrto šest porodica, u Miočima jedna, u Srićkovićima sve kuće osim tri. Izumrla su celokupna naselja Huhlići, Skrpnići, Atlagovo selo, Resitani, Ruani..." U jesen 1619. kuga je iz "sarajevskog ognjišta bolesti" prodrila u Gacko. Bolest je prenio neki turski trgovac sa platnom i namirnicama. Godine 1625. "čuma je kosila u Hercegovini". Tvrdi se da je te godine dnevno umiralo 200-300 ljudi. Tokom jeseni 1647. i proljeća 1648. godinè kuga se iz Trebinja proširila u mnoge predjele Hercegovine. U pozno ljeto 1662. kuga je zahvatila Mostar, a u novembru 1667. ovladala je i Popovom. Tada su opustošena čitava sela, "počevši od Mostara do Popova". U junu 1690. umro je od kuge i "trebinjski beg". Posljednjih godina XVII vijeka od kuge su stradale mnoge porodice, posebno u planinskim dijelovima Hercegovine (102:142-144).

Takođe, u osamnaestom i devetnaestom vijeku kuga je nemilice harala Hercegovinom. Godine 1731. naročito su stradali Stolac i Ljubinja, a 1732. Mostar. Nešto kasnije, 1742, zahvatila je Nevesinje i druge krajeve istočne Hercegovine, a naročito (1743) i zapadnu Hercegovinu. Godine 1763. "udari astaluk u Gacko, goroko pomori, ko se razbolje malo prebolje" - kaže se u jednom zapisu. Od 1813. do 1815. godine od kuge je po Hercegovini silan svet ili umro ili se razboleo. Od kuge je umro u Žitomisliću i mostarski mitropolit Jeremija (126:426-431).

Epidemije kuge su, sve do početka XIX vijeka, imale znatan uticaj na stanovništvo Hercegovine, a dovodile su i do etničkih promjena nekih naselja. U Veličanima (Popovo), je, na primjer, kuga pomorila 18 kuća. Ostala su "samo dva prekužnika: neki Munić i neka žena". Njih dvoje su sahranjivali umrle. Dodanovići su 1777. godine bili "filurdžisko selo, a to znači muslimansko". U selu se nalazi muslimansko groblje, a "nema muslimana". Predanje kaže da su pomrli od kuge za vrijeme velike epidemije 1782-1785. godine kada je kuga harala u Popovu, Ljubinju i okolini. U Grmljanima, kod "Pjanića Murve" nalazi se veliko kužno groblje. I u drugim popovopoljskim selima: Poljicu, Zavalu, Čvaljini, Mrkonjićima, Veličanima, Ravnom...ima kužnih grobalja i "drugih uspomena" na kugu (84:143).

Vremenom su se i imena hercegovačkih sela mijenjala, a neka su sela spajana. Tako su Humi i Lišani kod Mostara spojeni u je-

dno selo – Humilišani. Selo Tate u zapadnoj Hercegovini pripojeno je susjednom selu Jare i danas su njegov zaselak. Kozić navodi da su Nenovići u Šumi trebinjskoj zaselak Slavogostića, a poznato je da je to zasebno selo sa zaseocima Ladnice (ne Vladnica) i Koštrikovac. Sličnih primjera ima još, pa smo nastojali da se u tekstu navodi sadašnje stanje.

Nisu rijetki slučajevi da se zamjenjuju slova u prezimenima, ili da su neka izostavljena, pa je i tu bilo nedoumice šta je ispravnije: Budimčić ili Budinčić, Čorluka ili Ćorluka... Kada se početno slovo izostavi, dobije se utisak da se radi o drugom prezimenu: Latković – Vlatković, Odžić – Hodžić i slično. Ima tih pojava i kod navođenja imena naseljenih mjesta (Umci, Humci) i u tim slučajevima uziman je današnji naziv.

U tekstu će se naći nekoliko podataka o znamenitim ličnostima koje potiču iz pojedinih hercegovačkih porodica, a koje su ušle u istoriju i narodnu tradiciju. Naravno, i druge ličnosti zaslužuju da se o njima govori, ali su nedostajali podaci.

Prilikom sakupljanja građe o prezimenima u Hercegovini nije se moglo doći do podataka za znatan broj prezimena. Ta prezimena su izdvojena i navedena na kraju svake grupe prezimena razvrstanih po abecednom redu.

Neki prijatelji i poznanici iz Hercegovine postavljali su mi pitanja u stilu: "Ko zna šta je od svega toga istina? Da li moja porodica potiče baš iz toga kraja? Da li je moje prezime na taj način postalo?" - Treba imati u vidu da se podaci o nastanku prezimena, pa i porijeklu porodica, često zasnivaju na tradiciji, legendi i narodnom predanju, a predanja i legende su najčešće proizvod mašte ljudi; u stvarnosti je često sve drukčije bilo. Poznata je i činjenica da su mnogi događaji viđeni i interpretirani na način kako kome odgovara. Tako je bilo i prilikom prenošenja tradicije i predanja o postanku prezimena i porijeklu porodica. Svako je ponešto dodavao ili oduzimao ono što mu nije bilo po volji.

Umjesto odgovora na dileme da li je neki podatak o određenoj porodici, prezimenu ili ličnosti istinit ili ne, neka nam posluži anegdota o engleskom piscu iz srednjeg vijeka Valteru Rejliju.

Radeći na svojoj čuvenoj **Istoriji svijeta**, Rejli je, jednog dana, čuo pod prozorom svoje radne sobe neku galamu. Otvorio je prozor i vidio grupu ljudi kako se žučno prepiru oko nečega što se tu, pred njihovim očima, desilo. Istoričar se zamislio i zaključio: «Ako je sporna istina o događaju koji se pred očima nekoliko ljudi

odigrava, kako je moguće ustanoviti neospornu istinu o događajima koji su se zbili daleko od očiju i u davna vremena." Rejli se, kaže anegdota, razočarao, pogledao u rukopis svoga djela, a zatim ga pocijepao i bacio u vatru.

Ova anegdota ne mora biti istinita, ali je blizu istine, što znači da je istina skoro uvijek relativna.

Nadam se da će ovaj rad, bez obzira na nedostatke, ipak zainteresovati mnoge Hercegovce, bilo da žive u "rasejanju" ili na svom zavičajnom tlu. Ako neko i ne nađe svoje prezime ili naiđe na pogrešan podatak o svojim precima, prezimenu i porodici, neka ne zamjeri. Ovo je pisano od srca i sa iskrenim namjerama.

*Mozaik iz Stoca sa likom sredovječne žene
(personifikacija jeseni)*

TRAGOM PREZIMENA U HERCEGOVINI

ABAZA (m)*, u Zijemlju (Mostar). Prvobitno su bili nastanjeni u Kruševljanima kod Nevesinja, a zatim u Mostaru. Iz Mostara su, za vrijeme haranja kuge, prešli u Zijemlja (59:235). Abaze se polovinom XVII vijeka pominju i u Kutima (Dabar). Prema predanju došli su iz Herceg -Novog. Za vrijeme kuge (1813-1815) odselili su u Mostar (97:79.). Ima ih nastanjenih u Konjicu i Potocima kod Mostara.

ABOTA (m), u Milavićima (Dabar). Prema sopstvenom kazivanju, preci su im doselili iz Herceg -Novog. Ranije su se zvali Abuli. Aboti su živjeli i u Bijeljanima (Bileća), ali ih je u ovom selu "napao Bajo Pivljanin". Zbog toga su prešli u Milaviće i bili čifčije u Milavića. "Od kuge je ostao samo Mujo i od njega su ove kuće". U doba Šobajićevih istraživanja u Milavićima su bile tri porodice (kuće) Abota (248:31).

ABRAMOVIĆ (p), u Meči (Dabar). Porijeklom su od plemena Bjelica u Katunskoj nahiji (Crna Gora). "Oko 1827. došlo je do svađe u plemenu Bjelica, pa su Abramovići utekli u Zaborane" (Nevesinje). U ovo selo došli su: Živko Lučin, Vuko Boškov, Andrija Lučin, Rade Spasojev i Pejo Nikolin. Živjeli su u Zaboranima do 1832. godine, odakle su "zbog bune Gradaščevića" prebjegli u Crnu Goru. Dvije godine kasnije (1834) Ali-paša Rizvanbegović, u dogovoru s vladikom Radom, primi ih i naseli u Dabru. Došlo je oko 20 porodica i nastanile se u Trebesinu. U Meču je prešao Rade Spasojev, i od njega je sadašnja porodica u Meči (248:39). Mnoge porodice

* Oznaka vjerske (konfesionalne) pripadnosti: m – muslimani, p – pravoslavni, k – katolici

Abramovića u Dabru promijenile su prezimena. Ima ih i u Mostaru.

ABUL (m), u Borilovićima (Trebinje). Abuli su živjeli kao "stočari i težaci". Po jednom narodnom predanju starinom su iz Trebinja, odakle su se "prije potonje kuge" doselili u Boriloviće (59:135,136).

AĆIMOVIĆ (p), u Trusini i Košuti (Nevesinje), Humilišanima (Mostar). Ima ih u Nevesinju i Mostaru. Starinom su iz Riđana u Crnoj Gori. U nevesinjska sela došli su oko 1800. godine. U Humilišane su doselili iz Ljubomira (Trebinje). Navodno su pobjegli od Baja Pivljanina, jer je tražio da mu izdaju agu Resulbegovića koji je "za njih bio dobar". Potiču od bratstva Mijanovića iz Ljubomira (59:248,286). Ima ih u Brovi (Ljubomir) i Trebinju. Slave Nikoljdan. Aćimovići (Haćimovići) su stara hercegovačka porodica. Jedan njen član pominje se u dubrovačkim dokumentima koncem XVII vijeka. U toku rata (1683-1699) dokumenti spominju "samo jednog njenog člana – Mitra, i to u momentu dok je bio vojvoda na Ledenicama više Boke... Čitavu deceniju kasnije, tj. 1711. godine, u doba okupljanja Miloradovićevih pobunjenika, Mitar je sišao sa nekoga "meteriza" (utvrđenje, rov), gdje je bio harambaša, pa konavoskom knezu Andriji Getaldiću na Mrcinama rekao kako se okupljaju Crnogorci (njih 300). Došli su zbog neka-kve karavane, a možda će udariti i na Konavle" (94:131,132).

ADŽIĆ (p), Kokorina (Gacko). U ovo gatačko selo Adžići su doselili iz Lisine u Pivi "tražeći veći komad zemlje". Starinom su Rajkovići iz Petrovića u Banjanima (59:331). Neke porodice Adžića prešle su iz Kokorine u Pridvoricu (Borač) gdje su živjele do 1942. godine kada su stradale od ustaša.

ADŽIJAN (m), porodica koja je bila nastanjena u Pločniku (Borač). Za vrijeme epidemije kuge Adžijani su izumrli u ovom selu (59:321).

ADŽOVIĆ (p), u Petrovićima (Šuma trebinjska). Prije "francusko-mletačkog rata" živjeli su u Kočelima – naselju na desnoj obali Trebišnjice, a u Petrovićima su imali staje za stoku. Kada su Mlečani zauzeli lijevu obalu Trebišnjice, prešli su na njihovu stranu i nastanili se u Petroviće. Turci su im oduzeli zemlju u Kočelima, a

kada su zavladao i lijevom obalom Trebišnjice, "otmu im i ovu u Petrovićima". Kažu da im je neki Fetfagić oduzeo tapije i prodao ih Busulagiću iz Bihova kod Trebinja za 500 dukata. Neke porodice Adžovića iz Petrovića su pobjegle u Malo Polje (Bišće, Mostar), bojeći se kazne "za to što je njihovo pseto ujelo nekakvog ciganina". Slave Šćepandan, a prisluzuju Vavedenje (75:1184; 59:241). Ima ih i u Trebinju.

AGBABIĆ (m), stara porodica u Lastvi (Trebinje). Doselili su iz Risna: nekada su Agbabići bili "kapetani klobučke kapetanije". Od Murat-kapetana Agbabića "vuku porijeklo" Kapetanovići (97:300).

A G I Ć (m), u Jasenici (Bišće, Mostar). Doselili su iz Bekije (Ljubuški). Ima ih u Konjicu i Borcima, gdje su nekada bili age, a imanje im je, kako se priča, bilo "starije od svih u selu". Po tim agama moguće je da je nastalo ovo prezime. Porijeklom su iz Grušće u Konjičkoj župi (59:245,312). Agića ima i u Mostaru.

AGOVIĆ (m), gatačka porodica iz druge polovine XIX vijeka. Potomci su Đura Zvizdića iz Metohije (Gacka). Dugo su živjeli u selu Vrba odakle su (1882.) iselili u Sjenicu. Zemlju su prodali "pravoslavnim stanovnicima" Vrbe. U Sjenici je Andrija Luburić zabilježio narodnu pjesmu od Avdije Agovića koja sadrži pitanje: "Šta je tebe brate prenijelo?/ Ali džini, ali šeitani,/ ali vile brate ugorkinje?" (147:558). Agovići su živjeli i u Gračanici, odakle su se takođe raselili.

AHMETOVIĆ (m), stara porodica koja je u XVII vijeku bila nastanjena u Lastvi (Trebinje). U istorijskim izvorima pominje se Omer Ahmetović koji je 1695. godine imao posjede u Korjenicima (97:308).

A J D U K (m), prezime se pominje u Grabu (Ljubuški). Prema predanju potiču od nekog hajduka "Ristićeva pobratima", a Ristići su bili "hajduci u selu Cipre kod Šibenika" (59:300).

A K Š A M (p), u Čvaljini (Popovo). Ogranak su roda Čihorići. O njihovom su porijeklu zabilježena dva predanja. Po jednom, potiču od pretka kojeg su, kao malo dijete, pronašli u pećini u "akšamu" (predveče). Po drugom, predak im je zavolio neku dje-

vojku i sa njom "u akšamu" pobjegao u staje iznad sela, jer mu nisu dozvolili da se oženi sa njom. Slave Nikoljdan (84:156).

A L A Đ U Z (m), porodica starinom iz Bodežišta (Gacko). Jedan od Aladžuza je "poslije okupacije" prešao iz Bodežišta u Medaniće, selo u Gatačkom polju, zbog toga "što mu je šćer htjela otići za hrišćanina". Nekada su bili nastanjeni i u Planoj (Bileća), ali su odatle odselili u Tursku i u Medaniće. Zemlju su im otkupili "Petković, Skoko i Vuković, koji sad stanuju u Jugovići-ma" (54:202,209).

A L A G I Ć (m), u Počitelju (Čapljina) i Konjicu. Ranije su se zvali Šišići. Porijeklom su "iz Rudine, kod Udbine u Lici" (59:251). Ala-gića ima i u Mostaru, Čapljini i Trebinju.

ALAJBEGOVIĆ (m), u Mostaru i Konjicu. Alajbegovići su nekada bili poznata mostarska begovska porodica. Muhamed Alajbegović bio je koncem XIX vijeka, "mostarski gradonačelnik". (M. Papić: *Iz hronike Riste Ivaniševića, "Oslobođenje"*, Sarajevo, 11.1.1975.)

ALBIJANIĆ (p), u Baljcima (Bileća) i Bileći. Starinom su iz Trebijova kod Trebinja. U Baljke su došli početkom XIX vijeka "radi siromaštva". Jedno predanje kaže da potiču od nekog "bana Jelačića" - potomka trebinjskog župana Pavlimira koji je živio u Buni kod Mostara, a bio je pristalica Pavla Radenovića. Ovaj "ban" je, prema predanju, poginuo u borbi sa Sandaljem Hranićem. Iza sebe je ostavio tri sina koji su 1416. godine pobjegli kod Pavlovića u Trebinje. Jedan od njih je ostao da živi u Trebinju, oženio se ćerkom nekog Maroja iz Ljubomira i od njega su Albijanići u Bileći, Jokanovići u Trebijovima i Grguri u Gacku. Drugi sin je otišao u Moraču, a treći se izgubio u Albaniji" (124:161). Po jednom narodnom predanju prezime su dobili po svojoj prababi Albijani.

ALEČKOVIĆ (m), u Trebinju, Zasadu i Mostaćima kod Trebinja. Doselili su u drugoj polovini XVII vijeka iz "crnogorskog primorja". Jedna mahala u Zasadu dobila je naziv Alečkovina, jer su se u nju Alečkovići "prvi naselili" kada su iz Herceg-Novog izbjegli. Imali su posjede u Zvijerini (Bileća) i kulu u Ljubomiru (97:265,273).

ALEKSIĆ (p), Bogdašići (Bileća) i Kolečko (Nevesinje). Starinom su iz Maline – selišta u Rudinama. Iz Maline su preselili "preko Trebišnjice u Površ i Vidanje". O ovoj seobi jedna legenda kaže da je u Malini živio starac Miloš sa sedam sinova. Kad su, nekom prilikom, došli Turci kod njega na konak, lijepo ih je primio. Međutim, kada su se Turci opili, ponašali su se bahato i nepristojno. Stari Miloš ih je tada pobio, a zatim se prselio "pod Stražište, gdje su mu još prije bile torine". Iz Površi su se Aleksići preselili u Bogdašiće "zbog toga što su ubili Luketu Pešikana". U Kolečko su doselili "od Bileće". Pošto potiču iz poznatog plemena Maleševci, to im je bilo i prvo prezime. Sadašnje prezime uzeli su po svome djedu Aleksu. Slave Ignjatdan (59:173,327). Aleksića je, prema navodima Janićija Pamučine, bilo i u Gacku krajem XVIII i u prvoj polovini XIX vijeka. Mirko, sin Alekse Damjanovića, rođen u Gacku 1788, po ocu Aleksu prozvan je Aleksin, a zatim Aleksić. Mirko Aleksić, je bio gatački uskok. Učestvovao je u više bitaka protiv Turaka. Na skupštini u Drobnojaku 1820. izabran je za kneza. Izbor je potvrdio i Smail-aga Čengić, koji je, u znak poznanstva, darovao Mirku jedan handžar. Mirko je, nekom prilikom sa Šujom Karadžićem išao na Cetinje – u posjetu Njegošu. Tada je dao riječ da će ubiti Smail-agu. U obračunu na Mljetičku ova mu se želja ispunila. Poklonjenim handžarom zaklao je Smail-agu i glavu odnio na Cetinje (47:120). Aleksića ima u Trebinju, Mostaru i drugim mjestima.

ALIBAŠIĆ (m), u Žiljevu (Nevesinje) i Borcima (Konjic). U Žiljevo su došli iz nevesinjskog sela Grabovica "u Kolakovića kmetstvo", a u Borke iz Budisavlja kod Nevesinja u "Aganovića službu" (59:231,321).

ALIBEGOVIĆ (m), stara porodica u Mostaru. U groblju na Carini na jednom nišanu piše da je tu sahranjen "Mustafa Alibegović, sin Alijin. Za njegovu dušu (prouči) Fatihu. Godina 1231." (1815/16). Natpis je uokviren "geometrijskom ornamentikom". Pismo: "lijep nesh", na turskom jeziku (165:292). Alibegovići se pominju i u Blagaju kod Mostara.

ALIČIĆ (m), stare porodice u Kljunima (Nevesinje) i Borcima (Konjic). U Kljune su doselili iz Mostara u kome su neko vrijeme živjeli (59:233). Aličića ima i u selu Lokve (Čapljina).

ALIĆ (m), u Žlibu (Donja Drežnica, Mostar). U vrijeme istraživanja (1978-1981) bilo ih je sedam domaćinstava, a godine 1870. pominje se samo jedno domaćinstvo sa ovim prezimenom. Ima ih u Dubravama i Konjicu, ali nisu u srodstvu sa Alicima u Žlibu (173:26).

ALIHODŽIĆ (m), u Počitelju i Dračevu (Čapljina). Starinom su iz Aladinića (Dubrave, Stolac). Neki Alihodžić bio je svojevremeno aga u Počitelju (59:257,263). Ima ih u selu Prenj (Dubrave), Mostaru i Konjicu.

ALIJAGIĆ (m), stara porodica koja se pominje u Trebinju i okolini "od polovine 17.stoljeća do konca turske vladavine". Bili su nastanjeni u Bileći i Avtovcu kod Gacka (97:172,209,251).

ALIKALFIĆ (m), u Mostaru. Zanimljiv natpis uklesan je na nišanu Fatime Alikalfić, kćeri Abdulahove, pisan 1845. godine: "Smrtnu čašu svak će ispiti (okušati)... Ko posjeti njezin grob neka je spomene sa dovom, a i ostale vjernike..." Nadgrobnik se nalazi u Šarića haremu. Alikalfići su sahranjivani i u groblju na Carini (165:255,302).

ALILOVIĆ (m), porodice ovog prezimena nastanjene su u više sela Ljubuškog: Priboju, Radišićima, Okuki, Ružićima, Humcu, Studencima, Vitini, Grabu... Nije poznato odakle su starinom. Zabilježeno je da su u Radišiće došli iz Dalmacije, prije nego je "Vrancuz cestu gradio". Nekada ih je bilo i u Požetvi (Konjic), ali ih je kuga pomorila, osim jednog koji je pobjegao u Omolje (59:295, 296,298,301,304,306,337). Alilovići žive u Biogracima i Buhovu (Široki Brijeg). U Biogracima su starinom iz Jablanice. Ranije su se zvali Todići. U Buhovo su se doselili iz Vitine oko 1920. godine. Mario Petrić smatra da su daljom starinom iz Ružića, gdje se spominju 1743. Ali, u popisu stanovništva iz 1769. godine više ih nema u Ružićima, "jer su se, najvjerovatnije, odselili u Ledince i neka druga sela zapadne Hercegovine" (189:32,82).

ALPEZA (k), u Donjim Mamićima (Grude), Rasnu i Dubokom Mokrom (Široki Brijeg). U Rasno je Alpeza došao iz Donjih Mamića, 1934. godine, i "uvinča" se kod Kvesića. U Duboko Mokro je "jedan Alpeza" došao iz Rasna "još za stare Jugoslavije" i nastanio

se u ovom selu kao domazet. Dalje porijeklo im nije poznato (189:79,84).

AMANOVIĆ (p), u Veličanima (Popovo). Doselili su iz Kruševice (Ljubinje), gdje je ostala uspomena na njih u "imenu Amanovića kruške pod grobljem". Slave Nikoljdan (84:178).

AMBULIJA (p), neobično prezime porodica nastanjenih u Bihovu kod Trebinja i Trebinju. Prema porodičnom predanju, zasnovanom na nekim podacima iz samostana "Mala braća" u Dubrovniku, preci su im doselili u Čičevo kod Trebinja iz Pive u Crnoj Gori. To je bilo "negdje u XV ili XVI vijeku". Tada su se zvali Đorđići. Ubrajaju se među prve stanovnike Čičeva. Potomci starih Đorđića uzeli su nova prezimena: Skulić i Ambulija. Neki Đorđić iz Čičeva nastanio se u susjednom Bihovu. Svu svoju imovinu donio je na leđima, u nekakvoj vreći zvanoj "imbulija". Po tome su ga prvobitno prozvali Imbulija, a zatim Ambulija. Tako je, kažu, nastalo ovo prezime. Iz Bihova su se Ambulije raseljavali u druga mjesta. Ima ih u Nikšiću, a i dalekoj Kaliforniji... Slave Nikoljdan, a prisluzuju Pantalijevdan. (Saopštili: Savo i Željko Ambulija iz Trebinja).

ANDAČIĆ (k), u Radišićima i Hamzićima (Ljubuški). U Radišićima su "od onih iz Hamzića". Došli su "na čitluk". (59:297,343) Ima ih u Ljutom Docu i Vlasnićima (Široki Brijeg). Porijeklom su iz Hamzića. Spominju se 1743. godine u Čalićima kod Hamzića (189:29,52).

A N D R I Ć (p,k), poznati rod u Hercegovini. **Andrići** (p) su nastanjeni u nevesinjskom, trebinjskom i stolačkom kraju. U Kolečko (Nevesinje) veoma su davno doselili iz Ljubomira, a iz Kolečka su neke porodice prešle u Bratač kod Nevesinja. U Vrpolje (Ljubomir) Andrići su došli iz Crne Gore. Slave Jovanjdan. U Domanoviće (Čapljina) su došli iz sela Pijesci kod Mostara. Slave Đurđevdan. Jedno predanje kaže da su Andrići iz Bratača ubili "na konaku" jednog trgovca i opljačkali ga. Kada su se posvađali sa muslimanima iz tog sela, odselili su u Bosnu i nastanili se kod nekog bega. Beg im je na Božić poslao sina "na položaj" i dao mu "rušu" da metne na badnjak. Kao "uzdarje" oni su djetetu dali sat od onog trgovca. Beg je poznao sat svoga sina. Obećao je da im neće ništa učiniti ako mu kažu odakle im sat. Kad su mu kazali, beg je zaplakao, održao je riječ i naredio im da se sele što dalje, gdje on o

njima neće ništa znati. Jedni su se, zatim, vratili u Nevesinje, a drugi su otišli u neki drugi kraj Bosne (59:136,213,253,256,257,327). Andrića ima u Mostaru, Konjicu, Bileći, Trebinju...Bilo ih je i u Donjim Davidovićima (Bileća), odakle su poslije Drugog svjetskog rata odselili u Vojvodinu. **Andrići** (k) su u Zavali i Golubincu (Popovo). Iz Zavale je neki Andrić došao na Golubinac "za zeta kod Benića" i tu se nastanio (84:147,152).

ANDRIJANIĆ (k), bivši rod u Petrovićima (Rakitno). Narodno predanje kaže da je poslije osnivanja župe Rakitno (1845) "iz Gorice ili Greda" došao neki Andrijanić koji se "uvinča" u Petroviće. U Petrovićima su, sa dvojnim prezimenom Andrijanić-Petrović, živjeli do 1945. godine, odakle su iselili u Slavoniju (181:114). Andrijanića ima nastanjenih u Grudama i Mostaru.

ANDRIJAŠEVIĆ (p,k), stare porodice u Hercegovini. **Andrijaševići** (p), u Jugovićima, Čitluku i Kolečku (Nevesinje). Starinom su "Perići s Graova". Doselili su u nevesinjska sela radi "siromaštva". Živjeli su i u Raščanima (Duvno), gdje su imali "cio Vedašić" (selo kod Duvna). Prema predanju dolazili su na Studenac «više Srđana» na 12 konja u "srmi i zlatu". Docnije su ih Turci protjerali, a od njihovog imanja ostale su samo nekolike njive. Kažu da su porijeklom "odnekle s tromede crnogorsko - dalaminsko - hercegovačke". Slave Đurđevdan (59:221,310,323,324). Ima ih nastanjenih i u Lukavcu kod Nevesinja. **Andrijaševići** (k), u Ravnom i Trnčini (Popovo). U XVI vijeku bili su «znamenit rod». U Ravnom su, 1578, podigli crkvu. Istaknuta ličnost ove porodice bio je biskup Dominik Andrijašević, rođen u Ravnom oko 1572. godine. Ima mišljenja da je ovaj biskup bio sklon avanturizmu, a Ilarion Ruvarac ga u jednom napisu naziva bjelosvjetskom protuvom (172:207). U istorijskim izvorima prezime Andrijašević spominje se u različitim verzijama, najčešće kao Andrijaši. U XVII vijeku mnogo ih je doselilo iz Popova polja u Dubrovnik i tu se nastanili (213:147).

A N D R U N (k), u Domanovićima i Rajčicama (Čapljina). U ova sela Andruni su došli iz Čavša u Popovu. U Rajčice je došao "Perin djed, a Pero ima preko 80 godina". Živjeli su neko vrijeme i u Dračevu (Popovo), gdje su došli iz Domanovića (59:253,264).

ANĐELIĆ (p,k). **Anđelići** (p), poznate porodice u Hercegovini, posebno u bilećkom i trebinjskom kraju. Prema predanju, doselila su tri brata iz Crne Gore u Petroviće (Banjani). Jednom prilikom, u svađi, ubili su Turčina – "pašaliju". Poslije ovog ubistva Turci su uhvatili dvojicu braće, a treći je pobjegao u Zupce. Tu je živio nekoliko godina, a zatim prešao na Mosko. Najzad se "pridvori uz Rizvanbegovića iz Trebinja, te ga ovaj nastani na svome čitluku u Dubočanima". Slave Jovanjdan. Nekadašnja seoska opština Anđelići u Rudinama dobila je ime po ovom bratstvu koje je bilo "dosta jako" (59:126,127). Anđelići su bili nastanjeni i u Tulima (Zupci), ali su "zbog neke krvnine" otišli u Dubočane (75:1248).

U istorijskim izvorima spominje se Šćepan (Ristov) Anđelić iz Dubočana. Imao je nadimak Topal kojeg je, kažu, dobio po svom dedu. Bio je "odličan tufegdžija" (puškar). U hercegovačkom ustanku vršio je opravku oružja, izrađivao puške kremenjače i jatagane. U svoje vrijeme bio je rijedak puškar u Hercegovini. Tamnovao je u Aradu (Rumunija), a tamo je i umro 1915. godine u 65. godini (197:89).

Anđelići su živjeli i u Dubljanima (Popovo). Kao predstavnik ovog sela, 1690. godine pominje se Komnen Anđelić (84:64,175) Stara su mostarska porodica. "Najstariji do sada uočeni i tačno datirani spomenik na pašinovačkom groblju potiče iz 1682. godine. To je nadgrobnik koji obilježava grob Vukadina Anđelića" (233:179).

Anđelići (k), u Sutlićima kod Konjica. Ovdje je rođen arheolog i istoričar Pavao Anđelić (1920-1985). Pretežno se bavio arheologijom i istorijom srednjeg vijeka, heraldikom, epigrafikom i drugim naučnim disciplinama. Objavio je veći broj studija i rasprava iz srednjovjekovne arheologije. Značajni su mu radovi: "Bobovac i Kraljeva Sutjeska", "Srednjovjekovni pečati Bosne i Hercegovine", monografije Konjica i Visokog.

ANDELOPOLJ (p), je neobično i vrlo rijetko prezime u Mostaru. Još u XIX vijeku u Mostaru je živjela "vrlo bogata" porodica za koju Radomir Stanić navodi da se zvala Anđenopol (232:202) po sličnosti prezimena može se zaključiti da je to jedna ista porodica, odnosno da su današnji Anđelopolji potomci starih Anđenopula.

A N Đ I Ć (p), u Zagori (Trebinje), Pločniku (Borač) i Fojnici (Gacko). Prema Dedijeru, u Zagori je Rokalj iz Polica u Trebinju. ("Udo se Vuko Rokalj prije 200 godina za Anđu Vuković – stoga

mu danas potomke zovu Andićima"). U Pločnik su doselili iz Rudina, a u Fojnici su od bratstva Glušci iz Crkvice u Banjanima (59:273,321,326).

ANĐO (?), u Podbrežju (Konjic). Prema predanju, u ovo selo je došao "odnekle iz bijela svijeta" neki čovjek zvani Čekalo. Od nje ga je u Podbrežju postalo nekoliko porodica, među kojima je i porodica prezimena Anđo (59:338).

ANĐUŠIĆ (p), u Dračevu (Popovo) i Požarnom (Bobani). U Dračevu su Anđušići došli iz Požarnog oko 1830. godine (59:272). Slave Đurđevdan. Jedna porodica Anđušića iz Požarnog odselila je 1946. godine u Novu Gajdobru (Vojvodina).

ANIČIĆ (p), u Rasovcu (Trebinje). Prema Hamdiji Hajdarhodžiću, živjeli su u nekom mjestu iznad dubrovačke Župe "još na početku XVIII vijeka". Odatle je, u junu 1711. godine, došao neki Lazo sa svojom «čeljadi» u Konavle, pa kad je tu "čeljad" smjestio u nekoj prijateljskoj kući, vrati se u Zupce "među razbojнике" - kako se kaže u jednom izvještaju vladi u Dubrovniku. To je bilo u početku "Miloradovićeovog ustanka". Lazo je bio jedan od rijetkih Hercegovaca "koji su tako postupali na početku te bune". (94:132,133). Aničići su bili bogate i ugledne porodice u Mostaru. Imali su trgovačku firmu u Trstu "čiji je posljednji predstavnik bio Lazar". (232:200). Starinom su iz Risovca.

ANIĆ (k), u Jarama i Biogracima (Široki Brijeg). Doselili su iz Šurmanaca. Slavili su Veliku Gospojinu (59:346). Anići su stara porodica koja se spominje 1743. i 1768. godine u Biogracima, a 1768. u Jarama. Sada ih ima samo u Jarama. (84:34)

ANTE LJ (p), u Zijemlju (Mostar), Opličićima (Stolac) i Ravčićima (Mostar). Na Zijemlje su doselili iz Bijelog Polja kod Mostara, a u ovaj kraj su došli iz Necvijeća (Trebinje) oko 1800. godine. U Opličiće su došli iz Stoca, a prethodno su stanovali na Domanovićima. U Ravčićima su od Ateljevića iz Ljubomira (Trebinje). Nekada ih je u Ravčićima bilo "dvije kuće", a "sad ih ima u selu i okolini 20 kuća". Slave Arandjelovdan (59:235,247,255).

ANTELJEVIĆ (p), stara gatačka porodica koja je bila nastanjena u Izgorima (Gacko), poslije zauzeća Herceg-Novog 1687. godine

mnoge gatačke porodice naselile su se na područje Boke, među njima su i Anteljevići (147:569).

A N T I Ć (p,k). **Antići** (p) su u Malom Polju (Mostar). Ovdje su se doselili iz nekog sela sa područja Nevesinja. Slave Đurđevdan. (59:241). **Antići** (k), u Radišićima (Ljubuški). Došli su "iz Lipna (mostarski kotar)". U Radišićima ih je, početkom XIX vijeka, bila samo jedna kuća (59:297).

ANTONIJEVIĆ (p), vrlo stara hercegovačka porodica, iseljena u Srbiju. "Koncem 17. veka bežeći od turskog zuluma pobjegli su iz Hercegovine u Užice, tu se okučili i obogatili, a onda je sveštenik Stevan sa sinovima Čedom, Milanom, Jovanom i Mirkom krenuo u Beograd." To je bilo 1887. godine. ("Duga", br. 531, Beograd, juli 1994. Napis Milana Laketića).

ANTUNOVIĆ (p,k). **Antunovići** (p), u Klečku (Stolac). Porijeklom su iz Nudola u Crnoj Gori, odakle im je (oko 1785.) došao "pradjed Marko" sa tri sina: Milanom, Boškom i Simom. Slave Nikoljdan, a prislužuju Petrovdan (239:40). **Antunovići** (k) žive u zapadnoj Hercegovini, u selima: Humac, Klobuk, Kozice, Bekija...U Humac se "odnekud" doselila jedna porodica Antunovića i nije joj se dalo "raskotiti" i "uvik" ih ima jedna kuća. U Klobuk je neki Antunović doselio iz Kozice gdje je "ubio čovjeka i pobjegao". (59:303,308).

ARAMBAŠIĆ (k), Drinovci (Grude). U Sjevernoj Kaliforniji živi poznata hercegovačka porodica Arambašić, porijeklom iz Drinovaca. Jedan član ove porodice, Nikola, istakao se u prikupljanju pomoći rodnom kraju i nalazi se u "spisku milodara" (248:166).

ARAPOVIĆ (k,m). **Arapovići** (k) su starinom iz Slipčića (Široki Brijeg). Nastanjeni su u Vitini, Ljubuškom i Dobrom Selu kod Čitluka. Ima ih i u Jasenici (Mostar) i Zavozniku (Široki Brijeg). U Vitinu je Arapović došao iz Ljubuškog "kao gostioničar", a u Ljubuški i Zavoznik su došli iz Slipčića zbog "siromaštva". U Jasenicu su neke porodice doselile iz Slipčića, a neke iz Dobrog Sela. Slavili su Ilindan (59:245, 306,348; 189; 78). **Arapovići** (m) su u Papratskom i Lugu (Konjic). U Papratsko su došli iz Luga "na Čitluk" (59:338).

ARBIĆ (k), u Gabeli (Čapljina). Neki su se Arbići iz Gabele doselili u Dubrovnik u prvoj polovini XVIII vijeka, što se vidi iz upisa u matičnim knjigama župe Grad (214/I:125).

ARELIJA (k), prezime starih porodica u Drinovcima (Grude) i Vašarevićima (Ljubuški). U Vašareviće su Arelije došli iz Drinovaca "zbog tjeskobe" (59:305).

ARKOČEVIĆ (m). Porodice ovog prezimena nekada su živjele u Čičevu kod Trebinja i Rupnom Dolu (Površ), gdje su doselili iz Čičeva. Obren Đurić Kozić je svojevremeno zabilježio da se u Rupnom Dolu mnogo priča o nekom Asandžiku Arkočeviću koji je bio "veliki zulumčar" i mnogima je otimao zemlju. Tako je "od Latina oteo Bijelu, od Balordića Sopošticu, od Saradžića Crna Korita, od Fetagića Vlašticu, od Glavištana Salkove doline, od Drobnjaka Crnu Goru, od Pamučina Roje doline, od Latina dobar deo Župe». Da bi se Dubrovčani i Župljani oslobodili ovog napasnika, iznajmili su "čitavu četu Senjana da ga ubiju". Prema ovom predanju Dubrovčani su obećali Senjanima dati "silno blago" ako ubiju ovog zulumčara. Senjani su došli u Čičevo, ubili Asandžika, oderali mu kožu i poslali je u Dubrovnik. Dubrovčani prevare Senjane i umjesto obećanog blaga pošalju im nekakav lažni novac. Zbog toga Senjani popale Župu i okolinu Dubrovnika, "pa onda odu Senju na Krajinu". Zanimljiva je još jedna priča o nekom Arkočeviću. "Latini" su nekom prilikom uhvatili dvojicu Ljubibratića u krađi kod crkve u Podmravinjcu i odveli ih u Dubrovnik. "Neki Arkočević, Turčin iz Čičeva kod Trebinja, obeća da će ih izbaviti. On nekako uhvati dva dubrovačka vlastelina i odvede ih u Trebinje. Onda Dubrovčani ponude razmenu i tako se Ljubibratići oslobode, a Arkočević za to dobi Sopošticu". Tako je Sopoštica, selo u kome su živjeli Balordići pripala Arkočeviću (75:1218).

ARMENULIĆ (p), srednjovjekovna gatačka porodica koja je živjela u Jaseniku. Na velikoj krstači u Jasenici (Gacko) pominje se Vučeta Armenulić (147:570).

ARNAUTOVIĆ (m,p). **Arnautovići** (m), u Grančarevu (Lastva, Trebinje), Trebinju, Bileći i okolini. Porijeklom su od "nekog Arnauta kome je klobučki dizdar Agbabić dao imanje u Grančarevu i tu ga

naselio". Iz Grančareva su se raseljavali u druga mjesta (97:172,304). **Arnautovići** (p), u Čelebićima (Konjic). Iz jedne porodice Arnautovića, iz ovog sela, dvojica braće-blizanaca (Marko i Mitar) bili su solunski dobrovoljci u Prvom svjetskom ratu (90:52).

ARSLANAGIĆ (m), u Trebinju i Stanojevićima (Stolac). Prema predanju, prezime je nastalo od nekog Arslanage koji je čuvao most na Trebišnjici. Po njemu je taj most dobio ime Arslanagića most. Arslanagići u selu Stanojevići su "od Rahimića" iz sela Pijesci u Dubravama (59:172,256). Arslanagići su bili nastanjeni u Bileći i okolini, Gorici i Zasadu kod Trebinja (97:243, 265).

ARSLAN (m), prezime stare porodice nekada nastanjene u Blagaju (Bišće, Mostar). Smatra se da su i porijeklom iz ovog mjesta. U sačuvanim dokumentima "prvi put" se spominje, 1765. godine, Salih-baša Arslan kao najstariji član ove blagajske porodice (98:19,20). Prezime je moglo nastati od muškog ličnog imena Arslan, a može se svrstati i u grupu zoonima – prema turskoj riječi arslan (lav): "I kod nje su dva ljuta arslana / što iziju ljutog junaka".

ARTUKOVIĆ (k), u Klobuku (Ljubuški). Prema predanju, Artukovići potiču od porodice Čuljak. Početkom XX vijeka bilo ih je 15 kuća (59:308). Artukovića ima i u Mostaru.

ASANOVIĆ (p), Grab (Zupci, Trebinje). Početkom XX vijeka u Grabu ih je bilo četiri kuće. Starinom su iz Crne Gore. Za njih se priča da su se njihovi preci, dok su bili u Crnoj Gori, "isturčili". Jedan od predaka zvao se Asan, a drugi je postao spahija. Kada su se povratili u "staru veru", uzeli su nova prezimena. Asanovi nasljednici prozvali su se Asanovići, a spahijini Spaići. Tako su Asanovići "rođaci" sa Spaićima u Grabu (75:1256). Asanovića ima i u Šćenovom Dolu (Bobani, Trebinje). Slave Jovanjdan.

A S I Ć (m), u Blagaju (Bišće, Mostar). Porijeklom su od Krvavaca iz Gacka. U Blagaj su doselili "davno" (59:240).

A Š Č I Ć (m), u Papratskom (Konjic). I u ovom selu ih smatraju starosjediocima. Kada su Turci osvojili Hercegovinu, zatekli su ih

kao hrišćane (59:338).

AŠKRABA (m), Blagaj (Bišće, Mostar). Porijeklo im nije utvrđeno, a nepoznato je i odakle su došli u Blagaj (59:240).

AŠKRABIĆ (p), u Dramešini "pod Lebršnikom" (Gacko). Porijeklom su od Bjelica iz Crne Gore (147:570).

ATELJEVIĆ (p), prezime poznatog plemena u Ljubomiru (Trebinje). Prema predanju, Ateljevići su porijeklom iz Korjenića, gdje su živjeli "još prije Kosova". Priča se da su iz njihovih porodica čak 74 vojnika učestvovala u bici na Kosovu 1389, a "samo su se četvorica vratila". Turci su ih protjerali iz Korjenića. Od ovog plemena su brojne hercegovačke porodice: Vučkovići, Janičići, Stijačići, Kujačići, Lisovi, Komari, Antelji, i muslimani Barakovići. Ove su porodice živjele u Korjenićima, a kada su se odatle raselile, zaklele su se, navodno, da se neće "među sobom uzimati" (ženiti i udavati). Slave Arandelovdan (59:128,138,141). Ateljevića ima u Trebinju, Mostaru, Konjicu... Ima mišljenja da je današnje prezime Ateljević nastalo od srednjovjekovnog prezimena Hateljević koje se nalazi uklesano na jednom od najvećih stećaka kod sela Milavići u Dabru. (Ćiro Truhelka: *Stari hercegovački natpisi*, GZM BiH, knj.V, Sarajevo, 1893, str.93).

AVDALOVIĆ (p), stare porodice nastanjene u nevesinjskom i gatačkom kraju. Smatra se da su porijeklom iz Čeva u Crnoj Gori, odakle su se doselili u Stepen (Gacko) i nevesinjska sela: Slato, Zijemlja, Drežanj...Dedijer je zabilježio drukčije: da su Avdalovići starinom iz Drežnja, ali mu se čini da je ipak "istinitija ona priča koju smo zabilježili na Stepenu". Nakada su živjeli i u selu Pržine. Ima ih i u Gacku. (59:198,199,223) Novak Mandić navodi da je jedna porodica Avdalovića otišla sa Stepena poslije kuge 1813-1815. Najprije su živjeli u Mostaru, a odatle su se "izdigli na imanje u Zijemlja" (147:566,567).

AVDIĆ (m), u Planoj (Bileća). Prema Dedijeru, Avdići i Babići (p) najstarije su porodice u ovom selu. "Oni vele da su jedno pleme i danas se svojataju." Prema porodičnom predanju, porijeklom su iz Kobilj-Dola u Crnoj Gori od bratstva Krivokapića (59:179). Jedno drugo predanje kaže da su porijeklom od Kresojevića iz Ša-

ranaca pod Durmitorom, odakle je jedan od trojice braće Kresojevića došao u Rudine (Bileća), prešao je na islam i dobio ime Avdija. Po njegovom imenu porodica je uzela prezime Avdić (243:157). Zabilježeno je i predanje po kome su Avdići "bili jedno pleme sa pravoslavnim porodicama: Babićima, Čokorilima, Đogovićima, Kneževićima, Stajićima, Šarencima i Zimonjićima, pa zato pop Bogdan Zimonjić nije nikada htio udariti na dio Plane gdje žive Avdići". Priča se da je Avdo Avdić sagradio u Planoj "sebi džamiju a majci crkvu koje su udaljene jedna od druge 500 metara" (97:174). U selu Plane živio je i čuveni Šobo Avdić o kome su u bilećkom kraju kružile razne priče i zanimljive anegdote. Prema jednoj, Šobo je bio u dobrim odnosima sa crnogorskim kraljem Nikolom, pa mu je često odlazio u posjete. Jednom ga Nikola upita: "Bogati, Šobo, ko najviše laže?" Šobo mu odgovori: "Bogami, gospodaru, onaj kome se to ne smije kazati."

AVDIBEGOVIĆ (m), stara trebinjska porodica. Istorijski izvori pominju «kuće Avdibegovića» u Trebinju od kojih su "hajduci preko Župe (dubrovačke) protjerali roblje" u oktobru 1660. godine "kad su Župljani ubili dva Turčina" (125:109).

AZINOVIĆ (k), u Glogošnici, Orahovcu i Radešini (Konjic). Starijom su iz "srednje Hercegovine" odakle su prešli u Orahovicu oko 1800. godine. U Glogošnicu su došli iz Grabovice, oko 1780, "od turskog zuluma i od siromaštva" (59:337,339). Ima ih u Konjicu i Potocima kod Mostara. Azinovići su nastanjeni i u drugim mjestima opštine Konjic. U poimeničnom popisu katolika iz 1768. godine prvi put se spominju u Seonici i Zaslavlju. Od tada se naseljavaju u Bijelu i druga mjesta oko Konjica. Jedan od najpoznatijih majstora-drvorezbara Konjica s kraja XIX vijeka bio je Mate Azinović iz Gornje Bijeje (90:141).

*

U Hercegovini se spominju i ova prezimena porodica: **ABAS** (m) i **ABASOVIĆ** (m) u Stocu i okolini; **ABDIHODŽIĆ** (m) u Blagaju (Mostar); **ABDULKADIROVIĆ** (m) u Ljubinju; **ACKOVIĆ** (p) u Mostaru; **AČKOR** (m) u Rabini (Nevesinje); **ADULOVIĆ** (m) u Mostaru; **AHMEDČELEBIĆ** (m) u Blagaju (Mostar); **AJANIĆ** (m) u okolini Stoca; **AKSAGIĆ** (m) u Lastvi (Trebinje); **AKŠAMOVIĆ** (m)

u Policama i Zasadu kod Trebinja; **ALEBIĆ** (m) U Lugu (Konjic) **ALIHODŽIĆ** (m) u Stocu; **ALENDARIĆ** (m), **ALERIĆ** (m) i **ALEZIĆ** (m) u Mosatru; **AHMIĆ** (m) i **AJANIĆ** (m) u Konjicu i Mostaru; **AJANOVIĆ** (m) u Čapljini i Blagaju (Mostar); **AJKIĆ** (m) u Višnjanima (Prozor); **AJKALO** (m) u Slivlju (Nevesinje); **AJKUNIĆ** (m), **AJVAZ** (m), **AKSIĆ** (p) i **AKSOJ** (m) u Mostaru, **AKŠAMOVIĆ** (m) u Policama i Zasadu kod Trebinja; (Gacko); **ALIKADIĆ** (m) , **ALIŠIĆ** (m) i **ALTARAC** (jevr.) u Mostaru; **ALJOVIĆ** (m) u Konjicu; **ANADOLAC** (m) u Ljubuškom; **APON** (k) u Kijev Dolu (Popovo); **ARAP** (m), **ARAS** (p) i **ARBUTINA** (p) u Mostaru; **ARNAUT** (m) u Ljubuškom, Ljubinju i Hrupjelima kod Trebinja; **ARPADŽIĆ** (m), **ARSENIJEVIĆ** (p), **ARSIĆ** (m), **ARŠINOVIĆ** (m), **ARTIĆ** (k), **ASOVIĆ** (m) i **AŠIK** (m) u Mostaru; **ATIJAS** (jevr.) i **ATLIĆ** (p) u Mostaru; **AVDAGIĆ** (m) u Trebinju; **AVRAMOVIĆ** (p) i **AZOVIĆ** (k) u Mostaru.

Andrića ćuprija na rijeci Brovi u Vrpolju (Ljubomir, Trebinje)

Konjic)
LEZIĆ
 ostaru;
 Višnja-
IĆ (m),
JIĆ (m)
), **ALI-**
 onjicu;
 opovo);
 F (m) u
IĆ (m),
), **ASO-**
 u Mos-
Ć (k) u

B

BABALJ (p), u Bačićima i Vodenima (Ljubinja). Prema narodnom predanju, za turske vladavine neka baba sa muškim djetetom pobježe zbog krvne osvete i nastani se kod jednog Bategala u Radulovu Dolu (Bančići). Baba je krila odakle je došla, a nije kazala ni svoje prezime. Kad je dijete odraslo zaljubi se u ćerku Beše Janjića-Bategala i oženi se. Bešo mu daje trećinu imanja u Radulovu Dolu i tu ga nastani. Pošto ga je dovela baba koja je krila svoje prezime bojeći se krvne osvete, nazvaše ga Babalj. Iz Radulova Dola prešli su na imanje u Ždrijelo. U Vodene je neka udova Babalj došla iz Bančića 1932.godine. Slave Đurđevdan (155:508,620).

BABIĆ (p, k, m). **Babići** (p) su jedna od najstarijih porodica u Planu (Bileća). Odavde su se raseljavali u druga bilećka sela: Fatnicu, Vrbicu, Meku Gruđu, Trnovicu... Iz Trnovice su neke porodice prešle u Košutu (Nevesinje). Slave Lazarevdan. (59:173,179,186,226) Živjeli su i u Orašju (Površ, Trebinje). U ovom selu se nalaze neke omeđine, "za koje se priča da su u njima stanovali Babići, koji su tu i smrli" (75:1210). O postanku ovog prezimena predanje kaže da je jedan od trojice braće Kresojevića koji su doselili u Bilečke Rudine iz crnogorskog sela Šaranci bio malo poguren pa su ga mještani zvali baba. Od njega su nastali Babići (243:157). **Babići** (k), u Vitini (Ljubuški), Aladinićima i Trijebnju (Stolac), Trebimlju i Čavšu (Popovo). U Vitini se smatraju starosjedilcima. Prema predanju, dva brata Babića su bili hajduci u četi Janković Stojana. Jednog su Turci pogubili, a drugi je pobjegao u Kotare, odakle se ponovo vratio u Vitinu. U Aladiniće su doselili iz Čavša, a u Trebimlju iz Dubrava (Stolac). Slavili su Nikoljdan. U Trijebanj su došli iz Jablanice. Slavili su Đurđevdan.

(59:257,258,306; 84:164) Ima ih u selu Prenj (Stolac) i u Stocu. **Babići** (m) su živjeli u Ubosku (Ljubinje). Stanovali su "gdje su danas Banduri". (59:276) Ima ih nastanjenih i u Jablanici.

BABOVIĆ (m), u Trebinju i okolini; Zaušju, Prijedoru i Fatnici (Bileća). U Zasd kod Trebinja doselili su iz Bijeke kod Herceg-Novog. Ovdje se pominje 1684. godine neki Jusuf, sin Baboviće. Jusuf bi mogao biti rodonačelnik porodice Babovića u ovom kraju, od kojih jedan ogranak živi u Fatnici. U selima oko Trebinja bilo ih je, početkom XX vijeka "oko 200 kuća". Neke porodice odselile su u Vranješeviče kod Mostara (59:186,245;97:265).

BAČKIĆ (m). Porodice ovog prezimena bile su nastanjene u Trebinju i okolini "od polovine 17. stoljeća do konca turske vladavine" (97:251).

BAĆINA (p), u Udrežnju (Nevesinje). Porijeklom su od porodice Toholj iz Bogdašića kod Bileće. Ranije su se zvali **Lazovići**. U Udrežnje su se doselili "zbog siromaštva" (59:224).

BAĆOVIĆ (p), u Hateljima (Dabar). Starinom su iz Banjana odakle je 1879. godine doselio Đuro sa sinovima : Stevanom, Jeftom i Perkom. Slave Jovanjdan (248:37).

BADŽAK (m), u Podgradu i Kosoru (Bišće, Mostar). U Podgradu je Badžak doselio iz mahale Orah u Malom Polju, a u Kosoru su "još od prije kuge" (59:240,242). Badžaka (ili Bađaka) ima i u Konjicu.

BAJA (k), u Aladinićima (Dubrave, Stolac). Starinom su Curići iz Glumine u Hrasnim (Neum). Slavili su Nikoljdan (59:257).

BAJALO (p), u Sedlarima i Kotezima (Popovo). Starinom su Šćepanovići iz Sedlara, odakle su došli u Koteze oko 1740. godine. "Jedan su rod" sa Gavrilovićima i Kovačevićima u Sedlarima, Tripićima u Šćenici (Bobani) i Mićićima u Dubrovniku. Slave Šćepandan (84:142,179;155:742)

BAJAT (p, m). **Bajati** (p) su u Milavićima (Bileća), Korlatima (Popovo) i Žrvnju (Ljubinje). Starinom su Samardžići iz Žrvnja. O postanku ovog prezimena predanje kaže da se neki Samardžić,

kada se nalazio u vojsci, "potužio" da je meso bajato. Po tome su njega i njegove potomke prozvali Bajat. U Milaviće su došli iz sela Kljenci u Dabru 1920. godine. Iz Dabra su prešli na Žrvanj oko 1885. godine. Slave Arandelovdan (84:174;248:31;155:559). Ima ih i u Mostaru. **Bajati** (m) su nastanjeni u Mostaru.

BAJČETIĆ (p), u Mirilovićima i Zaušju (Bileća), Cernici (Gacko) i Ljubovu (Trebinje). Prema predanju, živjeli su "u davnim vremenima" na Njegušima, gdje su se zvali Martinovići. Odavde su se, zbog nekog prekršaja, odselili u Ridane. Iz Ridana su pobjegli na Banjane zbog ubistva nekog Turčina koji je činio nasilja. Predanje kaže da su bila tri brata: Bajo, Mirko i Pero. Braća se u Banjanima posvađaju sa jednim Turčinom i zakolju ga, a zatim pobjegnu na tri strane. Bajo je došao u Miriloviće i tu ga je aga Alečković primio za kmeta. Kao uspomena na njegov boravak u Banjanima spominje se "Bajov ubo", a njegovi sinovi i unuci prozvali su se Bajčetići. Iz Mirilovića su neki odselili u Zaušje, a neki u Cernicu (59:147,167,200). Bajčetići u Ljubovu su starinom iz Mirilovića. Prvi Bajčetić došao je u Ljubovo početkom XX vijeka "kao doma-zet Balordiću na čitluk manastirski". Slave Jovanjdan (75:1209).

BAJEVIĆ (p), Baljci (Bileća) i Ulog (Borač). Porijeklom su iz Prijedora kod Bileće, od porodice Predojevića. Na Baljke su se naselili kao stočari, a od starine su tu imali i svoje staje. U Ulog su došli kao terazije iz Čajniča. Slave Nikoljdan (59:82,159,318). Bajevici su živjeli i u Samoboru (Gacko). Odselili su u Srbiju i nastanili se u okolini Užica. Njihovi se potomci sada zovu **Bajovići**. Znaju da su im preci došli iz Samobora. Slave Sv. Savu (222:27).

BAJEZIDAGIĆ (m), stara mostarska porodica. Iz ove porodice "najveći ugled" imao je pjesnik Derviš-paša Bajezidagić, poznatiji kao Derviš-paša Mostarac. Napisao je «čuvenu Pohvalu Mostaru», a poznat je i kao dobrotvor po svojim zadužbinama (163:632).

BAJGORIĆ (m), u Blagaju (Bišće, Mostar) i u Dubravama (Stolac). Porijeklom su iz Dubrava, odakle je neki Bajgorić doselio u Blagaj Velagićima "u momaštvo" (59:240). Bajgorići su živjeli i u Biogradu kod Nevesinja gdje se nekada nalazila "Bajgorića kula" (97:153) Ima ih u Mostaru i Stocu.

BAJIĆ (m), Ribari i Dudle (Konjic). Smatra se da su porijeklom od pravoslavnih Bjelogrića iz Gacka. Prezime su, navodno, dobili po rodonačelniku porodice Baji Bjelogriću. Prvobitno su živjeli u Radčićima, odakle su preselili u Ribare i Dudle (90:135).

BAJO (k), bivši rod u naselju Strmica (Trebimlja, Popovo). Prezime se prvi put pominje 1710. godine. Pretpostavlja se da je neki Raič dobio nadimak Bajo, od njega je kasnije nastalo prezime (132/3:187).

BAJRAMOVIĆ (m), u Fatnici (Bileća) i Ljubinju. U Fatnici su zabilježena dva kazivanja o njihovom porijeklu. Jedni "vele da su prije dvjesta i pedeset godina doselili iz Herceg-Novoga", a drugi "da oni nisu Novljani, već da su poislamljeni potomci porodice Stolica" (59:185,208). Ima ih i u Konjicu.

BAJROVIĆ (m), u Igrima, Jabuci i Pridvorici (Borač). Doselili su u predio Borča iz Crne Gore "za vrijeme Turaka" (147:570). Bajrovići su nastanjeni i u Mostaru.

BAJTO (k), veoma rijetko prezime porodice nastanjene u Veljacima (Ljubuški). Doselili su u Veljake oko 1850. godine iz Zavojana u Dalmaciji (59:302).

BAKIBEGOVIĆ (m). Porodice ovog prezimena živjele su u Dračevu (Popovo) i u Krajpolju kod Ljubinja. Iz Dračeva su se Bakibegovići "digli u Stolac prije 85 godina" (59:272,290).

BAKMAZ (p), u Kijev-Dolu, Sedlarima i Drijenjanima (Popovo), a ima ih i u Požarnom (Bobani). U Kijev-Do su došli iz Požarnog oko 1800. godine. U Sedlare su "davno doselili", takođe iz Požarnog. U Drijenjane su došli iz Kijev-Dola. Bakmazi iz Drijenjana odselili su poslije Drugog svjetskog rata u Gajdobru kod Bačke Palanke. Slave Sv. Vrači (84:145,172).

BAKOČ (p), u Zaszenu (Nevesinje). U ovo selo došao je neki Bakoč "kao siročić sa Slivlja". Pričaju da je porijeklom iz Korjenića (Lastva). Njegove porodice ima "nešto" u Mostaru i u Crnoj Gori "blizu Korjenića". Slave Arandjelovdan (59:229). Bakoči su nastanjeni i u Fojnici (Gacko). Doselili su iz Korjenića u XIX vijeku (147:570).

BAKOTIĆ (p), u Kotezima, Ravnom i Strujićima (Popovo). U Koteze su došli iz Strujića, a u Ravno iz Koteza. U Strujićima se jedan zaselak po njima zove Bakotića Mahala. Tu je živio neki Boško Bakotić koji se "dobro rvaao, borio, pa dobio nadimak Broša, a onda Boro". Potomci su mu se nazvali **Bore**. Bakotići slave Nikoljdan (84:160, 179, 181).

BAKŠIĆ (m), stare porodice koje su bile nastanjene u Ljubinju, Trebinju i okolini i u Ravnom (Popovo). U Trebinju se spominju polovinom XVII vijeka. U Ravno je jedna porodica Bakšića doselila iz Ljubinja poslije Prvog svjetskog rata i tu je živjela do 1940. godine (97:118, 251, 290; 84:160).

BAKRAČ (m), prezime starih porodica nekada nastanjenih u Drežnici (Mostar). U sidžilu mostarskog kadije evidentirano je (1763. godine) vjenčanje Ibrahima Bakrača iz Drežnice. U drežničkom Donjem Selu jedan lokalitet nazvan je Bakračeve kuće. Stanovnici ovog naselja smatraju da su nekad tu živjeli "neki stari Bakračići" (173:56)

BAKULA (k), u Batini kod Posušja. Polovinom XIX vijeka "u Vukovo doba" pominje se, kao jedan od "vukovaca", Petar Bakula (Batina, 1816-Mostar, 1873). Bio je "odgajivač franjevačke mladeži na Čerigaju", a zatim župnik u Gradinićima, Širokom Brijegu i Ružićima (177:122).

BAKUŠIĆ (p), u Trebesinu – zaseoku sela Klečak (Dabar, Stolac). Ovdje su doselili iz Klobuka u Korjenićima. Slave Jovanjdan (248:41).

BALAĆ (p), u Mostaru. Ogranak su stare porodice Kukavičić iz Volujca kod Trebinja, a daljom starinom od porodice Đurđević iz Konavala. Prezime Balać je zapravo nadimak za njihove pretke. Jedan ogranak ove trebinjske porodice odselio je u Liku i nastanio se u naselju Mekinjari, a drugi u Mostaru. (Pogledati podatke o prezimenu Kukavičić).

BALAGIĆ (m), stara porodica koja je živjela u Trebinju i okolini "od polovine 17. stoljeća do konca turske vladavine". Poslije 1876. godine odselili su u Tursku. U Čičevu (Dživar) se nalazi stara «na

ćemer građena" kula poznata pod imenom Balagića kula (97:251,256).

BALIĆ (k,m). **Balići** (k) su u Trebimlji (Popovo). Prezime su dobili po nekom svom pretku koji se oženio "sestrom Josipa s Paraunića, koji se kasnije poturčio". Slavili su Nikoljdan (84:164). **Balići** (m) žive u Poglavici, Dragi i Žlibu (Drežnica, Mostar). Smatraju ih starosjediocima na području Drežnice, a matično selo im je Poglavica. Neki njihov predak, po imenu Zejnil, ubio je "kaurina" Balov-harambašu iz Imotskog. Po tome su njegovi potomci nazvani Balići (173:36). Ima ih i u Mostaru.

BALIJA (k), rod u Golubincu i Orahovom Dolu (Popovo). Porijeklom su od Milića iz Trebimlje, odakle su i došli u Golubinac prije "nekih 150 godina". Predak im je prozvan Balijom zbog toga što se oženio sestrom jednoga koji se "poturčio". Slavili su ranije Nikoljdan, a "sada slave što i ostali u selu". Balija u Orahovom Dolu je "došao, za zeta u Tomičića, sa Golubinca" (84:147,154).

BALORDA (p), veoma rijetko prezime porodica nastanjenih u Mostaru. Mostarska radnička porodica Balorda dala je narodnog heroja **Mladena Balordu** (1921-1943), koji aktivno učestvuje u pripremi ustanka protiv fašističkih agresora, ističe se u prikupljanju oružja, rasturanju letaka i drugog propagandnog materijala. Kao ilegalni radnik, sa grupom boraca Konjičkog partizanskog odreda, Mladen upada u italijanski logor u Mostaru. Pod njegovim rukovodstvom, grupa je zaplijenila veliku količinu municije i ponijela u Odred. Mladen napušta Mostar i u jedinicama Mostarskog odreda učestvuje u brojnim specijalnim akcijama, posebno se ističući u borbama za oslobođenje Jajca, Prozora i drugih mjesta. Polovinom 1943, u borbi na Kamenjoj, blizu rodnog Mostara, Nijemci su ga teško ranili i zarobili. Bio je tada zamjenik komandanta Mostarskog bataljona. Uzalud su se Nijemci trudili da od njega iznuđe priznanja. Hroničari su zabilježili da se držao herojski i prilikom strijeljanja u Mostarskom blatu. Imao je tada 22 godine, a ostao je zapamćen kao veliki junak i plemeniti čovjek.

BALORDIĆ (p), prezime veoma starih porodica u Ljubovu i Ljekovoj (Trebinje). Kozić je zabilježio predanje po kome su Balordići starinom iz "Rima u Italiji", doselili su u trebinjsku Površ dok je

Rim još bio u "blagočestiju", tj. prije podjele crkava. Balordići su živjeli i u Sopoštici, selištu pod brdom Maleštica blizu Rupnog Dola u Površi. Prema predanu, zemlju koju su posjedovali u Sopoštici oteo im je Arkočević, "veliki zulumčar" iz Rupnog Dola. Kod sela Uskoplje u Šumi trebinjskoj, nalaze se stare omeđine koje se zovu Balordića kućetine. Tu su, prema legendi, živjeli Balordići "koji su sad u Ljubovu". Ovo je prvo prezime trebinjske vlastele Ljubibratića. Slave Sv. Klimentija (75:1204, 1209, 1212, 1219).

BALTA, (m), u Blagaju (Bišće, Mostar). Smatraju ih starosjediocima u ovom selu (59:240). Ima ih nastanjenih i u Mostaru. Balte su živjeli u Bijenji kod Nevesinja i u Mostaru. Toponim "Baltina dolina" u Dabrici (Stolac) je nastao po Baltama iz Mostara (97:93, 149).

BALJ (p), U Žabici (Ljubinje). Ova stara porodica živjela je "prije 200 godina" u mahali Neumica. Prema predanju, predak im je došao iz Crne Gore, "iz planine Balj" kod Mojkovca. Po toj planini dobili su prezime. U porodici Balja "uvijek je bilo hajduka" - tvrdi stari Anđelko Balj iz Žabice. Slave Aćimovdan (59:213; 155:550).

BALJEVIĆ (p), u Staroj Gabeli (Čapljina). Doselili su iz nekog sela u Popovu polju. Početkom dvadesetog vijeka bila ih je jedna kuća. Slave Nikoljdan (59:263).

BALJIĆ (m), u Stocu. Prema predanju, Baljići potiču od nekog Mihajla Ćuzulana iz Orašja u Popovu koji je bio "vrlo bogat", i koji je, poslije ubistva nekog Gaštvana pobjegao u Stolac, i prešao na islam (84:185).

B A N (k), u Veljoj Međi (Popovo). U maticama župe Grad u Dubrovniku nalazi se više upisa pripadnika ove porodice iz druge polovine XIX vijeka (211/3:127). Porodica prezimena Ban ima i u Mostaru.

BANAŠ (p), gatačka porodica porijeklom od Mihajlovića iz Crne Gore. Pominju se početkom XX vijeka kao stanovnici sela Danići (147:570).

BANDIĆ (k), u Veljoj Međi i Trebimlji (Popovo), Carev-Docu i Lju-

tom Docu (Široki Brijeg). U Trebimlji su dobili i drugo prezime: Zvono. Kažu da im je neki predak ukrao zvono i po tome su prozvani Zvonama. Slavili su Nikoljdan. U Carev-Dolac su došli iz Dragićine, odakle su pobjegli od Turaka, a u Ljuti Dolac su doselili iz Dužica. Slavili su Đurđevdan (84:164;59:344,353). Prema Petriću, Bandići na području Širokog Brijega (Lištice) su porijeklom iz Posušja i danas ih ima samo u Ljutom Docu (189:29).

BANDUR (k), u Proboju (Ljubuški). Pretpostavlja se da su starijom iz Stona «jer ih tamo ima istog prezimena». Tvrdi se da u ovom selu žive još "prije nego su protjerani Turci iz Dalmacije". Ima ih u Ardomiđu i Glavatičevu (59:295).

BANĐUR (p), u Ubosku (Ljubinje). Došli su iz Čavša u Popovu, u XVIII vijeku. Potiču od Mijatovića u Čavšu. Dalji su im preci iz Riđana u Crnoj Gori. Neki tvrde da su se tamo zvali Mihojevići i da im je još starije prezime Mrnjavčević ili Radišić. Slave Nikoljdan (59:276;155:586). Banđuri su živjeli i u Prebilovcima kod Čapljine.

BANOVIĆ (k), u Orahovom Dolu (Popovo). U upisu vjenčanih župe Grad u Dubrovniku od 26.11.1967. godine spominje se Ivana, kći Ive Banovića iz Orahova Dola (210:149). U ovom selu Banovića oдавно nema.

BANOŽA (k), Smokinje (Široki Brijeg). Starinom su iz Makarske. Ranije su se zvali Sverdlići, a "današnje prezime došlo im je iz poruge". U Smokinje su došli iz Prevoja (Duvno) oko 1805. godine (59:353). Banoža u Smokinju više nema (189:86).

BANOŽIĆ (k), u Ljubotiću, Buhovu i Kočerinu (Široki Brijeg). U Kočerinu su starosjedioci i ranije su se zvali **Banušići**. Godine 1743. pominje se Stjepan Banušić sa 13 članova, a 1768. Janko Banožić sa 18 članova porodice. Nije poznata njihova dalja starina. Zovu ih i nadimkom Banoža. U Ljubotiče i Buhovo došli su iz Kočerina. U Ljubotićima se jedan "uvinča", a takođe i u Buhovu – kod Jurića (189:82,88).

BANJAC (p), u Drežnju (Nevesinje). Starinom su Koprivice iz Banjana. Došli su u Drežanj prije 165. godina. Slave Nikoljdan

(59:223). I njihovo prezime asocira na kraj iz koga potiču. U Gornjem Drežnju žive porodice prezimena **Banjak**. Vjerovatno je riječ o istim porodicama, odnosno istom prezimenu.

BANJANIN (p), Žiljevo kod Nevesinja. Starinom su Popovići iz Banjana. Po kraju iz koga su došli dobili su današnje prezime. U Žiljevo je Banjaninu "došao djed na čitluk iz Zaloma". Slave Jovanjdan (59:231).

BARAĆ (k), u Turčinovićima, Kuljića Brigu, Dubokom Mokrom, Čerigaju i u Rasnu (Široki Brijeg). Ima ih i u okolini Ljubuškog. Daljom su starinom od Umčana u Dalmaciji, "odakle su se raselili na razne strane". U Ljubotićima se pominju prvi put 1743. godine. U Turčinoviće i ostala mjesta došli su iz Čerigaja. Za Baraće u Čerigaju Dedijer navodi da su došli prije 150 godina iz Kašća (Ljubuški) "zbog siromaštva". Zvali su se Savići i bili su pravoslavne vjere (188:75,78,79,81,84). Za vrijeme Dedijerovih istraživanja Baraći su živjeli u Radišićima, Otoku, Studencima, Privalju... U Otok su se "pročedili" iz Kašća, odakle im je djed došao "na širinu", U Privalj koji se prije dolaska Turaka zvao Mali Misir, Baraći su došli "prije 70 godina od onih iz Čerigaja". Slavili su Ivanjdan (59:296, 298,352).

BARAKOVIĆ (m), u Domanovićima i Opličićima (Čapljina). U ova sela došli su iz Korjenića. Izbjegli su "pred buru", zbog "crnogorskog zuluma" (59:253,576). Barakovići su bili nastanjeni u Bileći i u Trebinju.

BARBAREZ (p), u Vlahovićima (Ljubinje) i u Ljubinju. U Vlahoviće su došli iz Vranjskih (Bileća). Prema sopstvenom kazivanju potiču od Milidragovića iz Vranjskih. Slave Đurđevdan. Ali, prema Dedijerovim navodima, Barbarezi su porijeklom Kisići. Doselili su na Banjce(?) iz Zakutnine i slave Nikoljdan. U Ljubinje su došli iz Vlahovića (155:501,576). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

BARBARIĆ (k), u Klobuku (Ljubuški). Doselili su u ovo mjesto iz Blatnice u Broćnu oko 1800. godine "na trave", a "počeli su se kućiti" oko 1850. godine. Krajem XIX vijeka u Klobuku je bilo 10 kuća Barbarića. Ranije su se zvali Leske. Ima ih i u Broćnu (59:308).

BARIŠIĆ (k), Buna i Jasenica (Bišće, Mostar), Vrpolje i Rakitno (Ljubuški). U Bunu su doselili iz Kljenka kod Vrgorca, a u Jasenici su došli "ispod Ljubuškog". U Vrpolje su "od gladi došli s Mravinjaca". Zvali su se **Čaglji** (59:243,245,309). Barišića ima i u Dužicama (Široki Brijeg). U ovo selo je "jedan doselio oko 1920. iz Rakitna". U popisima stanovništva iz 1743. i 1768. godine navode se (u većem broju) u Vinjanima kod Posušja. Dalja im je starina nepoznata (189:86,87).

BARTULOVIĆ (k), nekada nastanjeni u Trebimlji (Popovo). U ovom selu Bartulovići se prvi put spominju 1708. godine, a u dokumentima iz 1743. evidentirana je udaja Kate, ćerke Đure Bartulovića. Pretpostavlja se da "ovaj rod nije imao muških nasljednika i da je neko naslijedio imanje Bartulovića" u Trebimlji (130:174,175). Bartulovića ima nastanjenih i u Mostaru.

BARZETA (p), u Opličićima i Klepcima (Čapljina). U Opličiće je "Barzetin otac došao zbog kuge iz Ljubinja", a u Klepce je neki Barzeta doselio "kao kovač" iz Stoca. Slave Nikoljdan. (59:255,261)

BARZUT (p,m). **Barzuti** (p) su u Baljevcu (Bobani, Trebinje). Slave Nikoljdan. Prezime je dosta staro. Pominje se 1718. godine neki Barzut među priložnicima prepokrivanja crkve manastira Zavalu u Popovu". Ali, "danas nema i ne zna se" da je u Popovu bilo Barzuta (84:66). Taj "priloženik" je iz susjednih Bobana. **Barzuti** (m) su bili nastanjeni u Stocu i okolini "za vrijeme turske vladavine i kasnije". Godine 1885. u ovom kraju pominje se hadžija Barzut Alija (97:99).

BASARIĆ (k,m). Porodice ovog prezimena živjele su u Popovu polju. **Basarići** (k) pominju se u maticama župe Grad u Dubrovniku 1781. godine kada je ubilježena smrt Katarine Basarić iz Popova, 1782. smrt Marije - kćeri Nikole Basarića iz Popova (214/3:128). **Basarići** (m) su živjeli u Veljoj Međi (Popovo). Ova i druge muslimanske porodice iz toga sela su "davno izumrle ili raseljene" (59:275). Basarići su naseljeni u Stocu. Moguće je da su doselili iz Velje Međe.

BASOR (p), stara porodica koja je, prema predanju, živjela u Go-

loj Glavici (Šuma trebinjska). Basori su iz tog sela "otišli u Trebinje", oko 1750. godine (75:1174). Živjeli su "po neko vrijeme" i u Jasenici koja je pripadala "nahiji Bobanima". U ovom selu sačuvano je sjećanje na njih u toponimu "Basorovo guvno" (59:268,269). Basori su nastanjeni u Zasadu kod Trebinja. Slave Jovanjdan.

BAŠADUR (k), u Čavšu i Ravnom (Popovo). U Čavaš su doselili iz Ravnog. Ima ih i u Mostaru. Slavili su Mitrovdan (84:187).

BAŠAGIĆ (m), prezime se pominje u Nevesinju u XIX vijeku. Iz nevesinjske porodice Bašagića potiče **Mirza Bašagić-Redžepagić** (Nevesinje, 1870-Sarajevo, 1934), književnik, orijentalista, kulturni i politički radnik. Bio je "tipičan predstavnik bosanskog begovata koji se vezao s austrijskim okupacionim vlastima i prihvatio Kallyey ideju o bosanskoj naciji." Bašagić je, zbog osobitog povjerenja okupacione vlasti bio predsjednik Bosanskog sabora (77/1:384).

BAŠALIĆ (m), Strane i Bionoge (Borač). U Stranama su živjeli i ađe Bašalići. U ovo boračko selo došli su iz bilečkih Rudina – na čitluk porodica Kovač, Vuković i Vujović (59:318).

BAŠICA (p), u Ljubinju. Pretpostavlja se da su u Ljubinje doselili iz Budim-Dola u Zavalu (Popovo). Slave Sv. Stevana Dečanskog. (59:287) Bašice u Zavalu su izumrli, ali je u narodu ostala priča o Kurtu Bašici "gaziji" (junaku) zlikovcu i lopovu koga je na prevaru ubio neki Hromić, musliman iz Stoca, u selu Belenićima. Ova priča, zabilježena u Popovu glasi: "Hvalila se neka Janja Dadićeva iz Belenića, da joj niko, pa ni Bašica, ne može ukrasti bravče. To dočuje Kurt, te jednoga dana legne u blizini puta i pokrije se granama. Kada Janja naiđe sa stokom, Kurt gleda kroz granje i merka koji je jarac bolji. Okupili se bravi oko Bašice, a Janja prođe. Dok je Janja malo izmakla, Kurt uhvati za nogu najboljeg jarca Barila, povali ga i zakla. Druge koze se poplaše i odoše za ostalima. Kad je Kurt sve svršio i uredio, mešinu i meso prebaci preko vrata, pa pravo kući. Janja i ukućani dugo su tražili Barila, ali od njega ni traga ni glasa. Posle dugo vremena, kad su već i zaboravili na Barila, jednom uveče banu Kurt s mešinom vina u Dadiće. Dok je malo otpočnuo, zaiskaće bukaru da natoči vina. Oni su se opira-

li, ali na njegovo navaljivanje dadoše mu bukaru. On je natoči vinom i nazdravi: 'Zdravi ste od vina moga, a iz mešine od vašega Barila!' Oni se zagledaše i ostaše kao zapanjeni." U selima Popova polja o Bašici ima više sličnih priča (84:150).

BAŠIĆ (p,k,m). **Bašići** (p), u Cerovcu (Šuma trebinjska), Rupnom Dolu (Površ), Lugu u Podbrđu i Bašićima (Bobani). Živjeli su i u Teleži kod Trebinja. Za Bašice iz Taleže Kozić kaže da se ne zna odakle su starinom, a pamti se samo da je Vojin Bašić prije 200 godina preselio u Lug, "te mu i danas tamo ima potomaka". Bašići nastanjeni u Cerovcu i Rupnom Dolu takođe su doselili iz Taleže. Stara slava svih Bašića je Jovanjdan. Međutim porodice u Rupnom Dolu "sad slave Šćepandan" (75:1168,1179,1180,1218,1219). Bašići u Bobanima kažu da su porijeklom iz Taleže. Slave Jovanjdan. Ima ih i u Mosatru. **Bašići** (k) su u Radišićima (Ljubuški). Došli su iz Broćanca u Posušju. U Broćancu ih ima i "poturčenih" (59:297). **Bašići** (m) su u Sopiljima, Vranješevićima i Ljeskovom Dubu (Nevesinje), Rječicama i Stanojevićima (Stolac). Bilo ih je i u Fatnici (Bileća). Bašić u Sopiljima starinom je Festić iz Fatnice, došao je iz Vranjevića "za majkom koja se udala za Bašića". U Vranjeviće su veoma davno došli iz Ljeskova Duba. U Rječice su doselili iz Stanjevića - "prije 30 godina majka im obudovila pa ih dovela u rod" (59:232,245,253). Bašića ima nastanjenih i u Mostaru, a bilo ih je u Zasadu kod Trebinja, Bašićima, Avtovcu i Medanićima (Gacko).

BATLAK (m), u Blagaju (Bišće, Mostar). Doselili su iz Bijenje kod Nevesinja (59:240). Ima ih i u Mostaru.

BATINA (k,m). **Batine** (k), rod u Trebinjli (Popovo). Doselili su iz Duži kod Neuma, a daljom starinom su "Vujičići sa Kosova". Prezime su dobili po batini (štapu) koju je neki njihov predak stalno nosio. Slavili su Nikoljdan (84:163). **Batine** (m) su živjeli u Stocu i okolini. Godine 1791. u ovom kraju se pominje hadžija Ahmed Batina (97:99).

BATINIĆ (p), u Vrpolju (Ljubomir, Trebinje), Ljubinju i Čvaljini u Popovu. U Vrpolju su porijeklom od "nekog najamnika koji je čuvao stoku u starijih Ugrenovića". Slave Jovanjdan. U Ljubinje su došli iz Stoca oko 1875. godine. Slave Lazarevdan (59:136,287). U

Čvaljinu su Batinići "davno doselili" iz Riđana, gdje su se zvali Dragojevići. Jedan od trojice braće Dragojevića (Simo) došao je u Čvaljinu. Njegovi potomci su prozvani Batinićima po nekom pretku "koji je bio leventa i na neku slavu došao s batinom". Godine 1718. pominju se u Popovu trojica Batinića, ali bez oznake mjesta. Slave Sv. Luku (84:156). Ima ih i u Mostaru.

BATINOVIĆ (k), u Dužima (Neum) i u Neumu. Porijeklom su od Buconjića koji su doselili u Neum iz Stupe (Dubrovnik). Prezime je nastalo od nadimka "Batina" kojeg je imao neki Buconjić – predak današnjih Batinovića. Slavili su Šimunjdan (179:100,101).

BATKO (k), prezime porodice nastanjene u Mostaru. Iz jedne (radničke) mostarske porodice potiče narodni heroj **Karlo, Valentina Batko** (1907-1943). Bio je po prirodi bistar, tih i skroman. Još u mladim danima počeo se interesovati za političke i društvene probleme. Izučio je bravarski zanat, ali je dugo bio nezaposlen. Od 1925. godine aktivno radi u radničkom pokretu. Jula 1941. odlazi u partizane. Kao politički komesar bataljona isticao se hrabrošću i rukovodilačkim sposobnostima. Poginuo je februara 1943. kod Konjica.

BAUK (m), u Ravnima (Gacko). Porijeklom su od Bauka iz Nikšića "koji se pominju u spjevu Smrt Smail-age Čengića". U Ravne su došli oko 1810. godine "rođacima Redžovićima (59:333; 147:570).

BAUL (p), bivši rod u Poljicu (Popovo). Prema predanju su "jedno koljeno" sa Kuduzima. Jedan od Baula je prešao na islam i postao "Baul-paša". Poljičanima je darovao zemlju: "70 rala pod Ravnom, 40 rala pod Dračevom i 30 rala pod Grmljanima". Ostaci starih zgrada (omeđina) kod Cicine u Šumi trebinjskoj po njima se zovu Baulovići (59:266,267).

BAZAL (p), u Oblju (Borač). Starinom su "sa Zagorja" (gornji tok Neretve) odakle ih je beg Pilipović "za vrijeme okupacije" naselio na svoj čitluk u Obalj (59:319).

BAZINA (k), Dužice (Široki Brijeg). Bazine su, prema Dedijeru, oko 1800. godine "pobjegli od zuluma" iz Kleka kod Neuma. Tamo su se zvali Kostreši. Slavili su Petrovdan (59:352). Petrić daje dru-

ge podatke: kaže da su Bazine starinom iz Dužica i da su se ranije zvali Knezovići. Ima ih u Ljubotićima i Kočerinu (189:177).

BAZVIN (?), bivši rod u Veličanima (Popovo). Nepoznatog su porijekla. "Bazvin i Ivelja su poginuli u Dabru. Za njih se priča da su bili veliki lopovi. Oni su po Dalmaciji krali mazge, ulje i vino, i gonili u Bosnu i prodavali, a po Bosni su krali konje, goveda i brave i prodavali po Dalmaciji."(84:177).

BEAT (p), u Žanjevici i Kokorini (Gacko). Potiču iz Pilatovaca (Bileća) i jedno su bratstvo sa Doderima. U Kokorinu su došli iz Žanjevice "prije 70 godina kao jedna familija" (59:331).

BEBEK (k), u Proboju, Otoku, Veljacima i Vitini (Ljubuški). Bilo ih je i u Radešini (Konjic). U Proboj su doselili iz Ljubuškog, u Otok iz Veljaka, a u Veljake iz Trnovica kod Klobuka. Zvali su se Jelići i "vele da potiču od Cigana". U Vitinu su došli iz Šipovače kod Ljubuškog, gdje im je starina. Iz Radešine su odselili za Bosnu, "u Gvoždane kod Fojnice" (59:296,298,302,306,307). Ima ih u Mostaru i Konjicu.

BEĆIĆ (m), Striževo, Perutac (Drežnica, Mostar). Smatraju da im je matično selo Striževo. Porodica Hasana Bećića, zvanog Batić, posjedovala je "veliki broj parcela na području katastarske opštine Drežnica, između ostalog i nekoliko kmetovskih selišta" (173:36,37).

BEDEVIJA (p), pejorativno i vrlo rijetko prezime porodica nastanjenih u Nevadi (Bobani, Trebinje). Dalja starina im nije poznata. Slave Jovanjdan. Promijenili su prezime i sada se zovu **Bogdanovići**.

BEGLER (m), prezime se pominje u Mostaru, u prvoj polovini XIX vijeka (172:37). Danas porodice Begler žive u Konjicu. Prezime je moglo nastati od muslimanskog muškog imena Begler.

BEGLEROVIĆ (m), Poglavica, Lisičine, Draga, Striževo (Drežnica, Mostar). Nekada su, prema predanju, "svi Beglerovići živjeli u Poglavici". U ovom selu bila su braća Zejnil i Begler. Od Zejnila su Balići, a Begler je imao tri sina: Nurku, Kapetana i Galu. Oni su

se, po imenu oca, prozvali Beglerovići (173:37).

BEGENIŠIĆ (p), u Gorici i Dužima kod Trebinja. U Duži su došli iz Gorice. Slave Đurđevdan (75:1205,1207). Begenišići su nastanjeni u Budošima i Orahovcu (Trebinje). Begenišići su doselili u Orahovac sa Zubaca i imaju zajedničke pretke sa Đurićima. U selu je nastanjeno 15 porodica, sa "sekundarnim prezimenima:* Andrići, Mitrovići i Simovići". Prezime je moglo nastati od "begenisati (svidjeti se)". Slave Đurđevdan, a "mala slava" je Srđevdan (64:479,480).

BEGIĆ (m), u selu Zlate (Jablanica). Porijeklom su od stare porodice **Lindo** koja je nekada živjela u Zlatima (59:336). Begića ima u Sovićima (Jablanica), Konjicu i Mostaru.

BEGOVIĆ (m,p). **Begovići** (m) su "starinci" u Kokorini (Podveležje, Mostar). Porijeklom su od tamošnjih Volodera. U Pijescima (Dubrave, Stolac) nepoznatog su porijekla. Ima ih u Konjicu i okolini, Drežnici, Donjoj Jablanici, Podbrežju. U Donju Jablanicu su došli iz Drežnice "zbog siromaštva", a u Podbrežje je neki Begović zvan "Šljamo", doselio iz Donje Jablanice (59:237,256,336,339). Begovići su živjeli i u Avtovcu (Gacko), Bileći, Ljubinju, Trebinju i okolini... U ove krajeve doselili su iz Risna i Herceg-Novog. Begovići iz Klobuka (Trebinje), dok su živjeli u Risnu prezivali su se **Rizvanagići**. U porodici Begovića koja je živjela u Lastvi čuvala se arhiva koju su njeni preci donijeli iz Herceg-Novog. U arhivi je bilo "više veoma vrijednih dokumenata starih preko 300 godina", ali su propali u početku Prvog svjetskog rata (97:118,172,209,266,300...). Iz Lastve potiče akademik Mehmed Begović (Lastva, 1904 – Beograd, 1990). Po završenoj osnovnoj školi u Lastvi, pohađao je gimnaziju u Mostaru i nastavio u Sarajevu. Poslije mature obreo se u Beogradu, gdje završava pravni fakultet, stiče zvanje redovnog profesora Beogradskog univerziteta i člana SANU. Autor je više

* Sekundarna prezimena su, kaže N. Deretić, uglavnom patronimijskog porijekla. "Počinju obično od predjela ili nekog daljeg pretka, zavisno od veličine porodice." Ovim prezimenima se određuje "stepen srodstva između grupa porodica istog prezimena, što ima praktičnu vrijednost prilikom porodičnih obreda: krštenja, vjenčanja, pogrebnih obreda i sl.". Ovakva prezimena malo su poznata «van primarnog prezimena, a potpuno zanemarljiva van sela" (64:497)

studija iz oblasti prava: "Šerijatsko bračno pravo", "Porodično pravo", "Nasljedno pravo", "Tragovi našeg srednjovjekovnog prava u turskim pravnim spomenicima"... Begović je, kažu savremenici, bio "sentimentalno i stvaralački" vezan za rodni kraj, a i sam bi isticao da su Trebinje i Lastva nerazdvojni dio njegove sudbine. **Begovići** (p) su nastanjeni u Čičevu i Rasovcu kod Trebinja. Slave Nikoljdan.

BEGTAŠEVIĆ (m), stara porodica u Konjicu. Dvojica članova ove porodice bili su predsjednici "Kotarskog vijeća" u Konjicu: Mustajbeg, od 1881.1890. i Alibeg od 1890-1900. godine. Kada je Konjic, na osnovu naredbe Zemaljske vlade za BiH, dobio status "privremene carske i gradske opštine", za načelnika grada imenovan je Mustajbeg Begtašević. U kući Alibega Begtaševića priređivala je Srpska pravoslavna škola u Konjicu svoje priredbe – Svetosavske besjede na dan Sv. Save, od 1892. do 1907. godine – do izgradnje Svetosavskog doma u Konjicu (90:17,21,214).

BEGUŠIĆ (k), u Gradcu (Neum). Starinom su iz Dubrava kod Stoca. Predanje kaže da je neki Marković doselio iz Dubrava u Gradac, gdje su njegovi potomci "po nekoj Beguši" uzeli prezime Begušić (180:99).

BEHA (m), u Podhumu (Konjic). Porodično predanje tvrdi da su porodice ovog veoma rijetkog prezimena bile nastanjene i u Podveležju kod Mostara, pa se pretpostavlja da su odatle i doselili u Podhum. Godine 1892. u Podhumu su bile četiri kuće Beha. Prezime je moglo nastati od nadimka. U osnovi ovog prezimena je arapska riječ beha (krasnoća, ljepota) iz čega se može zaključiti da je njihov rodonačelnik bio vrlo lijep čovjek (174:102,103).

BEHILOVIĆ (m), u Džinovoj Mahali i u Drežnju (Nevesinje). Pobjegli su u Drežanj "iz Vela kod Bileće, zbog Baja Pivljanina". Živjeli su i u Kruševljanima kod Nevesinja, odakle su odselili u Mostar gdje i danas ima njihovih potomaka (59:214,233;97:152).

BEHMEN (m), u Stocu i Dračevu kod Gabele. Nekada su živjeli i u Veljoj Međi (Popovo), gdje su "davno izumrli ili raseljeni" (59:263,275). Iz stolačke porodice Behmena potiče publicista **Asim Behmen** (1899-1924). Kao politički "nepoćudan" student,

često je hapšen. Pošto je 1923. godine protjeran iz zemlje, otputovao je u Moskvu, gdje je umro od infekcije grla. Behmenova društvena aktivnost naročito se ispoljila kada je preko "Munzenberovog međunarodnog biroa u Berlinu za pomoć gladnima u Rusiji (1921-1922) razvio u zemlji publicističku i organizacionu aktivnost u okviru istoimenog jugoslovenskog odbora" (77/1:412). Behmeni žive i u Mostaru.

BEHRAM (m), u Rotimlji kod Stoca. Živjeli su i u Predolju, odakle je "neki Behram" preselio u Rotimlju. Po ovom prezimenu nazvan je i toponim Behramovac u Dabru (97:85,88). Behrami su nastanjeni i u Mostaru.

BEJAT (p), u Donjem Poplatu (Stolac) i u Bodežistu (Gacko). U Donji Poplat su doselili "iz Sjenica kod Trebinja"(valjda Šćenice). Slave Nikoljdan. U Bodežišta su došli iz Žanjevice, a u Žanjevicu iz Rudina, odakle ih je Smail-aga preselio na Bodežišta (59:204,293).

BEJATOVIĆ (p), u Žanjevici i Kokorini (Gacko), a ima ih i u Miljevcu (Nevesinje). U Žanjevicu im je predak došao iz Korita (Bileća) "Rončevićima u najam, koji ga ožene svojom djevojkom, a ovaj primi njihovo krsno ime". Slave Đurđevdan (59:203,326).

BEKAVAC (k), u Obrenovcu (Konjic), Mostaru i okolini. U staroj porodici Bekavac (hercegovački Obrenovac) rođen je 1870. godine župnik Bosiljko Bekavac. Godine 1900. Bosiljko odlazi u SAD gdje radi u više mjesta kao župnik hrvatskih iseljenika. Uz župe je osnivaio i "pučke" škole. Od 1914-1918. radio je s Jugoslovenskim odborom u Americi, a od 1941-1945. sabirao novčane priloge za narodne borce u Jugoslaviji. Sarađivao je u više novina i časopisa, a bavio se i književnim radom (77/1:512).

BEKIĆ (p,m). **Bekići** (p), u Vrbici (Bileća). Porijeklom su od Trkalja u Mirilovićima. Slave Arandelovdan (59:177). **Bekići** (m) su živjeli u Zasadu kod Trebinja, Lastvi i Trebinju. Doselili su iz Boke u XVII vijeku (97:304).

BELENIĆ (p), stara porodica nekada nastanjena u Belenićima (Bobani, Trebinje). Istorijski izvori s početka XV vijeka pominju Radoja Belenića iz "današnjih Belenića". Godine 1426. navodi se

da je Radoje "sa Površ", a Površ je stariji naziv predjela Bobani (4:76). Naselje Belenići po njima je moglo dobiti ime. Ovog prezimena u Belenićima odavno nema.

BELOVIĆ (p), u Hrgudu (Stolac). Dalekom starinom su od Orlovića iz Podrinja. Preci su im doselili u Gacko početkom XVII vijeka pod prezimenom **Milići**. U Gacku su živjeli oko 80 godina odakle su (krajem XVII vijeka) došli u Hrgud i uzeli novo prezime Belović. U Hrgudu ih više nema. Iselili su se, poslije Drugog svjetskog rata, u Zrenjanin i Topalovac (Vojvodina). Ima ih i u Beogradu. Slave Jovanjdan. (Saopštio: Savo Belović iz Beograda). Hrgud je rodno mjesto narodnog heroja Jugoslavije **Sava Belovića** (1904-1942). U borbama na Trusini početkom jula 1942. Savo se nije povukao sa ostalim ustanicima, već se prebacio "iza leđa ustaških snaga". Sačekao je kolonu ustaša, sam otvorio vatru i komandovao "nepostojećim četama da krenu na juriš. Neprijatelj se dao u bjekstvo i Hrgud nije bio spaljen (168:66-69).

BENDER (k), u Veljoj Međi (Popovo) i Zelenikovcu (Neum) U Veljoj Međi ih smatraju starosjediocima, jer su tu «odavno». U svoje pretke Benderi ubrajaju "Bešu, Jarca i Mačka" koji su, za vrijeme gladi (oko 1880), odselili u Poplat kod Stoca. U Donji Zelenikovac Bender se doselio iz Velje Međe "na ženinstvo". Slavili su Nikoljdan (84:78,166,193). Bendera ima i u Dubravama (Stolac), Gleđevcima, Batkovićima i Kašićima (Ljubinja). U Dubrave i Gleđevce su doselili iz Velje Međe, a vjerovatno i u Bakoviće i Kašiče (59:275,283,285). Ima ih i u Mišljenu kod Ljubinja. Došli su poslije 1900. godine. Kupili su imanje od Varupa koji su odselili u Tursku (155:686).

BENDERAĆ (p), Džinova Mahala i Piragići (Nevesinje). U Džinovu Mahalu su doselili iz Klobuka u Korjenicima oko 1800. godine, na čitluk Mehmedbašića iz Stoca. I u Piragiće su doselili iz Korjenića. Slave Jovanjdan (59:214,218). Iz porodice Benderać iz Klobuka potiče narodni heroj Mijo (Jakše) Benderać, rođen 1912. godine u Klobuku. Bio je komadant partizanskog bataljona «Luka Vukalović» u kome je ispoljio ličnu i komandantsku hrabrost. Hrabro je pao aprila 1942. u borbi za osvajanje neprijateljskog uporišta na Crnom brdu iznad Trebinja (168:70). Benderaća ima nastanjenih i u Mostaru.

BENIĆ (k), u Golubincu (Popovo). Starosjedioci su u ovom selu.

Slavili su Sv. Martina. Od Benića iz Golubinca potiče stara, nekada ugledna porodica u Dubrovniku. Neki potomak ove dubrovačke porodice bio je i "ambasador kod sultana". Jedan predio u Dubrovniku i danas se po njima zove Benića Polje (84:147).

BENO (k), u Opličićima (Stolac). U ovo selo je neki Beno došao "s one strane Neretve", polovinom XIX vijeka (59:255). Porodica Beno ima i u Hotnju (Čapljina).

BERAĆ (p), u Vjetrenom (zaseoku sela Vlaka, Bobani, Trebinje). Prema predanju, porijeklom su od starih Kostadinovića iz Prosjeka (Bobani). Jedan od braće Kostadinovića nastanio se u Vjetrenom i od njega su Beraći. Razlog promjene prezimena nije poznat. Jedna porodica Beraća odselila je (1946) u Novu Gajdobru kod Bačke Palanke. Ima ih i u Dubrovniku. Slave Jovanjdan.

BERBEROVIĆ (p,m), **Berberovići** (p) su nastanjeni u Malom Polju, Ortiješu i Bogodolu (Mostar). U Malom Polju su starosjedioci, a u Ortiješu su došli iz Bogodola oko 1850. godine. Slave Jovanjdan (59:241,244). Ima ih i u Mostaru. **Berberovići** (m), u Mostaru i Ljubinju. Prema predanju, u Ljubinje su došli prije 1875. godine, ali se ne zna odakle. Ranije su se zvali Fićići. Po nekom svom pretku, koji je bio berberin, dobili su ovo prezime. Iz Ljubinja su se raselili "po Zenici, Travniku, Sarajevu, Tuzli, Beogradu itd" (155:501).

BERDOVIĆ (p), u Vrpolju (Ljubomir, Trebinje). Prema narodnom kazivanju porijeklom su od Nikšića. U "najstarije vrijeme" su se zvali Ugrenovići. Slave Aćimovdan (59:136). Ima ih i u Trebinju. Između dva svjetska rata Berdovići su bili poznati trgovci u Dubrovniku.

BERKOVIĆ (p,m), **Berkovići** (p), stara porodica koja je nekada živjela u Berkovićima (Dabar, Stolac). Po njima je selo dobilo ime. **Berkovići** (m) potiču od nekog bega Berkovca koji "vuče porijeklo od pravoslavnih Berkovića" iz istoimenog sela. (97:73) Sada ih ima nastanjenih u Mostaru.

BEROVIĆ (p), porodice koje su nekada živjele u Berovićima, selištu kod Začule u Šumi trebinjskoj. Po njima je ovo bivše selo i do-

bilo ime. Berovići su «nekud odselili», a neki su i "samrli" u ovom selištu (75:1195).

BESAROVIĆ (p), prezime se pominje u Ljubinju krajem XIX vijeka. Tadašnji «kotarski predstojnik u Ljubinju Vladimir Besarović je, u dogovoru s uglednim Ljubibratićima..., poveo akciju za opravku džamije" u Uboskom (97:122).

BESLEMA (p), porodica ovog prezimena nekada je živjela u Mostaru. To neobično prezime nalazi se na nadgrobnom spomeniku iz XVII vijeka na groblju u Bjelušinama (233:181). Jedna porodica Beslema bila je nastanjena i u Hodbini (Bišće, Mostar). Posljednji muški član ove porodice bio je Pero Beslema, zvani Perka, rođen oko 1890, a umro 1965. godine (241:17).

BEŠIĆ (m), u Papratskom (Konjic), selu koje je dobilo ime po "bujnoj paprati" koja tu raste. Bešići i neke druge porodice u Papratskom su "starjenici, koje je tursko osvajanje zateklo kao hrišćane" (59:338). Bešići žive i u Poglavici (Drežnica, Mostar). Prema predanju, potomci su **Tome Fijovića** "legendarnog drežničkog sokolara, a u njihovom vlasništvu je i kuća u kojoj je on živio". Za njih se priča da ih je oduvijek bila samo jedna kuća i da nisu mogli biti "mrginjdzije". Tako je i bilo 1890., kada se u Poglavici nalazilo samo domaćinstvo Ibrahima Bešića (173:37). Moguće je da su Bešići u Papratskom i u Poglavici istog porijekla.

BEŠLIĆ (k,m). **Bešlići** (k), u Rastovači i Zagorju (Posušje). Nekada su živjeli i u Rakitnu gdje ih je registrovao popis biskupa Dragičevića 1741. godine, ali se smatra da ih je moglo biti i ranije. Iselili su se iz Rakitna u Dalmaciju. Smatra se da su Rastovača i Zagorje matično područje Bešlića odakle su se raseljavali na razne strane (181:115-117). **Bešlići** (m) su živjeli u Stocu i okolini, gdje se spominju u XVIII vijeku (97:100). Ima ih nastanjenih u Mostaru.

BEŠO (k,m). **Bešo** (k) je prezime porodice koja je živjela u Veljoj Međi. (Popovo). Benderi u Veljoj Međi ubrajaju ih u svoje pretke (84:166). **Beše** (m) su nastanjeni u Stocu i u Mostaru.

BEŠTIĆ (p), u Zalomu (Nevesinje) i Mostaru. Prema porodičnom predanju, starinom su Boškovići iz Crne Gore. Prvobitno su bili

nastanjeni u Odžaku kod Nevesinja. Tu su bili kmetovi bega Ljubovića. Iz Odžaka su preseljeni u Zalom (zaselak Knežik). U Mostar su došli iz Zaloma. Beštića iz Zaloma ima u Beogradu, Sarajevu, Banjaluci, Tuzli...Slave Nikoljdan. (Podaci: Manojlo Beštić iz Tuzle).

BETEGALO (p), u Bančićima (Ljubinja). Porijeklom su od Janjića. Kažu da je neki Janjić iz ovog sela imao izgublenu nogu i zbog toga je "bešao" (hramao) prilikom hodanja. Po tome je dobio nadimak Bešo, a od nadimka je nastalo prezime Betegalo. Neke porodice imaju dvojno prezime **Janjić-Betegalo**. Slave Đurđevdan (155:620).

BEUSI (k), Šipovača (Ljubuški). Starinom su iz Zavojani kod Vrgorca u Dalmaciji, odakle im je došao predak. "Did im priša u namjam pa se okučio" (59:309).

BEVANDA (k), u Jasenici (Bišće, Mostar), Sretnici, Jarama, Knežpolju i Voštanima (Široki Brijeg). U Jasenicu su doselili iz Dobrog Sela u Broćnu, a u Sretnicu iz Gabele oko 1700. godine. Zvali su se Nigovani i slavili Nikoljdan. U Jare su došli iz Crnča oko 1800. godine. Slavili su Tomindan (59:245,343,346). Prema Petriću, dalja im je starina iz Gabele, a to se podudara i sa Dedijerovim podacima (189:34,39,49).

BEZER (k), u Humcu (Ljubuški). Bezeri su starinom iz Broćna, odakle im je u Humac došao "pradjed od gladi". Ima ih u Carevom Dolu i drugim mjestima u okolini Ljubuškog (59:303).

BIBERDŽIĆ (p), u Ljubinju, Stocu i Vranjskim (Bileća). U Ljubinje su došli iz Stoca, a porijeklom su iz Dabra. Od Biberdžića iz Vranjskih su Unkovići u Rastu (Nevesinja). Slave Đurđevdan (59:230,287).

BIJEDIĆ (m), stare porodice koje su bile nastanjene na više mjesta područja opštine Trebinje: Bihovu, Gorici, Jasenu, Korjenićima, Grančarevu..., Koritima (Bileća), Avtovcu i Kuli (Gacko), Klečku (Dabar). Na područje Trebinja i Bileće doselili su krajem XVII vijeka iz "crnogorskog primorja". U Grančarevo i još neka mjesta su došli iz Nudola, odakle su iselili poslije bitke na Grahovu

1858. godine. Najbogatiji u Nudolu bio je Meša Bijedić "čukun djed tragično preminulog predsjednika SIV-a Džemala Bijedića (97:309, 74 i dalje). Bijedići su živjeli i u Ljubinju, Domanovićima i Opličićima (Stolac). U ova mjesta doselili su iz Korjenića. Ima ih u Mostaru.

BIJELE (p), stara porodica u Raptima (Bobani, Trebinje). U srodstvu su sa Makitanima i Kardumima iz ovog sela. Nepoznato je odakle su, i kada, doselili u Rapti. Slave Đurđevdan (155:759).

BIJELIĆ (p), u Ljubinju. Doselili su iz ljubinjskog sela Gradac gdje su ranije živjeli. Prema predanju, bili su nastanjeni u Muljima i Lipniku (Gacko). "Kad je Bajo Pivljanin zapalio kulu Kazanac-paše u Kazancima, protjera Jovana Bijelića iz Mulja i ovaj se naseli u šumi, na mjestu današnjeg Lipnika i tako bi osnovano ovo selo" (59:196,287). Bijelići su u Gradac došli iz Dubočice "na miraz Hunkovićevinu" oko 1820. godine. U Vlahovićima se, još u XVI vijeku, spominje ovo prezime. U ovom selu Vlač Bijelić sagradio je od 1370-1389. godine pravoslavnu crkvu "i u njoj se nalazi njegov grob". Narodno predanje kaže da su u srednjem vijeku iz Srbije došla tri brata u Vlahoviće koji su se prvo prezivali Vlahovići, a zatim Bijelići (155:502,513,515).

BIJELIĆ-MITROVIĆ (p), u Konjicu. Ovo dvojno prezime nastalo je tako što su Mitrovići iz Konjica prezimenu dodali Bijelić, po Bijelićima od kojih su porijeklom. Jedno vrijeme prezivali su se i kao Mitrović-Bijelić, a zatim Bijelić-Mitrović. Vremenom, neke porodice su uzimale prezimena Bijelić, a neke Mitrović. A tek nekoliko porodica zadržalo je zajedničko prezime, i to "samo kao Bijelić-Mitrović" (90:123).

BILAĆ (p,k). **Bilaći** (p), Podbrežje (Konjic). Bilać, zvani i Crnogorac, došao je u Podbrežje iz Mostara "kad je probijen kolski put, za trgovinom". Slavi Nikoljdan (59:339). **Bilaći** (k) su u Turčinovićima (Široki Brijeg). Ovdje su se doselili iz Crvenog Grma kod Ljubuškog. Zvali su se Čekrnjići. Slavili su Nikoljdan (59:347). Prema Petriću ranije su se zvali Borovac (189:75).

BILAL (m), u Mostaru. Prezime se pominje u XIX vijeku u Stocu i okolini. Na području katastarske opštine Berkovići i Hatelji Bilali

su imali 1885. godine posjede (97:85). Bilali se pominju i u Vitini (Ljubuški).

BILALOVIĆ (m), u Mostaru. Nekada su živjeli u Korjenicima i Hrupjelima kod Trebinja. Imam džamije u Župi (Korjenić) bio je "više od četrdeset godina" hodža Omer Bilalović. Ovaj hodža je učestvovao u borbama protiv austrougarske okupacije, ranjen je 1788. godine na Klobuku i liječen u bolnici u Grahovu kod Nikšića. Umro je u dubokoj starosti 1919. i sahranjen kod džamije u Župi (97:243, 295).

BILANOVIĆ (p), u Avtovcu (Gacko). Doselili su iz Duvna 1900. godine "kao zanatlije" (147: 571). Dedijer ih pominje u Mandinu Selu kod Duvna, ali se "ne zna odakle su". Slave Nikoljdan (59:310).

BILIĆ (p,k). **Bilići** (p) su stara, nekada poznata, mostarska porodica čiji su brojni pripadnici sahranjivani na groblju u Pašinovcu. "Izgleda da je njen rodonačelnik bio Miloš kujundžija, sahranjen u Pašinovcu 1691." (232:202). Bilići su živjeli i u Gacku. Doselili su iz Mostara za vrijeme Austro-Ugarske. Bavili su se trgovinom. Odselili su pred Drugi svjetski rat (147:571). **Bilići** (k) su u Humilišanima (Mostar), pod Kulom u Gornjem Hrasnu (Neum), Humcu (Ljubuški) i drugim mjestima zapadne Hercegovine. U Humilišane doselili su oko 1800. godine od Širokog Brijega. U Gornje Hrasno doselili su u XVIII vijeku, a potiču od "Bilića iz Popova". U Humac su došli iz Seoca u Dalmaciji (59:248, 294, 303,304,311).

BILOGLAVIĆ (k), u Turčinovićima (Široki Brijeg). U ovom selu se spominju 1768. godine. U Turčinovićima "danas" više nema porodica ovog prezimena (189:76).

BILUŠIĆ (k), u selu Čula kod Mostara. "Bilušić se prije 23 godine udao iz Blizanaca za Čulušu" (59:342). Prema ovom zapisu, ima ih i u Blizancima kod Čitluka.

BISKUP (p), u Dračevu (Popovo). Živjeli su i u Požarnom (Bobani), odakle su oko 1780. godine odselili u Dračevo. Slave Acimovdan (59:276; 84:173).

BIŠĆEVIĆ (m), mostarska porodica iz XVII vijeka. Među sačuva-

nim starim stambenim zgradama iz "turskog doba" u Mostaru nalazi se i Bišćevića kuća, poznatija pod imenom "Bišćevića ćošak". Kuća je sagrađena 1635. godine i najznačajniji je stari stambeni objekat Mostara. Ušla je i u jednu narodnu pjesmu sa tim prezimenom: *Igru igra Ale Pehlivane / Od bijele Halabine kule / Do bijela ćoška Bišćevića...* Posljednji potomak ove porodice, Ahmed Bišćević, snabdio je kuću "interesantnom etnografskom zbirkom iz turskog doba, veoma privlačnom za turiste" (163:42).

BIŠKO (k), u Vitini (Ljubuški). Ima ih i u Posušju odakle im je predak došao u Vitinu Kapetanovićima "u monaštvo". Početkom dvadesetog vijeka u Vitini je bila jedna kuća Biška (59:306).

BJEKOVIĆ (p), u Avtovcu i Garevoj (Gacko). U Avtovac su došli iz Gareva oko 1840. godine. Slave Jovanjdan (59:198). Ima mišljenja da potiču od Damjanovića "sa Krsca"? (147:571)

BJELAVAC (m), u Bjelojevićima (Stolac). U ovom selu se nalazi harem u kojem se sahranjuju članovi porodice Bjelavac ili Bjelavec (165:399). Dedijer navodi da u Bjelojevićima žive Bjelojevci koji su doselili iz Slivlja kod Metkovića oko 1700. godine. Ranije su se zvali **Bjelaši**. Bili su pravoslavni, a "docnije primiše islam" (59:292). Bjelavaca ima i u Mostaru.

BJELETIĆ (p), u Preracama i Granici (Bileća). U Granicu su Bjeletići doselili "s Preraca na aginsku zemlju". Slave "Gospođin dan" (59:177).

BJELICA (p), u Bijeljanima, Potkubašu, Blacama, Ljutom Dolu i Meči (Dabar). Ima ih u Vrbici kod Bileće i u Bileći, Podbrežju (Konjic) i Mostaru. Porijeklom su iz Prediša u Crnoj Gori. U Bijeljane su doselili "po kugi" (oko 1834). Slave Jovanjdan. U Potkubaš je, takođe oko 1834, doselio Petar, sin Šćepanov, sa pet sinova. Iz Potkubaša su neki prešli u Blaca. Ovi u Blacama slave Petkovadan, a prislužuju Jovanjdan. U Blaca su, oko 1845, došli Boško i Musa, sinovi Dajice Andrića. Po njemu neke porodice Bjelica u Potkubašu i Blacama zovu i Andrići. U Ljuti Do su došli iz Meće. Njihov predak Vuko Boškov Abramović došao je iz Prediša u Dabar "zbog dužne krvi". Njega je Ali-paša Rizvanbegović naselio na svoju zemlju u Meči. Poslije izvjesnog vremena Vukovi sinovi

(Savo i Milo) prešli su u Luku (Nevesinje) ali su se uskoro vratili u Meću. Savo je sa sinovima prešao iz Meće u Ljuti Do, a Milo sa svoja četiri sina ostaje u Meći (248:27,39,41).

U Vrbicu su Bjelice doselili iz Banjana, a u Podbrežje iz Dabra. Iz Dabra je neki Bjelica otišao u Mostar, gdje je radio "kao hamal", a sinovi mu u Podbrežju otvorili trgovinu. Bjelice u Mostaru slave Nikoljdan, a u Podbrežju Petkovicu (59:173,339). Dosta podataka o bratstvu Bjelice objavio je Obrad M. Samardžić. Po ovom autoru "hercegovačke Bjelice" potiču od potomaka Bjela-Bjelana-Bjeloja Orlovića iz Prediša u "Bjelicama crnogorskim". Za Bjelice nastanjene u nevesinjskom kraju kaže da su od roda Milića iz Bjelica i da su potomci vojvode Miloja Orlovića. Godine 1878. ili 1879. iz Bjelica je došao Sergej i nastanio se u Sopiljima. Poslije Prvog svjetskog rata njegovi potomci su preselili u Nevesinje. Slave Jovanjdan. (208:266-269)

Iz porodice Bjelica iz Bijeljane potiče narodni heroj **Bjelica Nikola**, zvani **Breda** (1919-1944). U borbama za oslobođenje Bileće istakao se ličnim primjerom i hrabro pao 29. septembra 1944. godine.

BJELOBRK (p), u Vođenima (Ljubinje). Predak im je doselio iz Ljubomira oko 1760. godine. Dok su bili u Ljubomiru imali su prezime Ćuk. Novo su prezime dobili po tome što im je predak, bijelih brkova, pobijedio na nekom takmičenju u bacanju kamena s ramena. Slave Arandjelovdan (59:277; 155:508). Bjelobrki su bili ugledna mostarska porodica u XIX vijeku. Među najpoznatijim po bogatstvu bio je trgovac Đorđo Bjelobrki, čiji se kapital cijenio "na 30.000 dukata". Neki članovi ove porodice bili su istaknuti učesnici u javnom životu Mostara. U groblju na Pašinovcu ima više spomenika Bjelobrka i skoro su "svi odreda veoma lepo klesani" (234:186).

BJELOGLAV (p), u Slivlju (Nevesinje), Maloj Gračanici i Lazarićima (Gacko). U Malu Gračanicu doselili su oko 1700. godine, ali «ne znaju odakle». Ubrajaju se među najstarije stanovnike ovog sela. Bili su popovska porodica "čiji se zadnji pop dao pod okrilje aga Hodžića i preseli se u Lazariće". Bjeloglavi u Slivlju znaju samo da su "odnekle iz Gacka" (59:201). Bjeloglava ima i u Trebinju.

BJELOGRLIĆ (p), u Lipniku (Gacko) i Bojištima (Nevesinje). U Li-

pnik su došli iz Slivnice kod Trebinja, odakle ih je majka dovela u svoj rod "pošto su osirotili". U Bojišta su doselili iz Lipnika oko 1880. godine. Pobjegli su "od glavodužja", tj. zbog toga što su ubili brata "hajduka Jakšića iz Morače". Bjelogrići su nekada živjeli i u Mirušama (Bileća). Prema predanju potiču od Okiljevića iz Gacka. Okiljevići su, kako kaže predanje, imali vrlo lijepu djevojku koju su zvali Bjelogrla. Zbog njene ljepote niko se nije usudio da je zaprosi. Najzad je zaprosi Kaluđerović porijeklom iz Čeva u Crnoj Gori koji je neko vrijeme živio u Slivnici (ne Slivlju R.M.) kod Trebinja. Poslije smrti muža Bjelogrla se vratila svom ocu u Gacko. Njenu djecu prozvali su Bjelogrićima (59:155,196,323). U Gacku je zabilježeno nešto drukčije porodično predanje: "Jednog dana dođe Pamučina iz Trebinja u Okiljevića sa sinom. Domaćica zamoli dječaka da priljulja djevojčicu u bešici dok ona pospremi kuću, rekavši: 'Ljuljni je malo pa ću ti je dati kad poraste!' Kad je Pamučina otišao, majka, previjajući dijete nađe dukat, što je, po ondašnjem običaju, bio znak da je djevojčica isprošena. Kad je djevojčica odrasla, dođu Pamučine i odvedu je. Nakon muževljeve smrti Okiljuša se vrati ocu i djeca joj se prozovu Bjelogrićima" (147:571,572).

U Lipniku je rođen narodni heroj **Kosta Bjelogrić** (1900-1946), komandant Gatačkog partizanskog bataljona. U maju 1942. godine posebno se istakao u borbama protiv jedinica italijanskog okupatora koje su napadale Lipnik i Samobor, zatim u borbama na Kupresu, kod Gornjeg Vakufa, Posušja, Rakitna...Zbog narušenog zdravlja, povučen je 1943. iz operativnih jedinica i izabran za prvog predsjednika Sreskog NOO Gacko. Umro je 1946. godine u Mostaru, kao član Oblasnog narodnog odbora za Hercegovinu.

BJELOPČELANIN (?), prezime se spominje na nadgrobniku (stečku) Stanislava Miloševića u zaseoku Gradac (Donje Selo, Konjic). Epitaf na stečku klesao je Pribil Bjelopčelanin. U nekim dokumentima toga doba pominje se selo Bilopčele (danas Bjeločina). Smatra se da je nazivom sela "određeno" i porijeklo Bjelopčelana (7:203).

BJELOPER (k), Drvenica (Popovo). Odavno su nastanjeni u ovom selu. Ranije su se zvali **Kostadinovići**. Slavili su Miholjdan (84:192).

BJELOVIĆ (m), u Malom Polju (Bišće, Mostar). Doselili su iz Bje-

lojevića kod Stoca "zbog siromaštva" (59:241). Vjerovatno su dobili prezime po selu iz kojeg su doselili. Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

BJELOVUK (p), prezime stare porodice koja je bila nastanjena u Kutima (Bileća). Starinom su iz Miruša u Oputnoj Rudini odakle su u Kute "pre kuge" doselila braća Petar i Ilija. U Kutima je ovu porodicu "pomorila kuga i niko osato nije" (248:24).

BLAGAJAC (m), u Mostaru. Stara su porodica. Njeni članovi sahranjivani su na groblju uz džamiju Derviš-paše Bajezidagića (165:216). Naselje Blagaj nalazi se nedaleko od Mostara, pa je moguće da i Blagajci potiču iz ovog mjesta po kojem su i dobili prezime.

BLAGOJEVIĆ (p), stare porodice koje su bile nastanjene u Poljicu (Popovo) i Ljutom Docu (Široki Brijeg). U Poljicu su "davno živjeli u Đurđevića kućetinama". U Ljutom Docu su "izumrli prije 200 godina" (59:267,344).

BLANIĆ (p), bivši rod u Zavali i Čvaljini (Popovo). Protjerani su iz Zavale zbog «neke krivice» i naselili se u Čvaljinu, a zatim u Nevesinje. U Čvaljini su izumrli "starinci Blanići, koji su bili najposle spali na jednu devojkju". Prema predanju, ta djevojka je sagradila staru crkvu u Zavali kao svoju zadužbinu. U toj crkvi je i sahranjena (84:150,155). Blanići se pominju i u Mostaru.

BLAŽEVIĆ (k), u Buni, Jasenici, Slipčićima (Mostar), Humcu (Ljubuški), Radešini (Konjic) i Ravnom (Popovo). U Buni je Blažević došao iz Slipčića "kao kovač". U Humcu su iz Kozice u Dalmaciji, a u Jasenici je "ispitivač zaboravio reći odakle su došli". Blaževići u Ravnom su istog porijekla kao i Čkoljati u ovom selu (59:243,245,304,337; 84:159,160). Ima ih i u Mostaru.

BLEKO (k), u Dobriču i Žvatiću (Široki Brijeg). U Dobriču su oдавно i smatraju ih starosjediocima. U Žvatić su došli iz Dobriča. Osim u ova dva mjesta "nema ih nigdje na području Hercegovine i susjedne Bosne" (189:41,48).

BOBAN (k), u Dretelju kod Čapljine i Sovićima (Grude). Prezime je

veoma staro. U nekropoli stećaka kod Žakova (Trebinje) evidentiran je nadgrobnik Dobrila Bobana, a Radič Boban "pojavljuje se u dubrovačkim izvorima 1278. godine". Po ovom "porodičnom imenu" nazvan je predio Bobani u današnjoj opštini Trebinje (260:235). Dedijer Bobane nalazi u Jasenici (Mostar). U ovo selo su doselili "po prilici prije 80-100 godina" iz Grabove Drage (Široki Brijeg), gdje su nekada živjeli (59:244). Sada ih ima i u Mostaru.

BOBOT (p), Panik (Bileća). Porijeklom su iz Prijedora, od nekadašnjeg bratstva Predojevića. Živjeli su u Bileći odakle su ih Turci "digli u Čepelicu". Iz Čepelice su se preselili u Panik. Slave Nikoljdan (59:82,132). Iz ove porodice potiče narodni heroj **Jovan Bobot**, rođen 1910. godine u Paniku. Bio je izuzetno hrabar. Sa svojim bataljonom, 3.marta 1943, na juriš je zauzeo Lukačev most na pruzi Konjic-Sarajevo, razbio njemačku jedinicu i spasao most. U toj borbi smrtno je ranjen i ubrzo umro. Narod je ovaj most nazvao Bobotov most (168:89).

BODIROGA (p), u Poplatu (Stolac), Domaševu (Ljubomir, Trebinje), Ljubinju i Mostaru. O njihovom porijeklu zabilježena su dva predanja. Po jednom, Bodiroge nastanjene u Poplatu starinom su Kovačevići iz Gornjeg Polja kod Nikšića. Jednog dana, početkom XVII vijeka, pop Vuksan Kovačević pošao je u lov sa begom Mušovićem. U lov su povelili i svoje sinove – petnaestogodišnjake. Tokom lova pop i beg su ubili divojarca. Dječaci su se posvađali oko rogova divojarca. Tokom svađe "mali Kovačević ubode rogom begova sina". Zbog toga ga prozvaše Bodiroga. Po tadašnjim "turskim zakonima" taj Kovačević je morao promijeniti kadiluk. To je bio povod preseljenja popa Vuksana u Poplat, 1629. godine. Potomci njegovog sina, nazvanog Bodiroga, uzeli su ovaj nadimak za svoje prezime. Od Bodiroga iz Poplata uvijek je bilo popova. Jednom od njih (popu Risti) Turci su, 1856. godine otsjekli jezik da ne bi mogao propovijedati i nagovarati narod da se diže na ustanak. Pop Marko (sin popa Riste) poginuo je u hercegovačkom ustanku 1876. godine. Bodiroge iz čijih je kuća bilo najviše popova dobili su nadimak Popovići. Bodiroge iz Domaševa nisu u srodstvu sa ovima u Poplatu. Slave Arandjelovdan (155:719,720). Drugo predanje kaže da Bodiroge iz Ljubinja potiču od Lečića iz Ždrijelovića (Ljubomir). Navodno, nekada su u današnjem selu Bodi-

roge (Brda, Trebinje) živjela dva brata Lečića. Nekom prilikom, braća su pošla u lov i ulovili košutu. Potukli su se oko njene glave. U toj tuči "jedan drugoga ubi rogom". Po tome im potomci dobiše prezime Bodiroga. Mjesto gdje se ovo dogodilo nazvano je Košća rupa, a tu su braća i sahranjeni. Iz njihova groba izrasla su dva visoka jablana. U Ljubinje su doselili 1946. godine iz Bodiroga. Slave, takođe, Arandelovdan (155:501). Selo Bodiroge, vjerovatno su zasnovale porodice iz Domaševa i po njihovom prezimenu nastalo je ime ovog sela. Porodice nastanjene u Mostaru potiču od Bodiroga iz Poplata. U ovaj grad prvi je doselio Pero, 1920. godine. Navedena predanja nude različite podatke o porijeklu Bodiroga na hercegovačkom području, ali je povod nastanka ovog prezimena u osnovi isti. Sudeći prema zajedničkoj slavi, dovodi se u pitanje vjerodostojnost predanja po kome ne pripadaju istom rodu.

BOGAŠINOVIĆ (p), bivši rod u Odžaku (Nevesinje). Od njih su Potrebece (k) u Cicrini (Popovo). U nekim izvorima Bogašinovići se pominju kao plemićki rod u Popovu i "knezovi popovski", ali su podaci "veoma nepouzdati" (84:79,161).

BOGDAN (k), u Biograticima, Jarama i Dužicama (Široki Brijeg). Bogdani u Dužicama pričaju da su starinom iz Makedonije, da su se zvali **Mihalji** i da su bili pravoslavne vjere. Došli su u Dužice "prije 180 godina". Slavili su Nikoljdan. U Biograticima su "od onih iz Jara". Slavili su Petrovdan. Bogdana ima u Zelenikovcu i Glumini (Neum), a živjeli su i u Veljoj Međi u Popovu (59:275,345,352). Petrić smatra da su Bogdani u Jarama starosjedioci i navodi da se spominju u Biograticima 1743. i 1768. godine. Takođe misli da je netačna tvrdnja Dedijerova da su Bogdani u Dužicama starinom iz Makedonije i da su se prije 100 godina doselili "ovamo" (189:32,34,87).

BOGDANČIĆ (p), trebinjska vlastelinska porodica. Prvi poznati član ove porodice je Ljubiša Bogdančić. Imao je pet sinova: Radoja, Radisava, Radiča, Ljubinka i Mrđu. Radoje će "brzo izbiti među najuticajnije ličnosti Trebinja". Bogdančići se često pominju početkom XV vijeka (1412, 1420. godine). Javljaju se "kao drugi ogranak" Ljubibratića, nešto kasnije od Kudelinovića. Bogdančići će imati "jače predstavnike i odigrati znatniju ulogu u Trebi-

nju" (65:21,95).

BOGDANOVIĆ (p,k). **Bogdanovići** (p) su u Dubočici, Vlahovićima, Ubosku, Bančićima (Ljubinja), Zijemlju (Mostar) i Kotezima (Popovo). Porodice nastanjene u ljubinjском kraju potiču od Vujadinovića iz Malog Grahovca u Crnoj Gori. Prema narodnom predanju, otuda su došla šestorica braće i nastanili se u Bančićima. Jednom od njih bilo je ime Bogdan i od njega su Bogdanovići u ovom kraju. U Dubočicu su došli "s Varduše" oko 1830. godine. U Vlahoviće i Koteze su doselili iz Uboska, a u Ubosko iz Rankovaca kod Ljubinja oko 1855. godine. Slave-Đurđevdan (155:515, 576,587,619;84:179). Bogdanovići u Zijemlju su od Mandića u Dulićima (Gacko). Doselili su iz Bijenje oko 1700. godine. Slave Jovanjdan. Nekada su živjeli i u nevesinjskim selima Slivlja i Garava (59:235,329). Ima ih nastanjenih u Stocu i u Mostaru. **Bogdanovići** (k) su bili "veliki rod" u Popovu. Starinom su iz Velje Međe, a ima ih u Trnčini i Zelenikovcu. Njihovi ogranci su Oberani, Skoke i Vukasi (84:78). Prema Dedijeru, svi su jedno bratstvo i potiču od stare porodice iz Velje Međe koja se zvala **Bogdan** (59:275). Ima mišljenja da su porijeklom iz Zelenikovca, gdje ih smatraju starosjediocima (213:149,150). Sada ih ima i u Mostaru.

BOJANIĆ (p), Fatnica (Bileća) i Željuša (Mostar). U Fatnicu su se doselili iz Krivošija "radi siromaštva". Slave Jovanjdan. Nekog Bojanića mati "udala se za Radovića u Željušu, pa prevela i njega iz Bogodola". Slave Lučindan (59:185,249). Ima ih u Mostaru, Jaseanu i Pridvorcima kod Trebinja. Bojanići u Pridvorcima su ogranak Radoičića iz Kremenog Dola. Bili su nastanjeni i u Tulju (Popovo), odakle su doselili u Pridvorce. Prezime su uzeli po svojoj "babi Bojani" (198:381).

BOJČIĆ (p,m). **Bojčići** (p) su u Aladinićima (Stolac), Blatnici (Mostar) i u Mostaru. U Aladiniće je neki Bojčić Đuro došao «kao dunder» iz Blatnice. Slave Nikoljdan. (59:257) **Bojčići** (m) su živjeli u Trnčini i Kotezima (Popovo), Gleđevcima kod Ljubinja, Ljubinju i Počitelju. Različita su saopštenja o njihovom porijeklu. Ima mišljenja da su bili katolici i da potiču od Kulaša ili Džamonja. U Trnčinu su došli iz "Koteza u Dalmaciji?". Selili su iz Trnčine u Ljubinje i Gleđevce, a iz Koteza su odselili u Tursku (59:251,

28; 84:81,169,179).

BOJIĆ (m), bivši rod u Strujićima i Veljoj Međi (Popovo). Od njih su Kurde u Gabeli (59:275). U Strujićima je sačuvano sjećanje na njih u toponimu "Bojića Pojate" (84:181).

BOJIČIĆ (m), u Vranješevićima (Mostar) i Ljubinju. Bilo ih je u Kotezima i Trnčini (Popovo). U Vranješeviče je "Bojičića djed" došao iz Koteza i tu se nastanio, a u Ljubinje su doselili iz Trnčine (59:245,288). Za vrijeme turske vladavine, u prvoj polovini XVIII vijeka, u Popovu i okolini zapamćeni su braća Bojičići iz Trnčine: Ali-baša i Mahmut-baša. Ovi janjičari pravili su svakojake ispade i zlodjela u pograničnim oblastima Hercegovine. Prelazili bi na dubrovačku teritoriju, "pljačkali seljake i napadali im kuće". Dubrovčani su upućivali pismene žalbe janjičarskom agi u Sarajevu, žalili se na braću Bojičiće i ukazivali na bezakonja koja su činili nad siromašnim ljudima, njihovim ženama i kćerima (125:251).

BOJKO (k), prezime porodica u Utvici, Klancu i Zelenoj Gori (Vitina, Ljubuški). Bojke su, prema predanju, došli prije 500 godina, ili početkom XIV vijeka, iz Služnja u Dalmaciji i nastanili se na Utvicu (59:306).

BOKIĆ (p), u Mušićima (Ljubomir), Krtinju i Žrvnju (Ljubinje). U Mušićima su starosjedioci. Zvali su se **Vrljoši**, a Bokićima su se prozvali po svom pretku koji je imao velike bokove (59:143,144). U Krtinje su došli iz Domaševa u Ljubomiru, a na Žrvanj iz Krtinja oko 1855. godine. Ljubo Mihić je zabilježio predanje koje mu je Luka Bokić (70 godina) iz Krtinja ispričao o postanku svog prezimena: "Jednog dana dođe turska vojska u selo i njihov komandant naredi Vrljošu da se za vojsku spremi ručak samo od bubrega. Vrljoš se zamislio šta da čini i stavio ruke na bokove. Turčin mu reče: 'Ti boko spremaj ručak!' Od toga je postalo prezime Bokić." (155:554,559). Bokića iz Ljubomira ima u Trebinju, Mostaru, Beogradu ... Slave Jovanjdan.

BOKUN (p), u Čopicama i Raptima (Bobani, Trebinje). Starinom su iz Čopica, odakle su bili preselili u Žabicu (Ljubinje). Iz Žabice su oko 1750. godine prešli u Rapti, "na Grebinu zemlju". Slave Đurđevdan (59:279). Ima ih i u Mostaru.

BOKŠIĆ (k), u Radišićima (Ljubuški). Potiču od Bokšića iz Zavoja-

ni u Dalmaciji (59:297). Bokšića ima u Jarama i Ljutom Docu (Široki Brijeg). Živjeli su u Gornjem Gracu i Dobriču odakle su prešli u Jare i Ljuti Dolac. Dalja im je starina nepoznata (189:29,34).

BOLBAZAN (m), prezime porodica koje su živjele u Ulogu (Borač). Porijeklom su od stare pravoslavne porodice Milarevića koji su živjeli u današnjem selištu Milarevićima (59:318).

BOLJANOVIĆ (p), u Danićima (Gacko). Doselili su iz Crne Gore oko 1800. godine, ali su "zaboravili iz koga mjesta" (59:198). Slave Jovanjdan. Porodica ovog prezimena ima u Mostaru i Čapljini. Ima mišljenja da su porijeklom od vlašskog plemena Boljuni.

BONIĆ (k), u Potklečanima (Rakitno, Ljubuški). Porijeklom su Džampe iz Drinovaca (Grude) odakle su, oko 1750. godine, doselili u Rakitno (59:309).

BONDŽA (k), neobično prezime porodica u Dužicama (Široki Brijeg). Doselili su iz Medvidovića "kod Mamića Donjih". Ranije su se zvali Knezović (189:87).

BORAS (k), u Vitini, Proboju, Radišićima, Otoku, Grabovniku, Klobuku (Ljubuški) i Podgrađu (Mostar). U Vitini (u mahali Oprašina) Borasi su pričali da potiču od nekog vojnika koji je poslije "nekakva boja" ostao na ostrvu Visu i odatle pobjegao u Razvršje. Ima i mišljenja da su starinom iz Mađarske. Iz Razvršja (?) su "davno pobjegli zato što su Turke pobili na Božić u jutru". U Proboj i Radišiće su došli iz Vitine. U Klobuk je nekog Borasa «beg prešelio iz Vitine», a u Grabovnik je došao "na ženinstvo" takođe iz Vitine. U Podgrađe su Borasi doselili "odnekle s one strane Neretve". Početkom XX vijeka bilo ih je u Hercegovini "do 300 kuća" (59:240,295-300,306-308). Borasi žive i u Kosmaju (Široki Brijeg). U ovo selo doselio je Boras oko 1820. godine od Ljubuškog (189:85).

BORKOVIĆ (p), Vrpolje (Ljubomir). Predanje kaže da su porijeklom iz Nikšića. U "najstarije vrijeme" zvali su se Ugrenovići. Slave Aćimovdan (59:136). U Vrpolju je sačuvano predanje o Todoru Borkoviću narodnom ljekaru i "proroku". Njegov komšija Obrad

Berdović piše da je Todor bio neobično bistra uma, sabran i mudar, visok, a u struku tanak. "U silahu kožnatom zataknut mu fočanski nož, a preko silaha opasan trobolusom." Ovaj tipični gorštak, "proročanski vidovit", u svako doba je znao: "kad i u koji dan pada neki važiji praznik u godini, kakva će biti godišnja doba...kakva će biti ljetina..." Poznavao je ljekovite trave i davao uputstva za njihovu primjenu. Proricao je i sudbinu ljudi: "jednostavno te iz bliza pogleda i malko promatra, pa izrekne sudbinu..." (19:51). Borkovići su nastanjeni i u Borilovićima (Ljubomir), Trebinju i drugim mjestima.

BORO (p,k), prezime porodica u Popovu. **Bore** (p) su u Strujićima i Dodanovićima. Prezime su dobili po Bošku Bakotiću iz Strujića koji se "dobro rvao, borio, pa dobio nadimak Boriša, a onda Boro". Potiču, znači, od Bakotića. U Dodanoviće su doselili iz Strujića. Slave Nikoljdan (84:180,181,183). **Bore** (k), u Čavašu i Cicrinu. U Cicrinu je Boro došao iz Hrasna "na ženino imanje", a u Čavaš su doselili iz Majkova u Dalamciji. Slavili su Mitrovdan. O njima je sačuvano zanimljivo narodno predanje: U doba Dubrovačke Republike neki Boro u Majkovima imao je vrlo lijepu djevojku. Kada ju je vidio neki vlastelin iz Dubrovnika poželio je da je "poštopot" ima u svojim rukama. Jednoga dana poslao je po nju «gajetu» (lađu). Bore nisu smjele da mu ne daju djevojku. Trebalo je da je pošalju u zakovanom sanduku, jer se vlastelin bojao da je mornari ne obljube. Borima se tada "okotila kenja", te su umjesto djevojke zakovali u sanduk pule. Uoči dolaska gajete vlastelin je priredio veliku gozbu na koju je pozvao sve svoje prijatelje da vide ljepoticu koju je nabavio "sebi za uživanje". Po dolasku gajete, mornari su prenijeli sanduk u vlastelinov dvorac i pred prijateljima ga otvorili. Iz sanduka je zarevalo pule. Vlastelin, osramoćen i pun srdžbe, krenuo je u Majkove da pobije Bore. U međuvremenu Bore su pobjegle u Čavaš (84:186,187).

BOROJE (k), rod u Ravnom (Popovo). Porijeklom su od starih Borojevića iz Orahova Dola odakle je neki Boroje otišao u Ravno "za zeta u kneza Ivića". Daljim porijeklom su iz Crne Gore. Ima ih nastanjenih i u Mostaru (84:153,159).

BOROJEVIĆ (k), stare porodice u Orahovom Dolu (Popovo). Promijenili su prezime i danas se zovu **Brkići** (84:159). Ima mišljenja

da su Borojević i Boroje isto prezime. Borojevići u istoimenom selu kod Stoca su istog porijekla. Prezime Borojević sada ne postoji na području Popova (214/3:133).

BOROVČIĆ (p), prezime veoma stare mostarske porodice. Među prvim Mostarcima zabilježenim u "arhivskim knjigama dubrovačke komune" u maju 1487. godine pominje se i Meletko Borovčić. U to vrijeme (druga polovina XV vijeka) Borovčić je posredovao u obavljanju trgovačkih veza i u "novčanim transakcijama" između Dubrovnika i Mostara (92:51).

BOROVINA (p,k,m), stare porodice u Hercegovini. Godine 1484. u Dubrovniku se spominje kao svjedok u nekoj raspravi Đorđo Borovina "porijeklom iz Hercegovine". Ne navodi se mjesto stanovanja, ali je, vjerovatno, iz nekog sela u Popovu. Od "islamiziranih članova ove porodice poznat je Mehmed-beg Borovina, čiji su preci ili on sam prešli na islam". Istorijski izvori navode da je Mehmed-beg imao zijamet u hercegovačkom sandžaku 1519. godine (284:101). **Borovine** (k) su sada nastanjeni u Mostaru.

BOROZAN (p,m). **Borozani** (p) su stara mostarska porodica. O njihovom porijeklu i nastanku prezimena malo se zna. **Borozani** (m) su živjeli "koncem turske vladavine" u Gorici kod Trebinja (97:243). Sada ih ima nastanjenih u Mostaru.

BOSTANDŽIĆ (m), u Mostaru. Prezime je moglo nastati od zanimanja bostandžija (vrtlar). "*Bostan sadi bostandžija Meho, bostan sadi a bogu se moli...*"

BOŠKIĆ (p), u Ljutom Docu i Jarama (Široki Brijeg). U Jare su došli iz Dobriča, a ranije su živjeli u Gornjem Gracu. U Ljuti Dolac su doselili iz Gornjeg Graca. Dalja starina im nije poznata. U popisima stanovništva iz 1743. i 1768. godine ne spominju se na području Širokog Brijega (189:29,34).

BOŠKOVIĆ (p,k), stare porodice u južnoj Hercegovini. **Boškovići** (p) su nastanjeni u Kremenom Dolu (Površ, Trebinje) i Mrkonjićima u Popovu. U Kremenom Dolu su "najstariji u selu". Živjeli su u selištu Prevrace, jugozapadno od Kremenog Dola, odakle su se za vrijeme tursko-mletačkog rata "uklonili od straha" u Kremeni

Do na aginsku zemlju. Slave Jovanjdan (75:1235). U Mrkonjiće su doselili iz Krivodola u Crnoj Gori. Slave Nikoljdan (84:171). Ima ih i u Hodbini (Mostar). Smatraju da su porijeklom iz Crne Gore. Slave Đurđevdan. Nekada ih je bilo i u Jasenici (Lug, Trebinje). Promijenili su prezime i odavna se zovu Milakovići (59:269,317). Živjeli su i u Orahovom Dolu (Popovo), ali su prešli u katolike i promijenili prezime. Sada se zovu **Kristići**. "I Nikola Bošković, otac Ruđera Boškovića, otišao je u Dubrovnik kao pravoslavni". Boškovići iz Orahova Dola su "davnašnji doseljenici iz Bosne" (84:63,80). **Boškovići** (k) su rod u Hutovu (Neum). Doselili su iz stolačkih Dubrava (84:190). Boškovića ima i u Ljutom Docu (Široki Brijeg). Nekada su se zvali **Lepan** i pod ovim prezimenom spominju se u Jarama i Uzarićima 1743. godine (189:29). Prezime je veoma rašireno u Hercegovini. U maticama župe Grad u Dubrovniku "spominju se tridesetak puta, a izgleda da su bili najbrojniji među hercegovačkim doseljenicima u drugoj polovini 17. stoljeća" (213:152).

BOŠKOJILLO (m), u Stocu. Ranije su živjeli "na Drijenu u Čarićima" (Popovo). Bili su katolici, prešli su na islam i odselili u Stolac (84:81,194). Ima ih nastanjenih i u Počitelju.

BOŠNJAK (p,k). **Bošnjaci** (p), u Bileći, Granici i Podosoju (Bileća), Kljenu, Bojištu i Selištu (Nevesnje). Porijeklom su od Stijačića iz Korjenića. U Grancici su "od onijeh Bošnjaka iz Bileće". U Kljen su došli iz Bileće. Slave Arandelovdan (59:167,177,215,323). U Podosoju je rođen narodni heroj **Jevto Bošnjak** (1918-1942). Jurisajući na italijanske utvrđene položaje kod Hrasna, u maju 1942, smrtno je ranjen. Zabilježeno je da su mu posljednje riječi bile: "Drugovi, ja pogiboh, čuvajte mi mitraljez" (168:105). **Bošnjaci** (k) su u Ljutom Docu, Uzarićima, Knešpolju, Provu, Grabovoj Dragi, Donjem i Gornjem Crnču, Ladini i Voštanima (Široki Brijeg). U Ljutom Docu su se ranije zvali Oroz, a pod prezimenom Orozović spominju se u Uzarićima 1743. i 1768. godine. Bošnjaci-Orozi u Ljutom Docu nisu u srodstvu sa Bošnjacima u ostalim selima. Prezime Bošnjak Orozi su dobili po tome što su, u tursko doba, zbog nekog ubistva pobjegli u Bosnu. Kada se jedan od Oroza vratio u Ljuti Dolac, uzeo je prezime Bošnjak. U Uzariće su došli iz Pologa a u Knešpolje iz Rakitna. U Grabovoj Dragi su odavna i nije im poznato porijeklo. U Provu i Voštane su došli iz

Grabove Drage, a u Donji i Gornji Crnač iz Gradca "gdje se nalaze odavna". Bošnjaka ima u zapadnoj Hercegovini "na više stotina", a ima ih mnogo i u susjednim krajevima Bosne. (189:29,36,39, 45,57,49,56,59) Prema Dedijeru, Bošnjaci su u Ljuti Dolac došli iz Lisa. Pominje ih i u Marasovcu i kaže da su starinom Stipići iz Knina. Bošnjacima su prozvani zbog toga "što su prije 90 godina selili u Bosnu". Ima ih i u Jasenici (Mostar). Slavili su Lučindan (59:244,351).

BOTICA (k), prezime porodica koje su živjele u Trebinjli (Popovo). U maticama župe Grad u Dubrovniku Botice iz Trebinlje se prvi put spominju 1716. a više puta od 1728. do 1748. godine (214/3:133).

BOTIĆ (p), u Božanovićima (Nevesinje). Starinom su Bjelice iz Crne Gore. Doselili su oko 1750. godine. Slave Jovanjdan (59:219). Ima ih i u selu Zovi Do (Nevesinje).

BOTUR (p), u Ivici i Vođenima (Ljubinje). U Vođene su doselili iz Ivica, iza kuge, 1765. godine. U Ivici ih više nema. Slave Đurđevdan (59:277,280;155:508).

BOVAN (p) , stare hercegovačke porodice. Bovani su živjeli u Ravčiciam (Mostar), Vođenima (Ljubinje) i Hodbini (Bišće,Mostar). U Ravčice su doselili iz Šume trebinjske. U Vođenima se spominju među starim "davno neumrlim" porodicama. U Hodbinu ih je iz Ljubinja doveo aga Sredanović. Slave Jovanjdan (59:247,277, 217). Bovani su živjeli i u Mostaru: "Mostarac Jovan Bovan veoma se istakao u Dalmaciji. Njegovo ime 'svaki u Dalmaciji' s blagoslovom spominje". Sahranjivani su na groblju u Pašinovcu (233:180).

BOŽIĆ (p,k). **Božići** (p) žive u Poljicu, Grmljanima i Veličanima (Popovo). U Grmljane su "davno" doselili iz Riđana u Crnoj Gori, a u Veličane iz Grmljana. Slave Vasiljevdan (84:75,144,177). **Božići** (k) su u Podgorju (Mostar). Potiču od "onih s Blizana-ca" (Čitluk). U Podgorje su došli oko 1750. godine. Slavili su Nikoljdan (59:267,343). Ima ih nastanjenih u Dretelju (Čapljina) i u Mostaru. Božići su nastanjeni i na području Konjica. Prvi put se pominju u Kostajnici oko 1813. i Pomolu (Zabrđe) oko 1817. godi-

ne. Kasnije su se naselili u više sela Neretvice i okoline Konjica (90:143).

BOŽIĆKOVIĆ (p), stara porodica nekada nastanjena u Gornjem Slanom kod Trebinja (danas Staro Slano). Na jednom spomeniku u ovom selu pronađen je natpis koji, u transkripciji, glasi: "Ase leži Dobrilo Božićković z bratom Radojem, sinovcem Plavcem, a pisa Ivko Obradović." Pretpostavlja se da je natpis urezan u prvoj polovini XV vijeka. U jednom dokumentu Malog vijeća Dubrovnika od 24. juna 1380. godine pominje se neki Milan Božićević koji je primljen za "dubrovačkog građanina". Smatra se da je pomenu-ti Milan iz iste porodice iz koje je i Dobrilo (268:223).

BOŽIČEVIĆ (p), Beždeđe (Nevesinje). Živjeli su i u Bogdašićima (Bileća), odakle su "prije 300 godina" preselili u Zovi Do na Trusini, a odatle u Beždeđe. Za tih "300 godina nije ih nikad bilo više od jedne kuće". Starinom su "Tolji". Slave Đurđevdan (59:216).

BOŽOVIĆ (p), u Donjem Poplatu (Stolac) i Nadanićima (Gacko). U Donji Poplat Božović je došao iz Stoca "pa se udao za Karićušu". Slave Lučindan (59:293). U Nadaniće su Božovići doselili iz Miročine kod Nikšića. Istorijski izvori pominju Jovicu Božovića iz Nadanića (147:573).

BRAČKOVIĆ (m), stare porodice koje su živjele u Pridvorcima kod Trebinja, Trebinju i Rogačama (Nevesinje). Bračkovići iz Trebinja imali su mlinice u Pridvorcima "na rukavcu Trebišnjice" (200:116).

BRAĆ (k), u Cicrini (Popovo) i Bjelojevićima (Stolac). Starinom su iz Ravnog u Popovu. Neke Braće zovu Zečićima, a neke Delićima. Braći-Zečići u Cicrini su slavili Mitrovdan, a Braći-Delići Šimun-dan. Bilo ih je i u Čvaljini, ali su odselili u Cicrinu. U Popovu je zabilježena jedna kratka priča o njima: Neki musliman (Mataradžić) jahao je na "slabom alatu". Jedan od Braća pohvalio se da će prije njega pješke stići na određeno mjesto. Krenuli su istovremeno ka cilju. Brać je pretekao Mataradžića i kad je stigao do cilja sjeo je i zapalio lulu, dok je Mataradžić stigao na konju. (84:155, 161). Brać u Bjelojevićima porijeklom je iz Popova. Doselio je u Bjelojeviće iz Pješivca kod Stoca (59:292).

BRAĆEVIĆ (p), bivši rod u Čvaljini (Popovo). Istorijski izvori druge

polovine XVII vijeka spominju Marka Bračevića, predstavnika sela Čvaljina i potpisnika izjave o "podložnosti" koju su Popovci uputili austrijskom caru Leopoldu I u januaru 1690. godine (84:64,155).

BRADAVICA (k), Veljaci (Ljubuški). Porijeklom su od Omiša u Dalmaciji. U Veljake im je "pradjed došao na širinu" (59:302). Ima ih i u Mostaru.

BRAJIĆ (p,k). **Brajići** (p), u Glavinićima i Grbešima (Brda trebinjska). Ima ih nastanjenih i u Trebinju. Prema narodnom predanju, strainom su iz Brajića kod Budve, odakle su doselili u Brda trebinjska. Slave Đurđevdan. **Brajići** (k), su u Ravnom (Popovo). O ovoj porodici i njenom porijeklu Ljubo Mićević kaže: "Predak im je došao kao vojni begunac iz Dalmacije. Oženio se ćerkom kneza Ivića, čije je 'stanje' bilo nasred sela: to mu je bila 'domovina'. Nije imao sinova nego šest ćeri. Ćeri mu se poudale u Češljare, Trebinju, Rupni Do, Prijedor. Najmlađu 'oženio' tim momkom koji se zvao Milinko Guzić, koji je najmanje šesti predak Brajića" (84:159).

BRAJILOVIĆ (k), Hotanj (Neum). Po narodnom predanju, potiču od nekog momka (sluge) kod Pavlovića, i "momkinje" (sluškinje) kod Lazarečića. Njih dvoje su se "zagledali". Imali su muško dijete koje su prozvali Brajilović (84:159).

BRAJKOVIĆ (k,m), staro prezime u Hercegovini. **Brajkovići** (k) su u Klepcima i Grabovini (Čapljina). U Klepce su doselili iz Broćna. Slavili su Tomindan. U Grabovinu ih je Ali-paša Rizvanbegović naselio "na čitluk" (59:262,263,264). Ima ih u Čapljini i Mostaru. **Brajkovići** (m) žive u Sovićima (Jablanica) i u Mostaru.

BRANILOVIĆ (p), srednjovjekovna porodica svojevremeno nastanjena u Branilovićima (Gacko). Ovo gatačko selo dobilo je ime po Branilu, rodonačelniku Branilovića. Branilo je, prema predanju, došao u Gacko u drugoj polovini XIV vijeka, kao "velikaš" Sandalija Hranića i "stolovao" u Ključu. Neki historičari smatraju da je Branilo bio zastavnik kod hercega Stevana i carinik na skelama od Neretve do Tare. U dubrovačkim istorijskim izvorima spominje se (krajem XIV vijeka) Vlatko Branilović kao čovjek Vlatka Vukovića (146:234).

BRANIVOJEVIĆ (p), prezime srednjovjekovne humske vlastele.

"Sinovi vlastelina Branivoja - Mihailo, Brajko, Branoje (Branko) i Dobrivoj - pominju se 1318. kao gospodari Stona i primorja od dubrovačke teritorije do ušća Neretve." U vrijeme borbi za Hum između Mladena Šubića, Srbije i Bosne Branivojevići su znatno ojačali i postali značajan faktor za dalju sudbinu Huma. Jedan od braće (Brajko) bio je zet srpskog vojvode Vojina. Tragična je sudbina braće Branivojevića: "Aprila 1326. Dubrovčani su zarobili Brajka i u zatvoru ga umorili glađu, zatim su Branka (Branoja) ucenili na 2000 perpera, a kada se ovaj predao Srbima, bio je pogubljen u Kotoru. Ostala dva brata, Mihailo i Dobrivoj, pala su u borbi sa Bosancima, koji su tada zavladao većim delom Huma." (77/2:179).

BRANKOVIĆ (p), u Mostaru. Istorijski izvori ukazuju da su, još u XIV vijeku, u Hercegovini živjele porodice ovog prezimena. Ima mišljenja da je rodonačelnik porodice Branković župan Mladen koji se spominje 1318, a 1323. godine bio je "gospodar Trebinja". Iza Mladena trebinjskom oblašću vladao je njegov sin Branko - prozvan po očevom imenu Mladenović. Neki podaci ukazuju da su Brankovići porijeklom iz Korjenića. Odavde su se odselili u Podgoricu, a zatim u Braničevo (Srbija). Istorijski podaci kažu da su korjenićki Brankovići bili "veoma razgranat vlaseoski rod". Na njihov nas podsjeća spomenik Vlatku Brankoviću u Lastvi i Kula Brankovina u Policama kod Trebinja (124:112,122).

BRATIĆ (p), porodice prvobitno nastanjene u Mekoju Grudi i Brestici (Bileća). Odavde su se raselili u nevesinjska sela: Zasjen, Fojnicu i Kolečko. Živjeli su i u Pločniku (Borač). Ima ih u Ljubomiru, Trebinju, Gradini i Zagaraču (Gacko). Starinom su iz Pareža kod manastira Kosijereva, odakle su doselili u Meku Grudu, a potom u Fojnicu. U Zasjen, Fojnicu i Pločnik su došli iz Brestice. U Kotoru ih, iz Brestice, "protjerali" muslimani Tanovići oko 1830. Bratići iz Pločnika su "imali dosta zemlje u dolini Neretve, tvorili jedan dio čeljadi koji dolje stalno žive..." Dedijer zahtjeva da su "rijetke porodice koje se ovako plode". Slave (59:216,229,321,326,327,332). U istorijskim izvorima poznati gatački istraživač narodnog običaja (147:572). Prezime je moglo nastati od riječi brat se u Hercegovini naziva bratov sin.

BRANKOVIĆ (p), stara mostarska porodica. Na groblju u Pašinov-

cu nalazi se spomenik Riste Bratkovića (umro 1842). Radomir Stanić smatra da je porodica Bratković iščezla ili promijenila prezime pošto se u XX vijeku ne susreću njihovi potomci u Mostaru (236:169).

BRATOŠ (k), prezime porodica koje su živjele u mahali Zagorac (Trebimlja, Popovo). Bratoši se prvi put spominju 1672. godine. Do pred kraj XIX vijeka su bili brojni (213:152).

BRAVAČIĆ (p), bivši rod u Zavalu (Popovo). U groblju iznad manastira nalaze se nadgrobnički spomenici Šćepana i Nikole Bravačića iz druge polovine XVIII vijeka (213:152).

BRBOR (k), u Vitini (Ljubuški). Doselili su "odnekle iz Dalmacije" i nastanili se u mahaluu Orašina. Krajem XIX vijeka bilo ih je u Orašini četiri porodice (59:306).

BRBORIĆ (p), u Pustipusima, Obziru, Pocrnju (Ljubinje) i Ljubinjju. Ubrajaju ih među najstarije porodice u ljubinjskoj opštini. Prema narodnom predanju, potiču od Pletikosa iz Bjelopavlovića u Crnoj Gori. Njihov predak, vojvoda Pavle Pletikosa, učestvovao je sa Vlatkom Vukovićem u boju na Kosovu 1389. godine. Pavle je došao ranjen i umro u Pustipusima. Sahranjen je u Brborića groblju. Prema njemu se Brborići odnose sa posebnim poštovanjem. Pletikosa je imao jednog sina koji je "tepao" - zanosio jezikom prilikom govora. Zbog toga je dobio nadimak Brbljalo, a prema ovom nadimku njegovi potomci prozvani su Brborići. U Obzir su došli 1890. godine iz Pustipuha "na ženino imanje u Čukovce". I u Ljubinje su doselili iz Pustipuha. Slave Đurđevdan (155:501,589, 681,682)

BRČIĆ (p), prezime se spominje u Trebinju krajem XIX vijeka. Jedno su bratstvo sa Milojevićima, Lečićima i Vlatkovićima (75:1192).

BRENJO (p), u Radićima (Rast, Nevesinje) i Ljubinju. Za Brenju u Radićima, Dedijer kaže da je porijeklom Vrljoš iz Ljubomira. U Radiće je doselio "prije 300 godina" (59:230). Prema Lj. Mihiću, Brenji su porijeklom iz Spuža u Crnoj Gori i tamo su se zvali Vrljoši. Prezime su dobili tako što je neki Vrljoš otkazao poslušnost

agi. Poslije toga «nastupa svađa, dođe do tuče i Vrljoš pogubi izaslanika pašina. Paša ga nazva Brenja – pogrdno ime koje znači blato». Od toga "brenja" nastaje prezime Brenjo. Nije poznato kada su doselili u Nevesinje, a iz Nevesinja je jedna porodica doselila u Ljubinje 1960. godine. Slave Jovanjdan (155:507). Ima ih i u Odžaku, Nevesinje.

BREKALO (k,m). **Brekali** (k), u Gornjoj Britvici, Crnim Lokvama i Ljubotićima (Široki Brijeg). Starinom su iz Ljubotića gdje ih je 1743. godine bilo nekoliko kuća sa većim brojem članova. U Crne Lokve su doselili iz Rasna gdje su boravili privremeno. U Gornju Britvicu je jedan došao iz Crnih Lokava i u tom selu se "uvinča". U Gornjoj Britvici se spominju (1768) i pod prezimenom Brekalović (189:60,66,74). Brekala ima i u Konjicu. **Brekali** (m) se pominju u Humilišanima (Bijelo Polje, Mostar).

BREŠAN (k), u Mostaru. Iz ove mostarske porodice potiče narodni heroj **Ljubo Brešan** (1913-1943). Imao je ilegalno ime **Feda**. Aktivno je radio na pripremama ustanka od prvih dana okupacije 1941. godine. Uhapšen je 16. jula 1943. pošto ga je izdao jedan od saradnika koji nije mogao da izdrži mučenje policije. Strijeljan je avgusta 1943. godine, poslije teških mučenja od strane ustaške policije (168:113-114).

BRKAN (p,m). **Brkani** (p) su u Banjdolu i Svinjarini (Podveležje, Mostar) i Slavogostićima (Šuma trebinjska). U Podveležje su doselili iz Dubrava kod Stoca (59:237). U Slavogostićima su "vrlo staro bratstvo" i prema predanju su od nekog Slavogosta koji je imao dugačke brkove. Slave Arandelovdan (75:1162). **Brkani** (m), u Grušci (Konjic). Starinom su iz Svinjarine u Podveležju (Mostar), odakle su prešli u Odžake (Bjelimići), a zatim, poslije kuge 1814, u Grušču (90:135). Ima ih i u Mostaru.

BRKIĆ (k,p,m). **Brkići** (k), u Radišićima, Grabu i Klobuku (Ljubuški), Kosoru (Mostar), Rasnu (Široki Brijeg) i Orahovu Dolu (Popovo). U Radišiće su došli iz Ledinca (Mostar) "u najam". U Grab je Brkić došao sa Studenca, «priženio se», a u Klobuk iz Zavojski u Dalmaciji. U Kosor su doselili iz Novog Sela, a u Rasno iz "stolačkog Hrasna". U Orahovu Dolu su ogranak Borojevića (59:242,297,301; 189:84;84;154). **Brkići** (p) su u Donjem Poplatu

(Stolac). Došli su "iz Dola u stolačkom srezu. Dovala ih mati kada se preudala". Slave Nikoljdan (59:293). Ima ih i u selu Do na Hrgudu (Stolac). **Brkići** (m) su nastanjeni u Prenju (Dubrave, Stolac) i Mostaru. Nekada ih je bilo i u Cernici (Gacko) gdje se pominju u XVIII vijeku (147:572).

BRKLJA (m), u Ljubinju i Gleđevcima kod Ljubinja. Porijeklom su iz Orašja u Popovu odakle su neke porodice preselile u Ljubinje, a neke u Gleđevce. Živjeli su i u Ubosku (Ljubinje) "gdje su sad Mičete" (59:276,283,288). Ima ih i u Stocu.

BRKLJAČA (p), u Ljubinju i Kapavici kod Ljubinja. Starinom su iz Kapavice odakle su i doselili u Ljubinje. Slave Đurđevdan (59:287,289). Ima ih i u Prenju (Dubrave, Stolac).

BRKOVIĆ (m,p). **Brkovići** (m) su stara gatačka porodica. Porijeklom su iz Boke. Doselili su u Gacko poslije zauzimanja Risna od strane Mletaka 1649. godine. Živjeli su u Dulićima, odakle su krajem XIX vijeka preselili u Mekavce u Kuli (147:573). **Brkovići** (p) su nastanjeni u Fazlagića Kuli (Gacko), Trebinju i Konjicu.

BRLIĆ (p), trebinjska vlastelinska porodica. Pominju se u predjelu Bobani 1255. godine. Imali su "svoje ljude u Raptima, a možda i u Mravincu". Vladana, žena Božićka Brlića, "imala je svoje ljude u Šćenici". Dinić konstatuje da Božićko Brlić "nije bio neki naročito moćan čovjek". Međutim, pošto je imao posjede u blizini dubrovačke granice, Dubrovčani su nastojali da ga vežu za sebe. U tome su uspjeli, i posljednjeg dana februara 1392. godine Malo Veće ga je primilo za građanina sa sinovima Branilom i Vukosavom. Božićko je, u svoje ime i u ime svoje djece, položio zakletvu "uz malo širu formulaciju nego što se inače činilo" (65:39).

BRLJEVIĆ (k), na Buni kod Mostara. Doselili su na Bunu "kao Alipašini kmetovi" iz Kljenka kod Vrgorca (59:343).

BRNJOŠ (p), u Kremenom Dolu i Uvjećoj (Površ, Trebinje). U Kremenom Do Brnjoš je došao iz Uvjeće oko 1870. godine "na ženinstvo". U Uvjeću su doselili iz Drenova Dola u Zupcima prije "120-130 godina". Slave Arandjelovdan (75:1236,1237).

BRONZIĆ (k), u Prpratnici i Gornjem Gradcu (Popovo). U popisu

žitelja župe Gradac iz 1745. godine Bronzići se spominju u navedenim mjestima, a u matici župe Grad u Dubrovniku upisano je, 6. juna 1653. godine, "vjenčanje Mije, sina Mihe Bronzića iz Prapratnice u Popovu" (210:152). Bronzići iz Prapratnice promijenili su prezime i sada se zovu **Obadi** (84:190).

BRSTINA (p), neobično prezime porodica nastanjenih u Kljenku (Donje Hrasno, Neum) i Dračevu (Čapljina). U Kljenku su starosjedioci. Staro im je prezime Stojanović. Slave Šćepandan. Brstine u Dračevu su iz Četoljuba u Hrasnu, odakle im je doselio djed oko 1830. godine. Pored Četoljuba "držale su Cerovicu, pola Brštance, Kozaricu i Bajevce" - zaseoke u Donjem Hrasnu. U rodu su sa Bekanima iz Tasovčića kod Čapljine (59:264,279).

BUBALO (p,k,m). **Bubali** (p) žive u Mijonićima (Šuma trebinjska), Volujcu i Pridvorcima kod Trebinja. Bubali u Mijonićima smatraju da su porijeklom iz Vlahovića (Ljubinje) i da im je staro prezime Vlaisević. Prema predanju bili su vlastela, a neki njihov "vojvoda" učestvovao je u boju na Kosovu. Po dolasku Turaka u Hercegovinu Bubali su "posrnuli i osiromašili". Jedna njihova porodica preselila se iz Mijonića na Arslanagića Most kod Trebinja. Docije su im Turci "za neke usluge" dali zemlju u Mijonićima, gdje se i naslele oko 1620. godine. Slave Đurđevdan. U Volujac su došli iz Pridvoraca. "Stara im je slava Đurđevdan, a sada slave Arandjelovdan" (75:1176,1226,1228). **Bubali** (k) u Radišićima i Humcu (Ljubuški), Turčinovićima (Široki Brijeg), Trebižatu (Čapljina), Mostaru i još nekim mjestima Hercegovine. Prema Dedijeru, starijom su iz Humca gdje se za njih priča da su se vječito seljakali "po bližim selima". Iz Radišića su selili u Ardomilje, a sa Buhova su pobjegli u Turčinoviće "zbog jednog sukoba sa Turcima". Slavili su Nikoljdan i prestali da slave oko 1880. godine (59:296,307,303,347) Za Bubale u Turčinovićima M.Petrić kaže da su odavna u selu, a daljim su porijeklom iz Crvenog Grma kod Ljubuškog. Na "lištičkom području" prvi put se pominju u popisima iz 1743. godine u Tatama, Jarama, Buhovu i Mokropolju. U Turčinovićima i Ljubotićima nalazili su se 1768. godine. Danas ih na "području Lištice ima samo u Turčinovićima" (188:75,76). **Bubali** (m), u Grušči (Konjic). Starinom su iz Jara i Buhova (Široki Brijeg) i Humca kod Ljubuškog. Smatra se da su "islamizirani katolici". Iz navednih sela su "kao muslimani" doselili u Bijelo Polje kod Mos-

tara, a odatle, poslije kuge 1814, u Grušću (90:135). Ima ih nastanjenih u Konjicu, Mostaru i Potocima kod Mostara.

BUBANJIĆ (p), srednjovjekovna plemićka porodica u Drežnici (Mostar). Istorijski izvori druge polovine XIV vijeka pominju drežničkog kneza i "vojvodu" Mastana Bubanjića, koji je pripadao najuglednijim feudalcima svoga doba. Bio je "porijeklom Vlah, a po vjeri pravoslavac". Mastan i njegovi sinovi Radoslav i Miroslav pominju se u jednom natpisu uklesanom na stijeni u Zaušju, gdje su imali i dvorac. Zanimljivo je da se portret "Mastana iz Drežnice" nalazi na fresci u staroj pravoslavnoj crkvi u Dobrunu kod Višegrada. Smatra se da Bubanjići potiču od stare dubrovačke porodice Bubanja, "a nije isključena i mogućnost da je Mastan baš sin Lovre Bubanje", dubrovačkog plemića prve polovine XIV vijeka. Tako je od prezimena Bubanja nastalo novo prezime Bubanjić (24:67-79).

BUBICA (k), u Ravnom (Popovo). Prema narodnom prednju, vode porijeklo od nekog djeteta koje je "jedna žena još davno donela iz Dalmacije" (84:159).

BUBIĆ (m,k). **Bubići** (m), u Mostaru. Nekada su živjeli u Ljubinju i Kotezima (Popovo), a u Stocu su bili age. Bubići iz Ljubinja bili su "pritisli" zemlju Kadijevića u Zavalu, a priča se da je selo Do u Popovu bilo u posjedu age Bubića iz Stoca koji se više puta hvalio: "Nema moga Dola do Anadola". Bubići iz Ljubinja potiču od Bumba iz Dračeva (59:188; 84:149,182). Ova stara ljubinjska porodica dala je "više intelektualaca: profesora, ljekara, inženjera, pravnika, ekonomista i drugih". Imali su velike posjede u Zavalu. Bubići su u Kotezima imali kulu koja je na posljednjem spratu imala čatrnju (cisternu) iz koje je voda bila razvedena u druge prostorije kroz čunkove izrađene od opeke (97:114,287). **Bubići** (k), u Dubravama (Stolac). U maticama župe Grad u Dubrovniku spominje se, 1783, Stanislava, kći Nikole Bubića iz Dubrava, a 1791. Marija, kći Ante Bubića (214/3:134).

BUBREŠKO (p), u Ljekovoj (Površ, Trebinje). Jedno su bratstvo sa Ukropinama i Savinovićima. Svi su prethodno živjeli u obližnjem selu Slivnici, odakle su ih oko 1650. godine potisnule Pamučine. Misle da su starinom "iz Rima u Italiji, kao i Balordići s kojima se

nisu ni uzimali do unazad 50 godina". Bubrešci su "ovako prozvati pre 100 godina", odnosno pri kraju XVIII vijeka. Slave Sv. Klementija, a prislužuju Sv. Petku (75:1212,1213). Ima ih nastanjenih i u Trebinju.

BUCONJIĆ (k,p). **Buconjići** (k), u Čitluku (Nevesinje) i Drinovcima (Grude). U Čitluk su doselili iz okoline Mostara: "Godine 1888. poče biskup Buconjić kupovati zemlju na Čitluku i naseli spomenute katoličke porodice iz mostarskog kotara." (59:323, 324) Od Buconjića iz Drinovaca je i **Paškal Buconjić** (1834-1910) "filozof, teolog, profesor teologije u Rimu,...., zatim profesor teologije na Širokom Brijegu, župnik u Domanovićima..." Bio je veliki govornik i strastveni političar. Najprije se proslavio svojim govorom "u povodu hiljadugodišnjice Ćirila i Metodija 1863." U Mostaru je osnovano "sirotište za žensku mladež". Pomagao je Franu Supilu povodom osnivanja "Crvene Hrvatske" u Dubrovniku. Zbog svojih političkih shvatanja prozvali su ga "Hrvatskim Leonardom" (177:127). Buconjići se pominju i u Neumu. Doselili su iz Stupe (Dubrovnik). Po jednom predanju "svi Buconjići" su potomci dubrovačkog vlastelina Kaboga koji je, sa svojom sluškinjom, imao vanbračno dijete. Toj sluškinji i djetetu dao je "da uživaju" imanje u Stupi. Od toga djeteta su se "izrodili Vodopići, a od ovih Buconjići". Slavili su Šimunjdan (180:100,101). **Buconjići** (p) su nastanjeni u Trebinju.

BUČUG (m), u Mostaru. Nekada su živjeli u Veličanima (Popovo): Neki je Vrcić u Veličanima imao «visoku kulu koju je prodao Bučugu i odselio se u Mostar, a do nekoliko iza toga i Bučug se odselio u Mostar (84:176). U Mostaru danas žive porodice Bučuk. Vjerovatno je u navedenom izvoru zamijenjeno slovo.

B U Ć (m), u Bivoljem Brdu (Čapljina) i u Mostaru. Od porodice Buć iz Bivoljeg Brda potiče narodni heroj **Adem Buć** (1914-1942). Kao iskusni ilegalac smjelo je obavljao složene zadatke NOB u Mostaru. Ustaški agenti su ga otkrili decembra 1942. i u "prkos borbi koju je prihvatio savladali ga". Nakon bjesomučnog mučenja ubili su ga i "bacili kroz prozor redarstva" 8. decembra 1942. Sutradan su izdali saopštenje u kome se kaže da je Adem Buć izvršio samoubistvo skočivši kroz prozor (168:122).

BUĆERIĆ (p), prezime porodice koja je nekada živjela u Bobovišti-

ma (Površ, Trebinje). Pretpostavlja se da su Bućerići izumrli. Kod "današnjih naseljenika" ovog kraja sačuvano je sjećanje na stare Bućeriće (75:1223).

BUDALICA (m), u Bihovu i Zasadu kod Trebinja, Trebinju i Mostaru. U Mostaru se, početkom XIX vijeka, pominje Husejin-aga Budalica, a u Bihovima je (1866) živio Halid Budalica koji je imao posjede u Dobromanima (97:256; 165:260).

BUDIMČIĆ (p), u Bančićima, Mišljenu i Gleđevcima (Ljubinje), Hrgudu (Stolac) i Ljubinju. Porijeklom su od Miletića iz Dvrsnice u Popovu. Neki Miletić se oženio iz Budim Dola – mahale sela Zavalu. Njegovi sinovi uzeli su, po rodnom mjestu svoje majke, prezime Budimčić. Iz Dvrsnice su se preselili u Bančice. Iz Bančica su se raseljavali u druga mjesta: na Mišljen 1905, u Ljubinje 1956, u Gleđevce 1962. godine. Slave Arandelovdan (84:162;155:596, 619,501,686). U literaturi nalazimo ovo prezime i kao **Budinčić**. To dolazi otuda što neki pišu Budin Do umjesto Budim Do.

BUDIMIĆ (k), u Jarama (Široki Brijeg). Doselili su iz "Malog Sela kod Donjeg Vakufa" oko 1810. godine. Slavili su Malu Gospojinu (59:346). M. Petrić smatra da Dedijerov navod nije vjerodostojan, jer su Budimići živjeli u Ljutom Docu, gdje se spominju 1763. godine. Ne znaju za svoje porijeklo i odakle su doselili (189:34).

BUDNIĆ (p), u Borilovićima (Ljubomir) i u Trebinju. U Boriloviće su, prema porodičnom predanju doselili oko 1820. godine iz Borča u Gacku. Nastanjeni su u zaseoku Borkovića Bare gdje ih je prema popisu iz 1900. godine bila jedna kuća, a 1970. godine dvije. U Trebinje su došli iz Borilovića. Slave Jovanjdan. Budnići su tvrdi N.Paovica, "vrlo druželjubivi i odvažni ljudi, pa su kao takvi omiljeni i poštovani" (187:165).

BUĐEN (p), u Donji Poplat (Stolac). Starinom su Bućini. Neki je Buđen davno došao iz Šume trebinjske na prezimu u Stolac, "pa se ukmetio na Donjem Poplatu". Slave Acimovdan (59:293). Buđeni žive i u Žakovu (Podbrđe, Trebinje). Nije poznato da ih je bilo u Šumi trebinjskoj.

BUGARIN (p), u Ulogu (Borač). Za ovu porodicu Dedijer kaže:

"Bugarin (Hadžidorđević) je došao iz Bugarske kao terazija. Nema slave" (59:318). Prezime je, očigledno, nastalo po zemlji iz koje je doselio.

BUHA (p), prezime starih hercegovačkih porodica. Nastanjene su u Domrkama (Gacko), Rilju, Kolečku, Slivlju (Nevesinje) i Pijescima (Dubrave, Stolac). Nekada ih je bilo u gatačkom selu Ravni, ali su nekud odselili iz ovog sela. Prema jednoj legendi, preci današnjih Buha (po Dedijeru Buva) bili su nastanjeni u nekom naselju gdje je današnje Boračko jezero (Konjic). Odatle ih je Sveti Sava preselio u Domrke, a naselje pretvorio u Jezero. O Buhama (Buvama) ima više narodnih predanja. Jedno od njih kaže da je ovo prezime nastalo po buhama kojih je u selu, gdje su im prvobitno živjeli preci, bilo mnogo. Iz Domrka su se Buhe raseljavali u druga mjesta. U Rilja su se doselili oko 1830. godine, a u Slivlja 1820. godine. U Pijeske su došli iz nekadašnje opštine Kolečko (vjerovatno iz Rilja). Slave Mitrovdan (59:209,212,256,329,333). Buha ima u Beogradu i drugim mjestima.

BUHAČ (k), u Jarama (Široki Brijeg). Starinom su iz Tihaljine (Ljubuški), odakle su, početkom XVIII vijeka, doselili u Buhovo, a iz Buhova su oko 1750. godine preselili u Tate (danas dio sela Jare). Ima ih u Konjicu i Mostaru. Slavili su Nikoljdan. (59:346) Za Buhače ili Buvače u Jarama Petrić piše da ne znaju svoje porijeklo i da se u popisima iz 1743. i 1768. godine ne spominju nigdje u Hercegovini. Ima ih samo u Jarama. (189:34,35) U Vođenima (Ljubinj) među starim "davno naumrlim" porodicama pominju se i Buhači (59:277). I u slučaju prezimena **Buvač** i Buhač riječ je o istim prezimenima.

BUHOVAC (k), u Jasenici (Bišće, Mostar). U ovo selo doselio je "prije pedest do šezdeset godina", negdje sredinom XIX vijeka, neki "Rebo iz Buhova" (Široki Brijeg) i uzeo novo prezime Buhovac (59:244).

BUKIĆ (m), u Vitini (Ljubuški) i u Ljubuškom. U Vitinu su doselili iz Ljubuškog "prije nekoliko godina", odnosno krajem XIX vijeka. (59:306) Istorijski izvori prve polovine XVIII vijeka pominju Bukiće u Stocu i okolini (97:100,148).

BUKMIR (k), prezime porodice u Veljacima (Ljubuški). U ovo selo

neki Bukmir je prešao iz Šipovače i nastanio se na ženino imanje (59:302).

BUKOVAC (m), u Ljubuškom. U istorijskim izvorima pominje se pravnik **Đulaga Bukovac** (Ljubuški, 1894-Pariz, 1929). Za vrijeme dačkih demonstracija 1912. godine u Sarajevu isključen je iz «svih škola» i emigrirao u Srbiju. Učestvovao je u balkanskom ratu kao dobrovoljac u četi vojvode Tankosića. Saradivao je sa Gavrilom Principom u pripremanju sarajevskog atentata, a u Prvom svjetskom ratu borio se kao dobrovoljac u srpskoj vojsci (77/2:296).

BUKVA (m), Sopilji (Nevesinje). Doselili su iz Vranjevića kod Mostara na "Opijačev čitluk" (59:232). Bukve su živjele i u Orašju (Popovo), ali su se iselili iz ovog sela (84:185).

BUKVIĆ (p,k). **Bukvići** (p) su porijeklom iz Čavša u Popovu, odakle su odselili na Pobrđe u Gornjem Hrasnu. Narodno predanje kaže da ih je u Čavšu bilo petero braće. Jedan od njih otišao je u "kiridžiluk". Jednoga dana, kada u njihovoj kući nije bio ni jedan muškarac već samo stara majka, dođe neki haračlija da plijeni brave. Prvo je izabrao ovna zvonara, a stara se usprotivi, i «potegne» za zvono nekoliko puta. Utom dođe jedan od njenih sinova i zakolje haračliju. Kao krvninu oni plate 90 rala zemlje. Kažu da u Čavšu postoji grob toga haračlije – "Mustafin grob" (84:186). Bukvići su zasnovali selo Pobrđe u Gornjem Hrasnu "prije 300 ako ne i više godina", a potomci su kneza Mirila iz Mirilovića – piše Dedijer. Iz Pobrđa su selili u Stolac, Opličiće i Domanoviće. Zatim u Ubosko, Elezoviće, Kapavicu i Kojšiće (Ljubipje). Slave Jovanjdan (59:253,254,284,286,289). Prema predanju, jedan potomak kneza Mirila bio je tvrdoglav i nedokazan. Govorili su mu da je bukova glava, pa po tome dobi prezime Bukvić (155:699). **Bukvići** (k), rod u Ravnom (Popovo). Oni su "po ženskoj krvi" iz Trnčine. Nije im poznato "da li su im rod Srbi Bukvići u Hrasnom, Vlahovićima i dr., ali ti Bukvići smatraju da su jedno sa popovskim Bukvićima, iako su oni Hrvati" (84:158).

BULAJIĆ (p), u Čitluku (nevesinje) i u Ljutom Dolu (Dabar). Starinom su iz Grahova u Crnoj Gori odakle su i doselili u ova mjesta. U Čitluk su došli "zbog siromaštva", a u Ljuti Do je došao Pavo

"na miraz" oko 1878. godine. Živjeli su i u Dobreljima (Gacko). U ovo selo došao je, takođe, iz Grahova Todor Bulajić u "Ogrizovića najam, oženio se njegovom kćeri i ostao". Todorovi potomci uzeli su novo prezime **Todorovići**. Bulajići slave Nikoljdan (59:199, 323,324;248:42). Nastanjeni su i u Trebinju.

BULIĆ (p,k,m). **Bulići** (p) su u Gnojnicama i Dračevicama (Bišće, Mostar). U Dračevice su došli iz Gnojnica, a u Gnojnicama su starosjedioci (59:239). Nastanjeni su i u Zaboranima (Nevesinje). **Bulići** (k), u Klobuku i Vitini (Ljubuški). U Kolbuk je Bulić došao iz Blatnice u Broćnu pa se "privinča". U Vitinu, u mahalalu Brljica, Bulići su doselili iz Klobuka (59:307,308). **Bulići** (m) su živjeli u Gornjim Turnima, Brda trebinjska (97:278). Bilo ih je i u selu Luka (Nevesinje).

BULUM (k), neobično prezime porodica u Kolojanu, zaseoku sela Donje Hrasno (Neum). Doselili su iz Dobruna u Dalmaciji oko 1880. godine (59:279). Bulumi žive i u Dračevu (Čapljina).

BULJINA (m), u Mostaru i Bukovlju (Konjic). Matično selo ove stare, spahijske, porodice je Bukovlje, koje se nekada, po njima, zvalo Buljine. Krajem XIX vijeka u selu Buljini je živio Mehmed-beg Buljina, sin "tada već pokojnog Ibrahima". Godine 1929. u Bukovlju su živjele četiri porodice Buljina: Mustafe, Alibega, Mehmeda i Muharema (174:71,72).

BULJUBAŠIĆ (m), u Ortiješu (Bišće, Mostar). Doselili su se u Ortiješ "iza okupacije" iz Nikšića. (59:244)

BUMBA (p), prezime starih porodica u Dračevu (Popovo). Nepoznato je njihovo porijeklo i odakle su doselili. Slave Lučindan (59:272).

BUMBIĆ (p), u Dobreljima (Gacko). Doselili su u Dobrelje iz Grahova "u crnogorskoj Hercegovini" (59:199). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

BUNČUL (p), u Kremenom Dolu (Površ, Trebinje). Porijeklom su od "Vica sa Zubaca". Prvi Bunčul doselio je u Kremeni Do sa Zubaca, početkom XIX vijeka, "kao babino posvojče". Slave Đurđev-

dan (75:1235).

BUNOZA (k), Dračevo (Čapljina) i Radišići (Ljubuški). U Dračevo su, prema predanju, doselili iz Dalmacije, a u Radišiće im je pre-dak došao iz Tihaljine "da krči ovo selo" (59:252,253).

BURANI (p), u Zasadu kod Trebinja. Starosjedioci su u ovom naselju. Porodično predanje ne pamti odakle su i kada doselili u Zasad. Slave Začeće sv. Jovana Krstitelja. Jedna porodica Burani preselila je iz Zasada u Pridvorce i uzela novo prezime **Madžar** (Podaci : Risto, Miloirada Burani iz Zasada)

BUREK (m), u Ljubinju, Kapavici, Ubosku i Grablju kod Ljubinja. Prema Dedijeru, starinom su iz Bugarske. "Govori se da je ulaskom Turaka u Hercegovinu došao prvi Burek i nastanio se najprije u Ljubinje (Prisojane) i tu načinio kulu. Starnom je iz Sofije. Turčinom je, vele, došao amo. Zatim je jedan, davno odselio na Kapavicu, na svoju zemlju. Sada ih ima 3 kuće." U Grablje je Burek doselio iz Ljubinja oko 1880. godine "na ženinstvo". Bureci su "najstariji Muhamedanci" u ljubinjском kraju (59:288,289,291). Istorijski izvori pominju Bureke u Ubosku i Zasadu kod Trebinja, gdje su imali posjede. Na spisku hadžija u Stocu i okolini iz 1816. godine nalazi se i Mehmed Burek (97:100,123,265). Bureci su nekada živjeli i u Blizancima (Čitluk), ali su izumrli u ovom selu. Sjećanje na njih očuvano je u toponimu "Burekuša" (99:100). Sada ih ima nastanjenih u Stocu. Iz Ljubinja i okoline Bureci su odselili i u krajeve izvan područja Hercegovine. Prema kazivanju dr. Saliha Bureka iz Tuzle, porodica Burek doselila je u ovaj grad 1924. godine iz Kapavice kod Ljubinja.

BURIĆ (k,m). **Burići** (k), u Ravnom i Kotezima (Popovo). Daljom su starinom od Matkovića iz Bjelopavlića u Crnoj Gori, a po "ženskoj krvi" od Đurića iz Ravnog. Ranije su se zvali Andrijaševići i Matkovići. U Koteze su doselili iz Ravnog. Slavili su Nikoljdan. (84:158,159,179) **Burići** (m), u Aladinićima (Stolac) i Lugu (Konjic). U Aladiniće su došli iz Mostara. Ranije su se zvali Čorbadžići (59:257,340). Ima ih i u Mostaru.

BURINA (m), prezime porodica nekada nastanjenih u Kotezima (Popovo) i Ljubinju. Porijeklom su od katolika Burića iz Ravnog. U

Ljubinje su doselili iz Koteza (84:159,180). Porodično predanje kaže da je neki njihov dalji predak doselio u Koteze iz Hercegovog. Sredinom XVIII vijeka u Kotezima se pominje Mustafabaša Burina za koga se tvrdi da je dvadeset godina "učio u Istanbulu i slovio kao učen čovjek". Iz Koteza su se, u toku Drugog svjetskog rata, iseljavali i nastanili se u Stocu, Mostaru i drugim mjestima (97:286,287). Burina ima i u Tuzli. Doselili su u ovaj grad iz Koteza. Prezime je moglo nastati po nazivu lokalnog vjetroburin koji duva u jadranskom primorju i južnoj Hercegovini.

BURLICA (p), Klepci (Čapljina). Starinom su iz Plane (Bileća). Ima ih u Mostaru i Nevesinju. Slave Arandjelovdan. Burlice su živjele i u Rogačama (Nevesinje). Iz ovog sela "bježali su ispred kuge", ali ih je ona "stigla i pomorila" u Donjem Polju kod Nevesinja. (59:222, 262) Burlica ima i u Lastvi (Trebinje).

BURO (m), porodice ovog prezimena živjele su u Ubosku (Ljubinje), Stocu i Mostaru. Istorijski izvori navode da je prvu džamiju u mahali Podgrad u Stocu sagradio hadži Salih Buro iz Mostara. Bure se spominju u XVIII vijeku i u Aladinićima kod Stoca (97:15,17,123).

BURUM (k), u Orahovom Dolu (Popovo). Davno su se doselili u ovo selo "iz Osječine Međe kod Dubrave" (84:154).

BUSULADŽIĆ (m), u Bihovu (Trebinje) i u Mostaru. U starim izvorima prezime se navodi kao **Busulagić**. Prema zapisu Obrena Đurića Kozića, neki je Busuladžić iz Bihova kupio zemlju koju su Turci, kada su zavlada lijevom obalom Trebišnjice, oteli od Adžovića iz Petrovića u Šumi trebinjskoj. Busulagić je za tu zemlju platio nekom Fetahagiću 500 dukata, a dukat je "tada išao, vele, 9 groša" (75:1185).

BUŠIĆ (k), u Poklečanima (Rakitno), Trešnjevici i Radešini (Konjic). U Poklečane su doselili iz "Gorice u Posušju", a u Radešinu iz Trešnjevica. Živjeli su i u Dobrigošću kod Jablanice (59:309,337). Bušića ima nastanjenih i u Mostaru.

BUŠKAILO (k), u Kokorini (Podveležje, Mostar) i Počitelju kod Čapljine. U Kokorinu su doselili iz Hodova u Dubravama (Stolac), a

u Počitelj je Buškailo došao "prije kuge" iz Bratača u Nevesinju "pa se ukmetio u Tise" (59:237,251).

BUTIGAN (k), u Hutovu i Gradcu (Neum). U Hutovo su došli iz Gradca "za trgovinom". Butigani su "gdje god ih ima" raseljeni iz Prapratnice, sela jugozapadno od Hutova (84:190). Butigana ima i u Vranjevićima kod Mostara.

BUTIJER (?), stara porodica, koja je, prema predanju, nekada živjela u Biogradu (Površ, Trebinje). Kao uspomena na njih u Biogradu su sačuvane "neke omedine" koje se zovu **Butijerove Kućetine** (75:1224).

BUTULIJA (p), Mosko (Bileća). Porijeklom su iz "Markovine u Crnoj Gori", odakle je "pradjed današnjih Butulija" u Mosku doselio "ima blizu 150 godina". Slave Jovanjdan (59:130,132).

BUTUM (m), u Mostaru. Na groblju uz Derviš-pašinu džamiju u Mostaru, na "uzglavnom nišanu koji pri vrhu ima fes" uklesan je epitaf "na našem jeziku a u arapskom pismu". Iz natpisa se saznaje da "ovđe leži Muhamed Butum, sin Mustafin" i da je umro 1941. godine (165:215).

BUTUROVIĆ (m), u Seonici (Konjic), Konjicu, Mostaru... Starinom su iz Seonice, odakle su se raseljavali u druga mjesta. Buturovići su bili spahije u nekadašnjoj nahiji Neretva. Po njima je nastao i toponim Buturović polje. Nije pouzdano utvrđeno porijeklo ove porodice, a i nastanak prezimena. U istorijskim izvorima XVII vijeka pominje se Petrović (Poturović) Nuhbeg-Nuho kao njihov najstariji predak "za koga se zna da je bio spahija". Jedan stariji izvor navodi da bi knez Vlaha stočara Petrar Obrinović, sin Obrinov, mogao biti rodonačelnik porodice Buturović. Zbog toga se smatra da je prezime Buturović nastalo od imena Petar ili od riječi Potur. Izvorno prezime Petrović promijenjeno je u Buturović, "zbog toga što je prvo izrazito kršćansko". Docnije su, polovinom XVIII vijeka, od potomaka Nuhovih sinova, Mehmeda, Vazlulaha i Mustafe, nastale tri porodice sa novim prezimenima: **Buturije, Fazlibegovići i Pašalići-Defterdarije** (42:206-215). Buturovići svoje porijeklo vezuju i za gosta Radina Butkovića, za izraz "Butur" i slično. Smatraju da im se predak zvao Butumbeg, nje-

govi potomci Butumbegovići, Buturije i Buturovići.

BUZALJKO (m), u Stocu i Mostaru. U Stocu, na groblju u Poplašićima, na nišanu Omer-age Buzaljka uklesan je zanimljiv epitaf u stihu: Rabu svakom smrt popiti treba / U grob hladni leći svakom treba / Posjetilac ovog groba uz Fatihu / Nek mi rahmet preda. Omer-aga Buzaljko, sin Alijin; umro je 1921. godine (165:389). Buzaljke su živjele i u Strupićima (Dabar). Bili su stariji u ovom selu. Prema predanju "vuku porijeklo" od neke vlastelinske porodice iz Dabra. Iz Strupića je posljednji iselio Alija Buzaljko 1845. godine (97:81).

*

U Hercegovini su zabilježena prezimena i ovih porodica: **BAČEVIĆ** (m) u Stocu i okolini; **BAČIĆ** (k) u Cerovu (Neum); **BAČKIĆ** (m) u okolini Trebinja; **BAGARIĆ** (k) i **BAGO** (k) u Mostaru; **BAKAL** (m) u Ljubuškom; **BAKALAR** (k) u Trebižatu (Čapljina); **BAKALOVIĆ** (m) u Nevizdarcima (Konjic); **BAKAMOVIĆ** (m) i **BAKIJA** (m) u Mostaru; **BAKIĆ** (p,m) u Jablanici; **BAKRIĆ** (m) u Ubosku (Ljubinje); **BALABAN** (p) i **BALAVAC** (m) u Mostaru i Aladinćima (Stolac); **BANIĆ** (p) u Mostaru; **BANIĆEVIĆ** (p) u Bileći; **BARALIJA** (m) u Luci (Nevesinje); **BARJAMOVIĆ** (m) u Orahovici (Bileća); **BARTEL** (k) u Mostaru; **BARTOL** (p) u Gacku, **BASUR** (m) u Počitelju (Čapljina); **BEATOVIĆ** (p) u Miljevcu (Nevesinje); **BEBANIĆ** (m) u Humilišanima (Mostar); **BEBIĆ** (k) u Grabu (Ljubuški); **BEĆA** (m) u Klečku i Bitunji (Stolac); **BEĆIROVIĆ** (m) u Ljubuškom i Trebinju; **BEĆOVIĆ** (m) u Bileći i okolini; **BEĆKOVIĆ** (m), **BEGANOVIĆ** (m) i **BEGETA** (m) u Mostaru; **BEGAN** (m) u Blagaju (Mostar); **BEKAN** (p) u Tasovčićima (Čapljina); **BELŠA** (k), **BENCA** (m) i **BENCUN** (?) u Mostaru; **BERAK** (p), **BERBERAC** (m) i **BERGMAN** (jev.) u Mostaru; **BERHAMOVIĆ** (m) u Ljubuškom; **BEŠOVIĆ** (m) u Čičevu i Rasovcu (Trebinje); **BIČKALO** (m) u Stocu i Mostaru; **BIJAVICA** (m) u Ljubuškom i Mostaru; **BILANOVAC** (k) u Buhovu (Široki Brijeg); **BILE** (m) u Počitelju (Čapljina); **BITANGA** (p) u Mostaru; **BISERČIĆ** (m) i Bjelić (p) u Konjicu; **BJELONJA** (m) u Mostaru; **BJELOPEROVIĆ** (k) u Dubravici (Neum); **BLAĆA** (k) u Čapljini; **BLAGOJE** (p) u Gabeli (Čapljina); **BOBETA** (m) u Podgrađu (Mostar); **BOBIĆ** (m) u Drežnici (Mostar); **BOGIĆ** (p) u Mostaru; **BOGOJEVIĆ** (k) u Moševićima

(Neum); **BOGOSAVAC** (p) u Mostaru; **BOGUNOVIĆ** (p) u Konjicu; **BOKAN** (p) u Mostaru; **BOKONIĆ** (p) u Pridvorcima (Trebinje) i Trebinju; **BOROVAC** (k) i **BOROVINA** (k) u Mostaru; **BOSIĆ** (p) u Čapljini; **BOŠNJAKOVIĆ** (k), **BOŠNJIĆ** (m), **BOVANIĆ** (p), **BREKO** (m) i **BRKANOVIĆ** (p) u Mostaru; **BRNJAŠIĆ** (p) u Prebilovcima (Čapljina); **BRODMAN** (jev.), **BRUK** (k) i **BROZOVIĆ** (k) u Mostaru; **BRZINA** (m) u Stocu; **BUBAŠ** (k) u Mostaru; **BUCMAN** (m) u Rotimlji (Stolac); **BUDIMLJIĆ** (m), **BUDIMIR** (k) i **BULAT** (k) u Mostaru; **BULUT** (p) u Prebilovcima (Čapljina); **BULJAN** (k), **BULJEVIĆ** (m) i **BULJKO** (m) u Jasenici (Mostar); **BUNIĆ** (m) u Prenju (Stolac); **BUNTIĆ** (k) i **BURAZEROVIĆ** (m) u Mostaru; **BUŠATLIJA** (m) u Ljubuškom.

Portret Mastana Bubanjića na fresci crkve u Dobrunu

CELIĆ (k), u Dužicama (Široki Brijeg). Porijeklom su od Knezovića - starosjedilaca u ovom selu (189:87). U vrijeme Petrićevih istraživanja (1967) u Drežnici su bile dvije kuće Celića (189:87).

CERNICA (m), stara porodica koja je, u XIX vijeku, živjela u Slatu (Nevesinje). Cernice su bili "Deronjini kmetovi". Odselili su u Tursku 1880. godine (59:228). Cernice su bile nastanjene u Koritima (Bileća) i Biogradu kod Nevesinja (97:153,179). Poznato je da u okolini Gacka postoji selo Cernica. Moguće je da su u njemu nekada živjele i porodice ovog prezimena.

CEROVIĆ (p), porodica nekada nastanjena u Avtovcu (Gacko). Potomci su Cera "vojnog starješine kule" u Samoboru (Gacko) u XV vijeku. Poslije turskog osvajanja Gacka (1465) i razaranja kule u Samoboru, jedan dio Cerovića odselio je u Drobnjake, a neki su se doselili u Avtovac. Od Cerovića iz Avtovca potiču "današnji Zenovići na Miholjačama" (147:600).

CEROVINA (m), u Vranjevićima (Mostar). Živjeli su u nekom gatačkom selu odakle je "njihov djed" doselio u Vranjeviće (59:245).

CILOVIĆ (m), prezime stare gatačke porodice. U XIX vijeku, Cilo-
vići se pominju kao "istaknuta muslimanska porodica u Gacku" iselili su početkom XX vijeka (147:600).

CICE (p), u Tulju (Popovo). Ogranak su porodice Kolak iz istog sela. U Tulje su "davno" doselili iz Ridana u Crnoj Gori. Prema sopstvenom kazivanju, to bi moglo biti u XVII vijeku. Slave Jovanjdan. (84:76,170) Nastanak ovog prezimena, prema predanju, u vezi je sa nekom vrstom skakavaca kojih ima oko sela Cicine u

Šumi trebinjskoj: "Priča se da je nekom čovjeku u ovom selu kad je srkao mleko uskočio taki skakavac u kašiku i ovaj ga pojeo." Čovjek je dobio nadimak Cice, a njegovi potomci prozvani su Cicama (75:1189). Ovo rijetko prezime može pripadati grupi zoonima. Cice, prema Vujakliji, je vrsta muhe iz tropske Afrike koja siše krv domaćoj stoki i ljudima. Na čovjeka prenosi opasnu bolest spavanja.

CICINIĆ (p), veoma staro prezime porodice iz okoline Trebinja. Negdje početkom XV vijeka pominje se u ovom kraju Radivoj Cicinčić kao vlastelin Hercega Stjepana. Po ovom vlastelinu je "tobože" selo Cicina kod Huma dobilo ime (59:72; 124:149). Legenda kaže da su stari Cicinčići bili prvi stanovnici današnjeg sela Cicina i da je po njima selo dobilo ime. Pominje se i Cicinčića kula u brdu iznad sela.

CIGIĆ (k,m). **Cigići** (k) su iz Donjih Dobrkovića (Široki Brijeg). Ne znaju za svoje porijeklo i starinu. Smatra se da im je ranije prezime bilo Barbarić, a novo su dobili po tome što im je jedan od predaka bio škrt, pa su mu dali nadimak Cigo, a kasnije Cigić. Druga priča kazuje da je neka djevojka od Barbarića rodila crno dijete koje su prozvali Cigo, a zatim Cigić. U popisima stanovništva iz 1743. i 1768. pominju se u Dobrkovićima (189:71). **Cigići** (m), u Kotezima (Popovo) i Stanojevićima – mahali sela Pijesci (Stolac). Cigići u Kotezima su "od Cigana" i odavno su u ovom selu (84:81,180). U Kotezima ih više nema, odselili su ali nije poznato gdje. U Stanojevićima su od Rahimića – starosjedilaca u Pijescima (59:256). Cigići su nastanjeni i u Mostaru.

CIGO (k), u Proboju (Ljubuški). U Proboj im je "djed došao prije 80 godina zbog siromaštva". Ima ih i u Dobrkovićima. (59:295) Dedijer ne navodi porijeklo ove porodice, ali kaže da ih je mnogo u Dobrkovićima, a u Proboju samo "jedna kuća". Može se pretpostaviti da su Cigići i Cigo istog porijekla. Prezime je moglo nastati i od nadimka nekog njihovog pretka koji je bio crn ili crnpurast čovjek.

CIMIROT (p), u Veličanima (Popovo). Starinom su Božići iz Grmljana, a daljim porijeklom iz Kuča u Crnoj Gori. U Popovu se pominju "već 1690". Slave Vasiljevdan (84:75,176,177).

CMILJANIĆ (k), u Krivodolu (Mostar). Nekada su se zvali **Radojli**. Starosjedioci su u ovom selu. Preci su im, prema predanju, učestvovali u bojevima protiv Turaka "s Hercegom Stjepanom i vojvodom Bogdanom", a išli su i u boj na Kosovo s vojvodom "Reljom Pazarcem". Slavili su Nikoljdan (59:342).

CMILJIĆ (p), prezime porodice koja je "negda stanovala" u Donjem Poplatu (Stolac). Cmiljići su svojevremeno "držali polovinu sela". Imanje im oduzela turska vlast jer su protuzakonito kupovali u Dalmaciji "crnu so". Od njih potiču "Jokići u Poplatu i Mrkići u Rječicama" (59:292).

CRNAC (k), u Donjoj i Gornjoj Britivici, Donjem Crnču, Donjim Dobrkovićima i Izbičnu (Široki Brijeg). U Donjoj Britivici su starosjedioci.. Prema predanju u Tribošiću (zaseoku D. Britvice) živjela su četvorica braće. Prilikom diobe, jedan od braće ostao je u Tribošiću, a ostali su otišli u Izbično, Gorance i Britvicu. U popisima stanovništva Crnci se spominju u Uzarićima 1743. i Dobrkovićima 1768. godine (189:56,63,65,66,73). Dedijer navodi da su Crnci u Izbičnu Vidići iz Britvice, odakle su doselili "prije 60 godina" i da su slavili Lučindan (59:350). Međutim, Petrić piše da "nije tačna" tvrdnja Dedijerova da su se Crnci u Izbičnu prije zvali Vidići koji su živjeli u Britvici, a "nije se moglo ustanoviti postojanje Vidića u ovom dijelu zapadne Hercegovine" (189:65).

CRNALIĆ (m), u Kokorini (Podveležje, Mostar). Smatraju ih starosjediocima. Porijeklom su od porodice Volodera (59:237). Crnalići su živjeli i u Predolju (Dabar). U ovom selu imali su kulu koju su, prema jednoj narodnoj pjesmi, zapalili uskoci Baja Pivljanina i iz nje odveli «ludu Emu od sedam godina i Aliju od jednu godinu». (Stevan Delić: *Dilberke*, "Bosanska vila" br.21-22/1902, str. 402). Iz Predolja su Crnalići odselili u Podveležje, gdje "i danas žive njihovi potomci" (98:90).

CRNOGORAC (p), U Tulju (Popovo), Ortiješu i Hodbini (Mostar). U Tulje im se predak doselio "sa Njeguša", u prvoj polovini XIX vijeka. Pričaju da je tamo "nešto skrivio i morao pobjeći". U Trebinju ga je primio Ahmed-beg Resulbegović i naselio ga "na svom čitluku u Tulima". Slave Mitrovdan (84:75,170). U Ortiješ su, takođe,

doselili iz Crne Gore. Porodica je "gotovo smrla". Slavi Jovanjdan. U Hodbinu su došli "Ali-paši". Potiču od bratstva Bjelica. Slave Sv.Petku (59:243,317). Porodica Crnogorac ima i u Mostaru.

CRNOGORČIĆ (p), u Košuti (Nevesinje). Doselili su u Košutu oko 1850. godine. Slave Đurđevdan. "Njihovo su bratstvo Muslimani Ajrovići u Nevesinju" (59:226).

CRNOMEROVIĆ (m), u Kružnju (Podveležje, Mostar). Došli su u ovo selo iz Aladinića u Dubravama kod Stoca oko 1870. godine (59:237).

CRNJEŽ (k), Humilišani (Bijelo Polje, Mostar). Crnježi su porijeklom iz Broćna. U Humilišane ih je naselio biskup, "na imanje muslimana koji su se raselili" (59:248).

CUCA (p), porodice ovog prezimena su u Ljubomiru (Trebinje) i Baljcima (Bileća). U Ljubomir je neki Cuca doselio iz Crne Gore, "za vrijeme okupacije", oženio se djevojkom od Sorajića, "te je s njima došao u Ljubomir. Slave Gospođindan". U Baljke je Cuca doselio iz Krivošija "zbog siromaštva" (59:141,160). Cuce se spominju i u Grušči (Konjic). Istorijski izvori bilježe potresnu sudbinu Spasoja Cuce, solunskog dobrovoljca iz ovog sela. Kada je Spasoje mobilisan u austrougarsku vojsku radi odlaska na Ruski front, kod kuće je ostavio trudnu suprugu Peru. Na polasku joj je rekao: "Ako bude sin, neka mu bude ime Božo, a ako bude ćerka, dajte joj ime Petra." Pera je rodila sina koji je, po očevoj želji, dobio ime Božo. Otac je poginuo na Solunskom frontu i sina nikada nije vidio. Pera je svoju neugašenu ljubav prema Spasoju sačuvala sve do smrti. Kao udovica, dok je bila mlada, odbijala je sve ponude da se ponovo uda. Umrla je u dubokoj starosti, u 94. godini (90:252).

CURIĆ (k), u Veljoj Međi (Popovo). Curići su "po jednima iz Glumine u G. Hrasnu, po drugima iz Slivna u Dalmaciji jer ih ima tamo, ali većina ih tvrdi da su i oni u Slivnu od ovih iz V.Međe kao i oni u Glumini, a da im je starina u V.Međi" (59:275). Ima podataka da su živjeli i u drugim mjestima Popova: u Donjem i Gornjem Gradcu gdje se spominju u upisu vjernika župe Gradac 1745.godine (213:153). Bilo ih je i u Ravnom, ali su "izumrli" u o-

vom selu. Curići u Veljoj Međi slavili su Nikoljdan (84:158,166). Ima ih i u Mostaru.

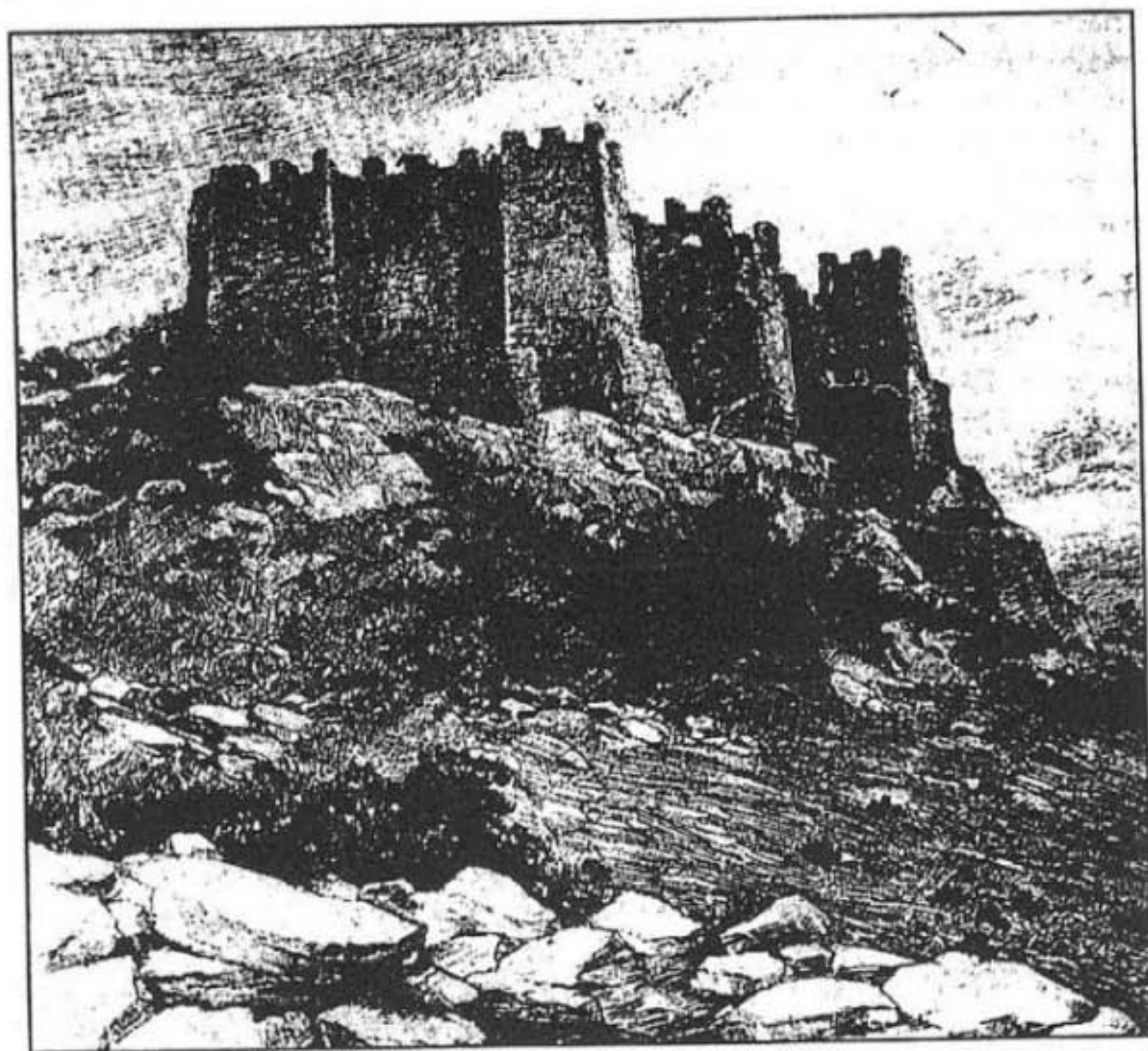
CVIJETIĆ (p,m). **Cvijetići** (p), u Donjem Polju (Nevesinje), Hodbinu i Malom Polju (Mostar). U Donjem Polju su, prema Dedijeru, istog porijekla kao i Stevanovići, za koje navodi da su starinom Obrenovići "iz Meduna u Srbiji" (59:220). U Hodbinu su Cvijetići (Milanovići) doselili iz Malog Polja. Slave Aćimovdan (59:317). U nevesinjskom selu Lukavac živi porodica Cvijetić iz koje potiče narodni heroj **Nikola Cvijetić**, rođen 1913. godine. U mnogim borbama NOR-a širom zemlje ispoljavao je zadivljujuću hrabrost i rukovodilačku odvažnost (168:144-145). **Cvijetići** (m) su živjeli u Trebinju, Donjem Čičevu i Mostaćima kod Trebinja. Doselili su u drugoj polovini XVII vijeka iz Crnogorskog primorja (97:256,270).

CVITANOVIĆ (k)u Buhovu (Široki Brijeg). Starosjedioci su u ovom selu. Godine 1746. spominje se Marko Cvitanović sa "6 članova obitelji". Nešto kasnije (1768.) pominje se Marko Cvitković "sa 14 članova obitelji". Ovdje se, prema Petriću, najvjerovatnije radi o istoj osobi, ali je nepoznato zbog čega je promjenjeno prezime. Primjer zamjene prezimena evidentiran je i u Cimcu kod Mostara, gdje "pisar 1743. godine, navodi Cvitanoviće, a 1768. godine Cvitkoviće". Cvitanovići se u prvoj polovini XVIII vijeka, pominju u Ljubotićima, ali ih na području Širokog Brijega ima samo u Buhovu - tvrdi M.Petrić (189:75,82-83).

CVITKOVIĆ (k), u Borovčevini (Široki Brijeg). Porijeklo im nije poznato. Nekada ih je bilo i u drugim mjestima opštine Široki Brijeg: u Kočerinu se spominju 1743, a u Uzarićima, Buhovu i Ljubotićima 1768. godine. "Danas" ih ima samo u Borovčevini (189:56). Cvitkovići su nastanjeni i u Mostaru.

CVJETKOVIĆ (p,k). **Cvjetkovići** (p) su stara gatačka porodica za koju se "pouzdanost ne može ubicirati boravište". Godine 1716. u Dubrovniku se pominje Petar Cvjetković - gatački trgovac s voskom i pokrivačima koje prodaje dubrovačkim trgovcima (147:600). **Cvjetkovići** (k) se pominju, početkom XVIII vijeka, u Pećinama - zaseoku sela Trebimlja u Popovu (213:153). U novijim izvorima ne pominju se na ovom području.

Iz ove grupe pominju se u Hercegovini još i ova prezimena: **CAKIĆ** (m) u Konjicu; **CEPANAC** (k) u Mostaru; **CICINA** (?) u Gacku; **CIKA** (m) u Borču; **CIPRA** (k) u Mostaru; **COKIĆ** (m) u Dragoj i Lisičanima (Drežnica, Mostar).

*Grad Hercega Stjepana iznad vrela Bune u Blagaju kod Mostara
(gravura XIV vijek)*

ČABRILO (p), prezime porodica nastanjenih u Podveležju kod Nevesinja. Prema Dedijeru, porijeklom su od Dučića iz Luga (Trebinje). Slave Đurđevdan (59:273). Čabrili žive i u Mostaru.

ČABRINOVIĆ (p), stara trebinjska porodica. Iz ove porodice potiče Nedeljko Čabrinović (1895-1916), pripadnik nacionalnog omladinskog pokreta "Mlada Bosna" i učesnik u atentatu na austrijskog prestolonasljednika Franca Ferdinanda 28.juna 1914. u Sarajevu. Osuđen je na 20 godina robije i umro u Terezinu (Češka) 26.januara 1916. godine.

ČAFADAREVIĆ (m), u Stocu. Istorijski izvori spominju age Čafadareviće iz Stoca koji su imali svoje posjede i u Dračevu kod Gabele (59:263).

ČAKRLIJA (p), Klepci (Čapljina). Doselili su iz obližnjih Tasovčića oko 1865. godine. Starinom su iz Studenaca kod Ljubuškog. Slave Filipovdan (59:262).

ČALAKA (p), u Zavali (Popovo). Porijeklom su iz Vlahovića kod Ljubinja. Neki od njih se "udo" za "žensku Pojužilo u Marevu Ljut, a odatle se posle preselio u Zavalu". Slave Lučindan (84:151).

ČALIJA (p), u Bežđeđu, Džinovu Dolu, Zijemlju, Rakovoj Nozi (Nevesinje) i Seljanima (Konjic). Starinom su iz Crne Gore. Prvobitno su se bili nastanili u Bivoljoj Glavi (Nevesinje), odakle su prešli u Bežđeđe. Iz Bežđeđa su neke porodice odselile u Džinov Do i Zijemlja. Slave Jovanjdan (59:216,227,235). Čalije žive u Trusini (Nevesinje) i u Mostaru.

ČALOVIĆ (p), u Mostaru. Porijeklom su iz Crne Gore. Godine 1912. iz Virpazara je u Mostar doselila udovica Vasiljka sa sinovima Savom i Gojkom. Slave Đurđevdan. (Saopštio Srđan Čalović iz Mostara).

ČAMO (k,m). **Čame** (k), u Dužima (Neum). Ubrajaju ih među najstarije porodice u ovom selu. Prezime su («kako narod priča») dobili po nekom svom pretku koji je stalno čamio kraj ovca u planini. (180:101) **Čame** (m) su bili nastanjeni u Selištu kod Bileće i Bileći, Kljunima i Sopiljima (Nevesinje), Suzini (Dabar, Stolac)... U Selišta su doselili iz Herceg Novog "kad su taj grad osvojili Mlečani". U Sopil s došli iz Selišta, oko 1850. godine (59:166,232; 98:82,151,172).

ČAMPARA (m,p). **Čampare** (m), u Fatnici (Bileća). Opisujući Fatnicu, Dedijer kaže: "U Bačevici je živio nekakav Čampara. Imao je dva sina i kad ih je jednom spremio da čuvaju koze, udri vuk na koze i svije ih pokolje, a djeca pobjegnu. Jedan od njih nekako dođe u Stambol (Carigrad), posta paša, dođe u Stolac pa nađe oca i majku žive u Fatnici i načini im crkvu. Zvao se Pandža-paša. Od njega niko živ ne ostane, te poslije njegove smrti imanje mu kupi Šarić iz Stoca" (59:184). Zabilježen je i podatak da su dvojica braće iz Donje Bačevice u Fatnici prešli na islam. Jedan od njih je pomenuti Pandža-paša. Braća su podigli kulu u Donjoj Bačevici "čije su zidine još vidljive". Majci su, za spomen, podigli crkvu Sv. Spasa, 1642. godine, na Kameničkoj Glavici. Ispred vrata crkve "danas je grob njihove majke" (71:29). Čampare su živjele u Gradcu i Kuli (Gacko). Porijeklom su od Hadžajlića, a po nekim od Ćorlija sa Stepena. Prezime su dobili po tome što je nekog njihovog pretka "očamparao" medvjed (147:600). Čampara ima i u Mostaru. **Čampare** (p) su u Biogradu (Nevesinje). Doselili su iz Trebinja "zbog turskog zuluma" (59:224). U doba Hercegovačkog ustanka (1875-1878) jedan od barjaktara Donjo-nevesinjskog bataljona bio je Risto Čampara, poginuo 1876. godine (196:131).

ČANTRO (m), stara porodica koja je živjela u Meći (Dabar). Smatraju ih starosjediocima. Krajem XVIII vijeka odselili su u Stolac, gdje se 1771. godine pominje hadži Abdulah Čantro. Sjećanje na njih sačuvano je u toponimima Čantruša i Čantrovina (97:80).

ČARAPINA (k), u Vrdima i Drežnici (Mostar). Na Vrde su doselili iz Ograđenika u Broćnu, a u Drežnicu (naselje Donje Selo) iz Vrdi. Prema predanju, porjeklom su iz Broćnja. Ima ih nastanjenih i u okolini Metkovića. Godine 1743. u Drinovcima (Grude) bilo je šest porodica, ali pod prezimenom **Čarapović**. Pod ovim prezimenom pominju se, u prvoj polovini XVIII vijeka, u "vojničkoj službi" u Sinju (173:39). Jedna porodica Čarapina nastanjena je i u Trebinju. Doselili su se iz Drežnice.

ČAUŠIĆ (p), u Trebinju. Starinom su iz Jušića (Šuma trebinjska). U drugoj polovini XIX vijeka prešli su u Klikoviće "na ujčevinu". Iz Klikovića su se preselili u Trebinje gdje ih sad (2003.) ima četiri porodice. Stara slava im je bila Šćepandan, a nova Jovanjdan. (Saopštio Simo Čaušić iz Trebinja). Čaušići su bili nastanjeni i u Korlatima (Popovo). Predak im je bio čauš u turskoj vojsci i po tome su dobili prezime (84:173).

ČAVALJUGA (p), u Klepcima (Čapljina). Starinom su iz Korjenića (Trebinje), odakle im je "pradjed" doselio u Klepce. Slave Arandjelovdan. Ima ih u Mostaru i Nevesinju (59:262).

ČEČUR (p), u Vrpolju (Ljubomir) i u Trebinju. Porodično predanje kaže da su daljim porjeklom iz okoline Nikšića, od starog bratstva Ugrenovića. U Vrpolje su doselili oko 1700. godine, gdje ih je 1900. godine bilo dvije kuće, a 70 godina kasnije tri kuće. Iz Vrpolja su doselili u Trebinje. Ima ih naseljenih u Sarajevu, Novoj Gajdobri (Bačka), Beogradu i drugim mjestima gdje ih ima preko 25 domaćinstava. U Vrpolju je ostala "samo jedna kuća" Čečura. Od starih Čečura iz Ljubomira pamti se Mato Čečur koji je bio poznat po "tečnom i pametnom pričanju". Ljubomirci su ga odabrali da održi dobrodošlicu velikom pjesniku Jovanu Dučiću kada je (1935. godine) posjetio Ljubomir. Svi Čečuri slave Aćimovdan. (187:104)

ČEKRO (m), u Stocu. U Ljutom Dolu (Dabar) postoji toponim Čekrovina što ukazuje da su Čekre iz Stoca imali posjede u ovom dabarskom selu (97:80).

ČELAR (m), u Mostaru. Toponim Čelareva dolina u Dabrici (Stolac) nastao je po Čelarima iz Mostara (97:93). Čelari su živjeli

i u Podosoju (Bileća), na zemlji porodice Ivković (59:176).

ČELEBIĆ (m), stara mostarska porodica. Njeni članovi sahranjivani su, u XIX vijeku, na groblju uz Čelebića džamiju koja je dobila ime "svakako po nekom Čelebiću", koji je, vjerovatno, i obnovio džamiju. Porodica Čelebić je živjela i u Blagaju kod Mostara, ali je "prema kazivanju starih Blagajaca" odselila u Tursku 1896. godine (165:265,321). Čelebića je nekada bilo i u Dračevu (Popovo). Kada su i gdje odselili iz ovog sela, u izvorima nije navedeno (59:272; 84:81).

ČELIĆ (p), u Mostaru. Stara su i nekad poznata mostarska porodica. Poznati zatvor u Mostaru iz vremena austrougarske vladavine vezan je za ovu porodicu. Naime, kuća braće Čelić (Đorđa i Riste) nekada poznatih zidara pretvorena je u zatvor, pa je tako Čelića kuća došla na "zao glas", a zatvor dobio ime Čelovina. Tvrdi se da ime zatvora nije vezano za prezime Mustafe-paše Čelića niti za kulu Čelovinu na mostarskom mostu, kako se to ponegdje i u literaturi navodi (52:25).

ČEMEROVIĆ (p), prezime srednjovjekovne humsko-trebinjske vlastele. U istorijskim izvorima pominje se porodica Đurđa Čemerovića iz dubrovačkog zaleđa koja je, za vrijeme turske vladavine, zatražila utočište na dubrovačkoj teritoriji. Porodici je odobreno da se "u slučaju nužde" može skloniti u Osobljavi na Pelješcu. Čemerovići se polovinom XV vijeka, pominju u više dokumenata dubrovačkog Arhiva. Za vrijeme Sandalija Hranića pominje se knez Tomo Čemerović za kojeg nije utvrđeno da je "u rodbinskom odnosu sa Đurđem". Tomo se pominje i kao Sandalijev zastupnik u rješavanju nekog pograničnog sukoba sa Dubrovnikom (65:68).

ČENGIĆ (m), stara gatačka porodica. U XVIII vijeku Čengići su bili poznate age i begovi. Imali su zemljišne posjede (čitluke) u Kruševici i Jezeru (Borač). U Fojnici su "muslimanima Školjićima ote- li zemlju" (59:320,322,326; 84:59). Smatra se da su Čengići u srodstvu sa srpskom porodicom Pucić u Dubrovniku, a to i begovi Čengići sa "ponosom ističu" i "srbuju u svojoj kući" (68:16). Čengići su "turskog mezopotamijskog porijekla". Došli su u Hercegovinu sredinom XVI vijeka. Iz ove porodice ističu se: **Ali-paša** "rodom iz hercegovačkog Zagorja", **Bećir-paša** "sa Zagorja" i **Sma-**

il-aga, rođen u Jelašici kod Kalinovika 1788, poginuo u Drobnojima 1840. godine. Smail-aga je, za učešće u borbi protiv srpskih ustanika 1809. i 1810. nagrađen "položajem gatačkog muselima", a ženidbom je došao do velikog imanja u Lipniku kod Gacka. Za vrijeme borbi protiv Husein-kapetana Gradašćevića bio je na "sultanovoj strani", a u doba vladanja Ali-paše Rizvanbegovića u Hercegovini sukobio se s "nepotističkom politikom ovog vezira". Posebno se istakao u bici na Grahovu 1836. "u kojoj je poginulo 8 članova kuće Petrovića". Glavna je ličnost Mažuranićevog epa *Smrt Smail-age Čengića* i mnogih narodnih pjesama (77/2: 352,353). Smail-agini potomci odselili su sa područja Gacka polovinom XIX vijeka i nastanili se u Sarajevu (127:28).

ČEPO (k), neobično prezime porodice nastanjene u Klepcima kod Čapljine. U Klepce se "Čepo doselio prije 100 godina iz Broćna. Ima ih jedna kuća" (59:262).

ČEREČINA (p), u Dračevu (Popovo). Ranije su živjeli u Jasenici (Lug, Trebinje), odakle su oko 1800. godine preselili u Dračevo. Godine 1938 bilo ih je dvije kuće. Slave Jovanjdan (59:269, 272;84:173).

ČEREK (k), prezime bivšeg roda u Donjoj Trebimlji (Popovo). U ovom se naselju spominju 1712. godine. Pretpostavlja se da su doselili iz Velje Međe. Čereci su bili malobrojni. Izumrli su na području Trebimlje pošto nisu imali muških nasljednika. Na njihovo imanje udomazetio se Kriste (132:174).

ČERKEZ (k,m). **Čerkezi** (k), u Ljutom Docu, Uzarićima, Žvatiću, Trnu, Čerigaju, Kosmaju (Široki Brijeg). Porijeklom su iz Čerigaja. Smatraju ih za "najstarije pleme" u Čerigaju. Spominju se u popisima stanovništva 1743. i 1768. godine. U Ljuti Dolac su doselili iz Trna, a u Trn iz Pribinovića. U Uzariće, Dobrč i Kosmaj su došli iz Čerigaja (189:29,37,41,48,78,81,85) U vrijeme Dedijerovih istraživanja bilo ih je u Bilušinama i Mostaru. Prema ovom autoru potiču od Mijatovića u Klobuku, a doselili su u Bilušine i Trn "prije 300 godina". Ima ih i u Domanovićima (Čapljina). U ovo mjesto doselili su iz Mostara oko 1850. godine. (59:243, 253, 343,349,352) **Čerkezi** (m) su živjeli u Dabrici (Stolac) i Stocu. (97:92,100) U Buni kod Mostara živio je Ibro Čerkez "čiji je otac

doveden iz Azije za roba Ali-pašina, oslobođen je, pošto je Ali-paša umro" (59:243).

ČERO (p), u Vrpolju (Ljubomir, Trebinje). Porijeklom su iz Nikšića. Za Čere, kao i za Čerečine, priča se da su se u "najstarije vrijeme" zvali **Ugrenovići**. Slave Aćimovdan (59:136).

ČEROVIĆ (p), u Podvorima, Brovi i Cibrijanu (Ljubomir) i u Trebinju. Prema porodičnom predanju potiču od starih Ugrenovića iz okoline Nikšića. Ranije su se zvali Čero. U Podvori su došli početkom XX vijeka iz Brove. U Podvorima ih je (1970. godine) bilo dvije, a u Brovi tri kuće. U Cibrijanu je, svojevremeno, živjela jedna porodica koja je, uoči Drugog svjetskog rata, odselila u Dubrovnik. Ima ih nastanjenih u Sarajevu, Beogradu i drugim mjestima. Slave Aćimdan (187:113,169). Može se zaključiti da su porodice **Čero** i **Čerović** istog porijekla.

ČEŠKIĆ (k), u Dubokom Mokrom i Turčinovićima (Široki Brijeg). U Turčinoviće su doselili iz Mokrog i potiču od porodice **Sliško-
vić** (189:76,79). Za Češkiće u Mokrom Dedijer navodi da su Jurići iz Posušja, odakle su doselili kad su Turci osvojili Hercegovinu (59:348).

ČEŠLJARIĆ (k), stara porodica nekada nastanjena u Češljarima (Popovo). Prezime je nastalo "po mjestu porijekla", a ponekad se javlja i "udvojeno (spojeno kao Nikolić ili Češljarić". Tako je u matičnim knjigama župe Grad u Dubrovniku iz 1721. godine upisano vjenčanje Šimuna Nikolića Češljarića, a 1764. godine spominje se Mate Češljarić i njegova djeca (214/3:137). Češljarići su, dakle, odselili u Dubrovnik u prvoj polovini XVIII vijeka.

ČEVRO (m), Bivolje Brdo (Stolac). Nije zabilježeno njihovo porijeklo. Za nekog Čevra u ovom selu Dedijer kaže da je bio "Miloradov pčelar" (59:259). Čevre žive i u Mostaru. U ovom gradu je rođen narodni heroj **Jusuf Čevro** (1914-1941). Bio je poznati politički radnik i član Oblasnog komiteta KPJ za Hercegovinu. U radu na pripremama Ustanka "jula 1941. uhvaćen je od ustaša, izmučen do smrti i strijeljan" (77/2:557). Čevra ima u Lokvama (Čapljina) i u Mostaru.

ČIČKOVIĆ (p), u Šćenici (Bobani) i u Trebinju. U Trebinje su došli iz Šćenice. Slave Jovanjdan. Čičkovići iz Bobana pominju se 1718. godine kao davaoci priloga za "prepokrivanje" manastira Zavale (84:66).

ČIDIĆ (k), porodica ovog prezimena pominje se 1768. godine u Rasnu (Široki Brijeg). Više ih nema na ovom području Hercegovine (189:85).

ČIHORIĆ (p), vlastelinska porodica u Popovu. U Čvaljini su bili "najstariji rod". Iz Čvaljine su neke porodice prešle u Zavalu "za trgovinom". U Kotezima se pominju 1335. godine Dubrovčani su imali "dosta neprilika sa tim Čihorićima". Predanje kaže da je jedan Čihorić iz Čvaljine učestvovao u boju na Kosovu i tamo poginuo, a od njegovog brata koji je ostao kod kuće "namnožilo se potomstvo". Čihorići iz Čvaljine sahranjivali su svoje mrtve na groblju u Veličanima, ali su prestali tamo da ih sahranjuju kada su im se "prilikom prevoza mrtvac, potopili i mrtvac i ukopnici". Čihorići i "danas" žive u Čvaljini. Slave Nikoljdan. (84:43,46,59, 77,155,176)

ČIKAREVIĆ (m), bivši rod u Drijenjanima (Popovo). Prodali su zemlju u Popovu polju "i nekud otprtljali". U Drijenjanima se nalaze omeđine njihovih kuća (59:271; 84:81).

ČILIĆ (m), u Djevoru (Jablanica). U ovo seoce, poznato po brdu Djevor "čije je ime starije od sela", Čilići su doselili početkom XIX vijeka iz Luga "u Neretvi". Bili su najstarije porodice u Lugu i "ne zna se da li je ko prije njih tu stanovao" (59:335,340).

ČIMBUR (k), U Bijeloj (Konjic). U ovo mjesto doselili su polovinom XIX vijeka, ali nije ustanovljeno odakle (59:311,312).

ČOBAN (m), porodice ovog neobičnog prezimena nekada su živjele u Ubosku kod Ljubinja. Nije poznato šta je sa njima bilo. Ubrajaju ih među porodice koje su "izumrle" ili su nekud odselile (97:123).

ČOKIĆ (m), u Mostaru. Čokići se pominju i među porodicama koje su "za vrijeme turske vladavine" živjele u Stocu i okolini (97:100).

ČOKLJAT (k,m). **Čokljati** (k), u Ravnom, Trnčini i Dolu (Popovo). Ranije su se zvali Đurići. U Trnčinu i Do doselili su iz Ravnog. Slavili su Mitrovdan (84:160,169,182). **Čokljati** (m) su živjeli u Ljubinju i Ravnom. U Ravno je neki Čokljat (kovač) doselio oko 1895. godine (59:288; 84:160). Ima ih nastanjenih i u Stocu.

ČOKORILO (p), u Mirušama (Bileća), Piragićima i Džinovoj Mahali (Nevesinje), Mostaru i još nekim mjestima bilečkog i gatačkog kraja U Miruše su doselili oko 1820. godine iz Vranovića u Banjanima. U Piragiće su došli iz Miruša. Slave Nikoljdan. Čokorili u Džinovoj Mahali slave Lazarevu Subotu. U ovo selo davno su došli iz Grahova u Crnoj Gori, a ima ih "još dosta u gatačkom i bilečkom kotaru" (59:156,214,217). Čokorili su poznata mostarska porodica XIX vijeka. Njen zapaženi predstavnik je **Prokopije Čokorilo**, pisac *Hercegovačkog ljetopisa* i *Priča iz hercegovačkog života*. U svoje vrijeme bio je među najpoznatijim ličnostima Hercegovine. Za njega se interesovao i poznati ruski putopisac i diplomata Aleksandar Giljferding. Smatra se da je najpotpuniju biografiju ovog hercegovačkog kaluđera i pisca dao Vladimir Ćorović U bilješkama uz *Dnevnik Prokopija Čokorila*, Ćorović ukazuje na markantne crte njegovog karaktera: "Štedljiv, pun požrtvovanja i predanosti... Putovao je pješke, da što više uštedi i donese u Mostar, a kad je morao da se vozi (po moru i Dunavom), on je brižljivo sakupljao sve priznanice plaćanja, da može što čistije i savjesnije položiti račun". Bio je "malen, suv, slab čovjek, kako ga nazivaju naši ljudi..." (53:89).

ČOLAK (k), Duboko Mokro, Privalj, Rasno, Kosmaj, Dužice (Široki Brijeg), Radišići i Otok (Ljubuški). U Dubokom Mokrom i Privalju starinom su iz Grljevića kod Ljubuškog. U Privalj su se "prije nekih 100 godina" doselili iz Grljevića, a u Duboko Mokro se "jedan uvinča iz Rasna". U Rasno su došli iz Grljevića, a u Kosmaj iz Dužica. U Dužice su doselili iz Privalja "prije 60 godina" (189:80, 82, 84, 86, 87). Dedijer navodi nešto drukčije podatke za porodice Čolak nastanjene u opštini Široki Brijeg. Za Čolakove u Marasovcu (Rasno) on kaže da su "prije 200 godina" pobjegli iz Knina, kada su ga Turci osvojili, da su živjeli u Gabeli i da su od muslimana u Grljevićima kupili zemlju "prije 60 godina", a "sad" žive "i ovdje i u Grljevićima". Ranije su se zvali Ivkovići i slavili su Ilindan. Za porodice u Smokinju (Rasno) kaže da su starinom iz Opuzena i da su "prije 100 godina" došli iz Gabele. Slavili su, tako-

đe, Ilindan (59:351,353). Čolak u Radišićima je iz Ledinca u Bekiji. U Otok je došao oko 1700. godine iz Grljevića (59:297,298).

ČOLAKODŽIĆ (m), Presjeka (Mostar). Porijeklom su, navodno, iz Azije. U Presjeku im je došao "pradjed" iz Uboska kod Ljubinja. Početkom dvadesetog vijeka bilo ih je pet kuća (59:233). Čolakodžići su nastanjeni i u Mostaru.

ČOLAKOVIĆ (m), Zijemlje (Nevesinje), Pijesci (Stolac) i Grabovina (Čapljina). U Zijemlju smatraju da su porijeklom iz Podveležja. U Pijeske je neki Čolaković došao iz Jasenice kod Mostara gdje se "zavadio s agom". U Grabovini pričaju da su porijeklom iz Stanovjevića od vlastelinske porodice Miloradovića. Neki misle da su "samo od Miloradovića napoličara". Kada su primili islam i kada su doselili, "ne može se detaljnije utvrditi" (59:235,256,265). Čolakovića ima nastanjenih i u Mostaru.

ČOLIĆ (p,m). **Čolići** (p) su u Vranjevićima (Mostar) i Ljubinju. Bilo ih je u Ljeskovom Dubu (Nevesinje), odakle su "po svoj prilici" u prvoj polovini XIX vijeka prešli u Vranjeviće. U Ljubinje su došli iz Vlahovića. Slave Jovanjdan (59:245,288). Ima ih i u Mostaru. **Čolići** (m) se pominju u Žulji, Nevesinje. (97:158) Sada ih ima u Mostaru.

ČOLOVIĆ (p), Zalužje, Batković, Moljevac i Udrežnje (Nevesinje), Malo Polje (Mostar) i Turmenti (Trebinje). U Zalužje su doselili početkom XIX vijeka iz Miljanića u Banjanima. U Batkoviće i Moljevac došli su iz Udrežnja. U Malo Polje su doselili "odnekle iz Nevesinja". Ima ih i u Mostaru. Slave Jovanjdan (59:230,241,325). Čolovići u Turmentima su jedan rod sa Gavrilovićima u ovom selu. Smatraju ih najstarijim porodicama. Slave Đurđevdan (75:1245). Čolovići su nastanjeni i u Krekovima (Nevesinje). U ovom selu je 1911. godine rođen narodni heroj **Savo (Vidaka) Čolović**. Ovaj hrabri i neustrašivi borac isticao se u mnogim borbama protiv fašističkih okupatora. Poginuo je 17. novembra 1942. godine kod Buhova, Široki Brijeg (168:156).

ČOLJAK (p), u Staroj Gabeli (Čapljina). U ovo mjesto Čoljak (Vujić) je došao "davno, za korom hljeba" iz nekog sela u Popovu polju. "Ima ih još u Popovu". Slave Jovanjdan (59:263).

ČOMIĆ (m,p). **Čomići** (m), u Fatnici (Bileća). Doselili su u Fatnicu

"veoma davno" iz Herceg-Novog (59:185). Ima ih nastanjenih i u Mostaru. **Čomići** (p), su u Todorčićima (Bileća).

ČOMOR (m), u Vranjevićima (Mostar). Smatraju ih starosjediocima u ovom selu. U vrijeme Dedijerovih istraživanja bilo ih je 6 kuća (59:245). Ima ih nastanjenih i u Lukomiru (Konjic).

ČORBINA (p), prezime porodice koja je živjela u Dračevu (Popovo). Porijeklom je iz sela Vlaka u Bobanima. Doselili su u Dračevo početkom XIX vijeka. Njihovi preci su Miletići iz Vlake (59:272). U Dračevu odavno nema porodica ovog prezimena, ali žive porodice Miletić. Pošto Dedijer navodi da je Čorbina "Miletić iz Vlake" može se pretpostaviti da su Čorbine promijenile prezime i uzele ono koje su imali njihovi preci.

ČORLIJA (p), u Koritima i Mekoj Grudi (Bileća), Stepenu (Gacko), Šumićima (Nevesinje) i Oblju (Borač). U Stepen su doselili 1837. godine iz Korita, na čitluk muslimana Tanovića. U Šumiće i Obalj su došli iz Meke Grude. Slave Đurđevdan (59:198,231,319). Iz Stepena su se raselili tokom Drugog svjetskog rata (147:601).

ČOVIĆ (k), u Ljutom Docu i Bilušinama (Široki Brijeg). Starinom su od "Nikolića". U Bilušine su doselili iz Ljutog Doca oko 1650. godine. Slavili su Petrovdan (59:344,352). Zbog velike brojnosti Čovića u Ljutom Docu "neki imaju nadimke kao što su : Čaići, Perunići, Stanići, Šestići i dr." (189:30). Čovići žive i u Biogracima. Ima ih nastanjenih u Mostaru.

ČOVILO (p), u Bojištu (Nevesinje) i u Nevesinju. U Bojišta su doselili iz Nevesinja, gdje su starosjedioci. Početkom 1900. godine u Bojištu su bile dvije kuće Čovila. Slave Nikoljdan (59:323,324).

ČUBELA (k), u Uzarićima, Dobrču, Gornjem Gracu, Grabovoj Dragi, Gostuši i Žvatiću (Široki Brijeg). Daljom starinom su iz Kremenca kod Jablanice, odakle su davno došli u Gornji Gradac i Grabovu Dragu. U Uzariće su doselili iz susjednog Dobrča, a u Dobrči Žvatić iz Grabove Drage (189:32,41,43,46,59).

ČUBRILO (p), Fatnica (Bileća). Porijeklom su od Vujovića u Vlahovićima. Neki je Čubrilo najprije došao "kao najamnik u Fatnici i

služio je u Popara. Poslije se pridomazetio". Čubrili slave Jovanjdan (59:185).

ČUBRILOVIĆ (m), Džinova Mahala (Nevesinje). Predak im je došao iz Korjenića, "u najam kod Džinovića, oženio se i dobio zemlju od Grizovića; ženio se sedam puta" (59:214). Čubrilovići su doselili u Korjenice iz crnogorskog primorja krajem XVII vijeka. Živjeli su i u susjednom Nudolu, odakle su iselili poslije bitke na Grahovu 1858. godine (97:309).

ČUČAK (p,m). **Čučci** (p) su u Počitelju i Strugama (Čapljina). U Počitelj su doselili iz Žrnja (Ljubinje). Slave Đurđevdan. (59:251) **Čučci** (m) su živjeli u Nevesinju. Priča se da su doselili iz Sarajeva. Ranije su se zvali Hadživezirovići (97:138). Sada ih ima u Mostaru.

ČUČAGA (p), u Žrnju (Ljubinje) i u Ljubinju. U Žrnju su doselili "odnekle iz Čapljine" oko 1880. godine (155:562). Čučaga u Ljubinju je iz Žrnja. Živio je neko vrijeme u Stocu, a odatle preselio u Ljubinje. Slave Đurđevdan (59:287). Ima ih nastanjenih u Hrupjelima (Trebinje) i naselju Ivanica kod Uskoplja (Šuma trebinjska). U Hrupjela su doselili (1975.) iz Žrnja. Po sličnosti prezimena i istoj krsnoj slavi može se zaključiti da su Čučci i Čučage istog porijekla.

ČUČKOVIĆ (p,m). **Čučkovići** (p), Dubočani (Bileća). Starinom su iz "Risna u Boki". Zvali su se Čučci. Ne zna se kada su i radi čega došli u Dubočane. Misle "da su oni po starini treća porodica" u selu. Slave Lučindan. (59:128) Čučkovići žive i u Trebinju. Doselili su iz Dubočana 1921. godine. **Čučkovići** (m) su nastanjeni u Rabini i Bakračuši kod Nevesinja (97:158).

ČUKVAS (p), u Pijavicama (Ljubomir), Dužima (Trebinje) i u Trebinju. Porijeklom su iz Pive "od plemena Malovića". Pominju se dva razloga njihovog doseljavanja u Pijavice. Po jednom odselili su iz Pive "što su ubili svoga agu". Po drugom, Čukvasi potiču od nekog popa iz Pive koji je krenuo u svijet da traži posao, i "ustavio se u Pijavicama". U Pijavicama su imali svoju zemlju koja im je "otišla za krvninu" kada su ubili nekog Vidačića (59:138,140). U Duži je Čukvas došao iz Pijavica "kao domazet Čeloviću". Prezime je dobio po tome "što je bio malen, a nadimao se kao kvasac" (75:1205,

1207) Slave Đurđevdan.

ČULE (k), u Čulima i Jasenici (Mostar). Živjeli su i u Trebižatu (Čapljina) i Podgorju (Mostar). Porijeklom su iz Osoja u Dalmaciji. Doselili su u Čula početkom XVII vijeka. Iz Čula su neke porodice preselile u Jasenicu. Po njima je selo Čule i dobilo ime (59:244,342).

ČULIĆ (m), u Počitelju kod Čapljine. Doselili su se iz Budima "po računanju seoskom prije 200 godina", odnosno početkom XVII vijeka. Početkom XX vijeka bilo ih je tri kuće (59:250).

ČULINOVIĆ (m), stare porodice u Drežnici (Mostar). Nastanjeni su u naseljima Donje Selo i Ušće. Smatraju se jednim od najstarijih rodova u Donjem Selu. Prvi put se spominju "u vrijeme sastavljanja gruntovnice" kada su upisana samo dva domaćinstva Čulinovića. U vrijeme istraživanja (1978 - 1981) bilo je u D.Selu šest domaćinstava, au Ušću jedno (173:39).

ČULJAK (k), u Veljacima i Klobuku (Ljubuški), Širokom Brijegu, Bogodolu i Ljutom Docu (Široki Brijeg) i Radešinama (Konjic). U Klobuk su Čuljci doselili iz Imotskog, a neki "vele" da su od Sinjske Krajine. Došao im je "didov did" u Klobuk prije "250 godina". U Veljake su došli iz Klobuka, a u Široki Brijeg i Bogodo iz Broćna. U Ljuti Dolac Čuljak je došao "na ženinstvo" iz Bogodola (59:302,308,315,323,327,344,349). M. Petrić smatra da su svi Čuljci jedno pleme i da su porijeklom iz Klobuka. U Ljuti Dolac Čuljak je došao iz Gradca. Ima ih u Gornjem Gradcu, Oklaju, Provu, Radeljkovini...Bilo ih je i u Gornjem Crnču, ali su odselili u Salvoniju i tamo izumrli (189:33,47,58,70).

ČUPINA (m), neobično, i sasvim rijetko, prezime porodice u Kruševljanima (Nevesinje). Čupine su u doba turske vladavine, bili nastanjeni na području Stoca gdje se, 1832. godine, pominje neki Alija Čupina (97:100).

ČUPKOVIĆ (p), u Biogradu, Udrežnju i Rogaćama (Nevesinje). Porijeklom su od bratstva Predojevića iz Čukovića (Bileća), odakle su pobjegli "zbog toga što su ubili Turčina". Slave Đurđevdan (59:222,224). Čupkovića ima i u Mostaru.

ČUSTOVIĆ (m), Cernica (Gacko) i Blagaj (Mostar). Porijeklom su od "nekakva Crnogorca koji je služio u Tanovića, pa primio islam i dobio zemlju i kapetanovu kćer". U Blagaju ih zovu Čuste, a potiču od Čustovića iz Gacka (59:200,240). Ima mišljenja da su Čustovići porijeklom iz Crne Gore, od **Tomanovića**. Među istaknutijim članovima ove porodice pominje se Kahriman Čustović "koji se istakao u boju na Brnjcu 1831/32. godine i s Krstom Uljarevićem posjekao dvojicu fočanskih Čengića". Čustovići u Međuljućima kod Gacka su iz Cernice. Došli su u drugoj polovini XIX vijeka "s preudatom majkom" i tu se nastanili (147:601). Živjeli su u gatačkom Ključu, Fatnici (Bileća), Trebinju i u Mostaru.

ČUTURA (k), u Počitelju (Čapljina). Nije poznato odakle su doselili u ovo mjesto (59:252). Čuture su nastanjene u Posušju i Mostaru. Ovo neobično prezime moglo je nastati od turske riječi **čutura** (ploska), ovalni sud za piće. Od tuda i poznate narodne izreke : "pijem kao čutura", "udarila ga čutura u glavu" i slično.

ČUVALO (k), u Proboju (Ljubuški). Pradjed nekog Čuvala doselio je u Proboj iz Klobuka, a potiče "od Rašića" početkom dvadesetog vijeka. U Priboju je bilo 15 kuća Čuvala (59:295). Čuvala ima i u Mostaru.

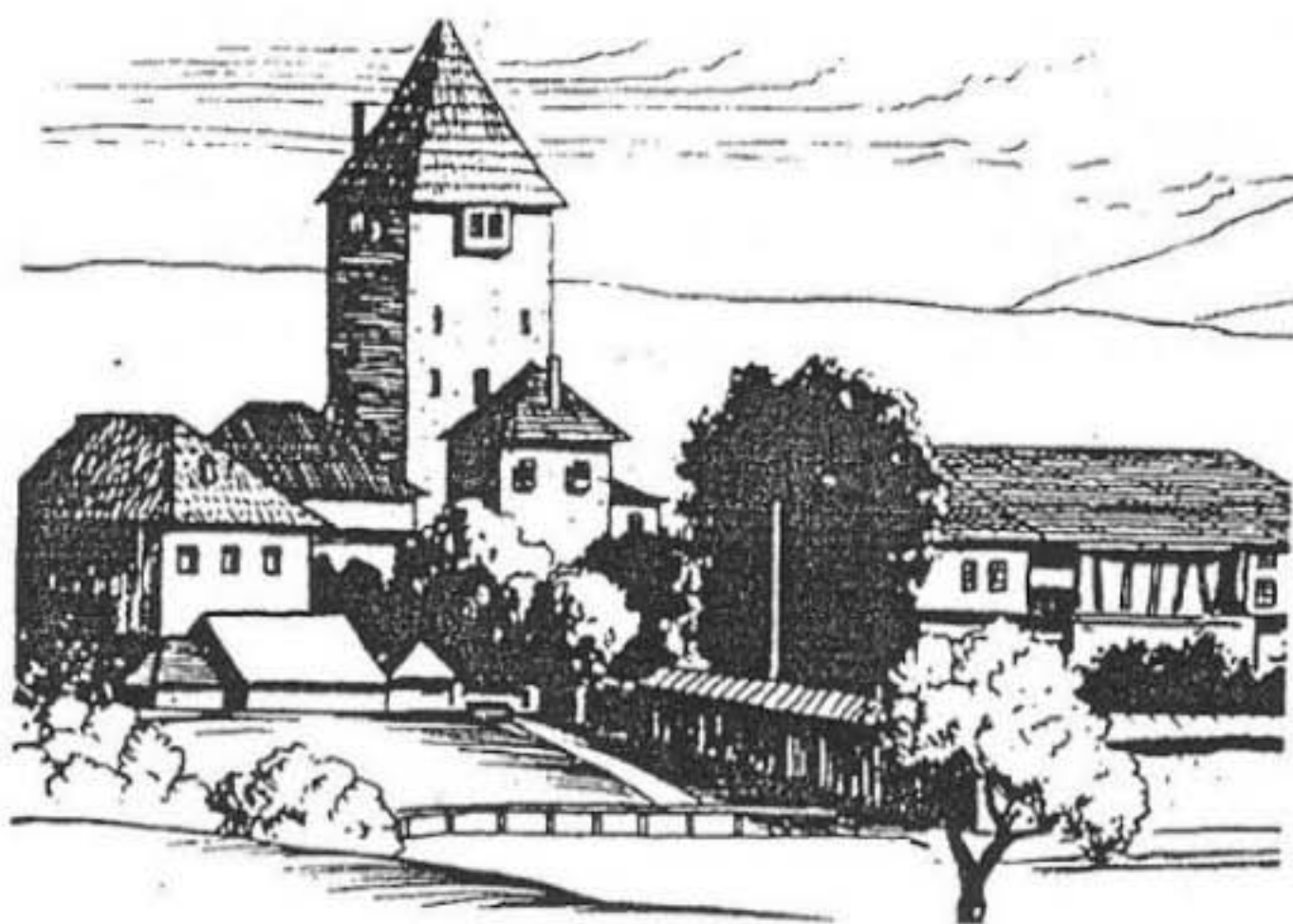
ČVALJAK (p), prezime porodica koje su živjele u Dračevu i Drijenjanima (Popovo). Iz Drijenjana su odselili na Dodanoviće. Promijenili su prezime i nazvali se **Mavrići** (59:272; 84:177).

ČVALJINA (p), u Lišanima (Bijelo Polje, Mostar). U ovaj kraj neki je čovjek došao iz Čvaljine u Popovu, hodao po selima kao dunder "pa došao u 'suloštvo' Pejđinoj djevojci". Prezime je dobio po mjestu iz koga je došao u Lišane. Slavi Arandjelovdan (59:248).

*

Prezimena još nekih porodica iz ove grupe, prema izvorima, su : **ČAČIĆ** (p) u Trebinju; **ČALAGIĆ** (m) u Bašićima (Gacko); **ČALE** (k), **ČARDA** (m), **ČATRNJA** (m) i **ČAUŠEVIĆ** (m) u Mostaru; **ČAVAR** (m), **ČEHIĆ** (m) i **ČEREKOVIĆ** (p) u Mostaru; **ČEŠKO** (m) u Ljubuškom; **ČIBO** (m) u Konjicu; **ČIKO** (m) u Stocu; **ČOJIĆ** (p) u Trebinju; **ČOLANOVIĆ** (k) u Gornjem Gardcu (Neum); **ČOLO**

(m) u Avtovcu (Gacko); **ČONJIĆ** (p) u Mostaru; **ČORBO** (m) u Šoderima (Borač); **ČORBADŽIĆ** (m) i **ČORDA** (m) u Mostaru; **ČUKNIĆ** (p) u Mirušama (bileća); **ČUKUR** (m), **ČULJANOVIĆ** (m), **ČUSTO** (m) i **ČVORO** (m) u Mosatru.

Kula i dvor Smail-age Čengića u Lipniku kod Gacka.

ČABIĆ (k), u Otoku (Ljubuški). U ovo selo Čabić je došao iz Grabovnika i "uvinča se" za neku Kardumušu "prije 6 mjeseci", odnosno početkom XX vijeka. Ranije se zvao Mišetić (59:298).

ČAČIĆ (p), u Drijenjanima (Popovo). Starosjedilačka su porodica u selu i jedno su bratstvo sa Gluhaićima, Stanojevićima i Čorićima. Slave Arandelovdan (59:271; 84:172).

ČALE (p), u Kljenu (Nevesinje). Čali su starinom Kovačevići iz Grahova u Crnoj Gori. U Kljen su doselili krajem XIX vijeka. Slave Đurđevdan, a prislužuju Mitrovdan (59:215).

ČAPIN (p), u Domaševu (Ljubomir, Trebinju, Domanovićima (Čapljina), Stocu i Mostaru. Prema predanju ranije su se zvali **Tičići**. Bili su nastanjeni u Rujelima kod Trebinja odakle ih je preselio aga na svoje imanje u Domaševo. Godine 1900 u Domaševu je bilo dvije, a 1970. tri kuće Čapina. U Trebinju i ostalim mjestima, su porijeklom iz Domaševa. Slave Đurđevdan(187:149,150).

ČATIĆ (m), u Sopiljima (Nevesinje). Starinom su iz Vrgorca u Dalmaciji. Dedijer je zabilježio: "Kad su Turci osvojili Hercegovinu, pobjegao je Čatić iz Vrgorca pa je primio islam" (59:232). Čatići su živjeli i u Žulji (Nevesinje), Kotezima i Dubljanima u Popovu (97:159,287,288). Ima ih nastanjenih u Sovićima (Jablanica) i u Mostaru.

ČATOVIĆ (m), u Planoj i Dječju (Bileća), Medanićima (Gacko) i Trebinju. U Planoj Čatovići "vele" da su doselili iz Risna i da tamo imaju svoje pravoslavne rođake "s kojima se počešće obilaze". Ima i mišljenja da su Čatovići "Mehići iz Cernice u Gacku". Naime,

"jedan je Mehić bio sluga u starijih Čatovića, pa kad su ovi izumrli, naslijedio je njihovo ime i imanje" (59:180). U Medaniće su došli iz Dječca "za zanatom (kovačkim). Kmetovi su i zovu ih Ciganima" (59:202). Čatovići iz Trebinja imali su mlinicu "na rukavcu Trebišnjice" u Pridvorcima (200:116).

ČAVOR (k), u Donjim Dobrkovićima, Ciganskom Brdu, Lisama, Vlasnicima, Knešpolju, Gostuši, Žovnici (Široki Brijeg). Prema predanju, starinom su "negdje iz Bosne". Zbog ubistva nekog Turčina izbjegli su i došli u Gostušu. Odatle su se raseljavali u navedena sela. Ranije su se zvali Vidoševići. Prezime su promijenili kada su došli u Gostušu. Ima ih u Doljanima i Risovcu (Jablanica) i Lugu kod Prozora (189:40,43,56,52,55,68,70,72).

ČEBEDŽIJA (p), u Kijev Dolu (Bobani, Trebinje). Predak im je došao "s Drapića i 'udo se' za neku katoličku Debeljušu i tako ostao ovde", u Kijev Dolu. Godine 1938. bilo je četiri kuće Čebadžija. Slave Svete Vrači (84:145).

ČEĆEZ (p), neobično i sasvim rijetko, prezime porodica u Donjem Selu (Konjic). Prema predanju, porijeklom su iz Grahova u Crnoj Gori. U doseljenu Čećeza u Donje Selo u opticaju su dvije verzije. Po prvoj verziji napustili su Grahovo zbog sukoba sa nekim begom i nastanili se na imanju manastira Žitomislići, a odatle su, poslije kraće boravka u selu Idbar došli u Donje Selo i tu ostali. Druga verzija kaže da su u Donje Selo doselili, takođe iz Žitomislića gdje je jedan mladi Čećez došao u sukob sa begovim sinom oko neke djevojke. U sukobu je poginuo begov sin, a "domaćin Čećez" je, da bi izbjegao osvetu bega, sa porodicom pobjegao u drugi kadiuk i nastanio se u Donje Selo. Pomenimo i predanje po kome je konjički beg Kadić naselio Čećeze iz "stare Hercegovine", kao kmetove, na svoj Čitluk u Donjem Selu. Ovim se indirektno potvrđuje i porodično pamćenje da su Čećezi doselili iz istočne Hercegovine početkom druge polovine XVIII vijeka. Rodonačelnik Čećeza, prema predanju, bio je Filip koji je, sa sinovima Ilijom i Mijatim došao u Donje Selo kao kmet. Čećezi su se razgranali u veliko bratstvo. Godine 1991. samo u Donjem Selu bilo je 90 porodica Čećeza sa oko 340 članova. Ima ih nastanjenih u Konjicu, Mostaru, Sarajevu, Derventi, Beogradu Slave Đurđevdan. Podaci : dr. Momir Čećez, *Čećezi iz Donjeg sela*, Beograd 2002.

ĆEIFAN (m), prezime porodica koje su bile nastanjene u Ljusićima (Borač). Nepoznatog su porijekla. U Ljusićima ih je bilo "do posljednje kuge" i tu ih je "kuga pomorila" (59:319).

ĆEKLIĆ (p), u Slivlju (Nevesinje) i okolini Uloga (Borač). Živjeli su u Ćeklićima (Crna Gora), odakle su doselili u okolinu Uloga i u Slivlja krajem XVII vijeka (59:329; 247:597). Moguće je da su dobili prezime po ličnom imenu Ćekla.

ĆELOVIĆ (p,m). **Ćelovići** (p), u Dužima, Pridvorcima i Zasadu kod Trebinja. U Duži je neki Ćelović došao iz Dalmacije "kao bjeGUNAC" i sklonio se u manastir "kao sluga". U ovom selu se "oženio i okučio". Najstarija su porodica u Dužima. Odavde je "jedan od Ćelovića" prešao u Pridvorce i naselio se "na Hadži-Asanovića zemlju", a neki je "skoro prešao na Zasad". Slave Šćepandan (75:1205, 1206). Iz Pridvoraca potiče i poznati beogradski trgovac i dobrotvor **Luka Ćelović Trebinjac** (1854-1929). Učesnik je hercegovačkog ustanka 1875. i srpsko-turskog rata 1876-1878. Pri Beogradskom univerzitetu osnovao je (1925) Zadužbinu Luke Ćelovića čiji su prihodi namijenjeni u naučne i prosvjetne svrhe. (77/2:618) **Ćelovići** (m), takođe su bili nastanjeni u okolini Trebinja. Toponim Huseinov do (šuma) nazvan je po Huseinu Ćeloviću, koji je, prema predanju, imao u Dužima samo tu dolinu "a nikada nije imao svojih kmetova". (184:31)

ĆEMALOVIĆ (m), stara mostarska porodica. U okolini Bivoljeg Brda (Čapljina) imali su velike zemljišne posjede, a na Strmcu su sagradili kulu "na dva boja". Iz ove porodice potiče **Mustafa Ćemalović** (1844-1945), poznati javni radnik i "u nekoliko navrata" predsjednik opštine u Mostaru. Godine 1906. pokrenuo je opozicioni list *Musavat*, nešto kasnije list Srpske omladine i sa Osmanom Đikićem *Samoupravu*. Za vrijeme Prvog svjetskog rata uhapšen je i interniran u Arad (Rumunija), a početkom 1945. odveden je u Jasenovački logor i tamo ubijen (77/2:619). Pomenućemo i narodnog heroja **Muja (Ahmeda) Ćemalovića** (1919-1943), istaknutog antifašističkog borca poznatog pod imenom Ćimba. Hrabro je poginuo u borbama oko Nevesinja (168:161).

ĆENANOVIĆ (m) , u Volujcu, Zgonjevu i Premišlju (Trebinje). U Premišlje su došli iz Herceg-Novog "kad je iz Novoga Turčin istje-

ran". U Volujac je neki Čenanović "kao uljez" došao oko 1830. godine iz Zgonjeva (75:1227,1233,1234). Porodica Čenanović koja je u doba Kozićevih istraživanja živjela u Zgonjevu izumrla je u ovom sleu. Čenanovića ima i u Mostaru.

ČERANIĆ (p,m). **Čeranići** (p), su u Bobovištima (Trebinje) i Oblju (Borač). Starinom su iz Drobnjaka u Crnoj Gori "od porodice Cerovića", a Čeranićima su prozvani po nekoj "udovici Čerani". Jedno su bratstvo sa Perovićima i Kujundžićima. Slave Đurđevdan. (75:1223) U Obalj su doselili oko 1700. godine iz Gacka, gdje su se "posvađali s haračlijama i pobjegli". Nekada ih je bilo i u Ubosku kod Ljubinja (59:276,319). **Čeranići** (m), su živjeli u Ubosku kod Ljubinja. "Stanovali su gdje su danas Komadi" (97:123).

ČERIMAGIĆ (m), u Mostaru. Živjeli su i u Glavinićima, Grančarevu i Lastvi (Trebinje). Misle da su u Grančarevo doselili 1687. godine iz Boke Kotorske, a u Lastvu iz Kostajnice (97:278,304,306).

ČESIĆ (m), u Vlahovićima kod Ljubinja i u Ljubinju. Porijeklom su, prema predanju, sa Vilusa u Crnoj Gori. Iz ovog kraja došao je neki Kovačević pod Sitnicu, našao je lijepo mjesto u gori pored Vlahovića i tu se nastanio. Pošto je došao s Vilusa i naselio se "u gori" prozvali su ga Vilogorac, a tako i zaselak u kome je živio. Jedan od Vilogoraca prodavao je "čese" (vreće) i po tome je dobio prezime Česić. U Ljubinje su Česići došli iz Vlahovića (155:506,579).

ČETKOVIĆ (p), bivši rod u Golubincu (Popovo). Četkovići su izumrli u ovom selu. Kao spomen na njih u Golubincu i danas postoji toponim "Četkovića Vrt", a u susjednim Belenićima "Četkovića Do" (84:145,146).

ČIBER (m), u Mostaru. Stara su mostarska porodica. U ovom gradu i danas se jedan sokak naziva "Čiberov sokak", a u Bivolju Brdu kod Čapljine nekada se nalazila Čiberova kula.

ČIMIĆ (m), u Kazancima (Gacko). Porijeklom su "od Nikčevića iz Crne Rijeke". U Kazance su doselili početkom XVIII vijeka (147:597). Živjeli su u Hodinićima i Avtovcu kod Gacka (97:209,215). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

ĆIŠIĆ (m), u Mostaru i Džinovoj Mahali (Nevesinje). Živjeli su i u nevesinjskom selu Ključani, ali su iz njega pobjegli "kad je na nj udario Grjubeša Vojvoda" (59:214,219). U drugoj polovini XIX vijeka u Mostaru se pominje Ćišić Avdaga kao "pristalica saradnje sa Srbima" (46:130). Ćišići su bili nastanjeni i u Kutima (Dabar), odakle su za vrijeme kuge (1813-1815) "prebjegli u Mostar" (97:79). Ćišići su stara i ugledna mostarska porodica. Iz istorijskih dokumenata saznajemo da su age Ćišići iz Mostara imali u Sovićima (Grude) kulu koja je bila naseljena do 1878. godine. Tu su imali njive i vinogade. Za Ćišiće iz Mostara i njihovu kulu u Sovićima vezana je legenda o prelasku jedne katolkinje na islam. Naime, neke godine u prvoj polovini XVIII vijeka, aga Ćišić za vrijeme ljetovanja u Sovićima razbolio se od groznice. Pošto je u kuli boravio sam, kmet mu je poslao svoju ćerku Šimu da ga njeguje. Djevojka je savjesno izvršavala povjereni zadatak i uzgred motrila šta aga radi, a posebno kako uzima abdest i Bogu se moli. Kada je ozdravio, aga je pozvao kmeta, pohvalio mu ćerku i izrazio želju da joj pokloni jednu njivu. Kada je kmet saopštio ćerki zašto je bio kod age, upitao ju je šta ona traži za učinjene mu usluge. Šima je odgovorila: "Ja hoću agu." Na ponovljena očeva pitanja još je dva puta dala isti odgovor. Kada je aga doznao da se Šima želi udati za njega, da je voljna preći na islam i uzeti ime Emina, odlučio je da joj ponudi brak koji je ubrzo i sklopljen kod kadije u Imotskom. Otac pomenutog age, saznajući da mu je sin oženio katolkinju, nije htio da ga primi u svoj dom na Brankovcu u Mostaru i aga je ostao da živi sa Šimom-Eminom u Sovićima. Tamo je Emina rodila tri sina. Bojeći se da mu unuci ne ostanu bez "islamskog odgoja...", otac poručuje sinu da se, sa porodicom, vrati na Brankovac. Po doseljenju na Brankovac, Mostarci su pričali da Šima-Emina uredno obavlja sve muslimanske vjerske obrede. Međutim, kada je, nekom prilikom, silazila niz stepenice posrnula je i glasno uzviknula: "Jezus i Marija, pomozite mi!". Begovi su roditelji čuli ove riječi, pa su im odmah naredili da napuste njihovu kuću. Beg je tada napustio očevinu i sa porodicom se nastanio u Donjoj mahali – na desnoj obali Neretve. Kasnije su Mostarci u šali govorili da Ćišići iz Donje mahale nisu pravi Ćišići, jer ih je rodila "škutorka" Šima. Ćišići – potomci ovoga age to su i prihvatili (99:130,131).

ĆORAK (k), u Trnčini i Kotezima (Popovo). Ćorci u Trnčini su

"starinom Šupci (Sušci)". U Koteze su doselili iz Trnčine oko 1700.godine. Slavili su Nikoljdan. Prema narodnom predanju, u Trnčini je živio neki Đuro Milošević koji je imao ćoravog unuka. Po tome Đurovom unuku prozvani su Ćorcima. I mahala u kojoj su živjeli zvala se Ćorci (84:168). Ćorci su nastanjeni i u Pocrnju (Ljubinje). Oni ne znaju za svoje porijeklo, a "u literaturi o njima nema ništa zabilježeno" (155:590).

ĆORIĆ (p,k,m), porodice nastanjene u mnogim mjestima Hercegovine. **Ćorići** (p) su u Laktu i Ruštima (Nevesinje) i u Drijenjani-ma (Popovo). U Ruštima su "uz kugu kupili zemlju i prešli iz Lak-ta ovamo" (59:232). U Drijenjani-ma su starosjedioci i jedno su bratstvo sa Gluhaićima, Gnjatima, Spasojevićima i Ćacićima. Sla-ve Arandelovdan (59:271; 84:172). Ima ih i u Mostaru. **Ćorići** (k), u Vitini (Ljubuški), Hodbini i Buni (Mostar), Selištima, Ljutom Docu, Biograticima i Tatama (Široki Brijeg). U Vitinu je Ćorić došao "s Dobrog Sela u Broćnu. Udao se za Berberušu". U Hodbinu su doselili "s Malog Blata zbog siromaštva". Za Ćorića u Buni kažu da je "Lacman iz Lacmanske". Pobjegao je iz austrijske vojske, ži-vio u Bijelom Polju kod Mostara, a odatle došao u Bunu. U Seliš-ta su doselili iz Tihaljine, gdje su se zvali Buljani. Slavili su Đur-đevdan. Ima ih i u Dračevu (Čapljina), Bučićima i Bijelom Polju (Mostar), Kljenku u Hrasnom i Zavalu (Popovo). U Zavalu su došli iz Klobuka (Ljubuški). Ranije su se zvali Miloševići, a Ćorićima su prozvani po nekom Iliji Miloševiću koji je prije "130 godina u lovu izgubio jedno oko" (59:243,271,317,342,344,345,346; 84:152). Ćorići, prema navodima M.Petrića, žive i u drugim mjestima opš-tine Široki Brijeg: Jarama, Uzarićima, Knešpolju, Donjem Grad-cu, Donjim Dobrkovićima, Gornjem Crnču, Ladini. U Jare su doš-li iz Biograca. U Uzariće i Knešpolje su se doselili iz Jara, a u Gor-nji Crnač iz Ograđenika u Broćnu. Kažu, da su se "za Austrije" zvali Beljo, a od "stare Jugoslavije su se počeli zvati Ćorić". U Do-nje Dobrkoviće i Ladinu su došli iz Gornjeg Crnča (84:35,40,44,55,62,72). **Ćorići** (m) u Dobrču (Podveležje) i u Mostaru. U Do-brču su starinom iz Broćanca, od katoličke porodice Bašića. U Dobrču ih je, u doba Kanaetovih istraživanja, bilo 12 domaćinstava (115:155). Nekad ih je bilo i u Brataču (Nevesinje), Zaušju kod Bileće i Bileći (97:144,174). Prema Šobajiću, Ćorići iz Zaušja poti-ču od Vujovića iz Simijova, koji su, prilikom prelaska na islam u-zeli ovo prezime (248:29).

ĆORLUKA (p,k). **Ćorluke** (p) žive u Pijescima (Stolac). Vjerovatno su doselili iz Popova, gdje imaju "još i sad svoje zemlje". Ima ih u Kozicama, Trijebnju i Čapljini. Slave Jovanjdan (59:256). **Ćorluke** (k) su u Marasovcu (Široki Brijeg). Bili su nastanjeni u Klobuku, Grudama i Memićima, odakle se jedan "prije 66 godina 'uvinča' za Kvesića udovicu", u Marasovcu (59:351). M. Petrić kaže da su Ćorluke u Rasnu iz Gruda, ali im je dalje porijeklo nepoznato (189:84).

ĆOROJEVIĆ (p), u Ljubinju. Starinom su iz Riđana u Crnoj Gori, od porodice Ugrenović. Doselili su u Ljubinje 1820. godine. Po nekima "prvo su se naselili u Rankovce i na Vardušu pa onda u Ljubinje na čitluk begova Teparevića" (155:506,507). Dedijer smatra da su Ćorojevići i Ćorovići ista porodica i da su s Branog Dola u Ljubomiru, a starinom su iz Nikšića (59:289).

ĆOROVIĆ (p), u Mostaru, Ljubinju, Kruševici i Žabici (Ljubinje). Starinom su iz Riđana, od Ugrenovića. U Kruševicu su došli iz Branog Dola, a u Žabicu i Ljubinje iz Kruševice. Slave Aćimovdan (59:281,287,313). Ćorovići su stara i poznata mostarska porodica. Od nje potiču **Svetozar i Vladimir Ćorović**. Svetozar, književnik (1875-1919) bio je "jedan od centralnih figura svoga grada i svoje zemlje", a kao pisac jedan od najistaknutijih predstavnika "mlađe generacije realista". Vladimir, historičar (1885-1941) bio je naučnik "živog temperamenta, velike energije i svestranog interesa". Mnogo je radio na kritičkom objavljivanju starih tekstova. Njegovo naučno djelo je obimno. Rezultate svojih naučnih istraživanja i svoje poglede na naš istorijski razvitak sintetizovao je u *Istoriji Jugoslavije*, prvom djelu "naše istoriografije koje je donelo celovit i iscrpan prikaz istorije svih jugoslovenskih naroda" (77/2:633,634). Značajna su mu i djela: *Istorija Srba i Historija Bosne I*. Tragično je završio svoj život u aprilskom ratu 1941. godine, negdje u Hercegovini, a ima i mišljenja da je stradao u avionskoj nesreći na putu za Kairo.

ĆOSIĆ (p,k,m). **Ćosići** (p) su u Dobriču i Žvatiću (Široki Brijeg) U ova sela davno su doselili iz Buhova. U doba istraživanja (1967/68) u Dobriču ih je bilo 11, a u Žvatiću 10 domaćinstava. Slave Jovanjdan (189:42,49). **Ćosići** (k) su u Buhovu i Rasnu (Široki Brijeg). Starinom su iz Buhova i ranije su se zvali **Sabljić**.

U Rasno je, oko 1900. godine, došao neki Čosić iz Buhova i "uvinča se" (189:83,84). Porodica ovog prezimena pominje se 1817. i u Orahovom Dolu, u Popovu (84:153). **Čosići** (m), u Ljubinj, Donjoj Jablanici i Podbrežju (Jablanica). Prema Dedijeru, Čosići potiču od nekog Čekala koji je došao u Podbrežje "odnekle iz bijela svijeta". U Donju Jablanicu je Čosić došao iz Podbrežja "na ženinstvo" (59:288,336,338).

ČOSOVIC (p), prezime stare porodice svojevremeno nastanjene u Presjedovcu (Borač). Prema Dedijeru, Čosović je starinom "Buva iz Domrka" (Gacko), odakle je oko 1700. godine odselio u Kifino selo kod Nevesinja "zato što je pop Buva popravio crkvu i došao u sukob sa Turcima". Iz Kifina sela je prešao u Presjedovac (59:321).

ČUĆILO (p), u Porijama i Presjedovcu (Borač). Porijeklom su od Bulatovića iz Rovaca u Crnoj Gori. U Porije su doselili oko 1860. godine. Kasnije su neke porodice prešle u Presjedovac (59:320,321).

Ć U K (p,k) . **Ćuci** (p), u Šćenici, Pijavicama i Ugarcima (Ljubomir), Veličanima (Popovo), Krajpolju, Grablju, Vođenima, Žrvnju i Ubosku (Ljubinje). Stare su porodice i različitog porijekla. Prema jednom predanju, Ćuci iz Ljubomira potiču od nekog djeteta koje je nađeno u travi. Porodično predanje kaže da su porijeklom iz Berana u Crnoj Gori i da su u Ljubomir doselili u drugoj polovini XVII vijeka. Slave Arandelovdan. U Veličanima su starinom Božići iz Grmljana, a daljim porijeklom iz Kuča u Crnoj Gori. U Popovu se pominju u XVII vijeku. Slave Vasiljevdan. U Krajpolje im je predak doselio iz Ljubomira oko 1750. godine, kao kmet na Serdarevića čitluk. U Grablje su došli oko 1865, takođe iz Ljubomira, i nastanili se u mahali Ograda. U Vođene je Ćuk došao 1932. godine iz Ograde, oženio se iz Vođena i nastanio na ženinom imanju. U Krajpolju, Ogradi i Vođenima slave Arandelovdan. U Žrvnju su najstarija, i nekad bogata, porodica. Slave Nikoljdan. U Ubosko su doselili iz Rujev Dola u Gornjem Hrasnu, oko 1860. godine. Dalekom starinom su iz Mirilovića (Bileća) od porodice Kapor. Slave Jovanjdan. U Rujev Do su im preci doselili oko 1600. godine. Predanje kaže da je neki predak kneza Mirila pjevao kao ptica ćuk i po tome su njegovi potomci dobili prezime Ćuk

(59:276,290,293;84:177;155:508,510,511,698). Ima ih u Stocu, Mostaru, Tuzli i drugim mjestima. **Ćuci** (k), u Kočerinu, Crnim Lokvama i Ljubotiću (Široki Brijeg) . U Kočerinu, gdje su starosjedioci, pominju se 1743. godine. U Crne Lokve i Ljubotić došli su iz Kočerina (189:66,74,89).

ĆUKILO (p), Volujac kod Trebinja. Ranije su živjeli u Mrnjićima (zaselak sela Orašac u Površu). U Volujac je Ćukilo došao oko 1780. godine iz selišta Kosjerica kod Mrnjića. Ćukilo je "jedno tijesto" sa Pamučinama u Zagradinju. Slavi Šćepandan (75:1210,1227).

ĆUKOVIĆ (p), bivša trgovačka porodica u Avtovcu. Doselili su 1922. godine. U "sarajevskim izvorima" pominju se u drugoj polovini XIX vijeka. Član ove porodice Vaso Ćuković, učitelj iz Avtovca, "istraživao je kulturno-istorijsku prošlost Gacka i objavio je više radova o gackonskoj kulturnoj baštini". (247:597)

ĆUKTERAŠ (p), Klepci (Čapljina). Doselili su "davno" iz Mrkalja (Ljubinja) gdje su se prezivali Mrkaljević. Početkom XX vijeka u Klepcima je bila jedna kuća Ćukteraša. Slave Đurđevdan (59:261). Ćukteraši su živjeli i u Prebilovcima kod Čapljine.

ĆULOV (k), neobično prezime porodice u Veljacima kod Ljubuškog. Porijeklom su od Vrgorca u Dalmaciji. U Veljake je neki Ćulov doselio u drugoj polovini XIX vijeka iz "Ora" kod Vrgorca i nastanio se na ženino imanje (59:302).

ĆUMURIJA (m), u Mostaru. Stara su mostarska porodica čiji su predstavnici sahranjivani u groblju na Carini. Na nišanu Mehmed-age Ćumurije uklesan je natpis na turskom jeziku. Iznad natpisa nalaze se stilizovani cvjetovi (165:281,300). Ćumurije su nekada živjele u Kutima (Dabar), ali su "iščezle" iz ovog sela. Porijeklom su od pravoslavnih Kovačevića. Neki od njih je "izrađivao ćumur" (drveni ugalj), prešao je na islam i dobio prezime Ćumurija. Među seoskim kućama blizu zidina džamije u Kutima nalazi se stara **Kula Ćumurija** (248:23,24). Moguće je da i Ćumurije u Mostaru potiču od ovih iz Kuti u Dabru.

ĆUPINA (p,m). **Ćupine** (p) su nastanjeni u Hateljima (Dabar) i u

Mostaru. Ogranak su Miškovića iz istog sela. Slave Tripunđan (248:37). **Ćupine** (m) žive u Mostaru i Blagaju kod Mostara.

ĆURDO (k), u Srednjim Poklečanima (Rakitno) i Gorici kod Prozora. Prema Dedijeru, Ćurde su "Mihalji ispod Grede u Livnu", i u Rakitno su doselili prije "pet koljena" (59:309). Palavestra navodi izjavu starog Petra Ćurde koju mu je dao 1975. godine, a po kojoj su Ćurde "starinom Gudelji" iz Seonice u Duvnu odakle su preselili u Podbalje kod Zmajevca (Imotski), "a odatle, kao Ćurde, doselili u Rakitno". Zanimljivo je da se u Rakitnu javlja dvojno prezime Mihalj-Ćurdo koje je "trajalo sve do 1878. godine, iako se već od 1850. javljaju pojedinci koji nose samo prezime Ćurdo". Prezime je, smatra Palavestra, "najvjerojatnije nastalo od nadimka jedne od porodica mnogobrojnih Mihalja" na području Rakitna. U Goricu su, prema predanju, doselili "za turskog vremena" iz Rakitna (181:67).

ĆURIĆ (p,m). **Ćurići** (p) su u Podvorima (Ljubomir), u Konjskom (Zupci) i u Trebinju. Starinom su sa Zubaca. Nekada su bili izbjegli u selo Mokrine (Boka), a u Podvori su došli oko 1800. godine iz Mokrina. Prema popisu iz 1900 godine u Podvorima je bilo tri, a 1970. takođe tri kuće Ćurića. Slave Đurđevadan (187:113). Prema Koziću Ćurići su u Konjsko doselili iz Krivošija oko 1700. godine. Početkom XX vijeka u Konjskom je bilo 40 kuća Ćurića (75:1238). **Ćurići** (m) su nastanjeni u Mostaru.

ĆURTOVIĆ (p), u Slivnici (Površ) i Uskoplju (Šuma, Trebinje). U Slivnici su "ovako prozvani pre 120 godina po nekome što je nosio ćurak". U Uskoplje je Ćurtović "kao kmet" došao iz Slivnice oko 1780. godine. Slave Šćepandan (75:1204,1214). Ima ih i u Mostaru.

ĆUZULAN (p), u Orašju (Popovu). Smatraju ih starosjediocima u ovom selu. Jedan zaselak Orašja po njima se zove "Ćuzulana Mala". Slave Jovanđan (84:184,185).

ĆUŽA-ĆUŽIĆ (k). Porodice ovog dvojnog prezimena su u Biogracima, Dobriču, Gornjem Gradcu, Radeljkovini, Dubokom Mokrom i Kosmaju (Široki Brijeg). U Dubokom Mokrom su starosjedioci. Godine 1743. pominju se dvije porodice Ćužića u Mokropolju

(Duboko Mokro). U Gornji Gradac i Biogrance doselili su iz Mokrog, a u Dobrič iz Gornjeg Gradca, "za vrijeme Turaka". Porijeklo svih Čuža-Čužića, prema M.Petriću, je zajedničko. (189:33,41,43, 48,80) Dedijer pruža nešto drukčije podatke za ove porodice. Po ovom autoru to su dva prezimena: Čuža i Čužić. Čuže su nastanjene u Humcu (Ljubuški), Mokrom i Bigracima. Za Čužiće u Mokrom kaže da su "Perići iz Posušja", odakle su doselili oko 1700. godine zbog "turskog zuluma". Pominje ih samo u Mokrom, ali konstatuje da ih ima "dosta po Hercegovini". I Čuže i Čužići slavili su Nikoljdan. Po tome bi se moglo zaključiti da im je zajedničko porijeklo (59:303,345,348). Petrić tvrdi da "ovi Dedijerovi podaci nisu tačni, jer Perića u to vrijeme nije bilo ni u Posušju, a ni na području današnje Lištice" (189:80).

Istorijski izvori bilježe po pojedinim mjestima naseljenosti i porodice ovih prezimena: **ČABAK** (p) u Mostaru; **ČATO** (m) u Stocu i Trebinju; **ČEHAJIĆ** (m) u Ljubinju i okolini; **ČEHIĆ** (m) u Blagaju; **ČEJVANOVIĆ** (m) u Ljubinju; **ČELIĆ** (k) u Radešini (Konjic); **ČEMAL** (m) u Mostaru; **ČEMIĆ** (m) u Lugu (Jablanica); **ČENAN** (m) u Ljubunju i Gleđevcima kod Ljubinja; **ČERIĆ** (m) u Ljubuškom; **ČERIM** (m) u Turanima (Brda trebinjska); **ČERIMANČIĆ** (m) u Ljubinju; **ČERINIĆ** (m) u Pješivcu (Stolac); **ČERIMOVIĆ** (m) u Ljubuškom; **ČEŠKO** (m) u Ljubuškom; **ČIBO** (m) u Spiljanima (Konjic); **ČINARIĆ** (m) u Slivlju (Nevesinje); **ČIRIĆ** (p) u Klepcima (Čapljina); **ČIRILOVIĆ** (p) u Mostaru; **ČORDA** (m) u Blagaju (Mostar); **ČOSO** (m) u Brataču (Nevesinje); **ČUKASIN** (p) u Trebinju; **ČULURIJA** (m) u Počitelju (Čapljina); **ČUP** (p) u Mostaru; **ČURČIJA** (k) u Belenićima (Popovo); **ČURČIĆ** (p) u Trebinju; **ČUTUK** (p) u Mostaru.

*Ćečezi iz Donjeg Sela u svojim nošnjama
(početkom XX vijeka)*

D

DABIĆ (p), u Laktu (Nevesinje), Željuši, Zijemljima i Humlišanima (Mostar), Poplatu (Stolac). Smatra se da su starinom iz Ljubomira. U Lakat i Željušu su došli "sa Žrvnja" u Bilećkom kotaru. U Zijemlja su doselili iz Bijelog Polja kod Mostara oko 1820. godine. U Milišane su došli iz obližnjeg sela Potoci. U Donji Poplat je Dabić došao "kao pucar iz Žrvnja, pa mu djecu prozvali pucarima". Slave Đurđevdan (59:233,235,248,293,311). Dabići su nastanjeni i u Mostaru.

DABOVIĆ (p), u Ukšićima (Ljubomir), Trebinju i Tulima (Zubci). U Ukšiće su doselili oko 1880. godine iz Mokrina u Boki. Prema popisu iz 1900. godine u Ukšićima ih je kao i 1970. godine bila samo jedna kuća. Iz Ukšića su se raseljavali u druga mjesta : Trebinje, Mostar, Beograd.... Slave Mratindan (187:121). Dabovići u Tulima su, prema O.Đ.Koziću, starinom iz Kruševica (Herceg Novi). U Tulje je "prvi doselio Gligo" oko 1825. godine. Slave Jovanjdan (75:1248).

DADIĆ (k,m). **Dadići** (k) su u Belenićima (Popovo) i Počitelju kod Čapljine. U Počitelj je Dadića "djed došao kao momak iz Popova" oko 1840. godine. U Belenićima su najstarija porodica. Nepoznato je odakle su doselili. Slavili su Tomindan. (59:252,268; 84:146)

Dadići (m) su bili poznata mostarska porodica XVIII vijeka. Ostalo je zapisano da su se borili protiv "doseljenih Turaka" i za "samostalnost Hercegovine". Osmanlijske vlasti su ih zbog toga progonile, posebno Alijagu i Hadžiagu Dadića, mostarske ajane (zapovjednike). Bosanski vezir, ogorčen na Dadiće, dva puta je slao u Mostar Sulejman-pašu Skopljaka da strogo kazni Dadiće. Prvi put je, na prevaru, uspio da otruje Alijagu sipajući mu otrov u kafu. Poslije Alijagine smrti za ajana je izabran njegov sin Ha-

džaga na koga je, drugi put, kreno u Mostar Sulejman-paša da i njega smakne. "Kad to Hadžaga čuje, on podigne sve svoje pristaje, muslimane, katolike i pravoslavne. Naročito su mu valjali katolici i pravoslavni pri zatvaranju puteva oko Ljubuškog, kad je trebalo Sulejman-paša da naiđe s vojskom. Vidjeći Sulejman-paša zatvorene puteve i sav svijet bez razlike vjere sa Dadićem, poboja se i bi prisiljen da se vrati i to žurno na prečac" (159:16-19). Porodica Dadić i sada ima u Mostaru.

DAJDŽIĆ (m), u Mostaru. Stara su porodica u ovom gradu. Njeni članovi sahranjivani su na velikom muslimanskom groblju na Carini koje se nalazilo na mjestu današnje željezničke i autobuske stanice (165:281).

DAKIĆ (p), u Zalužju (Nevesinje). Doselili su «iz nepoznata sela» u Gacku, polovinom XIX vijeka. Slave Nikoljdan (59:230). Sudeći po istoj slavi, vrlo je vjerovatno da Dakići i Dakovići potiču od zajedničkog pretka.

DAKOVIĆ (p), Donje Polje (Nevesinje). Doselili su oko 1800.godine iz Gareve kod Gacka. Smatraju da su istog porijekla kao i Stevanovići iz ovog sela. Slave Nikoljdan, a prislužuju Petrovdan. (59:220)

DAMJANAC (p), Dulići, Bodežišta, Tarajin Do (Gacko) i Slivlje (Nevesinje). U Bodežišta su doselili iz Dulića. Napustili su Duliće zbog ubistva nekog muslimana. Dali su svoju zemlju Smail-agi koji ih je naselio u Bodežišta. U Tarajin Do su došli iz Čarađa gdje su "ubili sedam pašalija i pobjegli". Slave Jovanjdan (59:204, 207,329). Damjanci su nastanjeni i u Šipačnu (Nevesinje), a živjeli su i u Dubljevićima (Gacko). Iz Dubljevića su se raselili. Neke porodice su se nastanile na Kosovu, a neke u Kovinu (Srbija). I iz Slivlja su se, većim dijelom, iselili u Crvenku i Staru Gajdobru (Vojvodina). Porodično predanje tvrdi da su starinom "ispod brda Ćurila" u Crnoj Gori i po tome su dobili nadima Ćurili. (Saopštio: Neđo Damjanac iz Slivlja).

DAMJANOVIĆ (p,k). **Damjanovići** (p) žive u Glavskoj (Trebinje). Porijeklom su iz Trešnjeva u Crnoj Gori, od bratstva Nikolića. Slave "drugi dan Duhova", a prislužuju Blagovijesti (75:1221). **Dam-**

janovići (k), u Ljutom Docu i Biograticima (Široki Brijeg). Daljom su strainom iz Crne Gore. Prema porodičnom predanju, bila su tri brata. Jedan je odselio u Bosnu, a druga dvojica u Ljuti Dolac. U Biograticima su došli iz Ljutog Doca prije Drugog svjetskog rata (189:30,33). Za Damjanoviće u Ljutom Docu Dedijer kaže da su od pravoslavnih Simića i da su slavili Nikoljdan. Za porodice u Biograticima navodi da su "Kreci iz Opuzena", da su došli prije "200 godina" i da su slavili Ilindan (59:344,345). Po ovom autoru riječ je o različitim porodicama koje nisu u srodstvu, dok "njihova današnja porodična tradicija govori suprotno" (189:33).

DAMJANČEVIĆ (p), u Garevoj (Gacko). Porijeklom su od istoimenog bratstva "ispod Krsca" u Crnoj Gori, odakle su i doselili u Garevu. Neke porodice odselile su u okolinu Sarajeva, polovinom XX vijeka (147:576).

DANGUBIĆ (p), u Dolima, Ivici, Žrnju (Ljubinje) i u Ljubinju. Prema narodnom predanju, Dangubići potiču od Rade – trećeg sina Vlača Bijelića koji je došao u Vlahoviće iz Srbije. Rade se nastanio u Dolima. Stalno je nešto radio, a kad bi ga upitali šta to radi, odgovorio bi: "Evo ne radim ništa nego samo dangubim!" Od toga "dangubim" prozvše ga Dangubić. Njegovi potomci naseljavali su se u druga mjesta oko Ljubinja: u Ivicu oko 1810, u Žrnju oko 1860. i Ljubinje oko 1865. godine. Slave Arandelovdan (155:502,552,560,575).

DANIČIĆ (k), u Radetićima (Čarići, Neum). U Radetiće su se "davno doselili" iz Senja. Slavili su Đurđevdan (84:192). O porijeklu Daničića zabilježeno je i ovo. "Prema nekim podacima ovaj rod je porijeklom iz Graca (kod Hutova) u Hercegovini...Danas ih ima u obljižnjem selu Radetići. Daničići koji žive u Ponikvama kod Stona, prema sačuvanoj tradiciji su iz Graca" (214/3:138).

DANILOVIĆ (p). Kraj i Grab (Zupci, Trebinje). Nekada su živjeli i u "Dolima pod Štrbcom kod Bihova". Ali, kada su "Turci izišli iz Novoga nasele se oko Trebinja i pritisnu im zemlje". Tada se Danilovići otud isele i nasele se u Kraj. Ovo bratstvo je u Zupcima "mnogo poštovano, jer su od njih uvek bili sveštenici", a priča se, da su od njih bile tri vladike. Iz Kraja su dvije porodice prešle u Grab, a jedna u Čičevo kod Trebinja. Ranije su se zvali Kostožde-

ri. Slave Đurđevdan (75:1250). Prema podacima dr Vukašinovića, Danilovići su autohtona zubačka porodica. Ranije su se zvali Kneževići, ali nije poznato zašto. U drugoj polovini XVII vijeka u Zupcima se spominje knez Kuzman Danilović, a nešto kasnije (1717.) pop Vasilije Danilović, brat kneza Kuzmana. Godine 1738. spominje se i pop Novo Danilović, kao prvi među tridesetak potpisnika, "Izjave naroda Hercegovačkog" upućene carskom dvoru u Beč. Potpisnici izjave kažu da su pokorni carskoj vlasti, iznose joj svoje zahtjeve i mole je za pomoć kako bi se oslobodili turske tiranije. Prezime je, vjerovatno, nastalo po imenu nekog pretka koji se zvao Danilo (180:51). Danilovići su nastanjeni i u Pridvorcima kod Trebinja.

DAUTOVIĆ (m), bivši rod u Dračevu (Popovo). Izumrli su u ovom selu (84:81). Dautovića je bilo i u Trebinju. Među trgovcima koji su 1867. godine imali "dućane u trebinjskoj čaršiji" spominje se i Mustafa Dautović" (97:247,248).

DAVIDOVIĆ (p), u Samoboru (Gacko). Potiču od Omakalovića – stare samoborske porodice. Daljim su porijeklom (kao i svi Samoborci) iz Drobnjaka. Prezime su dobili po Davidu, trećem sinu Marka Omakalovića. Razvoj porodice se prati od 1650. u zajedničkoj čitulji samoborskih porodica. Jedan od članova ove porodice (Tešo) svojevremeno je bio i "pandur i hajduk". O njemu je sačuvana i ova kratka priča : "Odmetnuo se Tešo Davidović iz pandura Dedage Čengića u hajduke. Na zauzimanje samoborskih knezova Stanka Slijepčevića i Lazara Starovića ponovo se vrati u pandure. Zanoći Dedagina pratnja, u kojoj je bio i Tešo, u hanu kod Bileće. Zateče se tu i Ahmet Čatović, muslimanski prvak iz Bileće, i zatraži od Teše da mu donese vode. 'Ne mogu, moker sam od kiše' branio se Tešo. 'Krst ti vlaški', povika Čatović i udari mu šamar. Tešo opali iz kubure, ubije Čatovića i pobjegne u noć. Hajduci u Banjanima primiše ga ponovo u četu tek kad su se uvjerali da je ubio Čatovića" (222:24,26,38).

DEDIJER (p), u Čepelici (Bileća) i Dračevu (Čapljina). Starinom su iz plemena Maleševaca, a pripadaju bratstvu Aleksića. Porijeklom su iz Maline (selište kod Bileće), odakle su, početkom XIX vijeka, doselili u Čepelicu. Prvobitno su se zvali Maleševci. Ovo prezime su dobili po nazivu mjesta iz kojeg potiču. Kasnije su u-

zeli prezime Aleksić, po svome djedu Aleksi. Prema predanju, jedan od Aleksića često je išao u pečalbu, u Bosnu i tamo naučio da kaže deder, umjesto daj. U Bosni je zaradio "neku crkavicu" Po povratku u selo zapovijedao bi: "deder ti ovo, deder ti ono". Zbog toga su mu se mještani podsmijavali i dali mu nadimak "Dedijer". Njegovi potomci su ovaj nadimak prihvatili kao svoje prezime. Porodica Dedijer u Dračevu potiče od Dedijera iz Čepelice. Privremeno je boravila u Stocu, odakle je, oko 1870. godine preselila u Dračevo. Slave Ignjatdan (59:5,82,152,153,173,264). Značajno je pomenuti dvojicu poznatih Dedijera: **Jevto Dedijer** (Čepelica 1879-Sarajevo 1918) geograf i naučni radnik. Bio je jedan od najboljih učenika Jovana Cvijića. Kao dijete čuvao je ovce i otac mu nije dozvolio da ide u školu. Majka Anica krišom bi ga slala u školu, u Bileću, a sam bi za to vrijeme, čuvao ovce. U dvanaestoj godini je imao sreću da vodi konja profesoru Jovanu Cvijiću kada je putovao ovim krajevima. Cvijić je kasnije pomogao "malom Jevtu" da ode u Mostar i upiše se u "Veliku gimnaziju". U Mostaru su ga prihvatile poznate srpske porodice Ćorovići i Ljubibratići. Jevto je kod njih "cepao drva, prao sudove i završio gimnaziju 1901. godine". Kao pitomac "Prosvjete" studirao je geografiju i istoriju na Velikoj školi u Beogradu, odakle je prešao na Bečki univerzitet, gdje je doktorirao 1907. godine. Cvijić ga je 1910. izabrao za "svog prvog docenta". Njegovo životno djelo: *Hercegovina – antropogeografske studije*, spada, po opštem mišljenju, među najvrednija ostvarenja. Ivo Andrić je nekom prilikom rekao: "Jevto Dedijer je bio jedan od najpoštenijih ljudi koje sam u životu sreo". Jevtov sin **Vladimir Dedijer** (1914 – 1990) bio je poznati publicista, profesor univerziteta, akademik. Prije Drugog svjetskog rata bio je dopisnik Politike iz SAD i Španije. U NOB-u je uređivao *Borbu* i bio član Agitpropa CK KPJ. Po završetku rata objavio je *Dnevnik* i više zapaženih publicističkih radova. Bio je član i predsjednik Raselova suda.

DEDIĆ (p,k,m). **Dedići** (p) su bili poznate srednjovjekovne porodice u Popovu, a živjeli su i na području Šume trebinjske. Današnje selo Đedići vjerovatno je po njima dobilo ime. Smatra se da su u groblju kod Đedića imali crkvu koja je podignuta "kada je počelo sahranjivanje pod stećke". Bili su potomci humske vlastele Nikolića. Odavno se ne pojavljuju u Hercegovini. Nestali su "kada su Trebinjem zavladaali Balšići" (226:115-118; 84:44). **Dedići** (k) nas-

tanjeni su u Humcu (Ljubuški). Za njih Dedijer kaže da "nose ujakovo prezime" i da potiču od Perića iz Tihaljine. "Mati ih je prevela ocu" za vrijeme "gladnih godina". Ima ih u Tihaljini i Studencima (59:303). **Dedići** (m) su u Kružnju (Podveležje) i Blagaju (Bišće, Mostar). U Kružnju se smatraju starosjediocima, a u Blagaj je neki Dedić došao iz Podveležja i "udao se za udovicu" (59:237,240). Ima ih i u Mostaru.

DEDOVIĆ (m), Bijeljani (Bileća). Porijeklom su od pravoslavnih Žerajića. Nekada su bila dvojica braće Žerajića "u najmu kod Telarovića" u Bijeljanima. Jedan od njih je prešao na islam i od njega su Dedovići (248:27). U Bijeljanima ih odavno nema. Pominju se i u Bijenji kod Nevesinja (97:149).

DEFTERDAREVIĆ (m), u Trebinju. U groblju u Rastocima, nad sarkofagom "isklesanom od bijelog mermera", nalaze se dva nišana. Na jednom je epitaf iz koga se saznaje da je: "Umrli i upokojeni kajmakan Defterdarević Muhamed-beg umro 1322", odnosno 1904. godine (165:360).

DEJANOVIĆ (m), stara porodica koja je živjela u Dračevu (Popovo) u XVIII vijeku. Godine 1755. u ovom selu se pominju "Dunder i Salih Dejanović, sinovi Mustafini. Oni su, sudeći po prezimenu, bili kršćanskog porijekla" (97:283).

DELALIĆ (m), u Jelačićima (Jablanica). Potiču od Topića iz Donje Jablanice, a u Jelačice je Delalić došao oko 1870. godine "na ženinstvo" (59:336). Delalići su bili nastanjeni u Borču: "Dvije djevojke prale rublje na vrelu Mišakinji na Vučevu. Tada naišao iz Borča jedan Delalić, pa jednoj podigao čibukom opregljinu rekavši i sramotnu riječ. Ova druga potegne pratljačom, te ga na mjestu ubije" (59:291). Delalići iz Borča živjeli su u Mjedeniku i Žurovićima. Delalići se pominju i u Mostaru. Zabilježeno je da su braća Delalići (Mujo i Alija) svojevremeno bili "poznate mostarske naletice". O tome svjedoči i narodna pjesma: *Oj tamnico kućo Delalića, / Tamnica si, nikad prazna nisi, / Il' bez Muje, ili bez Alije, / Il' bez o-ba brata Delalića* (52:87,88).

DELIĆ (p,k,m). **Delići** (p), u Grmljanima (Popovo) i Domanovićima (Čapljina). U Grmljanima su u srodstvu sa Pjanićima i Božićima.

Njihovi preci, trojica braće, davno su doselili iz Ridana. Prema predanju, u Crnoj Gori su se zvali Mrnjavčevići. Prezime Delić su dobili po nekom svom pretku koji se uvijek lijepo oblačio i izgledao kao "delija". Slave Jovanjan (84:144). Predak Delića u Domanovićima je porijeklom iz Like: "Bio je kapetan u austrijskoj vojsci, oženio se i ovdje prije 20 godina nastanio" (59:252). Slave, takođe, Jovanjan. Delića ima u Lokvicama (Trebinje) i u Trebinju. U ovom gradu je rođen poznati skupljač narodnih umotvorina **Stevan Delić** (1865-1927). Sin je Rista, pekara rodom iz Lokvica, i majke Cvijete iz porodice Klimović sa Zubaca. Radove je objavljivao u *Bosanskoj vili*, *Glasniku Zemaljskog muzeja u Sarajevu* i drugim listovima i časopisima. Poznatiji su mu radovi: *Seoska svadba u Gacku*, *Narodne igre i sijela u gornjoj Hercegovini*, te lirske narodne pjesme *Dilberke*. **Delići** (k), u Krivodolu (Mostar) i Jasenici (Bišće). U Krivodolu su doselili iz Čitluka "zbog siromaštva", a u Jasenicu iz Krivodola "ima više od 100 godina". Slavili su Petrovdan (59:244,342). **Delići** (m) su u Domanovićima i u Mostaru. U Domanovićima im je predak došao iz Sofije i tu se nastanio na ženino imanje (59:253). Bilo ih je i u Počitelju kod Čapljine, gdje se i "danas" nalazi stara dvospratna kuća Salih-baše Delića (165:409).

DEMIROVIĆ (m) u Hodbini (Mostar). Za njih se tvrdi da su "starjenici" u ovom naselju Bišća. Jedan zaselak Hodbine po njima se zove Demirovića Mahala (59:317) Demirovića je bilo i u Melečićima (Borač). Doselili su iz Korjenica kod Trebinja (147:577). Demirovići su živjeli i u Lastvi, a pominju se i u Gorici kod Trebinja (97:243,306). Zanimljivo je napomenuti da se na posjedu Sadika Demirovića u Jazini (Lastva) nalaze ostaci žičare (drozbana) koju je austro-ugarska vojska 1901. godine sagradila od Jazine do tvrđave Koromaš, u dužini od 10 km. Tim "drajсібаном", kako su tu žičaru nazivali austrijski vojnici, otpremana je hrana i oružje vojnicima koji su se nalazili na Koromašu (156:10).

DENDA (p). Mirilovići (Bileća). Doselili su iz "sela Čukovića iz općine bilečke", a kada su se doselili i radi čega nije poznato. Prema predanju, porijeklom su iz Župe dubrovačke "od istog praoca" od koga potiču i "katolici Drozdi". Ima ih i u Hrasnom (Neum). Slave Jovanjan (59:146; 84:186).

DENJO (m), u Blagaju (Bišće, Mostar). Predak im je doselio iz Bi-jenje u Nevesinju (59:240). Denje se spominju i u Zasadi (Dabar) gdje su imali posjede. U selu se nalazi toponim Denjovina (97:83).

DERETIĆ (p), u Orahovcu (Lastva, Trebinje). Prema sačuvanom predanju, potiču od "Aćima Šarca, kovača iz Risna". U dalekom su srodstvu sa Derićima iz Sutorine i Kovačima iz Petrovića u Crnoj Gori. U Orahovcu je nastanjeno 15 porodica sa "sekundarnim prezimenima": Mitrović, Perović, Radović, Šćepanović i Vukadino-
vić. Slave Jovanjdan, a "mala slava" im je Velika Gospojina. Prezi-me Deretić, prema legendi, nastalo je od glagola derati (64:479, 480).

DERIKUČKA (p), rod u Veličanima (Popovo). Starinom su od Bo-
žića iz Grmljana koji su "daljim porijeklom" iz Kuča u Crnoj Gori. U Popovu se pominju 1690. godine. Slave Vasiljevdan (84:75, 177). Derikučke su živjele i u Mostaru: "Osam spomenika ove po-
rodice neobičnog prezimena evidentirano je na mostarskim grob-
ljima (236:169). Derikučke se više ne spominju u Mostaru, a po-
rodice iz Veličana uzele su nova prezimena: Dušanović, Jovano-
vić, Savić i Vasić.

DERONJA (m), u Mostaru. Prvobitno su živjeli u Slatu (Nevesi-
nje). Za vrijeme boravka u Slatu imali su u gatačkoj Cernici svoje
kmetove, muslimane koji su 1880. godine odselili u Tursku
(59:228). U Mostaru se pominju polovinom XVIII vijeka (165:224).
Istorijski izvori tvrde da su u bici na Vučjem Dolu, 26. jula 1876,
učestvovala i dvojica Deronja (Abdulah i Husein), a narodno pre-
danje kaže da se konj jednoga Deronje, "nakon što mu je gospo-
dar poginuo, vratio u Mostar i donio na sebi bisage i kafeni mlin
u njima" (96:309).

DESISALIĆ (?), srednjovjekovna vlastelinska porodica koja se po-
minje "u prvoj polovini XV stoljeća u Hercegovini". Kao najstariji
član porodice pominje se (1535) Vuk Desisalić, "vlastelin Hercega
Stjepana", a na dvoru Ahmed-paše Hercegovića nalazio se "jedan
član ove porodice", Grgur Desisalić, za koga se smatra da je otac
Ferhad-bega Vukovića-Desisalića, poznatog bosanskog sandžak-
bega. U XVI vijeku, u Sarajevu se pominje "vojvoda" Ivan Desisa-

lič kao "Ferhad-begov brat" koji bi (kao i Ferhad-beg) mogao biti sin Grgura Desisalića (284:131). Izvor ne pominje mjesto gdje su bili nastanjeni Desisalići u Hercegovini, a ni konfesionalnu pripadnost ove hrišćanske porodice.

DILAVER (m), porodice ovog prezimena bile su nastanjene "prije posljednje kuge" u Ortiješu kod Mostara. Dilaveri su "smrli" u ovom selu. Bilo ih je i u Pološcu kod Imotskog. Kada je Austrija osvojila Dalmaciju, "otela im je zemlju i protjerala ih" u Mandino Selo kod Duvna (59:243,310).

DILBEROVIĆ (m), u Vratnici (Gacko). Živjeli su ranije u Branilovićima, gdje su ubili nekog muslimana Džubu i pobjegli "u svijet". Vratili su se poslije 12 godina, i "putem zakona uzmu žene natrag koje su se bile preudale i nasele se u Vrtanicu" (59:332). Ima mišljenja da su Dilberovići potomci Čomaga "koji su direktni potomci Turaka". Stanovnici su Mekavaca, odakle su neke porodice preselele u Gradinu kod Gacka krajem XVIII vijeka (147:577).

DIVLJAN (p), u Miholjačama i Kravarevu (Gacko). Porijeklom su iz Banjana. Doselili su oko 1750. godine u Gračanicu i zvali su se Golijani. Tu im je "zbog krvnine" oduzeta zemlja pa su prešli u Kravarevo. Divljani u Miholjačama su iz Kravareva. Slave Jovanjdan (59:204,210).

DIZDAR (m), u Blagaju (Bišće, Mostar) i Počitelju kod Čapljine. U Počitelj su Dizdari doselili, "po računu seoskom prije 200 godina", iz Budima (59:240,250). Bilo ih je nastanjenih i u Stocu i okolini.

DIZDAREVIĆ (m), u Blagaju kod Mostara, Opličićima (Stolac) i Vitini (Ljubuški). U Blagaju ih ubrajaju među najstarije porodice. Prema predanju došli su iz Azije, "odmah po osvajanju Hercegovine". U Opličiće su doselili 1875. godine iz Korita (Bileća), gdje su prethodno živjeli. U Vitinu su, prema predanju, došli iz "Eski Babe u Anadoliji", kad su Turci osvojili Hercegovinu. Bili su dizdari "Ljubuškog grada" (59:240,255,306). Dizdarevići su bili nekada bogate trebinjske porodice. Starinom su iz Gradine kod Trebinja. Neke porodice iz ovog bratstva živjele su "i na Otoku u Trebinjskom polju" (98:107). Stara su gatačka porodica i poznati dizdari u "Korićkom gradu" u XVIII i XIX vijeku. Mujaga Dizdarević iz Ko-

rita "opjevao je smrt Smail-age Čengića 1840. godine" (147:577).

DIZDARIĆ (m), u Ljubinju. Doselili su iz Orašja u Popovu. U Orašju ih odavno nema, "iselili su iz sela" (59:288; 84:185). Ovo prezime, kao i prethodna dva, moglo je postati od dizdara – zapovjednika tvrđave u tursko doba. Dizdarić asocira na zapovjednika tvrđavice.

DJAKOVIĆ (k), u Jakličima i Draševu (Prozor). Starosjedioci su u Jakličima. Ranije su se zvali Martinovići i po njima je jedan zaselak u Donjim Jakličima nazvan Martinovići. Neki Martinović je, prema predanju, "pošao da uči i da bude Franjevac. Pošao jednom sa Franjevcem da kupi bir. Kad su došli u Rumboke, on otišao među vlačilje, zaljubio se u jednu i prozvali ga dijak" Od toga "dijak" nastalo je prezime Djaković (79:98,99).

DOBIŽINOVIĆ (p), srednjovjekovna trebinjska vlastelinska porodica. Istorijski izvori prve polovine XV vijeka navode da su braća Dobižinovići (Ostoja i Dobrivoje) imali posjede u Taleži i Ljubovu, a sredinom XV vijeka u Zupcima se pominje knez Aleksa Dobižinović. Ovaj knez je, kako izvori tvrde, bio samouvjeren, odvažan i agresivan čovjek. Nikome nije dozvoljavao da mu se suprotstavlja. Zbog nekih graničnih nesporazuma sa Konavljanima, često je upadao u njihova sela i bio njihov ljuti neprijatelj. Ipak, bez obzira na zulume koje je činio po Konavlima, Dubrovčani su mu, u jesen 1462. dali odobrenje da se sa porodicom može skloniti u Konavle. To je bilo vrijeme kada je u trebinjskom kraju "zavladala panika" zbog turskog nadiranja (180:24,28,29).

DOBRAKOVIĆ (p), prezime porodica koje su, u srednjem vijeku, bile nastanjene u nekim selima Popova. Ogranak su vlastele Dedića koji su se, prema nekim izvorima, zvali i Dudići (84:44).

DOBRANIĆ (p), u Meći (Dabar). Porijeklom su iz Prediša u Bjelicama (Crna Gora), odakle je "dodigao Bogdan i imao Luku, Boška i Đurjana". Prezime su dobili po babi Dobrani. Slave Petkovdan (248:39).

DOBRAŠINOVIĆ (p), porodice ovog prezimena nekada su živjele u Konjskom (Zupci, Trebinje). Na jednom stećku kod "Spasove crk-

ve u polju" sačuvan je natpis iz koga je vidljivo da je tu sahranjen Vukašin Dobrašinović (75:1238). Prezime Dobrašinović pominje se u Trebinju, nekadašnjem selu Bijela u Površi i okolini Dubrovnika. Godine 1439, kada je Herceg Stjepan osvojio Trebinje i stvorio državu Hercegovinu, u Trebinju je živjela vlastelinska porodica Gojana Dobrašinovića. Gojan je bio veoma odan Hercegu Stjepanu, pa se pretpostavlja da je Stjepan nekog od Gojanovih potomaka preselio na Zupce, poklonio mu imanje i postavio ga za kneza. Moguće je da je pomenuti Vukašin Dobrašinović pripadao ovoj porodici i da je bio vlastelinčić (180:75,76).

DOBRILLOVIĆ (p), bivši rod u Žabici (Ljubinje). U ovom selu živio je neki Pero Dobrilović, zvani Periša koji je u svađi ubio Turčina i pobjegao u goru. U potjeri za njim "naturi" se neki drugi Turčin i rani ga. Ranjeni Pero povika: "Pokaži mi se, junače, da vidim ko me ubi!" Turčin mu se pokaza, a Dobrilović "dočeka iz puške i ubije i njega". Tako su poginuli, jedan kraj drugog, i Pero i Turčin koji se zvao Dulać. U Žabici i danas postoje toponimi Perišin grob i Dulaćeva ljut (84:172).

DOBROSLAVIĆ (k), u Trebimlju i Cicrini (Popovo). U XVIII vijeku bili su "brojan i razgranat rod" u Popovu. Često se spominju i u "upisima matica župe Grad u Dubrovniku u 18. stoljeću". Živjeli su i u Ravnom, odakle su preselili u Trebimlju, a iz Trebimlje su neke porodice prešle u Cicrinu. Ima mišljenja da su u Ravno doselili iz Dobrosavljevića Međe u Kotezima (84:158, 162,164; 214/3:138,140).

DOBROVOJEVIĆ (p), srednjovjekovna trebinjska vlastelinska porodica. U istorijskim izvorima, početkom XV vijeka, pominju se Radič i Branko Dobrovojević. Za Radiča se navodi da je imao svoje ljude u Raptima, a za Branka se kaže da je iz Vrsinja (danas Zupci) i da je bio u službi Hercega Stjepana (65:53).

DODER (p), u Žanjevici, Obješeniku i Kokorini (Gacko), Ulogu i Pločniku (Borač) i u Mostaru. U Obješenik su doselili iz Žanjevice "zbog tjeskobe", a u Ulog je Doder došao iz Kokorine "za trgovinom". I u Pločnik su doselili iz Kokorine. Stara su i ugledna mostarska porodica. Nekoliko članova ove porodice bili su učesnici javnog života u prošlosti Mostara. Slave Đurđevdan. (59:208, 318,

321; 234:187) U Obješeniku odavno nema stanovnika.

DODIG (p,k). **Dodizi** (p), u Malom Polju i Hodbini (Mostar). Potiču od Marića iz Gomiljana kod Trebinja. **Dodizi** (k) su u Grabovini (Čapljina), Humcu, Crvenom Grmu i Vašarovićima (Ljubuški). U Grabovinu ih je Ali-paša "preselio iz Broćna", a u Humac je "Dodigov djed" došao iz Prologa u Dalmaciji. U Vašaroviće su doselili iz Milešića kod Vrgorca (59:241,264,304,305,317).

DOKIĆ (p), u Mostaru. Starinom su iz Samobora (Gacko), odakle su i doselili u Mostar 1877. godine. Dokići su svojevremeno bili uspješni mostarski trgovci. Trojica sinova Ilije Dokića (Špiro, Luka i Gojko) postali su " imućni ljudi". Pomagali su razvoj prosvjete i kulture. Društvu "Prosvjeta" u Mostaru braća Dokić su poklonili jednu od svojih zgrada, a doktor pravnih nauka Mile Dokić bio je pripadnik društva "Gusle". Ova ugledna, i nekad brojna, mostarska porodica dala je više intelektualaca školovanih u Beogradu, Zagrebu, Beču... Slave Sv. Savu (91:375,439).

DOKO (k), u Humilišanima (Mostar) i Počitelju kod Čapljine. Doselili su u ova mjesta iz Broćna. U Počitelj su došli u drugoj polovini XIX vijeka, a u Humilišane ih je "naselio biskup na imanje muslimana koji su se raselili" (59:248,242).

DOLIĆ (k), u Gmićima (Prozor). Starinom su iz Dalmacije. U Gmiće su doselili oko 1860. godine. Ima mišljenja da su porijeklom od stare porodice Petrović iz Gmića, "od koje se više niko ne preziva tako, nego Dedići, Barišići, Đurići, Dolići" (79:105).

DOLINA (k), u Golubincu i Orašju (Popovo). U Orašje su došli iz Golubinca oko 1750. godine. Slavili su Martindan "a sada Nikoljdan" (84:147,185). U maticama župe Trebimlja spominju se u Golubincu 1709. godine (214/3:151).

DOMAZET (p), Vlahovići (Ljubinje). Potiču od Domazetovića iz Čeva u Crnoj Gori. Prezime su dobili po tome što im se neki predak vratio na ženino imanje. Za onog ko pređe na ženino imanje kažu da se "pridomazetio". Domazeti iz Čeva najprije su došli u Kukričje (Dabar) i odatle su prešli u Vlahoviće. Ima ih u zapadnoj Hercegovini, Gabeli, Hodbini... Za vrijeme ustanka 1875-1878. godine

Stojan Domazet iz Vlahovića pokazao se kao dobar i hrabar vojnik. U jednoj bici trebao je da nosi zastavu, ali se crnogorskom knjazu nije svidjelo prezime Domazet, pa je zastavu dao Medanu iz Poljica. Živjeli su i u Predolju (Dabar), gdje su došli "kao vojnici Baje Pivljanina". Slave Nikoljdan (155:576,577). Porodica Domazet iz Vlahovića dala je i dva poznata borca protiv fašizma u Drugom svjetskom ratu: Milana i Novicu. **Novica Domazet** (1913-1943) je proglašen narodnim herojem zbog izuzetne hrabrosti ispoljene u mnogim borbama. Zabilježeno je da je imao "veliko srce čovjeka kada je trebalo pokazati milost prema zavedenim seljacima i dati zaštitu nevinim i nemoćnim". Poginuo je 14.marta 1943, u jurišu na italijanske položaje na Porimu (168:194).

DONKIĆ (k), u Klepcima i Trebižatu (Čapljina), Čulima (Mostar) i Čitluku (Posušje). Starinom su iz Broćna, odakle su doselili u Klepce. U Trebižat su došli "iz Selina kod Mosora" oko 1650. godine, a u Čitluk iz Trebižata. Slavili su Nikoljdan (59:262,342).

DOSTO (p), U Veličanima (Popovo). Ranije su bili nastanjeni u Kruševici (Ljubinje), odakle su doselili u Veličane. Stara im je slava bila Vasiljevdan, a sada slave Arandjelovdan (84:178). U novije vrijeme modifikovali su prezime i sada se zovu Dostići.

DOSTOVIĆ (m), porodice koje su živjele u Mostaru. Sahranjivani su na groblju uz Karađoz-begovu džamiju (165:183). U izvorima se pominje beg Dostović koji je imao imanje (čitluk) u Glogošnici, Konjic (59:339).

DOŠLIĆ (k), u Orovlju (Ljubuški), selu o kojem se priča da je bilo "imanje Budaline Tala". Pradjed Došlića u Orljavi došao je iz Šipovače "na širinu". Imao je prezime Grbovac. Počrtkom XX vijeka u Orovlju su bile dvije kuća Došlića (59:301).

DOŠLO (p), u Cernici (Gacko), Ravčićima i Hodbini (Mostar). U Cernicu je Došlo doselio iz Braćevića, a starinom je od Predojevića u Rudinama. Slavi Nikoljdan. U Bravčićima su od bratstva Mihojevića iz Popova. U Hodbini ih ima "dvije vrste". Jedni su "od onih iz Ravčića" i slave Jovanjdan, a drugi su "Kostići iz Ljubinja". Slave Nikoljdan (59:200,247,317).

DRAČE (m), u Mostaru. Nekada su bili nastanjeni u Ravnom i Dračevu (Popovo). Porijeklom su iz Ravnog "gde su bili hrišćani". Iz Ravnog i Dračeva su odselili oko 1820. godine i nastanili se u Mostaru (59:272;84:158).

DRAGALOVIĆ (p), u Poljicu (Popovo). Misli se da im je "daleka starina" od Vujačića iz Oraha kod Bileće. Isto su pleme sa Ivaniševićima, Ljepavama, Glavanima...U Poljice su doselili veoma davno. Slave Lučindan (59:267).

DRAGANČIĆ (p), trebinjska vlastelinska porodica. Istorijski dokumenti prve polovine XIV vijeka pominju četiri Dragančića: Andriju, Pribata, Radivoja i Uzina. U ljeto 1343. pominje se neki Draganče kao rodonačelnik ove porodice. Po njemu su, vjerovatno, i uzeli ovo prezime. Dragančići su imali svoje posjede u Konavlima, ali im je "težište" bilo u Policama i Kremenom Dolu (65:49,95).

DRAGANIĆ (p), u Mirilovićima (Bileća), Vlaškoj (Ljubomir), Kolečkom (Nevesinje) i Borcima (Konjic). U Mirilovićima su «najmlađe pleme». Starinom su iz Vlaške u Ljubomiru: "Kad obudovi jedna odiva Trkljina, što je bila na Vlaškoj za Draganićem, vrati se sa svojom siročadi na glavnje ocu. Njezina se djeca poslije nastane sasvijem u Mirilovićima". Slave Nikoljdan. Kasnije su neki Draganići prešli iz Mirilovića u Ljubomir "radi siromaštva" i uzeli za slavu Matijevdan. U Kolečkom su porijeklom iz Riđana odakle su pobjegli početkom XIX vijeka, "od zuluma". U Borke je Draganić došao "iz Zurića s Ivan-planine". Slavi Matijevdan (59:141,157, 312,327).

DRAGIĆ (p,k). **Dragići** (p), Željuša (Mostar) i Bijela (Konjic). U Željušu su doselili oko 1820. godine "s Raške Gore". Slave Arandjelovdan. U Bijeloj su porijeklom od Markovića iz Dulića u Gacku, odakle su im došli "pradjedi". Slave Tomindan (59:248,311). **Dragići** (k), u Gmićima (Prozor). Starinom su "iz Šlimca i došli su podavno" (79:105).

DRAGIĆEVIĆ (p), u Prebilovcima i Klepcima (Čapljina). U Prebilovcima su starosjedoci. Tu ih je i "Turčin zatekao". U Klepce su došli iz Prebilovaca polovinom XIX vijeka. Slave Nikoljdan (59:262).

DRAGIŠIĆ (k), bivši rod u Trebimlji (Popovo). Pominju se u XVII vijeku. U maticama župe Grad u Dubrovniku upisana je Maruša Damjana Dragišića iz Trebimlje, 28. oktobra 1667. godine. (213:154)

DRAGOVIĆ (p), u Udrežnju i Selištu (Nevesinje). U Selišta je Dragović došao iz Udrežnja u drugoj polovini XIX vijeka. Slavi Đurđevdan. U Udrežnju su ih zvali i Čupković, a potiču "od onih iz Biograda" (59:224,324). Dragovića ima i u Hrgudu (Stolac).

DRAGUMILO (p), vrlo rijetko prezime porodica nastanjenih u Berušici kod Avtovca (Gacko). Doselili su u Berušicu krajem XIX vijeka. Porijeklom su iz Crne Gore (147:578). Poslije Drugog svjetskog rata dvije porodice Dragumila doselile su u Novu Gajdobru kod Bačke Palanke. Na hercegovačkom području ima ih samo u Berušici. Slave Stjepandan.

DRAPIĆ (p), u Žabici i Drapićima (Ljubinje). Početkom XVII vijeka živjeli su u zaseoku Neumice. Ali, tu nekog Drapića "ubi Dizdarević i pritište mu zemlju, a djeca mu pobješkoše u planinu i zasnovaše Drapića Mahalu". (Ova mahala se docnije odvojila od Žabice i postala zasebno selo – Drapići). Po jednom drugom predanju, Drapići u istoimenom selu starinom su od Dobrilovića iz Žabice. Poslije pogibije Pera Dobrilovića iz Žabice, jedna "baba iz Perine kuće pograbi muško dete i pobjegne s njim na staje". Sa djetetom je cijelu noć hodila i "vašku huškala". Sutradan je baba pričala kako je oko kuće "drapala" (hodala) cijelu noć. Po tome su prozvani Drapići. Slave Miholjdan. Drapića ima i u Staroj Gabeli (Čapljina), ali nisu u srodstvu sa ovim iz Ljubinja. Za njih se kaže da su doselili "odnekle iz Arnautluka kad se Francuz bio s Rusima", pa ih zbog toga zovu i Arnautovići. Slave Malu Gospojinu. (59:263,313; 84:172)

DRAŠKIĆ (k), u Izbičnom i Britvici (Široki Brijeg). U Izbično su doselili iz Britvice "prije 37 godina". Slavili su Nikoljdan, a prestali da slave "prije 23 godine" (59:350). M. Petrić kaže da su Draškići doselili u Izbično iz Dobrkovića, a starinom su iz Mokrog. Potiču od Hrkaća, a ranije su se zvali Vrljići (189:63).

DRAŠKOVIĆ (p), u Vlasačama (Zagora, Trebinje) i Slivlju (Nevesinje). U Vlasačama ih "drže za starjenike". Slave Nikoljdan. U Slivlja su doselili, u XVIII vijeku, iz "Sijerčnja u Drini". Prema predanju, nekada su u planini Sitnici živjeli Bogdan i Bačo Drašković. Kao sjećanje na njih u Sitnici su se zadržali toponimi: Bogdan Dola i Baćevina. Bogdan i Bačo su od Draškovića koji su živjeli u Dlakošama (Bileća), ali se u tom selu "isturče", a drugi "samru od kuge" (59:186,274,329).

DRAŽIĆ (k), u Rasnom (Široki Brijeg). Porijeklom su iz Banata, od Bezdana (Sombor). U Rasnu se jedan "uvinča prije 8 godina" (84:84) Dražići se spominju u XVIII vijeku u Popovu: u Zagorcu i Veljoj Međi 1746. godine (213:154).

DREČ (p), Zavala (Popovo). Ranije su boravili u Grmljanima i Dračevu, a zatim prešli u Zavalu. U Grmljanima se do naših dana zadržao naziv "Drečevina" (zemljište koje su posjedovali). Drečima su prozvani po tome što im se neki predak kreveljio, odnosno "drečao". Slave Jovanjdan (84:143,151). Dreči su živjeli i u Mostaru. Iz ove mostarske porodice potiče davno zaboravljeni Jovo Dreč, nekadašnji student Medicinske akademije u Petersburgu i učesnik hercegovačkog ustanka. Aktivnost ovog "ruskog đaka" kao i ostalih Hercegovaca školovanih u Rusiji u drugoj polovini XIX vijeka nedovoljno je istražena iako Dreč i njegovi drugovi, ruski studenti, predstavljaju «vrlo zanimljive figure» toga vremena (252:514-518).

DREKALOVIĆ (p), u Kočelima (Podbrđe, Trebinje). Slave Mitrovdan. Jedna porodica bila je nastanjena i u Krajkovićima (Šuma). Na mjesnom groblju Kličanj kod Krajkovića, neposredno do nekropole stećaka, nalazi se porodična grobnica Toma Drekalovića. Zanimljivo je da na spomeniku, pored ostalih simbola, imaju isklesani ljiljani. Spomenik je radio kamenorezac Vlado Toholj iz Prebilovaca kod Čapljine. (Kazivanje mještana Krajkovića).

DREŽNJAK (k,m). **Drežnjaci** (k), u Gmićima i Lugu (Prozor). U Gmiće su došli iz Goranaca (Mostar) 1912. godine, a u Lug iz Borovnice kod Prozora 1926. godine. **Drežnjaci** (m) su u Grevićima (Donja Rama, Prozor). Starinom su iz Drežnice (Mostar). Doselili su u Greviće "posle velike kuge". Za vrijeme kuge bježali su iz

Drežnice u "planinu", gdje ima i sada "Drežnjakova Spila" (79:106,120,140).

DRINJAK (p), u Mirušama (Bileća). Porijeklom su Kaluđerovići iz Čeva u Crnoj Gori. Odatle su se raselili "ima više od trista i pedeset godina". Drinjaci su prozvani po tome što im je neki predak išao "na preranu u Drinu". Za vrijeme vladavine Turaka "svi odrasliji Drinjaci hajdukovahu, zato se ova porodica nije razmnožila i ako je dosta stara" (59:155).

DRLJEVIĆ (m), u Bileći i Gacku. Porijeklom su od Mijanića iz Dubočaka u Banjanima. "Kada su primili islam, doselili u Gacko, a zatim u Bileću ne može se utvrditi" (247:578). Drljevići se pominju u Blagaju i Buni kod Mostara.

DROBNJAK (p), u Slivnici (Površ, Trebinje). Prema predanju, porijeklom su iz Čeklića u Crnoj Gori. Jedno su bratstvo sa Marinovićima, Šilobadima, Đurinama i Čurtovićima u ovom selu. U Slivnicu je, navodno "prije 280-300 godina", došla udovica nekog Ilića sa svoja dva sina. Stupila je u službu kod slivničkog kneza Kuđeljice. Od potomaka njenih sinova Uglješe i Branislava postali su Drobnjaci i ostale porodice u Slivnici. Prezime su dobili po tome što im je neki predak "mnogo drobio (govorio)". Slave Šćepandan (75:1214). Drobnjaka ima i u Slivlju (Nevesinje). Živjeli su u Pločniku (Borač), ali su se iselili "i sad žive u Slivlju" (59:321).

DROCIĆ (m), u Sopiljima (Nevesinje). Potiču od Milišića iz Dubrava (Stolac). Kada su prešli na islam i uzeli novo prezime, nije poznato. Živjeli su u Baćevićima kod Mostara i u Podveležju (59:232).

DRONJIĆ (k), u Dronjićima (Proslap, Prozor). O Dronjićima, prezimenu i selu, je zabilježeno: "Rod Dronjići prozvaao se po selu, a selo po ovome: tu su bile koze i kobile, pa se jedne godine jedna kobilica i jedna koza 'otronjile' (dala kobilica troje ždrebadi, a koza tri jareta) i po tome prozvano mesto" (79:77).

DROPO (p), Mrkonjići (Popovo). Porodice ovog neobičnog prezimena starinom su od Milićevića iz Koštrikovca (zaselak sela Nenovići) u Šumi trebinjskoj. Drope, kao i Milićevići, slave Nikoljdan (59:171). Poslije Drugog svjetskog rata jedna porodica je odselila

u Novu Gajdobru kod Bačke Palanke.

DRUGOVIĆ (p), srednjovjekovno vlaško bratstvo nekada nastanjeno u današnjem selu Drugovići kod Gacka. Selo je, po njima i dobilo ime. U dubrovačkim istorijskim izvorima XIV vijeka pominju se "kao bratstvo", a već na samom početku XIV vijeka bili su nastanjeni u Drugovićima, gdje se (1412.) pominje vojvoda Drugović kao sandaljev čovjek. Drugovići su bili susjedi poznatih Pliščića i pripadali su Gornjim Vlasima (146:236).

DUBELJ (k), u Belenićima i Kijev Dolu (Popovo). U Beleniće su došli iz Kijev Dola. Starinom su "odnekle iz Crne Gore" i zvali su se Raičevići. Prezime Dubelj dobili su po tome što je nekog njihovog pretka majka bila skrila u dub "od turskog zuluma". Dubelji iz Belenića odselili su u Slavoniju. Slavili su Mratindan (84:79, 145,156)

DUBLJEVIĆ (p,m). **Dubljevići** (p) su u Medinama (Gornji Polog, Široki Brijeg). Nije im poznato porijeklo, odakle su i kada doselili. Slave Đurđić (189:54). Dubljevići su stara porodica iz Dubljevića, sela u nevesinjskoj Površi koje je po njima i dobilo ime. Odselili su u Pivu kod Foče, jer su im u Dubljevićima "činili zulum muslimani iz Slivlja" (59:328). **Dubljevići** (m), u Podbilima (Gornji Polog, Široki Brijeg). Nije im poznato porijeklo. Ima ih samo u Podbilima (189:54).

DUČIĆ (p), prezime stare, razgranate i poznate hercegovačke porodice. Porijeklom su iz Krivošija u Crnoj Gori. Njihova starina u Hercegovini je Orahovica, zaselak Fatnice (Bileća). Iz Orahovice Dučići su se raseljavali u druga mjesta. Pored Fatnice, nastanjeni su u više mjesta trebinjskog kraja: Podvorima i Ukšićima u Ljubomiru, Lugu u Podbrđu i Podglivlju kod Trebinja. U Ljubomiru se ubrajaju među najstarije porodice. Najprije su živjeli u Marojevićima, pa su ih otuda "predigle" age Behmeni u Podvori. Slave Nikoljdan, a prisluzuju Blagovijesti. Porodice u Fatnici slave Ariljevdan, a u Lugu Đurđevdan. Dučića ima i u Rastu (Nevesinje). U ovo selo došli su iz Vranjske (Bileća) polovinom XIX vijeka. Slave Nikoljdan (59:140,183,185,273). U porodičnoj tradiciji Dučića održalo se više predanja. Po jednom od njih porijeklom su od Mrnjavčevića iz Srbije. Navodno, u Fatnicu je u XII vijeku došla neka

državna delegacija čiji je vođa bio iz porodice Mrnjavčević. Ostao je u Fatnici i naselio se u Orahovici (71:13). Jedno drugo predanje kaže da je "prije trista godina" u Orahovici živjela veoma bogata porodica Dučića. "U njezinu krdu išlo je do tri hiljade ovaca, najposlije ih je bilo toliko da nijesu mogli dževap davati, već su ih u brdo zgonili, ne bi li ih vuci pojeli. Dučića je imanje bila Orahovica, Kaoc i treći dio Fatničkog polja (60:878). Od Dučića pominjemo ovdje dvije znamenite ličnosti. **Nićifor Dučić** (Lug, 1832-Beograd, 1900) je zaslužni Trebinjac, bio je "kaluđer, arhimandrit, političar i vojni komandant". Za njega je rečeno da je prvi dosljedni bosanskohercegovački Vukovac u pravom smislu te riječi. Saradivao je u vodećim listovima i časopisima svoga vremena (177:56) A evo nešto, tek fragmentarno, o **Jovanu Dučiću** – velikom pjesniku, rodoljubu i diplomati. Jovan Dučić je rođen u Podglivlju kod Trebinja 1874. godine. Dučićevi roditelji, uz velike napore i odricanja, othranili su dvoje djece: ćerku Milu i sina Jovana. Rano je Jovan ostao bez oca (1878), a nekoliko godina kasnije (1887) i bez voljene sestre. Godine 1893, sa diplomom učitelja, Dučić dolazi u Bijeljину. U ovom gradu je mladi Dučić "osvojio srca mnogih lijepih djevojaka Semberije". Ali, i jedna Semberka osvojila je srce kršnog i umnog Hercegovca. To je bila Magdalena, ćerka bogatog bijeljinskog trgovca Pere Živkovića. Želje ovo dvoje mladih nisu mogle biti ostvarene. Magdalenini roditelji nisu dozvoljavali da se uda za Dučića, čovjeka "kuferasa". Otac je imao namjeru da je uda za nekog bogatog Brčaka, ali mu se želja nije ostvarila. Magdalena je ostala neudata, a Dučić neoženjen (35/19:293). Jovan Dučić je neizmjereno volio svoj zavičaj. Trebinju je, pored niza poklona, darovao spomenik Njegošu čijem je otkrivanju lično prisustvovao u maju 1934. godine. Preminuo je 7. aprila 1943. u Geri (Indijana, SAD), "daleko od Trebinja o kojem je najviše sanjao, daleko od Mostara za kojim je najviše čeznuo, daleko od Beograda u koji je najčešće svraćao..." (38:519). Sahranjen je u Geri, ali su mu posmrtni ostaci prenešeni u Libertvil. Na skromnom spomeniku koji mu je tamo «u tuđini Amerike» podignut uklesani su stihovi iz njegove pjesme *Povratak: Kad moj prah, Tvorče, mirno pređe / U grumen gline užezene, / Tad neće više biti međe / Između tebe i između mene*. Dučić je, u jednom testamentu, izrekao želju da ga sahrane u Trebinju, ali ne u groblju već na vrhu nekog malog brda u okolini Trebinja, a spomenik da bude od jablaničkog granita i sa jedinim natpisom: Jovan Dučić, pes-

nik. Međutim, testamentom od 15.jula 1941. Dučić želi da se izgradi crkva u Trebinju "u stilu one u Kosovskoj Gračanici i da se moje telo prenese i sahrani u istoj". (*Bosanska vila*, NS, br.21, Sarajevo 2000, str.2) Zahvaljujući ktitoru Branku Tupanjcu sagrađena je, na brdu Crkvini, crkva u stilu kosovske Gračanice. U njoj je, po treći put, Dučić sahranjen 22.oktobra 2000. godine.

DUDIĆ (p), bivši rod u Popovu. Pominju se u prvoj polovini XIV vijeka. Istorijski izvori kažu da su Dubrovčani plaćali mogoriš "jedino Dudićima iz Popova, koji su obavezni da čuvaju straže i bdeju na granicama Dubrovačke Republike". Zbog toga što mu nisu pristupačni izvori u originalu Filipović kaže da ne može reći "kakav je odnos prezimena Dudići, Budići i Dedići" i da li je "taj oblik pravilan" (84:44). Prezime Dudić pominje se i u Mostaru. Početkom XX vijeka u Mostaru je bio poznat Trifko Dudić, knjižar i izdavač koji je "o svom trošku" izdao Šanićevu knjigu pjesama "Na starim ognjištima".

DUGONJA (p), prezime porodica koje se pominju u Mostaru, u drugoj polovini XIX vijeka. U to vrijeme, u Mostaru je bio poznat Mihajlo Dugonja, društveni radnik i "član odbora mostarskih građana za priređivanje svetosavskih zabava" (46:124).

DUKA (p), u Sunićima, Dolovima i Kljenku (Dabar) i Lukama (Nevesinje). Živjeli su izvjesno vrijeme u Kukričju i Donjoj Vranjskoj (Bileća). U rodu su sa Dučićima iz Fatnice (Bileća) i Subotićima iz Vrbe (Gacko), a "svi potiču od istog pretka Lazara". Staro im je prezime Dučić i dio su "raseljenih Dučića iz Orahovice". Dukama su ih, prema sačuvanom predanju, prozvali Turci u drugoj polovini XIX vijeka. Duke iz Luke takođe potiču iz Sunića: "Sin Stojana Duke Risto, kao mladić od 25 godina, napustio je porodicu u Sunićima i otišao na imanje nekog mostarskog bega u selo Luku...Imanje je dobio uz posredovanje bega Čovića iz Bijelog Polja kod Mostara". Risto je imao sina Milana za koga se tvrdi da je bio ličnost vrijedna posebne pažnje. Duke, kao i Dučići, slave Ariljevdan (71:87-112).

DULAĆ (p), u Opličićima (Čapljina). Doselili su u Opličiće oko 1835. godine iz Pridvoraca (Nevesinje). Slave "Gospođin dan" (59:254). Dulaći su živjeli i u Dubljanima (Popovo), ali ih je

«za vrijeme kuge nestalo». U selu je ostala omeđina koju zovu Du-
laćevina (84:174,175).

DUMNIĆ (p), u Koritima (Bileća). Prezime je vrlo rijetko i ne pomi-
nje se u drugim mjestima Hercegovine. Prema predanju daljim
su porijeklom iz Golije u Crnoj Gori. Slave Arandelovdan, a pris-
lužuju Ilindan (258:44).

DUNĐEROVIĆ (p), stara mostarska porodica. Prezime je nastalo
od zanimanja "dunđer" (zanatlija, zidar..) potomak ove porodice je
Ilija Dunđerović "koji se nalazi na spisku pomagača 'Gusala'
" (236:167).

DUPER (p), u Biogradu i Volujcu (Površ, Trebinje). Porijeklom su
iz Župe dubrovačke, gdje ih i "sad ima katoličke vjere". Neki je od
Dupera doselio u Crnač kod Bihova u Dživaru, odakle su se kas-
nije raselili u Biograd i Volujac. Kada su prešli u pravoslavnu vje-
ru, nije poznato. Zabilježeno je da su Duperi u Biogradu "prije
slavili Đurđevdan", a sada slave Arandelovdan. Duperi u Volujcu
slave Đurđevdan (75:1225,1228). Ima ih i u Bihovu kod Trebinja.

DURAKBAŠIĆ (m), u Mostaru. Nekada su bili nastanjeni i u Dre-
žnju (Nevesinje), gdje su doselili oko 1700. godine. Pobjegli su u
ovo nevesinjsko selo iz Vela kod Bileće, zajedno sa Behilovićima,
"zbog Baja Pivljanina". Iz Drežnja su "za vrijeme kuge" odselili u
Mostar (59:223).

DURAKOVIĆ (m), u Bilećima (Čitluk). O nastanku njihovog pre-
zimana, narodno predanje kaže: "U davno doba, kad je kuga ha-
račila, pobjegla je ispred nje udovica Đulsa sa dvoje djece na brdo
iznad sela. Tu su se šćućurili (sakupili) i preživjeli. Tako je Đulsa
nadudarala kugu." Po toj Đulsi, koja je bila izdržljiva žena i
"nadudarala" (pobijedila) kugu, njeni su potomci uzeli prezime
Duraković. Brdo iznad sela Bilećici zove se Durakušin kuk
(107:269). Durakovića ima nastanjenih u Stocu, a bilo ih je i u
Donjem Čičevu kod Trebinja.

DURANOVIĆ (m), u Mostaru. Na groblju uz Baba-beširovu džami-
ju na Bilanovcu nalazi se više spomenika članova porodice Dura-
nović (165:232). Duranovići se spominju, polovinom XVIII vijeka, i

u Brataču, Nevesinje (97:144).

DURIĆ (m), u Opličićima (Čapljina). Došli su u Opličiće "za zanatom" iz Gornjeg Hrasna oko 1865. godine. Bilo ih je, u to vrijeme, dvije porodice (59:255). Durići su bili nastanjeni i u Ljubinju (97:118).

DURSUN (p), U Podosoju, Ugarcima i Ždrijelovićima (Ljubomir). Prema porodičnom predanju potiču iz Crne Gore odakle su se doselili u Ljubomir. Nije im poznato vrijeme došeljavanja niti mjesto gdje su ranije živjeli. Prema popisu iz 1900. godine u Podosoju je bila jedna kuća Dusuna. U Ugarcima dvije, a u Ždrijelovićima tri kuće Dursuna. Slave Arandjelov dan (187:132,134,138). Dursuna je nekada bilo i u Ivici (Ljubinje), ali su izumrli u ovom selu (59:141).

DUTINA (p), u Paniku i Mirušama (Bileća), Gleđevcima i Ubosku (Ljubinje), Vrbnu (Trebinje) i Opličićima (Čapljina). U Panik su došli početkom XIX vijeka iz Vrbna "radi siromaštva". Slave Nikoljdan. U Gleđevce su prešli iz obližnjeg sela Pocrnja, a u Ubosku iz Gleđevaca. Slave Svetog Savu. U Opličićima je Dutina iz Miruša. Prethodno je živio u Stocu i Prenju, odakle je oko 1840. godine došao u Opličiće "da drži han". Slavi Šćepandan. (59:132,156,255,276,283) Dutine su nastanjene i u Donjim Davidovićima (Bileća). Doselili su iz Miruša oko 1850. godine. Slave Šćepandan. (Saopštio Radovan Ilić iz Davidovića)

*

Hercegovinu su nastanjivale ili danas nastanjuju i porodice ovih prezimena: **DALIPOVIĆ** (m), **DANDA** (m), **DANDIĆ** (m) i **DANON** (jev.) u Mostaru; **DANOVIĆ** (m) u Gorici kod Trebinja; **DAUPOVIĆ** (m) u Ljubuškom; **DAUT** (m) u Ježeprosini (Konjic); **DAUTBEGOVIĆ** (m) u Drugama i Lugu (Prozor); **DEBOTA** (p) u Bihovu (Trebinje); **DELIBEROVIĆ** (m) i **DEJANIĆ** (m) u Mostaru; **DERIĆ** (p,m) u Trebinju (p) i Ljubuškom (m); **DERVIŠKADIĆ** (m) u Mostaru; **DERVOZ** (m) u Predolju (Dabar, Stolac); **DESPOTOVIĆ** (p) u Konjicu; **DIDAK** (m) u Glavatičevu (Konjic); **DILIĆ** (m) u Gračanici i Medanićima (Gacko); **DIVOŠ** (m) u Kruševljanima (Nevesinje); **DOBRIĆ** (k) u prozoru; **DOMANDŽIĆ** (k) u Klobuku (Ljubuški);

DOMIĆ (p) u Konjicu; **DOMINKOVIĆ** (k) u Pozloj Gori (Ljubuški); **DOMIŠLJEN** (p) u Mostaru; **DOSTANIĆ** (p) u Dubljevićima i Kra-
 verevu (Gacko); **DOŠLJIĆ** (p) u Ubosku (Ljubinje); **DRAKULA** (p)
 u Izgorima (Gacko); **DRAČEVAC** (m) u Dračevicama (Mostar); **DR-
 ČA** (k) u Dubokom Mokrom (Široki Brijeg); **DRINOVAC** (k) u Sla-
 tini (Prozor); **DRKA** (m) u Rečicama (Čapljina); **DROCA** (m) u Klju-
 nima (Nevesinje); **DROPIĆ** (k) u Gabeli (Čapljina); **DRUČEVIĆ** (m)
 u Mostaru; **DUBRAVČIĆ** (m) u Dračevicama (Mostar); **DUDA** (p) u
 Mostaru; **DUGALIĆ** (m) u Nevesinju; **DUGANDŽIĆ** (k) u Hrasnu
 (Široki Brijeg); **DUKIĆ** (p) u Čapljini; **DUMAN** (m) u Obziru kod
 Ljubinja; **DUMANČIĆ** (k) u Rakitnom; **DUNĐER** (p) u Trebinju;
DUPALO (m) u Dabru; **DURAN** (m) u Čavšu (Popovo); **DURMIĆ**
 (m) u Kruševljanima (Nevesinje); **DURMIŠEVIĆ** (m) u Ljubinju;
DURUT (m) u Stocu; **DUVNJAK** (m) u Ljubuškom; **DVIZAC** (m) u
 Mostaru.

*Spomenik Jevtu Dedijeru na sarajevskom groblju
 Snimio : Gojko Sikimić*

DŽ

DŽABIĆ (m), u Mostaru. Stara su porodica. Njeni pripadnici sahranjivani su, još u prvoj polovini XIX vijeka, na groblju uz Karađoz-begovu džamiju. Na nišanu Hadži-Sulejmana Džabića uklesan je zanimljiv natpis iz koga se saznaje da je tu sahranjen: "Vrli učenjak koji se vladao po svom znanju, oslonac vječitih muderisa, umrli Hadži Sulejman, sin Šejha Husejina efendije Džabića..." (165:185).

DŽAFEROVIĆ (m), u Rumbocima (Prozor). Došli su u Rumboke "kao spahije, ali ne znaju odakle". Pričaju da ih je uz "fet" došlo sedam spahija od kojih su dvojica otišla u Orašac kod Šćita. Džaferovići se "od starine" zovu i Bulići (79:95). Džaferovića je bilo u Koritima (Bileća), Kuli (Gacko) i u Ljubinju (97:111,178,214).

DŽAFIĆ (m), Kokorina (Podveležje, Mostar). Starosjedioci su u Podveležju. Daljim su porijeklom od porodice Volodera. Početkom XX vijeka bilo ih je "dvije kuće" (59:237).

DŽAFO (m). Porodice ovog prezimena nastanjene su u Papratskom (Konjic), koje je dobilo ime po bujnoj paprati koja u selu raste. Džafe su u Papratsko "odavno dodigali", iz "turskog aske-
ra" (59:338). Bilo ih je i u Kuli (Gacko). Doselili su iz Mađarske 1483. godine i nastanili se u "Gelja ljut", a potom su između dva rata prešli u Kulu (147:601).

DŽAJKIĆ (k), u Izbičnom (Široki Brijeg), koje se nekada zvalo Varda. Sadašnji naziv dobilo je u prvoj polovini XIX vijeka, po tome što su neke porodice "izbigle" u ovo selo. Džajkići su u rodu sa Hrkaćima koji su u Izbično došli iz Pribinovića (59:350). Daljom starinom su iz Vrlike u Dalmaciji. O nastanku ovog prezimena

predanje kaže: "U Mokrom bila dva brata Rkaća. I ovdje im bile staje. Jedan osto doli, a jedan došo u Izbično. Bio visok i njega su prozvali 'Džajom' (a bio je Rakić). Doselio je za turskoga vakta, i ma više od 150 godina" (189:63).

DŽALTO (k), u Uzdolu, Porošu i Ustirami (Prozor). Starinom su iz Sovića (Jablanica) "gdje još imaju svoje zemlje". Imali su lijepu sestru Jelu. Došao im aga da primi hak (dio prinosa zemlje) i zahtijevao da spava sa njihovom sestrom. Najmlađi brat "sekirom otseče agi glavu". Braća izbjegnu iz sela, osim najstarijeg koji je bio bolestan, a Jelu su "muslimani odveli za Šehića". Džalte se smatraju jednom od najstarijih katoličkih porodica tog kraja. U Uzdo su došli iz Sovića oko 1850, a u Paroš "s Triščana" 1928. godine i nastanili se u novo naselje Borova Ravan (79:126,131,151).

DŽAMARIJA (k), u Trnčini (Popovo). Porijeklom su iz Crne Gore, odakle im je predak (nepoznatog prezimena) doselio u Trnčinu "za momka" u Razmilovića. Razmilovići su ga "oženili i prozvali po mestu odakle je došao (Džama?)". Slavili su Nikoljdan (84:169).

DŽAMONJA (k), u Belenićima (Popovo) i Prozoru. U Beleniće su doselili iz susjednog Kijev Dola gdje su ranije bili nastanjeni. Slavili su Tomindan (84:146). U Prozor je Džamonja došao 1939. godine "s Rame". Otvorio je gostionicu i nastanio se u ovom mjestu. Porijeklom je iz Ljubuškog (79:109).

DŽANKIĆ (m), u Blagaju (Mostar). Stara su porodica. Među brojnim nišanima u velikom blagajskom groblju nalazi se nišan Hadži-Alije Džanikića, sina Abdulahovog, iz 1856. godine (165:185).

DŽEKO (m), Drugovići, Kula i Velika Gračanica (Gacko). Porijeklom su od Džeka iz Herceg-Novog. Smatra se da su u Kulu doselili 1687. godine "poslije pada Herceg-Novog u mletačke ruke" (147:601). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

DŽELETA (p), u Blagaju i Podgrađu (Bišće, Mostar). Porijeklom su od Dželetovića iz Podprisoja u Čepelici kod Bileće. U Blagaj su došli iz Odžaka, Nevesinje (59:240).

DŽELETTOVIĆ (p), u Mirilovićima i Čepelici (Bileća). Prema preda-

nju, doselili su "prije Kosova" iz Petrovića u Banjanima. U Čepelici su "najstarija porodica". Glavno im je zanimanje bilo stočarstvo. Preko ljeta su boravili sa stokom u Lipovom Dolu u Mirilovićima, a zimi u Potprisoju, jer im je "ovdje župnije mjesto". Slave Jovanjdan. Ima ih nastanjenih i u Radićima (Nevesinje). Doselili su u ovo selo iz Čepelice (59:146,151,230). Ljubo Mihić je zabilježio kazivanja Nikole i Lazara Dželetovića o nastanku njihovog prezimena, koja se zasnivaju na podacima iz manastira Dobrićevo. Prema tim podacima "zna se da su se doselili iz Makedonije u Vasojeviće, pa u Riđane kod Nikšića, onda u Petroviće i Vukodo kao Rajkovići. Rajković koji je došao u Čepelicu imao je velike dželete stoke i valjda po turskoj riječi od dželeto – dobi prezime Dželetović". Dakle, od Rajkovića "potiču Dželetovići... i tim današnjim prezimenom pišu se i zovu preko 450 godina" (155:696).

DŽENETIĆ (m), prezime bivšeg roda u Popovu. Imali su ljetnikovac u Javorku kod Konjica (59:338; 84:234). Nekada su bili nastanjeni i u Rajiću – bivšem selu kod Ostrošca u "konjičkoj nahiji". Od njih potiču nekadašnje moćne feudalne porodice Dženetići u Sarajevu (128:114,150).

DŽIANI (m), stare porodice koje su, u XVIII vijeku, bile nastanjene u Dubljanima (Popovo). Nestalo ih je iz ovog sela "za vreme kuge". Kao sjećanje na njih u selu se zadržao naziv "Džianovina" (84:174,175).

DŽIDŽIĆ (k), Jaklići, Šćit, Ripci i Draševo (Prozor). Porijeklom su od starosjedilačke porodice Tadića iz Jaklića koji su se ranije zvali Mijaći. U Šćit je Džidžić došao iz Jaklića oko 1901. godine i tu "se udo". U Ripce su doselili iz Jaklića "iza 1878. i 1923. godine". I u Draševu su, takođe, iz Jaklića (79:82,86,98,99).

DŽIHO (m), u Dračevici (Bišće, Mostar) i Počitelju kod Čapljine. U Dračevici su starosjedoci, a u Počitelj su doselili "prije kuge". Porijeklom su od pravoslavnih **Šteta** iz Dubrava kod Stoca (59:239,250).

DŽINOVIĆ (m), stara nevesinjska porodica. Živjeli su u selu Džinov Do, odakle su "pred kugu" iselili u Džinovu Mahalu. Age Džinovići imali su svoje kmetove u Piragićima (59:217,226). Džinovi-

ća ima i u Ripcima (Prozor). Starinom su Bunići iz Sinja. Potiču od jednog "dečaka Rizvanbegovića, koji je izbegao kad je pao Sinj i u Duvnu izučio zanat". U Ripce je Džinović došao oko 1900. godine iz Duvna (79:85). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

DŽIVANIĆ (p), u Poljicu i Kremenom Dolu (Površ, Trebinje). Prema predanju, porijeklom su iz Ljute u Konavlima, odakle je jedan "zbog krvnine" prešao oko 1700. godine u Poljice. Ranije su se zvali Filipovići, a sadašnje prezime im je nastalo po "nekom Jovu-Džinu". U Kremeni Do su doselili iz Poljica, oko 1790. godine. Slave Klimunjdani (75:1230,1235).

DŽODŽO (p), u Dražin-Dolu i Đedćima (Šuma trebinjska). U Dražin-Dolu su porodice Džodžo dvojnog porijekla. Jedni su iz Sutornine od porodice Mračevića. Došli su na "tursku zemlju" polovinom XVIII vijeka. Slave Jovanjdani. Drugi su starinom iz Zubaca, od porodice Kisjelica. Predak im je bio "momak" u Džodža u Đedćima, odakle je prešao u "Racana koji ga je pre 85 godina usinio i ostavio nasljednikom". Slave Klimunjdani. U Đedćima su Džodži starosjedioci. Slave Đurđevdani (75:1170,1180). Ima ih i u susjednom selu Krnjevići.

DŽOMBA (p), u Ukšićima i Šćenici (Ljubomir). Porijeklom su od Popovića iz Banjana u Crnoj Gori, odakle je u Ušće došao neki pop koji nije imao parohiju. Prezime su dobili po nekom svom pretku koji je mnogo jeo kao da je "džomba" (propast) u njemu. Slave Arandelovdani (187:186).

DŽOMBETA (p), u Potkomu (Dabar) i u Vlaškoj (Ljubomir). U Potkomu potiču od Koprivica u Banjanima. Došli su na Trusinu i tu živjeli "do kuge". Kada ih "kuga pomori, sađe Spasoje u Potkom". Imao je osam sinova: Jovana, Nikolu, Laza, Stanka, Šćepana, Luku, Trivka i Vida. Slave Nikoljdani (248:43). Prema Dedijeru, Džombete su starinom Rupari iz Banjana: Na Vlaškoj i Dabru zovu se Džombete (59:226).

DŽONLEZA (p), neobično prezime porodica u Hodbini (Bišće, Mostar). Porijeklom su iz Vranjskih (Bileća), odakle su i doselili u Hodbinu. Slave Jovanjdani (59:317).

DŽONO (k), u Prapratnici i u Hutovu (Neum). U Prapratnicu su Džone davno doselili iz Riđana u Crnoj Gori. U Hutovo se Džono doselio iz Prapratnice "pre 10 godina, za trgovinom". Slavili su Sv. Mihovila (84:190).

DŽORNATIĆ (p), u Ljubovu (Površ, Trebinje), selu koje je dobilo ime po nekom Ljuboju, prvom doseljeniku u ovo selo. U rodu su sa Ljubibratićima. Prema Koziću, prezime je nastalo od talijanske riječi **džornata** – nadnica. (Vjerovatno su radili kao nadničari). Slave Sv. Klimenta (75.1208,1209).

DŽUBUR (m), u Kuli, Avtovcu, Branilovićima, Ravnima (Gacko) i Gacku. Prema porodičnom predanju, svojevremeno su u Hercegovinu doselila trojica braće Džubura iz Herceg-Novog. Jedan se nastanio u gatačkom selu Kula, drugi u Konjicu, a treći u Jelaču (Foča). Od Džubura koji se prvobitno nastanio u Kuli, vremenom su se razgranale brojne porodice u navednim naseljima Gacka. Džubur koji se nastanio u Konjicu, uzeo je novo prezime Džumhur i od njega, prema ovom predanju, potiču Džumhuri u Konjicu. U Gacko je, poslije Drugog svjetskog rata, doselila porodica Ahme Džubura iz Ravni. Kupila je kuću i imanje Đerića i nastanila se u gradskom naselju Berotina, a imanje im je bilo u Gatačkom polju. Gatački Džuburi su se raseljavali i u druga mjesta izvan Hercegovine. Danas ih ima nastanjenih u Dubrovniku, Zagrebu, Sarajevu, Tuzli...(Podaci: Hilmo Džubur iz Tuzle)

DŽUDŽA (m,p). **Džudže** (m), u Gnojnicama (Bišće, Mostar). Tvrdi se da su "starinci". Preživjeli su kugu, koja je "ovaj kraj teško pogodila da nije imao ko obrađivati zemlju" (59:239). Ima ih i u Mostaru. **Džudže** (p) su nastanjene u Zgonjevu (Dživar, Trebinje), a pominju se i u Konjicu.

DŽUMHUR (m), u Konjicu. Prema predanju, porijeklom su iz Egipta odakle su, oko 1700. godine, doselili u ovo mjesto. Neposredno po dolasku izgradili su džamiju. Džumhuri su bili brojna porodica u Konjicu. Imali su, kažu, "i svoju ulicu" zvanu mahala Džumhura. Prvobitno su bili vjerski dostojanstvenici, a zatim intelektualci raznih profesija. Iz Konjica su se raseljavali u druga mjesta: Sarajevo, Beograd, Tuzlu...Prezime je nastalo od arapske riječi džumhur što u prevodu znači narod, skup, društvo...

(Saopštila Nasiha Džumhur-Savić iz Tuzle). Iz ove konjičke porodice potiče poznati slikar, novinar i karikaturista Zuko Džumhur (1921-1989). U jednom nekrologu povodom njegove smrti kaže se da je Zuko "napisao najviše nekrologa svojim prijateljima... U Beogradu, u kom je proživio najljepše godine, govorio je ekavski bez akcenta, ali čim bi prešao u Hercegovinu, istog časa je počinjao da priča čistom ijekavicom. Upotrebljavao je i ćirilicu i latinicu podjednako, a crtao je kao niko pre njega...Posle putovanja u Meku i Medinu, gde je postao hadžija i odakle se vratio sa knjigom 'Nekrolog jednoj čaršiji', pustio je jednu od prvih posleratnih brada u Beogradu,...I, na kraju, evo nas u džezazi, na starom muslimanskom groblju u Konjicu...Neko je za oproštaj pročitao 'Stražilovo' Crnjanskog. Jedan mladi franjevac, opasan belim konopom, s poštovanjem je posmatrao kako trojica hodža klanjaju i pevaju sure iz Kurana. 'Alahu akber' otplovilo je kroz zaleđene čemprese ravno u nebo. (Momo Kapor: *Tako je govorio Zuko*, "Politika", 3.XII 1989).

*

U Hercegovini su zabilježena prezimena i ovih porodica: **DŽAJA** (m) u Sretnici (Mostar), **DŽAJIĆ** (k) u Klobuku (Ljubuški); **DŽAKULA** (p) u Pješivcu (Stolac); **DŽALTUR** (m) u Velikoj Gračanici (Gacko); **DŽANKO** (m) u Bivoljem Brdu (Čapljina); **DŽANKOVIĆ** (m) u Kuli (Gacko); **DŽAVEROVIĆ** (m) u Kopčićima (Prozor); **DŽEBO** (k) u Mostaru; **DŽEFER** (m) u Ljubuškom; **DŽEJIĆ** (k) u Proslapu (Prozor); **DŽEMALIĆ** (m) u Policama (Trebinje); **DŽEMAT** (m) u Prozoru; **DŽEMILA** (m) u Aladinićima (Stolac); **DŽEMIĆ** (m) u Bijenjoj (Nevesinje); **DŽIMIĆ** (m) i **DŽINKIĆ** (m) u Mostaru; **DŽINKOVIĆ** (m) u Avtovcu (Gacko); **DŽINO** (m) u Papratskom (Konjic); **DŽOLAN** (k) u Varvari i Rumbocima (Prozor); **DŽUKELJA** (m) U Mucalovićima (Nevesinje); **DŽUNOZA** (m) u Ubosku (Ljubinje).

ĐAJIĆ (p), u Orahovcu (Lastva, Trebinje). Smatra se da su starosjedioci u ovom selu. U jednom dokumentu (žalbi) "korjeničke raje" iz XVII vijeka pominju se Đuro i Vidak Đajić u ovom kraju. U Orahovcu je registrovano 8 domaćinstava sa "sekundarnim prezimenima **Budži i Mrakovići**". Ni jedno nije "patronimijskog porijekla". Slave Mratindan (64:480). Đajića ima i u Ždrijelovićima (Bileća). Doselili su iz Lastve kod Trebinja (59:132).

ĐAKOVIĆ (p), bivši rod u Strujićima (Popovo). Za nekog Đakovića iz ovog sela predanje kaže: "Kad su Mlečići došli u Popovo, njihovi vojnici poterali su konje Đakovića. Kad su ih pojili na reci, on potajno prepliva, uzme svoje konje i dotera ih kući. Zbog toga ga prozovu Konjevod" (84:181). Đakovića sada ima nastanjenih u Mostaru.

ĐAPO (m), u Planoj i Njeganovićima (Bileća). O nastanku prezimena i porijeklu porodica Đapo sačuvana su dva predanja. Jedno je Dedijer zabilježio ovako: "Jedanput arambaša Limo, drug Baja Pivljanina, udari na neke muslimanske svatove. Pošto u Lima nije bila najbolja družina, svatovi ga razbiju i zarobe mu jednog iz družine. Ovaj od straha obeća Muslimanima da će primiti islam, ali se brže pokaje i počne se krstiti, ali ga Muslimani opet natjeraju da primi islam i ožene ga Muslimankom. Ovaj poturica već je imao djece koja su bila Muslimani, a on se nije držao stalno ni hrišćanske ni muslimanske vjere. Sad bi se krstio, a kad bi ga zastrašili opet bi klanjao. Bio je, vele, veoma visok, pa kad je jednom otišao u Dubrovnik, 'Latini' su se čudili, kolik je i kako pravi velike korake i u čudu su govorili: 'Ajme za muku Isukrstovu, čudna li ovoga Đapa!' Poradi toga prozovu ga Đapom" (59:180). Drugo predanje kaže da muslimansko bratstvo Đapo potiče od Krivo-

kapić. "Petar Krivokapića, koga u bratstvu Đapo pominju i kao Petar Krivi, bježeći od krvne osvete iz Crne Gore dođe na područje Bileće u Hercegovinu. Poslije izvjesnog vremena obeća mu aga dati dobru zemlju u Fatničkom polju ... pod uslovom da pređe na islam". Petar je prihvatio aginu ponudu i nastanio Njeganovićima. Đape kažu da je Petar bio rod sa drobnjačkim knezom Limom Srdanovićem koji je bio pobratim sa Bajom Pivljaninom – Nikolićem. Pošto je nekom prilikom Petar "kao musliman" spasao Baja i Lima od Turaka, omogući mu bjekstvo. Prezime Đapo Petar je dobio po dolasku u Bileću i to na ovaj način: "Dok je neko društvo jelo meso iz sahana, naiđe Petar, uzme dobar komad mesa i produži putem. Društvo se nije suprotstavljalo Petru nego kroz šalu počеше razgovarati kako Petar na brzinu đapi (uze-zgrabi) dobar komad mesa. Po tome ga počеше zvati đapo-ćapo, što njegovim potomcima ostade kao prezime u verziji nadimka Đapo" (208:235).

ĐEBO (m), u Jasenici (Bišće, Mostar). Doselili su iz Slipčića kod Mostara. Nekada su bili nastanjeni i u Trnovici (Borač), gdje je dugo vremena bila samo jedna muslimanska porodica Đeba koji su "starinci" (59:244,320).

ĐEDOVIĆ (p,m). **Đedovići** (p), u Mosku (Trebinje). Porijeklom s Grahova, a na Mosko su došli iz Oraha kod Bileće, oko 1 godine. Bili su "Butulijini sestrići, pa pošto im je umro stri selili su na Mosko". Slave Petkovicu (59:133). Ima ih i u Nama (Gacko). **Đedovići** (m) su živjeli u Bačevićima (Bileća).

DEREK (k), u Vrpolju (Rakitno). Nastanjeni su u zaseocima. Smatraju ih najstarijim plemenom u predjelu Rakitno nije utvrđeno. Prema predanju, doselili su iz Visa u 17. vijeku. Danas su veoma malobrojni, "tek jedna porodica". Svi su to posljedica četih iseljavanja...

su doselili iz Šipačna. Nekada su živjeli i u selu Ravni (Gacko), odakle su prešli u Šipačno. Starinom su od Nikšića. Slave Arandjelovdan (59:209,244,227,228,333). Đerića ima i u Pridvorcima kod Trebinja.

ĐIKIĆ (m), Buna (Bišće, Mostar) i u Mostaru. Na Bunu su došli iz Mostara, na svoje imanje oko 1890. godine (59:242). Đikići su stara mostarska porodica iz koje potiče i poznati javni radnik, publicista i pjesnik **Osman Đikić** (1879-1912). Pjesme je objavljivao u *Bosanskoj vili* i mostarskoj *Zori*, sabrao ih je i objavio u tri svske: *Pobratimstvo* (Beograd, 1900), *Muslimanskoj mladeži* (Mostar, 1902) i *Ašiklije* (Mostar, 1903). Bio je urednik **Gajreta**, pokretač **Samouprave**, sekretar društva Gajret i saradnik u više listova i časopisa. (77/3:201) U groblju kod Karadžoz-begove džamije nalazi se spomenik (turbe) ovom zaslužnom Mostarcu.

ĐOGIĆ (p,m). **Đogići** (p) su stara porodica u Sitniku (Konjic). Među solunskim dobrovoljcima konjičkog kraja pominju se dvojica Đogića iz Sitnika - Vaso i Mihajlo (90:253). **Đogići** (m) su nastanjeni u selu Šcipe (Prozor).

ĐOGO (p,m). **Đoge** (p), u Gornjem Hrasnu (Neum), Ubosku, Vlahovićima i Kapavici (Ljubinja), Kolečku (Nevesinje). U Gornje Hrasno su doselili "prije 300 godina" iz Mirilovića (Bileća), a potiču od porodice Kapora. U Ubosku su došli iz Rujevog Dola - mahale u Gornjem Hrasnu, a u Vlahoviće iz Uboska. Slave Jovanjdan. U Kolečkom su od bratstva "starih Krivokapića". Doselili su oko 1846. godine iz Željeva gdje su neko vrijeme boravili. Slave Lazarevdan (59:258,276,289,293,327). Ima mišljenja da su Đoge u Hrasnu porijeklom od Denda iz istog mjesta (84:186). **Đoge** (m) su živjele u Ubosku kod Ljubinja (97:123). U Mosatru se pominje književnik **Husein Đogo** za koga se tvrdi da potiče od Kapora i da mu je staro prezime Dubravčić (155:586).

ĐOLO (k), u Biograticima (Široki Brijeg). Porijeklom su od Damjanovića iz Ljutog Doca odakle su oko 1850. godine prešli u obližnje Biograce. Slavili su Nikoljdan (59:345).

Đ O N (p), neobično prezime stare trebinjske porodice. Rod su sa Vukalovićima iz Bogojević-Sela u Zupcima (75:1242). Ne spomi-

nju se u drugim mjestima Hercegovine.

ĐONLAGA (p), u Opličićima (Čapljina). Doselili su oko 1820. godine iz Like. Nastanili su se u Rječicama kod Domanovića, odakle su prešli u Opličiće. Slave Nikoljdan (59:254).

ĐORDAN (p), u Mišljenu (Ljubinje), Dvrsnici i Dodanovićima (Popovo). Porijeklom su od Miloradovića iz Ljubomira. Prema predanju, prezime su dobili u Popovu polju po tome što je nekom njihovom pretku aga Đikić iz Mostara govorio: "Bre đidi Đordan". Jedno drugo predanje pominje neku djevojku iz njihovog bratstva koja je nosila đerdan i prozvali je Đerda. Od toga nadimka nastala prezime Đordan. Po polasku iz Ljubomira zadržali su se u Ivici, a odatle prešli u Dvrsnicu. Iz Dvrsnice su, oko 1890, došli u Domanoviće i Mišljen. Slave Arandelovdan. (155:685,743;84:75,165,166)

ĐORĐIĆ (p), u Radešinama i Zukićima (Konjic). Đorđić je došao iz Zukića na Dobrogošće, a odatle, oko 1885, prešao "za hadžiju" u Radešine. Slave Savindan (59:337). Đorđići su, prema predanju, nekada živjeli i u Čičevu kod Trebinja. Porijeklom su iz Pive, odakle su (u XV ili XVI vijeku) doselili u Čičevo. U Čičevu ih odavno nema. Njihovi potomci uzeli su nova prezimena: Ambulija i Skulić. (Podaci: Savo i Željko Ambulija iz Trebinja).

ĐULABIJA (p), u Ivici (Ljubinje). Jedno su bratstvo sa Vrtikapma i Kalajdžićima. Veoma su stare porodice i potiču od izumrlih Nenkovaca koji su živjeli u Ivici. Slave Đurdevdan (59:280).

ĐULBABIĆ (m), u Stocu. Đulbabići su "od prvih dana turske vladavine" živjeli u Hateljima (Dabar). Porijeklom su od "nekog Đulbabe... koji je došao u Dabar sa turskim osvajačima i ovdje se stalno nastanio". U Hateljima ih odavno nema. Izumrli su u ovom selu (97:76,77).

ĐULEPA (m), prezime starih porodica u Berkovićima i Klečku, Dabar (Stolac). Ima ih nastanjenih i u Stocu. U starom muslimanskom groblju na Berkovićima nalazi se jedan grob za koga Đulepe tvrde da je grob njihovog pretka bega Brekavca. Moguće je, kaže Petar Šobajić, da su Đulepe od pravoslavnih Berkovića po

kojima je selo i dobilo ime. "Morila ih je kuga tri puta u razmaku od 14 godina. Od posljednje kuge ostao je samo Hasan, koji je imao 6 sinova i od njih su ove kuće Đulepa." Nekoliko porodica iselilo se u Stolac (248:40).

ĐULIMAN (m), u Dobrču (Podveležje) i Kolečkom (Nevesinje). U Kolečkom su starosjedioci, a u Dobrč su doselili iz Kolečka "za vrijeme okupacije". Predak im je dobio nadimak Došlo (59:236, 237). Đulimana ima i u Plužinama (Nevesinje).

ĐURASOVIĆ (p,k), porodice u Popovu. **Đurasovići** (p) su nastanjeni u Dračevu. Doselili su oko 1820. godine iz Grbića u Lugu trebinjskom. Slave Jovanjdan (59:272). Ima ih i u Lušnicama (Bobani), Trebinju, Mostaru, Sarajevu i iseljenih u SAD. **Đurasovići** (k) su u Trnčini i Kotezima. Starinom su Šupci (Sušci) koji su živjeli u Prijedoru-mahali sela Trnčina. Prema predanju, napali su ih Senjani (na Božić) i "sve ih pobili i porobili, samo je nekim slučajem ostao starac Đuro i unuk mu". Od toga Đure su Đurasovići. Iz Prijedora u Trnčini su prešli u Koteze oko 1720. godine. Slavili su Nikoljdan (84:78,168,179).

ĐURAŠKOVIĆ (k), u Počitelju (Čapljina). Zabilježeno je da je "Đuraškovića otac" pobjegao iz vojske i da je porijeklom iz Mađarske. Krajem XIX vijeka bilo ih je u Počitelju "dvije kuće" (59:252).

ĐURAŠ (k), Grab (Zupci, Trebinje). U ovo selo Đuraš je došao oko 1880. godine iz Mrcina u Konavlima. Bavio se trgovinom. Početkom XX vijeka bilo ih je dvije porodice (75:1257).

ĐURĐEVIĆ (p). Porodice ovog prezimena nekada su živjele u Poljicu (Popovo), jednom selištu kod Huma (Šuma trebinjska) i Hutovu (Neum). U Poljicu, gdje su bili starosjedioci, davno su smetnuli". Kao uspomena na njih u selu se zadržao toponim Đurđevića kućetine (59:266,267). Iz selišta kod Huma su "zbog krvnine nekud pobjegli" (75:1191). U Hutovu su prešli u katolike i uzeli novo prezime **Mustapići** (84:188). Đurđevići se pominju krajem XVII vijeka i u Lušnicama (Bobani). Njihovi potomci su današnji Mitrovići i Kovači iz ovog kraja. Neki Đurđevići iz Lušnica nastanili su se u Dubrovniku i okolini. Tamo su primili katoličku vjeru. Održavali su «rođačke» veze sa Đurđevićima iz Lušnica. Đurđevići

su slavili Đurđevadan, a tu slavu su zadržali i njihovi potomci Mitrovići i Kovači. (Podaci: Ljubo Mitrović iz Lušnica).

ĐURICA (p), u Hateljima, Berkovićima i Suzini (Dabar). Starinom su iz Preraca kod Bileće. Ubrajaju se među najstarije doseljenike u Dabru. "Novljani Turci izmamili su im potpise za njihove zemlje u Preracima i oduzeli ih." Kada su nekom prilikom došli da "kupe hakove", Đurice ih pobiju i rasele se. Jedan od četvorice braće "koji je znao dobro da brije" ostane u Hateljima na imanju Ljubovića. Ostali odu na Kosovo. U Hateljima se Đurice "namnože" i rasele po Dabru. Slave Tripunjan (248:36,37,38).

ĐURIĆ (p), u Podgrađu (Bišće, Mostar), Krajpolju i Kapavici (Ljubinja), Staroj Gabeli (Čapljina), Ljubinju i Mostaru. U Podgrađe su došli iz Ljubinja, a u Ljubinje iz Žabice gdje su prvobitno živjeli. U Kapavicu su doselili iz Krajpolja. U Staru Gabelu je "Đurića djed" došao oko 1840. godine iz Slipčića kod Mostara. Slave Jovanjan (59:240,263,287,289). Đurići su stara mostarska porodica. Na groblju u Bjelušinama nalaze se njihovi spomenici iz XVII vijeka (232:201). Nekada su živjeli i u Orahovom Dolu (Popovo), ali su izumrli u ovom selu (84:153). Ima ih u Popratima (Stolac) i u Trebinju. Đurići su različitog porijekla. Neke porodice u Ljubinju porijeklom su iz Žabice. Predak im se zvao Đuro Smolčić. Slave Jovanjan. Porodice u Kapavici i Krajpolju daljom su starinom od Vujadinovića iz Crne Gore. Slave Đurđevdan. Prezime su uzeli po "djedu Đuri" (155:503,549,565).

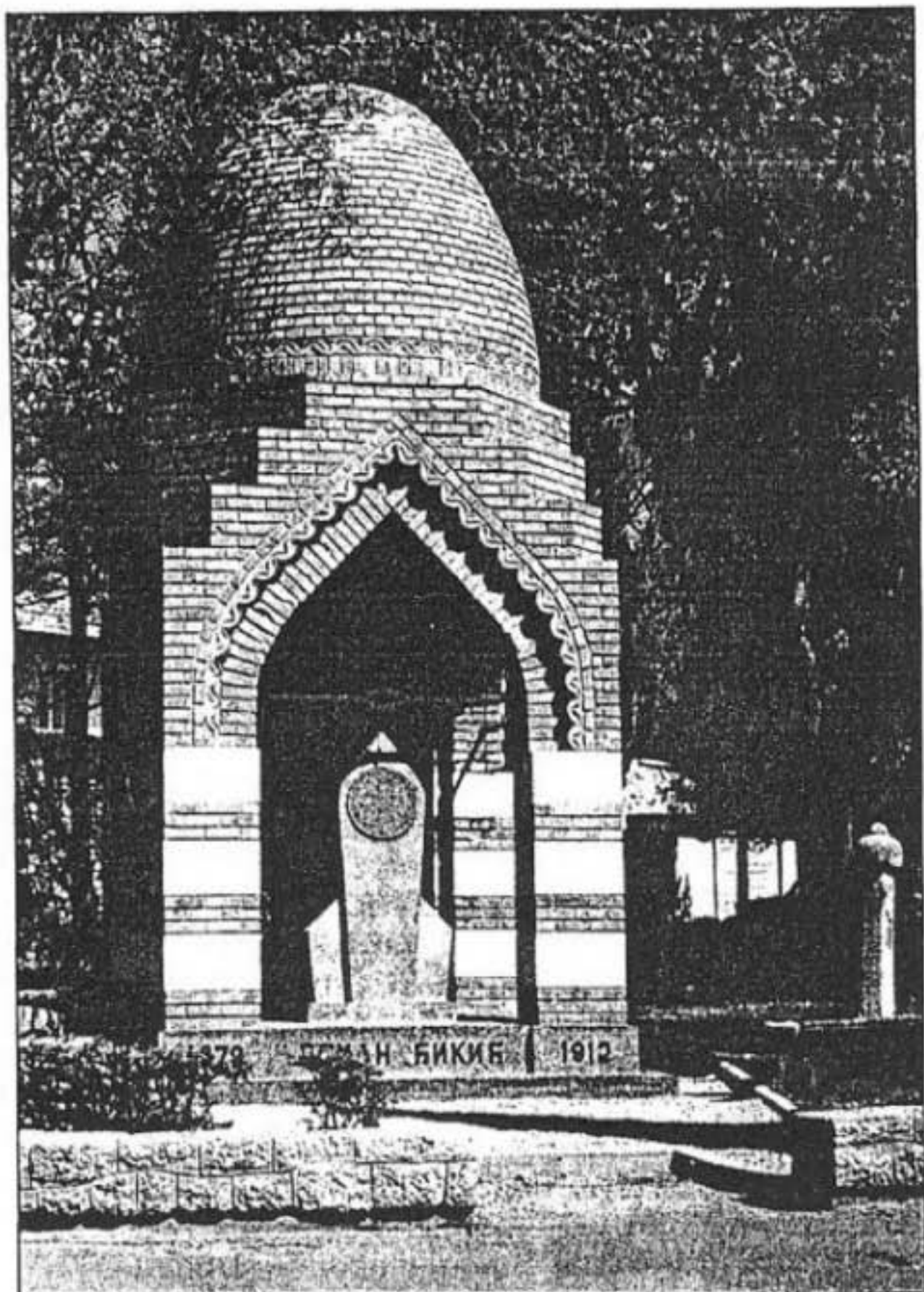
ĐURIČIĆ (p), stare hercegovačke porodice. Nastanjeni su u Vratkovićima i Garevoj (Gacko), Raptima (Bobani, Trebinje), Nevesinju, Mostaru... U Garevu je "Đuričića djed" doselio iz Vratkovića. U Rapti su došli u prvoj polovini XVIII vijeka iz obližnjeg Maljevog Dola gdje i danas postoje ostaci njihovih kuća. Smatra se da su Đuričići starinom iz Lisine, selištu između Žakova i Tulja u Popovu. Iz Lisine su "vrlo davno" prešli u Maljevom Dolu. Tvrdi se da su jedna od najstarijih porodica u Bobanima. Slave Jovanjan (59:197,270). Od gatačkih Đuričića potiče narodni heroj **Blažo (Alekse) Đuričić**, rođen 1914. godine u Pueblu (SAD). Oca su mu, 1908. godine, austrijske vlasti protjerale iz Hercegovine u Crnu Goru. Od 1910. do 1914. porodica je živjela u Americi. Po povratku iz Amerike, otac mu je učestvovao u Prvom svjetskom ratu i

poginuo 1916. godine. Blažo se istakao u NOB-u i bio jedan od rukovodilaca u Bosni i Heregovini (168:231,232).

ĐURJAN (m), porodica ovog prezimena živjela je u mahali Pušišta u Burmazima kod Stoca. Đurjani su "pred okupaciju", prešli iz Pušišta u susjednu mahaldu Duboka, a zatim odselili u Tursku (59:281,282). Stara su porodica. Na spisku hadžija "za koje nismo mogli utvrditi iz kojih porodica potječu" nalazi se Ibrahim Đurjan (97:100).

ĐURKOVIĆ (p), u Donjem Hrasnu (Neum). Nastanjeni su u zaseocima Četoljub i Kolojan. Na Četoljub je Đurković doselio iz Dračeva u Popovu "kao čebadžija" oko 1840. godine. U Kolojan su se nastanili oko 1870. godine. Slave Jovanjdan (59:279). Đurkovića ima i u Mostaru.

U Hercegovini se spominju i ova prezimena: **ĐAJO** (m) u Mostaru; **ĐANUŠIĆ** (k) u Trebinju; **ĐELMO** (m) u Papratskom (Konjic); **ĐERISILO** (p) u Trebijovima (Trebinje); **DERMAL** (m) i **DERMANOVIĆ** (p) u Mostaru; **ĐEVENICA** (k) u Trebnju (Stolac); **ĐIDELIJA** (p) u Bašićima (Gacko); **ĐIKOV** (p) u Podgljivlju kod Trebinja i Tasovčićima (Čapljina); **ĐINIĆ** (m) u Mostaru; **ĐILITOVIĆ** (m) u Mostaru; **ĐIPO** (m) u Jezeru (Borač); **ĐIZLIĆ** (m) u Mostaru; **ĐOĐA** (k) u Proslapu (Prozor); **ĐONKO** (m) u Mostaru; **ĐOZIĆ** (m), **ĐOZO** (m) i **ĐUGUM** (m) u Mostaru; **ĐUKANOVIĆ** (p) u Kazancima (Gacko); **ĐULBABIĆ** (p) u Stocu; **ĐULMEZ** (m) u Pješivcu (Stolac); **ĐURAS** (k) u Podboru (Prozor); **ĐURINA** (p) u Slivnici (Površ, Trebinje); **ĐUROVIĆ** (p) u Mostaćima kod Trebinja i u Trebinju; **ĐUVENICA** (m) u Stocu i okolini; **ĐUZALOVIĆ** (p) u Turmentima (Trebinje); **ĐUZILAN** (m) u Stocu.

*Turbe Osmana Đikića u Mostaru
Snimio : Risto Milićević*

E

EFICA (m), u Mostaru. Stara su porodica. U mostarskom muslimanskom groblju Oručnik nalazio se nišan Đulse Efice na kome je uklesan zanimljiv epitaf: "Život je prolazan i nema stalnosti. Zemaljski život je sličan kući pauka. O pameti čovječe, dovoljan ti je dokaz prolaznosti...Bože oprosti i smiluj se tvojoj ropkinji Đulsumi, ženi Osman-efendije Efice,...Godina 1317 (1899)." Umrli članovi porodice Efica sahranjivani su u haremu uz Nazir-aginu Džamiju na Spilama (165:169,311).

EGLENOVIĆ (m), u Striževu Rogebradu (Drežnica, Mostar). Matično selo im je Striževo. Iz ovoga su neke porodice odselile, 1889.godine, u Rogebrdo. U doba Niškanovićevih istraživanja (1978-1981) u Striževu je bilo tri, a na Rogebrdu četiri porodice Eglenovića (173:41).

EJUB (m), prezime stare porodice koja je, u XVIII vijeku i u prvoj polovini XIX vijeka, bila nastanjena u Blagaju kod Mostara. Prema istorijskim izvorima najstarije poznati član ove porodice bio je neki Salih Ejub koje se "prvi put" spominje 1732. godine (98:20). Prezime je identično sa muslimanskim muškim ličnim imenom i pripada grupi patronima.

EJUBOVIĆ (m), stara i ugledna porodica u Mostaru. Najpoznatiji njen pripadnik bio je **Mustafa Ejubović** (1651-1707), poznat pod imenom **Šejh Jujo**. Bio je plodan pisac i "najmarkantnija ličnost u muslimanskim krugovima intelektualnog i općekulturnog života Bosne na prelazu iz XVII u XVIII stoljeće". Napisao je više djela iz oblasti šerijatskog prava, arapskog jezika i dr. U groblju kod Šarića džamije nalazi se Šejh Jujino turbe koje je 1831. godine podigao Ali-paša Rizvanbegović (165:236,237). Vjerovatno su Ejubi i Ejubovići porodice istog porijekla.

EKMEČIĆ (p, m). **Ekmečići** (p) su živjeli u Prebilovcima kod Čapljine. Iz ovog hercegovačkog sela potiče poznati historičar, akademik, **Milorad Ekmečić**. Njegov naučni opus je velik. Zapaženi su Ekmečićevi radovi po časopisima i publikacijama, a najpoznatije mu je djelo *Stvaranje Jugoslavije 1790-1918*. u dva toma. **Ekmečići** (m) su nastanjeni u Mostaru.

ELAKOVIĆ (p), u Uskoplju (Šuma trebinjska) i Volujcu (Površ, Trebinje). U Uskoplju su bili "najstarija porodica". U ovo selo predak im je došao iz Crne Gore prije "280-300 godina". Slave Miholjdan. U Volujac je Elaković doselio iz Uskoplja oko 1850. godine. Slavi Arandjelovdan (75:1224,1227). Elakovića ima i u Bihovu kod Trebinja, Trebinju i Beogradu.

ELEK (p), u Jugovićim (Nevesinje) i Kruščici (Borač). Eleci su, oko 1830. godine, pobjegli iz Golije "zbog krvi". Najprije su se nastanili u Jugovićima. Pošto su se razdijelili, "jedan ostade u Jugovićima, drugi ode u Bosnu, a treći ovamo", u Kruščicu (59:322).

ELEZ (p), u Izgorima (Gacko). Porijeklom su iz "donje Heregovine". U ovo gatačko selo doselili su u XIX vijeku (147:578). U historijskim izvorima pomilnije se Ilija Elez - barjaktar Donjogatačkog bataljona u hercegovačkom ustanku (1875-1878). Rodom iz sela Izgore (196:23).

ELEZOVIĆ (m), u Elezovićima i Dubravicama (Hrasno, Neum), Bivoljem Brdu (Čapljina) i Kapavici (Ljubinje). Selo Elezoviće zasnovala je porodica Elezović i po njima je dobilo ime. U Elezovićima se nalaze preko "300 godina". Odavde su se raselili u navedena mjesta (59:258,279,284,289). Prema predanju porijeklom su od Srba Knežića iz Hrasna. Isto su "pleme" sa Bukvićima, Đogama i Medanima u Hrasnu (174:41). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

EMINOVIĆ (m), u Stocu i okolini. Na spisku hadžija iz 1885. godine "za koje nismo mogli utvrditi iz kojih porodica potječu" nalazi se i Hasan Eminović (97:100).

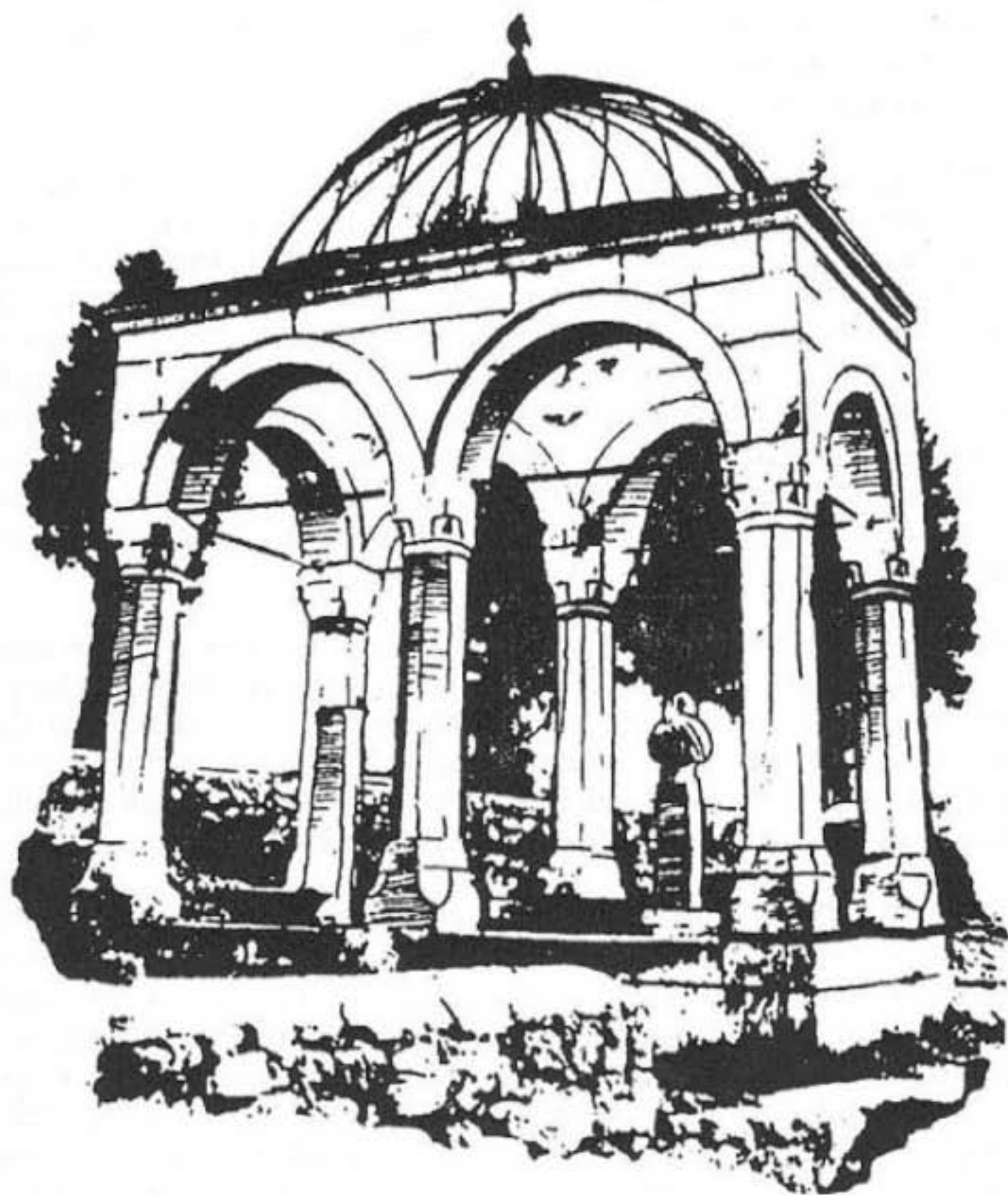
EMROVIĆ (m), u Fatnici (Bileća). U ovo selo Emrović je došao u XIX vijeku iz nepoznata mjesta. "Vele da je bio samac i da je tražio gdje će moći živjeti, te se nastanio u Fatnici" (59:185).

ERBEZ (p), u Bančićima (Ljubinje). Prema narodnom predanju, Erbez je došao iz Crne Gore na Brezova Dola, a odatle prešao u Bančiče. Na Brezovim Dolima "jedan njihov mladić nije se bojao nikoga, išao je 'serbez' i drugima govorio: Idi serbez!" Po tome je nastalo prezime Erbez. Slave Đurđevdan (155:624). Ima ih i u Mostaru. Novak Mandić kaže da su Erbezi "starinska gackonska porodica" i da se u dubrovačkim izvorima pominju krajem XVII vijeka (147:578).

EREŠ (k), u Radišićima, Proboju, Humcu, Studencima (Ljubuški) i Sretnici (Mostar). U Radišićima i Humcu Ereši su iz Broćna. Prvo su doselili u Radišiče, "pa odatle u Umac". U Proboj je neki Ereš došao iz Radišića "na ženinstvo". U Sretnicu su došli iz Knešpolja (Široki Brijeg) oko 1920. godine. Slavili su Malu Gospojinu (59:296,303,343). Ereši su nastanjeni i na području Širokog Brijega: u Dobrču i Žvatiću. U Dobrč se jedan od Ereša iz Sretnice doselio "još u tursko doba" i bio je sluga kod Ivana Bleke. Tu se oženio i dobio zemlju ("kmetovinu"). U Žvatić su doselili iz Dobrča. Na ovom području spominju se i u Knešpolju 1743. i 1768. godine (189:41,49).

ERCEG (k), porodice ovog prezimena nastanjene su u više mjesta ljubušskog kraja: Humcu, Prologu, Radišićima, Vitini, Klobuku, Šipovači. Ercezi u Humcu su "iz Miloševića" u Dalmaciji. U Radišiče im je predak došao "ispod Pologa". U Klobuk je nekog Ercega "beg preselio iz Vitine", a u Šipovaču su "Ercegov pradjedi" doselili iz Župe kod Imotskog (59:296,303,307,308,309).

ERKOČEVIĆ (m), stara porodica koja je živjela u Čičevu i Pridvorcima kod Trebinja i u Trebinju. Starinom su iz Herceg Novog odakle su i doselili na područje Trebinja. U istorijskim izvorima se pominje Salih ef. Erkočević koji je, po povratku sa studija iz Istambula, bio "jedno vrijeme muderis u Trebinju", te hafiz Sadik ef. Erkočević koji je u "selima oko Trebinja vršio neku vjersku funkciju" polovinom XIX vijeka (97:239,258). Obren Đurić Kozić pominje u Čičevu **Arkočeviće**. Očigledno je riječ o istoj porodici koja se vjerovatno nekada i ovako prezivala, a moguće je da se radi i o zamjeni početnog slova ovog prezimena.

Turbe Mustafa Ejubovića - Šejh Juje u Mostaru

F

FAIN (m), u Svinjarini (Podveležje, Mostar). Starosjedilačka su porodica. Priča se da za vrijeme Hercega Stjepana u Podveležju nije bilo "pravih sela, već katuna i stočarskih stanova". U tim katunima je Herceg-Stjepan držao svoju stoku, a u jednom od njih svinje. Otuda ime Svinjarina. U ovom kraju su nekada živjela "tri pravoslavna bratstva: Milišići, Voloderi i Maksumići". Prešli su na islam i od njih potiču mnoge porodice u Podveležju, među kojima su i Faini (59:236,237).

FALATAR (k), u Proslapu i Orašcu (Prozor) i u Prozoru. Starinom su iz Lipna kod Ljubuškog. Ranije su se zvali Nikolići. Prema predanju, prezime Falatar su dobili po tome što je beg rekao jednom Nikoliću "starjeniku" da pogodi kakvo će mu dijete roditi žena, a on rekao: "muško ko jabuka". Žena je rodila begu muško dijete, a beg njega darovao. Otuda im prezime Falatar, a to znači gatalo. U Proslap im je predak došao iz Lipna. Iz Proslapa je jedna porodica odselila u Prozor 1916, a jedna u Orašac 1918. godine "posle Prvog svjetskog rata" (79:71,79,109).

FAZLAGIĆ (m), stare, nekada poznate, hercegovačke porodice. Živjeli su u Kuli (Gacko), Trebinju i Donjem Čičevu kod Trebinja. Starinom su iz Herceg-Novog, odakle su, polovinom XVI vijeka, "trojica braće" doselili u Hercegovinu. Jedan se nastanio u Trebinje, drugi u Čapljinu, a treći, Ahmed, nedaleko od Gacka. Ahmed je, na mjestu gdje se nastanio, podigao kulu i po tome je naselje dobilo naziv Fazlagića Kula. Bili su bogati feudalci, imali su velike posjede, u Kuli su sagradili i mekteb kojeg je "srušio Bajo Pivljanin sa svojim uskocima". Iz trebinjske porodice Fazlagića isticao se u javnom i političkom radu Hajdar ef. Fazlagić koji se "nikom živu nije zamjerio" (97:209,248,250,251). Fazlagića ima i u Mostaru.

FAZLIĆ (m), u Banjdolu i Svinjarini (Podveležje). Starosjedioci su u ovim selima i jedno su bratstvo sa Zlomužicama, Husnićima i Tulama iz Banjdola. (59:237) Fazlići su živjeli i u Ljubinju. Porijeklom su od stare porodice Serdarevića koja je bila nastanjena u ovom mjestu (97:118,119).

FAZLINOVIĆ (m), u Proboju (Ljubuški) i u Ljubuškom. U Proboj su doselili iz Ljubuškog oko 1800. godine. Porijeklo im nije zabilježeno (59:296). Fazlinovići žive i u Mostaru.

FEIĆ (m), prezime starosjedilačke porodice koja je živjela u Ljubinju (59:288). Hasandedić ih, takođe, pominje u Ljubinju, ali kao **Fejiće** (97:118). Fejića ima nastanjenih i u Mostaru.

FEJZIĆ (m), u Prozoru i Borovnici kod Prozora. Starinom su iz Pešte, "pa ih i sada zovu Pešteljima". Na Borovnicu su izlazili preko ljeta, "pa se neki iza okupacije stalno nastanili" (79:107,111). Dedijer ih pominje u Blagaju kod Mostara i kaže da im je "djed" došao iz Nevesinja (59:240). Fejzića ima u Čapljini i u Mostaru.

FERIZ (m), u Bogodolu i Blagaju (Mostar). U Bogodolu su Ferizi živjeli "do potonje kuge", a zatim su prešli u Blagaj (59:315). Ferizi su bili nastanjeni i u Kljunima kod Nevesinja (97:151).

FERIZOVIĆ (m), U Medanićima (Gacko). Doselili su u XVII vijeku od Nikšića. Ferizovići se spominju i u narodnim pjesmama XIX vijeka. Odselili su iz Medanića u Brčko i neka druga mjesta (147:598). Ferizovići su nastanjeni i u Mostaru.

FESTIĆ (m), u Ljubinju i Gleđevcima kod Ljubinja, gdje su doselili iz Smokovljana u Dalmaciji, a tamo im je i starina. U Gleđevce je njihov predak "vrlo davno uskočio i poturčio se" (59:283,288).

FETAHAGIĆ (m), u Mostaćima kod Trebinja i u Trebinju. Potomci su Abdul-fetaha, zeta Osman-paše Rizvanbegovića. Prezime su dobili po pretku Fetahu. U Mostaćima se nalazi kula Alage Fetahagića. Ova kula, kao i mnoge druge po Hercegovini, nije služila samo za odbranu. U njima su stanovale age i begovi sa porodicama. Među imamima Osman-pašine džamije u Trebinju naročito se spominje Jusuf Fetahagić (umro 1921. godine). Govorio je a-

rapski, turski i persijski. Ostavio je i bogatu biblioteku na ovim jezicima. U bašti Mustafe Fetahagića u Mostaćima nalazi se ploča zvana "namazatiš". Na njoj su članovi porodice, kada bi u bašti radili, klanjali. Ploča predstavlja "svojevrsan i jedinstven spomenik, jer nešto slično nismo vidjeli ni u jednom drugom mjestu Hercegovine" (126:55,402,403;97:209,268).

FETIĆ (m), u Ostrošcu (Konjic) i Jarama (Široki Brijeg). U Jare su se doselili iz Ostrošca. Dobili su zemlju od Topal-paše, oko 1800. godine (59:346). M. Petrić tvrdi da u Jarama Fetića odavno nema (189:36).

FILDA (m), stare porodice koje su bile nastanjene u Ljubinju i selu Grablje kod Ljubinja. Nepoznatog su porijekla. Dedijer ih registruje samo u Ljubinju, a Hasandedić u Grabljama (59:288; 97:124).

FILDIĆ (m), u Grabljama (Ljubinje). Najstarija su porodica u ovom selu, i "ne znaju odakle su" (59:291). Fildići su živjeli u Stocu i okolini (97:50,85). Moguće je da su Fildići potomci Filda iz sela Grablje.

FILIPOVIĆ (k,p). **Filipovići** (k), u Turkovićima i Trebimlji (Popovo). Spominju se u Turkovićima 1709. godine. Bilo ih je i u Donjem Gracu (Široki Brijeg), gdje se spominju 1749. godine. (214/3:143;84:164) Ima ih nastanjenih i u Mostaru. Filipovići (p), u Nadanićima (Gacko). Doselili su u Nadaniće iz Bukovice "s pivske planine" u XIX vijeku (147:598).

FIŠIĆ (m), Grušča (Konjic). Odavno su u ovom selu. Smatraju ih starosjediocima. Kažu da su doselili "odnekud iz Hercegovine". Više članova ove porodice bavilo se drvorezbarstvom (90:135).

FORTA (m), porodice ovog prezimena bile su nastanjene u Sopiljima i Kljunima (Nevesinje). Porijeklo im nije poznato. Smatrali su ih starosjediocima u ovom mjestu. U Kljunima se, polovinom XVIII vijeka, spominje Arslan-baša Forta (59:232;97:151). U Sopiljima je rođen Salko Forta, vođa hercegovačkih muslimana u ustanku 1882. godine protiv austrougarskih okupatora. Posebno se isticao "sa svojih 500 Nevesinjaca" u borbama kod Stoca. Održa-

vao je prisne veze sa vojvodom Lazarom Soćicom, a po junaštvu bio je cijenjen i u Crnoj Gori (117:58).

FRANIĆ (k), u Trebimlji (Popovo). Porijeklom su Žilići iz Riđana u Crnoj Gori. Smatra se da su "Franići i drugi u Trebimlji ogranak pravoslavnih Batinića u Čvaljini" (84:164).

FRENJIĆ (m), u Žabici (Ljubinje). U ovo selo Frenjić je doselio oko 1750. godine "iz Podbrežja (srez Stolac) na čitluk" (59:314). Lj. Mihić ne pominje Frenjiće u Žabici, ali bilježi zanimljivo predanje o imenu ovog mjesta: "Sv. Savi dosadi kreketanje žaba u lokvama i nazva selo Žabica" (155:547).

FRENJO (m), u Stocu i Mostaru. Iz jedne mostarske porodice Frenja potiče **Rifat Huseina Frenjo** (1923-1943), narodni heroj i poznati bombaš Mostarskog partizanskog bataljona. Isticao se u mnogim borbama koje je vodila X hercegovačka brigada, i "uvijek bio prvi bombaš". Poginuo je 10. juna 1943, u petoj neprijateljskoj ofanzivi (168:251).

FRŽOVIĆ (p), u Biogradu (Nevesinje). Starinom su Ivkovići "s Bijele Rudine" kod Bileće. Živjeli su i u Mekoju Grudi, odakle su doselili u Biograd. Slave Nikoljdan (59:223,224). Prezime Fržović izvedeno je od riječi "frž". Porodična tradicija pamti da se nekom Ivkoviću, prvom doseljeniku u Biograd, "nije dalo u muškoj djeci". Neka Ciganka mu je dala savjet da prvom muškom djetetu zaveže frž (srž) iz drveta i da to stalno nosi kao amajliju. Po toj "frži" njegovi su potomci nazvani Fržovići.

*

Evidentirana su i ova prezimena porodica koje žive, ili su nekada živjele, na području Hercegovine: **FAJČIHAŠIĆ** (m) u Pridvorcima kod Trebinja; **FALANDŽIĆ** (p) u Miholjačama (Gacko); **FALE** (m) u Sovićima (Jablanica) i Mostaru; **FATIĆ** (m) u Ljubuškom; **FAZLINOVIĆ** (m) u Blagaju (Mostar); **FETHEMOVIĆ** (m) u Trebinju; **FIMIĆ** (p) u Simijovu (Bileća); **FIOLA** (k) u Mostaru; **FOČIĆ** (m) u Orašju (Popovo); **FORIĆ** (m) u Nevesinju; **FOTIĆ** (k) u Zahumu (Prozor); **FRKO** (m) u Mostaru.

GABELA (m), prezime porodica u Milavićima i Bijeljanima (Bileća). Porijeklom su od pravoslavnih Kašikovića iz Vranjskih. Iz ovog bilečkog sela jedan mladi Kašiković "je bio u službi kapetana Gavrana u Gabeli, tamo se poturčio i došao u Milaviće". Godine 1926. u Milavićima ih je bilo sedam kuća, a u Bijeljanima dvije (248:20; 97:71). Gabele su dobile prezime po mjestu gdje je njihov predak radio i u kome je prešao na islam.

GABRIĆ (k), u Selištu (Mostar). Doselili su "prije 300 godina iz Župe u Dalmaciji». Bili su nastanjeni i u Grljevićima (Ljubuški). Ranije su se zvali Markovljani. Ima ih i u Trebižatu kod Čapljine. Slavili su Nikoljdan (59:342).

GACO (p), stara porodica neobičnog prezimena porijeklom iz Gacka. Prema porodičnom predanju, potiču od Milića, a iz "istorijskih izvora se zna da su Milići u XV vijeku živjeli u Gacku". Gace su se iselili sa područja Gacka u nekoj srednjovjekovnoj seobi. Jedna "grana" Gaca nastanila se u Biosku kod Sarajeva (147:575).

GAČANICA (p,m): **Gačanice** (p) su nastanjeni u Bijeloj kod Konjica. "Došao im otac s Ravni" (Jablanica). Ranije su se zvali Samarđžići. Početkom XX vijeka u Bijeloj je bila samo jedna porodica Gačanica. Slave Đurđevdan (59:311). **Gačanice** (m) žive u Mostaru.

GAČANIN (m), porodice ovog prezimena nekada su živjele u Gacku, ali su se, još u XVII vijeku, raselile u Sarajevo i druga mjesta (97:188). Ima ih nastanjenih i u Mostaru. Prezime je nastalo po mjestu porijekla.

GAČANOVIĆ (m), u Mrđenovićima (Gacko) i u Gacku. Odselili su

iz Gacka polovinom XIX vijeka u Ahatoviće kod Sarajeva (147:576). Raselili su se i iz Mrđenovića, ali se u izvoru ne navodi kuda (97:219).

GAČIĆ (p), u Podgrađu (Bišće, Mostar), Domanovićima i Lokvama (Dubrave, Stolac) i Žitomisljima (Mostar). U Podgrađe je neki Gačić došao "na radnju" i tu se nastanio. U Domanoviće su došli iz Lokava oko 1875. godine. Slave Đurđevdan (59:240,253). Gačići žive i u Mostaru.

GAČINA (p), stara porodica u Mekoju Grudi (Bileća). Porijeklom su iz Herceg-Novog. Doselili su na Meku Grudu oko 1700. godine. Iz ovog sela su se raseljavali. Danas ih ima u Žabici (Ljubinja) i Simijovima (Bileća). Slave Đurđevdan. Najprije su se zvali Batričevići, zatim Sikimići i najzad Gaćine. Gaćine su "od starine bili kneževi". Poznati kneževi u Mekoju Grudi nekada su bili: Staniša, Tomo i Steven Gaćina. Oni su imali kneževske berate "od sultana" (59:193,313). Po jednom narodnom predanju zabilježenom u Žabici, Gaćine u ovom selu su od Gaćinovića s Meke Grude. Zbog krvne osvete pobjegli su iz Boke u Meku Grudu i prozvali se Sikimići. U Mekoju Grudi su opet promijenili prezime i prozvali se Gaćinovići. Gaćine u Žabici slave istu slavu kao i Sikimići - Đurđevdan (155:549).

GAČINOVIĆ (p), u Kačnju (Meka Gruda) i Kljenu (Nevesinje). U Kljen su dosleli iz Kačnja. Daljom su starinom iz Boke. Ranije su se zvali Sikimići. Slave Đurđevdan (59:215). Iz prethodne bilješke o Gaćinama lako je zaključiti da je riječ o porodicama istog porijekla. Neke porodice su zadržale staro prezime Gaćina, a neke su ga modifikovale u novo - Gaćinović. Iz porodice Gaćinović u Kačnju potiče poznati borac za ljudska prava i ideolog "Mlade Bosne" **Vladimir Gaćinović** (1890-1917). Vladimirov otac Jovan umro je vrlo mlad, 1906. godine, ostavivši iza sebe petoro djece. Majka Saveta, rodom iz Risna u Boki, brinula se o djeci. Po završetku osnovne škole u Bileći Vladimir je otišao u Mostar i upisao se u gimnaziju. Poslije Jevta Dedijera bio je "drugi Rudinjanin koji je pošao u srednju školu. Na sebi je nosio pečat svog rodnog kraja, njegove čudljive prirode, mukotrpnog života i borbene tradicije". Prema pisanju njegovih savremenika, Vladimir je bio neumorni putnik, latalica i sanjalica. Tin Ujević ga upoređuje sa Don Kihom-

tom i kaže da je u njemu bilo i nešto od "viteza tužnog lica". A Gaćinović u jednom pismu za sebe kaže da mu je život bio sličan "letu labuda kroz magle ka dalekoj i opojnoj svjetlosti". Kao nacionalni revolucionar sijao je "crvena zrnca slobode i u pjesničkoj verziji vidio neke daleke i vesele žetve", kaže njegov biograf Drago Ljubibratić (143:29,232,234).

GADŽA (p,k,m). **Gadže** (p) su nastanjeni u Policama kod Trebinja. Porijeklom su iz Crne Gore. Preci su im doselili u Police početkom XVIII vijeka. Slave Jovanjdan. **Gadže** (k), u Graboviku, Drinovcima i Vitini (Ljubuški). Porijekom su "sa Stilja". Predak im je došao u Grabovik iz Drinovaca. U Vitinu su doselili iz Grabovika (59:299,307). **Gadže** (m) su živjeli u Lončarima (Borač). Porijekom su iz Sandžaka. U Borač su doselili krajem XIX ili početkom XX vijeka (147:576). Bilo ih je i u Avtovcu kod Gacka (97:209).

GAGRO (k), u Hodbini (Mostar) i Jarama (Široki Brijeg). U Hodbinu je Gagro došao iz Čula kod Mostara, u "Alipaše za mlinara", a u Jare iz Velikog Ograđenika oko 1840. godine. Slavili su Ilindan (59:317,347). Prema Petriću, Gagre su u Jare došli prije austrougarske okupacije. U "starim popisima" ih nema na području Širokog Brijega (189:35).

GAJOVIĆ (p), u Oblju (Borač). Porijeklom su "od bratstva Govedarica" iz Miholjača kod Gacka. Doselili su u Obalj oko 1850. godine. Početkom XX vijeka bilo ih je pet kuća. Slave Đurđevdan (59:319).

GAJTANOVIĆ (k), u Aladinićima (Stolac). Predak Gajtanovića je, prema Dedijeru, porijeklom iz Italije. Pobjegao je iz vojske i navodno se zvao Čihorić. Kada je došao u Aladiniće, imao je oko sebe gajtan i zbog toga su ga prozvali Gajtanović (59:257).

GALEB (p), u Cerovcu (Šuma trebinjska) i Volujcu kod Trebinja. U ovim selima bilo ih je po jedna porodica. Porijeklom su od Radojčića koji su živjeli u selištu Svinja kod Cerovca. Prvobitno prezime im je bilo Sać. Radojčić se negdje između 1684. i 1718. godine preselio na obližnje povoljnije mjesto i zasnovao novo selo koje će, po cerovoj šumi, dobiti ime Cerovac. Od toga Radojčića su Galebi. U Volujac je Galeb došao "kao domazet" iz Cerovca oko

1880. godine. Slave Šćepandan (75:1180). Porodica Galeb dala je više poznatih ličnosti, kao što su bili **Tomo i Božo Galeb** iz Cerovca. Tomo (1887-1942) je bio istaknuti antifašista, solunski dobrovoljac i nosilac Karađorđeve zvijezde. Kao čovjek visokih moralnih kvaliteta uživao je ugled u narodu rodnog kraja. Božo (1893-1996) se proćuo kao farmer u Kaliforniji, rodoljub i dobrotvor. U svojoj novoj domovini – Americi stekao je veliki ugled. Tamo je krćio ledine i šikare i na njima podizao plantaže šljiva, trešanja, kajsija...Isticao se u prikupljanju priloga od hercegovaćkih iseljenika svom rodnom kraju, posebno (1949) za izgradnju bolnice u Heregovini.

GALEŠIĆ (m), u Elezovićima (Stolac) i Sovićima (Jablanica). U Elezovićima su porijeklom od "Tabakovića iz Dubrava". Doselili su oko 1860. godine. U Sovićima ih smatraju starosjediocima. Porijeklo im nije u izvoru navedeno (59:284; 79:157).

GALIĆ (k,p). **Galići** (k) su nastanjeni pretežno u zapadnoj Hercegovini. Ima ih i u: Biograticima, Buhovu, Crnim Lokvama, Knešpolju, Koćerinu, Ljubotićima, Gornjim Mamićima (Široki Brijeg) Na ovo područje su doselili, uglavnom, "sa dvije strane: od Posušja iz sela Vitine i iz Brotnja. Nisu u međusobnom srodstvu i različitog su porijekla" (189:33,40,66,74,83,89). Dedijer ih pominje u zaseoku Majića Mala u Vitini, Čerigaju i Privalju. U Majića Malu Galić je došao iz Cernja iznad Ljubuškog, a u Čerigaj iz Ljubića, "udaio se za Kraljevića udovicu". Ima ih i u Domanovićima (Stolac). U ovo mjesto je predak Galića došao iz Ošljema kod Opuzena. Slavili su Svisvete (59:254,307,351,352). Galići su nastanjeni i u Bijaći (Ljubuški). Iz ovog mjesta je narodni heroj **Jure Marijana Galić Veliki**, poznati organizator diverzantskih akcija u dolini Neretve. Poginuo je 18.januara 1943. godine (168:246,257). Galića ima i na području Prozora: u Skrobućinama i Gorici. Porijeklom su "možda iz Izbićna" (Široki Brijeg). U Skrobućane su došli "prije 1848", a u Goricu oko 1900. godine iz Skrobućana (79.123,125). **Galići** (p) su nastanjeni u Gojšini (Lug), Trebinju i Mostaru. Porodićna tradicija ne pamti odakle su i kada doselili u Gojšinu. U Trebinje i Mostar su došli iz Gojšine. Poslije Drugog svjetskog rata u Gojšini su živjele četiri porodice Galića, a sada je ostala samo jedna. Raseljavali su se u razna mjesta: Sarajevo i okolinu, Čajniće, Beograd, Mladenovac...Ima ih u Australiji i Ame-

rici. U matičnom selu Gojšina bavili su se stočarstvom, zemljoradnjom, trgovinom, a sve porodice i pčelarstvom. Od vremena Austro-Ugarske radili su i na željeznici. Slave Tomindan. (Kazivanje Krste Galića iz Trebinja). Ima mišljenja da Galići (kao i Gojšine iz istoimenog sela) potiču od Kostadinovića iz Prosjeka (Bobani). Jedan od doseljenih Kostadinovića imao je nadimak Gale, i po tome je nastalo prezime Galić. (Saopštio Simo Gojšina iz Trebinja).

GALIČIĆ (p), bivši rod u Galičićima (Popovo). Bili su vlastelinska porodica. Uspomena na njih sačuvana je u imenu sela Galičići. Kod crkve u Veličanima sahranjen je "Rađ Galičić na svojoj (zemlji) plemenitoj". Godine 1718. u Popovu se pominje Simo Galovičić, "bez oznake mesta". Moguće je da je on bio "u stvari Galičić". Porodica ovog prezimena ima i u Rami, ali nije poznato da li imaju ikakve veze sa Galičićima u Popovu (84:44,178).

GALIJATOVIĆ (m), nekada poznata porodica u Trebinju. Porijeklom su iz Herceg-Novog. Na njih podsjeća toponim Velika Galijatuša u Površi trebinjskoj (184:32). Galijatovići su bili nastanjeni u Zgonjevu i Premišlju, Dživar (97:256).

GAMBETIĆ (p), u Udrežnju i Džinovom Dolu (Nevesinje). Starijom su Koprivice iz Banjana. Doselili su u Udrežnje početkom XIX vijeka, a u Džinov Do oko 1850. godine. Ima ih i u Mostaru. Slave Nikoljdan (59:227).

GAOVAC (p), stare porodice koje su bile nastanjene u Jasenici (Ljubuški). Prema narodnom predanju, Gaovci su u ovom selu živjeli "prije današnjih stanovnika". Nije poznato "šta je sa njima bilo" (59:284).

GAŠIĆ (p), u Čvaljini (Popovo). Porijeklom su "od Ilića iz Dola kod Bileće". U Čvaljinu su doselili oko 1750. godine. Godine 1938. u Čvaljini su bile četiri kuće Gašića. Slave Arandelovdan (84:156,181).

GAŠPAR (k), u Veljacima (Ljubuški) i Gornjim Mamićima (Široki Brijeg). U Veljake je Gašpar prešao iz Umčana u Dalmaciji, oko 1850. godine (59:302). Gašpari u Donjim Mamićima su, prema predanju, porijeklom iz Dalmacije, a neki smatraju da su iz Raš-

kog Polja (Duvno). Zbog ovih oprečnosti, njihovo se porijeklo i dalja starina smatraju nepoznatim (189:88).

GAŠTAN (m), prezime porodice koja je živjela u Orašcu (Popovo). U Orašcu je zabilježena ova kratka priča: "Bio je u selu Gaštan. Kad se on jednom vratio iz vojske, kažu mu ostali 'Turci' u selu da mu je žena imala odnose sa pravoslavnim Mihajlom Ćuzulanom, koji je bio vrlo bogat: imao je 70 rala zemlje. Kada je Gaštan naletio na nj da ga poseče, Mihajlo potegne kosu i poseče njega, a zatim pobjegne u Stolac i 'poturči se'. Govore da su Muslimani Baljići u Stocu od tog Mihajla (84:185). Gaštani se pominju i u Rabinu kod Nevesinja (97:158).

GATAČKIĆ (m), porodice ovog prezimena živjele su u Pridvorcima kod Trebinja i u Trebinju. Porijeklo im u izvoru nije zabilježeno, ali njihovo prezime asocira da bi mogli poticati od Gacka. "Priča se da je posljednji bubnjar u Trebinju bio Alija Gatačkić" (97:235).

GATALO (p), u Potocima (Bijelo Polje, Mostar) i Zijeplju (Mostar). U Zijeplja su Gatali došli iz Bijelog Polja, oko 1880. godine. Početkom XX vijeka u Zijeplju su bile dvije kuće Gatala (59:234,235).

GATKOVIĆ (p), starosjedilačka porodica u Zagori (Trebinje). Promijenili su prezime i "sada" se zovu Rupići. Porijeklo im nije poznato, a takođe i razlog promjene prezimena (59:273).

GAVRAN (k,m). **Gavrani** (k), u Vitini, Proboju, Rastovači, Graboviku (Ljubuški) i u "mnoga sela" predjela Bekija. U Vitinu su doselili iz Rastovače i nastanili se u zaselak koji je po njima nazvan Gavranova Mala. I u Proboj su došli iz Rastovače "zbog siromaštva". Gavrani su živjeli i u Grepcima (Bobani, Trebinje). Za njih se misli da su porijeklom iz Dalmacije, ali se "ne priča kad su im preci doselili". Slavili su Mratindan ("Svi Sveti"). **Gavrani** (m) su živjeli u Počitelju (Čapljina). Dedijer ih ubraja među age koji su imali zemlju u Dračevu kod Gabele (59:263,275,295,300,307).

GAVRANKAPETANOVIĆ (m), prezime porodica porijeklom iz Počitelja (Čapljina). Preci su im bili kapetani počiteljske kapetanije.

Zvali su se Kapetanovići. Jedan od njih (Smail) imao je nadimak Gavran i bio je "bolje poznat kao Gavran-kapetan". Prema Kreševljakoviću, Gavran je bio u rodu sa porodicom Taso, a prvi počiteljski kapetani bili su Tasovci. Nije poznato kada je Gavran postao kapetan, ali je utvrđeno da je na toj funkciji bio prije 1782. godine i da je "kapetanovao" oko 40 godina. (H. Kreševljaković: Kapetanije u BiH, Sarajevo, 1980, str.239,240). U Počitelju ih više nema. Posljednji Gavrankapetanović koji je živio u ovom naselju bio je Jusuf (umro oko 1958). Ostali su odselili u Sarajevo i Mostar. Po završetku Drugog svjetskog rata iz Mostara je doselio u Tuzlu Smail Gavrankapetanović, gdje i sada ima njegovih potomaka po ženskoj liniji. (Podaci: Mirhunica Tanović, rođena Gavrankapetanović iz Tuzle)

GAVRANOVIĆ (m), u Počitelju (Čapljina). Stara su porodica. U Donjem polju nalaze se ostaci groblja zvanog Gavranovića harem (165:413). Moguće je da su im preci bili Gavrani iz Počitelja.

GAVRILOVIĆ (p), Dlakoše (Bileća), Sedlari (Popovo) i Bogojević Selo (Zupci, Trebinje). U Dlakoše su doselili sa Zasade oko 1800. godine. Starinom su Vujovići. Slave Nikoljdan (59:186). Gavrilovići u Sedlarima potiču od starih Šćepanovića koji su nekada živjeli u ovom selu. Slave Sv. Stjepana (84:142). U Bogojević Selu su od istog plemena kao i Vukalovići. Slave Sv. Petku (75:1241).

GERINA (m), u Grdijevićima (Burmazi, Stolac), a živjeli su i u Riđici. Prema predanju, Gerine potiču od jednog "momka", porijeklom od Ljubuškog, koji je za nekog kneza Derikobilu iz zaseoka Duboka lovio ribu "geru". Po tome su i dobili prezime Gerina (59:281,282).

GERUN (p), u Taleži (Šuma trebinjska). Pretpostavlja se da su doselili iz Kuča u Crnoj Gori. Jedan od Geruna prethodno se nastanio u selu Čopice (Bobani), a iz Čopica su, oko 1720. godine, dvojica braće (Risto i Nikola) prešli u Taležu "na Omeragića čitluk". Staro im je prezime Milošević, a Gerunima su se prozvali po tome što im je "neki stari kupovao i jeo neku sitnu ribu koja se zove gera". Slave Jovanjdan (75:1169).

GIGA (p), u Klepcima (Čapljina), Stocu i Trebinju. Staro im je pre-

zime Kisić. U Klepce je Giga došao "kao tufegdžija" iz Stoca. Slave Nikoljdan (59:261). Gige su živjele i u Prebilovcima kod Čapljine.

GILJE (k), u Jarama (Široki Brijeg). Doselili su oko 1820. godine "od onih iz Buhova". Slavili su Petrovdan (59:346). Petrić tvrdi da su Gilje u Jare davno doselili iz Pogane Vlaka (Gornji Mamići), gdje se spominju 1743. godine (189:34).

GLAMOČ (p), u Ruštima (Nevesinje). Prema Dedijeru, Glamoči su u ovo selo došli iz Dubrava kod Stoca. Ranije su se zvali Milišići i potiču "od Mile, jednog od glavara Hercega Šćepana" (59:232).

GLAVAN (p), u Dubljanima (Popovo). Starinom su iz Crne Gore. Godine 1817. pominje se u Popovu Ilija Glavan "kao držalac manastirske zemlje", ali se ne pominje mjesto. Krsna slava Glavana je Mala Gospa (84:75,175).

GLAVAŠ (p,k). **Glavaši** (p), u Hodbini (Bišće, Mostar). U ovo selo "Glavaš je doselio iz Žitomislića". Slavi Jovanjdan (59:317). Više porodica Glavaša nastanilo se u Mostaru. **Glavaši** (k) su u Podboru (Prozor). Doselili su iz Lužana kod Bugojna oko 1830. godine (79:84).

GLAVINA (k), u Biogracima i Knešpolju (Široki Brijeg). U Biogracima su "od onih iz Knešpolja". Doselili su oko 1840. godine. Slavili su Mitrovdan (59:345). Glavina u Bigracima više nema, a u Knešpolju su od starine (189:34,40).

GLAVINIĆ (m,k). **Glavinići** (m) su bili nastanjeni u istoimenom selu Glavinići (Brda trebinjska). Po prezimenu ove stare proodice selo je, vjerovatno, dobilo ime. Jedna porodica Glavinića živjela je (polovinom XIX vijeka) u naselju Staro Slano kod Trebinja. (97:274) **Glavinići** (k) su nastanjeni u Babin Dolu i Moševićima (Neum). Slavili su Svisvete (180:99,102).

GLAVOVIĆ (m), u Mostaru. Ranije su živjeli u Skočigrmu (Lastva, Trebinje), Trebinju i Slivlju (Gacko). U Skočigrm su doselili iz Herceg-Novog. Iz Slivlja su "prije više od 200 godina" preselili u Mostar gdje žive njihovi potomci (97:227,251,310).

GLIBO (k), u Domanovićima (Stolac), Gornjim Višnjanima, Kovačevu Polju i Ljubuncima (Prozor). U Domanoviće je Glibo doselio iz Tasovčića, a u Tasovčice iz Cima kod Mostara. Iz Tasovčića ga je "predigao aga" u Domanoviće (59:253). U Kovačevu Polju su starinom Marojevići iz Goranaca kod Mostara, odakle im je došao "did" oko 1860. godine. U Gornje Višnjane su došli iz Kovačeva Polja "odelivši se od tamošnjih Gliba". Glibe u Ljubuncima naseljeni su u zaseoku Mejniki. "Pre njih nije niko bio na Mejniku, nego je bila šuma koju su oni krčili, kad su isterani iz Prievora. Ima ih i u Donjoj Vasti" (79:73,75,116). Glibe su nastanjene i u Mostaru.

GLIGIĆ (p), u Dračevu (Popovo). Ogranak su bratstva Ivaniševića iz Poljica, odakle im je predak Jovan došao u Dračevo oko 1780. godine "i doveo sa sobom tri sina". Slave Lučindan (59:272; 84:75).

GLIGORIĆ (p), u Dračevu (Popovo). U izvoru im nije zabilježeno njihovo porijeklo, ali sudeći po slavi (Lučindan) izgleda da su Gligići koje Dedijer pominje u Dračevu i Gligorići koje navodi Filipović jedna porodica (84:173). Gligorići se pominju u Eminovu Selu (Duvno), gdje su "u davna vremena" doselili iz Crne Gore. Slave Ilindan (59:316)"

GLOGOVAC (p), porodice ovog prezimena nastanjene su u raznim krajevima Hercegovine: u Zarječju i Mirušama (Bileća), Draželjevu i Gračanici (Gacko), Brataču (Nevesinje), Pridvorcima i Volujcu (Trebinje). Živjeli su i u gatačkoj Cernici, odakle su preselili u Draželjevo koje je bilo "katun Glogovaca". U Miruša misle da su Glogovci "najstariji stanovnici opštine". Iz Miruša su se raseljavali u Zarječje, Bratač i druga mjesta. U Volujac su došli polovinom XIX vijeka iz Pridvoraca. Slave Đuđevdan (59:132,154, 201,213; 75:1226,1228). Ima ih u Glavatičevu (Konjic) i u Mostaru.

GLUHAJIĆ (p), u Drijenjanima (Popovo). Smatraju ih starosjedilačkom porodicom. Slave Arandjelovdan (84:74,172). Iz Drijenjana su se raseljavali u Gajdobru kod Bačke Palanke, Beograd, Tuzlu i druga mjesta.

GLUHIĆ (p,m). **Gluhići** (p), u Pijescima (Stolac). Starinom su iz Klepaca kod Čapljine. Živjeli su neko vrijeme u Opličićima, odakle su prešli u Pijske. Slave Đurđevdan (59:256). **Gluhići** (m), u Ljubinju. Doselili su «davno» iz Dračeva u Popovu (84:81). Ima ih i u Mostaru.

GLUMIČIĆ (p), Buna (Bišće, Mostar). Starinom su iz Like, odakle im je predak došao "za službom" u Bunu, oženio se nekom udovicom i uzeo "ženino krsno ime Jovanjdan" (59:242).

GLUŠAC (p), u Braćevićima (Gacko) i Sedlarima (Popovo). U Braćevićima su starinom "Mrkovljani ili Ozrinići s Čeva". Izbjegli su "zbog krvi" u Korita (Bileća), odakle su, oko 1855. godine, prešli u Braćeviče. Slave Arandjelovdan (59:333). Glušci u Sedlarima su starosjedioci "ali su, ipak odnekle došli". Slave Sv. Stjepana kao i ostale porodice u selu. Svaki doseljenik "morao je uzeti tu slavu" (84:142).

GNJATIĆ (p), u Podgrađu (Bišće, Mostar) i Ljubinju. U Podgrađu su starinom iz Raške Gore kod Mostara. Slave Jovanjdan. U Ljubinje je Gnjatić doselio iz Drijenjana u Popovu. Slavi Đurđevdan (59:240,287).

GNJATO (p), u Drijenjanima (Popovo) i Mirušama (Bileća). U Drijenjanima su starosjedioci. U Mirušama su porijeklom iz Drijenjana, odakle su došli u Miruše oko 1800. godine. Slave Arandjelovdan (59:271;84:172). Gnjate i Gnjatići su, najvjerojatnije, porodice istog porijekla.

GOBOVIĆ (p), u Lastvi i Arandjelovu (Trebinje). Smatraju ih starosjediocima u ovim mjestima. Slave Arandjelovdan. Prema jednom predanju Gobovići su nekada bili brojno i jako bratstvo. Imali su kuće u Mirotinju - bivšem selu u Korjenićima. Ovo staro prezime moglo je nastati po nekom njihovom pretku koji je bio grbav.

GOJILOVIĆ (k), bivši rod u Trnčini (Popovo). Zvali su ih i Gojkovice. Jedan zaselak Trnčine zove se Gojkovice u kome su živjeli "Gojkovice ili Gojilovići" (84:168).

GOJKO (p), u Rudom Polju (Gacko) i Jugovićima (Nevesinje). U

Jugoviće je Gojko došao "s Rudog Polja u Gacku". Slave Jovanjdan (59:329). Prezime je moglo nastati od muškog ličnog imena.

GOJKOVIĆ (p), stara porodica nekada nastanjena u Viševi (Borač). U istorijskim izvorima prve polovine XV vijeka pominje se Stefan Gojković, knez iz Viševe (146:91). Gojkovića ima u Rudom Polju (Gacko) i u Konjicu. Vjerovatno je ovo prezime nastalo od starijeg prezimena Gojko koje Dedijer pominje u Jugovićima i Rudom Polju.

GOJŠINA (p), u Gojšini i Jasenici (Lug, Trebinje). Prema predanju, potiču od Kostadinovića iz Prosjeka (Bobani). Vrlo su stara porodica. Na lokalitet Gaj u Lugu doselila su dva brata Kostadinovića iz Prosjeka. Tu su zasnovali naselje i nazvali ga Gojšina. Obojica su uzeli nova prezimena. Jedan, sa nadimkom Gale, prozvao se Galić. Drugi, po imenu novog naselja, Gojšina. Poslije Drugog svjetskog rata bilo ih je u Gojšini 5 porodica, a sada (1997) samo jedna. U Jasenicu su došli iz Gojšine, odakle je došao Vuko sa sinovima oko 1780. godine. Ima ih i u Trebinju. U ovo mjesto došli su iz Gojšine. Slave Tomindan. Ima ih raseljenih u Sarajevu, Subotici, Užicu...(Podaci Sime Gojšina, Trebinje)

GOLIĆ (p,k,m), stare proodice u Hercegovini. **Golići** (p) su poznata mostarska porodica XVIII vijeka. Na groblju u Bjelušinama sačuvan je spomenik Nika Golića koji je pripadao ovoj porodici (232:200). **Golići** (k) su živjeli u Orašju (Popovo). Starinom su «Lonci iz Trnčine». Tokom Drugog svjetskog rata iselili su u Slano (Dalmacija) Slavili su Nikoljdan (84:185). **Golići** (m) su bili najstarija poznata porodica u Gnojnicama kod Mostara. Nekog Golića iz Gnojnica objesili su u Travniku "zato što je činio zulume bosanskim kiridžijama, a njegovi vinogadi Čelogorice postaše vakuf neke džamije u Sarajevu..." (59:238,239).

GOLIJEAN (p) u Slatu (Nevesinje) i Jezeru (Borač). U Jezeru su najstarije porodice. Doselili su oko 1600. godine "ispod Golije". U selu ih ima "samo dvije kuće" koje su na manastirskom vakufu "pa se za to, vele seljaci, ne mogu namnožiti". Od ovih Golijana potiču i "oni po Nevesinju" (59:228,320). Ima ih i u Krekovima (Nevesinje).

GOLOŠ (m), u Laktu (Nevesinje), Kamenoj (Podveležje, Mostar), Opličićima (Stolac) i Vranjevićima kod Mostara. U Lakat je neki Gološ došao iz Kamene, "u Demića za momka" i nastanio se u tom selu. U Opličiće su doselili iz Zijemlja (Nevesinje), a u Vranjevićima su starosjedioci. Ima ih i u Blagaju kod Mostara gdje su došli iz Kamene (59:233,240,245,255).

GOLUB (p), u Poljicu i Čvaljini (Popovo). Starinom su Blažići, a Golubima su prozvani po majci koja je bila rodnom iz Golubinca i imala nadimak "Golubica". Po nekima su porijeklom iz Riđana u Crnoj Gori, "što je vjerovatnije". Slavili su Đurđevdan, a sada slave Lučindan (84:156).

GOLUBIĆ (m), u Fatnici (Bileća). Ogranak su porodice Mijač iz Fatnice. Prezime je nastalo od imena Golub, jednog od dvojice braće Mijačevića koji su prešli na islam (59:184). Iz ove porodice potiče **Mustafa Golubić** (1891-1941), politički radnik, revolucionar, učesnik u balkanskim ratovima i Prvom svjetskom ratu. Dugo je boravio u SSSR, odakle se 1940. godine ilegalno vraća u zemlju. Strijeljan je 1941. godine od strane Gestapo-a.

GOLUBOVIĆ (p), u Slivlju (Gacko) i Blacama (Konjic). U Slivlju su porijeklom iz Pive, a u Blacama su od Sarića s Boraka (59:312,329). U Slivlja su doselili u XVII vijeku "kada je Bajo Pivljanin popalio selo i istjerao Turke" (147:576).

GOLUŽA (k), u Opličićima (Čapljina), Trijebnju i Pješivcu. U Opličiće ih je doselio aga sa Pješivca, krajem XIX vijeka, a u Trijebanj su došli iz Dalmacije "zbog siromaštva" oko 1750. godine. Slavili su Nikoljdan (59:207,289).

GORANČIĆ (m), Kovačevo Polje (Prozor). Jedan su rod sa Duvnjacima u Gorancima – zaseoku Kovačeva Polja. "Nena" (baba) im je bila iz Goranaca i "stoga se jedna grana zove Gorančićima" (79:74).

GORDIĆ (p), u Kapavici (Ljubinje), Hrgudu i Dabru (Stolac), Ljubinju i Mostaru. Porijeklom su iz Mratinja kod Nikšića. Staro im je prezime Miroslojević. Djeca "udovice Gorde" uzeli su ovo prezime. Na Kapavicu su doselili oko 1850. godine. Slave Mratindan (59:207,289; 155:565).

GOSPAVIĆ (p), u Malom Polju (Bišće, Mostar). Porijeklom su od bratstva Jankovića iz Trebijova kod Trebinja. Slave Šćepandan (59:241). Prezime je moglo nastati od ličnog imena Gospava kako im se, vjerovatno, zvao neki ženski predak.

GOSTO (m), Kličanj (Podveležje, Mostar). Prema sopstvenom kazivanju, potiču "od Srba", a preci su im bili "velika gospoda". Neki njihov predak bio je "vojvoda u vojsci Hercega Stjepana". Pričaju da su prešli na islam zbog toga da im muslimani ne otmu zemlju (59:84,237). Goste žive i u Mostaru.

GOTOVINA (p), prezime porodica u Opličićima (Čapljina). Potiču od "Hunkovića udovice iz Slivlja u Nevesinju koju je vjenčao neki Jelenković". Zbog toga ih zovu i Hunkovići. Slave Mitrovdan (59:254).

GOVEDARICA (p), u Miholjačama i Avtovcu (Gacko), Dubljevićima i Brataču (Nevesinje), Ljusićima i Jezeru (Borač). Starinom su iz Herceg-Novog. Živjeli su neko vrijeme u Skrobotnu (Bileća), odakle su "izgonili ljeti stoku na Miholjače koje su docnije pretvorili u obično selo". U doba doseljavanja Govedarica na Miholjače "ovaj je kraj bio tako rijetko naseljen da je bilo po tri ili četiri sata od sela do sela". U ovom gatačkom selu se nalazi groblje na kome se odavno sahranjuju umrli članovi porodice Govedarica. U ostala mjesta Govedrice su se doseljavale s Miholjača. Slave Đurđevdan, a porodice u selu Bratač Nikoljdan. Govedarice su stara mostarska porodica. Slave Nikoljdan (59:198,204,213,319,320,329; 236:171; 114:153). Prema kazivanju Žarka (Ristova) Govedarice s Miholjača, Govedarice "vuku porijeklo" od Bijelića iz Kremenog kod Herceg-Novog. Prezime su dobili po tome što im je predak čuvao goveda. Sve Govedarice slave Nikoljdan.

GOVORKO (k), u Vašarovićima i Vitini (Ljubuški). U Vašaroviće je Govorko doselio s Pologa kod Vrgorca u Dalmaciji, "zbog vranceskog zuluma". U Vitinu je došao "na ženinstvo" iz Vašarovića (59:304,307).

GRABOVAC (k,m). **Grabovici** (k), u Vitini, Šipovači, Klobuku i Grabu (Ljubuški). U Vitinu su došli iz Šipovače. U Klobuk je Grabovac prešao iz Graba "na travu, pa ga je kmet ukmetio". (59:306,308). **Grabovci** (m) su nastanjeni u Mostaru.

GRABOVICA (m), u Bahorima (Gacko). U ovo selo gatačke Površi došao je "prije pet koljena" iz Grabovice u Drobunjacima "nekakav Grabovica, koji se 'poturčio', oteo manastirsku zemlju, i prije pet koljena se ovdje naselio" (59:206).

GRAHOVAC (p), porodice nastanjene u nevesinjskim selima: Bratač, Piragići, Gornje Selo, Biograd, Košuta i Batkovići. Starinom su iz Crne Gore – iz Grahova i Krivošija. Potiču iz različitih porodica pa im i krsne slave nisu iste. Za Grahovce (Graovce) u Brataču kaže se da su starinom "iz Graova". U Bratač su došli iz Batkovića i slave "Vratolomijevdan", a prislužuju Trojčindan. Za porodice u Biogradu i Košuti navodi se da su starinom Čurljevići iz Krivošija. Slave Trojčindan. U Piragićima su, takođe, iz Graova od bratstva Andrijaševića. Neko su vrijeme živjeli u Davidovićima (Bileća) i odatle prešli u Piragiće. Slave Nikoljdan. I Grahovci u Gornjem Selu potiču od Andrijaševića. Živjeli su u Davidovićima i Lukavcu kod Nevesinja odakle su preselili u Gornje Selo. Slave Đurđevdan. Grahovaca ima i u Predgrađu (Mostar). Doselili su iz Mijatovaca (Nevesinje). Slave Trojčindan (59: 213,217,221,224, 226,235,244). Dedijer ih navodi kao dva prezimena: u Podgrađu kao Grahovce, a u ostalim mjestima kao Graovce.

GRBAVAC (k), u Grabu, Vitini i Šopovači (Ljubuški). Dedijer navodi da Grbavci iz Graba pričaju da su porijeklom "od Stipana Visokog" i da su "rod sa kućom Petrovića na Cetinju". prije doseljavanja u Grab živjeli su u Vodicama kod Klobuka odakle su «pobjegli u Sinj, pa u Livno, pa opet u Sinj, pa iz Sinja ovdje» - u Grab. Ima ih u Ardomiljima i Dračevu (Čapljina). U Šipovaču su "pradjedi Grabovčevi" doselili iz "dalmatinskog sela Ora". U Vitinu su došli iz Šipovače. Nastanjene su u zaseocima Pod Zelenom Gorom i u Grabovoj Vili (59:300,307,309).

GRBEŠA (k), u Orašcu, Kovačevu Polju i Maglicama (Prozor). Starinom su Pinjusi iz zapadne Hercegovine. Na Orašac su prešli iz Šćita prije 1878. godine. Mnogo su se "seljakali". U Kovačevo Polje su došli oko 1870. godine (79:71,72,75). Grbeše su nastanjene i u Čapljini.

GRBEŠIĆ (k), u Crnim Lokvama, Gornjim Dobrkovićima, Lisama i Oklaju (Široki Brijeg). U Crnim Lokvama "ne znaju za svoju sta-

rinu". U Gornje Dobrkoviće su doselili iz Ciganskog Brda gdje se spominju 1743. godine, ali za dalju starinu i porijeklo takođe ne znaju. Iz Ciganskog Brda su se iselili i prešli u Oklaje. U Lisama su stara porodica i bili su najbrojniji. Priča se da su imali mnogo stoke, toliko da "dok su jedne ovce već bile u brdu, druge su tek krenule iz sela". Prezime Grbešić ili Grbeša često se zamjenjuje i dovodi u vezu sa sličnim prezimenom Grubešić ili Grubeša. Ova dva prezimena "sasvim su zasebnog postanka i međusobno nemaju nikakve korespodencije" (189:67,68,70,71,73).

GRBIĆ (k,m). **Grbići** (k) se spominju u Popovu, početkom XVIII vijeka. Iz koga su mjesta nije poznato. U maticama župe Grad u Dubrovniku upisano je, 20. avgusta 1703, rođenje Mate, sina Mi-je Grbića iz Popova (213:155). U predjelu Lug (Trebinje) neposredno do Popova nalazi se selo Grbići pa je moguće da su u njima nekada živjele porodice prezimena Grbić. **Grbići** (m) su živjeli u Brataču (Nevesinje), gdje se spominju polovinom XVIII vijeka (97:144).

GRČIĆ (m), u Borovnici, Dugama, Skrobučanima (Prozor), Prozoru i Sovićima (Jablanica). "Njihovo je 'koljeno' aginsko i ulemsko, tj. rod je davao hodže, hadžije i kadije." O nastanku njihovog prezimena ima više predanja. Po jednom se neki njihov predak davio u vodi i "grcao" i po njemu su prozvani Grcići. Po drugom su tako prozvani jer su "starinom iz Grčke i sl." Grcići iz Prozora imali su kulu u Orašcu. Od njih su Grcići u Sovićima. Iz Sovića je neki Grcić došao u Skrobučane "pre okupacije na ženinstvo". U Duge su došli prije Prvog svjetskog rata. Ima ih i u Doljanima (Jablanica), gdje su došli iz Sovića, "a inače su od prozorskih Grcića" (79:107,111,118,123,162). Grcići su nastanjeni i u Konjicu i Mostaru.

GRČE (p), u Grbićima (Lug, Trebinje), Drijenjanima i Dračevu (Popovo). U Drijenjane su Grče došli iz Grbića, a u Dračevo iz Drijenjana oko 1840. godine. Godine 1938 u Dračevu su bile tri, a u Drenjanima jedna kuća Grča. Slave Jovanjdan (59:272; 84:172, 173).

GRČIĆ (p), Medanići (Gacko) i Rast (Nevesinje). U Medaniće su se "kao najamnici" doselili iz Crne Gore na "Dedaginu zemlju koju

su docnije otkupili". U Rast su došli iz Budisavlja u Gacku, oko 1840. godine. Slave Jovanjdan (59:202,230).

GRDIĆ (p), u Domrkama (Gacko). Grđići imaju i drugo prezime Bjelokosić. U bratstvu su sa Buvama u ovom selu (59:209). Grđići su živjeli i u Mostaru. Pomenućemo dvije istaknute ličnosti iz porodica hercegovačkih Grđića: **Luka Grđić-Bjelokosić** (Mostar, 1857-1918) je bio poznati skupljač narodnih umotvorina i opisi-vač narodnog života, u prvom redu u Gacku, a zatim i po drugim mjestima Hercegovine i Bosne. Prve radove objavio je u listu *Bosanska vila*. **Vasilj Grđić** (Gacko, 1875-Beograd, 1934), politički i kulturni radnik. Svoje "najbolje snage" Vasilj je posvetio srpskom kulturnom društvu "Prosvjeta" kao njen dugogodišnji član i glavni sekretar. Kao poslanik u Bosanskom saboru zauzimao je "bezkompromisno opozicioni stav prema okupatoru". Posebno je upamćen po smjeloj prijetnji koju je, na svečanoj sjednici Sabora uputio generalu Potjoreku: "Žari pali, udbinski dizdaru, dok i tvojoj kuli reda dođe" (77/3:618).

GREBO (m), stara porodica koja je nekada živjela u Grepcima (Bobani, Trebinje). Jedan su rod sa Zucalima (k) iz ovog sela. U Grepcima se nalazi kula "gdje su živjeli Grebi". Bilo ih je nastanjeno i u bobanskim Raptima, ali su početkom XIX vijeka odselili u Ljubinje. Živjeli su i u Drijenjanima (Popovo) odakle su odselili u Aziju (59:270,271,274,275,288). Porodice Grebo nastanjene su u Mostaru i Sarajevu.

GREDO (p), u Galičićima (Popovo) i Ravčićima (Mostar). Stara su porodica i porijeklo im nije poznato. U Galičićima se spominje 1817. godine Risto Gredo. U Ravčice su doselili iz Galičića. Slave Arandelovdan (59:247; 84:74,179).

GRESTALO (p), neobično prezime veoma stare porodice koja je bila nstanjena u Lušnicama (Bobani, Trebinje). U saradnji sa porodicama Đurđević i Peš, iz navedenog sela, Grestali su, u tursko-mletačkom ratu, svestrano pomagali Mlečane. Odselili su iz Lušnica krajem XVII vijeka. (podaci: Ljubo Mitrović iz Lušnica)

GRGIĆ (k,p). **Grgići** (k), u Proboju, Veljacima, Humcu, Vitini, Klobuku, Rašljanima (Ljubuški), Trebižatu (Čapljina) i Glogošnici

(Jablanica). U Proboj su došli iz Rašnjana, a u Veljake iz Humca. U Humac su doselili iz Broćna. U Vitinu je neki Grgić došao iz Humca "jer je imao malo zemlje". U Klobuk je doselio iz Kotara u Dalmaciji, i "privinča se za Vukojušu". U Glogošnicu su došli iz Grabovice, zbog "turskog zuluma i siromaštva" (59:284,295,302,304,307,308,339) Grgići su nastanjeni i u Čerigaju (Široki Brijeg). Doselili su 1932., iz Omolja u Duvnu (189:81). Ima ih u Podboru i Proslapu (Prozor). Starinom su "iz Hercegovine ili Dalmacije". U Proslap je Grgić došao iz Podbora "na ženinstvo" (79:79, 84). **Grgići** (p), stara porodica koja je živjela u Kazancima (Gacko). Porijeklom su iz Kazanaca. Ranije su se zvali Đukanovići. Odselili su "kad je Čengić kulu pravio" (147:576).

GRGUREVIĆ (p,k). **Grgurevići** (p), u Turmentima (Zupci, Trebinje). Predak im je došao oko 1700. godine iz Čvaljine u Popovu. Slave Đurđevdan, "a prislugu drže Velju Gospođu". Ranije su ih zvali Kaurima. (75:1245) Ima ih i u Gacku. **Grgurevići** (k), rod u Ravnom (Popovo) i Hutovu. Vode porijeklo od Dobroslavića, iz Trebimlje. Po Grguru, jednom od trojice braće Dobroslavića, dobili su ovo prezime (84:159,189).

GRIZELJ (k), u Proboju, Graboviku i Vitini (Ljubuški). U Proboj je Grizelj došao "na ženinstvo" iz Humca oko 1845. godine. U Grabovik je došao iz Vitine, takođe, "na ženinstvo". Starinom su iz Bekije (59:296,300,306,307).

GRIZOVIĆ (m), prezime porodica koje su živjele u Džinovoj Mahali, Zovom Dolu, Žiljevu i Sopiljima (Nevesinje). Porijeklom su od Radulovića iz Bežđeđa. U Džinovoj Mahali su kupili čitluk od Džinovića. U Željevo su došli iz Zovog Dola "na kmetstvo". U Sopilja su došli iz Zovog Dola odakle su izbjegli "zbog bune" 1875. godine (59:214,231,232). Danas ih ima nastanjenih i u Mostaru.

G R K (p), u Kljencima (Dabar, Stolac). Živjeli su "davno" u Pađenima (Bileća) i "vele" da su porijeklom od Grka. Kada su iz Pađana iselili, prešli su u planinu Kukun u Bilećkim Rudinama. Po jednom drugom predanju, nekada su živjeli kod Dubrovnika i otuda došli u Kukun. Odatle su prešli "pred kugu" na Ljut kod Divina, zatim u Hatelje. Iz Hatelja je, oko 1885, "Leko sa sinovima Petkom, Četkom i Savom" preselio u Kljenke. Slave Mitrovdan. Is-

pod sela Kubatovina, na mjestu zvanom Krč, živjela je jedna porodica Grka. Tu ima mnogo omeđina u kojima su, prema predanju, živjeli Grci. Kada su odselili, ostao je samo jedan koji je bio hrom. Prokleli su ga i zato se "ova kuća Grka nije mogla umnožiti" (248:32). Iz sela Kljenci potiče narodni heroj **Dušan Tome Grk** (1906-1994). U NOR-u se istakao hrabrošću i uspješnim rukovođenjem jedinicama, posebno u borbama na Kupresu, oko Mrkonjić Grada, Manjače i mnogim mjestima Hercegovine.

GRKAVAC (p), u Grkavcima (Brda trebinjska) i u Trebinju. Prema porodičnom predanju, daljim su porijeklom iz Grčke. Preci su im doselili za vrijeme "Vizantijskog carstva". Selo Grkavci je po njima dobilo ime. Prvi doseljenik imao je tri sina: Đura, Gavriila i Vidaka. Međusobno su se zvali: po Vidaku – Vidakovići, po Đuru – Đurovići, po Gavrilu – Gavrilovići. Poslije aneksije Bosne i Hercegovine od strane Austro -Ugarske, da bi izbjegli vojnu obavezu, iseljavali su se u Ameriku, gdje ih i danas ima više porodica. Tomo Grkavac bio je solunski dobrovoljac i nosilac Karađorđeve zvijezde. U Trebinje su Grkavci došli poslije Drugog svjetskog rata iz Grkavaca. Slave Sv. Stevana. (Kazivanje Rista Grkavca nastanjenog u Bačkoj Palanci).

GRKOVIĆ (p), u Bodežištima (Gacko) i Zalužju (Rast, Nevesinje). U Bodežišta su došli iz Pržina. Pobjegli su iz ovog gatačkog sela "u ono doba kada su imanja manastira Papraća u tom selu popaljena". U Zalužje je Grković došao "od Čupkovića s Udrežnja". Slave Đurđevdan (59:204,230). Grkovići su živjeli i u Orahovom Dolu (Popovo). Odselili su u Trsteno kod Dubrovnika. U Orahovom Dolu pričaju kako je neki Grković "ofurio" jednu žensku, "te ga Fehtagić, musliman iz Trebinja, osudio da plati vižlin, ali da ga doneše za petnaest dana. Kako je Grković donio vižlin ranije, nije mu ga htio da primi nego mu pritisne zemlju" (84:153). Grkovići žive i u Vrbi kod Gacka. Prema porodičnom predanju u Vrbi su došli iz Ljubomira, a daljom su starinom iz Grkavaca kod Trebinja (147:576). Ima ih u Mostaćima i Zasadu kod Trebinja.

GRLE (k), u Bilišićima – zaseoku Ljutog Doca (Široki Brijeg). Starosjedioci su u ovom naselju. Ranije su se zvali Predići. Slavili su Nikoljdan (59:343). Etnolog M.Petrić, takođe, daje ove podatke za porodicu Grle, ali konstatuje da se pod ovim prezimenom ne pominju u popisima 1743, i 1768. godine (248:30).

GROZDANIĆ (m), u Ljubinju. Doselili su iz Ljubuškog oko 1660. godine. Nekada ih je bilo i u Vlasačama (trebinjska Brda), ali su izumrli u ovom selu (59:274,288; 155:502). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

GROZDIĆ (k), u Orašcu (Prozor). Nekada su se zvali Bogdani. Bili su siromašni i "posluživali Turke". Porijeklo im nije poznato. Predak im je imao mnogo djece, pa je beg rekao: "Što je oni rodio s dicom ko grozd." Po tome su prozvani Grozdići (79:71).

GROZNICA (k), u Sovićima (Jablanica). Starosjedilačka su porodica. Starije im je prezime bilo Dugonjić. Preživjeli su kugu. Nisu bili "kmeti". Jedan potok u predjelu Rame po njima se zove Groznice (79:158).

GRUBAČ (p), u Orahovcu (Lastva, Trebinje). Prema predanju, doselili su u Orahovac iz Cuca u Crnoj Gori. U srodstvu su sa Babićima, Krivokapićima, Petrovićima i Sredanovićima u Klobuku. Smatra se da je prezime nastalo od ličnog imena Grubač koje se, u srednjem vijeku, pominje u Popovu polju i župi Dračevica. U Orahovcu se nalazi 27 porodica sa "sekundarnim prezimenima": Belovići, Brnjili, Nikolići, Radovići, Simovići. Predak "sedam porodica Brnjila" doselio je iz Konavala. Nosio je minđušu (brnjicu) na jednom uvu. Prema predanju porijeklom je od Krivokapića iz Cuca. O njemu je sačuvano ovo predanje: Bio je, navodno, sluga kod Petra I na Cetinju. U nekoj svadi ubio je druga, a zatim pobjegao u Konavle. Kada su Grubači iz Orahovca kupovali u Konavlima piće za slavu, on ih zamoli da ga povedu sa sobom jer im je rođak. Grubači su mu ispunili želju. Slave Jovanjdan, a prislužuju Nikoljdan, proljetni (64:479,480).

GRUBAČIĆ (p), u Baljcima (Bileća) i Rastu (Nevesinje). Porijeklom su od starih Pilatovaca iz bilećkih Rudina. U Baljcima ih smatraju za najstarije porodice. Prezime su dobili po nekoj njihovoj jetrvi koja je bila "ružna-gruba". U Rastu su doselili iz Vrbe u Gacku, oko 1820. godine. Slave Đurđevdan (59:84,159,230). Više porodica Grubačića živi u Mostaru. Iz porodice Grubačić u Rastu potiče "ustanički kapetan" **Tripko Grubačić**, istaknuti učesnik hercegovačkog ustanka 1875-1878. godine. Tripko je umro na Cetinju oko 1888. godine, gdje je i sahranjen. Na njegovom grobu urezani su stihovi crnogorskog knjaza Nikole I (197:92).

GRUBEŠA (k), u Šćitu i Šćipima (Prozor). Starinom su Lukići "iz sela Šimše (Sivše) u Tešanjskom srezu". U Šćit im došao djed Ilija sa bratom Grubešom iz Fojnice. Pozvali su ih fratri, koji su ovamo pozivali katolike "da bi ih čuvali od muslimana". U Šćipima su starinom Domljanovići iz Rakitna. Kako im se predak naselio među Grubeše, prozvani su Grubešama. Ima ih i "na Dobrošinu" (79:82,135).

GRUBEŠIĆ (k), u Kočerinu i Rasnom (Široki Brijeg). U Kočerin su došli iz Posuškog Graca gdje im je starina. Prvo prezime im je bilo Grubišić. U popisima iz 1743. i 1768. godine pominje se "isključivo oblik Grubišić (Grubissich), koji je, u stvari, jedino ispravan". U Kočerinu je, prema popisu iz 1743, živio Petar Grubišić "sa 16 članova obitelji". U Rasno su doselili iz Crnih Lokava "prije 60 godina" (189:67,84,89).

GRUBIŠIĆ (k), u Šipovači i Vitini (Ljubuški). U Šipovaču je "Grubišića otac" došao iz Stilja u Dalmaciji, a u Vitinu su doselili iz Šipovače. U Vitini je neki Grubišić bio "Vodar begovski" (59:306,309).

GRUBJEŠA (p), u Sedlarima (Popovo) i u Ljubinju. Starinom su iz Dvrsnice u Popovu "gdje ih više nema". Preselili su u Sedlare i Ljubinje. Slave Arandjelovdan (59:287; 84:142,165).

GRUBJEŠIĆ (p), stare porodice u Mostaru. Slave Sv. Stefana (236:173). R.Stanić, u istom radu (str.179) pominje porodice prezimena Grubešić. Vjerovatno je ovo jedno prezime pošto i Grubešići slave istu slavu Sv. Stefana.

GRUJIĆIĆ (p), u Vlasačama (trebinjska Brda) i Volujcu (Površ, Trebinje). U Vlasačama su starosjedioci. Staro im je prezime Kovačević. Slave Đurđevdan (59:247). Nekada su živjeli i u Galičićima (Popovo), ali su odselili u Volujac oko 1750. godine. Porijeklom su od "porodice Semiza" iz Galičića. Slave Arandjelovdan (75:1227; 84:179).

GRUJIĆ (p), stara porodica nekada nastanjena u Kukričju i Boljevici (Bileća). Imali su "svoja kućišta" kod Pervanovog Dola u Kukričju. Iz Kukričja su prešli u Boljevicu i tu su "izumrli". U Boljevi-

ci, uz ogradu Vasa Vukovića, nalazi se groblje Grujića. Jedna udolina u Kukričju po njima je nazvana Grujića Rasadnik (191:156).

GRUNDIĆ (p), bivši rod u Bobovištima (Površ, Trebinje). Nije utvrđeno da li su Grundići nekuda odselili ili "izumrli". Ali, "zna se da Grundići žive u Dubravama u stolačkom kotaru" (75:1223).

GRUSIN (k), u Bilišićima (Široki Brijeg). Starinom su iz Dalmacije. Bili su nastanjeni u Hamzićima (Čitluk), odakle su, oko 1820. godine, preselili u Bilušiće. Grusini su slavili Tomindan (59:343).

GRUŠIĆ (p), porodica koja je nekada živjela u Konjskom (Zupci, Trebinje). Nepoznatog je porijekla. U selu pamte samo njihovo staro prezime. Prozvali su ih "prije 100 godina" (oko 1800. godine) **Prdavice**, po tome što se nekome od njih "omaklo" (75:1239).

GUDELJ (p,k). **Gudelji** (p) su u Arslanagića Mostu kod Trebinja. Jedno su bratstvo sa Bubalima iz Mionića u Šumi trebinjskoj. Slave Đurđevdan (75:1176). Ima ih nastanjenih u Zalužju i Miljevcu (Nevesinje). Došli su iz Vračanovića u Banjanima oko 1840. godine. Slave, takođe, Đurđevdan (59:230,235). **Gudelji** (k) žive u Donjoj Sutini (Rakitno, Posušje). U zaseoku Šarića Dolac "žive danas tri porodice Gudelja gdje su zatečeni 1865. godine". U Donju Sutinju doselio im se "djed Ilija" iz Crvenica (Duvno), a odatle su i porijeklom (181:74,74).

GUGIĆ (k), u Uzarićima (Široki Brijeg). Ranije su se zvali Lasić i pod ovim prezimenom spominju se (1768.) u Uzarićima i Ljutom Docu. Pod novim prezimenom Gugić ima ih samo u Uzarićima (189:37).

GUGOLJ (p), u Trebinju. Starinom su iz Žvinje (Sutorina, Herceg Novi). Doselili su u Trebinje početkom XIX vijeka. Sada ih (2003.godine) ima dvije porodice. Slave Đurđevdan. (Podaci : Ljubo Gugolj iz Trebinja).

GUJA (m), neobično prezime porodica u Blagaju (Bišće, Mostar). Starosjedioci su u ovom mjestu, a ovdje su i "primili islam". Nije im zabilježeno ranije prezime (59:240). Guje su nastanjene i u Mostaru.

GUROVIĆ (p), u Zasadu i Hrupjelima kod Trebinja i u Trebinju. Porijeklom su iz Riđana u Crnoj Gori. Sad, 2003. godine, u Zasadu ima sedam porodica, u Trebinju tri i Hrupjelima jedna porodica Gurovića. Slave Aćimovdan. (Saopštio : Zdravko Gurović iz Trebinja).

GUSLIĆ (k), u Jarama (Široki Brijeg). Doselili su iz Knešpolja oko 1860. godine i nastanili se u zaselak Tate. Slavili su Petrovdan (59:246). Nije im poznato porijeklo. U starim popisima stanovništva se ne pominju. Osim u Jarama, nema ih ni u jednom mjestu na ovom području (189:34).

GUSTIN (k), Aladinići (Dubrave, Stolac) i Donji Zelenikovac (Neum). U Aladiniće su doselili iz Donjeg Zelenikovca, a u ovo selo su došli "davno" iz Velje Međe u Popovu. Ranije su se zvali Bende-ri. Slavili su Nikoljdan (59:258,275; 84:193).

GUŠIĆ (p,m). **Gušići** (p) su u Brataču (Nevesinje). Starinom su iz Crne Gore. Živjeli su neko vrijeme u nevesinjskom selu Rogače, odakle su oko 1840. godine prešli u Bratač. Slave Đurđevdan (59:213). **Gušići** (m) su iz Crnoglava u Donjem Hrasnu (Neum). Starinom su iz stolačkih Dubrava, a u Crnoglavu su "stari peko 200 godina". Živjeli su i u Elezovićima. U Elezoviće su doselili iz Crnoglava u XVIII vijeku (59:278,284). Gušići su nastanjeni i u Mostaru.

GUŠOVIĆ (p), u Potkomu (Dabar). Starinom su Samardžići iz Krivošija u Boki. Doselili su 1845. godine iz Krivošija. "Došao im deda Andrija koji je bio gušav". Po toj tjelesnoj osobini moglo je nastati ovo prezime. Andrija je imao Jovana, Luku, Spasoja i Trivka. Slave Jovanjdan (248:43).

GUTA (m), u Sovićima (Jablanica). Porijeklom su od "Tašića ili Živkovića", najstarijeg roda u ovom selu (79:157). Gute su bile nastanjene i u Ravnima (Gacko). Odavde su se "raselili", ali se ne naovodi kuda (59:333).

GUTIĆ (p), u Mucalovićima, Džinovoj Mahali, Piragićima, Božanovićima i Rogačama (Nevesinje). Porijeklom su od Gvozdencića iz Vučjeg Dola u Crnoj Gori. U Mucaloviće su doselili iz Grahova

"zbog zuluma". U Džinovu Mahalu su došli iz Mucalovića. U Piragiće, tada "pusto selo", došli su "u isto vrijeme kada i u Mucaloviće". U Božanoviće su doselili iz Piragića. Slave Ilindan, a prislužuju Savindan. Gutići u Rogačama su iz OZRINIĆA u Crnoj Gori. Doselili su u XVII vijeku. Slave Đurđevdan, a prislužuju Đurđić. Gutići su živjeli i u Počitelju kod Čapljine. Doselili su sa Žrvnja (Ljubinja). Zovu ih još i "Kutlicima i Božovićima". Slave Lučindan. Neke porodice Gutića došle su u Počitelj iz Kijev Dola u Popovu. Slave Mratindan (59:214,217,218,219,222,251). Gutići su nastanjeni i u Nadanićima (Gacko). Na "hercegovački prostor" su doselili u XVII vijeku (147:576). Ima ih i u Mostaru.

GUTOVIĆ (p), u Bodežištima (Gacko). Porijeklom su od Božovića iz Trebjese kod Nikšića. "Pobjegli su od zuluma nikšićkih Turaka pod okrilje Smailagino, koji ih naseli u Bodežištima" (59:204).

GUZINA (p), u Fojnici (Gacko). Porijeklom su od Cuca iz Crne Gore. Doselili su u Fojnicu iz Korita (Bileća) oko 1840. godine (59:326). Prema jednom drugom izvoru, Guzine potiču od bratstva Perovića iz Boke Kotorske. Sinovi Jovana Perovića iz Krivošija morali su da se isele "radi dužne krvi" u Obrežje kod Nikšića, na zemlju bega Mušovića. Poslije izvjesnog vremena Mušović zatraži da pređu na islam pa će ih ostaviti na imanju. U protivnom moraju da se sele. Pošto nisu htjeli preći na islam, napuste Mušovića zemlju i presele se u Korita. Tu im je aga Dizdar dodijelio zemlju zvanu "Guzdo". Po tome su dobili prezime Guzina (208:234). Ima ih u Mostaru, Sarajevu, Tuzli i iseljenih u SAD. Slave Arandelovdan. (Podaci: Uglješa Guzina, Tuzla)

GVOZDENOVIĆ (p), stara mostarska trgovačka porodica, daljim porijeklom iz Crne Gore. Iz ove porodice potiče poznati slikar, profesor Akademije likovnih umetnosti u Beogradu **Nedeljko Gvozdrenović**, rođen u Mostaru 1902. godine. Za njega je rečeno da je odrastao u "relativnom blagostanju" i da je za vrijeme školovanja u Mostaru pokazao "neke posebnosti svog karaktera: osetljiv, radan, znao je jasno šta hoće". Tada se kod njega potpuno ispoljavaju i "dve njegove životne sklonosti: ljubav prema slikarstvu i stranim jezicima". Gvozdrenović se, poslije završene klasične gimnazije u Mostaru, školovao u Minhenu i Beogradu, boravio je u Parizu, izlagao na brojnim izložbama u Zagrebu, Ljubljani, Bratis-

lavi, Pragu, Budimpešti, Moskvi... Izabran je 1970. za redovnog člana Srpske akademije nauka i umetnosti.

*

U Hercegovini se spominju i ova prezimena: **GAGULA** (m) u Gorici (Konjic); **GALOVIĆ** (p) u Arandelovu (Lastva, Trebinje); **GADARA** (m) u Rabini (Nevesinje) i Dabrici (Stolac); **GAKO** (m) u Bivoljem Brdu (Čapljina); **GAKOVIĆ** (p) u Kovačima (Nevesinje); **GALLE** (k) u Humcu (Ljubuški); **GALIJAT** (k) U proboju (Ljubuški); **GAŠOVIĆ** (p) u Gacku; **GATUROVIĆ** (m) u Varvari (Prozor); **GAZILJ** (k) u Proslapu i Paljikama (Prozor); **GELE** (p) u Ljubljenici (Stolac); **GELJ** (m) u Policama (Trebinje); **GIJE** (m) u Ljubuškom; **GIRICA** (m) u Lokvama (Čapljina); **GLIGOREVIĆ** (p) u Bradini (Konjic); **GLOMUZINA** (k) u Klobuku i Veljacima (Ljubuški); **GLUMAC** (m) u Sovićima (Jablanica); **GOLEMAC** (p) u Mostaru; **GOLO** (p) u Dubravama (Stolac); **GORANOVIĆ** (p) u Čarađu (Gacko); **GOZDER** (m) u Hodbini (Mostar); **GOZO** (m) u Mostaru; **GRADINAC** (p) u Lastvi (Trebinje); **GRAĐIĆ** (p) u Bijeloj (Konjic); **GRANČIĆ** (k) u Otoku (Ljubuški); **GRBO** (p) u Kubašu (Dabar, Stolac); **GREBIĐELA** (m) u Stocu; **GREDA** (p) i **GREDIĆ** (p) u Mostaru; **GRELJ** (m) u Luki (Borač); **GREPO** (k) u Radišićima (Ljubuški); **GREVO** (m) u Grevićima (Prozor); **GRIZOVIĆ** (m) u Zovom Dolu (Nevesinje); **GRLJEVIĆ** (m) u Mostaru; **GRMUŠIĆ** (p) u Sedlarima (Popovo); **GRUBIŠIĆ** (p) u Dlakošama (Bileća); **GRUDINAC** (p) u Dubravama (Stolac); **GRUJICA** (p), **GRUJIĆ** (p) i **GRUMIĆ** (p) u Mostaru; **GUDIĆ** (k) u Prozoru; **GUJIĆ** (m) u Ljubuškom; **GUSKA** (m) u Konjicu; **GUŠANAC** (m) u Mostaru; **GUZIN** (m) u Konjicu; **GVOZDIĆ** (p) u Mostaru.

Vez iz Hercegovine

H

HABOTA (m), u Milavićima (Dabar). Prema porodičnom predanju, Habote su doselili iz Herceg-Novog. Po završetku Drugog svjetskog rata u Milavićima ih je bilo "dvije kuće". Ranije su se zvali Habuli (97:71,80). Ovo se prezime, u nekim izvorima, navodi i kao Abota. Nastanjeni su i u Mostaru.

HABUL (m), u Habulima (Gacko) i Hrupjelima kod Trebinja. U selu Habuli "žive samo Habuli" (97:215,242). Po njima je ovo gatačko seoce i moglo dobiti ime. Prezime bi moglo biti identično sa prezimenom Abul koje navodi Dedijer u Borilovićima (Ljubomir, Trebinje). U ovo selo Abuli su došli iz Trebinja prije "potonje kuge" i tu žive kao "stočari i težaci" (59:136).

HADŽIAHMETOVIĆ (m), u Trebinju, Mostaćima i Gomiljanima kod Trebinja. Preci su im doselili iz Herceg-Novog u drugoj polovini XVII vijeka. Na rijeci Trebišnjici, na rukavcu ispod Zasada i Mostaća, imali su "kola" (dolape) za navodnjavanje zemljišta. U Mostaćima se nalazi Hadžiahmetovića londža (ljetnikovac) sa zanimljivim detaljima arhitekture (97:251,262,266,270).

HADŽIALIĆ (m), u Biogracima (Široki Brijeg). Porijeklom su od stare pravoslavne porodice Jankovića koja je živjela u Biogracima (59:345). Mario Petrić ih ne spominje u Biogracima. Ima ih nastanjenih u Mostaru.

HADŽIHASANOVIĆ (m), prezime porodica koje su nekada bile nastanjene u Volujcu i Pridvorcima kod Trebinja. U Pridvorce su doselili iz Herceg-Novog. U ovom selu nalazila se "impozantna građevina" poznata pod imenom Hadžihasanovića kula (97:258,262). Hadžihasanovići (po Koziću Adžiasanovići) su imali kulu i u Volujcu. Prema predanju, kulu je sagradio neki Hadžihasanović iz

Plane kod Bileće. Zidali su je majstori iz Popova. Kada su je sazidali, zatražili su platu, ali im Hasanović nije htio da plati, rekavši da nisu uradili onako kako su se pogodili. Majstori su ga prokleli: "da nikad ne prekrsti noga u kuli". Poslije ovog prokletstva udario je grom u kulu koja se "do polovine" srušila. Majstori, okrivljeni za rušenje kule, ponovo su je sazidali o "svom ruhu i kruhu". Ali, i po drugi, i po treći put grom udari u kulu, "te se ovaj morade preći građevine" (75:1227). Ima mišljenja da je "jedna grana" Hadžihasanovića nastala od Hadži-Hasana Resulbegovića, brata Osman-agina koji je bio dizdar trebinjske tvrđave (94:107).

HADŽIĆ (m,p). **Hadžići** (m) se spominju u više mjesta Hercegovine i različitog su porijekla. Hadžići iz Gacka, Mekavaca i Kule, rod su sa Zvizdićima od kojih i vode porijeklo. Prezime su dobili po Hadžu, sinu Đura Zvizde. U doba Smail-age Čengića, u Metohiji (Gacku) se pominje "poznati junak" Ibrica Hadžić (147:599). Za Hadžiće koji su živjeli u Bileći "neki kažu" da su doselili iz Turske, a po drugima su došli iz Herceg-Novog. Ima ih u Blagaju i Buni (Mostar). U Blagaj su "po svoj prilici" došli iz Popova, vjerovatno iz Koteza gdje su nekada živjeli. U Bunu je "Hadžića otac došao iz Fatnice da bude Ali-pašinoj djeci dadija (zabavljač)". U Ljubinje su došli iz Koteza (59:166,240,242; 84:81,179). Hadžići u Kleku (Prozor) dobili su prezime po pretku "koji je išao u Meku". Došli su "ispod Kobilje Glave" kod Sarajeva u Dubočicu, a odatle prešli u Klek (79:137). Bilo ih je u Dživaru i Hrupjelima kod Trebinja. **Hadžići** (p) su živjeli u Bodežištima (Gacko), u XIX vijeku. U izvorima se pominje Mrkoje Hadžić, "hajduk u četi Petka Kovačevića" (147:599).

HADŽIMAHOVIĆ (m), u Grančarevu, Lastvi i Skočigrmu (Trebinje). Doselili su iz Krivošija u Boki. Prema predanju, porodica Hadžimahović je dala "sedam uzastopnih hodža" džamije u Grančarevu. Zbog toga ih zovu i Hodžići (97:302,304,306,307).

HADŽIOMEROVIĆ (m), stara mostarska porodica. Bili su veleposjednici. Nekada su imali imanja u okolini Čapljine i poznatu kulu u Bivoljem Brdu, u zaseoku Kremenac. Ta kula je imala posebno "lijep čošak na drugom spratu odakle se pružao lijep vidik prema zapadu, na imanje i prostor sve do Ljubuškog i Čitluka". Kulu su gradili **Husein Torlo i Mehmed Šoše**, "duborezački dunderi koji-

ma nije samo ova kula bila rukodjelo". Za kulu je utrošeno tri krečane kreča i "mного kamena modraša". (Čapljina, ilustrovani zbornik, Čapljina, 1989, str.56). Hadžiomerovići su živjeli u Cernici (Gacko) i Hrupjelima kod Trebinja (97:197,243).

HADŽIOSMANOVIĆ (m), Buna (Bišće, Mostar). Doselili su iz Ljubinja "prije Ali-paše" (59:242). Živjeli su u Dabru (Stolac), Ljubinju, Dubljanima i Veličanima (Popovo), Krajpolju i Kruševici (Ljubinje). Iz Kruševljana su odselili u Mostar (97:118,152,284).

HADŽISMAJLOVIĆ (m), stara porodica nekada nastanjena u Podvorima (Ljubomir). Starinom su iz Herceg Novog odakle su doselili u Ljubomir u drugoj polovini XVII vijeka. U Podvorima su sagradili kulu poznatu pod imenom **kula Hadžismajlovića**. Ovu su kulu kasnije nazvali **popova kula**, "jer je u njoj od prošlog veka pop stanovao" (187:109). Hadžismajlovići su živjeli i u Mostaćima kod Trebinja.

HADŽIZUKIĆ (m), stara porodica u Konjicu. Poznati konjički drvorezbar **Sulejman Hadžizukić** (1885-1947) potiče iz ove porodice. Njegova je specijalnost bila izrada ikonostasa u crkvama. Izradio je ikonostas i ostale elemente enterijera pravoslavne crkve u Konjicu. O tome je, u crkvi, izrezbario ovaj zapis: "Ovom svetom hramu, Sulejman Hadžizukić, graditelj ikonostasa, 1929. godine." Ikonostas, kao i elementi enterijera, rađen je od orahovog drveta i u "arapskoj šari" (164:26).

HADŽOVIĆ (m), u Bihovu (Dživar, Trebinje). Nekada su bili nastanjeni i u seocetu Vrijeka kod Bijeljana (Bileća), što se može zaključiti na osnovu toponima Hadžovića krčevine (97:82,256). Hadžovića ima i u Mostaru.

HAIRLIĆ (m), u Bjelojevićima (Stolac). U ovo selo doslili su oko 1850. godine iz Stoca (59:292). Bili su brojna porodica. Jedan zaselak Bjelojevića po njima je dobio naziv Hairlići.

HAJDARBEGOVIĆ (m), u Berkovićima (Dabar) i u Stocu. Moguće je da su potomci Hajdar-begovi i da im je ranije prezime bilo Hajdar koje se spominje u Čavšu (Popovo) 1714. godine (97:85, 101,280).

HAJDARHODŽIĆ (m), u Čepelici (Bileća). Starinom su iz Herceg-Novog. Iselili su iz ovog mjesta kad su ga "Mlečići osvojili". Živjeli su neko vrijeme u Trebinju, odakle su prešli u Čepelicu "ima više od sto pedeset godina" (59:152).

HAJDAROVIĆ (m), u Donjem Hrasnu (Neum), Ubosku (Ljubinje) i u Ljubinju. U Donje Hrasno neki je Hajdarhodžić došao iz Riđana u Crnoj Gori i nastanio se "kao momak u Cerovca". U Ubosku se Hajdarovići "jačom starinom ističu". Njihovo porijeklo u Ubosku i Ljubinju nije zabilježio ispitivač O. Kozić (59:276,279,288).

HAJDUK (m), u Radešinama i Seljanima (Konjic). Porijeklom su iz Kručevića (Čitluk). Prezime je nastalo po tome što su im se neki preci odmetnuli u hajduke "zbog zuluma". Poslije, kada su se "smirili", prešli su na islam i dobili zemlju u Radešinama. U Seljane su došli iz Radešina. Seljani su "postali prije 85 godina od stanova porodica Hajduka iz Radešina". Po njima je ovo selo poznato i pod imenom Hajduci (59:338;165:429).

HAJROVIĆ (p), u Hateljima (Dabar) i Trebinju. Po "jednom kazivanju" potiču od Kašikovića iz Vranjske, odakle su prešli u Davidoviće, a iz Davidovića (oko 1860.) u Hatelje. Po drugom kazivanju, porijeklom su od nekog djeteta kojeg su Ljubovići našli u lovu i dali ga Kašikovićima na izdržavanje. Nazvali su ga Hajro. Slave Đurđevdan (248:37). U opticaju je i treće predanje po kome Hajrovići potiču od Tomanovića iz Rovaca u Crnoj Gori, a crnogorski junak Mikac (od Rovaca) smatra se prapretkom hercegovačkih Hajrovića. Mikac je imao sina Novicu, a neki od Novičinih potomaka je ubio "viđenijeg Turčina u Nikšiću" koji se prezivao Hajrović. Skinuo mu je toke sa inicijalima i uzeo prezime Hajrović. Hajrovići su bili kmetovi na imanju bega Ljubovića u Dabru. Tamo ih i sada ima. neke porodice su se, poslije drugog svjetskog rata odselile u Vojvodinu (podaci : Obrad Hajrović iz Trebinja).

HAJVAZ (m), u Donjem Hrasnu i Gornjem Zelenikovcu (Neum). U Donje Hrasno (u mahalu Braštanica) su doselili iz Zelenikovca oko 1840. godine. U Gornjem Zelenikovcu Hajvazi su "po ženskoj liniji od Bogdanovića" (59:279;84:193).

HALEBIĆ (m), u Jablanici. Halebići su, u XVIII vijeku, bili ugled-

na mostarska porodica (94:111). Imali su kulu u Mostaru koja je ušla i u narodnu pjesmu: *Igru igra Ale pehlivane/ od bijele Halebića kule...*

HAMOVIĆ (p), u Dolu i Dodanovićima (Popovo), Stocu i Ljubinju. Starinom su Radonjići ili Radovanovići iz Riđana u Crnoj Gori. U Do su "davno" doselili iz Riđana, "još dok je Grk bio ovdje". Zbog toga se sahranjuju u "grčko" groblje. Prema predanju, neki je njihov predak učestvovao u boju na Kosovu. Iz Dola su se raseljavali u Dodanoviće i Stolac, a iz Stoca u Mostar, Bileću i Ljubinje. Slave Nikoljdan (59:287; 84:76,182,283). Iz porodice Hamović u Stocu potiče narodni heroj **Rade Milana Hamović**, rođen 1916. godine. Bio je poznati vojni rukovodilac i jedan od organizatora ustanka 1941. u Hercegovini. Kao načelnik štaba 10. hercegovačke brigade i 29. divizije NOVJ postigao je krupne uspjehe u brojnim borbama u kojima je ispoljavao visoku ličnu hrabrost i značajno rukovođenje (168:281).

HAMZIĆ (m), u Stocu. Živjeli su u Kutima (Dabar), Žabici (Ljubinje) i Gorici kod Trebinja. Iz Kuti su, za vrijeme trajanja kuge 1813-1815. godine, "pobjegli" u Stolac. Prema predanju, živjeli su i u Kuli (Gacko), ali ih je u ovom selu "kuga pomorila" (97:79,124,217,343). Porodica ovog prezimena bilo je i u selu Hamzići (Čitluk) koje se nekada zvalo Kripave. Sadašnje je ime ovo selo dobilo "po muslimanima Hamzićima koji su u njemu živjeli više od sto godina" (99:95). Hamzića ima u Mostaru i Pješivcu kod Mostara.

HANDŽAR (m), neobično prezime porodica koje su živjele u Bileći, Rogačama (Nevesinje) i Nevesinju. Porijeklom su "Novljani". Došli su u Bileću iz Herceg-Novog. Iz Bileće su neke porodice prešle u Rogače gdje su živjele "sve do kuge kada su pobjegli u Nevesinje" (59:222).

HANDŽO (m), u Konjicu. Živjeli su i u Kljunima (Dabar). U Kljunima je postojala džamija koju su sagradile "turske vlasti". U njoj su "posljednjih sto godina" imami i hatibi bili Handže. U Kljune su došli iz Konjica (97:151,152).

HARDOMELJ (p), u Opličićima (Čapljina). Bili su nastanjeni i u

Žabici (Ljubinje), odakle su izbjegli u Bosnu "zbog krvi", pa su se ponovo vratili u Hercegovinu i nastanili se u Opličićima. Slave Petkovicu (59:254).

HASANAGIĆ (m) u Trijebnju (Dubrave, Stolac). Doselili su u Trijebanj «na svoje imanje», oko 1700. godine, iz Mostara (59:258). Hasanagića ima i u Varavri (Prozor). Starinom su iz Drima u Proslapu kod Prozora. Doselili su u Varvaru u drugoj polovini XIX vijeka (79:91).

HASANBEGOVIĆ (m), prezime starih aginskih porodica koje su živjele u Avtovcu (Gacko). Porijeklom su od Hasan-bega, starijeg sina Kazanac-paše koji je iz Kazanaca pobjegao u Avtovac. Ubrajaju ih među najstarije muslimanske porodice u Hercegovini. I narodna pjesma pominje *Od Havtovca Hasanbegovića*. U Avtovcu su Hasanbegovići uzeli od Gala Zelenovića s Miholjača njivu Avtovi do "za konja koga su im pozajmili pa poginuo u njih" (59:197:97:204,208). Iz ove porodice je i **dr. Avdo Hasanbegović**, poznati publicista i "oficir Prve dobrovoljačke divizije, formirane u Odesi u Rusiji za vrijeme Prvog svjetskog rata" (147:598). Hasanbegovići se spominju u narodnoj tradiciji, u vezi sa bitkom kod Ozije u Rusiji 1735. godine gdje se u turskoj vojsci nalazilo i dosta muslimana iz Hercegovine. Predanje kaže da je ruski general **Sava Vladislavić**, porijeklom Hercegovac iz Gacka, poručio turskim vojnicima iz Hercegovine ako među njima ima koji Hasanbegović da mu se javi. Kad su mu se Hasanbegovići javili, Sava ih je "sve darivao kao prijatelje, i zatim pustio da se slobodno vrate kućama u Hercegovinu". Prema njima je ovako postupio zbog toga što je u gatačkom kraju "prebivala i jedna srpska poislamljena porodica Hasanbegovići, koji su živjeli u prijateljstvu sa Vladislavićima" (68:14,17).

HASIĆ (m), u Počitelju i Domanovićima (Čapljina). Porijeklom su od "pravoslavnihi Šteta iz Duboke iza Stoca". Doselili su u Počitelj "prije kuge". U Domanoviće su prešli iz Krči kod Rječica (59:250,253). Hasići su živjeli u Gornjim Turanima (trebinjska Brda) i Ključu kod Gacka. Porijeklom su od Hase koji je poginuo u borbi kod Ključa 1468. godine. Njegovi potomci uzeli su prezime Hasići (97:197,275).

HASIDIĆ (m), Doljani (Jablanica). Bili su "begovski rod". Porijek-

lom su iz Crne Gore, odakle im je došao neki dalji predak. Imali su "timar u Cetini", a njihova "pločata" kuća u Doljanima stara je "300 (?) godina". Na kući se nalazio natpis koji je uništen, a i "sada ima stara hrastova vrata" (79:161).

HAZNADAREVIĆ (m), u Rogačama (Nevesinje). U ovo selo došli su iz Herceg Novog, "pobjegli su od zuluma Baja Pivljanina" (59:222). Bilo ih je i u Blagaju kod Mostara. Blagajski kadija Ibrahim Haznadarević "spjevao je 1822. godine pjesmu od trideset stihova u kojoj se govori o prolaznosti ovog svijeta" (97:143).

HEBIB (m), u Cernici i Ravnima (Gacko). Hebibi se smatraju najstarijim stanovnicima Cernice u koju su, prema njihovom pričanju, došli davno "preko Boke" iz Turske, negdje u XVII vijeku. Dedijer tvrdi da su Hebibi starinom Vukotići iz Crne Gore. U Ravne su doselili oko 1800. godine iz Cernice (59:333). U Cernici, u haremu "na dnu čaršije" nalazi se nišan Husein-age Hebiba koji je umro 1893. godine. Hebibi su živjeli i u Avtovcu kod Gacka, Bileći i okolini (97:172,195,209). Sada ih ima u Mostaru.

HERCEG (?), kao prezime spominje se u XVII vijeku. U maticama župe Grad u Dubrovniku upisano je, 28. jula 1699, rođenje Stane, kćeri Stjepana Hercega "murlaka" i Marije kćeri Radula "iz Murlakije". Ove porodice mogle bi biti iz Popova, jer u matičnim knjigama navedene župe ima mnogo upisanih sa ovog područja, a označene su sa opštim pojmom "de Murlachia" (213:155,161).

HERCEGOVIĆ (p,m). Ovo prezime imali su sinovi Stjepana Vukčića: Vladislav, Vlatko i Stjepan. Prezime su uzeli po tituli "Herceg" koju je dobio njihov otac. U prvim decenijama XV vijeka, kada se, po riječima Vladimira Čorovića, Hercegovina nalazila "u ropcu", braća Hercegovići su bili nesložni. Vladislav se odvojio još za očeva života i imao je svoju oblast. Vlatko nije ustao protiv oca, uzeo je titulu hercega i smatrao se njegovim nasljednikom. Treći brat Stjepan bio je dijete kad mu je otac umro (1466) i živio je sa starijim bratom Vlatkom. Poslije očeve smrti među braćom Hercegovićima došlo je do sukoba oko podjele nasljedstva. U njihove svađe umiješali su se Dubrovčani. Oni su jedva uspijevali da im se sastanu punomoćnici kako bi im mogli saopštiti "posljednju očevu želju". Kada su to postigli (9.12.1466), Vladislav se osjećao zapostavljenim. Zahtijevao je da se očeva imovina stavi pod sekvestar. Braća su se i dalje međusobno gložili, a to je Dubrovčanima

išlo u prilog. U to doba po Hercegovini su kružile razne priče o tome kako su Dubrovčani prevarili Hercega Stjepana i prisvojili mu novac. Naime, Dubrovčani su od "starog Hercega" tražili, kada im je povjerio svoje blago na čuvanje, da napiše na gradskim zidinama: "Prođe Herceg i pronese blago." Kasnije, kada su njegovi nasljednici tražili novac, Dubrovčani bi im pokazivali natpis. I-pak, poslije dužih natezanja, isplatili su (1469) Vladislavu Hercegoviću cijelu očevu zaostavštinu, a poslije čitava niza predujmova svršili su iduće godine i obračun sa Vlatkom i Stjepanom". Vladislav je, po prijemu očeve zaostavštine, živio na ostrvu Koločepu i nije više imao nikakvog uticaja u Hercegovini. Vlatko, koji je po drugi put bio oženjen Margitom, unukom kralja Alfonza V, a koja je bila potekla iz braka njegove nezakonite kćeri Leonore, "dobio je nešto veza sa prvim talijanskim porodicama". Pomoću tih veza i papske kurije pokušavao je da zainteresuje zapadni svijet za "sudbinu balkanskih hrišćana i borbu protiv Turaka". Stjepan Hercegović se pominje 1473. godine posljednji put kao hrišćanin. Tada je imao 17 godina. Ubrzo se, zbog podjele očevine, razišao sa bratom Vlatkom, a zatim otišao u Tursku. "Već 24. septembra 1474. javlja se kao musliman Ahmet." Hercegovići su završili svoj život u tuđini, kada nisu više imali "nikakav uticaj u svojoj otadžbini". Vlatko je umro 1489. na Rabu, godinu dana prije svog starijeg brata Vladislava (55:586-606). Mnogo kasnije prezime Hercegović pominje se u maticama župe Grad u Dubrovniku. Dana 9. decembra 1668. upisano je vjenčanje Đure (Marka) Hercegovića... "Moguće je da je prezime Hercegović identično sa Herceg, ali za to nema dokaza" (213:155).

HERO (m), u Herama (Prozor). Prema predanju, starinom su od Nevesinja, a "neki vele" da su iz Bugarske, ali je "priličnije" da su porijeklom od Nevesinja. Predak im je došao "pre kuge". Pošao neki Hero "s muftijom iz Nevesinja; Hero došao do Mejnika, a muftija otišao dalje. Katolici u susednim selima vele da su Here potomci nekog pravoslavnog doseljenika koji je prešao na islam" - zapisao je etnolog Filipović. Prije dolaska Hera selo se zvalo Hović ili Utok, a sadašnji naziv mogao je nastati od ovog prezimena. Here se "među sobom" dijele na Hodžiće, Smajiće i Hasanovce. Do 1860. bila ih je "samo jedna kuća". Ima ih iseljenih u Turskoj, te u Sarajevu i Travniku (79:132). Here se spominju i u Hamzićima (Konjic).

HODŽIĆ (m), u Fatnici (Bileća), Kokorini (Podveležje, Mostar), Pješivcu (Stolac) i Opličićima (Čapljina). Ima ih i u Proslapu (Prozor). U Fatnici su starinom iz Vračanovića kod Plane, od porodice Kokotović. U Fatnicu su doselili iz Stoca. U Kokorini su porijeklom od starosjedilačke porodice Milošević iz ovog sela. U Opličiće su došli oko 1820. godine iz Pješivca (59:185,237,255). Nekada su živjeli i u Hodžićima (Bileća) selu koje je po njima dobilo ime. "Danas su Hodžići čisto srpsko-pravoslavno selo, a kad su muslimani iz njih iselili ne pamte ni najstariji ljudi." Bilo ih je u Mekavcima i Maloj Gračanici (Gacko), a i u Kotezima (Popovo). U Kotezima su, prema kazivanju mještana, imali "pet čardaka" (97:180,215,219,287). Hodžići u Proslapu su starinom "iz Zvirnjače" u Kleku. U Proslap im je došao predak "s Drijena oko 1900. na ženovinu" (79:78).

HRABREN (p), stare porodice koje su živjele u Crnićima (Dubrave, Stolac). Selo Crnići se "prvi put spominju 1477. godine, kada su u njima zimovali vlasi džemata (katuna) vojvode Petra Hrabrena, timarnika i brata mu Vukića" (97:95). Među najpoznatije članove porodice Hrabren ubrajaju se vojvode Radoslav i Radoje. Radoslav je bio ktitor hrama Sv. Petra i Pavla u Ošanićima, u kome je i sahranjen 1505. godine. Radoje je obnovio hram Sv. Nikole u Trijebnju 1534, što potvrđuje i natpis sa ploče na ovoj crkvi: "Si sveti božanstveni hram svetago otca Nikoli sazida se i obnovi u ljeto 1534. Trudi že se o sem svetom hrame voevoda Radoe Hrabren". Bili su osnivači i poznatog manastira Žitomislić (172:158,192). Hrabreni su bili poznati vlastelinski rod od koga su nastali vlastelini Miloradovići. Otuda se u literaturi nalazi i dvojno prezime: **Hrabren-Miloradović**.

HRELJIĆ (p), u Svitavi (Donje Hrasno, Neum). U Svitavu su doselili sa Zaušja, zaseoka sela Bjelojevići kod Stoca, oko 1800. godine (59:278). Mihić ih pominje u Kolojanu, zaseoku Donjeg Hrasna i, takođe, navodi da su došli sa Zaušja u isto vrijeme kao i u Svitavu. O njihovom porijeklu i starini nema podataka (155:706).

HRKAĆ (k), u Donjoj Britvici, Gornjim Dobrkovićima, Kosmaju, Pribinovićima, Uzarićima i Trnu (Široki Brijeg). U Pribinovićima se smatraju starosjediocima. Prema predanju, porijeklom su iz "neke Vrljike" (valjda Vrlike u Dalmaciji) i zvali su se Vrljići ili Vrljičani.

U Pribinovićima se pominje (1743) Ivan Vrljić sa 21 članom porodice. U Uzariće i Trn su došli iz Zavoznika u Mokrom, a u Donju Britvicu i Gornje Dobrkoviće iz Izbična. U Kosmaj je Hrkać doselio iz Grljevića. Hrkaći su vrlo razgranate porodice i "svi na području zapadne Hercegovine ne pripadaju istom rodu". (189:37,63,65,73,76,78,86). Dedijer ih pominje samo u Pribinovićima i Izbičnom i navodi da su "prije 18 godina" slavili Đurđevdan (59:348,349,350). Hrkaći su nastanjeni i u Mostaru.

HRLE (m), u Kosoru (Bišće, Mostar). U Kosor je neki Hrle došao za "slugu Ali-paše iz Humca više Stoca" (59:242). Ima ih i u Stocu. Sačuvala se "jedna ljekaruša koju je sastavio Halili Hrle, sin Alijin iz Stoca". U njoj se nalaze recepti za liječenje raznih bolesti "travama, mehlemima i zapisima" (97:48).

HRLJ (m), nekadašnja porodica nastanjena u jednoj od mahala u planini Visočici. Prema predanju, prvi je u planinu doselio neki beg Šurović. Nekom prilikom pored njega je naišao Hrlj sa stokom. Beg je "okinuo" na Hrlja iz puške, ali mu nije opalila. Hrlj mu je odgovorio: "Tvoja je noćila o čiviji, a moja na travi i rosi, drži se". Zatim je Hrlj "okinuo" i ubio bega. Begovi ljudi pobili su Hrljevu djecu i ženu, a i njega su na prevaru "izvabili" iz pećine i ubili. Po njemu je nastao toponim Hrljeva bara u Visočici (115:132).

HRNJEZ (p), u Dubljevićima i Slivlju (Gacko). Ima ih "i u Gacku i u Pivi", a neki su se "kolonizirali" ili raselili poslije Drugog svjetskog rata. Starinom su od Prstojevića (147:599).

HRNJIČIĆ (m), u Čažnju (Nevesinje). Doselili su iz Korjenica, na "Ljubovića čitluk" oko 1820. godine. Živjeli su i u Aladinićima kod Stoca, ali su nekud odselili (59:230,258).

HROMIĆ (m), stara porodica nekada nastanjena u selu Orahovi Do (Popovo), u Ljubinju i Stocu. U Orahovu Dolu su imali velike posjede i kulu na sredini sela. Iz Orahova Dola su odselili u Ljubinje i Stolac. U Ljubinju su kupili kulu od porodice Dizdarević. U Stolac su doselili "prije 1878. godine", a (1885) su imali zemljišne posjede na području katastr. opština Berkovići i Hatelji (97:85,113,289,290).

HUJDUR (m), stara gatačka porodica. Najprije su bili nastanjeni u Bodežištima, odakle su se, krajem XIX vijeka, preselili u Medaniće. Iz Medanića su se raselili "u razne krajeve" (147:599). Hujduri sada žive i u Mostaru.

HUMO (m), stara mostarska porodica. Pripadnik ove porodice Omer Humo (1808-1880) je "kod nas prvi napisao i arebicom štampao knjigu na našem jeziku" (97:80). Iz Mostara potiče i poznati književnik **Hamza Humo** (1895-1970). Važnija su mu dijela : *Grad rima i ritmova* (pjesme), *Grozdanin kikot* (roman) *Tri svijeta* (drama). Dobitnik je nagrade SR BiH za životno djelo. U porodici Saliha Hume rođen je 1914. godine narodni heroj **Avdo Humo**, istaknuti rukovodilac u NOR-u i poslije oslobođenja zemlje.

HUNKOVIĆ (p), bivši rod u Veličanima (Popovo). Imali su svoje imanje "gde su sada Orli". Godine 1718. pominje se u Popovu "mletački harambaša Mitar Hunković, ali bez oznake sela" (84:177).

HUPKIJEVIĆ (k), u Gacku. Porijekom su iz Poljske. Krajem XIX vijeka došao je u Gacko "Vojćeh Hupkijević (Wojtjeh Hupkijewicz 1866-1938), kao tehnički i mašinski stručnjak, i tu ostao. Žive u Gacku" (147:599).

HUREMOVIĆ (m), prezime se pominje u Stocu i okolini, početkom XIX vijeka. Godine 1836. u izvorima se pominje Huremović Salih. Porijeklo im nije utvrđeno (97:101).

HUSEINAGIĆ (m), u Stocu. Ranije su živjeli u Kutima (Dabar), gdje se pominju početkom XVII vijeka. Doselili su iz Herceg-Novog. Za vrijeme trajanja kuge (1813-1815) pobjegli su u Stolac (248:16;97:79). Živjeli su i u Kuli (Gacko). "Ogranci su porodice Fazlagića koji su odselili u Tursku" (97:214). Sada ih ima nastanjenih u Mostaru.

HUSIĆ (m), u Kružnju (Podveležje, Mostar). Starosjedilačka su porodica. Porijeklom su od pravoslavničkih Milišića iz Podveležja (59:326). Husići su živjeli u Ključu i Avtovcu (Gacko) i Bijenjoj (Nevesinje), gdje se pominju početkom XVIII vijeka (97:149, 201,209). Ima mišljenja da su Husići bili stanovnici srednjovje-

kovnog grada Ključa i da su učestvovali u osvajanju ovog mjesta 1469. godine, "te bi s Mehićima bili najstarija muslimanska porodica u Gacku", ali se u prvom turskom defteru 1477. godine ne pominju u Ključu (147:599). Husića ima i u Parcanima, Prozor (79:143).

*

Istorijski izvori bilježe i ova prezimena u Hercegovini: **HABEŠ** (m) u Kuli (Gacko); **HAĆIMOVIĆ** (m) u Ripcima (Prozor); **HADROVIĆ** (m) u Mostaru; **HADŽALIĆ** (m) u Ljubuškom; **HAŽIMAHMUTOVIĆ** (m) u Trebinju; **HADŽISELIMOVIĆ** (m) u Ljubomiru (Trebinje); **HAJAN** (jev.) u Mostaru; **HAJDAREVIĆ** (m) u Begović Kuli (Trebinje) i Počitelju (Čapljina); **HAJDO** (m) u Mostaru; **HALI-LAGIĆ** (m) u Počitelju (Čapljina); **HALVADŽIJA** (m) u Kruševljanima (Nevesinje); **HAKALO** (m) u Mostaru; **HALILIĆ** (m) u Ljubinj; **HANIĆ** (m) u Crnićima (Stolac); **HASAGIĆ** (m) u Ljubuškom; **HASICA** (m) u Lugu (Prozor); **HAZIROVIĆ** (m) u , Mostaru; **HEBIBOVIĆ** (m) u Konjicu; **HELEBET** (m) u Doljanima (Jablanica); **HELJIĆ** (m) u Rabini (Nevesinje); **HERBEZ** (m) u Dabrici (Stolac); **HERETA** (m) u Dragovilju (Stolac); **HIDO** (m) u Blagaju (Mostar); **HINDIĆ** (m) u Glogošnici (Jablanica); **HONDO** (m) u Blagaju (Mostar); **HOROZ** (m), **HOSO** (m), **HOTAŠ** (m) u Stocu i okolini; **HRELJA** (m) u Donjem Čičevu (Trebinje); **HRNIĆ** (m) u Borovnici (Prozor); **HRNICA** (m) u Ljubuškom; **HRNJAK** (m) u Šćipu (Prozor); **HRUSTANOVIĆ** (m) u Gacku; **HRVIĆ** (m) u Žulji (Nevesinje); **HUBANA** (p) u Mostaru; **HUDŽENIJA** (k) u Svitavi (Neum); **HUMAČKIĆ** (m) u Stocu; **HUSEDŽINOVIĆ** (m) u Kosoru (Mostar); **HUSKOVIĆ** (m) u Ubosku (Ljubinje), Rotimlji (Stolac) i Mostaru; **HUNTIĆ** (m) u Ljubinju; (**HUSNIĆ** (m) u Svinjarini (Podveležje); **HUSOVIĆ** (m) u Bijenjoj i Postoljanima (Nevesinje); **HUSREFOVIĆ** (m) u Mostaru; **HUSREP** (m) u Slatini i Ustirami (Prozor).

I

IBALJ (m), u Glogošnjici (Jablanica). U ovo selo Ibalj je doselio iz Baljaka (Bileća). U Glogošnjicu ga je "namjestio sultan Fatih Mehmed". Prezime je izvedeno iz imena sela Baljci. Ibalje zovu i Ima-movićima. Početkom XX vijeka u Glogošnjici je bilo sedam kuća Ibalja (59:339).

IDRIZ (m), stare porodice koje su živjele u Zaušju (Bileća), Bileći i "zaseocima koji joj gravitiraju" i Grančarevu (Trebinje). U Zaušje su doselili iz Korjenića oko 1820. godine. Tamo su se zvali Serhatlići (59:170;97:172,304). Idrizi se pominju i u Trijebnju (Stolac). Jedno muslimansko groblje u ovom selu nazvano je Idrizov harem (165:395).

IGNJATIĆ (p), u Taleži (Šuma trebinjska), Volujcu i Bobovištima (Površ, Trebinje). U Taleži su starosjedioci, a u Volujac je neki od Ignjatića preselio, polovinom XVIII vijeka iz Taleže. Slave Jovanjdan. I u Bobovišta je Ignjatić došao iz Taleže "kao domazet" oko 1850. godine. Promjenio je slavu svojih predaka i uzeo novu Đurđevdan (75:1168,1223,1227).

IGNJATOVIĆ (p), u Slivlju (Gacko). Porijeklom su iz Komana u Crnoj Gori, odakle su i doselili u Slivlja (59:329). Prema kazivanju Milenka Ignjatovića iz Slivlja ranije su se zvali Crnogorci. Novo prezime uzeli su po svom djedu Ignjatu koji je živio 110 godina. Slave Nikoljdan.

IJAČIĆ (p), u Opličićima, Domanovićima, Rječicama i Tasovčićima (Čapljina). U Tasovčice su "veoma davno" doselili iz Koprjenića. Porijeklom su od porodice Stijačića. U Korjenićima su imali zemlju koju im je "oteo Hadžibeg Rizvanbegović". Jedno staro groblje u Korjenićima zove se Ijačića groblje. Slave Tomindan, a pris-

lužuju Arandjelovdan. U Domanoviće i Rječice su došli iz Opličića u drugoj polovini XIX vijeka (59:253,254).

ILIĆ (p), u Jugovićima (Nevesinje), Bijeljanima i Davidovićima (Bileća), Pustom Polju (Gacko). Starinom su iz Risna. Živjeli su u Dolu, Poljicu i Strujićima (Popovo) i Slivnici (Površ, Trebinje). Iz sela Do prešli su u Vrijeske (Bileća), a odatle oko 1830. godine "na Handžarev čitluk" u Jugoviće. Slave Arandjelovdan. U Poljicu su "dijelom smrli", a dijelom odselili "unazad 150 godina". Kao sjećanje na njih u selu se zadržao naziv Ilićeva čatrnja. Iz Strujića su preselili u Do, a iz Dola u Čvaljinu, gdje su se prozvali Gašići. Pod ovim prezimenom dugo su živjeli u Slivnici (Površ), gdje je "pre 200-300 godina" došla iz Čeklića u Crnoj Gori udovica nekog Ilića sa svojim sinovima. Nekada ih je bilo i u Gorogašama (Bobani), ali su izumrli u tom selu. U Bijeljanima su Ilići "iz Ledenica iznad Risna: doselio se Vaso 1879. godine". Slave Đurđevdan (59:221, 267,268;84:76,181;248:27). Ilići u Pustom Polju su doselili iz Bileće u XIX vijeku, "na imanje vojvode Bogdana Zimonjića" (147:579).

ILJIĆ (p), u Pridvorcima kod Trebinja i u Trebinju. Daljom starijom su iz Riđana u Crnoj Gori. Staro im je prezime **Prcović**. Naime, neke porodice Prcovića uzele su (vjerojatno iz estetskih razloga) novo prezime po nekom svom pretku Iliji. Zadržali su staru slavu svojih predaka Lučindan. (Saopštio Savo Puljić iz Todorica).

INDIĆ (m), u Glogošnici i Lugu (Jablanica). U Glogošnicu je Indić doselio iz Luga "na čitluk bega Dostovića". Za Indiće u Lugu Dediđer kaže da su "pravi Turci" i da su "iz Indije!" Bili su "crni kao Arapi, pa i sad njihovi potomci nijesu bijeli kao drugi" (97:339,340).

INIĆ (p), u Mirušama (Bileća) i Zgonjevu (Trebinje). U Miruše su doselili oko 1700. godine iz Crne Gore. Porijeklom su od porodice Tomanović. Slave Nikoljdan (59:156). Prema narodnom predanju, živjeli su i u selištu Duži kod Poljica u trebinjskoj Površi, odakle su "zbog straha" odselili u Zgonjevo (75:1229). Iniči u Zgonjevu slave Jovanjdan.

ISAKOVIĆ (m), u Stocu i okolini (97:85,91). Jedna porodica živ-

jela je i u Vlahovićima kod Ljubinja. U ovo selo Isaković je došao 1969. godine iz Bitunje (Stolac) na "ženino imanje" (155:577). Isakovići se spominju i u Dugama (Prozor), ali su "izumrli" u ovom selu (79:118).

ISIĆ (m), u Dolu (Podveležje, Mostar). Starosjedioci su u ovom selu (59:237). Isići se, u drugoj polovini XVIII vijeka pominju i u Stocu: "Ismail-baša Isić uvakufio je dućan u Čaršiji i odredio da mu svake godine prouče po dvije hatme za dušu" (97:13).

IVANČEVIĆ (k), u Jaklićima, Draševu, Šlimcu i Jaklićima (Prozor). U Jakliće su došli "iz Lapsunja pre 1878." Ivančevići u Šlimcu koje zovu i Grubešama-Grubešićima su "starinci". U Skrobučanima su starinom iz Mostara. Doselili su "pre 1878" (79:98,99,101,123).

IVANIŠEVIĆ (p,k). **Ivaniševići** (p) su razgranat rod u Poljicu i Veličanima (Popovo). Njihovi ogranci su : Ljepave, Mostarice, Setenčići, Gligići, Runde i Pende. Starinom su iz Riđana, gdje su se zvali Dragojevići. Iz Riđana su se iselili zbog svade sa Turcima koji su im "napadali žene". Jedan od braće Dragojevića, Ivan, nastanio se u Poljicu "gdje su od njega Ivaniševići". Slave Lučindan. Ivaniševića ima i u drugim mjestima Hercegovine: Beždeđu (Nevesinje), Ortiješu i Bogodolu (Mostar). Porijeklom su iz Petrovića u Banjanima, odakle su ih "davno istjerali hajduci". Živjeli su neko vrijeme u Davidovićima i Lukavcu, odakle su prešli u Beždeđe. U Ortiješ i Bogodo doselili su iz Nevesinja. Slave Jovanjdan. Ivaniševići su nekada bili veoma ugledna porodica u Mostaru. Porijeklom su iz Popova. Poznati pripadnik ove porodice je Ilija Ivanišević, veliki ljubitelj starina. Zabilježeno je da je kod sebe čuvao Manojlovo ili Mostarsko jevanđelje, "značajan spomenik prepisivačke i iluminatorske delatnosti XIX veka". Najstariji predstavnik ove porodice je Petar Ivanišević, sahranjen na Bjelušinskom groblju 1767. godine. Neke porodice Ivaniševića u Mostaru slave Jovanjdan, a neke Lučindan (236:165;84:142,156,177; 59:216,244,266,315). **Ivaniševići** (k) su živjeli u Glumini (Neum) i nekim selima Popova polja. Godine 1716. spominje se Mijo Ivanišević kao katolički župnik u Popovu, sa rezidencijom u Belenićima. U jednom dokumentu navodi se da je rođen u Glumini "prije 70 godina", a to znači "oko 1680. godine" (213:155).

IVANKO (k), u Uzdlolu i Ivankama (Prozor). U Ivanke su doselili "pre nekih sto godina" iz Rakitna, a u Uzdo 1902. godine iz Ivanaka. Starinom su "iz Rakitna ili iz okoline Mostara" (79:131,136). Selo Ivanke ("ili Ivanci") po njima su mogli dobiti ime.

IVANOVIĆ (p,k). **Ivanovići** (p), u Udrežnju (Nevesinje). Porijeklom su od Ivkovića iz Meke Grude (Bileća). Živjeli su u nevesinjskom selu Rogače, odakle su prešli u Udrežnje (59:224). Ivanovići se spominju u Trebinju u prvoj polovini XV vijeka: "Godine 1447. tužio je Radoslav Ivanović iz Trebinja 'u svoje i u ime svoje braće, i u ime čitavog bratstva' pred rektoratom i sudijama dubrovačkim zbog ubistva koje su počinila četiri čoveka iz Šumeta..." kod Dubrovnik (110:41). **Ivanovići** (k), bivši rod u Čvaljini (Popovo). Izumrli su "uz kugu u toku jedne godine". Prema predanju, iz njihovog roda "izlazilo je po sedam ili dvanaest čohanih dolama (odraslih muškaraca)", tj. bili su "brojni i bogati" (84:155).

IVANKOVIĆ (k,p,m). **Ivankovići** (k) žive u Buhovu, Bliznom Kuku, Ivankovića Docu, Donjem Pologu, Ljutom Docu, Podkraju, Trnu...(Široki Brijeg). U Buhovu, Donjem Pologu i Bliznom Kuku su starosjedioci. U Kočerini su neke porodice doselile iz Buhova, a u Podkraj i Trn iz Ivankovića Doca u Kočerinu. U Ljuti Dolac su doselili iz Hamzića, a u Privalj iz Kočerina. Veoma su razgranat rod na području Širokog Brijega, ali su različitog porijekla i ne pripadaju istom rodu. Ima ih u Sjekosama i Donjem Hrasnu (Neum). U Sjekose su došli iz Striježa, zaseoka u Donjem Hrasnu. Starinom su iz Dobrana u Dalmaciji (189:30,51,53,79,82,83,89,90). Dedi- jer ih pominje u Sjekosama, Striježu i Čerigaju. Za Ivankovića u Čerigaju kaže da je "Bilić iz Mamića" i da je slavio Nikoljdan (59:279,352). Ivankovića ima u Poklečanima, Barbićima i Donjoj Sutini (Rakitno). Doselili su u ova mjesta iz Pologa i jedno su od "najjačih i najstarijih plemena u Rakitnu" (181:75-77). **Ivankovići** (p) su u Vrpolju (Ljubomir) i u Trebinju. Prema porodičnom predanju porijeklom su iz okoline Nikšića, od bratstva Ugrenovića. U Ljubomir se, oko 1700 godine, doselila udovica nekog Ugrenovića sa četiri sina : Borom, Ivanom, Miljanom i Petkom. Ivanovi potomci prozvani su Ivankovići. Prema popisu iz 1900.g. u Vrpolju je bilo šest, a 1970. četiri kuće Ivankovića. Slave Aćimovdan

(187:101,102). **Ivankovići** (m) su živjeli u Stocu i okolini. Ivankovići i još "neka muslimanska prezimena stolačkog kraja su kršćanskog porijekla" (97:8,101).

IVANJAC (k), u Poklečanima (Rakitno, Ljubuški). Ivanjci su starinom iz Pologa kod Mostara, odakle im je došao "djed" u Rakitno. Krajem XIX vijeka bilo ih je 20 kuća (59:309).

IVELJA (p), u Koritniku i Mrčev Dolu (Hrgud, Stolac) i u Mostaru. U Mostar su doselili sa Hrguda. Slave Arandjelovdan. U etnografskoj literaturi pominju se Ivelje kao "bivši rod" u Veličanima (Popovo), ali je nepoznato šta je sa njima bilo. Zabilježeno je da je neki Ivelja iz Veličana poginuo u Dabru, ali nije navedeno kada (84:177,214).

IVEZIĆ (p), u Božanovićima (Nevesinje), Trebinju i Mostaru. Ivezici su porijeklom "Petkovići od Trebinja". Doselili su u Božanoviće oko 1700. godine. Slave Lučindan (59:219). Ivezici i Iveze su, vjerovatno, porodice istog porijekla.

IVIĆ (k), u Rumbocima i Zahumu (Prozor). Ogranak su velikog starosjedilačkog roda Milišića iz Rumboka. U Zahum su doselili iz Rumboka (79:95,96). Ivića je nekada bilo u Ravnom i Trnčini (Popovo). Izumrli su u ovim selima. Prema predanju, u Ravnom je živio neki Ivić koga su proglasili knezom. Bio je siromašan čovjek, nije imao sinova, a imao je sedam kćeri koje su se udale za Boroja, Đurasovića, Jovića, Prkuta i druge. Najmlađu je "oženio" nekim momkom - vojnim bjeguncem iz Dalmacije "koji se zvao Milenko Guzić". Kad su mu nekom prilikom došli Turci on zakolje i ispeče svoju jedinu kravu da ih počasti. Zbog toga su ga prozvali knezom. U Ravnom je imao kulu "na tri boja, koja, prepravljena, bez trećeg boja, stoji i sada" (84:158,159,168).

IVKOVIĆ (p), u Bijeloj Rudini (Bileća), Drežnju, Biogradu i Udrežnju (Nevesinje), Maloj Gračanici (Gacko) i Dabru (Stolac). U Bijeloj Rudini ubrajaju se među najstarije porodice i tu žive od "pamtivijeka". U Driježnju ih takođe ubrajaju među najstarije stanovnike sela. "Pričaju da su starinom iz Tesalije", odakle su doselili u Bijelu Rudinu "za vrijeme srpskog kneza Časlava". Iz Bijele Rudine su prešli u Drežanj oko 1700. godine zbog "zuluma Čengi-

ća sa Zagorja". Slave Nikoljdan (59:176,201,237). Na području Dabra Ivkovića ima u Kutima i Kljencima. U Kute su doselili iz Bežđeđa (Nevesinje). "Došao Pero 1872. godine na Čumurijin čitluk." Slave Jovanjdan. U Kljencima su porijeklom iz Udrežnja: "Jova Lukina od 7 godina dovela sestra kod Luke Grka u Kljenke oko 1793.g. On je imao Sima, a Simo Rista i Todora." Dalja im je starina iz Bijele Rudine. Slave Nikoljdan (248:26,32).

*

Registrujemo još neka hercegovačka prezimena iz ove grupe: **IBRULJ** (m) u Počitelju (čapljina) i Mostaru; **IDRIZOVIĆ** (m) u Jelačićima i Sovićima (Jablanica); **ILIČIĆ** (k) u Rumbocima (Prozor); **IKOČ** (m) u Trebinju; **IMAMOVIĆ** (m) u Glogošnici (Jablanica); **INĐIĆ** (p) u Mostaru; **ISHANOVIĆ** (m) u Lugu (Jablanica); **ISLAMOVIC** (m) u Prozoru; **ISOVIĆ** (m) u Selištu (Bileća); **IŠTUK** (k) u Mostaru; **IVANDIĆ** (k) u Trišćanima (Prozor); **IVANIŠ** (p) u Gornjem Drežnju (Nevesinje); **IVEZA** (p) u Zalužju (Nevesinje); **IZIĆ** (m) u Trebinju.

Naselje Ivanica

J

JAGANJAC (m), Baljci (Bileća). Doselili su se na Baljke iz Herceg-Novog kada je "ovaj grad pao u mletačke ruke". Bili su nastanjeni i u Džinov-Dolu (Nevesinje), ali su početkom XIX vijeka zbog hajduka "pobjegli iz sela" (59:159,227). Jaganjci su živjeli i u Kuli (Gacko), Stocu i Dabru (97:101, 214).

JAGIĆ (k), u Počitelju (Čapljina) i Proslapu (Prozor). U Počitelj su doselili u prvoj polovini XIX vijeka "u kmetstvo s Trebižata" (59:252). Jagići u Proslapu su "iz Dalmacije, verovatno iz Drinovaca kod Imotskog" (79:79). Drinovci danas pripadaju hercegovačkoj opštini Grude.

JAHIĆ (m), u Žabici (Ljubinje). Porijeklom su od pravoslavni^h Tomanovića iz Domaševa (Ljubomir, Trebinje). Iz Domaševa su doselili u Žabicu oko 1700. godine. Iz Žabice su se raselili u druga mjesta (59:314; 155:550). Jahići sada žive i u Mostaru.

JAHIJA (m), stara porodica koja je živjela u Raptima (Bobani, Trebinje). Porijeklo im nije istraženo. Prema Dedijeru, Jahiju je iz Rapti "davno istjerao Grebo, ali se ne zna kuda je otišao", a Grebo je odselio u Ljubinje "prije 90 godina" (59:270).

JAHURA (p,m). **Jahure** (p), u Obziru (Ljubinje) i Ljubinju, a ima ih nastanjenih i u selu Do (Popovo). Prema narodnom predanju, porijeklom su Riđanići iz Obzira. Postanak ovog prezimena dovodi se u vezu sa imenom planine Jahorina: "Jedan Riđanić oženio se djevojkom sa Jahorine. Ta žena imala je dva sina i rano je ostala udovica. Ovu udovicu sa Jahorine zvali su Jahurka, a njenu djecu Jahure. Jedne godine oni su otjerali stoku na planinu Jahorinu. Tog ljeta je harala kuga po Obziru. Najesen kad su se vratili sa planine u Obzir nikoga nisu našli od Riđanića. Svi su pomrli

od kuge". U Ljubinje su doselili sa Obzira. Slave Nikoljdan (155:504,682). Jahure su živjeli i u Kotezima (Popovo), odakle su se iselili u Do, "na Radićev miraz" (84:181). **Jahure** (m) su živjeli u Stocu i okolini. Godine 1885. u izvorima se pominje hadžija Jahura Hasan (97:101).

JAKIĆ (m), u Dračevici (Bišće, Mostar) i Vitini (Ljubuški). U Dračevicu su doselili oko 1850 godine iz Bekije, a u Vitinu "Jakić je kao cipelar došao iz Ljubuškog prije 3 godine", odnosno oko 1900. godine. Ima ih i u Ljubuškom (59:239,306). Jakića ima i u Mostaru.

JAKIROVIĆ (m), u Donjoj Jablanici (Jablanica). U ovo selo Jakirović je došao iz Mostara, "kao bakaln, prije 40 godina, kad su Turci gradili cestu za Sarajevo" (59:336). Jakirovići žive u Vihovićima kod Mostara i u Mostaru.

JAKOVLJEVIĆ (p,k). **Jakovljevići** (p) su nastanjeni u Bijeloj (Konjic). Njihov je "djed Mitar" doselio iz Zijeplja kod Mostara "na čitluk u Pajića". Neke se porodice zovu i Lazarevići. Slave Đurđevdan (59:311). **Jakovljevići** (k), u Vrpolju (Rakitno), Zagreblju (Drežnica, Mostar), Skrobučanima, Zahumu, Parošu...(Prozor). Različitog su porijekla. Jakovljevići u Vrpolju su iz Gorice kod Gruda odakle su se svi "raselili", a "oni" u Zagreblju nemaju "nikakve veze" sa ovima u Rakitnu (181:77,78). Za Jakovljeviće na području Prozora nije utvrđeno odakle su porijeklom. Etnolog Filipović kaže da su "verovatno iz Hercegovine" (79:96,123,126).

JAKUBOVIĆ (m), u Kljencima (Dabar). Doselili su oko 1879. godine. Bili su po zanimanju kovači i "njihova kuća računala se najstarijom u Kljencima". Odselili su iz ovog sela u Tursku. Bilo ih je i u Fatnici (Bileća) i u Stocu (97:78,85,176). Sada ih ima nastanjenih u Mostaru. Moguće je da su Jakubovići i Jakupovići koje Dedijer navodi u Fatnici istog porijekla, pa i prezimena?

JAKUPOVIĆ (m), u Fatnici (Bileća) i u Podgorju (Mostar). Porijeklom su iz Knež-Dola u Oputnoj Rudini. Predak im je bio "najamnik u Aleksića, pa se zaljubio u njihovu djevojku, primio islam i oženio se njome". U Podgorju su bili age. Prema narodnom predanju potiču od neke stare vlaške porodice koja je živjela u

Podgorju prije dolaska Turaka (59:185,343). Jakupovići žive i u Mostaru.

JAKŠIĆ (p), u Stepenu (Gacko), Dubljevićima i Jugovićima (Nevesinje). Porodice u Stepenu starinom su iz Grahova u Crnoj Gori. Živjeli su neko vrijeme u Koritima (Bileća), odakle ih je 1873. godine "preselio aga na Stepen". Slave Nikoljdan, a prisluzuju Petrovdan. U Jugovićima su starinom iz Boke, a došli su iz Dubljevića. Slave Đurđevdan (59:198,330). Jakšići žive i u Dubljanima (Popovo). Porijeklom su od "katolika Vukasovića". Bili su ostali "siročad bez oca, pa ih majka pravoslavna prevela u pravoslavlje". Slave Malu Gospu (84:175). Jakšića ima i u Žakovu (Podbrđe, Trebinje).

JALOVČIĆ (m), nekadašnje porodice u Hrupjelima kod Trebinja i u Trebinju. Među trgovcima muslimanima koji su "imali dućane u trebinjskoj čaršiji" od 1711. do 1867. godine pominje se i hadži-Bećir Jalovčić (97:243,248).

JALOVICA (p), u Humu (Šuma trebinjska). Starosjedilačka su porodica. Slave Jovanjdan, a prisluzuju Vaskrsenje (75:1191). Jalovice su, poslije Drugog svjetskog rata, promijenile prezime i sada se zovu **Jovanovići**.

JANIČIĆ (p), u Pridvorcima (Ljubomir), Trebinju i u Mostaru. Smatra se da su daljom starinom iz Korjenića (Trebinje). U Podvori su doselili u drugoj polovini XIX vijeka iz Broćanca u Crnoj Gori. U Podvorima je 1900. godine bila jedna kuća Janičića, a 1970 dvije. Neke su porodice iz Podvori odselile u Trebinje i Mostar. Slave Arandelovdan (187:113).

JANKOVIĆ (p), u Dubočanima (Trebinje). Porijeklom su od starih Maleševaca iz selišta Malina (Bileća). Ubrajaju se među najstarije porodice u ovom kraju. Nije im poznato odakle su se doselili u Dubočane. Slave Ignjatdan. Jankoviće Dedijer ubraja i među "stare pravoslavne porodice" koje su živjele u Biogracima (Široki Brijeg) i kaže da su od njih muslimani Hadžalići u Biogracima (59:125,127,345). Ima ih i u Trebinju.

JANJIĆ (p), u Slatu i Zaszenu (Nevesinje), Domanovićima i Klepci-

ma (Čapljina), Bančićima, Ubosku i Vodenima (Ljubinje), Bijeloj (Konjic), Bogodolu (Mostar) i Hotnju (Neum). U Slato su došli iz Bjelica u Crnoj Gori "na poziv Ali-paše Rizvanbegovića koji ih je kao dobre junake naselio na svome čitluku". U Zasjen su doselili iz Slata oko 1855. godine. Slave Arandelovdan. U Domanoviće su preselili sa Pješivca (Stolac), gdje su jedno vrijeme stanovali. U Bančice im je, prema predanju predak došao iz Lješanjske nahije u Crnoj Gori. U Klepce je neki Janjić došao s Bančića "kao dunđer u ženin rod". U Ubosko i Vodene su, takođe, došli iz Bančića. Slave Đurđevdan. U Bijeloj su starinom Vojinovići iz Vojnog kod Mostara. Doselili su iz Raške Gore (Mostar) oko 1850. godine. Ima ih na Raškoj Gori, Bjelimićima i u "više sela uz Neretvu". Slave Nikoljdan. U Bogodolu su među najstarijim porodicama. "Vele da su odnekuda iz Hercegovine" i tvrde za sebe da su od plemena Brankovića. Slave Đurđevdan (59:229,252,262,276,277,311,315; 155:200). U Hotanj su Janjići došli iz Prapratnice (Neum), gdje su ranije živjeli. Prezime su dobili po nekoj Janji. Promijenili su ga i sada se zovu Lazarevići. (84:190,191) Janjići su stara mostarska porodica. Bili su pomagači i izvršni članovi društva "Gusle" (214/5:171). Jedna porodica Janjića iz Bančića doselila je u Gacko krajem XIX vijeka, "gdje se bavila trgovinom (147:579).

Sedamdesetdevet godišnjak Uglješa Janjić iz Bančića sa svojim stadom (2003.g.)

JANJOŠ (p), u Potkomu (Stolac). Smatraju ih starosjediocima, ali "oni sami ne znaju o daljoj starini". U rodu su sa Terzićima iz Potkoma i međusobno se "ne uzimaju" (ne ulaze u bračne veze). Slave Vasiljevdan (248:42,43). I u Mostaru je nekada "postojala pravoslavna porodica" prezimena Janjoš (57:39).

JANJUŠEVIĆ (p), Gareva (Gacko). Veoma su stare porodice koje su "nekad brojale i po trideset pušaka, a sada su gotovo samrli". Slave Nikoljdan (59:197). U Garevu su došli iz Samobora u XVII vijeku, odakle su ih "potisnuli stari Samoborčani" (147:579).

JARAC (k), neobično prezime porodice koja je živjela u Veljoj Međi (Popovo). Porijeklom su od katolika **Mustafe** ("to mu je bilo prezime") iz Velje Međe (84:166).

JARAK (k), u Cicrini i Trebimlji (Popovo), Dračevici (Mostar) i Počitelju kod Čapljine. Iz Trebimlje su se raselili u Cicrinu, Dračevicu i Počitelj. Slavili su Nikoljdan (59:239,252; 84:162). Porodica prezimena Jarak ima i u Mostaru.

JARAMAZ (p), stara porodica iz Oputne Rudine – planinskog krša između Bileće i Nikšića. Porijeklom su od plemena Maleševaca. Poslije gubljenja plemenskog prezimena, javljaju se pod prezimenom Aleksić koje su dobili "po najstarijem sinu vojvode Maleša". Prezime Jaramaz nastalo je od nadimka nekog njihovog pretka. Jaramazi su živjeli u Mirušama kod Bileće, odakle su početkom XIX vijeka odselili u Miljevinu kod Foče. Slave Ignjatdan (59:82, 152; 237:28,29).

JAREDIĆ (p), u Brataču (Nevesinje). U ovo selo Jaredići su doselili iz Šehovine kod Nevesinja oko 1830. godine "zbog nepoznata uzroka". Slave Arandelovdan (59:213).

JASTREB (m), prezime koje se pominje, u XVIII vijeku, u stolačkom kraju. U spisku hadžija za koje se nije utvrdilo iz kojih "porodica potječu" nalazi se i Mustafa Jastreb (97:99,101).

JAŠAR (m), nekadašnja porodica u Stocu. U istorijskim izvorima se pominje Jašar-beg, sin Osman-age Šarića iz Stoca, a 1754. godine hadžija Sulejman Jašar (97:30,101). Prezime bi moglo biti izvedeno iz ličnog imena.

JAŠARBEGOVIĆ (m), stare porodice koje su živjele u Stocu i Dračevu (Popovo). Jašarbegovići iz Stoca imali su posjede u Dabarskom polju, na području Berkovića i Hatelja (97:55,85,282). Možeće je da su potomci stolačkog bega Jašara.

JAŠAREVIĆ (m), u Podgrađu (Mostar), Klečku (Dabar), Prozoru, Borovnici i Paljikama (Prozor). U Podgrađu ih smatraju starosjediocima (59:240). U Klečak su doselili oko 1830. godine "iz Nudola u Korjenicima" (97:74). Jašarevići na području Prozora su, prema predanju, porijeklom od "poislamljenih katolika iz Podbo-ra" (79:108,111,112) Ima ih i u Mostaru.

JAZVIN (m), u Blagaju kod Mostara i u Jasenici (Čapljina). U Blagaj su doselili "s Goranaca više Mostara" i Bogodola, gdje su ranije živjeli. U Jasenici Jazvini "pričaju da su porijeklom iz sela Stanojevića, od vlasteoske porodice Miloradovića" (59:240,265,315). U Jasenici je živio Mujo Jazvin, koji je 1981. imao 95 godina, sa suprugom Fatom (oko 90 godina). Mujo i Fata su "davno ušli u naučnu literaturu kao odlični informatori o životu i običajima jaseničkih stočara". Znali su lijepo da pričaju, a sve što bi oni kazivali smatralo se kao "sušta istina". Njihova porodica imala je veliki ugled na području čapljinske opštine. Njihovo domaćinstvo bilo je uzorno, a oni "ljudi od riječi". Njihova plemenitost naročito se ispoljila u toku Drugog svjetskog rata. Kuća ove porodice, "Mujina kuća", služila je kao "orijentaciona tačka" na jaseničkom prostoru (*Čapljina - Ilustrovani zbornik*, Čapljina, 1989, str.112).

JEGDIĆ (p), Gareva (Gacko). Porijeklom su od bratstva Bjelogrića iz Lipnika. U Garevu im je predak došao iz Lipnika "zbog siromaštva". Slave Šćepandan (59:197). Jegdića ima nastanjenih i u Mostaru.

JELAČIĆ (p), u Dabrici (Stolac), Donjoj Trusini (Nevesinje), Ortiješu (Bišće, Mostar), Mostaru i Poljicu (Površ, Trebinje). Starinom su iz trebinjskog kraja. U Donju Trusinu i Ortiješ su došli iz Dabrice, a u Mostar iz Poljica. U Poljicu su starosjedioci. Slave Klimunjan. Nekada ih je bilo u Šehovini i Bojištu (Nevesinje). Iz Šehovine se Jelačić preselio u Bojište "prije 100 do 120 godina, pa je ovdje sasvim samro" (59:227,244,323; 75:1229,1239). Jelačići u Mostaru su nekada bili ugledna i bogata porodica, "možda najbo-

gaciji". Njihova kuća bila je "velika i otmena". O njihovom bogatstvu svjedoči podatak da su imali brojne vinograde u kojima je bilo oko 100.000 loza, a kod Blagaja veliki podrum sa oko 100 vagona vina i s bačvama zapremine 3000 litara. Zanimljivo je da je podrum "7-8 metara duboko ispod zemlje", da je imao posebne aparate za sterilizaciju vina i posebno odjeljenje za proizvodnju rakije - "kazanluk". Iz Jelačićevog podruma vinom se snabdijevao carski dvor u Beču, a vino je stizalo čak i na "japanski dvor" (91:372,379,442).

JELAVIĆ (k), u Grabu i Veljacima (Ljubuški). U Grab je "Jelavića djed" došao iz Vrgorca, a u Veljake su Jelavići doselili iz sela Orah kod Vrgorca u Dalmaciji oko 1700. godine. Početkom XX vijeka u Grabu je bilo šest, a u Veljacima tri kuće Jelavića (59:301,302). Jelavića ima i u Mostaru.

JELČIĆ (k), Grabovini Počitelju (Čapljina). Za Jelčiče u Grabovini, Dedijer navodi da su "Škutori iz Dalmacije", da se ne zna da li su iz Kravica ili Komina i da ih je u Grabovinu naselio Ali-paša Rizvanbegović (59:264). Jelčiči su nastanjeni i u Mostaru.

JELIČIĆ (k,p). **Jeličići** (k), u Trebižatu i Počitelju (Čapljina), Podboru, Maglicama, Ploči i Lugu (Prozor). Jeličići u Počitelju su iz Trebižata, odakle ih je "preselio aga" oko 1850. godine (59:252). U Podboru su starosjedioci. U ostala mjesta doseljavali su iz Podbora. U Maglice se Jeličić "stalno nastanio kod Đulagina Briga oko 1860.", a u Lug je došao 1918. godine (79:72,83,120). Ima ih nastanjenih i u Mostaru. **Jeličići** (p) pominju se u Ljubomiru (Trebinje). Istorijski izvori pominju Avakuma Jeličića kaluđera manastira Dobrićevo koji se rodio 1737. godine u Ljubomiru (126:335).

JELIĆ (p,k). **Jelići** (p), u Zagori (Brda trebinjska), Orašju (Zupci, Trebinje), Mostaru i Ljubuškom. U Zagori ih "drže" za vrlo staru porodicu, ali o njihovoj prošlosti "ništa ne umiju kazati". Slave Šćepandan (59:273). U Orašju ih, takođe, smatraju za najstarije bratstvo u Zupcima. "Priča se da je Sv. Vasilije Ostroški polovinom XVIII veka otišao iz Tvrdoša pod Ostrog, pratio ga je na putu jedan Jelić iz Zubaca. S toga vele, mora u njihovom bratstvu uvek neko biti bogat." Prvobitno su Jelići živjeli u Bogojević Selu, a sta-

ro im je prezime Luković. Sadašnje prezime dobili su po nekoj babi Jeli koja je ostala sa dvoje muške djece, pošto su se svi ostali raselili. Jelići u Mostaru i Ljubuškom potiču od "ovih zubačkih". Slave Đurđevdan, a ovi u Orašju "drže prislugu Đurđevdan" (75:1241,1243,1244). **Jelići** (k) su u Humcu (Ljubuški), Bilušinama i Pribinovićima (Široki Brijeg). U Humac je Jelić došao «u najam» iz Širokog Brijega. U Bilušine i Pribinoviće su doselili iz Imotskog. Zvali su se Nikolići. Slavili su Đurđevdan. (59:303, 347,348) Jelića ima i u Ljutešu, Trnu i Zavoziku (Široki Brijeg). Daljom su starinom iz Dalmacije. U ova mjesta došli su iz Pribinovića (189:76,78,79).

JERČIĆ (k), u Orahovom Dolu (Popovo). Porijeklom su od Borojevića. Jedan član ove porodice oženio se udovicom Grkovića, Jelkom, "pa su posle njene smrti deca prozvana Jelčini, a onda Jerčići" (84:154).

JEREMIĆ (p), u Slivlju (Gacko) i Mostaru. Jeremići u Slivlju su porijeklom "ispod Orline u Crnoj Gori". Tamo su se zvali Štukelje. U Mostaru su stara porodica. Slave Đurđevdan (59:329;236:188,189). Od gatačkih Jeremića potiču i Jeremići koji se, u XVIII i XIX vijeku, pominju u Foči i Sarajevu. Iz ove porodice je i "istaknuti zdravstveni radnik Risto Jeremić, savremenik Jevta Dedijera" (147:579).

JERKIĆ (k), u Humilišanima (Bijelo Polje, Mostar). Starinom su iz Broćna, odakle ih je u Humilišane naselio biskup "na imanje muslimana koji su se raselili" krajem XIX vijeka (59:248). Jerkići su nastanjeni i u Mostaru.

JEVTIĆ (p), u Opličićima (Čapljina). U Opličiće je "Jevtić (Kenjić) došao prije 70 godina sa Žrnja" (Ljubinja). Pobjegao je sa nekom djevojkom "koju mu nisu dali uzeti". Krajem XIX vijeka u Opličićima ih je bilo dvije kuće. Slave Jovanjdan (59:254). Jevtića (ili Jevtića) ima i u Popratima kod Stoca.

JOKANOVIĆ (p), u Plužinama i Šobadinama (Bileća). Ima ih i u Trebijovu kod Trebinja. Porijeklom su od stare porodice Predojevića iz Prijedora. U Plužine je najprije doselio "puškar Jokan" i po njemu je, najvjerojatnije, nastalo ovo prezime. Živjeli su neko vri-

jeme u Banjskoj Lastvi u Banjanima. Slave Nikoljdan. Jokanovići u Plužinama bili su prešli na islam, ali su se povratili u staru (pravoslavnu) vjeru (59:82,163,166). U Trebijovima je, svojevremeno, bio poznat knez Jokanović. Priča se da su nekom prilikom Turci iz Trebinja pozvali sve knezove i pitali ih šta će sa zemljom činiti. Na to im je knez Jokanović odgovorio da je treba "pod tapije okrenuti" (da je Turci izdijele, a raja obrađuje i Turcima "s nje hakovе dаvа"). Turci, zatim poviču: "Aferim, đuzel kneže, baš ćemo tako i učiniti! (75:1127).

JOKOVIĆ (p), prezime nekadašnjih stanovnika Diklića (Bobani, Trebinje). Prvobitno su se zvali Lučići, a kasnije su se prozvali Pičete. Prezime Joković uzeli su po svome djedu Joku. Slave Đurđevdan. Iz Diklića su odselili u Srbiju i Crnu Goru.

JOSIPOVIĆ (p,k). **Josipovići** (p) su u Mrkonjićima (Popovo). Ogranak su roda Boškovića iz ovog sela. Slave Nikoljdan (84:171). **Josipovići** (k) živjeli su u Trnčini. Porijeklom su iz Lisca u Dalmaciji. Iz tog sela doveli su franjevci nekog Josipovića na svoju zemlju u Parauniće – mahal u Trnčine – za slugu. "Posle dvadeset godina, umesto nagrade u novcu, on dobio zemlju na Paraunićima, te se naselio i vremenom obogatio. Kako su bili 'hasi' (silni, nepokorni), Ali-paša spremi vojsku da ih dovede. Dvojica su poginula, a trećega, kog su doveli 'poturčio' je i dao mu ime Šaban (do tada se zvao Ilija). Paša ga je ostavio u Trnčini." Od njega su Šabanovići u ovom selu (84:169).

JOVANOVIĆ (p), stara mostarska porodica. U groblju na Pašinovcu nalazi se petnaest spomenika ove porodice koji u većini potiču iz XVIII vijeka. Najstariji spomenik je podignut Stefanu Jovanoviću (umro 1713). U popisu izvršnih članova i pomagača društva "Gusle" nalazi se više članova ove porodice. Slave Jovanjdan (236:171). Među starim pravoslavnim porodicama koje su živjele u Biogracima (Široki Brijeg) nalaze se i Jovanovići (59:345). Jovanovića je nekada bilo i u Mrkonjićima (Popovo), ali su tu izumrli (84:171). Jovanovića ima nastanjenih u Ljubinju i Mostaru.

JOVIĆ (k), u Zavalu i Orahovom Dolu (Popovo). U Zavalu su doselili "pre 250 godina sa brda Komanja poviše Stoca". Prezime su dobili po pretku Jovi. Ranije su se zvali Nikolići. U Orahovi Do su

došli iz Zavale, a potiču "od Jovića u Češljarima", mahale u Zavali (84:152,154). Jovići su živjeli i u Rakitnu gdje se 1741. pominje porodica Ivana Jovića sa "desetoro odrasle čeljadi i četvero djece nedorasle za krizmu". Prema predanju, porijeklom su iz Dalmacije i bili su bogati, pa u narodu postoji vjerovanje da na mjestu gdje su im bile kuće "pare gore crvenim plamenom, za zlatne, a bilim plamenom za srebrne pare". Sjećanje na njih sačuvano je u nazivu jedne pećine u Gornjoj Sutini koju narod naziva "Jovića pivnica". U njoj su, navodno, Jovići držali piće i prodavali ga putnicima koji su prolazili kroz Rakitno (181:121,122). Jovića ima i u Humilišanima (Mostar). Došli su iz Broćna. U Humilišane ih je naselio biskup, "na imanje muslimana koji su se raselili" (59:248). Ima ih nastanjenih u Mostaru i Šćenici u Bobanima (Trebinje).

JOVOVIĆ (p), u Lipniku (Gacko). Doselili su 1945. godine iz Zabrdā u Crnoj Gori (147:580). Nekada su Jovovići živjeli i u Mostaru. Sahranjivani su u groblju na Pašinovcu, gdje se nalazi spomenik Jefta, sina Milovana Jovovića iz 1796. godine. Jovovići su, izgleda, "rano iščezla porodica. Ni jednog njenog člana ne susrećemo među nadgrobnicima XIX veka." (236:163).

JOZIĆ (k), u Gnojnicama (Mostar) i Ripcima (Prozor). Prema predanju, u Gnojnice ih je doveo neki musliman iz porodice Džuža. "Džuža ode u Rakitno i dovede katolike Joziće". To je bilo «iza kuge» kada nije imao ko da obrađuje zemlju. Zabilježeno je da do tada u Bišću nije bilo katolika. Kada su Jozići došli, "gnojničke žene izašle su da vide prve katolike" i tom prilikom su rekle da su "ko i mi samo goli" (59:239). Jozići u Ripcima su starosjedioci "i nisu bili kmeti (79:85).

JUGO (m), Jugovići (Gacko). Prema Dedijeru, Juge tvrde "da su oni od vlasteoske porodice Jugovića, da je bilo njihovo cijelo selo, da su slavili Duhove i da su gradili seosku crkvu koja je hram Duhova. Od njih je i postalo ime selu" (59:329). Juge su živjele i u Slivlju (Gacko), odakle su se iselili krajem XIX vijeka. Bilo ih je i u Donjoj Bijenji i Kuli u Gacku (97:228). Juge su nastanjene i u Mostaru.

JUGOVIĆ (p,m). **Jugovići** (p), srednjovjekovna gatačka porodica nekada nastanjena u Jugovićima, selu koje je dobilo ime po pre-

zimenu ove porodice. Legenda tvrdi da im se rodonačelnik zvao Jugo, da je učestvovao u kosovskom boju i, po povratku u selo, prešao na islam. Predanje, takođe, kaže da je više Jugovića učestvovalo u kosovskom boju gdje su se junački borili. Kasnije su se isticali i u službi Sandalja Hranića i njegovog nasljednika hercega Stefana (146:272,274) Jugovića ima i u Stocu. Vjerovatno su, dalekim porijeklom, od ove stare gatačke porodice. **Jugovići** (m) su nastanjeni u Mostaru. Moguće je da su porijeklom od gatačkih Juga.

JUKIĆ (k), u Vašarovićima (Ljubuški), Gnićima i Gračacu (Prozor). U Vašaroviće su Jukići (Krljušići) doselili iz Prapatnice kod Vrgorca u Dalmaciji. Početkom XX vijeka u Vašarovićima je bilo četiri kuće Jukića (59:305). U Gmiće su doselili u prvoj polovini XIX vijeka odnekud "iz Hercegovine" (vjerovatno od Širokog Brijega). U Gračac je neki Jukić došao 1913. godine iz Gmića "na ženinstvo" (79:105,147). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

JUNUZOVIĆ (m), Doljani (Jablanica) Prezime su dobili po svom pretku Junuzu. U bliskom su srodstvu sa Zahirovićima iz Doljana koji su prozvani po Zahiru, Junuzovom bratu. U Doljanima su "pouzđano od 5-6 kolena i smatraju ih starincima" (79:161). De-dijer pominje prezime **Junuz** u Donjoj Jablanici, gdje je neki Junuz došao oko 1850. godine s vojskom "i tu ostao". Pričaju da je "Mostarac starinom" (59:336). Moguće je da su od njega Junuzovići.

JURICA (k), u Dračevu kod Čapljine. Starinom su iz Broćnja (zapadna Hercegovina) odakle su im preci doselili u Dračevo (59:264). Ima ih nastanjenih i u Mostaru. Ovo rijetko prezime moglo je nastati od muškog ličnog imena Jure odnosno Jurica.

JURČIĆ (k), u Klobuku (Ljubuški) i Ružićima (Grude). Porijeklom su iz Ružića, "odakle ih je beg digao u Nezdravicu, pa odatle u Tihaljinu." Iz Tihaljine su prešli u Klobuk (59:308). Jurčića ima nastanjenih i u Mostaru.

JURIČIĆ (k), u Šćitu, Gmićima i Krančićima (Prozor). U Šćit im je došao predak oko 1865. godine iz Gornjeg Vakufa. U Gmića i Krančiće došli su iz Donje Vasti. Starinom su negdje iz Hercego-

vine, "odakle se iselio praded Ivana Juričića", a Ivan je rođen 1852. godine (79:82,106,128).

JURIĆ (p,k). **Jurići** (p) su nastanjeni u Ortiješu (Bišće, Mostar). Doselili su u Ortiješ iz Slipčića oko 1870. godine. Slave Jovanjdan (59:244). **Jurići** (k), žive u više mjesta Hercegovine: Vitini (Ljubuški); Smokinju i Buhovu (Široki Brijeg); Doljanima (Jablanica); Maglicama, Kovačevu Polju, Mlušama, Varvari, Rumbocima, Jakličima, Gmićima, Ljubuncima, Družinovićima (Prozor), Prozoru, Drežnici (Mostar) i Mostaru. U Maglicama i Družinovićima su "od Jurića u Kovačevu Polju". Doselili su oko 1900. godine. U Kovačevo Polje im je predak došao iz Imotskog. Bio je "po Rami u najmu" i nastanio se "pre 100 godina" u tom selu. Zovu se i Nikolići. U Mluša je Jurić došao "na ženovinu" iz Kovačeva Polja. U Varvaru i Rumboke došli su "davno" iz Duvna. U Jakličima i Gmićima su "od roda Ivančevića" iz Šlimca. Jurići u Ljubuncima su od Vidovića. Imaju dvojno prezime "Jurići-Vidovići". U Doljane im je predak doselio iz Ljubunaca, a u Prozoru su "najnoviji doseljenici" i potiču od Jurića iz okoline Prozora (79:72,74,95,98,100,109,115). U Vitinu su doselili iz Duvna ("Došao im pradjed prije kuge"). U Smokinje su došli iz Drežnice oko 1830. godine, a u Drežnicu iz Vrgorca oko 1650. godine (59:306,353). Jurići u Buhovu potiču od Sabljića iz ovog sela. Prezime su dobili po nekom svom pretku Juri (189:83).

JURIĆEVIĆ (k), stara porodica koja je bila nastanjena u Grabu (Ljubuški). Dediđer pominje Stipana Jurićevića i još dvije "familije" iz Graba koje su Turci rastjerali, a "čije se kule i sad raspoznaju" (59:300).

JURILJ (k), u Jarama i Turčinovićima (Široki Brijeg). Jurilji u Jarama su starosjedioci. Slavili su Nikoljdan. U Turčinoviće ih je "vele dobavio Herceg Stjepan iz Splita kao dobre zidare". Slavili su Đurđevdan koga su "po zahtjevu sveštenika prije 20 godina napustili". Ima ih nastanjenih u Crnču i Mostaru (59:345,347). Spominju se u Jarama 1753. i 1768. godine (189:35).

JURJEVIĆ (k) prezime srednjovjekovne kneževske porodice u zapadnoj Hercegovini. U brojnim istorijskim izvorima pominju se i kao **Jurjevići - Vlatkovići**. Svoje feudalne posjede, na području

zapadne Hercegovine, su imali od druge polovine XIV vijeka do pada Hercegovine pod vlast Turaka (260:9,35).

JURKOVIĆ (k), u Klepcima i Gabeli (Čapljina), Vitini (Ljubuški) i Donjem Hrasnu (Neum). U Klepce su doselili oko 1830. godine iz Baštanice u Hrasnu, a u Donje Hrasno iz Hutova. Slavili su Nikoljdan. U Vitinu je došao neki Jurković "s Rioča više Ljubuškog". Bio je žandar "pa se 'uvinča' za Bebekušu". Neko vrijeme Jurkovići su živjeli i u Veljoj Međi (Popovo). U ovo selo porodica željezničara Jurkovića bila je doselila 1909. iz Gabele, a poslije 1938. godine opet se vratila u Gabelu (59:262,279,307; 84:166).

JUSIĆ (m), u Podbrežju (Konjic) i Lugu (Jablanica). U Podbrežju su porijeklom od nekog Čekala koji je u Podbrežje došao "odnekle iz bijela svijeta", a u Lugu su od Čilića (59:338,340). Jusića ima i u selu Duge (Prozor). Predak im je došao "kao imam pre 1878. godine" (79:118).

JUSOVIĆ (m), stara porodica koja je živjela u Bileći. Porijeklom je iz Dubočaka u Banjanima, od bratstva Miljanića. "Kada su doselili i kada su primili islam ne može se doznati" (59:166).

JUSUPOVIĆ (m), u Čeharima (Jablanica). Porijeklom su od porodice Klepo. U rodu su sa Jamakovićima iz Čehara. Jusupovići i Jamakovići među sobom se ne žene, a Klepe se "među sobom žene" (59:335). Porodica ovog prezimena ima i u Mostaru.

Iz ove grupe pominju se u Hercegovini i ova prezimena porodica: **JAGOŠ** (p) u Gornjim Bodežištima (Gacko); **JAKIŠA** (k) u Gorici kod Čapljine i u Čapljini; **JAMAKOVIĆ** (m) u Čahorima (Konjic); **JAMINA** (p) u Nevesinju i okolini; **JANČIĆ** (m) u Stocu; **JAPALAK** (m) u Slatini (Prozor); **JARANIĆ** (p) i **JARČEVIĆ** (p) u Mostaru; **JAREBICA** (m) u Konjicu i Prozoru; **JARKOČ** (k) u Aladinčićima (Stolac); **JELINIĆ** (k) u Mostaru; **JELOVIĆ** (m) u Dolu (Podveležje); **JERGOVIĆ** (k) u Mostaru; **JERINIĆ** (k) u Prenju (Stolac); **JERKOVIĆ** (m), **JEVREMOVIĆ** (p) u Mostaru; **JOGINI-**

CA (k) u Bročancu (Neum); **JOJIĆ** (p) u Mostaru; **JOKIĆ** (p) u Poplatu (Stolac); **JOKŠIĆ** (p) u Popratima (Stolac); **JOVIČEVIĆ** (p) u Stocu; **JOZIPOVIĆ** (k) u Doljanima (Jablanica); **JUKLO** (m) u Šipovcu (Gornje Gnojnice, Podveležje); **JUNUSOVIĆ** (m) u Ljubinju; **JURIČ** (k) u Vitini (Ljubuški); **JURIČEVIĆ** (k) u Uzdolu (Prozor); **JUSUFBEGOVIĆ** (m) u Mostaru.

Vinska karta nekada čuvenog Jelačićevog vinskog podruma u Mostaru

IK

KABIL (m), u Hrupjelima kod Trebinja, Trebinju i Ljubinju. Živjeli su neko vrijeme i u Drijenjanima (Popovo). U Ljubinje i Drijenjanima Kabili su doselili iz Trebinja (59:271,288; 97:243). Jedno predanje kaže da je predak Kabila doselio u Novi iz Kabilije u Alžiru. Po mjestu porijekla svojih predaka moglo je nastati prezime ove porodice. U izvorima se ponekad nailazi i na pogrešan naziv ovog prezimena: "Muslimani Kabilji ..." u Drijenjanima više ne žive (84:172).

KADIĆ (m), u Počitelju (Čapljina). Oni ne znaju odakle su porijeklom i odakle su došli u Počitelj (59:251). Kadići su živjeli u Nevesinju, Policama kod Trebinja i u Ljubinju. Kadići iz Ljubinja potiču od Serdarevića, nekada razgranate muslimanske porodice u ovom mjestu (97:119,139,233). Kadići su sada nastanjeni i u Mostaru.

KADIJEVIĆ (p), stare porodice koje su nekada živjele u Veličanima i Zavalu (Popovo). U Veličanima se prezime Kadijević pominje 1690. godine, a u Zavalu su bili "veoma razgranat rod". Krajem XVII vijeka pominje se u Popovu mletački serdar Damjan Kadijević iz Zavale. Godine 1718. "za vrijeme druge mletačke okupacije" pominje se vojvoda Aleksa Kadijević i alvijar Luka Kadijević, koji su bili u službi Mletaka. Njihova imanja u Popovu "pritisli su" Bubići, Mulaahmedovići, Serdarevići i Omeragići iz Ljubinja. Kadijevići su napustili Zavalu i nastanili se u Slivlju, na ušću Neretve, "gdje i sad ima mnogo Kadijevića" (84:64,66,149).

KADRIBEGOVIĆ (m), u Mostaru. Nekada ih je bilo u Dračevu i Drijenjanima (Popovo), Stocu i Ljubinju. Iz Dračeva su se "digli u Novi Pazar" oko 1870. godine (59:271,272; 84:81). Kadribegovići iz Stoca sahranjivani su na groblju uz Carevu džamiju, što pokazuju natpisi na nišanima iz 1795. godine i kasnije (94:396).

KAJAN (m), u Kružnju i Laktu (Nevesinje) i Blagaju (Bišće, Mostar). U Lakat je Kajan prešao na ženino imanje iz Kružnja, a u Blagaj je "otac Kajana" došao "iz Bosne od Sarajeva" (59:233,240). Kajani su živjeli i u Kljunima (Nevesinje). Ima ih nastanjenih i u Mostaru (97:151,155).

KAJGO (p), stare porodice u Hodbini (Mostar). Doselili su u Hodbinu iz Nevesinja, "ima više od sto pedeset godina". Isto su bratstvo sa Matracima iz Gnojnica u Bišću (59:317). Kajge su nastanjene i u Mostaru.

KAJIĆ (m), u Blagaju (Bišće, Mostar) i Dračevu (Popovo). U Blagaj je Kajić došao "na miraz" iz Mostara. U Dračevo je neki "ciganin kovač" Kajić došao iz Kruševica kod Ljubinja i tu se nastanio (59:240;84:173). Kajića u Dračevu odavno nema. U nekim izvorima navode se i kao Kaići (97:125). Ima ih i u Mostaru.

KAJTAZ (m), u Mostaru. Nekada ih je bilo i u Donjoj Trusini (Nevesinje), ali su "od zuluma Baja Pivljanina pobjegli u Mostar gdje ih i sada ima" (59:227). Kajtazi iz Mostara imali su svoje posjede u Rabini kod Nevesinja "na koje su preko ljeta izlazili i s njih prihode pobirali". U Rabini, na Gornjem polju nalazi se Kajtazovo groblje u kome se nalazi nekoliko nišana bez natpisa (97:155).

KAKNJO (m), neobično prezime koje se pominje u Korjenićima, predjelu istočno od Trebinja. Među imamima džamije u Korjenićima poslije Prvog svjetskog rata nalazi se Kasim ef. Kaknjo, porijeklom iz Bosne (97:295). Prezime Kaknjo odavno se ne susreće u ovom kraju Hrecegovine.

KALABA (m), stare porodice koje su živjele u Čvaljini (Popovo). Iz ovog sela su se iselili (84:155). Kalabe su bile nastanjene, polovinom XVIII vijeka, i na području nekadašnje opštine (džemata) Bijenja, Nevesinje (97:149). Živjeli su i na području Gacka, gdje su bili doselili iz Čvaljine. Jedna se njihova "grana" nalazi u "Klenovcu i Garićevcu u Bosni" (147:580).

KALAJDŽIĆ (p,k,m). **Kalajdžići** (p) su iz Ivice (Ljubinja). "Vrlo su stari" i jedno su bratstvo sa Čulabijama. Smatraju da potiču od izumrlih Nenkovaca iz ovog sela (59:280). **Kalajdžići** (k), u Kopči-

ćima (Prozoro). Naselili su ih (u zaselak Gaj) begovi iz Duvna oko 1860. godine (79:88). **Kalajdžići** (m) su živjeli u Dvrsnici (Popovo) i Cernici kod Gacka. U Dvrsnici se "ne zna šta je sa njima bilo", a iz Cernice su se raselili (84:165;97:197). Ima ih nastanjenih u Mostaru.

KALAJDŽIJA (p), u Hodbini (Bišće, Mostar). Starinom su iz Banjana, odakle su doselili na Trusinu (Nevesinje), a odatle prešli u Hodbinu. Ranije su se zvali Rupari. Slave Nikoljdan (59:317). Prezime je moglo nastati po nekom njihovom pretku koji je bio kalajdžija - zanatlija koji kalaiše suđe.

KALAUZ (k), u Gornjem Zelenikovcu (Neum). Kalauzi su "po ženskoj krvi" od starosjedilaca Bogdanovića iz ovog sela. Slavili su Šćepandan. U vrijeme Mićevićevićevih istraživanja (1938) bila ih je jedna kuća (84:193).

KALEM (p), u Potocima i Humilišanima (Mostar) i Bijeloj (Konjic). Kalemi u Humilišanima "znaju da su najprije stajali u Borcima, od kuge su bježali na Jasenje, pa su se opet vratili na Borke, pa su onda prešli ovamo. Vele da su ista porodica sa Pantićima u Pregrađanima, Simićima na Jasenjanima i Bogdanovićima u Nevesinju. Oni su dakle Maleševci iz Riđana." Kalemi u Bijeloj su iz Potoka. Živjeli su na Borcima "pa im otac sa Boraka doselio ovdje" - u Bijelu. Slave Ignjatdan (59:248,311).

KALJ (k), prezime porodica koje su živjele u Kaladžurđevićima (Šuma trebinjska). Bilo ih je šest kuća. Porijeklom su od stare porodice Radulović iz istog sela. Slavili su Jovanjdan (75:1201). Kalja odavno nema u Kaladžurđevićima.

KANDIĆ (p), u Nadanićima (Gacko), Medinama (Gornji Polog, Široki Brijeg). U Nadanićima su porijeklom od Kandića iz Crne Gore. Doselili su u ovo selo "poslije oslobođenja i tu se nastanili" (147:580). U Medinama su nepoznatog porijekla. Slave Nikoljdan (189:54). Kandića ima u Zaboranima (Nevesinje), Potocima kod Mostara i u Mostaru više porodica.

KANKARAŠ (p), prezime starih stanovnika sela Vrbica (Bileća). O njihovom porijeklu i vremenu nastanjivanja u ovom mjestu nema

pouzdatih podataka. U izvorima se navodi da su iz Vrbice odselili u Crnu Goru, ali nije utvrđeno kada (59:173).

KAPČEVIĆ (k), u Rumbocima i Dugama (Prozor) i u Prozoru. Porijeklom su iz Makarske, odakle su im preci došli u prvoj polovini XIX vijeka i nastanili se u Prozoru. U Rumboke su doselili odnekle "iz Hercegovine", a u Duge iz Sovića, Jablanica (79:95,109,118).

KAPETANOVIĆ (m), stare porodice nekada nastanjene u Počitelju (Čapljina), Vitini kod Ljubuškog, Domanovićima (Stolac)...U Počitelju su dugo bili "kapetani ovog grada". Zvali su ih Gavrani. U Vitinu su, tvrdi J. Dedijer, došli iz Travnika "još prije Omer-paše i postali kapetani grada Ljubuški. Prema podacima koje navodi H.Hasandedić, Kapetanovići iz Ljubuškog potiču od Joza Zdilara-Cvitkovića iz Imotskog. Jozo je (oko 1815. godine) prešao na islam i uzeo ime Sulejman-beg. Ovaj poislamljeni katolik bio je kapetan Ljubuškog. Tako je od titule kapetan nastalo prezime Sulejman-begovih potomaka. Kapetanovići su u Domanoviće doselili iz Korjenića (Trebinje), odakle su pobjegli "za vrijeme posljednjeg Crnogorsko-turskog rata" (59:251,300,306; 99:64). **Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak** (1839-1902), najpoznatija ličnost među begovima Kapetanovićima, rođen je u Vitini. Bio je poznati sakupljač narodnih umotvorina. Objavio je 1883. godine *Narodno blago*. Taj reprezentativni zbornik objavljen 1888. godine i u ćirilicnom izdanju, sadrži oko pet hiljada poslovice, uzrečica i drugih zapisa. Njegova je knjiga dala "izvanredno svjedočanstvo o bogatoj paremološkoj praksi i tradiciji u Bosni i Hercegovini i kasnije podsticajno djelovala na književno stvaralaštvo muslimanskih pisaca, posebno onih čija su djela pisana u folklornom duhu ili prožimana poučno-didaktičkim porukama" (203:76). Kapetanovići su živjeli i u drugim mjestima Hercegovine: Rabini i Bakračuši (Nevesinje), Medanićima, Mrđenovićima i Nadanićima (Gacko), Klobuku, Lastvi i Skočigrmu (Korjenići), Gorici kod Trebinja... Zabilježeno je da su svi kapetani "klobučkog grada" bili iz porodice Kapetanovića koja je porijeklom od Agbabića iz Klobuka (97:158,219,243,300,306,307). Kapetanovića ima u Prozoru. Porijeklom su iz Kopčića "od roda Kopčića", a ogranak su Smailbegovića. Došli su u Prozor 1922. godine iz Kopčića (79:108). Porodica Kapetanović ima i u Mostaru.

KAPETINIĆ (p), stara porodica u Baljcima kod Bileće. Porijeklom su iz predjela Banjani, odakle su doselili na Baljke. "Zaboravili su mjesto stanovanja" u Banjanima. Slave Nikoljdan (59:160).

KAPIDŽIĆ (m), u Bileći i susjednim selima: Maloj Kuli i Mrežicama. Na Mrežice su doselili iz Male Kule. Porijeklom su od Glogovaca "najstarijih zapamćenih stanovnika u Mirušama". Priča se da je neki Glogovac "primio davno islam, otišao u Carigrad i bio kapidžija na carskim dvorima. Pošto se obogatio, vratio se u svoje rodno mjesto" (59:155,163,166). Vjerovatno su današnji Kapidžići potomci toga kapidžije (vratar). Dedijer ih registruje kao Kapičić. Iz porodice bilečkih Kapidžića potiče i dr. **Hamdija Kapidžić** (1904-1974), istaknuti naučni radnik-istoričar. Kapidžići danas žive i u Mostaru.

KAPIĆ (m), u Počitelju kod Čapljine, Prenju i Aladinićima (Stolac). Živjeli su u Dračevu (Popovo), Zasadu kod Trebinja i Stocu. Starinom su iz Dračeva, gdje su imali kuće i velike posjede. Sjećanje na njih sačuvano je u vrelu Kapuša kojeg je očistio i ogradio neki njihov predak. Vjerovatno su porijeklom od porodice Kapo koja je živjela u susjednom selu Drijenjani. U Počitelj je Kapić došao iz Hrasna, a u Aladiniće iz Mostara. Neko vrijeme su bili "u Slanom na Trebišnjici", odakle su prešli u Trebinje (59:251,257,271,272; 84:81; 97:63,251,265,283). Kapića ima nastanjenih i u Mostaru.

KAPLAN (m), u Pješivcu (Stolac) i Mostaru. Živjeli su i u Dabrci u Dabru, a pominju se i u Stocu (97:92,101). Ovo neobično prezime moglo je nastati od turske riječi kaplan što u prevodu znači tigar.

KAPOR (p), stare porodice u Hercegovini, posebno u bilečkom i trebinjskom kraju: u Čepelici, Zarječju, Mirilovićima, Ljubomiru, Trebinju. Ima ih u Hrastu i Radiću (Nevesinje) i Malom Polju (Bišće, Mostar). Prema predanju, daljom su starinom iz Makedonije. U doba nejezde Turaka na srpsku državu, između 1371. i 1389. godine, doselili su iz okoline Dečana (kao stočari nomadi) u Vasojeviće, a odatle u Riđane kod Nikšića. U Riđanima su se, prema nekim izvorima, zavalili Orlovići, a kada su prešli u Banjane Rajkovići. Iz Petrovića u Banjanima prešli su u Miriloviće kod Bileće. Jedan od braće Rajkovića koji se doselio u ovo selo "uzeo je staro prezime iz dečanske nahije": Kapor. Pomenuta preseljavanja

i promjene prezimena uslijedili su, vjerovatno, zbog krvne osvete. Jedna legenda kaže da su Miriloviće zasnovali Kapori. Njihov predak, po imenu Bogić, stekao je veliki ugled i poštovanje, pa ga je narod nazvao knezom Mirilom. Po njemu je ovo selo (ranije se zvalo Vukodo) dobilo ime Mirilovići. Odavde su se Kapori raseljavali po Hercegovini i dalje. Slave Jovanjdan. (59:133,151,146, 230,241;155:695,696,698) Iz trebinjske porodice Kapor potiče **Čedo Kapor** (Trebinje, 1914) poznati španski borac i jedan od organizatora NOP-a u Hercegovini. U toku NOB bio je vijećnik ZAVNO-BiH i član AVNOJ-a. Poslije oslobođenja zemlje obavljao je niz značajnih funkcija.

KAPULAR (k), neobično prezime porodica u Humilišanima (Bijelo Polje, Mostar). Doselili su iz nekog sela u Broćnu oko 1890. godine. Naselio ih je "biskup na imanje muslimana koji su se raselili". Početkom XX vijeka bila ih je jedna kuća (59:248).

KARAČIĆ (k), u Gornjem i Donjem Crnču, Jarama i Ladini (Široki Brijeg). U Crnču su starosjedioci. Godine 1745. pominje se u ovom selu Boško Karačić "sa 17 članova obitelji". U Jare je neki Karačić došao na ženino imanje ("uvinča se") iz Crnča. U Crnču su porijeklom iz Biletića u Broćnu. U Ladinu su došli iz Gornjeg Crnča. Zanimljivo je da Karačići u Ladini imaju različite nadimke: u zaseoku Šoljići ili pod Jarmom zovu ih Šoljići, u Krčevinama imaju nadimak Nikolići, a u Krstićima Ilkići. "Svi su oni iz Crnča gdje im je starina." Karačića ima i u Čeljevu kod Čapljine. Doselili su iz Biletića, gdje se spominju 1768. godine. Karačići su nastanjeni i na području Rame – u Proslapu i Donjoj Vasti (Prozor). Ovdje se spominju pod prezimenom Karača. U Proslap su došli iz Dobrog Sela u Brotnju, a u Donjoj Vasti su starinom iz Crnča (189:57,60,62). Ima ih i u Mostaru.

KARADEGLIJA (p), u Ortiješu (Bišće, Mostar). Starinom su iz Crne Gore. U Ortiješ su doselili iz Herceg-Novog, "odmah" iza porodice Crnogorac koja se prva naselila u ovo selo. Slave Đurđevdan. Zabilježeno je da je Ortiješ nastao od "zbjega". Naime, kad je "nekad kuga morila i kad je Bačevića pomorila, pobjegla su neka čeljad iz Bačevića u šumu i zasnovala današnje selo. Koji su to bili stanovnici ne zna se. Današnji stanovnici Ortiješa su "svi doseljenici poslije te kuge" (59:243).

KARADŽA (m), u Gorici kod Trebinja i Trebinju. Bili su nastanjeni u Donjoj Bijenji (Nevesinje) i Ključu (Gacko). Godine 1477. pominje se Karadža, dizdar grada Ključa (97:149,198,243).

KARAMEHMEDOVIĆ (m), u Trebinju, Gorici i Lastvi kod Trebinja. Iz jednog popisa terzija, ćurčija i čebedžija iz 1755. godine saznaje se da su u Trebinju radili trojica terzija iz porodice Karamehmedović. Stanovali su u Gorici, "gdje su imali kuće, kulu i posjede" (97:253,310,315). Među trebinjskim trgovcima, u drugoj polovini XIX vijeka, pominju se i Karamehmedovići (281:230).

KARAN (p), u Domanovićima (Dubrave, Stolac). Karani su daljom starinom iz Like. U Domanoviće je Karan došao oko 1880. godine "za zanatom" iz Rašljana (Duvno). Slave Nikoljdan (59:253,310,315). Porodice ovog prezimena pominju se i u Mostaru. Između dva svjetska rata Slavko Karan, sa suprugom Stanom, imao je trgovinu goblenima koji su tada bili "u modi". Pamti se da je Slavko bio veliki šaljivdžija, kozer, odličan gitarista i pjevač u horu "Gusala" (91:436).

KARDUM (p,k), stare porodice u Hercegovini. **Kardumi** (p) su u Raptima (Bobani, Trebinje). Starosjedioci su u ovom selu. Sa Bijelama i Makitanima su u srodstvu i jedno su "tjesto". Ima ih u Mostaru, gdje su doselili iz Rapti. Slave Đurđevdan (59:270). **Kardumi** (k) su nastanjeni u Otoku i Grabovniku (Ljubuški) i Rasnom (Široki Brijeg). U Otok je "Kardumov pradjed" došao iz Crnog Vira u Dalmaciji, a u Grabovnik iz Zavojani kod Vrgorca. Kardumi u Rasnom su iz Otoka (59:297,300; 189:84).

KARIĆ (p,m). **Karići** (p) su u Donjem Poplatu (Stolac). Doselili su iz Popova. Zaselak u kome su se nastanili nazvan je "Karića Mahala". Slave Đurđevdan (59:292). **Karići** (m) žive u Lugu (Konjic). O svom porijeklu "vrlo malo znaju". Dedijerov saradnik Jelić zaključio je da Karići, kao i još neke muslimanske porodice u ovom selu, potiču od pravoslavnih Čilića (59:340).

KARIŠIK (p), u Zijemljima (Mostar). Starinom su "od Kosijereva u Banjanima". U Zijemlja su doselili oko 1820. godine iz Gnojnica u Bišću (Mostar). Slave Đurđevdan (59:235).

KARTALIĆ (k), u Gnojnicama kod Mostara i Željevu (Nevesinje). U Željevo je Kartalić doselio iz Gnojnica, krajem XIX vijeka, "kao namjesnik biskupa mostarskog". Starinom su iz Knešpolja (Široki Brijeg). Odatle su "bježali u Bosnu, pa se vratili u Gnojnice" (59:231,239).

KASUMOVIĆ (m), u Kljunima (Nevesinje). Starosjedioci su u tom selu. Ranije su se prezivali Klašnovi. "Vele da ih je 'poturčio' Ahmed-paša Hercegović" (59:232). Ima ih u Rabini i Bakračuši kod Nevesinja (97:158). Kasumovići su nastanjeni i u Mostaru.

KAŠIKOVIĆ (p), u Milavićima (Bileća) i Ukšićima (Ljubomir). Porijeklom su iz Vranjskih, odakle je u Milaviće doselio Lazar oko 1770. godine, zbog slabog imovnog stanja. "Svu mu čeljad kuga pokosila, pa se po kugi opet oženio i imao Vasilija, a on 8 sinova". Po sopstvenom kazivanju dalekom starinom su iz Riđana. U Vranjsku su prešli "pre Hercega Stjepana". Sačuvali su porodično predanje po kome "begovska kuća nevesinjskih Ljubovića potiče od poturčenih Kašikovića". Po ovom predanju Kašikovići bi mogli biti neka "srednjovekovna vlastela u starom kraju", u Riđanima. Slave Đurđevdan (248:31).

KATANA (m), stare porodice koje su bile nastanjene u Stocu i okolini. Nije poznato odakle su Katane doselili u ovaj kraj. Na spisku hadžija iz 1838. godine nalazi se i Musafa Katana. Nepoznato je iz koje porodice potiče (97:99,101).

KATANIĆ (k), bivši rod u Orovlju (Ljubuški). Porijeklom su iz Broćna. Katanići su se iselili iz Orovlja i "sad žive kod Vrgorca" u Dalmaciji (59:301).

KATICA (m), u Sretnici (Mostar). Prema kazivanju mještana Sretnice, Katice su porijeklom "od katoličke porodice Zagoraca" iz Podgorja kod Mostara. U Sretnicu su prešli oko 1870. godine na "svoju zemlju" (59:343). Porodice ovog prezimena, koje bi moglo nastati od ličnog imena nekog ženskog pretka, žive i u Mostaru.

KATIĆ (k,m,p). **Katići** (k) su u Prenju i Aladinićima (Stolac), Moševićima, Hotnju i Broćancu (Neum). U ovim mjestima su porijeklom "Curići iz Popova", odakle im je u Aladiniće doselio predak

"zbog siromaštva". Ima ih nastanjenih u Domanovićima (Čapljina) i Kleku kod Neuma. Slavili su Nikoljdan. Katići u Domanovićima su "ispod Žabe iz Moševića". U Domanoviće su prešli iz Prenja. "Oni u Prenju slave Nikoljdan, a ovi su napustili" (59:253,257). O Katićima iz Hotnja se priča: "Odnekle došla žena Kata sa muškim i ženskim detetom. Neki Lazarević-Janjić zakolje to žensko dete, a muško se po majci Kati prozove Katićem". Od ovih iz Hotnja su Katići u Aladinićima i Moševićima. U Broćanac su Katići doselili iz Hotnja (84:191,192). Katići su bili nastanjeni u Ravnom (Popovo) i Gradcu (Neum). U maticama župe Grad u Dubrovniku spominje se 1787. godine Helena Katić iz Ravnog u Popovu, "u ulozi kume djetetu Natala Rajčevića i Helene Drašković iz Popova". Više upisa u matičnim knjigama ove župe odnose se na "Jurja Katića iz Gradca". Iz niza primjera upisa koje navodi, Sivrić zaključuje da su Katići porijeklom iz Popova (Ravno) i Gradca, odakle su se raseljavali i u druga mjesta: Moševiče, Broćanac i Aladiniće (214/5:97). **Katići** (m) su bili nastanjeni u Trebinju i okolini "od polovine 17. stoljeća do konca turske vladavine". Katići se (u XVII vijeku) spominju i u Popovu. Godine 1625. spominje se spahija Ibrahim-beg Katić, "koji je, sudeći po prezimenu bio kršćanskog porijekla" (97:251,280). U više istorijskih izvora spominje se "spahijski rod Katići" u Popovu (84:59). **Katići** (p) su nastanjeni u Mostaru, a spominju se i u Trebinju prije Drugog svjetskog rata.

KATUŠIĆ (p,k,m). **Katušići** (p) su stara porodica koja se spominje još u XV vijeku u Cernici (Gacko). **Katušići** (m) su porijeklom iz Cernice, od pravoslavnih Katušića: "Najpoznatiji član ove porodice i prvi koji je primio islam bio je Ferhad-beg Katušić, sin Radoslava Katušića iz Cernice." Iz jednog dokumenta Historijskog arhiva u Dubrovniku saznaje se da je Ferhad-beg dolazio u Dubrovnik s bratom i ocem (284:122). Gdje je nastanjena ova porodica izvor ne pominje. **Katušići** (k), u Biograticima (Široki Brijeg). Porijeklom su iz Crvenog Grma (Ljubuški). Ranije su se zvali Matići. U Biograce su davno doselili. Prema Dedijeru, starinom su Mijuškovići i slavili su Ilindan (59:345). Petrić kaže da "neće biti tačna tvrdnja Dedijerova da Katušići u Biograticima potječu od Mijuškovića koji ne postoje i za koje ne zna narodna tradicija da su ikada bili ovdje" (189:33).

KAVAZOVIĆ (m), stara porodica koja je živjela u Gacku do kraja

XIX vijeka, a zatim su odselili u Sarajevo (147:580). Kavazovići su bili nastanjeni i u Bahorima kod Gacka (97:219). Izvori ne navode njihovo porijeklo i odakle su došli u navedena mjesta.

KAZAZIĆ (m), u Mostaru. Kazazići su bili nastanjeni u Odžaku i Donjoj Bijenji (Nevesinje). Od kraja XIX vijeka do 1941. godine "imami i mualini" u ovim mjestima, među ostalima, bili su Husein ef. Kazazić (u Odžaku) i Ibrahim ef. Kazazić (u Donjoj Bijenjoj). Nije navedeno odakle su Kazazići doselili u ova mjesta (97:147,150).

KAZAZOVIĆ (m), stare porodice koje su živjele na području nekadašnjeg džemata (seoske opštine) Bijenja (Nevesinje). U izvorima se Kazazovići pominju početkom XVIII vijeka (97:149).

KEBELJIĆ (p), u Mostaćima kod Trebinja i u Trebinju. Stara su trgovačka trebinjska porodica. Između Prvog i Drugog svjetskog rata poznati trgovci u Trebinju bili su: Pero, Risto, Stevo i Mihailo Kebeljić. Polovinom XIX vijeka pominje se, u manastiru Duži, kaluđer Dionisije Kebeljić. Kebeljići (kao i više porodica iz Mostaća) slave sv. Klimenta pošto je stara pravoslavna crkva u Mostaćima posvećena ovom rimskom papi koji je imao "širok krug štovalaca i slavljenika baš u ovom kraju" (125:352;126:330,331,378).

KEBO (m), u Blagaju i Malom Polju (Bišće, Mostar). U Blagaj su Kebe doselili iz Malog Polja oko 1800. godine. Porijeklo im se u izvoru ne navodi (59:240). Keba ima naseljenih u Bivoljem Brdu (Čapljina) i u Mostaru.

KECAN (p), prezime nekada poznate trgovačke porodice u Trebinju. Porijeklom su iz Crne Gore. Preci su im doselili u Šumu trebinjsku i, prema predanju, nastanili se u Krajkovićima. Imali su neko drugo prezime, kojeg su prilikom dolaska ili nešto kasnije, pominjali. U Trebinje je došao Vuksan Kecan i bavio se trgovinom. Njegov sin Vukadin postao je poznati trgovac. Kao učesnik Hercegovačkog ustanka (1875) istakao se u bici na Vučjem Dolu. Vukadinov sin Đorđo, takođe trgovac, bio je jedan od osnivača Srpskog Sokola u Trebinju 1906. godine. Đorđov sin Vukadin emigrirao je, krajem Drugog svjetskog rata, u Ameriku. Nije imao potomaka. Drugi i treći sin Vukadina Vukanova (Todor i Obren)

nisu imali potomaka. Njihovom smrću ugasila se ova trebinjska porodica. (Podaci: Momo Tešanović iz Trebinja).

KEČ (p,k). **Keči** (p) su u Beždeđu i Piragićima (Nevesinje). Ranije su se zvali Radulovići. U Beždeđe su doselili iz Riđana u Crnoj Gori, i "uvijek ih ima samo jedna kuća". U Piragićima su starinom od Bjelanovića iz Nikšićkog polja. Od njih potiču i Keči u Beždeđu i Mostaru. Slave Đurđevdan, a prislužuju Veliku Gospojinu (59:216,218). **Keči** (k), u Opličićima kod Čapljine. U ovo selo je Keč (zvani Milanović) "preselio iz Jasoča" oko 1870. godine "na čitluk". Slavili su Nikoljdan (59:255).

KEČO (k), bivši rod u Veljoj Međi (Popovo). U matičnim knjigama župe Trebimlja u Popovu prezime Kečo se prvi put spominje 1712. godine. "U istom mjestu spominje se 1732. i Andrija Kečo koji je, najvjerojatnije, identičan Andriji Kečo iz Dubrovačkih matiča" (214/5:98). Zanimljivo je da Filipović i Mićević u monografiji *Popovo* u Hercegovini ne pominju rod Kečo.

KEKIĆ (p,m). **Kekići** (p) su u Ravnima (Gacko). Porijeklom su iz Zaslapa u Crnoj Gori. Živjeli su u gatačkoj Cernici, odakle su oko 1860. godine odselili u Ravni. Ranije su se zvali Miloševići. Slave Petkovdan (59:333). Ima ih i u Šćenici (Bobani, Trebinje). Slave Đurđevdan. **Kekići** (m) su živjeli u Žabici i Vlahovićima (Ljubinja). Porijeklom su iz Like. U Žabicu se Kekić doselio oko 1780. godine, a u Vlahoviće su došli iz Žabice (59:314; 155:577).

KEŠELJ (p), Ranikuće i Jugovići (Nevesinje). Kešelji su porijeklom od Cerovića iz Drobnjaka u Crnoj Gori. Živjeli su na Trusini i Lukavcu. U Jugoviće su došli iz Ranikuća. Slave Đurđevdan, a prislužuju Arandjelovdan (59:218,221).

KEŠO (p), u Bijeloj (Konjic). U Bijelu je Kešov "pradjed" doselio iz Dulića u Gacku, a imao je "preko sto ljeta". Ranije su se zvali Vavasi. Zabilježeno je da im se "ne da u muškoj djeci, jer je njihova kuća izdala hajduke". Slave Đurđevdan (59:311).

KEVELJ (m), u Čanju (Rast, Nevesinje). Doselili su oko 1850. godine iz Grabovice kod Nevesinje, gdje su ranije živjeli (59:230). Kevelji su nastanjeni i u Mostaru, a pominju se i u okolini Stoca (97:101).

KEVIĆ (m), u Svitavi (Donje Hrasno, Neum). Vrlo su stare porodice, i "nepoznata porijekla". Krajem XIX vijeka u Svitavi ih je bilo pet kuća (59:278). Kevića ima i u Mostaru.

KIFO (m), stara porodica koja je nekada živjela u Kifinu Selu (Nevesinje). Prema predanju, selo je dobilo ime "po nekom begu Kifi koji se prvi u ovom mjestu naselio i ovdje sagradio džamiju i uz nju mekteb i musafirhanu". Kifo je, kažu, "od vlasti pogubljen", a iza sebe je ostavio samo ćerke koje su, poslije očeve smrti, "prodale Lazaru Mačku svu svoju imovinu u Kifinu Selu. Smrcu ovog Kife potpuno je izumrla porodica Kifa u ovom kraju (97:144).

KIJAC (p), u Podvorima, Čvarićima, Ždrijelovićima i Domaševu (Ljubomir) i u Trebinju. Prema predanju potiču iz Ozrinića u okolini Nikšića, odakle im je "predak Krsto" doselio 1710. godine u Ljubomir. U navedenim mjestima Ljubomira bilo je, 1900. godine, petnaest kuća, a 1970. godine pet kuća Kijaca. Ima ih iseljenih u Sarejvu, Beogradu, Novom Sadu i drugim mjestima. Slave Jovanjdan (187:113,128,138,148). U Domaševu je rođen naivni umjetnik **Stevan Kijac** (1911-1986). Još u ranoj mladosti počeo je da se bavi drvorezbarstvom. Izrađivao je dekorativne kutije., okvire za slike, preslice... Tvrdi se da je u jednom trenutku napravio čitavu galeriju ženskih likova, ali "ne raskalašenih i odveć veselih nego hrabrih, ponosnih, upornih, ali i veoma ženstvenih Hercegovki" (176:251).

KIPER (p), u Slivnici (Bobani, Trebinje). Kiperi i Kovači iz Poljica u Popovu su "zajedničkog porekla" (84:140). U Bobanima postoji selo identično sa ovim prezimenom, pa je moguće da je dobilo ime po starim Kiperima koji se spominju u Slivnici.

KIPERAŠ (p), u Kiperima (Bobani). Danas u Kiperima postoji samo prezime Kiperaš koje je moglo nastati od starog prezimena Kiper, ili po nazivu naselja u kome žive. Kiperaši slave Jovanjdan.

KISA (p), u Žabici i Kruševici (Ljubinje). Porijeklom su "iz Raške u Srbiji", odakle su doselili u Žabicu "iz nepoznata uzroka" oko 1700. godine. Zvali su se Bojanići. Iz Žabice su neke porodice prešle u Kruševicu oko 1840. godine. Ima ih u Zvijerini, Žrnju i Mostaru. Slave Jovanjdan (59:281,313). Kise su bile nastanjene i

u Lušnicama (Bobani). Promijenili su prezime i sada su Mitrovići.

KISIĆ (p), stare porodice u bilećkom kraju. Nastanjeni su u Zakutini, Baljcima i Bileći. U Zakutini misle "da nijesu ni odakle doselili" i smatraju ih starosjediocima. U Baljke su došli iz Zakutine. U Bileći se, prema Dedijeru, o Kisićima "ne zna ništa, od koga su potekli i jesu li se i odakle doselili". Njih "uvijek ima samo jedna kuća". Slave Nikoljdan (59:160,166). Kisića ima i u Bijeljanima (Bileća).

KISIN (p), u Tulima (Zupci, Trebinje). O Kisinima je O. Đ. Kozić zapisao: "Starinom su iz Riđana kod Nikšića, od Vukovića, odakle se radi krvnine predigao predak im Todor i naselio se na Javor više Grahova. Todor je imao sina Đura, a Đuro je rodio (imao, R.M.) četiri sina i jednu kćer, koju je udomio za Sladoja Kisina u Tulima. Baš su u to vreme nekolicke kuće Kisina predigle u Bosnu, a ostao Sladoje. Kako Sladoje nije imao poroda uzme u tasta kao posvojčad dva sina: Todora i Toma. Ova dva brata naslede i manje Sladojevo, prozovu se Kisinima, uzmu zetovu slavu Tominđan i prislugu sv. Čeklu. Druga dva sina Đurova zvati su po dedi Todorici. Od njih ostane samo jedan potomak, kome su od milošte tepali 'kura materina' te ih stoga prozovu Kuraice. Kisini će biti stari na 250 godina, jer su sad u sedmom kolenu (Todor-Đuro-Tomo-Vasilj-Pajo-Ilija-Andrija). Kisina ima u Valjevu u Srbiji, kud su otišli pre 30 godina i u Grahovu u Crnoj Gori, gde je jedan odselio pre 30 godina" (75:1247,1248).

KISJELICA (p), neobično prezime porodice nastanjene u Ogradi (Zupci, Trebinje). U Ogradi su najstarija porodica. Kozić kaže da se Kisjelici, "i ako nije veoma star, ne zna poreklo". Slavi Đurđevdan (75:1252,1253).

KLADUŠAK (m), u Sovićima (Jablanica). Jedan su rod sa Čilićima. Porijeklom su od katolika Ripića. Neki je njihov predak bio, «kao poljar veoma dobar i jak pa ga bezi prozvali Kladušakom». Kladušaci su nekada bili "jaki i bogati". Zabilježeno je da su jednom prilikom ugostili 70 "familija" fratara, a da u selu nisu "ni kašike zatražili" (79:157).

KLARIĆ (m,p). **Klarići** (m), u Prenju i Opličićima (Dubrave, Sto-

lac). U Prenju su starosjedioci. U Opličiće je neke porodice prese-
lio aga iz Prenja oko 1870. godine. Spominju se i u Potprisoju u
Burmazima. Njihovo potomstvo živi u stolačkim Dubravama
(59:255,257,282). **Klarići** (p) su nastanjeni u Zalomu (Nevesinje).

KLEPO (m), u Blagaju (Bišće, Mostar) i Opličićima (Čapljina). U
Blagaj su došli iz Opličića. U Opličićima su "veoma stari". Živjeli
su i u Aladinićima, ali su se negdje odselili. Nekada ih je bilo i u
konjičkom kraju: u Podbrežju i seocetu Čehari. U Podbrežje je
"prije 150 do 200 godina" doselio neki "Dalmatinac Klepo, koji je
krčio šumu i ovdje samro". I u Čehare je oko 1700. godine došao
iz "Hudutskog nekakav Klepo" od koga su porodice Jusupović i
Jamaković (59:240,255,258,335,338).

KLIČAN (k), bivši rod u Poljicu (Popovo). U dubrovačkim doku-
mentima, u pet upisa od 1771. do 1778. godine, spominje se Ma-
rija, kći Mate Kličana iz Poljica u Popovu. "U Grabovom Dolu u
Popovu postojao je u prošlosti rod **Kličić**, identičan sa rodom Kli-
čan" (214/5:98). U opisu sela Orahovi Do Ljubo Mićević kaže da
su u njemu bili "neki Kličići". Pominju se među rodovima koji su
izumrli ili im se "zatro trag" (84:153).

KLIMENTA (k), u Kapavici (Ljubinje). Starinom su iz Dalamacije
(59:289). Klimente su nekada živjeli i u Zavalu, u mahali Budim
Do (Popovo), ali su izumrli u tom selu (84:150).

KLIMOVIĆ (p), Kunja Glavica (Zupci, Trebinje). Ima ih nastanje-
nih i u "raselicama ovog sela": Popošćici i Ivama. Nazivaju ih skra-
ćeno Klimi. Slave Đurđevdan (75:1218,1251).

KLJAJIĆ (p), u Brataču (Nevesinje). U Bratač su doselili oko 1870.
godine iz nevesinjskog sela Zalom. Slave Nikoljdan (59:213).

KLJAKO (m), u Čanju i Biogradu (Nevesinje) i Blagaju (Bišće, Mo-
star). U Čanj i Blagaj Kljake su doselili iz Biograda, odakle su i
starinom (59:224,230,240).

KLJUN (m), stare porodice koje su bile nastanjene u Kljunima
(Nevesinje) i Bijeljanima (Bileća). Smatra se da je selo Kljuni dobi-
lo ime po "muslimanskoj porodici Kljun (u dokumentu Klun) koja

je polovinom osamnaestog stoljeća živjela u ovom kraju". Godine 1771. pominju se i u Bijeljanima (97:76,151).

KLJUNOVIĆ (m), u Mostaru. Bili su nastanjeni u Prisoju (Dabar), odakle su oko 1860. godine prešli u Mostar i naselili se na Carini "gdje i danas postoji Kljunov sokak" (97:81). Kljunovići su, vjerovatno, potomci starih Kljuna.

KNEZOVIĆ (k), u Radišićima (Ljubuški), Ljutom Docu, Dužicama i Smokinju (Široki Brijeg) i Gorici kod Stoca. U Radišiće je "Knezovića djed" došao iz Mokrog "kao turski momak". U Ljutom Docu su starosjedioci i potiču od "nekakva vlastelina Hercega Stjepana". U Smokinje su doselili iz Dužica. Slavili su Ivanjdan (59:297,344,352,353). Pored navedenih mjesta na području Širokog Brijega, Petrić ih pominje i u Privalju, Turčinovićima i Žovnici. Nekada ih je bilo i u Rasnu. U svojim opisima Petrić iznosi i nešto drukčije podatke od Dediđerovih (189:30,55,74,76, 82,85, 86).

KNEŽEVIĆ (p,k). **Kneževići** (p) su u Glavskoj (Površ, Trebinje), Papratskom i Radešinama (Konjic). U Glavskoj su porijeklom od bratstva Nikolića iz Trešnjeva u Crnoj Gori. Iz Trešnjeva je neki Nikolić doselio prije "200 do 300 godina" u Volujac kod Trebinja. Tu je "duže živio i sagradio crkvu". Iz Volujca su, prije "nego što je Turčin izašao iz Novoga" četvorica braće preselili u Glavsku. Pošto su iz njihove kuće "bivali kneževi", uzeli su prezime Knežević. Slave "drugi dan Duova, a prislužuju Blagovijesti" (75:1220,1221). U Radišiće je Knežević došao 's Jasenja' (?), a u Papratsko iz Radešina (59:338). Prema narodnom predanju, Kneževići su, u doba srednjovjekovne države Nemanjića, bili "namjesnici" za istočnu Hercegovinu sa sjedištem u Gacku. Turci su, po zauzimanju Hercegovine, pozvali straješinu plemena Knežević i ponudili mu da i dalje ostane namjesnik sa svim privilegijama koje je do tada imao, ali pod uslovom da njegovo pleme prizna tursku vlast, odnosno "sultana na zemlji, a Alaha na nebu". Kneževići nisu prihvatili turske zahtjeve, napustili su Gacko i povukli se u "bespuća planina i kanjona prema Foči" (243:156). Ima ih nastanjenih i u Mesarima (Podbrđe, Trebinje), Trebinju, Stocu i Mostaru. Porodična tradicija Kneževića iz Mesara pamti da su odnekud doselila dvojica braće i nastanili se između današnjih Mesara i Kovačine, gdje

je nekada bila čatrnja. Jedan je bio mesar, a drugi kovač. Po njihovim zanimanjima nazvana su ova naselja. Slave Đurđevdan. U Trebinje su doselili iz Mesara. (Saopštio Jovo Knežević iz Trebinja). **Kneževići** (k) su u Hodovu (Stolac) i Mostaru.

KNEŽIĆ (p), u Podbrđu (Gornje Hrasno, Neum), Mostaru i Hodbinu (Mostar). U Podbrđu se nalaze ostaci kule Milinka Knežića koji je "prije 200 i više godina bio vrlo bogat čovjek i muselin kod Turaka". Priča se da je držao "ćumurluk" u Hutovu i da je u Popovu polju imao "500 rala svoje zemlje". Iz Podbrđa se Knežić "davno digao" u Slivno kod Opuzena. U Hodbinu su Knežići doselili iz Hrasna, a "neki tvrde" iz Mostara. Slave Jovanjdan (59:258,286; 241:9).

KOBILJAČIĆ (p), trebinjska vlastelinska porodica. Istorijski izvori s početka 1373. godine pominju Vojislava Kobiljačića sa sinom Mrkočelom, a početkom XV vijeka pominje se više Kobiljačića: Mladen, Novak, Vukosav, Vukašin,...Kobiljačići su se bavili trgovinom stoke. Stoku su prodavali Dubrovčanima sa kojima su dolazili u sukob. Izvori pominju više žalbi i tužbi Dubrovčana protiv pojedinih Kobiljačića, zbog krađa i šteta koje su im nanijeli. Težište Kobiljačića, prema Diniću, bilo je u trebinjskoj Zagori, a pominju se u Lugu i u Popovu (65:56). Međutim, P. Anđelić smatra da su Kobiljačići bili najmoćniji vlastelinski rod u Lugu (4:65).

KOČIĆ (m), prezime koje se, u XVIII vijeku, spominje u Stocu i okolini, Bileći i Trebinju. Na spisku hadžija iz Stoca i okoline za 1791. godinu spominje se Mustafa Kočić. Neki Omer Kočić imao je kulu u Trebinju, a godine 1657. bio je "vojvoda nahije Rudine" (97:101,163).

KOČO (k,m). **Koče** (k), bivši rod u Veljoj Međi (Popovo). U matičnim knjigama župe Trebinjska "ovaj se rod prvi put spominje 1712. u Veljoj Međi" (214/5:98). **Koče** (m) su živjeli u Trebinju i Gomiljanima kod Trebinja. U Trebinju se pominju početkom XVIII vijeka. U Gomiljanima postoji Kočina kula u kojoj je stanovala porodica Kočo (97:248,262).

KOJIĆ (k,m). **Kojići** (k), stare porodice u Orahovom Dolu i Ravnom (Popovo). Godine 1690. spominje se Boško Kojić, predstavnik

sela Ravno. Živjeli su i u Cicrini, Grabovom Dolu i Veljoj Međi, u XVIII vijeku. Slavili su Mitrovdan (84:154,158; 214/5:99). **Kojići** (m) su nastanjeni u Mostaru.

KOJOVIĆ (p), u Grabu (Zupci, Trebinje). U ovo selo Kojović je došao iz Velje Gore, "otvorio radnju" i nastanio se. Slavi Mratindan (75:1257). Kojovići su nastanjeni i u Hateljima i Strupićima (Dabar, Stolac), Čičevu i Veljoj Gori (Dživar, Trebinje). Slave Mratindan, a prislužuju Pantalijevidan.

KOKOLJ (p), u Biogradu (Površ, Trebinje). Starinom su iz Slanog u Dalmaciji, odakle je neki Kokolj doselio u Biograd oko 1760. godine. Bio je katolik i prešao u pravoslavnu vjeru. Slavi Lučindan (75:1225). Kokolja ima i u Plužinama (Bileća). U "najstarije vrijeme živjeli su u Trebesi kod Nikšića i zvali se Milobratovići". Slave, takođe, Lučindan (59:163,166). Ima ih nastanjenih u Bileći i u Mostaru.

KOKORINA (p), stara gatačka porodica po kojoj se nazvalo selo Kokorina u gatačkoj Površi. U istorijskim izvorima XVII vijeka pominje se neki Stevan Kokorina koji se odselio u Crnu Goru (147:581).

KOKOT (p), u Biogradu (Nevesinje). Porijeklom su "Baltići iz Banjana" (59:224). Kokoti su živjeli u Galičićima (Popovo). Nije poznato šta je bilo sa njima.

KOKOTOVIĆ (p,m). **Kokotovići** (p), u Fatnici (Bileća), Suzini u Dabru (Stolac) i Nevesinju. Porijeklom su iz "Skoča Gore u Korjeničima". Neko su vrijeme živjeli u Bijeloj Rudini (Bileća), odakle su odselili u Suzinu. Iz Suzine su neke porodice odselile u Nevesinje, a neke u Bosnu. I u Fatnicu su došli iz Suzine. Slave Nikoljdan (59:185). Ima ih u Donjim Davidovićima i Kačnju (Bileća) i u Mostaru. **Kokotovići** (m) se pominju, u XVIII vijeku, u Stocu i okolini. U ovom kraju pominje se, 1791. godine, Kokotović Osmanbaša (97:29,101).

KOLAK (p,k). **Kolaci** (p), u Humu (Šuma trebinjska), Tulju (Popovo) i Donjem Poplatu (Stolac). Starinom su iz Ridana kod Nikšića, odakle su se, u XVII vijeku, doselili u Tulje. Iz Tulja je je-

dna porodica prešla u obližnje selo Jasenicu Lug, a odatle oko 1780. godine u Hum - na aginsku zemlju. Iz Tulja je neki Kolak prešao u manastir Tvrdoš kod Trebinja oko 1700. godine. Bio je manastirski pčelar sve dok je "manastir postojao". Njegovi potomci prozvali su se Popovci zbog toga što im je predak doselio iz Popova. Slave Jovanjdan (75:1191; 59:269,293; 84:170). **Kolaci** (k) su u Grabu, Veljacima i Klobuku (Ljubuški). U Veljake i Klobuk su doselili iz Graba (59:300,302,308).

KOLAKOVIĆ (m), u Nevesinju i Blagaju (Bišće, Mostar). U Nevesinje im je predak došao "iz Turske", a u Blagaj su doselili iz Nevesinja (59:217,240). U Rabini i okolini Kolakovići su imali velike posjede. Prema sačuvanom predanju, "najstariji član" porodice Kolaković iz Blagaja, Alija, napustio je rodno mjesto i uputio se u "daleki Istambul". Tamo su ga primili u "carsku svitu". Zbog pokazane hrabrosti i sposobnosti postao je "hasećija" (pripadnik odabranog roda carske vojske). Pošto se obogatio, vratio se u Blagaj gdje je sagradio han, most i mekteb, a godine 1682/83. i "veliki kameni most sa šest lukova preko Neretve u Konjicu" (97:156). Kolakovići žive i u Mostaru.

KOLIČIĆ (m), u Hruštima (Nevesinje) i Kokorini (Podveležje, Mostar). Porijeklom su od Milišića iz Dubrava, a u Hrušta su došli iz Podveležja. Količići u Kokorini su od "srodnika Husića (Milišića)" iz Podveležja, a Milišići su jedno od tri "pravoslavna bratstva" koja su prešla na islam u Podveležju (59:232,237; 115:160).

KOLDŽA (m), u Jasenici (Čapljina). Jedno su bratstvo sa Jazvinima i Čolakovićima u ovom selu. Po jednom predanju potiču od vlastelinske porodice Miloradovića iz sela Stanojevića, a po drugom, "oni su samo od Miloradovića napoličara". Kada su došli u Jasenicu i kada su primili islam, "ne može se detaljnije utvrditi" (59:265).

KOLOBAR (k), u Radišićima (Ljubuški). Ubrajaju se među najstarije porodice u selu. Davno su doselili u Radišće, "ali se ne zna odakle". Ima ih i u dalmatinskom selu Vitaljina (59:296). Vjerovatno su porijeklom iz Dalmacije.

KOLOBARIĆ (k), u Dužicama, Gornjim Mamićima i Kolobarića

Docu (Široki Brijeg). Nije im poznato porijeklo i starina. U starijim popisima stanovništva nema ih na području zapadne Hercegovine. U Dužice su došli iz Gornjih Mamića, a u Gornje Mamiće iz Kolobarića Doca (189:87,88,90). Kolobarići su nastanjeni i u Mostaru. Selo Kolobarića Dolac po njima je moglo dobiti naziv.

KOLJIBABIĆ (p), Pustipusi (Ljubinje). Prema narodnom predanju, potiču od Petrovića iz Crne Gore. Doselili su na Pustipuhe oko 1680. godine. Priča se da je iz plemena Petrovića neki hrabar mladić otišao na dvoboj za nekog crnogorskog glavarara. Taj koji je poginuo na megdanu (u dvoboju) bio je mlad i nije imao dlake na licu. Glavar pogleda glavu i reče: "Gdje je tom brada? Ti si zaklao neku babu i donio glavu!" Od toga "zaklao babu" mladića nazvaše Koljibaba, a njegovi potomci prozvaše se Koljibabići. Slave Đurđevdan (155:681). Ima ih nastanjenih i u Mostaćima kod Trebinja. Doselili su iz Pustipuha.

KOLJIVRAT (p), u Taleži, Sparožićima i Bobovištima (Šuma trebinjska). Stara su porodica u Taleži. Prvo im je prezime bilo Prodanovići, a sadašnje je nastalo po tome što im je neki predak "klao brave po vratu, a ne ispod grla". Iz Taleže se jedna porodica preselila u Sparožice. Slave Nikoljdan. U Bobovišta je Koljivrat došao iz obližnjih Sparožića, oko 1850. godine, "kao domazet Čeranića". Napustio je staru slavu Nikoljdan i uzeo slavu porodice Čeranića: Đurđevdan (75:1168,1169,1173,1223).

KOMAD (p), u Gornjem Hrasnu (Neum), Ubosku i Kapavici (Ljubinje). Smatra se da su porijeklom od porodice Denda iz Hrasna. U Ubosku i Kapavicu su doselili iz Gornjeg Hrasna. "Isto su pleme" sa Medanićima, Đogima i Bukvićima u Hrasnu. Slave Jovanjdan (59:258,276,289; 84:186).

KOMADINA (m,p). **Komadine** (m) su poznate mostarske porodice iz koje potiče Mujaga Komadina, sin Omerov (1840-1925). Mujaga se, "u tursko vrijeme", bavio poštanskim poslovima "kao surudžija", a u doba austrougarske okupacije 1878. nalazio se u Konjicu "gdje je sa družinom htio dati otpor austrijskoj vojsci, ali ga Austrijanci pridobiju za svog liferanta. Međutim, Komadina je i kao takav uvijek bio na strani pokreta za autonomiju. Godine 1910. biran je za gradonačelnika Mostara, pa je njegovo gradonačelni-

kovanje bilo od velike koristi za Mostar." Njegovom zaslugom Mostar je dobio električnu centralu, betonski most (nazvan njegovim imenom), javno kupatilo koje je u to vrijeme bilo jedno od najmodernijih u Evropi i druge objekte. Sahranjen je na groblju uz Lakišića džamiju (94:264). **Komadine** (p) takođe su nastanjene u Mostaru. U istorijskim izvorima s početka XX vijeka pominje se Miloš Komadina, "tvorac regionalnog plana Mostara, neimar mosta na Luci i graditelj svih većih građevina u gradu" (163:111).

KOMAR (p), u Baljcima (Bileća) i Suzini (Dabar, Stolac). U Baljke su doselili iz "Mirotinjskih Dolova" kod Klobuka u Korjenčićima (Trebinje). Slave Arandjelovdan (59:160). U Suzinu su Komari doselili iz Dobrog Dola u Oputnim Rudinama, oko 1865. godine, "na zemlju Čumurija". Tu je došao Špiro sa sinovima Krstom, Jovicom, Jovanom i Savom. Slave Arandjelovdan, a prislužuju Miholjdan (248:38).

KOMLINOVIĆ (k), srednjovjekovna porodica u zapadnoj Hercegovini. Komlinovići se "izričito spominju prvi put 7.maja 1423. godine..." U nekropoli stećaka na Visočici u Bakrima (Broćno) evidentirani su nadgrobnici sa ćirilničnim natpisima članova ove porodice. Među njima je i zanimljiv sarkofag kneza Pavla Komlinovića. U natpisu njegovog nadgrobnika se ističe da je nekropola Bakri "plemenita baština roda Komlinovića, zvana Prozoračac". Tada je Prozoračac bio centar župe Broćno (u današnjoj opštini Čitluk), kojom su upravljali Komlinovići (268:151-159).

KOMNENIĆ (p), u Mirušama (Bileća). Prema predanju, porijeklom su "s Vranje Dubrave" u Rudinama. U Miruše su doselili "s Pilatovaca". Dedijer ih navodi kao Komlenići. Slave Đurđevdan (59:84,156). U Mirušama Komnenića više nema, a i ostalih stanovnika. To selo, za koje legenda kaže da je dobilo ime po "obilju mirišljavih trava", potopile su vode Bilečkog jezera. Smatra se da je čuveni naučnik i jedan od najvećih svjetskih fizičara Nikola Tesla daljom starinom od bilečkih Komnenića. Njegovi preci doselili su u Liku i nastanili se u Smiljanu kraj Gospića. Zabilježeno je da su neki Teslini "daleki rođaci" iz Bileće putovali u Ameriku da traže svoga slavnog pretka (68:74).

KOMNENOVIĆ (p), u Veličanima i Galičićima (Popovo) i Donjem

Poplatu (Stolac). Odavno su u Galičićima. U Veličane su došli iz Galičića. Zvali su ih i Stankovićima. U Donji Poplat su, takođe, došli iz Galičića. U ovom selu ih zovu i Boškovićima. Slave Aranđelovdan (59:292; 84:176,178). Donji Poplat je rodno mjesto narodnog heroja **Danila Komnenovića** (1915-2001). Danilo se ubraja među najistaknutije hercegovačke komandante u Drugom svjetskom ratu. Vojničku karijeru je započeo kao podoficir vojske Kraljevine Jugoslavije, a od 1941. godine je partizanski rukovodilac. U NOR-u je bio komandir čete, komandant bataljona, 12. i 13. hercegovačke brigade i divizije KNOJ-a. Vojne sposobnosti i izuzetnu hrabrost potvrdio je u borbama na Kupresu, Neretvi, Sutjesci i brojnim okršjima u Hercegovini.

KOMNEN (p), u Hodbini (Bišće, Mostar). Ovdje su doselili iz Galičića u Popovu, "zbog zuluma" (59:317). Komneni i Komnenovići u Galičićima potiču, vjerovatno, od istog pretka. U literaturi se ovo prezime susreće i kao Komlen. Hodbinjanin Stevo Stević kaže da je 1991. godine u ovom selu bilo 11 kuća Komlena i da su starosjedilačka porodica.

KONAVLIĆ (k), bivši rod u Čulima kod Mostara. Bili su "kmeti" muslimana Rajnovića. Ubrajali su ih među najstarije porodice u Čulima. Konavliće je "kuga pomorila" oko 1750. godine (59:342). Prezime je moglo nastati od naziva predjela Konavli, odakle su vjerovatno, stari Konavlići i odselili u Čule.

KONCUL (k), u Gradcu i Dužima (Neum). Ima ih nastanjenih i u Dračevu kod Čapljine, odakle su se doselili na područje Neuma. Nastanjeni su u Ošiljem, Topolom, Šterdici..., gdje se pominju "još 1583. godine" (180:99,106).

KONČUL (m), prezime se pominje u Stocu i okolini, u drugoj polovini XVIII vijeka. Na spisku hadžija iz 1791. godine za koje nije utvrđeno "iz kojih porodica potječu" nalazi se i Husein Končul (97:101).

KONJEVOD (k), u Hutovu i Burmazima (Neum) i u Stocu. Starijom su iz Crne Gore. Bili su poznati stočari i preko ljeta bi izgonili stoku "na planinu Jahorinu". Prema predanju, jedna njihova djevojka (Vida) prala je rublje u jezeru na Jahorini. Tom prilikom

"nekakav 'balija' naleti put nje da joj nanese sramotu, a ona ga dočeka i ubije prtljačom posred čela. Njezini, čim su to čuli, pokupe svoje pa pobegnu odatle i nastane se u Hutovu, gde su ubrzo podgojili dosta stoke i stekli svega". Imali su i vrlo lijepog jahaćeg konja, ali im je bilo žao da ga jašu. Jedan od njih ga je vodio sa sobom, pa su mu govorili: "Ha eto onoga što konja voda!" po tome su ga prozvali Konjevod. Neke porodice odselile su iz Hutova u Burmaze, a jedan je oko 1800. godine otišao u Stolac (84:188). Konjevodi su živjeli u Čvaljini i Strujićima (Popovo). U Čvaljinu je neki Konjevod došao "kao mutapdžija" iz Livna ili Duvna. Nije u rodu sa Konjevodima iz Hutova. Izumrli su ili odselili iz Čvaljine poslije Drugog svjetskog rata. Konjevodi u Strujićima potiču od nekog Đakovića. Naime, priča se da su mletački vojnici, kada su došli u Popovo, oduzeli konje Đakovićima. Kada su ih pojili na Trebišnjici, neki Đaković "potajno prepliva, uzme svoje konje i dotera ih kući". Zbog toga je dobio prezime Konjevod (84:181).

KONJHODŽIĆ (m), u Ljubuškom i Humcu kod Ljubuškog. U Humac su Konjhodžići doselili "na svoje" iz Ljubuškog. Početkom XX vijeka u Humcu su bile tri kuće Konjhodžića (59:304). Ima ih nastanjenih i u Mostaru, Tuzli i drugim mjestima. Prezime je složeno od zoonima konj i prezimena Hodžić.

KOPČIĆ (m), nekada "glavni rod" u Kopčićima – selu potopljenom vodama Ramskog jezera. Ima ih iseljenih u Sarajevu (preko 10 porodica), Jajcu (jedna porodica), u Carigradu i Smirni (više porodica). O Kopčićima je etnolog Filipović ostavio zanimljiv zapis: "Po njihovom predanju, njihov starjenik Gazi Kasum alajbeg došao je s nekom turskom vojskom od Šama. On je na Mohaču uhvatio kralja, i za to junaštvo je dobio 'zijamet', koji su sačinjavali velik dio Prozorskog i pola Duvanjskog sreza. On je bio i 'deribeg'. Kralj koga je uhvatio dao mu prsten i komad crvene čohe, po čemu će ga posle poznati, jer je znao da ga Kasum neće dovesti do sultana nego veziri, koji će ga oteti od njega, kao što je i bilo. Kralj ga je posle prepoznao po njegovim kopčama, a i ti znaci još su potvrdili. Dato mu je da bude njegovo šta hoće, a on tražio ono što na svom Mlikoti objaše i tako je dobio pomenutu teritoriju. Za po dana je objahao od stene Šibenika do sadašnjeg turbeta, a od po dana mislio je da obiđe Skoplje, ali mu crko konj, pošto ga je neka baba prevarila, rekavši da je najbolje dati konju ozimice

pa ga onda napojiti. On je ukopao konja gdje je lipsao, pod Rumbocima, i nad konjem je gromila, a i on je docnije tu blizu sahranjen i ima turbe" (79:87,88). Pomenuti Kasum-beg je imao tri sina: Džafer-bega, Murat-bega i Nuh-bega. Zabilježeno je da je Kasum-beg umro 1541. godine. Njegovi potomci begovi Kopčići posjedovali su ogromno bogatstvo. Oni su "stalno kroz stoljeća naglašavali da je njihova djedovina od planine Ljubuše do vode Grguše", a u narodu je ostala sačuvana i izreka: "Vran planina Kopčićka starina." (Dr Rajko Glibo: *Mihovil Tomić i begovi Kopčići*, Folklor BiH, sv.1, Sarajevo, 1991, str.135).

KOPILAŠ (k), Donji Gradac (Široki Brijeg). Kopilaši se u popisu iz 1743. godine pominju pod prezimenom Kopilan, a 1768. kao Kopilašević. Nije im poznato porijeklo i starina, ali "misle da su se prije drukčije zvali" (189:45). Porodica prezimena Kopilaš ima i u Mostaru.

KOPRIVICA (p), u Gradini (Gacko), Čitluku (Nevsinje) i Fatnici (Bileća). Porijeklom su iz Banjana, odakle su i doselili u Gradinu i Čitluk. Slave Nikoljdan. U Fatnicu su došli iz Krivošija. Smatra se da ne potiču od Koprivica iz Banjana. Kada su doselili, zvali su se Radulovići. Slave Jovanjdan (59:186,323,332). Ima ih nastanjenih u Mostaru. O Koprivicama ima više zanimljivih legendi. Po jednoj, njihov "prapradeda" bio je sin "Jele Sandaljice". Jelena (kćerka cara Lazara), pošto se udala za Sandalja Hranića, zatrudnila je i pobjegla od muža iz Ključa kod Gacka i putovala preko Banjana u Zetu. Na putovanju je rodila muško dijete i bacila ga u koprive pored puta za Renovicu (zaselak današnjih Koprivica). Iza toga, naišli su "neki prolaznici", uzeli su dijete i odnjegovali ga. Od toga djeteta iz kopriva "vele da su Koprivice". Po drugoj, sličnoj legendi, Jela je rodila dijete na putu blizu današnjeg sela Koprivice i ostavila ga u koprivama pored puta. Bilo joj je žao djeteta i pošla je da traži neku ženu koja bi ga prihvatila. Našla je jednu djevojku i dala joj dukat za njegu djeteta. Kada je dijete odraslo, vratilo se u Renovac. Njegovi potomci nazvani su Koprivice (185:75). Koprivica ima i u Požetvi (Konjic). Porijeklom su iz Banjana u Crnoj Gori, odakle je doselio Đuro sa braćom "20 godina prije nevesinjskog ustanka" i nastanio se u Čažnju. Iz Čažnja je, poslije godinu dana, prešao u Jasenik i zatim u Dusinu, da bi se, na kraju, stalno nastanio u Požetvi, "kao kmet Šećibegovića iz Seonice" (90:295).

KORAĆ (p,k,m). **Koraći** (p), su u Biogradu (Površ, Trebinje), Trebinju i Zavalu (Popovo). Koraći u Biogradu potiču od Ukropina iz susjednog sela Ljekova. Jedan od Ukropina doselio je u Biograd oko 1840. godine. Zbog čega su se ovako prozvali, "ne priča se". U ovom kraju "korać je čekić kojim se konji potkivaju". Slave Sv. Klimentija (75:1213,1224). Koraći u Zavalu su "odavno u selu", a starinom su iz Crne Gore. Slave Nikoljdan (84:152). Koraći su nekada bili nastanjeni i u Mirušama (Bileća), ali su izumrli u ovom selu (59:163). Iz porodice Koraća u Trebinju potiče i Vojislav Korać (1911-1969), nekadašnji "gradonačelnik" Trebinja i prvi urednik lista *Naša komuna* u Trebinju. Pisac je mnogih napisa iz istorije svoga zavičaja, a njegovo trotomno djelo *Trebinje* izazvalo je veliku pažnju javnosti. Čitaoci *Trebinja* će lako zapaziti Koraćevu veliku ljubav prema rodnom kraju. Za Voju i njegov rad o Trebinju istoričar dr Hamdija Kapidžić kaže: "Ovakvi autori i ovakva djela su zaista rijetki." **Koraći** (k), u Hamzićima i Čitluku (Mostar). Nije utvrđeno odakle su porijeklom. Saznanja o Koraćima u Hamzićima "sežu do u prvu polovinu osamnaestog vijeka". Tada se (1743) u Hamzićima pominje Križan Koraćević sa četiri člana porodice, a četvrt vijeka kasnije (1768) broj članova ove porodice povećao se na osam članova pod prezimenom Korać. O porijeklu pomenutog Križana ne može se ništa određeno tvrditi, ali se može zaključiti da su svi današnji Koraći (katolici) njegovi potomci (174:160,161). **Koraći** (m), su živjeli u Kruševljanima (Nevesinje), Stocu i okolini. U ovim krajevima se spominju u XVIII vijeku (97:101,251).

KORDA (k), u Klobuku, Tihaljini i Grljevićima (Ljubuški). Porijeklom su iz Tihaljine. U Klobuk je "Kordin otac" došao "u najam" iz Tihaljine. Ima ih i u Broćnu (59:308). Korde su nastanjene i u Cicrini (Popovo). Potiču iz "Golokordića kod Turkovića" u Popovu. Smatraju ih najstarijom porodicom u selu. Za njih se priča da ih je knez Ivić iz Ravnog našao kao "napuštenu siročad, brata i sestru". Po mjestu Golokordići, gdje ih je našo, nazvani su Korde. Slavili su Mitrovdan (84:162). Korda ima i u Varvari (Prozor). Doselili su 1913. godine iz Grljevića (79:93).

KORDIĆ (k), u Humilišanima i Sretnici (Mostar). U Humilišane su došli iz Broćna. Naselio ih je biskup "na imanje muslimana koji su se raselili". U Sretnicu su doselili iz Trebižata (Čapljina). Rani-

je su se zvali Kolaši. Slavili su Petrovdan (59:248,343). Kordići se spominju i u Popovu. U matičnim knjigama župe grad u Dubrovniku upisano je više Kordića iz Popova. U Cicrini se, u XVIII vijeku, spominje prezime Korda koje je, vjerovatno, "identično prezimenu Kordić" (124/5:100; 84:61).

KORDUŠIĆ (k), Privalj, Čerigaj i Kosmaj (Široki Brijeg). Kordušići u Privalju, prema Dedijeru, starinom su iz Vida u Dalmaciji. Zvali su se Banjci, a zatim Nikolići. Slavili su Đurđevdan (59:352). Petrić ih pominje samo u Čerigaju i Kosmaju. U Čerigaj su došli 1844. i naselili se na fratarsku zemlju, jer je u to vrijeme "fratrima data zemlja 'Bakamuša' na Širokom Brijegu". Ranije su se zvali Pinjuh, po babi Kordićki rodom iz Grljevića, prozvali su se Kordušići. U Kosmaj se Kordušić doselio s Čerigaja oko 1900. godine. Petrić kaže da se Dedijerovi navodi o Kordušićima u Privalju ne slažu "s porodičnom tradicijom Kordušića" (189:81,86).

KORJENIĆ (m), u Donjem Poplatu (Stolac). U ovo selo "Korjenić se 1875. preselio iz Korjenića". Nije poznato od koga bratstva potiče (59:293). Prezime Korjenić (svakako hrišćansko) veoma je staro. Pominje se u istorijskim izvorima još u prvoj polovni XV vijeka, u doba vladavine Sandalja Hranića: "Sandalj se tada u ovim krajevima oslanjao na nekog Bokčina Korjenića, gospodara župe Vrm i grada Klobuka." Vjerovatno je po njemu ovaj kraj i dobio naziv Korjenići (124:139). Prema Hasandediću, pleme Korjenići bilo je u XIV vijeku gospodar župe Vrm i po njima se, od tada, ovaj predio počeo nazivati Korjenići. "Više muslimanskih porodica koje su, koncem turske vladavine, izbjegle iz Korjenića i nastanile se u Stocu, Mostaru i drugdje prezivaju se Korjenići" (97:291, 308). Izvori ne navode kada su Korjenići primili islam.

KORLAT (p), bivši rod u Korlatima (Popovo). Ogranak su roda Nenkovaca koji su nekada živjeli u Ivici kod Ljubinja ("Nicola Miličevich de Chorlat, de Nenchova"). Korlati su izumrli, a ostalo je sjećanje na njih u imenu sela (84:173,174).

KORKUT (m), stare porodice koje su živjele u Stocu i Nevesinju. "Najstariji poznati član ove porodice je Halifa Korkut koji je 1002 (1593) bio imam i hatib sultan Selimove džamije u Stocu i te godine završio prepisivanje Kur'ana". Korkuti iz Nevesinja imali su, u

XVIII vijeku, posjede u Rabini, Krekovima, Miljevcu, Žiljevu (Nevesinje), Čeljevu (Čapljina) i Ortiješu kod Mostara. "Od rješenja agrara poslije Prvog svjetskog rata Korkuti nemaju nikakvih posjeda u Rabini i okolini" (97:143,156).

KOROL (p) u Trebinju. Prema porodičnom predanju porijeklom su iz Ukraine. Predak im je doselio na područje Trebinja početkom XX vijeka. Bio je žandar na službi u Dobromanima (Podbrđe). Sada (2003.) u Trebinju ima tri porodice Korola. Slave Mitrovdan.

KOROMAN (m,k). **Koromani** (m), u Blacama (Prozor). Pričaju da su najstarije muslimansko "pletivo" u prozorskom kraju i da su starinom od nekog "Šaba". Legenda kaže da je nekada cijelo selo bilo njihovo i da im se imanje protezalo "od vode Srabljivice do Repušnice u Crnom vrhu". Imali su "obavezu" da posmatraju Mjesec "i objavljuju kad je mlad". Zbog toga su, u tursko doba, bili oslobođeni plaćanja poreza. Predak im je pravio kulu u selu, ali mu nisu dozvolili da "izvede drugi sprat" (79:113,114). **Koromani** (k) su u Radišićima (Ljubuški). Starinom su Šimići iz Ružića u Bekiji, odakle im je predak doselio u Radišiće (59:297).

KOSO (m), u Opličićima (Čapljina). Smatra se da su veoma stara porodica (59:255). Kosa ima nastanjenih u Čapljini i u Mostaru.

KOSIĆ (m,p). **Kosići** (m), u Blagaju i Hodbini (Bišće, Mostar). U Hodbinu je Kosić "prešao na ženinstvo" iz Blagaja (59:240,317). **Kosići** (p) su u Ukšićima (Ljubomir) i u Trebinju. U Ukšiće su doselili iz Mokrina u Boki Kotorskoj oko 1880. godine. Prezime je moglo nastati od ženskog ličnog imena Kosa (Kosara, Kosina). U Ukšićima je 1970. godine bila jedna kuća Kosića. U Trebinje su došli iz Ukšića. Slave Đurđevdan (187:123).

KOSIR (k), u Uzarićima (Široki Brijeg). Nije im poznata starina niti odakle su došli u Uzariće. Godine 1768. bilo ih je i u Dobrkovićima. "Danas ih ima samo u Uzarićima" (189:37).

KOSJERINA (p), u Kruševići i Žabici (Ljubinje). Predak im je došao iz Andrijevice ("ispod Andrijeljeva") u Crnoj Gori u Kosijerevo kod Bileće. Prezivao se Jovanović. Iz Kosijereva je doselio u Žabi-

cu oko 1810. godine. Pošto je došao iz Kosijereva, prozvali su ga Kosjerina. Iz Žabice su selili u Kruševicu (59:281,313; 155:547). Ima ih u Trebinju i Mostaru. Slave Nikoljdan.

KOSOVAC (m), u Konjicu. Porijeklom su od porodice Ćadžihuseinović iz ovog mjesta. Zaprvo, sinovi trgovca Ćadžihuseinović Smaila, Ibrahim i Smail (Smajo), uzeli su, početkom XIX vijeka, prezime Kosovac (90:123).

KOSOVIĆ (p,m). **Kosovići** (p) su u Dračevu i Sedlarima (Popovo). U Dračevo su došli iz Požarnog (Bobani) oko 1840. godine "na čitluk", a u Sedlare je Kosvoić došao "na miraz", takođe iz Požarnog. Slave Đurđevdan (59:272; 84:142,173). **Kosovići** (m) su živjeli u Bijenjoj (Nevesinje), Stocu i okolini (97:101,149). Ima ih nastanjenih u Mostaru.

KOSTADIN (k), stara porodica u Dubravicama kod Hutova (Neum). U ovom selu spominju se u dokumentima iz 1745. godine, a početkom XIX vijeka (1801) u matičnim knjigama župe Popovo registrovani su "kao Kostadin i Kostadinović". Navodi se da su porijeklom iz Popova (214/5:100).

KOSTADINOVIĆ (p), stara porodica koja je nekada bila nastanjena u Prosjeku (Bobani). Porijeklo im nije ispitano, a nepoznato je i od kada se spominju u Bobanima. U ovom selu ih odavno nema. Njihovi potomci uzeli su novo prezime i zovu se Pikići. Današnji Pikići iz Prosjeka smatraju da su njihovi preci Kostadinovići slavili, također, Jovanjdan (Po kazivanju Drage Milićević, rođene Pikić, Prosjek).

KOSTIĆ (p), u Kolečkom (Nevesinje) i Ljubinju. U Kolečkom su porijeklom iz Riđana u Crnoj Gori. Oko 1810. godine "pobjegli su od zuluma i dugo su lutali dok se nisu smirili u Kolečku". U Ljubinje su doselili iz Zagore (Trebinje). Slave Đurđevdan (59:287,327).

KOSTOŽDER (p), neobično prezime starih porodica koje su bile nastanjene u selu Kraj (Zupci, Trebinje). Promijenili su prezime i sada se zovu Danilovići. Slave Đurđevdan (75:1250). Prezime Kostožder se odavno ne susreće na području Hercegovine.

KOŠUTIĆ (p), u Lazirićima (Gacko). Porijeklom su iz Banjana odakle su davno došli u Miholjače. U istorijskim izvorima XIX vijeka pominje se Božo Košutić "s Miholjače". Iz Miholjača ih je "aga preselio na čitluk" u Lazariće (59:201; 147:581). Slave Đurđevdan.

KOVAČ (p,k,m). **Kovači** (p) žive u više mjesta Hercegovine i različitog su porijekla. Kovači nastanjeni u nevesinjskim selima Lukavac, Piragići, Ključani, Džinov Do i Batkovići starinom su Šindiši iz Herceg-Novog. U Lukavac su došli oko 1750. godine iz Riđana i zvali su se **Riđanovići**. U Piragiće se oko 1850. godine doselio iz Lukavca Stevan Kovač. U Džinov Do su došli oko 1700. godine iz Risna. U Kljunima su "od Baćevića iz Banjana", a Kovačima su prozvani zbog toga što se među njima uvijek nalazio "vješt čovjek kovačkom poslu". Kovači u selu Strane (Borač) vele da potiču od onoga Jovana Šindiša s Baljaka, pa su se i zvali Šindići". Slave Šćepandan (59:217,219,227,319). Porodica ovog prezimena ima u Ljubomiru (Trebinje), Poljicu, Veličanima i Grmljanima (Popovo). U Ljubomir su došli iz Dabra "za kovačkim zanatom". Slave Nikoljdan (59:141). Porodice nastanjene u Popovu su porijeklom iz Riđana. Zvali su se Mihojevići, a "još starije" prezime im je Radišić. Ovi Kovači su dobili prezime po "šestom pretku Šćepana Mihojevića koji je kod nekog kovača Tadije u Lugu izučio kovački zanat". Slave Jovanjdan (84:140,144,177). Kovača ima i u Goloj Glavici (Šuma trebinjska) i Lušnicama (Bobani). Slave Jovanjdan. **Kovači** (k) su nastanjeni u Humcu (Ljubuški) i Ravnom (Popovo). Ima ih u Posušju i Mostaru. U Ravno su doselili iz Broćna oko 1860. godine. Spominju se 1774. i u naselju Brijeg u Trebimlji. U Humac je neki Kovač došao iz Posušja, oko 1870. godine, "fratrima u momaštvo" (59:303; 84:160; 214/5:101). **Kovači** (m), u Sovićima (Jablanica). Starinom su iz Travnika, odakle im je predak došao u Soviće prije "više od 100 godina" (79:157). Nekada su živjeli i u Planoj (Bileća), Bileći i okolnim zaseocima (97:172,175).

KOVAČEVIĆ (p,k,m). **Kovačevići** (p) su rasprostranjeni po Hercegovini. Nastanjeni su u Zasadi (Bileća); Dobreljima i Srđevićima (Gacko); Mucalovićima, Ključanima, Biogradu, Džinov Dolu, Žiljevu, Kolešku, Sopiljima (Nevesinje); Vođenima (Ljubinje); Opličićima (Čapljina); Bobovištima (Trebinje); Tulju (Popovo). Ima ih u

Nevesinju, Gacku, Stocu, Mostaru... U Zasadu su doselili "veoma davno" iz Grahova u Crnoj Gori. Slave Nikoljdan. U Dobrelje su došli iz Srđevića, a u Srđeviče iz Knež -Dola. Slave Ignjatdan. Kovačevići u Ključanima kažu da su starinom iz Jajca. Prema predanju, potomci su Vuka Brankovića. Iz Jajca su preselili na Grahovo, gdje su "devet brata načinili crkvu Sv. Đurđa i Arandžela Mihaila". Od njih su i Kovačevići u Nevesinju, Gacku, Stocu, Mostaru, a i u Crnoj Gori. Prije dolaska u Ključane bili su u Ranikućama, odakle su docnije prešli u Ključane. Zovu ih Sladojima i Čalima. Slave Đurđevdan. U Biogradu i Džinov-Dolu su starinom iz Grahova. U Žiljevo i Sopilje su došli iz Kolečka. Slave Vasiljevdan. U Riblji Teg su doselili, oko 1790. iz Slivlja. Prema predanju, starinom su iz Nudola u Crnoj Gori. U Nudolu se posvađaše dva brata Kovačevića "za to što je stariji na tapiji Arandželove crkve metnuo samo svoje ime". Mlađi je prešao u Nikšić i sagradio crkvu. Odavde se preselio u Jugoviće "pa i tu načini crkvu". U nekadašnjoj opštini Kolečko (u kojoj je bio i Riblji Teg) bilo je "trista pušaka Kovačevića. Svi su od toga mlađeg brata." Slave Arandžellovdan. U Opličiće su došli iz Prenja. Slave Mitrovdan. U Vođene je Kovačević došao "kao pop" iz Tulja oko 1870. godine. Slave Jovanjdan. U Tulju su "od popa Rista iz Poljica", gdje su se nastanili poslije njegove smrti. Bilo ih je i u Orahovom Dolu, ali su se iselili iz ovog sela (59:187,199,213,219,231,255, 277;84:153,170). Kovačevići u Bobovištima su, takođe, starinom iz Grahova, odakle je "prvi došao" oko 1620. godine i nastanio se u Starom Selu, gdje im se "i danas poznaju omeđine i gumna". Odavde su prešli u Bobovišta. Slave Đurđevdan (75:1223). Ima ih i u Mostaru. **Kovačevići** (k) su u Radešinama (Konjic) i Rumbocima (Prozor). U Radešine je Kovačević "ili Džambo" doselio oko 1800. godine "iz Rame na čitluk". U Rumbocima su starosjedioci "s nadimkom Pelušići" (59:337; 79:95). **Kovačevići** (m), u Krančićima i Kleku (Prozor). U Krančićima im nije poznato porijeklo, a "katolici u selu tvrde" da su im preci bili katolici. U Klek je Kovačević došao "iz Rodića u Neretvi, pre 1787, u kuću u kojoj su bili Tadići" (79:127,137). Ima ih i u Mostaru.

KOVAČIĆ (p,k,m). **Kovačići** (p), u Humilišanima (Bijelo Polje, Mostar). Porijeklom su «odnekle iz Trebinja». Prethodno su živjeli u Kutima (Bileća), «pa im se baba udala za Aćimovića i povelu njih» u Humilišane. Slave Jovanjdan (59:248). **Kovačići** (k), u

Turčinovićima (Široki Brijeg). Starinom su iz Dalmacije. U ovom selu se pominje 1768. knez Ivan Kovač "sa 6 članova obitelji". Dedijer ih navodi "kao Kovačeviće" (84:76). Za Kovačeviće (prema Petriću Kovačiću) u Turčinovićima, Dedijer kaže da su "prije 200 godina" doselili iz Imotskog. Tamo su se zvali Ivići. Slavili su Ilindan i napustili slavu "prije 18 godina". **Kovačića** (m) ima nastanjenih u Mostaru, više porodica.

KOVAČINA (p), u Sedlarima (Popovo). Jedno su pleme sa Gavrilovićima u istom selu. Starinom su od Šćepanovića, bivšeg roda u Sedlarima. Slave Šćepandan (84:142). U predjelu Podbrđe (Trebinje) nalazi se selo Kovačina u kome su nastanjeni Šćepanovići. Moguće je da su Kovačine daljom starinom iz ovog sela koje je moglo po njima i dobiti ime.

KOVČALIJA (k), u Uzdolu (Prozor). U ovo selo Kovčalija se naseli 1905. godine. Bio je po zanimanju lugar. Neki njegov dalji predak iz Kreševa, po imenu Petar, prešao je «u Varcar-Vakuf (Mrkonjić Grad, R.M.) da bi se oženio djevojkom, za koju su Turci bili zapretili da je ne sme uzeti hrišćanin. Jedan iz tog roda učio je u Rimu za fratra, pa napustio studije. Nosio je starinske haljine s 'kovčama' i otuda im prezime, a inače su se zvali Miliši» (79:131). U doba Filipovićevih istraživanja u Uzdolu ih je bila jedna kuća. Porodice ovog neobičnog prezimena ne pominju se nigdje u Hercegovini.

KOZELJAK (k), u Gnojnicama (Bišće, Mostar). Kozeljaci su živjeli u Jasenici, selu u "sjeverozapadnom uglu Bišća". Odavde ih je "doselio aga" u Gnojnice. Imaju i drugo prezime: Pilipović (59:239,244).

KOZIĆ (p), u Krajpolju (Ljubinje). Porijeklom su od Vujadinovića "ispod brda Ohmutića na Malom Grahovcu" u Crnoj Gori. Prema narodnom predanju, odatle su došla šestorica braće i nastanili se na Bančićima. Imali su lijepu sestru koju im "ukrade Delibeg iz Predolja". Braći je bilo žao sestre i pođu da ubiju Delibega. Bojeći se osvete, Delibeg je pobjegao u Bosnu. Pošto ga nisu našli, opljačkaju mu dvore i pokupe blago. Zatim braća pobjegnu u Dalmaciju, a poslije u Skadar, odakle se povrate u Bančice. Jedan od njih zvao se Đuro i od njega su Đurići. Od toga Đurića postali su

Kozići. Prezime je nastalo po tome što je jedan od Đurića dobio nadimak Kozić. Iz Krajpolja su Đurići odselili na Kapavicu prije "definitivnog usvajanja prezimena Kozić". Jedan član ove porodice uzeo je dvojno prezime: Đurić-Kozic. To je bio "pop i učitelj" **Obren Đurić-Kozic**, rođen 1866. u Krajpolju. Po završenoj bogosloviji službovao je u Hrasnu, Zupcima i Trebinju. Umro je 1908. godine i sahranjen u crkvi u Gorici kod Trebinja. Bavio se naučnim radom i istraživao porijeklo stanovništva. Bio je saradnik Jevta Dedijera. Prikupio je mnogo podataka o stanovništvu Hercegovine koji su sačuvani od zaborava. U Srpskom etnografskom zborniku objavljen mu je 1903. godine zapažen rad *Šuma, Površ i Zupci u Hercegovini* (155:509,510).

KOZJAK (p), u Planoj i Granici (Bileća). Kozjaci su odavna na Planoj, i "upravo, ne znaju kada su se u ovo selo doselili". Porijeklom su od Predojevića iz Prijedora. U Granici su od Kozjaka s Plane. Slave Nikoljdan (59:175,177,181).

KOZLIĆ (m), u Žabici (Ljubinje). Porijeklom su "od pravoslavničkih Drapića u istom selu" (59:314). Živjeli su i u selu Do (Popovo), odakle su odselili u Žabicu. U Ljubinju se u XVII vijeku pominje džamija Mustafage Kozlića o kojoj piše i Evlija Čelebija u svom putopisu (97:109,288; 45:420).

KOŽUL (k), u Ljutom Docu, Uzarićima, Knežpolju, Vlasniću, Izbičnom, Turčinovićima, Donjem Pologu i Gornjim Mamićima (Široki Brijeg). Porijeklom su iz Zmijavaca kod Imotskog u Dalmaciji, odakle su "prije više od 250 godina" doselili u Hercegovinu. U Turčinoviće, gdje se spominju 1768, došli su iz Mamića. U Izbično, Uzariće i Donji Polog došli su iz Turčinovića, u Knešpolje i Gornje Mamiće iz Uzarića, a u Vlasniće i Ljuti Dolac iz Mokroga (189.31,37,40,52,63,76,83,88).

KRAJKOVIĆ (p), srednjovjekovna porodica svojevremeno nastanjena u Krajkovićima (Šuma trebinjska). Na jednom starom nadgrobniku u selu Staro Slano kod Trebinja koji se odnosi na Dobrića Božičkovića urezano je : *Ase pisa Obrad Krajković*. Natpis je, vjerovatno, urezan u drugoj polovini XIV vijeka. M. Vego tvrdi da je današnje naselje Krajkovići dobilo ime po porodici Krajković sa navedenog natpisa (268:222,223).

KRAJINOVIĆ (p,k). **Krajinovići** (p), nekadašnja gatačka porodica porijeklom od bratstva Kovačevića. Odselili su sa gatačkog područja u predio Kolubare i Podgorine krajem XIX vijeka. Prezime su dobili po tome što im je neki predak "krajinio" po Bosni i Hercegovini (147:581). **Krajinovići** (k), u Krančičima, Donjoj Vasti i Trišćanima (Prozor). Porijeklom su iz Tribistova (Posušje). U Krančiče i Donju Vast su došli u drugoj polovini XIX vijeka. U Trišćane su im pretke doveli fratri "kao momke, oko 1850, iz nekog sela kod Fojnice" (79:127,129,145).

KRALJ (p,k), jedno od rijetkih prezimena u Hercegovini. **Kralji** (p) su živjeli u Ravnom (Popovo). Za njih tvrde da potiču od katolika Šimunovića iz istog sela. Naime, neki se Šimunović bio oženio "pravoslavkom, pa kad su deca ostala siročad bez oca, majka ih prevela u pravoslavlje". Kada su ih komšije darivali, govorilo se: "Darivaju ih k'o da su kralji." i od toga je nastalo njihovo prezime. Međutim, po njihovom kazivanju porijeklom su iz Crne Gore, a to je vjerovatnije, "jer je selo gotovo potpuno katoličko i u takvom selu sigurno da nisu prešli u pravoslavlje". Slave Mitrovdan (84:160). Kralji su bili stara i jedna od "davno naumrlih porodica" u Vođenima (Ljubinje), gdje ima i "kraljev greb" (59:277). **Kralji** (k), u Domanovićima (Čapljina) i Golubincu (Popovo). U Domanoviće im je predak došao "iz Graca pod Žabom" oko 1840. godine. Kralji u Golubincu su starosjedioci. Ranije su se zvali Marinovići. Slavili su Martindan (59:253; 84:147).

KRALJEVIĆ (p,k). **Kraljevići** (p), u Cicini (Šuma trebinjska). "Vrlo su staro koljeno." Od njih potiču Kraljevići u Sarajevu, Trebinju i Nevadi u Bobanima. Slave Šćepandan, a prisluzuju Zadušnice. Kao i ostale porodice iz Cicine, Kraljevići su sahranjivani na groblju u Petrovićima, a od kada je sagrađena crkva u Đedićima, "počeli su se tamo kopati" (75:1185,1186). **Kraljevići** (k) su razgranat rod u zapadnoj Hercegovini. Posebno su brojni u naseljima opštine Široki Brijeg: Uzarićima, Knešpolju, Dobiću, Bliznom Kuku, Dubokom Mokrom, Podvraniću, Pribinovićima, Kočerinu, Privalju, Trnu i Zavozniku. Bilo ih je i u Biogracima i Čerigaju. Na ovom području spominju se "prvi put" u Mokropolju (danas Duboko Mokro) 1743. godine (189:37,80). Prema Dedijeru, Kraljevići su u Mokro doseili "prije 450 godina" iz Imotskog. Tamo su se zvali Andrići i slavili su Đurđevdan. Iz Mokrog su "prije

250 godina" doselili u Pribinoviće (59:348). Petrić kaže da "nije poznato dalje porijeklo Kraljevića, te da ne znamo u kojoj mjeri je vjerodostojno predanje koje je za njih zabilježeno kod Dedijera" (80). Na području opštine Ljubuški Kraljevića ima u Grabu, Crvenom Grmu i Vašarovićima (59:300,305). Ima ih u Aladinićima (Stolac) i u Mostaru.

KRAVIĆ (p,m). **Kravići** (p) u Rastu (Nevesinje). Porijeklom su od Mučibabića iz Ljeskovog Duba (Gacko). Slave Arandrlodan (59:231). **Kravići** (m) u Lastvi kod Trebinja. Bili su nastanjeni i u Avtovcu (Gacko) gdje su doselili krajem XIX vijeka iz okoiline Trebinja (147:581). Ima ih nastanjenih i u Tuzli.

KRČUM (p), u Drenovom Dolu i Kunjoj Glavici (Zupci, Trebinje). Vrlo su stara porodica. Nije poznato zbog čega su uzeli ovo prezime. "Krčumati znači hrvati se u šali." U Kunju Glavicu Krčumi su davno doselili iz Drenovog Dola. Slave Jovanjdan (75:1251,1258). Krčuma ima i u Borcima (Konjic). Doselili su oko 1855. godine iz Zubaca (vjerovatno iz Drenovog Dola). Slave takođe Jovanjdan (59:312). Ima ih i u Mostaru.

KREČAK (k), u Zavali i Belenićima (Popovo). Ranije su se zvali Radanovići, a "ne zna se odakle su porijeklom". Prezime su dobili po tome što je neki njihov predak, uz prisustvo više ljudi izgulio nekakvu "krečinu (žilu)". U Beleniće su došli iz Češljara, zaseoka sela Zavala. Slavili su Tomindan. U literaturi se prezime navodi i kao **Krečka**. (59:268;84:146,152).

KREHIĆ (m), u Kruševici (Ljubinje) i Vitini (Ljubuški). U Kruševici su starosjedoci, a u Vitinu je Krehić doselio iz Ljubuškog, "na materinstvo". Početkom XX vijeka u Kruševici ih je bilo 2 kuće. (59:281,306). Ima ih i u Mostaru.

KRESO (m), u Maloj Kuli (Bileća) i Gnojnicama (Bišće, Mostar). "Kresi su poislamljeni potomci porodice Vidaka Šarenca iz Kresovine kod Preraca" u Rudinama. U Gnojnicama su Kresi starinom od Bileće. Neki se Kreso oženio "od Džudža, pa prešao na miraz" (59:163,166,239). Živjeli su i u Bileći, a sada ih ima u Mostaru.

KREŠIĆ (k), u Dašnici, Bajovcima, Vininama, Sjekosama i Svitavi (Donje Hrasno, Neum); Klepcima i Doljanima (Čapljina); Borojevićima (Stolac); Gorancima (Mostar), Stocu i Mostaru. Prema predanju, starinom su iz Kreševa u Bosni, odakle su trojica braće pobjegli "kad je Bosna pala pod Turke (1463)" i nastanili se u Dašnici. Iz Dašnice su se tokom vremena raseljavali u ostala mjesta Hercegovine (59:262,278,279,292).

KRHAN (m), neobično prezime u selu Kličanje (Podveležje, Mostar). Davno su doselili iz Hodova (Stolac). Porijeklom su "od pravoslavnog bratstva Obradovića, koji su živjeli u Ljucima" kod Hodova (59:237). Krhani su nastanjeni i u Mostaru.

KRISTE (k), u Trebimlju (Popovo). Nije utvrđeno odakle su doselili u Trebimlju, a prezime "podjeća na francusko ili njemačko porijeklo". Predpostavlja se da su od "nekog odbjeglog vojnika u svakom slučaju prije vremena francuske okupacije Dalmacije". Stara su porodica, smatraju da nisu u bližem krvnom srodstvu i odavno su počeli da se međusobno uzimaju. Diješe se na četiri ogranka: **Pićeviće**, nazvane po pretku Đuri zvanom "Pićko", **Biskupoviće** po Vidu zvanom "Biskup", **Đogoviće** po Mati zvanom "Đogat" i **Cigiće** po nekom zanatliji koga su zvali "Cigo". Neke porodice su odselile u Dubrovnik i okolinu (130:158,159).

KRIVOGLAV (p), u Orašju (Površ, Trebinje). Starinom su iz Crne Gore, od porodice Krivokapića. Doselili su oko 1700. godine u "Stubicu niže Mrnjića, odatle su se pomakli u Mrnjiće", zaselak Orašja. Kažu da su imali sopstvenu zemlju koju su im "Turci pritisli". Slave Jovanjdan, a prisluzuju Petrovdan (75:1211).

KRIVOKAPIĆ (p), u Arandelovu, Jazini i Ušću (Korjenici, Trebinje). Porijeklom su iz Kućišta u Cucama (Crna Gora). Dvije porodice doselile su u Jazinu, u doba Petra I Petrovića Njegoša (1784-1830), i nastanile se u kuće porodice Manjak koja je odselila u Nevesinje. Pobjegli su iz Crne Gore zbog krvne osvete. Jedna porodica došla je početkom XX vijeka iz Trepaca kod Nikšića. Kupila je imanje u Arandelovu i tu se nastanila. Potomci ovih doseljeničkih porodica i sada (2001. godine) žive u navedenim naseljima Korjenica. Slave Jovanjdan, a prisluzuju Nikolice. (Podaci: Mijat Krivokapić iz Petrovića kod Nikšića).

KRIŽANAC (k), u Donjoj Vasti i Kućanima (Prozor). Porijeklom su iz Duvna. U Kućane su došli iz Donje Vasti oko 1850. godine. Kada su došli u Donju Vast nije poznato (79:129,139).

KRIŽANIĆ (k), u Jasenici (Bišće, Mostar) i Domanovićima (Čapljina). U Jasenicu su, kažu, došli iz Kruševa, predjela jugozapadno od Mostarskog blata, ali iz kog sela nije im poznato. U Domanoviće su doselili iz Ljutog Doca (Široki Brijeg) oko 1740. godine. Jedno vrijeme su živjeli u Bivoljem Brdu, a odatle prešli na Domanoviće (59:244,253).

KRMEK (k), Gornji i Donji Drijen (Hutovo, Neum). U ova sela Krmeci su doselili iz Hrasna. Ranije su se zvali Maslaći, a po nekim Domagurevići. Prema popisu iz 1938 godine bilo ih je petnaest kuća. Slavili su Tripundan (84:194).

KRMPOTIĆ (k), prezime starog vlaškog plemena, nekada rasprostranjenog u zapadnoj Hercegovini. U istorijskim izvorima druge polovine XV vijeka pominje se džemat Vukića Krmpotića sa 11 domova. Kao poznata naselja u kojima su bili nastanjeni Vlasi Krmpotići navode se: Ledinac, Velivštak, Buhovo i Borjana. Krmpotići su, kao i neki drugi džemati zapadnohercegovačkih Vlaha krajem XV vijeka bili uključeni u "tursku organizaciju martolosa" (pripadnici posebnog roda turske vojske koji su čuvali klance i prolaze). Tokom prve polovine XVI vijeka Krmpotići su "sa porodicama i imanjima od Turaka pokrenuti iz svojih naselja i naseljeni u opustošenim krajevima Krke i Zrmanje". Zatim su bili naseljeni i u selu Krmpoćani kod Obrovca u Dalmaciji. Odavde su, početkom XVII vijeka, "izbjegli u Lič, na zemljište...podložnika grofova Zrinjskih u zaleđu Hrvatskog primorja". Tokom brojnih seljakanja Krmpotići su dospjeli u više mjesta Hrvatske, pa i među Bunjevce u Bačkoj (186:103-116).

KRNDELJ (k), u Blizancima (Mostar). Prezime je vrlo rijetko u Hercegovini. Iz porodice Krndelj u Blizancima potiče Ivan Krndelj (1888-1941), istaknuti sindikalni funkcioner i član KPJ od njenog osnivanja 1919. godine. Bio je saradnik ilegalne partijske štampe, često hapšen i interniran. Pred agresiju na Jugoslaviju 1941. odveden u logor Kerestinec, blizu kojeg je i ubijen (77/5:426).

KRNJEUŠIĆ (p), u Ortiješu (Bišće, Mostar). Doselili su u Ortiješ "zbog krvi iz Zubaca". Jedno vrijeme su živjeli u "Mulicama (Dubrave)", odakle su oko 1800.godine prešli u Ortiješ na "čitluk" (59:243).

KRNJEVIĆ (p), u Fatnici (Bileća). Porijekom su od Aleksića iz Oputne Rudine. Mijenjali su krsnu slavu. Ranije su slavili Ignjatdan, a "sada" slave Arandelovdan (59:82,185). Prezime ove porodice Dedijer navodi kao Krnji. Vjerovatno im je to bio nadimak?

KRNJIĆ (m), u Bijeloj i Radešinama (Konjic). U Bijeloj su vrlo stara porodica i ne zna se odakle su i kada doselili. Početkom XX vijeka bilo ih je dvije kuće. U Radešine je Krnjić došao iz "luškog džemata" oko 1870. godine "na ženinstvo" (59:311,337).

KRPO (m), u Kljunima (Nevesinje). U Kljune su Krpe doselili "na svoju zemlju" iz Mostara, gdje su ranije živjeli (59:233). Ima ih nastanjenih u Rečicama i Tasovčićima kod Čapljine.

KRSTOVIĆ (p), u Zasadu kod Trebinja. Porijeklom su od Ratkovića iz Konjskog (Zupci). Jedan od trojice braće Ratkovića, Krsto, "predigao u Zasad". Njegovi nasljednici prozvani su Krstovići. Slave Đurđevdan (75:1239). Krstovića ima nastanjenih i u Mostaru.

KRTALIĆ (k), u Radešini (Konjic). Porijeklom su iz Blizanaca u Broćnu (Čitluk), odakle im je "djed došao". Bili su nastanjeni u Čelebićima, zatim u Paradžiku i Javroku. Zvali su ih i Jurići (59:337). Krtalića ima i u Mostaru.

KRTOLICA (p), u Lukovicama (Gacko). Starinom su iz Čeva u Crnoj Gori. U Lukovice su doselili oko 1805. godine iz Rudina. Ranije su se zvali Đulaice, a Krtolicama su prozvani "po izobilju krtole (krompira)". Slave Arandelovdan (147:581). Početkom XX vijeka neke su porodice odselile u Ameriku. Krtolica ima i u Mostaru.

KRULJ (p), u Vođenima, Čukovcu i Kapavici (Ljubinje), Pocrnju i Rakovcima (Stolac), Mostaru i Ljubinju. U Kapavicu su doselili iz Ridana kod Nikšića. Prethodno su živjeli u Mirilovićima (Bileća), a odatle prešli na Kapavicu. U Vođenima su "od onih iz Čukovaca". Doselili su oko 1840. godine. Slave Jovanjdan (59:277,289).

Nekada su živjeli u Zavali i Veličanima (Popovo). Iz Veličana je "jedna grana" odselila u Mostar, a druga, veća, u Pocrnje i Rakovce. Uspomena na njih je "u imenu omeđine Kruljevina". Krulji iz Zavale (dospeljeni iz Vođena) odselili su poslije Prvog svjetskog rata u Banat (84:150,177). U Ljubinje su doselili iz "Rankovaca, Vitojnja i Čukovaca". Ima ih i u Gornjem Hrasnu. Slave Jovanjdan (155:504).

KRUNIĆ (p), u Vlahovićima i Krajpolju (Ljubinje), u Ljubinju, Stocu, Anđelićima (Bilečke Rudine), Orašju (Površ,Trebinje), Trebinju, Klepcima (Čapljina)... Krunići u Vlahovićima i Ljubinju su porijeklom iz Pive u Crnoj Gori. Slave Đurđevdan. U Anđelićima potiču od stare porodice Ugrenovića. Doselili su iz Vrpolja (Ljubomir). Slave Aćimovdan. U Orašje su doselili oko 1760. godine iz Budoši. Slave Jovanjdan. U Klepce je Krunić (Popara) došao iz Hotnja (Neum) "predigao ga aga na čitluk". Slave Nikoljdan. U Krajpolje su doselili iz Mareve Ljuti (Popovo) oko 1720. godine. Ranije su se zvali Muharice (59:128,261,290;75:504,578;84:150). Iz navedenog se može zaključiti da su Krunići različitog porijekla.

KRUŽEVIĆ (p), u Zalužju kod Nevesinja. Starinom su iz Kruža u Crnoj Gori. U Zalužje su doselili oko 1800. godine iz Rogova (Plana, Bileća). Bili su nastanjeni i u Mostaru. Slave Đurđevdan (59:230). Prezime su dobili po nazivu naselja iz kojeg su došli u Hercegovinu.

KRVAVAC (m,k). **Krvavci** (m) su živjeli u Gračanici kod Gacka. Prema porodičnom predanju, porijeklom su od pravoslavnih Kruja iz Ljubinja, a po nekim od Kadovića iz Nikšića. U istorijskim se izvorima pominje Began Krvavac, barjaktar Dedage Čengića i "najbolji guslar i pjevač svoga doba u Gacku". Began je, sa popom Milom Jovovićem, guslao i pjevao u kuli Čengića u Lipniku kada su "Dedaga i vojvoda Petar Vukotić kumovali". Kao dobar guslar Began je pozivan "u uglednije srpske svatove. Jedne prilike bio je barjaktar u svatovima rođaka vojvode Bogdana Zimonjića u kojima je Bogdan bio stari svat" (147:581,582). **Krvavci** (k), u Staroj Gabeli i Dračevu (Čapljina), gdje su doselili iz Broćna (59:263). Krvavaca (k) i (m) ima nastanjenih u Mostaru.

KRŽIĆ (p,m). **Kržići** (p) su u Čičevu (Dživar, Trebinje). Prema

sopstvenom pričanju, porijeklom su iz okoline Podgorice, od bratstva Đurovića. Slave Jovanjdan, a prislužuju Pantalijejdan. Neki su, poslije Drugog svjetskog rata, odselili u Novu Gajdobru kod Bačke Palanke. **Kržića** (m) ima nastanjenih u Mostaru.

KUBAT (m), stara porodica koja je "od davnina" živjela u Kubatovini (Dabar). Prema predanju, selo Kubatovina je po njima dobilo ime. Porijeklom su od neke vlastelinske porodice iz Dabra čiji je predak prešao na islam "i ostao na svome ognjištu" kada su Turci, u drugoj polovini XV vijeka, zauzeli Dabar. Kubati su bili veoma bogati, a na to ukazuju i brojni toponimi u Dabru: Kubatova njiva, Kubatovac, Kubatuša, Kubatova glavica... Porodica prezimena Kubat bilo je u Stocu i Mostaru (97:78).

KUČINAR (p), u Prokozićima i Riđici (Burmazi, Stolac). Porijeklom su iz Kuča u Crnoj Gori. Tamo su se zvali Drekalovići. Predak im je davno "dodigao" u nevesinjske Bioce. Iz Bioca su došli u Riđicu oko 1650. godine. Slave Đurđevdan (59:281,282). Po Kućima iz kojih su došli u Hercegovinu dobili su prezime Kućinari.

KUDELINOVIĆ (p), trebinjska vlastelinska porodica. Prezime se, u istorijskim izvorima, pominje "od 1368. godine nadalje". Vlastelin Radoje Kudelinović iz Trebinja predložen je, prema dokumentima Dubrovačkog arhiva, godine 1397. za sudiju u nekom sporu između Vlaha Olivera Dermanovića iz Ljubomira i Duška Pribojevića iz Dubrovnika. Radoje se pominje i ranije (1375) kao učesnik u pregovorima sa Dubrovnikom u rješavanju pograničnih sporova. Ima mišljenja da iz ove porodice potiče, iz narodne tradicije poznati, slivnički knez Kuđeljica (184:21,22).

KUDRA (m), u Gabeli (Čapljina). Porijeklom su od Bojića koji su nekada živjeli u Veljoj Međi (Popovo). Nekada ih je bilo i u Pločniku (Borač), ali su odselili u Sarajevo (59:275,321). Ima ih i u Mostaru.

KUDRIĆ (m), u Hodbinu (Bišće, Mostar). Doselili su iz Rotimlje kod Stoca (59:317). Kudrića ima i u prozorskom kraju: Orašcu, Ripcima i Proslapu. U Orašcu su starosjedoci. U Proslap i Ripce su došli iz Orašca (79:71).

KUDUZ (p,k,m). **Kuđuzi** (p) su u Poljicu (Popovo). Smatraju ih za starosjedioce u ovom selu. Dalekom starinom su od Vujovića iz Oraha kod Bileće. U Poljice su doselili krajem XVIII vijeka. Slave Đurđevdan (84:76,140). **Kuđuzi** (k) su u Gradcu (Neum). Porijeklom su od Vukasa iz ovog sela, a u Gradcu su, prema narodnom pamćenju, "od starine" (180:99). **Kuđuza** (m) ima nastanjenih u Mostaru.

KUĐELICA (p), prezime starih porodica koje su nekada bile nastanjene u Ljekovoj i Slivnici (Površ, Trebinje). Ukropine, Savinovići i Bubrešci iz Slivnice, prema O.Đ. Koziću, imali su "staro prezime" Kuđelica. U Slivnici se pominje i neki knez Kuđelica (75:1213, 1214). O knezu Kuđelici ima više narodnih predanja. Jedno od njih, zabilježeno u Površi, je i ovo: "Jednom je knez Kuđelica na Klefenoj gomili (Kleftena – Kletvena gomila, između Glavske i Zelenog duba) sreo jednu ženu đe u kašunima goni na konju dvoje dece i ide u Župu. To je bila neka udovica iz Čeklića u Crnoj Gori. Knez je ustavi i kaže joj da ide kod njega u Slivnicu, da će joj dati mjesto da živi i nastani je u Rupnijem dolovima kod Slivnice... Tu i sada ima gumno staro. I kad su odrasli veliki ti njeni sinovi, počeli prijetiti knezu Kuđelici da će ga ubiti. A onda je ovaj knez Kuđelica slavio slavu i poslo svoju ženu da reče onijem momcima te udovice da mu dođu na slavu. A žena kneza Kuđelice – kuma im bila – kazala im da kad dođu da se ne opjane i oružje ne otpasuju, da se paze, jer kad Kuđelica zaviče: 'U oro, momci, u kolo, devojke!' skočiće svi da ih ubiju. I oni su, ti momci, došli, ali se jedan napio, a drugi nije. I kad je knez Kuđelica to zavikao, onaj jedan skoči, a bio je jači, te počeraj i kneza i njegove ljude napram Ljekove. I stigo je jednog na Nikoljem brijegu, pod Ljekovom, ubio ga sabljom i eno mu i sada mramora tamo. I tako su isjekli kneza Kuđelicu iz Slivnice" (184:21).

KUGA (p), stara porodica koja je, početkom XVIII vijeka, bila nastanjena u Uskoplju (Šuma trebinjska). Istorijski izvori spominju Mihajla Kugu iz Uskoplja koji je bio u "posadi Osman-aginih meteriza iznad Dubrovačke župe..." Od ovoga Kuge "očigledno" potiču Kužići iz Uskoplja (94:174).

KUJAČIĆ (p), u Skoči Gori i Klobuku (Lastva) i Trebinju. Porijeklom su iz Crne Gore. Iz jedne porodice Kujačića potiče poznati sli-

kar **Mirko Kujačić** (1901-1987) čiji je veliki umjetnički opus dob-
rim dijelom vezan za Hercegovinu i u kojoj je dugo godina živio i
stvarao. Od 1951. nastanio se u Mostaru gdje je, pored ostalog,
bio i direktor Zavoda za zaštitu spomenika kulture. U nekrologu
povodom njegove smrti arhitekta Vuk Roganović piše: "Čiji je bio
Mirko? Mnogi su ga svojatali, bar pola Evrope. Tri grada su ga po-
sljednji put ispratila – Mostar, Nikšić i Trebinje. Vjerujem da je
Mirko bio i ostao Trebinjac u dnu duše. U više navrata je htio da
se ovamo preseli... U Trebinju je prvi digao glas za spasavanje
spomenika kulture iz potopljenog bazena Trebišnjice, prvi je pok-
renuo javnost da se premjesti Arslanagića most..." Mirko je bio
"velika figura i po stasu i po glasu". ("Glas Trebinja", 21. avgust
1987, str. 12). Narodno predanje kaže da Kujačići potiču od Vuko-
sava Zemunova koji je došao teško ranjen iz bitke na Kosovu u
svoje rodno mjesto Klobuk, gdje je i umro. Sahranjen je pred A-
randelovom crkvom. Tu se nalazi velika kamena grobnica sa nat-
pisom: "Ovdje počiva Vukosav Zemunov." Tvrdi se da su se Kuja-
čići, po svom pretku, ranije prezivali Zemunovići (156:96).

KUJAVIĆ (p), prezime vlaškog plemena nekada nastanjenog na
području Lastve (Trebinje). Kujavići su, kako tvrde izvori, zimi iz-
gonili stoku u okolinu Dubrovnika, ali su im (1. novembra 1406)
Dubrovčani "uskrali dozvolu" da se koriste pašnjacima na njho-
voj teritoriji. Ima mišljenja da je prezime Kujavić postalo od imena
Kujava, Kujača. U narodu trebinjskog kraja "živi tradicija" da je
Kujača (žena kralja Ostoje) boravila u Lastvi, kod grada Klobuka,
u prvoj polovini XV vijeka (260:130).

KUJKUR (p), stare mostarske porodice "koje su uz neke druge,
prema V. Čoroviću, počele da izumiru početkom XX veka" (232:
201). Kujkuri se odavno ne pominju u Mostaru.

KUJUNDŽIĆ (p), u Bobovištima (Površ, Trebinje). Starinom su iz
Drobnjaka u Crnoj Gori, od porodice Cerovića. Jedno su bratstvo
sa Čeranićima i Perovićima u istom selu. Slave Đurđevdan
(75:1223). Kujundžića ima i u Čelebićima (Konjic). U ovom selu
rođen je narodni heroj **Maksim Kujundžić** (1923-1944), koman-
dant 1. bataljona 14. hercegovačke omladinske brigade. Isticao se
ličnom hrabrošću i komandantskom sposobnošću. Poginuo je na
Vilenjaku kod Nevesinja, 13. novembra 1944. godine.

KUKAVICA (p,m). **Kukavice** (p), u Orahu (Šuma trebinjska). Predak im je doselio iz Volujca (Površ), "kao posvojče Putici". Slave Đurđevdan (75:1198). Pominju se i u selu Ograde (Zupci). Starinom su od Đurđevića iz naselja Kukavice u Konavlima. Prema zabilježenom predanju, porodica Đurđević je iselila iz Konavala u vrijeme "starih meteža i rata protiv Dubrovačke republike" i nastanila se u Ogradama. U novom zavičaju Đurđevići su dobili nadimak Kukavice, po mjestu svog porijekla, pa su ga uzeli i za novo prezime. Tradicija pamti nekog starca Pavla Kukavicu čiji je sin "zbog ljute siromaštine" u zubačkom selu Ograde, početkom XVIII vijeka, po ocu Pavlu, uzeo prezime Pavlović i odselio se na područje Foče. Sin ovog Pavlovića, a unuk Pavla Kukavice, prešao je na islam, odselio u Carigrad i vratio se u Bosnu kao **Mehmed-paša Kukavica** (198:38). **Kukavice** (m) se pominju krajem XVIII vijeka na području Nevesinja (97:149).

KUKAVIČIĆ (p), u Zgonjevu i Volujcu kod Trebinja. U Volujac su doselili iz Zgonjeva oko 1840. godine. Slave Đurđevdan (75:1226, 1227). Prema objavljenim zabilješkama Mirka Radoičića, Kukavičići i Kukavice vode porijeklo od zajedničkog pretka, i sigurno je riječ o modifikaciji prezimena. Zanimljivo je da ih Radoičić, kao pasionirani skupljač istorijske građe o Trebinju i okolini, navodi i pod dvojnim prezimenima, kao Kukavice-Balaći, ili obrnuto Balaći-Kukavičići. Njihovi preci su, došavši iz Konavala u srdnjovjekovnu župu Vrsinje (Zupce), pored nadimka Kukavica nosili i nadimke Kukavičić i Balać. Nadimak Balać navodno su dobili po nekoj igri koju su nastavili igrati (balati) u novom kraju. Istorijski izvori pominju Todora V. Balaća-Kukavičića (1807-1882), posljednjeg kneza iz Volujca u doba Otomanskog carstva sa carevim be-ratom. Smrću njegove druge žene Stane (umrla 1921, u 100. godini života), izumrli su Balaći-Kukavičići u Volujcu. Od njih potiče porodica Balać u Mostaru (198:37).

KUKICA (k), bivši rod u Belenićima i Čvaljini (Popovo). U nekim dokumentima prezime se nalazi "u spoju Kukica alias Tomašević". Starinom su iz Belenića. U Čvaljini se Kukice prvi put spominju 1704. godine (214/5:101).

KUKIĆ (p,m). **Kukići** (p), u Baljcima (Bileća), Borcima i Bijeloj (Konjic). U Baljcima ih smatraju starosjediocima. Pripadaju istom

rodu kojem pripadaju i Grubačići, a prezimena su dobili po jetrvama "od kojih je jedna bila ružna-gruba, a drugoj se popeo pogonac (vrsta rane) na nos, te je ostala kukasta nosa". Njeni su potomci Kukići. Slave Đurđevdan. Na Borke je Kukića predak doselio "iz Površi u Oputnoj Rudini" (59:159,312). U Baljcima je rođen narodni heroj **Kukić, Nikole Milan** (1915-1943). Bio je prvi komandir Baljačke partizanske čete. U prvim partizanskim akcijama pokazao se kao sposoban, neustrašiv i dinamičan borac. Poginuo je 19. februara 1943. u borbama na Rami. Tada je bio zamjenik komandanta 1. bataljona X hercegovačke brigade (168:434, 435). **Kukići** (m), su nastanjeni u Sovićima (Jablanica).

KUKRICA (m), u Vranjevićima (Mostar). Prema Dedijeru, Kukrice su poislamljeni članovi katoličke porodice Kukrica iz Ljutaca u Hodovu (Dubrave, Stolac). Kada su doselili u Vranjeviće "ne zna se" (59:245).

KUKRIKA (k), u Kotezima (Popovo). Starinom su "Dobroslavići s Trebimlje" u Popovu. Godine 1938. bilo je u Kotezima šest kuća Kukrika. Slavili su Nikoljdan (84:179).

KUKURIĆ (p), u Policama kod Trebinja i u Trebinju. Slave Lučindan (75:1213). Godine 1407. u okolini Dubrovnika pominju se vlasi Kićurići, a u Trebinju živi "više porodica Kukurića i nije isključeno da potiču baš od ovih Kićurića" (124:173).

KULAŠ (p,k). **Kulaši** (p) su u Fatnici (Bileća), Biogradu i Rastu (Nevesinje), Orašju (Popovo) i Ljubinju. U Fatnici su jedna od najstarijih porodica porijeklom su od stare porodice Mijoča koja je nekada u Fatnici živjela. U Biograd i Rast su doselili iz Fatnice. Slave Šćepandan. U Orašju i Ljubinju su, navodno, porijeklom iz Kolašina u Crnoj Gori. U Ljubinje su došli iz Orašja. Slave Jovanjdan (59:185,224,230,287; 84:75,185). Ima ih i u Zalužju (Nevesinje). **Kulaši** (k), u Ruštima (Nevesinje), Trnčini i Cicrini (Popovo). U Rušta su doselili iz Rotimlje (Stolac). U Trnčinu su "davno" doselili iz Velje Međe, odakle su se iselili. Slavili su Nikoljdan. U Cicrinu su došli iz Vojevića – mahale u Trnčini. Slavili su Šimundan (59:232,275; 84:162,168).

KULUŠIĆ (p), u Sunićima (Dabar). Porijeklom su od "razgranatog

roda Vujovića". Doselili su iz Davidovića (Bileća). U Suniće je došao Sava oko 1860. godine "sa sinovima Đurom i Simom". Slave Nikoljdan (248:35). Ima ih i u Hateljima (Stolac).

KULJAK (p), u Pridvorcima kod Trebinja. Porijeklom su iz Kljakovice (Crna Gora). U Pridvorce su doselila trojica braće. Jedan od njih (Lazo) uzeo je novo prezime Aleksić. Tako u ovom selu sada žive dvije porodice istog porijekla: Kuljak i Aleksić. Kuljaka ima u Sarajevu, a Aleksića u Mostaru, Rijeci i Nišu. Slave Jovanjdan. (Saopštio Savo Kuljak iz Pridvoraca).

KULJIĆ (p), u Biogradu, Donjoj Trusini i Košuti (Nevesinje) i Ljutom Dolu (Dabar, Stolac). Starinom su Hadžići iz Pive. U Biograd su doselili iz Vranjske (Bileća). U Ljuti Do su došli iz Trusine: "dodigao Četko oko 1830. na tursku zemlju". Slave Jovanjdan (248:41). Kuljića ima i u Simijovima (Bileća). U ovo selo doselili su oko 1800. godine sa Trusine. Priča se da je njihov predak Vuko Kuljić bio "vješt kradljivac". Sačuvano je predanje kako je Vuko nekom prilikom prevario hajduke. Jedne noći, kada su hajduci kuvali meso u kotlu, dođe Vuko kod njih i pozdravi ih. Hajduci ga nisu poznavali, ali su o njemu mnogo znali po pričanju drugih. U razgovoru reče im Vuko: "Ako bi sada naišao Vuko Kuljić, on bi vam ukrao ovo meso." Hajduci mu odgovore: "Vala, neznanče, to ne bi moglo biti. Kako bi nam mogao ukrasti između nas ovolikih i naoružanih?" Na insistirnje "neznanca" da im to praktično pokaže, hajduci pristanu. Pridošlica prihvati kotao za dršku, poče oko njega obilaziti, postupno se izmicati i, šeretski se smiješeći, reče im da bi Vuko tako radio. Hajduci, zaneseni njegovim šeretlukom, nisu ni primijetili kako se sa kazanom odmakao od njih. Kada je zašao u pomrčinu, "prida vatru pod tabane, klizne i odnese kotao i meso". Hajduci, zaprepašćeni, ostaše bez dobre večere. Kada su se pribrali, jedan od njih povika: "Ha, ovo je crkve mi, niko drugi do Vuko Kuljić." (R.Šarenac: Porodica Šarenac-Kresojević, rukopis, Beograd, 1970, str.177-178).

KUNDAČINA (p), u Fatnici (Bileća) i Hateljima (Dabar, Stolac). U Fatnicu su, prema Dedijeru, porijeklom od Milobratovića iz Riđana u Crnoj Gori. Doselili su oko 1820. godine iz Bratojevića. Slave Lučindan (59:185). U Hateljima su, prema Šobajiću, od Terzića iz Vranjske (Bileća). Doselili su oko 1730. godine. "U Vranjskoj su

ubili Turčina Grebu i utekli kod Ljubovića u Dabar." Slave Đurđevdan. Druga grupa Kundačina došla je nešto kasnije (oko 1840) u Hatelje. Iz Vranjske su prešli u Bijelo Polje kod Mostara, "pa na Hrgud, zatim u Hatelje na zemlju neves. Ljubovića...Došli su braća Risto i Ilija, sinovi Lakovi" (248:37).

KUNIĆ (p), u Grmljanima (Popovo). U ovo selo doselili su iz Čopica u Bobanima. Godine 1938. u Grmljanima je bilo dvije kuće Kunića. Slave Jovanjdan (84:144). Ima ih nastanjenih u Stocu, Tuzli i Beogradu.

KUNOVAC (p), stara mostarska porodica rijetkog i neobičnog prezimena. U groblju na Pašinovcu nalazi se nadgrobnik Marije supruge Tome Kunovca iz 1848. godine. Kunovci slave Đurđevdan (236:171). Ima ih i u Raštanima kod Mostara.

KUPUSIJA (m), neobično prezime porodice nekada nastanjene u selu Kljuni (Nevesinje). Porijeklom su od "pravoslavni Oputića iz Drvenice" Početkom XX vijeka u Kljunima ih je bilo dvije kuće (59:233). Kupusije su nastanjene i u Mostaru. Iz Kljuna su iselili, ali nije poznato kada.

KURAICA (p), u Ogradi i Kunjoj Glavici (Zupci, Trebinje) i Podgrađu (Bišće, Mostar). Kuraice u Zupcima potiču od bratstva Kisina u Tulima. U Kunju Glavicu su prešli iz Ograde. Slave Đurđevdan (75:1248,1253). Kuraica u Podgrađu je davno došao iz Hodbine. Slavi Arandjelovdan (59:240). Ima ih i u Mostaru. U nekim izvorima prezime se navodi i kao Kurajica.

KURAJA (m), u Orašcu, Mlušama, Jakličima i Družinovićima (Prozor). U Orašje su došli iz Proslapa oko 1870. godine. Po njima je jedan zaselak Propslapa dobio naziv Kuraje. Odavde su se raselili i u ostala mjesta: Mluša, Jakličće, Družinoviće (79:71,76,77, 98,100).

KURDULIJA (p), u Koritima (Bileća). Starinom su iz Crne Gore. Prema predanju, u Korita su, zbog krvne osvete, "dobježali" dva brata i nastanili se na lokaliteu Šojića Gaj. Ubrzo po dolasku braća su se sukobila sa "nekim Turcima" i u tuči ubili jednog njihovog mladića. Poslije ovog događaja izbjegnu u planinu Troglav i

nađu utočište u nekoj pećini koja je, po njima, nazvana Kurdulijina pećina. Poslije dužeg vremena, kada im nije bilo opasnosti od turske odmazde, napustili su pećinu i nastanili se u Koritima (u sadašnjem zaseoku Njivice). Proširivanjem porodica vremenom su se nastanjivali ispod padina Troglava i u današnji zaselak Koprivice. Nekada su bili vrlo brojni. Početkom juna 1941. godine u Koritima je bilo 13 domaćinstava Kurdulija sa 82 člana. Slave Jovanjdan, a prislužuju Veliku Gospu (258:36,44).

KURĐIĆ (p), u Piragićima (Nevesinje). Doselili su iz Grahova u Crnoj Gori oko 1810. godine. Daljom su starinom Šindiši iz Risna. Slave Đurđevdan, a prislužuju Mitrovdan (59:218).

KUREŠ (p), u Orahu (Bileća). Doselili su iz Zvijerine, gdje su živjeli "od pamtivijeka". O svom doseljavanju u Orah pričaju: "Lazar Pecirep (koji se pjeva u pjesmama) bio je sestrić Kurešima. Kako je i ovuda vodio čete, svraćao je češće u ujčevinu. Kad začuju Turci, skupi ih se nekoliko, dođu u Kureša, pokolju najbolje ovnove i volove, a pobiju najbolje sude pčela. Lazar je bio s društvom u Sitnici, pa kad začuje za taj zulum 'dopane' s društvom i pokolje Turke. Radi toga Kureši raseliše iz Zvijerine put Stoca, a samo jedna porodica osta u Ora" (59:132).

KURIĆ (m), u Slatini (Prozor). Nije im poznato porijeklo. Ima mišljenja da su "poislamljeni starinci". Ranije su se zvali Delići. U Slatini su "od pre kuge". Bili su nastanjeni i na Orlovici, gdje su im mješatani govorili da su "došle" (79:149).

KURILIĆ (p), u Grmljanima, Dračevu i Poljicu (Popovo), Krajkovićima (Šuma trebinjska) i u Stocu. U Grmljane su doselili iz Gromače u Dalmaciji u prvoj polovini XVII vijeka. U Dračevo su došli iz Grmljana, a u Poljice iz Dračeva. Slave Jovanjdan. U Krajkoviće je neki njihov predak doselio "kao kmet" oko 1750. godine iz Dračeva. Slave Nikoljdan. U Stolac su Kurilići došli iz Grmljana (59:267,272; 84:77,140,144; 75:1193).

KURILJ (k), u Smokinju i Dužicama (Široki Brijeg) i Rakitnom (Ljubuški). Starinom su iz Vrgorca u Dalmaciji. U Rakitno su doselili "prije 300 godina", a u Smokinje oko 1840. godine (59:352, 353). Kurilji u Dužicama su "od Knezovića". Ima ih samo u Dužicama (189:87).

KURTEŠ (p), u Zijeplju (Mostar). Doselili su (oko 1890. godine) iz Bijelog Polja kod Mostara na "svoje imanje" u Zijeplju. Slave Đurđevdan (59:235).

KURT (m), stare porodice nekada nastanjene u Konjicu i okolini. Imali su ljetnikovac na Javorku (59:338). Porodica ovog prezimena ima nastanjenih i u Mostaru. Poznati član ove mostarske porodice je **Husnija Kurt** (1900-1959) profesor univerziteta i istaknuti aktivista NOP-a. Bio je član predsjedništva AVNOJ-a, predsjednik Narodnog odbora za Hercegovinu, sekretar Prezidijuma narodne skupštine NR BiH, redovni profesor Poljoprivrednog fakulteta u Sarajevu (77/5:548).

KURTOVIĆ (p,m), stare hercegovačke porodice. **Kurtovići** (p), u Začuli i Vukovićima (Šuma trebinjska), Trebinju i u Mostaru. Nekada su živjeli u selištu Berovići kod Začule. Iz ove porodice birani su knezovi. Po njima se i nekadašnja seoska opština (knežina) nazvala Kurtovići. Kurtović u Vukovićima je iz Začule. Došao je "na miraz" u Vukoviće. I u Trebinju su starinom iz Začule. Ima ih u Sarajevu i drugim mjestima. Slave Jeremijevdan (75:1196, 1199). **Kurtovići** (m) su poznata gatačka porodica iz XIX i XX vijeka. Porijeklom su od Zvizdića iz Gacka. U ustanku 1881/82. godine pominje se Mujo Kurtović kao "istaknuti ustanički vođa", a Šukrija Kurtović je bio oficir u "prvoj srpskoj dobrovoljačkoj diviziji" u Prvom svjetskom ratu (147:582). Kurtovići su živjeli u Trebinju i okolnim mjestima: Policama, Gorici, Zasadu; Bileći i okolini; Arandjelovu i Župi (Korjenici, Trebinje); Hotnju (Čapljinu); Kruševici (Ljubinje) i drugim mjestima Hercegovine (97:125,172,185, 233,243,268,289,298). Kurtovići u Trebinju i okolini porijeklom su iz Sutorine, odakle su, oko 1800. godine, doselili u Trebinje i nastanili se na Carini. Ne pripadaju "lozi" gatačkih Kurtovića.

KUSALOVIĆ (p), u Poljicu (Popovo). Stara su porodica. Nije utvrđeno odakle su porijeklom. U Poljicu se pominju 1718. godine, a 1818. pominje se "srzento Jovan Kusalović". Slave Đurđevdan (59:267; 84:74,140).

KUSALO (p), stara mostarska porodica koja je, prema podacima Vladimira Čorovića, "u njegovo vreme već bila u izumiranju". Kusali su sahranjivani u groblju na Bjelušinama (232:202).

KUSETA (p), neobično prezime porodice koja je nekada bila nastanjena u Poljicu (Popovo). Nepoznatog su porijekla. Zvali su ih i Bječvina. Izumrli su "uz kugu" krajem XIX vijeka (59:266,267).

KUSIĆ (k), u Čulama (Mostar). Porijeklom su od Stipanovića iz istoimenog sela u Duvnu. Doselili su u Čula oko 1850. godine. Slavili su Đurđevdan (59:342).

KUSMAN (k), Hrasno (Neum). U matičnim knjigama župe Grad u Dubrovniku iz 1776. godine spominje se "Kusman iz Rasna". Kasnije se spominje Kusmanović iz istog mjesta (214/5:101). Vjerovatno je riječ o porodicama istog porijekla i prezimena.

KUSTURA (k), u Lugu (Prozor). Kustura je, piše M.S.Filipović, "rodom iz Skoplja" (vjerovatno iz Uskoplja, odnosno Gornjeg Vakufa). Došao je u Lug 1886. godine "uz majku, koja beše ostala udovica i vratila se u svoj kraj" (79:120). Prezime bi moglo nastati po kusturi, vrsti sklopljivog džepnog noža sa drvenim koricama.

KUSTURICA (m), u Podgorju i Planoj (Bileća). Prema predanju, potiču od "jednog Ciganina" iz Čustendila, kojeg je Avdija Krivokapić doveo na Planu. U Podgorje su došli sa Plane (59:177,180). Priča se da je čuveni Arslanagića most na Trebišnjici sagradio neki Kusturica iz Carigrada, a ima pisaca koji gradnju mosta pripisuju nekom Babiću, koji se poslije prelaska na islam nazvao Kusturica (125:406). Od Kusturica sa Plane potiče poznati filmski reditelj Emir Kusturica. Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

KUSTURIČIĆ (m), stara porodica koja je živjela u Volujcu kod Trebinja. U tom selu je postojala Kusturičića kula. Volujac su zapalili Mlečani 1691. godine. Tom prilikom stradala je i kula Kusturičića (157:22-26). Priča se da su Kusturičići odselili u Tursku "prije oko 200 godina" (97:256).

KUŠTROV (p), neobično i rijetko prezime u Mrkonjićima (Popovo). Starinom su iz Crne Gore. Ogranak su roda Boškovića iz ovog sela. Slave Nikoljdan. Poslije Drugog svjetskog rata bilo ih je dvije porodice (84:171).

KUTLE (k), u Jarama, Buhačevini i Pribinovićima (Široki Brijeg).

U Jarama su starosjedioci, a takođe i u Pribinovićima. U Buhačevini su "odavno". Porijeklom su iz Dalmacije. Doselili su u Tate (zaselak sela Jare) "prije 250 godina". Zvali su se Vojvodići, a u Tatama su ih zvali Cerine. Slavili su Nikoljdan (59:345,349; 189:35,77,78).

KUZMAN (p), u Malom Polju i Pijescima (Mostar) i u Rabranima (Donje Hrasno, Neum). Kuzmani kazuju da su porijeklom od Radoslava Miloradovića iz Žitomislića, a "drugi vele" da su bili Miloradovića čobani. Selili su od sela do sela "pa su najposlije dugo živjeli u Gnojnicama, a odatle ih majka kao siročad prevede u Malo Polje". U Rabranima su jedno bratstvo sa Žikićima u Turkovićima (Popovo). Smatraju da su starinom iz Ridana u Crnoj Gori, odakle im je predak vrlo davno doselio u Trebinlju. Iz Trebinlje su selili u Zagorac, Pobrđe "pa u Turkoviće na Knežića zemlju". Iz Turkovića su prešli u Rabrane "još rano u 18. vijeku". Slave Nikoljdan (59:241,256,278). Kuzmana ima u Čapljini i Mostaru.

KUŽIĆ (p,k). **Kužići** (p), u Uskoplju (Šuma trebinjska). Starinom su iz Branog Dola u Crnoj Gori, od Tamošnjeg bratstva Čorovića. Predak im se doselio u Uskoplje prije "190-200 godina na tursku zemlju". Prezime su dobili po tome što im je neki predak "prekužio kugu". Slave Nikoljdan (75:1203,1204). Prema Hajdarhodžiću, Kužići potiču od Mihajla Kuge i u Uskoplje su došli oko 1703. godine iz Crne Gore. Prezime postoji u "svom izvornom obliku" početkom XVIII vijeka i vjerovatno je nastalo zbog "nezgodna karaktera nekoga pretka nego zbog bolesti" (94:174). U Uskoplju Kužića odavno nema. **Kužići** (k) su nastanjeni u Moševićima i Kiševu (Neum). U Moševićima su starosjedioci, a u Kiševo su došli iz Moševića (180:101).

KVESIĆ (k), prilično razgranat rod na području Širokog Brijega. Nastanjeni su u: Biogracima, Ljutom Docu, Crnim Lokvama, Rasnu, Smokinju, Dužicama, Gornjim Mamićima, Kočerinu, Podkraju, Marasovcu... Dedijer ih spominje u Biogracima, Marasovcu i Smokinju, a Petrić u ostalim mjestima. Prema Dedijeru, Kvesići u Biogracima su iz Mokrog. Došli su oko 1750. godine. Slavili su Nikoljdan. U Marasovcu su "od onih iz Kosmaja", doselili su oko 1800. godine. Slavili su "Gospodindan". U Smokinju su od pravoslavnih Ivanovića sa Kosova u Dalmaciji. Došli su "prije 300 go-

dina" u Hrasno, a odatle oko 1815. u Smokinje. Slavili su Đurđevdan (59:345,351,353). Prema Petriću, starina svih Kvesića ("osim onih u Ljutom Docu") je u Rasnu. U Ljuti Dolac Kvesić je došao iz Blatine u Broćnu, u Smokinje iz Rasnog, gdje se jedan "uvinča" kod Pinjuha. U Gornje Mamiće su došli iz Dužica, a u Dužice i ostala mjesta iz Rasna. O porijeklu Kvesića ima više predanja. Po jednom potiču "iz Hrasna kod Stoca", a po drugom iz Rame. Ova predanja su "nepouzdana za utvrđivanje geneze toga roda" (189:31,33,84,86-90).

*

Iz ove grupe pominju se u Hercegovini i ova prezimena: **KA-BA** (m) **KACA** (m) u Blagaju kod Mostara; **KADIĆ** (m) u Mostaru; **KAFADAR** (m) u Bijenji (Nevesinje); **KAFEDŽIĆ** (m) u Šaranima (Brda trebinjska); **KAHRIMANOVIĆ** (m) i **KAHVO** (m) u Mostaru; **KAIĆ** (m) u Kruševici (Ljubinje); **KAJAN** (m) u Hruštima (Nevesinje); **KAJTAZIN** (m) u Čavšu (Popovo); **KALAT** (k) u Prozoru; **KALATAK** (m) u Dugama (Prozor); **KAMENIĆ** (m) u Žuljima (Nevesinje); **KAMERIĆ** (m) u Blagaju (Mostar); **KAPLAN** (m) u Pješivcu (Stolac) i Mostaru; **KARABEG** (m) u Mostaru; **KARADEGLIĆ** (p) u Domanovićima (Stolac); **KARADUZ** (m) u Kleku (Prozor); **KARALIĆ** (m) u Kuli (Gacko); **KARALIJA** (m) u Hodinićima (Gacko); **KARANOVIĆ** (p), **KARAPANDŽIĆ** (p) i **KARIŠIĆ** (p) u Mostaru; **KASALO** (m) u Ostrošcu (Jablanica) i Konjicu; **KASAVICA** (p) u Lazarićima (Gacko); **KAŠIĆ** (k) u Kašićima (Konjic); **KATIĆ** (k) u Hotnju (Neum); **KAVARA** (m) u Počitelju (Čapljina); **KAZANDŽIĆ** (p) u Mostaru; **KAŽA** (k) u Ljubuncima (Ljubuški); **KAŽOVIĆ** (p) u Todorićima (Bileća); **KELAVA** (k) u Tošćanici (Prozor); **KELECIJA** (m) u Trijebnju (Stolac); **KELEZ** (k) u Trebinju; **KENJAR** (m) u Mostaru; **KEKSIN** (m) u Glogovici (Konjic); **KERKEZ** (p) u Mostaru; **KESO** (p) u Prebilovcima (Čapljina); **KEVO** (m) u Šćepan Krsu (Stolac); **KEZMAN** (m) u Mostaru; **KIČ** (m) u Počitelju (Čapljina); **KIKAŠ** (k) i **KILJIĆ** (p) u Mostaru; **KLAŠNJA** (p) u Begović Kuli (Brda trebinjska); **KLEPAC** (k) u Mostaru; **KLEPICA** (m) u Doljanima (Jablanica); **KLUPKA** (k) u Konjicu i Mostaru; **KLJAKIĆ** (p) u Nevesinju; **KLJUČANIN** (m) u Ljubuškom; **KOBILICA** (m) u Pijescima (Mostar); **KOČANI** (p) u Mirušama (Bileća); **KOČELA** (p) u Mostaru; **KOČEVIĆ** (p) u Trebinju; **KOHNIC** (m) u A-

ladinićima (Stolac); **KOIĆ** (m) u Kruševici (Ljubinje); **KOJO** (p) u Stocu; **KOKANOVIĆ** (m) u Mostaru; **KOKIĆ** (p) u Grbešima (Trebinje); **KOKOT** (p) u Biogradu (Nevesinje); **KOKOŠAR** (p) u Dobromanima (Trebinje); **KOLAKUŠIĆ** (k) u Blacama i Ljubuncima (Prozor); **KOLIĆ** (k), **KOLUDER** (m), **KOMLEN** (p), **KOMLJENOVIC** (p) i **KON** (jev.) u Mostaru; **KONARIĆ** (m) u Donjim Višnjanima (Prozor); **KONFORTI** (jev.) u Mostaru; **KORKMAN** (m) u Ljubinjju i Mostaru; **KOS** (k) u Mostaru; **KOSIĆ** (p) u Trebinju; **KOSKIJA** (m), **KOSORČIĆ** (k), **KOŠARIĆ** (m) i **KOTLE** (m) u Mostaru; **KOZARIĆ** (m) u Konjicu; **KOZINA** (p) u Vitini (Ljubuški); **KOZLAT** (m) u Dračevicama (Mostar); **KOZLIČIĆ** (m), **KOZO** (m), **KOZOMORA** (p), **KRAGULJ** (k) i **KRAJINA** (p) u Mostaru; **KRASIĆ** (k) u Šurmancima (Čapljina); **KRBAVAC** (p) u Gabeli (Čapljina); **KRČMAR** (p) u Mostaru; **KREŠO** (k) u Trusini (Konjic); **KREZIĆ** (k) i **KRILIĆ** (m) u Mostaru; **KRISTIĆ** (k) u Orahovom Dolu (Popovo); **KRIŽ** (p) u Trebinju; **KRIŽANAC** (k) u Donjoj Vasti (Prozor); **KRKIĆ** (k) u Kijev Dolu (Popovo); **KRSTIĆ** (p) u Selištu (Mostar) i Mostaru; **KRUŠEVAC** (p) u Mostaćima (Trebinje); **KRUŠKONJA** (m), **KRUŽEVIĆ** (p), **KUĆERA** (k), **KULIĆ** (p) i **KUKOLJ** (m) u Mostaru; **KULA** (m) u Rečicama (Čapljina); **KULAK** (m), **KULIDŽAN** (p) i **KULIŠIĆ** (p) u Mostaru; **KULOVIĆ** (m) u Lugu (Jablanica); **KULUGIĆ** (k) u Gmićima (Prozor); **KULUKČIJA** (m) u Mostaru; **KULJANIN** (p) u Bradini i Donjem Selu (Konjic); **KUMPORA** (m) u Blagaju (Mostar); **KUKURUZOVIĆ** (m) u Kružnju i Kosoru (Mostar); **KUMRO** (m) u Trebinju; **KURTAGIĆ** (m) u Bihovu (Trebinje); **KUŠTRIĆ** (m) u Dobropolju i Gradini (Gacko); **KUTLEŠA** (k) u Podboru (Prozor).

*Tabla sa nazivom
mostarske ulice iz doba
austrougarske uprave*

L

LABALO (p), u Gornjem Selu (Nevesinje). Labali su starinom Bje-lice iz Crne Gore. U Gornje Selo su došli iz Gacka. Ima ih u Zvijerini (Bileća) i u Mostaru. Slave Jovanjdan (59:221).

LABARA (p), bivši rod u Kremenom Dolu (Površ, Trebinje). U ovo selo Labare su došli iz Poljica u Površi oko 1780. godine. Slavili su Đurđevdan. Pod ovim prezimenom ih više nema u Hercegovini. Njihovi potomci uzeli su novo prezime: Runjavac (75:1235).

LACA (k), neobično i vrlo rijetko prezime porodica u Ivankama (Prozor). Prema etnologu M.S. Filipoviću doselili su u Ivanke prije 1878. godine iz Stina u bivšem srezu Konjic. Ima ih, kaže Filipović, i "u Neretvi", ali ne navodi mjesto (79:136). Prezime je, vjerovatno, nastalo od nadimka nekog njihovog pretka.

LAĐEVAC (p), staro bratstvo koje se u izvorima spominje i kao Lađević. Po njima je dobilo ime bilećko selo Lađevići o kojem etnolog Obrad M. Samardžić kaže: "Selo Lađevići je bilo naseljeno pravoslavnim življem, što nam potvrđuju kulturno-istorijski spomenici na ovom području. Na jednoj staroj krstači očuvan je natpis da je tu sahranjen neki Sava Lađevac, što potvrđuje da je selo dobilo ime po bratstvu Lađevaca ili Lađevića koje je ovdje živjelo. Dolaskom Novljana, kako su nazivali muslimane koji su dolazili iz Herceg-Novog kada su ga 1687. godine zauzeli Mlečani, pravoslavno stanovništvo je odavde istjerano, pa su na njihova imanja doseljeni Novljani" (208:113,114). Nepoznato je da li sada ima porodica ovog prezimena. Karakteristično je da ih ne pominje ni Jevto Dedijer. On samo na jednom mjestu kaže da su se Lađevići u srednjem vijeku zvali Ladovići (59:72).

LAKETIĆ (p), u Zagori (Brda trebinjska) i Hodbini (Bišće, Mostar).

Laketići u Zagori potiču od porodice Vlasisavljevića koja je živjela "prije 200 godina" u Jaseniku (Gacko). Prezime su dobili po jednom od četvorice braće kome je bilo ime Lako. Braća su pobjegla iz Jasenika zbog toga što su «ubili bega Čengića». Lako je došao u Zagoru «na Resulbegovića zemlju». Slave Đurđevdan. Laketići u Hodbini ne znaju odakle su se doselili, a nepoznato im je i porijeklo. Zovu ih i Mihići. Slave Nikoljdan (59:273,317).

LAKIĆ (p,k), rod u Popovu. **Lakići** (p) su nastanjeni u Grmljanima i Veličanima. Porijeklom su iz Ridana u Crnoj Gori. Ranije su se zvali Mihojevići, a "još starije prezime im je Radišići". U Veličane su došli iz Grmljana. Slave Jovanjdan (84:144,178). **Lakići** (k), u Veljoj Međi i Trebimlji. U Veljoj Međi ih smatraju za vrlo stare porodice kojima se "ne može doznati za porijeklo". U Trebimlju su došli iz Velje Međe "za turskog vremena". Slavili su Nikoljdan (84:164,166).

LAKIŠIĆ (m), u Bogodolu (Mostar) i u Mostaru. Prema predanju, potiču od nekog kneza Laka koji je živio u Žitomisliću. "Taj se Lako poturčio i oteo zemlju od manastira." Po jednoj drugoj priči, zemlja je bila Lakova. Prešao je na islam da bi sačuvao zemlju. Od njega su Lakišići u Mostaru koji se ubrajaju među njastarije porodice. Bilo je više begova Lakišića, a njihov je bio "cio Bogodo". Svojevremeno su bili mostarski dizdari (čuvari grada). Jedna ulica u Mostaru zvala se Lakina ulica (59:314). Poznato "svatovsko groblje" na Morinama vezano je za prezime Lakišić. Jedna legenda kaže da su tu nastradali svatovi bega Lakišića iz Mostara, pa su na mjestu pogibije i sahranjeni.

LAKOVIĆ (p), vrlo stara porodica koja je živjela u Bogojević Selu i Orašju (Zupci, Trebinje). Od njih potiču Jelići "najstarije bratstvo u Zupcima". Iz Bogojević Sela Lakovići su "pobjegli od hajduka u Orašje", gdje su se, takođe, prozvali Jelići (75:1241,1244).

LALIĆ (p,m). **Lalići** (p) su nastanjeni u Orašju (Zupci). Starinom su iz Boke. Predak im je došao u Orašje oko 1780. godine. Slave Đurđevdan (75:1244). Prema predanju, živjeli su i u Drijenjanima (Popovo). U selu postoje "Lalića kućetine" u kojima su stanovali (59:271). Ima ih i u Berkovićima (Dabar). **Lalići** (m), u Vitini (Ljubuški). Isto su pleme sa Dizdarevićima i Mesihovićima (59:306). U

blizini Ljubuškog nalazi se Lalića kula iz 1721. godine. Njen vlasnik bio je Alija Lalić. Prema predanju, Lalići su Srbi porijeklom iz Boke kotorske. Doselili su u Hercegovinu odmah poslije uspostavljanja turske vlasti. Jedan od trojice braće prešao je na islam i od njega su "svi ljubuški Lalići" (200:105,107). Ima ih i u Mostaru.

LAMBETA (p), Gorogaše (Bobani, Trebinje). Porijeklom su od stare porodice Lula koja je živjela u jednom selištu kod Huma u Šumi trebinjskoj (59:268). Jedan zaselak Gorogaša po njima je nazvan Lambete. Slave Jovanjdan.

LANDROVIĆ (m) stara trebinjska porodica. U istorijskoj literaturi spominju se "tabija Landrovića" i "Landrovića kavana". Nedaleko od tabije (utvređanja), u Trebinju se nalazio veliki dud koji je imao naziv "Landrovića murva". Landrovići u Trebinju su izumrli (125:216).

LASIĆ (k), u Ljutom Docu, Jarama i Uzarićima (Široki Brijeg). Ima ih i u Gornjim Višnjanima (Prozor). U Ljuti Dolac davno su doselili iz Uzarića. Lasići u Jarama, prema predanju, zvali su se Ajdukovići i «za vrijeme Turaka» došli su iz nekog mjesta od Gacka. Ima i mišljenja da su doselili iz Dalamacije, "od Sinja" (189:31,35,37). Dedijer ih pominje samo u Bilišićima – sada u sastavu Ljutog Doca – i kaže da potiču "od Uzarića u Gornjem Selu". Slavili su Petrovdan (59:343). Lasići su u Gornje Višnjane doselili iz Uzarića 1927. godine (79:73). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

LASHOVAN (p), u Ljutom Dolu (Dabar, Stolac). Doselili su iz Dolovala u Dabru, odakle je (oko 1845) došao Šćepan "na zemlju muslimana Krga iz Stoca". Dalja starina im nije poznata. Slave Aranđelovdan (248:41). Lashovani su živjeli i u Tasovčićima (Čapljina).

LAUC (k), u Vašarovićima i Grabu (Ljubuški). U Vašaroviće su Lauci doselili iz Dračica kod Makarske. Pobjegli su jer su tamo "ubili Turčina". U Grab su došli iz Vašarovića oko 1860. godine. Na početku XX vijeka u Vašarovićima je bilo 18 kuća Lauca, a u Grabu dvije (59,302,304).

LAVRIĆ (k), u Radišićima (Ljubuški). Porijeklom su iz Kozice kod Vrgorca u Dalamaciji. U Radišiće su doselili iz Bekije. Ima ih i u Bekiji, Jablanici i drugim mjestima. Početkom XX vijeka u Radišićima ih je bilo šest kuća (59:297).

LAZAREVIĆ (p,k). **Lazarevići** (p), u Borcima (Konjic). Doselili su u drugoj polovini XVIII vijeka, iz nekog sela u Gacku. "Zovu se i Simići". Slave Jovanjdan (59:312). Lazarevići su nekada živjeli i u Miholjačama (Gacko). U XVIII vijeku su bili nastanjeni "u arealu današnjeg toponima Lazarići". Ovo nekadašnje selo dobilo je po njima ime. Rodonačelnik ove stare gatačke porodice bio je Lazar. Njegovi potomci prozvali su se Lazarevići (146:180; 114:155). **Lazarevići** (k), u Hotnju (Neum). Ranije su živjeli u Prapratnici, odakle su prešli u Hotanj. Zvali su se Janjići. Uzeli su novo prezime po nekom Lazaru "koji je bio vrlo čuven" (84:190,191). Prezime se spominje i u Veljoj Međi 1777. godine (214/5:102).

LAZOVIĆ (p), u Šumićima (Rast, Nevesinje). U ovo selo doselili su iz Krivošija u Boki "na Kolakovića čitluk". Slave Đurđevdan (59:231). Lazovića ima u Ljubuškom i Mostaru. Ima mišljenja da su prezime dobili po nekom svom pretku Lazu.

LAŽETIĆ (p), u Dobreljima (Gacko). Prema jednom predanju, a i tvrdnji mještana, nekada su se zvali Istinići. Nije im poznato odakle su doselili u Dobrelje, da li iz Korjenića ili iz Borča. Dedijer ih pominje u Biogradu kod Nevesinja pod prezimenom **Lažeta** i kaže da su "Zlatarevići sa Cetinja". Navodno su nešto pogriješili u Crnoj Gori, "pa amo doselili" (59:199,224). Lažetići su nastanjeni i u Mostaru. Iz navedenog je lako zaključiti da su Lažete i Lažetići porodice zajedničkog porijekla.

LEČIĆ (p), u Domaševu, Podosoju i Ždrijelovićima (Ljubomir), Trebinju i Zijeplju (Mostar). Porijeklom su iz Ljubomira, gdje su se "u najstarije vrijeme" zvali Ždrijelovići. Predanje kaže da su bila tri brata, a najstariji je bio knez. Kad mu je došao Džafer Bezdađić iz Trebinja da kupi harač "istuče mu majku". Zbog toga ga dvojica braće Lečića ubiju, zatim pobjegnu u Carigrad i prime islam. Najmlađem bratu bilo je ime Leko i od njega su Lečići u Ljubomiru. U Trebinje i Zijeplja su doselili iz Ljubomira. Slave Aranđelovdan (59:140,235;187:139).

LEHO (m), u Blagaju (Bišće, Mostar). Porijeklom su iz Mađarske. "Leho je pobjegao iz Lehuta iz Mađarske, kad je Austrija otuda protjerala Turke" (59:240). Na rijeci Buni u Blagaju nalazi se kameni most pod imenom "Lehina ćuprija" sagrađena oko 1664. godine. Predpostavlja se da ga je sagradio jedan član ove blagajske porodice. Porodica prezimena Leho ima i u Mostaru.

LEKIĆ (k,p). **Lekići** (k), u Orašcu (Prozor). Doselili su iz Grljevića kod Ljubuškog. Zimuju na Jasikovici od 1932. godine (79:71). **Lekići** (p) su bili nastanjeni u Grmljanima (Popovo). Pominju se 1817. godine "kao držaoci manastirske zemlje" (84:144).

LEKO (k) u Rasnom (Široki Brijeg), Klobuku (Ljubuški), Buni (Mostar) i Sjekosama (Čapljina). U Sjekose su doselili iz Broćna, a u ostala mjesta "s Ledinca u Bekiji" (59:243,279,308,353). Leka ima i u Mostaru.

LELEK (p), neobično prezime starih mostarskih porodica. Njihovi nadgrobni spomenici nalaze se u groblju na Pašinovcu (233:181). Porodica ovog prezimena odavno nema u Mostaru.

LENDO (m), stara porodica u Velikoj Gračanici (Gacko). Lende su "izumrle ili se raselile" iz ovog sela (97:218). Lenda je bilo i u Luki (Borač). Starinom su od Lješevića iz Pive. U Luku su doselili iz Stambolića (147:582).

LERO (p), u Čepelici i Baljcima (Bileća), a ima ih i u Drenovom Dolu (Zupci, Trebinje). U Čepelicu su doselili "s Toriča zbog nekog ubistva". Prema predanju, potiču od stare porodice Predojevića, a Lerima ih je prozvala neka stara muslimanka koja se bila razljutila na nekog njihovog pretka i rekla mu: "Lero jedan!" Lero u dubrovačkom kraju znači mangup i lola. Leri, Bilećani, slave Nikoljdan (59:82,151,160). Leri u Drenovom Dolu starinom su iz Grahova u Crnoj Gori, od bratstva Andrijaševića. Predak im se doselio krajem XVII vijeka "radi učinjene krvnine". Slave Đurđevdan (75:1258). Jedan od potomaka porodice Lero iz Čepelice je i negdašnji beogradski obučar i proizvođač leptir mašni, Ratko Lero. Taj Lero je "preplovio okean" brodom "Trebinje" da bi posjetio Ameriku koju je smatrao zemljom čuda. Pošto je prokrstario tu "zemlju čuda", napisao je knjigu *Amerikom uzduž i popreko*.

(Momo Kapor: *Lero u zemlji čuda*, "Duga", br.1620, Beograd, 1955).

LESKO (k), u Ljutom Docu (Široki Brijeg). Predak im je "davno" došao iz Blatnice u Brotnju i "uvinča se". Dedijer ovo prezime navodi kao Leško i kaže da je doselio iz Služnja u Dalmaciji "prije sto godina" (59:314). Petrić naglašava da Leska "nema nigdje u ovom dijelu Hercegovine, a isto tako ne spominju se ni u popisima iz 1743. i 1768. godine" (189:31).

LETO (k,m). **Lete** (k), u Zavali (Popovo) i Ljutom Docu (Široki Brijeg). U Zavali su se ranije zvali Palamete. Jedan od Palameta bio je veoma brz i kada ide izgledao je "kao da leti". Zbog toga ga prozvaše Leto. Lete u Ljutom Docu su "od onih s Raške Gore". Slavili su Ilindan (84:152; 59:344). Prema Petriću, Lete su doselili u Ljuti Dolac u XIX vijeku. Više ih nema u Raškoj Gori već samo u Ljutom Docu (189:31). **Lete** (m) su živjeli u Stocu i okolini. Na spisku hadžija iz 1885. godine nalazi se i Alija Leto (97:99,101). Leta je bilo i u Počitelju kod Čapljine.

LEVI, prezime jevrejske porodice koja je, do Drugog svjetskog rata, bila nastanjena u Trebinju. Bili su stara i ugledna trebinjska porodica. Rudolf Levi, ljekar-stomatolog, sin Rudolfov, rođen 1905. u Trebinju i njegova sestra Elaza stradali su kao žrtve fašističkog terora 1941. godine.

LEŽEBUR (p), u Dobriču i Žvatiću (Široki Brijeg). Odavna su u Dobriču i smatraju ih starosjediocima. U Žvatić su doselili iz Dobriča. Porijeklo im nije poznato. Slave Jovanjdan (189:42,49).

LIKIĆ (p), u Ljubinju i Vođenima kod Ljubinja. Doselili su u Ljubinje oko 1700. godine iz Luga ili Žulje (Trebinje). Ranije su se zvali Sagaši. Jedan od trojice braće Sagaša oženio se iz Like. Njegovi sinovi, po majci "Likuši", dobiše prezime Likići. U Vođene su došli oko 1840. godine iz Ljubinja. Slave Đurđevdan (59:277; 155:548). U Vođenima je svojevremeno živio čuveni drvorezbar Đoko Likić. Za njega se govorilo "što očima vidi, u drvetu stvara". Vješte ruke ovog majstora izrezbarile su mnoštvo kutija, kudelja, ploski, gusala... Likićevi suveniri dospjeli su i "do predsjednika Tita", niko ne zna koliko je gusala i ploski, sa njegovim monogra-

mom dospjelo u Rumuniju, Englesku, Sovjetski Savez, Ameriku i druge zemlje (155:816).

LISICA (p,m). **Lisica** (p) je prezime stare porodice koja je živjela u Mostaru (233:181). **Lisice** (m) su bili nastanjeni u Stocu i okolini. Na jednom spisku hadžija ovog kraja iz 1791. godine pominje se Šaban Lisica (97:101).

LISOV (p), u Bileći i Moljevcu (Nevesinje). U Bileću su došli iz Korjenića, a u Moljevac iz Pađena kod Bileće. Starinom su Vučkovići. Slave Arandjelovdan (59:167,326). Lisovi su nastanjeni i u Mostaru.

LIVNJAK (k), Vitina (Ljubuški). U Vitinu je Livnjak došao oko 1840. godine iz Livna "Kapetanovićima u monaštvo" (59:306). Livnjaci žive i u Mostaru.

LIZDA (m), u Domanovićima (Čapljina). Starinom su iz Žitomislja. Zvali su se Dubravčići, "pa su se 'poturčili' kad su Miloradovići odselili" i prešli u Domanoviće. Počrtkom XIX vijeka bilo ih je devet kuća (59:252). Ima ih i u Rečicama kod Čapljine i u Mostaru.

LIZDEK (p), neobični prezime porodica u Udrežnju (Nevesinje) i Nevesinju. Dedijer navodi da su starinom Đurići iz Vlahovića (59:225), a predanje kaže da su porijeklom od Ognjenovića u Crnoj Gori. Kada je neki Ognjenović "ubio Turčina kliznuli su prema Hercegovini". Živjeli su i u Sarajevu gdje su došli iz Udežnja. Iz Sarajeva su se vratili u Nevesinje, a jedan član ove porodice nastanio se u Trebinju. Ima ih i "na Romaniji", ali je nepoznato da li su u srodstvu sa nevesinjskim Lizdecima. Misle da su prezime dobili po *lizdeku* dijelu ženske narodne nošnje. Slave Đurđevdan. (saopštila Radmila Lizdek, Trebinje).

LOBAJA (k), sasvim rijetko prezime porodica u Veljacima (Ljubuški). U Veljake im je predak doselio iz Brotnja. Staro im je prezime Čokić. Krajem XIX vijeka u Veljacima je bilo četiri kuće Lobaja (59:302).

LOGARIĆ (k), Bijela (Konjic) i u Konjicu. Staro im je prezime bilo

Logara. Preci su im doselili iz okoline Kreševa u prvoj polovini XIX vijeka. U Donju Bijelu došao je, "vjerovatno 1837. godine", Bartol Logara i nastanio se u Mladeškovićima. Logare su, 1888. godine, izmijenile prezime u Logarić. Više članova ove porodice bavilo se drvorezbarstvom, a Ilija Logarić, zvani Efendija, bio je "najmaštovitiji drvorezbar – samouk" (90:224).

LOGARUŠIĆ (k), u Izbičnom (Široki Brijeg) i Gorici (Prozor). Starijom su Pavkovići iz Zavoznika u Mokrom. U Izbično su "davno" doselili iz Mokrog. U Goricu su došli iz Izbična 1904. godine (189:64; 79:125).

LOGO (m), neobično prezime porodica koje su živjele u Nevesinju, Obziru kod Ljubinja i Ljubinju (97:118,125,228). Loge su živjele i u Borču. Prema narodnom predanju, Loge su porijeklom od kneza Predojevića iz Prijedora kod Bileće.

LOJIĆ (m), stare porodice koje su nekada živjele u Brataču (Nevesinje), Trebinju i okolini. U Brataču se spominju polovinom XVIII vijeka, a u Trebinju i okolini Lojića je bilo "od polovine 17. stoljeća do konca turske vladavine" (97:144,251).

LOJOVIĆ (p), u Lipniku (Gacko). Prema predanju, potiču od nekog Jovana Bijelića iz Mulja koji se nastanio na mjestu današnjeg Lipnika kada ga je protjerao Kazanac-paša. Slave Šćepanjan (59:196,203).

LOJPUR (p), u Staroj Gabeli i Dračevu (Čapljina). U ova mjesta došli su iz Kolojanja u Donjem Hrasnu (59:263,264). Ima ih u Tasovčićima kod Čapljine, Spiljanima (Konjic) i u Mostaru. Prezime je sastavljeno od riječi loj + pur. Loj je, kao što je poznato, vrsta životinjske masti, a riječ pur je nastala od glagola puriti – pržiti, peći. Prezime je moglo nastati i od nadimka, jer "lojpur je čovjek koji topi loj."

LONAC (k), u Trnčini (Popovo). Porijeklom su od stare porodice Razmilovića koja je živjela u Trnčini. Smatraju ih starosjediocima. Prozvani su Loncima po svom pretku koji je nekom lončaru nogom razbio lonce kada ih je prodavao u selu. Jedan su rod sa Vukićima iz Trnčine, a ima ih iseljenih na Pelješcu sa dvojnim

prezimenom Lupis-Vukić (84:168).

LONČAR (p,k). **Lončari** (p), u Klikovićima (Šuma trebinjska). Starinom su "iz Borča na vrelu Neretve". Ranije su se zvali Terzijići. Prema predanju, neki je Terzijić iz Borča prodavao lonce po selima Šume trebinjske. Kada je doznao da su se Borčani "isturčili", nije htio da se vrati kući. Nastanio se u Klikovićima. Prodavao je lonce, pa je dobio prezime Lončar. Ima ih i u Čičevu kod Trebinja gdje je jedna porodica doselila iz Klikovića oko 1815. godine. Slave Jovanjdan (75:1181,1182). Lončara ima nastanjenih i u Mostaru. **Lončari** (k), u Veljacima (Ljubuški), Ljutom Docu, Gostuši i Donjem Gradcu (Široki Brijeg), Jasenici (Mostar), Rami i Ustirami (Prozor) i u Prozoru). U Veljake im je predak doselio iz Zagozda kod Vinjana u Imotskom. U Ljuti Dolac, Gostušu i Donji Gradac su "odavno" došli. Prema porodičnoj tradiciji, starinom su iz Prologa u Dalmaciji. U Jasenicu se "udo" neki Pero Lončar "iz Zelika za Marjanovića udovicu". U Ramu je Lončar došao iz Mostara 1921. godine, a u Prozor iz Lapsunja 1918. godine. Preci su im "raznosili lonce i crepulje koje se prave na Gracu". Za Lončare u Bilušinama (starom dijelu Ljutog Doca) Dedijer kaže da su od onih iz Graca". Zvali su se Stipići i slavili su Markovadan (59:245, 302,343; 189:31,45,46; 79:109,151,155).

LONČARIĆ (m), u Lončarima (Gacko). Prezime bi moglo nastati i po nazivu mjesta gdje su nastanjeni ili po zanatu (lončar) nekog njihovog pretka. Hasandedić ih navodi u "Vrtlu, koji se nalazi uz put za Borač" (97:220).

LOPIN (k), neobično prezime stare porodice koja je bila nastanjena u Dužima (Neum). Lopini su, početkom XIX vijeka, iselili iz Duži "ispred Hadžibegovog zuluma"*) i nastanili se u Žuljani na Pelješcu, gdje ih i "danas" ima (180:101). Pominju se i u Veljoj Međi (Popovo).

LOVRIĆ (k), u Dužicama, Uzarićima, Privalju i Smokinju, a nekada su živjeli i u Čerigaju (Široki Brijeg). U Privalju "ne znaju za dalju starinu". U Uzarićima "misle da su najstarije pleme", ali to "neće biti sasvim tačno" - smatra Petrić. U Privalj i Smokinje su

*) Muhamed-beg Rizvanbegović, zvan Hadžibeg, bio je dugogodišnji upravnik na području Neuma. Poginuo je prilikom opsade Stoca 1832. godine.

došli iz Dužica. U Čerigaju ih je bilo 1743. i 1768. godine (189:37, 82,86,87). Dedijer pominje Lovriće samo u Smokinju i kaže da su od Kuriljija koji su starinom iz Vrgorca. Slavili su Ilindan (59:353). Lovrići su nastanjeni i u prozorskom kraju: Orašcu, Varvari, Rumbocima, Hudutskom i Rami. Starinom su iz Duvna. U Varvaru su doselili "pre 1878". Zovu ih i Kovačima "jer su nasledni seoski kovači". U Hudutskom i Rami su starinom od Imotskog u Dalmaciji. U Rumbocima su "od Lovrića iz Varvare" (79:70, 92,95,154,155).

LOVRO (k), u Gornjem Hrasnu (Neum). Prema Dedijeru Lovre su porijeklom od Maslaća iz Donjeg Hrasna. U Gornje Hrasno (zaselak Pod Kula), doselili su oko 1885. godine (59:294).

LOZO (p), u Zijemlju (Mostar) i Bojištu (Nevesinje), Mostaru, Bogodolu i Ravčićima kod Mostara, Vitini (Ljubuški). Smatra se da su u Bogodo doselili oko 1700. godine, negdje "od Trebinja". Iz Bogodola ih je aga premjestio u Ravčiće. Na Zijemlja i Bojište su došli iz Ravčića. Slave Đurđevdan. U Vitini Loze misle da su "mišćenici". Kažu da im je djed živio sto godina i da je pamtio kada u cijeloj Vitini nije bilo više od šest kuća, ali "nije znao odakle mu je porodica" (59:235,247,307,324).

LUBURIĆ (p,k). **Luburići** (p), u Bresticama i Riocima (Bileća). Porijeklom su iz Crne Gore. Kada su doselili na područje Bileće nije utvrđeno. Slave Nikoljdan. Selo Rioci je dalo poznatog četobašu u Hercegovačkom ustanku i serdara bilečkog Mrdaka Luburića (1848-1907). Mrdak se posebno istakao u bici na Vučjem Dolu 18. jula 1876. godine, a pokazao je zadivljujuću hrabrost i u drugim bitkama vođenim protiv Turaka. Karakteristično je da ih Dedijer ne pominje u svom poznatom djelu. **Luburići** (k) su nastanjeni u Radišićima (Ljubuški), gdje im je predak doselio iz Broćna. Ima ih u Ograđeniku, Broćnu, Studencima i Vitaljini (59:296).

LUCOVIĆ (k), u Rakitnom (Ljubuški). Lucovići su doselili u Rakitno iz Crnča oko 1830. godine. Tamo su se zvali Papunići (59:309). Ima ih i u Doljanima (Jablanica). Filipović ih navodi kao Luceviće. Predak im je došao iz "Bistrice u Skoplju". Bio je "majstor" i naselio se "na ženovinu" (79:162).

LUČIĆ (p,k). **Lučići** (p) su u Čvarićima (Ljubomir), Dikličima

(Bobani, Trebinje), Mrkonjićima (Popovo), Jugovićima (Nevesinje), Kruščici (Ljubinje) i Uskoplju (Šuma trebinjska). U Ljubomiru su vrlo stara porodica i ne pamti se kada su se i odakle doselili. Slave Aćimovdan. U Diklićima su ih prozvali Pičete, kako se "i u čitullji pišu", a staro im je prezime Lučić. Slave Đurđevdan. U Mrkonjićima su porijeklom iz Ridana u Crnoj Gori, odakle su u Popovo došla trojica braće Mihojevića. Jedan od njih (Luka) nastanio se u Mrkonjićima i od njega su Lučići u tom selu. Slave Nikoljdan. Lučići u Kruščici potiču od Vrtikapa iz Ivice. Slave Đurđevdan. U Uskoplju su starinom iz Branog Dola u Crnoj Gori "od tamošnjeg bratstva Čorovića". Doselili su se oko 1700. godine "na tursku zemlju". Prezime su dobili po svom "dedi Luci". Slave Nikoljdan (75:1204; 84:144,171; 59:139,271,281,329; 187:128). Lučića ima u Bihovu (Trebinje) i u Mostaru, a u Uskoplju ih više nema. **Lučići** (k), u Golubincu i Ravnom (Popovo), Proslapu i Donjim Višnjanima (Prozor). U Golubincu su "od Benića" iz istog sela. U Ravno su došli iz Imotića-Trnove u Dalmaciji. "Po jednima staro im je prezime Gnjatići, a po drugima Miloševići." Slavili su Mitrovdan (84.157,159). U maticama župe Trebimlja Lučići se spominju u Ravnom 1767, a u Golubincu "još ranije" 1706. godine (214/5.,103). U Proslapu su starosjedioci, a u Donje Višnjane su "prešli" iz Gornjih Višnjana (79:78,120).

LUGONJA (p,k). **Lugonje** (p), u Ivici i Žabici (Ljubinje). Porijeklom su iz Pive u Crnoj Gori i zvali su se Miroslavići. Predak im je došao u Ivicu u XVIII vijeku. U Žabicu su došli iz Ivice oko 1820. godine. Slave Đurđevdan. Prema narodnom predanju prezime je postalo na ovaj način: "Za vrijeme turske vlasti, jednoga dana pozove beg bega na megdan. Beg nije smio izaći. Kod bega je bio sluga Miroslavić i on pođe na megdan da ga zamijeni. Miroslavić prosija lug, napuni bječvu i stavi u džep. Kad je došao begu na mejdan, reče: 'Pruži ruku da se halalimo!' Beg pruži ruku, a Miroslavić na brzinu izvadi bječvu s lugom i zasu ga u oči. Beg se zabavi o čudu, jer su oči pune luga, a Miroslavić izvadi sablju i osiječe mu glavu. Tako lukavstvom, uz pomoć luga, dobi megdan. Beg koji ga je poslao dao mu je imanje i nazvao ga Lugonjom." (59:280,313; 155:552). **Lugonje** (k) su u Jarama (Široki Brijeg). Starosjedioci su u tom selu. Godine 1743. bilo ih je i u Biogracima (189:36).

LUKAVICA (m), prezime se pominje u Donjem Polju, naselju na

"ivici Lukavačkog polja" (Nevesinje). Predanje kaže da je prvi stanovnik tog sela bio "paša Lukavica po kome je kraj dobio ime Lukavac" (59:220).

LUKNAŠ (?), neobično prezime stare porodice koja je nekada bila nastanjena na lokalitetu Petrov Do kod Diklića (Bobani, Trebinje). U Petrovom Dolu nalaze se ostaci nekih "starih kućetina" u kojima su, prema J. Dedijeru, živjeli Luknaši. Porodica je "vrlo davno" negdje odselila (59:271).

LUKA (k), u Smokinju (Rasno, Široki Brijeg) i Ledincu (Mostar). Starinom su iz Dalmacije. Doselili su u Ledinac "prije 250 godina". Ranije su se zvali Marušići. Ima ih i u Tihaljini (59:352). Luke više ne žive u Smokinju (189:86).

LUKIĆ (k), u Borovnici (Prozor). Doselili su "pre 1878. iz Gmića". Prvi su katolici doseljeni u Borovnicu. Prije Lukića u tom selu je živio "samo neki Žuti Jure, sluga u Zajimovića koji su mu bili načinili kućicu slamom pokrivenu". Do 1900. godine u Borovnici je bio samo Lukić (Mijatović) "kmet u Zajimovića". Poslije završetka Prvog svjetskog rata Lukići su "izišli na mjesto Slivnik" (79:111).

LUKOVICA (m), u Trnovici (Borač). Doselili su oko 1835. godine iz Lukova kod Nikšića. Bili su nastanjeni i u Kokorini (Gacko), gdje je živio neki Stevan Kokorina po kome je selo vjerovatno dobilo ime. Stevan je zbog "boračkog zuluma" pobjegao u hajduke u Crnu Goru. Iza njega je selo dugo vremena ostalo pusto. Muslimani iz Borča pokušali su da se održe u njemu, ali nisu mogli. Posljednji su iselili Lukovice oko 1840. godine (59:320,331). Lukovice su živjele i u Mjedeniku i Podima (Gornji Borač).

LULA (p), porodica ovog prezimena nekada je živjela u jednom selištu kod Huma u Šumi trebinjskoj. Prema predanju, raselili su se zbog "mnogih zmija koje su im u kuću bile navalile". Priča se da je kod Lula došao neki Grk, doktor iz Dubrovnika, koji je imao travu pomoću koje je mogao okupiti zmije. Doktor je, pred jednim Lulom, okružio nožem oko sebe, a zatim zazviždao. Odmah su se okupile zmije "svakojakih vrsta", a među njima je bila i jedna bijela kao snijeg. Nijedna zmija nije ušla u krug što je bio okružen. Onu bijelu zmiju Grk je zaklao i dao Luli da je ispeče na vatri.

Preporučio mu je da "nipošto ne okusi od nje". Grk je zatim pošao da spava. Od zmije se osjećao vrlo prijatan miris. Lula dohvati zmiju prstom i oprži se, a zatim taj prst "malo lizne", a zmija počne da smrdi. Grk se "prene iz sna". Saznavši šta je Lula učinio, reče mu da bježi, a Grk pobježe. Kad je Lula došao kući, zatekao je u njoj puno zmija, "te nekako jedva živ s porodicom umakne i pobjegne u Bosnu" (75:1191).

LULIĆ (m), u Vranjevićima (Bišće, Mostar). O njima se malo zna. "Vele samo da su odavna ovdje" (59:245). Ima ih u Sovićima i Doljanima (Jablanica) i u Donjem Selu (Drežnica, Konjic). U Donjem Selu su iz Sovića: "Otac Huseina, današnjeg domaćina, vjenčao se udovicom Mehmeda Mušića iz Donjeg Sela." (173:46). U Sovićima su starosjedioci. Zovu ih i Lule. U Doljane (zaselak Bašići) su došli iz Sovića (79:155,162). Moguće je da su Lulići potomci starih Lula koji su živjeli u selištu kod Huma u Šumi trebinjskoj.

LUPA (m), rod u Mostaru. Imali su, svojevremeno, zemljišni posjed u Dodanovićima (Popovo). Na taj posjed, odnosno "zemlju kupljenu od Lupe iz Mostara" došao je Đordan iz Dvorsnice u Popovu (84:183).

LUTVO (m) u Medanićima i Ključu (Gacko). Lutve su, "pred zadnju bunu", prešli iz Ključa u Nadaniće, a odatle u Medaniće "Muljanima u najam" (59:202). Prezime je identično sa muškim muslimanskim imenom Lutvo, pa su ga porodice i mogle uzeti po imenu nekoga svoga pretka.

*

Evidentirana su i ova prezimena porodica koje su živjele, ili su danas nastanjene, na području Hercegovine: **LABALO** (p) u Mostaru; **LACKOVIĆ** (p) u Vlaki (Bobani, Trebinje); **LAĆE** (m) u Blagaju (Mostar); **LAGUMDŽIJA** (m) u Mostaru; **LAMBIĆ** (m) u Konjicu i Mostaru; **LALIĆEVIĆ** (p) u Baljcima (Bileća); **LASILOVIĆ** (p) u Ubosku (Ljubinje); **LAŠIĆ** (m) u Blagaju (Mostar); **LATIĆ** (m) u Čapljini; **LAVRNJA**(p) i **LAZNIBET** (p) u Mostaru; **LEBIĆ** (k) u Doljanima (Jablanica); **LEDIĆ** (p) i **LENDRA** (m) u Mostaru;

LENDARIĆ (m) u Blagaju (Mostar); **LENDRIĆ** (k) u Gorici (Čapljina); **LEPAN** (k) u Uzarićima (Široki Brijeg); **LETICA** (m) u Donjim Višnjanima (Prozor); **LEVANDIĆ** (k) u Ružićima (Grude); **LEŽANIĆ** (k) u Cerovici (Neum); **LIEVAK** (k) u Ravnom i Trnčini (Neum); **LIČAK** (m) u Ljubuškom; **LIMOV** (k) u Višićima (Čapljina); **LINĐO** (m) u Zlatama (Jablanica); **LOJO** (m) u Pridvorcima (Trebinje) i Ljubinju; **LOKIĆ** (p) u Ridici (Burmazi, Stolac); **LOKVIĆ** (p) u Oblom Brdu (Bileća); **LOLIĆ** (m) u Bijenjoj (Nevesinje); **LOPIN** (k) u Veljoj Međi (Popovo); **LOPUŽIĆ** (m) u Ljubuškom; **LUGIĆ** (m) u Veličićima (Jablanica); **LUKANOVIĆ** (p) u Bjelojevićima kod Stoca; **LUKATELA** (k) u okolini Čapljine; **LUKOVIĆ** (p) u Orašju (Zupci, Trebinje); **LUPOVČIĆ** (?) u Gornjem Hrasnu (Neum); **LUTEKA** (m) u Bijeloj (Konjic).

Poklopac kutije kakve je izrađivao maštoviti konjički drvorezbar Ilija Logarić

LJ

LJEPAVA (p), Poljice (Popovo) i Buna (Bišće, Mostar). Ogranak su velike rodovske grupe Ivaniševića iz Poljica. U Popovu se održalo predanje o dječaku Ljepavi koji je odveden u janjičare i postao paša. Kada je taj paša došao u Trebinje, «dozvaao je Poljičane i upitao ih da li im nešto treba, Poljičani su se paši požalili da su im drugi oduzeli zemlju pod Ravnom. Paša im je dao pismenu potvrdu da je to njihova zemlja i oslobodio ih plaćanja poreza. Nije im kazao ko je. U Bunu su Ljepave doselile oko 1860. godine iz Sedlara u Popovu. Slave Trojčindan (59:242; 84:75,140). Ljepava ima nastanjenih i u Mostaru.

LJEŠEVIĆ (p), u Izgorima (Gacko). Stara su porodica, porijeklom iz Pive "od istoimenog bratstva" odakle su i doselili u Izgori (147:513).

LJEVAK (k), u Ravnom i Trnčini (Popovo). Ljevaci u Ravnom su "možda" starosjedioci. Iz Ravnog su neke porodice preselile u Trnčinu, a neke su selile u Velju Među i ponovo se vratile u Ravno. Slavili su Mitrovdan (84:160,169).

LJILJANIĆ (k), u Kiševu (Neum). Prezime se pominje 1745. godine u "popisu duša (status animarum) župe Gradac". Takođe postoji i upis članova ove porodice iz Hercegovine u maticama župe Grad u Dubrovniku (214/5:103). Ljljanića ima i u Višćima (Čapljina).

LJOLJIĆ (p), u Malom Polju i Žitomisliću (Mostar). Ljoljići su, prema predanju, porijeklom od bratstva Miloradovića iz Žitomislića (59:241; 92:298).

LJUBAN (k), u Bojovcima (Donje Hrasno, Neum). Doselili su u

Bojevce iz Tople u Dalmaciji oko 1850. godine (59:278).

LJUBENKO (p), u Vlahovićima (Ljubinja) i u Begović Kuli (Trebinje). Porijeklom su od nekog Ljubenka Vukovića "iz Zagorja kod Kalinovika" koji se nastanio u Vlahovićima. Kada je Ljubenko umro, u Vlahovićima su njegovu djecu nazvali "Ljubenkova đeca", a zatim su, po očevu imenu, dobili novo prezime. Neki Ljubenci s Vlahovića preselili su u Begović Kulu i tu se nastanili. Slave Arandelovdan (155:578). Porodica ovog prezimena ima i u Grbešima (Brda trebinjska).

LJUBIBRATIĆ (p), u Ljubovu (Površ, Trebinje). Ubrajaju se među najstarije porodice u trebinjskom kraju. U srodstvu su sa svim "onim porodicama koje slave Klimunđan". Dubrovački dokumenti iz XV vijeka ih spominju "kao znatnu porodicu u Trebinju" (59:83,86,122). Prema O.Đ. Koziću, njihovo staro prezime je Balordić. Živjeli su, prema predanju, u selištu Sopoštica nedaleko od sela Rupni Do u Površi. Po svom starom prezimenu pominju se i u nekim zapisima i knjigama manastira Duži. Zabilježeno je da se prvi od Balordića Ljubibratićem prozvao vojvoda Mičo Ljubibratić, "pa su posle svi ovo prezime uzeli". Ljubibratića ima i u Hrupjelima kod Trebinja, u "Banjaluci i Americi" (75:1204, 1209,1218). Prema Jirečeku, Ljubibratići su u XIV i XV vijeku "u oblastima Trebinja i Konavala" bili najuglednije vlastelinsko pleme podijeljeno na mnoge grane. Iz ovog proizilazi da se prezime Ljubibratić javlja u XV, a ne kako navodi Kozić tek u XIX vijeku. Selo Ljubovo dalo je i dva poznata Ljubibratića (Mića i Nikolu) koja su ušla u istoriju i tradiciju Hercegovine. O **Mići Ljubibratiću** (1839-1889), vojvodi u hercegovačkim ustancima, mnogo je pisano. Zanimljiv portret ove ličnosti dao je francuski putopisac Šarl Irijart: "Svi koji su ga poznavali bili su zapanjeni njegovim držanjem koje je predstavljalo kontrast držanja svih onih koji su bili u njegovoj okolini. Velike lične otmjenosti, lijepog dostojanstvenog držanja i šarma, uz velik autoritet, Ljubibratić sa 36 godina, ... unio je u komandovanje držanje jednog plemića i civilizovane manire, koji su izazivali manje prepirki nego brutalnosti nekih drugih vođa. Jednostavan, skroman, obrazovan, govoreći s lakoćom više jezika, pomalo i sanjalica možda, humanista zalutao među ustanike i suviše praktične..., on je od samog početka imao cjelovitu koncepciju kao general i plan realizacije kao političar. Ne

samo što nije uspio u svojim naporima, nego se može reći da je bio žrtva svojih ideja. Onog dana kada su ga austrijske trupe otele, ... austrougarska vlada je maknula političku ličnost koja je mogla dati ustanku pravac suprotan pogledima bečkog kabineta" (242:280) Mićo Ljubibratić je ostavio iza sebe značajnu građu o istoriji hercegovačkih ustanaka u drugoj polovini XIX vijeka. Bavio se i prevodilačkim radom i, pored ostalog, preveo "na srpski jezik **Kur'an**", objavljen 1895. godine u Beogradu (77/5:567). **Nikola Ljubibratić** (1912-1977), general-potpukovnik i narodni heroj, poznati je starješina u jedinicama 10. hercegovačke brigade i 29. divizije NOVJ. Isticao se hrabrošću i odlučnošću u mnogim borbama, a posebno u razbijanju italijanske motorizovane kolone, decembra 1941. godine u Radovan ždrijelu između Dubrovnika i Trebinja. Ispoljavao je komandantsku hrabrost, smjelost i umješnost u rukovođenju jedinicama.

Femmes bosniaques. — Ljubibratić, chef de l'insurrection en Herzégovine. — Les pandours. (P. 289.)

Bosanske žene - Ljubibratić, vođa ustanka u Hercegovini - Panduri (242:281)

LJUBIĆ (k), u Biogracima, Gornjem Crnču, Jarama, Ladini, Ljubotiću, Ljutom Docu i Uzarićima (Široki Brijeg); Varvari, Krančići-

ma i Ljubuncima (Prozor). Daljom su starinom iz Ljubotića. Godine 1743. "nalazimo ih" u Donjem Gradcu i Uzarićima. Ljubići su, prema prednju, u sva navedena mjesta Širokog Brijega doselili iz Ljubotića. O njima se "još čuje, samo rjeđe, da su doselili iz Dalmacije" (189:31,33,36,38,60,62,74). Dedijer ih pominje u Biograncima i Tatama (dijelu Jara). U Biogrance su došli "s Vlasnika" oko 1850. godine. Slavili su Petrovdan. U Tatama su "od onih iz Uzarića". Došli su oko 1820. godine. Slavili su Lučindan (59:345,346). U Varvaru su Ljubići došli "pre 1878." iz Duvna. Zovu ih i Lumbići, a (po ocu) i Miloševići. Živjeli su neko vrijeme i na Čeprljačama, ali su "već odavna" u Varvari. U Krančice su došli iz Lubotića oko 1870. godine (79:12,127).

LJUBINAC (m), prezime starih porodica u Mostaru. Porijeklom su od Ljubinja. U Mostaru se, početkom XVIII vijeka, pominju "dva učena Ljubinca": Ahmed i Osman Ljubinac. Ahmed je, prema predanju, bio "muderis Karadžoz-begove medrese, a Osman je bio svakako, učen čovjek". Kakvu je dužnost vršio, nije poznato. Iz jedne odluke mostarskog kadije iz 1844. godine saznaje se da je "uvakufio tri dućana na Tepi u Mostaru, ali se ne zna kada i u koju svrhu" (97:125). Prezime je, očigledno, nastalo po mjestu porijekla i doseljavanja u Mostar.

LJUBIŠIĆ (p), vlastelinska porodica u Trebinju. Ljubišići se pominju u XV vijeku. Ogranak su "velikog bratstva Ljubibratića". Godine 1432. pominje se Radoje Ljubišić, sin Ljubiše Bogdančića. Selo Uskoplje u Šumi trebinjskoj, pominje se u XV vijeku "kao posjed porodice Ljubišića" (124:140,155,166,201). Prezime je nastalo od ličnog imena Ljubiša i tipično je za grupu patronima.

LJUBOMIRAC (p), u Bijeljanima (Dabar, Bileća). Porijeklom su od Andrića iz Ljubomira. Narodno predanje kaže da je Simo Andrić iz Ljubomira 1853. godine, ubio nekog bega i zbog toga su četiri brata Andrića morali da napuste rodni kraj. Jedan od njih nastanio se u Bijeljanima i uzeo novo prezime, po nazivu predjela iz koga je porijeklom. Zadržao je krsnu slavu svojih predaka Andrića – Jovanjdan. U selu ih ima samo jedna kuća. (Kazivanje Radovana Ilića iz Davidovića, Bileća).

LJUBOVIĆ (m), nekada poznate begovske porodice u Nevesinju.

Bilo ih je nastanjenih i u Ljubinju, Dabru i Fatnici (Bileća). Iz Nevesinja su selili u druga mjesta. Ljubovići iz nevesinjskog sela Rast čuvali su predanje o svojim precima koji su živjeli u Nevesinju "još prije Kosova". Predanje kaže da ih je devet braće pošlo u boj na Kosovo, a samo se jedan živ vratio. Poslije turskog osvajanja Hercegovine njegovi potomci su primili islam. U Ljubinje i Fatnicu su doselili iz Nevesinja. Ljubovići u Dabru potiču od "Ljubovića djevojke", a daljom starinom su Kašikovići iz Vranjskih. Dediđerovi saradnici zabilježili su priče nekih begovskih porodica koje su nastojale da svoje porijeklo dovedu sa starim srpskim velikaškim porodicama. Među njima su i Ljubovići, koji su tvrdili da su porijeklom od "nekakva Ljube, koji je bio dvorjanin Hercega Stjepana" (59:185,216,228,230,259,288). U nevesinjskom kraju sačuvana je zanimljiva legenda vezana za čuvenog **bega Ljubovića** čija je porodica živjela u "bogatom selu Odžaku". Legenda kaže da je Ljubović, kada je nekom prilikom prolazio kroz selo Rataj kod Foče, zavolio ćerku bega Čengića koja se zvala Umija. Umija je bila na glasu i smatrali su je najljepšom djevojkom u fočanskom kraju. Ali u nje se "smrtno zaljubio" i beg Lakišić iz Mostara. Došlo je do suparništva dvojice begova, koji su međusobni spor mogli riješiti nagodbom ili da jedan od njih ustupi djevojku i pošalje konja i slugu svome protivniku. Po nagovoru majke, Ljubović je odustao od borbe. Lakišiću je poslao konja i slugu. Mostarski beg je sa svatovima pošao u Rataj po Umiju. Svatovi su putovali po lijepom vremenu i u dobrom raspoloženju. Kada su se vraćali, na Morinama ih je zahvatilo veliko nevrijeme. Svatovi su lutali Morinama kroz snažnu mećavu i smrзли se. Ostala je živa samo djevojka Umija koju je konj bega Ljubovića odnio u Odžak kod Nevesinja (230:151,152). Više porodica Ljubovića je nastanjeno i u Mostaru.

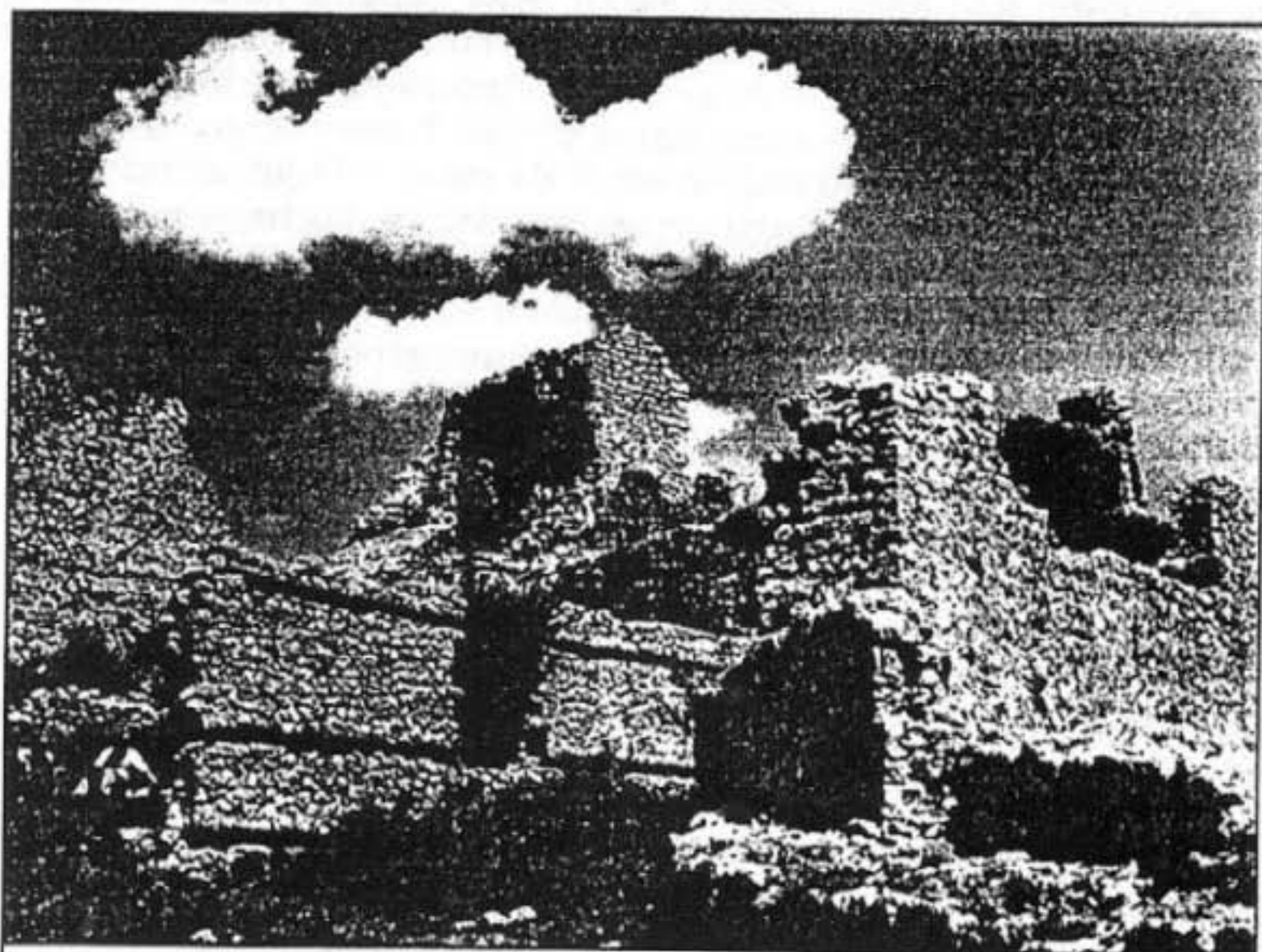
LJUTEŠA (k), prezime nekadašnjih porodica u Pribinovićima (Široki Brijeg). Ljuteše su izumrli u tom selu. Jedan zaselak Pribinovića nazvan je po njima Ljuteš. Kada su Ljuteši doselili u Pribinoviće zatekli su "pusto selo, jer je stanovništvo pobjeglo u Dalamaciju" (59:348). Nije poznato odakle su Ljuteše doselili u Pribinoviće. Zanimljivo je da ih etnolog Mario Petirć ne pominje u opisu Pribinovića i zaseoka Ljuteš.

LJUTO (m), porodice ovog neobičnog prezimena bile su nastanje-

ne u Ljubinju. Ljute su, vjerovatno, doselili u Ljubinje iz Herceg-Novog. Iselili su iz Ljubinja "do 1942. godine" (97:118).

*

Iz ove grupe, pominju se u Hercegovini i ova prezimena: **LJAČIĆ** (p) u Tasovčićima (Čapljina); **LJEVO** (m) u Podgoranima (Mostar); **LJOLJE** (k) u Čitluku; **LJUBUNČIĆ** (m) u Bradini (Konjic); **LJUTOVIĆ** (m) u Mostaru.

Srednjovjekovni grad Ljubuški

M

MABIĆ (k), u Kočerinu (Široki Brijeg). Porijeklom su iz Posušja, gdje se spominju 1743. i 1768. godine. Zvali su se, do 1920. godine, Vlašići. Bili su veoma razgranat rod. Nastanjeni su u kočerinskim zaseocima Budimu i Mahali (189:89). Mabića ima i u Mostaru.

MAČAK (p), u Piragićima i Ranikućama (Nevesinje). Starinom su Bulajići iz Grahova u Crnoj Gori. Doselili su u Bileću oko 1750. godine, a zatim, oko 1800, prešli u Piragiće. U Ranikuće su došli iz Piragića. Slave Nikoljdan, a prislužuju Veliku Gospojinu (59:218).

MAČAR (p), stare porodice koje su živjele na Mosku (Bileća). Mačari su «prije 200 godina odselili u Bosnu i danas žive na Glasincu». Dedijer navodi da mu je jedan seljak s Glasinca pričao u Sarajevu da su mu stari porijeklom iz Hercegovine i da su doselili iz sela Masuka. "Putopisci iz 16-og i 17-og vijeka Mosko nazivaju Mausco" (59:131).

MAČINKO (k), prezime registrovano u Aladinićima kod Stoca i u Glumini (Neum). U Aladiniće su doselili iz Glumine oko 1850. godine, "zbog siromaštva". Slavili su Šćepandan (59:257).

MAČUGA (p), u Poljicu i Veličanima (Popovo). Porijeklom su od Ivaniševića iz Poljica, koji se zovu i Mačuge. Tako ih je prozvaao aga Sredanović, navodno što im je neki predak uvijek "kukao, maukao kao mačka, da mu je malo zemlje". Slave Lučindan (59:267; 84:177).

MADUNOVIĆ (k), u Klobuku (Ljubuški). Porijeklom su od Vukojevića (ili Vukoja) iz istog sela. Smatraju ih starosjediocima. Ima ih

deset kuća, "a zna se kad im je bila samo jedna" (59:308).

MADŽAR (p,k,m). **Madžari** (p), u Pridvorcima kod Trebinja. Starijom su Ivanovići iz Vršca (Vojvodina). U Pridvorce se, sredinom XIX vijeka, doselio Spasoje Ivanović, predak današnjih Madžara u ovom naselju. Pošto je došao iz graničnog područja prema Mađarskoj dobio je nadimak Madžar, a njegovi su potomci ovo usvojili za svoje prezime. Danas (2003) u Pridvorcima ima pet porodica Madžara. (Podatke dao Darko Madžar iz pridvoraca). **Madžari** (k) su nastanjeni u Ljubuncima (Prozor). Predak im je doselio iz Livna (79:116). **Madžari** (m) su živjeli u Drijenjanima i Dračevu (Popovo), Ljubinju i Radišićima (Ljubuški). Porijeklom su od nekog Mađara koji je kao vojnik davno pobjegao iz Mađarske pa se «poturčio» i nastanio u Radišićima. Madžara u Drijenjanima i Dračevu odavno nema. Prema navodima Hasandedića, posljednje četiri muslimanske porodice Madžara iz Dračeva odselile su 1890. u Tursku, i Dračevo je od tada "čisto kršćansko (hrišćansko) selo" (59:271,288,296; 84:172; 97:284).

MAGAZIN (p), u Zagradinju i Rupnom Dolu (Površ, Trebinje). Prvobitno su bili nastanjeni u Slivnici gdje su "odnekud doselili". U ova naselja prešli su oko 1720. godine. Iz Zagradinja su se dalje raseljavali. Neke porodice su preselile u Biograd i Čičevo kod Trebinja. Neki su odselili u Bosnu, a jedan je, kao momak, otišao u Srbiju i tamo postao ministar. Magazini su se nastanili i u okolini Konjica. Tu ih je, krajem XIX vijeka, bilo "do 120 duša". Slave Mitrovdan. Prema Kozićevim navodima, Magazini u Zagradinju su promijenili slavu zbog toga što su im "tada mnogo dolazili Turci: Nikšići i Korjenići i uskoci Krivošijani". Uzeli su novu slavu Šćepandan, a prislužuju Preobraženje (75:1216,1217,1218). Magazini koji su doselili u okolinu Konjica nastanili su se i u selu Džepi. Iz Džepa su, na prelazu iz XVIII u XIX vijek, odselila tri brata: dvojica su se nastanila u okolini Brčkog (jedan u Zoviku, drugi u Lukavici), a treći je otišao u Srbiju. Njihovi su potomci "modifikovali" staro prezime, pa je nastalo novo: **Magazinović**. Zadržali su slavu svojih hercegovačkih predaka Mitrovdan. Krajem XIX i u XX vijeku u Srbiji je bilo više uglednih porodica Magazinovića iz kojih potiče znatan broj intelektualaca i sveštenih lica. (Podaci: Vojo Magazinović iz Brčkog). Nastanak ovog neobičnog prezimena dovodi se u vezu s franc. riječi magazin (tal. ma-

gazzino), što u našem jeziku znači: skladište, ležište metka u pušci i drugo.

MAHNIĆ (m), u Presjeci (Nevesinje). Potiču od nekog Rada Mahnića koji je živio u Presjeci i, za "vrijeme Ahmeta Hercegovića", svoju djecu preveo na islam. Grob mu se zove "Radijev Kami" Početkom XX vijeka u Presjeci ih je bilo sedam kuća. (59:233). Mahnića ima i u Mostaru.

MAHMUTAGIĆ (m), u Počitelju (Čapljina). Doselili su u Počitelj "iz Like" (59:251). Mahmutagići su, u XVIII vijeku, živjeli i u Dračevu (Popovo). U Popisu terzija iz 1775. na području Popova upisani su Mahmutagići: "Abduzakir, Hasan i Muhamed, sinovi Arslanovi iz Dračeva" (97:291).

MAHMUTČEHAJIĆ (m), stare porodice u Stocu. Bili su poznati polovinom XVIII vijeka po gradnji čatrnja u dvorištima svojih kuća. Jednu od tih čatrnja sagradio je Muharem Mahmutčehajić "pod brdom u Busiljama" koja i danas postoji, a "svijet je zove Muhina čatrnja". Mahmutčehajići su imali kule "na jedan sprat" u Uzunovića Mahali i zemljišne posjede u Dabru (97:50,56,85). Mahmutčehajića ima i u Mostaru.

MAHMUTOVIĆ (m), prezime se pominje u okolini Stoca, u XIX vijeku. Na spisku hadžija iz 1885. godine za koje nije utvrđeno iz kojih porodica potiču nalazi se i Halil Mahmutović (97:99,101).

MAJČIĆ (m), u Varvari, Varvarskoj Planini i Triščanima (Prozor). U Varvari su starinom iz Rumboka kod Prozora, odakle im je predak doselio i "uzeo udovicu i imanje Čolaka koji su izumrli". U Varvarskoj Planini su ogranak Majčića iz Varvare, a u Triščanima su iz predjela Rakitno (79:91,93,146).

MAJIĆ (k), Veljaci i Vitina (Ljubuški). U Veljake su Majići doselili iz Šebošine kod Drinovaca, a u Vitinu iz Broćna, odakle su i starinom. Zaselak u koji su se naselili u Vitini nazvan je Majića Mala. Živjeli su i pod Zelenom Gorom kod Vitine, odakle su prešli u Zavojane. Ima ih u Mandinu Selu i Lepku (Duvno). U ova mjesta došli su iz Borčana kod Duvna (59:302,306,310,311).

MAJKAL (p), bivši rod u Krnjevićima (Šuma trebinjska). Majkali su "vrlo staro koleno, a starina im je u ovom selu". Priča se da su bili prilično bogati i da je njihov bio "ceo Debeli Lug" (predio između Šume trebinjske i Popova polja). Majkala više nema, "nedavno su smrli" (75:1187).

MAJSTOROVIĆ (k), u Humcu i Drinovcima (Ljubuški). Porijeklom su iz Drinovaca, odakle im je "djed" došao u Humac i tu se nastanio. Ima ih i u Prigrađi i Zavojanima kod Vrgorca (59:304).

MAKELJIĆ (m), u Blagaju (Bišće, Mostar). Makeljići su "starinci blagajski". Ovdje su i "primili islam" (59:240). Nije poznato kako su se zvali prije prelaska na islam. Vjerovatno su zadržali staro prezime.

MAKERA (p), u Kruševici (Ljubinje). Porijeklom su iz Crne Gore, odakle im je predak došao u Žabicu. Iz Žabice je prešao oko 1760. godine u Kruševicu. "Bila su dva brata, Luka i Marko. Marko je vodio stalno kera i po tome ga nazvaše Makera. Sinovi Luke i Marka nose isto prezime." Slave Mitrovdan (59:281; 155:546).

MAKITAN (p,m). **Makitani** (p) žive u Raptima (Bobani, Trebinje). Ovdje su starosjedioci, ali nije utvrđeno njihovo porijeklo. Ima ih i u Mostaru, gdje su "davno" doselili. Slave Đurđevdan (59:270). **Makitani** (m) su nekada živjeli u Dabrici kod Stoca. Izvor ne pominje njihovo porijeklo (97:92).

MAKSIĆ (k), u Vitini (Ljubuški). Ranije su bili nastanjeni u Ljubuškom, odakle su krajem XIX vijeka preselili u Vitinu, "na materinstvo". Priča se da su starinom od "Radobolje kod Makarske" (59:306).

MAKSIMOVIĆ (p), u Gomiljanima kod Trebinja. Jedan su rod sa Ukropinama iz Ljekove u Površi. Slave Sv. Klimentija, a prislužuju Sv. Petku (75:1178,1213).

MAKSUMIĆ (m), u Pijescima (Stolac), Podbilima i Međini (Široki Brijeg) i u Podveležju. Prema Dedijeru, Maksumići u Pijescima su iz Graca kod Ljubuškog, odakle im je pretka protjerao aga, a on se nastanio u Pijeske. Ima ih i u Gracu. Narodno predanje kaže

da su nekada u Podveležju živjela tri pravoslavna bratstva: Milišići, Voloderi i Maksumići. "Isturčili su se jednom na Božić, pošto su poturčeni bratstvenici htjeli da ih istjeraju iz sela." U podveleškom selu Svinjarina Maksumić je promijenio prezime u **Smajkić** (59:236,237,256). Maksumići u Podbilima i Međini su, navodi Petrić, iz Gracke kod Ljubuškog, gdje im je starina. Iz Gracke su pobjegli "za vrijeme Stojana Jankovića (1685) Podveleščima". Iz Podveležja su se "jedni poslije vratili, a drugi ostali i sada ih ima gotovo u svim selima Podveležja" (189:54).

MALEKIN (k), neobično i rijetko prezime porodica koje su živjele u Orašcu (Prozor). Iz ovog sela Malekini su "prije 6 koljena" pobjegli i nastanili se u Letku (Duvno) zbog toga što im je "Musliman htio djevojku uzeti pa su ga ubili" (59:311). Priča se da su Malekini bili jako silni i "budale" (junaci). Fratri nisu smjeli "počinjati misu dok oni ne bi došli k misi". Jedan zaselak Orašca po njima je nazvan Malekini. "Sada" ih ima u Ripcima (79:70).

MALEŠEVAC (p), prezime stare porodice prvobitno nastanjene u selištu Malina koje se nalazilo "na putu između Trebinja i Bileće". Istorijski izvori pominju Jovana Maleševca, đaka trebinjskog manastira i prepisivača crkvenih knjiga, o kome su svojevremeno pisali Ilarion Ruvarac i Vatroslav Jagić. Iz Maline, odakle su prema predanju i porijeklom, Maleševci su se proširili i u obližnja sela: Skrobotno i Vrbno. Šireći se, Maleševci su postali značajno hercegovačko pleme iz koga su se svojevremeno razgranala mnoga bratstva i porodice: Aleksići, Stojići, Ćorovići, Jaramazi, Šupići, Jankovići, Dedijeri, Krnji, Mandići, Kovačevići, Đerići, Srne, Dude, Kalemi, Pantići, Simići, Kočići. U Malini su Maleševci živjeli "sve do turskog vremena". Jednoga dana došao im je na konak "nekakav pašajlija" i počeo "činiti zulume". Domaćin Maleševaca "Maleš vojvoda" sa svojih osam sinova zakolje pašajliju, "uvati" njegovu krv u lonac i ostavi ga "na prijeklad". Poslije nekoliko godina počela je da vri krv u loncu, domaćin se uplaši i reče sinovima da bježe. Svi ga poslušaju, sem najmlađeg, koji ostade na Vidnjama (u Oputnoj Rudini). Od njega potiču "sve porodice u Hercegovini koje slave Ignjatdan". Predanje dalje kaže da su se oni Maleševci koji su pobjegli "niz Bosnu" pridvorili u jednog bega. Za prvi Božić beg im dođe na "položaj" i čestito daruje badnjake. Da bi se odužili begu, Maleševci mu daruju sablju koju su o-

duzeli od onog pašajlije kad su ga zaklali. Kada je beg pročitao na sablji ime svoga sina, "stavi ih na muke i oni priznadoše šta su učinili". Zatim je beg posjekao sve muškarce. Ostalo je nekoliko trudnih žena i od njih su "oni u Bosni što slave Ignjatan" (59:81,82,86, 248,440).

MALKIĆ (m), Stara, porodica nekada nastanjena u Kruševici (Ljubinje). Starinom su iz Crne Gore. Prvobitno su bili nastanjeni u Ljubomiru (Trebinje) odakle su oko 1660. godine došli u Kruševicu. Prezime su dobili po nekoj maloj ženi koja se zvala Malka. Malka je ostala rano udovica i njenu djecu su prozvali Malkići (155:504).

MALOHODŽIĆ (m), u Grablju kod Ljubinja i Ljubinju. Starinom su iz Herceg-Novog. Ranije su se zvali Arapovići. U Ljubinje su došli iz Grablja (59:288,291). U Grablju i Ljubinju ih više nema. Malohodžići su živjeli i u Stocu. Iz stolačke porodice Malohodžića, u izvorima druge polovine XVII vijeka, često se pominje Đulsuma Malohodžić, kći Osmanova iz Careve mahale. Đulsuma je pomagala "bogatim i siromašnim" i odredila da se iz njenog vakufa svake godine dijele određene količine hljeba mjesnoj sirotinji "ili da se za sirotinju svake godine priređuje gozba" (97:15,47,118).

MALKOČ (m), stare porodice koje su bile nastanjene u Šaranima (Brda trebinjska) i Gomiljanima kod Trebinja. Izvor ne navodi njihovo porijeklo (97:262,278). U ovim mjestima ih više nema. Malkoči su sada nastanjeni i u Mostaru.

MALJE (m), u Gledevcima (Ljubinje). Smatrali su ih starosjediocima u selu. "Malje se, vele, nekada zvao Đermančić" (59:283). Malja u Gledevcima više nema. Sjećanje na njih očuvano je u toponimu Maljeva gradina.

MALJEVIĆ (p), u Vučevu (gatačka Površ). Porijeklom su iz Rudog Polja kod Gacka, odakle im je predak došao u Vučevo i "udo" se za "kćer jednog Davidovića koji je samro" (59:203).

MAMIĆ (k), bivši rod u Gornjim Mamićima (Široki Brijeg). Mamići se spominju u popisu stanovništva iz 1743. i 1768. godine. Današnja sela Donji i Gornji Mamići koja nisu bila "podijeljena" nose

njihovo ime. To upućuje na zaključak da Mamići potiču "upravo iz istoimenog sela". Mamića nema na području Širokog Brijega. Odselili su i ima ih u nekim selima Livanjskog polja (189:88).

MANDEGANJA (p), u Bobovištima (Šuma trebinjska). Starinom su iz Volujca kod Trebinja, "odakle je jedan prešao kao domazet" oko 1850. godine. Slave Đurđevdan. "Mandegati znači mlatarati rukama" (75:1223).

MANDIĆ (p,k). **Mandići** (p), u Dulićima (Gacko) i Orašju (Popovo). Porijeklom su od plemena Maleševaca iz bilećkih Rudina. U Dulićima, na brežuljku u zaseoku Mandići, nalazi se "Mandića groblje" nazvano po tome što se u njemu "isključivo sahranjuje ova gatačka porodica" (59:82; 114:158). U ovom groblju nalaze se dva stećka (visoki sanduk i ploča). Na ploči je natpis iz kojeg se saznaje da je tu sahranjen, 1749. godine, Joko Mandić (146:196). U Orašje su Mandići doselili iz Gacka. Slave Jovanjdan (84:185). **Mandići** (k) su u Uzarićima, Biograticima, Lisama, Ciganskom Brdu i Oklaju (Široki Brijeg). Ima ih u Borovnici i Gverićima (Prozor). U Lisama su "odavno" i spadaju među najstarije porodice u selu. Porijeklom su "kako kažu, od sestre hajduka Mijata Tomića koja se zvala Manda". Bježeći pred Turcima, sa područja Duvna, došla je u Lise i tu se udala. Njeni potomci prozvani su Mandići. Iz Lisa su se raseljavali u navedna mjesta. Dedijer ih spominje u Biograticima gdje su, takođe, došli iz Lisa. Slavili su Đurđevdan (189:33,38,68,70,71; 59:345). U Borovnicu je Mandić došao oko 1900. godine iz sela Vrđi u zapadnoj Hercegovini, a u Gverića su doselili iz Sovića (Jablanica) prije 1878, gdje ih ima "kao Cvitkovića" (79:111,140).

MANDRAPA (p), u Kolojanu i Sjekosama (Donje Hrasno, Neum), Klepcima i Staroj Gabeli (Čapljina). U Kolojanu su starosjedioci. Tu ih je zateklo "tursko osvajanje". U Klepce i Staru Gabelu došli su iz Kolojana, a odatle su neke porodice prešle u Sjekose. Slave Nikoljdan (59:261,279; 155:704). Mandrapa ima u Čapljini i u Mostaru. U Čapljini je Mandrapa došao iz Klepaca.

MANDŽO (k,m). **Mandže** (k) su u Podgorju (Mostar). Ranije su se zvali Vukoji. Slavili su Nikoljdan (59:342). **Mandže** (m), u Luci (Borač). Doselili su iz Foče krajem XIX ili početkom XX vijeka (147:583).

MANIGODA (p), stara porodica koja je nastanjena u konjičkom kraju. Izvor ne navodi mjesto nastanjivanja. Manigode su porijeklom od bratstva Predojevića iz bilečkih Rudina (59:82).

MANIGODIĆ (p), stara porodica koja je nekada bila nastanjena u Bogdašićima (Bileća). Prema Dedijerovim navodima, porodica se dijelom raselila, a dijelom izumrla u ovom selu (59:172). Moguće je da Manigodići potiču od poznatog bilečkog bratstva Predojevića. Vjerovatno su Manigodići i Manigode koje Dedijer pominje u konjičkom kraju, nekada bili jedna porodica.

MANOJLOVIĆ (p), u Obješeniku (Gacko). Doselili su iz Čarađa (Nevesinje) "zbog Smail-agina zuluma". Neke porodice ostale su da žive u Čarađu. Od njih potiče "čuveni hajduk Risto Bijedić". Manojlovića ima u Šipačnom (Nevesinje), Duvnu i Sarajevu. Slave Jovanjdan (59:208). U Obješeniku više nema stanovnika.

MANOŽIĆ (p), u Garevoj (Gacko). Starosjedioci su u ovom selu. Zabilježeno je da su Manožići u Garevoj "nekad brojili i po trideset pušaka, i sad su gotovo smrli". Slave Nikoljdan (59:197).

MANJAK (p), u Šehovini (Nevesinje) i Braičevićima (Gacko). Nije poznato njihovo porijeklo. U Šehovinu su došli "odnekle od Bileće". U Braičevićima su starinom Vidojevići iz Crne Gore. Ima ih i Rudom Polju (Gacko). Slave Arandjelovdan (59:225,333).

MARČINKO (k), u Glumini (Neum). Porijeklom su iz Popova. U matičnim knjigama župe Grad u Dubrovniku postoji nekoliko upisa ovog prezimena u ovom i drugom obliku: **Marčinković**. Svi su porijeklom iz Popova. Upisani "primjeri" potvrđuju da su Marčinko i Marčinković "isto prezime". Danas su nastanjeni u Glumini (214/5:103,104).

MARIĆ (p,k,m). **Marići** (p), u Rilju i Brataču (Nevesinje), Kosoru (Mostar), Klepcima (Čapljina), Strujićima (Popovo), Gomiljanima kod Trebinja...U Rilju su porijeklom od Kovačevića iz Nudola u Crnoj Gori. Dugo su se "seljakali po Hercegovini" dok su došli u Rilje. Slave Arandjelovdan. U Bratač su doselili iz Dubočaka u Banjanima. Slave Jovanjdan. U Strujićima su "odavno" i nepoznato je odakle su porijeklom. Prozvani su Marićima po nekoj Mari čija

su djeca "bili i ostali siročad". Jedan zaselak u Strujićima po njima je nazvan Marića mahala. Slave Nikoljdan. U Kosoru su "najstarija porodica". Slave Đurđevdan. Marić u Klepcima potiče od "nekog desetara iz francuske vojske" koji je služio u Marića iz Stoca "pa je primio i njegovo ime". Slavi Jovanjdan (59:212,213, 341,342,262; 84:180,181). Marića ima u Poljicu i Biogradu (Površ, Trebinje). U Poljice su došli iz obližnjeg selišta Duži oko 1700. godine, a u Biograd iz Poljica. Slave Nikoljdan (75:1225, 1230). Ima ih u Zgonjevu kod Trebinja, Ošanićima kod Stoca i u Stocu. Jedno selo kod Trebinja zove se Marić Međine. Porodično predanje kaže da su Marići iz Trebinja i okoline (Gomiljani, Zgonjevo i Poljice u Površi) porijeklom iz Herceg-Novog. Odatle su doselila trojica braće. Jedan se nastanio u Gomiljanima, drugi u Zgonjevu, treći u Poljicu. Od njih potiču brojne porodice u Hercegovini. Ima ih nastanjenih u Sarajevu i Beogradu, a i iseljenih u SAD. Porodice u Gomiljanima slave Šćepandan. (Podaci: Mirjana Marić iz Gomiljana). **Marići** (k) su razgranat rod u zapadnoj Hercegovini, Podveležju i prozorskom kraju. Nastanjeni su u Dobriču, Grabovoj Dragi, Buhovu, Bliznom Kuku, Gornjim Mamićima (Široki Brijeg); Svinjarini, Dobriču, Kokorini, Banjdolu i Gornjim Gnojnicama (Podveležje); Jaklićima, Borovnici, Blacama, Dugama, Lugu i Risovcu (Prozor), Mostaru, Ljubinju, Ljubuškom... U Dobriču su, prema predanju, starosjedioci. Međutim, u popisima se spominju "tek 1768. godine". U Grabovu Dragu su davno doselili iz Varde kod Raške Gore. U Buhovo su došli iz Grabove Drage, a u Blizni Kuk iz Dobriča. U Gornje Mamiće Marić je došao iz Gruda "na ženinstvo" (189:41,46,47,51,88). Marići u Podgrađu (Mostar) su iz Podveležja, a u Bjelojeviće kod Stoca su došli iz Burmaza. U Podveležju su, prema Dedijeru, starinci, a "Podvelešci vele" da su doseljenici iz Bijelog Polja ili iz Raške Gore (115:156). U Veljoj Međi (Popovo) prezime Marić se spominje 1708., a u Trnčini 1711. godine (59:281,283,293,296,343;214/5.,104). U Jaklićima su "davnašnji doseljenici iz Hercegovine", u Borovnicu su došli 1910. iz Grabove Drage. U Blace su doselili iz Gruda "za turskog vremena". U Duge su se naselili 1913, a porijeklom su iz okoline Mostara (79:98,111,114,118,120,165). Ima ih u Ravnom (Popovo), Golom Brdu i Šćepan Krstu kod Stoca. **Marići** (m), u Vranjevićima, Ravčićima, Humilišanima (Mostar). U Vranjevićima su starosjedioci, a u Ravčiće su došli iz Podveležja (59:245, 247,248). U selima Podveležja ima više porodica Marića, a ima ih

i u Međinama (Polog, Široki Brijeg), gdje su doselili iz Podveležja (115:156,158,160,234; 189:54). Ima ih i u Kleku (Prozor). Tvrdi se da su porijeklom od "nekog poislamljenog katolika" i da su zajedničkog porijekla sa katolicima Marićima u Donjoj Vasi.

MARINKOVIĆ (k), u Orljavi i Vašarovićima (Ljubuški). U Orljavi su "Marinkovići i Pivci jedna porodica". Njihov je "djed" doselio iz Zavojani u Dalmaciji. U Vašaroviće je Marinković došao "o kugi" iz Prologa kod Vrgorca, "na širinu" (59:301,304)

MARINOVIĆ (p,k). **Marinovići** (p), u Ljekovoj i Slivnici (Površ, Trebinje). U Ljekovu su došli iz Slivnice oko 1820. godine. Slave Šćepandan, a prisluzuju Sv. Petku (75:1212,1213,1214). **Marinovići** (k), Golubinac (Popovo). Promijenili su prezime i sada se zovu Kralji (84:147). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

MARJANOVIĆ (k), u Bigracima i Ljutom Docu (Široki Brijeg) i u Krivodolu (Mostar). Porijeklom su iz Krivodola. Dediđer ih ne pominje u Ljutom Docu jer ih "u vrijeme njegovih istraživanja nije ni bilo". Došli su kasnije iz Krivodola (189:31,33). Marjanovići u Krivodolu su "starinci". Ima ih i u Jasenici (Bišće, Mostar). Došli su oko 1840. godine (59:244).

MARKIĆ (k), u Ljutom Docu, Biograticima, Jarama, Pologu (Široki Brijeg); Radišićima i Veljacima (Ljubuški); Šćipu i Kućanima (Prozor). Prema Petriću starinom su iz Brotnja. U Ljuti Dolac i Biogrance došli su iz Pologa, a u Jare odnekle iz Brotnja. U Pologu su "odavno". U Krivodolu (Brotnjo) se spominju 1768. godine (189:31,33,36,50,53). Markići u Biograticima su, prema Dediđeru, različitog porijekla. Jedni su došli oko 1700. godine od "onih s Tata". Slavili su Nikoljdan. Drugi su doselili iz Crnča oko 1800. godine. Slavili su Ivanjdan.. Za Markiće u Tatama (dio Jara) kaže da su "starinom Vožani" i da su slavili Lučindan (59:345, 346). U Radišiće je "Markićev otac" doselio u "momaštvo" iz Vira u Bekiji, a u Veljake su Markići (Dragojevići) došli iz "Ora kod Vrgorca" (59:297,302). U Šćipe je Markićev "praded" došao od Širokog Brijega, a u Kućane su doselili iz Donje Vasi (79:135, 139).

MARKOTA (k), u Donjim Poklečanima, Donjoj Sutini, Gornjoj Su-

tini (Rakitno, Posušje). Pričaju da su starinom sa "dalmatinske međe". Pojedine porodice imaju nadimke: Andrić, Čulinović, Brkljačić, Buković, Nikšić, Tentić, Jurić, Grgić (181:81-83). Prema Dedijerovim istraživanjima "Markotini pradjedi" doselili su u Poklečane iz Broćna (59:309). Ima ih nastanjenih i u Mostaru. U opisu prezimena Markota, Palavestra navodi podatke i za Markotiče, čije je prezime moglo nastati od starog prezimena Markota.

MARKOTIĆ (k), u Graboviku, Grabu i Veljacima (Ljubuški). Starinom su "ispod Ljubuškog". Odatle su se preselili u Metkoviće, a zatim u Vrgorac. U Grab je "pradjed" nekog Markotića doselio iz Vrgorca. U Veljake su došli iz Grabovika. Kupili su "kućište" od nekog muslimana i tu se nastanili (59:299,300,302,303). Markotića ima i u Mostaru.

MARKOVIĆ (p,k). **Markovići** (p) su nastanjeni u Žakovu (Podbrđe, Trebinje), Mrkonjićima i Drijenjanima (Popovo), Kaladžurđevićima (Šuma trebinjska), Medanićima (Gacko), Mostaru... Porijeklom su, vjerovatno, iz Tulja u Popovu gdje su nekada živjeli. Ima i mišljenja da su dalekom starinom Račići iz Grbića u Lugu (Trebinje). Prije dolaska u Medaniće boravili su i u drugim gatačkim mjestima: Kokorini, a potom i u Nadanićima. Markovići su stara mostarska porodica koja vodi porijeklo iz Tulja. U prvoj polovini XIX vijeka pominje se **Marković Ato Slomo** za koga se kaže da je bio "jedini svetionik u mostarskom književnom jezgru". Slomo je opisivao narodne običaje u Hercegovini i objavljivao ih u *Srpsko-dalmatinskom magazinu*. Bio je istovremeno i "etnolog i književni stvaralac i istraživač" (177:55). Svi Markovići u navedenim mjestima slave Jovanjdan (59:202,271;75:1200;84:170,171,172). **Markovići** (k), u Aladinićima i Trijebnju (Stolac), Klepcima (Čapljina) i Humcu (Ljubuški). U Aladinićima su porijeklom iz Borojevića (Stolac), odakle su im doselili "pradjedi" Stojan, Vlaho i Miho. Vlaho je imao "10 godina kad je došao, živio je 120 godina, a umro prije 15 godina" (oko 1885). U Trijebanj su došli iz Kruševa (Mostar) oko 1750. godine. U Klepce je Marković došao "s Košće" u Kruševu. Svi su slavili Đurđevdan (59:257,258,262,263). Ima ih i u Mostaru.

MARTIĆ (k), u Rastovači (Posušje), Dobriču i Jarama (Široki Brijeg). Donjem Zelenikovcu i Donjem Hrasnu (Neum) i u Klepcima

kod Čapljine. U Rastovači se spominju 1743. i 1768. godine. Tada su bili brojna porodica. Prije su se zvali **Krotković**. Porijeklom su iz Rastovače. Iz ovog sela u Dobrič se doselio oko 1720. godine Luka Martić. Došao je na zemlju Kajtaza iz Mostara. Lukin sin, fra Grga Martić, bio je u vrijeme selidbe "na školama". U Jare se "udo" Ante Martić, (brat Grga Martića) oko 1800. godine. Došao je iz Dobriča "na ženinstvo" (189:36,42). U Donjem Zelenikovcu Martići su odavna. U Donje Hrasno, zaselak Svitava, doselili su iz Donjeg Zelenikovca. U Klepce je "Martićev djed" doselio iz Hrasna (59:262,278;84:193). Ima ih nastanjenih u Bročancu (Hutovo) i u Mostaru. Živjeli su i u Lizopercima (Prozor), ali su "izumrli" u ovom selu (79:153).

MARTINOVIĆ (k), u Kočerinu, Ljubotićima i Gornjim Mamićima (Široki Brijeg). U Gornjim Mamićima su, prema predanju, najstarija porodica. Ali, "to neće biti tačno jer se Martinovići u starim popisima stanovništva ne pominju u Mamićima, a takođe ni u popisima koje obuhvata današnja lištička komuna". U Ljubotiće su doselili iz Kočerina. Jedan zaselak u Kočerinu gdje su nastanjeni samo Martinovići po njima se zove Martinovića Dolac (189:74,88, 89,90). Martinovića ima u Jasenici (Mostar) i Donjem Hrasnu (Neum). Nepoznato je odakle su došli u Jasenicu, a u Donje Hrasno (zaselak Svitava) su doselili oko 1850. godine iz Vidanja u Dalmaciji (59:244,278). Ima ih i u Mostaru.

MARUN (k), ove porodice su davno živjele u Veljoj Međi (Popovo). Nije im poznato porijeklo i odakle su doselili u Velju Među. Maruni su izumrli, a "od njih je Puho u Trnčini" (59:275).

MARUŠIĆ (p,k). **Marušići** (p) su u Klepcima (Čapljina). Doselili su iz Bjelojevića kod Stoca. U Klepce im je došao "djed na čitluk". Kažu da ih u Bjelojevićima više nema, a ne zna se "da li ih još gdje ima". Slave Nikoljdan (59:261). **Marušići** (k), u Biogracima, Dobriču, Gornjim Dobrkovićima, Kočerinu, Ljutom Docu, Pribinovićima, Trnu i Žvatiću (Široki Brijeg). Porijeklom su iz Pribinovića. Odakle su i doselili u ta mjesta. Ima ih u Podboru, Gornjim Višnjanima i Gmićima (Prozor). U Gornje Višnjane su došli oko 1855, a u Podbor oko 1900. godine iz Gmića (189:31,33,42,49, 73,77,79,89). Prema Dedijeru, Marušići su u Široki Brijeg doselili iz Vida u Dalmaciji "kad su ga Turci osvojili". Slavili su Ilindan. U

Biograticima su "od onih s Buhova", a u Radišiće (Ljubuški) došli su iz Mokrog kod Širokog Brijega (59:296,345,349). Ima ih i u Mostaru.

MASLAĆ (k), u Aladinićima (Stolac), Borutu, Sjekosama i Četoljubu (Donje Hrasno, Neum). Vrlo su stari doseljenici iz Riđana u Crnoj Gori. U Aladiniće im je predak došao iz Boruta oko 1850. godine. Slavili su Đurđevdan (59:27,279). Maslaći su nastanjeni i u Hutovu (Neum). Doselili su iz Hrasna (84:190).

MASLAREVIĆ (k), bivši rod u Orahovom Dolu (Popovo). Godine 1718. zabilježena je smrt Marije Maslarević iz ovog sela. Toponim Maslaruše (naziv zemljišta) u Orahovom Dolu podsjeća na ovu staru porodicu (214/5:105).

MASLO (m) u Pridvorcima (Nevesinje), Jablanici i Mostaru. U Mostar su doselili krajem XIX vijeka iz Pridvoraca. Prema predanju, predak im se zvao Tero (tur. maslo). Po tome su Terini potomci uzeli današnje prezime. (Saopštio Abdurahman Maslo iz Mostara).

MASLEŠA (p,m), **Masleše** (p) u Tulju (Popovo). Starinom su Nikolići iz "Ozrinića-Riđana" u Crnoj Gori. Neke od Masleša zovu i Škaljići. Ranije su slavili Jeremijevdan, a sada (kao i ostale porodice u Tulju) Jovanjdan (84:170). Zanimljivo je da se svi mještani Tulja sahranjuju u seoskom groblju kod crkve, osim Masleša koji imaju posebno groblje. **Masleše** (m), u Drljajićima (Široki Brijeg). Prema Hasandedićevim podacima, u ovom selu je "do zadnjeg rata" (1993) bilo 12 porodica Masleša. Predanje kaže da iz ove porodice potiče Ahmed Džezer - paša koji je kod Ake u Siriji pobjedio Napoleona Bonapartu (99:120).

MASNOVIĆ (p), prezime nekada poznate plemićke porodice u Drežnici (Mostar). Masnovići se, kao istaknuti feudalci, pominju u drugoj polovini XIV vijeka. Njihov rodonačelnik je već pomenuti feudalac Mastan Bubanjić, po kome su njegovi potomci uzeli prezime Masnovići. Kao plemićka porodica, Masnovići su imali svoj grb, što je značilo da su se ubrajali u najpoznatije feudalce svoga vremena. Vjerovatno je i nekadašnja crkva na lokalitetu Pod, ili Crkvina, pripadala porodici Masnović, "odnosno njihovom dvorcu", a moguće je da im je pripadala i nekropola stećaka kod "Peričeve kuće" (24:76,77).

MASTILOVIĆ (p), poznate gatačke porodice. Nastanjeni su u Izgorima, Tarajin Dolu i Kravarevu. Starinom su iz Korjenića (Trebinje). U Tarajin Do su došli iz Izgori oko 1870. godine. I u Kravarevo su došli iz Izgori, odakle su zbog neke "krvarine" pobjegli (oko 1800) "pod okrilje age Zvizdića". I dalje imaju svoju zemlju u Izgorima. Slave Mratindan. "Isto su pleme" sa Gordićima na Hrgudu, Ljubinju i Mostaru, Sokolovićima u Foči, Savićima u Pobe-darju u Posavini (59:207,210).

MATARADŽIĆ (m), u Ljubinju. Povremeno su, u XIX vijeku, boravili i u Zavali (Popovo), gdje su "nadoziđivali jednu staru ku-lu...koja stoji i sada" (84:149). U Ljubinju Mataradžića više nema.

MATIĆ (k,p). **Matići** (k), u Dubljanima i Krtnju (Popovo), Prapratnici, Gornjem Zelenikovcu, Broćancu, Hutovu i Hrasnu (Neum), Trijebnju, Rječicama i Bjelojevićima (Stolac), Klepcima (Čapljina), Vitini i Veljacima (Ljubuški). U Prhinje je Matić došao "na miraz" iz Dubljana. Odselili su u Slavoniju. Slavili su Matijevdan. U Pra-pratnicu su doselili iz Hutova, a u Gornji Zelenikovac iz Broćanca 1923. godine. Slavili su Šćepandan. U Hutovo su doselili iz Dubravica u Čarićima (Neum). Daljim su porijeklom iz Dubljana. U Dubljanima smatraju da su Matići bili pravoslavni i da su prešli "na katoličanstvo". U Dubljanima katolika više nema. Izbjegli su "još 1941. u toku borbi". Svi su slavili Malu Gospojinu (84:156, 175,184,189,191,193). U Trijebanj su Matići u XIX vijeku došli iz Hrasna, a u Rječice iz Trijebnja. Živjeli su i na Bivoljem Brdu. U Bjelimiće su doselili iz Graca u Hrasnu. U Veljacima su "odavno", a došli su iz Rastovače u Posušju. Ima ih u Vitini i drugim selima Ljubuškog. U Klepce su doselili iz Hrasna. Slavili su Šćepandan (59:254,262,263,278,292,301,307). **Matići** (p), su u Tulju (Popovo). U Tulju su "pravi Matići izumrli, a bili su starinci". U prvoj polovini XVIII vijeka u ovom selu je živio Risto Matić za koga se tvrdi da je bio bogat čovjek. Pošto nije imao djece, Risto je doveo, iz sela Bijelač u Šumi trebinjskoj, svog rođaka Nikolu Pravicu "te ga podigao, oženio ga i ostavio mu svoje imanje". Od njega su današnji Matići u Tulju. U Tulju žive "samo pravoslavni" i svi slave Jovanjdan (169,170).

MATIJAŠEVIĆ (k), u Vranješevićima (Ljubuški). Smatraju ih jednom od najstarijih porodica. Živjeli su u Bijelom Polju kod Mosta-

ra. Tu su «ubili Turčina, pa pobjegli u Vrgorac». Iz Vrgorca su došli u Vranješeviče "još kad je Turčin vladao Vrgorcem". Za sebe kažu da potiču od Matije Ninoslava, "bosanskog kralja" (59:304). Prema nekim izvorima, porijeklom su iz Bobana (Trebinje). U maticama župe Grad u Dubrovniku spominje se 1701, Mijo Matijašević porijeklom iz Diklića (213:157). U Trnčini se jedan lokalitet po njima zove Matijaševića vrt (84:167).

MATIJEVIĆ (k), Uzarići i Duboko Mokro (Široki Brijeg). U Duboko Mokro su doselili iz Čerigaja kod Širokog Brijega. Ranije su se zvali Kraljevići. U Uzariće su došli iz Mokrog (189:38,80).

MATIJIĆ (k), u Ravnom i Trnčini (Popovo). U Ravno su doselili iz "Dobroslavića Međe pod Kotezima". Porijeklom su od rodovske grupe Dobroslavića iz Popova. U Trnčini su od Dobroslavića iz Ravnog. Slavili su Mitrovdan (84:159,169).

MATKOVIĆ (p,k). **Matkovići** (p), u Bogodolu, Hodbini i Zijemlju. U Bogodolu su jedna od najstarijih porodica. Kažu da su iz Popova, odakle su odselili «zbog zuluma turskog». U Zijemlja i Hodbinu su došli iz Bogodola. Slave Jovanjdan (59:235,315,317). Pominju se i u Gorancima kod Mostara (92:297). **Matkovići** (k) su nastanjeni u Radešini (Konjic), Crnim Lokvama (Široki Brijeg) i Orašcu (Prozor). U Radešinu su doselili iz Poljica u Dalmaciji. "Jedan je došao od sirotinje, drugi pobjegao od vojaštva" oko 1850. godine (59:337). U Crnim Lokvama "ne znaju za svoju starinu i porijeklo", a u Orašac su došli iz Rakitna (189:67).

MATOVIĆ (p), u Bogojević Selu (Zupci, Trebinje). Prema Koziću Matovići pripadaju bratstvu Vukalovići "čija je starina u Crnoj Gori". Slave Sv. Petku, a prislužuju Nikolice (75:1242).

MATRAK (p), u Gnojnicama (Bišće, Mostar). "Matraci misle da su i oni starinci..." u ovom selu. Ostali su "iza kuge koja je ovaj kraj tako pomorila da nije imao ko obrađivati zemlju" (59:239).

MATUŠKO (k), u Moševićima i Dužima (Neum). Prezime se prvi put spominje 1719. godine, "bez oznake mjesta". U popisu stanovništva iz 1794. navodi se da su iz Moševića. Javljaju se i pod prezimenom **Matušковиć** (214/5:106). U Moševićima su starinci,

a u Dužima su iz Moševića. Slavili su Svisvete (180:100,101). Porodica Matuško živi u Trebinju. Porijeklom je "od Neuma".

MAUKALO (?), prezime stare porodice koja je nakada živjela u Gorogašima (Bobani, Trebinje). Maukala odavno nema u ovom selu. Izmrli su, ili su nekud odselili (59:268).

MAVRAK (p), u Zijeplju (Mostar) i Bojištu (Nevesinje). U Zijeplja su doselili iz Popova, odakle su krenuli oko 1820. godine i "poslije dužeg vremena došli su ovdje". U Bojišta je Mavrak došao sa Zijeplja krajem XIX vijeka. Po sopstvenom kazivanju, starinom su iz Crne Gore, odakle je neki Mavrak došao u Popovo. Slave Jovanjdan (59:235,324).

MAVRIĆ (p), u Veličanima, Drijenjanima i Dodanovićima (Popovo). U Veličane su doselili iz Dodanovića oko 1785. godine, a u Dodanoviće iz Drijenjana. Ranije su imali prezime **Čvaljak**. U Veličanima ih zovu i Dodanima, pošto su došli iz Dodanovića. Slave Nikoljdan, a prethodna slava im je bila Lučindan (84:177).

MEDAN (p), u Gornjem Hrasnu (Neum), Trijebnju (Stolac), Potkomu (Dabar), Ortiješu (Mostar), Ubosku (Ljubinje), Donjoj Trusini (Nevesinje). Ima ih u Gabeli (Čapljina), Mostaru i okolini Stoca. Prema predanju, porijeklom su od kneza Mirila iz Mirilovića u bilečkim Rudinama. Prezime su dobili po nekom svom pretku koji je volio da jede med. U Gornje Hrasno (zaselak Rujevi Do) doselili su iz Mirilovića oko 1600. godine. Iz Rujevog Doala selili su u Ortiješ (1809), u Ubosko (1819), u Donju Trusinu oko 1820. godine. U Potkomu su starinom "iskraj Bileće" (59:227,243,275,289, 293;155:698). Bilo ih je nastanjenih i u Lokvama i Prebilovcima (Čapljina).

MEDAR (p), u Sedlarima i Dračevu (Popovo). U Sedlarima se smatraju starosjediocima. Nije poznato odakle im je porijeklo. Pretpostavlja se da su srodnici s Ivaniševićima u Poljicu i Penda-ma u Čvaljini. U Dračevo su došli iz Sedlara. Slave Šćepandan (84:142,173;59:272).

MEDIĆ (k,p,m). **Medići** (k), u Rasnom (Široki Brijeg), Radišićima (Ljubuški) i Kljenku (Donje Hrasno, Neum). U Rasno su doselili iz

Radišića, a u Radišiće iz Čerigaja. Daljim porijeklom su iz Dalmacije, "od Biokova". Godine 1743. u Čerigaju se spominje jedna porodica Medića. Pod ovim prezimenom više ih nema u Čerigaju. Od njih su današnji Pinjusi i Kraljevići (189:84). Dedijer ih nalazi u Čerigaju i Privalju. Za Mediće u Čerigaju kaže da su starinom Predići iz Stona i da su doselili prije "250 godina" (oko 1650). U Privalj su došli iz Čerigaja, a takođe i u Radešine. U Kljenku su starinom iz Dobrana u Dalmaciji. Slavili su Miholjdan (59:279, 296,351,352). Petrić tvrdi da Medića i u Privalju više nema (189:82). **Medići** (p) su bili nastanjeni u Prebilovcima i Klepcima kod Čapljine, a **Medića** (m) ima u Mostaru.

MEDIN (m), u Kućanima i Kleku (Prozor). U Kućane im je predak došao "posle kuge". Pričaju da su starinom "iz Medine". U Klek su Medini došli 1913. godine iz Kućana (79:138,139).

MEDOŠEVIĆ (p), stara porodica koja je nekada živjela u selištu Sopoštica (Površ, Trebinje). U dubrovačkim izvorima iz 1413. godine pominje se Mirko Medošević iz Sopoštice, za koga se navodi da je "kao čovjek Vuka Kobiljačića primao stoku na čuvanje" (227:67).

MEĐUGORAC (k), u Klobuku (Ljubuški). Porijeklom su iz Međugorja (Čitluk). Početkom XX vijeka bili su brojna porodica. U Klobuku ih je bilo 30 kuća, "a zna Mate Čuljak kad su 3 brata zajedno živjeli" (59:308). Prezime je, očigledno, nastalo po mjestu porijekla.

MEHIĆ (m), u Cernici i Ključu (Gacko) i u Blagaju (Bišće, Mostar). U Cernici, "Mehići pričaju da su iz Turske". U Blagaju "misle da su porijeklom iz Gacka" (59:200,240). Dedijer ih pominje u Ključu. Hasandedić navodi da je "rodonačelnik" Mehića došao u Cernicu preko Boke iz Turske "kad su Osmanlije ove krajeve osvajali". Za Mehće u Ključu kaže da potiču od nekog Mehe koji je došao iz Turske sa Ahmedom Hercegovićem (97:190,197). Prema predanju, Mehići su osvajači grada Ključa, "te bi u Ključu bili od 1468. ili 1469. godine"(147:583). U Cernici i Ključu ih više nema. Mehići su sada nastanjeni i u Mostaru.

MEHMEDBAŠIĆ (m), u Stocu i Donjem Hrasnu (Neum). Živjeli su

i u Veljoj Međi (Popovo), ali su se iz ovog sela raselili (59:275,278). Najstariji "poznati član" ove porodice u Stocu je hadži-Ahmed Mehmedbašić koji je 1734. godine osnovao u Stocu "vrijedan vakuf". Iz ove porodice bilo je "dvanaest hadžija", a od "austroougarske okupacije 1878. godine do danas, više kadija, pravnik, ljekara i drugih visokoobrazovanih ljudi". Mehmedbašići su stara mostarska porodica. Jedan od njenih članova je i hafiz Ahmed ef. Mehmedbašić, profesor gimnazije u Mostaru od 1901. do 1905. godine. Kao svestrano obrazovan intelektualac "uz orijentalne jezike znao je još francuski, njemački i engleski" (97:64).

MEHREMIĆ (m), prezime starih porodica koje su bile nastanjene u Rabini kod Nevesinja i Kokorini (Podveležje, Mostar). U Kokorinu su doselili iz Rabine. U Podveležju ih više nema. Raselili su se u druga mjesta (115:161).

MEMAC (m), neobično prezime stare porodice nekada nastanjene u Cernici (Gacko). Pominju se polovinom XVIII vijeka. Nije im utvrđeno porijeklo (147:583). Memci više ne žive na području Gacka, a nije poznato da li ih ima još negdje u Hercegovini. Prezime je moglo nastati od nadimka nekog pretka i teško je odrediti na što asocira.

MEMIĆ (m), u Balagju i Kružnju (Mostar). U Blagaju su jedna od najstarijih porodica, a u Kružnju su starosjedioci (59:240,297). Ima ih i u Donjem Selu (Drežnica, Mostar), gdje se spominju 1839. godine (173:46). Živjeli su i u Bahorima i Drugovićima (Gacko). U Kričku "kod izvorišta Čehotine" (Krička nahija) ubrajaju ih među najuglednija "muhamedanska plemena" (147:583). Memića ima u Grevićima i Ljubuncima (Prozor) i u Prozoru. U Grevićima su starinom Greve koji su zasnovali selo. U Ljubuncima su starosjedioci, a u Prozor je Memić došao "na ženovinu" 1925. godine "iz Privora (srez Bugojanski)" (79:108,115,140).

MENALA (k), u Cerovoj, Kolojanju i Cerovu (Donje Hrasno, Neum). Vrlo su stare porodice. U Kolojanj su Menali došli iz Cerove, gdje ih je početkom XX vijeka bilo 12 kuća, a u Kolojanju tri. Slavili su Nikoljdan (59:279).

MERČEP (p), u Đedićima (Šuma trebinjska). U Đediće su Merčepi

doselili prije "260 do 280 godina" (druga polovina XVII v.) iz Riđana u Crnoj Gori. U manastiru Duži "ima jedno pismo iz 1745. godine iz kojeg se vidi da je Risto Merčep poklonio svoju zemlju u Dražin Dolu manastiru i za to primio 6.000 akči". Slave Šćepandan, a prislužuju Zadušnice (75:1188,1189). Iz ove stare porodice potiču dvije značajne ličnosti: Dimitrije Merčep i njegov sin Mihailo. **Dimitrije** (1828-1894) je bio jedan od vođa u Hercegovačkom ustanku. Ovaj "buntovni Hercegovac" učestvovao je u revolucionarnim zbivanjima 1848. u Vojvodini, a spominje se i kao dobrovoljac u Krimskom ratu 1853. godine. Posebno je zapaženo njegovo učešće u sukobima između Srba i Turaka 1862. u Beogradu i događajima na Čukur-česmi. Kao istorijska ličnost, on "prevazilazi trebinjske i hercegovačke okvire, jer je bio jedan od značajnih učesnika u mnogim događajima šireg jugoslovenskog značaja" (283:201-203). **Mihailo** (1864-?) je dao značajan doprinos razvoju vazduhoplovstva. Godine 1909, sa E. Rusijanom, izradio je nacrt za monoplan na kojem je Rusijan poginuo 1910. u Beogradu. Drugi avion konstruisao je u Zagrebu 1911. i sa njim uspješno završio probni let. Godine 1912. izradio je novi tip aviona sa kojim je pilot D. Novak na aeromitingu u Budimpešti pobijedio "u svim tačkama nadmetanja". Savršeniji model aviona konstruisao je početkom 1914. Početkom Prvog svjetskog rata austrougarske vlasti ga hapse i uništavaju mu avion. Poslije 1918. živio je u Zagrebu (77/6:29).

MERDŽAN (k), u Veljoj Međi (Popovo), Donjem Hrasnu (Neum) i Gabeli. Porijeklom su iz Zagorca kod Trebimlje u Popovu. Doselili su u Velju Među u XVIII vijeku. U Donje Hrasno (zaselak Glušci) došli su iz Dubava kod Stoca. Ima ih u Gabeli. Slavili su Nikoljdan (59:275,276,279;84:166). U maticama župe Trebimlja Merdžani se spominju početkom XVIII vijeka u Veljoj Međi, Zagorcu i Strmcu (214/5:106).

MERHEMIĆ (m), u Rabini (Nevesinje). Prema sopstvenom kazivanju, porijeklom su od "neke žene Merheme". Odavana su u Rabini. Merhemići su, za vrijeme turske uprave, "čuvali jedan klanac koji je iz Nevesinja vodio u Blagaj, pa zato taj klanac po njima nazivaju Merhemića ili Uski klanac" (97:157).

MERZIĆ (m), Hrušta (Nevesinje). Porijekom su iz Boraka (Konjic).

Neki njihov predak, zvani Dogo, bio je oženjen "cigankom Merzom i od toga su Merzići". U Hrušta su doselili sa Zijemlja "na svoju zemlju" (59:232).

MESIHOVIĆ (m), u Vitini (Ljubuški). Doselili su se "iz Eski Babe u Anadolu", kada su Turci osvojili Hercegovinu. Bili su "dizdari ljubuškog grada" (59:306). Mesihovići su nastanjeni i u Mostaru.

MEŠAK (m), stare stolačke porodice. Iz istorijskih izvora saznaje se da su u Stocu "porodične vakufe" (dobrotvorne institucije, legatete) imali Mešak Abdulah i Mešak Derviš (97:58). Mešaci su nastanjeni i u Mostaru.

MEŠTROVIĆ (k), u Lapsunju, Paljikama i Dobruši (Prozor) i u Prozoru. Porijeklom su iz Studenaca kod Imotskog, odakle su "prvi Meštovići" došli u Borovnicu oko 1880. godine "kao majstori za gradnju pruga". Nešto kasnije dolaze u Dobrušu, a zatim i u Prozor oko 1900-1905. godine. U Lapsunj su došli poslije Prvog svjetskog rata (79:103,109,112,113).

METILJEVIĆ (m), stare porodice koje su bile nastanjene u Čapljini. Metiljevići su bili poznati po tome što su 1783. godine sagradili u Čapljini "jednu od najznačajnijih kula ovog područja". (Čapljina, Ilustrovani zbornik, Čapljina, 1989, str.56).

MEZIĆ (m), u Zagreblju i Kosirici (Drežnica, Mostar). U Zagreblju se smatraju starosjediocima. U Kosiricu su doselili iz Zagreblja. "Kontinuirano se spominju u sidžilima mostarskog kadije od 1756. godine" (173:47).

MIHALJ (k), u Donjim Poklečanima, Barbićima i Sutini (Rakitno). Tvrdi se da su Mihalji porijeklom iz Mađarske, ali se "čini da nema dovoljno dokaza koji bi to potvrdili". Odavno su naseljeni u Rakitnu. Pominju se 1741. godine, a "dokumentovano" se mogu pratiti od 1821. godine. Prema usmenoj tradiciji, doselili su u Rakitno "ispod Grede", odnosno iz Zagoričana (Livno). Nadimci "današnjih" na području Rakitna su: Bilići, Lepići, Kavazovići, Memedovići, Skakići, Tomići (po djedu Tomi), Kajgići (po prababi Kajgi). Nadimak Memedović dobili su, prema predanju, po nekom svom pradjedu Stipanu, koji je bio sluga kod age Čibera, "pa pre-

šao na islam i uzeo ime Mehmed" (181:82-84). Dedijer ovo prezime registruje kao **Mialj**, i, u vrijeme njegovih istraživanja, u Poklečanima ih je bilo 15 kuća (59:309).

MIALJEVIĆ (k), u Grabu i Crvenom Grmu (Ljubuški). U Grab su doselili iz "Leđana kod Dubrovnika (...) prije 130 godina" (59:300). I ovo prezime se u novijim izvorima navodi kao **Mihaljević**. Čini se da su Mihalji i Mihaljevići porodice istog porijekla.

MIČETA (p), u Čičevu (Popovo). Porijeklom su iz Hrasna. Slave Nikoljdan. Smatra se da su Mičete, Bukvići, Medani, Đoge, Markovići i Komadi u Gornjem Hrasnu svi jedan rod i poreklom od Denda iz Hrasna (84:186). Mičeta ima i u Gornjem Hrasnu. Prema predanju, potiču od nekog potomka kneza Mirila. Slave Jovanjdan (155:701). Mičete – zaselak u Bančićima kod Ljubinja nazvan je po njihovim stanovnicima Mičetama. Ima ih nastanjenih i u Ubosku (Ljubinje).

MIĆEVIĆ (p), u Oblom Brdu (Bileća), Žitomisliću i Pijescima (Mostar), Stocu i Zavalu u Popovu. Mićevići u Oblom Brdu starijom su Kovačevići iz Grahova u Crnoj Gori. Oko 1800. godine došao je u ovo selo neki njihov predak Miće i po njemu su, vjerovatno, dobili prezime. U Žitomisliće su odavno doselili s Udrežnja (Nevesinje). Iz Žitomislića su neke porodice prešle "na svoju zemlju" u Pijeske. Slave Arandjelovdan (59:187,256). U Zavalu su Mićevići došli "za trgovinom" iz Stoca. Slave Jovanjdan (84:152).

MIĆIJEVIĆ (m), u Mostaru i Rabini (Nevesinje). Prema predanju, davno su doselili u Mostar iz Nikšića. U istorijskim izvorima pominju se početkom XIX vijeka. Jedan pripadnik ove mostarske porodice, Salih Mićijević, "odselio je koncem prošlog stoljeća u Istanbul, tamo otvorio fabriku i obogatio se" (97:157,158).

MIĆIĆ (p), u Čvaljini (Popovo) i u Ljubinju. U Ljubinje su došli iz Crne Gore "s Turcima", kada su osvajali Hercegovinu "negde oko 1450. godine" i nastanili se na Vardušu, a zatim u Ljubinje. Ima i mišljenja da su doselili za vrijeme Crnojevića: "Njihov predak koji je doselio na Vardušu zvao se Mića Crnojević. Po njemu su Mićići dobili prezime. Slave Đurđevan (59:287;155:504). U Čvaljini se jedan ogranak Penda zove Mićići (84:156).

MIĆUN (p), u Bileći. Porijeklom su iz Riđana u Crnoj Gori. "Vele da su od plemena Vuka Mićunovića, što se pjeva u Gorskom vijencu". Iz Riđana su odselili oko 1820. godine. Prije dolaska u Bileću živjeli su u Zucama, Mirilovićima i Šobadinima. Mićuni slave Jovanjdan (59:166).

MIĆUNOVIĆ (p), u Orahovcu (Lastva, Trebinje). Prema predanju koje se održalo do naših dana, Mićunovići su najstarija porodica u Orahovcu. Izvor ne navodi odakle su porijeklom, niti se pamti od kada su u selu. Ima ih samo jedna kuća. Slave Jovanjdan, a "mala slava" im je Mala Gospojina (64:480). Vjerovatno su Mićunovići i Mićuni porodice istog porijekla.

MIDŽOVAN (p), stare porodice koje su živjele u Klikovićima (Šuma trebinjska). Kozić je mišljenja da bi prezime moglo nastati od glagola "midžati" što znači mokriti. Midžovani su izumrli, a kao sjećanje na njih u selu se zadržao naziv "Midžovan-kućetine", ostaci zgrada u kojima je stanovala porodica ovog neobičnog prezimena (75:1181).

MIHAČIĆ (k), rod u Belenićima (Popovo) i Gabeli (Čapljina). Smatra se da potiču od Mihočevića iz Popova (214/5:107). Filipović i Mićević u monografiji *Popovo u Hercegovini* ne pominju u Popovu Mihačiće i Mihočeviće.

MIHALOVIĆ (k), u Dubljanima (Popovo). Porijekom su iz Šćenice u Bobanima. Slavili su Malu Gospojinu. U Dubljanima ih više nema. Svi katolici iz ovog sela izbjegli su "još 1941. u toku borbi" (84:175). U upisima župe Grad u Dubrovniku navodi se da su Mihailovići doselili iz Mostara, a i iz Popova (214/5:107).

MIHALJEVIĆ (p), stara hercegovačka porodica nekada (vjerovatno) nastanjena u Mostaćima kod Trebinja ili u Trebinju? U istorijskim izvorima s početka XVII vijeka spominje se Radoje Mihaljević kao ktitor crkve Sv. Klimenta u Mostaćima. Za njega je zograf Vasilije, 1623. godine, naslikao živopis u ovoj crkvi (172:169). Vojislav Korać kaže da nije utvrđeno ko je bio "ovaj Mihaljević" pošto se porodice ovog prezimena ne pominju u trebinjskom kraju. Korać, ipak, smatra da je Mihaljević pripadao nekoj istaknutoj porodici kada je mogao platiti iznos živopisa. Ima mišljenja

(zasnovanim na podacima V. Vuletića-Vukosavića iz 1888. godine) da je porodica Mihaljević prešla na islam, i da "i dan današnji" ima potomaka u Mostaćima i Trebinju (126:378).

MIHIĆ (p,k). **Mihići** (p), u Bančićima kod Ljubinja, Donjem Poplatu kod Stoca, Dabrici, Kobilj-Dolu, Predolju (Dabar), Miljevcu (Nevesinje), Čavšu (Popovo), Čapljini, Mostaru... Živjeli su i u Gornjem Hrasnu, u zaseoku Pod Kulom gdje im je nekada bila "matica". Odavde su se raseljavali još za vrijeme turske vladavine "zbog ubistva haračlije". Zvali su se Tomići, a prezime Mihić uzeli su po nekom svom pretku Mihi. Predanje, zabilježeno u Bančićima, kaže da su jednog Mihina sina (starog 10 godina) odveli Turci u Carigrad. Poslije nekoliko godina taj Mihin sin "dođe u Hercegovinu kao paša". Ima mišljenja da su Mihići dalekom starinom iz Vasojevića u Crnoj Gori i da im se predak "tamo zvao Orlović". Jedno drugo predanje kaže da potiču od kneza Mirila iz Mirilovića i da je "serdar Milenko Knežić imao brata Mihu i od njega su Mihići" (155:621). U Dabar i Čavaš Mihići su doselili iz Gornjeg Hrasna. Slave Jovanjdan (248:43;84:186). U Ortiješ (Bišće, Mostar) Mihići su doselili iz Dubrava oko 1899. godine. Slave Nikoljdan. U Donjem Poplatu su od Mirkovića iz ovog sela. Nastanjeni su u zaseoku koji je po njima nazvan Mihića Mala (59:244,292). **Mihići** (k) su stare porodice u Iličima kod Mostara i u Mostaru. U Iliće su se nastanili oko 1830. godine, a u Mostar su došli iz Ilića. Među čuvenim majstorima zidarima i kamenorescima iz Ilića pominje se Marko Mihić (1894-1959), solunski dobrovoljac iz 1918. godine, a Vladimir Čorović "među starim katoličkim porodicama u Mostaru 1933. godine pominje i Mihiće" (155:623).

MIHOČEVIĆ (k), bivši rod u Ravnom i Cicrini (Popovo). U Cicrini se spominju 1729, a u Ravnom 1735. godine. Smatra se da su "jedan rod" sa Mihačićima iz Belenića i Gabele (214/5:107).

MIHOJEVIĆ (p), u Grmljanima (Popovo), Dračevu (Gabela) i Stocu. Potiču od Đurbaba koji su nekada živjeli u Grmljanima i odatle, odselili u Stolac. U Popovu se 1718. godine pominje Mihailo Mihojević "bez oznake sela". Vjerovatno je bio od "ovih" Mihojevića. Daljom starinom su iz Riđana. "Jedan Mihojević je odselio u Dračevo kod Gabele, gdje ima i danas potomstva". Mihojevići u Grmljanima slave, kao i ostali u selu, Jovanjdan (84:143,144).

MIHOVIĆ (p), u Konjskom (Zupci, Trebinje). Došli su u ovo selo "odnekud iz Crne Gore". Potiču od bratstva Tomanovića. Izbjegli su "zbog krvnine" oko 1800. godine. Slave Nikoljdan (75:1239).

MIJAČ (p), stara porodica koja je "još od davnina" živjela u Fatnici (Bileća). Od Mijača potiču dvije "danas najstarije porodice u Fatnici": **Pervani** (m) i **Kulaši** (p). Kulaši slave Šćepandan, a to je (možda) bila i slava Mijača (59:184,185)

MIJANOVIĆ (p), u Ljubomiru, Mosku, Biocima i Branom Dolu (Trebinje), U Trebinju, Kapavici (Ljubinje). Živjeli su neko vrijeme u Korjenićima, odakle su prešli u Krivošije, a zatim u Ljubomir i druga mjesta. Na Mosko su došli iz Branog Dola, a u Kapavicu iz Bioca (59:133,140,289). Na području Ljubomira ima ih u Ukšićima, Čvarićima, Domaševu i Cibrijanu. Ima mišljenja da ova brojna porodica potiče od starih Nijanovića koji su, polovinom XVII vijeka, bili nastanjeni u "Adžovim" Vrbama u ravnici Zeti". Prezime su dobili po svom pretku Mijanu . U Ljubomir su vjerovatno, doselili u drugoj polovini XVII vijeka. Slave Nikoljdan (187:121,122). Malo je poznato da iz porodice Mijanović u Ljubomiru potiče "jedna od najpoznatijih operskih pjevačica u SAD" Bosiljka Mijanović (odnosno Maja Nović). Čerka je Boža i Zore Mijanović - rođene Miljković iz Zasada kod Trebinja, koji su (oko 1926. godine) odselili u Ameriku. Maja Nović kao "prvakinja New York City opere" postigla je zapažene uspjehe na pozornicama Čikaga, Njujorka, Vašingtona...interpretirajući glavne uloge u operama: "Aida", "Kavalerija Rustikana", "Toska" i dr. Tu je postigla slavu "ljepotom svoga glasa i vanrednim glumačkim ostvarenjima". (*Portreti naših iseljenika*, «Glas Trebinja», 1.IX-1956, str.5). Umjetnica je od svog prezimena uzela novo ime (Maja) i novo prezime (Nović) što je vrlo rijetko i zanimljivo.

MIJATOVIĆ (p,k). **Mijatovići** (p), u Grmljanima, Čavšu i Trnčini (Popovo) i u Prozoru. U Čavaš su doselili iz Grmljana. Iz Trnčine su iselili, ali se u izvoru ne navodi gdje i kada. Slave Nikoljdan (84:168,186). U Prozor im je predak došao oko 1900. godine "kao pekar iz Bugojna". Slave Stjepanjan (79:109). Mijatovići su bili srednjovjekovna gatačka porodica. Živjeli su u Cernici i Metohiji (Gacko). "Jedna njihova grana iselila se iz Gacka u XVIII vijeku u Boku" (147:583). **Mijatovići** (k) u Počitelju i Domanovićima (Čap-

ljina). Starinom su iz Popova. U Počitelj su doselili iz Ravnog. Slavili su Svisvete (59:252,253).

MIKULIĆ (k), vrlo razgranat rod u zapadnoj Hercegovini. Starinom su iz Ružića (Grude), a daljim porijeklom iz Dalmacije. Nastanjeni su u Kočerinu, Ružićima, Smokinju, Ivankovića Docu, Podkraju (Široki Brijeg); Rakitnom, Humcu, Klobuku, Radišićima, Crvenom Docu, Borjanima (Ljubuški), Ravčićima (Mostar). U Kočerinu su "za turskog vaktā" doselili iz Ružića gdje se spominju 1743. i 1768. godine. Iz Ružića su selili u Dužice, Smokinje, Podkraj, a u Ivankovića Dolac došli su iz Kočerina (189:86,87,89,90). Prema Dedijerovim navodima, Mikulići su doselili u Kočerinu iz Vrgorca u Dalmaciji "prije 400 godina, u vrijeme Hercega Stjepana". U Klobuk je neki Mikulić prešao "na ženinstvo" prije "30 do 40 godina" (oko 1860.) iz Ružića. U Rakitnu se smatraju starosjediocima. Prije dolaska u Ravčice živjeli su u Dračevicama i Gnojnicama (Mostar), odakle ih "aga preseli u Ravčice". Slavili su Nikoljdan (59:247,304,308,353). Ima ih i u Vitini kod Ljubuškog. Dedijer ih navodi kao Mikuljić i kaže da je Mikuljića djed došao iz Ružića u najam pa se "uvinča" (59:307).

MILADINOVIĆ (p), u Turmentima (Zupci, Trebinje). Ubrajaju se među najstarije porodice u ovom selu. Neki njihov daleki predak došao je u Turmente oko 1700. godine iz Čvaljine u Popovu. Slave Đurđevdan, a "prislugu drže Velju Gospođu" (75:1245).

MILAKOVIĆ (p), u Jasenici i Arbanačkoj (Lug, Trebinje). Prema predanju, živjeli su u nekadašnjem naselju zvanom Selo kod Jasenice, ali su ga oko 1700. godine napustili i zasnovali novo naselje na "Prlovitoj Vlaci gde i danas žive". (Vjerovatno se ovdje misli na Jasenicu, R.M.). Milakovići su živjeli i u selištu Dumice "koje je još starije selište od Sela". Njihov predak koji se nastanio na Prlovitu Vlaku zvao se Milak i po njemu je nastalo ovo prezime. Dedijer kaže da je "i Dimitrije Milaković pisac istorije Crne Gore od ovih Milakovića". Slave Jovanjdan. Ima ih u Ljubinju, gdje su doselili oko 1810. godine iz Jasenice. Slave Đurđevdan (59:268, 269,287). U Arbanačku su Milakovići prešli iz Jasenice i "nastanili se na Vrećine staje" (75:1187). Pomenuti istoričar Dimitrije Milaković (1804-1858) je iz Jasenice. Bio je Njegošev sekretar i sekretar knjaza Danila. Objavio je *Srpsku gramatiku* (1836) i uređi-

vao *Almanah Grlica* (1835-1839). Najpoznatije mu je djelo *Istorija Crne Gore*, Zadar, 1856. (77/6:106).

MILANOVIĆ (k), u Aladinićima (Dubrave, Stolac). Zovu ih i Keči. Predak im je došao "za đaka u 'dume' (sveštenika) prije 50 godina iz Kreševa". Slavili su Nikoljdan (59:257). Milanovića ima i u Dugama (Prozor). Doselili su 1922. godine iz Boljkovaca "u Bugojanskom srezu" (79:118).

MILAREVIĆ (p), prezime stare porodice koja je nekada bila nastanjena u Borču, odnosno u "današnjem selištu Milarevićima" (59:318). Ovo prezime se u Hercegovini više ne pominje. Toponim Milarevići čuva uspomenu na ovu staru pravoslavnu porodicu.

MILAS (k), u Humcu (Ljubuški). Doselili su u Humac iz Tihaljine (Grude) za vrijeme "gladne godine" da bi preživjeli. Slavili su Nikoljdan (59:303,316). Milasa ima i u Sovićima (Jablanica). Predak im je došao iz "Lisičića u Neretvi na ženovinu u Rogiće, pre 1878.godine" (79:158).

MILAVIĆ (m), u Mostaru. Nekada su živjeli u Milavićima (Dabar). Prema predanju, neki njihov davni predak otišao je sa begom Vučjakovićem iz Mostara u Carigrad i tamo primio islam. Kad se vratio kući, dobio je od Abdul-paše ovo selo koje je po njemu nazvano Milavići. Ima i mišljenja da su porijeklom "odnekud iz Srbije, da je neko otuda pošao kao narodni poslanik u Carigrad i poturčio se, pa se nastanio u ovom selu". Nije poznato kada su se iselili iz Dabra (248:30). Prema Dediđerovim navodima, Milavići su živjeli i u Borču, a u Ulogu se jedna mahala zvala Milavići. Svi Borčani su "dugo iza turskog osvajanja bili pravoslavni". Priča se da se Borač "tri puta 'turčio' i u staru vjeru povraćao" (59:318).

MILENIĆ (p), u Zarječju (Bileća) i u Bileći. U Bileću su doselili iz Braćanovića u Crnoj Gori, a porijeklom su od Dubajića iz Vilusa. U Zarječje su došli iz Bileće oko 1840. godine, radi "zavade s Turcima". Slave Nikoljdan (59:132,167).

MILENKOVIĆ (p), bivši rod u Dubljanima (Popovo). Nije im poznato porijeklo niti odakle su došli u Dubljane. Nestalo ih je za

vrijeme haranja kuge u Popovu. Po njima se jedan lokalitet u Dubljanima i sada zove Milenkovina (84:174,175,220).

MILETIĆ (p,k). **Miletići** (p), u Žanjevcu, Vučevu i Avtovcu (Gacko), Radešini (Konjic), Dvrsnici i Čavšu (Popovo), Vlaki i Slivnici (Bobani, Trebinje), Mišljenu (Ljubinje)...U Žanjevca su došli iz Nikšića; pobjegli su što su za "tursku nagradu" ubili nekog Crnogorca. U Vučevo su doselili iz Žanjevca "za vojnicima prodajući im mlijeko". Slave Đurđevdan. U Radešine je neki Miletic prešao iz Turije (Konjic), a u Turiju je došao iz "srednje Hercegovine" (59:198,203,337). U Mišljen je Miletic došao iz Čavša "na miraz" (155:685). Miletica ima u Dvrsnici, Dolu i Čavšu (Popovo). U Dvrsnici su, prema predanju, od srpskog junaka Milete vojvode. U ovom selu je kula za koju se priča da je kula tog junaka. U jednoj narodnoj pjesmi pominje se Mileta vojvoda i njegova kula u Dvrsnici. Iz Dvrsnice su Miletici izbjegli u Čavaš. U selu Do su starinom s Vlaka u Bobanima. Slave Arandjelovdan (84:75,165,182,186). Miletica je bilo i u Krajkovićima (Šuma trebinjska). **Miletići** (k) su u Proslapu (Prozor). Došli su 1918. godine iz Dobrog Sela (Čitluk) i nastanili se u zaseoku Špilji (79:80). Rod Miletica je, u XVIII vijeku, bio raširen u Popovu. U Belenićima se spominju 1709, u Orahovom Dolu 1710. i Kijev Dolu 1748. godine. Različitog su porijekla (214/5:107,108).

MILIĆ (p,k,m), stare hercegovačke porodice. **Milići** (p) su u Morču i Ždrijelovićima (Ljubomir), Veličanima, Zavalu i Ravnom (Popovo), Stocu i Mostaru. Nekada ih je bilo i u Biograticima (Široki Brijeg). U Ljubomiru ih ubrajaju među najstarije porodice. Prema legendi, potiču od kneza Mila koji je za vrijeme knezova Ždrijelovića živio "na vrh Ljubomirskog polja". Godine 1900. u Ždrijelovićima je bilo četiri, a 1970. osam kuća Milića. Ima ih u Trebinju, Beogradu i drugim mjestima. Slave Nikoljdan (59:140;187:139). U Veličanima Milića ima dvije grupe: jedni (slave Nikoljdan), potiču od pretka koji je došao kao katolik iz Orahova Dola i tamo se zvao Ždralić; drugi potiču od pretka koji je doselio iz Riđana kod Nikšića. U Zavalu i Ravno došli su iz Veličana. Iz Ravnog je Miletic odselio u Dubrovnik. Slave Lučindan (84:152,158,160,177;232:200). U Biograticima se spominju među starim pravoslavnim porodicama koje su u ovom selu živjele. Kažu da su izginuli "u borbi s Turcima kod Kraljevine niže Ljutog Doca" (59:345). Ima ih i u Čo-

picama (Bobani). Slave Jovanjdan. **Milići** (k), u Trebinjski (Popovo). Potiču od pravoslavnih Milića iz Veličana. Živjeli su i u Ravnom, ali su odselili u Dubrovnik (84:75,158). **Milići** (m) pominju se u Mostaru. Članovi ove porodice sahranjivani su u groblju na Carini (94:281,302).

MILIĆEVIĆ (p,k). Porodice ovog prezimena prilično su razgranate po Hercegovini. **Milićevići** (p), u Zvijerini, Bodeniku, Podosoju, Granici, Šobadinama, Fatnici i Zasadi (Bileća); Udrežnju i Laktu (Nevesinje); Medanićima (Gacko); Hrgudu (Stolac); Klepcima (Čapljina); Nenovićima i Zaplaniku (Šuma trebinjska) i u Mostaru. Prema narodnom predanju potiču od nekog bana Budeča koji je živio u Bileći. Priča se da je "u ono vrijeme", kada su Turci osvojili Hercegovinu, njegovo imanje bilo veliko, da se prostiralo od Bačova Mramora na Vučjem Dolu do Krnjina kamena u Zvijerini". Istraživač Andrija Luburić došao je do podataka (koje navodi Šobajić) da su Milićevići starinom iz Grahova i da su u dalekom srodstvu sa Bulajićima, Vujačićima i drugim bratstvima koja svoje porijeklo dovode u vezu sa plemenom Kući. Kada su prešli iz Grahova u Bileću nije utvrđeno, ali se smatra da bi to moglo biti u drugoj polovini XVI vijeka. Iz Bileće i naselja koja joj gravitiraju raseljavali su se u druga mjesta: u Granicu je doselio neki Milak Milićević iz Šobadina, a u Šobadine su došli iz Bileće. U Bodenik su doselili iz Podosoja "kada su im pritisli zemlju Resulbegovići iz Trebinja". U Bodeniku je krajem XIX vijeka bilo jedanaest kuća i u njima su živjeli "samo Milićevići". U Fatnicu su došli iz Bodenika, a u Zasadu iz Bileće. U Lakat je "Milićevića djed" došao iz Zvijerine. U gatačkom selu Medanići su od Bileće. Bili su pošli "kao siročad na planinu u Bosnu, pa su se zaustavili u Grčića". I u Klepcima su starinom iz Bileće. Predak im je prešao iz Vlahovića (Ljubinje) u Počitelj "na prezimu", a odatle se preselio u Klepce. U Nenovićima se smatraju starosjediocima, ali su (prema predanju) dalekom starinom iz Zvijerine. U Zaplanik su došli iz Nenovića. Milićevići u Mostaru su vrlo stare porodce "čijih je nekoliko pripadnika sahranjivano, u XVIII vijeku, na groblju u Bjelušinama". Slave Nikoljdan (59:83, 84,165, 166,175,186,202,225,233, 261,287; 75:1199, 1202; 248:28;232:201). Ima ih u Klepcima kod Čapljine i u Čapljini. Pomenućemo dvojicu zaslužnih Milićevića iz Zvijerine: **Gligor Milićević** je poznati vojvoda u hercegovačkom ustanku (1875-1878). Odred pod njegovim rukovodstvom izvoje-

vao je značajne pobjede nad turskim jedinicama. **Rade Milićević** (1910-1943) istaknuti je borac NOR-a i narodni heroj. "U potrazi za hljebom" on se obreo u Trepči i zaposlio u tamošnjem rudniku. Ustaničkih dana 1941. godine istakao se u mnogim borbama Kopaoničkog odreda. U jurišu na njemačke položaje, na Zlatnom Boru kod Foče, pokazao je zadivljujuću hrabrost i tu poginuo junčki (168:54-546). **Milićevići** (k), žive u zapadnoj Hercegovini, Mostaru i okolini, Mrkodolu i Krančićima (Prozor)...Ima mišljenja da im je "staro matično naselje" negdje u Broćnu, odakle je i potekla "najbrojnija koncentracija" Milićevića na području Posušja (181:84,85,186). Nastanjeni su u Poklečanima, Vrpolju, Sutini, Broćancu. Pojedine porodice u ovim i drugim mjestima na području Rakitna imaju nadimke: Ivkić, Kikanović, Kuntić, Mujčić, Žutić, Galušić (po majci Galuši), Čakušić, Vričić...Na teritoriji Ljubuškog nastanjeni su u Radišićima, Otoku, Grabu, Humcima. U Radišiće je «djed jednih došao iz Posušja, a drugih iz Broćna». U Humac je neki Milićević "došao u momčiluk", takođe, iz Broćna. U Otok su doselili iz Studenaca, a u Grab im je "did" došao iz Broćna i "uda se ovdi". U Podgrađu su iz Ograđenika, a u Jasenici se "ne pamti odakle su i kad su došli" (59:240,244,296,298,304,309,344). U Biograce i Ljuti Dolac (Široki Brijeg) došli su iz Ograđenika u Brotnju, bilo ih je, prema popisu stanovništva iz 1743. i 1768. godine, u Kočerinu i Dobrču (189:31,34). U Mrkodo i Krančiće su doselili iz Rakitna (79:90,127). Među istaknutije Milićeviće iz Mostara i zapadne Hercegovine ubraja se **Franjo Milićević** (1835-1908). Rođen je u Velikom Ograđeniku, ali je najduže živio i radio u Mostaru, gdje je 1872. osnovao prvu štampariju. Izdavao je priručnike za "ercegovačku mladež" i pokrenuo (1833) zabavni list *Hercegovački bosiljak*, koji je naredne godine bio zabranjen. Uskoro je uspio da ga obnovi pod nazivom *Novi hercegovački bosiljak*, da bi ga 1835. "pretvorio u političko glasilo *Glas Hercegovaca*". Ovaj poznati društveni pregalac dao je "stanovit doprinos i razvoju književnojezičkog izraza hercegovačkih Srba" (177:128, 131).

MILIDRAG (p), u Ljeskovom Dubu kod Fojnice (Gacko). Najstarija su porodica u ovom selu. "Jedna se njihova grana iselila u Klenovac kod Bosanskog Petrovca" (147:584).

MILIDRAGOVIĆ (p), Jasenje, Dlakoše, Oblo Brdo, Vranjska

(Bileća); Počitelj (Čapljina). U Dlakoše i Oblo Brdo doselili su iz Jasenja. Misli se da su starosjedioci "jer imaju svoje i aginske zemlje". U Jasenju, Dlakošama i Oblom Brdu potiču "od tri brata". U Počitelj je Milidragović došao iz Vranjskih "na prezimu, pa ostao". Slave Đurđevdan, a prisluzuju Đurđić (59:186,187,257).

MILIDŽAN (p), rijetko i neobično prezime porodica nastanjenih u Nevadi (Bobani, Trebinje). Nije poznato odakle su i kada Milidžani doselili. Slave Jovanjdan.

MILINIĆ (p), u Vrpolju i Borilovićima (Ljubomir). Došli su iz Podosoja kod Bileće, polovinom XIX vijeka. Neki Drago Milinić iz Podosoja "bio se oženio od Ivanovića, pa kad umre, žena mu se s djecom preseli u rod", u Vrpolje. Prema popisu iz 1900. godine u Borilovićima je bila jedna a 1970. dvije kuće Milinića. Ima ih u Trebinju i drugim mjestima. Slave Nikoljdan, a prisluzuju "Gospođindan" (59:136; 187:165).

MILINKOVIĆ (p,k). **Milinkovići** (p) žive u Lipniku (Gacko). Porijeklom su od Okiljevića s Vučeva (59:203). **Milinkovići** (k) su u Aladinićima (Stolac) i Gnjilištima (Čapljina). U Aladiniće su doselili oko 1840. godine iz Popova. U Gnjilište im je predak došao na čitluk, ali je nepoznato odakle, da li iz "Dobrana ili Bijelog Vira u Dalmaciji" (59:257,262). Milinkovića ima i u Mostaru.

MILIŠA (p), u Tulima (Zupci, Trebinje). Porijeklom su od Milišića iz Glavske (Površ). Jedan član stare porodice Andelić koja je, koncem XVIII vijeka, odselila u Dubočane ostao je u Tulima i oženio se nekom udovicom od Milišića iz Glavske. Ona mu je dovela dva sina: Spasoja i Trifka. Braća su naslijedila "očuhovinu", uzeli njegovu slavu (Jovanjdan) i prislugu (Blagovijesti), a zadržali očevo prezime (75:1248). Miliša ima i u Trebinju.

MILIŠIĆ (p,k). **Milišići** (p), u Glavskoj (Trebinje), Dubravama (Stolac), Trebinju i Mostaru. U Glavskoj ih smatraju za veoma stare porodice, gdje su došli, vjerovatno, iz Cicine u Šumi trebinjskoj oko 1720. godine. U Mostar su doselili iz Glavske, početkom XIX vijeka. Slave Šćepandan (27.dec.), a prisluzuju Šćepandan "koji dolazi ljeti" (75:1220,1221). Milišići u Dubravama potiču, prema legendi, od Mile, "jednog od glavara Hercega Šćepana". Ne-

kada ih je bilo u Podveležju (Mostar), ali su se "isturčili jednom na Božić, pošto su poturčeni bratstvenici htjeli da ih istjeraju iz sela" (59:232,236). Ima ih nastanjenih u Bihovu (Dživar) i, također, slave Šćepandan. Nekoliko Milišića rodom iz Glavske imali su, između Prvog i Drugog svjetskog rata, trgovačke radnje u Dubrovniku. Bili su poznate i ugledne porodice. **Milišići** (k), u Rumbocima i Ljubuncima (Prozor). U Rumbocima su "velik starinački rod" sa brojnim ograncima: Iličići, Barabani, Ivići, Franjići... U Ljubuncima su "iz Pidrića (Pidriša) u Skoplju". (Vjerovatno iz Pidriša kod Gornjeg Vakufa, R.M.). Predak im je došao 1904. godine na "ženinstvo" među Tadiće (79:95,104).

MILIVOJEVIĆ (p,m). **Milivojevići** (p), u Dolovima, Kubatovini, Meći i Potkomu (Dabar, Stolac). Predak im je došao iz Gacka "u puste Dolove", gdje ga je naselio beg Ljubović. U Gacku se "neko njihov poturčio". Iz Dolova su se docnije raseljavali. U Meću su prešli "rođaci Marko i Đuro 1874. godine", u Kubatovinu "Mitar i Risto" oko 1879, a u Potkom je "došao Vidoje" 1870. godine. Slave Nikoljdan (248:34,35,39,40,43). Ima ih i u Milećima (Bileća) i u Donjoj Trusini (Stolac). I u ova sela doselili su iz Dolova u Dabru (59:187,227). **Milivojevići** (m) su živjeli u Ljubinju. Bilo ih je u Trebinju i okolini "od polovine 17. stoljeća do konca turske vladavine" (97:118,251).

MILKUSOVIĆ (p), trebinjska vlastelinska porodica. Porijeklom su od Ljubibratića. Tvrdi se da su "najstariji poznati Ljubibratići". U dubrovačkim izvorima iz 1425. godine spominju se neki ljudi Pribila Milkusovića iz Bijele, što ukazuje na to da je Milkusovića bilo i u selištu Bijela u trebinjskoj Površi (227:68,81).

MILOBRATOVIĆ (p), Podosoje (Bileća). U "najstarije vrijeme" su živjeli u Trebjesi kod Nikšića. Prema Dedijerovim navodima, živjelo je u jednoj kući 12 odraslih muškaraca i jedna lijepa djevojka. Jednoga dana došlo je u njihovu kuću devet Turaka da "učine djevojci zulum". Milibratovići ih poklaše na svom ognjištu i "krvi vatru ugasiše". Zbog toga su morali pobjeći u Risan gdje su se i razišli: Jedan je otišao u Rusiju i iz njegove porodice bilo je "sedam dženerala", drugi, po imenu Šeho, nastanio se u Mrežici (Bileća) i "oženi se od Tabakovića". Bavio se trgovinom volovima, obogatio se i kupio zemlju u Podosoju. Njegova su se djeca, zbog

zemlje, posvađala s Turcima. U svadi je jedan poginuo, a petorica su pobjegla u Bosnu. Docnije se jedan od petorice braće vratio u Podosoje. Od njega su "Šešlije, Sudžumi i Kokolji". Slave Lučin-dan (59:166).

MILOJEVIĆ (p), stare porodice u Ogradi i Drenov Dolu (Zupci, Trebinje). Porijeklom su iz Ozrinića u Crnoj Gori, odakle su im "zbog krvnine" prebjegli preci u prvoj polovini XIX vijeka. Dvojica braće ("Rako i Miloje"), kada su izbjegli, naselili su se "na Prkosu" - lokalitetu između Ograde i Kunje Glavice u Zupcima. Rako se odselio u Konjsko, a Miloje ostao na Prkosu i od njega su Milojevići u Zupcima. Slave Đurđevdan (75:1239,1252,1253). Milojevića ima i u Kapavici kod Ljubinja. Porijeklom su iz Srbije. Došli su u Lastvu kod Trebinja, a odatle, oko 1850. godine, prešli u Rankovce u Kapavici i tu se nastanili. Slave Šćepandan (155:565). Porodice ovog prezimena žive u Parojskoj Njivi i Grbešima (Brda trebinjska). Slave Arandelovdan.

MILORADOVIĆ (p), poznata vlastelinska porodica u Hercegovini. Potiču od, takođe vlastelinskog, roda Hrabren koji se postupno gasi. **Miloradovići-Hrabreni** su bili vrlo razgranate porodice u srednjem vijeku. Njihovi "feudalni domeni" bili su oko Stoca, Mostara i u Popovu polju. Bili su u službi Pavlovića, a pred pad Hercegovine u službi Turaka. Jedan od Miloradovića, čiji su se preci odselili u Rusiju 1711. godine, bio je grof Gligorije Miloradović, "general u sviti Nj.V. cara ruskog". U Hercegovini su Miloradovići sagradili četiri zadužbine: manastir Žitomislić i crkve u Trijebnju, Ošanićima i Klepcima. U Rusiji su bili istaknute vojskovođe. Dolazili su u Hercegovinu i posjećivali svoje zadužbine. U doba turske vladavine neki članovi ove porodice su prešli na islam (33:139,160). Smatra se da je "rodonačelnik" ove porodice bio neki Milorad koji je živio u drugoj polovini XIV vijeka. Njegov sin Stjepan spominje se u jednom dubrovačkom dokumentu od maja 1416. godine. Đurađ i Stjepan Miloradović, kao ljudi vlastele Pavlovića, vodili su "vojsku Pavlovića" koja je u zajednici sa turskim četama "djelovala oko Slivna". Turci su tada vješto koristili neslaganja među humskom vlastelom i svađe Pavlovića sa Sandaljem Hranićem. Otuda i savezništvo Miloradovića sa Turcima. Za vrijeme turske vladavine Miloradovići nisu ništa plaćali, "ni caru harača ni popu kolača". Kada su Turci počeli da traže harač, Milora-

dovići se "nadoše pogođeni i uvrijeđeni". Zbog toga nekoliko članova ove porodice, početkom XVII vijeka, emigrira u Rusiju. Tako se u XVII vijeku u Rusiji pominju Miloradovići: Stjepan i Ilija sa sinovima Mihajlom, Gavrom, Aleksandrom i Gligorijem. Stjepan je 1664. poslan u Srbiju da "tamo nađe i dovede rudare za istraživanje rude" (154:241-244). Miloradovića-Hrabrenih u Hercegovini odavno nema. Ostali su njihovi islamizirani potomci Opijači i potomci pravoslavnih porodica koje su uzele nova prezimena.

MILOŠ (k), u Proslapu (Prozor). Miloši su "predvojena zadruga" koja tokom ljeta živi na tri mjesta: u Dobrom Selu (Čitluk) i u Proslapu, a ljeti "jedan deo čeljadi bude na planini, na Vaboču" (79:80).

MILOŠEVIĆ (p,m,k). **Miloševići** (p), u Mekoju Grudi i Planoj (Bileća); Riljima, Drežnju i Džinovoj Mahali (Nevesinje); Ubosku (Ljubinje); Čavšu (Popovo); Bjelojevićima kod Stoca i Sunićima u Dabru. U Planu su došli iz Meke Grude, u Srđeviče iz Rudog Polja (Gacko). U Rilja su doselili oko 1810. godine iz Rioca (Bileća) i isto su bratstvo "s onima u Mekoju Grudi". U Drežnju su starinom iz Krivošija u Boki, a u Džinovu Mahalu su došli iz Grahova (Nikšić) početkom XIX vijeka. U Bjelojeviće je Milošević prešao iz Čavše "na ženinstvo". I u Suniče su doselili iz Čavša. U gatačko selo Gradina Milošević je došao iz Korita, a razlog odlaska iz Korita Dedijer opisuje ovako: "Novak Milošević bio je udovac. Jednom mu dođe na konak žena s djetetom i kaže da je udovica, pa traži neće li je ko uzeti za ženu. Novaku se sviđe, i on je uze. Ali to je bila Crnogorka koja je odbjegli od muža, i jednom udari na Novaka osmanaest Crnogoraca, a on, sa sinovima ubije im arambašu, i oni se razbježe. Pošto i drugi put Crnogorce odbije, preseli se pod Gradinu." Miloševići u Gradini i Drežnju slave Sv. Petku, u Džinovoj Mahali Ilindan, a u ostalim navedenim mjestima Jovanjdan (59:181,202,212,214,223,276,292,332; 84:186;248:35). Ima ih i u Donjim Davidovićima (Bileća), Čapljini i Mostaru. **Miloševići** (m) se, u izvorima, pominju na području Gacka. U muslimanskom groblju sela Gračanica pronadjen je natpis na jednoj kamenoj ploči koji, u transkripciji, glasi: "Ase leže dva Miloševića (Miloševića) Alija i Jusup..." Po mišljenju Pera Slijepčevića natpis je "očigledno iz starijeg vremena turčenja što se vidi i po prezimenu i po terminu 'kovač' za kamenorezca. Današnji Miloševići u

Gacku, pravoslavni, nisu starinci nego su nedavno doselili" (146:251,252; 221:58). **Miloševići** (k) su u Dugama (Prozor). U Duge je Milošević doselio 1922. godine iz Boljkovca kod Gornjeg Vakufa (79:118).

MILOVIĆ (p), Potkom (Dabar, Stolac). Porijeklom su "iz Trnovice, od Mila Babića, koji je došao pre kuge kod Ljubovića". Milo je imao Trivka, "a on Vasilja i Mihaila". Slave Lazarevu subotu (248:43). Vjerovatno su po pretku Milu uzeli novo prezime. Milovića je bilo i u Fojnici (Gacko). U ovom mjestu rođen je akademski slikar Tanasko Milović (1900). Djetinjstvo je proveo u Trebinju. Kao četrnaestogodišnjak napušta Hercegovinu i putuje brodovima po svijetu prerušen u "slijepa putnika". Tako je dospio u Sjedinjene Američke Države i nastanio se u Sent Luisu (Misuri). Kada je stekao nešto novca, upisao se na Akademiji likovnih umjetnosti i s uspjehom je završio, a uskoro postaje i njen profesor. U Sent Luisu je osnovao Udruženje nezavisnih umjetnika i bio njegov dugogodišnji predsjednik. Kao stvaralac Milović se oduševljava motivima iz prošlosti svoga zavičaja "i daje im savremenu i aktuelnu sadržinu". Među takvim njegovim radovima posebno se ističu: *Slavenska rapsodija*, *U hercegovačkoj šumi*, *Omer i Merima*, *Lazareva kletva* i druga. U jednom informativnom napisu o **Tanasku Miloviću** zabilježen je i ovaj karakterističan detalj iz njegovog djetinjstva: "Vjeronauku nam je predavao pop Aćim...Na jednom času, kad smo baš učili o onome 'oprosti im Gospode, jer ne znaju šta čine', upadoše susjedove patke u vrt popa Aćima. Pop naredi đacima da odmah idu iz učionice i pobiju sve patke. Svi đaci pojuriše i ubiše jednu patku, a ja ostadoh u učionici. Kad se pop vratio, oštro me prekori, a ja mu odgovorih da smo baš sad učili ono da treba opraštati onome ko ne zna šta čini, a patke sigurno ne znaju šta čine." (Danilo Sikimić: *Poslije 42 godine slikar Tanasko Milović opet u Trebinju*, "Glas Trebinja", 1.XI-1956, str.6).

MILUTINOVIĆ (p), u Mrkonjićima (Popovo). Porijeklom su iz Mrkodola u Crnoj Gori. "Po lokalnom predanju sv. Vasilije Ostroški bio je od Milutinovića" iz Mrkonjića. Slave Nikoljdan (84:75,171). Milutinovića ima i u Ošanićima (Stolac). Slave Šćepandan.

MILUNOVIĆ (p), prezime se pominje u Kaladžurđevićima (Šuma

trebinjska). Godine 1776. zabilježena je udaja kćerke Damjana Milunovića Ivane za Ivana Paljetka iz Konavala. Godinu dana kasnije (1777), Marko Gagljić iz Srebrenog vjenčao se sa Stanislavom Milunović iz Kaladžurđevića (214/5.,109). Milunovići se u Šumi trebinjskoj odavno ne pominju.

MILUŠIĆ (p), stara mostarska porodica. Između dva svjetska rata Milušići su bili ugledna građanska porodica Mostara. Slave Sv. Stefana. (92:432-434).

MILJANIĆ (p), u Bodežištu (Gacko), Slatu (Nevesinje) i Podgrađu (Mostar). U Bodežišta su doselili iz Pive "još prije vladike Rada zbog pokolja s Crnogorcima". U Slatu su došli oko 1825. godine iz Banjana. Slave Jovanjdan, a prislužuju Ilindan. U Podgrađe su doselili iz Zovog Dola (Nevesinje). Slave Nikoljdan (59:204,228,240). Iz Bodežišta su neki Miljanići "kolonizirani u Vojvodinu, a drugi se spustili u Nadaniće" (147:584).

MILJANOVIĆ (p,m). **Miljanovići** (p), u Vrpolju, Podvorima i Borilovićima (Ljubomir). Prema predanju, u "najstarije vrijeme" su se zvali Ugrenovići. Porijeklom su od Nikšića. Slave Aćimovdan (59:135,136). Ima ih u Trebinju i drugim mjestima. Iz porodice Miljanovića u Vrpolju potiče narodni heroj **Ljubo Miljanović** (1922-1945). Tokom NOR-a Ljubo se isticao ličnom i komandantskom hrabrošću. Izgubio je život 7. juna 1945. u Bijelom Polju kod Mostara, "ubijen iz zasjede neprijateljskih ostataka iz rata" (168:555). **Miljanovići** (m) su živjeli u Stocu i okolini "za vrijeme turske vladavine i kasnije", a bilo ih je i na području Ljubinja (97:102,104).

MILJEVIĆ (p,m). **Miljevići** (p), u Poljicu i Zavali (Popovo), Stocu i Ljubinju. U Poljicu su brojne porodice i smatraju ih starosjedocima. Krajem XIX vijeka bilo ih je četrnaest kuća, a poslije Drugog svjetskog rata sedamnaest. Slave Šćepandan. U Zavali se pominju 1817. godine. U Ljubinje su doselili iz Stoca. Slave Đurđevdan (59:266,287; 84:74,140). Ima ih i u Viništu (Konjic). **Miljevići** (m) žive u Mostaru.

MILJKOVIĆ (p), u Zasadu, Hrupjelima, Todorčićima i Gomiljanima (Trebinje), Trebinju i Ljubinju. Godine 2003. u Zasadu je bilo 10

kuća Miljkovića, a u Hrupjelima šest, Gomiljanima četiri, Trebinju dvije i Ljubinju jedna kuća. Vele da su starinom iz Mrcina u Konavljima. Slave Jovanjdan (podaci Savo Pujić iz Todorčića kod Trebinja).

MIRDINJA (p), u Turmentima (Zupci, Trebinje). Živjeli su u Tulima, odakle su, oko, 1700. godine, prešli u Turmente. Jedno su bratstvo sa Jelićima u Orašju (Zupci). Slave Đurđevdan, a prislužuju Ilindan (75:1245,1246). Mirdinje su nastanjeni i u Trebinju.

MIRICA (m), Ravčići (Bijelo Polje, Mostar). Starosjedioci su u ovom selu (59:247). Mirice se spominju početkom XIX vijeka i u Mostaru (97:260).

MIRIĆ (p,m). **Mirići** (p), u Domrkama (Gacko) i Staroj Gabeli (Čapljina). Mirići u Domrkama su od bratstva Mučibabića. Ranije su živjeli u Ravnima, odakle su, u prvoj polovini XIX vijeka, "pobjegli od zuluma" u Domrke. Slave Arandjelovdan. U Staroj Gabeli za njih se "zna samo da nisu starinci, ali se ne zna odakle su se doselili". Slave Nikoljdan (59:209,263). **Mirići** (m) se spominju (polovinom XVIII vijeka) u Hotnju kod Čapljine (97:289).

MIRILOVIĆ (p), srednjovjekovno vlaško pleme u Hercegovini. Prema narodnom predanju, rodonačelnik Mirilovića je knez Mirilo, porijeklom od starog bratstva Kapora u bilećkom kraju. Knez Mirilo je, kako predanje tvrdi dobio ime po tome što je "umio zavađene narode lijepo miriti". Selo Mirilovići kod Bileće po njemu je dobilo ime (59:145). Ovo prezime je nekada bilo rašireno i u drugim krajevima Hercegovine. Vlasi Mirilovići su živjeli i u Uzarićima kod Lištice (Široki Brijeg). Iz Uzarića su, za vrijeme "Velikog bečkog rata", iselili u Miriloviće kod Šibenika. Istorijski izvori ih navode kao kiridžije u službi Dubrovčana (260:130).

MIRKOVIĆ (p), Baljci (Bileća). Porijeklom su od plemena Martinovića iz Crne Gore. Slave Jovanjdan. Nekada ih je bilo i u Donjem Poplatu (Stolac). Stanovali su u Ružića mahali "pa se negda ta mahala zvala Mirkovina". Slavili su Đurđevdan (59:160,292). Bilo ih je i u Prebilovcima (Čapljina). Mirkovići su, prema nekim istraživačima, doselili u Baljke iz Banjana. Iz Baljaka su se raseljavali, pa ih danas ima u Bileći, Trebinju, Sarajevu, Beogradu, Baru, u

više mjesta Vojvodine i Crne Gore (160:9-11,170,172).

MIRUŠIĆ (p), prezime srednjovjekovne porodice nekada nastanjene u Mirušama kod Bileće. Iz natpisa na jednoj nadgrobnoj ploči u ovom selu saznaje se da je to "grob...Mirušića". Smatra se da je prezime nastalo od imena Miruša, a Miruša bi mogao biti otac ili djed Gojka Medoševića "iz roda Mirušića". Po Miruši je nastalo i ime katuna (i sela) Miruše (268:249).

MISIĆ (m), u Prenju i Burmazima (Stolac). Dedijer je zabilježio da u Prenju "Misić, Ciganin, živi od kuge ovdje". U Burmaze su Misići došli iz okoline Stoca (59:257,281,282).

MISIR (k), neobično prezime porodica u Knešpolju (Široki Brijeg). Smatraju se najstarijim u ovom selu. Misiri se spominju u popisima stanovništva 1743. i 1768. godine u Knešpolju i "nigdje drugdje u zapadnoj Hercegovini". Danas su nastanjeni samo u Knešpolju (189:40).

MISITA (p), u Kijev Dolu i Zavalu (Popovo); Gabeli i Tasovčićima (Čapljina) i u Mostaru. U Zavalu, Gabelu i Mostar doselili su iz Kijev Dola. Slave Sv. Vrači - Kuzmu i Damjana (84:145,181). Misita ima i u selu Misite (Bobani, Trebinje). Stare su porodice i vjerovatno je selo po njima dobilo ime. Slave Jovanjdan.

MISKIN (p), prezime porodica u trebinjskom kraju. Nastanjeni su u Cerovcu (Šuma), Orašju i Rupnom Dolu (Površ), sada u Trebinju, Beogradu i drugim mjestima. Prije Mletačko-turskog rata (1684 -1718) živjeli su u Desin Selu (Šuma). Kozić smatra da im je tu starina, a tako i "oni sami kažu". Tamo i sada postoje omeđine koje se zovu Miskinove kućetine. Iz Desin Sela su doselili u Cerovac na "aginsku zemlju". U Orašje je jedna porodica doselila oko 1750. godine. U Rupni Do su došli iz Orašja oko 1825. godine. U Volujcu i Biogradu (Površ) ima nekoliko kuća Miskina (Kudrova), ali Miskini iz Cerovca i Orašja kažu da sa njima nisu u srodstvu. Miskina ima u Ravčićima i Zijemljima (Mostar). Tamo su doselili "s Gluve Smokve" iz Orašja. Slave Šćepandan (59:234, 247;75:1180,1210,1228). Po predanju Miskini potiču od stare porodice **Dobrijevića** iz Mirca ispod Lovćena, a to se podudara i sa istorijskim podacima prema kojima su Dobrijevići doselili u Her-

cegovinu u XV vijeku. Nastanili su se u okolini Trebinja i služili u vojsci Hercega Šćepana "V. Miljanić, A. Miljanić : *Prezimena u Crnoj Gori*, Beograd, 2002. godine; D. Dinić - Knežević : *Migracije stanovništva iz južnoslovenskih zemalja u Dubrovnik tokom srednjeg vijeka*, Novi Sad, 1995.g.). Porodično predanje tvrdi da su im Turci dali nadimak Miskin, a "miskin", prema Škaljićevom *Riječniku turcizama*, znači siromašak, nevoljnik. Miskini su bili aktivni i istaknuti učesnici svih oslobodilačkih ratova u Hercegovini i šire.

MIŠ (p), u Čopicama (Bobani, Trebinje) i u Trebinju. U Čopicama ih ima 9 kuća, od kojih 6 u zaseoku Šuše, a tri u Podmeterizima. Stara su porodica. Predanje ne pamti odakle su porijeklom i od kada su nastanjeni u Čopicama. U Trebinje su doselili iz Čopica. Ima ih u Dubrovniku i nekim mjestima Srbije. Slave Đurđevdan. U opštini Ljubinje nalazi se selo Mišljen, koje je (kako predanje kaže) dobilo ime po porodici Miš koja je tu nekada bila nastanjena.

MIŠELJIĆ (p), u Paniku i Čepelici (Bileća) i u Kovačićima (Nevesinje). Porijeklom su iz Herceg-Novog. Došli su u Panik početkom XVIII vijeka "za trgovinom". Iz Panika su se selili u Nevesinje, a "odatle se vratili u Miruše". U Čepelicu i Kovačiće doselili su iz Panika. Slave Đurđevdan (59:152,156,234).

MIŠETIĆ (k), Grabovik i Skokovina (Ljubuški). U Grabovik je "Mišeljića djed" došao iz Drinovaca. Ranije su se zvali Tomići. Prema predanju, porijeklom su iz Jajca "od Stjepana Tomaševića" (59:299,307). Mišetića ima i u Mostaru.

MIŠIĆ (k,m). **Mišići** (k), u Gnojnicama (Mostar); Dračevu (Čapljina); Ljutom Docu (Široki Brijeg) i Jakličima (Prozor). U Gnojnicama su starinom iz Knešpolja (Široki Brijeg), a u Dračevo su doselili "pred više od sto godina" iz Sretnice kod Kruševa u Broćnu, gdje se spominju 1743. i 1768. godine. Ranije su se zvali Rozići (189:31). Dedijer ih spominje u Bilušićima i kaže da su doselili "od Rozića iz Sretnice" (59:343). U Jakličima Mišići "vele da su od roda Gašpara i da su i oni starinci" (79:98). **Mišići** (m) su nastanjeni u Mostaru.

MIŠKOVIĆ (p,k). **Miškovići** (p), u Dražin Dolu (Šuma trebinjska),

Hateljima, Suzini i Poratku (Dabar). U Dražin Do je Mišković prešao iz Desin Sela, "na čitluk manastira Duži", krajem XVIII vijeka. Prema sopstvenom kazivanju, starinom su iz Dabra. Prvobitno su slavili Nikoljdan, a sada slave Sv. Klimentija (75:1170,1178). Miškovići u Dabru potiču od Đurica u Hateljima. U Suzinu i Poratak došli su iz Hatelja. U Suzinu je "iza kuge" (oko 1850) došao Tomo, "brat Miškov", sa sinovima Milinkom, Đurom i Stepanom, a u Poratak je jedna porodica došla u prvoj polovini XX vijeka. Slave Tripunjan (248:37,38). Miškovići se spominju, u XIX vijeku, i u Cernici (Gacko). "Rada Miškovića su roditelji nejakog oženili, pa je on u najboljim godinama, a žena mu đuturum" (147:584). **Miškovići** (k), stara porodica u Dužima (Neum). U "popisu duša" župe Gradac spominju se 1745. godine (214/5:109). Pamte predanje da su im preci bježali ispred Senjana, a jedan Mišković bio je i harambaša u borbama protiv uskoka. Slavili su Miholjdan. Pričaju da im je stara slava bila Đurđevdan, ali "pop ne dao nego Mi'oljdan, da se Dužimci ne bi tukli s Imoticom (susjedno selo), koji isto služe Mi'oljdan, pa da ne mogu dolaziti jedni u drugih, piti, slaviti i bosti se noževima" (180:101).

MIŠURA (k), u Orašcu, Maglicama, Gornjim Višićima, Podboru i Ripcima (Prozor). U Orašac (zaselak Malekine) došli su iz Višnjana 1903. godine. U Maglicama su iz Ripaca. U Gornje Višnjane su doselili 1900. godine iz Ripaca "na zemlju koju su kupili od Fejzića". U Podbor su prešli iz Ripaca "pre okupacije", a u Ripcima Mišure "znaju samo da su iz Duvna" (79:71,72,73,84,85).

MITRIĆ (p), Selište (Nevesinje). Starinom su iz nekog mjesta u okolini Konjica. Mitrić je stanovao "najprije u Šehovini, pa onda u Rovima", odakle se oko 1860. godine preselio u Selište. Slave Nikoljdan (59:324). Mitrića ima i u Izgorima (Gacko). Doselili su iz Mratinja "i tu ostali" (147:584).

MITRINOVIĆ (p), u Drijenjanima (Popovo), Poplatu (Stolac) i Ljubinju. U Drijenjane, Poplat i Ljubinje došli su iz Rapti (Bobani, Trebinje), gdje su ranije živjeli. U ova mjesta doselili su u prvoj polovini XIX vijeka. Slave Jovanjan (59:270,271,287; 84:171).

MITROVIĆ (p,k). **Mitrovići** (p), u Udrežnju (Nevesinje). Nekada su se zvali Čupkovići. Slave Đurđevdan (59:224). Mitrovića ima u

Lušnicama (Bobani), Luki (Dživar) i u Pridvorcima kod Trebinja. Mitrovići u Lučnicama (do 1950. Kise) slave Đuđevdan. **Mitrovići** (k), u Cicrini, Ravnom i Veljoj Međi (Popovo). U Cicrinu su došli iz Ravnog. U maticama župe Trebimlja ovaj rod se spominje 1709. godine, u Cicrini 1711, a u Veljoj Međi 1745. godine. Prema dokumentima župe Grad u Dubrovniku, živjeli su i u Bobanima, u selu Belenići (214/5:110). Ima ih u Kovačevom Polju, a pominju se i u Kopčićima (Prozor). U Kovačevo Polje su "doprtiljali" iz Rakičnog prije 1878. godine (79:75,88).

MLAĆANICA (?), stare porodice koje su nekada bile nastanjene u seocetu Vrijeka (Dabar). Kada su se i odakle doselili u ovaj kraj nije poznato. Zna se samo da je Mlaćanice "sve kuga pomorila" (248:30).

MLAĐENović (k), u Trebinju. Prema predanju, starinom su iz Konavala. U istorijskim dokumentima iz 1500. godine pominju se među najstarijim porodicama u Južnoj Dalmaciji (Konavlima, Dubrovniku, Cavtatu...). Rodonačelnik porodice bio je Andrija Mlađenović. Mlađenovići su 1886. godine iselili u Ameriku (Los Angeles). Porodica Ivana Mlađenovića vratila se i nastanila u Trebinju. Od nje potiču današnji Mlađenovići u Trebinju, Beogradu, Tuzli ... (podaci :Ivan Mlađenović iz Beograda).

MLINAREVIĆ (k), u Humcu (Ljubuški). U Humac je "Mlinarevića djed" doselio iz Tihaljine (Grude). Ima ih nastanjenih u Tihaljini, Ružićima kod Gruda i Klobuku kod Ljubuškog (59:303).

MOMIĆ (?), stare porodice u Mostaru. Imaju zemljišni posjed u Podveležju, "pa ljeti sva čeljad izlazi na ladovinu" - zabilježio je Dedijer, a Kanaet kaže da Momići iz Mostara "ne izlaze više na ljetište" u Podveležje (59:236; 115:156).

MORIĆ (p,m). **Morići** (p) su nastanjeni u Prosjeku (Bobani, Trebinje). U Bobanima se priča da potiču od nekog Ciganina (muslimana iz Starog Slanog (Trebinje). Slave Jovanjdan. **Morići** (m), u Glogošnici (Jablanica) i Čapljini. Bilo ih je i u okolini Stoca (97:102).

MORO (m,p), staro, neobično i rijetko prezime hercegovačkih po-

rodica. **More** (m), u Humilišanima (Bijelo Polje, Mostar) i Glavatičevu (Konjic). Nekada ih je bilo i u Kotezima (Popovo), ali su izumrli u ovom selu (59:248;84:179;90:14). **More** (p) su bili nastanjeni u Tasovčićima kod Čapljine.

MOSTARICA (p), u Poljicu i Dračevu (Popovo). Daleki preci Mostarica doselili su iz Riđana kod Nikšića "mnogo prije nego je Turčin izišao iz Novoga". Kažu da se "prizetio" Vide kod Đurđevića u Poljicu i od njegovog sina Boža su Mostarice. Jedno su bratstvo sa Ivaniševićima i Ljepavama koji su, takođe, od drugog Vidovog sina Budaka. U Dračevo su došli iz Poljica. Slave Lučindan (59:267,272;84:75,140).

MRAKIĆ (p), u Zavalu (Popovo). Starosjedioci su u ovom selu. Ranije su se zvali Milijevići. O nastanku ovog prezimena ima jedna kratka priča: "Išli dvojica Milijevića negde u Derane u Dalmaciji po vino za krsnu slavu. U jednoj kući tamo sedeli i razgovarali. Kad predveče dođe jedna 'bandoglava' (suluda) žena u muškom odelu iz iste kuće, proviri i reče: 'O kako je onaj zasopiljao (brzo govorio)!' A druga će: 'A vidi onoga onamo mrake! Mrakonja, Mrakonja!' I od tada su onoga što mu je ona rekla da je 'zasopiljao' prozvali Sopo, a onoga drugoga Mrako." Od toga "Mrako" nastalo je njegovo novo prezime Mrakić. Slave Nikoljdan (84:150,151).

MRAV (p) je jedno od rijetkih i neobičnih hercegovačkih prezimena. Porodice Mrav živjele su u Mostaru i Rankovicima (Ljubinje). U Mostaru su nekada bili ugledna porodica, čiji su pripadnici sahranjvani na starim grobljima Pašinovac i Bjelušine (232:186,200). Porodica Mrav iz Rankovaca odselila je u Banat poslije Drugog svjetskog rata (155:565).

MRČIĆ (k), u Čapljini. Starinom su iz Trpnja na Pelješcu, odakle su, početkom XX vijeka, doselili dvojica braće (Ivo i Šimo) i u ovom gradiću otvorili veletrgovinu. Pamte se kao veliki dobrotvori koji su svake godine, pred vjerske praznike, "svoj čapljinskoj sirotinji" dijelili poklone (98:127).

MRĐENović (p), stara gatačka porodica nekada nastanjena u Mrđenovićima – selu koje je po njima dobilo ime. Rodonačelnik porodice bio je Mrđen, istaknuti gatački vlastelin. Mrđen je, vjero-

vatno, otac ključkog vojvode Pripca Mrđenovića po kome se Mrđenovići pominju i kao Pripčići. Ova porodica dala je nekoliko značajnih ličnosti XIV i XV vijeka. Prezime se pominje i u Bihorima (dva brata Mrđenovića), a u nekropoli stećaka ovog gatačkog sela sahranjivani su vlastelini Mrđenovići iz Mrđenovića (146:288-291).

MRĐIĆ (p), prezime srednjovjekovne trebinjske porodice. U povelji humskog kneza Andrije iz 1247-1249. godine pominje se "hum-ska porodica Mrđić", a u Trebinju se ovo prezime susreće 1419. godine. Kod sela Jasena (Nevesinje) nalazi se stećak pod kojim je sahranjen Milobrat Mrđić (ili Mrčić) sa sinom Ivanišem. Iz navedenih podataka se zaključuje da je "porodica Mrđića, Mrčića vrlo starog porijekla" (268:261,262).

MORGAN (m), u Bivoljem Brdu (Čapljina) i Mostaru. Stara su hercegovačka porodica. Živjeli su i u Ljubinju, Ubosku i Vlahovićima. Mrgani iz Bivoljeg Brda su imali, "koncem prošlog stoljeća", svoje posjede u bilećkim Koritima (97:118,123,125,179).

MRKIĆ (p), u Rječicama i Klepcima (Čapljina). Starinom su iz Dubrava kod Stoca. U Klepce su došli krajem XVII vijeka iz Poplata (Stolac). Ranije su se zvali Jokići. U Klepce je neki Mrkić doselio iz Poplata u Dubravama radi bavljenja trgovinom. Slave Đurđevdan (59:252,262,292). Ima ih i u Mostaru.

MRKONJA (p) u Kovačini (Trebinje) i u Trebinju. Porijeklo nije istraženo. Porodično predanje ne pamti odakle su im, i kada, preci doselili u Kovačinu. U Trebinje su došli iz Kovačine. Slave Đurđevdan. (Podatke dao Risto Mrkonja iz Trebinja).

MRKONJIĆ (m), porodica ovog prezimena pominje se u Mostaru. U groblju na Kantarevcu (ekshumirano 1954), na jednom ženskom nišanu "u obliku stele" iz druge polovine XIX vijeka, uklesan je "prozni epitaf" iz kojeg se saznaje da je tu sahranjena Alka, kći Hasana Mrkonjića (165:310).

MRKOVIĆ (p), u Ljubinju. Predak im je doselio iz Crne Gore u Trusinu, Nevesinje, a odatle prešao u Ljubinje 1950. godine. Prezime je, navodno, dobio po nekom pretku koji je svoju kabanicu

obojio u mrku boju, a u to vrijeme svi su nosili bijele. Po toj "mrkoj kabanici" dobili su prezime Mrković (155:505).

MRNĐIĆ (m), u Svinjarini (Podveležje, Mostar) i Vranjevićima (Mostar). U Svinjarini su starosjedioci. Zovu ih i Marići zbog toga što potiču od bratstva Marića. U Vranjeviće su doselili iz Podveležja (59:237,245;115:156,158).

MRŠIĆ (p), u Radešinama i Čičevu (Konjic). U Radešine je "Mršić ili Mitrović" doselio oko 1835. godine iz Čičeva. Nije utvrđeno odakle su došli u Čičevo (59:337).

MRVALJ (k), u Višićima i Gorici (Čapljina). Porijekolm su od pravoslavnih Mrvaljevića u Crnoj Gori. U Višiće su doselili početkom XIX vijeka iz Dubravica kod Metkovića. (Saopštio Drago Mrvalj iz Višića, nastanjen u Tuzli).

MRVALJEVIĆ (p), u Potkubašu (Dabar, Stolac). Starinom su iz Bjelica u Crnoj Gori, odakle su, 1878. godine, doselili u Potkubaš. Slave Petkovdan (248:39).

MUCALOVIĆ (m), stara porodica koja je živjela u Mucalovićima (Nevesinje). Selo se nekada zvalo Šehovina, ali je promijenilo ime i nazvalo se po prezimenu najstarijih stanovnika Šehovine Mucalovićima "koje su hajduci isjekli" (59:317).

MUCIĆ (k,m). **Mucići** (k), u Humcu, Tihaljini, Cernju i Klobuku (Ljubuški). U Humac su došli iz Tihaljine (59:281). Ima ih nastanjenih i u Mostaru. **Mucići** (m) se pominju u Kruševici i Ubosku (Ljubinje). U Kruševici su ih smatrali starosjediocima (59:303, 308; 97:123).

MUCOVIĆ (p), U Mostaćima kod Trebinja i u Trebinju. Smatraju ih jednom od najstarijih porodica u Mostaćima. Predanje kaže da su stari koliko i crkva Klimentica (XVI vijek) u Mostaćima. Godine 2003. u Mostaćima je evidentirano devet porodica Mucovića. Slave Klimunjdani. (Podaci : Rade Mucović iz Mostaća)

MUČIBABIĆ (p), Ljeskov Dub, Fojnica i Zijemlja (Nevesinje). Nekada su živjeli u Ravnima (Gacko), gdje je postojala "velika zadru-

ga" Mučibabića. Bili su starosjedioci. O njima je zabilježeno i ovo: "Na kući su imali dvoja vrata. Jednom im udare muslimani, i svi se razbjegnu na razne strane. Vele da su se razdijelili i pobjegli na oba vrata, i ti se dijelovi nijesu nikada više sastali." Iz Ravni su odselili u Ljeskov Dub i Fojnicu, a u Zijemlja su došli iz Ljeskovog Duba. Slave Arandelovdan (59:235,236,328,333). Mučibabići vode porijeklo od Mučibaba iz Skopske Crne Gore. Neki istraživači smatraju da su od Rakočevića iz Crne Gore, odakle su "najprije" došli u Šumu trebinjsku, a odatle u Ravni, zatim u Ljeskov Dub i Fojnicu (147:584).

MUFTIĆ (m), u Prozoru. Zabilježeno je da su "čuven i moćan rod" u ovom mjestu. Muftići iz Prozora imali su, do okupacije Bosne, svoje "stanje" na Borovnici (79:110). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

MUHAREVICA (p), bivši rod u Zavali (Popovo). Stare su porodice nepoznatog porijekla. Muharevice u Zavali su izumrle. Po njima je nazvan zaselak Muhareva, odnosno Mareva Ljut, a mjesto gdje su im bile kuće zove se "Muarevica". U selu postoji i njihovo groblje (84:150).

MUHOVIĆ (m), u Mostaru. Nekada ih je bilo i u Kuli (Gacko). Zaselak u kome su živjeli nazvan je Muhovići i po njima je mogao dobiti ime (97:215). Muhovići su porijeklom Dabetići iz Crne Gore. U Muhovićima su živjeli krajem XIX vijeka (147:584).

MUJAČIĆ (m), u Mirušama (Bileća). Poislamljeni su potomci Bulaića iz Vilusa. U Miruše su doselili oko 1780. godine. Živjeli su uvijek "sami u sredini hrišćanskog stanovništva, ali nikad nijesu sa njima rđavo živjeli". Ima ih i u Bileći (59:156). Mujačića je bilo u Grančarevu i Skočigrmu (Lastva, Trebinje). Misli se da su doselili iz Boke 1678. godine (97:304,307).

MUJANOVIĆ (m), u Proslapu i Varvari (Prozor). U Proslapu su nastanjeni u zaseoku Drin. Tu su «odavna i ne znaju ništa o poreklu». Zabilježeno je da se od starina zovu i Fukare, "ali to prezime odbijaju od sebe". U Varvaru su došli iz Rumboka 1911. godine (79:78,91).

MUJEZIN (m), bivša porodica u Mirilovićima kod Bileće. Izvor ne

navodi njihovo porijeklo i odakle su doselili (97:173). Ovo rijetko prezime asocira na vjerskog službenika koji sa munare džamije poziva vjernike na molitvu.

MUJEZINović (m). Porodice ovog prezimena nekada su bile nastanjene u Stocu. Imali su posjede 1885. godine i na području Berkovića i Hatelja u Dabru (97:62,85).

MUJIĆ (m), u Bunčićima i Dragoj (Drežnica, Mostar). Prezime su dobili po nekom pretku Muji. U Bančićima su bili stalno nastanjeni, a u Dragoj su povremeno boravili na imanju (173:47). Mujića ima i u Mostaru. Stara su porodica. U haremu "Kapetanovina" sahranjivani su njeni pripadnici (165:271).

MUJKIĆ (m), u Proslapu (Prozor). Doselili su "s Miluše i ne znaju dalje poreklo". Smatra se da su 1790. godine bili "jedini muslimani u selu" (79:78). Mujkića je bilo u Stocu i okolini. Imali su posjede, krajem XIX vijeka, na području Berkovića i Hatelja u Dabru (97:85,102).

MULAHASANović (m), u Prozoru. Smatra se da je njihov "starjenik" Hasan došao odnekle sa nekom vojskom u Prozor. Jedna porodica "od tog roda" odselila je 1930. godine u Sarajevo (79:107). Mulahasanovića ima i u Mostaru.

MULAMEHMEDović (m), stare porodice koje su bile nastanjene u Ljubinju. Mulamehmedovići iz Ljubinja nekada su boravili i u Zavali (Popovo), gdje su imali "velike posjede" (84:149;97:291).

MULIĆ (m), u Konjicu. Stara su i poznata porodica u ovom gradu. Njen pripadnik Ismail Mulić (1907-1978) imao je znatan uticaj na razvoj konjičkog drvorezbarstva. Godine 1929. otvorio je drvorezbarsku radionicu *Mulićev REKORD*. Za zaštitni znak svoje firme Ismail je odabrao "Peškun sa izlazećim suncem". Bio je poznat kao čovjek jake volje i kreator novih proizvoda, a pisao je i pjesme o životu i ljubavi. Na izložbama u zemlji i inostranstvu dobio je više priznanja i nagrada. Uvršten je i u Enciklopediju likovnih umjetnosti Jugoslavije. (164:18,22). Mulića ima nastanjenih i u Mostaru.

MULINA (p), u Dubočanima (Trebinje). Doselili su iz Korjenica, a porijeklom su iz Banjana. U Korjenice su Muline prešli "radi siromaštva na aginsku zemlju". Aga je imao zemlju i u Dubočanima gdje je naselio Muline (59:128). Slave Jovanjdan.

MULJANIN (m), u Muljima i Branilovićima (Gacko). Muljani su potomci "Kazanac paše, koji je bio porijeklom od pravoslavnog bratstva Papovića, kojih i danas ima u Kazancima". Međusobno se zovu Pašovići, Bašići i Omerovići (59:196,207). Neki Pašići iz Mulja su "iz svojih ličnih razloga nazivali sebe Muljanima". Jedan od njih, Čosaga Muljanin (Pašić), bio je, svojevremeno, "veoma ugledna ličnost". Čosaga je išao u Beč kod cara Franje Josipa "i bio s njim intimni prijatelj". Pomagao je humanitarne akcije i bio dobrotvor "Gajreta". Umro je 1925. godine u Avtovcu (97:225,226). Muljani su živjeli i u Medanićima. U istorijskim izvorima pominje se Tahir Muljanin, buljubaša iz Medanića, koji je bio pobratim sa Stojanom Kovačevićem (147:584).

MUMALO (p), neobično prezime porodica nastanjenih u Ugarcima (Ljubomir). Porijeklo im nije ispitano. Prema zapisu J.Dedijera Mumali su doselili u Ljubomir iz "Bjelača, trebinjski kotar". U Ugarcima je, prema popisu iz 1900.godien, bila jedna kuća Mumala, pa 1970. dvije kuće. Slave Nikoljdan (187:132).

MUMINAGIĆ (m), u Počitelju kod Čapljine. Stara su hercegovačka porodica. Njeni članovi sahranjivani su na groblju zvanom "Veliki harem" u Počitelju (59:256;165:413). Muminagića ima nastanjenih u Mostaru i Tasovčićima kod Čapljine.

MUMINOVIĆ (m), u Poglavici (Drežnica, Mostar). Stari su rod u ovom kraju, i "vuku se od kaura". U gruntovnici su upisani kao vlasnici "kućišta sa kućom" Ahmet i Munir, sinovi Ahmeta Muminovića (173:47). Ima ih nastanjenih u Mostaru i Prozoru, a živjeli su i u selu Luke (Borač).

MUNIŠIĆ (p), u Dračevu (Popovo). Doselili su u Dračevo iz susjednog sela Drijenjani oko 1790. godine. Slave Arandelovdan (59:272). Munišića ima nastanjenih i u Mostaru.

MURATBEGOVIĆ (m), u Višićima (Čapljina). Muratbegovići u Vi-

šićima "vuku porijeklo" od Hadžiomera iz Kuti u Dabru koji su, za vrijeme haranja kuge od 1813. do 1815. godine, preselili u Gabelu, a odatle kasnije u Višiće (97:79).

MURATOVIĆ (m,p). **Muratovići** (m), u Lugu (Jablanica). Dedijerov saradnik V.Jelić "zaključuje da su bili pravoslavni" (59:340). Muratovići su živjeli i u Grančarevu (Korjenići, Trebinje). Smatra se da su doselili iz Boke 1687. godine kada su je Mlečani osvojili (97:304). Ima ih i u Mostaru. **Muratovića** (p) ima nastanjenih u Hrgudu (Stolac) i Mostaru.

MURGUZ (m), u Prijevoru (Bileća). Porijeklom su od stare pravoslavne porodice Predojevića koja je nekada živjela u Prijevoru (59:152). Murguzi su, prema Hasandediću, bili nastanjeni i u Zaušju kod Bileće. Imali su, u drugoj polovini XIX vijeka, posjede na području Berkovića i Hatelja u Dabru (97:85,174).

MURIŠIĆ (p), u Borilovićima (Ljubomir). Prema predanju, starinom su iz Kruševica u Crnoj Gori odakle su i doselili u Boriloviće. Početkom XX vijeka u navedenom selu bila je jedna kuća Murišića. Odselili su iz Ljubomira 1946. godine. Slave Lučindan (187:165).

MURSEL (m), u Sovićima (Jablanica). Starinom su "iz Karamursela u Turskoj, ili Mursela". Doselila su trojica braće, od kojih je jedan "ostao kod Sarajeva", što ističe "cela njihova okolina" (79:157). Murseli su bili nastanjeni i u Hrupjelima kod Trebinja (97:243). Prezime bi moglo nastati po mjestu iz kojeg su, navodno porijeklom.

MUSA (k), Pribinovići, Čerigaj, Privalj, Rasno, Smokinje, Dužice i Kočerin (Široki Brijeg). Muse su daljom starinom iz okoline Čitluka u Brotnju. Na području Širokog Brijega prvi put se spominju 1768. godine u Rasnu. U Kočerinu su iz Privalja ("došao Marko Musa prije I svjetskog rata"). U Smokinje i Dužice su došli iz Čerigaja (189:77,81,82,85,86,87,89). Dedijer navodi nešto drukčije podatke o Musama. Nalazi ih u Klobuku, Čerigaju, Zavozniku, Marasovcu, Kosmaju, Privalju...U Klobuk su došli oko 1840. iz Čerigaja "na travu pa ostali". U Zavoznik su došli iz Pribinovića, a prethodno su živjeli u Čitluku i Mokrom. Zvali su se Sliškovići.

Slavili su Đurđevdan. Za Muse u Kosmaju kaže da su "prije 300 godina pobjegli iz Imotskoga, kad su Turci srušili Imotski". Iza toga su "sto godina" stanovali u Ružićima. Zvali su se Mikulići, a "Musom su ih prozvali zato što je jedan u petak pojeo kokoš". Slavili su Ilindan (59:308,349,351,352). Muse su nastanjene i u Mostaru.

MUSIĆ (k,m). **Musići** (k), u Klobuku kod Ljubuškog. Porijeklom su "po svoj prilici" od Musa iz Čitluka u Brotnju. Nastanili su se u zaseoku Šiljevište. Iz ove porodice potiče vojvoda hercegovačkih Hrvata u ustanku 1875-1878. godine don **Ivan Musić** (Šiljevište 1848 - Beograd 1888). Bio je, prema Marku Vegu, "najsvjetlija figura među Hrvatima Bosne i Hercegovine u XIX vijeku". Uvrijeđen od austrijskih vlasti, sklonio se sa svojom ženom Cvijom u Srbiju, gdje je radio kao poštanski činovnik i živio dosta siromašno. Imao je dvoje djece. Posljednje dane života proveo je u Beogradu, "ali vrlo oskudno" (265:4,56,57). **Musići** (m) su živjeli u Ljubinj, Koritima (Bileća) i u Bileći. U Ljubinju se spominju 1780. godine. U Koritima ih je bilo "koncem prošlog stoljeća", a u Bileći su polovinom XVIII vijeka živjeli i radili terzije "Ahmed, Osman i Omer, sinovi Imšira Musića" (97:107,172,179).

MUSLIBEGOVIĆ (m), u Mostaru. Nekada su živjeli i imali posjede i u Dvrsnici (Popovo). U Dvrsnici se nalazila jedna stara kula na tri sprata koju je 1872. godine kupio Mehmed Muslibegović iz Mostara «za 3.700 groša» (97:158,289). Prema predanju, to je bila kula vojvode Milete i poslije turskog osvajanja Dvrsnice pripala je Muslibegoviću iz Mostara (84:165).

MUSTAFABEGOVIĆ (m), rijetko prezime složenog oblika. Spominje se u Repovcima (Konjic) početkom XVIII vijeka. U ovom se selu nalazi turbe sagrađeno "od sedre" u kome je sahranjen Osman-beg Mustafabegović (165:432,433).

MUSTAFAGIĆ (m), u Stocu. Pominju se za vrijeme "turske vladavine i kasnije". Godine 1850. Melća Mustafagić, kći Ali-bega Mustafagića, zavještala je svoju imovinu i odredila da se od prihoda njenih vakufa "dijele svake godine određene količine hljeba mjesnoj sirotinji ili da se za sirotinju svake godine priređuje gozba" (97:28,47,102).

MUSTAPIĆ (k), u Ljutom Docu i Žovnici (Široki Brijeg), Trijebnju (Stolac) i Hutovu (Neum). U Ljutom Docu i Žovnici starinom su iz Zagvozda kod Vrgorca. Došli su najprije u Iliće kod Mostara, a odatle je neki Mustapić preselio u Ljuti Dolac. Zvali su ga Šperac "jer je starinom iz Dalmacije" (189:31,55). U Trijebanj su došli oko 1780. godine iz Hrasna, a u Hutovo iz Ošanića kod Stoca. Ranije su se zvali Đurđevići (59:258,344; 84:188).

MUŠANOVIĆ (m) u Kokorini (Podveležje, Mostar). Porijeklom su od stare pravoslavne porodice Milišića koja je živjela u Podveležju (59:236,237). Ima mišljenja da su Mušanovići doselili u Kokorinu iz stolačkih Dubrava, a jedna porodica došla je iz Mostara (115:155,160).

MUŠIĆ (m), Draga, Donje Selo i Ušća (Drežnica, Mostar). Staro prezime im je Cokić, a još starije, vjerovatno Bunčić. Sadašnje prezime su dobili po nekom pretku Muši (173:47). Mušića je nekada bilo u Žabici (Ljubinja) i Mušićima kod Domaševa (Trebinje). Po njima je zaselak Mušići dobio naziv (97:125,275).

MUŠKIĆ (m), prezime se pominje početkom XIX vijeka u Rotimlji kod Stoca. U "Spahinom haremu" evidentiran je natpis na nišanu iz koga se saznaje da je tu sahranjen Mustafa Muškić sin Abdije (165:396).

MUŠTA (m), porodice ovog prezimena su "za vrijeme turske vladavine i kasnije" bile nastanjene u Stocu i okolini. Na spisku hadžija iz 1746. godine, za koje se nije moglo utvrditi iz kojih porodica potiču, nalazi se i Mehmed Mušta (97:99,100).

MUŠTOVIĆ (m), u Selištu kod Bileće i u Bileći. Spadali su među najstarije doseljeničke porodice. Odakle su se doselili u Bileću "ne zna niko pričati" (59:163,166). Muštovići su stara mostarska porodica. U kući Muje Muštovića neprekidno je radila ilegalna štamparija Mjesnog komiteta KPJ, od oktobra 1941. do oslobođenja Mostara 14. oktobra 1945. godine. Na iznošenju štampanih materijala iz kuće angažovali su se članovi porodice Muštović, braća: Mustafa, Džemal, Salko, Mirza, i tri sestre: Fatima, Šemsa i Beba sa majkom Hanom. Italijani, Nijemci, ustaše i drugi često su vršili pretres kuće "i čak zatvorili i internirali samog Muju

Muštovića, rukovodioca tehnike", ali tehnika nikada nije otkrivena (37:230).

MUTAPČIJA (p), u Vlahovićima (Ljubinje). O porijeklu ove porodice i nastanku prezimena dr Ljubo Mihić je zabilježio: "Stari Joše Mutapčija iz Vlahovića ispriča mi svoje porijeklo: Lazar Marić iz Trebinja došao je u Stolac. To je bilo u tursko doba. Lazar je bio zanatlija i pravio je harare i mutape od kostreti. Na Vlahovićima je živio Boško Ljubenko sa lijepom kćerkom Jovankom. Jednoga dana Jovanka ode u Stolac poslom i upozna se sa Lazarom. Ona se nije mogla naviknuti u Stocu. Tamo nije imala ovaca, koza i krava, ni mlijeka od njih. Nagovori Lazara pa pređu u Vlahoviće 1839. godine. Otac Boško dade joj imanje sa kog se udala. Lazar se bavio i dalje istim zanatom. On je pravio mutape, pa ga po tome narod prozva Mutapčija. Tako mu osta i prezime." Prezime se navodi i kao **Mutap**. Slave Nikoljdan (155:578).

MUZUR (p), stara porodica nastanjena u Dobromanima (Podbrđe) i u Trebinju. Slave Đurđevdan. Prezime je neobično i veoma rijetko. Dobromani su smješteni na desnoj obali Trebišnjice. Jedan od Muzura svojevremeno je imao "lađu" za prevoz ljudi na lijevu obalu rijeke. Mještani su o njemu pjevali: *Lađu vozi Vuko Muzur stari, / Lađu vozi za kuću ne mari*.

MUŽANIN (p), srednjovjekovna porodica iz Mulja kod Avtovca (Gacko). Istorijski izvori pominju Mužanin Radojicu koji je bio "poznati majstor, slikar fresaka" (146:98).

MUŽIJEVIĆ (p), u Gornjem Polju kod Konjica i u Konjicu. U Konjic su došli iz Gornjeg Polja nakon austrougarske okupacije, kada je i otpočelo naseljavanje "pravoslavnih porodica" u ovaj grad. Prvi pravoslavni stanovnik Konjica bio je Lazar Mužijević, koji je kupio kuću i okućnicu u blizini današnje Terzića kuće. Ova stara porodica dala je više kulturnih poslenika, među kojima su posebno zapaženi Ilija i Todor Mužijević (90:183, 190, 212). Moguće je da su daljom starinom, kao i Puhali, od Mužijevića koji se pominju u Ljubomiru, Trebinje (59:262).

*

Pomenućemo još neka prezimena iz ove grupe: **MADŽEVIĆ** (m) i **MAĐAREVIĆ** (m) u Trebinju; **MALANOVIĆ** (m) u Heldovu (Prozor); **MALEKINUŠIĆ** (k) u Proslapu (Prozor); **MALEŠEVIĆ** (p) u Mostaru; **MALTEZ** (p) u Vlahovićima (Ljubinje); **MALKOČ** (m) i **MALJKOVIĆ** (p) u Mostaru; **MANOV-PRIPUZ** (m) u Paljikama (Prozor); **MANJURA** (m) u Ošanićima kod Stoca; **MARASOVIĆ** (p), **MARGETA** (p), **MARGETIĆ** (p), **MARKEŠIĆ** (k), **MARKOVINA** (k), **MARKULIN** (k) i **MARTINAC** (k) u Mostaru; **MARTEŠIĆ** (k) u Ploči i Podboru (Prozor); **MERDAN** (m) u Počitelju kod Čapljine; **MEDIN** (m) u Kućanima (Prozor); **MERDŽANIĆ** (m) u Fatnici i Bačevići (Bileća); **MERDŽO** (m), **MEŠIĆ** (m), **MIČKOVIĆ** (k) i **MIHAJLOVIĆ** (p) u Mostaru; **MIHOLJEVIĆ** (p) u Stocu; **MIJIĆ** (k) u Sovićima (Jablanica); **MIJOVIĆ** (p) u Mesarima (Podbrđe, Trebinje); **MIKIĆ** (p), **MILANIĆ** (p), **MILIKIĆ** (p), **MILJAK** (p), **MILJAN** (k) u Mostaru; **MINIĆ** (p) u Burmazima (Stolac); **MITIĆ** (p) u Mostaru; **MITRANIĆ** (p) u Konjicu; **MOIĆ** (p) i **MOSTARLIJA** (p) u Mostaru; **MOSTINA** (k) u Orašcu (Prozor); **MOTIKA** (m) u Skrobučanima (Prozor); **MRAVIĆ** (m) u Dabricsi (Dabar, Stolac); **MRDIĆ** (p) u Arandjelovu i Orahovcu (Lastva, Trebinje); **MREHIĆ** (m) u Ljubinju; **MRKALJ** (p) u Gornjem Hrasnom (Neum); **MRKAJIĆ** (p) u Bradini (Konjic); **MRMO** (m) u Blagaju (Mostar); **MUJAN** (m) u Humilišanima (Mostar); **MUKIĆ** (m) u Mostaru; **MULAĆ** (m) u Ljubinju i Pocrnju (Ljubinje); **MULABEĆIROVIĆ** (m) u Gori kod Trebinja; **MULAHUSEINOVIĆ** (m) i **MULAMEHMEDOVIĆ** (m) u Ljubinju; **MULOVIĆ** (m) u Mostaru; **MUNIKOZA** (m) u Skrobučanima (Prozor); **MURIN** (m) u Šumićima (Borač); **MURATBAŠIĆ** (m) u Stocu; **MURATSPAHIĆ** (m) u Brataču (Nevesinje); **MUSTAJBEGOVIĆ** (m) u Dugama (Prozor); **MUTIBAT** (m) u Žabici (Ljubinje); **MUTIĆ** (m) u Trebinju i okolini; **MUTILOVIĆ** (m) u Čanju (Rast, Nevesinje); **MUŠKAT** (k) u Mostaru.

N

NADAŽDIN (p), u Bjelojevićima i Kruševu (Stolac), Prebilovcima (Čapljina) i Spiljima kod Konjica. Nekada su živjeli u Hutovu (Neum), ali su iz ovog mjesta preselili u Bjelojeviće. U Hutovu se za njih priča da im je "za krvninu otišla sva zemlja". Slave Jovanjdan (59:292;84:188;155:793). Nadaždini iz Bjelojevića (zaselak Nadaždini) bili su (1941) vrlo brojni. U porodičnoj zadruzi su živjela petorica braće (31 osoba). Njihov rodonačelnik je bio Jovan Tomov. U ustanku (1875-1878) učestvovala su trojica Nadaždina. Kao ugledna partizanska porodica dali su znatan doprinos NOB (1941-1945). Nekada su bili veoma bogati. Imali su velike posjede u Popovu, mnogo stoke i žita koje bi im često propadalo "na daždu" (kiši) pošto nisu imali toliko prostora da ga sklone. Po tome je i nastalo ovo prezime. Ima ih u Mostaru, Sarajevu, Beogradu...(Podaci: Danilo Nadaždin iz Bjelojevića, nastanjen u Sarajevu).

NAERICA (p), u Biogradu i Volujcu (Površ, Trebinje). Doselili su u ova sela oko 1800. godine iz Pridvoraca kod Trebinja. Zovu ih nadimcima Imširi i Kudrovi. Naerice slave Šćepandan (75:1226, 1227).

NAKIĆ (k), Uzarići, Donji Crnač i Duboko Mokro (Široki Brijeg). U Uzariće su došli iz Mokrog. Dalja starina i porijeklo nisu im poznati. U Donji Crnač su doselili iz Turčinovića "prije austrougarske okupacije". U Dubokom Mokrom su, prema predanju, najstarije porodice (189:32,57,80). Prema Dedijeru, u Mokrom su "ima više od 500 godina", a doselili su iz Čerina u Broćnu "na sto godina prije turskog osvajanja". U Broćnu su imali svoju zemlju koju su im Turci oteli. Nakića ima i u Borcima kod Konjica. Doselili su iz Broćna. Slavili su Šćepandan (59:313,348).

NALETILIĆ (k), u Ciganskom Brdu, Donjem Crnču, Gornjem Crnču, Oklajima, Vlasnićima (Široki Brijeg). Ima ih i u Doljanima (Jablanica). Nije im poznata dalja starina i porijeklo. Po jednoj priči zabilježenoj u Ciganskom Brdu, Naletilići potiču od hajduka Mijata Tomića za koga se bila udala sestra nekog Grubešića koji je živio u Ciganskom Brdu. Jedno dijete Mijata Tomića ostalo je kod dajdže Grubešića i od tog djeteta koje je "naletilo" postali su Naletilići. Slična priča zabilježena je u Doljanima gdje se jedan Naletilić doselio 1927. godine iz Lisa. Po toj priči, Mijat Tomić je "naletio" na neku djevojku "i ona dobila s njim vanbračno dijete". Po tome "naletio" potomci djeteta prozvani su Naletilići. U Ciganskom Brdu su odavna, pominju se u popisu stanovništva 1743. godine kao Naletilovići, a od 1768. kao Naletilići. Iz ovog sela raseljavali su se u ostala mjesta na području Širokog Brijega (189: 53,57,60,69,70,71). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

NAMET (m), u Kokorini (Podveležje, Mostar). Porijeklom su od nekadašnjeg pravoslavnog bratstva Milišića iz Podveležja (59:236, 237). Nameti koje Dedijer spominje kao "pleme Milišića" ne žive više u Podveležju. Kao sjećanje na njih u Kokorini i Kružnju postoji "Nametova ograda" (115:160).

NARANČIĆ (p), u Grbešima (Brda trebinjska) i Trebinju. Veoma su stara porodica. Porodično predanje ne pamti odakle su i kada doselili u Grbeše. Ni «baba Božica» koja je živjela 107 godina (umrla 1981), nije znala porijeklo porodice. Zapamtila je da joj je svekrva pričala da su njihove pčele i ljanik stari preko 300 godina i da se nalaze na istom lokalitetu bez prekida. U Grbešima se prosječno nalaze 2 do 4 kuće Narančića. Kako se broj njihovih porodica povećavao, tako bi se oni i raseljavali. Danas ih ima u Nikšiću, Han Pijesku (Bosna), Gospiću (Lika), Kleku i Vršcu (Vojvodina), Argentini, Čikagu, Kaliforniji... Slave Arandelovdan. (Podaci: Božo Narančić iz Trebinja).

NAZEČIĆ (m), u Mostaru. Iz jedne porodice Nazečića iz Mostara potiče **Salko Nazečić** (Mostar, 1904-Sarajevo, 1970), istaknuti profesor i književni historičar. U NOR-u je učestvovao od 1943. godine. Bio je član ZAVNOBiH-a, pomoćnik ministra prosvjete, upravnik Narodnog pozorišta i profesor književnosti na Univerzitetu u Sarajevu (77/6:263).

NEIMAROVIĆ (p), u Mostaru. Stara su i poznata mostarska porodica. Smatra se da je njen rodonačelnik Četko Neimar (232:201). Iz ove porodice potiče **Sava Neimarović** (Mostar, 1896-SSSR ?), poznati sindikalni funkcioner i jedan od najistaknutijih predstavnika radničkog pokreta u Hercegovini. Zbog svoje revolucionarne aktivnosti stalno je proganjan i otpuštan s posla. Godine 1928. emigrirao je u SSSR, gdje mu se "zameo trag" (77/6:268).

NENADIĆ (p,k). **Nenadići** (p), u Bijeloj (Konjic). Starinom su iz Dulića (Gacko). U Bijelu im je došao predak "iz potrebe". Slave Đurđevdan (59:311). Ima ih u Dulićima i u Mostaru. **Nenadići** (k) su nastanjeni u Triščanima (Prozor). Porijeklom su iz Dalmacije. Izvor ne navodi mjesto iz kojeg su doselili u Triščane (79:145).

NENKOVAC (p), stara porodica koja je bila nastanjena u Ivici (Ljubinje). Doselili su iz Crne Gore, ali nije poznato kada. Nenkovići su davno izumrli, a ostali su njihovi potomci Vrtikape, Đulabije i Kajaldžići (59:280;155:552).

NIKOLIĆ (p,k). **Nikolići** (p) su bili poznati vlastelinski rod u Popovu. Smatra se da su daljim porijeklom od kneza Miroslava, brata Stevana Nemanje. Ovoj lozi, vjerovatno, pripadaju i Nikolići koji se u Popovu pominju krajem XIV vijeka. Među njima se spominju i dva kneza, Vukosav i Grgur Nikolić -Vukosavić, sin kneza Vukosava. Krajem XVI vijeka u Popovu se pominju knezovi Jovan i Bogdan Nikolić. Nikolići su, vjerovatno živjeli u Tulju, gdje se nalazi jedna stara čatrnja koju zovu "Nikolića čatrnja" (84:42,43,47,61,66,169). Nikolići su živjeli i u Volujcu kod Trebinja, ali su u XVII vijeku promijenili prezime i prozvali se Kneževići (75:1227). Nikolića ima i u Dulićima (Gacko). **Nikolići** (k), u Orašcu, Proslapu, Rumbocima i Slatini (Prozor); Doljanima (Jablanica); Domanovićima (Čapljina) i u Dužicama (Široki Brijeg). U Orašac su došli iz Proslapa. Zovu ih i Prco. U Proslapu je jedan zaselak po njima nazvan Nikolići. U Rumbocima su ogranak starog roda Milišića. Zovu ih i Džolani. U Slatini su "od roda Nikolića" iz Orašca. U ovo selo Nikolić-Prco došao je iz Ljubunaca "posle okupacije oko 1878." U Doljane su doselili iz Orašca 1923. godine Potiču od Nikolića-Prca. Ima ih i u Prozoru, gdje su došli oko 1903. godine iz Kovačeva Polja (79:71,72,95,112,149,163). U Domanoviće je jed-

nim porodicama Nikolića predak došao iz Metkovića kad je "Vrancuz gradio cestu", a drugi su starinom iz Broćna. Predak im je došao za "Dadićeva vakta". U Dužicama su Nikolići starinom iz Stona i zvali su se Mikulići. Došli su u Dužice oko 1800. godine. Slavili su Đurđevdan (59:253,352). Petrić tvrdi da Nikolića nema na području Lištice (189:87).

NIKŠIĆ (k,m). **Nikšići** (k) u Borovcima (Konjic). Početkom 1992. godine u naselju Borovci bilo ih je 9 kuća. Tokom rata su se raselili i nastanili u Mostaru, Čapljini, Ljubuškom, Splitu i Zagrebu. (Podaci Ivanka Nikšić iz Borovaca, udata Saračević u Tuzli). **Nikšići** (m) su stare porodice u Stocu i Konjicu. Starinom su iz Nikšića odakle su im predci doselili u navedena mjesta. Meho i Adem Nikšić svojevremeno su bili poznati drvorezbari u konjicu (97:36, 111;164:23). Očigledno prezime je nastalo po mjestu porijekla.

NINČIĆ (p), u Radićima (Rast, Nevesinje). Doselili su oko 1840. godine iz Zasade kod Bijeljane (Bileća). Zovu ih i Vujovići. Slave Nikoljdan (59:230).

NINKOVIĆ (p), u Vrbnu, Necvijeću, Budošima, Jasenu (Trebinje), Žrnju (Ljubinje), u Trebinju i Nevesinju. Vrlo su razgranati. Starinom su iz Crne Gore. U Necvijeće su došli iz Ridana kod Nikšića, a u Vrbno i Budoše iz Necvijeća. Slave Jovanjdan (59:127). Nekada ih je bilo i u Poljicu (Popovo), gdje se 1754. godine pominje Jovo Ninković (84:140). Ima ih nastanjenih i u Donjem Selu kod Konjica.

NOGALO (k), u Uzarićima (Široki Brijeg). Stara su porodica i oдавно su nastanjeni u Uzarićima. Nije poznato odakle su porijeklom. U popisima stanovništva iz 1768. godine spominju se kao **Nogalovići** (189:38).

NOGULICA (k), Domanovići (Čapljina). Starinom su iz Popova. Bili su neko vrijeme u Aladinićima (Dubrave, Stolac), odakle su oko 1870. godine preselili u Domanoviće «na Pašića čitluk». Nogulice su slavili Nikoljdan (59:254).

NOGULIĆ (p), u Tvrdošima i Mostaćima kod Trebinja. Istorijski izvori spominju Teodosija Nogulića rodom iz Tvrdoša koji se ub-

raja među najpoznatije "nastojatelje" manastira Duži. U ovom manastiru Teodosije je boravio od 1791. do 1812. godine. Tu je uveo tzv. "karlovačko crkveno pjevanje i sazidao veliku trpezariju na svod". Bio je paroh u Trstu i Dubrovniku. Sukobljavao se s turskim vlastima zbog čega je često hapšen. Sabit-paša Resulbegović poslao ga je veziru u Travnik, gdje je proveo dvije godine u zatvoru (126:377).

NONKOVIĆ (k), u Prapatnici (Neum). Doselili su iz Hutova oko 1880. godine. Ranije su slavili Sv. Luku, a "danas" slave Sv. Mihovila (84:191). Porijeklo im nije istraženo.

NOSIĆ (k), u Radišićima i Grabu (Ljubuški). Starinom su iz Pologa u Dalmaciji, odakle su doselili u Grab oko 1880. godine. U Radišiće su došli iz Graba. Ima ih i u Vašarovićima (59:297,300).

NOSOVIĆ (p), u Koritima (Bileća) i Šehovini (Nevesinje). U Šehovinu su doselili iz Korita, "zbog siromaštva" (59:225). Prema predanju, Nosovići potiču od Gauševića iz Lađevića (Bileća), gdje su živjeli u "omanjem bratstvu" kao turske čivčije. O njima je zabilježena jedna kratka priča: "Jednoga dana, kada su muškarci kosili, dođe vrijeme ručku, a nikako da se pojavi neka žena da ga donese. Jedan ode da vidi šta se dešava. Zateče Turke da se uživljavaju na nevjestama. Javi svojim i Turke iskasapiše. Turci uskoro izvrše odmazdu – sve im popale i pobiju čeljad. Jedino su se četiri žene spasile. Razbježale su se kud koja. Jedna od njih bila je u drugom stanju, nađe uhljebljenje kao sluškinja u Korićkom gradu. Rodila je sina. Bez igdje ikoga, on joj je bio sva životna preokupacija. Toliko ga je mazila da ga je nosila i kad je bio dječak. Po tome (nositi) nazvali su ga Nosović." Slave Jovanjdan (258:44). Nosovići su bili nastanjeni i u Pridvorici (Borač), gdje su doselili "na miraz" iz Korita početkom XIX vijeka. Tu ih je bilo do 1942. godine (147:585).

NOVAK (k), u Uzarićima i Vlasnićima (Široki Brijeg). U Vlasnićima su starosjedioci. Spominju se 1743. godine pod prezimenom Novaković. U Uzariće su doselili iz Vlasnića (189:38,53). Novaka ima i u Gorici (Prozor). Preci su im došli iz Pologa kod Mostara (79:124).

NOVAKOVIĆ (p,m,k). **Novakovići** (p), u Kubatovini (Dabar). Starinom su od Albijanića iz Bjelica u Crnoj Gori odakle im je "dodigao deda Novak pod Meču". Iz Meče su (1879.) prešli u Kubatovinu. Slave Jovanjdanu (248:34). Novakovića je bilo i u Zupcima (Trebinje). Jedan od članova ove porodice (Milutin) spominje se u dokumentima kotorskog arhiva od 26. januara 1693. godine. Bili pobočna grana porodice Danilović. U narodnoj pjesmi *Nevejera ljube Grujićine* opjevana je tragična sudbina zubačkog hajduka Grujice Vukovića. Narodni pjesnik je, iz do sada nepoznatih razloga, zamijenio prezime. U pjesmi se pominje Grujica Novaković: *Šator penje Novaković Gruja /u planini više Drenopolja/...* Zbog čega je ovo tvorac pjesme uradio u literaturi se nude različita objašnjenja. Svojevremeno su mnoge zubačke porodice imale po dva prezimena, pa je moguće da su Vukovići imali i prezime Novaković koje pjesma pominje (280:38). Novakovići se pominju i u Nevadi, selu u Bobanima. Slave Jovanjdan. **Novakovići** (m), u Kljencima (Dabar). Starinom su iz Todorića u Vranjskoj (Bileća). Živjeli su neko vrijeme u Zanoljini kod Predolja odakle su prešli u Kljenke. Zvali su se Bugurovići. Ima ih i u Čapljini (248:32). **Novakovići** (k) su nastanjeni u Mostaru.

NOVALIĆ (p), stara mostarska porodica. U groblju na Bjelušinama evidentirani su spomenici Antu Novaliću i monahu Jovu Novalinu iz 1690. godine. Nešto kasnije (1694) tu je sahranjena i monahinja Hana Novalinica (ili Novalija?). Smatra se da su Novalići jedna od najstarijih srpskih porodica u Mostaru i da su poznati kao "nosioci izvesnih akcija u cilju širenja i jačanja pravoslavlja u Hercegovini" (235:36-37).

NOVALIJA (m), srednjovjekovna porodica koja je živjela u Cernici (Gacko). Polovinom XVIII vijeka pominje se Mustafa Novalija "kao zanatlija u Cernici" (147:585). Novalije su odselili iz Cernice, ali se u izvoru ne navodi kada i gdje (97:197).

NOVČIĆ (p), u Žrvnju (Ljubinje) i Vranjskoj (Bileća). U Žrvanj su Novčići doselili iz Vranjskih. Slave Đurđevdan (155:561). Ima ih i u Mostaćima kod Trebinja. Došli su sa Žrvnja.

NOVIĆ (k,m). **Novići** (k), u Proslapu (Prozor). Nastanjeni su u zaseoku Nikolići. Starinom su iz Dalmacije (79:79). **Novići** (m) su

živjeli u Stocu. Preci su im doselili u Stolac iz Herceg-Novog (97:99).

NOVLJANIN (m), stara porodica koja je bila nastanjena u Muljima (Gacko) "sve dok ih nije istjerao Kazanac-paša". Izvori pominju Aliju Novljanina iz Mulja (147:585). Po prezimenu se može zaključiti da su doselili iz Herceg-Novog.

NOVOKMET (p), u Dubočici (Ljubinje) i u Ljubinju. Starinom su Miroslavčići iz Rujevog Dola u Gprnjem Hrasnu. Miroslavčići su preselili iz Rujevog Dola u Dubočicu između 1800. i 1815. godine kada je neki njihov ubio agu. Došavši u Dubočicu kao "novi kmet", Miroslavčić je dobio i novo prezime – Novokmet. U Ljubinje su Novokmeti došli iz Dubočice. Slave Jovanjdan (59:287;155:515).

NOŽICA (p), u Galičićima i Korlatima (Popovo), Obziru (Ljubinje) i u Ljubinju. U Korlatima su od Milašina u Dračevu. Došli su na miraz "pravog Nožice i po tome prozvaní". U ovom selu imaju i zasebno groblje. U Galičice su doselili iz Čvaljine, a u Obzir i Ljubinje iz Galičića. Prezime su dobili po nekom svom pretku koji je "umakao u nekoj trci, iako je bio malih nožica". Slave Arandelovdan (84:173,174,178;155:515).

NOŽIĆ (m), u Svinjarini (Podveležje, Mostar). Smatraju se starosjediocima (59:237). Kanaet je utvrdio da su Nožići doselili u Svinjarinu iz Mostara (115:158). Više porodica ovog prezimena i danas živi u Mostaru.

NUHSPAHIĆ (m), u Borovnici i Paljikama (Prozor) i u Prozoru. Podijeljeni su na dvije grane, od kojih su jedna "pravi Nuhspahići", a druga "Nuhspahići-Arnautovići". Prema porodičnom predanju predak im je došao s turskom vojskom "kad je osvojena Bosna". U Borovnicu i Paljike su doselili iz Prozora (79:107,111,112).

NUKIĆ (m), u Avtovcu i Drugovcima (Gacko). Prema predanju, Nukići su porijeklom od Nuke, jednog od potomaka Mehmedspahije Zvizde (Zvizdića) iz Gacka. Po tome Nuku su i dobili prezime (97:185,209,215). Mandić ih pominje i u Hodinićima i kaže

da su došli iz Sandžaka krajem XIX vijeka (147:585).

NURAK (m), u Sunićima (Dabar). Nurci su "odavno" u Sunićima. Po vlastitom kazivanju, porijeklom su od pravoslavne porodice Šarenac, koja je bila bogata «pa ih neka četa davno napala i ostalo samo jedno dijete od koga su oni» - Nurci (248:35,36).

NURKOVIĆ (m), u Laktu (Nevesinje). Nekada su imali u posjedu "sve Batkoviće i Krekove", odakle im je predak iz nepoznatih razloga preselio u Lakat (59:233). Nekada su živjeli i u Ljubinju (97:118). Nurkovića ima nastanjenih i u Mostaru.

Hercegovinu su nastanjivale, ili danas nastanjuju, i porodice ovih prezimena: **NAKIĆEVIĆ** (m) u Bileći; **NAMAC** (m) u Cernici (Gacko); **NAMETAK** (m) u Mostaru; **NASTIĆ** (p) u Trešnjevici (Konjic) i u Mostaru; **NECIĆ** (p) u Mostaru; **NEŠIĆ** (p) u Mostaru; **NEUKOVIĆ** (m) u Donjoj Ivici (Ljubinje); **NEVJESTIĆ** (k) u Družinićima (Prozor); **NEZIROVIĆ** (m) u Kutilivču (Mostar); **NIČIĆ** (p) u Mostaru; **NIKONTOVIĆ** (m) u Nikontovićima (Brda trebinjska); **NIŠTA** ili **NIŠTOVIĆ** (m) u Ljubinju; **NOVO** (m) u Podgrađu (Bišće, Mostar); **NUHIĆ** (m) u Seljanima (Konjic); **NUKOVIĆ** (m) u Hrupjelima kod Trebinja.

NJ

NJAVRO (k), porodice ovog neobičnog prezimena nastanjene su u više zaselaka Donjeg Hrasna (Neum). Najviše ih ima u zaseoku koji je po njima nazvan – Njavrina mahala ("13 kuća sve Njavre"). Ostale porodice žive u zaseocima: Dašnica, Osječnica i Bojovci. Srednom XX vijeka bilo ih je dvadeset kuća. Porijeklo im nije ispitano (155:704,705).

NJEGANOVIĆ (p), srednjovjekovna porodica, svojevremeno nastanjena u Uskoplju "kod Huma, u Humskoj zemlji". U jednom dokumentu dubrovačkog arhiva iz prve polovine XV vijeka pominje se Dobrilo Njeganović kojeg je optužio Luka Ivanović iz Šumeta kod Dubrovnika, zbog ranjavanja, "i to 1. maja 1449. godine" (269:125). U opštini Bileća nalazi se selo Njeganovići. Predanje kaže da je ovo naselje dobilo ime po starim Njeganovićima koji su tu nekada živjeli.

NJEGOMIROVIĆ (p), sasvim rijetko prezime porodice nastanjene u Trebinju. Porijeklo im nije istraženo, ali se pretpostavlja da su dalekom starinom "negdje iz Hercegovine". Dugo su živjeli u Vozućoj (Zavidovići), dakle je (1992.) jedna porodica doselila u Trebinje. Prezime je moglo nastati od muškog ličnog imena Njegomir. Slave Šimunjdan. (Podaci : Slobodan Njegomirović iz Trebinja).

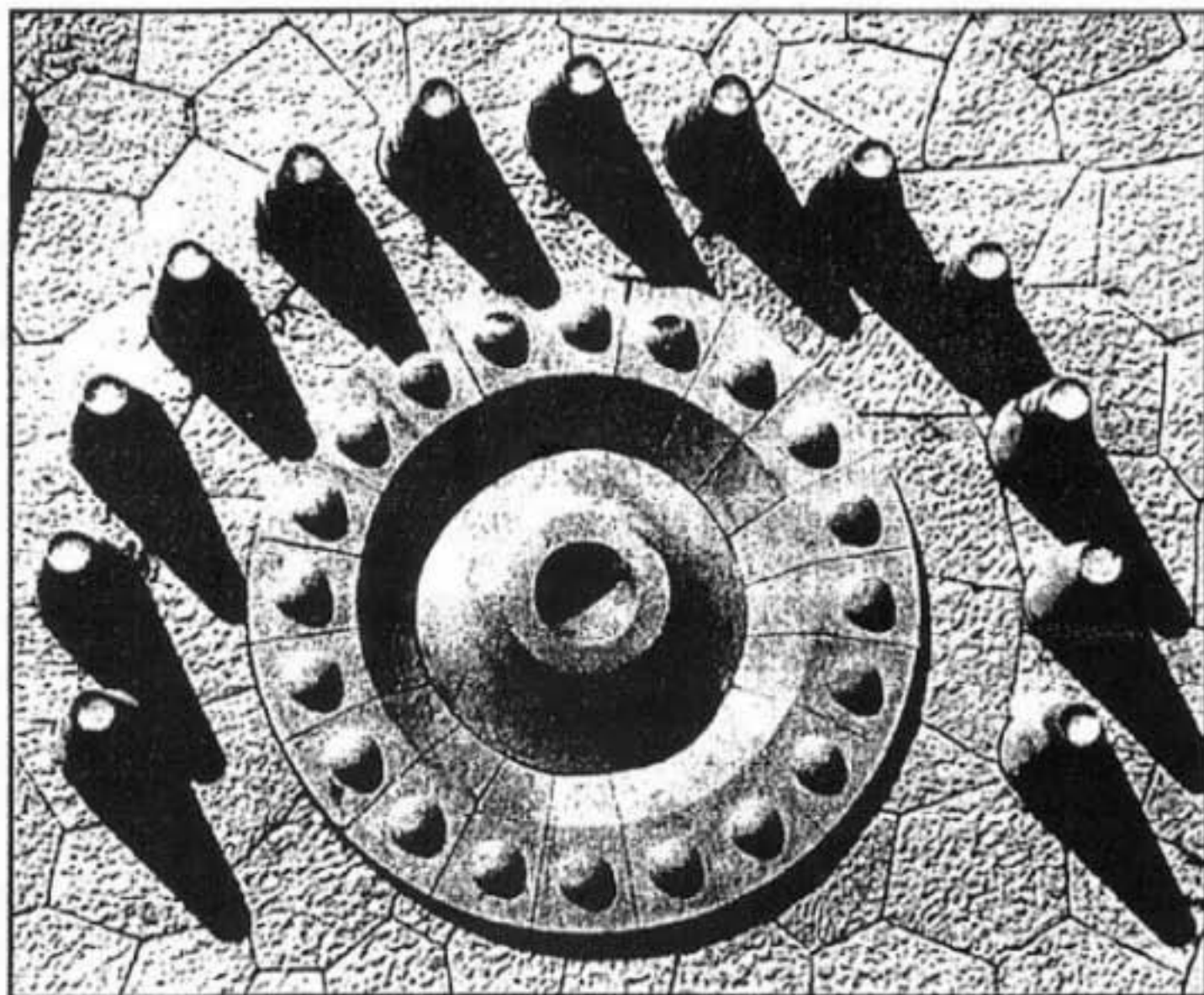
NJEGUŠ (p), u Slivljima (Gacko). U ovo selo Njeguši su doselili u XVIII vijeku. Porijeklom su "od Sniježnice" (146:585). Po prezimenu bi se moglo zaključiti da su porijeklom od Njeguša u Crnoj Gori. Ima ih nastanjenih u Trebinju i u Mostaru. U Trebinje su doselili iz Mostara, a u Mostar iz Slivlja. Slave Začeće Jovanovo. (podaci : Janko Njeguš iz Trebinja)

NJIRIĆ (k), u Mostaru. Porijeklom su iz južne Dalmacije (okolina

Dubrovnika). U Mostar su Njirići doselili iz Konavala.

NJUNJA (p), neobično i sasvim rijetko prezime porodica koje su nekada živjele u Mostaru. U groblju na Pašinovcu evidentirani su nadgrobni spomenici Save i Jevtana Njunje iz 1814. i 1815. godine (233:181). U Kotezima (Popovo) jedan hidronim (živa voda "pišljevin") zove se Nunjev Las, nazvan po nekom Njunji koji je, prema predanju, nekada u tom selu bio nastanjen (84:179).

NJUNJIĆ (p), u Mostaru. Istorijski izvori pominju, nekada uglednog, mostarskog trgovca Manojla Njunjića koga su austougarske vlasti, 1914. godine, kao taoca, internirale iz Mostara (91:186). Njunjići su, vjerovatno, porijeklom od stare mostarske porodice Njunja. U Mostaru su sada nastanjeni samo ženski potomci ove porodice, a jedan muški potomak živi u Puli.

*Detalj partizanskog spomenika u Mostaru
(Snimio : Risto Milićević)*

OBAD (k,m). **Obadi** (k) su u Prapratnici (Hutovo, Neum). Porijeklom su iz Ridana u Crnoj Gori. Zvali su se Miloševići, a zatim Bronzići. Prezime Obad dobili su po nadimku nekoga svog pretka koga su odredili na jednom seoskom zboru da goni Turcima konje, a on se tada "zaobadao kao obad" (84:190). **Obadi** (m), u Vranješevićima i Blagaju (Mostar). Porijeklom su "iz Hajdina u Turskoj" (59:255). Ima ih nastanjenih i u Mostaru. Iz porodice Obad u Blagaju potiče narodni heroj **Šefik Obad**, rođen 1922. godine. Prije Drugog svjetskog rata isticao se u radu sa omladinom Mostara. Poslije okupacije odlazi u Blagaj, gdje radi na pripremi ustanka. Istakao se u napadu na Prozor (februara 1942.) i u borbama na Sutjesci, gdje je 13. juna 1943. uskočio u "mitraljesko gnijezdo" i ubio njemačkog mitraljezca i njegovog pomoćnika. Tog dana je poginuo, pokošen mitraljeskim rafalom (169:37).

OBADIĆ (p), stara porodica koja je živjela u Porijama (Borač). Bili su bogati. Porije su nekada bile "Obadića imanje". Kada se "cio Borač skupa 'isturčio' Sava Obadić nije bio kod kuće, i on se nije poturčio, ali je pristao da sjedi pred džamijom dok se ostali budu klanjali". Kamen na kome je Sava sjedio nazvan je "Obadića kamen". Obadići u Porijama su izumrli. Slavili su Krstovdan (59:320).

OBERAN (k). Velja Međa (Popovo). Porijeklom su od stare porodice iz ovog sela koja se zvala Bogdan. Jedno su bratstvo sa Sokolima i Vukasima, koji, takođe, potiču od Bogdana (59:275). U maticama župe Trebimlja rod. Oberana se prvi put pominje 1711. godine, a u upisu duša župe Gradac iz 1745. pominje se Obrvan u Kiševu i Zaušju. Vjerovatno je ovo isto prezime, a moguće je da je nastalo i novo od prezimena Oberan (214/5:111). Oberani se spominju i u Mišljenu (Ljubinje). Ovdje su doselili iz Velje Međe

poslije 1900. godine. Slavili su Nikoljdan (155:686).

OBORINA (p), u Orašju (Popovo) i Donjem Poplatu (Stolac), Mostaru Starinom su iz Lopoča (Bobani). U Donji Poplat su doselili iz Popova. Godine 1718. u Popovu se pominje Petar Oborina bez oznake mjesta stanovanja. Slave Jovanjdan. Nekada su živjeli i u Gorogašama (Bobani). Odavna ih u ovom selu nema. Izumrli su ili su se iselili iz Gorogaša (59:268,293;84:185). Oborine u Mostaru su stara, nekad vrlo brojna, porodica. U Mostar su došli iz Donjeg Poplata. U groblju na Pašinovcu evidentirano je njihovih 15 spomenika (236:177).

OBRADOVIĆ (p,k,m). **Obradovići** (p), u Sedlarima (Popovo). Poriijeklo im nije dovoljno poznato. U Popovu se pominju 1718. godine, ali se ne navodi mjesto. Smatra se da su Obradovići u Sedlarima porijeklom od "dvojice različitih predaka". Kao i ostale porodice u Sedlarima slave Šćepandan (84:142). Obradovići su živjeli i u Mostaru. Sudeći prema očuvanim spomenicima iz XVIII i XIX vijeka, u groblju na Pašinovcu, bili su brojna i ugledna porodica. Na mostarskim grobljima identifikovano je 14 spomenika ove porodice sa epitafima, od kojih 8 iz XVIII vijeka. Potomak ove porodice, Đorđo slavio je Sv. Arandela Stevana (234:185; 236:173). Obradovića i sada ima u Mostaru. **Obradovići** (k), u Aladinićima, Trijebnju, Bjelojevićima, Donjem Poplatu (Stolac) i u Donjem Hrasnu (Neum). U Aladiniće su doselili iz Popova. Slavili su Lučindan. U Trijebanj su došli oko 1800. godine iz Hrasna. Slavili su "Sv. Vodokršće". U Donjem Hrasnu su u zaseocima: Crnoglav, Svitava i Bajevci. U Crnoglavu su najbrojniji. Smatraju da su starinom iz Crne Gore i da im je predak vrlo davno doselio u Dubrave (Stolac), a iz Dubrava "još u 17. stoljeću odselio u Crnoglav". U Svitavi su od "onih iz Crnoglava". U Bajevce su, takođe, došli iz Crnoglava (59:257,258,278,292,293). **Obradovići** (m) su u Vranješevićima (Mostar). Predak im je u ovo selo doselio iz Hodova (Stolac). Dediđer smatra da su bili hrišćani, ali oni o tome "ne pričaju" (59:245). Obradovići iz stolačkog kraja su "kršćanskog porijekla", zaključuje Hivzija Hasandedić (97:8).

OBRENOVIĆ (p,m). **Obrenovići** (p), srednjovjekovna vlastelinska porodica iz okoline Konjica, potiču od "rodonačelnika" te porodice Petra, sina Obrenova. Petar je (1489) imao feudalni posjed (timar)

"u nahiji Neretvi u iznosu od 40.225 akči". Petar Obrenović, koga su Dubrovčani nazivali "dubrovačkim građaninom", spominje se 19. juna 1487. godine u zapisniku Vijeća umoljenih u Dubrovniku. **Obrenovići** (m) potiču od pomenutog Petra Obrenovića koji je imao tri sina. "Sva trojica su prešla na islam i bili istaknute ličnosti u Osmanskom Carstvu." Jedan od Petrovih sinova, Mehmed-beg Obrenović, pominje se krajem XV vijeka kao sandžakbeg Moreje, a u oktobru 1500. godine postavljen je za hercegovačkog sandžakbega. Bio je veliki prijatelj Dubrovčana, koji su za njega nabavljali tkanine u Mlecima, slali mu ljekara i poklone i obavještavali ga o "novostima koje su ga interesovale". Drugi Petrov sin (Halil-paša) bio je beglerbeg rumelijski, a za trećeg (Hamza-bega) "zna se da je bio zaim". U istorijskim izvorima nema podataka o nasljednicima sinova Petra Obrenovića, pa se pretpostavlja "da ta loza nije išla putem višeg uspona, nego je završila sa običnim timarnicima" (284:103,104). Poznato je da u opštini Konjic postoji selo Obrenovac. Moguće je da je ovo naselje dobilo ime po Obrenu – pretku hercegovačkih Obrenovića.

OBUCINA (k), neobično prezime porodice nekada nastanjene u Zavali (Popovo), Grabu (Zupci) i Trebinju. U Zavali se Obučine pominju u drugoj polovini XIX vijeka. U ovom mjestu rođen je, 1874. godine, Jure sin Boža Obučine. Prema podacima R. Vukašinića, Božo je rodom iz Bosanske krajine. Nije poznato mjesto iz kojeg je Obučina doselio u Zavalu, a takođe, ni razlog i vrijeme njegovog dolaska. Zabilježeno je da je bio "Srbin katoličke vjere". Božin sin Jure (zvani i Đuro) bio je oženjen Stanom (Perkovom) Spaić iz Graba – ženom tragične sudbine, koja podsjeća na "ličnost iz antičkih mitskih tragedija". Stana je, kažu, bila dobra žena, brižna majka, ali veoma nježnog zdravlja. Nije zabilježeno kada je umrla, a živjela je oko 35 godina. Jure i Stana imali su dva sina koji su rano umrli i tako je ovaj bračni par ostao bez potomaka. Jure je umro 1944. godine u Trebinju gdje je izvjesno vrijeme živio sa svojom porodicom. Trebinjci ga se sjećaju kao uglednog građanina i dobrog čovjeka koji je volio "društvo, kapljicu i žene". Početkom XX vijeka na Zupcima se pominje neki finans Obučina koji je sa porodicom živio u Grabu. Obučina ima u okolini Dervente, u Srbiji i Crnoj Gori (180:149,150).

ODAVIĆ (p), u Lugu (Podbrde, Trebinje) i u Trebinju. Porijeklom

su iz Crne Gore. Staro im je prezime Mitrinović. Preci današnjih Odavića doselili su sredinom XVII vijeka u Rapti (Zupci), odakle su prešli u Rapti (Bobani), a zatim u Drijenjane (Popovo), gdje ih i danas ima. Iz Drijenjane su trojica braće Mitrinovića prešli u Lug. Jedan od njih (Filip) stalno se nastanio u ovom mjestu, drugi je odselio u Imotski, treći na Romaniju. Porodično predanje kaže da su prezime Odavić dobili po tome što su im preci mnogo "odali" (selili se). Neko vrijeme su se zvali Mitrinovići-Odavići, a zatim se ustalilo sadašnje prezime. Slave Šćepandan. (Saopštio Đorđo Odavić iz Trebinja). Po drugom predanju, preci su im došli iz sela Rožat kod Dubrovnika. U Lug su doselila dva brata sa majkom. Kada su se okučili naišli su "Turci aramije" i od njih zatražili novac kojeg nisu imali. Tada su ih Turci zarobili. Pošto su braća imala rođake u okolini Dubrovnika, nadali su se da će od njih dobiti novac za otkupninu. Turci su pristali da ih puste, ali pod uslovom da pare donesu prije zalaska sunca. Braća su trkom otišli i na vrijeme se vratili sa novcem, mada je put bio dalek. Tada je jedan od Turaka njihovoj majci rekao: "Ovi tvoji odaše, odaše, ali i doodaše." (Iz biografije Riste J. Odavića, Arhiv Srbije, Arhiv Vojvodine, Novi Sad, 1997, str.8). **Risto J. Odavić** (1870-1932), svojevremeno poznati pjesnik-patriota, sin je nekada čuvenog beograds-kog trgovca i rodoljuba Jovana Odavića, rođenog u selu Lug "na reci Trebišnjici". Zabilježeno je da je Risto bio "kolovođa za sve rodoljubive pokrete u zemlji i van nje". Objavljivao je pjesme u Brankovu kolu, Bosanskoj vili, mostarskoj Zori,... Njegove prve pjesme bile su štampane u raznim dječjim listovima toga vremena, a poznati časopis Otadžbina objavljivao je njegove radove. (Isto, str. 8 i 9).

ODRIČEVIĆ (m), u Vranjevićima (Mostar), a pominju se i u Dabrici (Stolac). Narodno pamćenje kaže da su u Vranjeviće došli iz Dabrice, odakle je "neki Odričević" doselio u ovo selo. Tu je, navodno, sagradio džamiju i mekteb. Niže omedina džamije je harem, po njima nazvan "Odričevac". Nad njegovim grobom i grobom njegove žene je sarkofag sa dva nišana bez natpisa (98:78).

ODŽIĆ (p), stara gatačka porodica. Živjeli su na području Gacka "do polovine XVIII vijeka". Po njima je dobilo ime selo Odžići koje je "ranije pripadalo Gackonskim Rudinama". Starinom su Gakići. Neke porodice su odselile u Kovače kod Sarajeva (147:565).

OGRIZOVIĆ (p), prezime stare gatačke porodice. Prije "300-400 godina" u Dobreljima je živjela porodica Draga Ogrizovića koja je "od kuge samrla". Po starješini porodice Dragu, jedna pećina kod Dobrelja nazvana je "Dragajac" (59:199).

OKILJEVIĆ (p), u Lipniku (Gacko), selu koje je zasnovao Jovan Bijelić iz Mulja kada ga je protjerao Kazanac-paša. Bijelić se nastanio u šumi gdje je kasnije nastalo selo Lipnik. Od toga Bijelića, prema Dedijeru, potiču Okiljevići (59:196). Hasandedić piše da su u Muljima, prije doseljenja Kazanac-paše, živjeli... Jovan Bijelić i neki Okiljević, koji se smatraju starincima (98:225). Okiljevići su nastanjeni i u gatačkom selu Platice, odakle je narodni heroj **Mileta Okiljević** (1921-1944). Mileta se odlikovao hrabrošću i požrtvovanjem. U borbama na Neretvi i Sutjesci, po Hercegovini i Crnoj Gori, proslavio se i postao "legendarni junak 10. hercegovačke brigade". U napadu na njemačko utvrđenje na Gatu (maja 1944) upao je u njemački bunker, i "četvoricu izbacio iz stroja", ali su ga Nijemci tu savladali. Vezanog Miletu povelili su u Gacko. Kada su stigli u Avtovac, "četnici, u čijim se rukama nalazilo mjesto, otkupili su ga od Nijemaca za 60 volova koje su pokupili iz kuća čiji su članovi bili u partizanskim jedinicama". Svirepo su ga mučili, ali se Mileta i tada herojski držao i prkosio protivniku. Strjeljan je jednog junskog dana 1944. godine u blizini Gacka (169:41,42).

OKMADŽA (k), u Humcu i Kašću (Ljubuški). Okmadže su porijeklom iz Dalmacije. U Humce se nastanio neki Okmadža koji je pobjegao iz Kozice kod Vrgorca "od francuskog zuluma". Tamo su ga Francuzi "gonili na argatovanje, a progonile su ga i radnice – "zbabne žene" koje su se "jalovile na radnji". U Kašće su Okmadže došli iz Humca. Ima ih i u Kozici (59:303).

OKUKA (p), u Borijama (Borač), Predolju, Blacama i Potkomu (Dabar), u Stocu i Nevesinju. U Porije je neki Okuka došao iz Vranjskih (Bileća) oko 1800. godine, oženio se udovicom Obadića i naslijedio njihovo imanje. Okuka je, kao i njegov prethodnik Obadić, "morao sve do okupacije sjediti pred džamijom na Obadovu kamenu i paliti svijeću na Obadića krsno ime Krstovdan" (59:320). Okuke u Dabru potiču od Vujovića iz Vranjske, odakle je Đuro prešao sa sinom Markom u Udrežnje (Nevesinje). U Predolje su došli sa Hrguda, a u Blaca iz Predolja 1878. godine.

U Potkom je "došao Risto oko 1855, iz obližnjeg Predolja". Slave Nikoljdan (248:21,29,39,43;59:244).

OMANIĆ (m), u Prenju (Dubrave, Stolac) i u Opličićima (Čapljina). Omanići u Prenju znaju "da su bili hrišćani". U Opličiće su doselili iz Prenja, gdje su starosjedioci (59:255,257).

OMANOVIĆ (m), u Kokorini (Podveležje), Humilišanima (Bijelo Polje, Mostar), Opličićima (Čapljina) i Dugama (Prozor). Omanovići u Kokorini potiču od starosjedilačke pravoslavne porodice Milišića u Podveležju. U Humilišane im je predak došao iz Kuti "na čitluk", a u Opličiće iz Bijelog Polja (59:237,248,255). U Duge su došli iz Prozora, prije austrougarske okupacije (79:118). Omanovića je bilo u Hrupjelima i Zasadu kod Trebinja (97:243,265). Omanovića ima i u Mostaru.

OMERAGIĆ (m), u Ljubinju (79:149). Omeragići su nekada bili nastanjeni i u Taleži (Šuma trebinjska), gdje su imali čitluk na koji su prešli braća Geruni iz Čopica u Bobanima (75:1169). Bilo ih je i u Donjem Čičevu (Dživar, Trebinje).

OMERČEHAJIĆ (m), u Jasenu (Trebinje). Starinom su iz Nudola (Nikšić). Iz Nudola su, početkom XIX vijeka, doselili trojica braće u Jasen i od njih potiču današnji Omerčehajići. Porodično predanje zna da je jednom od braće bilo ime Bešir i da je imao pet sinova i tri kćerke. Početkom XX vijeka, Beširova (Bešina) porodica imala je 60 članova. Iz Jasena su se Omerčehajići raseljavali. Neke porodice nastanile su se (poslije Prvog svjetskog rata) u Banja Luci, a neke (poslije Drugog svjetskog rata) odselile su u Tuzlu, Travnik, Brčko i Sarajevo. (Podaci : Ismet Omerčehajić iz Tuzle).

OMERIKA (m), u Zijemlju (Mostar). Ranije su živjeli u selu Kljuni, odakle su oko 1870. godine prešli "na ženinstvo" u Zijemlja (59:235). Omerike su nastanjene i u Mostaru.

OMEROVIĆ (m), u Donjem Selu i Ušću (Drežnica, Mostar). Prema predanju Omerovići su porijeklom od katolika Mihalja iz Rakitna. Staro prezime im je bilo Memić. "Matično selo" Omerovića je Donje Selo iz koga su se dvije porodice preselile u Ušće (173:47,48).

ONDOBAK (m), neobično prezime porodica koje su nekada bile nastanjene u Avtovcu i Drugovićima (Gacko). Nije utvrđeno odakle su porijeklom i kada su doselili u ova mjesta. Ondobaci su izumrli u ovim gatačkim selima (97:209,215).

OPANAK (m), je takođe, neobično, prezime koje se spominje tokom XIV i XV vijeka u okolini današnjeg Širokog Brijega. U Tursko doba na ovom je području postojao džemat Opanak u kome je bio starješina neki "knez Vlatko". Naziv Opanak je "muslimansko porodično ime (prezime) pomenutog kneza". Prema turskom popisu mjesta i domaćinstava ovog predjela iz 1468/69. godine spominje se selo Brotnjo koje je tada bilo pusto. Nešto kasnije, prema popisu iz 1447.godine, kaže se "da ga posjeduju Opanci". Džemat Opanak tada je imao "četrdeset i četiri domaćinstva i osamnaest neoženjenih" (2:103).

OPIJAČ (m), u Crnićima (Dubrave, Stolac) i u Mostaru. Porijeklom su od poznatog roda Miloradovića-Hrabrena. Kada su neke porodice ovog roda prešle na islam, uzele su prezime Opijač. O njima je sačuvana ova legenda: "Kad je jedan od braće Miloradovića-Hrabrena, ktitora manastira Žitomislića u XVI vijeku prešao na islam u cilju zaštite imanja i članova porodice, navodno se opio i po tome dobio prezime Opijač. Došlo je do sporazuma: porodica Opijač dužna je da pomaže manastir Žitomisliće i crkvu u Ošanićima, a ukoliko neko od članova te porodice ostane samohran ili djeca bez roditelja, manastir je dužan da vodi brigu o njima. Porodica Opijač se pridržavala tog sporazuma. Svake godine u jesen oni su nosili u manastir vosak, ulje, maslo, vunu, sijeno itd. To je trajalo do prošlog rata." Poznato je da su se Miloradovići i Opijači međusobno pomagali i svojatali. Neke porodice Opijača iz Crnića odselile su u Mostar, gdje se u XVII vijeku spominje Ibrahim Opijač "koji se bavio pisanjem biografija" (154:244;59: 241, 259).

OPUHA (p), prezime stare porodice koja je u XVII vijeku bila nastanjena u Mostaru. Porijeklo i nastanak ovog neobičnog prezimena nije poznato. Opuhe su sahranjivane u groblju na Bjelušinama (232:201).

OPUHIĆ (p), stara mostarska porodica. U jednom zapisu iz 1750.

godine pominje se Nikola Opuhić, za koga se kaže da je u Mostaru bio "crkvi služitelj i svijem hristijanom, a sad nam ostade crkva gluva iza njega" (232:201). Moguće je da su Opuhe i Opuhići istog porijekla.

OPUTIĆ (p), u Drvenici (Nevesinje). Stara su porodica od koje su porijeklom muslimani Kupusije u Kljunima. Nije zabilježeno odakle su došli u Drvenicu (59:233).

OREČ (k), porodice ovog prezimena vrlo su brojne u zapadnoj Hercegovini. Nastanjeni su u Vitini i Vrpolju (Ljubuški), u Gradcu i okolini Posušja, te u drugim mjestima. Matično naselje im je Gradac kod Posušja, a "ponajprije" zaselak Oreči. U Vitinu i Vrpolje su doselili iz Gradca. U Vitini (Rakitno) pominju se oko 1824. godine. U matici umrlih bilježi se smrt Martina Oreča 22. marta 1825. godine u Rakitnom. Živio je 106 godina, a pokopan je u kužnom groblju Orečevu. Oreča ima i u Gornjim Višnjanima (Prozor), gdje su doselili oko 1840. godine iz Rakitna (181:86,87). Dedijer, takođe, pominje Oreča u Vitini i Vrpolju. U oba mjesta preci su im doselili iz Gradca (59:306,309). Ima ih i u Mostaru i Tuzli.

ORLOVIĆ, prezime starog i razgranatog roda čije porodice, različitih prezimena i tri vjerske pripadnosti (p,k,m) žive u više mjesta Hercegovine, Crne Gore, Srbije...Prema narodnom predanju, vode porijeklo od legendarnog junaka Pavla Orlovića. O njemu je u Hercegovini sačuvano više legedni. Jedna kaže da je Pavle Orlović, poslije kosovske bitke, sa svojim sinovima došao u gatačko selo Čarađe i tu zasnovao "novo ognjište". Iz Čarađa su se njegovi potomci raseljavali u Crnu Goru, zapadnu Hercegovinu, Dalmaciju...Pavle je, prema ovoj legendi, donio u Čarađe svoj barjak koji je čuvan sve do 1941. godine u porodici Damjanac. U Hercegovini se, posebno oko Bileće i Trebinja, mogu čuti priče o sahrani Pavla Orlovića u selu Cibrijan. Iza Pavla Orlovića koji je, navodno, živio u Čarađi ostala su četiri sina. A njihova djeca su u ovom selu sačekala pad Hercegovine pod Turke. Jednom prilikom, kaže legenda, turske haračlije zanoćile su kod Orlovića i počele im činiti veliki zulum. Orlovići su ih tom prilikom pobili i njihove leševe bacili u jamu. Bojeći se turske odmazde, pobjegli su u Banjane. Prezimali su u Velimlju, na lokalitetu Podgradina. Odatle su trojica od-

selili u Cuce, a jedan zvani Tepo vratio se u Čarađe na staro ognjište; od njega su se razvili današnji Tepavčevići i druge porodice u Gacku. Prema Samardžiću, jedna grupa Orlovića došla je u mostarsko područje i tu se zadržala "do naših dana". Naselili su se zapadno od Mostara, u Blatnicu i Hamziće (Broćno). Orloviće u Broćnu pominje i Andrija Kačić-Miošić u pjesmi *Ženidba kralja Stjepana Tomaševića: Od Zadravlja silni harambaša/Po imenu Petković Ivane/Od starine roda Orlovića*. Orloviće u Hamzićima pominje i mjesni paroh 1766. godine, u izvještaju papskoj stolici u Rimu o žiteljima u Broćnu, u kome kaže: "Vidak Orlović ima 10 članova." (Dominikus Mandić, *Croati catolici*, Chicago - Roma, 1962). Iz ovog proizilazi da su Orlovići iz Broćna primili katoličku vjeru. Komentarišući ovaj podatak, Obrad Samardžić smatra da vjerska diferencijacija u to doba nije bila izražena kao danas. "Važno je bilo pripadati hrišćanstvu, pa bilo kojoj varijanti koje obični ljudi nisu suprotstavljali jednu drugoj." Bilo je Orlovića u Broćnu koji su, po dolasku Turaka, primili islam. Tako se neki Orlović, kada je prešao na islam, prozvao Hamzić. I mnoge druge porodice na području zapadne Hercegovine su od Orlovića: Aralo, Odobašić, Petković, Poljak, Petrina-Petranović, Prusina i druge (208:13-81). **Orlovića** (p) ima u Bihovu (Dživar, Trebinje), a **Orlovića** (k) i u Mostaru.

ORMAN (m), u Humcu (Ljubuški), Ljubuškom i u Mostaru. Ormani su starinom iz Ljubuškog, odakle su doselili u Humac i u Mostar (59:304). U Ljubuškom je rođen narodni heroj **Enes Orman** (1921-1944). Studirao je medicinu u Beogradu. Odmah po kapitulaciji Kraljevine Jugoslavije uključio se u rad na pripremama ustanka. Naročito se istakao u ilegalnom izvođenju boraca - partizana iz Mostara na oslobođenu teritoriju. Decembra 1941. odlazi u Konjički partizanski odred, gdje postaje politički komesar čete. Bio je jedan od najistaknutijih bombaša Mostarskog bataljona, a neko vrijeme i njegov politički komesar. Istakao se i u mnogim borbama Ramskog partizanskog odreda. Poginuo je februara 1944. godine u Česimu (Konjic), od eksplozije protivničke bombe (169:50,51).

O R O (p), u Veličanima (Popovo). Starinom su Božići iz Grmljana, a daljim porijeklom iz Kuča u Crnoj Gori. U rodu su sa Derikučkama, Cimirotima, Slavićima... Prezime je nastalo od nadimka

nekog njihovog pretka. Slave Vasiljevdan (84:177). Ima mišljenja da Orli iz Veličana vode porijeklo od Radmilovića iz Radmilovića Dubrave (Baljci, Bileća), te da nisu u srodstvu sa porodicama koje navode Filipović i Mićević. Po "dosta pouzdanom" narodnom predanju porodica Oro u Veličanima nastala je oko 1670. godine od jednog Radmilovića sa Baljaka koji se odmetnuo od turske vlasti i krio se u Veličkim stijenama (Mještani ih nazivaju Orla stijene). Toga bjegunca otkrili su čobani i donosili mu hranu da bi preživio. Nisu mu znali ime, pa su ga nazvali Oro po orlovima koji u tim stijenama imaju stanište. Radmilović, nazvan Oro, najzad se "spustio" u Veličane i tu se "pridomaćio, priženio i pustio korijene domaćinske". Priča se da je od njega naučena i igra Orlova, sa provučenim štapom kroz oba rukava iza leđa, tako da igrač ne može sklopiti ruke, već "krstari" raširenih ruku kao što orao krs-tari. Iz Veličana su se Orli raseljavali. Ima ih nastanjenih u Dubrovniku, Sarajevu, Derventi, Vojvodini, Beogradu, Americi... U matičnom selu nalaze se tri domaćinstva. (Prema kazivanju Svetozara Orla iz Beograda).

OROZ (p) u Žiljevu (Nevesinje) i Sparožićima (Šuma trebinjska). Orozi u Žiljevu potiču od Milovića iz Grahova u Crnoj Gori. Dose-lili su u ovo selo krajem XIX vijeka. Slave Arandelovdan (59:231). U Sparožićima su starosjedioci. Slave Šćepandan (75:1173). Orozi su živjeli i u Uzarićima (Široki Brijeg), gdje se spominju 1743. godine i kasnije. Priča se da su "za vrijeme Turaka" pobjegli u Bosnu (189:39).

ORUČ (m), stara porodica koja je bila nastanjena u Ključu (Gacko). Nije im poznato porijeklo. Odselili su iz ovog mjesta, ali se u izvoru ne navodi kada i gdje (97:197). U XVIII vijeku pominju se i u Cernici (147:585). Oruča sada ima nastanjenih i u Mostaru.

ORUČEVIĆ (m), u Mostaru. Poznata su i brojna porodica. Jedna ulica u Donjoj mahali po njima je nazvana Oručevića ulica. U toj ulici je i Oručevića kuća u kojoj je "prije 1900. godine živjelo dvadeset petero čeljadi" (200:115). Oručevići su nekada živjeli i u Krivodolu (Kruševo, Mostar). U tom selu se nalazila Oručevića kula koju je zapalio Stojan Janković "kad je osvojio Mostar" (59:342).

OSMANAGIĆ (m), stara porodica koja je u drugoj polovini XVIII vijeka živjela u Cernici (Gacko). Pominju se u sidžilu blagajskog kadije 1774. godine. U XIX vijeku "su se premjestili iz Cernice u Metohiju (Gacko)". Porijeklom su iz Podgorice, a daljom starinom iz Čarađa. Zabilježeno je da su bili čuvena begovska porodica u Podgorici i da su rod sa Samardžićima u Krivošijama, Bandićima u Komanima i Đuričkovićima u Zagaraču (147:585,586).

OSMIĆ (m), u Gornjim Višnjanima i Proslapu (Prozor). U Gornjim Višnjanima su ("prema kazivanju katolika") od starosjedilačkog roda Antulovića koji su prešli na islam. U Proslap su došli "s Miluše i ne znaju za dalju starinu" (79:73,78). Ima ih i u Mostaru.

OSTOJIĆ (k), stara mostarska porodica. U maticama župe Grad u Dubrovniku zabilježeno je 20. juna 1700. krštenje Ane, kćeri Petra Ostojića iz Mostara (213:158). Ostojića ima u Gorici (Čapljina).

OVČINA (m), u Selištu, Zaušju, Fatnici i Granici (Bleća). U Fatnici su došli iz Zaušja. Po jednom predanju, porijeklom su od pravoslavnih Vukovića iz Vranjskih, a po drugom iz Herceg-Novog. Najstarije im je prezime bilo Babahmetovići. U Trebinju se nalazi kula koju su oni gradili (59:163,170,185,334). Ovčine su živjele i u Medanićima (Gacko) (97:219). Ima ih nastanjenih u Mostaru i Tuzli.

OVNOVIĆ (m), u Sovićima (Jablanica). Jedan su rod sa Kovačima u ovom selu. Starinom su iz Travnika, odakle im je predak doselio prije "više od 100 godina. Bio je kovač" (79:158,159).

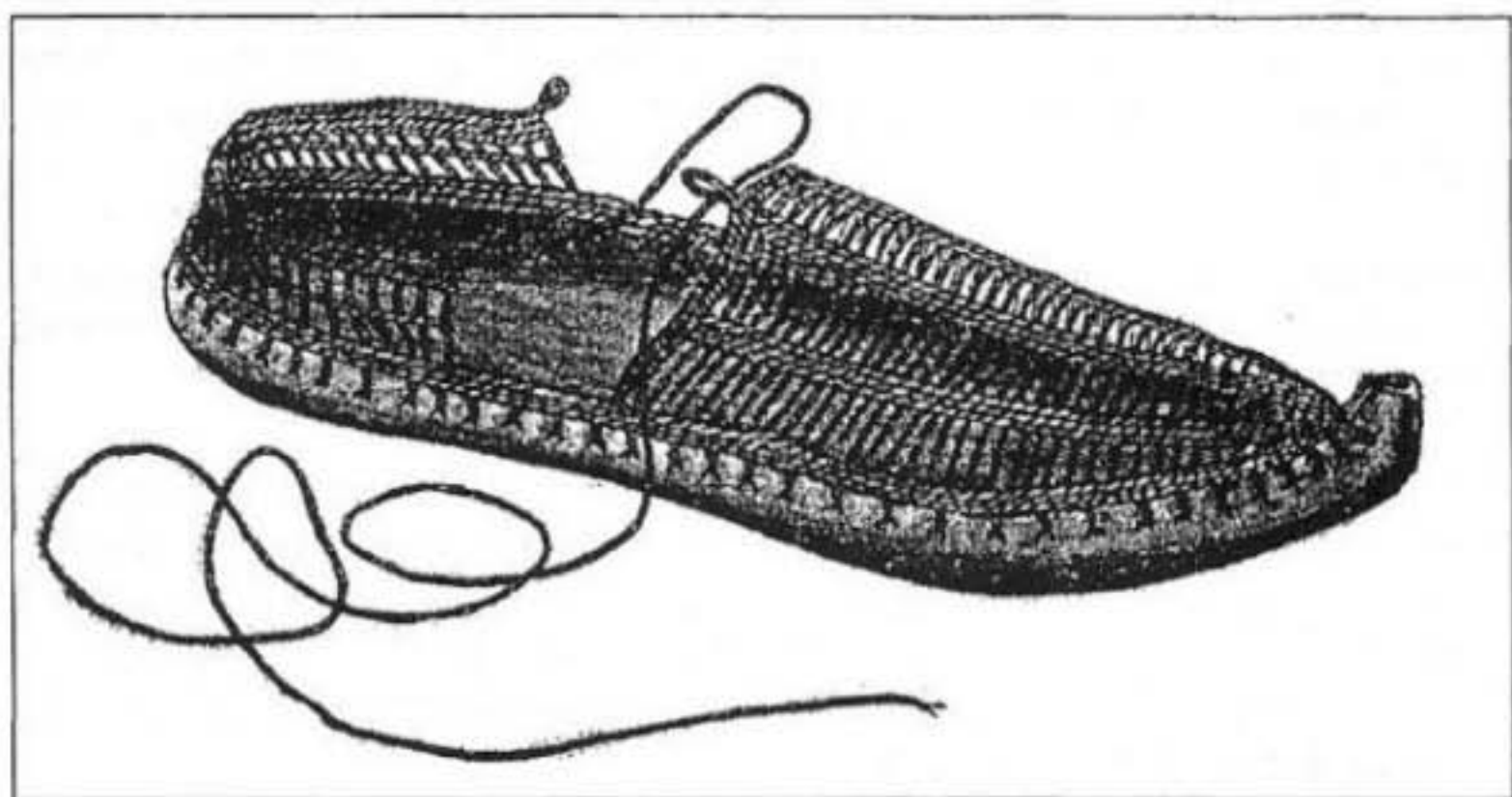
OZRINIĆ (p), u Mostaru. Porijeklom su iz Sasovića (Herceg-Novi), gdje su im preci «poodavno» odselili iz "crnogorskih brda". Tvrdi se da su jedina porodica koja je zadržala prezime svojih predaka Ozrinića iz Čeva u Crnoj Gori. U Mostaru je (1978) registrovana porodica Branka Ozrinića, ali se ne pominje od kada je nastanjena u ovom gradu (191.23).

OŽEGOVIĆ (k,m). **Ožegovići** (k), stara porodica koja je živjela u Grabu (Ljubuški). Zidine njihove kule se "i sad raspoznaju". Turci su ih «rastjerali i kulu im razorili» (59:300). Ožegovići (m) su bili

nastanjeni u Miljkovićima kod Mostara. U ovom selu se pominju polovinom XVIII vijeka (98:115).

*

U Hercegovini se spominju i ova prezimena: **OBADOVIĆ** (p) i **OBRATIL** (p) u Trebinju; **OBLIZALO** (k) u Hrasnom (Neum); **OBROVIĆ** (p) u Trebinju; **OBRVAN** (k) u Kiševu (Neum); **OČKOVIĆ** (p) u Nevesinju; **OGNJENOVIĆ** (p) u Batkovićima (Nevesinje); **OKERIĆ** (m) u Mjedeniku i Mlečićima (Borač); **OKOLIŠ** (p) i **OMBAŠIĆ** (m) u Mostaru; **OMERBEGOVIĆ** (m) u Ljubinju; **OMERHOĐIĆ** (m) u Ljubuškom; **OMERĐAJIĆ** (m) u Kruševici kod Ljubinja; **OPANČAR** (k), **ORLANOVIĆ** (p) i **ORLE** (m) u Mostaru; **OSLIĆ** (p) u Zasadu kod Trebinja; **OSMOKOVIĆ** (p) u Trebinju; **OTAŠEVIĆ** (p) u Mostaru; **OVČAREVIĆ** (p) u Gacku; **OVCA** (p) i **OVČICA** (p) u Mostaru.

Hercegovački opanak

P

PADALO (m), u Basilijama kod Stoca i u Stocu. Porodično predanje ne pamti kada su i odakle doselili u ovaj kraj. U Stolac su došli iz Basilija. Ima ih nastanjenih u Sarajevu. (Saopštila: Padalo-Nišić Aida iz Tuzle). Padali su, prema istorijskim izvorima, živjeli i u Dabrici. Godine 1754. pominje se u ovom mjestu Padalo Hasan-baša (97:92,102).

PADROV (p), stara porodica koja je nekada bila nastanjena u Zagori (Brda trebinjska). Nije poznata njihova sudbina. Odavno ih u ovom selu nema. Ostale su omeđine kuća u kojima su živjeli. Sjećanje na Padrove traje u toponimu Padrova glavica (59:273).

PAJEVIĆ (p,m). **Pajevići** (p) su stara gatačka porodica. Živjeli su u Lazarićima. Bili su susjedi Parovića, a imali su "hudut" (među, granicu) do Ljubovića huduta. Neke zemljišne parcele u selu zovu se Pajevića njive. Promijenili su prezime i prozvali se **Skarići** (147:587). **Pajevići** (m) su živjeli u Bijenjoj kod Nevesinja (97:149). Prema jednoj legendi, Pajevići potiču od stare gatačke porodice Šolaja koja je imala kneza Paju. Kada su Turci zauzeli Hercegovinu, Pajo je prešao na islam. Pajina žena nije primila islam. Kada je umrla sahranili su je u muslimanskom groblju Donja Bijenja, pored svog muža nad čijim grobom stoji bašluk, a nad njenim krst. (Šefko Pašić, *Oslobođenje*, Sarajevo, 20.XII 1971.g.). Ima ih nastanjenih u Mostaru i Tuzli.

PAJIĆ (m,k). **Pajići** (m) su bili nastanjeni u Kapavici (Ljubinje), Ljubinju, Bijeloj (Konjic) i Bijelom Polju kod Mostara. U Kapavicu su, krajem XVII vijeka doselila iz Crne Gore dva brata: Pajo i Gojko. "Imali su šest harača zemlje. Tri su izgubili zbog krvnine." Pajova djeca su prešla na islam i po imenu oca uzeli prezime Pajić. Za Pajiće u Bijeloj, Dedijer navodi da je od muslimana Tabakovi-

ća ostala «iza kuge samo jedna ženska». Otac joj je doveo u "suloštvo" Pajića iz Bijelog Polja (59:289,311). **Pajići** (k) su u Pajićima (Prozor) – selu koje nosi njihovo prezime. Starinom su Stevljanovići iz Buturović Polja (Konjic). Pajićima su prozvani po svom pretku Paji (79:136). Ima ih i u Mostaru.

PAJO (p,m). **Paje** (p) su u Donjem Poplatu (Stolac). Dospelili su krajem XVII vijeka "iz nepoznata mjesta" (59:292). **Paje** (m) žive u Mostaru. Nekada ih je bilo i u Stocu. U ovom gradu (u Prgudmahali) "nalazila se ranije kafana i konak Selima Paje" (97:47).

PALAMETA (k), u Čavšu (Popovo) i Mišljenu (Ljubinje). Živjeli su i u Ravnom, odakle su oko 1820. doselili u Čavaš "na zemlju Serdarevića". Porijeklom su "od Dobralovića". Iz Čavša su doselili na Mišljen, poslije 1900. godine. Slavili su Mitrovdan (84:152,187;155:686). Palameta ima i u Prenju (Dubrave, Stolac).

PALAVESTRA (p), u Mostaru; Hodbini i Gnojnicama (Bišće, Mostar). U Hodbinu su došli iz Mostara, a u Gnojnice iz Hodbine. Smatra se da su starinom iz Grahova u Crnoj Gori. Slave Đurđevdan (59:239,317). R.Stanić navodi da Palavestre u Mostaru slave Nikoljdan (236:167). Stara su i poznata mostarska porodica iz koje potiče **Jovan Palavestra** (1893-1959) publicista i književnik. Rođen je u Mostaru, gimnaziju pohađao u Sarajevu, studirao pravo u Zagrebu. Zbog učešća u literarnim kružocima "Mlade Bosne", odmah poslije 28. juna 1914. uhapšen je i deportiran najprije u Arad, a zatim u Nojzidel. Po završetku Prvog svjetskog rata prešao je na rad u Sarajevo gdje radi kao "organizator, glumac i reditelj" u amaterskim društvima. Pisao je pozorišne kritike, pripovijetke, putopise i drame. Umro je u Sarajevu (77/6:410,411).

PALIĆ (m), u Slatini (Jablanica), Donjem Selu (Drežnica, Mostar) i Varvari (Prozor). U Donjem Selu su "doseljenici iz Jablanice, a potomci su hodže koji je službovao u Donjoj Drežnici prije II svjetskog rata" (173:48). U Varvari potiču od Bektaša iz istog sela (79:91). Živjeli su i u Ubosku kod Ljubinja (97:48). Palići žive i u Mostaru.

PALIKUĆA (p), neobično prezime stare trebinjske porodice. Palikuće su nastanjene u Mostaćima i u Trebinju. Istorijski izvori XVII vijeka pominju hajdučkog harambašu Damjana Palikuću, a polovinom XIX vijeka među poznatim trebinjskim trgovcima toga vremena pominju se Maksim i Ilija Palikuća. Slave Sv. Klimenta kome je bila posvećena i stara crkva u Mostaćima. Iz ove trebinjske porodice potiče hercegovački mitropolit **Aksentije Palikuća**, čije je mitropolitsko sjedište bilo u manastiru Duži kod Trebinja. Mitropolit Aksentije je poznat i po tome što je svoju "mitropolitsku stolicu" prenio iz manastira Duži u Mostar. Svoju odluku o preseljenju iz Duži u Mostar Palikuća je donio zbog toga što je u to vrijeme Mostar "sigurno predstavljao središte pravoslavlja" (125:144;126:331,378;235:45).

PAMUČINA (p), u Zagradinju (Površ, Trebinje) i Pridvorcima kod Trebinja. U Zagradinje su doselili iz obližnje Slivnice "gdje su dugo živjeli". Ranije su se zvali Ilići. Turci su im, po izlasku iz Herceg-Novog, oduzeli veći dio zemlje, pa su se neke porodice preselile u Zagradinje. Među njima se doselio i "čukunded sadašnjih Pamučina Miško". Priča se da su ovo prezime dobili po tome što im je majka neko dijete povijala u pamuk. Miškov unuk Risto odselio je u Pridvorce i od njega su tamošnje Pamučine. Ima ih raseljenih u Srbiji, Sarajevu, Trstu i Americi (75:1216,1217). Iz porodice Pamučina u Zagradinju potiče **Janićije Pamučina** (1810-1870) arhiepiskop mostarski. Bio je i poznati sakupljač narodnih umotvorina: pjesama, priča, poslovice.... Opisivao je narodni život i običaje u Hercegovini. Napisao je biografiju Ali-paše Rizvanbegovića i preveo je na ruski jezik. Ovo njegovo djelo sadrži i "istoriju Hercegovine". Najveći dio radova objavio mu je *Srpsko-dalmatinski magazin* (145/2:762). U literaturi se lično ime ovog poznatog Hercegovca, privrženog narodu i zavičaju u kome je rođen, navodi i kao Joanikije, Joanićije, Janićije.

PANDUR (m), u Blagaju i Kosoru (Bišće, Mostar). U Blagaju ih smatraju starosjediocima, a ovdje su i primili islam. U Kosor je neki Pandur došao iz Blagaja, i "udaio" se za udovicu (59:240,242). Panduri su nastanjeni i u Mostaru.

PANDŽIĆ (k,p), **Pandžići** (k) u Bojištu i Dubljevićima (Nevesinje). U Dubljevićima su Pandžići "bili najamnici, pa su poslije okupaci-

je iskrčili dio pašnjaka. Odakle su, ispitivač ne kaže" (59:323, 329). Pandžići su početkom XX vijeka bili nastanjeni i u Braičevićima (Gacko). I u ovom selu su "boravili kao najamnici i zasnovali porodicu" (147:586). Ima ih i u Mostaru. **Pandžići** (p) u Kljencima i Kačnju (Bileća). Braća Ilija i Aćim došli su iz Kačnja u Kljenjke (oko 1815.) "kao siročad" kod Ljubovića. U rodu su sa Čalijama u Mekoj Grudi i Nevesinju. Slave Đurđevdan (248:32).

PANTIĆ (p), u Dračevici (Bišće, Mostar) i u Klepcima (Čapljina). U Dračevicu su došli iz Pregrađana u Bijelom Polju kod Mostara. U Klepcima je Pantić (zavni Kuceta) starinom "Biberaš iz Popova". U ovo selo doselio je neki Panto "pradjed današnjih Pantića". Slave Đurđevdan (59:239,261). Pantića je bilo i u Gacku do polovine XVIII vijeka. Odselili su u Sarajevo, gdje se 1769. godine pominje Božo i Jovan Pantić sa nadimkom **Gačanice**. Ovaj su nadimak dobili "kako bi im se sačuvalo porijeklo" (147:586). Pantići žive i u Mostaru.

PANTOVIĆ (p), u Turmentima (Zupci, Trebinje). Starinom su iz Crne Gore. Predak im je (po imenu Panto) došao "zbog krvnine prije 130-140 godina". Njegovi potomci po njemu su uzeli ovo prezime. Slave Đurđevdan, a prislužuju Veliku Gospojinu (75:1245,1246).

PAOVICA (p), u Cibrijanu (Ljubomir) i Trebinju. Porodično predanje kaže da potiču iz Katunske nahije u Crnoj Gori, odakle je, krajem XVIII vijeka, doselio u selo Arslanagića Most kod Trebinja Pavo Paovica sa porodicom. Pavo je imao dva sina: Živka i Todora. Živko je, oko 1820. godine, odselio u Visoko i od njega su tamošnji Živkovići, a Todor je (početkom XX vijeka) prešao u Cibrijan. Prema popisu iz 1900. godine u Cibrijanu je bila jedna kuća Paovica, a 1970. godine tri kuće. U Trebinje su došli iz Cibrijana. Ima ih raseljenih u više mjesta izvan Hercegovine. Slave Jovanjdan (187:159,160).

PAPAC (k), u Gornjem Hrasnu (Neum), Burmazima (Stolac), Klečku (Dabar) i u Pocrnju (Ljubinje). Starinom su iz Riđana kod Nikšića, odakle su trojica braće pobjegli oko 1700. godine "zbog krvi" i nastanili se na Mišljenu (Ljubinje), a odatle "opet zbog krvi" jedan pobjegao u Velju Među (Popovo). Iz Velje Međe su se raselja-

vali po Gornjem Hrasnu, Burmazima i Pocrnju. Slavili su Nikoljdan (59:275,281,282;84:79,166;155:590). Papci su u Klečak došli iz Bitunje oko 1866. godine (248:41).

PAPAK (k), u Skrobučanima i Trišćanima (Prozor). Od istog roda su Pavkovići iz Izbična (Široki Brijeg). Iz Skrobučana je 1932. godine prešao "jedan Papak u Zagaj" (189:64). U Skrobučane je Papke doveo Bećir Munikoza iz Mluša oko 1805. godine. Oni su bili "prvi katolici" u tom selu. Kao majstori, Bećiru su napravili kuću i mlin. I u Trišćane je Papak došao iz Skrobučana na ženino imanje (79:122,146).

PAPIĆ (p), u Vlahinji (Bileća), Domaševu (Ljubomir, Trebinje), Šumićima i Miljevcu (Nevesinje) i u Malom Polju (Mostar). Daljom su starinom iz Smokava u Crnoj Gori. Tamo im je nekom prilikom "udario na torinu uskok Sava Dževerdar, oni ga ubiju, pa pobjegnu u Petroviće u Oputnoj Rudini; odatle se presele u Prijevor (u Zaušje), a iz Prijevora dosele u Domaševo. Nijesu ništa svoje s onima u Vlainji". Slave Jovanjdan, a prislužuju Sv. Savu. U Šumnjiće je "Pa-pića djed" došao iz Dabra. Slave, takođe, Jovanjdan. U Miljevcu su starinom iz Koravlice u Oputnoj Rudini, a u Malo Polje ih je "dotjerala rđa s Vlainje u Rudinama". Slave Lučindan (59:144,231,241,236). U porodici Jovana Papića iz Vlahinje rođen je, 1920. godine, narodni heroj **Žarko Papić**. Tokom NOR-a pokazao je izuzetnu hrabrost, a posebno se istakao u napadu na njemačku kolonu 29. septembra 1943, kod Vlahovića. Poginuo je, aprila 1944. u Baljcima kod Bileće (169:70).

PAPO, prezime jevrejskih porodica u Ljubuškom i Mostaru. Pori-jeklom su Sefardi iz Španije. Iz jedne porodice Papa nastanjenih u Ljubuškom potiče dr **Isidor Papo** (1913-1996) akademik i čuveni hirurg. Papo je učesnik NOR-a od 1941. godine. Bio je, pored ostalog, i šef hirurške ekipe Vrhovnog štaba, a poslije rata načelnik Hirurške klinike VMA. Dugačak bi bio spisak njegovih titula, naučnih radova, nagrada i priznanja. Ovdje će se nešto reći o ljudskom liku ovog velikog čovjeka koji je operisao "preko pedeset hiljada ljudi, od toga pet hiljada na srcu". Zabilježeno je da je bio "snalažljiv, ako treba i drzak, tačnih procena, prvi kad se treba žrtvovati, zato omiljen među ranjenicima, smrtno ozbiljan, gotovo ljut kada operiše, krajnje strog kada organizuje, a iznutra

mostarska liska (šeret, ismevač)". Papo je neizmjereno volio Mostar i Neretvu. Često je odlazio u ovaj grad, sastajao se sa starim drugovima i "kenčijao" sa njima. Isticao je: "Ja sam ti, brate, vazda srećan u Mostaru!" Isidor Papo, pionir kardiovaskularne hirurgije, doktor sa "dvadeset počasnih svetskih honoris causa titula", u Mostaru je bio samo "jedan iz njegove raje". Volio je pčele, filateliju, ptice. Volio je u prvom redu ljude, ponajviše Mostarce, a iznad svega svoju Asju, suprugu koju je negde, u gudurama Jugoslavije, sreo kao sovjetsku bolničarku. Tvrdi se da je bolesnik bio njegovo božanstvo i da je mogao svakoga smjestiti u bolnicu. Kažu da je njegov stan u Beogradu bio čekaonica za bolesne Mostarce, koji bi, polazeći iz Mostara, govorili: "Lako ću ja u Beogradu, imam ja tamo Papu." (Sergije Lukač: *In memoriam Isidor Papo*, NIN, br. 2390, 18.10.1996). O svom prezimenu, precima i porodici dr Papo kaže: "To je prezime španskog porijekla. Tačan trag ne znam, ali moji su pradjedovi došli iz Španije vjerovatno u XVII vijeku...Otac mi je umro 1929. kad sam imao 16 godina...Majka mi je umrla prije rata, još 1934...Starija mi je sestra umrla, nakon jedne operacije. Drugu sestru su mi ubile ustaše u onom pokolju u Brčkom... Brat koji je bio najmlađi (rodio se 1925.) uletio je u Jasenovac, i pred sam kraj rata stradao u onoj grupi koja je pokušala bijeg. I sva moja ostala familija je stradala, a bilo ih je preko 50. Ostala su jedino živa tri rođaka" (91:392,393).

PAPONJA (k), u Varvarskoj Planini (Prozor). Ovdje su došli iz Lipna kod Ljubuškog i stalno se naselili 1895. godine. Ranije su dolazili "samo sa stokom" (79:93). Ima ih i u Mostaru.

PAPOVIĆ (p), srednjovjekovna gatačka porodica iz Kazanaca. Prema predanju, porijeklom su od Predojevića iz Prijedora kod Bileće (147:586). Jedno predanje kaže da iz ove porodice potiče Osman-paša Kazanac. Neki je Papović imao tri sina. Jedan je ostao u Kazancima, a dvojica otišli u Istanbul i tamo primili islam, "završili nauke i dobili pašaluke". U jednoj narodnoj pjesmi pominje se knez Bogdan Papović i njegova ćerka Milica. U Milicu se zaljubio Kazanac-paša, a ona je bila isprošena za Baja Pivljanina. Pjesma dalje kaže da je, na pašin poziv, Bajo došao u njegov konak u Kazance i da je Milica izjavila pred ocem Bogdanom da se voli udati za pašu. Pjesma kaže da je Bajo tada ubio Milicu i pašu (97:202,204). Svojevremeno je S. Delić zabilježio dva predanja o

Papovićima. Po jednom je "nekakav Nenoje" doselio u Kazance iz Čeva u Crnoj Gori. Tamo se prezivao Ozrinić, a u Kazancima je uzeo prezime Papović. Imao je tri sina. Dvojica odu u "Stambol" i tamo se "poturče". Jedan je tamo umro, a drugi se, poslije izvjesnog vremena vratio u Kazance i kazao ocu i bratu da se "poturčio". Drugo predanje kaže kako je čobanče u Papovića "slutilo gospodstvu". Kada bi došlo kući sa posla, nikada nije htjelo sjesti na zemlju, "no vazda gledalo da nešto prostre". Kada su to uočili ukućani, skrivali su od njega sve što bi mogao da prostre. Čobanče jednog dana metne kapu poda se i povika: "U ovoj glavi nije glave, u ovoj zemlji nije stanja! Pa sutri dan sakrivši u jednu bukvu svoj kosjerić i uže, ode glavom po svijetu. Dođe u Stambol, poturči se, ode u medresu, izučiti nauke i postane paša. Kad je kasnije došao u Kazance, poslao je po uže i kosjerić i tim ih je osvjedočio o sebi..." Taj poislamljni Papović je, kaže Delić, Mahmut-paša Kazanac (62:795).

PARAĆ (p), stare porodice koje su nekada bile nastanjene u Dubljanima (Popovo). O njihovom porijeklu se ništa ne zna. Paraći (ili Poraći) su izumrli u ovom selu. Sjećanje na njih sačuvano je u toponimu Paraćevina (84:174,175).

PARADŽIK (k,m). **Paradžici** (k) su u Vitini i Humcu (Ljubuški) i u Ljutom Docu (Široki Brijeg). U Vitinu su doselili iz Humca, a u Humac iz Broćna. U Ljutom Docu su "od onih sa Služnja". Slavili su Malu Gospojinu (59:303, 307,344). M. Petrić navodi da je Paradžik u Ljuti Dolac "podrtlo" iz Studenaca u Ljubuškom (189:32). **Paradžici** (m) se pominju u Donjoj Ivici kod Ljubinja (59:280).

PARANOS (p), u Starom Slanom, Lugu, Lastvi (Trebinje) i u Trebinju. Veoma su stara porodica. Davno su živjeli u Žrnju kod Ljubinja odakle su im predci došli u Staro Slano. Legenda kaže da su dalekom starinom iz Grčke iz naselja Paranos. Njihovi daleki preci bili su grko-pravoslavne vjere. Tako je, prema sačuvanom predanju, po toponimu Paranos nastalo ovo prezime. Iz sela Sataro Slano raseljavali su se u ostala navedena mjesta. Ima ih u Beogradu, Brčkom i Metkoviću. Svi Paranosi slave Đurđevdan osim porodice u Metkoviću koja je promjenila slavu i sada slavi Nikoljdan. (Podatke dao : Gojko Paranos iz Trebinja).

PARCAN (m), u Parcanima (Prozor). Predak im je došao iz Prozora "posle kuge". Prozvan je, "vele, Parcanom što je u ratu presekao pancir na neprijatelju". Tvrdi se da je stari Parcan imao dva sina, pa su od jednog Hamšići i Husići, a od drugog Demirovići i Beva-bi. Sve ove porodice u Parcanima su jedna "pola-zica", ali su već u tako dalekom srodstvu da se "uzimaju među sobom" (79:143). Po njima je i selo dobilo ime.

PAREŽANIN (p), u Paniku (Bileća). Parežani smatraju da su porijeklom od iste porodice, "od koje su Babići, Avdići na Planoj i Zimonjići u Gacku". Takođe, vele da su se doselili iz Pareža, "s lijeve strane Trebišnjice". Prema predanju, u Parežu su živjela devedorica braće koji su izginuli u sukobu s Turcima. Njihove porodice su pobjegle u Gluminu gdje su živjeli trideset godina, a zatim se preselili u Panik. Slave Lazarevdan ili Lazarevu Subotu (59:132).

PARIĆ (p,m). **Parići** (p), u Bančićima (Ljubinje). Porijeklom su od Janjića iz ovog mjesta. Iz porodice Janjić bio je neki mladić koji je volio pare i zbog toga je dobio nadimak Paro, a njegovi sinovi od ovog nadimka dobiše prezime Parić. Neke porodice imaju i dvojno prezime **Janjić-Parić**. Slave Đurđevdan (155:620). **Parići** (m), stare porodice koje su živjele u Lugu (Jablanica). "Ispitivač V. Jelić zaključuje da su bili pravoslavni." Njihovi potomci su Burići u istom selu (59:340).

PARIJEZ (p), u Bihovu (Dživar - sada Petrovo), Podgljivlju i Hrupjelima kod Trebinja. Ubrajaju se među najstarije porodice u Dživaru. Porodično predanje zna da su se ranije zvali Kovačevići, da su dalekom starinom iz Crne Gore, a nepoznato je vrijeme dolaska u Bihovo i razlog promjene prezimena. Parijeza sa područja Trebinja ima u Sarajevu, Herceg Novom, Kragujevcu i drugim mjestima. Slave Vasiljevdan. (Podaci : Simo Parijez, Sarajevo).

PAROVIĆ (p), u Biogradu i Rastu (Nevesinje). Starinom su "Papkovići iz Gacka". U Rast su doselili iz Biograda. Slave Aranđelovdan (59:224,230). Početkom XVII vijeka Parovići se pominju kao stanovnici Lazarića kod Gacka. Odavde su se preselili u Biograd. U Biogradu je 1903. godine rođen **Blagoje Parović**, komesar XIII internacionalne brigade u španskom građanskom ratu. Bio je član CK KPJ i Politbiroa CK KPJ. Početkom 1936. odlazi u Moskvu, a u martu 1937. u Španiju kao predstavnik CK KPJ pri CK

KP Španije. Intenzivno je radio na prikupljanju jugoslovenskih dobrovoljaca i na osnivanju bataljona "Đuro Đaković". Hrabro je poginuo 7. avgusta 1937. godine kod Madrida (77/6:432).

PAŠAJLIĆ (p), u Kljenu, Mucalovićima i Gornjem Selu (Nevesinje). Porijeklom su od bratstva Bulajića iz Grahova kod Nikšića. Stanovali su jedno vrijeme u Lukavcu, a zatim prešli u Kljen. Slave Nikoljdan, a prisužuju "neki Cvijeti, a neki Sv. Savu". Svi su nekada prisuživali Sv. Savu, ali kada su se izdijelili neki su uzeli za prislugu Cvijeti. U Gornjem Selu su "Pašajlići istog porijekla s onim u Mucalovićima" (59:215,221). Pašajlića ima i u Zovom Dolu (Nevesinje).

PAŠALIĆ (m), stara porodica koja je živjela u Stocu. Bilo ih je i u drugim naseljima oko Stoca. Na području Nekuka nalazi se "nekropola sa oko 50-tak nišana" među kojima su i nišani trojice Pašalića koji su tu sahranjeni početkom XIX vijeka (165:393).

PAŠIĆ (m), u Rastu (Nevesinje), Bivoljem Brdu (Stolac), Mostaru i drugim mjestima Hercegovine. Pašići u Rastu su porijeklom "s Mišljena u Hrasnu" od pravoslavne porodice Suknov. Došli su "kao Ljubovića momci" oko 1600. godine. Pašići u Bivoljem Brdu potiču od Knežića u Hrasnu. Nekada su živjeli i u Trebinjli (Popovo), ali se "ništa ne zna" o njima (59:230,258;84:163). Pašići su bili nastanjeni i u Ljubinju, Odžaku (Nevesinje), Mulju (Gacko)... U Mulju su ih ubrajali među najstarije muslimanske porodice u Hercegovini. Iselili su iz ovog sela 1941. godine (97:118,147,208).

PAŠTROVIĆ (p), prezime srednjovjekovne trebinjske porodice. U prvoj polovini XV vijeka pominje se knez Aleksa Paštrović sa braćom Radičem i Ostojom kao "vlastela iz dubrovačkog zaleđa". Imali su svoj grad-utvrđenje Bijelu u Površi trebinjskoj. U istorijskim izvorima različito se ubicira lokacija srednjovjekovnog grada Bijele kneza Alekse Paštrovića. Pošto u Hercegovini ima više mjesta koja imaju naziv Bijela, mnogi smatraju da se radi o Bijeloj kod Konjica. O tome je zapažen i argumentovan rad objavio profesor Ljubo Sparavalo dokazavši da se u ovom slučaju radi o trebinjskoj Bijeloj, a time i o Paštrovićima kao trebinjskoj vlasteli (227:63-86).

PAVIĆ (p,k). **Pavići** (p), u Vlahovićima (Ljubinje), Prisoju i Kubatovini (Bileća). Porijeklom su iz Crne Gore. Prema predanju, preci su im se povlačili pred osvajačem i u borbama izginuli. Od njih je ostalo jedno muško dijete koje je puzilo i "pominjalo ić". Po tome su ga nazvali Pavić. Kada je mladić odrastao, oženio se i zasnovao porodicu. U XVIII vijeku, za vrijeme kuge, stradala je porodica Pavić. Kugu je preživio "jedini Luka Pavić" i od njega su Pavići u Vlahovićima. Jedan od Pavića (Vidoje) odselio je 1872. godine iz Vlahovića na Hrgud, odakle je prešao u Prisoje "na zemlju age Žuje iz Stoca". U Kubatovinu su doselili iz "Ljubomišlja u Ljubinjskom srezu" oko 1879. godine. Slave Arandelovdan (155:578;248:35) Pavići su stara mostarska porodica. Član ove porodice, Dejan, bio je jedan od osnivača Srpske đačke omladine, zbog čega je 1915. godine suđen (236:169). **Pavića** (k) ima nastanjenih u Mostaru.

PAVLOVIĆ (p,k,m). **Pavlovići** (p), u Mrkonjićima (Popovo). Doselili su iz Čopica u Bobanima. Slave Arandelovdan (84:171). Stara su mostarska porodica. Slave Đurđevdan. Na groblju u Pašinovcu nalazi se više spomenika ove porodice iz XIX vijeka (236:172,173). Pavlovići su nekada živjeli i u selištu Grebeni (Površ, Trebinje). U dubrovačkim izvorima Grebeni se pominju "kao selo Petra Pavlovića" (227:67). **Pavlovići** (k), u Varvari, Gorici, Uzdolu, Ivankama (Prozor) i u Prozoru. Pavlovići u Varvari su porijeklom od Petrovića u Rumbocima. Doselili su oko 1850. godine. U Uzdolu su od roda Stojanovića, a u Ivankama od Pavlovića iz Triščana. U Prozor je, 1929. godine, doselila iz Gornjeg Vakufa "Pavlović Ana sa sinovima svećenicima" (79:92,109,125,131,136). Pavlovića ima nastanjenih i u Mostaru. **Pavlovići** (m) su bili nastanjeni u Višićima (Čapljina).

PAVKOVIĆ (k), u Zavozniku i Izbičnom (Široki Brijeg), Poklečanima (Rakitno, Posušje), Skrobučanima i Lugu (Prozor). U Zavozniku su starosjedioci i odavde su se raseljavali u ostala mjesta. Nekada su živjeli u Pribinovićima i Dobrkovićima, gdje se pominju 1743. godine. Dedijer ih pogrešno navodi kao Papkoviće, tvrdi etnolog Petrić (189:64,78). Pavkoviće ("Papkoviće"), pored Zavoznika i Izbična, Dedijer spominje još u Čerigaju i Privalju. U ova mjesta su doselili iz Zavoznika. Slavili su Đurđevan (59:348,350,352). I etnolog Filipović ih pominje u Lugu pod prezimenom

Papković i kaže da su došli iz Izbična 1914. godine, a zatim navodi da su "od kog i Papci u Skrobučanima", koji su starinom iz Izbična (79:120,123).

PAŽIN (p,k). **Pažini** (p), u Potkraju (Zupci, Trebinje). Porijeklo im nije poznato. Stara su porodica. Slave Đurđevdan (75:1250). Pomenuće se ovdje i jedna zanimljiva ličnost iz porodice Pažin u Potkraju. **Radan Četkov Pažin** je kao mladić učestvovao, sa grupom Zupčana, na prokopavanju Sueckog kanala i četiri puta je odlazio na rad u Ameriku. Radio je u rudnicima Nevade, vraćao se u Potkraj i opet odlazio tamo. Jednom je došao na Badnje večer, pozdravio se sa ukućanima i odmah se uputio ka crkvi na jutarnju službu. Toga dana pao je snijeg. Radan je hodao u cipelama ka crkvi i za sobom ostavio trag cipela. Nešto docnije krenuli su i mještani i nabasali na njegov trag. Pošto nikada nisu vidjeli trag cipela, u čudu su pitali čiji je to trag. Na kraju je neko rekao da bi to mogao biti trag sotone. Kada su došli do crkve ugledali su Radana kako sjedi na grobu i puši čibuk (180:54). **Pažini** (k) se pominju u Glumini 1751. godine "u parohiji Dubrave", Neum (214/5:113). Pažina ima i u Mostaru.

PECELJ (p), u Kapavici, Vođenima, Grablju i Žabici (Ljubinje). U Kapavici su nastanjeni u zaseoku Rankovci. Potiču od Brkljača iz Kapavice. Prezime je nastalo tako što je neki Brkljača koji je bio "pečen po licu" pobijedio u jednoj trci. Neko je od posmatrača te trke povikao: "Uteče pečeni!". Po tome su ga prozvali Pecelj. Njegovi potomci nastanili su se u Dubočici, gdje je **Đuro Pecelj** "izlijevao turski novac". Turci ga zbog toga osudiše i "osjekoše mu desnu ruku". Poslije toga Đuro je nestao iz sela. Nakon devet godina u Dubočicu su došli "gurbeti (čergari) i razapeli čerge. Tako pod čergom mještani prepoznaše Đuru". Prema pričanju Jovana Brkljača Đuro je otišao sa čergarima. Nije imao djece, pa su neistinite priče da Pecelji potiču od Cigana. Pecelji u Vođenima su "od onih s Kapavice", a u Grablje i Žabicu su doselili iz Dubočice "tražeći bolje mjesto". Slave Đurđevdan (155:565;59:277,291,313).

PECIREP (p) je prezime porodica koje su nastanjene u Lapji (Površ, Trebinje). Slave Lučindan (75:1223). Narodno predanje spominje hajdučkog harambašu **Lazara Pecirepa** koji je vodio

hajdučke čete po Gacku. Jedna narodna pjesma kaže da je pogubio nekoliko Turaka u Samoboru i odbranio samoborske žene, među kojima i popadiju popa Starovića. Mjesto gdje je vodio borbu zove se Pecirepova gomila (222:17). Vojislav Korać smatra da Lazar Pecirep spada među "najmarkantnije figure hajdučkog pokreta". Turci su ga nabili na kolac 1755. godine (125:279,230).

PECO (m), u Ortiješu (Bišće, Mostar), Mostaru i Stanojevićima kod Čapljine. U Ortiješ su Pece "prije kratkog vremena" doselili na svoju zemlju iz Mostara. U Stanojevićima su porijeklom od Rahimića u Pijescima, Mostar (59:244,256).

PEDALO (p), u Sedlarima (Popovo). Smatraju se starosjediocima u ovom selu, "ali su, ipak, odnekle došli". Slave Šćepandan (84:142). Ima mišljenja da su Pedali "jedan rod" sa Ivaniševićima u Poljicu i sa Pendama u Čvaljini (155:764).

PEDIĆ (k), u Kovačevu Polju i Proslapskoj Planini (Prozor). Nekada su se zvali Brkići. U Kovačevo Polje doselili su iz Kopčića. U Proslapsku Planinu Pedić je došao iz Kovačeva Polja 1919. godine i nastanio se u Podosoju (79:75,81).

PEHAR (k), u Gornjem Gradcu (Široki Brijeg), a ima ih i "po selima ljubušskog područja i u Broćnu". Porijeklom su iz Biletića u Broćnu. Godine 1743. spominju se u Gradnicima (Broćno), pod prezimenom Pearević (189:43). Dedijer Pehare nalazi i u Klepcima (Čapljina), gdje su doselili iz Broćna polovinom XIX vijeka (59:262). Prema Petrićevim "osobnim ispitivanjima" u Klepcima ih više nema (189:43). Više porodica Pehar nastanjeno je i u Mostaru.

PEHILJ (m), stare porodice koje su živjele u Žiljevu, Bijenji, Rabinu, Bakračušu (Nevesinje) i Dabrici (Stolac). Prema Dedijeru, Pehilji u Žiljevu su "najstarija poznata porodica" u tom mjestu (59:231; 97:149,158). Pehilji su nastanjeni i u Mostaru.

PEJANOVIĆ (p), u Raptima (Zupci, Trebinje), Rastu i Mucalovićima (Nevesinje). U Raptima su porijeklom od bratstva Ratkovića iz Konjskog, odakle se jedan od braće Ratković po imenu Pejo doselio u Rapti. Pejini potomci uzeli su prezime Pejanović (75:1239).

U Rastu su porijeklom iz Bjelica u Crnoj Gori. Slave Petkovicu. U Mucalovićima su "Vrandići iz Zubaca". Slave Nikoljdan, a prislužuju Sv. Savu (59:217,230). Pejanovića ima i u Mostaru. Porijeklom su iz Crne Gore, oko 1842. godine doselili su u okolinu Stoca, a poslije u Mostar.

PEJDO (p), u Zijeplju (Mostar) i Humilišanima (Bijelo Polje, Mostar). U Zijeplja je Pejdo doselio "pred kugu" iz Kutu. Slave Vasiljevdan (59:234,248). Pejda ima nastanjenih u Mostaru i okolini: u Vrapčićima, Potocima, Kutiloviću... Svi slave Šćepandan.

PEJIĆ (k), u Sutini (Rakitno, Posušje). Porijeklom su iz Sovića kod Gruda, gdje se spominju 1768. godine. U Rakitnom se spominju 1876., "pa se vrijeme oko te godine može smatrati početkom naseljavanja Pejića u Rakitno". Pejići su se raselili iz Rakitna. U vrijeme istraživanja (1967-1969) u Sutini je, u zaseoku Zagrada, živjela samo jedna porodica. Godine 1948. raseljenih Pejića bilo je u više mjesta Hrvatske, ali se sve ne mogu "povezivati sa sovićkim i rakitskim Pejićima" (181:88). Pejića ima nastanjenih i u Mostaru.

PEJKOVIĆ (m), porodice ovog prezimena bile su nastanjene u Dabru, na lokalitetu Trebjesin. Doselili su iz Bosne (248:21). Prema Hasandediću, Pejkovići su doselili u Dabar 1910. godine iz Foče (97:74).

PEJOVIĆ (p), u Kubatovini (Dabar, Stolac). Doselili su iz Prediša u Bjelicama (Crna Gora). U Kubatovinu je došao Bogdan sa sinovima Markom, Savom i Pejom. Slave Jovanjdan (248:34,35). Pejovići su nastanjeni i u Stupčićima (Stolac) i Parežu (Lastva, Trebinje).

PEKIĆ (p,k). **Pekići** (p), u Bijeljanima (Bileća). Porijekom su od bratstva Milića iz Dube u Bjelicama (Crna Gora). Kažu da su u Bijeljane došli poslije kuge, 1815. godine. Došao je Petar, zvani Peko, sa četiri sina: Kostom, Lukom, Nikolom i Mitrom. Luka i Mitar su se vratili u Crnu Goru, a Nikolina djeca, poslije očeve smrti, otišla su u Bosnu i nastanili se u Visokom. U Bijeljanima su ostali samo Krstovi potomci. Po djedu Petru-Peku prozvali su se Pekići. Slave Jovanjdan (248:27). **Pekići** (k) su u Trnčini

(Popovo). Porijeklom su od Radića iz ovog sela (84:168).

PEKO (k), u Ljutom Docu (Široki Brijeg). Peke su doselili iz Poljica u Dalmaciji oko 1800. godine. Slavili su Nikoljdan. Ima ih nastanjenih i u Mostaru (59:344; 189:32).

PEKULA (p), prezime stare porodice koja je nekada bila nastanjena u Pečenicama kod Lušnica (Bobani, Trebinje). U Pečenicama se i danas nalaze ostaci staništa (omedine kuća, čatrnja) gdje su bili nastanjeni Pekule. Živjeli su, pretežno, od prihoda za vršenje usluga na karavanskom putu koji je vodio od Dubrovnika prema Bosni. Iz Bobana su davno odselili i nastanili se negdje u gatačkom kraju. Tamo su se prozvali **Pikule**. (Podaci: Ljubo Mitrović iz Lušnica).

PEKUŠIĆ (m), u Svinjarini (Podveležje, Mostar). Doselili su iz Pologa kod Mostara (59:237). Pekušići su bili stara nevesinjska porodica. Godine 1770. u Nevesinju je živio Salih-baša Pekuša, a 1869. Derviš-aga Pekušić. Jedna stara džamija u ovom mjestu zvala se Pekušića džamija (97:138). Pekušića ima i u Mostaru.

PELKIĆ (p), u Opličićima (Čapljina). Doselili su oko 1830. godine iz Ortiješa kod Bune (Mostar). Misli se da su porijeklom iz Crne Gore, ali sudeći "po krsnom imenu", Pekići potiču iz Oputne Rudine. Slave Ignjatdan (59:254).

PELKO (m), u Baničićima (Ljubinja). Potiču od Festića iz Gledevaca kod Ljubinja. Jedna porodica Festić iz Gledevaca prešla je na imanje u Bančiče i tu se nastanila. Po preseljenju uzeli su novo prezime Pelko i od njih su porijeklom ostale porodice ovog neobičnog prezimena. Jedan zaselak Bančića po njima je nazvan Pelke. Poslije Drugog svjetskog rata u Bančićima je bilo tri kuće Pelka. Ima ih nastanjenih u Mostaru i Dubrovniku (155:602,626,627).

PENAVA (k,m). **Penave** (k) su u Opličićima (Čapljina), Vitini (Ljubuški), Pribinovićima (Široki Brijeg), Maglicama i Kopčićima (Prozor). U Opličiče su doselili "odnekle s one strane Neretve". U Vitinu su došli iz Batina u Posušju, oko 1800. godine "agama u službu". U Pribinovićima su iz Posušja. Zvali su se Hrkaći (59:255,307,348). Petrić ih navodi u Ljutešu, zaseoku Pribinovića.

Registruje ih kao "**Penavići** ili **Penave**" (189:78). U Maglicama su starinom iz Lištice (Široki Brijeg). Ranije su bili na Proslapu. U Kopčice su došli iz Maglica "pre okupacije". Nastanili su se "na Pirišću" (79:72,88). **Penave** (m) su živjeli u Ljubinju, a **Penavići** u Trebinju (97:118,250). Vjerovatno su i u ovom slučaju Penava i Penavić jedno prezime.

PENDIĆ (m), u Zagreblju i Lisičini (Drežnica, Mostar). Matično selo im je Zagreblje, a "jedno domaćinstvo se nedavno preselilo u Lisičine". Prezime su dobili po svom pretku "hadžiji Pendi koji se rodio u košuljici". Prema sačuvanom predanju, Pendo je bio "vile" i nekom prilikom kada je čuvao jarce u Osoju, našao je ženu koja se zaplela u jasenje. Kada ju je otpetljao, nje je nestalo. Kažu da je to bila vila koja mu je kasnije stalno pomagala. Pendići su bili bogata aginska porodica. Imali su u Borčanima (Duvno) 186 dunuma livada (173:48). Ima ih i u Mostaru.

PENDO (p), u Poljicu, Veličanima, Čavšu i Zavalu (Popovo). Ogranak su rodovske grupe Ivaniševića iz Popova. Predanje kaže da su prezime dobili po nadimku neke njihove žene koja je bila malog rasta. Zbog toga su je zvali Penda. Porodice Pende u Poljicu i Veličanima slave Lučindan (ranije Šćepandan), a u Zavalu i Čavšu Nikoljdan. U Zavalu se Pendo doselio 1921. godine iz Čvaljine (59:267;84:75,152,156,177). Pende su nastanjene i u Pridvorcima kod Trebinja.

PERIĆ (p,k,m). **Perići** (p), u Ljubinju, a živjeli su u Golim Brdima i Burmazima (Stolac). Iz Golih Brda su se "vrlo davno digli u Dubrave". U Ljubinje su doselili oko 1800. godine iz Dubljana u Popovu. Slave Malu Gospojinu (59:282,287). U dubrovačkim istorijskim izvorima XVIII vijeka Perići se pominju kao stanovnici Popova i okoline. Iz Dubljana su se iselili i, pored Ljubinja, nastanili se u Gacku i drugim mjestima. U Gacku su boravili krajem XIX vijeka, "gdje Luka Grđić Bjelokosić pominje Lazara Perića kao istaknutog Gačanina" (147:588). Ima ih nastanjenih i u Mostaru. **Perići** (k) su u Blagaju i Vranješevićima (Mostar), Prenju i Trijebnju (Stolac), Hrasnom (Neum), Klobuku (Ljubuški), u Proslapu i Jakličima (Prozor). U Blagaj su doselili iz Malog Polja, a u Vranješeviče iz Trijebnja. U Trijebanj su došli oko 1780. godine "zbog siromaštva". Slavili su Nikoljdan. Perići iz Klobuka su "ubili Turči-

na i pobjegli u Bosnu". Opet su se vratili i nastanili u Tihaljini (59:240,245,257,258,292,308). U Proslap je Perić došao iz Dalmacije, iz "neke Vinice" prije 1878. godine, a u Jakličima su od roda Gašpara iz tog sela (79:79,98). Perića ima i u Orahovom Dolu, Hotnju i Dubravicama (Popovo), gdje su doselili iz stolačkih Dubrava (84:154,175,191,192). Ima ih i u Mostaru. **Perići** (m) su nastanjeni u Mostaru.

PERIN (p), u Nevesinju, Mostaru, Batkovićima, Biogradu, Ljeskovom Dubu, Brataču (Nevesinje). U Nevesinje i Mostar doselili su iz Ravni (Gacko). Starinom su Mučibabići iz gatačkog sela Domrke. U Domrkama su "ubili agu na guvnu" i raselili se u navedena nevesinjska sela, a neki su "pobjegli" u Bosnu. Od "onih u Brataču ostala su samo dva muška djeteta, te ih aga otjera, i oni dođu ovamo" - u Batkoviće. Slave Arandjelovdan (59:299,325,333). Porodica Perin nekada je živjela i u Strujićima (Popovo), ali je tu izumrla. Ostalo je sjećanje na njih u toponimu Perinova vrata (84:181).

PERIŠIĆ (p), u Dračevu, Drijenjanima i Grmljanima, a živjeli su i u Zavalu (Popovo). Perišići su "veliki rod" u Popovu. Porijeklom su iz Riđana u Crnoj Gori. Ranije su se zvali Mihojevići, a "još starije" prezime im je Radišić. U Popovu se pominju 1718. godine. U Grmljane su došla "tri ili četiri brata Mihojevića i od njih su potekli Perišići, Kovači, Šarići, Lakići i Pešići". U Dračevo su došli iz Grmljana oko 1800. godine, a u Drijenjane iz Dračeva. Perišića ima i u Stocu, Mostaru, Vlahovićima kod Ljubinja, Gabeli (Čapljina). U Stolac su doselili iz Zavale, a u Gabelu su došli "mnogo prije kuge" iz Bitunje kod Stoca. Početkom XIX vijeka porodica Perišić iz Grmljana prešla je u Vlahoviće na miraz Heretovinu". Krsna slava svih Perišića je Jovanjdan (59:263,272;84:76,144, 150,172,173;155:579). Perišića ima i u Dobromanima (Podbrđe, Trebinje). Slave Đurđevdan. Perišići se pominju i u Zijemlju (Mostar).

PERKO (k), Donji Dobrkovići (Široki Brijeg) i Sutina (Rakitno, Posušje). U Dobrkovićima "ne znaju za svoje dalje porijeklo i starinu" (189:72). U Sutinu, zaselak Perci, doselili su iz Izbična. Nadiinci pojedinih porodica u Sutini su: Jurišić, Mladić i Vitezović. Prezime Perko Palavestra poistovjećuje sa prezimenom **Perković**

(181:89,90). Prema Dedijeru, Perko je "veoma davno" doselio u Rakitno iz Britvice (59:309).

PEROTIĆ (p), u Čvaljini (Popovo), Pobrđu (Gornje Hrasno) i u Mostaru. Prema predanju, porijeklom su sa ostrva Šipana. U Čvaljini su odavno naseljeni. Godine 1690. u ovom selu pominje se Ivan Perotić. Iz Čvaljine su doselili u Pobrđe, gdje žive "blizu 180 godina". Zovu ih i Stankovići. Slave Lučindan, a ranije su slavili Jovanjan (84:64,115,156; 59:286). Ima ih i u Zagreblju (Drežnica, Mostar). Smatra se da su došli iz Rakitna. Prvi put se u ovom selu spominju 1850. godine (173:48).

PEROVIĆ (p), u Bobovištima (Površ, Trebinje) i Danićima (Gacko). Porijeklom su od porodice Perovića iz Drobnjaka. U Bobovišta se prvi doselio Bogić "kao domazet Ćosijin". Za vrijeme tursko-mletačkog rata neke porodice iz Bobovišta odselile su u Dalmaciju i tamo se "iskatoličili". Prezime su uzeli po nekom svom pretku Peru. Jedno su bratstvo sa Ćeranićima i Kujundžićima. Slave Đurđevdan (75:1223). U Daniće su Perovići davno doselili iz Banjana zbog "neke krvi". Perovića "ima i danas" u Banjanima (59:198). Perovići su nastanjeni i u Gorici kod Trebinja. U ovom mjestu je, 1888. godine, rođen akademik **Drago Perović**. Poslije završenog Medicinskog fakulteta u Beču (1913) zaposlio se kao asistent na Anatomskom institutu. Godine 1917. prelazi u Zagreb, gdje postaje profesor anatomije na novoosnovanom Medicinskom fakultetu. Osnovao je Anatomski zavod u Zagrebu. Bio je član Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti i Srpske akademije nauka. Posebno se isticao u nastavnom radu, stvaranju Muzeja anatomskih preparata i razradi anatomske terminologije na narodnom jeziku (77/6:469). Umro je 1968. godine u Zagrebu. Ostao je u sjećanju studenata kao strog i pravedan profesor.

PERVAN (k,m). **Pervani** (k), u Radišićima (Ljubuški), Klepcima i Tasovčićima (Čapljina). Porijeklom su iz Dalmacije. U Radišiće su Pervani došli "otuda od Broćna", a u Klepce iz Tasovčića, "uz bunu". Porodice ovog prezimena živjele su i u Orljavi (Ljubuški). Bili su starinom iz Broćna. Sada žive u Vrgorcu. (59:262,297,301). **Pervani** (m) su iz Fatnice (Bileća) Jedna su od dvije najstarije porodice u selu. Potiču od stare pravoslavne porodice Mijača koja je davno živjela u Fatnici. Prezime su dobili po jednom od

trojice braće Mijačevića kome je bilo ime Pero. Pero je prešao na islam i uzeo prezime Pervan (59:185; 71:40). Ima mišljenja da iz porodice Pervan iz Fatnice potiče Ahmed-paša Džezzer koji je 1799. godine kod Ake u Siriji pobijedio Napoleona Bonapartu. Za njega je Napoleon tada rekao: "Da ne bi toga čovjeka ja bih prevrnuo cijeli svijet". (97:176). Pervani se spominju u XVIII vijeku i u gatačkoj Cernici. Odselili su iz ovog mjesta u XIX vijeku (147:588).

PERVIZ (m), u Šlimcu (Prozor). Smatraju ih starosjediocima. Bili su "pre kuge" nastanjeni na Oslacima (Družinovići). "Kuga je poštedila samo jednu ženu, koja se udala za nekog iz Prozora i tako on nasledio celo selo" (79:101).

PEŠ (p), u Prenju (Dubrave, Stolac) i u Mostaru. Porijeklom su iz Slata (Ne-vesinje), odakle im je predak doselio u Prenj. Slave Mitrovčan (59:257). Peš je stara mostarska porodica čiji su članovi bili pomagači društva "Gusle". Slave Nikoljčan (236:171). U novije vrijeme prezime Peš susreće se i kao **Peša**. Predanje kaže da je porodica prezimena Peš živjela i u Lušnicama (Bobani, Trebinje). Iz ovog sela odselili su, krajem XIX vijeka, u okolinu Ljubinja. Toponim Peševa gomila kod Lušnica čuva uspomenu na ovu staru porodicu. (Podaci: Ljubo Mitrović iz Lušnica).

PEŠEV (m), prezime bivšeg roda u Kotezima i Zavalu (Popovo). U Zavalu je Pešev došao iz Koteza i nastanio se u zaseoku Mareva Ljut (84:179). U Zavalu ih odavno nema. Nepoznato je šta je sa njima bilo. Hasandedić ih spominje samo u Kotezima (97:287).

PEŠIĆ (p), u Grmljanima (Popovo) i u Stocu. Porijeklom su iz Riđana u Crnoj Gori. Prvobitno su se zvali Radišići, a zatim Mihojevići. U Popovo su iz Riđana doselili "tri ili četiri brata". Djeca jednog od njih ostala su siročad "pa su ih po poreklu svoje majke koja je bila od Pešuta, prozvali Pešićima". Slave Jovanjčan (84:143,144).

PEŠKO (p), u Dračevu i Korlatima (Popovo). Starinom su Radulovići iz Tulja u Popovu, a još daljom starinom su iz Crne Gore. U Popovu se pominju "već 1718. godine". Peške u Dračevu slave Arandelovčan, a u Korlatima neke porodice slave Nikoljčan

(84:75,173,174). Peška ima u Mostaru, a živjeli su i u Ljubinju. Peške u Mostaru su stara i ugledna porodica. Preci su im doselili iz Popova polja početkom druge polovine XIX vijeka. U ovaj grad doselio je Lazar Peško sa šest kćeri i sinom Milanom, a mnogo kasnije tu je rođen i njegov "čukununuk Miho". Na Konjusima (Bišće polje) "bilo je imanje Đorđa i Laze Peška, te na Buni imanje Branka Peška" (91:361,431).

PEŠIKAN (p), u Džinovoj Mahali (Nevesinje). Doselili su iz Riđana u Crnoj Gori "zbog siromaštva poslije okupacije na čitluk Paripovića i Pekušića". Slave Đurđevdan, a prislužuju Petkovicu (59:214). Pešikani su živjeli i u Samoboru (Gacko) "kao kmetovi Hasan-paše Čengića, odakle su ih istjerali Samoborani" (147:588).

PETKOVIĆ (p), u Vrpolju (Ljubomir, Trebinje), Bodežištima (Gacko), Poljicu i Premišlju (Površ, Trebinje). Različitog su porijekla. U Vrpolju su porijeklom iz Nikšića, gdje su se zvali Ugrenovići. U Vrpolje su doselila "tri brata s majkom". Slave Aćimovdan. Petkovići u Bodežištima su "od Sniježnice kod Fojnice" (Gacko). Neki njihov predak oženio se "bulom" i pobjegao u Bosnu. "Njega i dvojicu braće mu Smailaga objesio, a ostale uzeo za kmetove i naselio ih u ovo selo" (59:136,204). U Poljicu i Premišlju Petkovići su od Kukurića iz Polica kod Trebinja. U Police su došli oko 1750. godine, odakle su neke porodice kasnije prešle u Premišlje. Slave Lučindan (75:1230,1234). Više porodica ovog prezimena živi u Mostaru.

PETRINA (k), u Proboju (Ljubuški), Podgorju (Mostar) i Ljutom Docu (Široki Brijeg). U Proboj je nekog Petrinu "dovela žena iz Hamzića", a u Podgorju su "od onih iz Ljutog Doca". Petrine su živjele i u Tatama, danas zaseoku sela Jare. Bili su najstarije porodice u ovom selu, ali ih je "prije 150 godina kuga pomorila" (59:296,343,345). Istraživač područja Lištice (Širokog Brijega) Mario Petrić ne pominje ovo prezime.

PETROVIĆ (k,p). **Petrovići** (k), u Vrpolju (Rakitno, Posušje), Veljacima i Klobuku (Ljubuški). U Vrpolju su se nastanili u zaseoku Petrovići, "kome su dali svoje prezime". Živjeli su negdje u istočnoj Hercegovini, odakle su pobjegli u Klobuk kod Ljubuškog.

Smatra se da su se nekada zvali Vukovići i «bili su pravoslavne vjere». U Klobuku su primili katoličanstvo i prozvali se Vukojevićima. Jedne «davne godine» izbila je velika voda iz vrela Klobuka, potopila im je njive, «pa je jedan ogranak Vukovića-Vukojevića, zvanih Petrović, morao seliti». Na seobu su krenule tri porodice Vukojevića-Petrovića koje su se razdvojile. Jedna se nastanila u Duvanjskom polju, druga je otišla u Mošin kod Travnika, a treća u Rakitno. Domaćin porodice zvao se Rade, pa je otuda jednom ogranku Petrovića pripao nadimak Petrovići-Radići. Dedijerovo mišljenje da su Petrovići veoma davno doselili iz Drežnice "nikako ne može biti tačno" - tvrdi Palavestra (181:90,92). Za Petroviće u Klobuku Dedijer kaže da su starinci, a u Veljake je njihov predak došao iz Klobuka. U Rakitno su "veoma davno" došli iz Drežnice (59:302,308,309). Petrovića ima i u Rumbocima, Varvari i Uzdolu (Prozor) i u Prozoru. Starinom su iz Dalmacije. Nekada su se zvali i Jurići. U Rumbocima su "od prije kuge". U Prozor su se naselili poslije 1878. godine. U Uzdo su došli poslije Prvog svjetskog rata iz Rakitna, a u Varvaru iz Rumboka 1930. godine (79:92,95,109,131). **Petrovići** (p) su u Vrpolju (Ljubomir), Zagori i Janjču (Brda trebinjska). U istorijskim izvorima pominju se i u Gorici kod Trebinja, gdje je rođen **Partenije Petrović** iguman manastira Duži. Od 1812. do smrti 1844. godine upravljao je tim manastirom. "Bio je vrlo energičan i mudro je upravljao... Dokupio je manastiru zemalja, zasadio vinograde i sagradio tri ćelije. Nu, i on je pretrpio u životu dosta muke i nevolje od Turaka." (*Književni radovi Nićifora Dučića*, arhimandrita, Knj. I, Beograd, 1891, str. 39-40).

PETRUŠIĆ (k), u Grabu, Crvenom Grmu, Vašarevićima i Vitini (Ljubuški) i Ljubuškom. U Grab i Vašareviće doselili su iz Crvenog Grma, a u Vitinu (zaselak Pod Zelenom Gorom) Petrušić je došao iz Graba, "uvinča se za Grizeljušu, pa živi i u Grabu i ovdje" - u Vitini (59:301,305,306). Petrušića ima i u Mostaru.

PEZIĆ (m), u Dragi (Drežnica, Mostar), gdje su doselili iz "Karađuza". Godine 1890. Pezići posjeduju imanja upisana u pet gruntovnih uložaka "i to sve u Dragi". Vlasnici imanja su braća "Alija, Mustafa, Omer i Ahmed, sinovi Omera..." (173:49).

PEZO (m), u Mostaru. Peze su stara porodica neobičnog i rijetkog

prezimena. Pominju se u Stocu i okolini u drugoj polovini XVIII vijeka. Odakle su doselili u ova mjesta nije navedeno u izvoru (97:102).

PIČETA (p), u Dikličima (Bobani, Trebinje) i u Mostaru. Dedijer je zabilježio kazivanje Jovana Pičete koji je tada imao 99 godina: "Stari Jovan veli... da je Pičetama starina baš u Dikličima; da su imali svagda svoje zemlje. Staro im je prezime **Lučići**, a tako se i u čituli pišu, samo ih svak prvim imenom zove. Kad su, veli rečeni starac, ovuda senjski uskoci četvu vodili i roblje odvodili tada su i preci današnjih Pičeta izvodili roblje Senjanima na Crveno Počivalo južno od sela." Pičete u Mostaru porijeklom su iz Dikliča. Doselili su oko 1780. godine. Slave Đurđevdan (59:271). Pičete su bili jedna od "najbrojnijih i najuglednijih" mostarskih porodica. Na mostarskim grobljima nalaze se 23 spomenika koja pripadaju pokojnicima iz ove porodice. Jedan od prvih Mostaraca koji je studirao u Rusiji bio je Jovan Pičeta, a Boško Pičeta je bio potpisnik poznate predstavke Mostaraca Zemaljskoj vladi u Sarajevu 1881. godine. Pičete su bili poznati članovi i utemeljivači društva "Gusle" u Mostaru (236:165). Njih ima nastanjenih i u Pješivcu kod Stoca. U novije vrijeme Pičete mijenjaju prezimena. Porodice iz Dikliča sada se prezivaju : Milanović, Joković i Ristić.

PIČEVIĆ (p), srednjovjekovna porodica u Dabru. Pičevići su se ubrajali među "ugledniju vlastelu humskog Dabra". Polovinom XIV vijeka pominju se braća Vukac i Hrvatini. U Dabarskom selu Ljuti Do nađena su dva nadgrobna natpisa o Pičevićima, gdje im je "svakako bilo sedište". Imali su svoje ljude i u susjednoj Trusini, a jedna mahala u Donjoj Trusini "i sada se po njima zove". Bili su orođeni i sa poznatim Brailom Tezalovićem. Jedna od Brailovih kćeri (Vladislava) bila je udata za Ivaniša Pičevića u Dabar. Čitav jedan vijek "nižu se podaci o Pičevićima, ali suvislu lozu njihovu ne možemo sastaviti", kaže akademik M. Dinić. Djelimično je poznato da su Vukac i Hrvatini bili braća, a Vukčevi sinovi bili su Radivoj i Radoslav (65:35,36).

PIJEVIĆ (k), u Trebimlji (Popovo) i Batkovićima (Stolac). Starinom su iz Riđana (Nikšić). Ranije su se zvali Žilići, a po nekim mišljenjima Krvavci. Neki je njihov predak dobro pjevao i po tome dobio nadimak Pjevo, a po tom i prezime Pijević. U Batkoviće su doselili

oko 1760. godine iz Turkovića, zaseoka u Trebimlji (59:285; 84:164).

PIJUK (p,m), **Pijevići** (p) prezime stare gatačke porodice. Porijeklom su iz Lipnika, gdje su se zvali Vukovići. Sa područja Gacka Pijuci su odselili u Bosnu i nastanili se u okolini Sarajeva, "a ima ih i u gradu" (147:588). **Pijuci** (m) su bili nastanjeni u Ubosku (Ljubinje), ali su nekud odselili iz ovog naselja (97:123).

PIKIĆ (p), u Prosjeku, Lušnicama i Diklićima (Bobani, Trebinje). Dedijer ih pominje samo u Podgrađu (Bišće, Mostar), gdje su doselili iz Diklića. Slave Jovanjdan (59:240). Pikića ima u Pridvorcima kod Trebinja i u Trebinju, gdje su doselili iz Prosjeka. I u Lušnice su doselili iz Prosjeka, gdje se smatraju starosjediocima. Ranije su se zvali Kostadinovići. Svi Pikići slave Jovanjdan.

PIKULA (p), u Slivlju (Nevesinje). Porijeklom su od Govedarica s Miholjača kod Gacka. Doselili su u Slivlja u XVIII vijeku (59:239). Pikule su nastanjene i u Mostaru. Ima mišljenja da su Pikule porijeklom od stare porodice Pekula koja je nekada živjela u Bobanima (Trebinje).

PILAV (m), u Mluši, Lapsunju i Gorici (Prozor). U Mluši Pilavi "vele da su starinom iz Bige i da su došli uz fet. Bila tri brata: jedan ostao u Foči (i tamo, vele, ima više od 40 kuća Pilava), drugi u Mostaru, a treći došao u Ramu." U Mluša je Pilav došao iz Lapsunja prije 1878. godine "na ženovinu". I u Goricu im je predak došao "na ženinstvo" s Mluša oko 1880. godine (79:76,103,124).

PILAVDŽIĆ (m), u Opličićima (Čapljina). Živjeli su u Ljublanici (Stolac), odakle su oko 1870. godine prešli u Opličiće "za zaradom" (59:255). Nekada su Pilavdžići bili nastanjeni i u Dabrici kod Stoca (97:92).

PILETIĆ (k), u Otoku (Ljubuški). Imaju i drugo prezime (Antunović). U Otok su doselili iz Kozice u Dalmaciji "zajedno s onim u Klobuku" (59:298). U Dedijerovom opisu sela Klobuk Piletići se ne pominju.

PILEVIĆ (p), prezime stare hercegovačke porodice, koja se pomi-

nje početkom XVIII vijeka u Mostaru. Na starom groblju u Bjelušinama evidentiran je spomenik na kome je "duboko uklesan natpis... koji je koncizan i vrlo čitljiv". Iz natpisa se saznaje da je tu sahranjen "rab boži Savatie monah Pilević" (235:39).

PILJEVIĆ (p), u Milečima (Bileća), Potkomu (Dabar, Stolac) i Vlahovićima (Ljubinje). Porijeklom su iz Riđana u Crnoj Gori. Piljevići u Milečima "misle da su najstarija hercegovačka familija, a doselili su se veoma davno iz nikšićkih Rudina" (59:187). U Potkom i Vlahoviće došli su iz Vranjskih, gdje su ranije bili nastanjeni. Slave Lučindan (248:43;155:579). Piljevića ima u Njegovanovićima (Bileća) i Donjem Drežnju (Nevesinje).

PINTUL (m), u Mostaru. Iz ove mostarske porodice potiče narodni heroj **Ahmet Pintul** (1923-1944). Kao borac i komandant Mostarskog partizanskog bataljona isticao se u mnogim borbama protiv njemačkog okupatora, posebno u bici na Sutjesci. Jednog martovskog dana 1944, na brdu Grad kod Konjica, njegov bataljon susreo se sa kolonom 29. hercegovačke divizije NOVJ. Tom prilikom "došlo je do kratke borbe u kojoj je, pored nekoliko boraca, pao i Ahmet. Odmah zatim ustanovljena je kobna greška" (147/II,107). Pintuli su nastanjeni i u Dužanima (Konjic).

PINJIĆ (m), Bunčići, Poglavica, Lisičine (Drežnica, Mostar). Bunčići su "ma-tično selo" Pinjića, odakle su se neke porodice preselile u Poglavicu i Lisičine. Prema zabilježenom predanju, porijeklom su od Cigana: "Nekad za vrime turske vladavine, gonija zaptija Cigane čergaše i došao jedan u Bunčiće: Škergić imao ženu i dite i primi ovog Ciganina na konak. Pošto su čuli da ih zaptija goni Cigan i Ciganka pobignu. Kad se Škergića žena probudila primitila je da dite koje spava nije njezino. Cigani su dite zaminili. Ovo dite žena zadoji i ono se povrati. Odgoje dička. Kada je odrastao već sa 18 godina je izrađivao puške i noževe. Postao je bogat, oženio se i imao sedmero dice. Njegovo ime bilo je Omer, a nadimak Pinje, jer je puno pio kada je radio." Neke porodice Pinjić imaju dvojna prezimena **Pinjić-Škergić**, a neke su, u gruntovnim ulošcima iz 1890. upisane kao Škergić-Pinjić. Pinjići u Lisičini imaju nadimak Pašan (173:49,50).

PINJUH (k), u Turčinovićima, Dubokom Mokrom, Čerigaju, Buho-

vu, Kosmaju i Dužicama (Široki Brijeg). U Čerigaju Pinjusi žive "odavna", a daljim su porijeklom iz Dalmacije. Staro im je prezime Medić. Prema predanju, jedan od braće Medića pio je mnogo mlijeka i po tome dobio nadimak Pinjo. Po tom nadimku uzeo je i prezime Pinjuh. Pinjusi iz Čerigaja raseljavali su se u ostala navedena mjesta (189:76,81,83,86,87). Dedijer pominje Pinjuhe u Čerigaju, Mokrom, Dužicama i Smokinju i kaže da su došli u Čerigaj iz Klobuka u Ljubuškom. Slavili su Nikoljdan (59:348,351,352,353). Tvrđnju Dedijera da su Pinjusi doselili u Čerigaj iz Klobuka Petrić smatra netačnom (81). Porodice prezimena Pinjuh nastanjene su i u Mostaru.

PIPUNIĆ (k), porodice ovog prezimena pominju se polovinom XVIII vijeka u predjelu Rakitno. Smatraju ih starim naseljenicima kojima se "ne zna matica iz koje su se doselili". Godine 1741. u Rakitnu je bilo četiri domaćinstva sa 41 članom. U drugoj polovini XVIII vijeka pominju se i u Vinjanima (Posušje), ali ih više u ovim krajevima nema. Raselili su se u razna mjesta Hrvatske (181:80,81).

PIRAGIĆ (m), stare porodice koje su živjele u Piragićima i Zovom Dolu (Nevesinje). Bilo ih je i u Potkomu (Dabar). Nevesinjsko selo Piragići po njima je dobilo ime. U ovom mjestu ih je "dijelom kuga pomorila, a dijelom isjekao Grubješa harambaša" (59:217). Piragiće u Potkomu (Prisoje) "pobili su i raselili uskoci Baja Pivljanina" u drugoj polovini XVII vijeka. Neki su se kasnije vratili u Prisoje, "gdje su svi od kuge pomrli" (97:81,149).

PIRALIĆ (m), u Tošćanici (Prozor). U ovo selo su prvi doselili Piralici. "Preci su im iz Budima. Došli su na pustolovinu iza nekih Ćirića (musl.), koji su izumrli, i cela je Tošćanica bila svojina Piralica." Piralici (ili Pirolici) su nastanjeni i u Prozoru. Ranije su se zvali Plavci. Zabilježeno je da su uvijek bili "težaci i trgovci" (79:107,154).

PIRIĆ (m), stare porodice koje su bile nastanjene u Župi i Ušću (Lastva, Trebinje) i Kruševljanima (Nevesinje) Pirići u Lastvi su dugo vremena bili "ćupurdžije", opravljali su i čuvali mostove. Jedan most u Župi po njima je nazvan Pirića most. Poslije Prvog svjetskog rata Pirići iz Lastve odselili su u Bosnu (97:152,297).

Neke porodice Pirića iz Lastve nastanile su se u Tuzli, gdje i sada žive njihovi potomci. Porodično predanje kaže da su preci današnjih Pirića bili poznati graditelji seoskih kuća. Kada bi sagradili kuću, u njoj bi "raspirivali" vatru, a domaćinu bi rekli: "Eto, propirila je kuća!" Po tome su ih prozvali Pirići, a oni su to uzeli za svoje novo prezime. (Saopštio Mehmed Pirić iz Tuzle).

PIŠTALO (p), u Željuši (Bijelo Polje, Mostar). Porijeklom su od bratstva Ognjenovića iz Banjana. Pištali su u Željušu doselili "prije kuge". Slave Jovanjdan (59:248).

PIŠTIGNJAT (p), u Grabu i Ogradi (Zupci, Trebinje) i u Sopiljima (Nevesinje). Kažu da potiču od Krivokapića iz "sela Bate u Crnoj Gori". Odavde im je neki predak pobjegao "zbog krvnine" i nastanio se u Grabu. U Ogradu su došli iz Graba oko 1850. godine. U Sopilja su doselili iz Crne Gore "za vrijeme okupacije". I Pištignjati u Sopiljima "vele da potiču od Krivokapića", a Pištignjatima su prozvani zbog toga što im je neki predak imao ranu na nozi iz koje je "pištao" gnoj. Slave Jovanjdan (59:232; 75:1253,1257).

PIZOVIĆ (m), u Prisoju i Fatnici (Bileća). U Prisoje su došli iz Fatnice "po kugi na miraz". Daljom su starinom iz Lukavca (Nevesinje). Po sopstvenom pričanju, preci su im doselili iz Herceg-Novog krajem XVII vijeka, a Petar Šobajić kaže da je od drugih čuo da su od pravoslavnih **Pizdolaća** u nevesinjskom Lukavcu (248:26). Pizovići su živjeli u Bileći i "zaseocima koji joj gravitiraju", a u Prisoju "od prošlog rata ne živi niko od muslimana" (97:81,173).

PIŽULA (p), u Dražin Dolu (Šuma trebinjska). Porijeklom su od Sekulovića iz Oraha u Šumi, odakle su i doselili u Dražin Do "pre 80-90 godina". Prezime su dobili po tome što im je nekakva baba "stalno sedela na pižulu-prijekladu". Slave Jovanjdan (75:1171, 1223). Pižule su nastanjene u Lugu i Aleksinoj Međi kod Trebinja.

PJACA (p), u Dubravama (Stolac). Ranije su živjeli na Bančićima (Ljubinje), odakle su iseli i nastanili se u Dubravama. Porijeklom su od Miletića iz Bančića. Neki Miletić je imao tri sina. Jedan od njih otišao je u Dubrovnik i tamo radio na pijaci. Kad bi ga upitali

gdje radi, odgovorio bi: "Na pjaci!". Od njega su Pjace. Ostali sinovi, po majci Budi, prozvani su Budimčići (155:620). Pjaca ima i u Mostaru. Slave Arandelovdan.

PJANIĆ (p), u Grmljanima (Popovo). Davno su se doselili iz Riđana u Crnoj Gori. Tvrde da su se tamo zvali Mrnjavčevići. Pjanići su prozvani po nekom svom pretku koji se opijao. Daleki njihov predak zvao se Četko i slavio je Đurđevdan. U Grmljanima su Pjanići promijenili slavu i slave Jovanjdan, kao i ostale porodice u ovom selu. Kod "Pjanića murve" u Grmljanima je "veliko kužno groblje". Od kuge su "mного stradali Pjanići, koji su se posle opet najviše rasplodili" (84:143,144).

PJEŠČIĆ (p), u Berušici (Gacko). Starinom su iz okoline Trebinja. Doselili su u Berušicu u XVIII vijeku, "brali šumu i selo prozvali Berušicom". Predanje kaže da su se tako prozvali po tome "što su pješke iz 'Trebinjske župe' došli u Berušicu". Marko Vego misli, kaže Novak Mandić, da su Pješčići "srednjovjekovni Vlasi Pliščići" (147:588). Vego je svojevremeno pisao da i "danas u Ravnu nad Avtovcem kod Gacka žive članovi porodice Pješčića, odnosno Pliščića", a da se katun "vlaha Pliska" pominje 1430. godine. Katun je dobio ime po katunaru Plisku čiji su se nasljednici prozvali Pliščićima, Plešićima, Pješčićima i to još u drugoj polovini XIV vijeka. U Gacku se, na području Stepena, nalazi nekropola stećaka, gdje su na nadgrobnicima evidentirani natpisi Vignja Pliščića i "kneza Vukosava Pliščića, Vignjeva oca". Vignjev spomenik prenešen je u vrt Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1963. godine (268:258).

PLANINIĆ (k), u Bilušinama (Široki Brijeg). Doselili su iz Krehina Gradca u Broćnu oko 1870. godine. Pričaju da su porijeklom od nekog "Bugarčeta" koga su Krehe našli na Čabulji "prije 200 godina". Slavili su Petrovdan (59:343). Petrić za Planiniće kaže da ih ima samo u Ljutom Docu i da su došli u ovo selo "pred oko 100 godina" iz Krehina Gradca (189:32). Planinići su nastanjeni i u Mostaru.

PLOČIĆ (m), u Žabici (Ljubinje) i u Ljubinju. Porijeklom su od "pravoslavnih Samardžića na Žrvnju". Doselili su u Žabicu oko 1860. godine, a u Ljubinje su došli iz Žabice (59:288,314). U Ža-

bici i Ljubinju Pločića više nema.

PLOSKIĆ (m), u Presjeci (Nevesinje). Porijeklom su od pravoslavne porodice "Mačara iz Pustoljana", a daljom starinom su iz Grahova kod Nikšića. Ploskić je bio "najamnik u Čolakovića, pa ga ovaj oženio i dao mu zemlju" (59:233). Ploskići više ne žive u Presjeci.

POBRIĆ (m), u Kokorini (Podveležje, Mostar). Porijeklom su od "starjeničke" porodice Volodera iz Kokorine (59:237). U doba Knaetovih istraživanja bilo ih je "14 kuća" i tada su bili najbrojniji u Kokorini (115:160). Pabrića ima i u Mostaru.

PODBORKIĆ (k), u Orašcu (Prozor). Starosjedilačka su porodica u ovom selu i jedan su rod sa Ravančićima i Čavorima. Ima ih iseljenih u Ripcima, u Proslapu "i čak u Posavini" (79:71).

PODRUGOVIĆ (p), porodica ovog prezimena živjela je u Kazancima (Gacko), gdje je, oko 1775. godine, rođen **Tešan Podrugović** – savremenik Vuka Karadžića. Vuk je od njega zabilježio više narodnih pjesama. Za Tešana je rečeno da je bio "vječiti lutalica" koji nikada nije našao "sebi ognjišta". Kao guslar pjevao je najčešće o ljubavi i ženidbi, a imao je smisla "za razvijeno epsko izlaganje, za monumentalne prizore, za eksplozije plahovitih Dinara..." (177:43). Vuk je, svojevremeno mnogo pričao (i zapisivao) o svom najomiljenijem pjevaču "iz srca Hercegovine". Tešan se, kaže Vuk, po ocu zvao Gavrilović, pa su ga Podrugom i Podrugovićem prozvali "što je bio vrlo veliki, tj. po drugoga čovjeka". Cijeneci stvaralačke sposobnosti Tešana Podrugovića Vuk tvrdi da je svaka njegova pjesma bila dobra, "jer je on pjesme razumijevao i osjećao, a kazivao ih je kao iz knjiga". Bio je "pametan i, kao hajduk, pošten čovjek" (118:31-33).

POJATINA (p), stara mostarska porodica. Pojatine se spominju u XVIII vijeku i tokom XIX vijeka. Na groblju u Bjelušinama nalaze se nadgrobnici Ilije i Petra Pojatine. Mostarac Petar Pojatina posjetio je 1810. godine manastir Mileševo, "gdje je zabilježio svoje ime" (232:202).

POJUŽINA (p), u Biogradu (Nevesinje). Porijeklom su "Muarevice

iz Popova", odakle su i stare Muharevice koje Dedijer registruje kao Muarevice. Filipović ih navodi kao Pojužile i kaže da su se "smakle" u Popovu (59:224; 84:150).

POKRAJČIĆ (p), u Klepcima (Čapljina), Prenju i Aladinićima (Dubrave, Stolac). U Klepce je Pokrajčić doselio oko 1800. godine iz Zaušja u Hrasnu. Slavi Đurđevdan. U Prenj je prešao "prije ku-ge" iz Aladinića. Slavi Šćepandan (59:257,262). Pokrajčići se spominju i u okolini Trebinja. Predanja tvrde da od ove porodice potiče čuveni astronom Ruđer Bošković, o kome je već bilo riječi. Po jednom predanju je Boško Pokrajčić, djed Ruđerov, rodom iz Golog Brda kod Arslanagića mosta, odselio u Dubrovnik za vrijeme Morejskog rata (1683-1699) i tamo se bavio trgovinom. Boškovog sina Nikolu su u Dubrovniku "pokatoličili". Poslije ovoga Nikola se oženio Pavlicom, ćerkom Bere Betera, porijeklom iz Italije. U braku su imali osmero djece. Jedan od sinova (rođen 1711) postao je slavan. Nazvan je Ruđerom "po imenu svoga ujaka Ruđera Agostina, a Boškovićem po svome dedu Bošku Pokrajčiću" (68:73,74). U nauci preovlađuje tvrdnja da su Ruđerovi preci porijekom iz Orahova Dola u Popovu.

POLIĆ (p,m). **Polići** (p), u Uskoplju (Šuma trebinjska). Starinom su iz Branog Dola u Crnoj Gori, od bratstva Ćorovića. Predak im je doselio u Uskoplje "prije 190-200 godina na tursku zemlju". Neki njihov predak se ovako prozvao po ženi Poli. Slave Nikoljdan (75:1204). Polića u Uskoplju više nema. **Polići** (m), u Proslapu (Prozor). Predak im je došao iz Gornjeg Vakufa "pre 1878. godine na ženovinu" (79:78). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

POLJAREVIĆ (m), u Sovićima (Jablanica) i u Prozoru. U Sovićima ih zovu i Lučanima, "jer su nekada bili na Lukama (Triščani)". Starinom su "iz Ugarske ('Undurovine)". Poljarevići u Prozoru su "ciganskog porekla, ali se neće da smatraju Ciganima". Doselili su se iz Duvna (74:109,157).

POPADIĆ (p), u Garevoj i Bodežištima (Gacko), Hodbini (Mostar), a ima ih i u Milavićima (Bileća). U Garevoj su bili "najstarija i najimućnija popovska porodica". Nije poznato odakle su došli u Garevu, niti da li su rod sa Popadićima od Bileće. Na ovoj porodici je bilo "neko prokletstvo, jer je jedan pop prodao zvono sa se-

oske crkve 'Latinima' iz Dubrovačke Župe". U Bodežišta su Popadići doselili iz Gareve, a u Hodbinu "odmah iza kuge iz bilečkog kotara". Nekada su živjeli i u Todorčićima kod Trebinja. Slave Nikoljdan (59:186,197,204,317). Šobajić pominje Popadiće u Zasadi (Dabar). Nastanjeni su u zaseoku Ugarci, a "oni su od Vujovića iz Todorčića, od Pera koji se doselio oko 1865. godine" (248:28).

POPARA (p), poznato prezime u Hercegovini. Popare su nastanjene u Kukričju, Fatnici i Kutima (Bileća). Ima ih u Vlahovićima kod Ljubinja... Porijeklom su iz Čeva u Crnoj Gori. Staro im je prezime Domazet kojeg su zadržali "do Smail-agine godine", kada su dobili nadimak Popara. Iz Crne Gore su se veoma davno raselili. Živjeli su neko vrijeme na Glasincu u Bosni. Iz Glasinca se brzo rasele i nasele u Pađenima (Bileća). Jedan od Popara bio je Ljubovića seiz "i odlikovao se u ratu na Kandiji" (Kritu). Zbog toga je dobio zemlju u Pađenima. Pošto su "poradi nekog zločina" izgubili darovanu zemlju, preselili su u Omeđine, a zatim u Kukričje. U Kuti je (1816) došao iz Kukričja Todor sa sinovima Ilijom, Mitrom, Zekom i Stevanom. Slave Nikoljdan (59:185; 248:25). U opširnoj monografiji o ovoj porodici Mitar i Dušan Popara pišu: "Popare i Domazeti u Hercegovini, sačuvali su predanje, po kome su njihovi preci Domazetovići došli iz Crne Gore u Pađene, u gluho doba noći, i tu se zastavili u trenutku kada je zapjevao pijevac koga su ponijeli sa Čeva. Vjerujući da je to dobar znak ostali su u Pađenima" (191:32). Iz porodice Popara u Fatnici potiče narodni heroj, organizator ustanka 1941. godine u Hercegovini **Miroslav-Miro Popara** (1913-1942). Još 1939. godine postao je član Oblasnog komiteta KPJ za Hercegovinu. Prilikom povlačenja partizanskih snaga iz Hercegovine u Bosnu, pao je u ruke četnika u nevesinjskom selu Zasjen. Četnici su ga mučili, a potom predali italijanskim okupatorima. Strijeljan je 25. jula 1942. godine u Nevesinju (169:108,109).

POPOVAC (p,m). **Popovci** (p). U Vlaškoj, Ugarcima i Podvorima (Ljubomir), Trebinju, Počitelju (Čapljina) i Srđevićima (Gacko). Prema predanju starinom su iz Bijelopavlovića u Crnoj Gori. Prije doseljenja u Ljubomir živjeli su u Mrkonjićima (Popovo). Po dolasku u Ljubomir prozvali su ih Popovcima. Godine 1900. na području Ljubomira bilo je pet kuća Popovaca, a toliko i 1970. godine. U ostala navedena mjesta došli su iz Ljubomira. Ima ih u Zrenja-

ninu, Beogradu i drugim mjestima Slave Nikoljdan (59:202,251;187:133,134,181). **Popovci** (m) su u Dubravama (Stolac) i Mostaru. Prema "nekim autorima" starinom su iz Popova polja i potiču od nekog popa koji je prešao na islam, a njegov sin navodno ostao u pravoslavnoj vjeri i odselio u Metković. Ima i mišljenja da potiču od Kapića iz Herceg Novog odakle su i doselili u Popovo, a odatle prešli u Dubrave i Mostar (Šefik Pašić, *Oslobođenje*, Srajevo 5.01.1972.g.).

POPOVČEVIĆ (p), u Tvrdošu kod Trebinja. Starinom su iz Tulja (Popovo). Porijeklom su od porodice Kolak. U Tvrdoš je Kolak doselio početkom XVIII vijeka. Uzeo je novo prezime po nazivu predjela iz koga je porijeklom. Od njega potiču Popovčevići u Tvrdošu. Slave Jovanjdan, zimski. (Saopštila Veseljka Salatić, rođena Popovčević, Tvrdoš).

POPOVIĆ (p,k,m). **Popovići** (p), u Samoboru, Maloj Gračanici i Dražljevu (Gacko), Bjelošev Dolu i Kruševici (Ljubinje), Ravnom, Dračevu i Drijenjanima (Popovo), u Mostaru i drugim mjestima. U Samoboru su porijeklom iz Pive. Predanje kaže da su u rodu sa Stevanom Musićem, junakom iz narodnih pjesama. Slave Savindan. U Dražljevu su "od Kisića iz Prijedora" kod Bileće, odakle je "došao jedan Glogovcima u najam, zagledao se u njihovu djevojku i oženili ga". Sin ovog najamnika je postao pop, a iza njega je, kažu, bilo još deset popova iz ovog plemena. Slave Nikoljdan. U Malu Gračanicu su Popovići doselili "poslije okupacije" iz Dražljeva. U Bjelošev Do i Kruševicu su došli iz Zagore (Trebinje). Slave Đurđevdan (59:201,205,272,273,280,281; 84:75,160,172,173). Popovića ima u Žakovu i Mesarima (Podbrđe i Trebinje) i u Trebinju. Slave Jovanjadan. U Trebinju je rođen slikar **Atanasije Popović** (1885-1948). Studije je završio na Akademiji u Beču 1918. godine. Od 1920. nastanio se u Dubrovniku i tu ostaje do kraja života. Povremeno je odlazio u Bosnu, gdje su nastala njegova brojna likovna djela iz života rudara Breze i Vareša. Slikao je i portrete, mrtvu prirodu, bosanske i dalmatinske pejsaže. **Popovići** (k) su u Domanovićima (Čapljina). Potiču od Vratošića iz Trebinje u Popovu, odakle su pobjegli "od gladi" u Domanoviće (59:253). **Popovići** (m) su živjeli u Bileći. U drugoj polovini XVI vijeka u ovom mjestu se pominje Sinan Popović. Za njih se zna "da su do turske okupacije bile kršćanske porodice" (97:173).

POPOVIĆ-KOMADINOVIĆ (p), stara porodica u Konjicu. Istorijski izvori tvrde da prvi pouzdani podaci o sakupljanju narodnih umotvorina na području Konjica potiču s kraja XIX i početka XX vijeka, a "vezani su za ime Petrikija Popovića-Komadinovića, učitelja Srpskopравoslavne škole u Konjicu" (90:224).

POROBIĆ (p), u Gorogašama (Bobani, Trebinje). Smatraju ih najstarijom porodicom u selu, i "ne zna se odakle su doselili" (59:268). Porobići u Gorogašama slave Jovanjdan.

POTREBICA (k), u Cicrini (Popovo). Starinom su Bogašinovići iz Odžaka (Nevesinje). Njihov predak koji je doselio u zaselak Zatomorje bio je "toliko bogat da je načinio odmah 12 čatrnja i 2 lokve". U Popovu se priča da su njihovi stari poklali stoku iz Orahova Dola i da su ih mještani ovog sela poklali i kuće im popalili. Slučajno je ostao živ neki "manjak" (dječak) koji se poslije "potucao go i bos i stoga ga prozvali Potrebica". Po drugoj priči, popalili su ih Senjani, a dijete koje je ostalo prozvali su, zbog siromaštva, Potrebica. Od ovog roda navodno je bio i jedan biskup (84:161).

POTUROVIĆ (m), u Mišljenu (Ljubinje). Porijeklom su od katolika Čkoljata iz Ravnog u Popovu (84:160). Poturovići koji su doselili na Mišljen iz Ravnog, odselili su «kasnije» iz Mišljena u Stolac (97:290).

POVERATA (p), neobično prezime porodica u Budošima i Jasenu (Trebinje). Porijeklom su iz Crne Gore. Ranije su se zvali Krivokapići. Prema porodičnom predanju, neki njihov predak je ubio agu. Bojeći se krvne osvete doselili su u Jasen i uzeli novo prezime Poverata. Slave Jovanjdan.

POZNANOVIĆ (p), u Mostaru. Poznanovići su bili poznata srednjovjekovna trebinjska vlastela. Pominju se u prvoj polovini XV vijeka. Održavali su prisne veze sa susjednim Dubrovnikom. Poznati članovi ove porodice su Ostoja i Vukac Poznanović. Vukac (Vukosav) je imao sina Radiča "i još neke nepoznatog imena". Spominju se još neki Poznanovići "za koje nije moguće uspostaviti rodbinsku povezanost" (65:47,48).

PRALJAK (k), u Graboviku i Veljacima (Ljubuški). Doselili su u ova sela iz Broćna. Ranije su se zvali Petrine (59:300,302). Praljci su nastanjeni i u Mostaru. Prezime je, vjerovatno, izvedeno od predmeta praljak - drveni šiljak kojim se sadi kupus ili duvan, a tako se naziva i gvozdeni šiljak (šilo) kojim se prave opanci.

PRAMENKO (p), u Sedlarima (Popovo). O dolasku "prvog Pramenka" u Sedlare priča se da je "jedan predak Šćepanovića ubio jednog Mihojevića iz Grmljana, pa se iz straha od osvete, odmetnuo u hajduke. Posle nekog vremena vratio se u selo, uveren da je to već palo u zaborav. Međutim, Mihojevići mu priprete i on ponovo izbegne i više se nije vraćao, a iz Bukovog Potoka pošalje Pramenka da se oženi njegovom kćeri i ostane na imanju." Slave Sv. Stjepana. Svaki doseljenik u Sedlarima morao je uzeti tu slavu (84:142).

PRAVICA (p), poznato i rijetko prezime u Hercegovini. Pravice su nastanjene u dva sela Šume trebinjske: Bijelač i Dražin Do. U Dražin Do se jedna porodica doselila oko 1785. godine, a druga oko 1865. iz obližnjeg sela Bijelač. Pravice u Bijelču su, prema predanju, porijeklom "od nekud iz Dalmacije". Predak im je "otud pobjegao" i došao u manastir Duži. Tu je postao "kmet manastirski", a pretpostavlja se da je bio katolik. Obren Đurić Kozić kaže da je to moralo biti veoma davno, jer su četvorica Pravica bili kaluđeri u manastiru Tvrdoš koji je porušen krajem XVII vijeka. Predanje dalje kaže da su Pravice živjele u pećini "Mustapića gaju" kod Desin-Sela, dok ih je bila samo jedna porodica. Iz ove pećine su, navodno, prešli u Bijelač. Kad su došli u selo bilo ih je tri brata, "zna se" da je jednom bilo ime Grujica. Braća su u "mlinici ubili jednog Turčina" i neki od njih je pobjegao u Herceg-Novu. Povratio se i nastanio u Dražin Dolu. Pravice u Dražin-Dolu slave Jovanjdan, a u Bijelču Začeće Jovanovo (23.sept.), a prislužuju Veliki četvrtak (75:1170,1172). Iz porodice Pravica u selu Bijelač potiče narodni heroj **Dragica Pravica** (1919-1942). Dragica, poznatija kao Draga, obavljala je više značajnih funkcija u ustaničkim danima. Obilazila je hercegovačka sela i neumorno se angažovala u radu sa omladinom. Poslije povlačenja partizanskih snaga sa terena Hercegovine, juna 1942, ostaje da ilegalno radi u trebinjskom srezu. Četnici su je uhvatili i mučili, a zatim predali italijanskim fašistima koji su je zlostavljali u dubrovačkom zat-

voru "Kazbek". Poslije ponižavanja i mučenja, Italijani su je vratili četnicima. Strijeljana je 27. juna 1942. u Ljubomiru, zajedno sa bratom Radom, takođe poznatim revolucionarom (169:123).

PRCE (k), u Opličićima (Čapljina) i Prhinju (Popovo). Živjeli su u Bivoljem Brdu i Kašićima (Stolac) i u Veljoj Međi (Popovo). U Opličiće su došli iz Bivoljeg Brda, a u Prhinje iz Velje Međe. Slavili su Nikoljdan (59:255,285; 84:184). Prca ima nastanjenih i u Stocu.

PRCOVIĆ (p), u Pridvorcima i Todorićima kod Trebinja i u Trebinju. Porijeklom su od doseljenih Percovića iz Crne Gore. Neki njihov predak davno je doselio na područje Trebinja. O tome svjedoči stari kameni krst u groblju na Aleksinoj Međi (blizu Todorića) sa uklesanim prezimenom Percović. Slave Lučindan. (Podaci: Savo Prcović iz Trebinja).

PRČAK (k), u Aladinićima (Stolac), Donjem Hrasnu i Hotnju (Neum). U Donje Hrasno su doselili iz Graca (Široki Brijeg), a u Aladiniće je jedna porodica preselila iz Dubrava, a ostale su "od Pavlovića iz Glumine". Ovo neobično prezime nastalo je tako "što im je neki predak bio srdit kao prčica na dubu". Prčki u Hotnju promijenili su prezime i sada se zovu **Pavlovići**. Slavili su Nikoljdan (59:257,278; 84:191).

PRDAVICA (p), stara porodica u Konjskom (Zupci, Trebinje). Nije poznato odakle su Prdavice doselili u Zupce. "Pamti se samo da su se pre 100 godina zvali Grušići". Prezime su dobili po tome što se nekom njihovom pretku negdje "omaklo" (75:1139). Iz Konjskog su Prdavice preselili u Trebinje. Jedan od braće otišao je u Valjevo i tamo zasnovao porodicu. Po završetku Drugog svjetskog rata uzeli su novo prezime: **Jovanović**. Slave Đurđevdan.

PREDOJEVIĆ (p,m). **Predojevići** (p), staro bratstvo u Hercegovini iz koga su se razvile brojne porodice sa novim prezimenima. Stari Predojevići živjeli su u Prijevoru i drugim bilečkim selima. Smatra se da su porijeklom iz Čepelice. Bavili su se, pretežno, stočarstvom. U Prijevoru ima jedna stara crkva koju su, prema predanju, gradili Predojevići, "prvi stanovnici sela". U ovom selu je i čuvena **Primetna gomila** u koju je, prema legendi, zakopan knez

Predojević. Kažu da "i danas" svaki Rudinjanin kad prođe pored ove gomile "primetne" po jedan kamen da bi bilo "teže breme" na onome ko leži pod njom. Knez je imao devet sinova i svi su pomrli osim jednog kome je bilo ime Nenad. Kad su Turci po Hercegovini sakupljali djecu za janjičare, zatraže od kneza najmlađeg sina, a on im da unuka" koji je postao paša. Kada se ovaj paša vratio u Hercegovinu, "uhvati kneza i baci na nj gomilu". U Turskoj vojsci se pominje "Hercegli Gazi Hasan-paša Predojević" za koga pričaju da je unuk kneza Predojevića. Neki misle da je ovaj paša porijeklom iz Bosanske krajine, ali "iz samog atributa Hercegli vidi se da je iz Hercegovine" (59:169,170,333). **Predojevići** (m) su živjeli u Bileći "i zaseocima koji joj gravitiraju". Pominju se u drugoj polovini XVI vijeka. Za njih se zna da su "do turske okupacije bile kršćanske porodice". Iz ove porodice je već pomenuti Hasan-paša Predojević, o kome je sačuvano više legendi. Po jednoj, u Prijedoru je sagradio crkvu majci koja nije htjela preći na islam (97:170, 173).

PREMILOVAC (m), u Gleđevcima (Ljubinje) i u Ljubinju. Porijeklom su od Premila koji se pominje u XV vijeku. Po njemu je jedan zaselak u Gleđevcima nazvan Premilovo Polje. Premil je prešao na islam "po svoj prilici krajem XV ili početkom XVI vijeka". Premil je imao brata Radana koji je ostao u pravoslavnoj vjeri i od njega su Radanovići, danas Radani u Dabru (59:283,288;155:595).

PRELO (p), u Ljubinju. Prvobitno su Prele živjele u Bjelošev Dolu kod Ljubinja, odakle su prešli u Tasovčice (Čapljina). U Ljubinje su doselili iz Tasovčica oko 1870. godine. Slave Đurđevdan (59:287;155:505). Ima ih i u Trebinju.

PRELJUBOVIĆ (p), srednjovjekovna trebinjska vlastela. Više članova ove porodice pominje se, u prvoj polovini XV vijeka, u Taleži. Smatra se da je "rodonačalnik" porodice Preljub koji se u dubrovačkim dokumentima pominje 1410. godine. Njegovi sinovi Dabiživ i Radoslav, prozvani su Preljubovići. Dabižin je imao sinove Ostoju i Dobrivoja. Drugi Preljubov sin Radoslav pominje se u nekim dokumentima pod imenom Radič Preljubović (65:46). Zanimljivo je napomenuti da se Preljub i Preljubovići pominju i u XIV vijeku. Preljub se, u istorijskim izvorima, navodi kao "ćesar" cara Stefana i "namesnik u Tesaliji", a Toma Preljubović epirski

despot u Janjini (110:17,25).

PRERAD (p), u Malom Polju i Hodbini (Bišće, Mostar). Starinom su iz Preraca u bilećkim Rudinama, od bratstva Ljubovića. Slave Nikoljdan. Preradi su živjeli i u Mostaru (59:241,317;236:167). Preradi u Hodbini su izumrli. Posljednja "muška glava" ove stare porodice bio je Branko (Nikolin) Prerad. Bio je član KPJ. Poslije nekog "teškog zadatka" naglo se razbolio i umro početkom februara 1943. godine (241:17,73).

PRGUDA (m), u Ravnima (Gacko). U ovo selo doselili su "poslije kuge" iz Trnova u Bosni (59:333). Novak Mandić navodi da su Prgudi u Ravnima porijeklom od Mučibabića i da su u Ravnima "od XIX vijeka". Neke porodice su se i raselile. Hasandedić pominje Prgude i u drugim gatačkima selima: Avtovcu, Kuli, Nadanićima (97:209,214,228).

PRIBILOVIĆ (p), prezime trebinjske vlastelinske porodice. Potiču od "roda Ljubibratića". Godine 1465. pominje se Vukosav Pribilović kao jedan od gospodara trebinjske Bijeje (227:71). Dediđer piše da je Herceg Stjepan imao vlastelina Pribilovića (59:72). Godine 1378. spominje se Stjepan Pribilović kao "vojvoda Humske zemlje". Po njemu je selo Prebilovci kod Čapljinice moglo dobiti ime, ali "nikako" po humskom knezu Ivanu Pribilu (260:96).

PRIBINOVIĆ (?), prezime starog vlaškog bratstva nastanjenog na području srednjovjekovne župe Blato u zapadnoj Hercegovini. Vlaha Pribinovića odavno nema u Hercegovini, ali je sačuvano sjećanje na njih u nazivu sela Pribinovići na području Lištice, odnosno Širokog Brijega (189:13,15). M.Vego kaže da i "danas" u zapadnoj Hercegovini ima porodica Pribinovića (260:131).

PRIBIŠIĆ (p), u Dračevu (Popovo). Vrlo su stara porodica i najveće bratstvo u ovom selu. Nije im poznato porijeklo niti odakle su doselili u Dračevo. Slave Nikoljdan (59:272). U istorijskim izvorima prezime se pominje krajem XIV ili početkom XV vijeka. Među pripadnicima vlastelinskog roda Starčići iz Glavske u trebinjskoj Površi, Dinić pominje Brajka Pribišića (59:28). Pribišića danas ima i u Trebinju. Doselili su iz Dračeva.

PRIGANICA (m), stara porodica koja je živjela u Fatnici (Bileća). Iz Fatnice su preselili u Suniće (Dabar) oko 1870. godine (248:36). Priganice su bile nastanjene u Bileći i okolnim zaseocima (97:173).

PRILJUBOVIĆ (p), stare porodice koje se spominju u prvoj polovini XV vijeka, u nekadašnjem selu Bijela (Površ, Trebinje). U testamentu gosta Radina, pisanom 1446. godine spominje se Radivoj Priljubović, "gost u Bijeloj" i "bratučed" Priljubovića kome se ne navodi ime (227:84).

PRIMORAC (k), porodice ovog prezimena žive u više mjesta zapadne Hercegovine: Radišićima, Veljacima, Klobuku, Jarama, Bijači, Brotnju...Ima ih u Zijemljima i Humilišanima (Mostar). Porišeklom su iz Dalmacije (59:235,248,296,302,308,346). Petrić ih navodi samo u Jarama, Dobriču, Uzarićima i Žvatiću. Starinom su iz Tihaljine kod Ljubuškog, gdje se spominju 1768. godine. U Jare su doselili iz Tihaljine, u Uzarićima su "odavna", u Dobrič i Žvatić su došli iz Uzarića. Svi Primorci «potječu od zajedničkog pretka» (189:36,38,42,49). Više porodica Primoraca nastanjeno je u Mostaru. U porodici Ivana Primorca iz Bijače u Ljubuškom rođen je narodni heroj **Marijan Primorac** (1921-1946). Ističući se u mnogim borbama protiv italijanskih fašista, Marijan je postao poznat "ne samo u Hercegovini, već i među borcima južnodalmatinskih jedinica". Poginuo je u jednoj borbi "s ostacima odmetničke bande", 23. avgusta 1946. godine kod Čitlučka (169:128, 129).

PRIVIŠIĆ (k), u Hutovu (Neum). Starinom su iz Riđana u Crnoj Gori. Ranije su bili nastanjeni u susjednoj Prevrši, odakle su se preselili u Hutovo. Slavili su Lučindan (84:188,190).

PRKAČIN (k), u Trebimlji (Popovo). Ranije su se zvali Nikolići. U Trebimlju su doselili iz Prnjavora u Bosni oko 1700. godine. Kažu da su starinom iz Crne Gore, "iz nekih Riđana". Slavili su Nikoljdan (84:163;155:781).

PRKUT (k), u Belenićima (Bobani), Dubljanima i Trnčini (Popovo). U Belenićima su "najstariji rod". Ranije su se zvali Dadići. Prezime Prkut se dobili po tome što im je neki predak "negdje u druš-

tvu metnuo svoju torbu za se, u kojoj je bio hljeb hoteći svoj hljeb zaštititi kad je bilo pri ručku i iz podruge nazove ga društvo Prkut, koje mu kasnije kao pravo prezime posta" (59:268). U Dubljane su se Prkuti doselili iz Gajica – zaseoka sela Trnčine. Slavili su Malu Gospojinu. U Trnčinu su došli iz Ravnog, gdje su ranije živjeli. Niže ovog sela nalaze se Prkutovi dolovi koji su po njima doбили ime (155:752,785,790).

PRNJAT (p), u Kutini (Šuma trebinjska). Odavno su nastanjeni u ovom selu i nepoznatog su porijekla. Stara im je krsna slava Lučindan, "po čemu bi se moglo reći da su od Nikšića". Sada slave Jovanjdan, a prislužuju Sv. Savu. Ima ih i u Kruševicama "koje tamo drže za starjenike". Slave Začeće Jovanovo (75:1194). Prnjati su stara mostarska porodica. Njihovih nadgrobnih spomenika iz polovine XIX vijeka ima na Pašinovcu (234:186).

PRODAN (p), u Vranjskoj (Bileća), Potkomu, Berkovićima i Milavićima (Dabar), Žrvnju (Ljubinje) i Opličićima (Čapljina). U naseljima Dabra Prodani su porijeklom iz Vranjskih. Slave Arandjelovdan (248:21). U Opličiće im je predak došao "od potrebe" iz Popova i zvao se Tubić. Slave Jovanjdan (59:255). U Žrvnju su od Prodana iz Vranjskih: "Jedna djevojka, Ćukova, udala se za Prodana u Vranjska i vratila se u rod sa muškim djetetom". Od njega su Prodani u Žrvnju. Slave Nikoljdan (155:561). Prodani se pominju i u Čičevu (Konjic).

PRODANOVIĆ (p), u selu Kraj (Zupci, Trebinje). Po jednima su "bratstvo sa Pažinima" iz ovog sela, a po drugom mišljenju su nepoznatog porijekla. Kažu da je neki njihov predak, početkom XIX vijeka, bio "prodan za jednu njivu" i da je po tome nastalo ovo prezime. Slave Đurđevdan (75:1250). Prodanovići su živjeli i u Ljutom Docu (Široki Brijeg) prije doseljenja katoličkih porodica u to selo (59:344).

PRODRIBABA (p), stare porodice koje su nekada živjele u Prijevoru kod Bileće. Iz Prijevora su Prodribabe izbjegle u Pilatovce u Oputnoj Rudini (Nikšić) "radi svade sa Ovčinama iz Zaušja" (59:170).

PROLJET (p), u Ravčićima (Bijelo Polje, Mostar). Prema Dedijeru,

Proljeti su u Ravčiče doselili iz Šume trebinjske (59:247). Nije poznato da su porodice ovog prezimena živjele u Šumi, a ne pominje ih ni istraživač ovog predjela Obren Đurić Kozić.

PROROK (p), u Slivljima (Gacko). Doselili su na "miraz" i nastanili se u ovom gatačkom selu (147:590). Stara su porodica koja je nekada živjela i u Mostaru. Na groblju u Bjelušinama nalazi se spomenik Jova Proroka iz XVIII vijeka (234:185).

PROROKOVIĆ (p), nekadašnja nevesinjska porodica. Njen značajni predstavnik je **Risto T. Proroković-Nevesinjac**. Bio je "slikar i analitičar istrojskih zbivanja", poznati nacionalno-politički i književni radnik u drugoj polovini XIX i početkom XX vijeka. Ovaj "ideolog naroda" objavio je više istorijskih pripovjeda-ka, među kojima i *Jedno ljeto četovanja*, za koju je u Srpskom književnom glasniku 1902. godine napisano: "Ova je knjiga nabijena novim i vrlo zanimljivim pojedinostima o hercegovačkim bunama, a pisana je lakim slogom i jezikom." Umro je mlad, 28. aprila 1908. u Nevesinju, u 39. godini života, iscrpljen i bolestan od tuberkuloze pluća (50:35-45).

PROVIDŽALO (p), neobično i veoma rijetko prezime porodice nastanjene u Dobromanima (Podbrđe) i u Trebinju. Nije poznato da li ih još negdje ima i odakle su doselili u ovo selo.

PRSKALO (k), u Bogodolu (Mostar) i Pribinovićima (Široki Brijeg). Starinom su iz Broćna. Tamo su se zvali Jurići. U Bogodo su doselili iz Broćna. I u Pribinoviće im je predak došao iz Broćna i "udaio se za Jelićušu" oko 1800. godine. Slavili su Tomindan (59:315,348). Za Prskale u Pribinovićima Petrić kaže da su došli iz Bogodola, gdje su se zvali Babići. Ima ih i u Ljutešu. Potiču od Paoča u Broćnu (189:77,78).

PRSTOJEVIĆ (p), u Dubljevićima (Gacko). Porijeklom su od Prstinića - srednjovjekovnih stanovnika Gacka. Ima ih raseljenih u Pivi i drugim mjestima. Neki istraživači smatraju da su Prstojevići i Hrnjezi isti rod i da su porijeklom od porodice Dubljević (147:590). Dediđer tvrdi da su "današnji Rnjezi i Prstojevići" od porodice Dubljevića koja "sad živi u Pivi i kod Foče" (59:328).

PRTILO (p), veoma rijetko prezime porodica u Gomiljanima kod Trebinja i u Trebinju. Starinom su iz Risna u Boki Kotorskoj. Prema porodičnom predanju, preci su im doselili u Gomiljane oko 1700. godine. Ranije su se zvali Kneževići. Prezime su dobili po tome što im je neki predak za vrijeme zime, kada bi napadao snijeg, pravio prtine da bi se došlo do vode. Govorili bi mu "ha prtilo, ha prtilo!". Tako je nastalo ovo prezime. Slave Klimunjan. (Saopštio . Milan Prtilo iz Trebinja).

PRUSINA (k), u Ljutom Docu (Široki Brijeg). Doselili su u Ljuti Dolac iz Hamzića u Broćnu, gdje se spominju 1768. godine. U Ljutom Docu su "već preko 100 godina". Dedijer ih pogrešno navodi kao Grusine i kaže da su starinom iz Dalmacije (189:32). Prusine su nastanjene i u Mostaru.

PUCE (m), u Dobriču (Široki Brijeg) i selima oko Mostara: Podgrađu, Ravčićima, Podgorju, Selištu. Ima ih u Gabeli i naseljima oko Ljubuškog. U Dobrič, Podgrađe i Ravčiće su doselili iz Dračevice (Bišće, Mostar). U Podgorju su "od onih iz Selišta", a u Selištu su "Katušići iz Gabele" (59:236,240,247,343).

PUDAR (p), u Pijescima (Mostar), Opličićima (Čapljina), Trijebnju (Dubrave, Stolac). Starinom su Kovačevići iz Riđana u Crnoj Gori, odakle su doselili u Pijeske. "Pobjegli su iz Riđana jer su ubili haračliju." U Opličiće su odavna preselili iz Lokava u Dubravama (Stolac), a u Trijebanj su došli iz Crnića. Slave Đurđevdan (59:254,256,258). Ima ih nastanjenih u Čapljini, Mostaru i Rabini (Nevesinje). Prezime su uzeli po nekom svom pretku koji je bio po zanimanju pudar (čuvar polja). Saopštila: Slađana Skočajić, rođena Pudar iz Mostara.

PUHALO (p), u Opličićima i Klepcima (Čapljina), Prenju (Dubrave, Stolac). Ima ih u Žitomisliću, Mostaru, Rabini kod Nevesinja i u Konjicu. U Opličićima su Puhali porijeklom "Mužijevići s Brštenika, starinom vjerovatno Predojevići". U Prenju su starosjedioci, a u Klepcima su "starinom Mužijevići iz Ljubomira". Neki kažu da su od bratstva Predojevića i da je nekada bio njihov "cijeli Ljubomir". Slave Nikoljan (59:254,257,262). U Konjic su Puhali došli iz Gornjeg Polja. Po njima se ovo naselje naziva i Puhale. Poslije austrougarske okupacije uzeli su novo prezime - Mužijević (90:190).

PUJIĆ (p), u Todorićima i Pridvorcima kod Trebinja i u Trebinju. U Todorićima su starosjedioci, a u Pridvorce i Trebinje su doselili iz Todorića. Porodično predanje nema saznanja o daljoj starini. Kažu, da od njih potiču katolici Pulići u Mrcinama (Konavli). Sada (2003. godine) u Todorićima ih ima četiri porodice, u Pridvorcima jedna, a u Trebinju šest porodica. Slave Đurđevdan. (Podaci : Savo Pujić iz Pridvoraca).

PUJO (p), u Volujcu (Površ, Trebinje). Doselili su u Volujac iz Gomiljana kod Trebinja, gdje su ranije živjeli. Imaju i drugo prezime Putica, ali ih svi zovu prvim. Slave Arandelovdan (75:1226,1228).

PULIĆ (k), u Vašarovićima (Ljubuški). Vrlo su stara porodica. U ovo selo došli su "prije pet koljena" iz Vrgorca u Dalmaciji "na pašu za stokom" i tu ostali da žive (59:304).

PULJIĆ (k), u Hodbini (Bišće, Mostar). Doselili su iz Rotimlje kod Stoca. Rod Puljića spominje se i u Kijev Dolu (Popovo) 1709. godine, ali ih u ovom selu odavno nema (59:317;236:145). Ima ih u Crnićima i Baštaniku (Stolac) i u Mostaru.

PUPA (k), u Čvaljini i Cicrinu (Popovo). U Čvaljini se ubrajaju među najstarije porodice u selu. Slavili su Šimundan. U Cicrinu su Pupe doselili iz Čvaljine. Promijenili su slavu i slavili Nikoljdan (84:156,162).

PUPIĆ (p), u Vukovićima i Zaplaniku (Šuma trebinjska). Vrlo su staro bratstvo. U vrijeme tursko-mletačkog rata bili su se razbjegli, a na njihovu se zemlju naselio Kurtović čije se omeđine i danas iznad Zaplanika "nahode". Poslije završetka rata, Pupići su se opet vratili u ovo selo (75:1199). U vrijeme Kozićevih istraživanja, krajem XIX vijeka, Vukovići su smatrani zaseokom sela Zaplanik. Međutim, odavno su to dva zasebna sela. Pupići slave Nikoljdan. Pupića ima i u Ljubinju. Prema predanju, doselili su iz "Bovana od Mostarskog blata" u Rankovce, a odatle oko 1790. godine u Ljubinje. Priča se da je neki njihov predak Bovan bio "razvijen-visok". Slave Jovanjdan (59:287;155:505).

PURČIĆ (p), vlastelinska porodica koja je u prvoj polovini XIV vijeka živjela u Nevesinju. Područje njihovog djelovanja bile su žu-

pe Nevesinje i Zagorje. Ove župe, u vezi sa Poznanom Purčićem, pominje i Mavro Orbini, dubrovački historičar. Ali, po njemu bi izlazilo, kaže M. Dinić, da je ban Stjepan Kotromanić poslao Poznan Purčića da "zauzme Nevesinje i Zagorje". Poznan Purčić je bio "jedan od velikaša koji su prešli na stranu Bosanaca kada su ovi počeli prodirati u dolinu Neretve" (65:40).

PURO (k), stare porodice koje su živjele u Rupnom Dolu, zaseoku Trnčine (Popovo). Bilo je u ovom selu "pleme" Puro, a predanje "zna za popa Pura koji je sahranjen kod crkve u selu". Pure su izumrli, a posljednja je bila "Mara Puračica". Kao uspomena na njih u selu se očuvao naziv "Purino gumno" (84:63).

PUROVIĆ (p), nekadašnja porodica u Stepenu (Gacko). U ovom selu živjeli u XIX vijeku. Izvori ne navode šta je sa njima bilo, izuzev da su bili imućni i susjedi s tamošnjim Avdalovićima (147:590).

PUŠARA (p), u Ulinju, Medanićima, Tarjin Dolu, Cernici i Kokorini (Gacko). Porijeklom su iz Pilatovaca u Oputnoj Rudini. U Ulinje su doselili iz Perovića u Crnoj Gori. Tamo su se zvali Sladoje. Nije poznato da li "imaju veze sa Sladojevićima koji su u XIV vijeku živjeli u Gacku". Doselili su za vrijeme Turaka na svoj katun u Ulinju (Vučevu). Od njih potiču i Pušare u Cernici. U Medaniće ih je sa Ulinja naselio Ali-paša Rizvanbegović kao kmetove na svoje imanje početkom XIX vijeka. U Tarajin Do bio je doselio Zeško Pušara iz Ulinja, posvađao se sa agom i odselio u Kokorinu. Jedno su bratstvo sa Doderima, Beatima i Šekarama (59:202, 207,331;147:590).

PUŠIĆ (k), u Ljutom Docu (Široki Brijeg). Kažu da su "starina" i odavno u ovom selu. Dedijer ih navodi u Bilišićima, odnosno u Ljutom Docu, i kaže da su bili "još prije Hercega Stjepana". Slavili su Đurđevdan. Godine 1743. i 1768. spominju se u Krivodolu "udaljenom 5 km od Bilišića gdje Pušići stanuju". U popisima iz XVII vijeka ne navode se u Bilišićima, odnosno u Ljutom Docu (59:343; 189:32).

PUŠKAREVIĆ (m), se spominje u Podbrežju (Konjic). U ovo selo Puškarević je došao "iz Skoplja"(?). Živio je kao "putujući hodža" i

učio djecu iz okolnih sela. Ostajao bi u svakom selu "po mjesec dana" (59:339).

PUŠKOVIĆ (p), u Sopiljima i Bojištima (Nevesinje). U Sopilja je Pušković došao iz Bijenje, "u najam kod Forte, pa ga je Forta ukmetio". U Bojišta je, takođe, došao iz Bijenje "zbog siromaštva" (59:323,324).

PUTICA (p,k). **Putice** (p), u Orahu (Šuma trebinjska). Starinom su iz Gacka, odakle su doselili u trebinjsku Površ i živjeli u selištu Sopoštica pod brdom Malešticom, odakle su 1700. godine preselili u Orah "na tursku zemlju". Slave Đurđevdan (75:1197, 1218). **Putice** (k), u Prapatnici (Hutovo, Neum) i Biograticima (Široki Brijeg). Ima ih i u Stocu. Starinom su iz Prapatnice, odakle su "davno" doselili u Biograce. Prema Dedijeru, u Biograce su došli "prije 200 godina" iz Poljica u Dalmaciji i zvali su se Perići. Slavili su Tomindan. Petrić kaže da nije tačna "ova tvrdnja Dedijerova" (189:34; 59:345;84,190).

PUZIĆ (m), stare porodice koje su živjele u Veljoj Međi i Trebinjli (Popovo), Stocu i okolini. Polovinom XVIII vijeka u Stocu se spominje Alija Puzić "Čehaja tvrđave u Stocu", a u Trebinjli je Husein čauš Puzić imao posjede koje su mu oteali stanovnici sela Trnovice iz dubrovačke nahije (97:102,290; 59:273,275). Puzići su nastanjeni i u Mostaru.

U Hercegovini žive, ili su nekada živjele, pored navedenih, i porodice ovih prezimena: **PAČO** (m) u Stocu; **PAGUŽ** (p) u Prenju (Stolac); **PAHER** (jevr.) i **PALA** (m) u Mostaru; **PALATA** (m) u Rotimlji (Stolac) i Mostaru; **PALATKUŠA** (m) u Počitelju (Čapljina); **PALČIĆ** (k) u Mostaru; **PALINIĆ** (k) u Prozoru; **PANDŽA** (k) u Orahovom Dolu (Popovo); **PANIĆ** (p) u Mostaru; **PAPAGAN** (p) i **PAPOČ** (k) u Mostaru; **PARENTA** (m) u Hodbini (Mostar); **PAŠO** (m) u Blagaju (Mostar); **PATAK** (k) i **PAVASOVIĆ** (p) u Mostaru; **PAŽIB** (k) u Prenju (Stolac); **PEČIĆ** (m) u Ljubinju; **PEHLIĆ** (m) u Rotimlji (Stolac) i Mostaru; **PEHLIVANOVIĆ** (m) u Mostaru; **PEJAK** (p) u Humilišanima (Mostar); **PEJDIĆ** (p) i **PEJDO** (p) u Mos-

taru; **PEJIČIĆ** (p), **PELEŠ** (k) i **PELIKAN** (k) u Mostaru; **PERAN** (k) u Gmićima (Prozor); **PERINOVIĆ** (p) u Ljubomiru (Trebinje); **PERIZOVIĆ** (m) u Medanićima (Gacko); **PETIJEVIĆ** (p) u Gorici i Arslanagića Mostu (Trebinje); **PETRIČEVIĆ** (k) u Jakličima (Prozor); **PETRIĆ** (k) u Humcu i Ružićima (Ljubuški); **PETRILIĆ** (k) u Mostaru; **PIČUGA** (m) u Blagaju (Mostar); **PIČULIN** (k) u Golubincu (Popovo); **PIJEROVIĆ** (p) u Cernici (Gacko); **PILATOVAC** (m) u Mostaru; **PILAVIĆ** (m) u Prozoru; **PILIĆ** (p) u Biogradu (Nevesinje); **PILIPOVIĆ** (k) u Jasenici i Gnojnicama (Mostar); **PINDŽO** (m) u Počitelju (Čapljina); **PIPERAC** (k) u Humcu (Ljubuški); **PIPLICA** (k) u Uzdolu (Prozor); **PIRKIĆ** (m) u Konjicu; **PIŠČEVIĆ** (p) u Dramešini (Gacko); **PIŠKOVIĆ** (k) u Klepcima (Čapljina); **PIŠKOREVIĆ** (p) u Trebinju; **PIŠTELJA** (p) u Trebinju; **PITA** (m) i **PITIĆ** (m) u Stocu; **PIVAC** (k) u Čapljini i Mostaru; **PIVIĆ** (k) u Podboru i Rumbocima (Prozor); **PIZDOLAĆ** (p) u Lukavcu (Nevesinje); **PJAKA** (m) u Obziru (Ljubinje); **PJEŠČIĆ** (p) i **PJEVO** (m) u Mostaru; **PJEVIĆ** (p) u okolini Gacka; **PLAVŠIĆ** (p) i **PLESIĆ** (p) u Cernici (Gacko); **POČIJAK** (m) u Ljubuškom; **POLE** (k) u Sovićima (Jablanica); **POLO** (m) u Blagaju (Mostar); **POLOVINA** (m) u Mostaru; **POSKOK** (k) u Ljubuškom; **POSPLAN** (m) u Šurmancima (Čapljina); **POŠKOVIĆ** (m) i **POTUR** (m) u Mostaru; **PRASAC** (k) u Počitelju (Čapljina) i Radišićima (Ljubuški); **PRAŠLJEVIĆ** (m) i **PRAŠO** (m) u Mostrau; **PRAZINA** (m) u Šipovici (Borač); **PRDAVAC** (m) u Počitelju (Čapljina); **PRGOMET** (k), **PRELEVIĆ** (p), **PREKA** (k) u Mostaru; **PREMASUNAC** (p), **PRERADOVIĆ** (p), **PRIZMIĆ** (k), **PRLIĆ** (k) i **PRLJETA** (p) u Mostaru; **PRIPČIĆ** (p) u Gacku; **PRNJIĆ** (p) u Dračevu (Čapljina); **PROHIĆ** (m) i **PROHO** (m) u Konjicu; **PROLETA** (k) u Crnićima i Pješivcu (Dubrave, Stolac); **PROLIĆ** (m) u Ljubuškom; **PROPIDIĆ** (p) u Gacku; **PRPIĆ** (p) u Mostaru; **PUCARIĆ** (p) u Trebinju; **PUDARIĆ** (p) u Pješivcu (Stolac); **PUNDO** (m) u Počitelju (Čapljina); **PUŠKA** (m) u Obziru (Ljubinje); **PUZDIĆ** (m) u Ljubuškom.

"Kumova ploska" iz Prapratnice (Neum)

R

RACAN (p), bivši rod u Dražin Dolu (Šuma trebinjska). Smatrali su ih za jedno od najstarijih bratstava u predjelu Šuma. Iz porodice Racan, početkom XVIII vijeka, bio je i "jedan vladika, Filotije". Račani su odavno izumrli u ovom selu (75:1170).

RAČIĆ (p), u Zijemlju (Mostar). Preci su im se doselili iz Graba u Zupcima (Trebinje). Neko vrijeme su bili u Nevesinju, a zatim prešli na čitluk u Zijemlja (59:234). Prezime Račić je veoma staro i spominje se još u srednjem vijeku, na području Popova, trebinjske Šume i susjednih krajeva (213:159). Račići su živjeli i u Grbićima, seocetu u predjelu Lug (između Šume i Popova). U Lugu se nalazilo srednjovjekovno selo Račići, nazvano po prezimenu porodica koje su u njemu živjele. Prema legendi, bili su vrlo bogati u stoci: "Kad bi Račići ujutro puštali stoku iz torova, zadnja stoka ne bi još iz torova izišla, a prva je već bila na Bjelasnici." Znači da su "Račići imali svoje ljetne kolibe na Bjelasnici, kao što ih imaju i današnji Žakovci" (226:76).

RADAN (p), u Žiljevu, Maljevcu, Šehovini (Nevesinje), Berkovićima (Dabar, Stolac) i Zagradacu (Gacko). Porijeklom su iz Vračenovića (Nikšić). U Žiljevo su doselili oko 1710. godine, a prethodno su boravili u Mekoju Grudi (Bileća) i Šehovini. U Moljevac su došli iz Šehovine (59:231,236). I u Berkovićima su Radani starinom iz Vračenovića: "Došao je Boško Tešanov s braćom Lazarom, Četkom i Radom iza kuge". Slave Nikoljdan (248:40). U Zagradac su doselili s Meke Grude pred Prvi svjetski rat (147:590). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

RADANOVIĆ (p), u Turmentima (Zupci). Starinom su "od nekud iz Crne Gore". Oko 1750. godine u Turmente su ("zbog krvnine") došla tri brata "Rade, Panto i Topal po čijim su imenima potomci prozvani". Od Rada su, dakle, postali Radanovići. Slave Petrov-

dan, a prisluzuju "Veliku Gospodu" (75:1246).

RADENOVIĆ (p), srednjovjekovna trebinjska vlastela. Živjeli su u prvoj polovini XV vijeka. U dubrovačkim izvorima iz decembra 1413. godine pominje se Bijela u Površi kao mjesto "na teritoriji kneza Pavla Radenovića". Neki drugi istorijski izvori ukazuju da je Radenović imao svoje ljude "u Uskoplju, Začuli, Bijeloj, Orahu i Golubincu", trebinjski kraj (227:68).

RADIĆ (p,k). **Radići** (p) su u Žrnju (Ljubinje) i Dolu (Popovo). Različitog su porijekla. Radići u Žrnju starinom su iz Domaševa (Ljubomir). "Tamo su se zavadili sa Zotovićima, ubili agu i preselili se na Žrvanj" oko 1850. godine. Slave Đurđevdan (155:561). U selu Do se smatraju starosjediocima, ali im porijeklo nije zajedničko. Jedni potiču od plemena Vlatkovića, a drugih je predak došao iz Vlahovića kod Ljubinja. Slave Šćepandan. Ispod sela Kotezi nalazi se "veliki stub sa krstom u reljefu, a niže njega veliki Radića krst: tu je zakopan, pre nekih 50 godina, Lazo Radić iz Dola koji je izvršio samoubistvo skakanjem u vodu" (84:180,182). Radići su nastanjeni i u Mostaru. **Radići** (k), u Trnčini, Orahovu Dolu i Prhinju (Popovo), Hutovu (Neum), Radišićima i Veljacima (Ljubuški), Rasnu (Široki Brijeg), Proslapu, Jakličima i Triščanima (Prozor). U Trnčini su od Kačića iz "Madžarske" (Makarske). Njihovi su preci "zbog danku ubili Zagora bana i poklali Madžare, posle čega su morali pobeći u Dalmaciju, a odatle su se raselili na razne strane". U Orahovi Do su došli sa Planjaka u Trnčini. Slavili su Nikoljdan. I u Prhinje su došli iz Trnčine, a u Hutovo iz Velje Međe (84:154,168,184,190). U Radišice su Radići doselili iz Veljaka, a u Veljake su za "franceskoga vremena, doselili na kmetstvo" (59:297,302). U Rasnu su se "do prije 20 godina zvali **Kvesići**, a sada se i u matičnim knjigama vode kao Radići" (189:85). Radići u Proslapu su starinom od Drniša, u Jakliče je Radić došao "na ženinstvo" iz Proslapa, a u Triščanima su od Topića starosjedilaca u tom selu (79:78,98,145).

RADIŠIĆ (p,m). **Radišići** (p), u Hodbini (Bišće, Mostar) i Mostaru. U Hodbinu su doselili oko 1985. godine iz Dabrice (Stolac). Krajem 1991. u Hodbini je bila jedna porodica (241:15). **Radišići** (m) su bili nastanjeni u Presjedovcu (Borač). Nije im poznato porijeklo, a ne zna se da li su izumrli ili nekud odselili (59:321).

RADIVOJEVIĆ (p), u Mostaru. U Hercegovini se prezime Radivojević pominje, u nekim istorijskim izvorima, polovinom XV vijeka. Riječ je o Vuku Radivojeviću "hristijaninu" i "gostu, na Uskoplju hercegovačkom, poviše Dubrovnika" (227:85).

RADOBRATIĆ (p), stare porodice nastanjene u Popovu u XV vijeku. Ogranak su nekadašnjeg plemićkog roda Dadića (84:44). Radobratića u Popovu odavno nema.

RADMILOVIĆ (p), u Baljcima i Vrbici (Bileća) i u Lukovicama (Gacko). Porijeklom su od porodice Predojevića iz Prijedora kod Bileće. U Baljke su se naselili kao stočari. U Vrbicu su došli iz Vranje Dubrave u Baljcima oko 1870. godine na "aginski čitluk". Slave Nikoljdan (59:159,173). U Lukovice su doselili s Baljaka (147:590). Radmilovići se pominju i u Popovu 1701. godine (213:159).

RADOIČIĆ (p). Stara porodica u trebinjskom kraju. Nastanjeni su u Turmentima (Zupci) i Volujcu (Površ). Krajem XVIII vijeka u Turmente su doselili braća Perko i Novak. Slave Đurđevdan, a prislužuju Nikoljice (75:1246). Kozić ih ne pominje u Volujcu, pa ga Mirko S. Radoičić dopunjava. Po ovom autoru, Radoičići su došli u Volujac 1843. iz Zgonjeva kod Trebinja. U Volujac je doselila Ješa Radoičić, rođena Radulović, "majka mojega oca Sima", sa pet sinova (Vučko, Jovan, Lazar, Simo i Risto) i pet kćeri. Ješa se, sa djecom, nastanila u kuću "nesrodne porodice samrlog beratskog kneza Save Kukavičića". Zbog toga su mještani Volujca i susjednih sela Ješinu djecu nazivali "mali Kukavičići". U Zupce su, prema Radoičiću, doselili 1683. godine i odatle su se raseljavali u druga mjesta. Radoica, koji je prvi doselio, poginuo je 1687. na Zupcima, a njegova žena, Crnogorka, sa pet sinova "pomakla se" u Kremenj Do. Znatno kasnije (1811) porodica se nastanila u Zgonjevu. Radoičići u Zupcima imaju nadimak Butorović, dobili su ga po nekom pretku Butoru Radoičiću (198:38). Radoičići se pominju i u Mostaru.

RADOJČIĆ (p), bivši rod u Cerovcu (Šuma trebinjska). Doselili su se iz obližnjeg selišta (bivšeg sela) Svinja, između 1684. i 1708. godine. Ovi Radojčići su se ranije zvali **Saći** (75:1179,1180).

RADOJEVIĆ (p,k). **Radojevići** (p), veoma stara trebinjska porodica. Oko 1280. godine pominje se Prvoslav Radojević kao kaznac (blagajnik) kraljice Jelene. Na pravoslavnom groblju Mrkalje kod Dobromana u Podbrđu nalazi se krst sa natpisom koji nam kazuje da je tu sahranjen Ivaniš Radojević (124:119,199). Radojevići su bili nastanjeni i u Koritima (Bileća). U dokumentima Dubrovačkog arhiva s kraja XV vijeka pominju se dvojica Radojevića iz ovog sela: Petar i Radonja. Radonja je prešao na katoličku vjeru i dobio ime Marko (146:99). **Radojevići** (k), stara porodica u Popovu. Pominje se u XVII vijeku, ali se u izvorima ne navodi mjesto. U matičnim knjigama župe Grad u Dubrovniku iz 1658. godine zabilježeno je vjenčanje Ivana, sina Mate Radojevića iz Popova (213:160).

RADOJIČIĆ (p), Kifino Selo, Bojišta i Batkovići (Nevesinje). Jedna je porodica bila nastanjena i u Počitelju (Čapljina). U Bojišta i Batkoviće doselili su iz Kifina Sela. U Počitelj je Radojičić došao oko 1870. godine iz Nevesinja na prezimu i "tu ostao". Slave Nikoljdan (59:251,323,325).

RADOSTIĆ (p), prezime se pominje u Popovu u XIV vijeku. Ne navodi se mjesto u kome su Radostići živjeli. Bili su ogranak Dedića, poznatog plemićkog roda u ovom predjelu (84:44).

RADOŠ (p,k,m). **Radoši** (p), u Pocrnju (Ljubinje). Prema narodnom predanju, porijeklom su iz Crne Gore i tamo su se zvali Kući, a "prije tog Pelenderi". U ljubinjski kraj došla su tri brata: "Radiša (Radoš), Serdar i Vlatko". Radiša je bio pastir i zemljoradnik. Od njega su Radoši u Pocrnju. Slave Nikoljdan (155:590). **Radoši** (k) su u Gornjim Mamićima (Široki Brijeg). Porijeklom su iz Duvna, odakle im je predak došao "na ženinstvo" u Gornje Mamiće (189:88). **Radoša** (m) ima u Sovićima (Jablanica). Starosjedioci su u ovom selu i nije im poznato porijeklo (79:157). Nastanjeni su i u Mostaru.

RADOVANOVIĆ (p), u Davidovićima, Fatnici i Vranjskoj (Bileća), Lukavcu, Kljenu i Gornjem Selu (Nevesinje), Hateljima (Dabar, Stolac)... Starinom su iz Vranjske Dubrave u Banjanima, odakle su se preselili u Rioca (Bileća). Tu su živjeli i imali svoju zemlju. Priča se da su "jednom" kupovali vino za svoju krsnu slavu. Pošto

nisu imali dovoljno novca da plate vino ostali su dužni 80 groša. Za taj dug su im oduzeli zemlju u Riocima. Iz Rioca su se raselili u navedena bilećka i nevesinjska sela. Slave Nikoljdan, a prislužuju Đurđić (59:177,215,220). U Hatelje je, oko 1845, došao Tomo iz Lukavca. Imao je pet sinova: Zeka, Laza, Šćepana, Četka i Steva. U Kljen su doselili iz Davidovića, a u Gornje Selo iz Čapkova Klanca kod Hodžića (248:37). Ima ih i u Mostaru.

RADOVIĆ (p), u Brataču (Nevesinje), Zasadi (Bileća) i Željuši (Mostar). Starinom su iz Kuča u Crnoj Gori. Predanje kaže da su tamo "ubili agu" i pobjegli u Riđane, "pa su i tu ubili agu". Iz Riđana je, početkom XVIII vijeka, doselio Rade u Bratač. U ovom selu ih ubrajaju među najstarije porodice. Radovići u Željuši su iz Bjelica u Crnoj Gori, od tamošnjeg bratstva Avramovića. Slave Petkovicu, a Radovići u Zasadi i Brataču slave Nikoljdan (59:187, 213, 249). Bratač je rodno mjesto nevesinjskog "vojvode", popa Petra Radovića, koji je imao značajnu ulogu u hercegovačkom ustanku 1875. godine. Radovići se spominju i u Mostaru. Iz arhivskih dokumenata se saznaje da je nekada poznati mostarski knjižar i izdavač **Vladimir M. Radović** bio "jedna od centralnih figura u javnom životu Mostara posljednje decenije devetnaestog vijeka". V. Radović je bio pokretač izdavanja dječjeg lista "Hercegovče" koji je trebao da se pojavi 1. januara 1893. godine, kao "prvi i jedini dječji list u Bosni i Hercegovini" (20:114,119).

RADULOVIĆ (p,k). **Radulovići** (p), u Šurićima (Nevesinje) i Krajkovićima (Šuma trebinjska). U Šurićima su porijeklom iz Krivošija u Boki. Živjeli su neko vrijeme i u nevesinjskom selu Žiljevo, odakle su prešli u Šuriće. Slave Jovanjdan (59:231). U Krajkovićima su od katolika Radulovića iz Kalađurđeva, odakle im je došao «neki stari» oko 1740. godine i prešao u pravoslavnu vjeru. Slave Đurđevdan (75:1193). Ima ih i u Šćenici (Bobani). Slave, takođe, Đurđevdan. Radulovići su bili stara i poznata mostarska porodica. Doselili su se iz Tulja u Popovu. Bavili su se, "iz koljena u koljeno" trgovačkim poslovima. Neki od njih su se za vrijeme austro-ugarske vladavine afirmisali i kao politički i nacionalni radnici, "kulturni poslenici i umjetnički diletanti". Jedan od njih je **Risto Radulović** (1880-1915). Bio je jedan od najpoznatijih bosansko-hercegovačkih publicista i kritičara početkom dvadesetog vijeka. Za njega je rečeno da je bio veliki rodoljub, duboko privržen svojoj

zemlji, ali i "istinski zabrinut za njenu sudbinu u budućnosti". Savremenici su ga upamtili kao čovjeka kojeg je odlikovala moralna čvrstina i lična hrabrost. Njegova djelatnost kao urednika lista *Narod* i časopisa *Pregled* ima poseban značaj za našu kulturnu istoriju. U ovim publikacijama, kao i u kalendaru *Prosvjeta* objavljivao je brojne tekstove. Posljednje dane života proveo je u koncentracionom logoru u Aradu, gdje je, iscrpljen bolešću i glađu, preminuo 20. februara 1915. godine (87:10-17). **Radulovići** (k), u Kalađurđevićima (Šuma trebinjska). Veoma su stara porodica. Ranije su se zvali Vučetići. Slavili su Jovanjdan. Kozić je o njima zabilježio: "Pre su se katolici ovog sela kopali u svoje groblje blizu Kalađurđevića, a pravoslavni su se svagda kopali kod crkve Petrovice u Zaplaniku. No kad se pobratio Škero iz Zaplanika sa Radulovićem iz Krajkovića, te Radulović (katolik) pre umre, onda Škero navali, da pobratima zakopa u svoje (pravoslavno) groblje kod Petrovice, što i učini. Nakon toga i drugi katolici počnu zahtevati da se kopaju kod crkve u Zaplaniku i to im dopuste. Ovo je bilo, kako kažu, poodavno" (75:1201).

RAGUŽ (k), u Prenju i Bjelojevićima (Stolac), Pod Kukom u Donjem Hrasnu i Hotnju (Neum), Bivoljem Brdu i Domanovićima (Čapljina), u Oblju (Borač). Nekada su bili nastanjeni i u Cicrini (Popovo). Porijeklom su iz Stona. U Prenj i Hotanj su došli iz Kruševice kod Stoca, gdje su ranije živjeli. U Bjelojeviće su doselili iz Gornjeg Hrasna. U Domanoviće im je došao predak s Bivoljeg Brda. Slavili su Nikoljdan. U Obalj su Raguži doselili "poslije okupacije... od Humnine". Vrlo su brojne porodice, pa otuda u stolačkom kraju postoji izreka: "Ima ih mnogo kao Raguža" (59:253, 257, 292, 294, 319; 84:161, 191). Raguži žive i u Stocu. Raguža (ili Raguza) ima u Mostaru i Stocu.

RAHIĆ (m), u Počitelju kod Čapljine. Porijeklom su iz Lokava, od porodice Sabljica, odakle su i doselili u Počitelj. Nije zabilježeno kada. Početkom XX vijeka u Počitelju je bila jedna kuća Rahića (59:251).

RAIČ (k), u Počitelju, Opličićima, Klepcima, Dračevu, Dubravici (Čapljina), Ušću, Donjem Selu, Zagreblju (Drežnica, Mostar), Donjem Crnču (Široki Brijeg) i u Potklečanima (Rakitno). Raići su brojne porodice i različitog su porijekla. U navedena mjesta opšti-

ne Čapljina doselili su iz Hutova koje je, kažu, "bilo njihovo". Na području Drežnice Raići spadaju u starosjedilačke porodice. Zabilježeno je predanje da su njihovi preci na ovo područje doselili iz Strmice kod Mostara "bježeći od kuge". Raiča ima i u Rotimlji i Prenju kod Stoca, Kamenoj kod Nevesinja, Doljanima, Lugu, Sovićima (Jablanica), Uzdolu (Prozor)...Raići u Doljanima čuvaju porodično predanje po kome su starinom iz Crnojevića Rijeke. Otuda su doselila dva brata: jedan je ostao u Hutovu, a drugi se nastanio u Doljanima. Nekada su se zvali Lugonjići i slavili Sv. Luku. Napustili su slavu za "turskog vakta", jer su im "Turci dosadili na slavu dolazeći". Ponekad se ovo prezime navodi i kao **Rajič** (59:252,255,262,264,279,309; 173:50-53).

RAIĆ (p,k). **Raići** (p) se pominju u Žabici (Ljubinje). U ovom selu jedan zaselak se zove Raićev Do gdje je živio "nekakav Raić". Po tome Raiću, "kome se trag utro", zaselak je mogao dobiti ime. Raić je, prema predanju, bio "momak" kod Zotovića u Krajpolju kod Ljubinja. Pošto je bio vrijedan, Zotović mu dade konja i reče: "Koliko za dan možeš obići prostora s konjem, toliko neka bude tvoje!" Raić uzjaše konja i krene "s polja od Krajpolja, kraj Donje Ivice, na Gornju Ivicu, preko Ubla, ispod Bodiroga na Plana dola, između Radoša, poviš Zagore...ispod Ilije u pravcu Kruševice". To je sve bilo njegovo imanje. Došao je u Žabicu i zaprosio djevojku u Nonkovića iz Dubočice. Domaćin mu je nije dao za to što nema "ni crkve ni lokve" u selu. Raić se vratio u Žabicu i sagradio crkvu i lokvu (155:548,549). **Raići** (k) u Rađešinama (Konjic). U ovo selo Raić je doselio oko 1800. godine iz Goranaca kod Mostara "na čitluk" (59:337).

RAJČEVIĆ (p), u Rastu (Nevesinje). Doselili su u Rast oko 1890. godine iz Meke Grude (Bileća). Slave Đurđevdan (59:230). Rajčevići su nastanjeni i u Policama, Trebinje (75:1256).

RAJIĆ (k), prezime se spominje u prvoj polovini XVIII vijeka u matičnim knjigama župe Trebimlja (Popovo). Godine 1709. evidentirani su u Kijev Dolu, a 1713. u Strmici. U maticama župe Grude pominju se (1745) i u Prapratnici (214/3:88).

RAJKOVIĆ (p,m). **Rajkovići** (p), trebinjska srednjovjekovna vlastelinska porodica. Jedan od uticajnih vlastelina iz Trebinja koga

su Dubrovčani nastojali da pridobiju za sebe u vezi sa prisvajanjem dijela Konavala (koji se početkom XV vijeka nalazio u posjedu Radoslava Pavlovića) bio je i Radivoj Rajković. Osim Radivoja, izvori pominju i Bjelana Rajkovića. Ova dvojica su "mogli biti braća ili čak otac i sin" (65:67). Porodica ovog prezimena ima nastanjenih u Trebinju i susjednim Mostačima. Starinom su iz Kosijera (Cetinje). U Mostače su doselili kom XIX vijeka. Slave Đurđevdan. Rajkovići se pominju i u Jasenjanima kod Mostara. Porijeklom su iz Kolojana u Donjem Hrasnu. U Jasenjane su došli 1690. godine. Slave Jovanjdan (155:701). **Rajkovići** (m) su nastanjeni u Mostaru.

RAJOVIĆ (p), stara porodica nekada nastanjena u Vukovićima (Trebinje). Odavna se Rajovići ne pominju u ovom kraju, a ne zna se kada su i kuda odselili. Istorijski izvori pominju **Cvjetka Rajovića** i njegovog brata Stefana, nastanjenog u Zemunu u prvoj polovini XIX vijeka. Zanimljiva biografija Cvjetka Rajovića "rodom iz Ercegovine, iz sela Vukovića blizu Trebinja", zabilježena je u djelima Vuka Karadžića. Iz natpisa saznajemo da je Cvjetko kao dječak krenuo s braćom u Dalmaciju, da je u Senju završio "Nemačku trgovačku školu", a potom radio kao trgovac u Trstu i Odesi. Za njega je rečeno da je bio "vagabunt (skitnica)", u Rusiji "podanik Avstrijski, u Avstriji Turski, a u Turskoj Ruski". Iz Vukovog teksta se, takođe, saznaje da je ovaj Trebinjac bio i Vukov pisar, a i sekretar kneza Miloša Obrenovića. Kada se vratio iz Petersburga u Beograd (1831), Miloš ga postavlja za direktora Beogradske policije. Cvjetko, navodi Vuk, "dosta prilično zna govoriti Nemački i Talijanski,...razum dosta ima zdrav, ali je malo ćanut, i veliki je sveznalica, a još veći jogunica, prznica i ljutica..." (119:168-170,205,206).

RAKIĆ (k), u Gornjem Gradcu (Široki Brijeg) i Orovlju kod Ljubuškog. U Gornji Gradac su došli iz Drinovaca (Grude), prije "nekih 150 godina". Za pretka im kažu da je "pobiga amo, pokriviya tamu". U Orovlju su, prema Dedijeru, porijeklom iz Splita, a predak im je "prešao na širinu" iz Vrgorca (59:301; 189:43).

RAMADANOVIĆ (m), stare porodice koje su živjele u Ljubomiru (Trebinje) i Biogradu (Nevesinje). U Ljubomiru se pominju u XVII vijeku: "Uskoci i morlaci iz Primorja su 1661. pobili i zarobili

mного muslimana iz okoline Trebinja, a iz Ljubomira odveli Ahmeta, Aliju i Hasana Ramadanovića...i kao roblje prodali u Napulju u Italiji" (97:153,273).

RAMBAT (p), neobično i sasvim rijetko prezime porodice u Medanićima (Gacko). Rambati su doselili u Medaniće polovinom XIX vijeka iz Dobrelja kod Gacka i "tu se nastanili" (147:590).

RAMIĆ (k,m). **Ramići** (k), u Dubokom Mokrom (Široki Brijeg). Petrić kaže da su "navodno" potekli od Sliškovića koji su odavna u ovom selu (189:80). Prema Dedijeru, Ramići su oko 1820. godine doselili u Mokro "zbog siromaštva" iz Gabele. Tamo su se zvali **Nikići**. Slavili su Nikoljdan.. Ima ih u Gabeli i Posušju (59:33348). **Ramići** (m) su u Gnojnicama i Hodbini (Mostar). Ima ih i u Bijeloj (Konjic). U Gnojnice su došli iz Mostara, a u Hodbinu od Ljubinja. U Bijeloj se smatraju starosjediocima (59:239,311,317). Ramići su živjeli u Donjim Turanima i Lomaćima (Brda trebinjska), Hrupjelima kod Trebinja i Kotezima (Popovo). Iz Koteza su, za vrijeme Drugog svjetskog rata odselili u Stolac (97:242,278,287). Više porodica Ramića nastanjeno je u Mostaru.

RAMLJAK (k), u Risovcu (Jablanica). Doselili su iz Pologa. Počeli su dolaziti na "litište" prije 1878. godine, "a zimuju od pre Prvog svjetskog rata". Rod su sa Ramljacima po Rami (79:164). Ramljaka ima i u Donjem Pologu (Široki Brijeg). Ranije su se zvali **Vrljić** «i pripadaju tom rodu». Prezime Ramljak dobili su po povratku iz Rame gdje su boravili prije Drugog svjetskog rata (189:53). Ramljaci žive i u Mostaru.

RAMOVIĆ (m), u Nevesinju. Ramovići su porijeklom iz nevesinjskog sela Selišta u kome je živio njihov predak Ramo. Ramovića ima i u drugim mjestima, gdje su se "uz kugu" raselili iz Selišta (59:324).

RASPUDIĆ (k), u Ljutom Docu (Široki Brijeg) i Mrkodolu (Prozor). U Ljuti Dolac su doselili "prije 40 godina" iz Dobrog Sela u Broćnu, gdje se spominju u popisima iz 1743. i 1768. godine pod prezimenom **Rasputić**, što je, smatra Petrić, pravilnije od današnjeg njihovog prezimena (189:32). I u Mrkodolu su Raspudići iz Dobrog Sela (79:90). Raspudića ima nastanjenih i u Mostaru.

RASTEGORAC (p), veoma rijetko prezime porodice nekada nastanjene u Trebinju. Prema porodičnom predanju, porijeklom su od Visokog u Bosni. U Trebinje su doselili početkom XX vijeka. Slave Nikoljdan. Iselili su iz Trebinja i nastanili se u Beogradu, gdje i danas ima njihovih potomaka. Prezime je moglo nastati od imena biljke gorac ("raste gorac"), ili po imenu ženskog pretka (Rastegorka). Na području Hercegovine više se ne pominje ovo prezime. (Kazivanje Ivana Rastegorca iz Beograda).

RAŠEVIĆ (p), u Cicini (Šuma trebinjska). Prema predanju, "najstarije su koljeno u Šumi" i po njima se nekadašnja opština nazivala. Priča se da se neka "Raševića odiva" udala za Kuduza iz Poljica u Popovu. Sa njim je imala muško dijete, pa je poslije "obudovila". Sin joj se "poturčio" i kasnije postao paša. Pošto mu je majka bila iz Baulovića (selišta kod Cicine), prozvao se Baul-Paša. Ovaj je paša nekom prilikom došao u "svoj vilajet" i razapeo šator s desne strane Trebišnjice, prema Baulovićima. Pozvao je majku k sebi i darovao je, a Raševićima "izvadi berat da ostanu svakad knezovi i da ih ni paše ne mogu rasknežiti". Ovaj paša je sagradio i "crkvu u Kočelima" kod Cicine. Raševići slave Šćepandan, a prislužuju Zadušnice (75:1186). Ima ih nastanjenih i u Trebinju. Doselili su iz Cicine.

RAŠIĆ (k), u Tihaljini (Grude), Klobuku, Veljacima i Vitini (Ljubuški), Grabovini (Čapljina). U Klobuk su neke porodice doselile iz Tihaljine gdje su se "posvađali s Turcima i pobjegli". U Veljake je Rašić (zvani i Šeripović) došao oko 1880. godine iz Doli u Ljubuškom i, u Veljacima se "uvinča". U Grabovinu je jedna porodica došla iz Klobuka "prije Ali-paše" (59:264,302,306,307,308).

RATKOVIĆ (p), u Konjskom i Orašju (Zupci, Trebinje), Brataču, Batkovićima i Miljevcu (Nevesinje), Staroj Gabeli (Čapljina) i Ljubinju. Starinom su iz Ozrinića u Crnoj Gori, odakle su, "zbog krvnine" pobjegli, u drugoj polovini XVII vijeka, braća Rako i Miloje i nastanili se "na Prkosu između Ograde i Kunje Glavice". Sa Prkosa se Rako preselio u Konjsko i od njega su Ratkovići u Konjskom i "oni što žive u Nevesinju..." U Orašje su doselili iz Konjskog oko 1800. godine, na "aginsku zemlju". U Batkoviće su došli iz Zubaca, a u Miljevac iz Batkovića. U Bratač su se doselili "odnekle iz Gacka", a u Staru Gabelu iz Dračeva (Čapljina), gdje su se "pos-

vadali s Turcima i pobjegli". Ratkovića ima i u drugim mjestima. Slave različite slave: u Konjskom, Orašju, Batkovićima, Miljevcu i Ljubinju Đurđevdan, u Brataču Nikoljdan, a u Staroj Gabeli Petkovicu (75:1238,1243; 59:213,263,287,325,326). Iz Konjskog potiče umjetnik-naivac **Jovan Ratković** (1903-). Od oca samouka naučio je da čita i piše, te da izrađuje predmete od drveta. Nije pohađao školu, ali je 1928. položio stolarski ispit i 1934. dobio "zidarsku kvalifikaciju". Zanimljivo je da je tek 1947. završio osnovnu školu. Od mjakle Plane, koja je divno vezla i tkala ćilime, naslijedio je "nešto od umjetničkog talenta". U početku je pravio kace, burila, plugove i jarmove, a zatim preslice, diple, svirale, gusle i duvanske kutije sa likovima hercegovačkih junaka i drugim motivima (176:211-222).

RAVANČIĆ (k), u Orašcu (Prozor). Starosjedioci su u ovom selu i rod su sa Podborkićima i Čavorima. "Ima ih iseljenih u Ripcima, u Proslapu i čak u Posavini" (79:71).

RAVLIĆ (k), u Proboju, Veljacima i Radišićima (Ljubuški), Drinovcima (Grude), Ripcima i Kozlu (Prozor). U Proboj je Ravlića "dovela žena prije 33 godine iz Poljica kod Vrgorca". U Veljake im je predak došao na kmetstvo iz Drinovaca (59:296,302). Ravlići u Ripcima i Kozlu su porijeklom iz Sinjskog Polja i zvali su se Begetići. Imali su u okolini Sinja veliku livadu zvanu Ravne i po tome su ih njihovi susjedi prozvali Ravničima, "a od toga oblika je nastalo sadašnje prezime Ravlići". U Ripcima je jednog njihovog dječaka fratara, prilikom krštenja, prozvao "Breša" i po njemu se Ravlići zovu i **Brešići**. Zovu ih i **Tufekčići**, jer je "Mijo Ravlić (1831-1905) bio kovač i pravio i šarao puške kremenjače". U Kozlu su došli iz Ripaca (79:85,86,90).

RAZIĆ (m), u Opličićima (Čapljina) i Mostaru. U Opličiće su doselili iz Prenja u Dubravama (Stolac), gdje su ranije bili nastanjeni (59:255). Jedna legenda kaže da je predak Razića bio neki bogumil Lazo, živio je u predjelu Glavatičeva (Konjic) gdje je prešao na islam. Njegova žena Marija tome se suprotstavljala pa su je mještani često pitali : "Da li si Marija razi" (prešla na islam). Po tome su je prozvali Razija, a njene potomke Razići. I naselje u kome je stanovala dobilo je ime Razići.

REBIĆ (p,m). **Rebići** (p), stara porodica u Jaseniku (Gacko). Dospelili su iz Crne Gore polovinom XVIII vijeka. Oko 1850. godine jedna porodica iselila je "na Budanj (zaselak Miloševića) u Pivi" (147:590). Poslije Drugog svjetskog rata jedna porodica Rebića doselila je u Novu Gajdobru kod Bačke Palanke. **Rebići** (m) su u Zaušju (Bileća). U Zaušje su došli "na miraz" iz Nikšića, "prije 80-100 godina" (59:170). U Zaušju ih više nema. U osnovi ovog prezimena je riječ reba koja u stočarskoj terminologiji znači kusast, a koristi se i kao ime ovce.

REDŽEPAŠIĆ (m), nekada "imućna" porodica u Nevesinju. U drugoj polovini XIX vijeka isticali su se Muhamed i Sulejman Redžepašić koji su vodili "glavnu riječ" u gradu. Zabilježeno je da su odlučivali "o svemu, pa i o naseljavanju hrišćana u sam grad koji je do tog vremena bio najvećim dijelom muslimanski". Prema pisanju ruskog diplomate Jakobsona, Redžepašići su od hrišćana naplaćivali 5 do 10 dukata za naseljavanje u grad (252:129).

REDŽIĆ (m), u Stocu. Nekada ih je bilo i u Koritima (Bileća), Ključu i Avtovcu (Gacko). Redžići iz Stoca imali su posjede u Berkovićima (Dabar) koje su im "kmetovi obrađivali" (97:74,179,201,209). Redžići su nastanjeni i u Mostaru.

REDŽO (p), u Grepćima (Bobani, Trebinje). Predak im se "davno doselio" u Grepce, ali nije poznato iz koga mjesta. Save "Gospođindan" (59:275). Redže su promijenili slavu i sada slave Stevanđan.

REDŽOVIĆ (m), u Ravnima (Gacko). Dospelili su "prije šest koljena" iz Crne Gore. Zvali su se Begovići (59:333). Redžovići u Ravnima rod su sa Redžićima u gatačkom Ključu, a u Ravne su doselili iz Korita za vrijeme ustanka 1875. godine (147:591).

REMETA (p), u Biogradu (Nevesinje). Porijeklom su Pakline iz Korjenića (Trebinje). Dospelili su u Biograd "od nevolje" (59:224). Potomci starih Remeta zovu se **Remetići**. Neke porodice iz Biograda doselile su u Bosnu za vrijeme ustanka 1875-1878. godine. Nastanili su se u Kovačićima kod Kladrnja i Simin Hanu kod Tuzle. Slave Lučindan. Ima ih u Tuzli, Beogradu i drugim mjestima.

REPEŠ (k), u Ravnom (Popovo). Ranije su živjeli u Zavalu, odakle su se preselili u Ravno "pre 28 godina". U Zavalu je Pepeš došao iz Kranjske. Porodica Repeš je "docnije izumrla" (84:160).

REPEŠA (m), u Domanovićima, Cerovom i Dubravicama (Čapljina). Porijeklom su od katolika Repeše iz Metkovića. U Cerovom su starosjedioci. U Dubravice su doselili iz Cerovog oko 1700. godine, a u Domanoviće iz Dubravica. Ima ih u Trijebnju (Stolac) i nekim mjestima u okolini (59:253,279). Repeša ima i u Mostaru.

REPOVAC (m), stara porodica u Konjicu. Prema istorijskim izvorima, porijeklom su od Muhameda, sina Mehmed-bega koji je u XVI vijeku živio u Repovcima i tamo imao "veliku kulu". U drugoj polovini XVI vijeka ovaj beg, zvani "Hudaverdi Bosna Mehmed-beg", sagradio je džamiju u Konjicu poznatu pod imenom Repovačka džamija. Repovci su jedna od rijetkih porodica o kojoj su sačuvani podaci iz XVI vijeka. Do okupacije BiH (1878) bili su "najuglednija porodica u nahiji Neretva" iz koje su birani ajani (zapovjednici, funkcioneri lokalne vlasti). Po tome su se neki članovi ove porodice prozvali Ajanovići (284:131). Jedna legenda kaže da je prezime Repovac (i ime sela Repovac) nastalo po barjaku koji je nošen ispred pomenutog Hudaverdija i na kojem su bili vezani konjski repovi kao znaci visokog čina Hudaverebija. Po tim repovima ovoga su bega prozvali Repovac, a njegovi su potomci ovaj nadimak usvojili za svoje prezime.

REPOVIĆ (p), u Bojištima (Nevesinje). Starinom su iz Banjana u Crnoj Gori. Slave Jovanjdan. Početkom XX vijeka u Bojištima je bila jedna kuća Repovića (59:323,324). Repovići su nastanjeni i u Mostaru.

RESKOVIĆ (p), u Orašju (Zupci, Trebinje). Porijeklom su iz Kobiljih Dola u Crnoj Gori, od bratstva Tomanovića. Doselili su u Orašje u drugoj polovini XVIII vijeka. Slave Nikoljdan (75:1243,1244).

RESULBEGOVIĆ (m), stare begovske porodice u Trebinju. Porijeklom su od pravoslavnih Burovića iz Herceg-Novog. Jedan od Burovića (Mišo) prešao je na islam i uzeo ime Resul" i od njega potiču svi Resulbegovići koji su se granali u pet porodica". Nakon iseljavanja iz Novog 1687. godine, Resulbegovići su se nastanili u selu

Staro Slanio kod Trebinja. Tu je Osman-paša (sin Mišin) sagradio "tvrde konake i, kako se priča, kulu od devet spratova, čije se ruševine i danas vide" (97:235). Dedijer je zabilježio "interesantna pripovijedanja" nekih hercegovačkih begovskih porodica, koje «hoće da dovedu svoje porijeklo u vezu sa starim srpskim velikaškim porodicama». Tako "Resulbegovići pričaju da su porijekom od Obrenovića" (59:259). Svakako, najistaknutija ličnost ove porodice je **Osman-paša Resulbegović**, kapetan trebinjske kapetanije, koji je u ovom gradu sagradio "sahat kulu" i džamiju nazvanu po njemu Osman-pašina džamija. Kada je gradio džamiju, Osman-paša "nije ni slutio da će za svoje ktitorstvo izgubiti glavu". Naime, optužen je u Carigradu da je u Trebinju sagradio džamiju ljepšu i veću od sultanove. U Trebinje je iz Carigrada došao "carski fermān" kojim su on i njegovih devet sinova osuđeni na smrt. Osman-paša je odmah sklonio djecu kod rođaka u Zagoru, a on se uputio u Carigrad da traži pomilovanje. U Carigradu je pogubljen 1729. godine (126:402).

RESULOVIĆ (m), stara trebinjska porodica. Porijeklom su od Resulbegovića. U Zasadu su nekada imali kulu "sa devet spratova" (126:55). Resulovići su nastanjeni i u Počitelju (Čapljinu). Potiču, takođe, od Resulbegovića iz Trebinja. Doselili su u drugoj polovini XIX vijeka. "Ovi u Počitelju tvrde da njihova porodica vodi porijeklo od Crnojevića" (59:251). Resulovića ima i u Mostaru.

REZIĆ (k), Donji Crnač i Cigansko Brdo (Široki Brijeg). Prema predanju, u Donjem Crnču su "starinci". U Cigansko Brdo su došli iz Donjeg Crnča, gdje se jedan «uvinča» prije "80 godina". Imaju ih i u Sutini (Rakitno). Doselili su iz Crnča. U popisima stanovništva iz 1743. i 1768. Rezići se "nigdje ne navode u ovom dijelu Hercegovine". Reziće u Rakitnom Dedijer navodi kao **Rezo** i kaže da su došli iz Crnča prije "50 ili 60 godina" (59:309; 189:57,70).

REZO (k), u Sutini (Rakitno, Posušje). Prema narodnom predanju, starinom su iz Donjeg Crnča (Široki Brijeg), a staro im je prezime **Vuletić**. Neke porodice su se istovremeno zvale i Vuletić-Rezo. Na područje Rakitna doselili su "zbog siromaštva", vjerovatno početkom XIX vijeka. Godine 1969. u Sutini su registrovane 42 porodice. "Današnji nadimci" nekih porodica Reza u Sutini su: Aleksić, Antunović, Bikić, Blažević, Stipić (u zaseoku Vlašani), te

Agić, Bikić, Begović, Indić, Jukić, Mujić, Vukojević (u zaseoku Zagradina). Iz opširnog teksta Vlajka Palavestre o Rezima proizilazi da su Rezići i Reze porodice istog porijekla (181:96,97).

RIĐEŠIĆ (p), u Tulima (Zupci, Trebinje). Starinom su iz Riđana kod Nikšića, odakle im je neki predak doselio oko 1650. godine. Slave Arandjelovdan, a prisluzuju Sv. Stefana (75:1148).

RIKALO (p), u Dolu i Dodanovićima (Popovo). Starinom su Miletići iz Vlake u Bobanima. U Do su doselili oko 140. godine, a nešto kasnije neke su porodice prešle iz Dola u Dodanoviće. Priča se da je u Vlaci nekada živio Stojan Miletić, jak i dobar hrvač. Kad bi u hrvanju pobijedio "rikao bi kao vo na mejdanu". Otuda prezime Rikalo. Slave Arandjelovdan (155:743,744; 84:182,183). Rikali su nastanjeni i u Mostaru.

RISTIĆ (p), u Batkovićima (Nevesinje) Porijeklom su od Ognjenovića iz Banjana. Doselili su u Batkoviće oko 1815. godine. Slave Nikoljdan (59:325). Ristići se spominju i u Nevizdarcima (Konjic).

RIZVANBEGOVIĆ (m), u Stocu. Rizvanbegovići su čuvena begovska porodica XVIII i XIX vijeka. O njihovom porijeklu postoje različita shvatanja i predanja. Po jednim su od Vukasovića, po drugima od Crnojevića, po trećima od Obrenovića, a neki misle da su od Nikolića. Jedno je tačno: predak im je došao iz Crne Gore, zvao se Rizvanbeg, i njegovi potomci uzeli su sadašnje prezime. Prvi poznati Rizvanbegović bio je Osman-aga, "većil stolačkog kapetana iz 1729. godine". Jedan od Rizvanbegovih potomaka bio je Mustafa-kapetan, a njegov sin Zulfikar-kapetan je otac Ali-paše Rizvanbegovića. Ali-paša je bio "glavni oslonac sultanove stranke u Hercegovini". Carskim fermanom od 14. januara 1833. imenovan je za hercegovačkog vezira, a Hercegovina je ekonomski napredovala. Kažu da je lično učestvovao u sađenju maslina na Papratima kod Stoca i Buni kod Mostara. Kad bi ga upitali šta to radi, odgovorio bi: "Dođi do 20 godina pa ćeš vidjeti." Ali-paša je imao šest žena. Jedna od njih, Nefifa Stočanka, rodila je tri kćeri (Habibu, Šećiru i Numu) i tri sina koji su postali begovi i paše: Zulfikar-beg (Nazif-paša), Rizvan-beg (Hafiz-paša) i Rustem-beg. Posljednja Ali-pašina žena bila je oslobođena robinja Mislidžihana, Čerkeskinja. Najstariji sin Hafiz-paša osuđivao je oca zbog po-

ligamije. Zbog toga je izbio razdor u porodici. Ali-paša je bio krupan, jak i zdrav čovjek, ali hrom u jednu nogu. Toliko je bio debeo da sultan nije mogao naći kaiš da mu sablju pripaše kad ga je proglasio vezirom. U martu 1851. godine izdat je ferman o svrgnuću Ali-paše Rizvanbegovića i spajanju Hercegovine s Bosnom (154:291-296).

RIZVANOVIĆ (m), u Mostaru. Nekada su bili nastanjeni u Stocu i okolini. U Ljubljani, naselju na putu od Stoca prema Dabrici, jedan lokalitet po njima je nazvan "Rizvanovića mahala" (165:397).

RIZVIĆ (m), u Doljanima i Glogošnici (Jablanica). Rizvići u Doljanima su od "katolika Dumančića u Rakitnu". Predak im je davno došao u najam kod Tasovaca. "Tu prešao na islam, dobio ime Rizvan i posle, uz dva Tasovčeva sina, dobio treći deo od imanja". Njegovi potomci su se do oko 1880. godine "zvali još Dumančići, a otada samo Rizvići" (79:161,162). Za Rizviće u Glogošnici Dedijer kaže da su "starjenici", ali se ne zna "odakle su tu" (59:339).

RNJEZ (p), u Dubljevićima (Nevesinje). Porijeklom su od stare porodice Dubljevića koja je nekada živjela u tom selu i koja "sad živi u Pivi kod Foče". Rnjezi se smatraju starosjediocima u Dubljevićima (59:328).

ROBOVIĆ (m), porodice nekada nastanjene u Polićima i Zasadu kod Trebinja (97:233,265). **Robovići** (?) su vrlo stare porodice koje su nekada živjele u Taleži (Šuma trebinjska). U dokumentima Historijskog arhiva u Dubrovniku iz 1422. godine spominje se "Ivan Robović iz Taleže kod Trebinja". Marko Vego kaže da "muslimani Robovići i danas žive u Taleži, dok ih je više odselilo u Sarajevo i druga mjesta" (267:286). Nije poznato kada su Robovići prešli na islam i do kada su živjeli u Taleži. U ovom selu ih odavno nema. Na osnovu imena Ivan može se zaključiti da su bili katolici.

RODIĆ (p), bivši rod u selu Do (Popovo). Nepoznato im je porijeklo i odakle su doselili. Rodića odavno u Popovu nema. Uspomena na njih sačuvana je u toponimu **Rodićevina**. Na "Rodićevinu" su doselili Ilići iz Strujica koji su kasnije preselili u Čvaljinu i tamo se

prozvali Gašići (84:181).

ROGAČ (p), u Tarain Dolu (Gacko). Doselili su u ovo selo iz Crkvića u Crnoj Gori. Rogača ima nastanjenih u Biteljici i Koritima (Bileća). Slave Arandjelovdan (59:207).

ROGAN (p), u Planoj (Bileća) i Meči (Dabar, Stolac). U Planu su doselili oko 1820. godine "s Tupanja u Crnoj Gori". Isto su pleme s Tešanovićima i Tupanjcima u Trebinju. Slave Jovanjdan (59:181). Rogani u Meči su porijeklom iz "Trnjina u Cucama", odakle je došao Spasoje 1878. godine. Slave Nikoljdan (248:40).

ROGANOVIĆ (p) u Trebinju i Policama kod Trebinja. Starinom su iz Crne Gore. U Trebinje je prvi doselio Đuro 1938. godine iz Brestica (Nikšić). Slave Đurđevdan. U Police je (1959.) doselio Branislav sa porodicom iz Župe nikšićke. Slave Jovanjdanj. (Podaci : Vuk Roganović iz Trebinja).

ROMIĆ (k), u Poklečanima (Rakitno, Posušje). Porijeklom su od "pravoslavnih Vukadinovića iz Seonice u Duvnu, pa se pokatoličili" (59:309). Romići su nekada živjeli i u Čvaljini (Popovo), ali su "nestali" iz ovog sela. U Strujićima se zadržao toponim Romićeva ograda. Vjerovatno je tu bila zemlja Romića iz Čvaljine (84:155, 180). Romića ima i u Mostaru.

ROMOVIĆ (p), u Klinju (Nevesinje). Porijeklom su iz Slapa u crnogorskom Grahovu, od bratstva Kovačevića. Najstarija su porodica u Klinju. U vrijeme Dedijerovih istraživanja (krajem XIX vijeka) u Klinju su bile dvije kuće Romovića. Slave Đurđevdan (59:215).

RONČEVIĆ (p), u Žanjevici (Gacko). Starinom su "s Pilatovaca u Rudinama". Smatraju ih najstarijim porodicama u Žanjevici. Tu im je najprije bila «planina». Slave Đurđevdan (59:203). Rončevići su bili nastanjeni i u Kutima (Dabar), gdje su "neki pomrli od kuge, a neki utekli u Gacko" (248:24).

RORIĆ (m), stare porodice koje su nekada živjele u Donjoj Trusini (Nevesinje). Selo se po njima nekada zvalo Rorići (59:227). Rorići su bili nastanjeni i u Podosoju (Dabar). Tu im je "posljednja kuga pomorila šezdeset dvoje čeljadi" (97:81).

ROSANDIĆ (p), u Grbešima (Brda trebinjska) i u Trebinju. Porijeklom su iz Milojevića u Crnoj Gori. Porodično predanje ne pamti kada su im preci doselili u Grbeše. Iz Grbeša su se raseljavali u druga mjesta. Sada (2004.g.) u Grbešima ima pet kuća Rosandića. Prezime su dobili po imenu majke nekog svog daljeg pretka koja se zvala Rosa. Slave Jovanjdan. (Podaci : Velimir Rosandić iz Trebinja)

ROSIĆ (p,k). **Rosići** (p) su iz Dvorsnice (Popovo). Ogranak su Đordana iz istog sela. Slave Đurđevdan. Za vrijeme kuge, Nikola, djed Tripka Rosića (rođen 1896), bio je izbjegao i živio neko vrijeme kod Stoca (84:166). **Rosići** (k) su nastanjeni u Mostaru.

ROSO (k), u Vašarovićima i Klobuku (Ljubuški). U Vašarovićima su Rose porijeklom iz Italije. Njihov predak Roso "pobjegao je iz francuske vojske" i ostao da živi u ovom selu. U Klobuk im je predak doselio "sa Zmajevca kod Vrgorca" (59:305,308).

ROTIM (k), u Gornjem Gradcu i Radeljkovinama (Široki Brijeg). Ima ih i u Doljanima (Jablanica). Prema predanju, porijeklom su iz Rotimlje kod Stoca. U Gornjem Gradcu se spominju 1746. i 1768. godine. U Radeljkovine su doselili iz Gornjeg Gradca. Prezime su dobili po Rotimlji, nazivu mjesta odakle su starinom (189:44,48). U Doljane je Rotim došao "u najam" prije 1878. godine iz Gradca (79:162). Rotimi su živjeli i u Čitluku (Nevesinje). Početkom XX vijeka bilo ih je dvije kuće (59:323).

ROZIĆ (k), u Sretnici i Selištu (Mostar), Ljutom Docu (Široki Brijeg) i Sovićima (Jablanica). U Sretnice su doselili u XVII vijeku iz Vrgorca u Dalmaciji, a u Selišta u drugoj polovini XVIII vijeka iz Sretnice. I u Ljuti Dolac su došli iz Sretnice. Neki su Rozići ranije slavili Nikoljdan, a neki Petrovdan. Rozića ima i "oko Ljubuškog" (59:342,344). Prema Petriću, Rozići iz Sretnice su u srodstvu sa Mišićima jer potiču od istog plemena. Spominju se u popisima iz 1743. i 1768. godine (189:32). Rozići u Sovićima su iz Sretnice, odakle im je došao "did" oko 1820. godine (79:158). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

ROZNAMEDŽIJA (m). Prezime stare nevesinjske porodice. U istorijskim izvorima XVII vijeka pominje se u Nevesinju Ibrahim ef.

Roznamedžija (umro 1638. godine). Prema historičaru V.Čoroviću imao je "mnogo uticaja u Carigradu", a podigao je u Mostaru džamiju i medresu (57:18).

RUDAN (p,m), u Bančićima i Gleđevcima (Ljubinje). Vjeruje se da su porijeklom iz Rudina u Crnoj Gori i tamo su se zvali Kosjerine. Bilo ih je više braće. Jedan od njih je prešao na islam. Kada je donešena odluka o "čišćenju poturica" glavari su zaključili da brat brata ubije i da se istraga izvrši na Božić 1710. godine. Braći Kosjerine je bilo žao svoga brata pa su mu rekli da bježi. Brat koji je prešao na islam pozvao ih je da bježe skupa u Hercegovinu. Obećao im je dati pola imanja. Pošli su skupa i došli u Bančice kod Ljubinja. Brat koji je prešao na islam nastanio se "pod Musinom kulom" u Gleđevcima, a pravoslavni ostaše u Bančićima. Prema nazivu rodnog mjesta (Rudine) prezivaju se svi Rudani. "I danas su pravoslavni i muslimani Rudani jedno bratstvo". Rudani pravoslavni slave Đurđevdan. Raseljavali su se s Bančića u Duboku, Vardušu, Borač, Konjic i druga mjesta. Neke porodice Rudana, muslimana, iz Gleđevaca prešle su u Ljubinje (59:283,288; 155:623,624). **Rudani** (m) su živjeli i u Obziru kod Ljubinja (97:125).

RUDIĆ (p) u Ošanićima, Dabrici i Dubravama (Stolac) i u Ljubinju. Porijeklom su iz Crne Gore. Njihov predak Rudo došao je sa tri sina: "Jedan se naseli u Ošaniće, drugi u Dabricu, a treći u Dubrave". U Dabrici i Dubravama nisu se dugo zadržali. Braća su se vratili "najstarijem bratu u Ošaniće". Po ocu Rudi nazvali su se Rudići. U Ljubinje su došli iz Ošanića 1952. godine (155:505).

RUDOVIĆ (p), u Žanjevici (Gacko). Porijeklom su Borisavljevići iz Riđana kod Nikšića (59:203). U Žanjevicu ih je "naselio aga" (59:203). Ima ih i na Glasincu u Bosni i rod su sa Rudovićima u Žanjevici (147:591).

RUNDO (p), u Dračevu (Popovo). Predak im je došao iz Poljica u Popovu. Jedno su bratstvo sa Ivaniševićima i Ljepavama u Poljicu. Zovu ih i **Rundići**. Slave Lučindan. Godine 1938. u Dračevu je bilo pet kuća Runda-Rundića (84:173; 155:752).

RUNJAVAC (p), u Poljicu (Površ, Trebinje). Starinom su iz Zgonjeva u Dživaru. U Poljice su doselili iz Kremenog Dola. Slave Đur-

đevdan (75:1129,1130). Runjavaca ima u Zgonjevu i u Trebinju.

RUPAR (p), Košuta (Nevesinje), Poplat (Stolac) i Potkom (Dabar). Starinom su iz Banjana. U Košutu su došli "zbog siromaštva" oko 1709. godine. Najprije su neko vrijeme stanovali u Dabru, u Dolu pod Zmaj Kulom. Za vrijeme kuge bježali su u Straževicu. Ima ih i u drugim mjestima Hercegovine: u Biogradu, Šćepan Krstu, Hodbinini... Na Vlaškoj i Dabru zovu ih Džombete. Slave Nikoljdan (59:226,293; 248:43; 155:723).

RUPČIĆ (k), u Hardomilju (Ljubuški). Rupčići su stare porodice koje se u Srednjem vijeku spominju i u drugim mjestima na području Ljubuškog. Smatra se da je nekropola stećaka u Bijači, jedna od najljepših u okolini Ljubuškog, pripadala feudalnoj porodici knezova Rupčića. I danas su Rupčići "glavni stanovnici Hardomilja". Uvijek im je stočarstvo bilo glavno zanimanje (263:21,22).

RUPIĆ (p), Zagora (Trebinje). Smatraju ih starosjediocima u Zagori. Staro im je prezime **Gatković**. Rupići imaju zajedničku čitulju sa Unkovićima, Anđelićima, Laketićima i izumrlim Vekovićima. Zajednička im je i krsna slava Đurđevdan, pa bi se moglo reći da su "jedno tijesto" (59:273,274).

RUTEŠIĆ (p), u Parežu i Ušću (Lastva, Trebinje). Starosjedilačka su porodica na području Lastve. Porodično predanje ne pamti da li su se odnekud doselili u Lastvu. U Ušće su došli iz Pareža. Ima ih nastanjenih i u Trebinju. Slave Arandjelovdan. (Saopštio : Đorđo Rutešić iz Ušća).

RUŽIĆ (p), u Poplatu i Burmazima (Stolac), Jasenici (Lug, Trebinje) i u Stocu. Ružići u Poplatu potiču od Ruže, ćerke nekog Mirkovića koji je živio u Donjem Poplatu, u Mahali Mirkovina. Prema narodnom predanju, taj Mirković je došao iz Banjana oko 1600. godine. Njegova ćerka Ruža "rano obudovlje", a imala je više djece. Tu su djecu nazvali "Ružina djeca" i po tome su dobili prezime Ružići, a mahala Markovina prozvana je Ružića mahala. Ružići su slavili Jovanjdan, ali kasnije su uzeli novu slavu Arandjelovdan. Nije poznato zbog čega su Ružići na Popaltu promijenili slavu. Ružići u Burmazima su, prema Dedijeru, iz Stoca, a u Jasenicu su doselili iz Tvrdoša kod Trebinja. Drugi tvrde da se jedan Ružić "udomazetio" kod Milakovića u Jasenici oko 1855. godine i od

njega su Ružići u ovom selu. Slave Jovanjdan. Dr Ljubo Mihić kaže da su "prema svim razmatranjima" Ružići na Poplatu i Jasenici jedno bratstvo i da Ružići u Jasenici vode porijeklo od ovih sa Poplata (59:268,289,282,292; 155:719). Ružića ima i u Mostaru.

*

Na geografskom prostoru Hercegovine žive ili su pak živjele i ove porodice: **RABRENOVIĆ** (p) u Mostaru; **RADINOVIĆ** (m) i **RADIŠ** (m) u Brataču (Nevesinje); **RADIŠEVIĆ** (m) u Stocu; **RADIVOJ** (k), **RADOJEV** (p), **RADONIĆ** (p) i **RADOSAVLJEVIĆ** (p) u Mostaru; **RADOSINJIĆ** (p) u Zupcima (Trebinje); **RADOŠEVIĆ** (p) u Cernici (Gacko); **RADOVINA** (m) u Kruševljanima (Nevesinje); **RAĐEN** (p) u Zgonjevu (Dživar, Trebinje); **RAĐENOVIĆ** (p) u Koritim (Bileća); **RAJIČEVIĆ** (p) u Davidovićima (Bileća); **RAKULJ** (p) i **RALJEVIĆ** (p) u Mostaru; **RANČIĆ** (k) u Lizopercima (Prozor); **RASOVIĆ** (p) u Bobovištima (Trebinje); **RASPODIĆ** (p) u Bileći; **RAŠO** (k) u Mostaru; **RATKUŠIĆ** (m) u Stocu; **RAULIĆ** (p) u Mostaru; **RAVIĆ** (k) u Buhovu (Široki Brijeg); **REČIĆ** (p) u Galičićima (Popovo); **REDŽEPOVIĆ** (m) u Nevesinju; **REHIMIĆ** (m) u Pijescima (Mostar); **RELJIĆ** (p) u Konjicu; **REBAC** (m) u Terbižatu (Čapljina) i u Mostaru; **REBAC** (k) u Mostaru; **REPAK** (m) u Stocu; **REPUŠIĆ** (m) u Blagaju (Mostar); **REŠETAR** (k) u Otoku (Ljubuški); **RIBICA** (m), **RIDŽANOVIĆ** (m), **RIZIKALO** (m) i **RIZOV** (m) u Mostaru; **ROGAČEVIĆ** (m) u Vlahovićima (Ljubinje); **ROGIĆ** (k) u Radišćima (Ljubuški); **ROGOLJIĆ** (m) u Zlatama (Jablanica); **ROGONJA** (m) u Višićima (Čapljina); **RODIN** (k) u Klepcima (Čapljina); **ROJEVIĆ** (p) u Slivnici (Površ, Trebinje); **ROKŠA** (p) u Mostaru; **ROMANO** (jev.) u Mostaru; **RUČOJEVIĆ** (p) u Stocu; **RUDONJA** (p) u Mostaru; **RUKAVINA** (k) u Mostaru; **RULJ** (p) u Nevesinju; **RUMBOČIĆ** (k) u Orašcu (Prozor); **RUNIĆ** (m) u Ubosku (Ljubinje).

*Porodica Radovanović (prvi s lijeva : Vladimir Gačinović)
Divin kod Bileće, 1910. godine*

S

SABLJA (k), u Ripcima i Draževu (Prozor) i u Poklečanima (Rakitno, Posušje). U Ripce su došli iz Duvna oko 1860. godine. U Draževu su "prave Sablje" od Sablja u Ripcima. Starinom su iz Duvna. Njih ima "samo jedna porodica", a ostali su Brkići-Selaci, po očuhu prozvani Sabljama (79:86,99). U Poklečane su doselili iz Kočerina (Široki Brijeg) oko 1850. godine. Sablje su živjele i u Uzarićima, ali su "odumrli" u ovom selu (59:309; 189:39,42).

SABLJIĆ (k), u Buhovu, Dobriču i Kočerinu (Široki Brijeg) i u Humcu (Ljubuški). U Buhovu su starosjedioci. Godine 1743. u ovom se selu pominje više porodica Sabljića među kojima su neke imale po 11, neke po 14, a porodice Mihovila Sabljića 16 članova. U Dobrič i Kočerin su doselili iz Buhova. Zbog svog porijekla iz Buhova ("Buova") u Kočerinu ih nazivaju "Buovci" (189:42,83,89). U Humac je "pradjed" Sabljića došao iz Buhova (59:303). Sabljića ima i u Mostaru. Moglo bi biti da su Sablje i Sabljići porodice istog porijekla.

S A Ć (p), stara porodica nekada nastanjena u Todorićima kod Trebinja. Saći su prvobitno živjeli u bivšem selu Svinja kod Cerovca u Šumi trebinjskoj. Pominju se krajem XVII vijeka. Predanje kaže da su se stanovnici sela Svinja, da bi se sklonili od blizine karavanskog puta i upada hajduka, preselili u Cerovac (75:1180).

SADIKOVIĆ (m), u Ravnima (Gacko). Doselili su oko 1850. godine iz Nikšića. U ovo selo "pozvao ih rođak Redžepović da mu bude bratstvo jače" (59:333). Sadikovići žive u Ljubuškom i Mostaru. Među Sadikovićima u Ljubuškom poznat je narodni ljekar i travar **Sadik Sadiković** (1866-1940). Njegova knjiga *Narodno zdravlje* (Sarajevo 1928) doživjela je više izdanja, a i danas je narod koristi. O njemu i njegovim receptima mnogo se priča u Hercego-

vini. Narodu je bio "i otac i majka". Kada bi se radilo o nekoj teškoj bolesti, govorilo se: "Samo bog znade i Turčin Sade".

SADOVIĆ (m), u Trebinju i Čičevu (Dživar). Stara su trebinjska porodica. Među starijim generacijama muslimanskih intelektualaca iz Trebinja pominje se **Velija Sadović** koji je završio "galatasarajski licej u Istambulu i bio poznati turkolog" (97:250,251).

SADŽAK (m), u Pocrnju i Žabici (Ljubinje). Prema predanju, potiču od pravoslavni Radoša iz Pocrnja. U ovom selu su dva brata Radoša prešla na islam. Jedan je dobio prezime Varup, a drugi Margetić. Od Margetića su Sadžaci. Prezime su dobili na neobičan način: jedan od braće Margetića učestvovao je na nekom vojničkom takmičenju u bacanju kamena s ramena. Pošto je bio tjelesno defektan, hodao je pognut i u hodu se oslanjao na ruke. Tada bi mu govorili: "Baci kamen, ti sadžak!" Po tome je nastalo prezime Sadžak. U Žabicu je Sadžak došao iz Pocrnja (59:314; 155:590). Sadžaci su nastanjeni u Stocu i u Mostaru.

SALAHOVIĆ (m), u Mostaćima kod Trebinja i Trebinju. Stara su porodica. U izvorima iz 1711. i 1867. godine, među trgovcima koji su imali "dućane u trebinjskoj čaršiji" pominje se i Osman Salahović (97:247,248). Salahovića ima i u Mostaru.

SALATA (p), u Ravnom i Tulju (Popovo), Žakovu (Podbrđe, Trebinje) i Nevesinju. U Ravno su davno doselili iz Riđana kod Nikšića. Starinom su Dragojlovići. Kada im je predak došao u Ravno, zatekao je u naselju samo dvije katoličke porodice. Ne znaju da li su im rod Salate u Nevesinju i drugim mjestima. Slave Mitrovdan. Salate u Tulju su iz Jušića u Šumi trebinjskoj. Predak im se "udo" za Maslešinu udovicu, dobio miraz od Masleša i Radulovića i "sastavio dobar čitluk". Godine 1817. pominje se Lazar Salata iz Galičića "kao držalac manastirske zemlje u Ravnom". Vjerovatno su, prije dolaska u Ravno, živjeli u Galičićima (84:160,170,178).

SALKOVIĆ (m), u Grančarevu i Lastvi (Trebinje). Za vrijeme Turske vladavine u Lastvi su, "naspram mekteba", bile kuće Salkovića, pa se naselje po njima zvalo Salkovići. Bili su "poznato brat-

stvo" u Lastvi. Za vrijeme hercegovačkog ustanka 1875-1878. godine, "ustanici Luke Vukalovića spalili su kuće Salkovića u Lastvi". Salkovići su odselili iz ovog kraja "dijelom 1919, a potpuno 1941. godine" (97:304,306). Salkovića im au Mostaru, Prozoru, Tuzli i drugim mjestima.

SALATIĆ (p,m). **Salatići** (p), u Baljcima, Bogdašićima, Granici i Bijeloj Rudini (Bileća) i u Slivlju (Gacko). Prema predanju, porijeklom su od nekog odbjeglog vojnika, rodom "iz Srijema". Taj vojnik je najprije živio u Selištima kod Bileće, a kasnije se preselio u Bijelu Rudinu. Salatićem su ga prozvali zbog toga što je "kupus nazivao salatom". Po jednoj drugoj priči, Salatići su porijeklom iz Konavala u Dalmaciji. U Slivlja su doselili iz Bijele Rudine. Slave Arandjelovdan (59:160,174,176,329). **Salatića** (m) ima u Mostaru.

SALAVARDA (k), u Knešpolju (Široki Brijeg). Salavarde ne znaju za svoje porijeklo. Nema ih više nigdje na području Hercegovine. Jedna porodica ovog rijetkog i neobičnog prezimena spominje se 1768. godine u Petričevcu (Banjaluka) sa "četiri člana obitelji" (189:40).

SALČIN (m), u Blagaju, Malom Polju i Kosoru (Mostar), u Podbilima i Međinama (Široki Brijeg). U Malo Polje i Kosor došli su iz Pologa (Široki Brijeg), a u Blagaj iz Malog Polja oko 1850. godine (59:240,241). Slaćini u Podbilima i Međinama "ne znaju za stariju". Etnolog M.Petrić je ustanovio (1961) da u selu Šipovci (Borač) ima 10 kuća Salčina i da su, prema predanju, porijeklom iz Crne Gore, od roda Crnojevića. U Šipovicu su odavno doselili (189:54). Salčina ima i u Jabuki (Borač). Doselili su iz Šipovice početkom XX vijeka (147:591).

SALIHAMIDŽIĆ (m), porodica nekada nastanjena u Policama kod Trebinja i u Trebinju. Prema usmenoj tradiciji, najstarija su muslimanska porodica u Trebinju (pored Omanovića i Čenanovića). Salihamidžići su, navodno, bili dobili begluk (begovsko imanje, posjed), ali su im ga "prevarom oteli Resulbegovići". Imali su kuću u Policama koja je podignuta "pred 350 godina" (94:130). Prezime je, očigledno, moglo nastati od muškog ličnog imena i stepena srodstva (Salih + amidžić).

SALMANOVIĆ (m), u Žabici (Ljubinje). Porijeklom su od pravoslavnih Tomanovića iz Domaševa (Ljubomir, Trebinje). U Žabicu su doselili iz Domaševa oko 1700. godine. Zovu ih i kraćim prezimenom **Salman** (59:314; 155:550). U Žabici ih više nema.

SAMARDŽIĆ (p,m). **Samardžići** (p) su veoma brojne porodice u Hercegovini. Nastanjeni su u više mjesta, posebno u bilećkom i nevesinjskom kraju. Porijeklom su iz Krivošija u Boki. U Hercegovinu su prvi Samardžići došli u drugoj polovini XVIII vijeka i nastanili se u Lađeviče kod Bileće, u zaselak Rogovi. Iz Rogova su se raseljavali u Planu, Krstače i Vranjsku (Bileća), Bratač, Džinovu Mahalu, Donju Trusinu, Batkoviće. Slato (Nevesinje). Ima ih u Bogojević Selu (Zupci, Trebinje), Ljubinju, Blacama i Ljutom Docu (Dabar) i drugim mjestima. Prema podacima Obrada M. Samardžića, "hercegovačka grupa Samardžića" broji preko 300 porodica nastanjenih širom Jugoslavije, a ima ih i u inostranstvu. Stara slava Samardžića bila je Jovanjdan, ali je kasnije većina porodica uzela slavu Đurđevdan. Samardžići u Bogojević Selu i Blacama zadržali su staru slavu, a neke porodice u Ljubinju slave Arandelovdan (208:113,179; 59:181,213,214,227,228,325,329; 75:1242; 155:506). Samardžići su žijeli i u Gacku, gdje se krajem XIX vijeka pominje Jovo Samardžić kao vlasnik prve knjižare. Zabilježeno je da je u njegovoj kući radila 1881. godine "prva srpska konfesionalna škola u kojoj je učiteljem bio Glišo Španović, osnivač prvog dječjeg hora u BiH (147:591). Iz roda Samardžića potiče više poznatih ličnosti. **Risto Samardžić Rinda** (1804-1930) sin Lazara Samardžića iz Mostara, bio je istaknuti aktivista radničkog pokreta u Jugoslaviji prije Prvog svjetskog rata. Godine 1929. izabran je za člana CK KPJ, a zatim i za člana Politbiroa. Radio je pod ilegalnim imenom **Naskov**. Tragično je završio njegov život u zagrebačkoj policiji 1930. godine (208:156-180). **Drago Samardžić** iz Bratača kod Nevesinja manje je poznat, ali ga pominjemo kao "prvog poginulog borca nevesinjskog ustanka iz 1941. godine". Dragov brat Petar Samardžić bio je mnogo poznatiji u nevesinjskom kraju, a i širom Hercegovine. Još u mladosti imao je trkaćeg konja sa kojim je pobjeđivao čuvene trkaće konje nevesinjskih i gatačkih gazda. U toku Drugog svjetskog rata opredijelio se za srpski nacionalni pokret. A ljude je svesrdno pomagao bez obzira na njihovu vjersku i nacionalnu pripadnost (208:163-164). Iz ovog roda poti-

če i akademik **Radovan Samardžić** (1922-1994). Bio je plodan historičar i temeljit naučni radnik. Objavio je brojne studije među kojima: *Veliki vek Dubrovnika, Mehmed Sokolović, pisci srpske istorije, Sulejman i Rokselina,...* **Samardžići** (m) su nastanjeni u Prozoru. U ovo mjesto su "prešli s Miluše na nekoliko godina pre okupacije". Pretke su im zvali "Semendrija", jer je "dedo bio iz Semendrije" - Smedereva (79:108).

SAMARDŽIJA (p), u Riljima (Nevesinje). Porijeklom su Gredeljevići iz Drobunjaka u Crnoj Gori. Doselili su u Rilja "zbog muke i nevolje ljute". Slave Đurđevdan, a prislužuju Savindan (59:212).

SAMATOVIĆ (p), Selišta (Nevesinje). Porijeklom su od Nikšića. Neki je Samatović, oko 1840. godine, pobjegao iz Nikšića "od gladovodžja, pa je dugo lutao po Morači i Gacku, dok se ovdje smirio". Od njega su Samatovići u Selištu. Slave Nikoljdan (59:323,324).

SAMOPJAN (p,m). **Samopjani** (p) su u Mišljenu (Ljubinje). Prema narodnom predanju, potiču iz Mičića iz Ljubinja, a Mičići u Ljubinju su porijeklom iz Crne Gore. Neki Mičić bio je kovač i potki-vač konja. On se često opijao i išao pijan. Po tome je dobio prezime Samopjan. Ovog Samopjana (Mičića) zbog opijanja odrekla se njegova rodbina Mičići, a on "u znak protesta promijeni i krsnu slavu". Zbog toga Samopjani ne slave, kao Mičići, Đurđevdan već Jovanjdan (155:686). **Samopjani** (m) su živjeli u Ljubinju (97:119). Samopjane u Ljubinju pominje i Dediđer, ali im ne navodi porijeklo i vjersku pripadnost (59:288).

SANKOVIĆ (p), prezime poznate srednjovjekovne vlastele. Rodonačelnik ove porodice je **Sanko Miltenović**, sin Miltena Draživojevića, po kome su uzeli prezime. Sanko je održavao čvrste veze sa Dubrovnikom, a učestvovao je (1367) u "ustanku protiv bana Tvrtka". Tvrtko je uspio da svojom vojskom Sanka "izgna iz njegove oblasti u Popovu". Tom prilikom Sanko se sklonio u Dubrovnik. Sankov sin Beljak pominje se, već od 1370. godine, kao župan u Popovu. Beljak je imao i brata vojvodu Radiča. Sankovići su, pored Popova, držali Žabsko, Površ, Dabar i Nevesinje. Početkom XV vijeka "potpuno su strveni". Godine 1404. zarobljen je i oslijepljen vojvoda Radič, a "njegove je oblasti prihvatio Kosa-

ča" (84:43). Prema nekim izvorima, Sankovići su bili gospodari srednjovjekove župe Kom (Glavatičeva). Crkva u Razićima pripadala je Sankovićima, a pretpostavlja se da je i crkva u selu Biskup (danas Krupac) kod Konjica podignuta kao mauzolej porodici Sankovića (172:55,57). Marko Vego kaže da je u selu Biskup pronašao grobove Sankovića. Jedan je bio s natpisom vojvodkinje Goisave, žene vojvode Radiča Sankovića, koja je umrla između 1395. i 1399. godine. U "ustima vojvodkinje" našao je "dubrovački dinar", kovan oko 1337. godine. Tvrdi se da su braća Sankovići slavili krsna imena: Radič, sv. Mihaila, a Beljak sv. Đurđa (Opširnije o Sankovićima 268:11-38).

SARAJLIĆ (m), u Podbrežju (Konjic). U Hercegovinu je Sarajlić došao iz Sarajeva. Jedno vrijeme je živio u Mostaru, a zatim prešao u Podbrežje "Žderu u najam" i tu se obogatio. Sarajlići su živjeli i u Veljoj Međi (Popovo), ali su nekud odselili iz ovog sela (59:275,339). Sada ih ima u Stocu, Konjicu i u Mostaru.

SARIĆ (p,m). **Sarići** (p) su u Borcima (Konjic). Najstarija su porodica u ovom selu. Starinom su iz Banjana u Crnoj Gori. Na Borke su doselili iz Petrovića u Banjanima "od glavodužja". Od njih potiču "Žuže u Ostrošcu i Golubovići na Blacima". Ima ih na Bradini iznad Konjica i u Mostaru (59:312). **Sarići** (m) su u Medanićima (Gacko). Došli su iz Stoca kod Kule u Gacku. Majka im dobila zemlju "po mirazu", pa prešli na nju (59:202). Istaknuti član ove porodice krajem XIX i u početku XX vijeka bio je dr Murat Sarić urednik islamskog časopisa "Gajret" (147:591). Sarića ima u Mostaru, Tuzli i drugim mjestima.

SAVIĆ (p,k,m). **Savići** (p), u Žanjevici (Gacko), Kljenu, Slatu, Zasjenu, Jugovićima (Nevesinje), Branom Dolu (Bileća), Porijema (Borač), Grabovici (Čapljina), Dobriču i Provu (Široki Brijeg). U Žanjevicu su doselili iz Polica u Trebinju. Starinom su Vlačići (147:591). U Kljen su došli iz Dabra. Porijeklom su od tamošnjih Milovića. Slave Lazarevdan. Savići u Slatu su od Višnjica "ispod Golije". U Slatu su došli oko 1700. godine iz Jugovića. Neke su porodice prešle iz Slata u Zasjen oko 1850. godine. U Grabovicu su doselili iz Žabice (Ljubinja). U Porije je neki Savić došao "kao sluga iz Bijenje", zasnovao porodicu i tu ostao. Slavi Jovanjdan. Savići u Žanjevici slave Đurđevdan (59:135).

203,215,228,229,264,320). U Dobrič su Savići doselili davno iz Raštana kod Mostara «na kmetstvo Janića» iz Mostara, a u Provu su prešli iz Dobriča. Slave Đurđevdan (189:189). Savića ima u Krekovima kod Nevesinja (slave Jovanjdan), Branom Dolu (Ljubomir, Trebinje) i u Mostaru. **Savići** (k) su u Orašcu (Prozor). Došli su iz Proslapa prije okupacije 1878. godine. Porijeklo im se u izvoru ne navodi (79:71). **Savići** (m) su u Dudlama (Glavatičevo, Konjic).

SAVINOVIĆ (p), u Ljekovoj (Površ, Trebinje). Prezime su dobili po nekom "Savinu barjaktaru". Isto su bratstvo sa Ukropinama i Bubrešcima. Slave Sv. Klimentija, a prislužuju Sv. Petku (75:1212,1213).

SAVOVIĆ (p), u Vrpolju, Vjetrima i Turici (Zagora, Trebinje). Poslije Drugog svjetskog rata na području Zagore bilo je šest kuća Savovića: četiri u Turici i po jedna u Vrpolju i Vjetrima. Jedno su bratstvo sa Vukovićima i Petrovićima. Prema predanju, u Zagori su živjeli braća Vuko, Petar i Savo. Njihovi potomci su prozvani po imenu oca. Tako je nastalo i prezime Savović. Slave Jovanjdan (155:756).

SEFER (m), Ravnica (Prozor) i Doljani (Jablanica). Seferi su starijom iz Striževa u Drežnici (Mostar). Iz Striževa su pošla dva brata, pošto im je tamo "otisnilo" i nastanili se u Jablanici. U Ravnici je došao "prapraded Mustafe Sefera (rođ.1887)". Drugi brat je otišao u Duvno. Kada im se predak oženio, "nije imao ništa osim pustecije na kojoj je spavao". Radio je kod komšija i "krčeci" dobro zarađivao pa su njegovi sinovi «išli u čohi». U Doljane je Sefer došao s Ravnice poslije 1878. godine. Dovala ga je majka "preudavši se u ovo selo" (79:144,162).

SEFIĆ (m), stara mostarska porodica. Iz ove pozante porodice potiče jedna žena koja je ušla u poeziju i legendu. Riječ je o Emmini, ćerki hafiza Sefića. Lijepa Emina iz istoimene, čuvene pjesme Alekse Šantića udala se za Avdagu Karabega nekada čuvenog trgovca u Mostaru. Izrodila je, kažu, šesnaestero djece od kojih je deset rano umrlo. Doživjela je duboku starost. Umrkla je 1960. godine i sahranjena u Šarića haremu u Mostaru.

SEFO (m), u Radiševini (Gornje Hrasno, Neum). Došli su u XVIII vijeku iz Čavša u Popovu (84:81,96; 59:293). Jedna stara čatrnja u Čavšu po njima je dobila naziv Sefuša (97:288).

SEKEREZ (p), u Dužima kod Trebinja. Porijeklom su od Lončara iz Klikovića u Šumi trebinjskoj, odakle je neki Sekerez oko 1740. godine prešao u Duži "kao kmet manastirski". Slave Jovanjdan, a prisluzuju "Veliku Gospođu" (75:1206). Sekerezi su nastanjeni i u Trebinju.

SEKULOVIĆ (p), u Orahu (Šuma trebinjska). Starosjedioci su u ovom selu. Početkom XX vijeka u Orahu ih je bilo 6 kuća. Porijeklo im nije istraženo. Slave Miholjdan (75:1197). Sekulovića iz Oraha ima i u Trebinju.

SELAK (k), u Ripcima (Prozor). Selaci su starinom "iz Hercegovine". (Ne navodi se mjesto). Rod su im "Hercegovci Planinići na Planini". U Ripce su došli prije "sto godina" (79:85).

SELIMIĆ (m), u Gnojnicama (Bišće, Mostar) i Aladinićima (Dubrave, Stolac). U Gnojnicama su starosjedioci. Preživjeli su kugu "koja je ovaj kraj tako pomorila da nije imao ko obrađivati zemlju". Nije poznato odakle su došli u Aladiniće (59:239,257). Selimića im u Mostaru, Prenju i Plješivcu (Dubrave, Stolac).

SELIMOVIĆ (m), u Zaušju (Bileća). Dedijer tvrdi da su Selimovići, Čorići i Ovčine "jedna porodica sa tri prezimena". Po jednima su porijeklom od pravoslavničkih Vujovića iz Vranjske, a po drugima iz Herceg Novog i najstarije prezime im je Babahmetovići (59:170). Živjeli su u Bileći i "zaseocima koji joj gravitiraju", u Trebinju i okolini (97:173,151). Od bilečkih Selimovića potiče književnik **Mehmed-Meša Selimović** (1910-1982), pisac romana *Derviš i smrt*, *Tišine*, *Tvrđava*... Bio je član SANU i ANUBiH, dobitnik više nagrada i priznanja. O svom porijeklu Meša kaže: "Moji bliži preci su iz Bileće...Selimovići su porijeklom iz Vranjske na granici Hercegovine i Crne Gore, od drobnjačkog bratstva Vujovića...Negdje valjda početkom 17. vijeka, moj daleki predak Vujović iz Vranjske okupio je oko sebe sinove, devet ih je bilo, pa su se dogovorili da dvojica prime neprijateljsku vjeru, da brane ostalu braću i rodbinu. Ko zna da li su ih žrtvovali, odlikovali ili birali od

oka. Izgleda da moji časni preci nisu bili suviše kruti što se tiče religije, a ni suviše iskreni: više ih je interesovala moguća korist, ili manja šteta nego vjera. Za nas, za svoje nepoznate potomke, nisu mnogo marili. I možda su tu ravnodušnost prema svakoj vjeri prenijeli do mene u krvi moji docniji rođaci, a možda su svoju prevjeru plaćali većom revnošću u novoj vjeri. I desilo se ono što je predački savjet zamislio, pa su dva brata, jedan Selimović, jedan Ovčina, branili braću i rođake, generacijama pamteći da su rod. Kad su rođaštvo počeli da zanemaruju, pa da zaboravljaju, pa da preziru, i kad se sasvim zatrla rodbinska veza, teško je reći: to je dio naše teške i neispitane istorije. Nekadašnja želja da se pomogne rođacima polako se pretvarala u crnu mržnju. Možda su Selimovići pobjegli iz Crne Gore u Bileću da se spasu od istrage poturica, možda su se zakrvljeni rođaci tukli i zatirali što su mogli žešće, i nije prošlo ni dvjesta godina a Selimovići i Vujovići nisu više ni znali da su iste krvi, a možda su nastojali da to što prije zaborave i sakriju... Porodična tradicija je znala za četiri gradske generacije Selimovića, u Bileći, bili su trgovci i zlatari. Dalje od toga se nije znalo, pa sam pretpostavljao da se tim zaboravom prikrivao hrišćanski korijen. Ne znam kako smo se obogatili, ni kada. Znam kad smo osiromašili: pred Prvi svjetski rat. Ali je otac poslije rata opet imao veliku štalu lijepih konja i uspješno se bavio trgovinom" (211:20-29). Mešin otac Alija rodio se u Visokom, a Meša u Tuzli. Umro je 11. jula 1982. u Beogradu, gdje je i sahranjen. Selimovića ima u Šabančićima i Slatini (Jablanica). U Slatinu im je predak došao prije 1878. rodom je iz Šabančića, a bio je "tabor-imam" (79:149). Ima ih i u Mostaru.

SEMIROVIĆ (p), stara porodica nekada nastanjena u Braičevićima (Gacko). Semirovića odavno nema na području Gacka, ali je uspomena na njih sačuvana u natpisu na jednom velikom krstu koji se nalazi u nekropoli stećaka jugozapadno od sela: "Neka se zna krst Batrića Semirovića". Nadgrobnik je poznat i pod imenom "Babov greb", a tako nazivaju i nekropolu (146:286).

SEMIZ (p), u Galičićima i Dračevu (Popovo). U Galičićima se "domišljaju" da su odnekle doseljeni, tobože iz Semizovca u Bosni. Prema predanju, tamo su živjela tri brata, pa su, zbog turskih nasilja, dvojica prešla na islam, a treći pobjegao u Hercegovinu i nastanio se u Veličanima. Iz Veličana je Semize "potjerao

povodanj" i oko 1700. godine prešli su u Galičice. U Dračevo je Semiz došao 1935. godine kao "odionik" iz Galičica. Semizi su poznate porodice u Mostaru i Gnojnicama (Bišće). U Mostar i Gnojnice doselili su iz Popova. Slave Arandelovdan (59:238; 84:173,178).

SEMKOVIĆ (k), prezime srednjovjekovnih porodica u "Zapadnom Humu". Istorijski izvori XIV vijeka pominju braću Semkoviće (Vukana, Tvrtka i Stipana), a u prvoj polovini XV vijeka pominju se vojvode Ivko i Sladoje Semković. Nešto kasnije, između 1466. i 1474. godine pominje se i "neki" Pokrajac Semković. Semkoviće je, smatraju istoričari, teško svrstati u jedno porodično stablo (161:86).

SENIĆ (p), u Avtovcu (Gacko). Starinom su iz Trešnjeva u Crnoj Gori. Iz Trešnjeva su "zbog krvi" pobjegli u Korjenice gdje su se zadržali neko vrijeme i "ubili agu". Zbog toga su morali pobjeći "Na Torič (Rudine), a odatle u Mulje". U Mulju im "djevojka ubije čovjeka" i odatle se oko 1890. godine presele u Avtovac. Slave Đurđić (59:198). Senića ima nastanjenih i u Novim Dulićima kod Gacka (147:592).

SENTIĆ (k), u Gradcu (Hutovo, Neum). Stari su rod u ovom kraju. Spominju se 1684. godine u Gradcu, a 1745. u Gornjem Gradcu i Zažablju. Sentići su imali značajnu ulogu u "pokretu naroda" predjela Gradac u vrijeme tursko-mletačkih ratova u XVII i početkom XVIII vijeka (214/7-8:88,89). Istorijski izvori spominju kapetana **Matiju Sentića** kojem je generalni providur Dalmacije dodijelio u zakup zemlju i kuću u Gradcu 28. juna 1694, zbog njegovih vojničkih zasluga za Mletačku Republiku. Smatra se da su porijeklom iz Crne Gore, a u Gradac su doselili iz Reljinovaca (Metković). Imaju nadimak Cicine, po čemu ih neki smatraju potomcima kneza Radivoja Cicića – vlastelina Hercega Stjepana koji se pominje 1450. godine. Međutim, nije utvrđeno da "današnji Sentići-Cicine vode porijeklo od tog vlastelina" (180:99).

SETENČIĆ (p), u Dračevu (Popovo). Jedno su bratstvo sa Gligićima, Rudanima i Mostaricama. Njihov predak Jovan doselio je u

Drčevo iz susjednog sela Poljica oko 1780. godine i doveo sa sobom tri sina. Slave Lučindan (59:272; 84:173).

SERDAREVIĆ (m), stare porodice koje su živjele u Ljubinju, Krajpolju kod Ljubinja i Crnićima (Dubrave, Stolac). U Ljubinju su bili "najrazgranatija, a možda i najstarija muslimanska porodica". Iz ove su se porodice, tokom vremena, izdvojile i nastale nove porodice: "Begovići, Fazlići, Kadići, Mulahuseinovići, Omeragići i Softići". Prema predanju, porijeklom su iz Herceg-Novog, odakle su u Hercegovinu doselila tri brata. Jednom je bilo ime Serdar i od njega su Serdarovići (59:288; 97:96,119,124,270). Serdarevića ima i u Mostaru.

SERDAN (p), u Glavskoj (Površ, Trebinje). Porijeklom su iz Trešnjeva u Crnoj Gori, od bratstva Nikolića. Prezime je nastalo po tome što je neki njihov predak "preneo serdara preko Tare". Slave "drugi dan Duhova", a prislužuju Blagovijesti (75:1220,1221).

SESAR (k), Kočerina, Buhovo, Potkraj i Podvranići (Široki Brijeg). Ranije im je prezime bilo **Radman** i stanovali su na brdu Rujan sa koga su morali pobjeći. Sklonili su se u Dalmaciju. Kada su se vratili, promijenili su prezime u **Cesar**, odnosno **Sesar** ("po austrijskom Cesaru"). Ima mišljenja da su Radmani starinom iz Broćna. Imali su "planinu" na Rujnu "gdje i sad žive". Za vrijeme vladavine Turaka pobjegli su u Vinjane (Dalmacija). Odatle su se vratili u Kočerina, na Rujan, za vrijeme cara Franje Jopsipa kada je vladao Dalmacijom koju su nazivali "Cesarova zemlja", pa su po tome prozvani Cesari, Sesari. Sa Rujna (Kočerina) Sesari su se selili u Buhovo, Potkraj, Podvranić. U Buhovu se neki Sesar "uvinča" (189:83,88,90,91). Sesari su živjeli i u Pribinovićima gdje su, takođe, došli iz "Rujna u Kočerinu", na ženino imanje. Slavili su Lučindan (59:348). Ima ih i u Mostaru.

SIDRAN (m), veoma rijetko i neobično prezime porodica u Biogradu kod Nevesinja. Predanje kaže da potiču od najstarijih poznatih stanovnika (muslimana) ovog sela. Dediđer je zabilježio pričanje starih ljudi da su prvi stanovnici Biograda bili muslimani i da od njih potiču "dvije starjeničke porodice **Kljako** i **Sidran**" (59:224). Ima ih i u Mostaru. Iz ove stare nevesinjske porodi-

ce potiče poznati sarajevski pjesnik, pisac TV drama i scenarija za filmove **Abdulah Sidran**.

SIKIMIĆ (p), u Miljevcu (Nevesinje), Stranama (Borač), Dubočici i Žrnju (Ljubinje). U Miljevac je Sikimić doselio iz Žrnja, a u Strane "odnekle iz ljubinjskog kotara". Nastanio se na selištu u Kadinu Dolu (59:319,326). Sikimići u Žrnju starinom su iz Nevesinja. Najprije su došli na Hrgud (Stolac), odakle su prešli na Vlahoviće i Žrvanj oko 1866. godine. Na Žrvanj je došao Petar sa sinovima Đurom i Antom i nastanili se na imanju Resulbegovića. Dok su bili u Nevesinju, turske vlasti su ih prisiljavale da pređu na islam. To su učinile "tri udovice, a njih trojica pobjegoše". Jedan od njih je došao u Žrvanj. U Dubočicu su doselili iz Žrnja oko 1890. godine. Slave Đurđevdan (155:516,561). Sikimići su nastanjeni i u Trebinju.

SIMIĆ (p), u Žitomislčićima (Mostar). Doselili su iz sela Pijesci u Dubravma, gdje se "na Čeljkovini" nalaze omedine kuća u kojima su nekada živjeli. Bilo ih je i u Ljutom Docu (Široki Brijeg), ali su izumrli u ovom sleu. Od njih potiču katolici Damjanovići u Ljutom Docu. Slavili su Nikoljdan (59:256,344). Simići žive i u Mostaru.

SIMOVIĆ (p), u Miljevcu kod Nevesinja. Starosjedioci su u tom selu. Slave Šimunjdan (59:325). Simovića ima i u Bogojević Selu (Zupci, Trebinje). Jedno su bratstvo sa Vukalovićima (75:1241). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

SINANOVIĆ (m), u Žabici (Ljubinje), Ljubinju i Trebinju. Bili su nastanjeni u Zavali i Trebimlji (Popovo). Ima ih u Dračevu (Čapljina) i drugim mjestima. Sinanovići u Žabici, Ljubinju i Trebinju porijeklom su od pravoslavnih Tomanovića iz Domaševa u Ljubomiru, odakle im je predak doselio u Žabicu. U Ljubinje su došli iz Žabice, a u Zavalu iz Ljubinja. Iz Zavale su odselili u Trebinje, a iz Trebimlje u Ljubinje (59:288,314; 84:152,163). Sinanovići u Dračevu su Romi. Došli su iz Tasovčića kod Čapljine, a starinom su iz Dubrava kod Stoca (59:264).

SIRKO (m), u Jasenjanima (Mostar). Nekada su bili nastanjeni i u Mostaru. U naselju Brankovac, gdje su im bile kuće, po njima se

jedan sokak (do 1878) zvao **Sirkin sokak**. Predanje kaže da su Sirke za vrijeme haranja kuge u Mostaru (1813-1818) "pobjegli na svoja imanja u Jasenjane i tamo se trajno nastanili" (98:95).

SIROVINA (p), u Gorogašama (Bobani, Trebinje). Potiču od porodice Porobića iz ovog sela. Nije poznato zbog čega su uzeli ovo neobično prezime. Slave Nikoljdan (59:268).

SIVOŠ (k), u Vitini (Ljubuški). Nastanjeni su u zaseoku Orašina. Predak Sivoša je "pobjegao iz vojništva" i nastanio se u Orašine. Kada je došao "malo mu se moglo razumjeti šta govori". U doba Dedijerovih istraživanja u Vitini je bilo dvije kuće Sivoša (59:306).

SIVRIĆ (k), u Međugorju (Čitluk). Porijeklom su "iz okoline Mostara". Živjeli su neko vrijeme i u Dubrovniku, gdje se pominju u prvoj deceniji XVII vijeka (213:160). Ima ih u Gabeli, a jedna porodica bila je (do 1992) nastanjena i u Trebinju.

SJERAN (p), u Zijemlju i Hodbini (Mostar). Sjerani su različitog porijekla. U Zijemlju su bili starosjedoci, ali su se, sa ostalim starim stanovništvom, raselili. U Zijemlja je "poslije kuge" u XIX vijeku došao neki Kovačević iz Srđevića (Gacko), naselio se na "Sjeranovo imanje pa se prozvao Sjeran". Dakle, Sjerani u Zijemlju su Kovačevići iz Srđevića. Slave Ignjatdan. Sjerani u Hodbini su starinom iz Žitomislića. Slave Jovanjdan (59:235,317).

SKARAMUCA (k), prezime velike rodovske grupe u Popovu. Nastanjeni su u Ravnom, Cicrini i Čavšu. Porijeklom su od Dobroslavića – starog i razgranatog roda u Popovu. Skaramucama su prozvani po tome što je neki njihov predak često isticao: "Ja sam skara (gord) i ostajem skara!" Od njih potiču muslimani Žustre u Grablju kod Ljubinja. U Cicrinu i Čavaš došli su iz Ravnog. Slavili su Mitrovdan (84:80,159,161,187).

SKARIĆ (p,k). **Skarići** (p) su stara gatačka porodica. Porijeklom su iz Lazarića kod Gacka, od porodice Pajović. U drugoj polovini XVIII vijeka iselili su se iz Gacka i nastanili u Sarajevu, gdje se spominju Risto Skaro Pajović i Niko Skarić, "kao i više njihovih potomaka". Iz ove je porodice i **Vladislav Skarić**, istaknuti kulturni i naučni radnik iz prve polovine XX vijeka (147:592). **Sakri-**

ći (k), u Ravnom (Popovo). Porijeklom su od Skaramuca. Neke porodice Skaramuca u Ravnom promijenile su prezime i uzele novo Skarić. Slavili su, takođe, Mitrovdan (84:159).

SKENDER (p,m). **Skenderi** (p), stare porodice nekada nastanjene u Ukšićima (Ljubomir, Trebinje). Prema porodičnom predanju porijeklom su od bratstva Aleksića iz Oputne Rudine odakle su oko 1700. godine, doselili u Ljubomir. Odavde su se, poslije 1945. godine, raselili. Najviše ih ima u Beogradu. Slave Ignjatovdan (187:123). **Skenderi** (m), u Sovićima (Jablanica). Starinom su Balići iz Gornjih Višnjana. Skenderima su prozvani "po pretku Skenderu" (79:157). Prezime je vrlo staro. Na lokalitetu Miljuša kod Fatnice (Bileća), na starom muslimanskom groblju, nalazi se jedan nišan na kome piše da u tom grobu "leži neki Skender" (97:176).

SKOČAJIĆ (p), u Njeganovićima i Planoj (Bileća), Drežnju, Zalomu, Žiljevu i Šumićima (Nevesinje), Blagaju (Mostar), Nevesinju i Mostaru. U Žiljevu se ubrajaju među najstarije poznate porodice. Došli su s Trebješke Glavice kod Nikšića "u ono vrijeme kada su Ljubovići pobili kolac u Odžacima". U Planu su doselili oko 1850. godine iz Nevesinja. "Vele da u Nevesinju nijesu mogli živjeti radi toga, što je čitluk na kome su živjeli bio premalen." U Zalomu su doselili iz Njeganovića, a u Drežanj iz Zaloma. U Blagaj su prešli iz Šumića. Slave Simunjdan (59:181,223,231,240).

SKOČO (p), prezime porodica nastanjenih u Dabru (Stolac) i Hodbini (Bišće, Mostar). Jedna porodica Skoča doselila je u Hodbinu oko 1965. godine iz Dabra. Krajem 1991. Skočo R. Radovan sa suprugom i sinom vratio se "u Dabar kod svojih, pa u Bileću i tamo su" (241:15,25).

SKOKO (p,k). **Skoke** (p), u Jugovićima (Nevesinje), gdje su doselili iz Bodežišta. Slave Đurđevdan (59:329). Neki istraživači smatraju da su Skoke porijeklom od Vujačića iz Nudola u Crnoj Gori. Bilo ih je i u Pridvorici (Borač) "do januara 1942. godine kada su ih boračke ustaše pobile i selo im razorile" (147:592,593). **Skoke** (k) su u Kosmaju, Rasnu i Uzarićima (Široki Brijeg), Radišićima, Grabu i Klobuku (Ljubuški). Različitog su porijekla. Za Skoke u Kosmaju Dedijer navodi da su doselili iz Graba kod Ljubuškog

"prije 150 godina", gdje su živjeli 20 godina. "Vele da su bili pravoslavni i da su se pokatoličili za vrijeme Marije Terezije". Slavili su Ivanjdan. Ima ih i u Marasovcu (Mokro), gdje su doselili iz Kosmaja oko 1800. godine (59:351). Prema Petriću, Skoke su u Kosmaj i Uzariće doselili iz Rasnog gdje su "već dosta dugo", spominju se 1743. godine. Ima ih pod nadimcima: Krnjići, Križanovići i Dujkići. Skoke-Krnjići su se ranije zvali **Bijušići** ili **Biošići** jer su došli iz "Bijako-ve" (Biokovo) i nisu u srodstvu sa Skokama-Križanovićima i Skokama-Dujkićima (189:38,85,86). U Radišiće su Skoke došli iz Rasna "zbog siromaštva". U Grabu potiču "od Skočibušića od Vrgorca", a u Klobuk su doselili iz Graba (59:297,300,308). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

SKORUP (p), neobično i rijetko prezime porodica u Hercegovini. Starinom su Milovići iz Grahova. Nastanjeni su u Biogradu i Žiljevu (Nevesinje), a ima ih i u Domanovićima (Čapljina). U Biograd se Skorup doselio "S Graovca" - mjesta u "crnogorskoj Hercegovini". U Žiljevo su došli s Trusine oko 1750. godine, a u Domanoviće iz Žiljeva. Slave Arandelovdan, a prislužuju Ilindan (59:224, 231,253).

SKORUPAN (m) je takođe vrlo rijetko prezime. Nastanjeni su u Borcima (Konjic) i Bjelimićima kod Stoca. U Borke je Skorupan došao iz Bjelimića "Agićima u službu, pa se oženio" (59:312,313). Skorupana ima u Konjicu i Mostaru.

SKORUPOVIĆ (p), u Zalužju (Rast, Nevesinje). U Zalužju su doselili iz Grahova u Crnoj Gori (59:230). Sudeći prema podacima navedenim za **Skorupe**, može se zaključiti da su ove porodice istog porijekla.

SKULIĆ (p), u Čičevu (Dživar, Trebinje) i Zaušju (Bileća). U Zaušje su doselili iz Čičeva "kao mehandžije" (59:133). Skulići u Čičevu slave Nikoljdan, a prislužuju Pantalijevdan. Ima ih nastanjenih u Trebinju.

SKVARICA (p), u Sparožićima (Šuma trebinjska). Porijekom su od Kovačevića iz Grahova u Crnoj Gori. Prvi koji je doselio u Sparožiće bio je posinak "jednom Orozu" u ovom selu. Slave, kao i Orozi, Sv. Stevana, a ranije su slavili Đurđevdan (75:1173).

SLADOJE (p), u Oblju (Borač), starinom su sa Žrnja (Ljubinja), odakle im je predak doselio u Obalj. Bilo im je prvo prezime **Paranos**. Prema navodima Dedijera, neki je Paranos "ubio Dubrovčanina", pa je morao pobjeći i promijeniti prezime. Početkom XX vijeka u Oblju je bilo 17 kuća Sladoja (59:319).

SLAVIĆ (p), u Veličanima (Popovo). Starinom su Božići iz Grmljana, a daljim porijeklom iz Kuča u Crnoj Gori. Godine 1690. u Veličanima se pominje Vuk Slavić. Priča se da je Slavić najstarije prezime u Veličanima, a predanje kaže da se u Slavića kući nalazi jedna lučeva greda iz doba kosovskog boja. Bilo je, kažu, šest takvih greda, ali su Mlečani pet upotrijebili za lađu, a jednu ostavili za uspomenu. U Veličanima se i jedna stara čatrnja po njima naziva Slavićuša. Slave Vasiljevdan (84:175,176,177). Slavića ima naseljenih u Dobriču i Žvatiču (Široki Brijeg), gdje su doselili iz Veličana (189:42,49).

SLAVOGOSTIĆ (p), prezime davno iščezlih porodica koje su živjele u selištu Jasenica u Šumi trebinjskoj. Slavogostići se spominju u jednom dubrovačkom dokumentu iz 1412. godine. A 1422. četiri Slavogostića iz Jasenice spominju se "kao ljudi Grgura Nikolića". Predanje kaže da je neki Slavogost napustio Jasenicu zbog toga što mu se nekoliko sinova utopilo u lokvu, zvanu Jasenica, u blizini selišta. Taj Slavogost zasnovao je, nedaleko od Jasenice, novo naselje koje je dobilo ime Slavogostići (226:71).

SLIJEPČEVIĆ (p,m). **Slijepčevići** (p), u Samoboru (Gacko) i Ivici (Ljubinja). Daljim su porijeklom iz Drobnjaka u Crnoj Gori, odakle su im preci došli u prvoj polovini XVI vijeka. Tamo su se zvali Omakalovići. Jedan od četvorice sinova Marka Omakalovića, Miloš, bio je, kaže legenda, slijep i po njemu su se njegovi potomci prozvali Slijepčevići. Slave Sv. Savu. U Ivicu su doselili oko 1760. godine od Gacka. Slave Đurđevdan (59:196,280; 222:24,25). U sarajevskim izvorima pominju se Slijepčevići kao doseljenici iz Samobora. Početkom XVIII vijeka u Sarajevo je došao Risto Slijepčević "da izučići ćurčijski zanat" (147:593). Od Slijepčevića iz Samobora potiču i poznate sarajevske porodice Despići. Iz Samobora je i poznati intelektualac **Pero Slijepčević** (1888-1964). Studirao je germanistiku i filozofiju u Beču, doktorirao u Fribourgu

(Švajcarska) s tezom o budizmu u njemačkoj književnosti. Bio je sekretar sarajevske *Prosujete*, profesor Velike medrese u Skoplju, redovni profesor Filozofskog fakulteta u Skoplju, šef katedre za njemački jezik i književnost Filozofskog fakulteta u Beogradu. Među njegovim studijama i esejima iz raznih naučnih oblasti ističu se: *O savremenom vaspitanju naroda, o Luči mikrokozma, o Risti Raduloviću, Tomasu Manu...* Najznačajnije njegovo djelo posvećeno domaćoj književnosti su *Sabrani ogledi*, a studija *Šiler u Jugoslaviji* najznačajniji mu je rad u oblasti germanistike. U više navrata pisao je i o Geteovom odnosu prema našoj narodnoj poeziji (77/7:226). **Slijepčevići** (m) su živjeli u Grančarevu (Lastva, Trebinje). Po jednom predanju "oni su dalji rođaci pravoslavne porodice Slijepčevića iz gatačke općine". Priča se da im je davni predak bio bogumil i da se zvao Petko koji je, prelaskom na islam, "dobio od klobučkog kapetana Agbabića zemlju u Grančarevu i ovdje se stalno nastanio" (97:292). Sada ih ima nastanjenih u Mostaru.

SLIPIČEVIĆ (m), u Ravčićima (Bijelo Polje, Mostar). Starinom su iz Zalika kod Mostara. Raselili su se oko 1750. godine "zbog nepoznata uzroka". Neki su otišli u Rašku Goru, neki u Livač, a neki u Ravčiće. "Oni s Raške Gore i u Livču su izumrli" (59:247). Slipičevići su nastanjeni i u Mostaru.

SLIŠKOVIĆ (k), u Dubokom Mokrom, Pribinovićima, Kuljića Brigu, Trnu i Uzarićima (Široki Brijeg). Starinom su iz Rastovače u Posušju, odakle su se "zbog Turaka" raselili u nekoliko mjesta: "jedni u Bobanovu Dragu (Grude), drugi u Mokro, a teći u Busovaču u Bosni". To je, prema jednom kazivanju, bilo "prije 300 godina". U Dubokom Mokrom su odavno. U Mokropolju se (vjеровatno današnje Duboko Mokro) spominje (1743) Andrija Slišković "sa 25 članova obitelji". U Trn su doselili iz Pribinovića, a u Uzariće iz Mokrog (189: 38,77,78,79,80).

SLOMO (p), neobično i sasvim rijetko prezime stare mostarske porodice, nastalo od nadimka. Slomo je, prema R.Staniću, bio "dodatak" prezimenu Atanasija Markovića iz Mostara. Prezime Marković je vremenom iščezlo i nastalo je novo - Slomo. Na Pašinačkom groblju nalazi se spomenik Vidaka Slome iz 1889. godine (236:170,171).

SMAILHODŽIĆ (m), stara porodica koja je živjela u Ubosku (Ljubinje). Stanovali su u kućama "gdje sad žive Komadi" (59:276). Smailhodžići su bili nastanjeni i u Kotezima (Popovo). Iselili su iz tog sela za vrijeme Drugog svjetskog rata (97:287).

SMAJEVIĆ (m), srednjovjekovna gatačka porodica. Porijeklo im nije poznato. Bili su nastanjeni u selu Gradina, odakle ih je početkom XIX vijeka "rastjerala kuga" (147:593).

SMAJIĆ (m), u Hodbini (Bišće, Mostar) i Podbrežju (Konjic). U Hodbinu je Smajića predak doselio "odnekle iz Dubrava", a u Podbrežju "ne zna se odakle su" (59:245,339).

SMAJKIĆ (m), u Svinjarini (Podveležje, Mostar). Starosjedioci su u ovom selu (59:237). Međutim, Kanaet tvrdi da su Smajkići stariji doseljenici i da su došli iz Gradske (Ljubuški). Ranije su se zvali **Maksumići** (115:158). Smajkića ima nastanjenih i u Mostaru.

SMILJANIĆ (p), u Jasenici (Bišće, Mostar). Doselili su iz Krivodola (Kruševo, Mostar) oko 1750. godine (59:245). Ima ih nastanjenih u Dabrici (Stolac) i u Mostaru.

SMOLČIĆ (p), porodica ovog prezimena živjela je u Žabici (Ljubinje), na imanju Resulbegovića iz Trebinja. Zabilježeno je da je domaćin porodice Đuro Smolčić imao devet sinova i jednu kćerku. Kada im je došao Resulbegović na krsnu slavu, zahtijevao je da ga služi ta djevojka. To je braću Smolčiče uvrijedilo, ubili su noću (na spavanju) agu i bacili ga u jamu. Zbog toga su se raselili i uzeli novo prezime **Đurići** (59:313). Jedan zaselak u Žabici po njima je nazvan Smolčići.

SMOLJAN (k), u Jasenici (Mostar) i Vitini (Ljubuški). Ima ih i u Bijeloj kod Konjica. U Jasenicu im je predak došao iz Rodoča kod Mostara oko 1880. godine: "udo se Jozo Smoljan iz Rodoča za Vukšinu udovicu" u Jasenicu. U Vitini su starinom iz Jasenice, a u Bijelu su doselili iz Bijelog Polja kod Mostara (59:245,306,312). Više porodica Smoljana nastanjeno je u Mostaru.

SOČO (k), u Buđeli (Neum). Porijeklom su iz Gabele. Predanje kaže da je neki Matko Sočo iz Gabele ubio iz osvete "tri Turčina", a zatim pobjegao u Buđelu (180:102). Soče su nastanjeni i u Mostaru.

SOČEVIĆ (p), u Staroj Gabeli (Čapljina). U ovo mjesto Sočevići su doselili oko 1820. godine "kao zanačije iz Skadra u Arbaniji". Slave Petkovicu. U vrijeme Dediđerovih istraživanja bilo ih je dvije kuće (59:263).

SOČIVICA (p), prezime porodica nekada nastanjenih u Simiovima i Kukričju (Bileća). Starinom su od bilečkih Vujovića. U XVIII vijeku napustili su rodni kraj i nastanili se u Imotskom. Prezime je postalo poznato po hajdupčkom harambaši **Stanislavu Stočivići**, rođenom 1715. godine u Simijovima. Njegov otac Vuk se, takođe, nastanio sa porodicom u Imotskom. Kada je odrastao, Stanislav je postao hajduk i hajdukovao 27 godina po Dalmaciji. Pod starost se povukao u Liku i tamo ostao do kraja života. Svoje doživljaje pričao je sinjskom ljekaru Ivanu Lovriću koji je to objavio 1776. godine u Veneciji pod naslovom : *Život Stanislava Sočivice*. Sa italijanskog je knjiga prevedena na francuski i štampana u Bernu (Švajcarska). Mnogi pisci koristili su životopis Sočivice u svojim djelima: Aleksandar Puškin u pripovijetci *Krdžalije*, Šarl Nodje u romanu *Žan Zbogor* i drugi (191:155;125:280).

SOKNIĆ (p), u Uskoplju i Ivanici (Šuma trebinjska). Starinom su iz Branog Dola u Crnoj Gori, od bratstva Čorovića. Predak im se doselio u Uskoplje oko 1700. godine. Prezime je uzeo po svojoj ženi Sokni. Slave Nikoljdan (75:1204). Na Ivanicu je Soknić doselio iz Uskoplja. Soknića ima i u Džinovoj Mahali (Nevesinje). Starinom su iz Banjana. Prvobitno su bili nastanjeni na Trusini, odakle su oko 1850. preselili u Džinovu Mahalu, na Čolakovića imanje. Slave Đurđevdan, a prislužuju Đurđić (59:214).

SOKO (k), u Veljoj Međi i Trnčini (Popovo). Porijeklom su od stare porodice iz Velje Međe koja se zvala **Bogdan**. Jedan su rod sa Oberanima i Vukasima u ovom selu. U Trnčinu su došli iz Velje Međe. Starinom su Bogdanovići. Slavili su Nikoljdan. Neke Sokole zovu i Mravićima. Prezime je nastalo od nadimka Soko koje je do-

bio neki Mravić "pošto ga je Hamzibeg Resulbegović iz Trebinja bio pohvalio ("ha sokole!") kad je ubio jednog Ljevaka" (59:275; 84:78,166, 168).

SOLDAT (k), u Vitini (Ljubuški). Nastanjeni su u zaseocima Orašina i Gavranova Mala. U Orašini ih zovu i **Rose**. Potiču od nekog Talijana koji je "pob-jegao iz francuske vojske". U Gavranovu Malu Soldat je došao iz Proboja kod Ljubuškog i tu je "mišćenik", odnosno starosjedilac. U doba istraživanja u Vitini je bilo četiri porodice Soldata (59:306,307). Prezime je (svakako) nastalo od naziva "soldat", nekada uobičajenog za vojnika.

SOLDATIĆ (p), u Ljutom Dolu (Dabar, Stolac). Porijeklom su iz Mađarske, od vojnog bjegunca koji se, oko 1836, nastanio kod Janjoša u Potkomu. Imao je dva sina koji su oko 1860. godine prešli u Ljuti Do na Alipašinu zemlju. Slave Vasiljevdan (248:41). Iz porodice Soldatić u Ljutom Dolu potiče narodni heroj **Danilo Soldatić** (1911-1942), poznati antifašista i istaknuti borac iz prvih ustaničkih dana. Hrabro je poginuo 17. maja 1942. godine u borbi sa italijanskim okupatorima kod Prebilovaca blizu Čapljine.

SOLDIĆ (k), u Trebimlji (Popovo). Porijeklom su od jednog «soldata» koji je davno pobjegao iz Dalmacije, pa "služio kod Krista" u Trebimlji. Tu se oženio, dobio miraz i ostao. Soldići su slavili Nikoljdan (84:164).

SOLDO (p,k), staro prezime u Hercegovini. **Solde** (p) su u Miljevcu i Šehovini (Nevesinje). Starinom su Dragići iz Kuča u Crnoj Gori. Iz ovog kraja su pobjegli "prije 200 do 300 godina, prilikom nekakave pogibije Kuča". Najprije su živjeli u Gorici kod Trebinja "gdje jednog od njih uhvate Mlečići i povedu u soldate". Od Mlečana je uspio pobjeći i vratio se u Hercegovinu. Kod Stoca su ga uhvatili Turci i povelu vezana na Hrgud. Tu ga prepoznala "jedna baba koja je bila njegova tetka, pa ga pusti". Poslije se oženio i nastanio u Dabru. U Dabru su se namnožili i raseļjavali. Jedni su otišli na Trusinu, a drugi u Šehovinu. Iz Šehovine su neke porodice prešle u Miljevac. Slave Miholjdan (59:225,326). Solda ima i u Suzini (Dabar). Doselili su iz Šehovine oko 1845. godine, na zemlju Rizvanbegovića. Slave Nikoljdan (248:38). Solda je nekada bilo u Veličanima (Popovo) i Hutovu (Neum). Prema preda-

nju, potiču od Vukadinovića iz Veličana. Dvojicu braće Vukadinovića Turci su, zbog neke krivice, protjerali u Mostar. Poslije nekog vremena oni pobjegnu u Dalmaciju i tamo se upišu u "soldate". Po tome ih prozovu Soldima. U Hutovu ih odavno nema, izumrli su u ovom selu (84:177,188). Ima ih nastanjenih i u Mostaru. **Solde** (k) su razgranat rod na području zapadne Hercegovine. Nastanjeni su u Knešpolju, Uzarićima, Donjem Crnču, Donjoj Britivici, Gornjoj Britvici, Crnim Lokvama, Donjim Dobrkovićima i Ljubotićima (Široki Brijeg), Kosoru i Buni (Bišće, Mostar). U Britvici (Gornjoj i Donjoj) su starosjedioci. Ranije su se ("prije 200 godina") zvali **Grubišići**. Soldima su prozvani po jednom mladiću koji se vratio iz "soldata". U Uzariće su došli iz Knešpolja. Postoji predanje da su se zvali Crnac, a prije toga **Karačić**. U Knešpolje i ostala mjesta na području Širokog Brijega doselili su iz Britvice. Dalje porijeklo im nije poznato (189:39,40,57,65,66,67,72,74). U Rakitno su doselili iz Kočerina, u Kosor iz Crnča, a u Bunu iz Britvice (59: 242,243,303). Solde su nastanjene u Slatini (Prozor) i Doljanima (Jablanica). U Slatinu je Soldo došao 1930. godine i nastanio se na Zastušju. U Doljane su doselili iz Kosne Luke kod Širokog Brijega 1918. godine (79:149,162). Ima ih i u Mostaru.

SOLIN (k), u Radišićima (Ljubuški). Solini su porijeklom iz Solina u Dalmaciji. Doselio im "djed" u Radišće. U doba istraživanja bilo ih je tri kuće. Oko Ljubuškog ih "nema više" (59:297). Prezime su dobili po mjestu porijekla.

SORAJIĆ (p), u Čvarićima (Ljubomir), Trebinju, Dubočici (Ljubinje) i u Ljubinju. Ubrajaju se među najstarije porodice u Ljubomiru za koje se "ne pamti da us se odnekud doselile". Godine 1970. u Čvarićima ih je bilo tri kuće. U rodu su sa Sorajićima u Dubočici. Slave Đurđevdan (187:128,129).

SOPIC (p), u Zavali (Popovo). Smatraju ih starosjediocima i jednom od najstarijih porodica u ovom selu. U blizini porušene Mihojeve crkve nalazi se posebno groblje Sopića. Nekada su se zvali Milojevići. Slave Nikoljdan. Sopic je iz Zavale odselio u Stolac, "gdje i sada ima potomstva". U njihovu kuću doselio je Turanjanin "koji je 1938. bio u Grmljanima". Turanjanin se, dakle, nastanio na imanje Sopića koje se naziva Sopovina i "udo se" ka-

ko kažu mještani. Zbog toga su ga prozvali **Sopo**. Tako, u Zavali "više nema pravih Sopića" (84:147,151,152).

SOPTA (k), u Dužicama, Rasnom i Smokinju (Široki Brijeg). U Dužicama su veoma stari i ne znaju za dalje porijeklo. U Rasnom se 1743. godine spominje Filip **Sovta** "sa 7 članova obitelji". U Smokinje su Sopte došli iz Dužica (189: 85, 86,87). Dedijer ih navodi u Dužicama pod prezimenom **Softe** i kaže da su starijom Marinovići iz "Vojaja" (?) u Dalmaciji. Slavili su Nikoljdan (59:352).

SOVČIĆ (p), prezime se pominje veoma davno u Gračanici (Gacko). U patosu pravoslavne crkve ovog sela uzidana je ploča sa natpisom: "Ase leži Kosta Sovčić", vjerovatno iz XV ili XVI vijeka (114:151,152).

SPAHALIĆ (m), u Dubravama (Stolac). Porijeklom su od poznate porodice Miloradovića koji su osnovali manastir Žitomislić. U znak sjećanja na svoje pravoslavne pretke Spahalići "i danas daju neke priloge manastiru" (59:259).

SPAHIĆ (p,m). **Spahići** (p), u Tasovčićima i Opličićima (Čapljina). Neki se Spahić iz Tasovčića oženio iz Opličića, "pa kad mu je punac umro preselio se u Opličiće" oko 1860. godine. Slave Jovanjdan (59:255). **Spahići** (m), u Gleđevcima (Ljubinje) i Jeličićima (Jablanica). Nepoznatog su porijekla. Smatraju ih "starincima" u ovim mjestima. Među Spahićima je bilo i aga (59:283,288, 343,366). Spahići su bili nastanjeni i u Gradini (Gacko). Porijeklom su od Jakupovića iz Podgorice. Iselili su iz Gradine u druga mjesta (147:593). Spahića ima i u Mostaru.

SPAIĆ (p,k). **Spaići** (p), u Grabu i Tulima (Zupci, Trebinje). Starijom su iz Rovaca u Crnoj Gori. Smatra se da su zasnovali selo Grab. U ovom selu i raselicama oko njega bilo ih je početkom XX vijeka 40 kuća. Jedan od Spaića prebjegao je na ovo područje zbog "nekeg zla", oko 1770. godine, sa "7-8 sinova i naselio se u han kod Graba". Spaići u Tulima su od Raičevića iz Polica kod Trebinja. Jedan su rod sa Raičevićima i Asanovićima u Grabu. Slave Jovanjdan, a prislužuju "Malu Gospođu" (75:1248,1255,1267). **Spaići** (k) su u Gornjim Dobrkovićima i

Trnu (Široki Brijeg). Starinom su iz Gruda u Bekiji, gdje se spominju 1743. i 1768. godine. Ima ih i u Radišićima kod Ljubuškog. Dedijer ih navodi kao **Spajići** i kaže da su došli iz Gruda u Bekiji "prije 60 godina" (189:73,79; 59:296). Nastanjeni su i u Blacama, Ljubuncima i Dugama (Prozor). U Blacama i Ljubuncima su iz Gruda, a u Duge su došli iz Broćna prije 1878. godine (79:114,118).

SPARAVALO (p), u Kučićima, Krnjevićima i Đedićima (Šuma trebinjska), Kočelima kod Trebinja, Trebinju i Mostaru. Porijeklom su od Drekalovića iz Kuča u Crnoj Gori. Doselili su u Kučiće oko 1700. godine. Prezime su, navodno, dobili po tome "što im je neki stari 'sparinjao' - ubio nekoga". Slave Đurđevdan, a prislužuju Zadušnice (75:1187,1188,1189,1190).

SPREMO (p), u Božanovićima, Sopiljima, Batkovićima (Nevesinje), Nevesinju i Lazarićima (Gacko). U Lazariće je Spremo došao iz Nevesinja "nekoliko godina pred okupaciju kao turski zaftija". U ovom selu se "zagledao u jednu djevojku, ožanio se i ostao". U Sopilja je Spremo došao iz Tjentišta kod Foče. Živio je u Borču i na Zalomu prije dolaska u Sopilja. U Božanoviće su doselili iz Lukavca kod Nevesinja, gdje su došli "prije 450 godina" iz Stona. Bili su rimokatolici, a danas su pravoslavni». Iz Lukavca su se raselili "poslije kuge". Slave Đurđić (59:201,219,232,325).

SRACINOVIĆ (p), srednjovjekovna gatačka porodica. Rodonačelnik ove porodice bio je Sracan Vukosalić. Sracanov sin Vukša, po ocu prozvan Sracinović, pominje se 1446. godine kao "novi katar i osnivač katuna koji se izdvojio iz katuna Pliske". Nešto ranije (1419) pominje se Vojin Sracimirović kao Sandalev zastupnik u Drijevi (Gabela). Godine 1465. pominje se Stefan Sracinović kao poslanik Hercega Stefana, a aprila 1469. Vladislav Stjepović-Sracinović kao "Vlah iz Pliska" (146:227).

SRBA (p), u Zavali (Popovo). Srbe se smatraju najstarijim porodicama u tom selu. Imaju i posebno groblje u blizini porušene "Miholje crkve" u Zavali. Prema pričanju mještana, trojica Srba (Petar, Jovo i Mihailo) odselili su u Dubrovnik, a odatle u Rusiju. Kod kuće je ostao Lazar sa sinom Tomom. Neke porodice Srba iz Zavale uzele su prezime **Srbić**. Od ovog roda bio je i kaluđer

Nikifor Srbić, a pominje se i kaluđer Jovan Srbić. Srbe slave Nikoljdan (84:147, 151,152).

SREBROVIĆ (k), u Sutini (Rakitno, Posušje). Porijeklom su od "starih Pipunića" iz Rakitna. Nastanili su se u sutinskom zaseoku Perci. Današnje prezime su dobili po nekom svom pretku koji je, prema predanju, bio pošten i dobar "ko srebro". U Rakitnu se, pod ovim prezimenom, spominju 1874. godine (181:103).

SREDANOVIĆ (p), u Vučji (Lastva, Trebinje) i Bogojević Selu (Zupci, Trebinje). Starinom su iz Cuca u Crnoj Gori, od bratstva Krivokapića. Prebjegli su "zbog krvnine" u Korjenice, a zatim oko 1850. prešli u Bogojević Selo. Slave Jovanjdan (75:1241,1242).

SRĐEVIĆ (p), stara gatačka porodica, nekada nastanjena u Srđevićima. Vjerovatno je po njima ovo selo i dobilo ime. Pretpostavlja se da su Srđevići "sporedna grana roda Trkovića". U istorijskim izvorima XV vijeka spominju se Staniša Srđević, u "pritužbi Dubrovčana kralju Ostoji" od juna 1403. godine, i Radoje Srđević, "poslanik hecega Stjepana" (268:260).

STAJČIĆ (p), u Bančićima, Vođenima, Varduši, Obziru (Ljubinje), Ljubinju, Domanovićima (Čapljina), Trebinju i Mostaru. Porijeklom su od Vujadinovića iz Krnje Jele na Grahovu u Crnoj Gori. Odavde su, prema predanju, došla šestorica braće i nastanili se u Bančićima. Imali su lijepu i kršnu sestru koju im je ukrao beg Delibeg iz Predolja u Dabru. Braći je bilo žao sestre i pođu da ubiju Delibega, ali je beg već bio pobjegao sa ženom u Bosnu. Pošto ga nisu našli, opljačkaše mu dvore u Predolju i pokupe blago. Bojali su se turske osvete pa pobjegnu u Dalmaciju, a odatle u Skadar. Od groznice ih je pet pomrlo, a ostao je šesti brat Bogdan Vujadinović, djeca i neke žene od braće. Bogdan je, kasnije, na nekom megdanu, pobijedio skadarskog pašu koji mu je poklonio imanje na Bančićima. Kada su se vratili na Bančice, prozvaše ih "Arbanasi", jer su došli iz Albanije. Među došljacima nalazio se i sin umrlog Bogdanovog brata (Stanko) i od njega su Stajčići. Iz Bančića su se Stajčići raseljavali u navedena mjesta. Slave Đurđevdan (59:252,277,287;155:506,516,619).

STAJIĆ (p), u Slivlju (Gacko). Starinom su "iz Glavica ispod Straževice u Dubljevićima". U Slivlja su doselili u XVIII vijeku (59:329). Ima mišljenja da su Stajići porijeklom od "Maleševaca iz Oputnih Rudina" (147:593). Ima ih u Simijovima (Bileća) i u Mostaru. Priča se da je neki njihov predak vrlo često u hodu zastajkivao i zbog toga dobio nadimak "Stajo". Otuda prezime Stajić.

STANIĆ (p,k). **Stanići** (p) su nastanjeni u Začuli i Humu (Šuma trebinjska), Beždeđu (Nevesinje), Dubljevićima (Gacko), Sunićima (Dabar). Ima ih i u Gabeli (Čapljina). Živjeli su i u Dračevu (Popovo), odakle su prešli u Gabelu oko 1780. godine. U Začuli su Stanići "od vajkada" i imali su svoju zemlju «od starina» u ovom selu. Slave Jeremijevdan, a prislužuju Trojčindan. U Hum su došli iz Začule. Prvi se doselio kao "kmet" oko 1860. godine. Slave Jovanjdan, a prislužuju Jeremijevdan – svoju staru slavu (75:1192,1195). Stanići u Beždeđu su od bratstva Vojinovića iz Preraca u Rudinama. Doselili su oko 1800. godine. Slave Nikoljdan. U Dubljevićima su starinom Kreci "od porodice Palikuća u Trebinju" (59:216,272,329). Stanići u Sunićima su porijeklom od Vujovića iz Davidovića (Bileća). Došao im predak Tošo sa sinovima oko 1865. godine. Slave Nikoljdan (248:35). **Stanići** (k) žive u Vitini (Ljubuški). Nastanjeni su u mahali Klanac. Starinom su iz "Gozda pod Bjekovom" (Biokovom), odakle je neki Stanić došao kao "pratarski kuvar" (59:306). Ima ih i u Mostaru.

STANISLAVIĆ (p), veoma staro prezime trebinjske porodice. U istorijskim izvorima XIV vijeka u Trebinju se pominje pop **Bogčin Stanislavić** koji je bio na čelu crkve Sv. Stefana. Istoričar M. Vego tvrdi da je Bogčin pripadao hrišćanskoj crkvi istočnog obreda. Godine 1959. pronađen je u Policama natpis popa Bogčina urezan u "živu stijenu". Natpis je urezan krajem XIV ili početkom XV vijeka (268:238,239).

STANKOVIĆ (p,k). **Stankovići** (p), u Slavogostićima (Šuma trebinjska), Poljicu (Popovo) i Sopiljima (Nevesinje). U Slavogostiće su doselili iz Nevade u Bobanima oko 1860. godine. Slave Jovanjdan (75:1202). U Poljicu smatraju da im je "daleka starina" od Vujičića iz Oraha kod Bileće i da su jedno pleme sa Kuduzima. Zajedničko im je i krsno ime Đurđevdan. U Sopilja je Stanković došao iz Zaloma (Nevesinje) oko 1878. godine (59:232). Ima

ih nastanjenih i u Mostaru. **Stankovići** (k) su u Trebinjli (Poovo). Doselili su iz Crne Gore. Godine 1817. u selu se pominje Boško Stanković Slavili su Nikoljdan (84:164).

STANJEVIĆ (p), vlastelinska porodica u Travuniji (Trebinjska oblast). U dubrovačkim istorijskim izvorima XIV i XV vijeka Stanjevići se pominju kao stanovnici Trebinja, Dabra i Nevesinja, a kasnije, u XX vijeku i u Kzancima, Gacko (146:533).

STAPIĆ (k), u Kovačevu Polju i Podboru (Prozor). U Kovačevo Polje Stapići su došli s Kozla prije "sto godina". Nisu u rodu sa Stapićima u Podboru. Stapići u Podboru su iz Zagvozda u Dalmaciji "pa ih zovu i Gvoždanima" (79:74,84).

STARČEVIĆ (p), stara gatačka porodica "s Miholjača". Daljom su starinom iz Krtola u Boki kotorskoj. Rod su sa Lučićima, Milovićima i Okiljevićima. Raselili su se u okolinu Sarajeva. U Gacku je ostala "samo jedna porodica" (147:594).

STARČIĆ (p), prezime srednjovjekovne trebinjske vlastele. Zabilježeno je da su Starčići iz Glavske u Površi spadali u "najnezgodnije ljude" sa kojima je Dubrovnik imao posla. "Više od jednog veka, koliko ih možemo pratiti kroz izvore, oni su uglavnom stalno u neakvim sporovima sa dubrovačkim ljudima: pljačke, tuče, ponekad ubistva, silovanja i odvođenje ljudi nižu se skoro u beskonačnost..." Prvi poznati član ove porodice bio je Balin iz prve polovine XIV vijeka, a u drugoj polovini ovoga vijeka poznata je porodica Miliše Starčića. Balin Starčić se smatra glavnim predstavnikom ove porodice u XIV vijeku (65:25-28).

STAROVIĆ (p), u Samoboru (Gacko). Starinom su iz Drobnjaka u Crnoj Gori. Ranije su se zvali Omakalovići. Njihov predak Mirko Omakalović, došao je u Samobor sa svoja četiri sina u prvoj polovini XVI vijeka. Poslije Markove smrti, njegov najstariji sin Nikola bio je "starješina u kući" i ukućani su ga zvali nadimkom "Stari" (otuda prezime Starović). Od ostalih Markovih sinova nastala su u Samoboru još tri bratstva: Davidovići, Popovići i Slijepčevići. Zbog toga Dedijer kaže da u Samoboru, "selu sa osamdeset kuća", živi jedna porodica, a četiri bratstva. Svi slave Sv. Savu

(59:196). U porodici Starovića pominje se jedan stari knez – Ilija Starović, o kome je sačuvano nekoliko anegdota.

STAROVLAH (p), prezime srednjovjekovne porodice u Koritima (Bileća). Selo Korita se, u istorijskim izvorima, prvi put pominje 1440. godine, a prvi stanovnik Korita bio je Miloš Starovlah. U dubrovačkom istorijskom arhivu, u knjizi *Debata notariase* nalazi se zabilješka sačinjena 16.11.1440. godine u kojoj se navodi da se Miloš Starovlah iz Korita obavezuje da će isplatiti dug (150 perpera) Benediktu Gunduliću i dvojici Sorkočevića u roku od mjesec dana. Prezime je nastalo od pojma **vlah** (naziv za stočare u brdskim predjelima), a moguće je da se pomenuti Miloš doselio prije ili poslije Kosovske bitke 1389. godine, kada su mnoge srpske porodice izbjegle u Hercegovinu (258: 25,39).

STEPANOVIĆ (p), stare porodice koje su živjele u Kokorini i Dulićima (Gacko). Na groblju u Kokorini nalazi se "impozantna krstača" (krst) Mratila Stepanovića. Dr Zdravko Kajmaković tvrdi da je ime Mratel danas neobično i da je izvedeno od hrišćanskog imena Mratin. Prema ovom autoru, Mratil Stepanović je bio "snažna i poznata ličnost", a pripadao je "pravoslavnoj konfesiji". Ovo se prezime spominje i na jednoj krstači u Dulićima (114:149).

STEVANOVIĆ (p), u Donjem Polju (Nevesinje) i Milavićima (Dabar). Prema predanju, starinom su Obrenovići iz "Meduna u Srbiji". Najprije su doselili u Riđane, gdje su "ubili dva Nikšića Turčina". Iz Riđana su "prije 300 godina" odselili u nevesinjski Lukavac. Pred kugu su živjeli u selu Zovu Do (Nevesinje), odakle su pobjegli u zbjeg "na Jovač-Goru". Odavde su prešli u Donje Polje (59:220). U Milaviće su došli iz Lukavca oko 1878. godine. Došao je Trivko "na tursku zemlju". Oženio se od Vujovića i imao dva sina. Slave Nikoljdan, a prisluzuju Petrovdan (248:31). Stevanovića ima i u Mostaru.

STEVIĆ (p), u Hodbini (Bišće, Mostar). Doselili su u Hodbinu iz Plane (Bileća) "odmah iza kuge". Ranije su se zvali Šarenci. Slave Lazarevdan (59:317). Početkom 1991. godine u Hodbini je bilo osam kuća Stevića (241:13).

STIJAČIĆ (p), u Zaušju (Bileća), Donjem Dubu i Klobuku (Lastva, Trebinje). U Zaušje su došli oko 1830. godine iz Korjenića, gdje ima "mnogo Stijačića". Slave Arandelovdan (59:170). U Dobrom Dubu je rođen **Stojan Staje Stijačić** (1827-1894), učesnik u "Vukalovićevom ustanku 1852-1862. godine". Stekao je čin "serdara korjenićkog", a njegova braća: Četko, Stojan i Obren bili su barjaktari. Četko je poginuo pri zauzimanju turske karaule na Zupcima. Stijačići su "stara srpska porodica". Starosjedioci su u srednjovjekovnoj župi Vrm (Korjenići) još od prije "nemanjićkog doba" (197:238).

STIPIĆ (k), u Kovačevu Polju i Ploči (Prozor). U Kovačevo Polje su došli iz Rumboka. Starinom su Meštovići iz Studenaca u Dalmaciji. Rod su im Meštovići u Prozoru. Stipići u Ploči su "starinci" i jedan su rod sa Vidovićima, Tanjićima, Pločkićima i Banušićima u tom selu (79:74,82).

STJEPANOVIĆ (k), stara porodica koja je bila nastanjena u Ravnom (Popovo). Godine 1690. pominje se "predstavnik" sela Ravno Mileta Stjepanović koji je, sa ostalim predstavnicima popovopoljskih sela, potpisao izjavu "o podložnosti" koju su, 30. januara 1690. uputili austrijskom caru Leopoldu (84:64,158). U upisima hercegovačkih prezimena XVIII vijeka u maticama župe Grad u Dubrovniku navodi se da su Stjepanovići iz Mostara (214:90).

STOJANOVIĆ (p,k). **Stojanovići** (p), u Drijenjanima (Popovo) i Garevi (Gacko). U Drijenjanima su, po sopstvenom kazivanju, starinom iz Budve. Jedno su bratstvo sa Gluhaićima, Gnjatima, Ćorićima i Ćaćićima. Odavno su u selu i smatraju ih starosjediocima. Slave Jovanjdan (59:271; 79:172). U Garevu su Stojanovići doselili iz Golubinaca u Crnoj Gori krajem XIX vijeka. Potomci su Janjuševića "od one grane koja je ostala u samoborskom udu-tu" (147:594). **Stojanovići** (k) su bili nastanjeni u Trebimlji, Brijegu i Cicrini (Popovo). Ima mišljenja da su, svojevremeno, bili najbrojnija porodica u Trebimlji. Godine 1712, prema podacima iz matične knjige, u ovom selu je rođeno šestoro djece uz roda Stojanovića. Šta je bilo sa Stojanovićima iz navedenih naselja "ne može se utvrditi" (132:175,185).

STOJIĆ (k), u Buhovu (Široki Brijeg). Doselili su u Buhovo iz Dragičine u Brotnju "prije nekih 100 godina". U Dragičini se spominju 1743. i 1768. godine (189:83). Stojići su nastanjeni i u Mostaru.

STOLICA (p), Granica (Bileća) i Strupići (Dabar). Porijeklom su iz Ridana u Crnoj Gori. U "najstarije doba" su se zvali Vujačići. Davno su doselili iz Ridana u Simijove (Bileća). U Simijovima su imali svoju zemlju koja im je prešla "u ruke muslimana", a oni su odselili u Granicu. U Strupiće je došao Milan Stolica oko 1875. godine iz Granice. Slave Nikoljdan (59:177; 248:33).

STOVRAG (m), neobično prezime porodice koja je živjela u Rabini (Nevesinje). Stovrazi su bili vrlo stara porodica i nepoznatog porijekla. Prema predanju, u Rabini je živjelo "sedam braće Stovraga koji se nisu ženili". Sve ih je početkom XIX vijeka "kuga pomorila". Sahranjeni su u groblju koje je po njima nazvano Stovragovo groblje. U Rabini je postojala i Stovragova kula i pod kulom "čatrnja sa sofom" (97:155,158).

STRANJAK (m,k). **Stranjaci** (m) su bili nastanjeni u Veljoj Međi (Popovo). Ove porodice su "davno izumrle ili raseljene". Njihova "omeđišta" (kuće, čatrnje i vrtače) nalaze se u ovom selu (59:275). Stranjaci se pominju i u okolini Stoca (97:85). **Stranjaka** (k) ima nastanjenih u Stocu.

STUPIĆ (p), u Hodbini (Bišće, Mostar). Doselili su sa Kosova. Prema sopstvenom kazivanju, ranije su se prezivali Miljanovići. U Hodbini ih je (1991) bilo četiri porodice. Slave Jovanjdan (241:9,13). Sudeći po slavi, a i ranijem prezimenu, moguće je da potiču od Miljanića iz istočne Hercegovine koji su, u nekoj od seoba, odselili na Kosovo.

SUBOTIĆ (p), u Vrbi i Čemernu (Gacko). Potiču od Dučića iz Fatnice (Bileća). Početkom XVII vijeka "izdvojila se jedna porodica iz grupe Dučića i ostala na terenu Ulinja (nešto južnije od Vrbe) i uzela prezime Subotić". Slave Arlijevdan. Subotići iz Vrbe raseljavali su se u druge krajeve. Njihovi potomci su na Palama (Sarajevo), Brezi kod Visokog, a ima ih i u Irigu (Vojvodina), gdje su doselili oko 1925. godine. Od Subotića iz Vrbe i Čemerna bilo

je 1985. godine 39 domaćinstava u raznim krajevima Jugoslavije (71:112-114). Jedno porodično predanje "veli" da su Subotići porijeklom od Lazića iz Crne Gore. Dospelili su u Vrbu u XVII vijeku. Dubrovački izvori pominju Joška Subotića iz Vrbe koji je "u julu 1711. godine gonio robu dubrovačkih trgovaca na 90 konja iz Prijepolja u Dubrovnik. U Bileći ga je zaustavio Muhamed aga Kazanac, rodom iz Kazanaca" u Gacku (147:594).

SUDAR (p), u Biogracima i Međinama (Široki Brijeg). U ovim selima su odavna. Prema sopstvenom kazivanju, prije su se zvali **Rodići**. Slave Đurđevdan (189:34,54). Dedijer Sudare navodi u Biogracima i kaže da su se ranije zvali **Milovanovići**. Ne pominje im vjersku pripadnost, ali navodi da su slavili Đurđevdan. Po tome bi se moglo zaključiti da su bili katolici (59:345). Petrić tvrdi da su Sudari u Biogracima pravoslavna porodica koja "tu odavno živi" (189:54). Ima ih u Bačevićima kod Mostara i u Mostaru.

SUDŽUM (p), u Podosoju (Bileća), Klečku (Dabar) i Vrbi (Gacko). Daljim su porijeklom od Milobratovića "sa Trebjese kod Nikšića". Isto su pleme sa Šešlijama i Kokoljima u Bileći. U Klečak su došli iz Trusine 1878. godine, a u Vrbu iz Podosoja u XIX vijeku. Nastanili su se na svome ljetnikovcu". Slave Lučindan (59:166; 248:41; 147:594). Sudžuma ima nastanjenih i u Mostaru. Nije istraženo odakle su se i kada doselili u ovaj grad.

SULAVER (p), u Kruševici i Žabici (Ljubinje). Sulaveri u Žabici pričaju da su porijeklom od Gaćina iz ovog sela. Neki od Gaćina imao je dota stoke i stoci je davao puno soli. Dobio je nadimak solar "pa od riječi solar dobi prezime Sulaver". Sulaveri u Kruševici su od ovih iz Žabice. Udovica Sulavera udala se (oko 1820) za Lučića u Kruševicu. Sa sobom je dovela muško dijete, Rista. Risto je zadržao prezime svog oca. Slave Đurđevdan (155:546,549; 59:281,313).

SULIĆ (k), u Počitelju kod Čapljine. Porijeklom su iz "Miletine u Broćnu". U Počitelj su doselili oko 1850. godine (59:252). Sulića ima nastanjenih i u Mostaru.

SULJIĆ (m), stara porodica koja je bila nastanjena u Sunićima (Dabar). Za njih predanje kaže da "vuku porijeklo od Crnogoraca iz Nikšića". Bilo ih je "pet kuća". Suljići su 1912. godine iselili u Tursku. U Sunićima je ostao samo "samohrani Omer koji je umro 1920. godine" (97:82).

SUPIĆ (p), u Vrbi i Čemernom (Gacko). Porijeklom su iz Pive. Tamo su se zvali Vrbice. Prema porodičnoj tradiciji, preci su im doselili u Vrbu u prvoj polovini XIX vijeka. U ovo gatačko selo došlo je sedmoro braće (Rade, Vasilj i drugi čija se imena ne pamte). Neki su ostali u Vrbi, a neki su prešli na Čemerno. Ima ih nastanjenih i u Nevesinju. Neke porodice su, poslije Prvog svjetskog rata, odselile u Zimonjićevo (Vojvodina). Slave Nikoljdan. Prezime Supić uzeli su po bjeloglavom orlu – Supu. (Podaci: Supić Dragoljub iz Čemerna).

SUŠA (p), u Zijemljima (Mostar) i Humilišanima (Bijelo Polje kod Mostara). Starinom su iz Dobrelja u Gacku. U Humilišane im je predak došao iz Ravčića. U Zijemlja su došli "iz Bijelog Polja" (vjerovatno iz Humilišana). Slave Arandjelovdan (59:235,248). Suše su nastanjene i u Mostaru.

SUŠIĆ (p,k,m). **Sušići** (p), U Čvarićima, Borilovićima, Ždrijelovićima, Podvorima i Šćenici (Ljubomir) i u Trebinju. U Ljubomiru su vrlo stara porodica i smatraju se starosjediocima. U Trebinje su došli iz Ljubomira. Slave Arandjelovdan (187:165,166). Sušića ima u Garevoj, Kazancima i Aftovcu (Gacko). Porijeklom su iz Trnjina u Crnoj Gori. U Garevu su došli iz Kazanaca, a u Avftovac iz Gareve. Slave Jovanjdan (59:197,198;157:595). **Sušići** (k), u Belenićima i Čvaljini (Popovo). U Beleniće su doselili iz Čvaljine. Ranije su se zvali Krstići ili Katići? Neki njihov predak, Marko, bio je previše "suh", pa su se po njemu prozvali Sušići (84:156). **Sušići** (m) su nastanjeni u Mostaru.

SUTON (k), vrlo rijetko i neobično prezime porodica u Kočerinu (Široki Brijeg). Nastanjeni su u zaseocima Mahala i Rujan. Suto-ni su nepoznatog porijekla. "Ima ih samo u pomenutim zaseocima Kočerina" (189:90). Sutona ima nastanjenih i u Mostaru.

SVINJAR (m), neobično prezime u Lokvama (Čapljina) i Malom Polju (Bišće, Mostar). Dedijer navodi da su Svinjari iz Malog Polja bili čuvari svinja kod Miloradovića u Žitomisliću, pa bi, od ovog zanimanja, moglo nastati ovo pejorativno prezime (59:241). Pored prezimena Svinjar, u Lokvama se pominje i prezime **Svinjarević** (98:170). Vjerovatno je riječ o porodicama istog porijekla.

SVORCAN (p), u Koritima (Bileća) i Zovom Dolu (Nevesinje). Porijeklom su od Miljanovića iz Cuca u Crnoj Gori. U Zovi Do su doselili iz Korita. Najmnogobrojnija su porodica u Koritima. Početkom 1941. godine bilo ih je u ovom selu 25 domaćinstava sa 208 članova. Svorcani misle da su dobili prezime po nekom snažnom i silnom pretku ("Svorca" - sila, snaga). Slave Jovanjdan, a prisluzuju Nikolice (258:36,45).

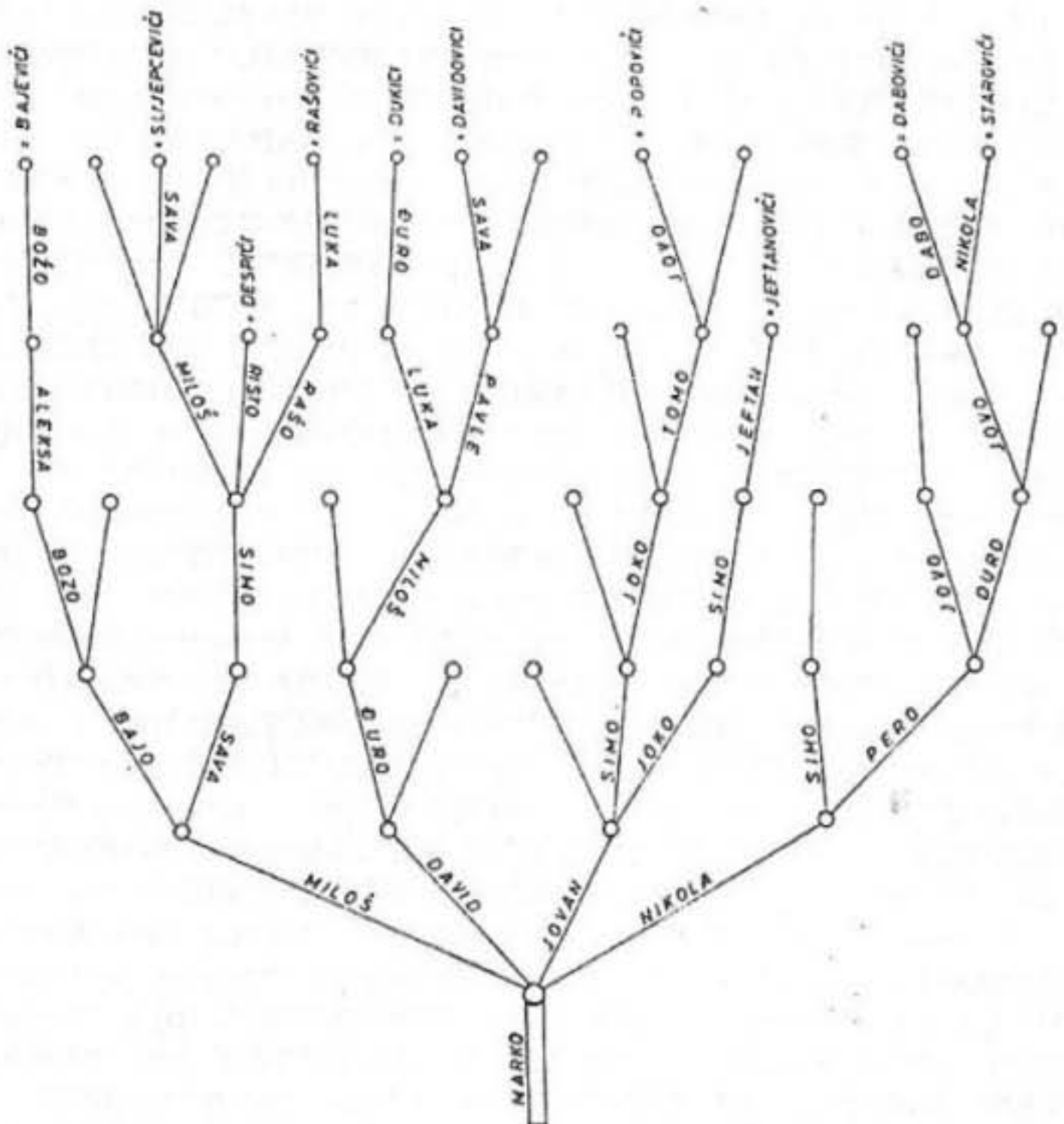
SVRDLAN (p), u Slivnici (Površ, Trebinje). Starinom su iz Rasovca kod Trebinja, odakle im je predak došao u Slivnicu kao "domazet". Staro im je prezime **Aničić**. Svrdlanima su prozvani po tome "što im je neki stari svrdlao-mutio po narodu". Slave Šćepandan, a stara slava im je bila Nikoljdan (75:1215). U nekim izvorima ovo se prezime navodi i kao **Svrdlanović**.

SVRDLIN (p), u Žitomislićima (Mostar). Starinom su iz Slivnice (Površ, Trebinje), od stare porodice Svrdlan. Godine 1770. iz Slivnice je jedna porodica odselila u Crnogorice kod Imotskog i tu se nastanila. Tamo ih i danas ima, ali sa modifikovanim prezimenom - Svrdlin. Iz Crnogorice je (oko 1850) "djed" današnjih Svrdlina doselio u Žitomisliće. Ima ih nastanjenih u Sarajevu i drugim mjestima. Slave Nikoljdan. (Saopštio Đuro Svrdlin iz Sarajeva).

SVRZE (k), u Knešpolju (Široki Brijeg). Prema sopstvenom kazivanju, porijeklom su iz Sarajeva. Kažu da su bili bogumili i da su zbog toga pobjegli u Dalmaciju, a odatle "došli ovamo". U Knešpolju se spominju 1768. godine. Živjeli su i u Dunićima (Posušje), gdje se spominju 1743. godine. Na području Hercegovine se više nigdje ne spominju (189:40).

U Hercegovini žive, ili su ranije bile nastanjene, i porodice ovih prezimena: **SABO** (jev.) u Mostaru; **SABLJAČIĆ** (m) u Policama kod Trebinja; **SABLJIČIĆ** (p) u Korjenicima (Trebinje); **SAFERDIN** (m) u Cernici (Gacko); **SAKAČ** (m) u Dabrici (Stolac); **SALACAN** (m) i **SALAHOR** (m) u Stocu i okolini; **SALIHović** (m) u Mostaćima kod Trebinja; **SALKIĆ** (m) u Mostaru; **SALMAN** (m) u Žabici (Ljubinje); **SALOM** (jev.) u Mostaru; **SAMBRAILO** (p) u Trebinju; **SANDŽAKTAR** (m) u Mostaru; **SANDAL** (k) u Rumbocima i Zahumu (Prozor); **SARAČEVIĆ** (m), **SARAČ** (m), **SARADAK** (m), **SARAGA** (m) u Mostaru; **SEDLAR** (p) u Sedlarima (Popovo); **SEFTIĆ** (m), **SEKULIĆ** (p), **SELIMHODŽIĆ** (m) i **SELIMOTIĆ** (m) u Mostaru; **SELMUŠIĆ** (m) u Stocu i okolini; **SEMELIĆ** (p) u Trebinju; **SEMIZOVIĆ** (m) u Ljubuškom; **SENIČIĆ** (p) i **SENKIĆ** (p) u Mostaru; **SIČAJA** (k) u Proslapskoj Planini (Prozor); **SIHIRIĆ** (m) u Doljanima (Jablanica); **SIJERČIĆ** (m) u Mostaru; **SIMAT** (m,p) u Ljubuškom (m), u Mostaru (p); **SIMOLOVIĆ** (p) u Burmazima (Stolac); **SIMONOVIĆ** (p) u Pržinama (Gacko); **SIMOVIĆ** (p) u Todorčićima (Bileća); **SINIČIĆ** (p) u Nevesinju; **SIRBUBALO** (m) u Blagaju (Mostar); **SIRKO** (m) u Mostaru; **SITOVIĆ** (k) u Ljubuškom; **SITNIĆ** (m), **SIVONJIĆ** (m) u Mostaru; **SIVOŠ** (k) u Vitini (Ljubuški); **SJEKIRICA** (m) i **SKAKIĆ** (p) u Mostaru; **SKALO** (p) u Konjicu; **SKALJA** (p), **SKANDO** (m), **SKIBA** (p) i **SKIKIĆ** (p) u Mostaru; **SKLOPOVIĆ** (m) u Trebinju; **SKOPAK** (m) u Jabuki (Borač); **SLADOJEVIĆ** (p) u Trebinju; **SLAVKOVIĆ** (p) u Popovu; **SLAVUJEVIĆ** (p), u Mostaru; **SLIŠKO** (k) u Gračacu (Prozor); **SMEŠKAL** (k), **SMILJIĆ** (p), **SOFTA** (m) u Mostaru; **SOFTIĆ** (m) u Ljubinju; **SOKOLOVIĆ** (p) u Trebinju; **SOLAKOVIĆ** (m) u Biogradu (Nevesinje); **SOMUN** (m) u Ljubuškom; **SOVILJ** (p) u Mostaru; **SPAHOVIĆ** (m) u Bihovu (Dživar, Trebinje) i Trebinju; **SPANACEVIĆ** (p) u Mostaćima kod Trebinja; **SPASOJEVIĆ** (p) u Mesarima (Trebinje); **SPIRJAN** (m), **SPUŽEVIĆ** (k), **SPUŽIĆ** (m), **SRNA** (p), **STANOJEVIĆ** (p), **STEFANOVIĆ** (p) u Mostaru; **STEPANIĆ** (p) u Trebinju; **STEVOVIĆ** (p) u Todorčićima (Bileća); **STIGLIĆ** (m) u Čeljevu i Prebilovcima (Čapljina); **STIJEPČEVIĆ** (p) u Klobuku (Trebinje); **STJEPKOVIĆ** (p) u Trebinju; **STJEPOVIĆ** (p) u Šćenici (Bobani); **STOJANOVIĆ-ZEC** (p) u Mostaru; **STOJISALIĆ** (p) u Bobanima (Trebinje); **STOKUĆA** (m) u Počitelju (Čapljina), **STOLIĆ** (p) u Mostaru; **STRANJAKOVIĆ** (m) u Rabini (Nevesinje);

STUDEN (m) u Lokvama (Čapljina); **SUHIĆ** (p) u Klepcima i Prebilovcima (Čapljina); **SUHONJIĆ** (m) u Mostaru; **SUKIĆ** (m) u Branilovićima (Gacko); **SUKOVIĆ** (m) u Mostaru; **SULTANIĆ** (m) u Vrbljanima i Podorašcu (Konjic); **SULJEVIĆ** (m) u Velikoj Gračnici (Gacko); **SUPLIKAREVIĆ** (m) u Čičevu (Dživar, Trebinje); **SUZI** (m) u Nevesinju; **SVRZO** (m) u Mostaru.

**GENEOLOGIJA SAMOBORANA OD XVI DO POLOVINE XVII VIJEKA
PREMA MILOŠU D. SLIJEPEČEVIĆU**

Marko Omokalović imao je četiri sina : Miloša, Davida, Jovana i Nikolu.
Od Marka i njegovih sinova vode porijeklo Starovići, Slijepčevići, Popovići,
Dabovići iz Samobora (Gacko).

ŠABANAC (m), stara porodica u Podgrađu (Bišće, Mostar). Njihovo porijeklo i mjesto iz koga su došli u Podgrađe nije istraživač ustanovio (59:240). Šabanci su nastanjeni i u Mostaru.

ŠABANAGIĆ (m), u Mostaru. Šabanagići su bili nastanjeni i u Mostačićima kod Trebinja. Preci su im doselili iz Herceg-Novog u drugoj polovini XVII vijeka. Smatrali su ih najstarijom i najbogatijom porodicom u Mostačićima. Zabilježeno je da su sagradili "najljepše građevine" u selu i kameni most sa dva luka na potoku Bare ispod Mostaća. U selu se nalazi groblje nazvano po njima "Šabanagića mezari". Šabanagići iz Mostaća odselili su "koncem turske vladavine" u Tursku (97:270).

ŠABANOVIĆ (m), u Počitelju (Čapljina), Donjoj Jablanici (Jablanica) i Trnčini (Popovo). U Počitelj su doselili iz Slivlja kod Metkovića, a starinom su iz Jasača u Dubravama (Stolac). U Donjoj Jablanici ih smatraju starosjediocima. U ovom mjestu su primili islam. Kuga ih je "sve osim jednog pomorila". (59:251,336). Šabanovići u Trnčini su porijeklom od katolika Josipovića iz Lisca u Dalmaciji. Franjevci iz samostana u Slanom, koji su imali zemlju u Trnčini, doveli su za svog slugu nekog katolika Josipovića iz Lisca koji je, poslije 20 godina rada, dobio zemlju u Paraunićima - zaseoku Trnčine. Tu se nastanio i vremenom obogatio. Njegovi sinovi bili su "hasi" (silni, nepokorni). Alipaša je poslao vojnike da mu ih dovedu. U sukobu sa vojnicima dvojica su poginula, a treći, koji je uhvaćen, prešao je na islam. Dobio je ime Šaban, a ranije se zvao Ilija. Paša ga je ostavio u Trnčini. Šabanovi nasljednici uzeli su prezime Šabanovići (84:169). Ima ih nastanjenih u Stocu i Mostaru.

ŠABIĆ (m), u Družinovićima, Gorici, Grevićima (Prozor) i Prozoru. Ima ih i u Lugu (Konjic). U Družinoviće im je predak došao iz Knežića u Varvari. U Goricu su prešli iz Prozora "uz neku kugu".

U Grevićima su starinom "Greve". Došao im "peti ili šesti predak iz sela Mirca" (valjda Mirci, Jablanica). U Prozoru su odavno i ne znaju za porijeklo (79:100,107,124,140). Šabići u Lugu o svom porijeklu vrlo malo znaju. Ispitivač V. Jelić (Dedijerov saradnik) zaključio je da su bili pravoslavni. Zaključak je izveden na osnovu toga što je neki mladić iz sela želio da pokaže istraživaču "ferman Fatiha Mehmeda" i tom prilikom mu "nehotice" pokazao ikonu sv. Dimitrija. Zbog toga se otac tog mladića "jako razljutio" (59:340). Šabići su bili nastanjni i u Lastvi kod Trebinja.

ŠABOVIĆ (m), u Kljenu i Ranikućama (Nevesinje). Smatra se da su najstarija poznata porodica u Kljenu, i "nepoznata porijekla". U Ranikućama su starinom "od Markita Serdara iz Gacka". Prešli su na islam oko 1800. godine. Bili su nastanjeni u Lukavcu i Borču, odakle su prešli u Ranikuće (59:215,218).

ŠAGOVNOVIĆ (p), Podosoje i Baljci (Bileća), Željuša (Mostar). Porijeklom su sa Zubaca, od bratstva Spaića. Za njih se priča da im je neki predak bio primio islam, ali se ponovo vratio u pravoslavlje. U Podosoje su doselili "iz Orovca od Korjenića". Iz Orovca (Orahovca, R.M.) su neke porodice preselile "radi tjeskobe" na Torič odakle ih je Hasan-beg Resulbegović preselio na svoj čitluk kod Čardaka (Baljci). U Željušu im je predak ("dedov ded") došao iz Baljaka. Slave Jovanjdan (59:159,163,167,248).

ŠAHINOVIĆ (m), u Kovačićima (Nevesinje). Prema Dedijeru, Šahinovići su došli u Kovačiće "davno iz Azije" (59:233). Ima ih i u Ljubuškom, ali nije utvrđeno da li su rod sa Šahinovićima koji su živjeli na području Nevesinja.

ŠAHOVIĆ (m), Lađevići (Bileća). Doselili su iz Herceg-Novog 1687. godine, poslije zauzimanja ovog grada od strane Mlečana. Zaselak u kome su se (kao izbjeglice) nastanili po njima je nazvan Šahovina. Bili su dosta brojni. Zabilježeno je predanje da su Šahovići (sa ostalim muslimanima iz Lađevića) napali grupu umornih i iscrpljenih hajduka u blizini sela i nekoliko ih pobili. Poslije izvjesnog vremena, da bi osvetili svoje drugove, hajduci napadnu Lađeviče i pobiju više muslimana, a njihove porodice protjeraju. Selo je ostalo pusto - nenaseljeno "jer se u njega Šahovići kao i ostali nikada ne vratiše" (208:144). Šahovići su živjeli i u Mrđe-

novićima (Gacko). U ovo mjesto doselili su 1667. godine (97:219). U istorijskim se izvorima pominje Mustaj-beg Šahović "kao komandant Kazanaca u vrijeme Baja Pivljanina" (147:602). Šahovića je bilo i u Trebinju i Lastvi kod Trebinja.

ŠAIN (p), prezime stare mostarske porodice. Ova je porodica, svojevremeno, dala više uglednih privrednika i kulturnih poslenika među kojima se ističu Risto i Ljubomir Šain. Slave Đurđevdan. Na bogatstvo i ugled ove porodice ukazuje i jedan zanimljiv detalj o ženidbi nekada čuvenog gazde Rista Šaina "najvisprenijeg od svih Šaina". Risto je, kažu, uspio da "iz prve ruke" isprosi lijepu Milevu Jelačić u koju je bio zaljubljen. Kao dokaz da je dostojan zet, takođe ugledne porodice Jelačića, sagradio je veliku kuću u njihovoj blizini. Svečani svadbeni ručak serviran je u "tunelu od ruža" napravljenom u vrtu između kuća mladenaca. Haljine za mladu i ukrasi za svečanu trpezu nabavljeni su iz Beča. Mileva i Risto su imali šestero djece: tri sina i tri kćeri. Godine 1941. porodica Šain se raselila "na sve strane sveta, od Afrike i Australije, do Severne i Južne Amerike", kaže Anika Skorvan - unuka poznatog mostarskog veletrgovca i dobrotvora Špira Dokića (91:375-384).

ŠAKAMBET (m), rijetko prezime stare porodice nekada nastanjene u Bileći. Godine 1920. petorica braće Šakambeta (Šukrija, Zajko, Alija, Omar i Hasan) otselili su u Tuzlu i nastanili se u naselju Tušanj. Jedan od njih (Omar) prešao je, oko 1935. godine, u Banjaluku. Šakambeta u Bileći (i Hercegovini) više nema. Njihovi potomci žive u Tuzli i Banjaluci. (Podaci Rasim Šakambet iz Tuzle). Značajna ličnost ove porodice bio je Hadžija Šakambet – bilečki mudir (starješina ispostave) – koji se isticao za vrijeme Hercegovačkog ustanka 1875-78. godine i održavao "dobre veze s Crnogorcima" (117:91). Šakambeti se pominju "koncem turske vladavine" i u Gorici kod Trebinja (97:243).

ŠAKIĆ (k), u Biogracima (Široki Brijeg). Starosjedioci su u ovom selu. Ranije su se zvali Glibići. Slavili su Nikoljdan (59:345). Petrić je zabilježio da Šakići u Biogracima "ne znaju odakle su; kažu samo da su iz Bosne". Ovaj etnolog smatra da potiču iz nekog mjesta u Dalmaciji (189:34). Šakića ima i u Trebinju.

ŠAKOTA (p,k). **Šakote** (p), u Trijebnju, Kozicama, Crnićima (Dubrave, Stolac), Koritima, Mekoju Grudi (Bileća) i Zijemlju (Mostar). Starinom su Zlatanići "ispod Golije". Doselili su u Trijebanj "prije 300 godina" iz Crnića, a u Zijemlja iz Kozica oko 1880. godine. Slave Jovanjdan (59:235,258). U Meku Grudu Šakota je došao iz Trebinja "kao mehandžija". Slavi Đurđevdan. Šakote u Koritima slave Arandjelovdan (258:45). **Šakote** (k) su u Ljubotićima (Široki Brijeg) i Lugu (Prozor). U Ljubotićima su starosjedioci. Porijeklo i dalja starina nisu im pozanati. Pominju se u popisima stanovništva 1743. godine. Godine 1768. pominje se jedna porodica i u Donjem Rasnu. Danas ih ima "samo u Ljubotićima" (189:75). U Lug su se Šakote "prvi od katolika" naselili. Starinom su "iz Hercegovine" (79:119). Moguće je da su od Širokog Brijega.

ŠAKOTIĆ (p), Davidovići i Vrijeka kod Bijeljana (Bileća). U Vrijeku su došli iz Davidovića: "Došao Simo na zemlju Selimovića oko 1870. godine". Slave Lazarevu Subotu (248:30). Šakotića ima i u Orahovcu (Lastva, Trebinje). U ovom selu rođen je narodni heroj **Radovan Šakotić** (1906-1945). Radovan se istakao u brojnim borbama protiv fašističkih okupatora u Hercegovini, Bosni i Sloveniji. Poginuo je "na domaku slobode", 5. maja 1945. godine kod Postojne. Tada je bio komandant XIV hercegovačke omladinske brigade (169:238,239).

ŠALVARICA (p), u Ljubinju. Porijeklom su iz Vasojevića u Crnoj Gori. Ranije su se zvali Ostojići. Po dolasku u Ljubinje dobili su prezime Šalvarica po tome što je neki njihov "momak" nosio "lijepe šalvare". Slave Đurđevdan (59:287;155:507).

ŠANTIĆ (p,k,m). **Šantići** (p) su poznata mostarska porodica. Smatra se da su doselili u Mostar iz Crne Gore, zbog krvne osвете ili nekih drugih razloga. U drugoj polovini XIX vijeka u Mostaru se isticala trgovačka kuća braće Rista i Miha Šantića. Risto je otac pjesnika **Alekse Šantića** (1868-1924). Aleksa je, po završetku osnovne škole u rodnom gradu, pohađao trgovačku školu u Ljubljani, ali zbog nježnog zdravlja odlazi u Trst "i tu privatno uči kod Ljudevita Vulićevića, pisca etičkih djela". Poslije se posvećuje književnom radu i gotovo cio život provodi u Mostaru. Vodio je trgovačke knjige ("teftere") svoga oca i "između sanduka i

džakova" počeo da piše pjesme. Mnogo se angažovao u radu društva "Gusle". Bio je predsjednik «Gusala», upravljao je horom, pjevao i glumio. Sa Ćorovićem i Dučićem uređivao je časopis *Zoru* i obavljao druge javne funkcije. Za njega je rečeno da je bio «fanatičan prijatelj i plemenit neprijatelj». Savremenici ga opisuju kao visokog, zgodnog i duhovitog čovjeka. Njegov stas je bio "najljepše stablo u ljudskoj šumi"; cio Mostar bi se za njim okretao kada bi prošao gradom, a djevojke su pjevale: /*Kujundžijo, tako ti zanata! / Sakuj meni junaka od zlata, / Na priliku Šantića Alekse...* Aleksa je u životu imao dvije velike ljubavi: Anku Tomlinović, članicu hora društva "Gusle", i Zorku Šolu. Ni jedna od tih ljubavi nije se završila brakom. Pričalo se da je bio zaljubljen i u Eminu, ćerku imama Sefića, a Emina je Aleksa bila samo inspiracija za njegovu čuvenu pjesmu. Osim *Emine* – pjesme koju je narod prihvatio kao svoju, Aleksa je ostavio u nasljeđe i niz pjesama trajne vrijednosti: *Ostajte ovdje, Veče na školju, Mi znamo sudbu, Pretprazničko veče* i druge. Nesrećan u životu, a uz to i teško bolestan, umro je dosta mlad, 2. februara 1924. godine u Mostaru. Hroničari su zabilježili da su na pjesnikovu sahranu stigle brojne delegacije iz čitave Hercegovine. Ljudi su pješačili i do 50 kilometara, "samo da bi vidjeli još jedanput svog pjesnika i poklonili se njegovoj sjeni". Dopisnik beogradskog lista *Vreme*, u opširnom izvještaju sa veličanstvene Šantićeve sahrane, navodi i ovo: "Za sve vreme dok je povorka lagano obilazila Mostar, aeroplani su kružili iznad nje i ispraćali Šantića, kao što su to duž ulica činile mase sveta, koje su se tiskale pred kućama i zatvorenim dućanima. Jer sve su radnje bile zatvorene. A narod, bio on musliman, pravoslavni ili katolik, zvao se on Hrvat ili Srbin, podjednako je tužio i oplakivao svog velikana i pesnika. Svi su govornici istakli Aleksu Šantića kao pesnika jedinstva i bratstva, ali kao da je to najdirljivije učinio mujezin, koji je pri prolazu sprovoda, sa minareta Cerničke džamije, toplim glasom otpevao poslednju molitvu praštanja". **Šantići** (k), u Donjem Crnču i Dužicama (Široki Brijeg). Tu su doselili iz Čerigaja. Dalja starina im nije poznata. U Čerigaju ih "danas više nema". Na području zapadne Hercegovine bio ih je u Dragičini u Brotnju gdje se 1743. pominju "pod imenom Stanarević", a 1768. godine pod prezimenom Šantić. Dediđer ih pominje samo u Dužicama, gdje su oko 1800. godine došli iz Stona zbog siromaštva. Slavili su Nikoljdan

(189:58,87; 59:352). Ima ih nastanjenih i u Mostaru. **Šantići** (m) takođe su nastanjeni u Mostaru.

ŠANJE (k), u Trebinju (Popovo). Porijekom su iz Riđana u Crnoj Gori. Nije zabilježeno kada su i odakle došli u Trebinju. Slavili su Nikoljdan (84:164). Porodica ovog prezimena ima nastanjenih i u Mostaru.

ŠAPURIĆ (p), u Trebinju. Porijeklom su od Gojkovića iz Kuti u Crnoj Gori. Prema predanju, trojica braće Gojkovića (zbog krvne osvete) svojevremeno su napustili selo Kuti. Jedan se nastanio u Donjim Crkvicama (Banjani), drugi na Duklu kod Nikšića, a treći u Bijelom Polju. Za vrijeme selidbe iz rodnog kraja bilo je jako loše vrijeme. Hodajući po kiši i susnježici stopala su im se toliko raširila da su ličila na šape. Po tome su se prozvali Šapurići. U Trebinje su doselili iz Donjih Crkvica. Prvi je došao Milivoje (oko 1960.) i sagradio kuću u Gorici. Sada ih (2002. godine) ima sedam kuća. Slave Arandelovdan, a prislužuju Ilindan. (Podaci: Šapurić Vojislav iz Trebinja).

ŠARABA (p), Turmenti i Tuli (Zupci, Trebinje). U Turmente su doselili iz Davidovića (Bileća). Početkom XX vijeka bilo ih je 14 domaćinstava. Smatraju da su jedan rod sa Šarencima nastanjenim u Davidovićima. U Tuli je jedna porodica Šaraba došla početkom XX vijeka iz Turmenta. Slave Tomindan (75:1246, 1248). Postoji predanje da su Šarabe "još od starine" živjeli u Fatnici (Bileća). Ova stara hrišćanska porodica "bila je spala na jednog mladića" koji je primio islam i postao "paša nad Misirrom". Zvao se Džezzer-paša. Zabilježeno je da je ovaj paša uvijek rado primao i ugostio hercegovačke hadžije prilikom putovanja u Ćabu. Hadžije su mu donosile razne darove. Jednom prilikom mu je neki hadžija Ljubović iz Nevesinja donio debu dukata, jer je međ bio "iz njegovog rodnog mjesta". U Fatnici je ostao spomen na Šarabe u toponimima Šarabina bara i Šrabine omeđine (59:184).

ŠARAC (k,m). **Šarci** (k), u Klepcima (Čapljina), Radišićima (Ljubuški), Žovnici (Široki Brijeg) i Ograđeniku (Broćno). U Klepce i Radišće doselili su iz Broćna, a u Žovnicu iz Ilića kod Mostara. Godine 1768. u Ograđeniku se spominju dvije porodice Šaraca

(59:262,296;189:55). Ima ih i u Mostaru. **Šarci** (m) su stara stolacčka porodica. Pominju se od polovine XVIII vijeka. U Proboju, na sredokraći između Ljubuškog i Vitine, nalazilo se staro muslimansko groblje poznato pod imenom "Šarčev ili Šehitski harem". Prema predanju, tu su sahranjeni svatovi koji su "iz Duvna vodili djevojku u Stolac za sina Mehmed-age Šarca i koje su hajduci ovdje dočekali i pobili" (97:67). Šaraca ima nastanjenih i u Mostaru.

ŠARAN (p,m). **Šarani** (p) u Zagoricama i Džepima (Konjic). U Džepe su doselili iz Zagorice. Prma porodičnom predanju, nekada su se zvali Bjelogrići. Neki Bjelogrić, daleki predak današnjih Šarana, bio je "šaren" (pjegav) po tijelu pa su ga prozvali Šaran. Tako je, kažu, nastalo ovo prezime. Slave Jovanjdan. (Saopštila Malina Živak, rođena Šaran iz Zagorice). **Šarani** (m) u Šaranima (Brda trbeinjska), Trebinju, a bilo ih je i u Vlahovićima (Ljubinje). Naselje Šarani po njima je dobilo ime. Iz Šarana i Vlahovića su se raselili, a većim dijelom i iz Trebinja.

ŠARAVANJA (k), Gornji Crnač i Ladina (Široki Brijeg) i Mrkodo (Prozor). Porijeklom su iz Dobrog Sela u Broćnu. Doselili su u Gornji Crnač "u tursko doba". U Ladinu su došli iz Gornjeg Crnča sa stokom, jer im je "za turskog vakta ovdje bilo samo litište" - pričaju stare Šaravanje. U starim popisima stanovništva iz 1768. godine spominje se samo u Dobrom Selu (189:61,62). U Mrkodolu su Šaravanje, takođe, iz Dobrog Sela. Doselili su 1912. godine (79:90). Ima ih nastanjenih i u Mostaru.

ŠARČEVIĆ (p,k). **Šarčevići** (p) su stara gatačka porodica. U isto-rijskim izvorima pominje se Mihajlo Šarčević iz Gacka kao gatački izaslanik. "On je, s knezom Vojinom iz Banjana, trebinjskim vladikom i s još dvojicom hercegovačkih knezova - išao 'po ovlašćenju i u ime svoje zemlje' papi u Rim i španskom kralju u Madrid da ih sklone na pomoć u ustanku protiv Turaka" (147:603). **Šarčevići** (k), u Rumbocima i Zahumu (Prozor). Ogranak su velikog starosjedilačkog roda Milišića iz Rumboka. Zovu ih **Sandali** (79:95,96).

ŠARENAC (p), u Davidovićima, Fatnici, Bijeljanima (Bileća), Kifinu Selu i Drežnju (Nevesinje), Stepenu (Gacko), Vlahovićima

(Ljubinje), a živjeli su i u gatačkom selu Pržine. Najbrojniji su u Davidovićima, odakle su se najviše raseljavali. Prema Dedijerovim navodima, Šarenci su "ubili agu u Davidovićima" i odselili u Crnu Goru. Vratili su se "poslije okupacije" i nastanili u Fatnici. U Stepen i Drežanj došli su, takođe, iz Davidovića. Iz Pržina su odselili u Bosnu i nastanili se kod "manastira Papraće". Slave Lazarevdan (59:185,198,199,223,287). Po jednoj legendi potiču od Kneževića koji su bili "namjesnici" za istočnu Hercegovinu u doba države Nemanjića sa sjedištem u Gacku. Druga legenda kaže da su Šarenci porijeklom od Kresojevića iz sela Šaranci u Crnoj Gori, odakle su došli u Rudine (Bileća) "pod dramatičnim okolnostima". Neki je Kresojević imao tri sina i ćerku. Jednog dana, dok je otac bio sa sinovima na radu van sela, naišli su Turci i u kući zatekli majku i ćerku, ljepoticu. Turci su djevojku oterali i povelili sa sobom. Otac je sa sinovima odmah krenuo u potjeru. Iz zasjede su pobili Turke i oslobodili djevojku. Tom prilikom otac je poginuo, a sinovi su (sa sestrom i majkom) pobjegli iz Šaranaca u Rudine, gdje su morali promijeniti prezime. Jedan od braće Kresojevića bio je "rošav po licu", pa su ga zvali "Šareni". Otuda prezime Šarenac. Poslije Drugog svjetskog rata, mnoge porodice Šarenaca odselile su u Banat i nastanile se u Sečnju (243:157). U Davidovićima je rođen narodni heroj **Danilo Šarenac** (1913-1943). Bio je hrabar i neustrašiv borac i sposoban vojni rukovodilac. U aprilu 1942. postavljen je za komandanta 2. udarnog bataljona sa kojim je postizao brojne uspjehe u borbi protiv fašističkih okupatora. Jurišajući na neprijateljske položaje na Mjedenjoj glavi kod Kokorine (Gacko), smrtno je ranjen 1. septembra 1943. godine (169:240-241).

ŠARIĆ (p,k,m). **Šarići** (p), u Veličanima (Popovo). Doselili su iz Čvaljine "pre 120 godina". Iz Čvaljine je jedna porodica odselila u Skoplje. Slave Vasiljevdan (84:155,177). Ima ih nastanjenih u Prebilovcima (Čapljina) i u Mostaru. **Šarići** (k), u Sutini i Orovlju (Ljubuški). U Sutinu su došli iz Drežnice (Mostar). Potiču od tamošnje porodice Miletića. U Orovlju su starinom iz Radišića. Iz Radišića su bježali u Kotare (Dalmacija) "gdje ih još ima". Iz Kotara se vratio u Orovlja "djed Paškov, a Paško je živio sto i petnaest godina" (59:301,309). Šarića ima i na području Drežnice: u Zagreblju, Donjim Jasenjanima i Divoj Grabovici. "Najstarije katoličko groblje u Drežnici koje se nalazi u Zagreblju naziva se

"Šarića groblje". Smatra se da su Šarići u Drežnici živjeli i "prije doalska Turaka". Godine 1880. bilo ih je "isključivo u Zagreblju". U Donje Jasenjane i Divu Grabovicu došli su iz Drežnice (173:53). **Šarići** (m) su stare i poznate porodice u Stocu i Mostaru. Ima ih i u drugim mjestima Hercegovine. Dedijer ih pominje u Blagaju (Mostar), Berkovićima i Bitunji (Stolac). Nepozantog su porijekla (59:240). Ima mišljenja da Šarići potiču od "Mihića sa Poplata" (155:623). Šarići su posebno zaslužni za Stolac, gdje su sagradili više zadužbina i bili "kapetani stolačke kapetanije" do sredine XVIII vijeka. Ova porodica dala je "više znamenitih i učernih ljudi". Muhamed ef. Šarić bio je dugogodišnji imam Careve džamije. Priča se da je imao veliku biblioteku smještenu u Šarića kuli. Mehmed ef. Šarić bio je posjednik, ali i umjetnik koji je slikao stolačke pejzaže (97:30,68,69). Šarići su živjeli u Fazlagića Kuli (Brda trebinjska) i u Ljubinju.

ŠAROV (p), sasvim rijetko prezime porodica koje su nekada bile nastanjene u Dubljanima (Popovo). Nije im poznato porijeklo, a ne zna se odakle su i kada doselili u Dubljane. Izumrli su u ovom selu "za vrijeme kuge". U selu se nalaze ostaci zgrada koje narod naziva Šarovina (84:174,175).

ŠAROVIĆ (p), u Pržinama i Cernici (Gacko). Bilo ih je i u Osatnom, zaseoku Trešnjevica (Borač). Prema Dedijeru, porijeklom su iz Riđana u Crnoj Gori. Živjeli su u Grahovu "kao bratstvo Vujačići", pa su odatle "zbog tjeskobe" preselili u Pržine. U Cernicu su neke porodice doselile iz Grahova, a neke iz Pržina. U Osatno su Šarovići doselili u drugoj polovini XIX vijeka iz Pive. Neko vrijeme su boravili u Gacku, odakle su prešli u Trešnjevicu. Iz Trešnjevica ih "Govedarice naseliše na Osatno". Slave Nikoljdan (59:199, 200,319). O porijeklu ove porodice i njihovom doseljavanju na područje Gacka pisalo je više autora čiji se podaci razlikuju. Neki izvori ukazuju da su u Pržine doselili iz Čarađa, da su jedno vrijeme živjeli u Samoboru "odakle su potisnuti". Simo i Tomo Šarović pominju se 1766. godine kao učesnici "nekakvog sporazuma u Samoboru". Ima mišljenja da potiču od Drugovića iz Nikšića. U nekim dokumentima se navodi da su ogranak Dobrilovića, "a za Dobriloviće znamo da su Dobrili iz XIV vijeka iz Gacka". Šarovići se pominju i kao stanovnici Dubrovske u Crnoj Gori, gdje su "ostavili trag" u toponimu "Šarovića Korita".

Zanimljiv zapis o njima nalazi se u radu Jova Nakićenovića *Porijeklo Zimonjića porodice* (167:19) po kome Šarovići potiču od Kneževića od kojih su i gatački Zimonjići i da su ih "Turci iznenada na Božić poklali" (147:602).

ŠAŠKOVIĆ (m), u Zagreblju i Dragi (Gornja Drežnica, Mostar). U ova naselja došli su iz susjednog zaseoka Bunčići. Prezime su dobili po nekom Šašku, "na koga nas podsjeća lokalitet Šaškova ograda" (173:54).

ŠATOR (m), u Dubravama (Stolac), Ljubinju i Mostaru. Prema predanju, porijeklom su od nekog "mladića" koji je oko 1761. došao u Dubrave kod Stoca. Rekao je da je rođen "ispod planine Šator". Ostao je da živi u selu Lokve. Mještani su ga po tome zvali Šator, a njegovi potomci uzeli su ovo za prezime. U Ljubinje je Šator doselio 1946. godine iz Dubrava (155:607).

ŠĆEPANOVIĆ (p), bivši rod u Sedlarima (Popovo). Bili su vrlo stari i neutvrđenog porijekla. Sačuvano je predanje da je jedan predak Šćepanovića ubio nekog Mihojevića iz susjednih Grmljana, pa se iz straha od osvete odmetnuo u hajduke. Pošto je neko vrijeme proveo sa hajducima, vratio se u selo, uvjeren da je ubistvo zaboravljeno. Međutim, Mihojevići su spremali osvetu i Šćepanović ponovo pobjegne. Više se nije vraćao u Sedlare. Iz Bukovog Potoka (Ljubinje) "pošalje Pramenka da se oženi njegovom kćeri i ostane na imanju". Potomci Šćepanovića iz Sedlara uzeli su prezime **Bajalo** i odselili u Koteze oko 1700. godine (84:142,179). Šćepanovića ima nastanjenih u Kovačini (Trebinje).

ŠĆEPIĆ (k), Klepci (Čapljina). Porijeklom su iz Dobrana u Dalmaciji. Neki je Šćepić (predak današnjih Šćepića) kupio u Klepcima "malo zemlje" i tu se nastanio oko 1880. godine (59:262).

ŠEGRT (p), u Arandelovu (Lastva, Trebinje). Prema porodičnom predanju, Šegrti su porijeklom iz sela Rapti (Bobani). Ranije su se zvali Barzuti, a najstarije im je prezime Vujinović. Prvi doseljenik u Arandelovo bio je Sava Barzut iz Rapti. Sava je "kao momče šegrtovao po selima i obavljao razne poslove". U novoj sredini dobio je nadimak "Šegrt" koji su njegovi potomci prihvatili kao prezime (156:122). U Arandelovu je rođen narodni heroj **Vlado**

Šegrt (1907-1991), poznati borac NOR-a i prvi komandant 10. hercegovačke brigade i 29. divizije NOVJ. Isticao se ličnom i komandantskom hrabrošću u mnogim borbama, posebno aprila 1942. godine u napadu na utvrđene neprijateljske položaje na Mjedeniku (Borač). U borbama na Sutjesci 10. brigada je, pod Šegrtovom komandom, vodila teške borbe sa njemačkim snagama na Mratinju, Volujaku, Magliću... Obavljao je više državnih i društvenih funkcija u poslijeratnom periodu (169:241-245).

ŠEHIĆ (m), u Podbrežju (Konjic), Rabini (Nevesinje) i Stocu. Bilo ih je i u Fatnici (Bileća). Dedijer navodi da je u Podbrežje "Šehića čukundjed došao kao šejh s istoka, da ide mjesto koga na Čabu, pa je ostao u selu kad mu je nestalo para". Porijeklo Šehića u Rabini, Stocu i Fatnici ne navodi se u izvorima (59:339;97:82, 158,172). Šehića ima i u Gornjim Višnjanima (Prozor). Predak im je došao oko 1876. godine iz Sovića (Jablanica) "na materevinu, pošto su mu posle očeve pogibije (a sam se rodio posle očeve smrti) majku prihvatila braća" (79:73).

ŠEHIDIĆ (m), u Kruševici (Ljubinje). Prema Dedijeru, Šehidići su starosjedioci u Kruševici, a prema Mihiću doseljenici su iz Foče. Živjeli su u Nevesinju, odakle su doselili u Kruševicu. Ranije su se zvali Šobići (59:281; 155:547).

ŠEHOVIĆ (m), u Baljcima (Bileća), Korjenićima i Trebinju. Bili su jedna od "čuvènijih muslimanskih porodica u Južnoj Hercegovini". Starinom su iz Risna u Boki, odakle su doselili "bježeći ispred Mlečića". Prvobitno su živjeli u Korjenićima. Kada im je kuće popalio Bajo Pivljanin, prešli su na Baljke. Bili su nastanjeni i u Mucalovićima (Nevesinje), ali ih je u ovom selu "kuga pomorila". Po njima su se Mucalovići ranije zvali Šehovina (59:159,217). Šehovići u Trebinju potiču od Radonjića (ili Radovanovića) iz Riđana. Bila su doselila tri brata u selo Do (Popovo), "pa je jedan prešao na islam i od njega su Šehovići u Trebinju" (84:182). Iz jedne porodice Šehovića u Korjenićima potiče **Ademaga Šehović**, "bimbaša (major) turskih pandura". Tvrdi se da je u borbi na Žegulji (između Ljubinja i Stoca), za vrijeme hercegovačkog ustanka, 13. aprila 1878. godine, "pogubio 25 austrijskih soldata i tri časnika" (97:297). Šehovića je bilo i u Gacku: "U jednom konzularnom izvještaju iz Mostara pominje se 1861. godine Musa Zu-

kov Šehović iz Gacka" (147:603). Ima ih u Mostaru, Čapljini, Neumu, Tuzli...

ŠEJTANIĆ (m), u Opličićima (Čapljina). Doselili su u Opličiće iz "Leutove Kule u Prenju". Ranije su se zvali Rahmanovići. Početkom XX vijeka u Opličićima ih je bilo četiri kuće (59:255). Šejtanića ima u Stocu i Konjicu.

ŠEKARA (p), u Kokorini (Gacko) i Ulogu (Borač). Porijeklom su iz Pilatovaca u Oputnoj Rudini (Nikšić), odakle su se, u drugoj polovini XIX vijeka, doselili u navedena mjesta. Jedno su bratstvo sa Doderima, Beatima i Pušarama (59:318,331).

ŠEKARIĆ (p), u Trebinju. Prema Dedijeru, u srodstvu su s Komlenićima u Mirušama i Radovanovićima u Granici (Bileća). Porijekom su "s Vranje Dubrave na Baljcima". Od istog su plemena i Šekarići u Počekovićima (Crna Gora). Slave Đurđevdan (59:156, 177).

ŠENDRO (m), u Kokorini (Podveležje, Mostar). Porijeklom su od starosjedilačke porodice Milišića iz Podveležja (59:237). Šendre su bile nastanjene i u Kljunima kod Nevesinja (97:151).

ŠERAK (m), prezime se spominje u Kotezima (Popovo) 1766. godine. Tada su u ovom selu živjeli: "Ismail Šerak i bratić mu Ahmed, sin Zulfikarev, i Ferhad, sin Ahmedov" (97:285). Iz Koteza su Šeraci odselili u Miljanoviće, Ljubinje (84:179). Ima ih nastanjenih i u Tuzli.

ŠERO (p,m). **Šere** (p) su nekada bili poznata porodica u Taleži (Šuma trebinjska). Smatrali su ih najstarijom porodicom u selu. Priča se da je njihova nekada bila cijela Taleža. Šere su "vremenom samrli", a Turci su im zemlju oteli. Bilo ih je samo jedna kuća, a "rodbine nemaju". Slavili su Nikoljdan (75:1168). **Šere** (m), u Ripcima (Prozor). Starosjedioci su u ovom selu (79:85).

ŠESELJ (p), u Zavali, Orahovom Dolu i Dolu (Popovo). Daljim porijeklom su iz Riđana u Crnoj Gori. Iz ovog kraja u Popovo je doselio Lazar, "peti predak Dušana Šešelja". Zna se da su Šešelji najprije stanovali u Veličanima, a zatim u Kotezima. Iz Koteza

su prešli u Zavalu i nastanili se u zaseoku Mareva Ljut. U Oraho-
vi Do su došli iz Mareve Ljuti 1925. godine, na manastirsko ima-
nje. U selu Do su "odavna". Slave Lučindan. Priča se da je neki
Jovo Šešelj, oko 1800. godine, prodavao vino o derneku (vašaru)
na Petrovdan u Zavali. Među svijetom je bio i "musliman Crni O-
mer sa svojim slugom". Kada se Omer napio počeo je razbijati ču-
ture za vino oko sebe. Jovo tada ubije Omera i slugu. Poslije ovog
dogadaja, trojica braće Šešelja odsele iz Zavale: jedan se preselio
u Do, drugi u Nevesinje, a treći (Joko) pobjegne u neko mjesto
kod Metkovića i pređe u katoličku vjeru. Tamo ih, kao katolika, i
"sada ima dosta" (84:151,154,182). Iz jednog objavljenog detalja
da se zaključiti da su Šešelji živjeli i u Čepelici (Bileća). Vladimir
Dedijer, u predgovoru obnovljenog izdanja studije **Hercegovina**
svoga oca Jevta, kaže: "Kada je Jevto otišao u Beograd, u selo
Čepelicu su došli austrijski žandari, kundacima premlatili Jevti-
nog oca Stevana i zahtevali od njega da se odrekne svoga sina. U
tome je starog Stevana sprečio njegov sused Šešelj koji je čak u-
dario jednog žandara zbog čega je dobio dve godine tamnice koje
je odležao u Zenici" (59:6,7).

ŠEŠLIJA (p), u Brataču (Nevesinje) i Donjem Poplatu (Stolac). Ra-
nije su živjeli u Toriču (Bileća), odakle su u XIX vijeku doselili u
Bratač i Donji Poplat. Smatra se da su Šešlije, Kokolji i Sudžumi
u bilećkom kraju isto pleme. Slave Lučindan (59:166,213,293).
Ima ih u Mostaru, Konjicu i drugim mjestima.

ŠETKA (p,m). **Šetke** (p), u Hateljima (Dabar, Stolac). Porijeklom
su od Mićanovića iz Vranjske (Bileća), odakle je došao Nikola sa
sinovima Šćepanom i Ilijom "po kugi" u Vranjsku, a odatle su pre-
selili u Hatelje. Slave Đurđevdan (248:37). Ima ih i u Trebinju.
Šetke (m) su nastanjeni u Dabrici (Stolac) i u Mostaru.

ŠIGUD (p), u Srnjaku (Šuma trebinjska) i Desin Selu kod Trebi-
nja. Zaselak Srnjak nekada je pripadao Začuli, a zatim Orahu. U
njemu živi samo jedna porodica Šiguda koji su doselili iz Desin
Sela oko 1870. godine. Došli su "najpre na aginsku zemlju, a
posle se iskupili". Slave Šćepandan (75:1198). Šigudi sa Srnjaka
su se raseljavali. Danas ih ima u Trebinju, Sarajevu, Splitu, No-
voj Gajdobri kod Bačke Palanke...

ŠIJAK (m,p). **Šijaci** (m), u Loznici (Čapljina). U ovom starom selu ima više omeđina u kojima su živjele muslimanske porodice: "Heke, Čekmani, Svaline, Keljevci i Šijaci". Sve navedene porodice su "od kuge pomrle, a samo je ostao Šijak" (59:261). Šijaci se pominju i u Gnojnicama (Mostar). Istorijski izvori XVIII vijeka kažu da je u ovom selu živio Mustafa Šijak, zvan Dedo. Šijak Dedo je, kako predanje svjedoči, sagradio kaptažni izvor iznad Vrbe i tu postavio česmu i kameno korito. Po njemu je taj izvor nazvan Šijakuša (97:20,70). **Šijaci** (p) su bili nastanjeni u Klepcima kod Čapljine. Slave Đurđevdan.

ŠIJAKOVIĆ (k), Trebimlja (Popovo). Doselili su u Trebimlju iz Duži kod Neuma, a potiču od Jaraka. Daljim su porijeklom "s Kosova". Šijakovićima su prozvani po nekom svom pretku "koji je bio duge šije". Slavili su Nikoljdan (84:79,163,164).

ŠILOBAD (p), u Ljekovoj (Površ, Trebinje). Šilobadi su prezime dobili "prije 180 godina" po nekom svom pretku Stojanu koji je imao "visok a tanak vrat". Stojan je, piše Kozić, imao devet sinova, od kojih su sedam otišli "u svet", a dvojica (Jevto i Jovo) su ostali u Ljekovoj. Slave Šćepandan (75:1214).

ŠILJEG (k), u Vašarovićima (Ljubuški). Doselili su se "iz Vini, kod Jezera" u Dalmaciji. Pobjegli su od "franceskog zuluma". Tamo su se zvali **Pranići** (59:304). Šiljezi žive u Gabeli i u Mostaru.

ŠILJEGOVIĆ (p), u Gacku. Porijeklom su iz Crne Gore. Od istog su plemena kojem pripadaju Šešlije, Kokolji i Sudžumi. Preci su im "u najstarije vrijeme" živjeli u Trebjesi kod Nikšića i zvali su se Milobratovići (59:166). Ima ih i u Mostaru.

ŠILJKUT (p), u Volujcu (Površ, Trebinje). Starinom su iz Galičića u Popovu, od porodice Semiz. Šiljkuti su doselili u Volujac oko 1840. godine. Prezime su dobili po nekom pretku koji je bio "šiljast, usahnuo u donjem delu tela". Najstarija su porodica u Volujcu. Slave Arandelovdan (75:1227). Šiljkuta u Volujcu više nema.

ŠIMIĆ (k), u Drinovcima, Ružićima, Humcu (Ljubuški), Čerigaju i Dužicama (Široki Brijeg), Radešini (Konjic) i Mostaru. U Hu-

mac je Šimića "pradjed" došao iz Ružića u Bekiji, gdje ih ima "do 100 kuća". U Radešine su doselili iz "Krehina Dvora u Broćnu", a u Dužice iz Dragičine oko 1870. godine (59:303,337,351). Petrić ih pominje samo u Dužicama, a Šimiće u Čerigaju ubraja među bivše rodove (189:81,87). U starom selu Drinovci rođeni su pjesnici **Antun-Branko i Stanislav Šimić**, ali se za njih najčešće kaže **braća Šimići**. U jednom zapisu o njima navodi se da braća Šimići nisu pošli stazama svojih vršnjaka i komšija da kao zidari "špicom i čekićem ispisuju nečitljive stihove života u kamenu. Nisu ostali ni da obrađuju oskudnu zemlju hercegovačkog krša... Njihova oružja postadoše pero i mastilo". **Antun-Branko Šimić** (1898-1925), skrhan bolešću i neimaštinom, umro je vrlo mlad – u 27. godini života. Bio je plodan stvaralac. Pjevao je pjesme o "bregovima, suncu, poljima, grožđu, žitu, oblacima i svemu što ga je okruživalo". Pisao je i eseje, kritike, zapise, članke o likovnoj umjetnosti... **Stanislav Šimić** (1904-1960) živio je duže od svoga starijega brata, ali je i on umro relativno mlad. Posebnu pažnju pobuđuju njegove pjesme napisane u toku Drugog svjetskog rata. "Krišom ih je pisao i zakopavao u zemlju da bi svijetlo dana ugledale tek poslije izvojevane slobode" (179:191-193).

ŠIMRAKOVIĆ (k), prezime srednjovjekovne vlastele u župi Žaba (ili Zažablju). Godine 1433. pominje se, "u dolini Neretve", Grgur Šimrak, a nešto kasnije (1449) Stjepan Šimraković i njegov sin Vladislav. Ubrajaju se u lokalnu vlastelu koja je bila "podložna" Nikolićima (161:25,87,188). Grgur Šimrak je, vjerovatno, rodonačelnik porodice Šimraković.

ŠIMUNOVIĆ (k), u Klobuku (Ljubuški); Ravnom (Popovo); Gorici, Trišćanima, Meopotočju, Slatini i Hudutskom (Prozor). Različitog su porijekla. Šimunovići u Klobuku "su Vukoji" (59:308). U Ravnom su nastanjeni u "mahali Kojićima i to je vjerovatno njihovo staro prezime", a Kojići se u Ravnom pominju 1690. godine. Ima ih iseljenih u Raoču kod Mostara (84:158). U Goricu je predak Šimunovića došao "iz Hercegovine" (?). U Trišćanima su od Topića – starosjedilaca u ovom selu. U Meopotočje su doselili iz Trišćana. U Slatini su od "istoimenog roda u Hudutskom", a u Hudutskom su starinom iz Trišćana (79:120,145,147,154). Ima ih nastanjenih u Mostaru i Konjicu.

ŠINDIK (p,k), u Gnojnicama (Bišće, Mostar). Šindici su u Gnojnice doselili iz Popova. "Jedni su pravoslavni, a jedni katolici". Neki se Šindik "oženio katolkinjom, pa kad je umro udovica prevede djecu na katoličanstvo" (59:239).

ŠINIK (p), u Borcima (Konjic), Strupićima i Kubatovini (Dabar). Na Borke su doselili iz Vrdolja "s one strane Neretve". U Borcima su se "udomazetili". Ima ih u Džepima kod Konjica i na Ostrošcu (Jablanica). Slave Nikoljdan (59:312). O Šinicima iz Dabra sačuvano je zanimljivo predanje. Humnjaci na Trusini našli su, oko 1795. godine, malo dijete. Nekoj ženi (dojilji) davali su "po šinik žita" da odgoji dijete. Šinik je, kažu, mjera "od deset oka", pa im je i prezime dato po toj mjeri. Dijete se zvalo Tomo, i kad je odraslo, prešlo je u Strupine kod Ljubovića. Tomo je imao šest sinova. Trojica njegovih sinova (Spasoje, Đuro i Todor) preselili su u Kubatovinu oko 1879. godine. Ima ih i u Konjicu. Slave Nikoljdan (248:33,35). Šinici su nastanjeni i u Mostaru.

ŠINIKOVIĆ (p), u Borcima, Brđanima i Cerićima (Konjic) i u Konjicu. Prema kazivanju Jovana Šinikovića iz Cerića (rođen 1907), u ovo selo doselio je njegov pradjed iz Crne Gore, "kao kmet Terzića iz Konjica". Istorijski izvori s kraja XIX vijeka spominju učitelja Stevana Šinikovića koji se bavio prikupljanjem narodnih umotvorina konjičkog kraja i iz drugih krajeva Hercegovine (90:185, 253,295).

ŠIPOVAC (p), u Rastu, Grabovici, Udrežnju i Zalomu (Nevesinje). Porijeklom su od porodice Cerović iz Nikšićke župe, odakle su u Šipašno doselila četvorica braće. Po imenu sela u kome su boravili dobili su prezime. Iz Šipašna su se raselili u navedena mjesta. U Rupni Do (zaselak Grabovice) došao je Lazar. Šipovci se smatraju najbrojnijom porodicom u nevesinjskom kraju. Najviše ih ima u Grabovici. Poslije Drugog svjetskog rata bilo ih je 24 kuće. Slave Đurđevdan (Podaci: Tomislav Šipovac iz Grabovice).

ŠIŠE (p,m). **Šiše** (p), u Strujićima i Dolu (Popovo). U rodu su sa Vulićima, Marićima i Borama iz Strujića. Sa Vulićima su Šiše imali i "zajedničku čitulju" sve do 1910. godine. Prezime su, navodno, dobili po tome "što im je majka ošišala nekog Konjevoda". Slave Nikoljdan (84:180,182; 155:744). **Šiše** (m), su živjeli u Sto-

cu i okolini. Na spisku hadžija iz 1791. godine, za koje nije utvrđeno "iz kojih porodica potječu", nalazi se i Šiše Mustafa (97:103).

ŠIŠIĆ (m,k). **Šišići** (m), u Prenju (Stolac), Jeličićima (Jablanica) i Podboru (Prozor). U Prenj su doselili iz Počitelja oko 1850. godine, a u Jelačice "veoma davno" iz Dalmacije (59:257,336). U Podbor je Šišić, "Ciganin", doselio (kao kovač) 1929. godine iz Gornjeg Vakufa (79:84). **Šišići** (k) su u Proslapu (Prozor). Tu ih zovu i Filipovićima. Predak im je došao iz Dalmacije (79:78). Bilo ih je i u Orahovom Dolu (Popovo). Iz ovog sela odselili su u Banat (84:153).

ŠIŠKOVIĆ (p,m). **Šiškovići** (p) u Grbešima (Brda trebinjska) i u Trebinju. Starosjedilačka su porodica u Grbešima. Porodično predanje pamti da su nekada u Grbešima živjela tri brata i da je jednom bilo ime Šiško. Njegovi su se potomci po njemu, prozvali Šiškovići. U Trebinje su došli iz Grbeša. Sada (2004.g) u Grbešima živi jedna porodica Šiškovića, a u Trebinju dvije. Slave Arandelovdan. (Podaci : Jefto Šišković iz Grbeša). **Šiškovići** (m) u Mostaru. Bili su nastanjeni u Drežnju (Nevesinje) gdje su došli oko 1700. godine iz Vala kod Bileće. Iz Drežnja su se preselili u Mostar (59:223).

ŠITOVIĆ (m), stara porodica nekada nastanjena u Ljubuškom. Istorijski podaci pominju Šitovića Hasana, sina nekog bega iz Ljubuškog, koga su, još dok je bio dijete, zarobili "vrgorski kršćani i preveli na kršćanstvo" (u katoličku vjeru). Prema navodima Hasandedića i još nekih autora, ovaj mladi Šitović dobio je drugo ime i kasnije postao franjevac i istaknuti pisac fra **Lovro Šitović** (99:117,bilj.58).

ŠITUM (k), u Doljanima (Jablanica) i Grevićima (Prozor). U Doljane su došli iz Rakitna prije 1878. godine, odakle su i starinom. Šutumi su "prvi od katolika" koji su se nastanili u Grevićima, gdje im je došao "pradjed" takođe iz Rakitna (79:140,162).

ŠKALJIĆ (m), u Vratnici i Ključu (Gacko) i Fojnici (Nevesinje). Doselili su iz Herceg-Novog oko 1700. godine. Neko vrijeme stanovali su u Dubravama (Stolac). Tu im se nije svidjelo i dvojica braće

odsele u Kolašin, a ostala dvojica u Fojnicu i Vratnicu. Iz Fojnice su ih protjerali Čengići i oteli im zemlju. Škaljići su imali spahiluk u Konjicu. Ostalo je zapamćeno da je njihova "sablja bila treća od Hercegovine kod Sultana". (Prva je Ljubovića, a druga Resulbegovića). Sačuvana je i priča o hodži Škaljiću koji je činio usluge jednom putniku, a taj putnik je "u stvari bio ruski uhoda Vladislavljević". Kada je Škaljić bio zarobljen pred Ozijom Vladislavljević ga je prepoznao i odveo u Rusiju. Tamo se pokrstio, i "od hodže postade pop". Docnije se poželio zavičaja, pobjegao iz Rusije i opet primio islam (59:326,332; 97:201).

ŠKEGRO (k), u Radišićima (Ljubuški) i Buhovu (Široki Brijeg). U Radišiće im je predak doselio iz Vrgorča u Dalmaciju. Ima ih i u Ljubuškom (59:297). Škagre u Buhovu su starosjedioci. Nekada su se zvali Cvitanovići. Pod "današnjim" prezimenom spominju se u Buhovu 1768. godine (189:83).

ŠKERO (p), u Desin Selu, Krajkovićima i Zaplaniku (Šuma trebinjska). Starinom su iz Zaplanika, odakle su iselili u Krajkoviće, zatim u Kočela i Slano kod Trebinja. Iz Kočela su prešli u Desin Selo oko 1880. godine. Slave Đurđevdan (75:1178).

ŠKILJEVIĆ (p), u Izgorima (Gacko). Doselili su se u Izgore u XVII vijeku iz Oputnih Rudina u Crnoj Gori. Prema porodičnom predanju su se "u stara vremena" prezivali **Škilji**. To predanje potvrđuje i jedan dokumenat u kome se pominje Tripko Škiljo. Izvori pominju Mića Škiljevića "kao istaknutog hajduka u četi Petka Kovačevića" (147:603).

ŠKOBALJ (m), u Drugovićima (Kula, Gacko). Porijeklom su iz "Poda kod Herceg-Novog", odakle su u XVII vijeku doselili u Drugoviće. Tamo su "jedni ostali u pravoslavlju", a drugi su "primili islam" i došli u Drugoviće poslije pada Herceg-Novog (147:603).

ŠKOBIĆ (k), u Ravčićima (Bijelo Polje, Mostar). Starinom su iz Rakitna u zapadnoj Hercegovini. Živjeli su i na Zijemljima, i "pošto tamo nije bilo katolika, presele u Ravčića" (59:247).

ŠKORO (p,m). **Škore** (p) su se nastanili u Ravčićima (Bijelo Polje kod Mostara). Ranije su živjeli u Bačevićima (Bišće, Mostar). Na-

pustili su Baćeviće "zbog tjeskobe" (59:247). Ima ih u Mostaru, Potocima i Slipčićima. **Škore** (m), u Gnojnicama, Željuši i Kutilivču (Mostar), Počitelju (Čapljina). U Gnojnicama se pominju 1812. godine, a u Počitelju je, 1769. godine, živio Škoro Ibrahim kao najstariji poznati član ove porodice porijeklom iz Počitelja (98:70,87,94,153).

ŠKORIĆ (p), u Ubosku, Bančićima i Kapavici (Ljubinja) i u Ljubnju. U Ubosko, Kapavicu i Ljubinje došli su iz Bančića. Na Bančiće su doselili "s Rajčica iz Dubrava", a u Rajčice iz Slipčića kod Mostara. Slave Jovanjdan (59:277,289; 155:587). Prema predanju, Škorići su porijeklom iz Like. Predak im je došao u Bekiju (zapadna Hercegovina) i zvao se Škoro. Iz Bekije se preselio u Slipčice, odakle su se raselili u sela kod Ljubinja. Dolaskom u Bančice, u zaselak Ždrijelo, "od prezimena Škoro posta Škorić" (155:624). Škorića ima nastanjenih i u Trebinju.

ŠKROBO (k), u Dužicama, Smokinju i Kosmaju (Široki Brijeg), Radišićima, Grljevićima i Vitini (Ljubuški). U Dužicama su Škrobe "Križani od Vrgorca". Doselili su oko 1870. godine. Slavili su Đurđevdan. U ostalima mjestima su "od onih iz Dužica". U Vitini je neki Škrobo "bio financ, pa se 'uvinča' za Jurkovića svast" (59:297,307,352,353). Prema Petriću, Škrobe su starinom iz Dalmacije, "ne znaju iz koga mjesta, a zvali su se Bajići". U Kosmaj i Smokinje došli su iz Dužica (189:86,87).

ŠKULJEVIĆ (p), prezime nekada poznate mostarske porodice. Prema predanju, starinom su iz Poljica (Popovo). Tamo su se prezivali Ivaniševići. Neki njihov predak imao je nadimak **Škulj** i po tome je nastalo ovo prezime. Škuljevići su, početkom XIX vijeka, otišli iz Mostara u Dubrovnik "između ostalog i zbog kuge". Iz Dubrovnika i Mostara su preselili u Trst gdje su se uspješno bavili trgovinom i istakli se "svojim bogatstvom, ugledom i rodoljubljem" (92:75).

ŠKUNDRIĆ (p), u Trebinju. Porijeklom su iz Like. U Trebinje je prvi došao Savo (1910) iz Sanskog Mosta. Dekretom je postavljen za nadzornika puteva. Imao je tri sina: Milana, Iliju i Dušana. Trebinjci su ih nazivali "Štrucovi" - po Savinom nadimku "Štruco" (prema njemačkom "Štrasmajstor"), a Savo je bio majstor za

puteve. Članovi porodice Škundrić bili su aktivni u sportskim i kulturnim društvima Trebinja. Slave Jovanjdan. (Podaci: Momo Tešanović iz Trebinja).

ŠLJUKA (p), neobično prezime stare porodice u Vrpolju (Ljubomir). Prema predanju porijeklom su iz okoline Nikšića. Nije im poznato kada su doselili u Vrpolje. Kažu da je prvi knez Vrpolja bio iz njihove porodice. Godine 1900. u Vrpolju su bile dvije kuće Šljuka, a i 1970. godine, takođe dvije kuće. Iz Vrpolja su preselili u Trebinje. Slave Đurđevdan (187:104).

ŠLJUN (p), neobično prezime stare porodice koja je, prema predanju, živjela u Zaušju (Bileća). Priča se da su braća Šljun "gradili crkvu i čatrnju", da su bili bogati u stoci i da im je "planina" bila u Baćevićima i Zuroviću. Kažu da se "Šljun poturčio, a neki vele da su Selimovići oteli njihovu zemlju, a njih protjerali". Jedan od braće Šljun, po imenu Čukoje, živio je u Čukovićima kod Bileće (59:170).

ŠMRKIĆ (p), u Čičevu (Konjic). Pripadnici ove stare porodice svojevremeno su se uspješno bavili drvorezbarstvom. Šmrkići su se, prema istorijskim dokumentima, posebno istakli i u Hercegovačkom ustanku 1882. godine (90 :135,240).

ŠOBIĆ (p), u Gornjim Pijavicama (Ljubomir, Trebinje). "Šobići samo znaju da su veoma davno doselili s Moska na Pijavice". Porijeklo im nije poznato. Uvijek ih je bila "samo jedna kuća". Slave Đurđevdan (59:138,140). Šobića (Šobajića) bilo je i u Gacku. Starinom su iz Drobnjaka, odakle su se doselili u Gacko. Iz Gacka su "zbog nekog zla s muslimanima" odselili u "vlasenički srez i druge krajeve" (147:603).

ŠOJIĆ (p), u Jaseniku, Pločniku i Kruščici. U Jaseniku (Gacko) Šojićima porijeklo nije poznato, a ne zna se ni odakle su doselili u ovo selo (147:603). U boračkim selima Pločniku i Kruščici su od Šojića iz Jasenika. U Pločnik su došli iz Jasenika, a u Kruščici su "od onih s Pločnika" (59:321,322). U Koritima (Bileća) postoji toponim **Šojića gaj**, pa je moguće da im je tu bila starina. Šojići su odavno nastanjeni i u Mostaru.

ŠOLA (p,k). **Šole** (p) su stara mostarska trgovačka porodica. Iz ove poznate porodice potiče javni radnik **Atanasije Šola** (1878-1960). Bio je cijenjen i poštovan u svojoj sredini. Dučić ga je smatrao "najkulturnijim Srbinom kojeg je izbacila hercegovačka zemlja" (46:124). **Šole** (k), u Podboru (Prozor). U ovo selo Šola je došao iz Kopčića "uz majku, pa ovde ostao na ženinstvu" 1906. godine (79:84). Šola je bilo i u Trnu kod Širokog Brijega. Prema Dedijeru, starinom su iz Makarske. U Trn je neki Šola došao iz Županjca (Duvno) oko 1865. godine. Radio je kao "fratarski kuvar". Djed mu je bio pravoslavne vjere, slavio je Đurđevdan. Šole su ovu slavu zadržali i dalje, sve "dok je fratri ne zabraniše" (59:349).

ŠOLAJA (p), u Nadanićima, Gračanici i Vrbici (Gacko). Porijeklom su "od Starog Vlaha", a na području Gacka su doselili iz Nove Varoši. Šolaje se pominju i u Lazarićima krajem XIX i početkom XX vijeka. Lazarići su vrlo staro gatačko selo i "u njemu starinci **Šolaje**, stare kneževske, pod fermanom porodice" (59:201; 147:604). Slave Tomindan.

ŠOŠIĆ (k), u Gracu i Vašarovićima (Ljubuški). U Grab su Šošići doselili "zbog tjeskobe od Nevistine Stine kod Imotskoga", a u Vašaroviće su došli "nedavno" iz Graba (59:300,305).

ŠOŠO (p,k,m). **Šoše** (p) su u Dračevu (Popovo) i Baljevcu (Bobani, Trebinje). U Dračevo su došli iz Baljevca. Slave Nikoljdan (59:272). **Šoše** (k), u Humcu, Šipovači i Vašarovićima (Ljubuški). U Humac im je došao "djed" iz Šipovače. Ima ih i u Ljubuškom (59:303). **Šoše** (m) su nastanjeni u Bivoljem Brdu, Višićima, Prebilovcima i Rječicama (Čapljina). Šoše u Bivoljem Brdu su "poturčenjaci iz Hrasna, od porodice Marića iz Marića Lokve" (59:259).

ŠOTRA (p,m). **Šotre** (p), u Kozicama, Trijebnju i Pješivcu (Dubrave, Stolac). U Dubrave su doselili iz Čvaljine u Popovu, gdje su ranije bili nastanjeni. Slave Nikoljdan (59:258; 84:155). Iz jedne porodice Šotra iz Pješivca potiču poznati slikari Branko i Milena Šotra. **Branko Šotra** (1906-1960). Prije Drugog svjetskog rata, Šotra je radio pretežno uljane slike, a manje grafiku, da bi se, tokom rata, skoncentrisao na grafiku. Grafikom je prodro i u

"najzabačenije hercegovačko selo". Slikao je starce i starice, motive iz narodnog života i "ovjekovječio" kršaviti hercegovački pej-saž". Kažu da je spontano volio seljake i ratnike, neprohodne šu-me, kao i gole padine rodnog kraja. U stolačkim Dubravama ro-đena je i "prva slikarka Hercegovine" **Milena Šotra**, Brankova se-stra. Rodni kraj je vrlo rano napustila i otisnula se u svijet, no-seći sa sobom viziju Hercegovine. Slikarstvo je počela da uči kod Petra Dobrovića, da bi zatim nastavila u Parizu kod čuvenih li-kovnih pedagoga. Često se vraćala zavičaju i slikala dosta po Hercegovini, posebno u Trebinju. Milena je još kao djevojčica za-vojela folklor Hercegovine gledajući svoju majku kako tka torbi-ce, serdžade i ćilime. **Šotre** (m), pominju se u Hruštima kod Ne-vesinja. Bili su "najstarija porodica" u selu. Dedijer je zabilježio: "Kad su bosanski muslimani prije sto godina išli na Beograd, Šo-tra je nosio barjak" (59:232).

ŠPAGO (m), u Gornjim Gnojnicama (Podveležje, Mostar). Porijek-lom su od Obradovića iz Dubrava (Stolac), odakle su doselili u Podveležje. Priča se da su prezime Špago dobili po tome što je ne-kom njihovom pretku pukao špag (konop). Špaga, ili kako ih De-dijer naziva Špagići, kojih je bilo i u Dobrču za vrijeme Dedijero-vih istraživanja, više nema u ovom selu – tvrdi Kanaet (115:157, 158; 59:236). Ima ih i u Borcima (Konjic). Porijeklom su od Špaga iz Podveležja. Neki njihov predak je bio "buljubaša pred panduri-ma, pa se ovdje naselio" (59:312). Porodice ovog prezimena nas-tanjene su u Gradskoj (Ljubuški) i Mostaru.

ŠPARAVALO (p), u Ljubinju. Došli su "iz Šume". Slave Đurđev-dan (59:287). Porodica ovog prezimena bilo je i u Mostaru. Pomi-nju se i u Beogradu, prije Drugog svjetskog rata. Doselili su iz Mostara. Vjerovatno potiču od Sparavala iz Šume trebinjske koji, takođe, slave Đurđevdan. Moguće je da je administrativnom gre-škom zamijenjeno prvo slovo izvornog prezimena, pa je tako i nas-talo novo.

ŠTETA (m,p). **Štete** (m), u Počitelju i Domanovićima (Čapljina) i Gleđevcima (Stolac). Porijeklom su od porodice Veladera koja je živjela u Pocrnju (Ljubinje), odakle su "veoma davno" odselili u Duboku kod Stoca, "na miraz". Iz Duboke su se Štete raselili u

navedena mjesta (59:250,253,283). Ima ih i u Mostaru. **Štete** (p) su nastanjeni u Trebinju.

ŠUBARA (m), u Papratskom (Konjic). Šubare se ubrajaju među starosjedilačke porodice u Papratskom "koje je tursko osvajanje zateklo kao hrišćane" (59:338). Prezime je moglo nastati od zanimanja nekog njihovog pretka koji je izrađivao poznate zimske kape – šubare.

ŠUDIĆ (k) u Grevićima i Lizopercima (Prozor). Starinom su "Bošnjaci iz Hercegovine". Najprije su živjeli u Sovićima (Jablanica), zatim u Lizopercima "gdje je jedna porodica i ostala". U Greviće im je predak (Ante) došao prije 1878. godine i bio je "najpre najamnik a posle kmet". U Lizopercima su se nastanili "na nekoliko godina pre Omerpaše". Staro im je prezime Bošnjaci (79:140,153).

ŠUKIĆ (p), u Dolovima kod Berkovića (Dabar) i Trebinju. Porijeklom su od gatačkih Milivojevića. Prezime je nastalo od nadimka Šuko kojeg je imao njihov predak Mihajlo Milivojević, koji je živio 120. godina i imao četiri sina. Tokom drugog svjetskog rata bile su popaljene matične knjige na području Berkovića. Po završetku rata (1945.) jedan od Mihajlovih sinova prijavio je svoju porodicu kao Šukić. Ostali, koji su zadržali prezime Milivojević, iselili su (kao kolonisti) u Vojvodinu. Tako, postoje i dva brata koja nose različita prezimena. Šukići (kao i Milivojevići) slave Nikoljdan. (Podaci : Ilija Šukić iz Trebinja).

ŠUKO (m), u Ošanićima (Stolac). Stara su porodica. Godine 1772. u ovom selu se spominje Salih-baša Šuko kao svjedok na vjenčanju Aiše, ćerke Mustafine iz Ošanića (97:95). Šuka ima u Stocu i Mostaru.

ŠUKOVIĆ (p), u Kazancima, Stepenu i Cernici (Gacko), a ima ih i u Trebinju. Različitog su porijekla. U Kazancima su starinom Dakovići (Vujačići) iz Grahova u Crnoj Gori. Rod su sa Perišićima u Kazancima, Jakšićima na Stepenu i Koritima, Radovićima u Gornjem Brataču u Nevesinju, Stevanovićima u Lukavcu kod Nevesinja, Luburićima u Riocima (Bileća)...Sve ove porodice slave Sv. Nikolu, a prisluzuju Nikolice i "ne uzimaju se među so-

bom". Vukota Šuković iz Trebinja "zna cijelu porodičnu genezu ove poznate gackonske porodice". Šukovići na Stepenu i u Cernici su, prema porodičnom predanju, porijeklom iz Boke, a odatle su i doselili u ova mjesta. Ranije su se zvali Proroci (147:604).

ŠULIĆ (p), u Cernici (Gacko). Doselili su s Miholjača, u drugoj polovini XIX vijeka, "zbog siromaštva". Slave Đurđevdan (59:200). U izvorima se pominje Novak Šulić "u čijem su grobu nađeni kameni blokovi sa zapisima iz srednjeg vijeka" (147:604).

ŠULOVIĆ (p), starosjedilačka porodica u Podosolju (Bileća). Prema jednom predanju, porijeklom su od bana Budeča, a drugo predanje kaže da su davno doselili iz Bosne. Šulovići i "sami vele" da niko ne zna jesu li od nekud doselili, ali su na području Bileće "još od Kosova". Slave Nikoljdan (59:166).

ŠUMELJ (k), u Radišićima (Ljubuški). Doselili su "odnekud iz Bekije". Dalja starina i porijeklo nisu im poznati. Krajem XIX vijeka u Radišićima je bilo dvije porodice Šumelja (59:297).

ŠUNIĆ (k), u Radišićima (Ljubuški). U Radišće je Šunića predak došao iz "Brista kod Jezera" (Vrgorac, Dalmacija) zbog "francuskog zuluma". Krajem XIX vijeka u Radišićima ih je bilo pet kuća (59:297).

ŠUNJE (m,k). **Šunje** (m), u Mostaru. Nekada su bili brojna, i imućna, begovska porodica. Lokalitet "Šunjevina" na Luci po njima je dobio ime. Imali su posjede u Gnojnicama, Pijescima, Podgoranima (Mostar); Čeljevu, Jasenici, Stanojevićima (Čapljina); Aladinićima, Crnićima (Stolac) i drugim mjestima. Istorijski izvori pominju "nekoliko učenih ljudi i hadžija" koji potiču iz ove stare mostarske porodice. Hadži Alija Šunje, bogati trgovac, "prepisao je (1837) dva dijela iz gramatike i sintakse arapskog jezika". Umrro je 1859. godine, u dubokoj starosti. Iza sebe je ostavio ženu, pet sinova i dvije ćerke (98:172). **Šunje** (k), u Kućanima (Prozor). Doselili su krajem XVIII ili početkom XIX vijeka "iz Hercegovine". Bili su "prvi od katolika" koji su se naselili u Kućane. Šunje su živjeli i u Veljoj Međi (Popovo). Tokom XVIII vijeka često se pominju i u maticama župe Grad u Dubrovniku (79:139;214/6-7:92). Moguće je da su Šunje u Kućanima iz Velje Međe.

ŠUPIĆ (p), u Višnjevu (Gacko). U ovo selo Šupići su došli oko 1870. godine iz Trnovice (Borač) "svome zetu Višnjevcu". Slave Nikoljdan (59:334). Šupići su, tvrdi Novak Mandić, potomci srednjovjekovnog plemena Maleševaca, a prema porodičnom predanju, potiču od Kaluđerovića iz Banjana. Rod su sa Aleksićima, Dedijerima, Kovačevićima, Mandićima, Gojkovićima i sa "svim razbraćenim Maleševcima". Sve ove porodice slave Ignjatdan i "ne uzimaju se među sobom" (147:604). Šupića ima i u Izgorima kod Gacka. U ovom selu je rođen narodni heroj **Obren Šupić** (1907-1943). Početkom ustanka 1941. godine priključio se borbama rodnog kraja i ubrzo postao komandir čete u gatačkom pratizanskom bataljonu. Posebno se istakao u borbi protiv italijanskog okupatora kod sela Vrba. Prilikom povlačenja partizanskih snaga iz Hercegovine, juna 1942. godine, postavljen je za komandira čete 1. bataljona, Hercegovačkog NOP odreda. Pokazao je izuzetnu hrabrost i u napadu na Kupres, avgusta 1942. godine. Borbenost i snalažljivost ispoljio je i u borbama oko Travnik, u bici na Neretvi i drugim mjestima. Hrabro je pao kod Bijele iznad Konjica, početkom marta 1943. godine (169:267,268).

ŠUPLJEGLAV (p), u Glavskoj i Uvjećoj (Površ, Trebinje) i Ortiješu (Mostar). Porijeklom su od bratstva Nikolića iz Trešnjeva u Crnoj Gori. Oko 1620. godine jedan od braće Nikolića iz Trešnjeva došao je u Volujac kod Trebinja, gdje je "duže živio i sagradio crkvu". Njegovi potomci prozvani su Šupljeglavima po tome što su "nekom njihovom starom razbili glavu". Od ovih Šupljeglava su i porodice nastanjene u Glavskoj i Uvjećoj, gdje su doselile oko 1720. godine. I u Ortiješ su došli "od Trebinja". Slave "Drugi dan Duhova" (75:1221,1237; 59:244).

ŠURBAT (p) u Trebinju. Porodična tradicija tvrdi da su porijeklom od starih Šurbatovića iz Nikšića i da su, zbog nekih porodičnih razloga skratili prezime. U Trebinje su doselili u prvoj polovini XVIII vijeka "i uvijek ih ima jedna kuća". Slave Jovanjdan. (Podaci : Dragan Šurbat iz Trebinja).

ŠURBATOVIĆ (p), stara porodica u Klobuku (Korjenici, Trebinje). Prema porodičnoj tradiciji u ovom selu (zaselak Klobuci) su od "davnih vremena". Toponim Šurbatovića do u Klobucima nazvan je po njima. Slave Đurđevdan.

ŠUŠAC (k), Biogradi i Ljuti Dolac (Široki Brijeg). U Biogradi su doselili oko 1890. godine iz Čalića u Broćnu, a u Ljuti Dolac su došli oko 1867. godine iz Blatnice (Broćno). Suščevići koje Dedi-
jer pominje u Bilišićima (Mostar) su Sušci, tvrdi Petrić, jer je ri-
ječ o porodicama istog porijekla (189:32,34).

ŠUŠAK (k), u Uzarićima, Oklaju, Turčinovićima, Pribinovićima, Trnu i Buhačevini (Široki Brijeg). U Pribinovićima su Šuški odav-
no. Spominju se 1743. godine. Iz Pribinovića su se raseljavali u
ostala navedena mjesta (189:39,71,76,77,78,79). Prema Dedi-
jeru, Šuški su, "prije 300 godina" pobjegli pred Turcima iz Vida u
Dalmaciji i zvali su se Ivići (59:349).

ŠUŠIĆ (p,m). **Šušići** (p), u Bančićima (Ljubinje) i Kljeutima u Ga-
tačkoj površi. Prema predanju, porijeklom su iz Crne Gore, od Si-
njajevine. U tom kraju je živio neki čovjek koji je "šuškao u govo-
ru". Otuda nadimak Šuškalo. Njegovi sinovi, po očevu nadimku,
dobili su prezime Šušići. Jedan od njih došao je, oko 1700. godi-
ne u selo Pustipusi (Ljubinje) i tu se nastanio. U Bančice se Šu-
šić nastanio 1915. godine, na imanje Ilije Janjića. Došao je iz se-
la Pustipusi, gdje ih još ima. Slave Đurđevdan (155:642). U Kljeu-
te su doselili oko 1600. godine iz Petrovih Dola u Crnoj Gori. Ta-
mo su se zvali Uljarevići (147:604). **Šušići** (m) su nastanjeni u
Prozoru. U ovo mjesto Šušić, pekar, doselio je iz Konjica i "udo
se" u Poljarevića (79:109).

ŠUTA (m,k). **Šute** (m), u Opličićima (Čapljina). Porijeklom su iz
Hrasna "od pravoslavnih Šutala". Živjeli su u Stanojevićima, a
zatim u Rječicama. Oko 1850. godine prešli su iz Rječica u Op-
ličice (59:255). **Šute** (k) su nastanjeni u Šćipima (Prozor). Porijek-
lom su od Ivanaka. Predak im je prozvan Šutom "po musliman-
skom rodu Šuta kod kojih je bio u najmu" (79:135).

ŠUTALO (k), u Bjelojevićima i Trijebnju (Stolac), Domanovićima
(Čapljina), Dašnici, Svitavi i Brštanici (Donje Hrasno, Neum). Po-
rijeklom su iz Riđana u Crnoj Gori. Prvobitno su bili «pravoslavne
vjere». Za vrijeme "neke rata" doselili su u Dalmaciju. Iz Dalma-
cije je neki Šutalo došao u Hrasno, "u najam Krešićima", oženio
se njihovom kćeri i primio "katoličku vjeru". U vrijeme Dedi-
jerovih istraživanja (krajem XIX vijeka) u Hrasnom ih je bilo 22 kuće.

Tokom vremena su se raseljavali i nastanili u navedenim mjestima. Slavili su Nikoljdan (59:254,258,278,292).

ŠUTIĆ (m,p). **Šutići** (m) u Striževu (Drežnica, Mostar). Nastanili su se u zaseoku Sveća. "Djed im se oženio sa Sveće (od Bečića). Kako je ona imala više zemlje, on pređe na Sveću". Moguće je da su se ranije prezivali Zoljić (173:54). **Šutići** (p) u Meči (Dabar). Starinom su od Abramovića iz Pediša u Crnoj Gori. U Meču je došelio Ilija Šuljo sa pet sinova "zbog siromaštine". Slave Petkovdan (248:39).

ŠUTONIĆ (p), vrlo stara porodica koja je, prema sačuvanom predanju, živjela u "selištu pod Vardom", kod sela Bogdašići (Bileća). Uspomena na njih sačuvana je u toponimu "Omeđine Šutonića", koje su se nalazile u pomenutom selištu (59:172). Prezime se oдавно ne pominje u ovom kraju.

ŠUTONJA (p,k). **Šutonje** (p), u Mirušama (Bileća). Porijeklom su od Komlenića, a daljom starinom od Pilatovaca sa Oputne Rudine. Dugo su živjeli u Gljivi više Trebinja, ali su, zbog nasrtaja hajduka, preselili u Miruše. Slave Đurđevdan (59:84,156). **Šutonje** (k) su nastanjeni u Pješivcu kod Stoca.

ŠUTUM (k), u Grevićima (Prozor) i Doljanima (Jablanica). Starinom su iz Rakitna. U Grevićima su "prvi od katolika" koji su došli u ovo selo. U Doljane su došli iz Rakitna prije 1878. godine. Ima ih i u Rakitnu (79:140,162).

*

U Hercegovini ima, ili je ranije bilo, porodica i sa ovim prezimenima: **ŠAFRO** (m) u Vranjevićima (Mostar); **ŠAGOROVIĆ** (p) u Veluši (Konjic); **ŠAHBAZ** (m) u Konjicu; **ŠAKOVIĆ** (m) u Gračnici (Gacko) i Koritima (Bileća); **ŠALINOVIĆ** (m) u Ljubuškom i Ubosku kod Ljubinja; **ŠAMERIĆ** (m) u Poglavici i Lisičini (Drežnica, Mostar); **ŠANETA** (p), u Trijebnju (Stolac); **ŠAPUH** (m) u Mostaru; **ŠAŠARUGA** (p) u Čapljini; **ŠARE** (m) u Počitelju (Čapljina); **ŠATOROVIĆ** (m) u Kljunima (Nevesinje); **ŠČUKULJ** (m) u Dugama (Prozor); **ŠEGAN** (p) u Gacku; **ŠEGETALO** (m) i **ŠEGO** (m) u Mostaru; **ŠEKELJA** (k) u Gmićima (Prozor); **ŠEKERIJA** (k)

u Pajićima (Prozor); **ŠELDA** (m) u Stocu; **ŠELO** (m), **ŠEMIĆ** (m) **ŠEMRD** (m) i **ŠESTIĆ** (m) u Mostaru; **ŠETA** (m) u Stocu; **ŠEVA** (m) i **ŠEVELJ** (m) u Mostaru; **ŠEVO** (m) u Stocu; **ŠILIĆ** (k) u Konjicu; **ŠILJEG** (k) u Gabeli (Čapljina); **ŠILJIĆ** (k) u Trnčini (Popovo); **ŠIPAK** (m) u Kljunima (Nevesinje); **ŠIPČIĆ** (p) u Zlatima (Jablanica); **ŠIPKOVIĆ** (m) u Presjeci (Nevesinje); **ŠIRIĆ** (k) u Mrkodolu (Prozor); **ŠIŠARIK** (m) u Gnojnicama (Mostar); **ŠIŠOJEVIĆ** (p) u Gacku; **ŠIŠTO** (m) u Blagaju (Mostar); **ŠKALJE** (m) u Opličićima (Čapljina); **ŠKAMPO** (m) u Jablanici; **ŠKARICA** (k) u Šćipima (Prozor); **ŠKARIĆ** (k) u Mostaru; **ŠKIPINA** (p), **ŠKRBA** (p) u Dolu kod Stoca, **ŠKRBIĆ** (p) i **ŠKRBINA** (k) u Mostaru; **ŠKORPUT** (p) u Orljajvi (Ljubuški); **ŠKRIVAN** (p) u Kočelima (Trebinje); **ŠKULIN** (m) u Počitelju (Čapljina); **ŠKURLA** (k) u Trebinjli (Popovo); **ŠKUTOR** (k) u Mostaru; **ŠKUTOROVIĆ** (p) u Hotbini (Mostar); **ŠLJAMO** (m) u Glogošnici (Jablanica); **ŠLJIVIĆ** (m) u Mostaru; **ŠLJOKA** (m) u Vlahovićima (Ljubinje); **ŠOŠIĆ** (k); u Grabu i Vašarovićima (Ljubuški); **ŠOTRIĆ** (p), **ŠPANOVIĆ** (p) u Mostaru; **ŠPIRONJA** (p) u Stocu; **ŠPIRTO** (p) i **ŠPURAN** (p) u Trebinju; **ŠTRCALO** (p) u Orahovom Dolu (Popovo); **ŠUK** (m) u Lizopercima (Prozor); **ŠUKALIĆ** (m) u Ljubuškom i Mostaru; **ŠUKUR** (m) u Bileći; **ŠULENTA** (k), **ŠULENTIĆ** (k) i **ŠULETIĆ** (p) u Mostaru; **ŠULJAK** (m) u Zasadu kod Trebinja; **ŠUMAN** (k) u Dračevu Čapljina; **ŠULJIK** (k) u Mostaru; **ŠUŠNJAR** (k) u Dubokom Mokrom (Široki Brijeg).

Žene iz okoline Čapljinu u "umskoj" nošnji (1910.g.)

T

TABAK (m), Grušča (Konjic). Pretpostavlja se da su "islamizirani pravoslavci" iz male Gračanice i Mrežica (Bileća). Iz ovih sela Tabaci su doselili u Luku (Bjelimići), odakle su prešli u Osoje, a potom u Grušču (90:135). Tabci i Tabakovići su, vjerovatno, ista porodica i potiču od pravoslavnih Tabakovića.

TABAKOVIĆ (p,m). **Tabakovići** (p), u Mrežici (Rudine, Bileća) i Maloj Gračanici (Gacko). O porijeklu Tabakovića u Mrežici "ne zna se ništa". Tvrdi se da su "od pamtivijeka" u ovom selu. Ranije su se zvali Bajraktarevići. Tabakovićima su se prozvali po tome što su imali u Vrelu "tabake", sprave za štavljenje kože. U Malu Gračnicu Tabaković je došao iz Rudina. Predak im je "pošao u najam i to najprije u Divljanja u Kravarevu, docnije je postao Dedagin mlinar i ostao u Gračanici". Slave Nikoljdan (59:154, 201). Tabakovića ima i u drugim bilećkim naseljima: Toriču, Podosoju, Šobodinama... Porodično predanje tvrdi da su porijeklom od Nikšića i da su u Čepelicu došli dvojica braće, zbog krvne osvete. Odatle se jedan preselio u Mrežicu, a drugi u Torič. Njihovih potomaka danas ima u Tuzli, Sokocu, Herceg-Novom, Kragujevcu, Novom Sadu i drugim mjestima.(Podaci: Mladen Tabaković). **Tabakovići** (m), u Bjelojevićima (Stolac). Doselili su oko 1870. godine iz Elezovića (Gornje Hrasno). Živjeli su i u Bijeloj (Konjic), ali je u ovom selu "ostala iza kuge samo jedna žena" (59:292,311). U XIX vijeku pominju se i u Borču, odakle su odselili "na kupljenu zemlju" kod Sarajeva (147:595).

TADIĆ (p,k). **Tadići** (p) su u Vrbnom (Trebinje). Porijeklom su iz Pive. Doselili su u Vrbno oko 1830. godine iz Pive "sa Smriječa radi siromaštva". Slave Jovanjdan (59:84,128). Pominju se i u Konjicu. **Tadići** (k), u Ljutom Docu i Jarama (Široki Brijeg). Potiču od pravoslavnih Radića koji su ranije živjeli u Ljutom Docu. Pre-

šli su "u katoličku vjeru prije 300 godina". Slavili su Arandjelovdan. U Jare su došli iz Ljutog Doca, oko 1750. godine. Pobjegli su "od kuge". Slavili su Jovanjdan (59:344,345,346). Prema Petriću, Tadići u Ljutom Docu su starosjedioci. Spominju se 1743. i 1768. godine. Tadići u Jarama kažu da su porijeklom iz Gruda u Bekiji i da nisu u srodstvu "s onima u Ljutom Docu". Nekada su živjeli i u Biograticima (189:32,34,36). Tadića ima i u Ljubuncima (Prozor). Starosjedioci su u ovom selu. Ranije su se zvali Reljići (79:115).

Slavni konjički fotograf Veljko Tadić pored
svoeg čuvenog aparata iz koga je istakla ptica.
Za ovu priliku Veljko Tadić obukao je nove
"pumpkarnje" koje mu je bio najbolji konjički
majstor Salem Hadži Zukić.

Leptir mašinu kupio je
u Beogradu u velikoj
radnji "Borisa Gabaj" u ulici
Michailovoj

Drugim u kome je Veljko donosio vodu sa Neretve za
razvijanje slika.

Veljko Tadić Amro je provela godine u Nikšiću
gdje se držao svoju drugu radnju. Patoj mu
dobroj duši!

U starom Konjicu morao si biti "neko i nešto"
pa otici u fotografa i slikati se. Slikali su
se željezničari, čuvnici i pametni trgovci, ali
samo dobro stojeći. Dugo je u izlogu njegove radnje
stajala slika Salima Repovca, upravnika pošte
u Sokolovskom odijelu.

TAMINDŽIĆ (p), u Kljenu i Beždeđu (Nevesinje). Porijeklom su "od onog popa Tamindžije iz Vranjskih" (Bileća). Daljom starinom su iz Ridana u Crnoj Gori. Tamo su se zvali Kašikovići. U Kljenu je živjela porodica popa Sava Tamindžića koji je "umro od kuge u pećini Magupici, a njegov sin odseli u Beždeđe". Slave Đurđevdan (59:215,216).

TANASIJEVIĆ (p), u Vrpolju (Ljubomir, Trebinje). Porijeklo im nije istraženo. Prema Dedijeru, Tanasijevići i Jelići sa Zagore imju zajedničku čitulju i isto krsno ime Šćepandan, pa su, vjerovatno, "jedno tijesto" (59:273). Tanasijevići iz Vrpolja iselili su se (1947.) u Klek kod Zrenjanina (Vojvodina).

TANASILOVIĆ (p), Stara Gabela (Čapljina). Porijeklom su iz Dračeva u Popovu. Tamo su se zvali Stanići. Predak im je živio u Dalmaciji, odakle je doselio u Gabelu. Ima ih u "Šumi popovskoj" (misli se na Šumu trebinjsku i prezime Stanić) i u Popovu (59:263). Slave Jeremijevdan.

TANOVIĆ (m,p). **Tanovići** (m), u Stepenu, Granici i Ključu (Gacko). Stara su gatačka porodica. Potiču od "nekakva Tane iz Majina u Primorju koji je dobio kapetnstvo prilikom neke bitke na Gabeli". U Cernicu su došli iz Ključa, a Stepen je, kažu, bio čituluk nekog Tanovića koji je "poslije naselio razne porodice kao kmetove" (59:198,200). Tanovići su živjeli i u drugim mjestima Gacka: Zagradacu, Avtovcu, Međuljučima... Imali su velike posjede u Mekoju Grudi i drugim mjestima. Zabilježeno je da je Pusto Polje bila "starina Hajdara Tanovića gdje je on imao veliku kulu". Kulu i posjede oko nje prodao je (1879) Mustafa Tanović Softa Bogdanu Zimonjiću za 500 dukata. Kula je imala tri sprata i bila je ograđena visokim zidom sa puškarnicama. "Nekada su Gačani davali za samu kulu sto oračih volova da od nje naprave manastir". Kulu su srušili vojnici Ausro-Ugarske, a od njenih ruševina sagradio je Branko Ilić kuću i on je danas vlasnik nekadašnjeg "Tanovića posjeda" u Pustom Polju (97:180,200,215). U gatačkom Ključu bilo je (od 1705-1835) osam kapetana iz porodica Tanović: Omer-aga I, Abdul Baki-aga, Omer-aga II, Mustafa-aga I, Ali-aga, Mustafa-aga II, Hasan-aga i Bešir-aga. Porodična tradicija smatra da je prezime Tanović moglo nastati i od riječi "TAN" što na engleskom jeziku znači vlastelin, plemićka titula u

Škotskoj. Na ovu osnovu dodato je slovensko "OVIĆ" (251:56,61). Međutim, po mišljenju (zasnovanom na narodnoj pjesmi) prezime je nastalo odbacivanjem dva prva sloga od prezimena Kapetanović: "Urodile dinje Tanovića, / ali one od Kapetanovića" (97:189). Tanovića ima u Mostaru, Sarajevu, Tuzli i drugim mjestima. **Tanovići** (p), u Trebinju. U istorijskim izvorima pominje se Marko Tanović u Mainama iznad Budve polovinom XVIII vijeka. Ima mišljenja da bi on mogao biti sin "Tana dženerala" s kojim je predak "gatačkih Tanovića" vodio borbu na Gabeli (147:595).

TANJIĆ (k), u Proslapskoj Planini i Ploči (Prozor). U Ploči su Tanjići starosjedioci. Jedan su rod s Augustinovićima, Vidovićima, Stipićima, Pločkićima i Banušićima u tom selu. U Proslapsku Planinu su davno doselili s Ploče (79:81,82).

TARAŠ (p,m). **Taraši** (p) su živjeli u Ladnicama, zaseoku sela Nenovići (kod Kozića Slavogostići) u Šumi trebinjskoj. Slavili su Đurđevdan (75:1202). Porodica Taraš u Ladnicama je iščezla. **Tariši** (m) su bili nastanjeni u okolini Trebinja, "od polovine 17. stoljeća do konca turske vladavine" (97:251).

TARAILO (p), u Goloj Glavici (Šuma trebinjska), Mrnjićima i Orašju (Površ). Porijeklom su od Grgurevića iz Gacka. Predak im je doselio u Golu Glavicu početkom XVIII vijeka. U Mrnjiće su došli iz Gole Glavice, a u Orašje iz Mrnjića. Ranije su se zvali Milići. Porodice u Goloj Glavici zadržale su staru slavu Đurđevdan, a u Mrnjićima i Orašju slave Jovanjdan (75:1175, 1211).

TASLAMAN (m), u Mostaru. Taslamani su ranije bili nastanjeni u Kruševici i Ubosku (Ljubinje), a pominju se u Trebinju i okolini polovinom XVII vijeka (97:123,125,251). Taslamani su, prema nekim dokumentima, porijeklom iz Blagaja kod Mostara (98:19,21).

TASO (m), u Počitelju (Čapljina). Tase su doselili u Počitelj oko 1700. godine iz Tasovčića kod Čapljine (59:251). Porodično predanje kaže da je prezime nastalo po zvanju Tas-kapetan kojeg je imao neki njihov predak. Toponim Tasina kula u Počitelju čuva uspomenu na ovu staru porodicu. Iz Počitelja su Tase odselili u

Mostar, a iz Mostara su se raseljavali u Prijepolje i Sarajevo. (Podaci : Mugdim Taso iz Sarajeva).

TASOVAC (p,m). **Tasovci** (p), u Trebijovima kod Trebinja i Žrnju (Ljubinje). U Žrnj im je predak došao iz Trebijova. Bio je "najamnik" kod porodice Kisić na Žrnju. "Kisići ga oženiše i dadoše mu imanje". Slave Arandjelovdan (155:562). Ima ih i u Pajrojskoj Njivi (Trebinje). **Tasovci** (m) su nastanjeni u Doljanima (Jablanica). Smatraju se starosjediocima. Bili su "baše, pa se zbog toga zovu i Bašićima", a i zaselak Bašići po njima je dobio ime (79:161).

TASOVČIĆ (p), srednjovjekovna gatačka porodica. U naselju Gračanica kod Gacka, pred oltarom u pravoslavnoj crkvi, nalazi se nadgrobna ploča s natpisom: "A se leži Milko Tasovčić." Pretpostavlja se da je natpis na nadgrobniku "ktitora crkve" urezan u XV ili u XVI vijeku. U istorijskim izvorima pominju se Nedoje Tasovčić (1349.) i Pokrajac Tasovčić "iz Huma" (1401. godine). Moguće je da su oni članovi porodice Tasovčić iz Gračanice. I u gatačkoj Cernici se (1400. godine) pominje prezime Tasovčić (146:250). Smatra se da je selo Tasovčići kod Čapljine dobilo ime po ovoj staroj porodici koja je i u njemu živjela.

TAŠIĆ (m), u Sovićima (Jablanica). Smatraju ih najstarijim rodom u Sovićima. "Nisu bili spahije". Od njih potiče i porodica Guta u ovom selu. Tašiće zovu i Živkovićima, ali izvor ne navodi zbog čega (79:157).

TATIĆ (p), u Hodbini (Bišće, Mostar) i Kovačićima (Nevesinje). U Hodbinu su doselili oko 1830. godine iz Kovačića. Slave Đurđevdan (59: 317). Tatića u Hodbini više nema. Posljednja "muška glava" ove porodice bio je Drago, rođen 1920., a poginuo u novembru 1944. godine. Tako se, prema narodnoj izreci, hodbinskim Tatićima "ugasila svijeća" (241:17).

TAUŠAN (p,m). **Taušani** (p), u Kokorini (Gacko) i Pločniku (Borač). Taušani su porijeklom iz Pive. "Vele da su od bratstva Baja Pivljanina". Ranije su se prezivali Čečuri. U Pločnik su doselili iz Kokorine. Dediđer navodi da "Taušan znači, na turskom jeziku zec" (59:321,331). Mandić tvrdi da Taušani potiču od Tomovi-

ća iz Bezuja u Pivi, odakle su doselili pred kraj XVIII vijeku u Kokorinu. "Najčuveniji im je bio harambaša Taušan" (147:596). **Taušani** (m) su bili nastanjeni u Blagaju kod Mostara. U dokumentima iz 1785. godine pominje se Taušan Mustafa-baša kao "najstariji poznati član" ove porodice, porijeklom iz Blagaja (98:19,21).

TEGARIĆ (p), stara porodica u Gorici kod Trebinja. Prema porodičnom predanju porijeklom su iz Maleševaca sa Kosova. U Gorici ih ima dvije kuće (Stankova i Đurova). Slave Ignjatijevdan (Podaci: Stanko Tegarić iz Gorice).

TELAREVIĆ (m), u Bijeljanimu (Bileća). Kažu da su bili "najstarija muslimanska porodica u Dabru". Nekada su bili i "vrlo bogati" (248:27). Telarevići su bili nastanjeni i u Bileći, a u Bijeljanimu, iz ove porodice "danas" živi "samo jedna samohrana žena" (97:76,173).

TELEBAK (p), u Željuši (Bijelo Polje, Mostar) i Žabici (Ljubinje). U Željušu je "Telebakov djed" doselio iz Ljubomira. Slave Jovanjdan. U Žabicu su Telebaci prešli oko 1820. godine iz Žrnja "na čitluk". Slave Nikoljdan (59:248,313). Ima ih naseljenih i u Mostaru. Na području Bijelog Polja, pored Željuše, Telebaka ima u Zelenici i Ravnima. U ovaj kraj doselili su krajem XVIII vijeka dvojica braće iz Žabice. Jedan se nastanio u Zelenici, a drugi u Željuši. Od porodice iz Zelenike su Telebaci u Ravnima i Luci (Nevesinje). Iz Luke je jedna porodica odselila u Trešnjevicu (Borač). U Zelenici su zatekli stare kamene kuće obrasle bršljanom. Jedna od njih se održala do 1970. godine. (Podaci: Novica Telebak iz Bijelog Polja).

TELETINA (p), u Beždeđu i Šurićima (Nevesinje). U Beždeđe su došli iz Petrovića u Banjanima, odakle su ih "još davno istjerali hajduci". U Šuriće su doselili iz Beždeđa. Slave Jovanjdan, a prisluzuju Malu Gospojinu (59:216,231).

TEPARIĆ (m), u Ljubinju. Ranije su bili nastanjeni u Ubosku, odakle su i prešli u Ljubinje. Porijeklo im nije zabilježeno (59:276,288). Prema navodima Hasandedića, jedan član porodice Teparića iz Ljubinja bio je "muderis na nekoj džamiji i po tome

je dobio nadimak Ruždija. Njegovi potomci danas žive u Sarajevu i prezivaju se Ruždići" (97:120).

TEPAVČEVIĆ (p,m). **Tepavčevići** (p), u Vratkovićima, Kazancima, Čarađu i Samoboru (Gacko). Prema narodnom predanju i porodičnom kazivanju, potomci su Pavla Orlovića koji je nekada «stajao» u Čarađu pod Orlinom u Gacku. Neki njihov predak je tepao, pa su mu dali nadimak Tepo. Otuda prezime Tepavčević (147:596). Tepavčevići u Samoboru su jedino domaćinstvo "useљeno u Samobor poslije Prvog svjetskog rata. Neki se Tepavčević oženio iz Samobora od Starovića, a dve sestre udao... u Davidovića i Slijepčevića. Plemenska netrpeljivost je popustila i zato se održao u Samoboru" (222:29). **Tepavčevići** (m) su bili nastanjeni u Kraljevom Dolu (Gacko). Na ovom lokalitetu pominje se neki Hamza Tepavčević (97:185).

TEPŠIĆ (k), u Prijevoru (Bileća). Predak im je došao "za vrijeme okupacije" iz Župe kod Dubrovnika, "kao mehandžija". Bio je "jedini katolik" u tadašnjoj seoskoj opštini Zaušje (59:170).

TEPURIĆ (p), u Batkovićima (Nevesinje). Doselili su u Batkoviće iz Bijenje, gdje su ranije bili nastanjeni. Slave Đurđevdan (59:325).

TERKEŠ (k), u Trebimlji (Popovo). Ima ih i u Ravnicama kod Stoca. U Trebimlji se za njih zna "samo toliko da su odavna u selu". Slavili su Nikoljdan. Iselili su docnije "pod Žegulju" kod Stoca (84:164).

TERZIĆ (p,m). **Terzići** (p), u Bodežištima i Brataču (Gacko), Kolečku (Nevesinje) i Potkomu (Dabar). U Bodežišta su došli iz Trnovice kod Bileće, odakle su pobjegli "zbog turskog zuluma". U Bratač su doselili iz Budisavlja (Nevesinje). Slave Arandelovdan. U Kolečko su Terzići doselili oko 1840. godine iz Banjana. Porijeklom su od tamošnjih Miljanića (59:204,213,327). U Potkomu ih smatraju najstarijim porodicama. Porijeklom su "ispod Golije", gdje su imali "mnogo muških glava i nisu hteli davati harač, pa pređu kod Ljubovića". Došli su u Dabar u drugoj polovini XVI vijeka. "Prvi koji je ovamo došao zvao se Pero Terzić". Slave Nikoljdan. Imaju rođake u Kolečku. Oni slave Đurđevdan (248:42).

Terzići (m) su bili nastanjeni u Šaranima (Brda trebinjska). Izvori pominju Mustafu Terzića iz Šarana koji je prodao, 1865. godine, Ahmedu Mujčinagiću iz Pridvoraca kod Trebinja: kuću, dvije njive i guvno u Šaranima "za 700 groša" (97:274).

TERZIJIĆ (p), stara porodica koja je bila nastanjena u Borču "na vrelu Neretve". Poslije "nekakvih ratova" prešli su na islam. U to vrijeme neki Terzijić iz Borča zatekao se u Šumi trebinjskoj, gdje je prodavao lonce. Nije se htio povratiti u Borač. Nastanio se u Klikovićima i dobio prezime Lončar (75:1182).

TEŠANOVIĆ (p), u Mekoju Grudi (Bileća) i u Trebinju. Prema Dedijeru, isto su pleme sa Tupanjcima u Trebinju, Roganima na Planoj i Bojovićima u Podgorju (Bileća) koji su se doselili "s Tupanja iz Banjana" u Crnoj Gori (59:177,181). Prema porodičnoj tradiciji, zasnovanoj na istraživanjima etnologa M. Karanovića, preci Tešanovića potiču iz okoline srednjovjekovnog grada Rasa u Raškoj. Poslije Kosovske bitke, bježeći ispred Turaka, nastanili su se u okolini Prijepolja, odakle su prešli u Višnjića Do (Nikšić). U ovom selu ih više nema, ali stariji stanovnici pamte kada su tu živjeli i Tešanovići. U Goricu kod Trebinja se, na imanje age Kapetanovića, prvi naselio Tešan. Nije utvrđeno kada je, i odakle, Tešan doselio. Njegovi današnji potomci znaju za "devet generacija koje su se rađale u Trebinju poslije Tešana". Po njemu je nastalo sadašnje prezime, a kako su se ranije zvali nije im poznato. Tešanovići u Mekoju Grudi potiču od dvojice Tešanovih sinova koji su odselili iz Trebinja u Korita, a odatle prešli u Meku Grudu. Sredinom XIX vijeka trojica sinova Mitra Tešanovića (Milutin, Lazar i Mićo) odselili su iz Trebinja u Bosansku Krupu, ali tamo više nema njihovih muških potomaka. Mihajlo, četvrti Mitrov sin, ostao je u Trebinju. Slave Jovanjdan (Podaci : dr Dušana Tešanovića iz Trebinja).

TEZALOVIĆ (?), srednjovjekovna porodica u Hercegovini. Istoričari su objavili dosta zanimljivih podataka o toj, davno iščezloj porodici. Jedan njen član, **Brajilo** koji je po ocu Mihoju imao i drugo prezime Mihojević, spominje se u dokumentima dubrovačkog arhiva 8. februara 1399. godine kao carinik kneza Pavla Radenovića u Ledenicama (danas Ivanica) kod Uskoplja u Šumi trebinjskoj. Brajilo je bio više od 40 godina u službi vlastelinske

porodice Pavlovića. Poslije Pavlove smrti Brajilo Tezalović je ostao u službi njegovog brata Radoslava i često bio Radoslavljev "opunomoćenik u poslovima s Dubrovčanima". Brajilo je imao dva sina: Radonju i Radoslava "koji su umrli bez potomstva". Imao je i dvije kćeri: Jelaču i Vladislavu. Jelača se udala za Miloša Utvića iz Foče, a Vladislava za Ivaniša Pićevića iz Dabra. Imao je i dva brata: Vukosava i Bogišu – zvanog Hval, koji se kasnije prozvao Hvalović. Vukosav je umro mlad i za sobom nije ostavio potomstvo, a Bogiša je imao tri sina. Najmlađi Juraj, uzeo je, po imenu oca, prezime Bogišić. Juraj se pojavljuje, iza 1446. godine, kao "jedini potomak svoga odavno umrlog strica Brajila Tezalovića" (8:159,162). Iz navedenog primjera saznajemo da su potomci porodice Tezalović imali više prezimena: **Mihojević, Hval, Hvalović, Bogišić**. Porodica sa ovim prezimenima odavno nema u Hercegovini. Sačuvana su u arhivskim dokumentima, literaturi i tradiciji.

TICA (p,k,m). **Tice** (p) su u Konjskom (Zupci, Trebinje) i u Trebinju. Porijeklom su iz Grahova u Crnoj Gori od porodice Raičevića koju "sad zovu Trećacima". Doselili su u Konjsko, oko 1780. godine, na aginsku zemlju. Slave Đurđevdan (75:1239). **Tice** (k) žive u Proboju (Ljubuški). Predak im je doselio "s Ledinca prije 70-80 godina zbog siromaštva" (59:295). **Tice** (m) su živjeli u Ljubinju i Gleđevcima kod Ljubinja. Smatrani su starosjedoci (59:283,288).

TILIMBAT (p), u Željuši i Humilišanima (Bijelo Polje, Mostar). U Željuši su Tilimbati "najstarija porodica". Doselili su veoma davno iz Popova. Isto su pleme sa Zečevima u Mostaru. U Humilišane Tilimbat je prešao iz Željuše, u "suloštvo". Slave Vasiljevdan (59:248).

TIKVEŠA (m), u Šurmancima (Čapljina). Prema predanju, porijeklom su iz Tikveša u Makedoniji, odakle su "prije više od 200 godina", doselili u Šurmance. U ovom mjestu su, "kao jedina muslimanska porodica", živjeli do 1993. godine (98:162).

TIKVINA (m), stara mostarska porodica. Njeni članovi bili su saradnici pjevačkog društva "Gusle". Među njima se ističe **Memišaga Tikvina** kao "pristalica saradnje sa Srbima" (46:130). U grob-

lju na Kantarevcu u Mostaru nalazio se nadgrobnik Muhameda Tikvine iz 1880. godine. Na nišanu je uklesan natpis uokviren ornamentima: "...Pametni motrioče, sjeti se umrlog sa Fatihom. Istiniti napitak (smrtni napitak) svak će okušati. Ja sam jučer bio što ti danas, a ti ćeš sutra biti što ja danas..." (165:309).

TIRO (m), u Konjicu i Mostaru. Moguće je da su daljom starinom iz Ranikuća (Nevesinje) i da vode porijeklo od muslimanskog roda Tirovića, osnivača sela Tirovina (danas Ranikuće). U ovom selu Tiroviće je kuga pomorila. Porodica prezimena Tiro ima u Sarajevu i još nekim mjestima Bosne. Etnolozi su mišljenja da ovo prezime potiče iz persijskog jezika, od riječi **tirjaćija** – "strastveni uživatelj kafe, opijuma i opojnih droga" (174:118,119).

TIROVIĆ (m), stara porodica koja je bila nastanjena u Ranikućama (Nevesinje). Dedijer smatra da su Tirovići zasnovali selo Ranikuće koje se ranije, po njima, zvalo Tirovina. Tiroviće je "kuga pomorila" (59:218).

TODIĆ (p), stara porodica koja je nekada živjela u Biograticima (Široki Brijeg). O njima se vrlo malo zna. Dedijer ih ubraja među "stare pravoslavne porodice" koje se spominju u Biograticima i koje su nestale "prije 300 godina" (59:345).

TODOROVIĆ (p), u Dobreljima (Gacko) i Rogačama (Nevesinje). U Dobreljima su porijeklom od "Todora Bulajića s Grahova koji je prije pet koljena došao u Ogrizovića u najam, oženio se njegovom kćeri i ostao ovdje". I u Rogačama su starinom Bulajići "iz Zagulja na Grahovu". U Rogače su došli iz Zaborana (Nevesinje) oko 1815. godine. Slave Nikoljdan, a prislužuju Savindan (59:199,222). U izvorima se, među poznatijim "gackonskim glavari-ma" pominje **Mijo Todorović** čiji se nadgrobnik nalazi između Avtovca i Samobora, poznat pod nazivom "Mijov mramor" (147:596). Pominju se i u Bijeloj (Konjic).

TOHOLJ (p), u Ljubinju i Krajpolju kod Ljubinja, Branom Dolu (Bileća), Počitelju i Klepcima (Čapljina). Ima ih u Beogradu i drugim mjestima. Dalekom starinom su od Ohrida u Makedoniji (danas sjever Grčke). Turski zapisi iz prve polovine XV vijeka prvi put ih pominju u nahiji Komarica u Drobnjaku. Predak im je do-

selio u Bogdašiće (Bileća) oko 1730. godine. Iz Bogdašića us se raseljavali u Brani Do i druga navedena mjesta. Slave Đurđevdan. (Podaci : Miroslav Toholj iz Krajpolja, nastanjen u Beogradu).

TOJAGA (m,p). **Tojage** (m), u Gornjem Hrasnom (Neum), Pijescima i Kružnju (Mostar). Porijeklom su od Kapora iz Mirilovića kod Bileće. U Pijeske su "davno" doselili iz Hrasna. U rodu su sa Knežićima, Pašićima i Elezovićima. U Kružanj je neki Tojaga došao krajem XIX vijeka iz Pijesaka "kao Puzića kmet" (59:237,256). **Tojage** (p) se pominju u okolini Trebinja.

TOKIĆ (k), u Vrpolju (Rakitno, Posušje). U ovo selo Tokići su "prije četiri koljena" doselili od Mostarskog blata. Ima ih iseljenih u Sinju i Kupresu "25 do 30 kuća" (59:309). Tokića ima nastanjenih i u Mostaru.

TOLE (k), u Graboviku (Ljubuški), Bilišićima i Ljutom Docu (Široki Brijeg). U Graboviku su porijeklom od Drinovića iz Bijelog Polja kod Mostara, odakle im je "djed" došao u Otok, a odatle prešao u Grabovik. U Bilišićima su starosjedioci i zvali su se Šegri (59:299,343). U opisu Ljutog Doca navodi ih samo Petrić, kaže da su "starinci" i da se u popisu iz 1768. godine pominju kao Tolići. U popisu iz 1743. pominju se dvije porodice pod nazivom Pole. Petrić smatra da se radi o grešci i da je trebalo da piše Tole (189:32).

TOLIĆ (k,m). **Tolići** (k) u Proboju (Ljubški), Tihaljini (Grude), Grudama i u Mostaru. U Proboj je Tolića "pradjed Mate" doselio iz Tihaljine oko 1760. godine. Ima ih iseljenih i u Vrgorcu, Dalmacija (59:295). **Tolići** (m) se spominju u Banjdolu-Podveležje (98:110).

TOLJ (k). U Veljacima, Vašarovićima, Vitini i Klobuku (Ljubuki). U Veljacima su porijeklom iz Stilja u Dalmaciji. U Vašaroviće je Tolj došao iz Umčana kod Jezera (Vrgorac), oko 1840. godine, i "privinča se za Gašparušu". U Vitini (mahala Klanac) kažu da Tolji potiču od nekog pobjeglog vojnika kojeg su mještani našli «mrtva od gladi». Pričaju "da nije zna koliko koza naški". U Klobuku su starinom iz Stilja, odakle im je predak pobjegao «zato što je ubio čovjeka» (59:302,305,306,308). Tolji su nastanjeni i u

Ravnici (Prozor). Doselili su 1910. godine iz Blatnice kod Mostara (79:144).

TOMANOVIĆ (p), u Domaševu (Ljubomir), Nevesinju i Ljubinju. Starinom su iz Rovina u Crnoj Gori. Slave Nikoljdan. O njima je sačuvano interesantno predanje: U Rovinama su živjela dva brata Tomanovića – Živko i Matoš, sinovi Vukovi. Živko je jednom gonio iz Primorja vino o Nikolju-dne, pa ga sretnu na Bratošu dva Pešikana, raspore mješinu i proliju vino. Skupi selo po bocu vina i on proslavi krsno ime. Ali, kad se vraćao od crkve u Trnjinama kući, opet zapucaju na nj ona dva Pešikana; on se pobije s njima i rani jednoga, pa se vrati kući, zakolje vola i omrsi Nikoljdan, zatim otprtlja u Krivošije. I tu ubije jednog čovjeka, pa pobjegne u Trebinje, primi islam i dobi ime Kariman. On počeo četovati i pobi dvadest i četiri crnogorske glave, dok ga ne ubi uskok Krsto Kresojević na Baljcima". U Ljubinje su Tomanovići došli "neđe iz Crne Gore" oko 1830. godine, a na Ostanom su iz Zubaca, Trebinje (59:144, 287). Tomanovići su nastanjeni i u Baljcima (Bileća). Starinom su iz Kobilj Dola u Cucama (Crna Gora). Slave Jovanjdan. Od ovih Tomanovića potiče narodni heroj **Vlado Tomanović** (1907-1943). Rođen u siromašnoj hercegovačkoj porodici, Vlado se mnogo patio u djetinjstvu i mladosti. Sam se probijao kroz svijet, podučavao đake da bi nešto zaradio za život i školovanje. Završio je gimnaziju u Sarajevu i pravni fakultet u Beogradu. Bio je sudija Okružnog suda i državni tužilac u Subotici. Krajem 1941. godine vraća se u rodni kraj, uključuje u NOP i ističe u borbama. Uskoro postaje komandant Južnohercegovačkog partizanskog odreda. U svakoj teškoj situaciji bio je u prvoj borbenoj liniji i davao lični primjer borcima. Poginuo je u junu 1943. na Javorku. Tada je bio zamjenik komandanta 10. hercegovačke brigade.

TOMAS (k), u Sovićima i Drinovcima (Grude). Ima ih i u Eminovu Selu (Duvno) i po Dalmaciji. "Svi su porijeklom iz Bosne." U Drinovcima pričaju da su iz Jajca, "od Stjepana Tomaševića" (59:299,316).

TOMAŠEVIĆ (p,k). **Tomaševići** (p), u Ukšićima (Ljubomir, Trebinje). Starinom su iz Kruševica u Boki kotorskoj,. U Ukšiće su doselili oko 1880.g, kada su kupili zemlju od aga Hadžismajlovića.

Prezime su, vjerovatno, dobili po nekom svom pretku Tomašu. Godine 1970. u Ukšićima su bile dvije kuće Tomaševića. Slave Lučindan (59:141;187:123). **Tomaševići-Kukice** (k) su u Cicerini (Popovo). Dalekom starinom su iz Somine u Banjanima. Iz ovog kraja su došli u Čvaljinu. Iz Čvaljine je "dedov prađed" preselio u Cicerinu, zbog krvnine. Od njih potiče Miše Tomašević "komandir bataljona u hercegovačkom ustanku 1875, u odredu vojvode Musića". Ranije su se zvali Paklarevići. Slavili su Šimundan (79:161).

TOMIČIĆ (p), u Žiljevu (Nevesinje). Porijeklom su iz Bjelica u Crnoj Gori, odakle im je doselio predak. Slave Jovanjdan, a prislužuju Petkovdan (59:231).

TOMIĆ (p,k,m). **Tomići** (p), u Jugovićima (Gacko). Nije im poznato "da li su iz Drobnjaka ili Nevesinjskog polja". Stara su porodica i imaju čitulju sa 300 imena koju vode od 1590. godine. Slave Đurđevdan (59:329). **Tomići** (k), u Klepcima (Čapljina), Radišićima, Humcu, Tihaljini, Otoku, Krivodolu, Carev Docu i drugim mjestima zapadne Hercegovine. U Klepce su došli iz Broćna, u Radišiće iz Pogane Vlake u Bekiji, a u Otok iz Radišića. U Krivodol su doselili iz Tihaljine oko 1600. godine. U Carev Dolac su doselili iz Vlake u Gornjem Hrasnu oko 1800. godine. Ranije su se zvali Verići. Ima ih u Radešini i Javorku (Konjic). U Radešinu su došli oko 1850. godine iz Goranaca (Mostar), a u Javorak iz Radešine (59:262,263,275,296,298,303,392,337,338,342,353; 189:45). Tomića ima u Jakličima i Draževu (Prozor) i u Dugom Polju (Jablanica). U Jakličima su starosjedioci. U Draževo su došli iz Jakliča, a u Dugo Polje iz Grabove Drage kod Širokog Brijega (79:98,99,166). **Tomići** (m), u Stocu i Burmazima. Prema predanju, potiču od nekog momka kneza Derikobile koji je navodno živio u Dubokoj (Gleđevci, Stolac) i zvao se Tomo, pa su po njegovom imenu dobili prezime (59:282,283). Prezime Tomić Hasandedić spominje među prezimenima stolačkog kraja koja su "kršćanskog porijekla" (97:8).

TOMOVIĆ (p), u Granici kod Bileće, Dobromanima (Trebinje) i u Trebinju. U Granicu su doselili iz Tupanja u Banjanima. Jedno su pleme sa Tešanovićima u Mekoju Grudi i Trebinju, i Roganima u Planoj. Slave Đurđevdan (59:177). Tomovići u Dobromanima i

Trebinju su starinom iz Vasojevića u Crnoj Gori. Godine 2003. u Dobromanima su bila četiri domaćinstva, a u Trebinju dva. Slave, takode, Đurđevdan (Podaci . Savo Pujić iz Todorica kod Trebinja).

TOPALOVIĆ (p,m). **Topalovići** (p), u Turmentima (Zupci, Trebinje), Hrgudu (Stolac) i Krajpolju (Ljubinje). U Turmentima su starinom "od nekud" iz Crne Gore, odakle su došla tri brata: Rade, Panto i Topal. Topalovi potomci prozvali su se Topalovići. Jedno su bratstvo sa Radanovićima i Pantovićima u Turmentima. Slave Đurđevdan, a prisluzuju Veliku Gospu (75:1246). Topalovići u Hrgudu i Krajpolju su porijeklom iz Grahova u Crnoj Gori, odakle im je predak doselio na Hrgud. U Krajpolje su došli sa Hrguda, na "Serdarevića čitluk". Slave Đurđevdan (59:251,290;155:510). Nastanjeni su i u Ribarima (Konjic). **Topalovići** (m), u Čapljini. U ovom mjestu (u mahali po njima nazvanoj Topalovina) sagrađena je (1803) džamija-zadužbina Ahmeda Topalovića "sina Mehmedova iz Čapljine" (98:121).

TOPIĆ (k,m). **Topići** (k), u Buhovu i Oklaju (Široki Brijeg), Sutini i Vrpolju (Rakitno, Posušje), Ravnici i Triščanima (Prozor). Prema predanju porijeklom su Modrinovići iz Glamoča. Prezime su dobili po nekom Topi "koji je ubio Turčina Lasicu i zatim pobjegao u Dalmaciju". U Buhovo i Oklaje doselili su iz Ciganskog Brda gdje su ranije živjeli (189:70,83). U Sutinu i Vrpolje su, prema predanju, doselili s Kupresa. Jedan zaselak u Sutini po njima je nazvan Topići (181:108-110). Topići u Triščanima su "najstariji u selu". Pričaju da im je predak zakasnio u Jablanicu na "turkovanje", te su "tako ostali katolici". Bili su "veliki rod: imali su po 70 guvana (tj. na svakoj njivi po guvno) i iz kuće bi izlazilo i po dvanaest nevesti u crvenim ćurdijama (tj. venčanih u jedan dan)... Njihovi su bili celi Triščani od Pomena do Rame i cela Bačina..." Topići u Ravnici su od Topića iz Triščana (79:144,145). **Topići** (m), u Striževu (Drežnica, Msotar). Nastanjeni su u zaseoku Grubilas, gdje su se doselili iz Striževa (173:54). Ima ih i u Ošanićima kod Stoca.

TOPUZOVIĆ (m), u Mostaru. Vjerovatno su Topuzovići iz Mostara i Topuzi koje pominje Dedijer u Blagaju, porodice istog porijekla. Prezimena Topuz i Topuzović mogla su nastati od nadimka kojeg im je dobio neki predak koji je nosio "topuz" - prvobitno

drveni štap sa kvrgom na kraju, kasnije kugla sa drvenom ili gvozdenom drškom: "U Alije topuz u šakama". Prema dokumentima koje navodi Hasandedić, Topuzovići su porijeklom iz Blagaja kod Mostara (98:19,21).

TOROVIĆ (p), Rogače (Nevesinje). Iz ovog sela potiče **Vuko Torović**, narodni heroj. Rođen je u siromašnoj porodici Rista Torovića. Imao je 15 godina kada je stupio u legendarnu četvu Dukice Grahovca. Istakao se u mnogim borbama oko Nevesinja, na Zelengori, Plužinama... Hrabro je poginuo, maja 1943, kod Nevesinja, odbijajući njemačke juriše na svoju opkoljenu četvu na položajima iznad Kifinog Sela (169:289). U *Zborniku narodnih heroja Jugoslavije* (Beograd, 1957, str.804) Torović je naveden kao Todorović. Ovi i Dedijerovi navodi (59:222) upućuju na zaključak da su Todorovići i Torovići u Rogačama jedna porodica.

TOVARIŠIĆ (p), u Humilišanima (Bijelo Polje, Mostar) i Bijeloj (Konjic). U Humilišanima "ne znaju odakle su", a u Bijeloj kažu da im je "otac" došao sa Zijeplja. Početkom XX vijeka u Humilišanima su bile dvije porodice Tovarišića, a u Bijeloj jedna. Slave Đurđevdan (59:248,311).

TRAPARIĆ (p)u Cibrijanu (Ljubomir). Smatraju ih starosjediocima u ovom selu. Nema "pouzdanog predanja" o njihovom porijeklu. Godine 1900. u Cibrijanu su bile dvije kuće Traparića, a 1970. četiri. Slave Jovanjdan. Moguće je da Traparići koji se u XVI vijeku spominju u Omišu (Dalmacija) potiču od Traparića iz Ljubomira (187:160).

TRBONJA (m), u Bivoljem Brdu (Čapljina) i Mostaru. Porijeklom su iz Novog (Herceg Novi). Staro im je prezime bilo **Novo**, nastalo po mjestu porijekla. U Bivolje Brdo su doselili iz Herceg Novog, a u Mostar iz Bivoljeg Brda. Porodično predanje kaže da im je neki predak imao veliki trbuh i po tome su dobili sadašnje prezime. (Saopštio: Salih Trbonja iz Mostara). U Mostaru je, u porodici obućarskog radnika Jusufa Trbonje, rođen čuveni borac Mostarskog partizanskog odreda **Mehmed Trbonja**, narodni heroj. Mehmed se isticao u ilegalnom radu i ulascima u okupirani Mostar. Izvlačio je municiju, oružje i sanitetski materijal za svoje borce. Oko prikupljanja oružja i ilegalnog rasturanja propagandnog

materijala Mehi su uvijek povjeravani najteži zadaci (169:290). Umro je 4. februara 2001. godine u Mostaru.

TREBINJAC (p), u Bijeloj (Konjic) i Hodbini (Bišće, Mostar). U Bijelu je oko 1870. godine doselio Risto Trebinjac (Grkavac) "odnekle iz Trebinja" (59:311). Vjerovatno je porijeklom iz sela Grkavci, a novo prezime je dobio po kraju iz kojeg je doselio u Bijelu. Trebinjci u Hodbini su porijeklom od bratstva Marića iz Gomiljana kod Trebinja. Ranije su se zvali Kujundžići. Doselili su u Hodbinu za vrijeme "Omer-pašine vlade". Slave Šćepandan (59:317).

TRIFKOVIĆ (p), u Slivnici (Površ, Trebinje). U ovo selo neki Trifković je došao krajem XVIII vijeka "kao sluga danas samrlih Rajevića". Slave Šćepandan (75:1215). Trifkovića ima nastanjenih u Trebinju. Daljom starinom su iz Crne Gore. Slave Đurđevdan. Pominju se i u Raštanima kod Mostara.

TRIPIĆ (p), u Klepcima (Čapljina). Prema Dedijerovim navodima, Tripići su starinom iz Skadra. Stanovali su u Mostaru i Žitomisliću. Iz Žitomislića im je predak došao u Klepce. Slave Arandelovdan (59:261). Tripića ima i u Šćenici (Bobani, Trebinje). Slave Đurđevdan.

TRKEŠ (k), u Ravnicama i Žegulji kod Stoca. Bilo ih je i u Trebimlju (Popovo), odakle su preselili na Žegulju. Nije im poznato porijeklo. Zna se "samo toliko" da su davno došli u Trebimlju. Slavili su Nikoljdan (84:164).

TRKLJA (p,m). **Trklje** (p), u Mirilovićima, Čepelici, Granici, Koritima i Zasadi (Bileća). Porijeklom su od Stijačića iz Korjenića (Trebinje). Najprije su živjeli u "Miratinjskijem Dolovima" kod Klobuka (Lastva), zatim u Bodežištima (Gacko), odakle su prešli u Miriloviće. Iz Mirilovića su se raseljavali u Čepelicu, Granicu, Korita, Zasadu, Bileću... Ranije su se zvali Vučkovići. Po jednom predanju zabilježenom u Mirilovićima, Trkljama su se prozvali po svom pretku ("čukundjedu"), kojeg je, dok je bio dijete, plašila neka muslimanka govoreći mu da će ga objesiti na "trklju" (račvast kolac poboden u zemlju). U bilećkom kraju Trklje su u rodu sa Bošnjacima i Lisovima koji, takođe, potiču od Stijačića iz Korje-

nića. Slave Arandelovdan (59:145,147,151,167,177). Ima ih u Vrpolju (Ljubomir) i Trebinju. **Trklje** (m), su živjeli u Vrijeci (Dabar). Pominju se i u okolini Stoca u drugoj polovini XIX i na početku XX vijeka. Na njih podsjeća i toponim Trkljuša u selu Vrijeka (97:82,103).

TRKOVIĆ (p), srednjovjekovna gatačka porodica. U selu Srđevići se nalazi porodična grobnica Trkovića (XV vijek). U grobnici su, prema natpisima na tri kamena, sahranjeni vojvode Petar, Radoje i Ivan Trković. Na brežuljku, istočno od ove grobnice, je groblje ostalih članova porodice Trković. Smatra se da su Trkovići imali važnu ulogu u srednjovjekovnoj istoriji Gacka, značajniju i od knezova Srđevića (146:240-244).

TROJIĆ (k), u Hotnju (Neum). Ranije su se zvali Zelenpuhovići. Porijeklom su iz Hotnja. "Priča se: imao Pavlović momka (slugu), a Lazarević 'momkulju' (sluškinju), pa se njih dvoje zagledali i ona rodila muško dete, koje su posle prozvali Brajković, a docnije Trojić" (84:191).

TRTAK (m), u Ljubinju. Nekada su se zvali Pašadurović. U Ljubinje su došli "poslije bune 1875. godine" kao izbjeglice iz Nevesinja. Preci su im bili dobri trkači, pobjeđivali su na trkama, pa su i prezime dobili po tome, "trka-Trtak". Ima ih iseljenih u Sarajevu, Zenici, Orašju na Savi, Nikšiću, Turskoj i u Americi (155:506, 59:288). Porodica prezimena Trtak ima i u Mostaru.

TRTIĆ (m), u Dugama i Krančićima (Prozor). U Dugama su odavno. Preci su im bili "begovski momci". U Krančice im je predak došao iz Duga, "oženivši se udovicom jednog Blejića". Trtiće zovu i Plavuškicima po majci "koja je bila iz Plavuga" (79:118,127).

TUBIĆ (p), u Orašju (Popovo). Porijeklo im nije navedeno u izvoru. Slave Jovanjdan. U vrijeme istraživanja, 1951. godine, u Orašju je bilo šest kuća Tubića. Jedan zaselak u Orašju po njima je nazvan Tubića Mahala (84:184,185).

TUCAKOVIĆ (m), u Rabranima (Donje Hrasno, Neum). Porijeklom su od pravoslavne porodice Rajkovića koja je "negda tu i u Potkuli živjela". U vrijeme "četovanja" senjskih uskoka Rajkovići su

se raselili. Jedan od njih odveden je u ropstvo, "i on se poturči". Prema predanju, pobjegao je iz ropstva i povratio se u Rabrane dobivši dosta dukata. Dukate mu je u "pogaču stavila gospođa kod koje je služio". Sa Tucakovićima su rod pravoslavni Rajkovići u Jasenjanima kod Mostara (59:278). U dokumentima je zabilježeno da stari Tucakovići znaju da im se predak zvao Sava Rajković, kojeg su za vrijeme mletačko-turskog rata Turci zarobili i odveli u ropstvo, u grad Tucak. Oko 1700. godine Sava se vratio iz ropstva i prema gradu Tucaku dobio nadimak Tucak, a zatim prezime Tucaković. Oženio se i imao djecu. Jedan njihov sin ubio je neko dijete i zbog toga je morao primiti islam. Od njega potiču Tucakovići u Rabranima. Otac mu Sava preseli u Jasenjane, gdje i danas žive njegovi potomci. Sava Rajković čiji je sin primio islam, izgonio bi svakog ljeta stoku na planinu Visočicu. Tamo je umro i sahranjen. Djeca su mu podigla spomenik sa krsom. Poslije Savine smrti, neka je komisija došla u Visočicu da ograniči posjed u planini. Komisija je htjela "da otkine od (hum-ske) Tucakovića planine". Na tom dijelu se nalazio i Savin grob. Tada Savin unuk Alija reče: "Komisijo, sve ću dati pa i život, ali groba djedovog ne dam!" Zbog toga komisija ostavi Aliji Tucakoviću veći dio u planini. I poslije Drugog svjetskog rata Tucakovići su išli u Visočicu, posjećivali grob svoga pretka Save Rajkovića i svake bi godine okrećili njegov krst (155:704). Tucakovići se pominju i u Lađanici (Glavatičevo, Konjic). Kanaet tvrdi da ova porodica čuva "originalni pisani dokumenat kojim su stekli pravo na Visočicu" (115:121) Ima ih nastanjenih u Stocu, Tuzli i drugim mjestima.

TUČIĆ (k), u Jakličima (Prozor). Predak Tučića u Jakličima davno je doselio iz Tučepa u Dalmaciji. Bio je "momak u muslimana u selu i oženio se jednom sakatom curom od Miača" (79:98).

TUFEGDŽIJA (p), u Šehovini (Nevesinje). Ubrajaju ih među najstarije porodice. Porijeklom su "odnekle iz Rudina". Prvobitno su bili nastanjeni u Zalomu, a zatim prešli u Šehovinu (59:225). Prezime je identično s turskom riječi *tufekdžija* (puška). Po tom zanatu moglo je nastati ovo prezime.

TUKA (m), u Stocu. Stara su porodica. U ovom mjestu spominje se Zilkada Tuka koja je "uvakufila kuću i četiri njive u Stocu za

Šarića džamiju i odredila da joj se uče hatme za dušu". Tuke su bile nastanjene i u Ljutom Dolu (Dabar). "Kuga ih je pomorila" u ovom selu (97:79).

TULA (m), u Banjdolu i Svinjarini (Podveležje, Mostar). Starosjedioci su u Podveležju i čine "jedno bratstvo" sa Fazlićima, Zlomušićima i Husnićima u ovom kraju (59:237). Tule iz Banjdola, prma predanju, potiču "od Grka". Ali, sudeći po prezimenu, su vlaškog porijekla. Ubrajaju ih među najstarije porodice u Podveležju. O njihovoj starosti govori i to da dva domaćinstva Tula iz Banjdola imaju ograde širine "7 aršina" od "dna sela do vrha Veleži" (115:169).

TULIĆ (p), srednjovjekovno prezime u Tulju (Popovo). U dokumentima Historijskog arhiva u Dubrovniku pominje se Vukašin Tulić iz Tulja kao saučesnik neke pljačke koja se desila 1420. godine u predjelu Popova (161:160) Moguće je da je prezime nastalo po imenu sela, a i obratno – da su Tulići osnivači navedenog sela.

TUNGUZ (p), u Slivlju (Gacko). Ova stara porodica porijeklom je iz Drobnjaka u Crnoj Gori (59:329). U narodnom pamćenju ostao je hajduk **Pero Tunguz** i njegov top kojim je počela "Nevesinjska puška" 1875. godine. Napad Tunguza na Turke u nevesinjskom selu Krekovi označio je početak hercegovačkog ustanka. Zaslужno ime u kulturnoj istoriji Hercegovine je i Perov sin **Radovan Tunguz-Perović Nevesinjski** (1878-1944). Bavio se književnim radom. Svojevremeno su mu bile zapažene zbirke pripovjedaka iz hercegovačke patrijarhalne sredine: *Gorštakinje*, *Sa orlovskih krša*, roman *I zemlja plače*, epopeja *Srbijada*. Epsko djelo *Srbijada* je, kako sam kaže, "posvećeno viteškim sjenama mog pokojnog oca, serdara Pera Tunguza, pokretača bosansko - hercegovačkog ustanka protiv Austrije, učesnika u odbrani Beograda 1914. godine..." (50:15,33).

TUNOVIĆ (m), Mrđenovići (Gacko). Porijeklom su "Voloderi iz Vratla". Preselili su u Mrđenoviće oko 1760. godine. "Došli su na miraz u ujaka Šehovića, pošto im je djed oca nadživio, pa su izgubili pravo na očinstvo" (59:206).

TUPANJAC (p), u Trebinju. Porijeklom su "s Tupanja u Crnoj Gori". Isto su pleme sa Tešanovićima u Trebinju, Roganima u Planoj i Bojovićima u Podgorju. Slave Jovanjdan (59:181). Prezime je moglo nastati po mjestu porijekla.

TUPONJA (p), stara mostarska porodica. Ne pominju se odavno u ovom gradu. Njihovi nadgrobni spomenici nalaze se na Pašinovačkom groblju. Na jednom od njih urezan je natpis: "Ovđe počiva Rista supruga Đorđa Tuponje rođena 1866. Preseli se u vječnost 17. januara 1890." Tuponje su slavile Jovanjdan (236:172, 173).

TURAJLIĆ (m), u Opličićima (Čapljina). Porijeklom su od pravoslavnih Bogdanovića iz Uboska kod Ljubinja. U Opličiće su doselili oko 1700. godine (59:254,255). Ima ih nastanjenih u Prenju (Dubrave) i u Stocu.

TURANJANIN (p), u Ljubinju i Vođenima kod Ljubinja. Bilo ih je nastanjenih u Grmljanima i Zavalu (Popovo). Porijeklom su od Jokanovića iz Trebijova kod Trebinja. Prema predanju, u porodici Jokanovića živio je jedan "viđen" muškarac po imenu Đuzel koji je postao knez. Taj Đuzel knez iz Trebijova preselio se u Turane i tamo dobi prezime Đuzelović. Siromaština i slabo imovno stanje prisilili su njegovu porodicu da seli. Tako, dvojica braće krenu iz Turana u Bosnu i kod Ljubinja naiđu na Sredanovića koji im ponudi posjed. Stariji brat, sa sinom Komnenom, osta. Mlađi, koji nije bio oženjen, ode dalje. U Ljubinje su se naselili oko 1650. godine. I tako, prema mjestu iz koga su došli dobiše prezime Turanjanin. Iz Ljubinja su neke porodice prešle u Vođene oko 1700. godine. Slave Šćepandan (59:277,287; 155:506). Iz Vođena je Turanjanin došao u Grmljane, "udo se" i ostao da živi u ovom selu. Iz Grmljana je 1938. prešao u Zavalu i nastanio se u kući Sopića koji su odselili u Stolac. Pošto je došao da živi na "Sopovini", prozvali su ga Sopo (84:144,152).

TURČINOVIĆ (m), srednjovjekovna porodica koja je bila nastanjena u Ključu (Gacko). Godine 1559. u istorijskim izvorima po-

minje se Mustafa Turčinović (193:229). Turčinovića u Ključu o-
davno nema. Izumrli su, ili su negdje odselili. U zapadnoj Herce-
govini se nalazi selo Turčinovići koje je moglo dobiti ime po poro-
dici Turčinović.

TURKOVIĆ (m), u Stocu. Nekada su živjeli u Kotezima (Popovo),
odakle su se iselili i nastanili u Stocu. Turkovići su 1888. godine
imali svoje posjede u Dabru, na području Berkovića i Hatelja
(97:85,287). Zanimljivo je da se jedan zaselak u Trebinjski
(Popovo), naziva Turkovići, ali nije poznato da su u njemu živjele
porodice ovog prezimena.

TURNIĆ (p), u Domaševu (Ljubomir, Trebinje). Porijeklom su od
porodice Jelića iz Trebinja. Oko 1830. godine preselile su ih age
"na svoj čitluk" u Domaševo. Godine 1900. u Domaševu je bilo če-
tiri kuće Turnića, a toliko i 1970. Slave Klimunđan (59:144;
187:140).

TURUNTAŠ (p), stara porodica koja je, prema sačuvanom narod-
nom predanju, bila nastanjena u Bogdašićima (Bileća). U Bogda-
šićima se zadržala legenda prema kojoj je ovo selo nekada bilo
"imanje Tolja (Toholja) i Turuntaša" koji su bili jedna porodica
(59:172).

*

U Hercegovini se, pored navedenih, pominju i ova prezimena: **TA-
HIGIĆ** (m) u Mostaćima kod Trebinja; **TALE** (m) u Bivoljem Brdu
(Čapljina); **TALOVIĆ** (m) u Bahorima (Gacko); **TAMBUR** (k) u Viti-
ni (Ljubuški); **TAMBURIN** (p) u Mirilovićima (Bileća); **TAMINDŽI-
JA** (p) u Nevesinju; **TANČICA** (m) u Ljubuškom; **TASINOVIĆ** (p) u
Trebinju; **TASLIDŽA** (m) u Mostaru; **TATAREVIĆ** (m) u Stocu;
TEKALJEVIĆ (p) u Trebinju; **TELEHUMOVIĆ** (m), u Ključu
(Gacko); **TELETOVIĆ** (m) u Konjicu; **TEMIM** (m) u Bašićima
(Gacko); **TERKO** (p) u Rudinama bilečkim; **TEŠIĆ** (p) u Konjicu;
TIČIĆ (m) u Trebinju; **TIHOSALJIĆ** (p) u Stocu; **TINJAK** (m) u
Žulji (Nevesinje); **TIOVIĆ** (p) u Gomiljanima (Trebinje); **TIPURA**
(m) u Mostaru; **TODORIĆ** (p) u Todorićima (Bileća); **TOKLI** (m) u
Blagaju kod Mostara; **TOLANOVIĆ** (p), **TOLISLAVIĆ** (p), **TOLO-
JEVIĆ** (p) u Trebinju; **TOLJENOVIC** (p) u Popovu; **TOMIĆ** (p) u

Dabru (Stolac), **TOMLINOVIĆ** (k) u Mostaru; **TONIĆ** (k) u Grabu (Ljubuški); **TOPČIĆ** (k) u Bijeloj (Konjic); **TOPČIBAŠIĆ** (m) u Zasadu kod Trebinja; **TOPORAN** (m) u Žulji (Nevesinje); **TOPUZ** (m) u Blagaju (Mostar); **TORLA** (m) u Bivoljem Brdu (Čapljina); **TORLAK** (m) u Ljubinjju; **TOŠIĆ** (p) u Mostaru; **TRALIĆ** (k) u Stocu; **TRČALO** (m) i **TREBOVIĆ** (m) u Mostaru; **TRIBUTINOVIĆ** (p) u Popovu; **TRIPKOVIĆ** (p) u Prebilovcima (Čapljina); **TRNKA** (m) u Argudu (Konjic), **TRNOVAC** (m) u Svinjarini (Podveležje); **TRTULJ** (m) i **TRUTINA** (k) u Mostaru; **TUCE** (m) u Mostaru i Čapljini; **TUCOVIĆ** (m) u Kruševljanima (Nevesinje); **TUTEK** (m) u Jablanici; **TUGA** (k) u Janjini (Konjic); **TUKIĆ** (m) u Trebinju; **TUKRAJEVIĆ** (p) u Nevesinju; **TULEK** (m) u Banjdolu (Podveležje); **TUPANJANIN** (p) u Trebinju; **TURANČIĆ** (m) u Crnićima (Stolac); **TURIĆ** (m) u Ljubuškom; **TUTURIĆ** (p) u Konjicu; **TVRDISALIĆ** (p) u Cernici (Gacko); **TVRDOJEVIĆ** (p) u Gacku; **TVRDOŠEVIĆ** (p) u Tvrdosu kod Trebinja; **TVRTKOVIĆ** (k) u Konjicu.

*Planinke u Tisovcu (planina Prenj)
(Snimio : dr. Radivoje Simonović)*

U

UBANA (p), stara mostarska porodica. Porijeklo im nije poznato. U Mostaru se pominju tokom XVII i XVIII vijeka. U groblju na Pašinovcu je spomenik "druge žene Đura Ubane". Ovakvi natpisi nisu rijedak slučaj, jer su se Mostarci "posle smrti svojih supruga gotovo redovno po drugi i treći put ženili" (234:167).

UDOVIČIĆ (k,m). **Udovičići** (k), u Podvraniću (Široki Brijeg). Porijeklom su od Sesara iz Kočerina. Prezime su dobili po "nekoj udovici". Živjeli su i u Kočerinu, gdje se 1746. spominje Stjepan Udovičić sa "10 članova obitelji", a 1768. godine Petar Udovičić sa devet članova. Prema Petriću, Udovičića "ima danas samo u Podvariću" (189:91). **Udovičići** (m), u Žabici (Ljubinje) i u Mostaru. U Žabici su porijeklom iz Mostara, odakle je "Udovičića prababa pobjegla s djecom prije 200 godina od kuge" (59:313).

UDŽENIJA (k), u Trebinjskoj (Popovo). U ovo selo Udženije su davno doselili "iz Surdana" u Dalmaciji. Staro im je prezime Drašković. Slavili su Nikoljdan (84:164). Udženija ima nastanjenih i u Svita-vi (Čapljina).

UGARČIĆ (p), prezime srednjovjekovne porodice svojevremeno nastanjene u Nevesinju i Ljubomiru kod Trebinja. U dokumentima Dubrovačkog arhiva pominje se (1358) Kostadin Ugarčić iz Nevesinja i Vlasi Ugarčići (1368-1488) u Ljubomiru. Zanimljivo je da se u jednom natpisu iz Ohrida 1379. godine pominje, kao "surodnik" kralja Marka, Ostoja Rajković koji potiče od plemena Ugarčića iz Nevesinja i Ljubomira (110:147). U Ljubomiru se čuva predanje koje kaže da je selo Ugarcu dobilo ime po plemenu Ugarčići koje je u njemu živjelo "prije Kosova" (187:131).

UGLJEN (m), u Mostaru. Porijeklom su iz Herceg-Novog. Bili su nastanjeni u Trebinju, a u Mostaru su od "nazad 150-200 godi-

na". Neki njihov predak bio je oženjen crkinjom, koja je rodila dijete crno kao ugljen. Po tome su njihovi potomci dobili prezime Ugljen. (Šefik Pašić, "Oslobođenje", Sarajevo, 7. januar 1972. godine).

UGRENOVIĆ (p), stara porodica koja je bila nastanjena u Vrpolju (Ljubomir, Trebinje). Porijeklom su iz Riđana u Crnoj Gori. Kada su doselili u Vrpolje nije poznato. Crkvu svetog Joakima i Ane u Vrpolju, "po tradiciji, sagradila je porodica Ugrenovića" (124:195).

UKRADEN (p), prezime stare porodice u Hercegovini. U istorijskim izvorima s početka XVIII vijeka među hajdučkom družinom harambaše Alekse Kadijevića u Popovu pominje se i Đuro Ukraden (125:190).

UKROPINA (p), u Ljekovoj (Površ, Trebinje). Nekada su bili nastanjeni u obližnjem selu Slivnica. Jedno su bratstvo sa Savinovićima u Bobovištima. Iz Slivnice su ih, oko 1650. godine, potisnule Pamučine. Prema narodnom predanju, starinom su iz "Rima u Italiji", kao i Balordići sa kojima se nisu "uzimali" (ženili i udavali) do "iznad 50 godina". Staro im je prezime Kudelica, a novo, Ukropina, dobili su po tome što im se neki predak napio vode "kojom u katoličkoj crkvi krope po čelu". Slave Sv. Klimentija, a prislužuju Sv. Petku (75:1213). Ukropine su nastanjeni u Baoninama, Gomiljanima, Starom Slanom (Trebinje) i u Trebinju. Današnje Ukropine čuvaju predanje da su starinom iz Crne Gore što je suprotno predanju koje navodi O.Đ.Kozić.

UKŠA (k), bivši rod u Trebimlji (Popovo). Neki se Ukša bio oženio muslimankom "pa mu muslimani pretili da će ga ubiti". Zbog toga su Ukše odselili iz Trebimlje. Na lokalitetu Ukšini dolovi u ovom selu "stoje omeđine Ukšine kuće" (84:163).

ULJAREVIĆ (p), u Trnovici (Bileća), Babjoj Glavi (Rast, Nevesinje) i Gradini (Gacko). Starinom su iz Riđana kod Nikšića. Tamo, u nekoj svađi "ubiju Turčina". Zbog toga su napustili Riđane i nastanili se u Banjanima, u "selu Broćancu". Ubrzo su prešli u Trnjane, a zatim u Trnovicu. Priča se da su u Trnovici našli "dosta omeđina i iskrčene zemlje, ali nijesu našli nikakvijeh stanovnika". U Trnovici su ostala samo dva brata, a ostali "odu u Bos-

nu, te ih sad ima u Brčkom i na Glasincu". U Babju Glavu su došli iz Trnovice, a u Gradinu iz Vrbice (Bileća). Slave Nikoljdan (59:173,230,332). Uljarevića ima nastanjenih u Odžaku (Nevesinje) i u Mostaru.

UNKOVIĆ (p), u Rastu (Nevesinje) i Zagori (Trebinje). Starinom su Biberdžići iz Vranjske (Bileća). U Rast su došli "prije kuge", a u Zagori su starosjedioci. Nekada su živjeli u selištu kod Osatnih dolina, gdje i "sad imaju omeđina, čatrnja i lokava". Prema Dedijeru, Unkovići, Vekovići i Rupići u Zagori su "jedno tijesto", jer im se podudara čitulja i krsno ime Đurđevdan (59:230,279,274). Unkovići su živjeli u Orahu i Uskoplju (Šuma trebinjska). Kozić ih spominje u Orahu pod prezimenom Humković, kaže da slave Arandjelovdan i da su "po svoj prilici" bratstvo sa Sekulovićima, jer su ranije slavili kao i Sekulovići: Miholjdan (75:1197). Unkovića ima nastanjenih, osim u Rastu gdje ih pominje Dedijer i u drugim nevesinjskim naseljima: Kilavcima, Miljevcu i Nevesinju. Prema porodičnom predanju, dalekom satrinom su iz Herceg Novog. Slave, takođe, Đurđevdan.

USKOPLJANSKI (?), prezime se (u srednjem vijeku) spominje u selu Uskoplje (Šuma trebinjska). Testamentom gosta Radina (Butkovića) od 1465. godine "obdaren je izvjesnom sumom novca Radinov rođak Vuk Uskopljanski". Selo Uskoplje "kod Huma" se, u dubrovačkim izvorima spominje 1427. i 1431. godine (260:121). Vjerovatno je prezime Uskopljanski nastalo po imenu navedenog mjesta, pa ga možemo uvrstiti u grupu toponima.

UTVIČIĆ (?), prezime srednjovjekovne porodice, nekada nastanjene u Utvici kod Vitine (Ljubuški). Istorijski izvori spominju Radiča Utvičića po kome je Utvica dobila ime, a koji je živio u "zemlji Kosača". Utvičići se spominju 1467. godine i u Foči (260:122).

*

Pomenimo još neka prezimena ove grupe: **UČKATOVIĆ** (m) u Cernici (Gacko); **UČUKALO** (p) u Mostaru; **UGARAK** (m) u Varvari (Prozor); **UGARKOVIĆ** (p) u Ljubomiru (Trebinje); **UGRINOVIĆ** (p) u Popovu; **ULAKOVIĆ** (m), u Bivoljem Brdu (Čapljina); **UME-**

NOVIĆ (p) u Gabeli; **UKŠIĆ** (p) u Ukšićima (Trebinje); **UKOJEVIĆ** (p) u Ljubinju; **UNUK** (m) u Blagaju (Mostar); **UNESINOVIĆ** (p) u Trebinju; **UPKIJEVIĆ** (p) u Gacku; **URTA** (p) u Mostaru; **USTOGONJA** (m) u Stocu; **UŠĆUMLIĆ** (p) u Ulinju (Gacko); **UTIŠANOVIĆ** (p) u Trebinju; **UTJEŠANOVIĆ** (p) u Nevesinju; **UZERČEVIĆ** (m) u Blagaju (Mostar); **UZINOVIĆ** (m) u Stocu i okolini.

Žena s preslicom, Kopčići (Prozor)

VAFIROVIĆ (m). Stare porodice koje su živjele u Trebinju. Porijeklom su iz Herceg-Novog, odakle su i doselili u Trebinje. U ovom gradu spominju se "od 1684. nekoliko puta, pa im se poslije 1715. gubi trag". Ibrahim-aga Vafirović učestvovao je "pri razboju dubrovačkih tovara na Slanom" kod Trebinja 1884. godine, a neki Vafirović "za koga Dubrovčani vele da je od Trebinja" imao je posjede iznad dubrovačkih sela Postranja i Plata (217:68). Handedić tvrdi da su Vafirovići živjeli u Trebinju i okolini od polovine 17. stoljeća do konca turske vladavine (97:251).

VANOVIĆ (p), u Ortiješu i Malom Polju (Bišće, Mostar). U Ortiješu su Vanovići doselili "odnekle iz Dalmacije", oko 1850. godine. Iz Ortiješa su neke porodice, krajem XIX vijeka, prešle u Malo Polje "zbog siromštva". Slave Đurđevdan (59:241,244).

VARUP (m), neobično prezime porodica koje su živjele u Mišljenju kod Ljubinja i u Ljubinju. Porijeklo im nije poznato. Varupi iz Mišljena prodali su imanje Benderima i "poslije 1900. godine" odselili u Tursku (59:288; 155:686).

VAROŠČIĆ (p), gatačka porodica. Bila je nastanjena u Gacku krajem XIX i početkom XX vijeka. Iz ove porodice u izvorima se pominje Mitar Varoščić. Varoščiće pominju Luka Grdić - Bjelokosić i Risto Mandić. Ne navode se podaci o njihovom porijeklu i šta je sa njima bilo (147:573).

VASILJ (k), u Međugorju (Broćno, Čitluk) i Ljutom Docu (Široki brijeg). U Ljuti Dolac (zaselak Bilišići) doselili su se oko 1800. godine iz Međugorja. Slavili su Petrovdan (59:343). Petrić kaže da je u popisima stanovništva u Ljutom Docu pominju "još i ranije", 1743. 1758. godine (189:32).

VASILJEVIĆ (p), Dlakoše (Bileća), Stepen (Gacko) i Kolečko (Nevesinje). U Dlakošama su "starinom Vujovići" iz Zasade (Bileća), odakle su prešli u Dlakoše oko 1800. godine. U Stepen su doselili, u prvoj polovini XIX vijeka, iz Pive, a u Kolečko oko 1840. godine iz Banjana. Slave Nikoljdan (59:186,198,327). Vasiljevići se pominju početkom XVIII vijeka u Dubrovniku "kao doseljenici iz Hercegovine". Pominju se i u Boki "kao hercegovački doseljenici u XVII vijeku" (147:573).

VASKOVIĆ (p), u Strupićima (Dabar, Stolac). U Strupiće im je došao predak Milutin iz Prijedora kod Bileće. "Ima ih po nevesinjskim selima". Slave Jovanjdan (248:33). Smatra se da su Vaskovići porijeklom "s Miholjača u Gacku", a daljom starinom su od Bijelića. Iz Gacka su odselili početkom XIX vijeka u okolinu Sarajeva. Imaju ih nastanjenih i u Trebinju (147:573). Vaskovića ima i u Jazini (Lastva, Trebinje).

VAVAS (p), u Borcima i Bijeloj (Konjic). Starinom su od Gacka. U Bijelu je predak Vavasa došao iz Dulića i imao je "preko sto ljeta". Imaju i drugo prezime **Kešo**. Vavasima se "ne da u muškoj djeci, jer je njihova kuća izdala hajduke". Krajem XIX vijeka bilo ih je dvije kuće. U Borke su doselili iz Gareve u Gacku, oko 1780, "odmah iza Sarića". Slave Đurđevdan (59:311,312).

VEGO (k), u Grabovini (Čapljina). Dedijer navodi da se za Vege ne zna odakle su (59:264). Vega ima nastanjenih i u Čapljini. Iz ovog mjesta potiče historičar **Marko Vego** (1907-1986). Vego se počeo baviti naučnim radom još u vrijeme studija u Ljubljani i Zagrebu. Prvu knjigu *Povijest Humske zemlje (Hercegovine)* objavio je 1937. godine, *Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine (četiri knjige)* smatra se kapitalnim djelom južnoslovenske ćiriličke epigrafike. Naučni i publicistički opus profesora Vega obuhvata preko 200 bibliografskih jedinica. Naročito je poznat po istraživanju arheoloških lokaliteta i natpisa na stećcima. U njegovim istorijskim radovima posebno mjesto i "neosporni primat" zauzima Hercegovina.

VEKOVIĆ (p), bivši rod u Zagori (Trebinje). Izumrli su u ovom selu. Blizu Laketića kuća "pokazuju se omeđine gdje su nekada živjeli" Vekovići (59:273).

VELAGIĆ (m), u Blagaju (Bišće, Mostar). Porijeklom su od "pravoslavne porodice Ivanbegovića u Nevesinju" (59:240). Velagići iz Blagaja imali su posjede u Žuljima, Nevesinje, a kod izvora Bune je malo riječno ostrvo nazvano "Velagića ada" (97:159; 98:48).

VELEDAR (m), stara porodica u Hotnju (Čapljina), Stocu i okolini. U Hotnju su Veledari bili nastanjeni polovinom XVIII vijeka, a u okolini Stoca se, 1791. godine, pominje alendar (barjaktar) Veledar Alija (97:103,289).

VELIĆ (m), u Slatini (Jablanica). Za Veliće se "kazuje" da su starijom iz Rakitna i da su im preci bili katolici. "Jedna grana" Velića u Slatini zove se i Kordići (79:149). Porodice ovog prezimena živjele su "polovinom 18. stoljeća" u Kruševljanima (Nevesinje) i Cernici kod Gacka (97:152,195).

VELIZOVIĆ (m), u Medanićima (Gacko). U ovo selo neki je Velizović doselio iz Nikšića "na svoju zemlju koju je dobio po mirazu" (59:202).

VICO (p), u Ogradi i Grabu (Zupci, Trebinje). Prema predanju, potiču od nekog Vica koji je oko 1720. godine pobjegao iz KonaVala i nastanio se u Ogradi. Priča se da je bio katolik pa se "pokrstio". Živjeli su u raselicama*): Zapresjedlici, Zavilenjaku, Jablan-Dolu, Prčanju, Pavljim Dolima i Poraću. Vice slave Đurđevdan (75:1253,1255).

VIDAČ (k), u Krivodolu i Podgorju (Mostar). U Krivodol su Vidačci doselili, oko 1700. godine, iz Hamzića (Čitluk). Tamo su se zvali Matici. Slavili su Nikoljdan. U Podgorje su došli iz Krivodola oko 1820. godine. Slavili su Mitrovdan (59:342,343).

VIDAČIĆ (p), u Paniku i Orahu (Bileća), Dubočanima, Pijavicama (Ljubomir) i u Trebinju. Bili su nastanjeni u Branom Dolu i Podglivlju kod Trebinja. Iz Branog Dola su prešli u Panik, a odatle

*) **Raselice** su bile privremena naselja karakteristična za predio Zupci. Nastala su "uz Vukalovića ustanak" (1852-1862). Tada se narod sklanjao u "rupe" i nepristupačne doline. Ljudi su živjeli u kolibama i kućicama koje su u tim rupama i dolinama podizane.

u Dubočane. U Ljubomir su došli iz Podglivlja. Slave Nikoljdan (59:133,141;187:176).

VIDOVIĆ (k,p). **Vidovići** (k), Lise (Široki Brijeg). Prema predanju, najstarija su porodica u Lisama. Doselili su iz Gradca (Posušje). U popisima stanovništva iz 1753. i 1768. ne spominju se nigdje "na teritoriji župe Blato, ni u drugim dijelovima zapadne Hercegovine". Bilo ih je samo u jednom selu u Brotnju, koje je, najvjerojatnije, po njima dobilo ime Vidovići. Ovo se selo ranije zvalo Vlačići i u njemu je (1743) živjelo šest porodica Vidovića. Smatra se da su porijeklom iz Brotnja (189:69). Vidovići su nastanjeni i u više mjesta na području Prozora: Ploči, Borovnici, Ljubuncima, Gorancima... U Ploči ih smatraju starosjediocima. U Borovnicu su došli 1915. iz Goranaca, u Ljubuncima su "od pre kuge", a u Gorance su doselili iz "Dobrih Potoka u Hercegovini" (?) prije 1878. godine (79:82,111,115,126). **Vidovići** (p), u Berkovićima (Dabar). Porijeklom su od Samardžića iz Krivošija u Boki. U Berkoviće su doselili "ispod Koma" u Dabru, a "tamo" (u Potkom) iz Krivošija, 1878. godine. U Berkoviće je prvi došao Vido (1901. godine) i nastanio se u zaseoku Donji Klečak. Njegovi potomci uzeli su prezime Vidović. Slave Jovanjdan (248:40,41).

VIDEN (m), stare porodice koje su bile nastanjene u Pridvorcima kod Trebinja i u Trebinju. Izvori navode da su "Viđeni, age Trebinja" imali zemljišne posjede u Sunićima (Dabar) na koje su se poslije 1850. godine naselile "neke srpske porodice" (97:85,262). Prema Šobajiću to su bile Duke iz Davidovića. Šobajić ih pogrešno navodi kao Viđanoviće, age iz Trebinja (248:35).

VIGNJEVIĆ (p), srednjovjekovna porodica nekada nastanjena u Raptima (Bobani, Trebinje). Istorijski izvori s početka XVI vijeka pominju Radonju Vignjevića iz katuna Dragiše, "vjerojatno u Bobanima", a, "Vignjevići su iz Rapti u Bobanima, pa se ne isključuje da je katun Dragiše upravo u Raptima" (269:134,135).

VILA (m), u Kućanima i Tošćanici (Prozor). U Tošćanicu su Vile došli "posle Piralića". Predak im je došao "kao najamnik", vjerovatno, iz Bijelog Polja kod Mostara. Moguće je da su daljom starijom iz Gračanice u Gacku, gdje ima Vilića. U Kućane su doselili iz Tošćenice 1923. godine (97:139,154). Ima ih u Mostaru.

VILIĆ (p,m). **Vilići** (p), stara porodica koja je bila nastanjena u Gračanici, a zatim u Braičevićima (Gacko). Ima ih raseljenih po Hercegovini, "u Zvorniku, Sutjesci i još nekim mjestima". Iz ove porodice je "i Filip Višnjjić koji je promijenio prezime po majci Višnjji" (147:573). Dedijer ih pominje u Porijama (Borač) i Braičevićima. U ova mjesta doselili su iz Gračanice. Prema navodima Dedijera, jedan od braće Vilića je "bio sulud, poturčio se i istjerao braću. Ima ih u Brataču, Ulogu i Zvorniku" (59:320,333). **Vilići** (m) su živjeli u Bileći i okolini (97:173). Sada ih ima nastanjenih u Mostaru.

VILOGORAC (m), stare porodice koje su nekada živjele u više mjesta Hercegovine: Hateljima (Dabar), Medanićima (Gacko), Ubosku i Vlahovićima (Ljubinje), Biogradu (Nevesinje), Stocu i Mostaru. Porijeklo im nije istraženo. Vilogorci iz Hatelja, prema Šobajiću, odselili su 1916. godine u Tursku, a prema Hasandediću u Mostar i Solac. Dedijer ih spominje u Medanićima i kaže da su u ovo selo došli iz Dabra. Odakle su doseljavali u ostala mjesta izvori ne navode. Jedan zaselak u Vlahovićima po njima je nazvan Vilogorci, a kod sela je i kula Vilogoraca (59:202; 248:36;155:567; 97:77,153,158). Iz Medanića su Vilogorci odselili početkom Drugog svjetskog rata, gdje su bili doselili "s Domanovića kao stočari u XIX vijeku" (147:574).

VIŠNJEVAC (p), Višnjevo (Gacko). Porijeklom su od "nekakva vojvode" Dragiše Višnjevca koji je, prema predanju, živio u selu Granici kod Bileće, a Višnjevo mu je bila "planina". Pošao je, kažu, u boj na Kosovo i zadocnio. Predao se Turcima, a oni mu za to poklonili zemlju. Po drugima, Višnjevac je bio u vojsci Vuka Brankovića, pa su i njega sa ostalim nagradili. Iz Granice su ih potisnuli muslimani Ovčine, pa su se nastanili na "svoju planinu" Višnjevo. Slave Nikoljdan (59:334).

VIŠTICA (k), u Veljacima (Ljubuški). Porijeklom su od Sinja. U Veljake je Vištičin "sedmi djed" doselio iz Broćna. Ima ih nastanjenih u Gabeli, Broćnu i u Sinju (59:302).

VITKOVIĆ (p), stara tebinjska porodica. Prema predanju, imali su veliko imanje u Trebinjskom polju, kulu u Zasadu, gradili crkvu u Mostaćima. Dedijer navodi da je oko 1780. godine "jedan

mladi Vitković" imao dijete sa nekom muslimankom zbog čega je pobjegao u Crnu Goru, a njegova je porodica preselila iz Trebinja u Dubočane. Iz Dubočana ih je, kasnije, preselio aga u Miruše kod Bileće, gdje ih i danas ima (59:156). Slave Nikoljdan. Vitkovići su živjeli i u Poratku (Dabar). Doselili su pred "Nevesinjsku bunu" iz Bileće (248:38). U istorijskim izvorima Vitkovići se spominju u XVI vijeku. U Trebinju se 1597. godine pominje "kao glava (vojvoda?)" Miloš Vitković. Hadži Jovo Vitković bio je, početkom XVIII vijeka, poznati trgovac u Trebinju. Bio je vrlo bogat. Testamentom (sačinjenim 1707) darovao je mnoge crkve "od Zavale do Jerusalima" (125:44,161,338). Porodica Vitković ima u Ljubuškom i Čapljini.

VITOMIR (p), prezime gatačke porodice identično sa ličnim imenom. Porijeklom su od Aleksića iz Oputnih Rudina. Rod su "s Maleševskim potomcima" Kovačevićima, Mandićima, Dedijerima, Šupićima i drugim. Slave Ignjatdan (147:574).

VLABEG (p), stara mostarska porodica neobičnog prezimena. U groblju na Pašinovcu, među spomenicima iz XIX vijeka, nalaze se nadgrobnići Jove Vlabega i njegove supruge Goše (234:184).

VLAČIĆ (p,m). **Vlačići** (p), u Policama kod Trebinja, Jasenici (Lug, Trebinje), Klepci (Čapljina). Starinom su iz Riđana kod Nikšića, odakle su doselili u Podgljivlje kod Trebinja. Iz Podgljivlja je, oko 1750. godine, prešao Staniša u Police, a "Mitra, Lazara i Šćepana dovela baba sobom u Čerečina u Jasenicu" oko 1800. godine. Iz Polica je neki Vlačić "poodavno" otišao u Metković, gdje mu potomci i sada žive. U Klepcima su starinom iz Popova. Predak im je došao iz Dabra "za zantom i prešo u suloštvo jednoj djevojci". Vlačići slave Jovanjdan (59:262,268,269). **Vlačići** (m) su bili nastanjeni u Prisoju (Dabar, Stolac). Porijeklom su od pravoslavnih Vlačića iz Polica kod Trebinja. Jedan "momak" iz ove porodice bio je u najmu kod Piragića, oženio se od njih i prešao na islam, "pre kuge" (248:26).

VLADIĆ (k), u Buni i Cimu kod Mostara. Nije zabilježeno odakle su, i kada, doselili u Cim. Oko 1870. godine iz Cima je jedna porodica prešla na Bunu (59:243). Vladića ima u Kućanima, Grevićima, i Meopotočju (Prozor). Prema Filipoviću, njihovo je "ple-

me" starinom iz Miljkovića kod Mostara. Zvali su se Čarapine. Prvobitno su bili nastanjeni u Smrečevicama, odakle su prešli u Ustiramu oko 1813. godine. U Ustirami su bili "kmeti Zaimovića iz Prozora". U Meopotočje, su došli prije 1878. godine. U Kućane su doselili iz Meopotočja, a u Greviće im je predak došao iz Kućana oko 1880. godine (79:139,140,146). Vladići su nastanjeni i u Šćitu kod Prozora. Porijeklom su "od Vladića u Donjoj Rami". Predak im se "udo" u ovo selo oko 1890. godine (79:82).

VLADISLAVIĆ (p), srednjovjekovna vlastelinska porodica koja je bila nastanjena u Jaseniku (Gacko), a po nekima i u Foči. Dedi-
jer ih navodi kao **Vlaisavljevići** i kaže da su "prije 200 godina" u Jaseniku živjela četiri brata Vlaisavljevića: Lako, Bijelo, Duka i Vuko. Tamo su "ubili bega Čengića i zbog toga se razišli". Neki su otišli u Rusiju, neki pobjegli u Zagoru, a Vuko ostao u Jaseniku. Njihovi potomci uzeli su nova prezimena (59:273). O Vladislavićima postoji obimna literatura. Objavljeno je mnogo, često kontradiktornih, podataka zasnovanih pretežno na narodnom predanju. Porodicu je, krajem XVIII vijeka, rastjerao Bećir-paša Čengić. Više članova ove porodice emigriralo je u Rusiju i tamo su zauzimali razne položaje. **Sava Vladislavić** postao je ruski diplomata, general i grof. Imao je nadimak **Raguzinski**, dobio ga je po mjestu rođenja Dubrovniku (Raguzi), gdje mu je živio otac Luka, doseljenik iz Hercegovine. O Savi Vladislaviću napisao je Jovan Dučić istorijsku monografiju u kojoj kaže da je Sava bio "tipičan izrast svog rodnog kraja" i "oličenje Srbina iz Hercegovine, duhovnog koliko i duševnog, gipkog koliko i ponosnog, opreznog koliko neustrašivog što predstavlja karakter Hercegovaca..." U narodnoj pjesmi o osveti Save Vladislavića navodi se više zanimljivih podataka o ovoj porodici. Vladislavići su imali veliko imanje i kulu "na vrh Jasenika". Imali su sedam vodenica, stado od hiljadu ovaca i "pred njima petsto jaganjaca, na stotine konja i goveda..." Iz pjesme saznajemo kako su Turci odveli Vladislavićima žene i djecu u Metohiju (Gacko). Odveli su i Savinu sestru Milicu, koja "ljepša bješe od bijele vile" i zatvorili je u samicu. Bećir-paša je naredio da mu Milicu dovedu u Rataj kako bi je udao za nekog "poturicu", a da ostalo roblje "potamane". Međutim, Bećir-Paša se pokajao i po nekom srpskom mladiću poslao zarobljene Vladislaviće u Dubrovnik. Dubrovčani su Savinu "čeljad" lijepo prihvatili, a zatim ih poslali u Rusiju (68:40-29). Sava Vladis-

lavić je rođen u Dubrovniku ili u Herceg-Novom između 1660. i 1700. godine. Umro je u Petrogradu 1738. i sahranjen u Blagovještenskom hramu manastira Aleksandra Nevskog (77/8:513).

VLAHINIĆ (k), u Ravnom (Popovo). Porijeklom su od Dobroslavića iz Koteza. U Ravno su došli iz Dobroslavića Međe kod Koteza. "Neka ženska bila ostala udovica sa decom. Beg došao da joj oduzme zemlju, a ona dohvatila kolac. On joj povikao: 'Dur, Vlahinja!' Tako je ona prozvana Vlahinjom", a njeni potomci Vlahinići (84:159).

VLAHOVIĆ (p,m), stara hercegovačka porodica iz koje se razvilo "jako vlaško bratstvo" Vlahovići u istoimenom selu kod Ljubinja. Živjeli su i u Poplatu kod Stoca, a spominju se i u nekim drugim mjestima. Matica im je bila Vlahovići, a selo je po njima dobilo ime. Prvi put se spominju 1368. godine. U Poplatu se nalazi nadgrobnik Radoslava Vlahovića, a u Radmilovića Dubravi kod Bileće sahranjeni su Crijep i Raško Vlahović. U XIV vijeku spominje se knez Ivan Vlahović iz Vlahovića kao "diplomata hercega Stjepana". Njegova dva sina, rođena u Vlahovićima, otišla su u Carigrad sa sinom hercega Stjepana, Stjepanom, koji je, po prelasku na islam, dobio ime Ahmet i postao paša. Braća Vlahovići, Ivanovi sinovi, tamo su prešli na islam i dobili nova imena: Ali-beg i Smajil-beg Vlahović. Oni su vršili razne odgovorne dužnosti na dvoru hercegovog sina Ahmet-paše Hercegovića i bili njegovi emisari u vezi s nasljedstvom. Ali-beg je 1476. dolazio u Dubrovnik na raspravu u vezi s ostavštinom hercega Stjepana. Na raspravi je govorio "srpskohrvatskim jezikom i potpisivao se latinicom i ćirilicom: Ali-beg Vlahović sin kneza Ivana iz Vlahovića". Prilikom službenih dolazaka u Dubrovnik, braća Vlahovići bi posjećivali rodno mjesto Vlahoviće (155:574-576).

VLATKOVIĆ (p,k). **Vlatkovići** (p), u Kočelima, Desin Selu i Dužima (Trebinje). Ima ih i u Trebinju. Starinom su iz Kočela, odakle su se raseljavali u navedna mjesta. U Desin Selo su davno doselili i nastanili se u zaseoku Marić Međine. U Duži im je predak došao oko 1850. godine. Zvao se Drago Vlatković, i bio je «kuhr manastirski». Slave Šćepandan (75:1178,1192,1207). Vlatkovići su živjeli i u selu Vlaka (Bobani), odakle su 1946. godine odselili u Topalovac (Banat). Slave Đurđevdan. **Vlatkovići** (k), poznata

srednjovjekovna vlastela u zapadnoj Hercegovini. Rodonačelnik porodice je Vlatko Jurjević. Njegovi su siovi uzeli prezime Vlatkovići. Bili su saveznici Dubrovnika, a protivnici hercega Stjepana. Za zasluge koje su pružali Dubrovniku, primljeni su 1452. godine "u red dubrovačke vlastele" (77/8:518).

VODENAC (k), u Lastvi i Vodenom Dolu (Gornje Hrasno). Porijeklom su od porodice Raguž koja se u ovaj kraj doselila "odnekle iz Dalmacije". Zbog toga Vodence zovu i drugim prezimenom Raguž, a prezime Vodenac moglo je nastati od imena naselja Vodeni Do u kojem su se nastanili (59:284,285).

VOĐO (m), u Radešini (Konjic). Vođe su doselili oko 1870. godine "s Krca u konjičkom kotaru". Selo Radešine zasnovao je neki Rade sa «još nekim muslimanskim porodicama". Rade je doselio iz donje Hercegovine, imao je sedam sinova, "pa ih sve kuga pomorila". Po tome Radi selo je dobilo ime (59:336,337).

VOJIČIĆ (p), u Žiljevu (Nevesinje) i Kutima (Bileća). Po jednima, starinom su iz Župe nikšićke, a po drugima su od Vasilovića iz Petrovića u Banjanima. Vojičići u Kutima su iz Žiljeva. Bili su nastanjeni neko vrijeme u Fatnici, a odatle su oko 1840. godine prešli u Kuti. Slave Jovanjdan (59:231;248:25).

VOJINOVIĆ (p), srednjovjekovna porodica svojevremeno nastanjena u Tarahin Dolu (Gacko). Potomci su vojvode Vojina i kneza Vojislava Vojinovića "gospodara Gacka" koji se često sukobljavao sa Dubrovčanima i koji je, u XIV vijeku umro od kuge. U Tarahin Dolu se "još jedino" nalazi kuća Lazara Vojinovića koji živi u Sarajevu. Lazar sebe smatra potomkom ove vlastelinske porodice iz XIX vijeka i, svakog ljeta, dolazi u svoju kuću u bivšem selu Tarahin Do, nazvanom po ličnom imenu Tarah sa stećka u Boljunima (146:297,401). Prezime se pominje u Loznici i Klepcima (Čapljina).

VOJNOVIĆ (p), u Bileći i Granici kod Bileće. Prema jednom predanju, starinom su od bana Budeča (kao i Milićevići), a po drugom od njegove kćeri. Dedijer zaključuje da su to veoma stare porodice i da niko ne zna da su se odnekud doselile. Za Vojnoviće posebno kaže da potiču od Vojina Milićevića, po kome su po

imenu pretka Vojina uzeli prezime. Vojnovići u Granici su "od plemena Milićevića s Bodenika". Doselili su oko 1840. godine, na "aginsku zemlju". Slave Nikoljdan (59:166,177).

VOLIĆ (m), Zasad kod Trebinja. Smatraju ih (uz Osmanoviće), najstarijom porodicom u Zasadu. "Godine 1867. ovdje su živjeli sljedeći Volići: hafiz Mehmed ef. hadži Salih i Husein, muhatar, koji je držao dućan u trebinjskoj čaršiji". Jedan zaselak u Zasadu po njima je nazvan Volića mahala (97:266). Volića ima u Trebinju, a bili su nastanjeni i u Buni kod Mostara. U ovo mjesto doselili su iz Trebinja (98:66).

VOLODER (m), u Kokorini i Kružnju (Podveležje, Mostar), Vranjevićima kod Mostara i u Vratlu (Gacko). Prema predanju, porijeklom su od pravoslavnog bratstva istog prezimena koje je prešlo na islam "jednom na Božić" u Podveležju. Iz Podveležja, gdje su starosjedioci, neke porodice su doselile u Vranjeviće. Voloderi su živjeli i u Rabini (Nevesinje), odakle su oko 1700. godine prešli u Šahinoviće (Rudo Polje, Gacko), a odatle oko 1760. u Mrđenoviće. Iz Mrđenovića su prešli u Vratlo oko 1850. godine ili, kako je zabilježeno "ima više od 50 godina" (59:208,236, 237,245). Bili su nastanjeni i u Kljencima (Dabar), odakle su oko 1860. neke porodice odselile u Stolac, a neke u Mostar (97:78).

VOLJEVICA (m), u Mostaru, Svinjarini (Podveležje) i Blagaju kod Mostara. Stara su i ugledna mostarska porodica. U Svinjarini ih smatraju starosjediocima, ali su doselili iz Mostara. "Malo znaju kad su im stari došli, ali većina pamti odkud su došli"- kaže T. Kanaet (115:158). Godine 1802. u izvorima se pominje blagajski ajan Ali-aga Voljevica (98:17).

VRABAC (k), bivši rod u Golubincu (Popovo). Porijeklo i odakle su došli na Golubinac nije poznato. Ta je porodica izumrla u ovom selu (84:146). Ne pominju se u drugim mjestima Hercegovine.

VRAGOVIĆ (p), prezime vlašskog plemena iz "donje Hercegovine". Vragovići su, prema istorijskim podacima, živjeli, uz konavosku granicu, vjerovatno u Površi trebinjskoj. U dokumentima Dubrovačkog arhiva spominju se 12. maja 1443. godine, kada su

"sjekli" žene u Brgatu i Šumetu. Tada se spominje i neka Jelena katunarka iz katuna Vragovića (260:131).

VRANČIĆ (k), u Ljutom Docu (Široki Brijeg). Vrančići iz Ljutog Doca "ne znaju za svoje porijeklo, a pretpostavljaju da su iz Jasnice kod Mostara". Dedijer ih "navodi pogrešno kao Vranići" i kaže da su došli iz Ljubotića (189:32). **Vraniće** Dedijer pominje samo u opisu sela Bilišići, gdje su došli "prije 150 godina iz Ljubotića". Slavili su Petrovdan (59:343).

VRANEŠ (p), prezime vlaškog roda svojevremeno nastanjenog u Hercegovini. Vraneši se, u istorijskim izvorima, pominju u drugoj polovini XV vijeka. Najčešće se pominje vlastelin Herak Vraneš koji se nalazio na čelu "državine nastale spajanjem Trebinja i Popova". O H. Vranešu ima dosta podataka u istorijskoj literaturi, često i kontroverznih. Korać, na primjer, tvrdi da Herak Vraneš nije rođen ni u Trebinju niti u Popovu, a B. Zlatar ga ubraja među najpoznatije hrišćane spahije u trebinjskom kraju čiji je timar obuhvatao "više sela u nahijama Trebinje i Popovo..." (125:33-39; 284:98).

VRANEŠEVIĆ (m), srednjovjekovna porodica porijeklom iz okoline Trebinja, rodonačelnik Vranješevića je pomenuti vlastelin Herak Vraneš. Njegovi potomci koji su primili islam prozvali su se Vraneševići. Herakov sin Ibrahim (sa novim prezimenom) dolazio je u Dubrovnik (1474) kao "carski kancelar", zbog ostavštine Hercega Stjepana, a 1476. godine posjetio je oca koji je ostao u "hrišćanskoj vjeri". U izvorima se pominju Isa-beg Vranešević kao "Visoki dostojanstvenik" i njegov "mogući" sin Ahmed-beg Vranešević, sandžakbeg hercegovački od juna 1479. do oktobra 1500. godine (284:99).

VRANIĆ (m), u Trebinju. Ovdje su doselili iz Nudola (Nikšić), "poslije bitke na Grahovu 1858. godine". Poslije Prvog svjetskog rata Vranići su odselili iz Trebinja u Sarajevo, "gdje i danas žive njihovi potomci" (97:309,310).

VRANJEŠ (k), u Dobrču (Široki Brijeg). Doselili su iz Sretnice (Kruševo, Mostar). "Osim u Dobrču nema ih nigdje na području Lištice." Ne spominje se ni u starim popisima stanovništva

(189:52). Vranješe Dedijer pominje u Humcu (Ljubuški). Ovdje su došli iz Ružića u Bekiji. Ima ih nastanjenih u okolini Mostara, Sarajevu i "još negdi u Bosni" (59:303).

VRCE (p), stara porodica koja je "u XVII vijeku stanovala u Gacku". U izvoru nije zabilježeno odakle su porijeklom. Krajem XVII vijeka "zbog krvne osvete". Vrce su odselili iz Gacka "u Kovačice" (147:574).

VRČIĆ (p), bivši rod u Veličanima (Popovo): Godine 1718. u ovom selu pominje se Mihailo Vrcić. Iz Veličana su Vrcići odselili u Mostar. Imali su "visoku kulu" i prodali je Bučugu. Uspomena na njih očuvana je u toponimu Vrcovine (84:175,176).

VRČAK (p), u Goloj Glavici (Šuma trebinjska). Starinom su iz Konjskog u Zupcima, od bratstva Ratkovića. Doselili su u Golu Glavicu oko 1780. godine, na "aginsku zemlju". Vrčci slave Đurđevdan (75:1175). U novije vrijeme neke porodice su modifikovale prezime u Vrčević.

VREĆA (p), u Krajkovićima, Krnjevićima i Kučićima (Šuma trebinjska). U Krajkovićima su najstarija porodica u selu. Doselili su oko 1700. godine iz Mrkonjića u Popovu. Prvobitno su se zvali Milutinovići, «kako se i danas zovu oni što su ostali u Mrkonjićima». Prezime Vreća dobili su po nekom svom pretku koji je pravio i prodavao vreće. Iz Krajkovića su neke porodice prešle u obližnje Krnjeviće i Kučice. Slave Nikoljdan (75:1187,1190, 1193; 59:171). Iz Krajkovića potiče narodni heroj **Risto Vreća** (1920-1943). Bio je podoficir vojske kraljevine Jugoslavije. U proljeće 1941. dolazi u rodno selo i aktivno radi za NOP. Prilikom formiranja partizanske čete "Šuma" postaje njen komandir, a kada ova četa prerasta u bataljon, imenovan je za zamjenika komandanta. Pri povlačenju partizanskih snaga iz Hercegovine, u proljeće 1942, Risto ostaje na terenu trebinjskog sreza i ilegalno radi na organizaciji otpora. Bio je izuzetno hrabar borac i stariješina, popularan i omiljen u narodu svoga kraja. Poginuo je na Oblom Brdu kod Stoca aprila 1943. godine.

VREĆETINA (p), porodica ovog prezimena živjela je u Veličanima (Popovo). Bili su nastanjeni "gdje su sada Trifko Lakić i Jovo Ćuk, Milin". O njima nema drugih podataka (84:177).

VRGORA (m), prezime starih mostarskih porodica. Preci su im doselili iz Vrgorca u Dalmaciji "prije 1690. godine" i nastanili se u "Lafinoj mahali" (Zahum). Ovi doseljenici, nepoznatih prezimena, prozvani su Vrgore. Prezime su dobili po mjestu svog ranijeg prebivališta. Njihovi potomci i danas žive u Mostaru. U istorijskim izvorima druge polovine XVIII vijeka pominju se Salih-baša Vrgora i Arslan-čehaja Vrgora. U Mostaru je evidentiran i vakuf hadži Mehmeda Vrgore (99:53).

VREPAC (k), u Čulama (Mostar). Vrepci su doselili u Čula oko 1750. godine iz Trebižata (Čapljina). Tamo su se zvali **Lišani**. Slavili su Nikoljdan (59:342).

VRLJIĆ (k), Gornji Gradac i Polog (Široki Brijeg). Prema sopstvenom kazivanju, porijeklom su iz "neke Vrljike" (Vrljike u Dalmaciji). U Gornjem Gradcu su iz Bogodola (Mostar), odakle im je predak Ivan Vrljić "pobjegao od Turaka" i nastanio se u ovo selo. U Pologu su odavna. Nastanjeni su u zaseoku Voštani. Godine 1768. spominju se u Pologu dvije porodice Vrljića (189:44,50). Vrljića ima i u Dugom Polju (Jablanica). Starinom su "Vučkovići od Vrljike". U Dugo Polje došli su iz Bogodola (79:166).

VRŠEVIĆ (p), stara mostarska porodica. Nepoznato je njihovo porijeklo, a i prezime je veoma rijetko. Istorijski izvori tvrde da je Mostarac Joanikije Vršević bio proiguman manastira Hilandara i da se, 1800. godine, pominje "čak u dalekoj Smirni" (92:75).

VRTIKAPA (p), u Ivici (Ljubinje). Porijeklom su od starih Nenkovaca koji su nekada živjeli u Ivici. Daljom starinom su iz Crne Gore. Priča se da su prezime dobili po tome što im je neki dječak iz porodice Nenkovac, igrajući se, vrtio kapom na uzdignutoj ruci. Tada je naišla četa vojnika koja nije poznavala put. Jedan vojnik je ugledao dječaka i rekao: "Dođi ti, mali vrtikapa, da nam pokažeš put!" Tako ga prozvaše Vrtikapom. Slave Đurđevdan (59:280; 155:552).

VUČETA (p), stara porodica koja je, prema predanju, živjela u Drijenjanima (Popovo). U ovom selu, pod gradinom, nalaze se ostaci starih kuća koje narod naziva Vučetine omeđine (59:271).

VUČETIĆ (p), u Beždeđu, Biogradu i Rastu (Nevesinje), Ulogu (Borač) i Goljoj Glavici (Šuma trebinjska). Vučetići u nevesinjskom kraju porijeklom su iz Grahova u Crnoj Gori. Najprije su doselili u Zovi Do, a odatle, za vrijeme "zle zime" oko 1837, prešli u Beždeđe. U Biograd su doselili poslije bitke na Grahovu. U ovoj bici "Vučetiće je zarobio Ali-paša Rizvanbegović, pa im je život poklonio i oni se naseliše u Biograd". U Rast (zaselak Šumići) došli su na sličan način: "Oca im Turci u jednom boju zarobili pa ga ovdje nastanili" U Ulog su doselili iz Vilana u Banjanima. Slave Đurđevdan (59:216,224,21,318). U Goljoj Glavici Vučetići su starosjedioci. Nekada su bili "jaka zadruga" i najbogatija porodica u selu i okolini. Sagradili su seosku crkvu. Slave Nikoljdan (75:1174). Vučetića u Goljoj Glavici više nema. Mještani kažu da je ova porodica izumrla po muškoj liniji.

VUČIĆ (p,k). **Vučići** (p), u Zijeplju (Mostar) i Ravčićima (Bijelo Polje, Mostar). U Ravčiće su doselili iz Ljubomira (Trebinje), a u Zijeplja iz Ravčića. Slave Nikoljdan (59:235,247). Nekada su živjeli i u Dvrsnici (Popovo). Prema jednoj priči, dvojica Vučića (Marko i Pero) plastili su sijeno na Carinama kod Dračeva i slagali u snopove. Naišao paša na konju i upitao: "Čije je to, Vlaše? - Moje i tvoje, svijetli pašo" - odgovori Pero. "A, aferim, sinak!" - dodade paša, a zatim se obrati Marku: "A šta ti reče? Moje i više ničije!" - odbrusi mu Marko. Paša potegnu sablju, a Marko bježi oko stogova. Kad je vidio da će ga sustići i posjeći, Marko se okrenu, zamahnu kosom i prekosi pašu na dvije pole. Poslije ovoga Pero je pobjegao u Dalmaciju, a po Marka dođoše dvanaest zaptija, i Turci im "digoše čaire u Carinama" (84:165). **Vučići** (k), u Proboju i Radišićima (Ljubuški) i Ljutom Docu (Široki Brijeg). U ova mjesta doselili su iz Blatnice u Broćnu, gdje se spominju 1743. i 1768. godine (59:295,297; 189:32).

VUČIĆEVIĆ (k), u Trebimlji (Popovo). Doselili su iz Dvrsnice. Ogranak su pravoslavne porodice Vučić koja je živjela u ovom selu. Prezime se pominje u Pećini, zaseoku Dvrsnice, 1710. godine (84:79,164; 214/7-8.,96).

VUČINA (p,k). **Vučine** (p) su u Kolečkom (Nevesinje). Doselili su oko 1800. godine iz Vratkovića u Gacku. Godine 1897. u Kolečkom je živio stogodišnjak Jovo Vučina (59:327). **Vučine** (k) su u Trijebnju (Dubrave, Stolac) i Buni kod Mostara. U Trijebanj su doselili oko 1700. godine iz Dalmacije, a u Bunu su došli iz Trijebnja. Slavili su Nikoljdan (59:243). Ima ih i u Mostaru.

VUČINIĆ (p), u Orahu i Paniku (Bileća) i Dvrsnici (Popovo). Živjeli su neko vrijeme na Mosku i u Zasadu kod Trebinja. Starinom su iz Zadublja u Crnoj Gori, odakle su došli u Zgonjevo. Iz Zgonjeva su odselili u Orah i Panik (59:132). Slave Đurđevdan. Vučinići u Dvrsnici porijeklom su iz Ozrinića (Nikšić). Slave Arandelovdan (84:166). Iz Panika potiče narodni heroj **Vlado Vučinić** (1907-1942). Odmah u početku ustanka 1941. u bilećkom kraju prišao je ustanicima i istakao se u borbama protiv ustaša i domobrana. Aprila 1942. postavljen je za komandanta Bilećkog partizanskog bataljina. Prilikom povlačenja partizanskih jedinica iz Hercegovine upao je u zasjedu crnogorskih četnika. Hrabro se borio dok je imao municije. "Posljednji metak, 30. maja 1942., ispalio je sebi u čelo" (169:364,365).

VUČJAKOVIĆ (m), stara porodica u Ljubuškom i Mostaru. Njezin najpoznatiji član je Nesuh-aga Vučjaković. O porijeklu Nesuh-age "ne zna se ništa pouzdano". Tradicija kaže da je rođen u Ljubuškom i da mu se otac, vjerovatno, zvao Vučjak po kome su se njegovi potomci prozvali Vučjakovići. Nesuh je, kaže Hasandedić, da bi prikrio "svoje kršćansko porijeklo" stavio umjesto "sin Vučjakov, sin Abdulahov, što su praktikovali mnogi neofiti koji su prelazili na islam". Nesuh je (polovinom XVI vijeka) bio dizdar ljubuške tvrđave. Iz Ljubuškog je prešao u Mostar gdje je sagradio džamiju, mekteb i druge objekte. Njegovi potomci i danas žive u Mostaru (99:103,104).

VUČKOVIĆ (p), u Bogdašićima (Bileća), Fojnici (Gacko) i Bogojević Selu (Zupci, Trebinje). U Bogdašićima su porijeklom od Ateljevića iz Korjenića. Slave Arandelovdan (59:141). U Fojnicu su doselili početkom XX vijeka iz Bogdašića (147:575). U Bogojević Selu su od bratstva Vukalovića iz istog sela. Slave Sv.Petku (75:1241). Vučkovići su stara mostarska porodica. U groblju na

Pašinovcu evidentiran je spomenik Anđe, supruge Simata Vučkovića (234:183).

VUČUR (p), u Orahu (Šuma trebinjska). Porijeklom su od Vučurevića sa Zubaca, odakle je prvi doselio "na čitluk" u Orah oko 1750. godine. Slave Đurđevdan (75:1197). Ima ih nastanjenih u Trebinju i Beogradu. U ova mjesta su došli iz Oraha.

VUČUREVIĆ (p), u Bogojević Selu (Zupci, Trebinje). Starina im je u Crnoj Gori, odakle su, zbog "neke krvnine" došla četiri brata u Zupce. Jednom od njih bilo je ime Vučur. Njegovi potomci prozvani su Vučurevići. Slave Sv. Petku (75:1242): Vučurevića ima u Pridvorcima, Aleksinoj Međi kod Trebinja i u Trebinju. Šobajić ih (kao Vučuroviće) pominje u Potkomu (Dabar) gdje su, oko 1845. godine, doselili iz Krivošija u Crnoj Gori (248:43).

VUINOVIĆ (k), u Gornjem Hrasnu (Neum). Živjeli su u zaseoku Pobrđe, odakle su prešli u Vjetrenik. Porijeklo im nije dovoljno poznato. Živjeli su i u nekim selima Popova. U matičnim knjigama župe Trebimlja Vuinovići se prvi put pominju 1708. godine, a u maticama župe grad u Dubrovniku ima "više upisa ovog prezimena iz Popova" (214/7-8: 97). Vuinovići iz Gornjeg Hrasna su se vremenom raselili "po čitavom svijetu". Jedan od njih je i **Ilija Vuinović** koji je 1906. godine iselio u Ameriku. Među hercegovačkim iseljenicima ovo ime je dobro poznato. Zanimljivo je da je Ilija u 75. godini života počeo da piše svoja sjećanja koja je objavljivao u publikacijama Matice iseljenika BiH. Prilikom pete posjete rodnom kraju, u ljeto 1970. godine, objavio je svoja sjećanja o vlastitom trošku. Knjiga sa naslovom *Kad naviru sjećanja* (Sarajevo, 1978) i podnaslovom *Kazivanje jednog Hercegovca* emotivna je hronologija mukotrpnog života jednog pečalbara. To je knjiga o čovjeku koji je odlazio i uvijek se vraćao u svoj zavičaj. Potomci ove porodice pojavljuju se i pod nešto izmijenjenim prezimenima: **Vujnović** i **Vojinović**. "Ja se, ne znam kako, zovem Vuinović, a moji bratići u domovini su Vujnovići" - kaže Ilija Vuinović u pomenutim memoarima.

VUJAČIĆ (p), u Orahovcu (Lastva, Trebinje) i Ulogu (Borač). Dalja im je starina u Crnoj Gori. Predanje kaže da su u Hercegovinu došla četiri brata. Jedan od njih (Vuko) naselio se u "Zaklobuk u

Korjenicima" i od njega su Vujačići u Lastvi (75:1241). Prema N. Deretiću, u Orahovac su doselili iz Grahova u Crnoj Gori i jedina su porodica u ovom selu sa "sekundarnim prezimenom Kelete". Slave Petkovicu, a prisluzuju Nikoljdan (64:480). Vujačići u Ulogu su iz Nudola (Nikšić). Doselili su u Ulog "za vrijeme okupacije" (59:318).

VUJADINOVIĆ (p), u Udrežnju i Rastu (Nevesinje). Veoma su stare porodice. U Udrežnju, o svom porijeklu ne znaju "ništa pričati", a u Rastu smatraju da su porijeklom "s Bijele Rudine" (Bileća). Ima i mišljenja da su starinom od Vujadinovića "ispod brda Ohmutića na Malom Grahovcu" (Crna Gora) od kojih potiču i Kozići u Krajpolju kod Ljubinja (59:224,230,290). Porodica ovog prezimena ima i u Mostaru. Smatra se da im je rodonačelnik Četko Samardžija. Njegovi potomci su se (početkom XIX vijeka) uzeli novo prezime Vujadinović (234:188).

VUJEVIĆ (k), u Radišićima, Grabu i Humcu (Ljubuški). U Radišiće i Grab su doselili iz Vrgorca u Dalmaciji oko 1750. godine. U Humac je "Vujevića djed" došao iz Broćna, polovinom XIX vijeka (59:297,300,303).

VUJICA (k), u Veljacima (Ljubuški). Porijeklom su od Vujičića "s Ora kod Vrgorca" (iz Orah). Doselili su u Veljake oko 1820. godine (59:302). Vujice su nastanjeni i u Mostaru.

VUJIČIĆ (p), u Babjoj Glavi i Zalužju (Rast, Nevesinje). Doselili su u ova mjesta iz "Graovca" (Grahovo, Nikšić) oko 1850. godine. Slave Petkovicu (59:230). Pominju se i u Mostaru.

VUJIĆ (p), u Volujcu kod Trebinja, Raptima (Bobani) i Gabeli (Čapljina). U Volujac je Vujić došao iz "Crnča" (Dživar), kupio je u "Dumušćića zemlju i na nju se naselio". Slavi Đurđevdan (75:1228). U Raptima i Gabeli su starinom iz Dračeva u Popovu. Predak im je doselio u Rapti oko 1750, a u Gabelu oko 1840. godine. Slave Jovanjdan (59:270).

VUJINOVIĆ (p,k,m). **Vujinovići** (p), u Kijev Dolu (Popovo). Doselili su iz Drapića, zaseoka sela Žabica (Ljubinja) oko 1780. godine. Slave Sv. Vrači (84:145). **Vujinovići** (k) su u Burmazima, Elezovi-

ćima i Vjetreniku (Gornje Hrasno), Dvrsnici i Turkovićima (Popovo). Doselili su iz Šuice kod Duvna. Prema narodnom predanju, porijeklom su iz Ridana u Crnoj Gori (59:281,282,284; 155:703). **Vujinovići** (m) su živjeli u Kotezima i Trnčini (Popovo). Godine 1744. u Trnčini je živio Mustafa Vujinović, koji se spominje kao "svjedok pri sklapanju jednog braka" (97:287,290).

VUJNOVIĆ (p,m). **Vujnovići** (p) su vrlo stare porodice u Paniku (Bileća). Nepoznato je odakle su i kada doselili u Panik. "Neki misle da su porijeklom iz Vranjskih, od velike porodice Vujovića." Mišljenje zasnivaju na tome što u Vranjskim «ima i danas» Vujnovića čatrnja i što, kao i Vujovići, slave Nikoljdan (59:131,132). **Vujnovići** (m) su u Aladinićima (Stolac). Nije im poznato porijeklo. "zna se samo da su poturčenjaci, ali odakle su ne znaju" (59:257).

VUJOVIĆ (p), razgranato bratstvo u istočnoj Hercegovini. Nastanjeni su u Baljcima, Vranjskoj, Zasadi i Preracama (Bileća), Kapavici (Ljubinje), Lapji (Površ, Trebinje)... O porijeklu Vujovića ima više predanja. Prema jednom, starinom su iz Ridana u Crnoj Gori, a po drugom su iz Simijova (Bileća). U Simijovima je, kažu, nekada bilo devet braće Vujovića. Oni su "pobili Turke zbog zuluma koji su im činili i razbježali se po Hercegovni" - misle Vujovići u Zasadi. To se desilo oko 1600. godine. Ima i mišljenja da su porijeklom "iz samog Nikšića", a u Lapji smatraju da im je starina u Zvijerini. Vujovići iz Dabra kažu da su oni najveće bratstvo među pravoslavnim u Hercegovini, kao što su Raguži među katolicima. Ovo smatra i Dedijer koji kaže da su starosjedioci i da je u vojsci Vuka Brankovića bio "vojvoda Vujo iz Todorića kod Sitnice". Vujovići slave Nikoljdan, osim porodica u Lapji koji slave Lučindan (59:160,187,190,223,227,289;248:27-29;75:1232).

V U K (m), u Borču i Blagaju (Bišće, Mostar). Živjeli su i u Ubosku (Ljubinje), a bilo ih je i u Orašju (Popovo). Bili su vrlo stari stanovnici u ovim mjestima. Porijeklo im nije poznato. Iz Uboska su odselili u Borač krajem XIX vijeka. Iselili su se i iz Orašja, ali nije poznato gdje (59:240,276,288; 84:185). Bili su nastanjeni i u Ljubinju, odakle su iselili 1942. godine.

VUKADINOVIĆ (p), bivši rod u Veličanima (Popovo). Imali su kuće "gdje sada stoje Ilići i Komnenovići". Priča se da su u Veličanima živjela braća Đuro i Mihajlo Vukadinović. Turci su ih (zbog neke krivice) otjerali u Mostar i tamo ih upisali u "soldate". Po tome ih prozovu Soldama (84:177).

VUKAJLOVIĆ (p), u Mucalovićima (Nevesinje). Ranije su živjeli u Mirušama kod Bileće, odakle su oko 1700. godine preselili u Mucaloviće. Porijeklom su iz Riđana kod Nikšića, odakle su, zbog nekog zuluma, raseljeni. Po jednom drugom predanju, starinom su od Bulajića iz Grahova, odakle su zbog "Čengića zuluma" odselili u Miruše, a zatim u Mucaloviće. Slave Nikoljdan (59:155,156,217). Vukajlovića ima u Zovom Dolu i Biogradu (Nevesinje).

VUKALOVIĆ (p), u Bogojević Selu (Zupci, Trebinje). Starinom su iz Crne Gore. Po jednom predanju su iz "Markovina u Pješivcima", a po drugom iz "Brekuta u Zagaraču", što je vjerovatnije. Otud su zbog "neke krvnine" izbjegla četiri brata. Jednom je bilo ime Vukal koji je iz Krivošija doselio u Bogojević Selo, oko 1780. godine. Njegovi potomci prozvani su Vukalovići. Najstarije im je prezime bilo Ilić. Vukal je imao sina Laka, a Lakov je sin Luka -"vojvoda zubački". Slave Sv. Petku, a prislužuju Nikoljice (75: 1241,1242). Vukalovića ima i u Todorčićima kod Trebinja. **Luka Vukalović** (1823-1873) bio je najstarije muško dijete u porodici Laka Vukalovića. Mladost je proveo kao čobanin, čuvajući ovce. Kad mu je otac umro (1839), majka mu se, sa drugom djecom, preselila kod rodbine u Bosnu. Luka je otišao u Trebinje da uči puškarski zanat kod majstora Rista Pištelje. Poslije petogodišnjeg izučavanja zanata vratio se na očevinu i oženio. Uskoro je izabran za plemenskog kapetana u Zupcima. O Luki Vukaloviću pisano je mnogo. O njemu su sačuvane mnoge legende "manje ili više istinite ili potpuno izmišljene". Lik ovog junaka inspirisao je umjetnike, prvenstveno pjesnike i slikare. Luka je, prema opisu Nićifora Dučića, bio «visok, plećat, glave krupne, kose plavozelenkaste boje, čela visoka, brkova gustih, plavih, lica široka..., nosa pravilna, usta pravilnih, volje jake i karaktera čvrsta i svijetla." Evo jedne anegdote iz koje se, donekle, ocrta njegov karakter: «Kad su Luki Vukaloviću poslali neko orđenje sa Cetinja, on je odbio da ga primi. Kazao je: 'Šta će mi to? Ja

nisam dijete da se sa njima igram, no zreo čovjek kome te džidže nisu potrebne'. Kasnije, odlikovali su ga i Rusi nekim krstom i zatražili mu za to 25 rubalja takse. Vukalović je odgovorio: 'Ja ne dam, ne dao bog, jer to ne valja ni dvije rublje'. Poslije toga poslali su mu krst bez takse." Slikar Pavle Čortanović izradio je veliku Lukinu sliku, a fra Grga Martić uzeo ga je za glavnog junaka svog velikog opusa *Osvetnici*. Pjesnik Ljuba Nenadović posvetio je više stihova ovom "vojvodi od Zubaca". U jednoj pjesmi čika Ljuba kaže: /Borba jaka, borba duga/Sledila je tvom barjaku/A pobjede pratiše te/Na svakome tvom koraku/. Kasnije, kada su se prilike izmijenile i "stvari okrenule", Vukalovića je, piše pjesnik, "gonila zla sudbina" beskućnika kome "nigde ne bi stanika". A, kada je Vukalović umro, Ljuba Nenadović kaže i ovo: /I ni jedno srpsko pero/ Ne oglasi tuge svoje,/I ni jedan srpski pesnik/Ne pomenu ime tvoje/. Luka Vukalović je umro 19. jula 1873. godine na Salatkaći kod Odese. Iza sebe je ostavio dva sina (Bogdana i Mihaila) i dvije kćeri: Ružu i Ilinku (125:503,540-543).

VUKANOVIĆ (p), u Gorogašama, Slivnici i Bukanju (Bobani), Zavalu (Popovo) i Fojnici (Gacko). U Gorogaše su doselili iz Ljubomira. Tamo su se zvali Zotovići. Slave Nikoljdan (59:268). U Zavalu su doselili oko 1825. godine iz Slivnice u Šumi trebinjskoj "gde ih još ima". Ranije su se zvali Rašovići. Doveo ih je, na manstirsko imanje, Nikola Vujović, kada je "upravljao manastirom". Slave Jovanjdan (84:151). Autor kaže da su Vukanovići iz Slivnice u Šumi. Slivnica koju pominju Dedijer i Filipović nalazi se u Površu (Trebinje), a ne u Šumi. Takođe nije poznato da su u Slivnici živjeli Rašovići koji su iz Cicine u Šumi. Prema porodičnom predanju, u Slivnicu i Bukanje su doselili iz Zavale. U ova sela su (polovinom XIX vijeka) došla tri brata: dvojica su se nastanili u Slivnici, a treći u Bukanju. Slave, takođe, Jovanjdan. (Saopštio: Strahinja Vukanović iz Slivnice). U Fojnicu su doselili iz Pipera u Crnoj Gori, poslije Prvog svjetskog rata (147:574). Vukanovića ima u Kremnom Dolu (Površ), Bugovini (Dživar) i u Trebinju. Prema predanju, porijeklom su iz Bjelopavlovića u Crnoj Gori. Preci su im doselili u Trebinjski kraj polovinom XVIII vijeka. Slave, takođe, Jovanjdan. U Bugovini rođen je poznati slikar **Risto Vukanović** (1873-1918). U šestoj godini napustio je rodni kraj. Stric Petar poveo ga je sobom u Rumuniju, u Turn Severin, i usinio. Od tada ga je Risto smatrao svojim ocem, pa je i u svoj potpis

unio početno slovo stričevog imena. Školovanje i umjetnički život Vukanović je započeo u Beogradu, a nastavio u Petrogradu, gdje mu je stajao na raspolaganju "Ermitraž i stari majstori...prema kojima je celog života gajio najdublje poštovanje". Zatim je živio i radio u Minhenu. Godine 1898. iz Njemačke se vraća u Beograd i tu ostaje do početka Prvog svjetskog rata. Tada, iako teško bolestan, "dobrovoljno se stavio na raspolaganje Vrhovnoj komadi koja ga je postavila za vojnog cenzora", jer je poznao više stranih jezika. Prilikom povlačenja iz Srbije, preko Soluna i Marseja, stigao je u Pariz. Tada je postavljen za inspektora srpskih škola u Francuskoj. Umro je 16. januara 1918. i sahranjen na vojnom groblju u Tie-u (201:353-370).

VUKAS (k), u Veljoj Međi (Popovo). Vukasi su porijeklom od stare porodice u ovom kraju koja se zvala Bogdan. Sa njima su rod Bogdani i Sokoli koji su istog porijekla (59:275; 84:166). Vukasi se, sredinom XVIII vijeka, pominju u Gracu, Neum (180:99).

VUKASOVIĆ (p), u Žakovu (Trebinje), Rječicama i Opličićima (Čapljina). U Rječice im je predak došao oko 1700. godine, a u Opličiće nešto kasnije (oko 1740) iz "Žakova u Popovu" (59:252). Selo Žakovo koje Dedijer navodi u Popovu, pripada predjelu Podbrđe. Vukasovići slave Jovanjdan.

VUKAŠINOVIĆ (p), u Potkarju (Zupci, Trebinje). Prema istraživanjima dr Rajka Vukašinovića, rodonačelnik ove stare zubačke porodice je knez Rade Vukašinović koji se, u istorijskim izvorima, pominje krajem XVI vijeka (1597. godine). Vukašinovići su autohtona zubačka porodica koja na ovom području živi oko 450 godina. Rade je, kako navode izvori, bio sin Vukašina Dobrašinovića čiji se "osamljen i usamljen" nadgrobnik nalazi u nekropoli stećaka u Konjskom Na ovom bogato ukrašenom stećku urezan je natpis koji svjedoči da je tu sahranjen Vukašin Dobrašinović, vjerovatno, pripadnik trebinjske srednjovjekovne vlastele Dobrašinovića. Vukašinov sin Rade uzeo je, po imenu oca, novo prezime koje i danas imaju njegovi potomci Slave Đurđevdan (180:9,10,64,75). Navedena istraživanja opovrgavaju predanje koje navodi O.Đ. Kozić da Vukašinovići potiču od "nekog nahoda, nadenog pre 100 godina" (oko 1800) u Zupcima, a nastanjeni su u selu Kraj (75:1250). Ove razlike u nazivu sela gdje žive Vuka-

šinovići dolaze otuda što su Kraj i Potkraj nekada bila dva odvojena sela. Kasnije su spojena u jedno.

VUKČIĆ (p), stare srednjovjekovne porodice. Pored hercega Stjepana, koji je imao i ovo prezime, istorijski izvori pominju više Vukčića. U arhivskim dokumentima "dubrovačke komune" pominje se (maja 1487.) Mostarac Radovan Vukčić. Između 1502. i 1508. godine u Dubrovniku je izučavao zlatarski zanat Dimitrije Vukčić iz Mostara (92:51,52). U Trebinju se, u XVI vijeku pominje porodica Radoja Vukčića (125:381). Na jednom nadgrobniku u Opličićima (Čapljina) nalazi se ime Vukića Vukčića, a u Domrkama (Gacko) sačuvana je krstača Vukosava Vukčića (114:153). O **Vukčiću Stjepanu**, "rodonačeliniku i ocu" Hercegovine, objavljeno je mnogo zanimljivih priča, legendi i anegdota, a sačuvana su i brojna usmena predanja iz njegovog ličnog i porodičnog života. Kažu da je Vukčić bio "Srbin-rišćanin", da je svome sinu isprosio djevojku u "Taliji" i kada su je doveli u Ključ, svidi mu se i uze je za sebe, pa "ja hu, ja fetha" i pravo u Stambol. Poturči se, izmoli od sultana vojsku, dođe u Hercegovinu i udari na Ključ... Herceg pobjegne u Blagaj, a sin se natisne za njim, a on pobjegne u Dubrovnik i otjera blago..." (246:21). Stjepan Vukčić je umro 22.maja 1466. u Herceg-Novom. Dan prije smrti izdiktirao je mitropolitu Davidu "svoju poslednju volju". Imovinu je rasporedio ovako: "Sebi za dušu 10.000 dukata; sinovima Vlatku i Stjepanu ostavio je po 30.000; ženi Ceciliji 1.000 dukata, srebrene stvari, bogate svite, zlatom i srebrom okovane ikone i nakit. Naročito je mnogo stvari i sve svoje bogato odelo ostavio najmlađem sinu, mezimcu Stjepanu. Stvari njegove komore imale su da se razdele svoj trojici sinova. Od te podele Vladislav nije bio isključen." Njegovo imanje trebalo se prenijeti u Dubrovnik, gdje se novac nalazio. Za izvršioce testamenta odredio je tri svoja prijatelja iz Dubrovnika: gosta Radina, mitropolita mileševskog Davida i kneza Pribislava Vukotića. Na samrtnom odru okupio je oko sebe predstavnike dvije "glavne veroispovesti svoje države, ali je sam umro kao pravoslavni" (55:585). Hroničari su zabilježili da je Stjepan (ili Šćepan) Vukčić bio "zaljubljenik u tople zemlje, lijepe žene i bezbožnička djela". Poslije smrti Hercegovinu je ostavio manjom nego što je bila kada je naslijedio svoga strica Sandalja. Zaželio je da se zatre mjesto njegove sahrane "kako mu zlobnici ne bi prevratli kosti" (246:28,30).

VUKIČEVIĆ (p,m). **Vukičevići** (p), u Grabu (Dživar) i Pridvorcima kod Trebinja. **Vukičevići** (m) su živjeli u Stocu i okolini. U ovom kraju pominju se u XVIII vijeku. Godine 1885. imali su svoje posjede i u Dabru (97:85,103).

VUKIĆ (k), u Trnčini i Ravnom (Popovo). Starinom su iz Trnčine, odakle su davno doselili u Ravno. Ranije su se zvali Razmilovići. Slavili su Nikoljdan (84:159,168).

VUKMANOVIĆ (p), u Poratku (Dabar). Predak im je (kao "kafedžija") doselio iz Nove Gradiške u Slavoniji 1879. godine. Slave Jovanjdan (248:38).

VUKOBRATOVIĆ (p), bivši rod u Turmentima (Zupci, Trebinje). Prema kazivanju mještana, Vukobratovići su se dijelom raselili, a dijelom izumrli (75:1245).

VUKOJA (k), u Ljubotićima, Gornjim Mamićima i Donjim Mamićima (Široki Brijeg); Donjim Višnjanima, Donjoj Vasti i Kućanima (Prozor). U Ljubotićima su starosjedioci. Godine 1743. u ovom selu spominju se "pod imenom Vukojević". U Gornje Mamiće došli su davno iz Donjih Mamića. Ima ih i u Sutini (Rakitno). Kažu da su starinom iz Kočerina (189:75,88). Dediđer ih spominje u Rakitnom i Otoku (Ljubuški). U Otok je Vukoja došao iz Ljubotića i "uvinča se za Pavkušu". Bilo ih je i u Smokinju, gdje su doselili iz Posušja i zvali su se Mikulići (59:298,309,352). U Donjim Višnjanima su starinom iz Ljubotića. Doselili su prije 1878. godine "na Varnjaču". U Donju Vast Vukoja je došao iz Doščice (Konjic) "na ženinstvo". U Kućanima su starinom iz Rakitna. Živjeli su neko vrijeme u Kleku i Doščici, odakle su doselili u Kućane oko 1850. godine (79:121,129,139).

VUKOJE (p), u Planoj i Pađanima (Bileća). Prema predanju, porijeklom su od Vujovića iz Vrnjskih. U Pađane su doselili početkom XIX vijeka. Slave Nikoljdan (59:180,181). U Pađanima je rođen narodni heroj **Pavle Vukoje** (1909-1943). Bio je borac i komandant bataljona u 10. hercegovačkoj brigadi. Istakao se u mnogim borbama protiv okupatorskih snaga oko Livna, Duvna,

Šuice, Jajca, Žepe, Prozora... Poginuo je 11. marta 1943. godine kod Prozora (169:352,353).

VUKOJEVIĆ (p,k). **Vukojevići** (p), u Sedlarima (Popovo). Smatraju se "starincima, ali su, ipak, odnekle doselili". Jedan su rod sa Glušcima, Medanima i Pedalima u ovom selu. Slave Sv. Stjepana kao i ostali u Sedlarima. Svaki doseljenik "morao je uzeti tu slavu" (59:141,142). **Vukojevići** (k), u Grabu, Veljacima, Vašarevićima, Klobuku i Šipovači (Ljubuški). Starinom su iz Duvna. U Veljake su došli iz Klobuka, u drugoj polovini XIX vijeka: "jedan je došao prije 50, drugi prije 30, a treći prije 20 godina, i to svi na ženinstvo." U Vašareviće su doselili iz Kašića kod Ljubuškog. U Klobuku se smatraju starosjediocima, a u Šipovici "ne znaju odakle su". U ovom selu se "jako množe" (59:300,304,308,309).

VUKOMANOVIĆ (p), srednjovjekovna gatačka porodica iz Jasenika. Porijeklom su od starih Vlasisavljevića koji su živjeli u ovom selu. Predak im se zvao Vuko. Njegovi potomci uzeli su prezime Vukomanovići (59:273). Vuko, ili Vukoman, je "brat bana Vlasisava Vlasisavljevića". Poznati član ove porodice u drugoj polovini XIX vijeka bio je Tomo Vukomanović, «glavar Gacka». Prema jednom konzularnom izvještaju iz Mostara od 25. aprila 1861. godine Tomo je predvodio "gackonske glavare s Bogadanom Zimonjićem u misiju kod Ferik Deviš paše...u Nevesinje" (147:575). Vukomanovići i danas žive u Jaseniku.

VUKORJEP (k), u Hutovu (Neum). Porijeklom su od pravoslavne porodice Savić iz Postoljana u Nevesinju, odakle su i doselili u Hutovo. Prema narodnoj priči prezime je nastalo na ovaj način: Potomci Stojana Savića, uzeli su novo prezime Stojanović. Jedan od njih doselio je u Hutovo, nastanio se u Grgurevića i oženio njegovom kćeri. Prilikom neke hajke na vukove, Stojanović je bio u zasjedi i uhvatio vuka za rep. S repom je otišao Hadžibegu koji ga pohvali i naredi mu da sutradan metne rep na kapu i počne na "panadur" ("k misi"). Kad ga je narod pred crkvom ugledao zakićena vučjim repom, počne mu govoriti Vukorjep i to mu postaje i prezime. Slavili su Nikoljdan (84:188,189).

VUKOSAV (p), u Donjem Poplatu (Stolac) i Gornjem Hrasnu (Neum). Porijeklom su iz Ljubomira (Trebinje) od porodice Puha-

la. Prema Dedijeru, u Ljubomiru je neki Vukosav "ubio haračliju i pobjegao u Dabricu", a iz Dabrice prešao u Donji Poplat "na čitluk". U Gornje Hrasno (zaselak Pobrđe) došli su "s Gaja" oko 1850. godine. Slave Nikoljdan (59:262,282,286,293). Prema Lj. Mihiću, Vukosavi su starinom iz Riđana u Crnoj Gori, odakle su doselili u Gornje Hrasno, uaselak Pod Kulu, a odatle na Gaj, Vlaku i Pobrđe. Iz Gornjeg Hrasna jedna porodica Vukosava odselila je u Dabricu 1938. godine (155:702).

VUKOTIĆ (m), u Medanićima (Gacko). Kazuju da potiču od pravoslavne porodice Vukotića iz Crne Gore. U Medanićima su kupili zemlju "od Zilića koji je odselio u Tursku" (59:202). Vukotići su bili nastanjeni u Ključu i Avtovcu kod Gacka. Imali su posjede i u Koritima, Bileća (97:179,209,219).

VUKOVIĆ (p,k). **Vukovići** (p), u Muljima i Vučevu (Gacko), Rogaćama, Žiljevu i Jugovićima (Nevesinje), Ortiješu (Bišće, Mostar), Vlasačama (Zagora, Trebinje), Poratku (Dabar). U Mulje je predak "današnjih Vukovića" došao sa Zagorja, oženio se "od Zelenovića, pa kao siromah prešao u tazbinu". U Vučevu su porijeklom od Okiljevića iz istog sela. U Rogače su doselili "s Broćanca na Čevu" oko 1650. godine. Potiču od tamošnjeg bratstva Perića. U Žiljevo im je predak došao s Meke Grude (Bileća). U Jugoviće su doselili "odnekle iz Gacka", a u Ortiješ iz Stolačkih Dubrava. U Vlasače su došli iz Janjča, a u Poratak iz Stoca. Vukovići slave Jovanjdan, osim porodica u Jugovićima čija je slava Sv.Stevan (59:196,203,222,231,274,330;248:38). Vukovića ima nastanjenih i u gatačkim selima: Nadanići, Lipnik, Izgori i Ulinje. U Nadanićima su porijeklom od Vranješevića iz Banjana, u Lipniku i na Ulinju od Okiljevića iz Mulja, a u Izgorima su iz Oputnih Rudina (147:574). **Vukovići** (k), stari rod u Ravnom (Popovo). Po mišljenju jednih oni su "bili od Vukića", a po kazivanju drugih "oni su zaseban rod". U Ravnom se spominju 1709. godine (84:160; 213:161).

VUKOVIĆ-DESIŠALIĆ (m), dvojno prezime srednjovjekovne porodice koja se javlja u prvoj polovini XV vijeka u Hercegovini. Porijeklom je od hrišćanske porodice Desišalića čiji je "najstariji poznati član" bio već pomenuti Vuk Desišalić. Vukovi islamizirani potomci uzeli su ovo prezime. Jedan od poznatih članova ove po-

rodice bio je Ferhad-beg Vuković-Desisalić, "bosanski sandžakbeg od 1568. do 1572. godine i dugogodišnji čazmansko-pakrački sandžakbeg". Godine 1561. podigao je džamiju u Sarajevu koja je po njemu nazvana Ferhadija (284:131).

VUKŠA (k), u Jasenici (Bišće, Mostar). Ubrajaju se među najstarije porodice u Jasenici. Doselili su davno iz Ljubuškog. Nije im poznato kada i zbog čega su došli u Jasenicu (59:244). Vukše su bile nastanjene i u Trebimlju (Popovo). U ovom selu se pominju 1913. godine. Iz Trebimlja su, prema usmenoj tradiciji, odselili "nenadno i nezapaženo". Ima i mišljenja da su nastradali od uskoka, "pa im se trag zameo" (132:174).

VUKŠIĆ (k,p). **Vukšići** (k) su nastanjeni u više sela Ljubuškog kraja: Otoku, Vitini, Grabovniku, Studencima, Lisnicama... Starinom su iz "Kokorića u Dalmaciji", odakle su i doselili u navedena mjesta. U Otok im je došao predak "da krči". U Vitini su nastanjni u zaseoku Skokovina (59:298,299,307). **Vukšići** (p) se pominju u Dulićima (Gacko).

VULETIĆ (p,k). **Vuletići** (p), u Mionićima (Šuma trebinjska) i Trebinju. Porijeklom su iz Herceg-Novog, odakle im je oko 1700. godine došao predak i nastanio se kod "jednog Bubala, koji ga je posinio". Od njega su današnji Vuletići u Mionićima. Slave Đurđevdan (75:1176). U Tebinje su doselili iz Mionića. **Vuletići** (k) su nastanjeni u Počitelju i Dračevu (Čapljina), Kašićima (Stolac), Vitini (Ljubuški), Gornjim Dobrkovićima (Široki Brijeg) i Trebimlju (Popovo). Porijeklom su iz Crne Gore. U Počitelj su došli iz Hrasna, a u Dračevo iz Gorice kod Kleka. U Kašiće su doselili iz Trebimlje, a u Vitinu iz Dobrkovića. U Trebimlju (zaselak Pećine) došli su davno "i tu stradali od Senjana: u njihovoj kući Senjani su poklali devet članova, spasio se Ivan koji je bio kod konja u planini. Ivan je bio peti predak Ivana Vuletića" (59:252,264,285,307; 84:163). Prema Petriću, Vuletići su odavna u Dobrkovićima, ali "za svoje dalje porijeklo i starinu ne znaju". Godine 1768. u ovom selu su živjele porodice Šimuna i Mihovila Vuletića sa po 11 članova. Bili su nastanjeni i u Crnču, gdje se prvi put spominju 1743. godine (2 porodice), a 1768. spominju se tri porodice Vuletića "sa velikom brojem članova obitelji" (189:73).

VULEŠEVIĆ (p), u Jušićima (Šuma trebinjska), Policama, Pridvorcima i Gomiljanima kod Trebinja i u Trebinju. Prema Koziću, ranije su živjeli u Tvrdošima kod manastira Tvrdoš, a stajale su im bile u Marić Međinama. U Jušiće su doselili krajem XVII ili početkom XVIII vijeka. Slave Šćepandan, a prisluzuju Veliku Gospu (75:1183).

VULIĆ (p), Strujići i Zavala (Popovo), Stara Gabela (Čapljina) i Ravčići (Bijelo Polje, Mostar). U Strujiće su doselili iz Riđana u Crnoj Gori. Ranije su se zvali Smoljani. U Zavalu je neki Vulić prešao iz Strujića "za trgovinom". I u Gabelu su doselili iz Strujića, ali im nije poznato kada. U Ravčićima je "Vulića mati bila od Bovana, udala se za Slipčića, obudovila, pa se vratila u rod". Slave Nikoljdan. Ima ih i u Bijeloj (Konjic). Doselili su iz Bučića kod Mostara. Slave Jovanjdan (59:247,263,311;84:152,181).

VULOVIĆ (p), bivši rod u Strujićima (Popovo). Nije poznato kada su i odakle doselili u ovo selo. Iselili su se u Nevesinje. Od njihovog roda bila su dvojica kaluđera u manastiru Zavala, Josip i Nikodim (84:181). Vulovići se, u XIX vijeku, pominju i u Mostaru. Po završetku Prvog svjetskog rata za načelnika okruga Mostar postavljen je Ljubo Vulović, kao "vrlo sposoban" čovjek (92:240).

Iz ove grupe pominju se u Hercegovini i ova prezimena: **VALOVIĆ** (p) u Mostaru; **VANCA** (m) u Ljubuškom; **VANGIŠIĆ** (p) u Trebinju; **VASIĆ** (p) u Veličanima (Popovo); **VAŠARIĆ** (m) u Konjicu; **VEJZOVIĆ** (m) u Mostaru; **VELA** (m) u Varvari (Prozor); **VELIČANIN** (k) u Čapljini; **VELIČIĆ** (p), **VELIČINIĆ** (p) i **VELIČKOVIĆ** (p) u Nevesinju; **VEKIĆ** (k) u Mostaru; **VEOKOVIĆ** (p) u Dubravama (Stolac); **VERAGA** (m) u Blagaju (Mostar); **VERONJA** (p) u Čapljini; **VEŽIĆ** (m) u Gnojnicama (Mostar); **VIDAČKOVIĆ** (p) u Konjicu; **VIDIMLIĆ** (m) u Mostaru; **VILAGIĆ** (m) u Slatini (Jablanica); **VIŠIĆ** (p) u Cernici (Gacko); **VITOMIRIĆ** (p) u Gacku; **VITOSAVIĆ** (p) u Cernici (Gacko); **VLADAVIĆ** (m) u Risniku (Stolac); **VLADETIĆ** (p) u Glavskoj (Trebinje); **VLADOJEVIĆ** (p) u Mirilovićima (Bileća); **VLAHIĆ** (k) u Trnčini (Popovo); **VOJKOVIĆ** (p) u Zagori (Trebinje); **VOKIĆ** (k) u Mostaru; **VOŠTIĆ** (p) u Trebinju; **VRANKIĆ** (k) u Trebižatu (Čapljina); **VRANJEVIĆ** (p) u Vranjevićima (Nevesinje); **VREBAC** (m) u Mostaru; **VRLJEŠ** (p) u Ne-

vesinju; **VRLJOŠ** (p) u Ljubomiru (Trebinje); **VRNJIĆ** (k) u Bogodolu (Mostar); **VUCE** (p) u Nadanićima (Gacko); **VUJIN** (p) u Trebinju; **VUKAL** (m) u Seljanima i Javorku (Konjic); **VUKAŠINIĆ** (p) u Bileći; **VUKLE** (m) u Stocu; **VUKOSALJIĆ** (p) u Trebinju; **VUKOTIĆ** (p) u Cernici (Gacko); **VUKŠIĆ** (p) u Dulićima (Gacko); **VUKUŠIĆ** (m) u Vlahovićima (Ljubinje); **VULINOVIĆ** (p) u Lastvi (Trebinje).

Paradisa Vujićevića preseli iz Like u Travnik, Bosna, nekim dijelom sedamnaestog stoljeća. Danije su neki preseli u Lomu farn, pa od istog plemena konasno neki preseli u Hercegovinu. Danas možete naći njihove primjke u Bileći pod imenom Vujićevići, u Stolacima kotaru Vujićevići Katolici, a pod istim imenom pravoslavni u Ljubinskom Katunu, u ravlinjima. Dubrovniku možete koji se još Vujićevići kao što se i ja sada pišem. Doka moji bratići u Danovini još ostaju pri starom Vujićevići moj mladi brat koji htjede da se po Amerikani potpisivao se Woolley, a rodasi Jozo i Vido Wierwick, pa sam obadvima jestuće pisao pisa koja nemore da nosi svoje ruce, nije sigurno ni da živi.

Fragment iz Memoara Ilije Vujićevića

Z

ZADRO (k), u Dužicama (Široki Brijeg), Donjim Mamićima (Grude), Ušću i Kremencu (Drežnica, Mostar), Dobroši, Ljubuncima, Dugama i Uzdolu (Prozor). U Dužice je Zadro došao iz Donjih Mamića, i "uvinča se" ovdje prije Drugog svjetskog rata (189:87). U Ušće su došli iz Gornjih Jasenjana, a u Kremenac iz Raške Gore (Mostar), odakle su i porijeklom (173:54). Zadre u Dobroši pričaju da su daljom starinom Betunjani iz okoline Zadra. "Nekada je to bila kuća sa 35 čeljadi". U Dobrošu su došli iz Raške Gore. U Ljubuncima i Uzdolu su "od pre 1878", a u Dragama su navedeni kao **Zadrići** (79:113,116,118,131).

ZAHIROVIĆ (m), u Seljanima (Konjic), Konjicu i Mostaru. Iz jedne mostarske porodice potiče narodni heroj **Hasan Zahirović Laca** (1920-1943). Ovaj hrabri borac Mostarskog partizanskog odreda naročito se istakao u iznošenju sanitetskog materijala, oružja i municije iz okupiranog grada, te u borbama za oslobođenje Žepča i Prozora. Poginuo je 8. aprila 1943. godine na Kobiljoj Glavi kod Gacka (169:364,365). Zahirovića ima i u Družinovićima (Prozor). Starosjedoci su u ovom selu. Porijeklo im nije zabilježeno. Filipović kaže da im je mati bila katolkinja (79:100).

ZAKLAN (m), neobično prezime porodica svojevremeno nastanjenih u Kružnju (Podveležje) i Gabeli (Čapljina). U dokumentima druge polovine XVIII vijeka, u Kružnju se pominje više Zaklana: Mustafa (1767), Mehmed (1770), Hasan (1778) i Selim (1795). U Gabeli su Zaklani bili nastanjeni "polovinom prošlog stoljeća" (98:110,139). Istraživač Podveležja T. Kanaet ne pominje ovo prezime u Podveležju. Vjerovatno su Zaklani iselili iz Kružnja i nastanili se u Mostaru ili nekom drugom mjestu.

ZANO (k), u Proslapu i Šćitu (Prozor). Starinom su "Kvasine iz Dalmacije". Prvobitno su se nastanili u Kopčićima, gdje su se zvali **Kvasine**. Zanima su prozvani "kad su postali imućni". U Proslap i Šćit su doselili iz Kopčića (79:79,82).

ZANOVIĆ (m), u Gradini (Gacko). Porijeklom su od Zanovića iz Ulcinja, odakle su i doselili u Gradinu (147:578). Porodica ovog prezimena bilo je i u gatačkom selu Dobropolje (97:219).

ZEBA (m), Lug (Jablanica). Priča se da Zebe "potiču od nekakve šokice iz Kostajnice, koja je u prošnji zaboravila svoga sinčića od sedam godina, koga su poslije poturčili" (59:340).

Z E C (p,m). **Zeci** (p), u Mostaru. Ranije su živjeli u Jasenici (Lug, Trebinje) i Veličanima (Popovo). Iz Jasenice im je neki predak, u XVIII vijeku, odselio u Mostar. Zec iz Veličana imao je veliko imanje (oko 60 rala zemlje), ali ga je "usled slabih godina i nerodice" rasprodao i odselio u Mostar. Slave Jovanjdan (59:269;84:176). U Mostaru su očuvani brojni spomenici članova ove ugledne i bogate porodice iz XVIII vijeka, a i kasnije. Na Pašinovačkom groblju sahranjena je 1777. godine Fimija Zec. Neki članovi ove porodice (Teodor i Jovan) imali su titulu "kir", a Špiro Zec se spominje kao jedan od sastavljača Uredbe mostarske škole, osnovane 1858. godine (232:201-203). **Zeci** (m), u Orašju (Prozor). Porijeklo im nije poznato. Smatraju se starosjediocima u ovom selu (79:71). Nekada ih je bilo i u Potkom Prisoju (Dabar). Ovdje ih je "kuga pomorila". Groblje gdje su sahranjeni po njima je nazvano "Zečevo groblje" (97:81).

ZEČAR (p), vrlo rijetko prezime porodica u Šćenici (Ljubomir, Trebinje). Smatraju se jednom od najstarijih porodica u Ljubomiru. Nepoznato je kada su i odakle doselili u Ljubomir. Slave Aranđelovdan (187:186). Porodica Toše Zečara odselila je, prije Drugog svjetskog rata, na Kosovo i nastanila se u Retkoceru kod Uroševca. Drugi su odselili, 1946. godine, u Klek kod Zrenjanina (Vojvodina). U Šćenici je rođen narodni heroj **Milan, Toše Zečar** (1906-1944). U predratnom periodu, Milan je bio istaknuti aktivista Zadružnog pokreta na Kosovu, a u toku rata poznati politički i vojni rukovodilac. Hrabro je poginuo u borbi sa bugarskim fašistima, 9. juna 1944. godine, na prelazu preko rijeke Bregalni-

ce. Tog kobnog dana krenuo je da primi dužnost komandanta 25. srpske divizije. Poslije njegove sahrane, pred strojem boraca, pročitana je depeša Vrhovnom štabu NOV i POJ u kojoj se traži da se Milan Zečar proglasi narodnim herojem, jer je "svojim besomučnim herojstvom...bio oličenje junaštva i služio kao primer svima" (169:366,367).

ZEČEVIĆ (p,k). **Zečevići** (p), u Vrbnom i Vrbici (Bileća), Ranikućama (Nevesinje) i Nevesinju. Starinom su iz Zete. Živjeli su u Banjanima pod prezimenom Bačevići, odakle su oko 1760. doselili u Kolečko, a odatle, oko 1840. prešli u Ranikuće. U Vrbicu su doselili iz Banjana oko 1860. godine. U Vrbnu je živjela jedna porodica Dutina koja je izumrla. Ostala je samo jedna djevojka iz ove porodice za koju se Zečević "ud'o" i naslijedio njeno imanje. Slave Jovanjdan, a prisluzuju Sv. Savu (59:128,173,218). **Zečevići** (k), u Rumbocima i Varvari (Prozor). U Rumbocima su starosjedoci i jedan su rod sa Žutićima. U Varvaru je Zečević došao «na ženinstvo» 1925. godine iz Rumboka (79:92,95).

ZEČIĆ (m), u Vlahovićima (Ljubinje) i Prisoju (Dabar, Stolac). Porijeklom su od Vlača Bijelića iz Vlahovića. U Prisoje je doselio Mehmed, "po kugi", i oženio se od iseljenih Sinanovića. Prezime se navodi i kao Zečić (248:26;97:81). U pravoslavnoj crkvi u Vlahovićima sahranjeni su njihovi preci Bijelići čije su grobne ploče sa natpisima ostale neoštećene i za vrijeme turske vladavine. Čuvali su ih muslimani Zečići. Istorijski izvori bilježe da je i crkveni ključ čuvao kod sebe muktar Zečić, "i to s toga što su mu u crkvi sahranjeni preci" (218:110).

ZEĆO (m), u Podbrežju (Konjic). Živjeli su i u Bijeljanima (Bileća), Stocu i okolini. Daljim su porijeklom iz Vlahovića, od nekadašnjeg kneza Vlača Bijelića. Njegov unuk Zećo "zavadi se sa braćom i primi islam". Njegovi potomci uzeli su ovo prezime. U Podbrežje su došli iz Vlahovića oko 1870. godine (59:339; 97:74,103; 155:576). Iz navednih izvora može se zaključiti da su prezimena Zečić i Zećo, koja se navode i kao Zeće, istog porijekla. Mihić ih navodi kao dvojno prezime: **Zeće-Zečići** (576). Porodica ovog prezimena više nema u Vlahovićima i Dabru. Nije poznato kada su i gdje odselili.

ZEKIĆ (k,m). **Zekići** (k), u Trebimlji (Popovo). Doselili su iz Trnčine, "za turskog vremena", i nastanili se u zaseoku Zagarac. Staro im je prezime Lonac, a novo su (po svom starom nadimku Zekić) uzeli poslije Drugog svjetskog rata. Navodno, nadimak su dobili po nekoj Mari zvanoj "Zekinica". Slavili su Nikoljdan (84:164; 130:167). **Zekići** (m), u Burmazima (Stolac), Stocu i Branilovićima (Gacko). Porodice u Burmazima i Stocu, prema predanju, potiču od nekog momka "kneza" Derikobile iz Duboke koji se zvao Zeko. Po njemu su dobili i prezime (59:228). Zekići u Branilovićima su porijeklom od Bijelića (147:578).

ZEKO (k), u Belenićima (Popovo). Prezime Zeko "postalo je od pridjevka". Nije poznato odakle su došli u Beleniće. "Ispitivač je zapisao da svi slave krsna imena, ali nije naveo koja su to" (59:268). Prema Ljubu Mićeviću, Zeke su došle u ovo selo iz obljižnjeg Kijev Dola i slave (kao i svi katolici u selu) Tomindan (84:146).

ZELE (m), u Stocu. Stara su porodica, nastanjena u Uzunovića mahali. Jedan od njenih pripadnika **Ali ef. Zele**, sin Ahmedov, bio je poznati fakir i humanist. Godine 1815. zavještao je dio svoje imovine u dobrotvorne svrhe i odredio da se svake godine podijeli sirotinji "po tri tovara brašna". Zele su imali posjede i u Dabru (97:35,85).

ZELEN (p), u Lipi (Duvno). Starosjedioci su u ovom selu. Ne navodi se odakle su starinom. Slave Nikoljdan. Ova stara porodica živjela je i u Mandinu Selu (59:311,315). Ima mišljenja da su Zeleni starinom iz Hercegovine.

ZELENIKA (k), u Biogracima, Donjem Gradcu, Gornjem Gradcu, Jarama, Knešpolju i Rasnu (Široki Brijeg). Daljom su starinom iz Zelenike kod Herceg-Novog. U Gradcu se spominju 1743. i 1768. godine, odakle su se raseljavali u navedana mjesta (189:36, 41,44,45,85). Dedijer ih spominje u Jarama i Zavozniku i kaže da su "od onih iz Graca". Zelenike u Jarama su slavili Nikoljdan, a u Zavozniku Petrovdan (59:345,348). U popisu porodica u Zavozniku Petrić ih ne pominje. Zelenika ima i u Doljanima (Jablanica), Donjoj Vasti i Uzdolu (Prozor). Porijeklom su iz Gradca (Široki Brijeg). Ranije su se zvali **Kubići**. U Doljane su doselili iz Gradca oko 1878. godine, a u Donju Vast prije 1878. U Uzdo-

lu su "od oko 1850". Zovu se i Đugumovići (79:129,131,162). Zelenike su nastanjene i u Mostaru.

ZELENOVIĆ (p), u Miholjačama i Avtovcu (Gacko). Porijeklom su iz Drobnjaka u Crnoj Gori, odakle im je predak došao. Pobjegao je "zbog nekakve krvi" i nastanio se u Miholjače. U Avtovac je Zelenoviće oko 1880. godine "dotjerala tjeskoba i sjeromaština" iz Miholjača. Slave Đurđevdan (59:198,204).

ZELENKOVIĆ (p), u Domanovićima i Opličićima (Čapljina). Veoma su stare porodice. Turci su ih zatekli u ovim selima. Imali su i "svoju planinu na Bjelašnici, koju su napustili jer ne drže mnogo stoke". Slave Šćepandan (59:252).

ZELENPUIHOVIĆ (k), staro prezime porodica u Hotnju (Neum). Ovo se složeno prezime (od Zelen i Puhović) više ne pominje u ovom kraju. Zelenpuhovići iz Hotnja su odavno uzeli drugo prezime: **Trojić** (84:191).

ZELIĆ (k), u Uzdolu (Prozor). Starinom su Spaići iz Gruda u zapadnoj Hercegovini. Iz Gruda im se iselio predak i nastanio se "najpre na Goricu, pa u Dobrošu, zatim u Ljubunce, Purićevinu, Čelice i oko 1870. u Uzdo" (79:131).

ZELJKO (k), u Donjem Crnču, Gornjem Crnču, Gornjim Dobrkovićima i Oklaju (Široki Brijeg) i Veljacima (Ljubuški). U Donjem Crnču su starosjedioci. Priča se da potiču od nekakvog Ambroža i da su se ranije zvali Reljići. U navedena mjesta doseljavali su iz Crnča. U Veljake je Zeljko došao u najam iz Crnča, pa se "uvinča" (59:302; 189:58,61,71,73).

ZEMLJIĆ (p), stara trebinjska vlastelinska porodica. U istorijskim izvorima prve polovine XV vijeka pominje se Vukosav Zemljić koji je, u oktobru 1419, vodio "nekakve razgovore" sa Dubrovčanima na Carini (Ivanica). Pored Vukosava pominju se i dvojica knezova Zemljića: Paokun i Mišljen, kao vlastelini Pavlovića. Zemljići ostaju uz Pavloviće i poslije gubitka Trebinja. Oni su se "držali čvrsto" sinova vojvode Radoslava Pavlovića i "povukli se iz izgubljene oblasti" (65:66). Prezime Zemljić odavno se ne pominje u trebinjskom kraju.

ZILIĆ (m), u Bačevici (Fatnica, Bileća). Bili su nastanjeni u Bileći i u Medanićima (Gacko). U Bačevici Zilići pričaju da su "poislamljeni potomci porodice Kovačevića", a drugi stanovnici sela za njih "vele" da su porijeklom od porodice Stolica u Dabru. Zilići iz Medanića su prodali zemlju Vukotićima i odselili u Tursku (59:185; 97:173,219).

ZIMONJIĆ (p), u Garevoj (Gacko). Prema jednom predanju, doselili su iz Šaranaca kod Šavnika, a po drugom iz Kobilj Dola (Cetinje). Prezime je nastalo od nadimka "Zimonja" kojeg je dobio neki njihov predak. Jedno vrijeme su živjeli u bivšem gatačkom selu Obješenik, gdje se bio doselio otac vojvode Bogdana Zimonjića, "pobjegavši od nikšićkog zuluma pod Alipašino okrilje". Četiri godine poslije pogibije Smail-age, Zimonjići su se iz Obješenika vratili u Garevu. Slave Lazarevu Subotu (59:197,208). Vrlo zanimljiv, fizički i intelektualni, portret **Bogdana Zimonjića** (1813-1909), neosporno najčuvenijeg izdanka ove porodice, dao je francuski putopisac Ogist Melan: "... To je u isti mah vojnik i krstaš, sveštenik i vojskovođa, pop i vojvoda; to je u isto vrijeme nacionalni bard, koji pjeva, uz pratnju gusala, stare junačke pjesme, srpske i slovenske. Visokog stasa, fizionomije koja ulijeva povjerenje, Zimonjić se pojavljuje u logoru kao jedan od onih legendarnih junaka iz krstaških ratova, jedan Tankred ili jedan Godfrid. Zimonjić je visokog stasa, crna brada, prošarana srebrnastim vlasima, pokriva mu prsa. On nosi bogat oklop (koporan) ukrašen srebrnim tokama, prsluk bogat, zlatom vezen, o bedru mu visi veličanstven turski jatagan, polukružnog oblika, koji je on oteo nekom paši. To je čovjek blag i ljubazan, koji je, kao srpskopравoslavni sveštenik, dobio izvjesno obrazovanje. Ima manira i vodi računa o formalnostima, govori pomalo italijanski, voli da raspravlja o nauci i filozofiji. Videći ovoga velikog ratnika na njegovom malom vrancu, čovjek bi rekao da je umakao s nekog drugog svijeta, da je to duh iz onih dalekih vremena kada su narodi i njihovi gospodari, obuzeti svetim nemirom, obučeni u svoje najsajnije svečane odore, marširali, u metežu, da osvoje Jerusalim" (242:279). Zanimljiv podatak o Zimonjićima pruža nam i Miloš Đ. Slijepčević koji kaže da je, sredinom XVIII vijeka, bio paroh samoborske crkve kaluđer i knez Jovan Zimonjić. Jovan se raskaluđerio i oženio u Samoboru. Od njega su "svi Zimonjići, među kojima i vojvoda Bogdan". Ovaj knez i bivši kaluđer imao

je "berat za obnavljanje crkava". Poginuo je od "nekog umobolnika" obnavljajući manastir Pivu. Tamo mu se nalazi i grob (222:17). Zimonjića ima nastanjenih i u Mostaru.

ZIROJEVIĆ (p), u Braičevićima (Gacko), Dubljevićima (Nevesinje), Pločniku (Borač), Strupićima (Dabar)...Starinom su Predojevići iz Riđana. U "najstarije vrijeme" Braičevići su bili imanje kneza Predojevića iz Prijedora kod Bileće. Iz njegova bratstva bio je neki Brajko po kome je selo dobilo ime. Brajkov otac zvao se Ziroje i po njemu su Zirojevići dobili prezime. Iz Braičevića su se raseljavali u Pločnik, Dubljeviće i druga mjesta. U Strupiće je "dodigao" Grgur oko 1865. godine, iz Gacka. Slave Nikoljdan (59:321,328, 333; 248:33). Zirojevića ima nastanjenih i u Mostaru.

ZLATIC (k,m). **Zlatići** (k), u Podboru (Prozor). Porijeklom su od Grubeša iz Šćita. Kada su doselili u Podbor nije poznato (79:84). **Zlatići** (m), se spominju u Kruševljanima (Nevesinje). Nepoznato je odakle su starinom (97:153).

ZLOJIĆ (m), u Striževu (Drežnica, Mostar). Godine 1890. upisani su "na gruntovnom ulošku...kao Zlojo, a kasnije se pojavljuje oblik Zlojić". Zlojići su nekada bili "veoma ugledan rod" u Drežnici. Za vrijeme kandijskog rata (1645 - 1669), "pogibja Kardum-arambaše locira se u Drežnicu, a kao vinovnik spominje se Zlojić Omeraga iz Drežnice". Omeragu Zlojića pominje u svojim djelima Andrija Kačić Miošić i drugi pisci. Zlojića ima na više mjesta u okolini Metkovića. Doselili su iz Hercegovine. Oni su, prema predanju, "sa islama prešli u katolicizam" (173:55).

ZLOMISLIĆ (k), u Gornjem Crnču i Jarama (Široki Brijeg), Sutini (Rakitno, Ljubuški), Podgrađu, Buni i Kosoru (Bišće, Mostar). Starinom su iz Crnča, odakle su doseljavali u ostala mjesta. U Crnču se spominju 1746. i 1768. godine. U Rakitnom "većina smatra" da su doselili od Bune kod Mostara i spadaju u red novijih doseljenika". Nastanjeni su u sutinskim zaseocima Šarića Dolac i Vlašani (59:241,243,309; 189:36,58; 181:111).

ZLOMUŠICA (m), u Banjdolu (Podveležje, Mostar). Starosjedioci su u ovom selu. Jedno su bratstvo sa Fazlićima, Husnićima i Tulama (59:237). Ima mišljenja da su Zlomušice doseljenici iz Pet-

rovića u Banjanima. U Podveležje su doselili "iz Dubrava prije više od 150 godina" (115:159). Dediđer ih navodi kao Zlomužice.

ZLOPAŠA (k), u Proboju i Radišićima (Ljubuški) i Buhovu (Široki Brijeg). U Buhovu su odavna. Godine 1743. spominje se Ivan Zlopaša sa 11 članova porodice. U Proboj su Zlopaše doselile iz Buhova, a u Radišiće im je predak došao na ženino imanje iz Buhova oko 1860. godine (59:295; 189:83).

ZOLJ (m), Bijenja i Sopilji (Nevesinje). U Sopilja su Zolji došli iz Bijenje oko 1870. godine (59:323). Zolji su bili nastanjeni i u nevesinjskom selu Žulja (97:159). Njihovo porijeklo i odakle su doselili na područje Nevesinja nije poznato.

ZORAC (k), u Ravnom (Popovo). Zorci su od istog roda kao i Razmilovići i Lonci u Trnčini. Davno su doselili iz Trnčini, odakle su i porijeklom. Kao i ostali katolici u Ravnom slavili su Mitrovdan (84:159,160).

ZORIĆ (k), u Humcu (Ljubuški). Porijeklom su iz Gruda u Bekiji. U Humac su došli davno, za vrijeme neke "gladne godine po astačili". Ima ih i u Grudama, i «negdje u Bosni» (59:303).

ZOVAC (k), u Bijači, Otoku, Humcu i Radišićima (Ljubuški). Ima ih u Bišću i Bijelom Polju (Mostar), Gabeli (Čapljina) i u Mostaru. Starinom su iz Hamzića u Broćnu (59:303).

ZOVAK (k), u Veljacima (Ljubuški). Porijeklom su iz Kočerina (Široki Brijeg), odakle im je predak došao "na ženinstvo" (59:302). U opisu prezimena u Kočerinu Petrić ne pominje Zovake. Vjerovatno su se tamo drukčije zvali.

ZOVKO (k), prezime brojnih i razgranatih porodica u zapadnoj Hercegovini. Nastanjeni su u Pologu, Donjem Crnču, Oklaju, Pribinovićima, Trnu i Uzarićima (Široki Brijeg), Proboju, Veljacima, Humcu, Bijači, Otoku, Radišićima (Ljubuški). Ima ih u Bišću i Bijelom Polju (Mostar), Radešini (Konjic), Mostaru i drugim mjestima. U Pologu su odavno. U popisima iz 1743. i 1768. godine u Pologu se pominju pod prezimenom **Zovković**. Tih godina bilo ih je i u drugim mjestima zapadne Hercegovine. Po jednom narod-

nom predanju, u Crnač su doselili iz "Bilog Polja" kod Mostara. U Oklaje, Pribinoviće i Trn došli su iz Crnča oko 1750. godine. Za Zovke u Tatama (dio sela Jare) Dedijer navodi da su došli od Imotskog u Dalmaciji "prije 300 godina" i da su se tamo zvali Zlokovci. Petrić kaže da su Zovke "već dugo na području Lištice, tako da se u jednu ruku mogu smatrati starincima" (59:262,295, 297,302,337,343,346,349; 189:36,51,55,58,62,71,79).

ZOTOVIĆ (p). Domaševo (Ljubomir, Trebinje). Nekada ih je bilo i u Krajpolju (Ljubinja). Porijeklom su "odnekle od Podgorice u Crnoj Gori". Tamo su neki Zotovići primili islam, a oni koji to nisu htjeli doselili su u Ljubomir. Iz ovog roda bilo je sveštenika i vladika. Dedijer kaže da je na jednom starom krstu u Domaševu pročitao da se neki njihov predak zvao Petar **Zot** a ne Zotović, te da je u Majerovom rječniku pronašao da Zot "u arbanaškom znači gospodin". Na taj način etimologija ovog prezimena "pojačava vjerodostojnost da su oni iz neke oblasti gdje ima arbanaških elemenata". Porodica Zotović iz Domaševa imala je velika imanja oko Ljubinja i Trebinja, "koja su postepeno Turci oduzeli". U Krajpolju su Zotovići živjeli prije naseljavanja današnjih stanovnika. Njima je pripadalo Donje Krajpolje gdje su imali kulu, a imali su je i u Ljubinju. Slave Nikoljdan (59:84,142,290;155:509). Zotovića iz Domaševa ima u Trebinju, Sarajevu, Beogradu i drugim mjestima.

ZUBAC (p,k,m). **Zupci** (p), u Rupnom Dolu (Površ, Trebinje), Džinovoj Mahali, Rogačama, Drežnju, Batkovićima (Nevesinje), Hodbini (Mostar) i Ljubinju. Zupci u Rupnom Dolu porijeklom su iz Kunje Glavice u Zupcima (Trebinje). Stara im je slava Đurđevdan, a nova Šćepandan (75:1218). O imenu plemena i predjela Zupci jedna stara priča kaže: Vrlo davno živio je u Petrovu manastiru, čije se razvaline nalaze između Bihova i Zgonjeva, nekakav car sa ženom i ćerkom jedinicom. Imao je i dva momka: Zubana i Grdana. Zuban je bio vrlo ružan, ali hrabar. Gruban je imao drugo ime, ali su ga ovako zvali radi uroka jer je bio vrlo lijep. Car i carica naume da kćer udaju za Grubana, ali su se bojali da je Gruban ne ubije. Zbog toga naredi da obojica odu "s one strane Mokrog" (dio polja između Bugovine, Velje Gore, Zgonjeva i Bihova koje je često pod vodom), pa da obojica zapliva. Obećali su dati djevojku onome koji prvi prepliva. Zuban je

uviđao da car i carica više vole Grubana, te, kada su bili nasred vode, uguši Grubana, a on ispliva. Da bi se car "otresao" Zubana, naredi mu da uhvati hata "bez biljega", kojeg je iz podruma pustio i da na njemu nezauzdanu i neosedlanu dojaše. Zuban je osam dana jurio za hatom, uhvatio ga u Konjskom, u Carevu polju i uzjahao kod vode Carice. Dojahao je do cara. Car mu dade kćer za ženu, a u miraz predjel koji se po njemu nazva **Zupci**, a Zuban dobi prezime **Zubac**. U Zupcima, kod sela Turmenti, ima pećina koju zovu Vilina pećina jer su, prema predanju, u njoj vile živjele. Priča se, kad se Zubanu rodio deveti sin, da je najstarija vila rekla: "Hajdemo, moje druge, da selimo odavde jer ovde nema više stanka, jutros se našao i deveti sin Zubana Zupca" (75:1148). Zupci u Džinovoj Mahali su iz Zubaca. Doselili su oko 1800. godine. Slave Arandelovdan. U Rogačama i Drežnju su starinom Baševići iz Perasta, a u ova sela su došli iz Zubaca. Slave Jovanjdan. U Batkoviće su došli iz Udrežnja. Slave Đurđevdan. U Hodbinu i Ljubinje su doselili iz Nevesinja (59:222,223,317, 325; 155:503). Zubaca ima nastanjenih u Ukšićima (Ljubomir, Trebinje). Porijeklom su od Ratkovića sa Zubaca. Po predjelu iz kojeg su doselili u Ukšiće prozvani su Zupci. Ima ih u Trebinju, Beogardu, Novom Sadu i drugim mjestima. Slave Đurđevdan (187:122). **Zupci** (k), u Smokinju i Rasnu (Široki Brijeg). U Smokinje su došli iz Broćna, gdje su oko 1600. godine doselili iz Virova u Dalmaciji. Tamo su se zvali Cvitanovići. U Rasno je Zubac došao iz Prozora, kupio je imanje u Kvesića, a starinom je iz Grljevića (Ljubuški). Zubaca "danas" ima samo u Rasnu, tvrdi etnolog Petrić (59:353; 189:85). Prema Filipoviću, Zubaca ima i u Orašcu (Prozor). Doselili su iz Grljevića (79:71). **Zupci** (m) su živjeli u Trebinju. Godine 1759. pominje se Osman Zubac koji je naplaćivao "carinu (badž) na klancima dubrovačke skele" (97:270). Ne spominju se, u novije vrijeme, u Hercegovini.

ZUBO (p), neobično prezime stare mostarske porodice. Iz natpisa na jednom spomeniku u pravoslavnom groblju na Pašinovcu saznajemo da je tu sahranjen, 1710. godine, "rab boži Jovan Zubo" (233:166).

ZUCALO (k), u Grepcima (Bobani, Trebinje). Vrlo su stara porodica i odavno su u ovom selu. Porijeklo im nije poznato. Zucali i To-

mići u Grepcima i Grebe u Ljubinju su "jedna porodica" (59:274,275).

ZUHRIĆ (m), u Kokorini (Podveležje, Mostar), Opličićima (Čapljina) i Gubavici (Mostar). Prema Dedijeru porijeklom su od Zurovaca iz Kruševice kod Ljubinja. U Kokorinu im je predak došao iz Lokava u Dubravama "na Velagića čitluk". U Opličiće su doselili iz Prenja oko 1840. godine (59:237,255,265). Kanaet tvrdi da su Zuhrići porijeklom iz Opličića i da su u Kokorinu došli iz Prenja. Ubraja ih među stare doseljenike u Podveležju (115:16). Zuhrića ima i u Ljubuškom.

ZUKANOVIĆ (m), u Kovačevu Polju (Prozor). Nastanjeni su u zaseoku Zukanovići, koji je po njima dobio ime (79:74). Zukanovići su živjeli i u Kifinu Selu (Nevesinje), a spominju se i u Dabrici, Stolac (97:92). Stara su porodica. U groblju kod škole u Dabrici nalaze se nadgrobnički (nišani) članova ove porodice sa početka XIX vijeka (165:392). Zukanovići žive i u Mostaru.

ZUKIĆ (m), u Blagaju (Bišće, Mostar), Papratskom (Konjic), Rogobrdu i Striževu (Drežnica, Mostar). U Blagaju i Papratskom su starosjedioci (59:240,338). Zukićima na području Drežnice, "matično selo" je Striževo. U Rogobrdo su doselili iz Striževa (173:85). Ima ih i u Dračevici kod Mostara.

ZULOVIĆ (m), u Drugovićima i Kuli (Gacko). Prema porodičnom predanju, porijeklom su od Resulbegovića iz Herceg-Novog. Kažu da su u Drugoviće doselili početkom XIX vijeka (147:578). Zulovića ima nastanjenih i u Mostaru.

ZUPČEVIĆ (m), u Trebinju i Čičevu kod Trebinja (75:1245). Zupčevići su živjeli i u drugim mjestima u okolini Trebinja. Pored Čičeva spominju se u Risovcu, Gornjim Turanima i Župi u Lastvi (97:256,275,295). Jedno predanje kaže da potiču od Jovana Zupca sa Zubaca. U jednoj porodici trebinjskih Zupčevića rođen je poznati antifašista i narodni heroj **Asim Zupčević** (1919-1942). Poslije okupacije zemlje aprila 1941. godine, Asim se uključio u NOP i aktivno radio na organizovanju opštenarodnog otpora. Muslimanima trebinjskog kraja objašnjavao je suštinu ustaškog pokreta, razotkrivao zlodjela ustaša i odvrtao ih od stupanja u us-

taške formacije. U literaturi i dokumentima ovo se prezime navodi i kao **Zubčević**.

ZUROVAC (p), u Klepcima i Grabovini (Čapljina). Nekada su živjeli u Rabini (Nevesinje) i Kruševici kod Ljubinja. U Grabovini su starinom iz Kruševice. Živjeli su neko vrijeme u Dretelju i Staroj Gabeli, odakle su prešli u Grabovinu. U Klepce je predak Zurovaca došao iz Grabovine i "udao se za Janjića kćer". Slave Jovanjdan (59:262,264,324). M.Vego smatra da su Zurovci svoje prezime dobili od Vlaha Zurovića (260:347). Više porodica Zurovaca nastanjeno je u Mostaru.

ZUROVIĆ (p), srednjovjekovna gatačka porodica, nekada nastanjena u Zurovićima – selu koje je po njima dobilo ime. U dubrovačkim dokumentima Vlasi Zurovići se spominju u drugoj polovini XIV vijeka u neposrednoj blizini Dubrovnika. Nije utvrđeno kada su se naselili u predio Borča i sadašnje selo Zuroviće. Kao katuari na prostoru današnjih Zurovića, prema dubrovčkim dokumentima, javljaju se od 1404. godine. Predanje kaže da im se predak zvao Zuro, a njegovi potomci prozvani su Zurovići. Uspomena na njih očuvana je i u hidronimu Zurovića potok (146:303).

ZVIJER (p), neobično i sasvim rijetko prezime porodica nastanjenih u Ostrvici – seocetu ispod brda Ostrvica u Vranjskoj (Bileća). Ranije su se zvali Beraći. Njihov predak Luka Berać živio je u Kutima. Luka je, kaže predanje, bio hitar kao neka zvijer. Po tome su njegovi potomci uzeli ovo prezime. U srodstvu su sa Radovanovićima i Kešeljima u bilećkom kraju. (Ratko Šarenac: *Porodica Šarenac-Kresojević*, rukopis, Beograd).

ZVIZDIĆ (m), stara porodica koja je bila nastanjena u Maloj Gračanici (Gacko). Porijeklom su od stare kneževske porodice Živkovića. Zvizdići su bili pravoslavni. Neki njihov potomak promijenio je vjeru iz osvete, "zato što je jedan musliman napao na njegovu ženu" (59:201). Prema Hasandediću, Zvizdići potiču od Mehmed-spahije Zvizde (Zvizdića), rođenog u Gacku "koncem 17. ili 18. stoljeća". Mehmed-pašinoj ženi bilo je ime Slava, a i Mehmed je bio "kršćanin i bilo mu je ime Đuro". Po jednom drugom predanju, Đuro se prezivao Vasović "i od njega vuku porijeklo ga-

tački Zvizdići". Ova stara gatačka porodica svojevremeno je dala više poznatih ličnosti. Pored Mehmed-spahije, u istorijskoj literaturi se pominju i drugi, među kojima i **Džafer Zvizdić** koji se istakao kao "hrabar i velik junak prilikom ulaska austrijske vojske u Gacko, pa su ga vojne vlasti osudile na smrt i strijeljale" (97:184,185,189). U Hateljima (Dabar), na lokalitetu Velike Ploče, nalazi se "jedan turski grob" koga narod zove "barjaktara Zvizdića harem" (248:36).

ZVONO (k), u Trebimlji (Popovo). Porodice ovog neobičnog prezimena starinom su iz Velje Međe. Priča se da im je neki predak ukrao crkveno zvono i po tome su dobili prezime Zvono. U matičnim knjigama župe Trebimlja Zvone se spominju prvi put 1710, a u Veljoj Međi 1713. godine (84:164; 214/7-8:100).

ZVONIĆ (k,m). **Zvonić** (k), prezime evidentirano u trebinjskom kraju. U dokumentima iz srednje XVIII vijeka spominje se "Trebinijski paroh" dum Andrija Zvonić. U jednom zanimljivom natpisu tvrdi se da je ovaj Hercegovac bio "nestašan liberalac", pisac satiričnih stihova, vrstan narodni pjevač i guslar. Pisao je pjesme "brzopisnom ćirilicom" i nazvao ih *Pjesni famoze*. Smatrali su ga nastranim pjesnikom i piscem uvredljivih stihova. Zbog toga je dolazio u konflikt sa crkvenim vlastima i odgovarao (1748) pred crkvenim sudom u Dubrovniku. (Petar Kolendić: *Iz Staroga Dubrovnika*, SKZ, Beograd, 1964, str.221-225). Pomenuti Zvonić mogao bi biti potomak stare popovopoljske porodice Zvono. Dodatkom sufiksa **ić** nastalo je novo prezime. **Zvonići** (m) su u Željuši (Bijelo Polje, Mostar) i u Mostaru.

Evo još nekih prezimena koja se pominju u Hercegovini: **ZAFIROVIĆ** (m) u Vranjevićima (Mostar); **ZAGIĆ** (m) u Ljubuškom; **ZAGORČIĆ** (m) u Mostaru; **ZAHIR** (m) u Blagaju (Mostar); **ZALUP** (m) u Gorici (Konjic); **ZAPUŠIĆ** (p) u Udrežnju (Nevesinje); **ZARADIĆ** (p) u Mostaru; **ZAVITAN** (m) u Gabeli (Čapljina); **ZEBIĆ** (m) u Jablanici; **ZELIHIĆ** (m) u Trebinju; **ZELJKOVIĆ** (m) u Rotimlji (Stolac); **ZERDELIĆ** (m) u Mostaru; **ZERDO** (p) u Poljicu (Popovo); **ZIROVIĆ** (k) u Mostaru; **ZLATANIĆ** (p) u Trebinju; **ZLATAREVIĆ** (p) u Planoj (Bileća); **ZLATARIĆ** (p) u Planoj (Bileća); **ZLATKOVIĆ**

(p) u Mostaru; **ZLOJO** (m) u Predolju (Dabar); **ZMIJAREVIĆ** (m) u Stocu; **ZOIĆ** (p) u Trebijovima (Trebinje); **ZUBAN** (m) i **ZUBIĆ** (m) u Stocu i okolini; **ZUBOVIĆ** (m) u Vlahovićima (Ljubinje); **ZULTI-KAREVIĆ** (m) u Trebinju; **ZUPIĆ** (p) u Čemernom (Gacko); **ZUPOVIĆ** (m) u Kuli (Gacko); **ZURIĆ** (p) u Konjskom (Trebinje); **ZVICOR** (p) u Batkovićima (Nevesinje).

Djevojke iz Prebilovaca, 1939.g.

Prebilovci su poznato hercegovačko selo kraj Čapljine. Bilo je karakteristično i po raznovrsnim prezimenima porodica koje su u njemu živjele. Djevojke na fotografiji su iz porodica 15 različitih prezimena : Bulat, Bandur, Brnjašić, Ćirić, Ćuk, Dragičević, Ekmečić, Mandrapa, Medić, Mirković, Nadaždin, Sarić, Šarić, Tripković, Ždrakanović.

ŽAGROVIĆ (m), stara porodica nekada nastanjena u Čapljini. Pominju se u dokumentima iz 1867. godine. Ubrajaju ih u autohtone muslimanske porodice u čapljinskom kraju. Posljednji član ove porodice (Derviš) otišao je, koncem XIX vijeka, u Tursku. Po njima je jedna mahala u Čapljini nazvana Žagrovići (98:126).

ŽARAK (k), u Čvaljini i Trnčini (Popovo). Žarci su "pokatoličeni ogranak pravoslavnih Čihorića" koji su u XIV vijeku živjeli u Popovu. U Čvaljini tvrde "da se neki Čior odelio od Žaraka i prešao u pravoslavlje". Ima mišljenja da su Žarci porijeklom od Livna ili Grahova u Bosni, a ima i priča da je "Žarko prešao u katoličanstvo kad i Matići u Dubljanima". U Trnčinu su Žarci doselili iz Čvaljine, "na tazbinu Mijatovića". Slavili su Šimundan (84:77, 156,168).

ŽARKO (m), Vranjevići (Bišće, Mostar). Starinom su iz Dabrice (Stolac), odakle im je predak došao "na čitluk" u Vranjeviće (59:245). Prezime je identično hrišćanskom muškom ličnom imenu i moglo je nastati od nekog njihovog pretka.

ŽARKOVIĆ (p,m). **Žarkovići** (p), u Gornjem Hrasnu (Neum), Ubosku i Kapavici (Ljubinja), Srđevićima i Bodežištima (Gacko), Kraščici (Borač), Hudutskom (Prozor). Prema predanju, potiču od kneza Mirila iz Mirilovića (Bileća). U Gornjem Hrasnu su živjeli u zaseocima Vlaka i Gaj. Godine 1829. prešli su iz Vlaka u Gaj. Neke porodice su odselile u Ubosko 1882. godine. Kasnije su se iseljavali u Kosovsku Mitrovicu, Bačku i druge krajeve. Slave Jovanjdan (59:276,289,293; 155:700). Žarkovići u Srđevićima, prema predanju, potiču od nekog kneza Žarkovića koji je "u vrijeme Baja Pivljanina živio u Srđevićima". I u Kruščici su porijeklom iz Srđevića, a doselili su iz Lukovica kod Gacka (59:201,

204,322). Žarkovići u Hudutskom su iz Gornjeg Hrasna. Godine 1895. doselili su u Jablanicu, "odatle u Doljane, zatim na Jasen, pa u Lizoperce, a 1932. na Ramu" - u Hudutsko. Slave Jovanjdan (79:155). **Žarkovići** (m), u Prenju (Dubrave, Stolac). Starinom su iz Rečica (Čapljina). Selili su u Tursku, pa se povratili oko 1855. godine, i nastanili u Prenju (59:257).

ŽDRALE (p), u Baljcima (Bileća). Starinom su iz Banjana. Na Baljke su doselili iz Prigradine (Nikšić) "odmah poslije zadnje kuge". Ranije su se zvali Mićovići. Slave Đurđevdan (59:160). Ždrale su nekada živjeli i u Orahovom Dolu (Popovo). Za njih se «govori» da su od njih Milići u Veličanima (84:153).

ŽDRALIĆ (p), u Rečicama (Čapljina). Porijeklom su od Ždrala iz Baljaka kod Bileće. U Rečice su doselili oko 1880. godine. Slave Đurđevdan (59:253). Ždralići su nekada živjeli i u Veličanima (Popovo). Potiču "od pretka koji je došao kao katolik iz Orahova Dola". Promijenili su prezime i sada se zovu Milići (84:177). Navedeni podaci ukazuju da su Ždrale i Ždralići u Orahovom Dolu bili jedna porodica.

ŽDERIĆ (m), u Podbrežju (Konjic). Porijeklom su iz stolačkih Dubrava. Predak im je bio "austroougarski pandur". U Podbrežje je došao kao penzioner, ali se ne navodi kada (59:339).

ŽDERO (m), pejorativno prezime porodica koje se, u izvorima pominju u Blagaju (Mostar) i Gabeli (Čapljina). Godine 1698. u Blagaju se spominje Muhamed-aga Ždero kao zapovjednik ovog mjesta. U Gabeli su Ždere bili nastanjeni "polovinom prošlog stoljeća" (98:17,139).

ŽDRIJELOVIĆ (p), stara porodica koja je u «najstarije vrijeme» živjela u Ždrijelovićima (Ljubomir, Trebinje). Prema predanju, u selu su živjela trojica braće. Najstariji je bio seoski knez. Nekom prilikom, kada je u selo došao "kupčija" (poreznik) Džafer Begzadić iz Trebinja da skuplja harač, nije našao kod kuće braću Ždrijeloviće, pa im je istukao majku. Kada su to saznali, dvojica starije braće krenu za Džaferom, sustignu ga i ubiju, a zatim pobjegnu u Carigrad i tamo prime islam. Kada su se obogatili, vrate se u Ljubomir i nastane pored svoga brata, "da ga brane

od Begzadića". Jedan od braće je poginuo i od njega su "neki begovi u Trebinju" (59:140). Vjerovatno je selo Ždrijelovići po njima i dobilo ime.

ŽDULA (p), neobično prezime porodica nekada nastanjenih u Bugovini i Kremnom dolu (Trebinje). Prema O.Đ.Koziću, Ždule su od Vukanovića iz Bugovine. Zbog čega su uzeli ovo prezime "u narodu se ništa ne priča". Slave Jovanđan (75:1235). Prezime je, vjerovatno, nastalo po nadimku nekog njihovog pretka. U trebinjskom kraju ovog prezimena odavno nema.

ŽELUD (p), u Bijeloj Rudini i Granici (Bileća). Narodno predanje kazuje da su Želudi porijeklom iz Bijele Rudine. Nije poznato ko je zasnovao ovo selo. Priča se da je u njemu od "pamtivijeka" živjela porodica Želud koja ima i drugo prezime: Ivković (59:175,176).

ŽERAJIĆ (p), u Miljevcu i Čitluku (Nevesinje). Starinom su Krivokapići i vjeruju da su porijeklom iz Trešnjeva u Crnoj Gori. U Miljevac su doselili "odmah iza kuge". U Čitluk se, 1878. godine, nastanio Vučić Žerajić "koji je bio odselio od onih u Miljevcu i hajdukovao". Slave Lazarevdan (59:324,325). Od Žerajića iz Miljevca potiče "jedan od prvih predstavnika nacionalnorevolucionarnih težnji bosanskohercegovačke omladine" **Bogdan Žerajić** (1886-1910). Gimnaziju je završio u Mostaru, studirao prava u Zagrebu, a jedno vrijeme radio kao učitelj u Srbiji. Žerajić je zastupao potrebu beskompromisne borbe protiv Austro-Ugarske. Taj svoj stav potvrdio je pokušajem atentata na "poglavara zemlje", generala Varešanina u Sarajevu. Na mjestu neuspjelog atentata izvršio je samoubistvo i time "prekinuo svaku mogućnost istrage". Atentat je imao snažan uticaj na dalji razvitak omladinskog pokreta u Bosni i Hercegovini, a Bogdan Žerajić je postao "simbol idealnog borca za slobodu" (77/8:642).

ŽERAVICA (k), sasvim rijetko prezime porodice koja je bila nastanjena u Donjem Drijenu (Čarići, Neum). Porijeklo im nije istraženo. Žeravice iz Donjeg Drijena odselile su u Kotare, Dalmacija (84:194). Žeravice, kao doseljenici iz Hercegovine, pominju se i u Žumberku (Hrvatska). Na osnovu jedne pjesme Andrije Kačića o junaku Grujici Žeravici, historičar Vladislav Skarić smatra da im

je "stara postojbina" Banjani u Crnoj Gori. Međutim, navodi i mogućnost da su iz južne Hercegovine. Prezime se dovodi u vezu sa izumrlom porodicom Šarabaća koja je došla iz Popova sa vladikom Savatijem. Otuda i dvojno prezime **Žeravica-Šarabaća**, a navodi se i, savremenije, **Žeravčić** (218:79).

ŽETICA (m), Vranješevići (Mostar). Dedijer tvrdi da je Žetica "starjenik" i da je u Vranješevićima prešao na islam (59:245). Žetice se spominju i u Donjoj Drežnici, ali "niko ne zna da je rod sa ovim prezimenom ikad postojao" u ovom kraju (173:60).

ŽILIĆ (k), u Aladinićima (Dubrave, Stolac), Sjekosama u Donjem Hrasnu (Neum), Gabeli (Čapljina). U Aladiniće su došli iz Boruta u Donjem Hrasnu oko 1860. godine, a u Sjekose iz Turkovića u Popovu oko 1800. godine. Slavili su Nikoljdan (59:248,279).

ŽITOMISLIĆ (p), prezime se pominje početkom XVIII vijeka u Mostaru. U starom groblju na Bjelušinama nalaze se spomenici trojice monaha ovog prezimena sa zanimljivim epitafima. Nadgrobnik Antonija Žitomislića karakterističan je po natpisu u kome je godina "pokojnikove smrti označena i slovima i brojevima", što je vrlo rijetka pojava. Natpis na spomeniku monaha Ćerorčija spada među najljepše natpise: "Klesar - vješt pisar, umeo je, na relativno malom prostoru... da ukleše sadržajan tekst koji se odlikuje i pismenošću i lepom kompozicijom..." Epitaf na spomeniku Paisija Žitomislića ima slične dekorativne elemente kao i prethodni. Ali, po ljepoti rukopisa, natpis prevazilazi sve ostale "sa kojima smo se do sada upoznali" (235:39,40). Prezime Žitomislić svakako je moglo nastati po istoimenom manastiru (i mjestu) nedaleko od Mostara. Nije poznato da li i sada ima porodica ovog prezimena.

ŽIVAK (p), u Brđanima i Zagoricama (Konjic). Prema porodičnom predanju, daljom su starinom od Milidragovića iz bilečkog kraja. Nekada davno, u okolinu Konjica, doselila su tri brata i nastanili se u Živanju kod Zagorice. Po toponimu Živanje uzeli su novo prezime. Iz Živanja je jedan od braće prešao u Zagorice, a jedan u Brđane. Od njih potiču današnje porodice u pomenutim naseljima. Po završetku Drugog svjetskog rata neke su porodice odselile u Belu Crkvu i Ravni Topalovac (Vojvodina). Slave Đurđev-

dan. (Podaci: Strahinja Živak iz Brđana). Stara su i ugledna porodica u konjičkom kraju. Istorijski izvori bilježe da je "Stoja Živak, zvana Čava, bila jedina žena sa današnjeg područja opštine Konjic učesnik Solunskog fronta" (90:253).

ŽIVANIĆ (p), u Kremenom Dolu i Poljicu (Dživar) i Trebinju. Dalekom starinom su (prema porodičnom predanju) iz Takova kod Gornjeg Milanovca u Srbiji. Iz Takova su i doselili na područje Dživara, ali im nije poznato kada? Slave Sv. Klimentija.

ŽIVKOVIĆ (p,k). **Živkovići** (p), bili su nastanjeni u Gacku do kraja XIX vijeka, ali ne znamo tačno mjesto njihovog boravka. S jednom granom Kovačevića odselili su za vrijeme austro-ugarske okupacije u sela Kolubare i Podgorine" (147:578). Narodno predanje kazuje da su Živkovići živjeli u Maloj Gračanici i da su bili kneževska porodica, "od koje su današnji muslimani Zvizdići" (59:201). **Živkovići** (k), u Grabu (Ljubuški). Predak im je došao "s Orova (Dalmacija), gdje ih još ima" (59:301).

ŽIŽAK (p), u Opličićima (Čapljina). Žižci su "vjerovatno" porijeklom od Milićevića u Bileći. U Opličiće im je predak došao iz Rečica, i "uzeo Gačića udovicu". Slave Nikoljdan (59:254).

ŽMUKIĆ (p), stare porodice porijeklom iz Krivošija u Boki. O njima je sačuvana zanimljiva legenda: Kod nekog Žmukića iz Krivošija dođe na konak Sveti Savo i kada je osjetio da je domaćin negostoljubiv i nepravedan, prokune njega i njegovo potomstvo. Tako, od "porodice Žmukića ne može ih više biti nego tri, a od Žmukića najamnika ima 60 kuća u svim Krivošijama, i ima ih dosta po raznim selima Hercegovine..." Slave Jovanjdan, a prislužuju Malu Gospojinu (59:214). Dedijer ne navodi u kojim su selima živjeli, a nije poznato da ih danas ima u Hercegovini pod ovim prezimenom.

ŽOBRAK (k), u Loznici (Čapljina). Predak im je došao u Loznicu za "francuskog vremena", pobjegao je iz francuske vojske. Smatra se da su Žobranci porijeklom iz Dalmacije (59:262).

ŽUGOR (m) u Hodovu i Dabrici (Stolac). Žugori su stara porodica. Na putu od Dabrice prema Maslinama nalazi se jedna stara

česma poznata pod imenom Dobrović. Prema predanju, česmu je sagradila Saliha Žugor zvana Dobrović iz Dabrice. Iz natpisa na njoj saznaje se da je sagrađena 1867/68. godine (165:392; 97:93).

ŽUJO (m), u Prenju (Dubrave) i u Stocu. Starinom su iz "žujine omeđine kod Ošanića", odakle su došli u Prenj. U ovom selu su odavno i smatraju ih starosjediocima (59:257). Žuje u Stocu su stara i poznata porodica koja je u svoje vrijeme dala više učenih ljudi, među kojima je i hadži **Mustafa Žujo**. "Uz njegovu ličnost vezano je više legendi koje i danas zna ispričati poneki stariji Stočanin." Svojevremeno je bio poznati narodni ljekar. Liječio je narod travama i melemima koje je sam spravljao. Umro je u Stocu 1900. godine u 71. godini života (97:43).

Ž U K (p), u Fojnici (Gacko). Doselili su u Fojnicu iz Tomišlja u Borču, poslije oslobođenja 1945. godine. Ima ih iseljenih u Sarajevu (147:578). O porijeklu ovih porodica neobičnog prezimena u izvoru se ništa ne kaže.

ŽULJ (k), u Ružićima (Grude), Gmićima (Prozor) i u Trebinju. Prema narodnom predanju, porijeklom su iz Zagorja. U Trebinje je Žulj doselio iz Ružića. "Žulje ili Žuljevići" u Gmićima jedno su pleme s Peranima i Dragićima u ovom selu. Starinom su iz Šlimca kod Prozora i u Gmiće su došli "poodavno" (79:105).

ŽUPANOVIĆ (p), prezime evidentirano u Gradini – jednom od najstarijih naselja Gacka. U ovom selu, čije se ime zadržalo prema "starom onomastiku", nalazi se usamljeni kameni krst na kome je uklesan natpis: "A si kami Pavla Županovića". Nadgrobnik je iz XV vijeka, iz vremena samostalnosti Huma (današnje Hercegovine). Iz prezimena se može zaključiti da je Pavlov otac bio župan (146:255-257).

ŽUROVIĆ (p), staro «vlaško pleme» koje je bilo nastanjeno oko Kaladžurđevića i Začule u Šumi trebinjskoj. Godine 1367. spominje se katun Žura Bogunovića. Kasnije je ovaj katun nazvan Žurovići, a tako se zvalo i današnje selo Kaladžurđevići. U njemu se početkom XV vijeka spominje Radoslav Žurović, vjerovatno potomak Žura Bogunovića od čijeg je ličnog imena nastalo prezime

Žurović. Žurovići su pripadali "Donjim Vlasima", a knezovi Pavlovići bili su «gospodari» katuna Žurovića od 1267. do 1463. godine (260:132).

ŽUŠKIĆ (m), u Bunčićima i Karađuzima (Drežnica, Mostar). U Karađuzima se spominju 1890. godine. Imali su "begluk na Vrbi u Duvnu". Nekada su se prezivali **Karađuz**. Današnje prezime dobili su po Žušku - nadimku nekog svog pretka (173:55).

ŽUŠTRA (m), Grablje kod Ljubinja. Porijeklom su od Skaramuca iz Ravnog (Popovo). Predak im je prešao na islam oko 1750. godine i u Grablju dobio zemlju. Skaramuce i Žuštre se i "danas" međusobno svojataju (59:291; 155:511). Ponekad se prezime registruje i kao Žustra.

ŽUTAC (k), u Ravnom (Popovo). Porijeklom su "od Kojića iz Grabovog Dola" - lokaliteta u Orahovom Dolu. Predak im je bolovao "žućanicu" i po tome su dobili prezime (84:160).

ŽUTIGRA (m), rijetko prezime porodica koje su živjele u Ljubnju. Ovdje su doselili iz Ravnog u Popovu (59:288). Žutigre su se iselile iz Ljubinja u toku Drugog svjetskog rata, do 1942. godine (97:119). Nije navedeno gdje su sada nastanjeni.

ŽUTKOVIĆ (p), u Džinovu Dolu (Nevesinje) i Vlahovićima (Ljubinja). Starinom su iz Lipe kod Cetinja. Živjeli su u nevesinjskoj Grabovici, odakle su preselili u Džinov Do oko 1850. godine. Slave Jovanjdan (59:227).

ŽUŽA (p), u Ostrošcu (Konjic). Porijeklom su od stare porodice Sarića iz Boraka kod Konjica, a daljom su starinom od Petrovića u Banjanima. U srđostvu su sa Golubovićima na Blacama i Ivaniševićima u Bijelom Polju kod Mostara (59:312). Žuže se pominju u Bradini i Viništu kod Konjica. Prema predanju, doselili su iz Ljubinja, a u Vinište su ih "kao svoje kmetove" naselili Alagići iz Konjica (90:253,296).

Zabilježili smo još neka prezimena porodica koje se pominju u pojedinim mjestima Hercegovine: **ŽABIĆ** (p), **ŽAGRIĆ** (m), **ŽAKALJ** (p) u Mostaru; **ŽAKOVIĆ** (p) u Žakovu (Trebinje); **ŽANJEVIĆ** (p) u Žanjevici (Gacko); **ŽARIĆ** (k) u Doljanima (Jablanica); **ŽARKUŠIĆ** (m) u Opličićima (Čapljina); **ŽDRAKALIĆ** (p) u Rečicama (Čapljina); **ŽDRAKANOVIĆ** (p) u Prebilovcima (Čapljina); **ŽDRAKIĆ** (k) u Veljoj Međi (Popovo); **ŽDRAL** (p) u Jažićima (Borač); **ŽDRALJEVIĆ** (p) u Korjenićima (Trebinje); **ŽEGARAC** (?), **ŽELJKO** (k), **ŽIDOV** (k) u Mostaru; **ŽENO** (m) u Radišićima (Ljubuški); **ŽIKIĆ** (p) u Hodbini (Mostar); **ŽIŽA** (m) u Trebinju; **ŽMIRO** (m) u Mostaru; **ŽUDOJEVIĆ** (p) u Žudojevićima (Nevesinje); **ŽULJEVIĆ** (m) u Mostaru; **ŽUNA** (m) u Ljubinju; **ŽUNIĆ** (m) u Stocu; **ŽUŠKOVIĆ** (m) u Trebinju; **ŽUŽIĆ** (m) u Šurmancima (Čapljina).

Ovaj "mozaik" prezimena Hercegovine nije konačan. Potrebno ga je dopunjavati, popravljati i ispravljati. Prezimena koja su čitaocima ovdje prezentirana neko će, vjerovatno, potpunije i stručnije obraditi. Možda će i građa ovdje skupljena podstaknuti neku naučnu instituciju (Akademija nauka, na primjer) da pripremi i izda leksikon prezimena Bosne i Hercegovine. Ovim bi se ispunila i želja autora ovog djela.

Rezbareni sanduk, Gradac (zapadna Hercegovina)

